بعون شافی مطلق شفا بخش المرض بیماران انس و جان

تا در کتاب جامع احکام طبیه از مقدمات علاج و تشریح و اصطلاحات امراض و شرح ماهیات ادویه مفرده و مرکبه تطبیق حکمای هندی و یونانی

معدن الشفای سکندرشاهی

از تصنیفات طبیب حاذق وحید زمن لقمان زمان جالینوس دوران از مشاهیر حکام مقربان بارگاه سلطان جناب حکیم میان بهوه خان ابن خواص خان مرحوم

در مطبع نامی منشی نول کشور به طبع رنگین مقبول جهان شد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم وفن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطول سے جو علحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب طب زبان فارسی وکتب طب اردو ومجموعات علم وغیرہ کتب نایاب زمانہ وکتب احادیث وفقہ واصول فقہ وعقائد وکلام ونعت وغیرہ کی کچھ کتابین ذیل مین درج کرتے ہین ـ

کتب طب زبان فارسی

اکسیر اعظم ـ در چہار جلد یہ کتاب فن طب مین جامع کلیات ومعالجات مولفہ محمد اعظم خان مخاطب بہ ناظم جہان کہ جملہ کتب فن طب کو یکجا کر کے مجربات وازمودہ نسخے مندرج فرمائے ـ

خلاصۃ التجارب ـ طب مجربات حکیم علویخان مدونہ ومرتبہ بقراط زمان جناب حکیم بہار الدولہ بہادر یہ اعلی درجہ طب کی کتاب ہے ـ

مجربات اکبری ـ محشی تصنیف حکیم محمد اکبر خان عرف حکیم ارزانی ـ

تکشیف الحکمت ـ حکیم محمد سلیم الدین خان کی تصنیف سے ہے قدردانی شائقان سے مکرر طبع ہوئی ـ

کفایہ منصوری ـ مشہور کتاب معالجات وتشریح مین ہے

ضیاء الابصار ـ فن طب مین تصنیف حکیم محمود خان صاحب کی ـ

مجربات رضائی ـ معالجہ امراض ضعف باہ ومثانہ وکثرت مجامعت وقسم ہای مجربات ہر ایک مرض کے اسمین بہت لکھی ہین ـ

دستور العلاج ـ نہایت صحت کے ساتھ طبع ہوئی ہے

میزان الطب ـ مع رسائل دیگر یہ مشہور ابتدائی درس کی کتاب ہے جو کہ قبل اسکے بہ تصحیح وتحشی تمام مطبع محمدی حاجی محمد حسین مرحوم مین طبع ہوئی تھی اور یہی منقول عنہ سے بکتابت پاکیزہ طبع ہوئی ـ

طب اکبر ـ تصنیف حکیم محمد اکبر ارزانی علم طب مین مستند کتاب ہے ـ

طب علویخان ـ مجربات علویخان کی ہر امراض کے لیے منتخب ہین ـ

ملخص فصول بقراطی ـ مشہور کتاب علاء حکیم بقبراط التلخیص وتالیف حکیم مولوی غلام حسنین صاحب سے ہے جنہون نے شرح اعجاز وموجز تصنیف فرمائی ہے اور وہ اس مطبع مین سابق ازین طبع ہوئی ہے ـ

مفرح القلوب ـ فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف محمد ارزانی ـ

عجالہ نافعہ ـ تصنیف حکیم نامی محمد شریف خان دہلوی صاحب تصنیف علاج الامراض

ام العلاج ـ رسالہ غریب وعجالہ عجیب حاوی تراکیب ادویہ طبیہ تصنیف حکیم امان اعدہ فیروز جنگ بن مہابت خان خانخانان عہد دولت نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ سان معالجہ ہر قسم مرض مین مستند و یادگار ہے ـ

تحفہ یوسفی ـ مشتمل بر رسالہ جات رسالہ نبض رسالہ قارورہ رسالہ ستہ ضروریہ ملقب یوسفی رسالہ ماکول ومشروب وقصیدہ در حفظ صحت بدن رسالہ بحران مشہور کتاب ہے

زاد غریب ـ تصنیف حکیم صادق علیخان ابن حکیم محمد شریف خان دہلوی مسافرون کے لیے تدابیر معالجہ ہر موسم کی ضروری لکھی گئی ہین

مخزن الادویہ مع تحفۃ المومنین ـ فارسی طب مین مشہور کتاب ہے ـ

قرابادین قادری ـ فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر ارزانی مصنف طب اکبر ومیزان الطب وغیرہ سے مشہور کتاب ہے

علاج الابدان ـ یہ کتاب فن طب مین نایاب ہے تالیف حضرت حکیم عبد الحق صاحب کی علاج امراض انسان کا خود انسان سے بنقل عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا ہے ـ

کنز الاسرار ـ تصنیف حکیم ہادی حسن صاحب مراد آبادی مسائل طب مین ـ

بیع الخذاقت ـ علم طب کی کتاب ـ

کامل الصناعت ـ مقالہ اول ودوم تصنیفات علی بن العباس سے بہت مشہور کتاب فن طب مین ہے ـ

موجز ـ مشہور کتاب متن متین فن طب کی ہے ـ

نفیسی شرح موجز ـ شرح حل المتن مطبوعہ مطبع نظامی

قانونچہ مع رسالہ قبریہ ـ علم طب مین اعلی درجہ کی معتبر کتاب درسی ہے مطبوعہ مطبع کانپور ـ

اقسرائی ـ یہ کتاب فن طب مین درسی معتبر مزید اعتبار کی ہے ـ

ترجمہ خوارزم شاہی ـ اردو زبان عام فہم اول یہ کتاب فارسی تھی مصنفہ حکیم اسمعیل بن حکیم حسن محمد احمد حسنی جرجانی یہ کتاب علم طب مین کلیات طب اور معالجات طب اور تشریح طب کو جامع وحاوی [illegible] ترجمہ از جانب مطبع حکیم محمد ہادی حسن خان صاحب نے فارسی سے اردو مین ترجمہ فرمایا اسکی دس جلدین مبسوط ہین

کتب طب اردو

زبدۃ الحکمت ـ تصنیف [illegible] صاحب ساکن [illegible] الفصول اربعہ کے روزمرہ چیزون کے کھانے کا بیان خوب ہے ـ

مفید الاجسام ـ مع فوائد عجیبہ ہر قسم کے امراض کے نسخہ جات مجرب مندرج ہین

[illegible] ـ اسکی کوٹیون کی دوا [illegible] کا ذکر ہے ـ

[illegible] الادویہ ـ اردو دو جلد ترجمہ

مولوی محمد نور کریم مرحوم

زینت المحفل منظوم ـ فن معالجہ گھوڑون مین مع تصاویر ـ

ترجمہ طب اکبر ـ اردو یہ ترجمہ تمام خوبی سے ہوا ہے ہر ایک مطالب دقیق کو ساتھ محاورہ زبان کے تحریر کیا ہے

قانون عشرت ـ مصنفہ حکیم عشرت حسین صاحب [illegible]

تحفۃ الاطباء ـ تصنیف حکیم مشرف حسین صاحب خیر آبادی نہایت عمدہ ہے ـ

قرابادین شفائی ـ فن حکمت مین نہایت عمدہ اور بے مثل ترجمہ ہوا ہے

قرابادین ذکائی ـ فارسی سے اردو مین نہایت عمدہ ترجمہ ہوا ہے

انیس الاطباء ـ اس کتاب مین علم طب [illegible]

به عون شافی مطلق شفابخش امراض بیماران انس و جان

نادر کتاب جامع بکام طلبه از مقدمات تا علاج و تشریح اعضا و علامات امراض و شرح تاثیرات ادویه مفرده و مرکبه بتطبیق تحقیق حکمای هند و یونانی مسمی به

معدن الشفای سکندرشاهی

از تصنیفات طبیب حاذق دوران بقراط زمان جالینوس دوران از مشاهیر حکمای مقربان بارگاه سلطان جناب حکیم بهوه خان ابن حکیم خواص خان مرحوم

در مطبع نامی منشی نول کشور به طبع مزین مقبول جهان شد

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد مر خداوندی را که بحکمت بالغه و قدرت کامله صاحبان بستر عدم و فنا را از دار و خانهٔ ایجاد و احیا رمارهٔ حیات جاودانی و مسکهٔ جهاس
کامرانی بخشید و بانفعه سوافق مزاج امتزاج عناصر اربعه باغذیه خواص اشیاء حواس خمس قالب ضعیف هیئات و جسمان نحیف خلقت نوع بشر را
باصناف قوی و قدر به نیر و مندے رسانید قادری که عروق نابضیه و اعصاب فیاضه تن را دلیل بر صحت و علت بدن صحیح و علیل و تفسره سودا
و صفرا و حرارت و برودت جویا کلیل گردانید حکیمی که نسیم معطر بهار و شمیم معنبر گلزار را تریاق روح بیدلان اشجار گماردید و نسیم علیل نیسانے را
در احیاء اموات بستانی آثار دم عیسیٰ روحانی بخشید صانعی که بهنگام استقامت مزاج طبع عروق جهنده صبا و شرائین محرکه شمال را صفت اعتدال داد
و گاه تراکم ظلام سودا رشب سیاه بقرص کافوری ماه سندفع گردانید و تحفهٔ تحیات و طرفه علوه مر طبیب حاذق دین صاحب خطاب و ما ارسلناک
الا رحمة للعالمین احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلے الله علیه وسلم که بیماران امراض ضلالت و آزردگان اسقام غوایت را بدوا اهتدا صحت بخشید و
کوردلان حجرهٔ کفر و محجوبان کلبه شرک را بکحل جواهر دلالت و ارشاد بینا گردانید و بر یاران او که هر یک طبیب راه دین و راهنمای عالم یقین عطار
حانوت دعوت و کحال دکان هدایت بودند بیضه داران مائدهٔ جهل شنیع و مبتلیان سفرهٔ بطر و ضیع را که از سرسام غفلت و ماخولیا نخوت آبجوے
بانعیحا بیکاید دانستند بی گوارش صحت و شربت معرفت ایشان سودمند و نافع آمده رضوان الله علیهم اجمعین اما بعد چون در عهد دولت سلطان
السلاطین خلیفه رب العالمین کسرلے عدل خضر فضل نوح دعوت موسی مکالمت مشرق آثار مراحم و مکارم سپهر مورد فرات عوائد و عوارف
خورشید آسمان معدلت مه فلک احسان و خلافت و سایه نشین چتر حکومت اقالیم سبعه بالطول والعرض آئینه جمال انا جعلناک خلیفة فی الارض
منبع آفتاب آمال و امان خلق مهبط انوار کمال استحقاق فاحکم بین الناس بالحق واسطه قلادهٔ صورت و مادهٔ صفدر مصاف حسن الحسنی بوذ یاد ه
مغفر تاج عناصر و فلک نیلگون مرآة جمال اقبال فاذا دخلتموه فانکم غالبون المتوکل علی الله الرحمان جلال الدنیا والدین و المظفر سکندر شاه
بن بهلول شاه السلطان خلد الله ملکه و سلطانه و ابد علی العالمین عدله و احسانه ملکی که تیغ اقالیم کشای او مظهر شرائع مسلمانی ست و خسروی که ذهن

خنکه او جادوی غرائب سهانیست رعیت نوازی که در عالم به نسیم عدل و احسان او خزان نامرادی روی بفرار آورده هر طرفی علم و فضل را رونق شده و کرم و بذل را رواجی افزوده فصحای روزگار و علمای کبار در هر علمی تصنیفها ساختند و در هر فنی فتحنامها پرداختند

قصیده

صد هزاران شکر کز تائید الطاف اله / ملت دین حنیفی زنده گشت از فضل شاه
شمع حکمت چنان روشن شد از شه جهان / کآفتاب از نور آن خواهد ضیا هر صبحگاه

شه سلیمان فضل کسری عدل یوسف منظری / بلکه صد کسری قدم مفرد آمد از سپاه
گر نه اندیشت آدم این بسی عروج بدی / نامدی درشان او آسمان ثم اجتباه

شه عطاپاش خطاپوش که از بهر شرف / اختران بر سیده اش الله ساعت جاه
که ز عدلش خنده کرده کبک بر باز شین / کز زبانش رسته زنجان چون مردم گیاه

بسکه ناهید از پی کسب کمال خویشتن / خواهش از دل کرده گفتش کس ای بکن نگاه
بلکه کیوان پیر هند و سپهر هفتمین / کرده است جاه و شرف از پاسبانی خواه

کز لقوماخیس علم گشت ذوالقرنین را / صد لقوماخیس شاگرد آن خجسته پناه
ور بلیناس از پی جادو شده شاگرد زن / جادوگر ده شه همه جادو ز بابل تا هراة

تیغ هندی گر بدست آرد قلع کافران / نطفه از اصلاب ایشان ای علم جو بیده تباه
التفاتی گر کند سوی رعیان جهان / صحت عاجل بیابند و مرض گردد تباه

وانکه یمین قهر بگمارد بانس و جان همه / اعدا از خاطر خشک و زبول آید چو کاه
ور بنا دمعر که افرازد از بحر عدو / جمله شاهان دست خود مالند از عشق جاه

و پزشکان جهان تشخیص شخصی بهر موت / کرده از بوسیدن خاک درش بابا جاه
گر چه عیسی معجزه بنمود خلقان زنده کرد / شاهرا نیز از کرامات است یقیقوم الی

زحمت صفرا و سودا از علاجش شد فتور / مهر و مه سودا و صفر آلشته زان شه بجا
این کمالات شه از مبدا خلاقت ای است / گر چه شاه از ارث شد علت بد معنی گواه

چون نبی آمد تمام از آسمان آغاز کار / کی تند هیبت اتمامش زاهل جاه
تا که مهر و ماه سیار اند در گرد جهان / ذات او باد اهمیشه نور بخش مهر و ماه

نابرین بنده درگاه شهنشاه جهان پناه بهوه بن خواصخان که از کرم شامل و تلطف کامل این شاه زمان و نواخته درگاه رحمان تربیت یافته و از نوازش او بفضل و علم پرداخته و خوشنودی درگاه او سرخروئی کونین دانسته و شروع هیچ امری از امور دنیوی و اخروی بی استرضاء آن فلک جلال و خلیفه صاحب کمال ندانسته بعد از تدبر و استخارت و تامل و استشارت روی بدان بارگاه آورده و عرض داشته که چون خلاصه ایجاد بشر دو چیز است معاش و معاد یعنی در دنیا زندگانی بر قانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت خود نمودن و این دو چیز مربوط بصحت بدن است پس ظاهر و باهر گشت که اهم مهمات و احوج مطلوبات علم طب است و بحسب تجارب معلوم شده که حکمت یونان مناسب و ملائم امزجه مردم دیار هندی آید و موافق آب و هوا این بلا دنمی گراید و چون اسامی ادویه بزبان فارس و یونان مستور است حقیقت آن در آن ولایت معلوم نمیگردد و اکثر آن یافته هم نمیشود پس ضرورت گشت تتبع کتب حکماء هند که چون سقلیطیس است بر آهن استقام ابنیه و فساد امزجه لیکن از کتب حکماء هند که چون هیچ یکی محتوی نیست مر جمیع احکام طبیه را و هیچ کدام از یکدیگر مستغنی نه و با وجود این بزبان غیر فصیح دادا غیر بلیغ مودی گشته التماس این خدمتگار کمینه آنست که چون این وضیع فضله خوان موائد و الفاظ حکمت و عوائد از آن بارگاه یافته و تلمذ آن شتافته فله نخواهد که مجموعه در علم طب بترجمه فارسی کند هر چه برین بنده فرمان اعلی اصدار یابد فرض عین و عین فرض بر خود داند فرمان از بارگاه عالی صادر گشت که مصرع ای که دستت میرسد کاری بکن ✤ و خلاصه جمیع احکام کتب طب حکماء هند بزبان فارسی که املح الالسنه است ترجمه گرداند که موجب اجر موفور و ثناء نامحصور خواهد بود و با وجود تراکم عوائق و تلاطم علائق چون نفع آن شامل خاص و عام و وضیع و شریف بود و باستر ضاء مربی بنفس خود لنفعا للغیر مشقت اختیار نمود و این کتاب را از زبان هند بزبان فارسی ترجمه نمود و بعضی الفاظ که در پارسی مصطلح نبود عین بزبان هندی ذکر کرد و معنی آن به بیان شافی گفت و بعضی اگر چه در پارسی مصطلح بودند بسبب ایضاح و تشریح بزبان هند نیز ذکر کرده و از طب سشرت و چرک و جاو یوکرت و بهوج و بهیده و باکهت ورس رتناکر و سارنگدهر و بنکسین و چنتامن و مادهو ندان و چکردت و کیدیت و اطباء دیگر آنچه معمول و مجرب بود خلاصه هر یک کشیده و درج کرده و چون این کتاب شامل جمیع احکام طبیه است **معدن الشفاء سکندر شاهی** تفعا للعامی و الزاهی نام نهاده شد و بشکر باری تعالی مقابل گردو در سنه ثمان عشر و تسعمائه بر یک مقدمه و سه باب مرتب گردانیده شد مقدمه

در تعریف علم طب و شرف مبادی طب و بیان آن بروجه احادیث و تفسیر **باب اول** در مقدمات علاج **باب دوم** در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضای آن **باب سوم** در بیان علامت مرض و علاج آن **مقدمه** و آن مشتمل بر دو بحث ست **بحث اول** در تعریف علم طب و شرف آن بدانکه علم طب علمی ست که بدان مردم قادر میشود بر نگهداشتن صحتی که حاصل ست و باز آوردن صحتی که زائل شده است و این علم را دو بازوست یکی خواندن دوم عمل کردن و آنکه علم خواند و عمل نداند مانند مرغی باشد که یک بازو پریدن خواهد و آن چگونه تواند پرید پس مردم را باید که علم طب پیش استاد کامل بخواند و احکام طبی کلی بداند و از صحبت طبیب حاذق تجربه حاصل کند تا در طبی غلطی نخورد و این علم شریف ست بنابر آنکه بر ارباب دانش و اصحاب بینش روشن و مبرهن ست که شرف علم و مکاسب بشرف موضوعات و ثاقب براهین و افضل غایات و مطالب ست و بحسب آن حکایت مذکوره شرف حاصل ست در علم طب اما شرف موضوع بسبب آنست که موضوع او بدن انسان ست و آن اشرف موالید و ارکان ست اما شرف بحسب غایت جهت آنست که مطلوب از آن حفظ صحت شخص انسان ست و ازالت مرض از آن و شک نیست که قیام دین و دنیا و نیل مرادات اولی و اخری انسان را بصحت بدن منوط و مربوط ست و بدفع علل و ازالت مرض مشروط و مضبوط از این معنی پیغمبر علیه السلام علم ابدان را مقدم داشت بر علم ادیان بجهت آنکه ادیان قائم نمی‌شود مگر بصحت ابدان و گفت العلم علمان علم الابدان و علم الادیان منقول ست از سلف همین شان العلم علمان علم الطبیعة و علم الشریعة و لذالک قال الحکماء المنافع نوعان خیر و لذة و لا یتم الانسان الوصول الیهما الا بالصحة لان اللذة حاصلة فی الدنیا و الخیر موجود فی العقبی لا یصل و هل الیهما الا بفراغ البال و رفع الملال و کسب خیر الاعمال و کل ذالک موقوف علی صحة بدن الانسان و عموم احتیاج همه خلق بدان در هر حین و زمان از کمال تبیان حاجت ندارد بیان قال علیه السلام خیر الناس من ینفع الناس الحدیث و الانفع ما لا یختص نفعه بانسان دون انسان و لا بزمان دون زمان بل یشمل طوائف البشر من سائر الملل و الادیان فی کل الاوقات و الاحیان و لهذا این علم اهم و اتم علوم لابدیه است در تمد و بقای نوع انسان در جمیع اوان و مکان گفته اند چنانچه مصر جامع محتاجست بسلطان مفتقر ست بطبیب حاذق بالایقان و اما شرف این علم از حیثیت و ثاقت دلیل و برهان مستغنی ست از بیان زیرا که اصول این فن مقرر ست بعضی بحس و عیان و بعضی بتجربه و برهان و بعضی باخبار انبیا علیهم السلام و حکمائی که پرتو حکمت از مشکات نبوت اقتباس کردند بالهام و ظاهر ست علمی که از مکتب خانه و علمناه من لدنا علما سبق گرفته باشد در مسلک آن کمتر ست اشواک و شکوک و غوایل و اوهام قوله عز و جل کلوا و اشربوا و لا تسرفوا الآیة است جامع برای جمیع افراد انسان نافع و در اکثر امراض و اسقام منجح و قال علیه السلام المعدة بیت الداء و الحمیة راس الدواء و الجوع عنیز مل کل داء و قال و لا تموتوا القلوب الا بکثرة الطعام و الشراب فان القلب یموت بها کالزرع اذا کثر فیه الماء و قال الاکل فوق الشبعة حرام و قال الحکماء التخمة اصل الاسقام و دیگر دلائل بسیار ست که صناعت طب حکمتی ست وارد بر نهج شریعت بعد آنکه منسوب سنت بطبیعت یکی آنکه حق سبحانه و تعالی برای بعضی انبیاء علیهم السلام امر فرمود و بترک استعمال ادویه در وقت حاجت و عروض امراض عتاب و اعتراض نمود چه حضرت موسی علیه السلام چون در وقت انحراف و سوء المزاج تناول دوائی ننمود و زنگ مرض را بصیقل توکل می زدود حق جل و علا بر خطاب باعتاب فرمود اترید ان تبطل حکمتی بتوکلک علی من اودع المنافع فی هذا العقاقیر و قال نبینا علیه السلام ان الله لم ینزل داء الا وضع له دواء غیر داء واحد و هو الهرم و حکی ابن قتیبة باسناده ان نبیا من الانبیاء شکی الی الله من الضعف فاوحی الیه ان اطبخ اللحم باللبن و کلها فان القوة فیهما و قال ابن الخوق العقل لا یهتدی من الافعال العجیبة فی الآخر فکما لا یهتدی الی الادویة المفیدة للصحة فالعلم بها لا یحصل الا بالالهام او باعلام من احده من الملک العلام کالانبیاء علیهم السلام پس از دلائل عقلیه و شواهد نقلیه مستفاد گشت که افضل ذخائر سعادات و اکمل مکاسب کمالات علم طب ست و چون اکتساب سعادات دینی و دنیاوی بران موقوف و حصول مرادات صوری و معنوی بدان معقود ست لاجرم ثابت شد که اشرف علوم ست و انفع رسوم و صحت بدن از ان علوم و نفع اکمل مکاسب طبیب حاذق را از آن مقسوم و هیچ وسیلتی انسان را برای وصول الی الله مثل این علم نیست که قائده

دیمی بود و بنیادی حیوان مندرج ست والله اعلم **بحث دوم در مبادی طب** بدانکه در طب از شناختن انسان که محل مرض ست و مرض که ازالتش
مقصود ست و داروئی که سبب ازالت مرض ست و زمانی که سبب حدوث و ازالت بعضی امراض ست و تاثیر علاج موقوف بران ست چاره
نیست اما انسان عبارت از مجموع بدن و روح انسانیست و این مجموع محل حدوث مرض ست زیرا که تنها بدن یا تنها روح قابلیت ندارد که در وی مرض
حادث شود و چون انسان خلاصهٔ حیوانات و اشرف مخلوقات بود بدین سبب در طب بیان امراض و علاج آن ذکر کرده شد باقی حیوانات چون تابع
اند مذکور نگشتند اما مرض چیزی را گویند که چون در وجود انسان پیدا آید رنج رساند سوال بعضی چیزها اند که انسان را از ان رنج نمیرسد یا آنکه آنها را
نیز مرض میگویند چنانکه گرسنگی و خواب و مانند آن جواب اگرچه اینها ظاهر رنج نمیرسانند اما در دل کراهیت ازین چیزها پیدا میشود و کراهیت دل
رنج ست و خواب را اگرچه راحت گفته اند لیکن بسیاری آن موجب رنج ست و مرض بر چهار نوع ست یکی آنکه بدنی غیر طبیعی دوم قلبی سوم بدنی
طبیعی چهارم خارجی زیرا که مرض خالی نیست از ان که خارجیست که آن را بهندی **اگنتک** گویند یا داخلی و آن بر سه نوع ست یکی قلبی
که آن را **مانس** گویند دوم بدنی طبیعی که آنرا **سوابهاوک** گویند و سوم بدنی که آنرا **ساریرک** گویند بدنی غیر طبیعی مرضیست که از خوردن و
آشامیدن چیزهای مضر یا از بسیاری حرکت یا از افعال دیگر یا باد یا بلغم یا تلخه یا دو کان دو کان یا هر سه غالب آمده آنرا حادث گرداند چنانچه تب و اتیسار و
بواسیر و سنگرهنی و راجروگ و مانند آن و برای دفع این مرض ها داروئیکه باد و بلغم و تلخه را که باخلاط ثلثه معبر اند باسهال یا بناس یا باستفراغ بیرون کشند
و آنرا **سنسودهن** گویند یا داروئیکه اخلاط ثلثه را باعتدال آرد و آنرا **سنسمن** گویند یا داروئی که قی و اسهال را باز دارد و آنرا **استنبهن** گویند یا
طعام و شراب مناسب مرض دیده باید داد و طعام و شراب را اهار گویند و قلبی مرضیست که بر دل حادث شود چنانکه خوف و اندوه و حسد و غصه و
مانند آن و بدنی طبیعی مرضیست که لازم طبیعت و تن آدمی میباشد چنانکه گرسنگی و تشنگی و خواب و مانند آن اگر مرضی ازین دو نوع اخیر بسبب
غلبهٔ خلطی حادث شده باشد بدوای بدنی غیر طبیعی که ذکر افتاد دفع گرداند و اگر بسببی دیگر پیدا شده باشد بفعلی بدنی چنانکه دادن بخشش و عبادت
کردن و زور و حرکت و مانند آن که آنرا بهندی **کائک** گویند یا بقولی نافع چنانکه سخن خوش و شیرین و مانند آن که آنرا **باچک** گویند یا بفعلی
قلبی چنانکه شفقت و محبت و مانند آن آنرا بهندی **مانس** گویند مناسب مرض دیده دفع باید کرد که کائک و باچک و مانس هر یکی نوع اجارست و خارجی
مرضیست که از رسیدن بر تن خارج مردم را حادث شود و آن بر دو نوع ست یکی آنکه برسیدن چیزی چنانکه زخم تیر و تیغ و آسیب دیو و پری و مانند آن
حادث گردد برای دفع این علاج مرضی بدنی غیر طبیعی باید کرد دوم آنکه برسیدن چیزی بر دل چنانکه سخن نا ملایم و مانند آن حادث شود
برای دفع این قولی یا فعلی که ذکر این بود باید کرد و هر یکی ازین چهار اقسام مرض بر سه نوع ست یکی آنکه بدوا زائل گردد که آنرا بهندی **ساده**
گویند دوم آنکه بدوا زائل شود و به ترک دوا عود کند آنرا بهندی **جاپ** گویند و سوم آنکه دوا پذیر نبود آنرا **اساده** گویند و طبیب را باید که درین
مرضها تمیز کند و هر مرضیکه دوا پذیر بود آنرا بعلاج دفع گرداند و آنکه عود کند بصحبت دفع آن مدام ادویه خوردن فرماید و آنکه دوا پذیر نبود مریض را خبر کند تا غم
آخرت بخورد و بدعا و صدقه مدد خواهد و دارو چیزیست که بسبب آن مرض زائل گردد و داروئی که حصول آن از زمین ست بر دو گونه ست یکی آنکه
بارادت خود جنبیدن نتواند و آن را **استهاور** نامند بر پنج نوع ست یکی درختانی که بغیر گل بار آرند چنانکه بر و پاکر و گلر و انجیر و لرزان
و مانند آن و آنرا **بنسپت** گویند دوم درختانی که گل و بار هر دو آرند چنانکه نغزک و مانند آن و آن را **برچه** نامند سوم بیل که قائم بر ساق
نباشد چنانکه کدو و خربزه و مانند آن و آن را **بیرده** گویند چهارم آنکه بعد پختن بار ساقش تباه شود چنانکه جو و گندم و مانند آن و آنرا **اوکهدهی**
گویند پنجم آنکه از زمین بیرون آید و آنرا نمو نباشد چنانکه زر و نقره و مانند آن جواهر و سیپ و گندهک و هرتال و مانند آن سنگ و سفال و از چهار
انواع اولی برگ و پوست و گل و بار و بیخ و صمغ و شیر برای علاج بکار آید و نوع پنجم بذاته برای علاج کار آید دوم آنکه بارادت خود حرکت کردن
تواند و آنرا بهندی **جنگم** گویند و آن بر چهار نوع ست یکی آنکه از رحم بیرون آید چنانکه آدمی و اسپ و سباع و مانند آن و آن را **جراج** نامند

دوم آنکه از بیضه بیرون آید چنانکه مرغ و ماهی و مار و مور و مانند آن آنرا بهندی اندجه گویند سوم آنکه بسبب گرمی پیدا آید چنانکه گوش خرک و کژدم و مانند آن و آنرا اسیدجه گویند و چهارم آنکه از زمین بسبب حرگرمی پیدا آید چنانکه غوک و خراطین و مانند آن و آنرا ادبهج نامند و از جمیع اقسام این اخیره پوست و گوشت و ناخن و پشم و خون برای علاج کار آید و زمان نزدیک حکماء هند جوهریست قائم بذاته مجرد از ماده که همیشه موجود باشد و قابل عدم نیست و زمان بر سه قسم ست ماضی و حال و مستقبل و چون زمان نزدیک ایشان تغیر و فنا ندارد و ماضی و حالیت و استقبال حقیقة صفت آن نباشد بلکه این هر سه صفت حقیقة حاصل افعالی ست که در زمان کرده میشود و تتبع افعال زمانرا بر طریق مجاز ماضی و حال و استقبال نامند و بسبب گردش و اختلاف اوضاع آفتاب زمان را روز و شب و ماه و سال و فصل گویند بزیدن باد و نا بزیدن آن و گرمی و سردی و مهتاب و سایه و شعاع ماهتاب و آفتاب و ابر و باران و مانند آن از تاثیر زمان ست و این چیزها باد و بلغم و تلخه را هر یکی بهندی مسمی بدوکهه است جمع کنند کم و زیادت کرده و زحمت پیدا آرند و دفع هم گردانند و برای دفع امراض چهار چیز دیگر ست یکی دارو دوم آلت آهن سوم شوره چهارم داغ هر یکی را ازین چهار چیز مناسب محل دیده در کار بندند والله اعلم بالصواب **باب اول در مقدمات علاج** و این باب بهندی سوترآستهان ست و آن باب مشتمل بر سی و دو فصل ست **فصل اول در تنبیه متعلم** بدانکه علم طب را از استاد حاذق تحصیل باید کرد و این فصل را بهندی پربهاکهنی نام ست بدانکه کسیکه کتابهاء علم طب بخواند و چیزهائیکه در آن مذکور اند بهتر نشناسد کمثل الحمار یحمل اسفارا در شان او باشد و این علمی ست غامض تحصیل آن از استاد حاذق باید کرد از انکه دریافتن چیزهائی که درین علم می باید دانست بغیر از استاد حاذق مرد زیرک را مشکل ست خاص کودکان را علی الخصوص دانستن بعضی اشیاء بغایت دشوارست چنانچه درب درس و بیرج و تپاک و پربهاو و دوکهه و دهات و مل و آشی و مرم و سترا و اسنای و سنده و چیزهای که بدان محل قرار گیرد و زائل شود و طریق کشیدن انچه در اندام خلیده باشد و مرض ساده و جاب و اساده درب عبارت ست از جوهری و در طب مقصود ازان ذات داروست درس عبارت ست از مزه بیرج عبارت ست از سردی و گرمی دارد **تپاک** عبارت ست از مزه که وقت هضم میشود **پربهاو** عبارت ست از قوتی که در داروست غیر چیزهاء مذکوره چنانکه سندهی را اگر در گلوی تپ زده به بندند بسبب قوتی که در وست تپ زائل میشود و سندهی بذات خود درب ست و گرمی وی که دافع باد و بلغم ست بیرج ست و مزه تیزوی که دافع بلغم ست رس ست و شیرینی که در وقت هضم وی پیدا شود و دافع تلخه باشد تپاک ست دوکهه عبارت ست از باد و بلغم و تلخه که درین کتاب مراد از اخلاط ثلثه اینها اند **دهات** هفت اند خلاصه طعام که آنرا بهندی نیز رس گویند و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و منی و **مل** عبارت ست از غایط و **آشی** عبارت ست از جایها باد و بلغم و تلخه و جز آن و **مرم** جای خطرناک و نازک را گویند و **سترا** رگها را گویند و **اسنایی** را نامند و **سنده** عبارت ست از بندهای استخوان و جز آن اشیائی که بدان محل قرار گیرد و زائل شود و طریق کشیدن انچه در اندام خلیده باشد در محل آنها ذکر خواهد افتاد و مرض ساده و جاب و اساده در مقدمه گذشته است

فصل دوم در بیان مراتب علاج و انچه تعلق بتدبیر شگاف و مانند آن دارد و این فصل را بهندی اکروپهردیه نام ست بدانکه علاج بر سه مرتبه است و انچه مریض را اولا علاج کنند مرتبه اول نامند و آنرا **پوربکرم** گویند و انچه با وسط کار بندند مرتبه دوم ست و آنرا **پردهان کرم** گویند و انچه آخر کنند مرتبه سوم ست و آنرا **پشچات کرم** گویند و مثال آنست که هر علتی که در دفع آن احتیاج سوی اسهال باشد پیش ازان منضج که آنرا پاجن گویند بدهند مرتبه اولی ست بعد آن مسهل که بدهند مرتبه دوم است بعد آن طعام و جز آن که بدهند مرتبه سوم ست و بعضی گویند علاج کردن مرضی را که نشانی او معلوم کنند که حادث خواهد شد مرتبه اول ست که آنرا پوربکرم گویند و بعد حدوث مرض علاج کردن مرتبه دوم ست که آنرا پردهان کرم گویند و علاج کردن بعد دفع شدن مرض بدارو برای آنکه عود نکند مرتبه سوم ست که آنرا پشچات کرم گویند و عمل که بعضی دست فراز کنند

تمام لفظ را چه ۱۲

و آنرا اشتستر کرم گویند بر هشت نوع ست یکی تمام بریده دور کردن چنانکه تمام بواسیر بریدن و آنرا چهیدنه گویند دوم شگاف کردن
چنانکه شگاف کردن دنبل و غیر آن و آنرا ابهیدنه گویند سوم خراشیدن و در مثل آن و آنرا الیکهنه گویند چهارم سوراخ کردن چنانکه رگ زدن
و مانند آن و آنرا ابیدهنه گویند پنجم تفحص کردن بآلت عمق تنگی و جراحت و مانند آن و آنرا ایکهنه گویند ششم کشیده بیرون آوردن شگاف
و جز آن و آنرا اهارجه گویند هفتم شلیدن و کشیدن ریم و مانند آن و آنرا اسرابیه گویند هشتم دوختن جراحت و مانند آن آنرا اسیبه گویند
و آلات طبیبی بسیار ست یکی ازان آلتی ست که آنرا اجنتر گویند چنانچه زنبور که بدان از جنس پیکان آنچه در تن خلیده باشد بکشند و یکی ازان
آلتی ست که آنرا اسستر گویند چنانچه استره که بدان شگاف کنند و موی بسترند و یکی ازان شوره است و یکی ازان آتش ست و یکی ازان
آلتی ست که آنرا اسرسلاکا گویند چنانچه نی و مانند آن و یکی ازان آلتی ست که آنرا اسینگی گویند چنانچه سرون آهو و مانند آن و سوای اینها
آلات دیگر نیز هست چنانچه دیوچه و محلوج و جامه و ریسمان و برگ و شهد و روغن توره چربی و روغن گنجد و شیر و آب سرد و گرم و جوش داروها و دارو
که آنرا بآب آس کرده باشند و بیست مخلوط شکر و باد بیزن و آوندها از آهن و مس که بدان دارو پخته شود و طبیب را باید که اینهمه آلات مهیا گرداند
و طبیب شفوق و استوار کار و دلاور باید که در عمل شگاف و رخنه کردن خائف و لرزان نبود و آلات هر عمل چنان باید که از و آن عمل بطریق خوب و نیک
حاصل شود و چون خواهد که عمل شگاف کند در وقت سعد و نیک شروع کند و اول صدقه دهاند و مریض را طعام لطیف بخوراند و روی مریض سوی
غرب سازد و بگوید که مریض را چنان گیرند که پای و دست و اندام وقت شگاف کردن جنبانیدن نتواند و از محل خطرناک احتراز نماید و رگ و پی
و بندگاه و استخوان احتراز نماید و از طرفی که موی اندام مائل بود ازان طرف شگاف کند و بر حسب مقام شگاف پهنا و دراز و یا عمیق چنانکه
ریم بیرون آید و شگاف بیکبار راندن آلت کند و چون از شگاف کردن یک محل تمام ریم بیرون نیاید هر محلی که برآمده و آماسیده ببیند
باز شگاف کند تا ریم بکلی بیرون آید و تنگی اگرچه بسیار و در عضو گوشت ور باشد زیادت از مقدار دو انگشت یا سه انگشت شگاف نکند
و در محل ابرو و کله و جبین و زیر چشم و زیر لب و بیخ دندان و بغل و شکم و بندگاه ران شگاف پهنا کند نه دراز و اگر عکس آن کند رگ و پی بریده شود
و درد بسیار پیدا آید و جراحت بزودی فراهم نیاید و در مقام آن مقام که مهای افتند و در بعضی علل چنانچه کز افتادن و یا مردن بچه در شکم
مادر که آنرا موهر گربهه گویند و بواسیر که آنرا ارشس گویند و علت شکم که آنرا اودر روگ گویند و سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند و علتی
که قریب دهن شود که آنرا بهگندر گویند و مرضها در دهن که آنرا مکهه روگ گویند پیش از شگاف و داغ و جز آن طعام نخوراند و بعد از شگاف کردن
مریض را بآب سرد استظهار بدهد و باز محلی که شگاف باشد شلیده ریم باشد بعده بآب داروی های که ذکر خواهد افتاد جراحت را بشوید و برای
فتیله بیشتر دارو گفته خواهد شد و بآن دارو گنجد سیاه مقشر ساخته آس کنند و با شهد و روغن مخلوط ساخته بر فتیله سخت کرده درون جراحت
در آورند و بالای آن جراحت داروها که گفته خواهد شد آس کرده سخت کنند و بالای دارو جامه نرم دو تو کرده که نه چرب باشد و نه خشک بنهد
و بالای آن پتی بندند بعد ازان گوگل و عود و قسط و سرشف زرد و نمک سنگ و برگ نیم جمله را برابر گرفته و جو کوب کرده و با روغن مخلوط ساخته
دود کنند تا دیو و جز آن نزدیک نیاید و در دهگره دو مریض را در مقام محفوظ بدارند و طریق ماندن و نگاه داشتن مریض مذکور تیمارداران را
بگوید تا در محافظت او احتیاط نماید و طعام موافق بخورانند و بعد روز سوم پتی بگشایند و اگر دوم روز پتی بگشایند درد بسیار شود و بعد از
مدتی دراز نیکو شود و گره ها در گوشت افتد و پتی گشاد علت را فهم کند که از باد و بلغم یا تلخه است و فصل را نیز بشناسد و قوت مریض بداند
بعده داروئی که مناسب آن زحمت باشد برای طلا کردن و بستن و سخت کردن فرماید و طعامی که موافق باشد خوردن دهند و تا آنکه درون
جراحت ریم مانده باشد بالای جراحت فراهم شدن ندهد زیرا که اگر ریم درون مانده باشد و دهان جراحت فراهم شود باز مرگ عارض شود
و جایکه زخم ترقیده شود و چون درون و بیرون صاف شده باشد دران وقت علاجی کند که جراحت مذکور فراهم آید و چون فراهم شده باشد

تا آنکه جائی که شگاف سخت نشود و درشت نشود و از خوردن آنقدار که بدهضمی آرد و از خوردن طعام و پیش از هضم طعام اجتناب اولی تر و از نفعات زود بکرون [illegible] و از مباشرت کردن با عورت و از افراط خوشی و از زیادتی غضب و غصه و از بسیاری خوف و اندوه و غم و بیداری شب و از خواب روز و از نزد یکی آتش و گرما و آفتاب و از رفتن راه و از سواری اسپ جلد و مانند آن احتراز لازم دانند و آنکه بالا گفته شده است که پیش از زخم و جراحت بعد از سوم روز که بکشاید در سه فصل گفته اند یکی هیمونت دوم سیسر و سوم بسنت و در سه فصل دیگر یکے گریکهم و دوم برکها و سوم سرد و در ین فصل ها بعد دوم روز بکشاید و هر زخمی که شتاب سرایت کند و مریض را هلاک سازد و آن را اتپاتک گویند در علاج آن شتابی نماید و همچو خانۀ آتش گرفته و المد که تاخیر دران خوب نیست و به هر محلی که سبب شگاف و جز آن در د بسیار شود باید که ملتهی آس کرده و باروغن آمیخته و قدری نیمگرم کرده و دران محل استعمال کنند درد دفع شود والله اعلم و احکم

فصل سوم در بیان شش مزه و فصول

و این فصل مسمی بهندی کهٹ رس و رت جرجا و بدانکه صلاح و فساد مزه مبنی بر صلاح و فساد شش فصول ست و حیات و موت حیوانات نیز از تاثیر آنست و زمان یکی ست بذات خود از گردش آفتاب و ماهتاب سال و ماه و روز و شب جگت میشود و بمقدار یک زدن یا حرف خورد گفتن را بزبان هندی نمکه گویند و پانزده نمکه را کاستها و سی کاستها را کلا و بست کلا و سه کاستها را مهورت نامند و در روز و شب سی مهورت ست و پانزده روز نیمه ماه ست و ماه بر دو قسم ست نیمی روشن و نیمی تاریک و فصل را بزبان هندی رت نامند و فصل در اصطلاح حکمای هند دو ماه گرفته اند و فصول شش اند و در اتر لب آب گنگ یعنی جانب شمال ابتدای فصول از ماگهه می شمارند ماگهه و پهاگن را سیسر و چیت و بیساکهه را بسنت و جیٹهه و اساڑه را گریکهم و ساون و بهادون را برکها و کنوار و کاتک را سرد و اگهن و پوس را هیمونت گویند و سه فصل را اتین میگویند و اتین دو اند یکی جنوبی و آن برکها و سرد و هیمونت ست زیرا که درین اتین آفتاب جانب جنوب میرود و درین سه فصل ماهتاب قوی میگردد و سه بعضی مزه ها مزه ترشی و نمکی و شیرینی را قوت میشود خاصۀ در فصل سرد ترشی و در برکها نمکی و در هیمونت شیرینی قوی تر مے شود و درین سه فصل حیوانات نیز قوی تر مے افزایند دوم شمالی و آن سیسر و بسنت و گریکهم ست زیرا که درین اتین آفتاب سوی شمال میرود و درین سه فصل آفتاب با قوت میشود و مزه تیز و تلخ و زمخت قوی تر میشود خاصۀ تلخ در سیسر و زمخت در بسنت و تیز در گریکهم قوی میگردند و قوت حیوان نقصان می یابد و بدانکه زمین از تاثیر ماه سرد و تر میگردد و از تاثیر آفتاب گرم و خشک میشود و باد باعانت آفتاب و ماهتاب حیات هر شی را مدد میرساند و پنج سال را بزبان هندی یک چک شمارند و کهله و ساعت و ماه و سال و روز و شب و جگ مثل چاک کلال میگردد یکی می آید و دیگری میرود و بدین سبب دهر را کال چکر میگویند طرف جنوب گنگ ابتدای فصول از برکها می شمارند بهادون و کنوار را برکها و کاتک و اگهن را سرد و پوس و ماگهه را هیمونت و پهاگن و چیت را بسنت و بیساکهه و جیٹهه را گریکهم و اساڑه و ساون را پراورت و سیسر گویند که در فصل برکها گیاهای نیکه میرویند قوت نامیه دران غالب باشد و آب باکدورت میشود و کاه و خاشاک در آب می افتد و غلاظ ابر پیدا می آید و زمین تر میگردد و وجود آدمی نیز تری غالب می شود و بسبب غلبۀ باد و تری گرسنگی مردم کم میشود و آب و طعام که خورده میشود سوخته بدیری هضم میگردد و بلغم جمع میگردد و چون در فصل سرد باران کم می بارد و زمین خشک شدن میگیرد و گرمی آفتاب ظهور می پذیرد و از تیزی شعاع آفتاب علتهای بلغمی پیدا می آیند و گیاهای خام در فصل هیمونت پخته و قوی می شود و آبها صاف و چرب و گران مے گردند و شعاع آفتاب کمی مے پذیرد و سردی در تن آدمی غالب میشود و در ان وقت طعام و آب که خورده میشود شیرین شده هضم میگردد و بسبب گرانی و سردی آب و فصل در وجود آدمی بلغم جمع میشود و چون فصل بسنت می آید آفتاب گرم میشود و از گرمی آفتاب علتهای بلغمی پیدا می آید و در فصل گریکهم گیاها زرد و سبک بی زور و خشک می گردد و وجود آدمی نیز خشک گردد و آب نیز خشک و سبک میشود و دران وقت آنچه خورده و آشامیده میشود از علتهای خشک و آب سبک و جز آن باد در وجود آدمی جمع می آید و در وقت برکها چون زمین تر مے گردد وجود آدمی تر میشود و بادی که در وجود جمع شده بود بسبب تری زمین و وجود آدمے و باریدن باران و

شمال ابتدا استعمال

سیسر رت	ماگهه	پهاگن
بسنت رت	چیت	بیساکهه
گریکهم رت	جیٹهه	اساڑه
برکها رت	ساون	بهادون
سرد رت	کنوار	کاتک
هیمونت رت	اگهن	پوس

و دیگر اوقات ماهی بیست کرده اطبا را دی ظاهر میگرداند کیفیت هیجان باد و بلغم و تلخه و بعضی فصول ظهور شدن و غلبه کردن آن در بعضی
فصول ذکر کرده شد کیفیت علاج بجهت دفع غلبه اخلاط مذکوره پیشتر بیان خواهد افتاد و بعضی مرضها از تلخه در فصل هیونت بسبب تاثیر آن
و مرضها از بلغم در فصل گریکهم بسبب تاثیر آن و مرضها از باد در فصل سرد بسبب تاثیر آن میشود و چنانچه شش فصل در تمام سال است در شب و روز نیز
گفته اند چنانکه روز را سه حصه کرده اند اول بسنت که در آن بلغم غلبه میکند حصه دوم گریکهم که در آن تلخه غلبه میکند حصه سوم برکهارت که در آن
باد غلبه میکند همچنین شب را نیز سه حصه کرده حصه اول برکها که در آن باد قوت میگیرد حصه دوم سرد که در آن تلخه غالب میشود حصه سوم هیونت
که در آن بلغم غالب می آید و خاصیتهای هر شش فصل پیشتر بیان خواهد افتاد چون هر فصلی در خاصیت خود مستقیم باشد از خوردن غله آب و
گیاها و میوهای آن فصل قوت و افزونی عمر و تندرستی باشد و اگر فصل بر خاصیت خود نباشد چنانچه در برشکال باران نبارد یا کم بارد و در
زمستان یا تابستان گرمی و سردی نشود غله و آب و گیاها و میوهای آن فصل مضر باشد از نوشیدن و خوردن آن مرضهای گوناگون پیدا
آید و وبا و هلاک خلق ظاهر گردد و باید که در فصل بد آنچه غله فصل نیک بدست آید بخورد و اختلاف و تغیر فصل از شامت گناهان مردم
پیدا میشود و گاه باشد که اگرچه فصل بر خاصیت خود و هوا بر مزاج خویش نیک باشد لیکن بسبب ظلم ظالمان و دعاهای بد زاهدان و
از مزاحمت جنیان و عفریتان نیز خلق را رنج و زحمت رسد و وقتی باشد که بوی گیاهای زهرناک را باد در مشام خلق رساند ازان انواع
زحمت مردمان را پیدا آید چنانچه دمه و سرفه و تپ و درد سر و قی و مانند آن و وقتی از نحوست ستارگان و قران اختران نحس رنجها
حاصل کردند و گاهی از شامت گناهان و از شامت خانه و از ناسازگاری زن و چهارپائی و جوکی و مراکب و جواهر انواع رنجها پیدا
میشوند چون این چیزها معلوم کرده باشد هر چیزی را که ناسازگار داند ازان احتراز نماید و بصدقه و دعا مدد خواهد و تلاوت کلام الله مشغول
شود و مهربانی بر خلق کند تا ازین بلاها نجات یابد **اکنون** خاصیت هر شش فصل تفصیل گفته می آید در **فصل هیونت** باد شمال
سرد وزد و خلا از بسیاری دود و گرد تاریک شود و صاف نماید و آفتاب دیده نشود و سردی باشد چنانکه بر سر آب برف بندد و زاغ و کرگس
و جاموش و بز و میش و فیل مست و پر زور گردند و درخت سرو و لوده و پرینگ و نیاک شگوفه آرند و در **فصل سسر** قوت سردی
بسیار شود و باد تند وزد و باران بارد و دیگر نشانهای فصل هیونت درین فصل نیز باشد و در فصل بسنت خلا صاف شود و بوستانها را
زینت نماید و درخت نغزک و بولسری و آسوک و نیلوفر و مانند آن شگوفه آرند و بار گیرند و عندلیب مست گردد و با نواع بصوت آواز کند
و باد جنوب نرم وزد و در **فصل گریکهم** خورشید گرم گردد و تیز تابد و باد نیرت یعنی گوشه که میان مغرب و جنوب است خشک و تیز وزد و زمین
مثل تنور گرم گردد و طلب آبها کم شوند و زمین هیچ سوخته نماید و پرندگان و آهوان و گوزنان و مانند آن بسبب تشنگی هر طرف بروند و برگها خشک
شده درختان افتاده باشند و برگهار نو پیدا آیند و در **فصل برکهارت** ابر از قوت باد غربی در خلا پیدا آید و سایه کند و صاعقه درخشد و
رعد آواز برآرد و باران بارد و زمین از رستنیها سبز گردد و کرمهای لعل یعنی بیربهوتی هر طرفی پیدا آیند و درخت کدنب و سیب و کراو شالی
و کیوره در شگوفه آید و در **فصل برکهالب** آبها از قوت خود درختان که بر کنارها باشد بربایند و در آبگیرها نیلوفر شمسی و قمری شگوفه آرند
و بسبب بسیاری آب نشیب و فراز زمین معلوم نگردد و رستنیهای گوناگون برآید و بانگ رعد اندک شود و باران شب و روز بارد و آفتاب
و مهتاب و ستارگان بسبب ابر دیده نشود و در **فصل سرد** آفتاب گرم شود و خلا صاف گردد و آبگیرها جانوران آبی بنشینند و گل نیلوفر
خوشنما باشد و زمین خشکیده بماند و زمین غبارناک گردد و چیا پانسه و عشه سرپاد جهون و کانس و آسن شگوفه آرند اگر شش فصل مذکور بر نیکوئی
بگذرد و آن سال مسعود شود و بعکس این بدبخت و بیماریها شمرد و چون نشانهای بر عکس باشند مرضهای قوی پیدا گردد
[illegible] **فصل چهارم** در ... خلیده از جنس پیکان و جز آن که در وجود مانده باشد و در دیده افتد [illegible]

آنرا اسیل گویند بکشند و آن آلت را جنتر و ساختن وی را جنتر پرنا نامند و تمام این فصل بهندی جنتر پرجهت بیان اشکال جنتر ست و بکسند شده اصل
همه آلات دست حکیم ست زیرا که بغیر دست آلت کار کردن نتواند و حکیم خوبی عمل و استواری دست باید تا کار حکمت ظاهر شود و بدست او
بر آید و جمله آلات مذکوره بر شش نوع ست یکی سستک جنتر آن بیست و چهار اند دوم سندس جنتر یعنی زنبور و آن دو اند سوم
تال جنتر و آن نیز دو اند مانند برگ تار و چهارم ناری جنتر مانند نایژه و آن بیست اند پنجم سلاکا جنتر مانند میل ششم و آن بیست و شش اند
و ششم اپجنتر و آن بیست و پنج اند و این آلتها مذکوره از آهن راست می باید کرد و اگر فی الشکل آهن نباشد هر چه از جنس آهن باشد
از آن کنند و اگر این نیز دست ندهد از دندان فیل و یا سرون هر جانوری که داند آلات مذکوره راست بکنانند و اشکال آلات
مذکوره بصورت روی جانوران درنده و پرنده باقسام گوناگون باید ساخت و بر طریقیکه در طب نبشته شده فهم کرده و از حکیم پرسیده
و آلات مذکوره دیده از دست استاد ماهر راست بکنانند و سر آلتی را از مقدار آن کم و بیش نکنند و دهن آلات تیز و صاف و سخت
و گیرنده کنند و سر آلت که از ان سستک جنتر باشد مقدار هژده انگشت باید کرد و دهن آلات مذکوره مانند دهن حیوانات که ذکر کرده
میشود باید ساخت چنانکه دهن شیر شرزه و گرگ و یوز و خرس و ترک و گربه و شکال و مرگ بارکهه و نیز باشکال منقار زاغ و سنگ
و بزه و کلرنغ و کرل و ورنج و بوم و غلیواز و سجعنه و کرس و کلنک و بهنکراج و انجلیک و کرنا و بهجن و نندمکه باید کرد و جای متصل
شدن دو طرف آلت مذکور میخ که سرش مثل دانه عدس باشد بزنند جای گرفتن آن آلت که زنند و سستک جنتر برای کشیدن پیکان
و خار آن که در استخوان خلیده مانده باشد موضوعست و سندس جنتر مقدار شانزده انگشت می باید و آن دو نوع ست یکی زنبور که
بمیخ بود مثل آلت آهنگران و دوم آنکه بغیر میخ ست مثل آلت زرگران انچه در گوشت و پوست و رگ و پی خلیده مانده باشد بدین آلت
بکشند و تال جنتر مقدار دوازده انگشت باید و آن نیز بر دو نوعست یکی مانند تمام کله ماهی مخصوص بود و اهل این صنعت که آن را
میدانند و این نوعی آلت را بزبان سنسکرت دو تال نامند و دوم مثل نیم کله ماهی مذکور باشد و آنرا ایکتال نامند هر چیزیکه در گوش و
بینی و رگ خلیده باشد از ان کشند و ناری جنتر که بیست نوع ست بعضی آنرا یکطرف دهن باشد و بعضی را دو طرف هر چه در رگها خلیده
باشد از ان بکشند و ریم و خون آن را معلوم کرده مکیده بکشند و پری آلت مذکور بمقداری باید ساخت که در سوراخ رگ در آید و دارای
آن مقدار مناسب عمل باید کرد و آلات بعضی علتهای چنانچه بهکندر و بواسیر و زیادتی خایه و علتهای شکم و مانند آن چون سینگی و کدوی
تلخ یعنی تو نبری که بدان خون کشیده میشود و بیشتر گفته خواهد شد و سلاکا جنتر که بالا گفته شده است اشکال آن مختلف ست و بسیار کار
می آید و سر آلتی را پهنی و درازی مناسب علت سازند و سر دو آلت منجمله سلاکا جنتر مثل سر خراطین سازند و آن برای تفحص کردن چنگلی
و جراحت که چه مقدار است بود و سر دو آلت مانند سوفار که تیر بکنند و آن برای برداشتن گوشت و خار آن بود و سر دو آلت مثل کفچه مار بکنند
و آن برای جنبانیدن چیزی که خلیده است باشد و دو آلت مانند آلتی که برای گرفتن ماهی از آهن میسازند و آنرا بنسی میگویند بکنند
و آن برای کشیدن چیزی که خلیده مانده باشد بود و سر دو آلت مانند دال عدس کنند و اندکی کج سازند و بدان چیزی که در رگها خلیده
مانده باشد تفحص کرده بکشند و شش آلت از ان راست و درست بکنند و سرهای آن با محلوج پیچیده دارند تا جراحتها بدان پاک کنند
و سه آلت از ان مثل کفچه که میانه آن اندکی خالی باشد سازند در جراحتی که بدست علاج نتوان کردن بدان کفچه در موضع جراحت آنرا دوی
برسانند و سه آلت از ان مانند بار جمبون سازند و سه آلت از ان مانند کدکی میل که آنرا انکس گویند بسازند و هر شش آلت مذکور
برای داغ کردن کار آید و یک آلت از ان که سر او مانند نصف هسته کنار و مقداری که اندکی تیز هم باشد باید ساخت تا بدان آلت
گوشت زیادتی که در بینی مردم پیدا آید کشیده دور کنند و یکی از ان آلت میل که بدان سرمه در چشم کشند و یک آلت مانند مخچه باید ساخت

[illegible] که اعضا است که اگر چه فساد ... بان مانده باشد او در ... کنند پس ... روغنی ... باید ساخت و آنچه که بالا گفته شده و است ... و آنچه جراحت
[illegible] تیغ ... ... و نیشکان یعنی ... ... یک ... آن ... دست ... و جراحت که او را ... گویند ... یعنی ... که بهان
چیزی جسته ... و ... یعنی ... و سنگ ... که بدان کار ... و جراحت تیز کنند و ... که آنرا ... گویند و دست و پای انگشت و زبان و دندان
و ناخن و موی و ... که ... است ... و ... درخت و خوی ورقی و خورشی و سنگ مقناطیس و جراحت ... و شوره و آتش ... مانند
این جنتر و ... که دیگر ... است ... مناسب محل ... استعمال کند و بیان کارهای جنتر گفته می آید یکی فرو نشاندن محل جراحت
و جراحت که اگر ... باشد که آنرا اترکهاتن گویند و دوم رسانیدن دارو در محلی که دست و انگشت نرسد و آنرا اپورن گویند و سوم
بستن جراحت و جراحت که آنرا بندهن گویند و چهارم برداشتن چیزی که بر جراحت و جراحت افتاده باشد و آنرا ... گویند و پنجم
تنگ کردن جراحتی که کشاده باشد و آنرا ... گویند و ششم راست کردن گوشت و پوست و چیزی جراحت که بازگونه افتاده باشد و
آنرا ... گویند و هفتم ... سل و جراحت که آنرا چالن گویند و هشتم کشادن دهن جراحت که تنگ شده باشد و آنرا ابرن گویند
و نهم ... خون و ریم که در جراحت مانده باشد و آنرا ... گویند و دهم تفحص کردن انتهای جراحت که آنرا مارک ... گویند
گویند یازدهم کشیدن که آنرا ... نامند و دوازدهم برون آوردن چیزی که خلیده باشد و یا آنکه در اندام حادث شده باشد چنانکه
سنگ مثانه و جز آن که آنرا اهرن نامند و سیزدهم بر دهن جراحت آوردن چیزی که درون جراحت باشد و آنرا ... گویند و
چهاردهم بازگونه کردن چیزی که طرف داخل باشد و آنرا ... نامند و پانزدهم بازگونه کردن چیزی که طرف خارجی باشد و آنرا ...
گویند و شانزدهم مالیدن که آنرا ... گویند و هفدهم ... که آنرا ... گویند و هیجدهم تفحص کردن که آنرا ... نامند
و نوزدهم شگافتن که آنرا اورن گویند و بستم راست کردن که چیزی کژ شده باشد و آنرا ... نامند و بیست و یکم شستن که
آنرا ... گویند و بیست و دوم ... دادن با شوره که آنرا ... گویند و بیست و سوم پاک کردن ... و آنرا ...
نامند و بیست و چهارم شکستن که آنرا ... گویند و استعمال جنتر که بدین کارها مفید نیست حکیم دانا از عقل خود در کارهای دیگر نیز
استعمال کند بدانکه عیبهای جنتر دوازده اند یکی سخت بری زیاده از اندازه و دوم سستی و نا استواری و سوم زیادت درازی
و چهارم سخت کوتاهی و پنجم ناگیرنده بودن و ششم بی طریق گرفتن او و هفتم کجی در محلیکه نشاید و هشتم سستی در گرفتن و نهم سخت
بلند بودن و دهم ناجستی ... او و یازدهم ناجستی پهلوهای او و دوازدهم نرمی ... دهن او و هر جنتری که از این عیبها خالی باشد
و بمقداری که بیان کرده شده است ... کار بندند تا نیک آید و هر خلیده که ظاهر دیده میشود آنرا ... که دهن او مانند
دهن شیر ... و مانند آن باشد بکشند و آنچه دیده نشود آنرا بجنتری که دهن او مانند منقار ... بیرون آرند و این جنتر
را بزبان سنسکرت کنسکهمکه گویند و میان انواع جنتر کنسکهمکه جنتر بزرگ و گزیده است زیرا که بسرعت هر طرفیکه بگردانند بگردد
و درون جراحت ... خلیده را گرفته بیرون آرد و همه جا بکار آید و هیچ مضرت نرساند والله اعلم

فصل پنجم

در بیان دست افزار بریدن و شکافتن و در این فصل را بهندی ستراچارنی گویند و ستر بیست نوع اند
یکی مندلاگر دوم ... سوم ... چهارم ... پنجم ... ششم ... هفتم ... هشتم ... نهم ... دهم ...
یازدهم ... دوازدهم ... سیزدهم ... چهاردهم ... پانزدهم ... شانزدهم ... هفدهم ...
[illegible] ... و ... گفته است که صورت اکثر ... اینها ... معلوم ...
و ... بیان ... که ... گفته می آید تا عام خلق را معلوم گردد مندلاگر مقدار ...

انگشت باید تان بر دو نوع است یکی آنکه مقدار یک انگشت مثل دهنش کرده تیز باشد و باقی پنج حصه بجای گرفتن باید باشد و دوم آنکه یک انگشت محل دهنش تیز مانند استره باشد باقی برای گرفتن و کر تیر مانند شیشه دو بار دهن او بمقدار دوازده انگشت باید و ده انگشت ابتدای او مخروط تیز آید و بر دسته او میخ زده باشند و بر و ه تیر مانند برگ گیاهیست که آنرا ... گویند و درازی او هفت انگشت بود و چهارم و نیم هشت باید دست گرفتن و باقی طریق کفچه مار برای کار کردن و نکهتیر طریق ناخن بر ست و درازی او هشت انگشت باید و مقدار نیم انگشت زبان او تیز و باقی گرد باشد و مدر کا مانند استره و درازی سه انگشت باید و مقدار دو انگشت گذاشته چیزی کرده و همه انگشتری که سخت باید کرد تا وقت شگافتن تمام نرود یعنی درون جراحت تمام نرود و اتپلیتر مانند برگ گل نیلوفر قمری باید و درازی آن شش انگشت باید و مقدار چهار انگشت کرده برای گرفتن و مقدار دو انگشت زبانه او تیز به پهنای یک انگشت و ار ده د هار درازی هشت انگشت باید و مقدار دو انگشت به پهنای یک انگشت که یک طرفش تیز بود برای کار باید راست کردن و باقی برای دست گرفتن سازند و سوچی سوزن را گویند و ورتهه تیر مانند برگ کاه و درازی پنج انگشت باید چنانکه یک انگشت زبانه او تیز و سه انگشت میانه گرد و یک انگشت گرده باشد و اتیمکهه مقدار لبه منقار جانوری که در آب میباشد و آنرا ادرانی وار گویند باید ساخت درازی نه انگشت مقدار یک و نیم انگشت گرد برای گرفتن و باقی زبانه او تیز و سرار یمکهه مانند منقار جانوری آبی که گردن او سفید و سر او لعل میباشد باید ساخت درازی ده انگشت که سوم حصه او زبانه و باقی ساق که آخرش دو حلقه مدور باشد که آنرا مقراض گویند و انترمکهه مانند هلالی درازی هشت انگشت چنان باید ساخت که زبانه او طرف داخل باشد و طرف خارج او کند بود و ترکورچک درازی هشت انگشت چنانکه در یک طرف آن بمقدار سه انگشت سر عریض بود که فرجه میان دو سر مقدار تخم شالی باشد باید ساخت و طرف دوم مقدار گره مدور کرده باقی ساق گذارند و کنهار کا مانند تبر درازی هفت انگشت چنان باید ساخت که نیم انگشت مانند دندان گاو زبانه باقی ساق و بریمکهه درازی شش انگشت که دهانش مثل تخم شالی باشد و زبانش مانند خار باشد باید ساخت و ار ه یعنی دهنش درازی پنج انگشت و زبانش مقدار کنید پرکار گرد باید ساخت و کیسیتر مثل برگ درخت تیس درازی پنج انگشت چهار انگشت برای گرفتن و یک انگشت زبانه او تیز باید ساخت و بلس یعنی شستی که برای گرفتن ماهی سازند درازی شش انگشت که منجمله آن نیم انگشت سرش تیز بود باید ساخت و دنت سنک آلتی است که برای کندن دندان و مانند آن بکار آید درازی شش انگشت سازند و دهنش مربع و تیز مقدار نیم انگشت باید ساخت و اکیهنی و آن آلتیست که بدان تفحص عمق جراحت و مانند آن کنند و این جنس یعنی اکیهنی انواع مختلف دارد و مقدار جراحت و پهنا و درازی شاید و دهنش مثل دهن خراطین باید ساخت و عمل آلتهای مذکوره گفته میشود و بدانکه مثلا کر و کر تیر برای بریدن جراحت و خراشیدن بکار آید و برده تیر و نکهتیر و مدرکا و اتپلیتر و ار ده د هار برای بریدن و شگافتن کردن بکار آیند و در تهه تیر و اتیمکهه و سرار یمکهه و انترمکهه و ترکورچک این هر پنج برای شپلیدن و کشیدن خون و ریم و جراحت استعمال باید کرد و کنهار کا و بریمکهه و کیسیتر برای رخنه کردن و رگ زدن بکار آید و بلس و دنت سنک برای کشیدن غلیده و چیز آن بکار آید و اکیهنی برای تفحص جراحت جراحت کردن آنچه گذشته باشد بکار آید و سوچی برای دوختن جراحت بکار آید و طریق گرفتن آلتهای مذکوره و محل بیان امراض بتفصیل ذکر خواهد افتاد و در این محل اندکی گفته می آید و برده تیر بجلی باید گرفتن که گرانی هر دو طرف آن در آن محل برابر باشد و هر آلتی که برای شگافتن موضوع است همین طریق باید گرفت و بر ده تیر مثلا که جهان برای خراشیدن بگیرند مقدار دست بازگونه کرده بجز باشد و اتالیکه خون و ریم بیرون کرده و سرچه بنا بگیرد و ... بریمکهه البته انگشت ... شهادت بگیرند باقی در کف دست پنهان دارد و کنهار کا بدست چپ بگیرند و سر آن برگ نهند باز سر انگشت دست راست ... میان ... انگشت ...

گرده یا فرنگ کشاده شود و مانند کتیره و کهینی و دسته بر یک گرفته عمل باید کردن و دیگر آلتها را محلیکه مناسب مانند بدانش خود گرفته کار کنند و
چاهی که گرفتن آلت نیک باید ساخت و آلت ها از آهن تنک باید کرد و از آهنگر مند نیک که ماهر این کارها باشد ساخته ست بکنانند و نیز باید که آلت ها

انداکم

تیز باید و سخت و نیکو باید کرد و تها از دید پیش مرهم را خوف نباید و کژ و نشیب و فراز نشاید و نیز باید که آلتهای خراشیدن مانند نیم مدرس کنند و
سر آلتهای کشیدن خون و ریم باریک مثل موی باید ساخت و زبانه آلتهای برنده از موی باریکتر باید ساخت و هشت عیب در آلتها

خراشیدن

سسرت گفته است کژی و کندی زبانه و دندانه دار بودن و زنهاره مگر تیز که سخت نیز باید زیرا که آن بجهة بریدن استخوان
موضوع ست بر چند که تیزتر باشد نیکتر بود و سخت کم بودن از مقدار و سخت زیاده بودن و سخت پر و سخت باریک بودن نیز از عیبهای
جلد ست و بهر آلتی را که این عیبها نباشد استعمال باید کردن و برای آب دادن آلتها مذکور سه چیز گفته اند یکی کهار یعنی شوره و دوم
روغن کنجد و سوم تنها آب چاه و آلتهائیکه بدان کلک زنند و استخوان برند نیز باید که آن آلات را با آب شوره ها آبدار کنند و آلتهای

گوشت

بریدن پوست و شگاف کردن را مجرد آب آبدار کنند و آلتهائیکه بدان سوراخ کنند و رگ و پی و عمل تا زک ببرند به روغن کنجد آبدار
کنند و برای تیز کردن آلتهای مذکوره سنگ لشن برنگ ماش باید داشت و برای داشتن آلتهای مذکور نیام از چوب درخت سنبل
باید ساخت و آلتها را همچنین تیز بدارد که موی بسترد و بدانکه یک نوع آلت را **انسستر** گویند و آن عبارتست از آلتی که آن آلت از

تیغ

جنس آهن نباشد و مانند آهن تیز باشد چنانکه نی نیزه و بلور و شیشه و بیدم راک و دیوچه و آتش و شوره و ناخن و برگ سهوره و
برگ سنکارها و برگ ساکون و شاخ درخت کریل و موی و انگشت و این آلتها معتبر اند برای علاج خوردگان و بزرگان که از آلت
آهن بترسند بدین آلات کار سان کنند و هر جا که بریدن و شگاف کردن و غلیده کشیدن از ناخن میسر آید بناخن کار کنند و هر علتی که
در دهن و یا بر پلک چشم بود به برگ سهوره و سنکارها و برگ ساکون و مانند آن خراشیده خون و یا ریم بدان دور کنند و بجای تفحص
جراحت اگر ایکهنی موجود نباشد بانگشت یا موی یا انگور کاه که نو برآمده باشد تفحص کنند والله اعلم و احکم **فصل ششم** در بیان کسب
کردن حکیم در کار سستر کرم و طریق تعلیم آن و این را بهندوی **جوکیا سوتری** گویند بدانکه چون مردم تمام علم از استاد حاذق خوانده
و از کار کرده باشد پس در هشت نوع کار آلتهای سستر کرم و پختن روغن ستور و روغن کنجد و جز آن و تدبیر کتکه و اولیه و پاک و کار [illegible]
و مانند اینها کثرت و تجربه کند و کسیکه تمام علم خوانده باشد و کثرت عمل نکرده باشد از وی کار طبیبی بر نیاید و بغیر تجربه بریدن و شگاف کردن
و دارو دادن راست نیاید و کار تباه گردد پس حکیم را باید که چون شاگرد عاقل را علم طب آموخته باشد طریق انواع بریدن و دریدن
و شگاف کردن را بر پیه و بر خیار و کدو و خربوزه هندی و مانند آن معلوم گرداند و نیز از مشک و از بولدان و خریطه چرم که آن را آب
و غلیش پر کرده باشند شگاف و رخنه کردن معلوم بکناند و چرمی که با موی باشد بر او خراشیدن بنماید و در رگ جانوری که ذبح کرده و یا
نال نیلوفر قرسی یعنی با بمول سوراخ کردن معلوم کناند و در چوب که از خوردن کرم خالی شده باشد و [illegible] و در دهن کدو تفحص کردن
بنماید و در کتهل و کندوری و بیل و جانور مرده کشیدن و خلانیدن تعلیم کند یعنی در کتهل و کندوری و بیل کشیدن تخم بنماید و در جانور
مرده و دندان بکشیدن بنماید و بر تخته سنبل موم سخت کرده اشیلیدن خون و ریم بنماید و در چرم خام دوختن جراحت بنماید و صورت از
جامه مانند آدمی راست کرده بستن هر عضوی تعلیم کند و در پیکار گوشت سوختن و شوره نهادن بنماید و در چرم نرم گوشت نرم نال
نیلوفر قرسی پیوند کردن گوش بستن گوش بریده تعلیم کند و سبوی پر آب کرده و رخنه خورد کنند و بدان بستن علاجهای چشم بیاموزد
و [illegible] مالیدن جراحت نیز بنماید و دیگر علاجهای طبیبی در خور هر مرضی کثرت کناند هر طبیبی که بدین گونه کثرت کرده عمل طبیبی کند [illegible]
برای این معنی طبیب را باید که مدام در تجربه و کثرت باشد والله اعلم و احکم **فصل هفتم** در کیفیت در آمدن طبیبی و این فصل را بهندی

پیسیکاریه پیتسی نامند بدانکه چون مردم علم طب بکمال تحصیل کرده باشد بطریق استعمال امور طبی از استاد ماخذ معائنه کرده باشد
بعده علاج کردن کثرت نموده بود بعده اذن والی بستانند و باید که پاک باشد جامهای سفید مستعمل نه پوشد و پای برهنه نگردد و پایزار نیک در پای کند و
خلیق و شیرین گفتار بود و متحرک و دغاباز نباشد چنانچه از مردمان بوجه طریق مستعمل نه نماید و اسباب طبی مهیا ساخته و فال نیک گرفته طبیبی
کند و آنکس که بطلب طبیب می آید بزبان سنسکرت او را دوت نامند از آثار و اقوال او کیفیت مرض مریض را بشناسد و در راه شگون
تفاول ستده و بخانه مریض در آمده بنشیند و مریض را ببیند و دست بر اندام او نهد و احوال بپرسد و بعضی میگویند هم از دیدن مریض
و دست نهادن بر اندام او و پرسیدن مریض و گفتن او حال خویشتن مرض معلوم گردد و سشرت گفته است هر که میگوید که زحمت هم ازین
سه چیز معلوم میشود و بعضی از دیدن و دست بر بدن او نهادن و پرسیدن حال او آنکس نیک نمیگوید زیرا که زحمت از شش چیز معلوم میشود
و آن حواس خمس و ششم پرسیدن مریض ست اما انچه بسمع معلوم میشود آواز جراحت و دمل بادی ست که سبب باد خون و ریم از جراحت
با کف و آواز بیرون آید و ماهیت جراحت و دمل بادی پیشتر گفته خواهد شد و هر چه از گرفتن دانسته میشود گرمی و سردی و سختی و نرمی ست
و انچه از چشم بداند فربهی و لاغری و رنگ روی و اندام و نشانهای درازی و کوتاهی عمر ست و انچه از زبان معلوم توان کرد لذت انواع
مزه ها ست که بعضی شیرین و بعضی تلخ و بعضی شور اند و انچه از بینی معلوم میشود بوی جراحتهای کریه ست و کیفیت آن در فصلی که آنرا
بهندی ارشتا رهای گویند بیان خواهد افتاد و انچه از پرسیدن معلوم میشود وطن مریض و ابتدای علت که از کدام روز و کدام فصل
حادث شده است و اصل و نسب مریض و غذای موافق و مخالف او و بزبان سنسکرت آنرا ساتم و اساتم نامند و منشا علت و کیفیت
درد و قوت و ضعف و گرسنگی و باد و غائط و بول که هر یک روان اند یا نه و مانند آنست و اگر طبیب را شئی از حواس خمس و پرسیدن
مریض تشخیص مرض حاصل نشود یا مریض کیفیت خوب طریق بیان نکند طبیب در علاج کردن درماند و چون مرض خوب بطریق معلوم کرده شود
و اگر ساده بداند علاج کنند و اگر صاحب داند مدام دارو خوردن فرمایند و اگر اساده داند بگذارد و بسیار جا بتجربه معلوم گردیده که هر علتی که
یک سال بماند نادره به شود اگر چه ساده باشد و چند کسان اند که بمشقت بسیار نیکو شود و گاه باشد که نیکو نشوند و آنکه بدائم کار خویش مشغول
باشد و عورت و کودک و پیر و ترسنده و ملوک و خدمتگاران ایشان و قمارباز و دغاباز و لاغر و آنکه از طبیب زحمت خود را نهان کند و فقیر
و بخیل و غصه ناک و آنکه خود را از خوردن و آشامیدن اشیای مضر نگاه ندارند و آنکس که بیکس باشد این جمله کسان را علاج نکند طبیبی که
طریق بدین نوع کند که گفته شد ثواب بسیار و مال بسیار درین جهان بیابد و به نیکی و مهربانی مشهور گردد و در این جهان پیش خداوند تعالی
اجر جزیل بیابد و نزدیک بزرگان او را عزت و حرمت باشد و نیز طبیب را شاید که با زنان بسیار نشست و خاست نکند و از مزاح و ظرافت
و مسخرگی اجتناب کند والله اعلم و احکم **فصل هشتم** در کیفیت دیوچه و این فصل را بهندی **جلوکا او چارنی** گویند بدانکه مر
صاحب دولت و غنی و کودک و پیر و ترسنده و لاغر و عورت و مردم نازک دیوچه بجهت خون کشادن نیک و آلتی نرم ست از دیگر
چیزها و هر خونیکه بسبب باد زشت شده باشد و آنرا با سرون بکشایند و آنکه از سبب تلخه زشت شده باشد آنرا بدیوچه رفع کنند
و آنکه بسبب بلغم زشت شده باشد با کدوے تلخ یعنی توبنری بدر آرند زیرا که سرون گاو گرم و چرب و شیرین ست و هر سه طبائع
مذکوره دافع باد ست پس بدین دلیل هر خونیکه بسبب باد زشت شده باشد بسرون گاو بیرون باید کرد و دیگر دیوچه از آب ست
و در آب میباشد و بخواص خود سرد و شیرین ست پس این دو خاصیت دافع تلخه اند بدین دلیل هر خونیکه از غلبه تلخه فاسد شده
باشد بدیوچه باید کشید و دیگر کدو تلخ و خشک و تیز باشد و این هر سه طبیعت دافع کف اند هر خونیکه از سبب بلغم زشت شده باشد
بکدو کشیدن اولی تر باشد که هر خونیکه بسرون باید کشید اول چند کلاک زند بعده سرون با چرم مثانه گرفته محکم کلاک زده است

بنهند بعد از آن که ببینند که خون بگشت و مهر کرد و پلیته کاه سوخته اندازند و کدوی مذکور به همان موضع چسپانیده و خون بکشد و طریق چسپانیدن دیوچه پیشتر
گفته خواهد شد اما باید دانست که دیوچه دوازده قسم اند شش نوع از آن زهردارند و شش نوع دیگر از آن بی زهر اند و آنکه زهردارند یکی
کرشنا و دوم کربرا و سوم الکرا و چهارم اندرادها و پنجم سامدرکا و ششم گوچندنا اما دیوچه کرشنا که سیاه مانند دوده باشد و سرش پر بود او را کرشنا
گویند و آنکه مانند ماهی بام دراز و پیت دار و شکمش محلی بلند و محلی نشیب بود و آن را کربرا گویند و آنکه در تن او پشم بود و پهلوهای او پر و دهن سیاه
باشد آن را الکرا گویند و آنکه بر وجودش جدول طریق رنگ قوس قزح باشد آن را اندردها گویند و آنکه اندکی سیاه و اندکی زرد و با نقطهای
گوناگون باشد آن را سامدرکا گویند و آنکه دم او مانند خایه ستور دو شق باشد و دهنش تنگ بود و آن را گوچندنا گویند و مردم را اگر یکی از این جمله
دیوچهای زهرناک بگزد محل گزیدگی او آماس و خارش کند و تب و بیهوشی و مستی و قی و سوزش پیدا آرد و تمام وجود ورم کند این را علاج مهاکده
ست برای خورانیدن و سخت کردن یعنی طلا کردن و در بینی چکانند آن را بکار برند تا به گرداند و آن در باب علاج زهر با گفته خواهد شد و اگر چنانچه
نعوذ بالله از جمله این دیوچها اندردها کسی را بگزد طبیبان گفته اند که لا دواست و شش نوع دیوچگان بی زهر اینها اند یکی کپیلا و دوم
پنگلا و سوم سنکهی و چهارم موکهکا و پنجم پندریکا و ششم ساورکا اما دیوچه که پهلوی وی برنگ نسل و پشت و چرب برنگ منک بود او را
کپیلا گویند و آنکه لعل فام و برنگ منج و گرد بود و دستانی روان شود او را پنگلا گویند و آنکه برنگ جگر و دهنش دراز و تیز بود و خون شتاب
بنوشد آن را سنکهی نامند و آنکه برنگ منک و دهنش مانند برگ گل نیلوفر سفید باشد آن را موکهکا نامند و آنکه صورت و رنگ موش دارد و بوی
کند او را نام پندریکا گویند و آنکه برنگ برگ نیلوفر و چرب و بدرازی هژده انگشت بود او را ساورکا نامند و این ساورکا برای چسپانیدن
چهارپایان بکار آید و مردم را نشاید و باقی پنج نوع بجهت خون کشانیدن مردمان باید و در ولایت خون که بعضی از ولایت مغربست و ده و پارس
دکن و کوه سهنج و زمین مهترا دیوچه بزرگ و تندرست باشند و بشتابی خون بنوشد بسیاری زهر باشند و اندکی زهرناک بوند و در آبی که ماهی
زهردار بود که جهاز زهرناک و غوکان پر زهر باشند از بول و غائط و مردن شان در آب مذکور دیوچها که پیدا آیند زهردار کردن و در آب
سیاه کننده شده اگر دیوچها بی زهر باشند از خاصیت آب سیاه نیز پر زهر کردند و آبی که در آن نیلوفر شمسی و قمری و میوه آبی چنان که
کسیرو و سنگهاره و مانند آن باشند و از افتادن برگهای آنها و از گنده شدن بیخ میوه آبی دیوچها که پیدا شوند پر زهر کردند و در آب
صاف که خوشبو نیکه تنها نها سیر کنند و در خلیش خزند اکثر اینها بی زهر باشند و تدبیر گرفتن دیوچها آنست که بار چرم خام و تر در آب
آرند بدان چرم دیوچها خواهند چسپید چرم مذکور بیرون آرند و دیوچها بگیرند و با خون خشک کرده و بر نشان بسته در آب اندازند چون دیوچگان
بران جمع شوند بگیرند و در سبوی نو که پاک و آب حوض انداخته دیوچگان را نگاه دارند و برای خوردن اینها کاهیکه بر روی آب
میباشد که آن را سیوال نامند و با گوشت خشک و یا میوهای آبی کوفته در آن سبو اندازند و برای خواب و قرار گرفتن اینها برگ نیلوفر
شمسی و قمری در میان سبو بالای آب بنهند و دوم روز یا سوم روز آب تازه و خوراک نو ایشان را به سازند بعد از هفتم روز در سبوی دیگر
انداخته بدین نوع که گفته شده محافظت کنند و از جمله دیوچهای بی زهر آنکه میانش پر باشد یا لاغر بود و یا سخت پر باشد و یا ضعیف پر باشد
چنانکه چسپیدن نتواند و آنکه بجنبید و آنکه خون اندک خورد این جمله بکار نیاید و اول محل چسپانیدن دیوچها سرگین ماده گاو و با گل خوشبوی
مالیده و مقداری خراشیده و چربش آن محل دور گردانیده بعده دیوچگان را با آرد مشک آلوده بشویند و آرد سرشف و زرد چوبه اش
کرده بر اندام دیوچگان مالیده در قدح نوکه پر آب باشد بیاندازند چون در آن قدح روان شوند در جامه سفید و تنگ ترکرده نهند
و در محلیکه خواهند بچسپانند بعضی از آن که نچسپند قطره شیر در دهان اینها بریزند یا قطره خون بچکانند اگر بدین تدبیر نچسپند کلک
چیند و بچسپانند اگر به کلک زدن هم نچسپند ریش کنند و بجای آن دیگر بچسپانند و وقتیکه دیوچه گردن خود بلند کند و دهن او مانند

سم اسپ گرده باشند که خوب طریق خون می نوشتند تا آنکه دیوچگان مذبوحه و مرتعیل سخت شده باشند جامه ترکرده بر دیوچگان نهند چون گل ندکرده
وروکنند یا بخار و معلوم کنند که خون صاف می نوشند باهستگی فرود آرند و اگر فرود نیاید مقداری نمک سنگ سوده بر سر آنها بریزند در حال
فرود آیند و بعد فرود آوردن دیوچگان را بجوک برنج که او را کاموان گویند بمالند و نمک سنگ و روغن کنجد و دهن شان ریخته بدست
چپ دم گیرند و بدست راست طریق دوشیدن پستان گاو بدوشند تا که قطرهٔ خون در شکم دیوچگان نماند بعده در قدح آب انداخته
ببینند اگر در آب روان شوند بدانند که خالی شده اند و آنکه در آب نجنبند بار دیگر شیلیده صاف گردانند و در شکم دیوچه که خون بماند آنرا علت استسقا
گرداند و علت پیدا آید و در جائیکه خون کشیده باشند شهد بمالند و آب سرد باران ریخته بندند و جائیکه مقام دیوچگان و گرفتن و اصل داشتن
و خورانیدن اینها باشد علتها را در دماغ پدید آرد که علاج آن خون کشانیدن است نیکو کردن تواند والله اعلم **فصل نهم** در طریق محافظت وجود
از علتهای گوناگون و در این فصل را بهندی اناکتا بادیهی گویند چون مردم تندرست بهر طوری که گفته میشود و بکار بندند از انواع رنجها
دور باشد بدانکه چون مردم وقت صبح از خواب برخیزد اول مسواک کند به درازی دوازده انگشت بگیرد به پیرے خنصر گره و بریده و درست
باید و از آن درخت که در زمین نیک و صالح پاک رسته باشد فصل و دیده بگیرد و خلطی که در وجودش غلبه کرده شناخته چوبی که دافع آن خلط باشد
از آن مسواک سازد و از درخت سخت و تیز و تلخ و شیرین مسواک باید کرد و میان درختان تلخ نیم بهتر است و میان زمخت چوب کیر و میان
شیرین ملتی و میان تیز کرنج و سر مسواک نرم کرده آرد سنبهی و پلپل گرد و پلپل دراز با شهد آمیخته سخت کند بعده بدندان نرم نرم
توهمی استعمال کند که بیخ دندان آزرده نشود با نمک سنگ آس کرده یا روغن کنجد آمیخته بر مسواک سخت کرده استعمال کند یا آرد نخود که
از آن دارو کیست بر سر مسواک نهاده در کار برد و به نیکو مسواک کردن بوی دهان و ریم دندان و بلغم دور شود و دهن صاف گردد و فرحت
حاصل آید و آرزو بر طعام شود و دهن مزه گیرد و حواس خمس نیز قوی گردند و کسی را که علت گلو و دمه و یا ملتی در کام لب و یا در زبان باشد
و یا دهنش پخته بود و یا سرفه و کهک و یا قی و یا لاغری و یا بیهوشی و یا بدهضمی و یا درد سر یا لقوه یا درد نیم سر و یا درد گوش و یا علت دندان
دارد مسواک کردن او را نشاید و اما **زبان تراش** به درازی ده انگشت و پهنای انگشت خنصر سازد و نرم باید تا ریم زبان فرود آید و فایدهٔ
زبان تراش آنست که زبان صاف شود و مزهٔ هر چیزے کماهو دریابد و بوی زشت دور گردد و سختی زبان دفع شود و از روغن کنجد و یا روغن
ستور مضمضه کند تا بیخ دندان محکم گردد و درد دندان دفع شود و آرزوے بر طعام آید و پوست درختان شیر دار چنانکه بر و گل و پیل و پاکر
بجوشانند و قدری شیر ماده گاو انداخته روی بشویند و یا در جوش آمله شیر گاو انداخته چشم و روی بشویند و آب تازه و نیم گرم پاک گرداند
از این کلف و تاریکی روی و چشم و خشکی روی دفع شود و تازگی پدید آید و علتهای رکت و جز آن که بر روی شده باشد دفع گرداند بعده سرمه
که از لب آب سنده باشد پاک کرده در چشم کشند روشنائی چشم حاصل آید و سوزش و خشکی و خارش و درد و ورم چشم دفع گردد و نظر صاف شود و مگسے
تابستان و تیزی باد تحمل کردن تواند و مرضهای چشم گاهی مزاحمت نه دهد و نظر چنان روشن شود که چیزهای باریک از دور ببیند و اگر مدام سرمه در
چشم کند منفعت بسیار یابد و بعد از خوردن طعام و بعد از غسل و بعد قی و در حالت تپ سرمه ممنوع است و چون از راه رفتن و از سواری مانده
شده باشد و یا شب بیداری بسیار کرده بود نیز سرمه در چشم نکند و **برگ تنبول** با کافور و جوز بویه و کلول و قرنفل و پلپل گرد باید خورد تا
دهن را صاف و خوشبوی گرداند و زیبائی آرد و خوش آواز گرداند و استخوان زنخدان و دندان استوار شود و حواس خمس تیز و
قوی گردند و آب دهن از سیلان باز ماند و دل را فرحت افزاید و علتهای گلو دفع شوند و بعد از طعام و خواب و قی و غسل خوردن تنبول
منفعت بسیار آرد و کسیکه مرض رکت و یا استسقا دارد یا سخت خشک و لاغر باشد و یا بسبب جراحت لاغر شده باشد و یا بیهوشے داشته
باشد یا خشکی دهن داشته او را احتراز از خوردن برگ تنبول واجب و لازم **فائده** با نداختن روغن کنجد در همه علتهای سر

دفع شوند و موی چرب و نرم و سیاه و دراز و انبوه شوند و مغز را فائده و بهبود حواس خمس را قوی گرداند و روشنائی آرد و در روغن بجهت انداختن در سر
بدین طریق راست باید کرد بیار زرد هلیلی و کهیره بداری کند و نیلوفر و چوب نازو گوکهرو و سرون و تهون و هر دو کنائی جوکوب کرده در آب
بجوشانند و مگر روغن کنجد پنج سیر باشد نیم من جوش دارو های مذکوره در این روغن انداخته و چهارم حصه روغن مذکور کلک دارو های
مسطور انداخته و پخته فرود آرد و کلک بزبان هندی ادویه که بآب سوده باشند اورا گویند اگر از این روغن مقداری در سر اندازند فائده بسیار
دهد و **شانه کردن** در سر و ریش خارش و گرد و شپش که در سر و ریش افتاده باشد دور گرداند و بانداختن روغن در گوش درد و زخم دندان
و گوش و سنگهار گردن دفع شود و بمالیدن روغن بر اندام وجود نرم ماند و بلغم و باد فرو نشیند و قوت باه و دهانت افزون گردد و چون روغن تمام
وجود ریزند سستی و ماندگی و باد که در اندام باشد دفع شود و بندگاه که جدا شده و سست پیوستگی و استحکام پذیرد و درد زخم رسیده و سوخته
شده آرام گیرد چنانچه درخت را آب دادن می بالاید قوت آدمی بریختن روغن بر اندام افزاید **در میان روغن نشستن** که آنرا بهندی
اوکاه گویند نفع بسیار رساند باید که روغن در آوندی بزرگ انداخته در آن بنشیند بطریقیکه تمام اندام تا گلو در روغن باشد تا از راه مسام
روغن در رگها و تمام وجود در آمده جمله تن و رگها را قوی گرداند و حکیم را شاید که خاصیت مردم و غلبه خلط و علتش شناخته و خاصیت فصل و
ولایت معلوم کرده هر روغنی که مناسب حال مردم داند آنرا در آن نشاند تا مفید آید و بیماریکه خلط او خام بود یا او را حقنه کرده باشند در
روغن او را نه نشاند و در حالت نو تپ و بدهضمی و قی و اسهال روغن نزدیک نیارد اگر کسی روغن بمالد یا در روغن نشاند مرض اگرچه دوا پذیر باشد
لا دوا گردد و باید شوار بسیار زائل گردد و صاحب قی و اسهال را اگر روغن بمالند و یا در روغن نشانند گرسنگی شان کم گردد و آنچه خورد هضم نشود و کسی را
که مرض از خوردن چیزهای چرب و شیرین و گران و از فربهی که آنرا بستریج گویند شده باشد او را روغن نیز نمالد **فائده** از زور کردن که او را
بهندی بیام گویند و جز آن که از ماندگی در وجود رسید آید نفع بسیار است باید که بعد از زور کردن و پس از ورزش اندام خود را بروغن مالیدن
فرماید و خود نیز بمالد تا تن پرورش یابد و آتش گرسنگی غالب گردد و هیچ کاهلی نیاید و وجود تندرست و سبک ماند و دویدن و تیز رفتن و کشتی
و سر پا و گرما تواند کشیدن و هیچ علت در وجود او نماند و زور کردن کار جوانان ست کار پیران نیست و دفع فربهی و گرانی شکم را نیز بهتر ازین
تدبیر نشمرده اند و هر که مدام در ورزش و کثرت و ریاضت مناسب التزام کند در حالت جنگ و کشتی بر دشمن غالب آید و شتاب ضعیف نگردد
و جودش تندرست ماند و هیچ علت گرد وی آمدن نتواند چنانکه نزد شیر شرزه جانوران دیگر آمدن نتوانند و هر که بدین صورت کثرت کند
اندامش خوب و روشن نماید و غذای موافق و ناموافق و پخته و نیم پخته هضم گرداند و صاحب غذای چرب و شیرین را در زور کردن مدام
فائده بسیار است خاصتاً که در فصل سرما و در بهار و هر که خواهد که تنش بسیار بر جای بماند هر روز بمقدار نیمی از قوت خود تا آنکه از زور کردنش
دم در دهن آید در ورزش کند و وقت کودکی و جوانی و پیری مقدار قوت دانسته و تاثیر ولایت و فصل شناخته غذائیکه میخورد دریافته بر حسب
آن زور کند و اگر خلاف طریق مذکور ورزش کند کهیروک و استسقا و بدهضمی و قی و غلبه خواب و غلبه خون و کثیبت و دوران سر و سرفه
و سستی تن و تپ و دمه پیدا شود و کسیکه او را رکت پت باشد یا خشکی و ضعف و یا کهیروک باشد و یا دمه و سرفه بود و یا جراحت زخم در اندام او بود و یا
طعام سیر خورده باشد و یا از کثرت جماع لاغر بود و یا درد سر و بیهوشی یعنی مورچها داشته باشد چنین کسان را ورزش و زور کردن ممنوع است
فائده از ابتن بر وجود مالیدن باد که در وجود بود دفع شود و کف را نیز دور گرداند و چربی را که در اندام ست نرم سازد و ماز ان تمام اعضا
سخت و قوی شوند و اندام روشن و تابان نماید خاصةً که اندام زنان زیاده تابان و درخشنده نماید و خوشی و فرحت افزاید و وجود سبک شود
و دل مائل بسوی زنان باشد و مثل این فائده ها بسیار است و بعد مالیدن روغن بر وجود چیزی بمالند تا چربش اندام دفع کند یا بجای مرچربش را
دور سازند و آنرا او بهر کهن گویند و آن خارش و درد و چرک را دفع کند و آتشی که در جرم مردم ست از آن افزون شود و اگر بهر خشک وجود را

بمالند نیز خارش و درد بهبود شود فائده از غسل کردن زیادتی خواب و سوختگی و ماندگی و خارش و خوی و تشنگی و چرک اندام دفع شود و دل خرم گردد و حواس خمس قوی شوند و بستگی چشم برود و منی بیفزاید و خون صاف گردد و گرسنگی زیاده شود و بآب گرم غسل کردن چشم را زیان دارد و بآب سرد غسل کردن چشم را نافع ست و کسی را که از غلبهٔ باد و بلغم زحمت شده باشد و از سبب رضیکه دارد غسل بهتر نباشد بآب گرم سر شستن فرمایند و اگر در هوای سرما بآب سرد غسل کنند باد و بلغم زیادت گردد و اگر در گرما بآب سخت گرم غسل کنند خون و تلخه بسیار شود و کسی را که اسهال و یا تپ و یا درد گوش یا علت باد و یا نفخ شکم و یا بدهضمی و ناگوارگی و یا آنکه باد در شکم او باشد غسل کردن او را ممنوع ست فائده بعد غسل از مالیدن عطریات بر وجود فرحت تمام حاصل آید و خوبی اندام و زور زیادت گردد و میل بر زنان و آنچه که بیان او بیشتر در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه خواهد آمد نیز افزون گردد و سستی تن و زشتی بوی اندام دور گردد و کسی را که غسل کردن ممنوع ست نیز عطریات او را نشاید که استعمال کند و از پوشیدن جامه تنک و باریک و پاک و هار گل و انواع جواهر آسیب دیو و پری و گفتار و چشم زخم و شنات دفع گردد و دیدن و پوشیدن اکثر جواهر سعد و مبارک ست و بدین چیزها نیز اوج قوتی میگردد و خلق دوست و ارد و بر دشمن همه جا مظفر و منصور باشد و خوشی و نشاط خاطر و میل طبیعت بر مباشرت افزون گردد و از مالیدن ابٹن صندل و زعفران و کافور و مانند آن از روی کلفه و چهائی دور شود و چهره روشن و تازه نماید و مهاسه دور شود و روی مانند گل نیلوفر تازه نماید از سرمه کردن در چشم موهای پلک زیادت شود و آلایش چشم رفع گردد و روشنائی افزاید فائده از دادن صدقه عمر دراز گردد و بلا دفع شود و دولت مزید و اولاد و مال برکت بسیار پیدا شود فائده از خوردن طعام لطیف محافظت وجود باشد و اوج قوتی گردد و زور زیادت شود و آنچه بسبب گرسنگی فراموش شده باشد بیاد آید و گرسنگی و سوزش زائل شود و آرام خاطر حاصل آید و از شستن پای چرک و ماندگی و کاهلی برود و چشم روشن گردد و زور و خوشی و منی افزاید و آسیب نزدیک نیاید و از مالیدن روغن کنجد بر پای خواب خوش آید و اندام فرحت گیرد و چشم روشن شود و سستی برود و چرم پلی نرم شود و از دوام روغن مالیدن بر پای فائده بسیار ست و از پوشیدن پای زار ملتهای پای همه دفع شوند و قوت باه زیادت گردد و چشم روشن ماند و مشی کردن آسان شود و هر که پای زار دوام نپوشد هرگز بی علت نباشد و روشنائی چشم برقرار نباشد و اوج را بسیار نافع و مفیدست و در بستن دستار ثواب بسیار ست و موهای سر پاک بماند و گرما و گرد و باد و ترسید و نهادن چهتر بر سر از باد و باران و گرما و سرما و گرد و مانند آن سر محفوظ ماند و رنگ روی و اندام و روشنائی چشم برقرار باشد و اوج را بسیار مفیدست و چوب دستی بر دست و گردن سگ و مار و حیوان سرون دار را از خود دفع کردن تواند و از خوف ایشان امین باشد و در مشی نلغزد و قوت حاصل آید و عصا تکیه وجود ست خاصهٔ برای پیران مفیدتر ست و عصا آنرا گویند که در تر او منج آهنی بوده باشد و آن مسنون ست و فی الحقیقت در وقت کالکوبت دفع دشمن اسلحه موجود ست و از شستن مانند رنگ مردم روشن شود و کلفت و فربهی و نازکی و تازگی روی و اندام و آرام دل و جمعیت خاطر حاصل آید و سیر بسیار کردن این هر همه چیز مذکور را بر باید و لاغری پیدا آرد و باندک سیر وجود را بخش برسد و عمر و زور و عقل و اوج و آتش گرسنگی زیادت گردد و حواس خمس قوی و درست ماند فائده از خواب کردن بر سحاب ماندگی و باد برود و قوت باه و آرام زیادت گردد و از راندن مگس بر سر چیزی و بندیاد بت شود و از باد بیزن تشنگی و ماندگی و سوختگی و ماندگی و خوی و بیهوشی دور گردد و از مالیدن پای خوشی و خواب و قوت باه افزاید و باد و ماندگی برود و گوشت و خون صاف گردد و از خوردن باد زیادت وجود خشک شود و رنگ روی بگردد و اندام سست شود و سوختگی و خوی و بیهوشی و تشنگی زائل گردد و از ناخوردن باد بر عکس این باشد و باد معتدل در فصل زمستان خصوص در فصل تابستان آنقدر که خوش آید باید خورد و کرا نافع ست و بجای بلند از نی عمر و محفوظ ماندن از انواع امراض و مقامیکه باد نرسد مقام ومسکن نسازد و از بسیار خوردن بتیاپ تابستان تلخه و تشنگی و خوی و بیهوشی و دوران سر

دختران و سه حملی هر نشق برنگ حادث شود و از ماندن در سایه این جمله چیزهای مذکوره رفع گردد و از نشستن در پیش آتش باد و کمت و ماندگی
و سودا و لرزش آن و مد شود و ما شیای اهکندی که ذکر آنها بشرح در فصل اسمای بعضی داروها که مصطلح اطبای هندست خواهد آمد چنانچه جغرات
و خیزآن انبه و بعضم اند بعضم گردند و رکیبت زیادت شود و خواب کردن در وقت آن هفت وهات مردم را نیک دارد و قوت باه و خوبی
رنگ و زور و آهنگ حلق و گرسنگی زیادت گرداند **فائده** و مردم را باید که ناخن را ببرد و موی ها را از معتاد زیادت شدن ندهد و جامهای
سفید بپوشد و دستار سبک بندد و پای افزار خوب در پای کند و عصا بر دست گیرد و سخن شیرین و اندک گوید و بر هر و استاد را حرمت دارد
و در مجلس بیگانان نه نشیند و در شب بسیار بیداری و بسیار سیر نکند و در جای که موی و استخوان و خار و سنگ و کاه و کلوخ و خاکستر و
سنگریزه افتاده باشد نه نشیند و بر زمین بلند و مغاک و بر جای نشیب و فراز و بر سر چهار راه نیز نه نشیند و با دشمنان بادشاه
نزدیک نشود و دروغ نگوید و غیبت نکند و با ظالمان و مصاحبان صحبت نکند و فرشتگان و صلحا و بزرگان و مردگان را به بدی یاد نکند
و در خدمت مخالفان صاحبان و دیوانه و فاسق و کمینه و شریر نماند و از بندگان و کنیزان چشم یاری مدارد و با بندگان کسانی که بموجب سخن نگویند
و در زمین کسان درخت نه نشاند و از ناکسان و فرومایه وام نخواهد و با زنکان راز نگوید و بر وفای شان اعتماد نکند و از بد اصل دختر نخواهد
و بالای درخت و به کوه و بر پشته و بر فیل مست و خونی و بر اسپ حرون سوار نشود و در پیش اشتر مست و پس اسپ شده تا ممکن باشد نرود و دور
لب آب که با قوت روان باشد و یا در دریا و حوض و چاه که مقدار عمق آن نداند شناوری در آن نکند و در عمارت کهنه و شکسته و در خانه که بسیار وقتها
خالی مانده باشد و در جای سوختن هنود آن و در جنگل وحشت ناک قرار نگیرد و از دست چاکر یا بنده یا کنیزک طعام و آب یا شراب یا تنبول نخورد
و در اسیار آزرده نکند و پای افزار خود را دیده بپوشد و بر یار آزموده اعتماد نکند و از صحبت و دوستی شخصی که بدنام باشد احتراز نماید و از لجاج پرهیز کند
و در کارها میانه روی گزیند و تقوی شعار خود سازد و قریب آتش و مار و نیز و یک حیوان سرون دار ایستاده نشود و در میان دو آتش و در میان
دو زن شده نرود و سوی آفتاب هنگام طلوع و غروب نظر نکند و در آتش تف نزند و آب و زمین را بدست و پای نزند و بول و غائط و عطسه
و فازه بتکلف نگاه ندارد و در راه گذر شهر و دیه و در مقابر و در محلی که هنود را سوخته باشند و نزد آب و به دیدن کسی و در مقابل باد و آتش و آب و
مهر و ماه بول و غائط نکند و وقت فازه و عطسه دست بر دهان خود نهد و نزدیک بزرگان با ادب نه نشیند و انگشت در گوش و بینی بسیار نکند و از
و کاه بدست نبرد و سنگریزه نشکند و روی سوی آفتاب و باد نکند و طعام خورده نزدیک آتش نه نشیند و بر سر دو پای و تخته خوردنی نه نشیند و در
خار و چاه نه بیند و گردن کج ندارد و بار بر سر نکند و خواب و بیداری و نشستن و مشی کردن و اسپ تاختن و زور کردن و جماع و خنده اگر چه ممنوع
نیست اما بسیار نکند و از کاری که در آن منفعت نباشد احتراز نماید و در آوند شکسته نخورد و بغیر آوند نیز نخورد و به دو دست خود کرده آب نخورد و در وقتی
که طعام خوردن خواهد غذا موافق و شیرین طیب را آلوده بخورد و غله تصدق و طعام بازاری و از دست دشمنان و دزدان و گناهکاران و
فاحشگان نخورد و غله زشت نیز نخورد و بغیر دست شستن طعام نشاید خورد و وقتیکه حاجت بول و غائط باشد از طعام باز ماند و بعد از فراغ آن
اکل نماید و وقتیکه معتاد طعام خوردن بود چون آن وقت گذشته باشد چیزی کم خورد و هر وقتیکه باشد طعام بسیار نخورد و چیزی که خلاصه
آن چیز کشیده باشند چنانکه از دوغ روغن و از کنجد روغن آنرا نخورد و سایه خویش را در آب نه بیند و برهنه در آب نرود و در شب جغرات نخورد
و در روز جغرات را اگر خوردن خواهد بروغن ستوره یا شکر یا سبت یا نمک یا شهد باید خورد و اگر نه خوف علت نسبت و بسبب باشد و باید که قمار نبازد
و شراب نخورد و ضامن کسی نشود و سر و نگوید تا و در وزن نزدیک نیارد الغرض که حکیم را رهنمونی کارها کرده است عاقل برای صحت وجود خود و دوام
عمر خویش و اوصاف نیک اگر علیم بر آن کار بندد پسندیده آید والله اعلم و احکم و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله **فصل دهم** در منافع مشروبات چنانکه
آب و شیر و روغن و شهد و مانند آن و این فصل را بهندی **دروب پکیانی** گویند باید آنکه آب هوا که مزه آن یافته نمیشود از خوردن آن

آرام حاصل آید و آن وجع دهانرا انواع زحمت نگاه دارد و ربانیدگی و سستی و تشنگی و مستی که مثل مستی سپاری که در حلق می نشیند میشود و آنرا مورچها گویند
و علت بستگی چشم که او را اندهرا گویند و شبکوری و شباوتی خواب را دفع کند و همه وقت مفیدست و چون آب باران بر زمین افتد و سیل کند بحسب خاصیت
هر زمین مزه پیدا آرد و بعضی گفته اند که در زمین لعل شیرین و در زمینی که برنگ بادام باشد و او را بهندی کپلا نامند ترش و در زمینی که مخلوط از رنگ
و سفید باشد و او را پاندو گویند نمکدار و در زمینی زرد رنگ تیز و در زمین نیلگون و سیاه تلخ و در زمین سفید مزه زمخت باشد و سسرت میگوید کسی که
مزه آب باران تا تاثیر هر زمینی بیان کرده است نیک نگفته است زیرا که مزه آب از خاک و باد و آب و آتش و خلاست و در هر محلی که طبیعت یکی
ازین عناصر غالب است مزه آن آب بمقتضای آن عنصر پیدا شد پس در هر زمینی که طبیعت خاک غالبست مزه آن ترش و نمکی است و در زمینی که
طبیعت آب غالب است مزه آب آن زمین شیرین باشد و در هر زمینی که طبیعت آتش غالبست مزه آب آن زمین تیز و تلخ میباشد و در
زمینی که طبیعت باد غالب است مزه آب آن زمین زمخت است و بعضی گویند در زمینی که طبیعت خلا غالبست مزه آب آن زمین ظاهر نباشد
ولیکن اندکی شیرین داشته باشد و بسیار سبک بود و تمام کیفیت عناصر که کدام محل کدام عناصر غالبست در کیفیت اقسام زمینها گفته
خواهد شد **فائده** آب خلا اگر میسر باشد مدام باید خورد و اگر دست ندهد در زمینی که طبیعت خلا در وی غالب بود آب آن زمین باید خورد
و آب خلا بر چهار نوع است یکی آب باران و دوم آب ژاله و سوم آب شبنم و چهارم آب برف منجمله اینها آب باران بهترست زیرا که سبکست
و آن بر دو نوع است یکی آنکه از دریای معلق میبارد و دوم آنکه از دریای زمین و اکثر در ماه کنوار باران از دریای معلق میبارد و برای معرفت این
هر دو نوع بیارد برنج سفید و صاف نیز در طبقچه نیک پخته شود و نرم فشارد بعده در آوند نقره کرده در باران بدارد در طبقچه گرد و غبار
و غلیظی در وی نیفتد و اما برنج مذکور را در آوند گلی که نو باشد بپزد و بعد از دو گهری نظر کند اگر بر هیئت خود باشد بدانند که باران از دریای
معلق میبارد و اگر برنج مذکور از هیئت خود تفاوت در رنگ کرده باشد معلوم کنند که باران از دریای زمین میبارد و این نوع آب از نوع
اول ادنی است و اگر آب دریای زمین که در ماه کنوار می بارد بستانند مثل آب دریای معلق بود و اگر در ماه کنوار آب دریای معلق بگیرد و نفاست
مفید باشد و آب باران برین نوع بگیرد بیارد جامهٔ سفید و بر چهار چوب ببندد و در میان جا در قدری سنگریزه بنهد و فرود آن جا در سبو را
داشته آب مذکور بستانند یا از بامی که گچ کرده و پاک باشد آب مذکور بستانند و در سبوی زر و یا نقره یا چینی و یا در ظرف پاک که صاف باشد
و یا در ظرف گلی نگاه دارد و بعد از چند روز آنرا در جامهٔ سفید پاک بیخته باشد و همیشه در گذر باد بدارد و آن آب مدام بنوشد ازین کهیر و کد
مانند آن دفع شود و اگر آب باران دست ندهد آب زمینی که در آن طبیعت خلا غالب داند بخورد و آب زمین بر هشت نوع است یکی آب
چاه پخته و دوم آب چاه خام و سوم آب جوی و چهارم آب تال و پنجم آب حوض و ششم آب چشمهٔ کوه و هفتم آب که از زمین برون آید و در
فصل برشکال بعد باریدن ده روز آبیکه از زیر زمین بر آید نافعست و در فصل سرد همه آبها مفیدست و در بسونت آب حوض و تال مفیدست
و در بهار آب چشمه یا چاه باید خورد و در تابستان نیز همین آب باید خورد و در فصل پرادرت آب چاه باید خورد و مزه آب چاه از نمکی خالی
نیست تلخه را زیادت کند و بلغم را دفع گرداند و گرسنگی زیادت آرد و سبکست و آب جوی بر دو نوعست یکی آنکه بزبان هندی او را ندی
گویند و دوم آنکه او را نهر نامند و اما آب ندی باد را زیادت کند و خشک و سبک است و گرسنگی نیز زیادت گرداند و آب ندی چنانکه سون و
سونت و گهاگهر و جز آن شیرین و گران است بلغم را زیادت کند و ابهکهند سبکست و آب تال گرسنگی دور کند و زود را افزاید و مزه زمخت و
شیرین دارد و سبکست و آب حوض باد را زیادت کند و مزه زمخت و شیرین دارد و دیر هضم گردد و آب باین که او را چهتال گویند باد و
بلغم دور گرداند و مزه او مقداری شور و تلخ است تلخه را زیادت کند و آب چشمه کف دور کند و گرسنگی زیاده پیدا کند و دل را فایده رساند
و سبکست و آبیکه از زمین برون آید شیرین است تلخه را فرو نشاند و در وقت هضم سوختگی نیارد و آب چاه پخته گرسنگی زیادت کند

خشک و شیرین است کف پیدا نیارد و آبیکه از زیر ریگ کنده بیرون آرند آنرا **ابکیره** گویند سبک و شیرین و شور است بلغم را دور کند و گرسنگی آرد
و آب گرد اگرد که او را **کیاری** گویند دیر هضم شود و شیرین است و اخلاط را زیادت کند و آب حوض خورد مثل آب کروست خلط را اخلاط
بلغ پیدا آرد و آب دریا نمکدار است جمله اخلاط را زیادت کند و آب زمین سیلناک که او را بهندی **انوپ** گویند علتها رگونا گون ظاهر
کند و ابهکهندرے و سخت بد است احتراز از ان واجب و آب زمین معتدل که او را بهندی **سادهارن** گویند نافع است ضررهای
انوپ که گفته شده است در ان هیچ نیست و درد و علتها دفع کند در وقت هضم سوختگی پیدا نیارد و دافع تشنگی است و گرسنگی و آسام زیادت
کند و شیرین و سرد و سخت نیکست و زود هضم شود و آب بشکال بکثرت کرمان زهردار گردد چنانکه مار کژدم و با فتادن بول و غائط و مثل
اینها و از مردان و ریزیده شدن جانوران زشت و گنده میشود و از افتادن از کاه و برگ گنده میشود و زهر ناک میگردد و از نوشیدن آن
علاندام شستن بدان علتهای درونی و بیرونی ظاهر میگردد و هر آبیکه با خلیش بود و کوبهی و سوال و برگ نیلوفر آنرا پوشیده باشد
و شعاع آفتاب و ماه و باد بدو نرسد و بوی ناک و بد مزه و بد رنگ گردد و آن آب را سخت زشت دانند و شش صفت در آب پیدا شد یکی آنکه
بلمس معلوم میشود که آنرا **اسپرس** گویند چنانکه گرمی و سردی و دوم آنکه بدیدن دریافته شود چنانکه رنگ و آنرا **روپ** گویند و سوم
آنکه بذوق دانسته شود چنانکه مزه و آنرا **رس** گویند چهارم آنکه به شم یعنی به بوییدن معلوم کنند چنانچه بوی و آنرا **گنده** گویند
و پنجم طبیعت گرمی و سردی که آنرا **بیرج** نامند و ششم مزه که در وقت هضم پیدا آرد و آنرا **بپاک** گویند درین شش صفت آنچه بد بهاست
بیان کرده می آید از جهت سخت گرمی و سخت سردی که از نوشیدن آن دندان گرفته شوند زشتیهای اسپرس گویند و اگر آب برنگ
خلیش و یا سوال و یا رنگهای دیگر جز رنگ آب باشد از زشتی روپ است و اگر بنوعی مزه در آب ظاهر باشد زشتی رس است و بوی بد در آب
زشتی گنده است و هر آبیکه تشنگی و گرانی دهد و در دو کف پیدا آرد بیرج او زشت بود و آبیکه دیر هضم شود و باد در شکم پیدا آید و شکم گران
کند بپاک او زشت بود و در آب باران ازین زشتیها هیچ نیست و اگر خواهد که آب زشت را نیک گرداند بر آتش بجوشانند و یا در آفتاب نهند و
و یا کلوخ و یا ریگ گرم کرده در آب اندازند زشتی آب برود و تدبیر خوشبوی کردن آن آب آنست بیارد گل ناگیسر و چنپه و نیلوفر قرنفل و باول و دیگر
خوشبوها مانند کافور و جز آن در آب انداخته خوشبوی کند و یا سفال پارهای نو را بوی گلها معطر ساخته در آب اندازند بغایت خوشبوی
گردد و این آب را در آوند زر یا نقره یا چینی یا آوند شیشه و یا در ظرف مس یا ارزیز یا سرب یا آوند گلی نگاهدارد و بخورد و هر آبیکه بواسطه یکی ازین
زشتیهای شش نوع بد شده باشد از ان محترز باید بود و آب باران غیر هوا نباید نوشید و نیز بر تن استعمال نشاید کرد و اگر کسی آب زشت
غیر معمول بخورد به انواع امراض آماس و پیندروگ و سستی و بد هضمی و دمه و سرفه و درد سوال و گوله و علتهای شکم و امراض بزرگ گرفتار گردد
و نیز آب کدر را بدان صافی کنند یکی ازین شش چیز یکی گومیدک و یارکتک که او را کتک پهل گویند و مانند بحته میشود و بیخ نیلوفر و بیخ سوال و مروارید
و دیگر گوهرها چنانکه بلور مانند آن و سجامه یختن صاف میشود و بر بسته پایه چوب یا چهار پائی خورد بالای چهینکه آب بدارد و آب را یکی از هفت
طریق سرد کند یا در جائیکه باد بسیار باشد بدارد یا آوندی را که پر آب باشد تا گلوی در آب بدارد یا ابریق کرده در مقداری آب باشد بر سر چوبی
بسته بگرداند و یا آوند آب را باد بیزن کند و یا کرات آب را در جامه بیزد و یا آوند آب را تا گلوی در ریگ تر نهان کند و یا بالای چهینکه جای
باد گذار آویزان کنند و نیکوی آب آنست که آنرا بوی نباشد و مزه اش نهان بود و رباینده تشنگی و سرد و صاف و پاک و سبک باشد و گیرنده
سینه نبود و همچنین آب استعمال شاید کردن **الکنون** خاصیت جویها گفته می آید بر لب آبی که طرف غروب روان است آب آن نیک و
مفید بود زیرا که سبک است و جویهائیکه طرف شرق روان اند آب آنها مفید نیست زیرا که گران است و آنکه طرف جنوب روان اند خلط را
زیادت کنند زیرا که آب آنها معتدل است و گران و نه سبک و لب آنهائیکه از کوه سهیه بیرون آمده اند از خوردن آب آنها مرض بست پیدا آید

و آنکه از کوه بنده می آیند آب اینها تپ بست و پنڈروک پیدا آرد و آنکه از کوه ملیه می آید آب اینها کرم در شکم پیدا آرد و آنکه از کوه مهیند می آید آب اینها جهت
سلیپاے و امراض شکم برانگیزند و چشمهائیکه از کوه هینواله جاری گشته اند آب اینها زخمهای سینه و سر و آماس گلو و علت سلیپا پیدا می آرند و در
شرح سسرت گفته شده است که جویهای کوه ملیه دو طرق اند یکی آنها که آب شان از بالای سنگ و ریگ مجرا یافته آب آنها نیک و مفید ست
دوم آنکه آبهاے شان بر گل روان گشته آب اینها اکثر در شکم کرم پیدا آرد چنانچه بالا گفته شد اما جویهای کوه هیواله نیز دو طرق شمرده اند یکے آنکه
از دو ابرکوه مذکوره می آیند آب اینها موافق ست و دوم آنکه از درای برکوه مذکور می آیند آب اینها ناموافق و مضر ست چنانچه گفته شد و جویهائیکه
از کوه اوجین جانب مشرق آیند یا بسوی غرب روند آب اینها علت بواسیر پیدا آرد و لب آبهائیکه کوه پارجات آب اینها نافع و موافق ست و
مردمان را قوی و بی زحمت گرداند و هر لب آبیکه تیز روان ست و آب صاف دارد و آب او بسیار سبک ست و هر لب آبی که بالای آن سوال ست
و آبش آهسته روان ست و رنگ رنگین دارد آن آب بسیار گران ست و در زمین مرتفع ماروار آب اکثر جویهای آن مقداری تیز و شیرین و
ثقیل دار ست و سبک و افزاینده زور و قوت باه ست و آب جمله زمینها و جویها وقت سحر باید گرفت زیرا که در آن وقت سرد و صاف میباشد و
این دو صفت در آب بغایت نیک اند و چون آب آورده تمام روز در شعاع آفتاب و در شب در شعاع ماهتاب بدارند و بعده وقت سحر بجامه
بیخته بدارند همچنین آب مثل آب خلا باشد که بزبان هند آنرا **هنسودک** گویند **فائده** آب خلا آنست که غلبه اخلاط ثلثه بر باید و عقل و
زور افزاید زیرا که مثل سما این ست هر که این آب مدام بخورد جمله علتهاش دفع شوند و پیر نگردد و اگر آب مذکور را در آوند نیک بدارند زیادت
نفع کند و اگر در آوند بد بدارد چندانی مفید نبود و **چندر کرانت من** گوهر ست که اگر او را بمقابل ماهتاب در شعاع بدارند از شعاع ماه
آب از وی بچکد خاصیت آب مذکور نست که بخوردن آن آب آسیب دیو و آسیب چشم زخم دفع شود و سرد ست و از آن آرام و فرحت حاصل آید
و تپ و بیهوشی و سوختگی و مالیخولیا و تلخه زائل گردد و خورنده زهر نیکو شود و فائده آب آنست که دافع بیهوشی و تلخه و سوختگی و اثر زهر و هر علتی که از
غلبه خون پیدا شود و بیقراری و دوران سر و تمک که یکی ازین علتهای دمه ست و رکتپت و سوزش و قی ست و در فصل تابستان معتدل و
مفید تر ست و در وقت درد پهلو و بلغم و علت باد و گرفتگی گلو و نفخ شکم که آنرا **اردهمان** گویند و در وقت تپ نوبت و هکهک و متصل نوشیدن
روغن از آب سرد احتراز کنند و نیز روا ستفراغ و خوردن داروی مسهل نیز از آب سرد محترز باشند و بعضی گفته اند تا هفت روز آب سرد نخورند و اما آب گرم
بلغم و چربی و باد و دمه دور کند و گرسنگی زیادت گرداند و مثانه را صاف سازد و دمه و سرفه و تپ باز ائل کند و آب گرم همه وقت مریض را
موافق و مفید ست اگر در جوشانیدن چهارم حصه نقصان کند باد را دفع کند و اگر نیمی بستاند تلخه را دور گرداند و از آن کف نماند و وجود را
صاف و سبک کند و اگر چهارم حصه بستاند سخت مفید ست و آبی را که در روز گرم کرده باشند در شب خوردن آن ممنوع ست و اگر در شب گرم
کرده باشند در روز خوردن آن نشاید زیرا که ترش میشود و کف را زیادت کند و تشنه را مضر ست و هر علتیکه از می خوردن پیدا آید یا از تلخه یا از
اخلاط ثلثه بود بجهت دفع آن آب جوشانیده و سرد کرده بخورانند مفید باشد **آب جوز هندی** یعنی شیر ناریل خام چرب شیرین و سرد ست
دل را فائده دهد و گرسنگی زیادت کند و مثانه را صاف گرداند و قوت باه و نیز درا افزاید و تلخه و تشنگی بر باید اما در وقت هضم گران ست
فائده کسیکه ناگوارگی یعنی ارج و کف و رفتن آب از دهن و آماس و کهیروک و نقصان گرسنگی و علتهای شکم و بست و تپ و علتهای چشم
و علتهای جراحت و سیلان منی دارد او را آب اندک باید خورانیدن آنچه فوائد آب که در سسرت مذکور بود مرتب شد **اکنون** چند فائده
از طب باکبیت ذکر کرده می آید اگر آب محلی خورده باشد تا که آب مذکور هضم نشود آب چاه و دیگر نخورد چنانکه اگر آب جوی خورده باشد تا که
آن آب هضم نشود آب چاه نخورد و همچنین بر عکس آن و اگر آب خام خورده باشد تا که هضم نشود آب جوشیده نخورد و همچنین بر عکس آن چون
منشاء حیات هر چیزی آبست و قرار مدار جمله عالم بر آنست سبب این معنی جائیکه آب داون نشاید و تشنگی غلبه کرده باشد اندکی آب

باید داد زیرا که اگر تشنه را آب ندهند استسقا و ورم اندام و بیهوشی و مانند آن حادث شود بلکه بمیرد بغیر آب مریض نزید و تندرست و اگر مریض را آب
دادن خواهد باید علت مریض و تاثیر ولایت شناخته از آب تا جوشیده یا جوشانیده به بدهد یا بغیر داروی گرم یا سرد کرده هر چه ملائم مریض ببیند مقدار
لا بد بدهند که ماء و حیات است و زیاده دادن مانند زهر شمارند و اگر مردم تندرست در حالت تشنگی آب بسیار خورد بلغم و تلخه حادث گردد و اگر صاحب تب
بخورد او را علتهای زشت رو نماید اما باید دانست که اکنون بیان اقسام شیر کرده میشود بدانکه شیر از خلاصه غذا گیاه است که حیوان
میخورد و آن مقوی تن و شیرین و چرب و سرد است و مزه او در وقت هضم نیز شیرین شود و شکم بسته بگشاید و دیر هضم است و اکثر مردم را موافق و
مفید است بتخصیص مردم مسموم را نافع تر باشد **فائده شیر ماده گاو** آنست که تا پاک و سوختگی پیدا نیارد و درد زحمتیکه از باد و تلخه و خون باشد
و علتهای جانی را که آنرا **مانس روگ** گویند شیر مذکور خوردن ممنوع نیست و تب کهنه و دمه و سرفه و راج روگ و رکپت و گوله و مالیخولیا و مرضهای
شکم و بیهوشی و درد سر و ماندگی و سستی که بهجو مستی که از سخت شدن سپاری پیدا می آید و آنرا مورچها گویند و سوختگی و تشنگی و علتهای سینه و
مثانه و پیندُر روگ و سنگ هندی و بواسیر و درد علتهای فرج زنان و اسقاط حمل اینهمه را نافع و دافع شمرده اند و زور و قوت باه افزاید و مرد را
باجیکرن و افزاینده شهوت است و مفصلاً بیان این پیشتر در فصل باجیکرن خواهد آمد و رساین است یعنی پیری را دور گرداند جوانی و قوت را
برپای دارد و عمر و عقل و اوج زیادت کند و جراحتها را نیز به گرداند و طفل و پیر و آنکس که از جراحت و یا گرسنگی و یا از کثرت ریاضت و زور
کردن و یا از سبب جماع لاغر و ضعیف شده باشد او را شیر خوردن نیک و بسیار مفید است **شیر بز** برابر شیر ماده گاو است و برای مریض
کهیروک شیر بز بغایت مفید است و گرسنگی زیادت کند و سبک و قابض است و روانی شکم را بسته گرداند و دمه و سرفه و رکپت دور کند زیرا که بز جا کم
خورد است و اشیای تیز و تلخ میخورد و آب اندک می نوشد و بسیار میکند بدین سبب شیر او دافع همه علتهاست **و شیر اشتر** خشک و گرم و
مقداری شیرین و نمکدار و سبک است و آماس گوله و علتهای شکم و بواسیر و کرم و بست را دور کند و دافع جمله زهرهاست **و شیر میش** شیرین و چرب است
و دیر هضم شود و کف و تلخه را در زور آرد و علتیکه از باد بود چنانکه سرفه و مانند آن مزیل است **و شیر گاومیش** شیرین است و گرسنگی کم کند
و سخت ابهکهندی است و خواب و سردی پیدا آرد و از شیر ماده گاو سخت چرب و گران است **و شیر حیوانات غیر سم شگافته** چنان که
مادیان اسپ و مانند آن گرم است و بخوردن آن زور زیادت شود و بادهای دست و پای را دور گرداند و خشک و شیرین و اندکی ترش است
و سبک و نمکدار است **و شیر عورت** شیرین و زمخت و نگاهبان جان است و برای چکانیدن در بینی و بجهت انداختن در چشم موافق و
مفید است و سبک است و گرسنگی آرنده **و شیر فیل** شیرین تر و زمخت است و زور و قوت باه زیاده کند و دیر هضم شود و سرد و گران و بجهت
وجود خورنده را برقرار دارد و قوت باه زیاده کند و برای چشم موافق افتد و مفید است و شیر یکه در وقت صبح میدوشند گران و سرد است بسبب
آنکه تمام شب حیوانات از جای نمی جنبند و در ماهتاب میباشند و شیر آخر روز باد و سستی را زائل کند و برای چشم موافق و مفید است بسبب آنکه
تمام روز حیوانات در آفتاب می مانند و باد میخورند و در حرکت میباشند **و شیر خام** ابهکهندی و دیر هضم شود و جوشیده برعکس آنست و غیر
شیر عورت باقی شیرها جوشیده نیک و مفید اند و شیر عورت خام بهتر است اما **شیر گرم** از پستان هنگام دوشیدن اگر تازه
بخورند سخت نیک و مفید آید و هر شیری که از سخت جوشانیدن اندک شود و آنرا **کهووه** گویند قوت باه زیادت کند و در وقت هضم گران
شود و هر شیری که بوی بد دارد و ترش بود و یا رنگ و یا مزه اش تباه شده باشد یا نمکدار بود یا چیزی از ان غلیظ بود و چیزی مثل آب گشته
باشد از ان شیر احتراز اولی تر **اکنون** چند فائده از طب باگبهت گفته می آید هر گاوی یا گاومیش که کنجاره یعنی کهل و اشیاء ترش و مانند
آن بخورد شیر ایشان گران و دیر هضم و ابهکهندی بود و هر گاوی که گوساله آن خورد بود و یا مرده باشد شیر آن گاو غلبه اخلاط ثلثه پیدا آرد
و در طب چرک چنین میگوید شیر حیوانیکه سم شگافته ندارند چنانچه مادیان اسپ و جز آن آهنگ طلق که رفته باشد نه داروست شیر مذکور

فائده جغرات دوغ

باز بحال خود آید اما **جغرات** چرب و گرم ست پیس و تپ لرزه و اسهال و ناگوارگی و لاغری را دور گرداند و آب منی افزاید و زور زیادت کند و آن بر سه نوع ست یکی آنکه شیرین ست آن بلغم و چربی را زیادت کند و دوم مقداری ترش کف و تلخه را انگیزد سوم آنکه سخت ترش ست خون را فاسد گرداند و آنکه نیک منجمد نشده باشد و وقت هضم سوختگی آرد و غلبهٔ اخلاط ثلثه ظاهر کند اما بول و غائط را و سیلان آرد **و جغرات ماده گاو** چرب ست و در وقت هضم شیرین میشود و زور و گرسنگی زیادت کند و باد را زائل گرداند و آرزو بر طعام آرد **و جغرات بز** بلغم و تلخه و باد را دفع کند و کهیرک را نیز دور گرداند و سبک و زود هضم ست و صاحب بواسیر را و دمه و سرفه را نیک مفید ست و گرسنگی آرد **و جغرات گاو میش** هنگام هضم شیرین ست و زور و منی افزاید و باد و تلخه را دور کند و بلغم را زیادت کند و سخت چرب ست **و جغرات اشتر** در وقت هضم تیز ست و مزهٔ او ترش و شور ست و مسهلست و باد و بواسیر و سیت و کرم و علتهای شکم را دفع گرداند **و جغرات میش** کف و باد و بواسیر را زیاده کند و در وقت هضم شیرین میشود و مزه نیز شیرین دارد و سخت اهکهندی و پیدا کننده خلط ست با فراط **جغرات مادیان** گرسنگی زیاده کند و برای چشم مخالف ست و باد را زیاده کند و خشک و گرم ست و مزه قبض دارد و زیادتی کف و بول را دور کند **و جغرات عورت** چرب ست و در وقت هضم شیرین میشود و زور زیاده کند و برای چشم سخت مفید ست و غلبهٔ اخلاط را دور گرداند **و جغرات پیل** زود هضم شود و کف و بیرنام سول را که بیان او بیشتر در فصل بیرنام سول خواهد آمد دفع گرداند و گرم ست و مزه مقداری قبض دارد و غایط در شکم زیاده کند و از جمله جغراتها جغرات ماده گاو نافع تر ست **و جغرات** که آنرا بجامه بسته دارند تا آب اندر وی جدا شود دافع باد ست اما بلغم انگیزد و چرب ست و زود هضم شود و قوت باه زیاده کند و میل بر طعام آرد **و جغرات** که از شیر جوشانیده سازند سخت مفید ست و باد و تلخه را دور کند و آرزو بر طعام آرد و هفت دهات و زور و گرسنگی را زیاده کند **و اما خلاصهٔ جغرات** که بهندی او را **ملائی** گویند دیر هضم شود و گران ست با فراط منی و کف زیاده کند و گرسنگی را نقصان گرداند و مقوی باه ست و آن جغراتی که روغن کشیده باشند خشک و قابض شکم ست باد و گرسنگی را زیاده کند و سخت سبک و قبض ست و آرزو بر طعام آرد و در فصل سرد رت و گریکهم و بسنت جغرات مفید نیست از آن احتراز باید کرد و در فصل سرد و هیونت و برکها مفید ست **و آب جغرات** تشنگی و سستی دور گرداند و راه رگها که خلاصهٔ طعام می کشند و آب بسوی خود کشیده رطوبت پیدا آرند صاف گرداند و مزهٔ آن تیز ترش و قبض و شیرین ست نقصان کننده کف و باد و منی ست و خفت انگیزد و مسهل ست و آرزو بر طعام آرد و مقوی تن ست انچه نفع و زیان جغرات شیرین و ترش و سخت ترش و کم چاشنی یعنی آنکه خوب منجمد نشده باشد و جغراتیکه از شیر سخت جوشیده سازند و خلاصهٔ آن یعنی ملائی و آنکه از وی روغن کشیده باشند فی الجمله گفته شد نفع و زیان آب هر جغرات همچنان باشند **و دوغ** شیرین و ترش و قبض و گرم و سبک و خشک ست گرسنگی زیادت کند و اثر زهر و آماس و اسهال و سنگرهنی و پنڈروگ و بواسیر و پنبه و گوله و ناگوارگی و تپ نائمه و استسقا و قی و آب دهن و درد و چربی و باد و بلغم و سوزاک و بول و مرضی را که از نوشیدن روغن کنجد و روغن مستور حادث گردد انهمه را دفع گرداند و در وقت هضم شیرین میشود و دل را فائده دهد و آب منی را نقصان گرداند و برای کسیکه او صاحب جراحت زخم باشد و یا تختگی در تبل و جز آن بود و یا لاغر باشد و یا بیهوشی و یا ستی که مثل مستی سیاری میشود و یا سوختگی و یا دوران سر و یا رکتپت دارد مضر ست و در هنگام گرمی چنانچه فصل سرد رت و در گریکهم دوغ ممنوعست و در وقت سرما و مرضهای باد و امراض بلغم و در وقتیکه بول و غایط بسته شود و یا گرسنگی کم شده باشد دوغ سخت مفید ست **و دوغی** که در مزهٔ شیرین غالب بود تلخه را فرو نشاند و بلغم را زیادت گرداند **و دوغ ترش** باد را زائل کند و تلخه انگیزد و اگر دوغ ترش را با نمک سنگ بخورانند باد را دفع کند و اگر دوغ شیرین با شکر بنوشانند تلخه دور گرداند و اگر سنڈهی و پیپل و در از و پیل گرد و جوکهار انداخته دوغ بنوشانند کف را دور کند و هر دوغ که بافتادن چیزی جا بجا گره افتد و جا بجا نرم ماند که او را بهندی **تکر تور جیکا** گویند آن دوغ قابض ست

در اقسام مسکه و روغن

و اسهال صفرا کند و باد را انگیزد و خشک ست و دیر هضم شود و آنچه بالای دوغ مذکور بر آید از جوش دوغ سبکتر است و در شیر فاسد آنچه منجمد باشد و آنرا
کلات گویند دیر هضم ست و باد را زائل کند و خواب و منی بیفزاید **بیان پیوسی و مورن** بدانکه هر گاوی که بچه زاید از روز زادن تا هفتم
روز شیر آن گاو را پیوکه و پیوسی گویند و بعد از ان تا سه روز دیگر شیر را مورن نامند و در شرح سسرت میگوید که بعد تباه شدن
شیر آنچه از ان جدا میشود مورن آنست و مورن و پیوکه هر دو شیرین اند قوت باه و منی و خواب را زیادت کنند و مسکه تازه و مسکه
و نرم و شیرین و مقداری زمخت مانند کی ترش و سرد و نافع دل و آرنده گرسنگی و قابض و افزاینده منی و دور کننده باد و تلخه و سوختگی
و دافع کهیروک و دمه و سرفه و جراحت و استسقا و باد و لقوه ست و مسکه شبینه دیر هضم شود و بلغم و چربی معده را زیادت کند و مقوی باه است
و تشنگی را زائل گرداند و مطلقاً مفید ست خالی از ضرر خصوصاً بچگان را موافق و مفید تر است و مسکه که از شیر بیرون آرند از همه انواع
مسکه نیکست و بسیار چرب و شیرین و بسیار سرد شمرده اند از خوردنش وجود نرم شود و باعث تندرستی چشم و روشنائی چشم بسیار مفید ست و
قابض فضله و دافع رکتپت و زائل کننده امراض چشم ست و بعد جوشانیدن شیر آنچه بالای شیر منجمد میشود و بهندی آنرا ملائی نامند دافع
باد و گرسنگی و رکتپت ست و شیرین و چرب و آرزو آرنده بر طعام ست و در وقت هضم نیز شیرین شود و بسیار دیر هضم ست و غیره حضرات
و دوغ و مسکه و جز آن از ان ماده گاو بهتر ست و اما فائده کهوره و جز آن که ذکر نرفته است از خاصیت شیر هر حیوانی معلوم کنند و فوائد
دوغ که بیان کرده شد از ان دوغی ست که چک زده و مقداری جزوات آب انداخته مسکه از و کشیده باشند نه سخت غلیظ و نه سخت
تنک بود بخاصیت خود قابض ست و در طبهای دیگر چنین گفته اند که یک نوع دوغ آنست که با روغن باشد و آن وقت هضم سخت گران
و افزاینده قوت باه و منی ست و نوع دیگر آنکه تمام روغن از و کشیده باشند سبک و مفید ست و نوع ثالث آنست که در ان مسکه باشد و بغیر
آب چک زده سازند و آنرا گهول نامند آن دافع باد و تلخه و دیر هضم ست و هر دوغیکه در ان چهارم حصه آب آمیزند و آنرا تکر گویند دافع باد
و بلغم و تلخه است و در هر دوغیکه نیمی آب در ان انداخته باشند دافع باد و تلخه بود و کف زیادت کند و آنکه آنرا مسکه کشیده بغیر آب چک زده سازند
و آنرا مهست گویند تلخه و بلغم انگیز ست و باد را دفع کند و هر دوغیکه بی مسکه و مقداری ترش و شیرین و زمخت باشد و سخت غلیظ نبود دافع اثر
زهر و علتهای شکم و بواسیر و سنگرهنی و پندروک ست و تپ را زائل کند و آرزو بر طعام آرد و قابض بول و غائط ست و مرضیکه از خوردن
روغنها پیدا آمده باشد آنرا دفع گرداند اکنون بیان اقسام روغنها کرده میشود روغن بخاصیت و مزه خود شیرین و قری و نرم ست
و طبیعت سرد دارد و مقداری ابهکهندیست و بادی که در شکم زمان آمیختن شده باشد که آنرا اداورت گویند و مالیخولیا و درد و تپ
و اناه و تلخه و باد را ساکن گرداند و گرسنگی آرد و عقل و حفظ و زور و اوج و خوبی تن و نرمی و روشنی چشم افزون سازد و جوانی برقرار دارد اما
دیر هضم شود و بلغم را زیادت کند خصوصاً برای چشم سخت مفید ست و دافع اثرهای زهر ست و روغن ماده گاو هنگام هضم شیرین و باد و
تلخه و اثر زهر دفع کند و چشم را موافق و بسیار مفید و زیاده کننده منی و از دیگر روغنها نافع و مفید تر ست و روغن بز گرسنگی و زور
افزون کند و این روغن بز نیز برای چشم موافق و مفید ست و در هنگام هضم شیرین و سبک و صاحب دمه و سرفه و کهیروک را بسیار نافع و روغن
گاومیش سخت سرد و دیر هضم و شیرین ست و رکتپت و باد و تلخه را ساکن کند و بلغم را [illegible] و روغن اشتر در وقت هضم تلخ میگردد
و آماس و اثر زهر و بلغم و باد و بیست و گوله و علتهای شکم را دفع کند و گرسنگی افزاید و روغن بهیڑ وقت هضم سبک ست تلخه را افزون نماید
و علت فرج و آماس و لرزیدن اندام و کف را دافع ست و روغن حیوانات یک سُم [illegible] ماده اسپ روغن اینها وقت هضم
سبک ست و اما طبیعت این روغن گرم و مزه زمخت دارد و مزیل بلغم ست و گرسنگی را [illegible] آرد و قابض بول ست و [illegible] و روغن
عورت در وقت هضم سبک ست و علاج چشم را بهتر و برابر آب حیات و گرسنگی و فربهی و کف را زیادت کند و روغن فیل سبک ست

مزه محنت و تلخ و قابض بول و غایط ست و گرسنگی افزاید و بلغم و سبب و در سرد و کرم را دفع گرداند و روغنی که از شیر گشنیز قابض ست و کشتیت
و دوران سر و مهوشی را دور گرداند و علتهای چشم را نافع **و خلاصه روغن** که منجمد شده یا مانند تیل بالای روغن منجمد بر آید بسیار شیرین و
مسهل ست و درد چشم و گوش و علتهای فرج را دفع گرداند و برای تدبیر حقنه و چکانیدن در بینی و چشم بکار آید **و روغن کهنه** مسهل ست و
وقت هضم تلخ و دافع غلبهٔ اخلاط ثلثه و مهوشی و چربی و مالیخولیا و زهر و تپ و آماس و باد و مرگی و درد فرج و گوش و چشم درست و بجهت تدبیر حقنه
و چکانیدن در بینی و انداختن در چشم مفید ست و سرفه و نفس و سبب و تمر چشم را بسیار نافع و مرض تمر را دافع و روغنیکه بسیار دیرینه شود و نفع او
زیاده تر باشد و هر روغنی که صد و یازده سال مانده باشد آنرا **کهنبه** گویند از سوختن آن دیوان و عفریت ان بگریزند و آنکه زیادت از صد و
یازده سال بود آنرا **مهاکهرت** گویند کسی را که باد زیاده شده باشد نوشیدن مهاکهرت او را فائدهٔ تمام بخشد و کف بر باید و نور افزاید و زود
هضم شود و علی الخصوص که تمر چشم را بسیار نفع دهد و دیوان و عفاریت از دود آن بگریزند و از همه روغنها مفید تر ست **و روغن کنجد** کسی
و گرم و تیز و شیرین ست و وقت هضم نیز شیرین گردد و **برنگهن** ست یعنی هفت دهات را زیاده کند **و لیکهن** ست یعنی چرب و خراشنده
زائده و مفره بود و آرام و طرب انگیز ست **و سبوائی** ست یعنی بعد خوردن در تمام وجود در آمده هضم شود **و سوچهم** ست یعنی در راه مسام
در آید و صاف ست **و بکاکهی** ست یعنی نرم کننده بندگاه و دیر هضم و مسهل ست **و برلهه** ست یعنی افزایندهٔ قوت باه و منی ست و زیاده
کنندهٔ عقل و اوج و روشن کنندهٔ چرم و نرم کنندهٔ وجود و سخت کنندهٔ گوشت ست و چشم را بسیار مفید آید و قابض بول ست و مزهٔ اول او
تلخ و آخر او محنت و ربایندهٔ باد و بلغم و گرم ست و در بعضی شروح میگویند که روغن مذکور اندکی تن را لاغر گرداند و تلخه را افزاید و در بعضی سرد ست
که بخوردن آن تلخه زیادت شود و درد سر و گوش و فرج ساکن گرداند و از ین مقام زه صاف شود و جاهای بریده و شکسته و شگاف شده و رخنه
کرده و کشاده و زخم چوب رسیده و گزیدهٔ درنده و سوخته به گردد اگر در جایهای مذکوره روغن مسطور بریزند و یا مریض مذکور را در ین روغن کنجد
بنشانند نیکو شود و برای حقنه و چکانیدن در گوش و بینی نیک ست و هر چه در روغن مذکور پزیده بخورند باد را دور گرداند **و روغن بیدانجیر**
شیرین و گرم و تیز و آرندهٔ گرسنگی ست. آخر مزهٔ او محنت ست و در راه مسام در آینده و بول و راه رس طعام و آب پاک کننده است و چرم
را مفید و نرم گردانده است و قوت افزاینده و در وقت هضم شیرین شود و جوانی بر پای دارد و دافع انواع مرضها ست و عقل و زور و روشنائی
تن زیاده کند و باد و بلغم را دور گرداند و علتهای نصف اسفل تن با سهال ازالت نماید و روغن تخم نم و روغن تخم کتان و تخم معصفر و تخم ترب و
تخم دیودالی و تخم کراو تخم مولی جنگلی تخم آک و تخم کمیله و تخم سنکن و زیرهٔ سیاه و تخم پیلو و کرنج بزرگ و هنکوت و سمیاه و تخم سهجنه و تخم سرشف و
اسل و بابرنگ و تخم مالکنگنی مزهٔ ... دارند و وقت هضم نیز تیز شوند و سبک و گرم و مسهل اند و کفنده کرم و سبب و سیلان منی و علت سردی را دفع
گردانند **اکنون** انفع بعضی از ین روغنها بتفصیل گفته می آید بدانکه **روغن کتان** شیرین و چرب و گرم و ربایندهٔ باد ست و وقت هضم
تلخ شود و چشم را مضر ست و دیر هضم شود و تلخه انگیزد و مقوی تن ست **روغن سرشف** تلخ و تیز ست و دافع کرم و خارش و سبب ست
و گرسنگی افزاید و کف و باد و چربی را ببرد باید **روغن هنکوت** اندکی تلخ و سبک ست و دافع کرم و سبب و نقصان کنندهٔ نظر و بینی ست و رگ
قوت را نیز کم گرداند **روغن معصفر** وقت هضم شیرین شود و سوختگی کرده هضم گردد و چشم را مخالف ست و پیدا کنندهٔ غلبهٔ اخلاط ثلثه و سوختگی
رساننده دل ست اما کیفیت را در کتب **فائده** روغن تخم چرایته و ماهو و بلیله و جوز هندی و تخم کنار و جوز پارسی و تخم جیونتی و خیار و سی
و تخم کهنبال و ارک همی و تخم خیار و خربوزهٔ هندی و برد به و مانند اینها شیرین و بمعلمت سیست و طبیعت سرد دارند و بول و غایط را براند و در گرسنگی
نقصان آرد و در وقت هضم شیرین شود و باد و تلخه را آرام دهند **و روغن تخم گلمکان** و **کلمهار** و **روغن تخم بله** شیرین و محنت اند و دافع کف و تلخه
فائده روغن درخت تبرک و بلادر شیرین و محنت و آخر مزه تلخ دارد و باد و کف و سبب و چربی و کرم و سیلان منی را بر دارد و مرضهای

و خوردا ملی و اسفل را دفع گرداند و روغن خلاصه چوب و خرت نانه هو که دار شیشه شود و کند یه تلخ و زمخت ست و جراحت را صاف گرداند و باد و
بلغم و کرم و بیست را دفع گرداند و خلاصه چوب را ابهندی سار گویند و روغن تخم کدو سے تلخ و کوسم و دانتن و درد ختی و بدبار و تخم نیل و سنگلی
آن نباتات بعضی نیل که گل سفید دارد و گویند تلخ و تیز و زمخت و مسهل ست و جراحتهای زشت را صاف کنند و روغنهای نصف اسفل بیرون آرد و بلغم و کرم
و بیست و باد را دفع گرداند و **روغن چوتلی** بمقداری تلخ ست و گرسنگی آرد و جمله اخلاط را ببرد و در دو خلط را خارشیده اندک گرداند و
عقل را افزاید و رسا این ست و **روغن کسوت** شیرین و سرد و زمخت ست تلخه را ببراید و باد را انگیزد و بلغم را افزاید و **روغن تخم اسبه** بعضا
تلخ ست و خوشبوی و شیرین و زمخت ست خشک و کف و باد را دور گرداند و تلخه را همت زیادت نکند و خاصیت روغن تخم معصفر بعضی که در غنان
گفته نشده و از خاصیت بار آن درخت معلوم کند **فائده** روغن جمله نباتات خالی از خاصیت روغن کنجد نیست و جمله روغنها دافع باد اند
و جمله روغنها در فائده برروغن کنجد نرسند زیرا که از جمیع روغنها روغن کنجد بهترست والله تعالی اعلم و احکم **فائده** حیواناتی که در آبادانی مانند
چنانچه اشتر و مانند آن و حیواناتی که در کرانه آب مانند چنانکه گرگ و ماموش و مثل و مانند آن و جانورانی که میان آب باشند چنانچه ماهی و
باخه و امثال اینها چربی و مغز استخوان و لبسا و آن روغنی ست که در مجره گوشت بی چربی باشد و آنرا اقتصادیان و واده گویند و از ان این
حیوانات گران و گرم و شیرین و ربانیده باد ست و اما حیوان سباع یعنی درندگان و دیگر اقسام حیوانات دشتی که سم غیر شگافته دارند
چنانچه گورخر و مانند آن چربی و مغز استخوان و لبسا از ان اینها سبک و سرد و زمخت و دافع رکتپت ست و پرندگانی که دانه منقار کسنجو رند
چنانکه کبوتر و فاخته و مانند آن و آنکه پای زده بمنقار بخورند چنانکه ماکیان و مانند آن چربی و لبسا و مغز استخوان اینها ربانیده بلغم ست
فائده روغن ستور و روغن کنجد و لبسا و مغز استخوان و چربی جمله در هضم اند از روغن ستور روغن کنجد دیر هضم ست و از وی لبسا دیر
هضم تر از لبسا چربی و دیر هضم تر از چربی مغز استخوان دیر هضم تر از همه ربانیده باد اند بدین ترتیب یعنی از روغن ستور روغن کنجد ربانیده
باد ست و از کنجد لبسا و از لبسا چربی و از چربی مغز استخوان ربانیده ترست **اما اکنون بیان اقسام شهد گفته میشود** بدانکه شهد
مزه شیرین و زمخت دارد و در خواص خشک و معتدل ست و گرسنگی افزاید و آواز حلق صاف کند و وجه ذرد م را نرم و ملائم و لاغر گرداند
و دل را فائده دهد و آب منی افزاید و شکسته را پیوسته گرداند و جراحت زشت را صاف کند و صاف شده را به گرداند و برای جراحت ثمره
وجه تنها هم نیکوتر بود و چشم را نیز از انواع کثافت صاف گرداند و روشن تر سازد و در مسام تنگ بسرعت در آید و تلخه و باد و بلغم و چربی
و سیلان منی و پهک و دمه و سرفه و قی و تشنگی و کرم و اثر زهر را باید و طرب انگیزد و دافع غلبه اخلاط ثلثه است از سبب یکی خود کف را
دور کند و از چربی زمختی و شیرینی که در خود دارد تلخه و باد را دفع گرداند و شهد بر هشت نوع ست یکی پوتک دوم بهرامر سوم جهو درو
چهارم ناچهک پنجم چهاتر ششم ارگه هفتم اوداک هشتم دال و در شرح سسرت گفته است هر مگسی که مقداری زرد و بزرگ باشد آنرا
پنگا گویند و بعضی گفته اند مگسیکه مانند پشه و سیاه بود آنرا پنگا گویند هر شهد یکه از ان مگس پدید آید آنرا **پوتک** نامند هر شهدی که از
زنبور سیاه شود آنرا **بهرامر** گویند هر مگسی که زرد و رام بود و آنرا جهدر اگویند و شهد آن مگس را **جهودر** نامند خرد ترین را **چهکا** گویند
شهدی از و پیدا شود **ناچهک** نامیده شود و هر مگسی که در جنگل هنیواله خانه سازد شهد او را **چهاتر** گویند و هر مگسی که نیش دارد و زرد
و رام بود و مثل زنبور زرد که آنرا **رکهه** گویند شهد آن مگس را **رکهیه** نامند و بعضی گفته اند که در ولایت مالوه چرتکار مقامی ست که
آنجا درختهای گلچکان بسیار اند شیره که از گلهای آن درختان میریزد و بر سر گیاه جمع میشود آنرا **رکهیه** نامند و هر مگسی که رنگ زرد
دارد و خورد بود و در سوراخ بیخی ماند آنرا **اوداک** گویند و هر شهدی که از ان مگس شود آنرا **اوداک** نامند و هر شهدی که
بالای برگها جمع شود آنرا **دال** نامند و اما فوائد هر یکی از ین انواع شهد آنست که نوع **پوتک** گرم و خشک ست و سبب آنکه شیره

مگس درختان زهردار مگسان که آورده جمع میکنند از آن شهد باد و تلخه و خون زیادت شود و چربی دکر و مانند آن که در اندام بود بر بدید گردد و آن در وقت هضم
آرد و سستی نیز کند و سهانر سخت و شیرین و چرب و چسپنده مانند صمغ است و دیر هضم شود و جهو در سرد و سبک و لاغر کننده است و ماچهاک سبک
و خشک است و از جمیع شهدها نیک و مفید است و بسیار سبک است و دافع دمه و سرفه و چهاتر هنگام هضم شیرین میشود و در هضم و سرد است و کثافت در مرض
و سیلان منی و کرم را دفع گرداند و نافع است و ارگهه مزه او مزه سخت و مقداری تلخ میشود و برای چشم سخت مفید است و دافع رکتپت و افزون کننده زور است
و باد را انگیزد و او دالک گرم و نرم سخت و مقداری ترش است و گرسنگی آرد و آهنگ حلق را صاف دارد و سبب اثر زهر را دفع گرداند اما تلخه انگیزست
و در وقت هضم تلخ میشود و دال خشک است و پرمیوری را دفع کند و شهد نو برنگهی است یعنی افزاینده قوت باه است و مسهل است و اندکی بلغم را دفع
گرداند و شهد کهنه چربی و فربهی را دور کند و قابض شکم است و سخت لیکن است بسیار خراشنده است یعنی پرده چشم و کثافت چشم را دور گرداند اما
فائده منفع شهد پخته آنست که بعد بعضی مدت بخشکی او را فرود آرند تا آنکه پیش از بعضی مدت آنرا فرود آرند خام باشد و شهد پخته دافع هر سه اخلاط است و شهد
خام ترش و پیدا کننده اخلاط است و شهد از شیره بسیار گلها جمع میشود بدین سبب سرد است و اگر با چیزی ندانسته آن دارد در هوا انواع رنجها دفع گرداند و باد آرد که
گرم فائده گرم دهد و باد آرد و بی سرفائده سرد بخشد و سر حمله دارد و هر شهدی که با آفتاب یا با آتش گرم بود یا آنرا با چیزی که گرم کرده بود یا با آب سرد
قلابا بیمزه کنان شهد را مانند زهر قاتل دانند و در فصل گرم نیز مضرست **سوال** برای استفراغ کنانیدن شهد با علاج که آنرا گرم کرده باشند
باید داد و بالا گفته شده است که شهد آمیخته با اشیا با آتش نرم آنرا گرم کرده باشند مضرست **جواب** بدانکه جهت در شکم هضم نخواهد شد و بیرون
خواهد افتاد بنا بر آن در ینجا مفید است و از بد هضمی اشیا یعنی دیگر بد هضمی شهد بدترست زیرا که جهت دفع بد هضمی علاج بچیزهای گرم باید کرد و
شهد بگرمی نیازات خود مشکل است بدین جهت علاج بد هضمی شهد سخت دشوار گفته اند که بد هضمی شهد زهر قاتل است که مردم را بزودی بکشد و نیز بدانکه
الوان شهد برنگ مختلف است چنانچه شهد ماچهک برنگ روغن کنجد میشود و رنگ شهد جهو در زرد و ام میباشد و قسم شهد تاک برنگ روغن
فوائد نیشکر مشهور بود و نوع شهد سهانر سفید میباشد **فائده** بدانکه جمله نیشکرهای شیرین اند و در وقت هضم نیز شیرین میشود اما دیر هضم و سرد و چرب اند و زور و
قوت باه و بول را زیاده گردانند و دافع رکتپت اند و کف و کرم انگیزند و نیشکر دوازده نوع اند یکی پونڈه و دوم بهیرک و سوم بنسک و چهارم ست پورک
و پنجم کنتاره و ششم تاپ بیچ و هفتم کاشنیچه و هشتم سوچیپترک و نهم نینال و دهم دیرکهپتر و یازدهم نیلپور و دوازدهم کیلاره و اما پونڈه و بهیرک سخت
سرد و شیرین و چرب اند و کف و منی را افزایند و مقوی باه و مسهل و دیر هضم اند و بوقت هضم تاپاکی نیارد و بنسک نیز مثل اینهاست اما قدری
شیره این شورست و ست پورک مثل بنسک است اما مقداری گرم و رباینده باد است و کنتاره و تاپ بیچه مانند بنسک اند و کاشنیچه
مثل اینهاست و قدری باد انگیزست و سوچیپترک و نیلپور و نینال و دیرکهپتر این هر سه باد و تاپاک انگیزند و دافع کف و تلخه اند و قدری
اینها مقداری ز سخت است و کیلاره دیر هضم و تیز است و رکتپت و کف و تلخه را دفع گرداند و هر نیشکری دو مزه اند گره های نیشکر و آخر آن مقداری
نمکدار است و باقی شیرین و اگر نیشکر را بدندان خورند کف انگیزند و تاپاک نکنند و باد و تلخه را دور گرداند و دهن را صاف کند و آب منی را افزاید و طبیعت
نیشکر مثل طبیعت شکر است و شیره نیشکر که بچرخ شپلیده کشند دیر هضم و تاپاک انگیز و قابض بود و باد شکم را رها شدن ندهد و درد از شکم پیدا آرد
و شیره جوشیده او مسهل و دیر هضم و چرب و تیز است و دافع باد و بلغم و شکر تر که آنرا بهندی راب و گاکو گویند دیر هضم و شیرین و دافع کفست
و افزاینده قوت باه و باد و بلغم و تلخه را نیز زیاده کند و قند مزه شیرین دارد و شور نه سخت سرد و نه سخت چرب است بول و خون را صاف کند
باد را مقدار است تلخه را تیز دور کند و چربی و کف و منی و لاغر را افزاید و قند صاف شیرین و دافع باد و تلخه و پاک کننده خون است و قند
کهنه مفید ترست و شکر تر که آنرا مسند کا و کهند رب گویند و شکر سرخ که از کهند رب سازند و شکر صاف هر یک بترتیب دیگر خاصیت سرد
و چربی و گرانی و شیرینی چنانچه از کهند رب شکر و از شکر سرخ شکر سفید شیرین و چرب و گران و سرد و مسهل است بهمدین ترتیب آب منی را

شکر انیده که کثیف باشد سازند مقصود که هر چند شکر قند سفید و صاف تر باشد شیرین تر و چربی و بی هضمی و سردی زیاده دارد و آنچه از هر شکری کثیف برون
بماند آن کثیف هم شکر باشد و شکر که از شکر سازند مزه وش شیرین و مقداری زمخت است و آخر تلخی نیز دارد و کف را بر دارد و اسهال آرد و
شکر تری که آنرا از شهد سازند شیرین و مقداری زمخت است و دیر هضم تر از شیرین شود و از خوردن اسهال نماند خشک است و تن را لاغر
گرداند و تپ را دفع گرداند و هر شکر که باشد دافع رکبیت و ناپاکی و تپ و زهر و مهو غشی است و شکر تری که از کلیکان سازند و آنرا راب گویند خشک و
شیرین و زمخت است و باد و تلخه انگیز و درد و مثانه زیادت کند و دیر هضم شیرین شود و کف در پیش او نماند و در طب ماکبیت گفته شده است
شیره نیشکر که بی بیخ شیلیده کشند بیخ و گره ها و سر جمله نیشکر شیلیده شود و بدان سبب نفع نیشکر در واندک است و چون ماند و باد بخورد و نفع او بکلی میرود
و آن فائده که بدندان خوردن میباشد حاصل نیاید و فایده جمله شرابها آنست که تلخه انگیز و ترش اند و در شرح سسرت گفته است که من
جمله شش مزه که گفته شده است مزه شور در شراب نیست باقی پنج مزه اندر دست و از جمله پنج مزه که در شراب است مزه ترشی در شراب غالب است بنابر آنرا
در طب سسرت ترش گفته است و وی بر طعام آرزو آرد و گرسنگی زیادت کند و باد و بلغم را دور کند و مثانه را صاف دارد و سلست و بول را نیز روان کند
و دیر وقت هضم ناپاک گرده زود هضم شود و گرم و تیز است و حواس خمس را حدت قوی بخشد اینقدر فوائد شرابها مجمل گفته میشود اما مفصل فوائد هر یک نوشته است
که اکنون بیان آن میکنیم و آن اینست بدانکه شراب انگور شیرین است و آخر مزه قدری زمخت دارد و ناپاک انگیز نیست و در علت رکبیت نیز خوردن آن
ممنوع نیست و خشک است و زود هضم شود و مسهل است و راجروگ را و تپی که گاهی آید و گاهی نیاید اینهمه امراض را بتخصیص ببهاید و شراب خرما
از شراب انگور مقداری در فائده کم است اما کف را دفع کند و باد انگیز است و آرزو بر طعام آرد و چشم را سبک گرداند و زود هضم است و مزه شیرین و زمخت دارد
و دل را مفید است و وی بانک دارد و حواس خمس را مدت بسیار بخشد و بوزه و مانند آن که فعل وام بود و آنرا بهندی سرا گویند از خوردنش لاغری
و بواسیر و سنگ مثانه و تشنگی و بول و باد بنماند و افزاینده شیر و خون است و قوت باه و گرسنگی را زیادت گرداند و بوزه سپید عوام بیسرفه و بواسیر و سنگ مثانه
و دمه و زکام را برباید و بول و کف و شیر و خون و گوشت افزاید و کف بوزه که بالای او میباشد تی و ناگوارگی و درد دل و درد شکم را دفع گرداند و کف و باد
و بواسیر و گرسنگی و تشنگی شکم و نفخ شکم را بر دارد و شیره جو تلخه انگیز و مقداری کف تیز پیدا آرد و شکم را باد و جوش آرد و باد را افزاید و دیر هضم است و مدهولکا
بعضی میگویند که آن نام گندم خورد است و بعضی گویند که نام برنج نکره است و بعضی گویند که نام بار کلیکان آبی است بوزه که از آن سازند کف انگیز
است و شرابی که از پوست ببلیه سازند و آنرا اچهکی گویند خشک است از خوردنش طعام زود هضم آید و آن بلغم را اندکی زیادت کند و آب منی را
افزاید و شرابی که از پوست جو سازند و آنرا اکهر و کوهل نامند غلبه اخلاط ثلثه را پیدا آرد و روانی شکم پیدا کند و مزه نمک و آب منی افزاید
و مرود شرابهای انگور که فرودی ماند و آنرا امهگک نامند گرم و خشک و قابض شکم و دافع تشنگی و بلغم است طعام را هضم گرداند و از خوردنش باد شکم و
آماس که از کف و باد شده باشد نماند و شرابی که در شیره نیشکر گل دهاتکی و گلوی و داشیای دیگر انداخته میسازند و مقداری قند هم
بدان اندازند و آنرا گورسیده گویند این مزه شیرین و زمخت دارد و هاضم است و گرسنگی زیادت کند و شرابیکه در شیره نیشکر خام بجای
قند شکر انداخته سازند و آن را سرکراسیده گویند و در وقت هضم شیرین شود و نیز مزه شیرین دارد و آرزو بر طعام آرد و گرسنگی پیدا کند و
دافع باد است و مثانه را از علتها پاک دارد و دل را مفید است و حواس خمس را تازه دارد و شرابی که آنرا از شیره نیشکر جوشیده غیر سرد کرده
سازند و آنرا پکرس سیده گویند فائده این به فائده شراب شکر ماند و زور و روشنائی افزاید و شکم را روان کند و دافع آماس است و
گرسنگی آرد و بطعام آرد و دل را فائده دهد و بواسیر که از کف شده باشد آنرا برد و شرابی که آنرا از شیره نیشکر خام نایئده و سرد کرده کشند
خوردن آن فربه را لاغر کند و آماس و علتهای شکم را بهمه باید و هاضم است و بستگی باد و بول و غایط را بکشاید و آواز حلق را صاف کند و بواسیر را
قلع کند و شرابی که آنرا از جوش ببلیه و قند سازند و آنرا اچهک گویند شیرین و زمخت و هاضم و قابض است و تلخه و پندروگ را دفع کند و

جراحت دل را به گرداند و خون را صاف نماید و شرابی که از بار جون درخت سازند و آنرا جاموون شیده گویند قابض بول و قاید و رود کثیف است و شرابیکه خام باشد و آتش بدان نرسیده بود و آنرا آسترة آسو گویند تیزست و مستی از آن دیر ماند و دل را قائم کند و بواسیر و بول را بازداشت کند و درد کثیف و باد و بلغم را فرو نشاند و شرابی که آنرا از شهد و قند خام سازند آنرا امده آسو گویند مزه تلخ و ز محنت و شیرین دارد و دفع زهر و حمیات یبلان منی پدید است و زهر و تاس و باد دست و شرابی که آنرا از سرامها آسو سازند و آنرا امیریه نامند تیز و محنت طبع و دیر هضم شود و مستی زیاده پیدا آرد و ز حمت باد و بلغم و گوله و بواسیر و کرم و چربی را دفع گرداند و بیان سرا آسو در فصل اشربه خواهد آمد و شرابی که از شیر و نیشکر باشد دل را معتدل و زور را افزاید و رنگ روی و اندام را روشن کند و تلخه را بر باید و شراب گلیکان خشک و ز محنت ست گرسنگی و زور را افزاید و باد و تلخه و ناپاک انگیز ست و بلغم را بر باید و اشیائیکه شراب آنها مذکور نشده است چون از بیخ یا بار یا برگ آنها شراب سازند هر مزه که در آن شراب پیدا آید نفع آن از شراب معلوم کنند و شراب نو اسهکند ست و دیر هضم و اخلاط ثلثه را پیدا آرد و لذیذ نیست و بوی زشت دارد و دل را مخالف ست و ناپاک آرد و شراب کهنه دل را مفید ست و آرزو بر طعام آرد و داغ گرم ست و راههای رگها که خلاصهٔ طعام یعنی رس بدان جذب میکند گشاده گرداند و صاف سازد و شراب کهنه خوشبو ست و گرسنگی افزاید هاضم ست و باد و بلغم را بر باید و شرابی که آنرا از جوش گیاههای بسیار سازند مداورا ارشت نامند اکثر علتها را دفع گرداند و گرسنگی افزاید و باد بر باید و مسهل ست و تلخه زیادت کند و درد و باد و ورمهای شکم و پیچه و تپ و بدهضمی و بواسیر را دفع گرداند و گرسنگی افزاید و اگر شراب مذکور که ذکر آن نیفتاده است از داروهای بیلیا و کن ساز گوله و زحمتهای علت را دور گرداند و دیگر انواع از آن شراب مذکور که ذکر آن نیفتاده است در فصل علاج بعضی علتها گفته شود و شرابی که غلیظ و ناپاک انگیز بود و یا بوی بد و مزه زشت داشته باشد یا درو کرم افتاده باشند یا گران بود یا مضر دل و یا تیز و نو باشد و یا آنکه چون بر و ضی در دست نهند گرم نماید یا آنکه در آوند بد و زشت بوی مانده باشد یا آنرا از داروهای اندک ساخته شود و یا چرب و حیفشان مانند صمغ بود از آن شراب محترز باید بود زیرا که شرابی که از داروهای اندک ساخته شود یا نو یا چرب یا حیفشان یا گران یا بد تر ام یا بد رنگ باشد از این اقسام شراب علت پیدا آید و دیر هضم شود و آنکه غلیظ یا ناپاک انگیز یا گرم یا تیز باشد تلخه را افزاید و آنکه بدمزه بود و یا کرم در وی افتاده باشند یا مضر دل بود یا بوی بد دارد یا باد پیدا آرد و آنکه درو در این جمله بدیها محسوس باشد زحمت باد و کف و تلخه افزاید و ضد همه علتها مرض شمرده اند شرابی که کهنه و لذیذ و خوشبو باشد گرسنگی افزاید و باد و بلغم را بر باید و آرزو بر طعام آرد و صاف بود و مستی نیک پدید آرد و همچنین شراب مفید باشد و فایده تمام از وی حاصل آید و شراب گرم و تر و لطیف و تیز ست رگها را فراخ کند و غذا بهمه اندام رساند و در منافذ تنگ در آید و بعد خوردن با آتش معده ممزوج شده گرمی او بدل میرسد و از دل در راه رگها در آمده بدماغ میرسد و حواس خمس را سست ساخته مستی پیدا می آرد و در کسی که کف غالب بود و مدیر مست گردد و آنکه در وی باد غالب ست زود مست شود و آنکه غلبهٔ تلخه دارد در بزودی مست شود **فایده** مردمان بر سه نوع اند یکی آنکه مصلح باشد و آنرا از کسی بخوبی بد و همه وقت برای نیکوئی پوید و زبان چندان نگین نگردد و نیز با صاحب تحمل شدائد بدبات خود باشد چندان خوش با فراط نشود و متحمل مکروهات بر نفس خود باشد آنرا بهندی **ساتک** نامند و دوم آنکه حریص باشد بر دنیا و در طلب آن بیقرار بود و بزبان سبلت اندک جزع و فزع بسیار کند و به تسکین غیری ساکن نشود و با صاحب چیزی خوش گردد آنرا راجس خوانند و سوم آنکه کاهل و بیخبر بود و بدکار و ناهموار باشد و هیچ نوع به بدبات خود و نه به تسکین غیری ساکن تواند شد و در رسیدن زیان از جزع و فزع باز نیاید و متحمل بر شدائد نباشد آنچنان کس را تامس گویند اما ساتک بعد خوردن شراب سخن نرم و لطیف گوید و سخاوت کند و لباس نیک پوشیدن خواهد و سرود و نیک و جماع آرزو کند و راجس از خوردن شراب در کاهش افتد و جنگجوئی در پیوه و خوئی کند و دلش به ستیزه مائل بود و در مردن خواهد و مردمان را داده بد و تامس بعد خوردن شراب کارهای ناشایسته چنانکه زنا و خون ریختن و دست در کردن خواهد و شرم و هیبت خود از

... باشند بعد ازان صاف ساخته ... و **شرابی** که از ماش و جو و برنج ... باشد و قند و سرکه هندی سازند و در کندوری که برانها تابی باشد نگاه دارند
آنرا **سکت** گویند این شراب گشنگی افزاید و چربی ... گرم شکم و خلط ... که ... دفع ... نماید و هاضم است ... دفع کند و
... گرم است و بول افزاید ... ماند ... سست باشد ... طعام خوردن ... هضم شود ... بلغم ... باد و دل را مفید ... اگر تلخ ... کند ... کیاها ...
آن انداخته سازند ... و ... طعام ... قوت هاضمه و دافعه قوی تر گردانند و **شرابی** که در آب قند و بعضی ... گیاهای انواع کند ... و ...
کنند انداخته آنرا سازند آنرا **سکت** گویند و اگر در شیرهٔ نیشکر اشیای مذکور انداخته سازند و آن شراب را بهندی رس **سکت** گویند ...
شهد ... کرده و شیر ... کاغذی و شیرهٔ ترنج و شیرهٔ جنبهیری و پلپل و ... دران انداخته در کندوری شالی ... بدارند و شراب سازند
آنرا ... **سکت** گویند و ... شراب پنج مزه است ... خاصیت فصل چهارم ... یک مزه ترش ... آن شراب ... سکت گویند
... سکت ... مقداری سبک است ... سبک تر است ... حله هر چه ثقیل تر باشد
... **فائده سوبرک و تکهام** دو نوع اند ... سرکهٔ هندی ... از جو ... پوست ... کرده جوشیده باشند یا خام سازند آنرا سوبرک نامند
و ... آنرا از جو خام که با پوست باشد ... کنند و آنرا تکهام نامند و این هر دو نوع بجهت قوت دل مفید اند و گرسنگی پیدا کنند ...
دل ... و گرم ... باسیر را دفع کند و **سرکهٔ هندی** ... که از برنج سازند و آنرا بهندی **دهانیا آمل** نامند دافع باد
و ... خشکی ... گرسنگی زیاده کند و اگر از ان غرغره کنند بلغم ... دهن ... دفع گرداند و طعام ... هضم کند و اگر ... مانند
... اندام ... کند و دافع سستی ... است ... ماند ... موافق و مفید است **فوائد بول** اما بول
ماده گاو و بول گاومیش و بز و بول میش و اسپ و پیل و خر و اشتر و غیره تیز و گرم است ... تلخ و تیز ... دارد ... کرم و ... باد و گرم ...
... و باسیر ... امراض شکم ... و ... ناگوارگی ... دفع گرداند و مسهل است شکم را ... سبک است گرسنگی
افزاید و هاضم است دل را فائده رساند و در همه انواع ابوال بول ماده گاو نفع رساند چنانچه شیر ماده گاو در همه انواع شیر مفید است همچنین بول ماده گاو
نیز ... **و بول ماده گاو** تلخ و تیز ... گرم ... شور است و سبک و هاضم و گرسنگی افزاید ... باد و بلغم ... مسهل است ...
... و علت ... نفخ شکم را دفع گرداند و برای ... مطلق گفته شده ... بول ماده گاو ... استعمال باید کرد
... باشد **و بول گاومیش** ... باسیر ... و علت شکم ... دفع گرداند **و بول بز** تلخ ... است
و ... مقداری ... افزاید ... **و بول میش** مقداری شور و تلخ است ... دفع باد و سرفه و ...
شکم ... خشکی ... دور گرداند **و بول مادیان اسپ** تلخ و تیز و گرم است ... دیوانگی را دور گرداند و برای دفع
... نیکوست **و بول فیل** مقداری تلخ و مسهل ... است ... باید و برای ... گردن شوره ... و علاج بجهت دفع برص ...
و بول خر ... است ... زهر ... رابرابید ... گرم و باد و کف دفع کند و گرسنگی افزاید **و بول اشتر** آماس ...
... شکم ... و بلغم ... و باسیر ... نافع است **و بول آدمی** دافع اثر زهر است و دیگر اکثر فایدهای بول اشتر نیز ... و فوائد
ابوال ... معلوم ... علت و فصل و خواص زمین و مسکن ... و سال شناخته بجهت دفع انواع امراض استعمال
باید کرد ... والله تعالی اعلم و احکم **فصل یازدهم** در بیان منافع و مضار ماکولات و مشروبات و این فصل را بهندی ...
... **تسال دکلون** ... یعنی
... یعنی ... و سکتا ... یعنی ... **سلماریت** یعنی ... و ... یعنی ... سیب
... **پنهاسال** ... **کمبهیر** ... **کسوک** و **کانکنت** یعنی ... کهرکا و **جهکتا** ...

فوائد بول

کرونک
سکتا ... ست

و دو کهانک و مهادو کهنک این انواع همانند اینها را ساٹل گویند مزه شیرین دارند و وقت هضم نیز شیرین اند و بطبیعت سرد و دیرتر
هضم شوند و زود بسیار میاید و مقداری کف و باد انگیزند و تلخه را بر بایند و چرب و قابض اند و غایط از اینها اندک شود **و شالی رتساله** او شالیها
دیگر سفید است منی افزاید و شالی تن پیدا آرد و بول برآرد و چشم را فائده و بهبود سستی و ماندگی و اخلاط ثلثه را بر باید و برای جراحت نیز
مفید است و آواز و حلق نیک گرداند و تپ و اثر زهر و جمیع علل را ببرد و دیگر شالیهای مذکوره متاخرش از متقدمش تر ترتیب ذکر نفع اندک دارد و
شالی که در اول فصل سردی بریده شود و آنرا **ستی** گویند بعضی انواع آن **کهنتک و کانک و ملندک و برمو و کاکلک و انهیک**
و مهاکهنتک و چورنک و کروک و کیدارک اینها و مانند اینها مزه شیرین دارند و وقت هضم نیز شیرین اند و باد و تلخه را ساکن گردانند
و نفع اینها همچو نفع شالی رتسال است و از جمله ستی آنکه سفید میباشد مفیدتر است و مزه اش آخر مقداری زمحت است و سبک و نرم و چرب و ملین باد و
کف و تلخه را بر باید و قابض است موجود را محکم کند و منی افزاید و نفع شالی ستی سفید همچو نفع شالی رتسال است و دیگر ستیهای غیر سفید تر ترتیب ذکر نفع
اندک دارند **و شالی** که در آخر هوای سردی بریده میشود و بعضی انواع آن **کرشنه بریه و سالا مکهه و ستکهه و نند مکهه و لاداجهک و**
پرنک و کلتاندک و پاراوتک و پانک و پاتل اینها و مانند اینها مزه شیرین و زمحت دارند و بوقت هضم شیرین شوند و بطبیعت سرد
دارند و قابض [illegible] مقداری انجماد کنندی اند و نفع اینها همچو نفع ستی غیر سفید است و از این جمله که سیاه است و آنرا **کرشنه بریه** گویند مفید و هاضم
و آخر مزه زمحت دارند و دیگر انواع غیر سیاه تر ترتیب ذکر نفع اندک است **و پانک و پاتل** از جمله ایشان بهتر است کف و باد و تلخه پیدا آرد
فائده هر شالی که آنرا در زمین سوخته بکارند هاضم و قابض بود و مزه زمحت دارد و خشک است و زکام و بلغم را ببرد **و شالی** که آنرا در کشتها
بکارند تلخه و کف دور گرداند و مزه شیرین و زمحت و تیز دارد و باد را افزاید و گرسنگی زیادت پیدا آرد و آنکه در کردی یعنی کیاری کاشته شود مزه اش شیرین و
زمحت است و زور و منی و بلغم افزاید و هاضم است و غایط از آن اندک باشد و تلخه را بر باید و آنکه از یکجا کنده در دوم جا نشانند و از آنجا کنده سوم
جا نشانند چنین شالی سبک و هاضم بود و فائده بسیار دارد و تریاک و انگیزد و اخلاط ثلثه را دفع کنند و سسرت گفته است این زور و بول را افزاید و بعضی
گویند که بول افزاید و هر شالی که آنرا خام بریده باشند و باز از بیخ بروید مزه تلخ و زمحت دارد و زود هضم است و خشک و قابض باشد و تلخه و کف را
بر باید و شالی ناکاشته و آن دو جنس است یکی ستی و بشامی بسامی و کودرو و شاماخ و کودرو خورد که آن شش جنس است یکی سانتن و برک و داوو و الک و
کنکنی و برنج نکره و نندمکهی که نوعی از برنج نکره است و کدیکه یعنی کلکیهون کلکیهن برگ و ترو برنی و ملندک و تخم نی نیز و که آنرا **بین جو** گویند و مانند
اینها معتدل گرم و خشک اند و مزه شیرین و زمحت دارند و بوقت هضم تیز شوند و امساک بول نمایند باد و تلخه انگیزند و بلغم را دور گردانند و شامیه
بسامی و نتی و کودرو و شاماخ و سانتن مزه شیرین و زمحت دارند و وقت هضم تیز شوند و زحمتی را که از تلخه و سردی حادث میشود و آن را
سمیت گویند دفع گرداند **و کنکنی** چهار جنس است یکی سیاه و لعل و زرد و سفید اما لعل از سیاه نیک است و از لعل زرد بهتر است
و از زرد سفید تر اتب بهتر و نیکتر و لیکن هر یک بخاصیت خود خشک است و کف از اینها نماند و برک و **برنج نکره** و نندمکهه را شیرین و سرد
و چرب شمارند و شالی **ملندک** خشک است و بخواص خود سروهات کرسیال است اما خشک گرداند و **بین جو** یعنی تخم نی تیز و بطبیعت گرم و
زمحت دارد و باد انگیز است و بوقت هضم تلخ میشود و بستگی بول پدید آید و **منک** کاشته و ناکاشته و **موتهه و عدس** سفید و سرخ و ماش و
خشک کرد و بزرگ و کرد و خورد و آنکه شش پهلو دارد دو قسم بزرگ است و آنکه سه پهلو دارد دو قسم خورد است **و نخود** و ارهر و مانند اینها که دو دال دارند
سرد و شیرین و زمحت اند و بوقت هضم نیز شیرین شوند و باد انگیزند و در بول و غایط گرفتگی آرند و بلغم و تلخه بردارند و از جمله اینها منک باد اندک
انگیزد و شالی چشم را زیادت کند و سسرت گفته است که منک سبز ناکاشته نیکست **و عدس** بوقت هضم شیرین گردد و شکم را بسته گرداند
موتهه گرم انگیز است **و منک** باد افزاید و ارهر [illegible] بلغم و تلخه را بر باید و کف و تلخه را بر باید و اگر این ارهر با دال پخته با روغن بخورند باد و تلخه

و بلغم را بفزاید و نخود سرد و خشک است و شیرین مزه محنت باد افزاید و تلخه و بلغم و خون و منی را دفع کند و منگ گرد خورد و بزرگ هر دو قابض اند و غیر
خشک اند بعد ازین باقی غلهای مذکوره با ساده شکم پیدا آرند و ماش چرب و گرم و شیرین و گران است و شیر و کف و منی را زیادت کند و قوت افزاید
و بول و غایط را به فراغ سائل گرداند و باد را بر باید و در طب کبیت گفته است که گوشت و چربی و تلخه را نیز افزاید و بیماری سول و باد و لقوه و دمه دکها
شیر نفع گردانند و لوبیا دو نوع است خورد و بزرگ هر دو نوع خشک و زمخت است و مقداری شیرین و قابض و غایط از منها بسیار شود و دیر هضم
شود و وقت هضم شیرین شود و بعد خوردنش تن را قرار آید و بلغم را پیدا نکند اما بول را بفزاید و تخم کنوچه و کاکند که بار او مثل گوجه است اما
بربار گوجه تشبیر است و بربار کاکند تشبیر نیست نفع این هر دو همچو نفع ماش است و ماش ناکاشته خشک و زمخت است و وقت هضم تا پاک
بیارد و کلتهی قابض است و طبیعت گرم و مزه زمخت دارد و وقت هضم تیز شود و کف و باد و سنگ مثانه که از منی شده باشد و گوله و نفس و
سرفه را دفع گرداند و کلتهی ناکاشته باد شکم و چربی و بواسیر و کهک و دمه را دفع گرداند و کثیف انگیزد و بلغم و زحمت چشم را بر باید و کنجد
قابض است و مزه زمخت و شیرین و تلخ دارد و چرب و گرم است و بر جراحت طلا کردن آن نفع دهد اما تلخه انگیز است و اسهال خون را دفع کند
و وقت هضم شیرین شود و زور را افزون کند و علت دندان را دفع کند و دیر هضم شود و باد را بر باید و بول را اندک کند و موی و جرم را روشن سازد
و گرسنگی و عقل افزاید و از جمله کنجد ها کنجد سیاه سخت مفید است و کنجد سفید در مرتبه دوم است و دیگر قسم کنجد در مرتبه سوم و جو سرد اند و مزه شیرین
و زمخت دارند و وقت هضم تیز شده میگزند و بلغم و تلخه را زائل گردانند و برای جراحت و برای پختن دمل مثل کنجد مفید است و باد را در شکم
پیدا آرد و جو ریا محکم کند اما غایط از این زیاده شود و گرسنگی و آهنگ حلق و عقل و رنگ افزاید و تن فربه را لاغر سازد و باد و تشنگی و چربی را بر باید
و قابض بول و سخت خشک است و خون و تلخه را صاف گرداند و در طب باکهت گفته است که آب منی را نیز افزاید و نفس و دمه و سرفه و کف را
بر باید و علت گلو و حبست و باد را که در اینها باشد و از آن در یعنی مشی کردن نتوانند و آنرا او رشتهنه گویند دفع گرداند و گندم دیر هضم
و مزه شیرین دارد و زور را افزون کند و جوانی بر پای دارد و آب منی زیاده کند و آرزو بر طعام افزون کند و چرب و سخت سرد است و باد و تلخه این
راند و مقداری مسهل است و بلغم انگیزد و اندام شکسته را پیوسته گرداند و سینب خشک است و مزه شیرین و زمخت دارد و وقت هضم تیز شود
و سوختگی آرد و زهر و آماس و کف را دور کند و آب منی و روشنائی چشم کم گرداند زیرا که گرم و خشک و مسهل است و باد و تلخه را زیادت گرداند و سینب
دو نوع مختلف دارند و سفید و سیاه و زرد و لعل اما لعل بهتر از زرد و زرد از سیاه و سیاه از سفید نفع زیاده دارد و بار گیاهی آنکه برگ او همچو برگ منگ
باشد و آنرا منکوفی گویند و بار گیاهیکه برگ او همچو برگ ماش باشد و آنرا ماشونی و دیگر ماکهیرنی گویند و بار ترب و بار
سینب بزرگ و وقت هضم هر همه شیرین بود و مزه خود نیز شیرین دارند و زور افزون گردانند و تلخه را دفع سازند و بار ها و غله که از ان دال
بیشود چنانکه منگ و ماش و نخود و ارهر و مانند آن و وقت هضم سوختگی آرند و باد در شکم انگیخته دیر هضم شود و سخت خشک و باد انگیزند و میل
بر طعام آرند و تخم معصفر وقت هضم تیز شود و مزه تیز دارد و تا پاک انگیز است بدین سبب در دفع بلغم تواند بود و خوردن آن نشاید که به چشم سخت
مضر است و تخم کتان گرم است و وقت هضم تیز شود و مزه شیرین دارد و دافع باد است و تلخه را زیادت پیدا کند و سرشف تیز و گرم
است و کثیف را فزاید و وقت هضم تیز شود و باد و کف را بر باید و نفع سرشف خورد نیز مثل سرشف بزرگ است و غله نو آنکه در غیر هوا یا در
زمین [illegible] پیدا شود یا غله که او را آفت و علت همچو علت کرنکی شده باشد از خوردن اینچنین غله احتراز نمایند که از آن
نفع نیاید و شالی نو و مهلهندی اگر بعد از یکسال خوانته خورند سبک و نافع بوند و غله انگور کرده باد در شکم پیدا آرد و تا پاک انگیز بود و دیر
هضم شود و برای چشم مخالف است و غله نو گران بود اگر خواهند که سبک سازند هر غله را که مناسب جوشانیدن بود بجوشانند و آنچه قابل
بریان کردن باشد بریان کنند بعد از آن هر چه باشند بکشند سبک میشود اکنون بیان اقسام گوشت گفته میشود بدانکه از گوشت حیوانی

در بیان اقسام گوشت

اگر در آب باشند گوشت حیواناتی که در کرانهٔ آب باشند بهتر ست و از آن گوشت حیواناتی که در آبادانی باشند بهتر و از آن گوشت حیواناتی که در جنگل بوند خواه در آبادانی و ازین گوشت حیواناتی که غیر سم شگافته باشند سفیدتر و خواه در آبادانی و از آن گوشت حیواناتی که در جنگل باشند و سم شگافته دارند بهتر و نیکوتر و لیکن جملهٔ حیوانات بر دو نوع اند بری و بحری اما حیوانات بری بر هشت نوع اند **نوع اول** آنهاکه بسیار دوند و اینها را **جهنکال** خوانند چنانکه آهوی سیاه و آهوی سفید و نیلگاو و آهوی مشک و کرنمال و سرنه و آن جانوری ست که او را هشت پای باشد چهار پای بالا و چهار زیر و آن جانوری در زمین کاشمیر میشود و کرنک و آن نوع چهار رنگ دارد و ترکهت یعنی چیتل و سند شتر و آن چهار دندان دارد و چار بکره و مرگ ماترکا و مانند اینها گوشت این جمله حیوانات زود هضم ست و مزه شیرین و در محنت و طبیعت تیز دارد و تلخه و باد را ببرد و دل را فائده رساند و علتهای مثانه را دفع گرداند و **گوشت آهوی سیاه** شیرین و در محنت ست و دل را فائده رساند و علت تلخه و خون و بلغم دفع گرداند و قابض ست و آرزوی طعام آرد و زور افزاید و قوت هضم نیز شیرین شود و تپ از آن نماند و زحمت باد و تلخه و بلغم ببرد و **گوشت** آهو که رنگ بیش دارد سخت و سبک و سرد و شیرین و قابض ست گرسنگی را افزاید و قوت هضم تیز شیرین شود زحمت باد و تلخه و بلغم ببرد و **گوشت آهوی که** او را بهندی **مرگ ماترکا** گویند نافع و سرد ست و رکتپت و سنبات و کهیروک و دمه و سرفه و هکهک و بدهضمی را دفع گرداند و

نوع دوم آنهاکه دانه از زمین بپای و منقار کشیده بخورند و اینها را بهندی **بهکرتراهل** نامند چنانکه لاوه و دراج سیاه و دراج سفید و سه جنس دیگر یکی بزرگ و دوم میانگی و سوم خورد و دیگر کدوه و باتنک یعنی تکبری و چکور یعنی کبک و کلینک که سه رنگ دارد و سرش لعل و گردن سیاه مثل گنجشک خانگی شود و کرکره آن از جنس لاوه میشود و اسچکر که نیز نوعی از جنس لاوه است و خروس رماکیان و چاترک یعنی سینه و سینتر گبتهبره و طاوس و مانند آن گوشت اینها سبک و شیرین و در محنت و سرد و با هضم ست کف و باد و تلخه را دفع گرداند و **گوشت لاوه** شیرین در محنت و زود هضم ست گرسنگی را افزاید و در وقت هضم تیز شود و تپ و سنبات را ببرد و **گوشت دراج سیاه** شیرین و اندکی گران و گرم و قابض ست آب منی و عقل و گرسنگی افزاید و غلبهٔ اخلاط ثلثه و خون فاسد را دفع گرداند و چشم را روشن کند و **گوشت دراج سفید** سرد ست و دافع رکتپت و زود هضم ست و هکهک و دمه و باد و سنبات که از زحمتهای باد ست و علتهای کف را دفع گرداند و **گوشت کرکره** زود هضم ست و دل را مفید و باد و تلخه را ببرد و زور و عقل و گرسنگی افزاید و **گوشت اسچکر** همین فائده نیز دارد و **گوشت طاوس** مزه شیرین در محنت و تیزی دارد و موی و چرم و آهنگ حلق را نیک کند و عقل افزاید و گرسنگی پیدا آرد و قوت بینائی و شنوائی نیک و استوار دارد و **گوشت خروس دشتی** چرب و گرم ست باد را ببرد و آهنگ حلق را صاف کند و آب منی و زور و فربهی افزاید و **گوشت خروس خانگی** همین نفع دارد و لیکن دیر هضم ست و در طب گیندست گفته است که کف نیز افزاید و گوشت این هر دو نوع یعنی جنگهل و بهکر میان این هر هشت نوع بهتر بهترست

نوع سوم که آنها منقار زده خورند که آنها را **پرند** گویند چنانچه فاخته و کبوتر و بهنگراج و کویل و کلنک و آنکه مثل گنجشک خانگی در جنگل میباشد و آنرا **کلنک** گویند و گنجشک خانگی و گنجشک جنگلی و مهر و طوطی بزرگ و شارک و باتل و سرنچه یعنی مموله و تلبهر و تیرتک و بلبل و مانند اینها گوشت این جمله پرندگان مذکوره خشک و شیرین و در محنت و باد انگیز و سرد و قابض بول و دافع تلخه و بلغم اند و از گوشت اینها غایط اندک باشد و ازین جمله گوشت تیتر که بدست همه زحمتها را پیدا آرد و غایط را درشت گرداند و این جانوران با روغنها میخورند و **گوشت کالکیوت** که یکی از جنس فاخته است مزه شیرین و در محنت و تیزی دارد و دیر هضم ست و **گوشت کبوتر** مزه شیرین و در محنت دارد و بوقت هضم نیز شیرین گردد و دیر هضم ست و رکتپت را دفع گرداند و **گوشت گنجشک جنگلی** که او را کلنک گویند مزه او شیرین و چرب ست آب منی و کف را افزون گرداند و نیز رکتپت را دفع سازد و **گوشت گنجشک خانگی** فائده گوشت گنجشک جنگلی دارد و آب منی را زیادت کند **نوع چهارم** آنهاکه در کوهها باشند و آنها را **گهاسی** گویند چنانچه شیر شرزه و شیر و گرگ و خرس و پلنگ و یوز و شغال و گربهٔ دشتی و سیاه گوش و مانند اینها

گوشت این جانوران طبیعت گرم دارد و چرب و دافع باد ست و دیر هضم شود و منی افزاید و علتهای چشم و اندام نهانی مرد و زن را نفع سازد و عرق النسا
زایل گرداند **نوع پنجم** پرندگانی که جانوران را گرفته طعمه سازند چنانکه از دیگران جانور بزور رستد و نیز خورند و گوشت خوارند و آن جنس را
پر سبع گویند چنانچه باز و بالشه و بحری و شاهین و چرغ و زمج و شکره و زاغ و کرل و سنبرک و کلرغ و غلیواز و موش زن و بوم و کرکس و مانند اینها
اما فایده گوشت جانوران مذکور همه گوشت درندگان وحشی ست و در طبیعت و مزه و هضم خاصه برای دفع کهیروک گوشت اینها مفید ست
نوع ششم حیواناتی که غیر طیور اند و بر درختان مانند و آن جنس را **پرتمرک** گویند چنانکه مدک ملهک یعنی مار که بر درخت ماند و بعضی گویند مدک پرنده
ست و ملهک موش ست که بر درخت ماند و موش پران و اوکس آنکه مثل بوزنه میباشد و بلکهس یعنی گربه که بر درخت باشد و بوزنه و مانند آن
گوشتهای این جمله شیرین و دیر هضم ست و چشم را مفید ست و آب منی افزاید و زحمت راجروگ را بر باید و صاحب سرفه و بواسیر و دمه را نافع بود و بول و
غایط نیز اندکی بآسانی برون آید اما **نوع هفتم** آنها که در سوراخها مانند و آن جنس را **بلیسه** گویند چنانکه سیه و سلک که نیز همین جنس اند
شمرده اند اما این جنس خار ندارد و سوسمار و خرگوش و گربه دشتی و روباه و لومس کرین که مثل گربه میشود و در گوش موی دارد و کلیرک و پریک که از جنس
مار ست و مار برنگ که او را اجگر و دیگر جانور مارها و نوع موشها و راسوی خانگی و دشتی و مانند آن گوشت اینها گرم ست و بوقت هضم شیرین شود و
قابض بول و غایط و چرب ست و دافع باد اما تلخه و بلغم را افزاید و سرفه و دمه و لاغری را دفع گرداند و تخصیص گوشت ابن عرس یعنی راسو اگر با حاجیج
پخته صاف ... و مینک بات را بجز اند بطریقیکه مریض اند کور ندانند بغایت مفید ست و مجرب و **گوشت خرگوش** شیرین و زحمت ست
تلخه و کف ... و مقداری مزاج سرد دارد و چون مزه شیرین دارد پاره باد دفع گرداند و از سختی و سردی باد را پیدا آرد و درین گوشت این هر دو چیز ست
ازین سبب نه باد را کم کردن تواند و نه افزون گرداند و **گوشت سوسمار** مزه شیرین و زحمت و تیز دارد باد و تلخه بر باید و وقت هضم شیرین شود و
فربهی آرد و زور را افزاید و **گوشت سلک** سبک و سرد و دافع زهر ست و مزه شیرین دارد و زحمت تلخه را بر باید و **گوشت پریک** علتهای
بادی را دافع ست و **گوشت اجگر** صاحب بواسیر را بسیار فایده دهد و **گوشت ماران** شیرین ست و در وقت هضم نیز شیرین شود و عقل و
زور و گرسنگی را افزاید و چشم را مفید ست و دافع غلبه بواسیر ست و زهری را که بسبب تیزی اندرفته باشد و آن هلاک کردن نتواند لیکن انواع زحمت
پیدا آرد دفع کند و کرمها بر باید و **گوشت ماران دربی کر** یعنی کفچه دار و راجیمنت یعنی آنکه خطها بر پشت دارند و وقت هضم تیز شود و مزه
شیرین دارند و چشم را سخت مفید ست و باد و بول و غایط جاری گرداند **نوع هشتم** حیواناتی اند که در خانه باشند چنانکه اسپ و اشتر و خر و ...
و بز و میش و ... و مانند آنها و این جنس را **گرام** گویند گوشت هر یک باد را دفع کند و فرحی آرد و اندکی تلخه و بلغم انگیزد و مزه شیرین دارد و بوقت هضم نیز
شیرین شود و ... گرسنگی زیاده پیدا آرد و زحمت ... [illegible] ... **گوشت**
میش ... قوت و فربهی زیادت پیدا آرد ... [illegible] ... و **گوشت** ... منی را افزاید و فربهی آرد و دمه
باد را دفع کند ... [illegible] ... گوشت ... [illegible]
و گوشت ... [illegible] ... گوشت ... [illegible]
آب ... [illegible] ... اما **قسم دیگر** بر پنج نوع ست اول آنکه ...
آب ... **کولیچره** ... دوم آنکه بالای آب ... باشند و این نوع را **پلوه** گویند و سوم آنکه در صدف و ...
و این نوع را **کوشست** گویند و چهارم آنکه درون آب باشند و آن نوع را پای بود و آنرا **اسپجرن** گویند و پنجم آنکه درون آب باشند و بی
پای ... چنانچه ماهی و مثل آن و اما نوع اول یعنی کولیچره چنانکه بیل و گرگ و جاموش و ... و کرکرن و کوزن و کوی و
... و گوشت شان چرب و سرد ست و مزه شیرین دارند و بوقت هضم نیز شیرین

شوند و گوشت ایشان باد و تلخه را بر باید و بول و کف را زیاده کند و زور آب منی افزاید و **گوشت فیل** خشک و گرم باشند و که آن را هستی پلکین گویند فربه را لاغر سازد و طبیعتش گرم ست و تلخه را زیاده گرداند و مزه شور و شیرین و زحمت دارد و دفع کند باد و بلغم را و **گوشت گوی** یعنی حیوانات که مثل گاو است چرب و شیرین ست و افزاینده آب منی و وقت هضم نیز شیرین شود و سرفه را بر باید و **گوشت جاموش** که گرم و آب مانند چرب و گرم ست و دیر هضم شود و تن را محکم گرداند و مزه شیرین دارد و آب منی و زور و شیر و خواب را زیاده کند و تمام حاصل آید و **گوشت جهانکه** که او را نر گویند مزه شیرین و زحمت دارد و باد و تلخه را ساکن کند و دیر هضم ست و منی زیاده کند و **گوشت گاو بر حیم** چرب ست و وقت هضم شیرین شود و مزه اصلی نیز شیرین دارد و علت باد و تلخه و سرفه را دفع گرداند و **گوشت گرگ** خشک و قابض بول ست و مزه زحمت دارد و علت باد و بلغم را دفع گرداند و **گوشت کوکرن** یعنی کون چرب و کف انگیز ست و مزه تلخ و شیرین دارد و در وقت هضم نیز شیرین شود و علت رکتپت را دفع سازد

و **نوع دوم** چنانکه مرغ آبی و بط و سرخاب و انواع کلنگ و کرونج و کرل و کارند و حیون جیوک یعنی پرنده که بدین او زهر میرود و بگله و بیند سیک و بلو و اجناس بره و زاغ آبی و کودیا و ملکاچه یعنی آنکه منقار و پایها رنگین دارد و بهکر سایکا و چانک و ستیون و مانند اینها گوشت سرد و چرب و شیرین دارد و در وقت هضم نیز شیرین بود و رکتپت را بر باید و باد را دفع کند و بول و غایط اندکی زیاده کرده روان گرداند و آب منی را افزاید و بدانکه گوشت بط دیر هضم و چرب و گرم و شیرین است و آواز حلق را صاف کند و روشنائی تن افزاید و زور و منی افزاید و علت باد را بر باید و **نوع سوم** که بر اقسام است یکی آنکه درون سنکهه بزرگ ماند و دوم آنکه درون صدف باشد و سوم آنکه در گهونگهه باشد و چهارم آنکه در کودی بزرگ ماند و پنجم آنکه در کودی خورد بماند و مانند اینها و **نوع چهارم** چنانچه باخه و گهڑیال و ناکه و شیر آبی و سوسمار و سرطان که آن دو نوع ست یکی سیاه و دوم نه چنان سفید و نه چندان سیاه و مانند اینها گوشت این هر دو نوع شیرین و چرب ست و غلبه تلخه را زایل ست و در وقت هضم نیز شیرین شود و باد را بر باید و غایط از آن زیاده شود و زور و بلغم افزاید و منجمله اینها گوشت سرطان سیاه زور افزاید و مقداری گرم ست و باد را بر باید و گوشت سرطان سفید شکسته را به کند و بول و غایط را کشاده دهد و تلخه و باد را نیز بر باید و **نوع پنجم** ماهی ست و ماهی دو نوع ست یکی از جویها و دوم از دریاها و اما ماهی جویها و آن نیز بر انواع ست و آن و رهین بزرگ و پاتلا و راجیو و بام که هیچ‌جا می‌شود و کشن منجه و باکنجا و مورل و سهسرونت یعنی رهین بزرگ و مانند اینها گوشت این جمله انواع شیرین و گرم و چرب ست رکتپت را انگیزد و باد را بر باید و دیر هضم شود و آب منی افزاید و غایط ازین اندک شود و فربهی حاصل آید و منجمله اینها آنکه سوال و کاه خورند گوشت آنها آخر باره زحمت باشد و اما بدانکه گوشت رو و تلخه را آهنت زیادت نکند و باد را دفع آرد و **گوشت رهین** بلغم را افزاید و خواب و منی را زیاد گرداند و درین نوع گوشت خوار ست الپت را افزون کند و پت را پیدا آرد و **گوشت ماهی مرل** آب منی و کف و شیر را زیاده کند و فربهی آرد و گوشت ماهیان حوض و تال و مانند آن چرب و شیرین ست و اما ماهیهائیکه در آب بزرگ و عمیق مانند پر زور باشند و ماهی که در اندک آب ماند سست و بی زور بود و اما اقسام ماهی دریا و آن نیز بر انواع ست چنانکه تمی و تمنگل و کلش و پالنجه و منجمله و مانند بارنگ و مکر و کرکرک و نزال و چندسک و مهامین و راجیو و مانند اینها گوشت هر یک دیر هضم و چرب و گرم و شیرین است و تلخه را آهنت زیادت نکند و باد از وی نماند و آب منی و بلغم افزاید و غایط از آن زیاده باشد و علت گوشت آن زور را افزون کند زیرا که ماهی مذکوره گوشت خوار ست و منافع ماهی دریا ماهی جوی نفع زیادت دارد و آب منی و فربهی زیاده پیدا آرد و منافع ماهیان جوی ماهیان چاه و ماهیان بهتر اند و باد آهنت دفع گرداند و منافع ماهی چاه ماهی باولین بهتر ست و چرب و شیرین و در وقت هضم می‌شود و **گوشت** میانه ماهی جوی دیر هضم ست بسبب آنکه وقت روان شدن بقوت سر و دم می‌جنبانند و میانه او نمی‌جنبد اما سر ماهی تال و حوض سبک ست بسبب آنکه وقت روان شدن بقوت سر می‌روند و ماهی چاه و باولین و حوض در کل سر می‌مانند بنا بر آن مقعد ماهی از دوات سر سبک ست و باقی دیر هضم و ماهی حوض و تال از سینه تا سر گوشت سبک دارند و علت دم گران و **گوشت جانوران** که بیان کرده شد منفعت بسیار است اما فائده **گوشت خشک** و گندیده و گوشت حیوان علت دارد و گوشت حیوانی که زهر خورده باشد یا آنکه او را تیر زهر آلوده زده باشند و گوشت [illegible]

که او را مانده بسیار خورده باشد وگوشت حیوان پیر یا لاغر یا جانوری که سخت خورده باشد یا آنکه حیوان چیزی خورده که آدمی را خوردن آن مضر بود گوشت این هر همه انواع ممنوع ست از اینها احتراز باید کرد بسبب آنکه گوشت خشک خلاصه که آن سبب غذا هست این ندارد ودر گوشت گنده خلاصه تباه میشود وخلاصه زهر خورده ومار خورده بسبب حدت زهر وخشکی آن زشت شود ودر حیوان پیر خلاصه آن متغیر وضعیف میگردد ودر گوشت لاغر خلاصه نقصان میگردد ودر سخت خورده جانور که لاغر شده وچون متغیر هست درین سبب خوردن علتها پیدا آرد وگوشت خشک آرزوی طعام دور کند ودیر هضم ست وکف پیدا می آرد و گوشت زهر آلوده خورنده را میرانده وگوشت گنده آب از دهن براند وگوشت حیوان پیر ضعیف دم ودسرفه پیدا آرد وگوشت حیوان سخت خورد که بچه باشد کف وقی زیاده کند وگوشت حیوان لاغر باد انگیز ست وغلبه اخلاط ثلثه حادث گرداند ودر میان گوشت چهارپایان گوشت ماده بهتر ست ودر میان گوشت پرندگان گوشت نرینه خوبتر ودر میان اقسام هر نوعی از انواع حیوانات غیر پرنده گوشت قسمیکه خورد جثه ودر از باقی اقسام آن نوع مفید ست چنانکه میان فیل وگرگ وگاومیش وگوزن گوشت همین گوزن بهتر ست ودر میان استر وخر واشتر ودر بز ومیش ودنبه گوشت همین بز مثلاً بهتر ونیکو تر ست ودر میان هر قسمی از اقسام هر نوعی آنکه خوردتر باشد گوشت او بهتر ست از بزرگ آن قسم چنانچه خوردتر میان دو گوزن که باشد گوشت او بهتر ومفید تر ست ودر میان اقسام هر نوعی از انواع پرندگان قسمیکه بزرگ جثه باشد از باقی اقسام بهتر ست ودر میان هر قسمی از اقسام هر نوعی از پرندگان فردی که بزرگ باشد بهتر ست چنانکه میان تداج ودرج ولاوه دراج بهتر ودر میان دراج آنکه بزرگ باشد بهتر ست **فائده** از خون گوشت گران ست واز گوشت چربی واز چربی استخوان واز استخوان مغز استخوان واز مغز استخوان منی وهر یکی از دیگری بترتیب مذکور دیر هضم دانند وگوشت ران گران ست واز ان گوشت گردن واز ان گوشت سینه واز ان گوشت سر واز ان گوشت پای واز ان گوشت دست واز ان گوشت کمر واز ان گوشت پشت گران تر ست واز ان گوشت جرم گران تر واز جرم گرده واز گرده جگر واز جگر زهره گران تر ست وهر یکی از دیگری بترتیب مذکور دیر هضم تر ست وگوشت میانه تن جمیع جانوران که از جدای ران تا شانه هست دیر هضم تر ست وگوشت جمیع ان نر از طرف بالا دیر هضم ست واز ان ماده از طرف فرود دیر هضم ست وگوشت ران وگردن از ان پرندگان دیر هضم ست وگوشت میانه جثه پرندگان معتدل ست نه سخت گران ونه سخت سبک بسبب آنکه جنبانیدن بازوها میانه تن با قوت وحرکت میرسد پس باید که میانه تن سبک گردد اما گوشت جانورانی که بار درختان میخورند سخت خشک ست وگوشت جانوران گوشت خوار فربهی وقوت باه افزاید وگوشت جانوران ماهی خوار تلخ را افزاید وگوشت جانوران شالی خوار باد را باید واز گوشت جانورانی که در آب می مانند گوشت جانورانی که در کرانه آب می مانند سبک ست واز ان گوشت جانورانی که در شهر ودیه باشند واز ان گوشت جانورانی که گوشت خوار اند واز ان که سنگ میخورند واز ان گوشت جانورانیکه منقار ایشان سخت چنانچه باز وباشه وکرکس ومانند آن واز ان گوشت جانورانی که در صحرا باشند واز ان گوشت آنها که ران قوی دارند وبسیار پرند واز ان گوشت آنها که دانه به منقار زده ودانه خورند واز ان گوشت آنها که دانه را بپای کشیده وبمنقار زده خورند سبکتر ست وگوشت هر یکی از دیگری بر عکس این طریق ابکهندی تر ست **فائده** در بیان اقسام بارهای درختان واز جنس میوه تر چنانچه انار وآمله وکنار خورد وبزرگ وکنار ولایت صوبه که نزدیک کاغذ ست وسیب وکیتهه وترنج وانبه وانبارها وگرونده وجار ونارنگی ومنبیر وشربل وکرک وبادام وبیت وکمل ودیگر آن اهل هند یعنی بر بهار پوتی وتریک وکرم وکرسم وخرما هندی وامثال آن جمله مزه شیرین وترش دارند ودر وقت هضم گران اند وخاصیت گرم دارند وتلخ افزایند وباد ابر باینده اکثر از بین چنان اند که وقت خوردن خوش نیایند زیرا که سخت ترش اند واما انار مزه شیرین وترش وزمخت دارد وآن بر دو نوع ست شیرین وترش آنکه شیرینی زیادت دارد شیرین نامند وآنکه ترشی بسیار دارد ترش نامند واما انار شیرین ملینت باد وبلغم وتلخ را دفع گرداند وگرسنگی وآرزوی طعام زیادت کند وقابض ست ودل را فائده دهد واما انار ترش اند کی تلخ انگیزد وباقی نفع انار شیرین دارد ودر طب چرک میگوید که همه ترشیها تلخ انگیزند مگر انار وآمله که این هر دو تلخ را بیدا شیار ند ودر شرح سسرت میگوید که انار ترش تلخ را انه کم گرداند نه زیاده وآمله مزه ترش وشیرین وتیز وتلخ وزمخت دارد وشکم را جاری کند

فائده در بیان اقسام بارهای درختان میوه

و چشم را فائده دهد و غلبه اخلاط را دفع گرداند و منی بیفزاید و بسبب ترشی که بود باد را دفع کند و اگر خیزرانی و سبز و نیم آمله را آب باید بسبب زحمت و خشکی بلغم دفع کند بدین معنی آمله از جمله بار درختان مفید و بهترست **و کنار خام** بلغم و تلخه را بیفزاید و آنکه پخته باشد چرب و شیرین ست باد و تلخه را البته باید آنکه خشک و کهنه بود سبک ست تشنگی و ماندگی و سستی باد و دور گرداند و گرسنگی افزاید **و سو** **بیر** که در زمین کاشمیر شود چرب و شیرین ست باد و تلخه را ببرد **و سیب** **شیرین** و زحمت و قابض و سرد ست **و کیتهه خام** آواز گلو را بد کند و کف را ببرد و قابض ست و باد را افزاید **و کیتهه پخته** شیرین و ترش و دیر هضم ست و باد و بلغم را ببرد و دسرقه و تا آرزوی طعام و تشنگی را دفع گرداند و حلق را صاف کند و ترش گرد او را بجوری تا مندرز و دیر هضم و ترش ست و گرسنگی پیدا کند و دل را فائده دهد و پوست ترنج تلخ یعنی کهیب چرم او دیر هضم و تلخ ست باد و کرم و کف را دفع و سفیدی که زیر پوست و میانه ترشی اوست سرد و شیرین و چرب و دیر هضم ست باد و تلخه را ببرد و آن میوه ترشی که میان اوست درد و باد و قی و غثیان و کف و تا آرزوی طعام را دور کند و عقل و گرسنگی افزاید و قابض و سبک ست و گوله و بواسیر را دفع گرداند و خصوص بجهت دفع درد شکم و بدهضمی و گرفتگی شکم و نقصان گرسنگی و باد و کف و تا آرزوی طعام را باید داد که نفع بسیار دارد **و کغزی خام** یعنی [illegible] باد و تلخه انگیزد و آنکه خسته اش بسته باشد تلخه پیدا کند یعنی آنکه در وی جالی افتاده باشد پیدا کنند تلخه است **و آنکه پخته** مزه شیرین ما حر قدری مزه زحمت دارد و دیر هضم شود و دل را بسیار موافق و مفیدست و روشنائی روی را اندام را آرزوی طعام پیدا کند و خون و گوشت افزاید و قوت باه پیدا کند و باد را ببرد و تلخه را چندان زیاده نکند بلکه قدری تلخه را ببرد و آب منی افزاید **و انبارا** چرب ست و بلغم دفع وی و درز یاده کند و درد و باد در شکم انگیخته و دیر هضم شود و مزه شیرین دارد **و ترهل** باد و بلغم و تلخه انگیزد و آب منی نقصان کند و باد در شکم پیدا آرد **و کرونده** تلخه انگیز ست و ترش دارد و تشنگی و درد کند و آرزوی طعام آرد **و چار** یعنی بارچار ولی سرد و دیر هضم ست و آب منی افزاید و باد را دور کند و تلخه را نیز ببرد زیرا که سرد ست **و کمرک** دهن را صاف کند و مزه شیرین و ترش و زحمت دارد و قابض ست و دل را فائده دهد و بلغم و تلخه را ببرد **و بار آورت** که در زمین کاشمیر شود آرزوی طعام پیدا کند و مزه شیرین دارد و دفع باد ست و گرسنگی کم کند **و کرم** علت باد و تلخه و بلغم و زهر را دفع گرداند **و براجی** **نا ملک** یعنی [illegible] فائده گرم دارد **و ترنک خام** تلخه و بلغم انگیزد و باد را ببرد **و ترنک پخته** قابض و گرم ست و آرزوی طعام پیدا کند و گرسنگی افزاید و باد و بلغم را ببرد **و کوسام** یعنی کوسم اندکی فائده از ترنک کم دارد **و خرمای هندی پخته** فائده کوسام دارد و اما قدری مسهل ست **و نارنگی** مزه شیرین و ترش دارد و دل را مفیدست و آرزوی طعام آرد و باد را ببرد و دیر هضم ست **و جنبیری** تشنگی و درد و آب دهن و قی و غثیان و ماده و باد و بلغم و گرفتگی شکم را ببرد و دیر هضم ست و تلخه را افزاید **و ابراورت** **و دنت سیهنه** ترش اند و گرسنگی انگیزند **و بار درختان شیردار** چنانکه درخت گلر و بر و درخت لرزان و پاکر و انجیر و کهرلی و مانند اینها **و بار جامن** و درخت کتائی که او را تودن گویند و بهولسری و تیندو و بار ینلوره و هامن و اسارت و کهتو نبر و بهالسه و کنکرنی و بهکر برت و بیل و کندوری و مانند آن در خواص خود سرد اند و کف و تلخه را ببرند و قابض و خشک اند و مزه شیرین و زحمت دارند و بار درختان شیردار دیر هضم ست و باد را در شکم انگیخته و درد پیدا کرده دیر هضم شود و آنرا **ابستنهی** گویند و انجیر کهرلی باد انگیزست و مزه شیرین و زحمت و ترش دارد و بار جامن کف و تلخه را ببرد و قابض ست و باد را سخت افزاید **و بار کهرنی** چرب و دیر هضم ست و مزه شیرین و زحمت دارد **و بار درخت کتائی** مزه زحمت و شیرین دارد و دیر هضم شود و علت تلخه و بلغم را ببرد و باد انگیزد و قابض ست **و تیندو خام** مزه زحمت دارد و باد انگیزد و قابض ست **و تیندو پخته** مزه شیرین دارد و دیر هضم شود و علت تلخه و بلغم را ببرد **و در میار بولسری** قابض و زحمت و چرب ست و مزه شیرین و بیخ دندان را محکم گرداند **و بار هامن** مزه شیرین و زحمت دارد و دفع باد و بلغم ست **و کنکهره** **و بینلوره** و هر دو در خواص همچو هامن اند **و کهتو نبر و بستنهی** چرب ست و مزه شیرین دارد و دیر هضم شود و آنرا ام کال آرد **و بهالسه خام** سخت ترش و مقداری شیرین و زحمت ست و زود هضم شود و تلخه انگیزست و باد را ببرد **و بهالسه** که پخته باشد سرد ست و مزه شیرین دارد و ما بعد سخت هضم نیز شیرین شود و علت

باد و تلخه را ... بهکرپیت مزه شیرین دارد و دیر هضم شود و مشتهی ست و بلغم و صفرا زیاده گرداند و **بیل خام** طبیعت تیز و گرم و چرب
دارد و کف و باد را بر باید و مزه تلخ و تیز دارد و دیر هضم ست و قابض ست و گرسنگی افزاید و آنکه پخته باشد دیر هضم و ناپاک انگیز بود و مزه شیرین دارد و علت
باد و بلغم و تلخه پیدا آرد و بعد از خوردن وی بادی که از شکم بیرون جهد با بوی بد بود و کند وری و **اسکرین شیر** یا در پستان عورت زیاده
کند و کف و تلخه را بر باید و تشنگی و ناپاک و تپ و رکتپت و زهیر و دمه و سرفه را دفع گرداند و **بار درخت تار** و **تاری** و **جوز هندی** و
کشهل و **کیله** و مانند اینها مزه شیرین دارند و بوقت هضم نیز شیرین شوند و باد و تلخه را بر باید و سرد و چرب اند و زور فربهی و آب منی افزاید
و بار تار شیرین شوند و دیر هضم ست و تلخه و باد را بر باید و مغز خستهٔ آن نیز مزه شیرین دارد و بول را زیادت کند و وقت هضم نیز شیرین شود
و تلخه و باد را بر باید و جوز هندی سرد و چرب و دیر هضم ست و مزه شیرین دارد و دل را فایده رساند و زور و گوشت و منی افزاید و تلخه را دفع کند
و مثانه را صاف گرداند و کشهل مزه شیرین واندکی ترش دارد و چرب و سخت و دیر هضم ست و باد و تلخه را دفع کند و کیله مزه شیرین و مقداری
ترش دارد و مقداری سرد ست و رکتپت را بر باید و دیر هضم شود و آرزوی طعام پیدا آرد و آب منی را زیادت کند و بلغم را افزاید و اما انگور و
کهار و گلچکان و خرما و کهار و مانند اینها همه شیرین و دیر هضم اند و رکتپت را بر باید و قابض اند و بلغم و آب منی افزایند **انگور** مزه شیرین دارد
و مسهل و سرد و چرب ست و آواز حلق را نیک کند و علت رکتپت و تپ و دمه و استسقا و ناپاک و کمروک باد دفع کند و در طب کمیدت میگوید
که انگور بر دو نوع ست یکی شیرین و آن در وقت هضم نیز شیرین شود و دیر هضم ست و کف و آب منی و فربهی زیاده کند و آرزوی طعام پیدا کند و
هر علتیکه بسبب شراب پیدا شده باشد آنرا نیز دفع گرداند و باد و تلخه و تلخی دهن را دفع گرداند و انگور منقا علی الخصوص آب منی را زیاده کند
و این نوع شیرین چند نوع دیگرست و ترتیب پنج قسم نوع دوم خوش ترش ست چنانکه انگور کوهی تلخه و کف را اقتضا پیدا کند انگور خام گرم و ترش و دیر هضم ست و باد را بر باید
و کف و تلخه را افزاید و مسهل ست و **کهار** برای دل مفید ست و بول بسته بگشاید و رکتپت و ناپاک را بر باید و موی را سیاه دارد و عقل
افزاید و زحمت پیری و ضعف را زایل گرداند و **خرما** دافع رکتپت و کهیروک و دیر هضم و سرد ست و دل را موافق و بغایت مفید و مزه شیرین
دارد با فراط و ازین جمله خرما رطبی اجود ترین خرماست و آنرا برنی در زبان عربی نامند و انواع خرما بسیارست و در زمین خراسان خصوص
شیراز و جهرم که گرمسیر اند خرمای لطیف و نازک میشود و در دیار چین و ماچین نیز انواع بسیار میشود و الغرض که خرما در وقت هضم نیز شیرین
میگردد و آرام حاصل گرداند و در طب کمیدت میگوید که خرما چهار نوع ست دو نوع از آن در هند بسیار باشد یکی آنکه درخت او بسیار از زمین بلند نمی
شود دوم آنکه درخت او بلند میگردد و دو نوع دیگر در بالای دشت میشود یکی را سلیمانی گویند و دوم را خرمای سنگ شکن و این سنگ شکن چرب و مقداری
زحمت ست و باد و ناپاک و تلخه و تپ را دفع گرداند و جراحت به سازد و گرسنگی و تشنگی و دمه و سرفه را نیز منفع گرداند و دیگر خرما که در سیرت
گفته هست نیز دارد و **گلچکان** دیر هضم شود و برای بول و تقویت دل مفرست و آب منی را زیاده گرداند و **بار گلچکان** تلخه و باد را زایل
گرداند **بادام** و **پسته** و **جوز مغز** و **چلغوزه** و مانند اینها چرب و گرم و دیر هضم اند و تلخه و باد و بلغم بر باید و مزه شیرین دارند و فربهی و زور
و آب منی افزایند و **بار لولی** دافع بلغم و تلخه هست و مزه ترش و اندکی تلخ نیز دارد و خوشبوی ست و دل را فایده رساند و آرزوی طعام آرد
و بس و **سمپاک** و **بجهنتی بلادر** نیخته که بالای بار بلادر چسپیده میباشند مشتهی ست و بدشواری هضم شوند و باد را افزایند و رکتپت را
بر باید و سرد و خشک اند و در وقت هضم شیرین شوند و باد را افزایند و **شتالت** که در زمین کاشمیر میشود سرد و باد انگیز ست و مزه شیرین و زحمت دارد
و دیر هضم شود و **بار بهنکوت** چرب و گرم ست و مزه شیرین و تلخ دارد و باد و بلغم را دفع گرداند و **بار درخت سیمین** دیر هضم و شیرین و
گرم و خشک ست و موی را بر کند و **بار سک پیتان** یعنی لسوره سرد و شیرین و دیر هضم و زیادت کنندهٔ کف ست و **بار کریله** و **بیلو**
بار مالی یعنی بیل مزه شیرین و تلخ و تیز دارد و گرم ست و کف و باد را دفع کند بتخصیص بیلو مزه شیرین و تیز واندکی تلخ دارد و وقت هضم تیز نیز گردد

و بلغم را افزاید و تیز و گرم و چرب و مسهل ست و باد و کف را ببرد و **پیلادر** ترش گرم اند و وقت هضم تیز شود و در وی حمت دارند و تپ بلغم گرم و نفخ شکم و چربی
و بستگی بول و غایط و سپیت و گولا و زحمت شکم و بواسیر را دفع سازند و **تارکرنج** و **بلیه** و **تم** سبک و گرم و خشک اند و وقت هضم تیز اما
و مزه تیز دارند و علت پرمیوه و گرم و باد و کف را دفع گردانند و **برنک** گرم و حب القرع را بزودی از شکم برآرد و این قطعی ست اما خواص برنک
و مزه برنک مقداری تلخ ست و زهر خورده را الغایت مفید بود و دوا **ملیله** مسهل و گرم ست و جراحت را به کند و عقل افزاید و زحمت باد و بلغم و تلخه برا
بربایدو چشم را مفید بود و آماس و سپیت را دفع گرداند و گرسنگی زیاده کند و معده را باخت دهد و در طب کبیدت گفته است در ملیله غیر مزه نمکی دیگر پنج
مزه باقی موجود ست و زحمت دندان زیاده است و وقت هضم شیرین میشود و آرزو بر طعام آرد و در غلبه هر سه خلط و درد و ماننده آنرا دفع گرداند و خشک
و زود هضم ست و زهبی و گرسنگی افزاید و خلط زود را هضم کند و رساین ست و جوانی را برپای دارد و ضعف دفع گرداند و خشک و زود هضم ست و فربهی
و گرسنگی افزاید و زور و عقل و حفظ زیاده کند و آواز حلق نیک کند و رنگ روی تازه دارد و تپ کهنه و تا فه و مرض سر و چشم و نیند و گ و زحمت دل و باد و
یرقان و سنگرهنی و کهیرک و آماس و اسهال شکم و پرمیوه و بیهوشی و قی و کرم و دمه و سرفه و بواسیر و هیضه و نفخ شکم و اکثر علتهای شکم و اثر زهر و بستگی راه
خلاصه غذا و گولا را دفع گرداند و بدانکه از شیرینی و ترشی مزه خود باد را دور کند و از تلخی و تیزی کف و چربی را ببرد و از قبض آن تلخه دفع گردد و در ملیله پوست
و گوشت و پی و استخوان و مغز ست مغز شیرین و استخوان زحمت و گوشت تلخ و پی ترش و پوست تیز ست و از مغز استخوان ملیله باد و تلخه نماند و ملیله در
کرانه لب آب و در جنگل و در کوه میباشد اما از لب آبی جنگلی نیک ست و از جنگلی کوهی بهتر و مفیدتر ست و آنکه در هوای خود پخته بر زمین می افتد و قوی و
چرب و دراز و کرد بود و در آب فرو نشیند یعنی چنان گران بود که در دون آب غرق شود و موازنه او در وزن پنج یا شش درم باشد از همه مفیدتر ست
و **بلیله** مسهل و گرم و خشک ست و برای چشم نیک ست و مزه زحمت دارد و کف و تلخه و تباهی آواز حلق و کرم را دفع گرداند و **بسیاری** مقداری
مسهل و خشک و دافع کف و تلخه است و مزه شیرین و زحمت دارد و دهن را صاف کند **جوز بویه** و **کافور** و **جاوتری** و **ککلول** **خرد**
و **بزرگ** و **قرنفل** مزه تیز و تلخ دارند و کف را ببرند و آب دهن را دفع گردانند و بوی دهن را نیک کنند و زود هضم شوند و تشنگی و زور افزایند ...
کافور سرد و تلخ و خوشبوی و زود هضم شود و خراشنده است و هنگام تشنگی و خشکی دهن بکام اندر دان بردن شاید و در طب کبیدت میگوید که
کافور مزه شیرین و تلخ دارد و خوشبوی و سرد و سبک و خراشنده است و برای چشم مفید ست و آب منی را زیادت کند و کف و چربی و زهر و تاپاک و
تشنگی را دفع گرداند و مزه و بوی دهن را نیک کند و جماع کافور بر سه نوع ست یکی سخت سفید که آنرا بهندی **الیباپاس** گویند و دوم سپید که
اندکی بزردی زند و آنرا هیمه گویند و سوم اندکی سفید که آنرا **پوتاسری** نامند و درین هر سه جنس در مزه و قوتی که آنرا پیرح نامند در مزه و
وقت هضم که آنرا پاک گویند و در خاصیت که آنرا پربهاو گویند الیباپاس بهتر ست و از ان هیمه کمتر و از ان پوتاسری کمتر و جنس الیباپاس
هرچه نو و مانند بلور صاف باشد آنرا نیکوتر دانند و الیباپاس مستی و دیوانگی و ماندگی و تشنگی و تاپاک اندام و کرم و سرفه و کهیرک و خون را
دفع گرداند و اندکی مسهل ست و آب منی را زیادت کند و هیمه تشنگی و تاپاک و بیهوشی را دفع کند و سخت سرد ست و مزه تیز دارد و آب منی و خون را
زیادت کند و پوتاسری تشنگی و تاپاک و رکتپت و کف را دفع کند و از همه سردتر ست و مزه شیرین دارد و تیز و تلخ و آب منی را زیادت کند و
کافور پخته بر دو نوع ست یکی آنکه ریزه هاش بزرگ باشد و دوم آنکه باریک باشد و از کافور خام کافور پخته سبکتر ست و کف و باد و کرم و خارش
و چربی و دمه و علت گلو و مرض لب و آب دهن و زحمت زبان را که از ان غذا و پاک مزه ظاهر شود و اشتهی را دفع گرداند و گرسنگی و تلخه را زیادت کند
و مسهل ست و کافور پخته را اوبهاس نامند و **کافور عملی** نیز بر دو نوع ست یکی آنکه آبی میشود و آن تلخ ست و شکم را صاف کند و دل را
زیاده گرداند و دیوانگی پیدا آرد و منی را دفع کند و دوم چینیه و آن تلخ ست و گرم و سپیت و خارش و قی را دفع کند اما درد های این علتها پیدا کند
شود پیدا آرد و **لتا کستوری** که نوعی از بیل ست و آن در طرف جنوب میباشد و نفع آن هیچو نفع کافور می باید دانست و سرد ست و

... کند و مشک گرم است و مزه تیز دارد و بلغم را دور کند و دهن را خوشبوی گرداند و زیادتی خواب را برد و چاروسے شیرین و چرب است و باد و
بلغم را برباید و آب منی افزاید و تخم بلیله مستی آرد و کف و باد را دفع کند و مغز پسته کنار مزه شیرین و ترش دارد و باد و تلخه و تشنگی و قی را دفع
گرداند و ... مغز تخم کنار است یعنی باد و تلخه و تشنگی و قی و تاپاک دفع کند و شفتالو و ترنج و کرواله و کوسم چرب است و دروقت
هضم شیرین میشود و زور و گرسنگی افزاید و باد و تلخه را برباید و فائده تخم پچکان نیز همین است و همه میوه های پخته نیکو اند مگر بیل که آن خام بهتر است
و اسهال را دفع کند و گرم است و گرسنگی را زیاده پیدا آرد و مزه ترش و تلخ و تیز دارد و هر میوه که آن را کرم خورده باشد یا علت آلوده بود یا دانه سنده یا
یا در غیر وقت پختگی پذیرفته باشد یا در غیر وقت برآمده باشد یا خام بود از آن احتراز واجب داند و فائده حضریات چنانچه پرزه و کدو و
هندوانه و خربزه و مانند اینها مزه شیرین دارد و باد را انگیزند و تلخه را زائل کنند و اندکی کف پیدا آرند و در وقت هضم شیرین شوند و بول و غایط را
برانند پرزه و کدو خام تلخه را برباید و پرزه نیم پخته کف انگیزد و پرزه پخته گرسنگی افزاید سبک و گرم است و دل را فائده دهد و مقداری خرد شود
و ارد و مثانه را صاف گرداند و زحمتهای دیوانگی و امثال آن نوعی از دیوانگی است و باد و صرع و خوف و باد و بلغم و تلخه را دفع گرداند و پرزه که از وی تهها
پاک سازند با جرو گ و ترقید کی دل را بغایت مفید آید و هندوانه آب منی و نظر چشم را نقصان کند و باد و کف انگیزد و تلخه را برباید و کدو خغک
و هنت سرد و دیر هضم است غایط را نرم گرداند و کدو وسے تلخ قی آرنده باد و تلخه را دفع کند و دل را بیقرار گرداند و جمیع انواع خیار و بادرنگ و
کهیره و سیند و مانند اینها مزه شیرین و اندکی تلخی دارند و مسهل اند و بول و غایط را به آسانی روان کنند و باد و بلغم را پیدا کنند و در عقبت را دفع سازند
و بادرنگ سبز آنکه با پشم باشد تلخه را برباید و بادرنگ زرد کف انگیزد و بادرنگ پخته مزه ترش دارد و علت باد و کف را دفع سازد
و خیار و بادرنگ اگر پخته شوند شیرین و مقداری شور بوند و اندکی تلخه انگیزند و کف و باد را نیز پیدا آرند و گرسنگی را زیادت گردانند و از سیند و که نوعی از
خربزه است آنکه خام بود مزه شیرین و اندکی شور دارد و کف را برباید و آنکه نیم پخته باشد مسهل است و دل را فائده دهد و گرسنگی افزاید و آنکه پخته و کهنه شود
و نفخ شکم و غلوله را زکما زیاده ... پیدا آید که آن را بهندی استیهلا گویند برباید و قلیل و سازه و قلیل گردد و سندهی و اورک و انگوزه
و زیره و گشنیز و جنبهیر یعنی سبزی هر یکسال که در زمین شمال میشود و بوی جنبهیری دارد و مقداری ترش میباشد و سهکنه یعنی سبزی
هری جنگلی و تلسے و ارجک و رام تلسے و کتهیر که نوعی از هری است و بهوسترن که آن نزدیک بعضی کوه است و نزد بعضی
روس و سگندمک یعنی کاه خورد که خوشبوی میشود و کسوندی و هری خانگی و نکهیلنی و سهجنه که دو جنس است یکی آنکه گل لعل دارد دوم که گل
سفید دارد و سرشف و رائی و رسندی و کنندر یعنی توریا و تیپلی و که هرنا که گلش لعل باشد یعنی بسکهپره و چیتره و ترب و سبرو کلا و پیاز و مانند اینها
جمله خاصیت گرم و مزه تیز دارند و آنرا در طعام آرند و باد و بلغم را برباید و بسیاری از سبزیهای مذکوره در طعام بکار آید و از آن طعام لذیذ و مفید تر
گردد و قلیل و آنکه تر باشد دیر هضم شود و سرد است و مزه شیرین دارد و کف را پیدا آرد و قلیل که از خشک باشد باد را دور کند و اندکی تلخه را نیز برباید و مزه تیز
دارد و آب منی را افزاید و قلیل گرد که تر بود و در وقت هضم شیرین شود و دیر هضم است و آب منی و بلغم را زیادت گرداند و قلیل گرد که خشک باشد محلل و
جذاب و جالی و مسخن و منقی بلغم سبک است و زود هضم شود و باد و کف را دور گرداند و آنکه سپید رنگ باشد در خاصیت هر چند همچو سیاه نیکست لیکن در خواص
و در جلب رطوبات هم مفید است و از جنس سیاه سفید بمراتب بهتر است در انواع نفع او و اما سندهی که زنجبیل باشد ... و خشک را سونتهه گویند و آن را
بر طعام آرد و مقداری چرب است و دل را فائده بخشد و کف و باد را برباید و بکست و منی زیاده کند و غلیظ است و که آنرا آلو گویند هضم کند و گرسنگی افزاید و ادرک
خاصیت گرم دارد و مزه تیز و بستگی شکم و بول و غایط دور کند ... در طعام آرد و آواز حلق نیک کند و باد و کف را برباید و دل را فائده دهد و آب منی افزاید
و انگوزه سبک و گرم و چرب است و غلیظ را زود هضم کند و گرسنگی افزاید و مقداری مسهل است و مزه تیز دارد و بیماری بستگی شکم و اقسام سعال را دفع کند و اگر او
آب گرم فرو برند باد و کف را نیز برباید و زیره سپید و زیره سیاه مزه تیز و گرم است و در وقت هضم نیز تیز شود و آن را در طعام آرد و گرسنگی افزاید و تلخه را زیاده کند

دربادو کف و خارش را ببرد و تخصیص برای درد چشم و خارش او مفید ست و اگر او را با شیر بز سائیده طلا کنند [illegible] سیاه و سپید است
سپید همه فایده از پیه مذکور دارند و سیاه و دانه خوشبوست و مزه شیرین دارد و دل را فایده رساند [illegible] خشک [illegible] بوقت هضم شیرین شود
و تا پاک و تشنگی و غلبه اخلاط ثلثه را دفع کند و مقداری تلخ و تیز است [illegible] طعام [illegible] خاصیت گرم و تیز دارد
و علت باد و کف و کرم را ببرد و خوشبوی ست و گرسنگی را زیاده کند و [illegible] بر طعام آرد و دهن را [illegible] کند [illegible] هضم گرداند و تلسی سپید
کف و باد و [illegible] زهر و سرفه و [illegible] دهن را [illegible] دفع کند و تلخه را افزاید [illegible] همچو تلسی سفید است [illegible] خوردن آن
اثر زهر نماند و تلسی سیاه و رام تلسی و [illegible] همه خشک و تیز اند [illegible] تیز دارند و کف را ببرند [illegible] بوقت هضم تیز شوند و تلخه را
افزایند و کسوندی [illegible] شیرین و مقداری تلخ دارد [illegible] هضم کند و کف و باد و تلخه از وی نماند و آواز حلق را صاف گرداند و طب
کبیر [illegible] که هیچ زهر از وی نماند [illegible] گرم [illegible] تلخ و تیز دارد و تلخه را انگیزد [illegible] تلخ و تیز و مسهل ست
و آماس را دفع کند و گرسنگی آرد و سبزی سرشف [illegible] هضم تا پاک کند [illegible] غایط بسته گرداند و خشک و تیز و گرم ست و غلبه اخلاط
ثلثه پیدا آرد و سبزی [illegible] کند [illegible] سبزی سرشف تا بد دانست و سبزی [illegible] کف و آماس را ببرد [illegible] هضم [illegible]
و [illegible] کف و تلخه و آماس و علتهای شکم [illegible] دفع گرداند و ترب [illegible] نرم [illegible] مزه تلخ و تیز دارد و دل را مفید ست و گرسنگی
را زیاده کند و آرزو بر طعام آرد و هاضم ست و آواز حلق را نیک کند و ترب پخته دیر هضم [illegible] ست و اگر با روغن [illegible] خورد
باد و بلغم و تلخه را ببرد و اگر ناپخته خورند باد و بلغم و تلخه را پیدا آرد و ترب خشک غلبه اخلاط ثلثه را ببرد و زود هضم شود و زحمت اثر
زهر را نیز زایل کند [illegible] ترب و دیگر همه سبزیها خشک کرده باشند باد انگیزند [illegible] اند و گل و برگ و بار ترب یکی از دیگر [illegible]
هضم ست و گل ترب کف و تلخه را ببرد و بار ترب باد و بلغم دفع گرداند [illegible] علت دل و سینه و تپ کهنه و درد [illegible] بستگی بول
و غایط [illegible] ناآرزوی طعام و سرفه و آماس [illegible] گرم [illegible] کف را دفع کند و گرسنگی آرد [illegible] گرم و تیز و تلخ و دیر هضم و مسهل
ست و اندک مزه شیرین دارد و آب منی و عقل و زور را زیادت کند و آواز حلق را نیک گرداند و چشم را فایده بخشد [illegible] نیک کند و استخوان
شکسته را بسته گرداند و در طب کبیر [illegible] میگوید [illegible] افزاید و زحمت [illegible] را ببرد [illegible] سیر [illegible] شود
اندکی تیز دارد و بوقت هضم نیز تیز شود و ساق سیر مزه شیرین دارد و در طب [illegible] میگوید که از جمله [illegible]
پیاز خاصیت [illegible] گرم [illegible] اعصاب [illegible] تلخه را زیاده کند و گرسنگی و قوت باه را زیاده گرداند و دیر هضم شود [illegible] تلخ و
تیز [illegible] پیاز سفید [illegible] قسم سرخ و سفید و بهترین همه سفید [illegible] کف [illegible] دفع گرداند [illegible] افزاید [illegible]
دارد و سبزی کلاوه [illegible] مزه شیرین دارد [illegible] کف و تلخه را ببرد و دیر هضم شود و سبزی
[illegible] سنبل [illegible] هر دو [illegible] که گل [illegible]
مانند [illegible] و سبزی [illegible] مزه شیرین [illegible] تلخ دارند [illegible] هضم شوند و قابض و باد انگیزند و علت [illegible] دفع
سازند و سبزی [illegible] گرم [illegible] باد و بلغم و تلخه را دفع آرند و برای نفع جراحت نیک بود و مزه شیرین
[illegible] و سبزی جیوانتی برای چشم مفید ست و غلبه اخلاط ثلثه را ببرد و سبزی [illegible] باد را ببرد [illegible] هضم
ست و سبزی [illegible] مقداری باد افزاید [illegible]
[illegible] دفع آرند [illegible]
[illegible] سبزی [illegible] آماس را دفع کنند [illegible] تلخ [illegible] هضم شیرین شود [illegible]

قابض است و دل را فایده رساند و صداع آرد و گرسنگی افزاید و خاصیت گرم دارد و صاحب بلغم را موافق است و گرم و تر ... در کتب ... پندوک ... خلط ... ده ...
و تپ و تشنگی و صفرا را دفع کند و اخلاط ثلثه را دفع گرداند و مسماین است و جوانی را برپای دارد و عقل را افزاید و سبزی گلوی مزه شیرین دارد و دوا و دفع
اخلاط ثلثه است و چشم را مفید بود و گرسنگی را افزاید و رسماین است و سبزی چولائی ... و سپیلا که نوعی از قلیت است و تهوه و بالنکی همچنان
بشود و مانند اینها ادرار بول کند و نفایط را نعان گرداند و مزه شیرین و مفتح شور دارند مانند کف و باد را انگیزند و در کنیت را دفع گرداند و سبزی
چولائی سخت سرد و خشک است و وقت هضم شیرین شود و مزه شیرین دارند و کنیت و زهر و مستی هر چیزی را دفع کند و سبزی پوی وقت هضم
شیرین شود و مزه شیرین دارد و معده و آب منی افزاید و مسهل و سرد و حریف است و بلغم انگیز و باد و تلخه و مستی را برباید و سبزی چیندن تهوه هنگام
هضم تلخ شود و مزه اندکی شور دارد و باد و بلغم دفع کند و آید و بر طعام آرد و عقل و گرسنگی افزاید و گرم باد و گرداند و مسهل است و تهوه گشتت
نیز همچنین است و سبزی پالک همچو سبزی چولائی است و لیکن باد را افزاید و بول و غایط را بندد و کف و تلخه را برباید و سبزی برابهمی و سپیلا
که نوعی از جنس ترقوم است و در شرح سسرت که چیت نام دارد و میگوید که سپیلا نوعی از آن قسم تلی است و سنگ هتک که سروالی است و بعضی گویند که آن
جو تپری است یعنی چهار برگی که برابر آب مانند چنگیری میشود و لیکن چنگیری ترش میشود و درین ترشی نیست و سبزی پلیل در داده و گوبهی که مانند بهاتل
پیدا شده اما شگوفه پیاد و چکوندو کھمبی و کلاه کرده و بار بهره و کتانی و پلول و بادنجان و کوائی و کریلا و کسوندی جنگلی و کیوڑا و بید انجیر سرخ و برادر چراته و گورا
تنم و تورئی و شاخهای نوک از حسبت بیرون آید و بابنده و ارکیمهی و مانند اینها کنیت را برباید و برای دل و سینه مفید اند و حسبت و ریمه و تپ و
دمه و سرفه و ناگوارندی طعام را دفع کنند و خوردند و در هضم تند آید و مخصوص سبزی براهمی مزه شیرین و مخت دارد و سرد و سبک است و هنگام هضم نیز
شیرین شود و تلخه را دفع آرد و سبزی گوبهی نیز مثل براهمی است و سبزی سروالی قابض است و وقت هضم ناپاک نکند و علت باد و بلغم
و تلخه را دفع آرد و سبزی بیچه تلخه هنگام هضم تیز شود و علت کنیت و کف و کنیت را نفع تمام دهد و سبزی کلاه کرد اندکی تیز و تلخ است و غلبه
اخلاط ثلثه را دفع کند و سبزی گوالی نه سخت گرم و نه سخت سرد بلکه معتدل است و حسبت و علت باد و بلغم و تلخه را دور کند و بار بهره و کتانی
خارش و حسبت و کلهم و کف و باد را دفع گرداند و مزه تلخ و تیز دارد و سبکست و پلول گرم است و مزه تلخ و تیز دارد و جراحت را به کند و باد و انگیزد و کف
و تلخه را برباید و حسبت هضم تیز شود و آب منی و گرسنگی زیاده کند و آرزو بر طعام آرد و بادنجان مزه اندکی تیز و تلخ دارد و آرزو بر طعام آرد و زود
هضم شود و گرسنگی افزاید و باد و بلغم را برباید و بادنجان پخته و رسیده اندکی مزه شور دارد و تلخه افزاید و گکوره و کریلا نیز مثل بادنجان اند و
سبزی شگوفه مانند ... شاخهای نورسته از آن حسبت و سپید را دو چراته چرب اند کف و تلخه را برباید و سبزی ... که آن را حلبه گویند
بزرگ خشک و سرد و وقت هضم سبک است کف را برباید و تلخه که با او پیوسته است ناتحریک نماید و سبزی کال ساک که در ولایت بنگاله
میشود و مزه تلخ دارد و گرسنگی را افزاید و اثر زهر را دفع گرداند و سبزی معصفر گرم و خشک است و مزه شیرین دارد و زود هضم شود و بلغم را دفع سازد
و سبزی چنگیری مزه ترش دارد و گرم است و باد و کف را دور کند و گرسنگی آرد و گرم است سنگرهنی و بواسیر نیز برد و سبزی ناسے
مزه شیرین دارد و باد انگیزد و گرم است تلخه را دفع گرداند و سبزی کنند کا و کرنکا و سبزی لوئے و سپید سروالی ... و دسے و
... که نوعی از جنس سروالی است اما برگ بزرگ دارد و چوک و لهسن و کوسه جمله مزه شیرین دارند و خشک و سرد و مسهل اند و آخر مزه معتدل
شوند و ... افزایند و تلخه را برباید و حسبت نکنند و کف را برباید و ... کنند کا مزه شیرین و تلخ دارد و سبزی کرنکا مزه شیرین و مخت دارد و سبزی
... سرد و قابض است و معده را هضم شود و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و سبزی ... نیز همین فائده دارد و سبزی نخود مزه شیرین
دارد و وقت هضم نیز شیرین شود و بدشوار هضم شود و سبزی کلاو نیز برگ خشک و سخت و باد انگیز است و مزه شیرین دارد و معده را
... و سبزی برگ کرنج وقت هضم تیز شود و خاصیت گرم دارد و باد و کف و آماس را دفع کند و مسهل است و سبزی برگ تنبول را

لسانی ... (margin note)

گل و ریحان

مزه تلخ و تیز دارد و گرمست و خاصیت تیز و گرم دارد و آماس حلق را نیک کند با حد کف را بر آید گوشتی سینه را آرد و در وقت هضم تیز شود و چیک و خارش و بوی بد را از
دهن زایل گرداند و خوشبوی است و اما تلخه را پیدا آرد و سپاری تر و خام سبل علت و گرسنگی افزاید و مزه دو ذمت دارد و خارش و چیک زبان و
بوی دهن را دور کند و نفع سپاری خشک بالا گفته شده و گل کیناروسے و سنبل مزه شیرین دارند و وقت هضم شیرین شوند و کفت را
دفع گردانند و گل بانسه و اگست مزه تلخ دارند و وقت هضم تیز شود و کهیر و سرفه را دفع گرداند مخصوص گل اگست نه سمنت گرم و نه سمنت
سردست و شبکوری را دفع کند و گل سهجنه و گل کرنیل وقت هضم تیز شوند و باد را دفع نمایند و دل را فایده رسانند مخصوص گل
کرنیل زود هضم ست و کف و تلخه را دفع گرداند و گل رکتیندن و گل نم و موبهار و گل کیجیار و گل کره جمله دافع کف و تپ و بهست
و تلخه اند و در طب گفته است و چون کیجیار مزه قبض و تیز و خاصیت گرم دارد و موی و پوست را زیاد فایده رساند و کف و تلخه و رکت گرم
و پیسی و بهست و لنگی که از باد باشد و علت برص و جرب و پرمیو را دفع گرداند و ساین ست و گل کیجیار تلخ و شیرین و قبض ست و وقت هضم شیرین
میشود و خاصیت گرم دارد و موی سفید را سیاه کند و خلط رده هضم کند و باد را افزاید و تخم مزه تلخ دارد و در وقت هضم تیز شود و سبک و سرد و قابض ست
و دل را فایده رساند و بدل مضرست و اما تلخه و کف و پرمیو و تپ و کرم و بهست و دمه و امراض چشم را نیک مفیدست و باد را زیادت کند و دمه و تنااندے
طعام و قی و زیادتی آب دهن و تشنگی و ماندگی و جراحت را دفع گرداند و نرگس نو از آن نم که میروید دافع رکتپت و قابض ست و کف و کرم و بهست
و مرضهای چشم را نفع دهد و باد را زیاده کند و برگ رسیده او همین نفع دارد و علی الخصوص جراحت را زود به گرداند و غنچه نم که بدان برگ حنفیده
پیدا شده و دمه و سرفه و کرم و بهست و تپ را دفع کند و گل نم برای چشم نیکوست و کرم و تلخه و زهر را دفع نماید و باد افزاست و وقت هضم تیز شود و آرزوی طعام بهم رساند و
نمود و رگرداند و بار خام از آن نم مزه تلخ دارد و وقت هضم تیز شود و سهل و گرم و خشک نیست و پرمیو و بهست و بواسیر و علوله و کرم را دفع گرداند و بار پخته از آن نم مزه
شیرین و تلخ دارد و چرب و گران و سنده است و رکتپت و علتهای چشم را نیک است که بسبب خضیده باد دفع گرداند و مغز تخم نم کرم و بهست را دفع گرداند و آنگیر و و گل نیلوفر کمی
سردست و مزه شیرین و تلخ دارد و کف و تلخه را دفع کند و گل نیلوفر قمری که سفید بود چرب و سرد ست و مزه شیرین دارد و تلخه را برباید و خوشی و فرحت حاصل آرد
و گل نیلوفر قمرے که نیل فام باشد مقداری نفع این از جنس سفید کم شمارند و گل سنبهالو سرد ست و تلخه را برد دارد و گل مالتی و گل نیل مزه
تلخ دارد و از سبب بوی نیک خود تلخه را دفع کند و گل بولسری خوشبو است و دل و سینه را فایده دهد و مزه شیرین دارد و گل پادل همین مانند و گل
ناکیسر بلغم و تلخه و اثر زهر را دفع گرداند و نفع زعفران نیز همچنین ست و در طب گفته است که زعفران مزه تلخ و تیز دارد و رنگ تن مردم را نیک کند و جراحت
را صاف گرداند و علتهای سر و کهک و قی و کرم و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و گل صندل سردست و مقداری گرم نیز ست کف و خون
و رکتپت را دفع کند و گل پلکه کف و تلخه را دور کند و گل پاپاسه را اثر همچنین دانند و فایده بعضی گلها که ذکر نفعیاد و است از فایده و رختان آن معلوم کنند
و غنچه سهجنه مزه تلخ دارد و بلغم را دور کند و غنچه بانسه مزه تلخ دارد و در وقت هضم تیز شود و علت کف و باد را دفع کند و چهاتا سینے آنکه در برشکال بر
زمین سفید فام مانند چتر میروید و گل سینر نیز نوعے از جنس آن چهاتا باشد و شاخ نو که از نے تیر دمیده بیرون سنے آید و از آن مردم آچار
مے سازند این بر همه لطف پیدا می آرند و بول و غایط روان دارند مجمله این چهاتا که چرب و خفیف بود و مانند ملغ بود و کرم پیدا آرد و مزه شیرین دارد
و ابهکمنده بیست و تلخه و بلغم را اندکی زیاده کند و باد بسیار آرد و شاخ نورسته از آن نی نیز و خشک و تیز ست و مقداری مزه قبض دارد
و در وقت هضم تیز شود و تاپاک انگیزد و علت بلغم را برد دارد و مقداری زور را افزاید و چهاتا بر انواع ست بعضی از پرال و بعضی از بیخ نیشکر و بعضی از سرگین
خشک و بعضی از بیخ نی تیز و بعضی از بیخ بانس و بعضی از زمین پیدا می آید اما آنکه از پرال میروید خشک است و مزه شیرین دارد و در وقت هضم نیز
شیرین شود و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و آنکه از بیخ نیشکر برمی آید سردست و وقت هضم تیز شود و اندک مزه قبض دارد و آنکه از سرگین خشک می روید
باد انگیزد و مزه قبض دارد و آنکه از زمین میروید اندکی باد پیدا می آرد و در برشکال که بر خاصیت آن زمین جدوی باشد و سبزی که خشک کرده

می ارزند و کم‌بینه و [illegible] نفخ ست و کتان و ماننده آن ... شتنی ست و اکثر علتها را پیدا آرند و سبزیهای شیرین اکثر مسهل و بعضی قابض اند و خشک و دیر
هضم باشند و معتادی ... زحمت ... دارند و همانکه گل برگ و باید و ال ... و هندی و بیخ جمله سبزیهای شیرین دیر هضم اند لیکن از گل برگ دیر هضم اند
و از برگ بار و از ... هندی و دیر هضم تر ست و سبزی که برگش درشت و یا کهنه باشد یا آنرا کرم خورده باشد و یا بجایی بد بر آمده باشد علتها بیدا کند
بیاید از ... صنف آمده بار بکند و ستا و گل و بسینه و بیخ نیلوفر قمری و سنگهاره و کسیرو و موصلی و بندا لو و بدیالو و کتهالو و رتالو و الو
و ساکت و مانند آن جمله ... و سیاه ... شیرین دارند و دیر هضم اند و آب منی و شیر را افزاید و از ین جمله بار بکند شیرین ست و سرد
آب منی و ... افزاید و صدای حلق نیک گرداند و باد و بلغم را ... کند و ستا و گل خورد و بزرگ باد و بلغم را دفع گرداند و مزه شیرین و تلخ دارد و دل را
فایده رساند و عقل ... و گرسنگی را زیاده کند و سایین ست و آب منی را افزاید و رحمت ... نگر ... بواسیر را بهم باید و شالخ ... از ان تلخ و ل
و تلخ ... و زحمت کف و بلغم را دفع گرداند و بسینده به دشواری هضم شود و شتنی اند و ... خشک ست و نا پاک ... انگیزد و رکتپت را دفع گرداند
و کسیرو و سنگهاره سرد و دیر هضم و شتنبی اند و در طب گیدت گفته است موصلی شیرین و معتادی تلخ ست و خاصیت گرم دارد و خورد دیر هضم
شود و قوت باه و آب منی زیاده کند و بواسیر و باد را دفع کند و رسایین ست و بحر کند کف و باد را انگیزند و بندالو وقت هضم تر شود و بلغم را افزاید
و بلغم را بر باید سورن واستهولکند را مانند و بواسیر و باد را خشک و دیر هضم اند و مزه تلخ و زحمت دارد و باد در شکم انگیزند و شکم را بسته گرداند
و کف و باد را افزاید و بلغم را بر باید و سورن دافع بواسیر ست و کیدت میگوید که سورن دافع کف ست و سورن جنگلی علی الخصوص دافع بواسیر ست
و مانکند مزه شیرین دارد و سرد ست و دیر هضم شود و استهولکند سخت گرم نیست و جمیع انواع ساک و بیخ نیلوفر قمری ... همه سرد ست و دیر هضم
شوند و مزه زحمت دارند و باد انگیزند و تلخه را دفع گرداند و بار ... کند مزه تیز دارد و وقت هضم نیز تیز شود و آب منی ... افزاید و رساین ست
و بلغم ... ست و کرم ... باید و از ین جمله آنکه خام بود و فرو رفته شده باشد و سخت کهنه و علت آلوده و کرم خورده بود از ان احتراز باید کرد و ...
و رخت ... و ... دختر ما و مانند آن که آنرا ... گویند ... شیرین دارد و وقت هضم شیرین شود و رکتپت را دفع گرداند و
آب منی افزاید و کف زیاده کند و باد را بر باید **فایده نمک سنگ و نمک دریا و نمک پر نام و نمک سونچل** کتان ... ست
یکی آنکه بوی دارد و دوم آنکه بوی ندارد و **نمک کاسنی** که آنرا ... گویند چنانچه ... و مانند آن و نمک تلخ که آنرا ... گویند ...
که ذکر شده اند ... گرم تر ست و بدین ترتیب دافع باد و ... آرنده بلغم اند و بر عکس این ترتیب ... شیرین دارند و بول و
غایط روان گردانند اکنون فایده این نمکها ترتیب گفته می آید **نمک سنگ** علت چشم را ... گرداند و دل را فایده رساند و معتادی شیرین
و چرب و ... ست و گرسنگی آرد و آب منی را افزون کند و دافع غلبه اخلاط ثلثه است و از همه انواع نمکها بهتر و مفید ست و **نمک دریا** وقت
هضم شیرین شود و معتادی گرم و اندکی چرب و مسهل ست و تا پاک ... انگیزد و بلغم را زیاده گرداند و درد شکم را نیز دفع کند و **نمک پر نام** گرم و تیز و خشک
ست و درد شکم را دفع کند و علت دل را زایل کند و آرنده و بر طعام آرد و گرسنگی پیدا کند و باد را از شکم براند و **نمک سونچل** زود هضم شود و خاصیت
گرم دارد و درد شکم را دفع کند و بوی ... دل را فایده رساند و گرسنگی را افزون گرداند و **نمک کاسنی** ... تیز و سخت گرم دارد و
هضم تیز شود و ... تمام ... هضم گرداند و باد را بر باید و کف را ... روان کند و ... رگهای باریک ... غایط را نرم گرداند و بول
افزاید و **نمک ...** ... مزه تلخ و تیز و ... دیر هضم شود و ... رگهای باریک ... آن براند و **نمک کهنکا** که ... آنرا
گویند مسهل ست کف ... و گرم ... باید و ... گرداند و بلغم و گرسنگی افزاید و نمک که در زمین شور باشد مزه تیز دارد
و جمله علتهای بلغمی را بر باید و **جوا کهار و ساجی** و سهاگه ... کام ... و بواسیر را دفع گرداند و بر همه ... شوند
و رکتپت انگیزند ... گرداند خاصه جوا کهار و ساجی مثل آتش سخت تیز اند و آب منی و بلغم کم کنند و بستگی شکم و بواسیر و ... را دفع گردانند

فوائد نمکها

وشوره ناخت که آنرا ادهله چهار گویند شور زایل کند و باد از وی نشاند اگر بر جراحت یا دمل نهند تریح بیدا از دو شوره پنجک که آن را بالکه چهار گویند مثانه صاف کند و باد را افزاید و تلخه نیز زیاده کند و بلغم را بسیار کم کند و فوائد دیگر شورها که پیشتر ذکر فوائد انها نیز در این ست و سهاگه که سخت تیز ست گرسنگی افزاید اکنون بیان فوائد دهات و ابدهات گفته می آید بدانکه فائده زر مزه شیرین مر دو دل و سینه را فائده رساند و غلبهٔ اخلاط ثلثه را دفع کند و فربهی و آب منی را زیاده گرداند و سر دور ساین ست و چشم را فائده رساند و دفع زهر ست و ضعف پیری را بجوانی و قوت مبدل کند و در طب کبیدت گفته است که زر مزه شیرین و تلخ و محنت دارد و خراشنده است و دیر هضم شود و مرد عقل و حفظ و روشنائی تن زیاده کند و آواز حلق نیک گرداند و رسا جروگ و دیوانگی و تپ و اثر زهر را دفع گرداند و دفع علت پیری و ضعف ست و جوانی را بر پای دارد و نقره مزه ترش دارد و سرد و چرب ست و باد و تلخه را دفع گرداند و در طب کبیدت گفته است که مزه ترش و مقداری ز محنت ست و خراشنده و مسهل ست و بوقت هضم شیرین شود و جوانی را بر پای دارد و مس مزه شیرین و مقداری ز محنت دارد و سرد و خراشنده است و شکم را روان گرداند و در طب کبیدت گفته است که مزه مس تلخ و شیرین و ترش و محنت ست و وقت هضم تیز شود و جراحتها را به گرداند و کف و باد و دمه و سرفه و پیت و بواسیر و پیندروگ را دفع گرداند و روهنی خراشنده است و مزه تلخ دارد و برای چشم مفید ست و کف و باد را دفع نماید و در طب کبیدت گفته است که روهنی گرم ست و مزه محنت و تلخ دارد و مسهل و خشک و دیر هضم ست و تلخه و بلغم را بر باید و آهن سرد ست و باد انگیزد و تشنگی و کف و تلخه را بر دارد و در کبیدت گفته است که آهن مزه تلخ و محنت و شیرین دارد و دیر هضم و مسهل ست و جوانی را بر پای دارد و چشم را فائده رساند و زهر و درد و آماس و بواسیر و پیت و پیندروگ و سیلان منی و کرم و چربی را دفع گرداند و آهن بسیار جنس ست نفع خاصیت هر یکی در فصل بواسیر گفته خواهد شد و خاصیت فائده ریم هر آهنی مثل آهن آن داند و آهن که او را کانتی نامند تیز و سرد ست و سیلان منی و باد و پیندروگ را دفع کند و جوانی بر پای دارد و آب منی را افزاید و آماس و اثر زهر باد و پیت نیز دفع کند و در طب کبیدت گفته است که برنج مزه تلخ دارد و باد افزاید و سرد و خشک ست و کف و تلخه را بر باید و قلعی و سیسه مزه شور و تیز دارند و خراشنده اند و کرم را دور کنند و در طب کبیدت گفته که قلعی زود هضم و مسهل و گرم و خراشنده و خشک ست و دل را نفع رساند و مزه اش تلخ ست و مقداری تلخه انگیزد و کف و پرمیو و پیندروگ و دمه و کرم و باد را دور گرداند و سیسه مثل قلعی ست و سیماب معتدل ست و اگر بداروی سرد آمیزند سرد باشد و اگر بداروی گرم بیامیزند گرم باشد و گرسنگی سخت افزاید و کرم و پیت را بر باید و چشم را موافق و مفید ست و زحمت پیری را دفع گرداند و رساین ست و اگر سیماب را بطریق نیک معمول کنند انواع رنجها را دافع باشد اما در بیان ابدهات اکنون مذکور میگردد طلق سرد و شیرین و محنت ست و دیر هضم شود و منفعت دهات را افزاید و غلبهٔ اخلاط ثلثه و پیت و جراحت و سیلان منی و زهر و کرم را بر باید و گندهک گرم و مسهل و رساین ست و مزه تیز و تلخ و محنت دارد و در وقت هضم تیز شود و تلخه افزاید و غلبهٔ اخلاط و خارش و پیت و کف و باد و کهیدرک و کرم و پیهه را بر باید و علت پیری را بر باید و موی سفید را سیاه گرداند و خون زیاده کند مارقشیشا یعنی سونامکهی بر چند نوع باشد و مزه محنت و شیرین و ترش و تلخ و تیز دارد و زود هضم گردد و در تمام اندام در آمده هضم پذیرد و در وقت هضم تیز شود و آواز حلق نیک کند و آب منی افزاید و رساین ست و علت پیری را دفع کند و خراشنده است و برای چشم نافع و مفید بود و علت پیت و زهر و کهیدرک و آماس و بواسیر و پرمیو و خون فاسد و پیندروگ و درد مثانه را دفع گرداند و سوناکهی نیز در کان زر میشود و جنس سفید که آنرا روپا مکهی گویند در لب آب تاپی و آن جنس از دریای چین و ماچین و غیر جایی و آنرا اکابت یعنی کاروی آرند و فسل گرم و چرب و خراشنده و مسهل و دیر هضم ست و مزه تلخ و تیز دارد و کف و دمه و آسیب ... و خون فاسد را دفع گرداند و وجود را روشن کند زرنیخ گرم و چرب و مزه محنت دارد و تیز دارد و زهر و کف و تلخه و خون فاسد و کرم و پیت و موی را دفع کند و گل العسل که آنرا اکبر نامند سرد و چرب و محنت ست و مزه شیرین دارد و چشم را فائده دهد و کهانک و کف و خون فاسد و تلخه و زهر را دفع کند

فوائد جواهر

فوائد ابدهات

[illegible] سوان بگیرد و تیز همین فائده دارد و عمل المفید من چشم با نجاست مفید ست جا دو فی را دفع کنند توتیای سبز که بر دو نوع ست یکی عمل رنگ و دوم سفید سنگ و سرد و خشک ست و بغیر و خراشنده و مسهل اند و مزه زمخت و تیز شوند اند و برای چشم نیک مفید اند و کف و کرم و زهر و سنگ مثانه و دیبت و خارش را دفع گردانند و سنگ بصری از بین مفید اند چشم برابر است زیاده ست و نزاک که آن بر دو نوع ست یکی کبیس و دوم یک بیپ کبیس دکبیس [illegible] گرم ست و مزه ترش و شور و زمخت دارد و برای چشم و موی موافق و مفید بود و زهر و برص و سوزاک و بول [illegible] دکف و را دفع گرداند و شنگرف مزه تلخ و تیز دارد و در وقت هضم تیز شود و به چشم و دیبت و با سرب و زهر و کف از وی نمانند و سلاجیت خراشنده و سایین ست و مزه تلخ و تیز دارد و گرم ست و وقت هضم تیز شود و با هر دارو یکه بیامیزند طبیعت آن دارو از گرمی و سردی بگیرد و کف و دیبت و سنگ مثانه و بند رگ و علت خون فاسد و بواسیر و کرم و ورم و آماس را نماند و علت [illegible] را از جنس کوله و کهیروک را دفع گرداند و سندرس گرم ست و مزه تیز دارد و جراحت را صاف کند و شکسته را پیوسته کند و سرب و کرو و دیبت را دفع کند و در دینا [illegible] شرم حرب و سرد و قابض [illegible] و مزه شیرین و زمخت دارد و [illegible] و ورم و دق و زهر و کف و تلخه و کهیروک و خون فاسد را دفع گرداند و چشم را موافق و مفید ست سرمه انجن کرنوعی از سرمه است و جوشاندهای [illegible] میباشد و اگر بشکنند سیاه بیرون آید بعد آس کردن لعل میگردد و همین نفع دارد رسوت مزه تیز و تلخ دارد و برای جراحت نیکست و گوشتی که مردار باشد آنرا و علت دهن و چشم را دور گرداند و اگر با شیر زن سوده در چشم کشند نفع تمام بخشند پهپ انجن شود مگر سرد ست و مرد و گل چشم را برابر دارد و پهتکری مزه تیز و شیرین و زمخت دارد و گرم ست و کف را نافع ست برص و خارش و جراحت و سرب و سیوه را دفع کند و گل سیاه در دفع جراحت و زخم و ناپاک و زیادتی خون حیض فائده دارد غلیش سرد و چرب ست و زهر و تلخه و خون و ناپاک و آماس را دفع کند و عضوی شکسته را به گرداند و طب جرک میگوید گلیکه مزه او زمخت باشد باد افزاید و آنکه مزه شور دارد تلخه انگیزد و آنکه مزه شیرین دارد بلغم افزاید و در طب کبیدت گفته است که الماس و گومید و سنیدج و ابدیل و نیوالی و سوره جگرانت و چند هکات و بلور و مانک و دیدم و اک یعنی لعل و مرواریدکه زمین هر جوهر همه شیرین و زمخت ست و خواص سرد دارند و دافع اثر زهر و علتهای چشم اند و خراشنده و مسهل اند و دیدن جیزهای فرخ و میمون بوند و تفاول نیک اند و دستی بیپل یعنی آبیکه از گوش پیل چکد موی را سیاه گرداند و زهر دور کند و زمخت و برص را هم دفع بود و از خضاب جلیل ست و گوروچن یعنی روین ماده گاو سرد و تلخ و خشک ست و خشتی پیدا آرد و وجود را روشن گرداند و زهر و آسیب و نحوست اختران و انما و سقوط حمل و خون فاسد را دفع کند و جراحت را به گرداند و سسرت میگوید انچه از غله و گوشت و سبزی و میوه در ختان ذکر کرده شده است خواص او از مزه او از خاصیت عنصری که دروی غالب ست معلوم گرداند و از جمله غلهای خرلیف شالی رستال و ستی و از غله ربیع جو و گندم که دو و دال جهار و منک و ار هر و عدس مفید ترست و از گوشت پرندگان دراج سیاه و سفید و از جنس جانوران و شتی گوشت آهوی سفید و سیاه و کرنگ یعنی آنکه چهار رنگ دارد و گوشت طاوس و از ماهیان ماهی بانب یعنی آن ماهی که بشکل مار میباشد زمخت مفید ست و از جمله میوها و بار درختان انار و آمله و انگور و خرما و پیالسه و کرنی و ترنج نفع زیاده دارند و از جمله سبزیها کلا و کرده و تهوه بزرگ و تهوه کشت ربیع و ترب خورد و باجی و جیوتی زیاده فائده دارد و از جنس [illegible] و قسم لبنها روغن و شیر ماده گاو مفید تر دانند و از نمکها نمک سنگ و از قسم ترشیهای بستانی ترشی ترنج انار و دان و از اشیای تیز پلپل دراز و سندهی و از اشیای تلخ بادنجان و پاپول بهتر شمارند و از اشیای زمخت سپاری و پیالسه نافع تر شمارند و از اشیای شیرین شهد و روغن ستوده بهتر دانند و شیرینی نیشکر هر قدر که صاف سازند مفید تر باشد و از غلها غله کهنه که یکسال بالفعل باشد نافع تر بود و از گوشت گوشت جانوران که نه پیر و نه بچه باشند نافع و لذیذ تر باشد و از طعام آنکه در شب پخته باشد و در روز خوردن آن مضرت بسیار دارد طعام تازه بهتر شمارند و هر میوه که پخته باشد خوردن آن نفع بسیار دارد فائده تر از شالی را گرم تر اشام سازند مفید و آن کسی را که بسبب امراض یا اسهال گرسنگی کم شده باشد مفید ترست و خلط رو ده را بهضم گرداند گرسنگی را افزاید اگر مقداری سندهی

دلیل چنانکه دلیل کرده آس کرده همه را اندازه باد کرده در شکم نفخ شده و بعد از آن باید و دل را مفید بود **تکلاک** که برنج یک حصه برنج و چهار حصه آب تا آنکه زیاده از نصف برنج مذکور گداخته با آب بیامیزد و مقداری ببست چاول را بداند و آن را به هندی پیچ گویند خوردن آن آتش معده را فرو نشاند و خوی آرد و زود هضم شود و گرسنگی و ماندگی و تشنگی و تا پاک و رم شکم ببرد باید و یا صاحب علت خود بیرون آرد **و آشاسے** که برنج یک حصه برنج و چهار حصه آب تا آنکه نیم برنج گداخته در آب غلو کردند و نیم بست بماند سازند و آن را به هندی لپسی گویند از خوردن او دل را فائده و آرام حاصل آید و قابض خشکی ست و زور افزاید و مزه شیرین دارد و گرسنگی پیدا کند و خورنده را سیری و سیرابی پدید آید و اگر در این آشام گوشت و سبزی و میوه‌های ترش مثل انار و دانه و یا آنکه خام که غوره باشد انداخته بپزند فائده رساند و فربهی آرد و آب منی افزاید و دیر هضم شود **و بہتے** که برنج یک حصه برنج و شش حصه آب حاصل شود و آن را جوکان و کلهتی گویند همین نفع دارد و لیکن مقداری گرمی آرد **و آشاسے** که برنج یک حصه برنج و چهارده حصه آب پخته سازند و آن در جامه انداخته بپالایند تا مایه او بیرون کشند و آن را مانند گویند **شیر برنج** چربی و بلغم را زیاده کند و قوت افزاید و مشتهی ست و دیر هضم در آید **و کھچڑے** که از برنج و دال دکنید آمیخته سازند و بپزند بلغم بسیار انگیزد و خون را افزاید و تلخه را نیز پیدا آرد و باد و ما بر باید **و پھات** بر سه نوع ست یکی آنکه از برنج سفید و درست و شسته بپزند چون درست آمده باشد باز آب در وی بریزند تا دانها علیحده شوند و جوش آن بیرون از ند و گرم بود و این بهت زود هضم شود دوم آنکه از برنج رنگین و شسته بپزند و بسیار نگه دارند و جوش او کشیده باشند و سرد بود و آن گران ست سوم آنکه برنج بریان کرده به پزند دیر هضم شود و این سبک و خوشبوی و دافع بلغم بود و اگر برنج و روغن ستور یا روغن کنجد یا در گوشت یا با رودختان یا در شیر و برنج اشیا ما یا دال انداخته بپزند دیر هضم شود و فربهی آرد و اگر برنج در شیر انداخته بپزند بسیار گران و پیدا کننده بلغم ست و افزاینده خون و مهیج قوت باه و روشن کننده تن و اندام ست و اگر دال را بریان کرده و مقشر بپزند پوست او دور گردد و نیک گداخته شود و دیر هضم گشود و فربهی آرد بتخصیص دال ماش و اگر دال ماش را مقشر کرده و دو حصه برنج درست بریان کرده را در روغن ستور باز بعد از آن که بریان کرده شیر گاو و قوام رقیق بپزند و پاره شکر تری یا مصری نبات و بادام مقشر انداز ندکسیکه او را بادهات نقصان گشته باشد بخورد مانند از این هفت دهات افزون شوند و نیز عین را مرد کار گرداند و تشنج اندام را نیز دفع کند و فربه و چالاک و تندرست و قوی حال کنند و آنکه جرک که از سبب یکی خلط شده باشد نیز دفع کند و هر سبزی که جوشانیده و آب او را بپالایند و دور کنند بعد آن در روغن بریان کرده بپزند مفید بود و آنکه نیم جوشانیده و بی روغن بپزند دیر هضم شود و مضر ست و هر گوشتی که آن را در روغن و شیر و حبوبات و دوغ و سرکه هندی و یا دیگر ترشی و اشیا تیز چنانچه ادرک و سندهی و پلپل گرد و مانند اینها انداخته بپزند مفید تر بود و زور و فربهی افزاید و آرزوی طعام آرد و دیر هضم شود و اگر در گوشت پخته حبوبات و خوشبوی انداخته بجوشند و کمت و تلخه انگیزد و زور و فربهی و گرسنگی افزاید و اگر گوشت باریک بریده در روغن ستور بریان کنند باز آب گرم انداخته و پزند تا نرم گردد و خوشبوی اندازند سخت چرب بود به زبان هندی آن را پرسکه گویند دل را فائده دهد و آرام حاصل کند و دیر در هضم در آید و آرزوی طعام پیدا کند و زور و عقل و گرسنگی و فربهی و اموج و آب منی افزاید و اگر گوشت آس کرده در روغن ستور بریان کرده بپزند همین نفع دهد و اگر گوشت را در تنور بریان کنند این مقداری از آن سبک بود و گوشت سیخ کرده دیر در هضم آید و اگر گوشت را سیخ کرده و حبوبات بر سر آن ریخته بریان کنند سخت دیر هضم بود و اگر گوشت سیخ را بر روغن ستور و دوغ و کشنیز و نمک سنگ تر کرده بریان گردانند آن را به هندی بهده کدا گویند نیز دیر هضم شود و اگر گوشت در روغن کنجد بپزند شود و خاصیت گرم دارد و تلخه انگیزد و دیر در هضم آید و گوشت که در روغن ستور بپزند خاصیت سرد دارد و سبک ست و زود هضم شود و گرسنگی آرد و آرزو بر طعام پیدا کند و دل را مفید بود و چشم را روشن کند و تلخه را بر باید **و شوربا سے گوشت** آرام دهد و دم را افزاید و باد و بلغم و سستی ببرد و حفظ و موج را افزون کند و آواز و حلق را صاف کند و کسیکه بسبب علت تپ لاغر شده یا غدد یا در سینه زخم شده و یا عضو او شکسته بود یا منی او نقصان پذیرفته باشد او را فائده رساند و فربهی کند و [illegible] و آب منی افزون کند و اگر در شوربای مذکور شیر یا انار و دانه اندازند علت کمت و باد و تلخه بر باید و دهات را افزاید علی الخصوص خشکی دهن را ببرد و آرام حاصل آرد و هر گوشتیکه جوشانیده و ملا [illegible] او دور کنند آن گوشت فربهی و قوت نیارد

گوشتی بود و بدبو شد اگر بی هضم شود و خشک است و باد را بپیدا آرد و هر گوشتیکه از وی استخوان دور کرده بجوشانند و بعد از آن آس کنند و پلپل و ماز و پلپل گرد
و سندهی و قند و در روغن انداخته بپزند و این گوشت تا بهندی پیسوار گویند دیر هضم شود و چربست و زور را افزاید و زحمت باد و بر باید و در طب کلید ثابت میگوید
اگر در پیسوار مذکور شوربا بگیرند گفته است با نماز ند و بهندی آنرا کیابهسل نامند مفیدتر بود و کسی را که گرسنگی زیاده باشد و او را نافع بود و دیر هضم
است و اگر دال منگ و ماش و عدس را قشر کرده بجوشانند بعده آس کنند و سندهی و پلپل در اند و پلپل گرد و کشنیز و زیره و انار دان و نمک سنگ
انداخته بپزند و آنرا پیسوار غله گویند دیر هضم شود و دال غله که از آن پیسوار سازند نفع آن دال در آن پیسوار بود **جوش منگ** دو نوع است
یکی آنکه سندهی و فلفلین و انگوزه و نمک در روغن انداخته کنند و آنرا کرت گویند دوم آنکه بی انجیرها باشد و آنرا اکرت گویند و این هر دو نوع کف را
بر باید و گرسنگی افزاید و برای همه کس مفید اند و بهتر و اگر در جوش مذکور شیره انار و انگور اندازند آنرا کهادو نامند و آرزو بر طعام آرند و اخلاط را
بر حال آن دارد و زود در هضم آید و عدس و کلته م و منگ و **کلتهی** را اگر یکجا بجوشانند و نمک اندازند جوش اینها کف و تلخه را زیادت
کم نکند بر حال خود دارد و باد را بر باید و اگر درین جوش شیره انار و انگور آمیزند باد را دافع تر بود و آرزو بر طعام آرد و گرسنگی افزاید و زود هضم شود و
دل را نیز مفیدتر باشد و اگر در سه حصه منگ یا عدس و مانند اینها چهارم حصه پلول و یا نیم انداخته بجوشانند جوش مذکور کف و چربی و تلخه و کرم
و بیست و تپ را دفع گرداند و گرسنگی زیاده کند و دل را فائده رساند و اگر چهارم حصه ترب انداخته بجوشانند سرفه و دمه و کف و آب دهن و زکام و
تپ و چربی و علتهای گلو دفع گرداند و آرزو بر طعام آرد **جوش کلتهی** باد و دمه و نپس را دفع کند و دردی که زیر ناف خیزد تا حصه رسد و آنرا
توفی گویند و دردی که اندر خصیتین خیزد تا زیر ناف رسد و آنرا پرتوفی گویند این هر دو زحمت را بر باید و سرفه و لواسیر و گوله و چربی و کف را دفع
گرداند و اگر انار و آمله در دال منگ و یا عدس انداخته جوش دهند زود هضم شود و گرسنگی افزاید و بیهوشی و چربی و کف و تلخه و باد بر باید و دیگر علتها کم
شوند و نه زیاده بلکه بر حال خود بمانند و جوش منگ که آمله انداخته سازند گراهی یعنی قابض است تلخه و کف را دفع کند و در طب بهاو شبها و گفته است
جوش منگ که در آن آمله انداخته سازند بهیدن یعنی مسهل است و در سسرت قابض گفته است **سوال** میان این دو عبارت منافات
می آید و شیء واحد که هم قابض و هم مسهل چگونه اند **جواب** بدانکه در طب سارنگدهر آورده است که داروهای مسهل چهار نوع اند یکی از آن انلومن
و دوم سرلین و سوم رنجن و چهارم بهیدن **انلومن** آنرا گویند که غایط خام نپزیده فرود افگند چنانچه هلیله و **سرلین** آنست که غایط خام
همچنان ناپخته فرود افگند چنانچه کرواله و **رنجن** آنست که غایط پخته و خام را آب ساخته فرود اندازد چنانکه نسوت و **بهیدن** آنست که
غایط پخته خام که از سبب سه خلط در روده محکم و سخت شده مانده باشد آنرا شکسته و جدا کرده فرود افگند چنانکه کتکی و **گراهی** آنست که از گرمی و
خشکی خود غایط نرم را پخته منجمد و خشک گرداند ازین عبارت معلوم میشود که میان بهیدن و گراهی منافات نیست زیرا که بهیدن غایط را شکسته و
جدا کرده فرود می افگند و گراهی غایط نرم را خشک و منجمد میگرداند پس منافات آنگاه لازم آمد که بهیدن غایط خشک را آب میساخت و بهیدن
غایط خشک را آب نمیسازد پس تناقض لازم نیاید و منافات میان رنجن و گراهی است در میان بهیدن و گراهی منافات نیست و بعضی گویند
میان رنجن و گراهی نیز منافات نیست زیرا که بالا ذکر کرده شده است که در یک چیز چند خاصیت میباشد از یک خاصیت چیزهای آبی را منجمد میگرداند
و دیگر اشیای منجمد را آب میسازد چنانکه در آتش خاصیت گرم و خشک است از گرمی خود زر و نقره را که منجمد اند آب میگرداند و از خشکی خود آب اشیای دیگر را
جذب کرده خشک میکند چنانکه آب بعینه و جز آن در آتش که بذات خود یک چیز است به تفاوت خاصیت نرم را خشک میکند و خشک را نرم میگرداند
پس بدین دلیل جوش منگ با آمله و اگر هم گراهی و اگر هم رنجن باشد منافات میان دو عبارت مذکور نیاید و خواص اشیای تمام و کمال کما هو حقه
در عقل نمیگنجد چنانچه از آتش جنگل چون تخم ثلث سوخته میشود و از آن خاکستر درخت کیله میروید **جوش جو و کلتهی و کنار** آواز حلق را
نیک کند و باد را بر باید و نیز در طب سارنگدهر گفته است که چون برنج بریان کرده را در آبی گرم بپزند بعده کشنیز و سندهی و فلفلین و روغن ماده گاو

ونمک سنگ وانگره بریان کرده و مقداری روغن گاو بدان انداخته آشام کنند که آنرا بهندی بیام پشت گن نامند گرسنگی و خون و زور بیفزاید و
مثانه را صاف کند و تپ و جمله علتها را ببرد و چون در هر ده حصه آب یک حصه دال از هر چیزی که دانند اندازند بعده سندهی قلفلین و نمک سنگ
و روغن مقداری پاک کنند و بپزند و این آشام را کرت چوکهه گویند و آنکه بغیر این چیزها بود آنرا کرت چوکهه گویند و این اکرت چوکهه پاره شکست و آن اکرت چوکهه
گران شمرده اند و هر طعامی را که از برنج آس کرده سازند چنانچه پتهه و مانند آن گرم بود و تلخه و کف انگیزد و در وقت هضم تاپاک پدید آرد و زور بیفزاید
و سبب دیر هضمی تاپاک و تلخه انگیزد و آب منی بیفزاید و اگر قند انداخته سازند نیز دیر هضم بود و لیکن فربهی افزاید و کف و آب منی را زیاده کند و تاپاک
نانگیزد و تلخه را ببرد و از دال ماش شسته هر طعامی که سازند دیر هضم شود و باد را ببرد و زور و منی و کف و تلخه را افزاید و غالباً از آن زیاده شود و هر
طعامی را که کنجد انداخته سازند دیر هضم شود و باد در شکم پیدا آرد و بلغم را افزاید و هر غله که آنرا جوشانیده طعام سازند اگرچه آن غله گران بوده باشد
طعام آن سبک باشد و اگر از غله جوشیده که آن بذات خود سبک باشد طعام سازد سبکتر باشد و اگر در شیر آرد گندم یا آرد جو و برنج و مانند آن انداخته
طعامی سازند مقداری تاپاک انگیزد و خوش بوی بود و دل را فائده رساند و گرسنگی پیدا آرد و باد و تلخه را دفع کند و آب منی و فربهی و زور و آرام زیاده
گرداند و هر طعامی که آنرا بروغن ستور بپزند سبک و خوشبوی باشد باد و تلخه را دور کند و آب منی و زور افزاید و رنگ و نظر را صاف گرداند و هر چه بروغن
کنجد و جز آن بپزند هنگام هضم تیز و تاپاک انگیز بود و گرم باشد و باد و نظر چشم را کم کند و تلخه و خون را فاسد گرداند و هر خوردنی که پزند سخت بود با وجود آتش
آنرا بپزند و پخته و گداز نشده باشد از خوردن بعد دیری در هضم آید و زور و فربهی افزاید و هر طعامی که در آن میوه یا گوشت یا چربی یا مغز استخوان یا سبزی
یا شکر یا قند یا شهد یا شیر یا کنجد و مانند آن افتد دیر هضم بود و زور و فربهی افزاید و آب منی زیاده کند و هر طعامی که از غله آس کرده و غله خام سازند چنانچه
آرد نخود تر و سبز و مانند آن تلخه و باد و مقداری تاپاک انگیزد و نظر کم کند اکنون طریق ساختن بعضی اطعمه و فوائد آن گفته میشود که بیارند جغرات
و شیر برابر و در دیگ کرده بآتش نرم بجوشانند چون نیمی بماند برنج رکتسال و کنجد که برابر بود و چارولی یعنی مغز تخم چرونجی و مغز تخم کتهل و مغز تخم
نیلوفر بر قدر مناسب انداخته بپزد و بمقداری شیر که از جوشیدن مانده بود روغن ماده گاو یار کنند و قدری شکر صاف یا مصری نیز اندازند و تر شود
بعد از آن سندهی و پلپل گرد آس کرده بقدر مناسب اندازند و پت کافور بدهند و فرود آرند و بهندی این را لبندن نامند بیارد فائده گندم و شیر
و روغن ماده گاو هر سه را آمیخته بآتش نرم بجوشانند چون بقوام موافق چنانکه سخت غلیظ و نه سخت رقیق بود فرود آرد و این را بهندی ابهلکهندن
گویند هر دو نوع مذکور مزه شیرین دارند و دل را فائده رسانند و بلغم انگیزند و باد را ببرند و دیر هضم اند و آرام حاصل آید و زور و منی افزایند و بیارد جغرات
با خلاصه و روی مقداری شکر و روغن ستور و شهد و دارچینی و تیج و ناگکیسر و الایچی و پلپل گرد انداخته بغیر آب در جامه بپزد بعده پت کافور بدهد و
این را بهندی سکرن گویند و فائده او آنست که آرزوی طعام آرد و زور و فربهی و آب منی افزاید و بلغم انگیزد و باد را ببرد و دیر هضم شود و باد و تلخه را دور
کند و چیزی بست و برای زکام خام مفید است و بیارد شیر و آنرا بجوشانند بعده میده گندم را با شیر مذکور خمیر کنند و اگر در روغن ستور بپزند و در آورند
کرده و ببارد و چندان شکر اندازد و مقداری الایچی و قلفل گرد انداخته پت کافور بدهد و این ترکیب را بهندی سنجاو نامند فائده این آنست که
آب منی و فربهی افزاید تلخه و باد را ببرد و دیر در هضم آید بار دیگر شیر را گرفته چندان بجوشانند که مثل خمیر گردد و از این خمیر نان قرار کند و سنجای
مذکور بالای نان مذکور داشته ملفوف کند بعده در روغن ستور بپزد تا که سرخ گردد و در طب هندی این را لپسی گفته اند و آنچه فوائد سنجای مذکور
گفته شد فائده دو چندان از آن باید شمرد **نان گرم** سبک است و نان سرد گران است و نانی که بانگشت پخته شود آرزوی طعام پیدا کند و گرسنگی
افزاید و قابض است و غلبه اخلاط ثلثه را ببرد و صاحب تپ را نیز مفید بود **نان تنک** نیز آرزوی طعام پیدا کند و گرسنگی افزاید و دیر هضم است
و زور و خون را افزون گرداند و نانی را که بر بلین ساخته بپزند دیر هضم تر است و قابض و بره و بریان بهای دل مفید اند و باد و کف را ببرند و زود هضم و
افزاینده گرسنگی و آب منی اند و اگر در روغن تر کنند دیر تر هضم شود و تاپاک افزاید و باد را ببرد **پاپران** از ان منگ سبک و خشک است

بود و دو بهضم آید یا پر ماش در هضم شود و فربهی افزاید یا پر برنج دو بهضم ست تا از زودی طعام پیدا آرد و هر طعامیکه از اشیای گران سازند گران بود و اگر
از اشیای سبک سازند سبک بود اکنون فایده خوردن و آشامیدن اشیای موافق معلوم و مشروب سابق که آنرا انپان گویند بیان کرده می آید
بدانکه بعضی کسان از بعد خوردن چیزهای از اشیای شیرین رغبت بر ترشی میشود ایشان را ترشی خوردن نافع ست و از خوردن ترشی چون رغبت بر شیرینی شود
شیرینی خوردن شان مفید بود همچنین ابر هر چیزی که کسی را رغبت شود و بعد از تنفر طعامی آنچیز خورانیدن او را مفید بود و آب سرد و آب گرم و شراب و جوش چیزها
و میوه های ترش چنانچه ترنج و انگور خام و مانند آن و سرکه هندی و شیره و شیره نیشکر حکیم را شاید که ازین اشیای مذکور هر چیزی را که موافق خورنده داند بعد
طعام بخوراند یا چیزی ازینها بنوشاند و ازین مشروبات که مذکور شد آب باران که در اواخر برشکال گرفته بود و بجا محافظت تمام نگاه داشته باشد از همه مفیدتر دانند
و اگر کسی روغن ستور و یا روغن کنجد و یا مانند آن بنوشد باید که بالای آن مقداری آب گرم بنوشانند مگر بعد نوشیدن روغن بلادر و روغن چیرک آب سرد
مفیدتر دانند و بعضی گفته اند برای زحمتیکه روغن کنجد و مانند آن بنوشانند و در تابستان جوش چیزیکه موافق داند بدهد و در سرما سرکه هندی دادن مفیدتر
دانند و بعد نوشانیدن شهد آب سرد مفید بود و بعد خوردن طعامیکه از غله آس کرده سازند چنانکه بره و مانند آن و بعد خوردن جغرات و شیر و برنج و شراب
آب سرد بهتر دانند و زهر خورنده را نیز آب سرد مفیدتر باشد و بعضی گفته اند کسیکه طعام که از غله آس کرده خورده باشد آنکس را آب شیر گرم نافع تر بود و بعد
خوردن بهت رتسال و مهنک و مانند شیر یا شوربای گوشت نیک بود و کسی که از جنگ کردن یا راه رفتن یا در تاب آفتاب سست شده باشد و یا بهمت
شراب یا اثر زهر داشته باشد و او را نیز شیر و یا شیره شوربای موافق بود و آنکه طعام ماش یا نخود خورده باشد آنرا جغرات و آب جغرات و سرکه هندی بباید داد
و شراب خوار را بعد از خوردن گوشت شراب نافع بود و کسانیکه شراب بخورند بعد خوردن طعام جز آب و میوه ترش چنانکه انار دانه و لیمو و دیگر چیز نشاید داد
و آنکه ماندگی راه دارد و یا گرمی آفتاب خورده باشد و یا از بسیار سخن گفتن یا از کثرت جماع سست شده باشد آنکس را نیز مثل آب حیات بود و لاغر را بعد
طعام شراب مفید بود و فربه را بعد طعام شهد با آب آمیخته خورند نافع بود و کسیکه بی زحمت بود بعد طعام او را هیچ چیز با لقمه بهت خوردن بود و کسی را که غلبه باد باشد
چیزهای گرم و چرب میباید داد و صاحب بلغم را خشک و گرم داروها باید داد و صاحب تلخه را اشیای سرد و شیرین مفید بود و در بعض کیفیت را شیره نیشکر نفع بسیار
دهد و برای خورنده زهر انک و سکیستان و رس سحام کرده می باید داد و بعد خوردن طعام هر غله که بود ترشی آرد کنار نافع بود و آرد کنار را بیر چون نامند
و بعد از خوردن گوشت خرگوش و خارپشت و مانند آن که آنرا لبیه گویند سرکه هندی مفید بود و بعد خوردن گوشت آهو و نیل گاو و مثل آن که آن نوع را
جنگلهال گویند شرابیکه از بلیل [illegible] از ساخته باشند نافع تر بود و بعد خوردن گوشت وبچ و دراج و لاوه و مانند آن که آنرا بهکر گویند شرابیکه از کتار خورد و بزرگ
ساخته باشند خورانیدن آن نفع تمام بخشد و بعد خوردن گوشت کبوتر و فاخته و مانند آن جنس را پرتد گویند شراب درختان شیردار نفع تمام دهد و بعد خوردن
گوشت شتر و مانند آن که آن جنس را کهاسی گویند شراب خرما و جوز هندی نافع بود و بعد خوردن گوشت زاغ و غلیواز و مانند آن که آن نوع را پرسه گویند
شراب اسگند نفع دهد و بعد خوردن گوشت بوزنه و مثل آن که آنرا پرن مرگ گویند شراب خام از ان بیخ سهجنه بود و بعد خوردن گوشت حیوانی که سم ملحیت
دارند چنانکه اسپ و اشتر و مانند آن که آن صنفی از کرم ست شراب ترپهله مفید ست و بعد خوردن گوشت حیوان که سم شگافته دارند چنانچه گاو و گوسفند و
مانند آن شراب خام که از پوست کهیر سازند مفیدتر باشد و بعد خوردن گوشت کرکره و جا موش دشتی و مانند آن که آنرا گولچره گویند و بعد خوردن گوشت
شیر آبی و گرگ شست ماخه و مانند آن که آن جنس را سهجن گویند و بعد خوردن گوشت کهونکهه و مثل آن که آنرا کوست گویند شراب خام از سنگهاره و
کسیرو سازند نافع تر باشد و بعد خوردن گوشت بط و سرخاب و مثل آن که آن جنس را پلوه شراب خام که از شیره نیشکر ساخته باشند نافع تر بود و بعد خوردن
ماهیان آب تال و جوی شراب خام که از بیخ نیلوفر سی کنند بهتر بود و بعد خوردن گوشت ماهیان دریا شراب خام که از برنج بود نفع دهد و بعد خوردن میوه های
ترش شراب خام که از بیخ نیلوفر تری بود می باید داد و بعد خوردن میوه های زحمت شراب خام از ان انار ولیت می باید داد و بعد خوردن میوه های شیرین
شراب خام از ان اشیای تیز چنانچه سندهی و ادرک و فلفل گرد و فلفل دراز می باید داد و بعد خوردن کا بهه خرما و تاره و مثل آن شراب بجو و یا سرکه هندی

باید خورانید و بعد خوردن میوه تلخ شراب خام که از گاودب و از بیخ نل و بیخ پست ساخته باشند باید داد و بعد خوردن اشیای تیز چنانکه سندبهی و فلفلین و مثل
آن شراب خام که از انواع رطب و کریل سازند که از خار خسک و از کراساخته باشند باید داد و بعد خوردن بزد و خیار و مانند آن شراب خام که از دار رطب و کریل سازند
مفید بود و بعد خوردن سبزی جیج و مثل آن شراب خام که از لوده بود نافع باشد و بعد خوردن سبزی چیونی و مانند او و بعد خوردن سبزی معصفر شراب
خام که از تر پیله باشد بعضی شمرند و بعد خوردن سبزی براهمی و مانند آن شراب خام که از بیخ مول بزرگ بود باید خورد و بعد خوردن کامهه خرما و مثل آن شراب
خام که از میوهای ترش باشد نافع آید و بعد خوردن نمک سنگ و مانند آن سر او سرکه هندی باید داد و اما بعد هر خوردنی صوفی مزاج را آب سرد مفید تر باشد
خصوصا آب باران از همه بهتر و نافع تر باشد و چون آب باران نیاید آبی که مالوف کسی باشد آنکس را همان آب نافع آید و کسی را که مرض کف و باد با غذا او را
آب گرم باید داد و هر کسی را که غلبه تلخه و علت خون باشد آب سرد او را موافق و مفید آید و اینان برای آنست که اگر غذای مخالف و زیاده خورده باشد
زود هضم شود و چندان مزاحمت نرساند و آرزوی طعام پیدا کند و فربهی و آب منی افزاید و علتها که جمع شده باشند علیحده علیحده کرده آن همه را براند و آرام
حاصل آرد و وجود را نرم دارد و سستی و ماندگی بر باید و زور و گرسنگی افزاید و اینان پیش از طعام لاغر گرداند و اینان در میان طعام نه فربهی کند و نه لاغری آرد
و اینان بعد از طعام به فربهی رساند و طعام بعد خوردن در معده می نشیند و بغیر اینان هضم نگردد بلکه در معده درد پیدا آرد و برای این معنی اینان بعد از طعام
باید داد تا طعام مزاحمت نرساند و کسی را که علت سرفه و یا دمه و یا زحمت گلو یا زحمت سینه بر سیدن زخم پیدا شده باشد یا آب از دهن او میرود یا گلوی او
افتاده باشد و آواز حلق اگر درست نمی آید او را اینان دادن ممنوع ست و بعد از اینان بسیار راه رفتن و سخن بسیار کردن و زیادت خواندن و خواب کردن
نیز منع کرده اند و اگر اینچه ممنوع ست بکند انواع علتها حادث گردد و گرسنگی نقصان یابد و آب دهن و قی و غایط و مانند آن حدوث یابد و اینان برای
مردمان نازک و آنانکه گرسنگی شان کم باشد و کسانیکه طعام سبک لطیف خورند و حرکت اندک دارند و کار اندک میکنند نافع و مفیدست و آنها که زور آور اند
و بسیار خوار اند و گرسنگی زیاده دارند و همه وقت در کار مشقت و ریاضت میباشند اگر اینان نکنند احتیاج شان نیست و طعام ایشان را هیچ مضرت
نرساند و **طریق پختن و خوردن** گفته می آید بدانکه نخست مطبخی پاک و نیکخواه باید و طبیب حاذق که تریاق الوانع و دفع زهر بروی مرتب باشد
موکل شاید و افسونهای اقسام زهر داننده بود و چون طعام پخته و مهیا شود هر طعامی را آوندی که لائق آن داند باید کشید و روغن ستور در قدح آهنی
و اشیاء نوشیدنی در کاسهٔ نقره و میوه و شیرینی در آوندی نیزه و آوندی بیت و برک و بر بهک و برو کده که تفسیر اینها بالا گذشته است درون آوند باید کرد
و سرکه هندی و دوغ در آوند سنگی و گلی و شیره و جوشیده و سرد کرده را در آوند مسی و آب و شربت و آس و شراب در آوند چینی یا درون آوند گلی که صاف و
پرکار بود و یا در آوند شیشه و بلور کشیده بدارند و راک و کهاد که از خوردنی اند در آوند سیند روج من اندازند و در صحنک بزرگ و نیک بهت و بهت بدارد و کل طعومات
در سیمین و مشروبات و ریسیار و حلوا و شیرینی در پیش نهد و در مقام پاک و خوشبوی طعام بخورد و در پیش نظر مردمان بیگانه و کسانیکه سخت فقیر و گرسنه باشند
نیز بخورد و بخیتن شیرینی نخورد تا تلخه که بسبب گرسنگی بر آمده باشد فرو نشیند و باد نیز آرام گیرد و در میانهٔ طعام چیزهای ترش و نمکی بخورد تا آتش گرسنگی تیز شود
و بعد از آن اشیای تیز و تلخ بکار برد چنانچه ادرک بلغم بیفزاید و بدین ترتیب باید خورد اول انار و آمله و مانند آن بخورد و آشام و مانند آن بنوشد بعده بهت
و طعام دیگر بخورد و بعده شیرینی و بعضی گویند اول طعام سخت دیر چنانکه نان و غیره که سخت باشد بخورد و بعضی گفته اند که طعام نرم و سخت آخر باید خورد و
گفته اند که در اول طعام و میانهٔ طعام و آخر طعام آمله خوردن نفع تمام دارد و دافع جمیع علتهاست و پیال و بهنده و سالک و نیشکر و کند و مانند اینها را
اگر بخورد پیش از طعام باید خورد و بعد از طعام نشاید خورد و در وقت خوردن طعام با فرحت و خوشی دل در مقام هموار که در آن نشیب و فراز نباشد بنشیند
و اندیشه و غضب در دل نیارد و دل را بر طعام گمارد و گرسنگی طعامیکه سبک و گرم و چرب و موافق که آنرا سائم گویند بود و لقمه لقمه بخورد و هر وقتی که
عادت گرفته باشد همان وقت بخورد و دو حصه شکم پر کند و یک حصه برای آب بدارد تا آرام حاصل آید از آنکه چون طعام در وقت معتاد خورد آرام شود
و اگر طعام موافق بخورد هیچ مکروهی و ناخوشی بوی نرسد و چون طعام سبک باشد فی الحال هضم شود و طعام چرب و گرم زور و گرسنگی افزاید و اگر زود تو

بخورد و بیک پاس کمی غذا هضم آید و بمقدار گرسنگی خوردن بفرحت در هضم آید و بهفت و جهات بقرار ماند و در فصلیکه شب دراز باشد طعامیکه دیر هضم شود در اول پاس روز
بخورد و در فصلیکه باد یا بلغم یا تلخه پرزور شوند طعامیکه دافع آن باشد باید خورد و چون روزها دراز شوند چیزهای تر و شیرین بعد از دو نیم پاس روز تناول کنند و
در فصلیکه روز و شب برابر باشد در دو پاس طعام بخورد و در چرک سسرت گفته است که این ترتیب که گفته شد موافق کسی ست که روز یکمرتبه طعام بخورد
و اما کسیکه در روز دو مرتبه بخورد او را باید که بوقت یکپاس و دو گهری روز مقدار نیمی گرسنگی و یا چهارم حصه گرسنگی داشته طعام سبک و موافق بخورد و
کرت دوم بعد از سه نیم پاس روز طعام بخورد و در کتب حکمت گفته است که اول کرت وقت یکپاس و دو گهری روز بخورد و دوم کرت بعد از یکپاس و
دو گهری شب بخورد و چون وقت طعام گذشته باشد و یا وقت هنوز نیامده باشد و در آن وقت طعام بخورده باشد وجود وی گران شود و بانواع
علتها گرفتار گردد و چون بعد گذشتن وقت بخورد باد زور آرد و گرسنگی کم گردد و آنچه بخورد زود هضم نگردد و آرزوی طعام دیگر نیارد و سمت اندک و سمت
بسیار نخورد زیرا که اگر بسیار خورد شکم گران شود و وجود سبک گردد و شکم درد کند و ماندگی روی نماید و اگر کم خورد قوت نقصان پذیرد و طعامی پاکیزه
و خوب طریق پخته باشد و در غله او هیچ آفت نرسیده باشد و در وقت نیک که ذکر افتاده بخورد و از طعامیکه پاک نباشد و یا پس افکنده و یا کاه و سنگریزه
و یا خاک در وی افتاده بود و یا لذیذ نبود و یا شبانه و یا گنده و یا سخت باشد و یا از بهتیکه در آن جوش مانده باشد یا سوخته باشد یا سرد بود یا بار گرم کرده
باشند یا نیک پخته باشد احتراز باید کرد و از هر طعامیکه پیش آید دو گان لقمه می باید خورد تا لذت هر طعامی معلوم گردد و خاطر خوش شود و زور و خوبی
افزاید و فرحت حاصل آید و طعام لذیذ آنرا گویند که بعد خوردن آن طعام آرزو بروی همچنان باقی ماند و در وقت طعام خوردن آب اندک اندک
تبه بتدریج بیاشامد و بعد طعام خلال کند که آنچه در دندان از گوشت و غیره مانده باشد بیرون آید و الا نه بوی بد از دندان پیدا کند و نیز بعد خوردن طعام
بلغم می افزاید باید که خوشبوی در دهن کرده بلغم بیرون افگنند یا اشیاء تیز و تلخ و زمخت در دهن داشته بلغم بیرون اندازد و بعده برگ تنبول یا کافور و قرنفل
و جوز بویه و ککول بخورد و قدری بنشیند بعده صد گام باهستگی رود بعده قدری ستان بغلطد و باز بپهلوی چپ بغلطد و در دیگر طب آورده است که اگر طعام
را خورده نشسته ماند شکم بزرگ شود و اگر بخسپی ستان بغلطد قوت زیاده شود و اگر بپهلوی چپ بغلطد عمر دراز شود و اگر طعام خورده بدود مرگ دنبال او بدود
و بعد خوردن طعام چون باستراحت رود سرود خوب و یا نظم متین بشنود و خوشبوی استعمال کند و خواصان خوبروی و گل اندام نزد خود بطلبند تا دست
و پای بمالند که بزودی و خوبی طعام هضم شود و اگر طعامیکه میل طبع بروی نبود بخورد و یا بعد خوردن طعام خنده بسیار کند قی آید و بعد طعام یکجا بسیار
نشستن و خواب بسیار کردن زیان دارد و نزدیک آتش و بهتاب نیز نه نشیند و در آب شنا نکند و سوار نشود و دوام یک طعام نخورد و طعامیکه از وی
طبیعت متنفر باشد نیز نشاید خورد و سبزی و غله انگور کرده و دال و اشیای ترش بسیار در کار نبرد و چون گرسنگی کم شده باشد در روز و شب یک کرت
طعام بخورد و از آنکه چون طعام اول هضم نشده باشد اگر دیگر بخورد گرسنگی نقصان پذیرد و هاضمه تباه شود و اگر چه طعام سبک باشد و از مقداریکه گرسنگی
زیاده نخورد و از اشیای گران احتراز نماید چنانچه ماش و گوشت جاموش و مانند آن و طعامیکه از برنج سحق کرده سازند نباید خورد و اگر سخت
گرسنه باشد مقداری در کار برد و چندان آب نخورد فی الحال هضم گردد و طعام بر چهار نوع ست یکی آنکه بخورد دوم آنچه بلیسد سوم آنچه بنوشد چهارم
چنانچه شیرینی که بخاید از این جمله آنچه بخورد و بخاید دیر هضم شود و آنچه بلیسد و بنوشد با هضم بود و چیزهای دیر هضم را بمقدار نیم گرسنگی باید خورد و اشیای سبک
و زود هضم را بمقدار گرسنگی بکار برد و چون از مشروبات چنانکه آشام و جز آن اگر از قدر گرسنگی زیاده خورد چندان مضر نباشد و اگر ماکولات سخت را بشیر
ترکرده بخورد نیز چندان زیان نکند و هضم شود و اگر غیر تر کرده خورد تا باک انگیزد و مدبر بد هضم آید و از قدر گرسنگی زیاده خوردن یا نقصان یا در غیر وقت خوردن
که این را بهندی **بکمان سن** گویند و آنکه بول و غایط نگاه دارد و بیداری غیر وقت بسیار کند و آب بسیار خورد اگر چه طعام مالوف و سبک و اندک
خورد هضم نشود و اگر در وقت خوردن طعام حسد کند و ترش و غصه و حرص در دل آرد و بعلتی و دردی گرفتار شود و اگر اندوهگین بود اصلا طعام بزودی
هضم نشود و غذای موافق و مخالف که یک وقت معا بخورد و این خوردن را بهندی **سمسن** گویند و بکمان سن که بیان او پیشتر رفته است و در بلای انقضی

خوردن که آنرا بهندی ادهیشن گویند هر هشت نوع امراض را حادث کند بلکه بهتر آنست که اگر طعام در معده نیم پخته مانده باشد از خوردن آب سرد هضم گردد زیرا که آب سرد
معده را فرو نشاند و از خواص تری خود طعام را فرو اندازد و هر کرا بعد خوردن طعام تا پاک در شکم پیدا شود و انگور و هلیله امثال آن بخورند با شهد بخورند تا تنها هلیله را
با شهد باید خورد تا آرام یابد و اگر پرز و ریا باشد و ناگوارگی طعام معلوم دارد باید که علی الصباح هلیله را با سیندی بخورد و طعام هضم گردد و هر کرا بدهضمی اندک
اخلاط از غفلت مخلوط شود و گرسنگی بسبب آنکه راههای گرسنگی مسدود نشده باشد بخورد و اگر در ان گرسنگی چیزی بخورد مثل زهر زیان دارد و طریق خوردن
طعام را حکما برینگونه گویند که دو حصه شکم به طعام پر کنند و یک حصه برای آب و باد و تلخه و بلغم نگاه باید داشت **فائده** بدانکه اشیای سرد معاونی خون و جریان را
به بندند و آرام رسانند و بیهوشی و تشنگی و خون و تا پاک را دفع کنند و اشیای گرم بر عکس این اند و این اشیا گرم دمامیل خام و مانند این پخته گردانند و اشیای چرب
که آنرا **اشنیه** گویند چنانچه روغن و مانند آن وجود را روشن و نرم کنند و زور پیدا آرند و اشیای خشک که آنرا **رو کهه** گویند بر عکس این اند و شکم حابس شده
منقبض گردانند و اشیای جفشنده که آنرا **پچهیل** نامند مثل صمغ وغیره اینها زور افزایند و حیات را نگاه دارند و جراحت شکسته را به پیوندند و بلغم انگیزند و دیر
هضم شوند و اشیای غیر جفشنده که آنرا **بسلع** گویند چنانچه کافور و مانند آن خاصیت این همه بر خلاف خاصیت اشیاء جفشنده است و نیز جراحت را به
گردانند و تری را بردارند و اشیای تیز که آن را **تیکهن** گویند چنانچه شوره و مانند آن که ساجی و سهاگه باشد وغیره هر همه جراحت و دمل خام را پخته
گردانند و تا پاک انگیزند و کف را فرو ریزند و اشیائیکه مخالف تیکهن اند و آنرا **مرد** گویند چنانکه انگور خاصیت اینها بر عکس خاصیت تیکهن است و اشیای
گران که آنرا **اگر** گویند زور و بلغم و فربهی افزایند و ماندگی آرند و غایط از این زیاده گردد و اشیای سبک که آنرا **لگهه** گویند خاصیت این بر عکس خواص
اشیاء گران است و خراشنده و نو بندو مرهم جسیم را لاغر کنند و جراحت را به گردانند و اشیای تر وجود را نرم تر گردانند و اشیای خشک بر عکس این است و اشیای
سلچهن خاصیت همچو اشیاء پچهیل دارند و اشیای **کرکس** خاصیت همچو بسلع دارند و اشیاء خوشبوی که آنرا **سگندهه** گویند آرام و خوشی حاصل آرند
و در منافذ تنگ در آیند و آرزو بر طعام پیدا کنند و اشیائیکه بوی بد دارند و آنها را **ادرگنده** گویند در خاصیت عکس خوشبوی اند و اشیائیکه آنرا
تیسر اگویند باد و غایط در راه خود روان دارند و اشیائیکه آنرا **مند** گویند نگاهبانی وجود کنند و اشیائیکه آنرا **ابواسی** گویند بعد خوردن در تمام وجود
در آمده هضم شوند چنانکه شراب و روغن کنجد و مانند آن و اشیائی که آنرا **بکاکهی** گویند دهاتهای خشک کرده بندهای وجود را نرم و سست گردانند چنانکه
زهر و اشیائیکه آنرا **سکارسی** گویند بسرعت در وجود سرایت کنند چنانکه زهر و اشیائی که آنرا **سوچهم** گویند و در منافذ تنگ و مسام باریک در آیند
مانند شهد و روغن **بدانکه** اندام وجود آدمی از عناصر اربعه و خلاء ترکیب یافته است و اشیای خوردنی از عناصر اربعه و خلاء مرکب شده اند
هر یک از عناصر که در ماکول است مر جنس خود را از عناصر که در اکل است مدد و قوت میرسانند و هر طعامیکه وقت هضم شیرین شود و کف را زیاده کند و آنکه
ترش شود تلخه را زیاده گرداند و آنچه خشک و بی خلاصه بود بعد هضم باد را زیاده گرداند **بدانکه** از کثافت رس کف میشود و از کثافت خون تلخه و از
کثافت گوشت ریم گوش و ریم بینی و ریم دندان است و از کثافت چربی خوی اندام و از کثافت استخوان ناخن و موی اندام شود و کثافت مغز استخوان
چرک چشم و روشنی اندام است و منی خلاصه جمله دهاتهاست کثافت ندارد و بعضی میگویند چون خواجه سرا را سبلت و ریش نمیباشد معلوم میشود
که کثافت منی موی ریش و سبلت است و شارح سسرت این قول را قبول نمیکند **فائده** اگر در روز طعام خورده باشد و هضم نشده باشد و در شب
بار دیگر خورد چندان مضر نیست و چون طعام خورده که شب هضم نشده باشد و باز در روز خورد سخت مضر بود **سوال** بالا گفته است که در بدهضمی طعام
خوردن مضر است و اینجا مطلقا مضر نمیگوید چگونه آید **جواب** در روز دل صنوبری شگفته می ماند و در شب بسته میشود و طعامیکه بشگفتگی دل بخورند
زیان نکند و آنچه در حال بستگی دل بخورند زیان دارد والله اعلم والحکم

فصل دوازدهم در جمع کردن داروهای معجونات

و معجون را بزبان هندی **لن** نامند و این فصل را نام بزبان هندی **درب سنگرهنی** است بدین فصل سی و هشت معجون مذکور اند و نام
هر معجون از نام اصل داروی آن معجون ماخوذ است **اول** بدارکهده و آن نام سروان و بدار بسنام گنگیرن و آن را کاکشکی هم گویند

شهدمی و ... خشک و ... ستاول و کلیسر و کلیر چوک رکهنگ پراکه برنی و منگوبنی و کتائی خورد و کتائی بزرگ و کد هیرنه و بید انجیر سندهی و بهیکائی
که نوعی از بید ها سینگی ست و کونجه جمله بسبت دانه میشوند این معجون را بدارکنداد کن گویند معجون مذکور تلخه و باد و استسقا و کوله و درد و جود و دوم بالاسی
و سرفه را دفع گرداند دوم کرماله و چون تلخ و کونبکهو تا یعنی توری تلخ و بعضی گویند این نوع از کنار خورد ست و کراد یارسی و کتائی بزرگ و بادل و جور نهای
یعنی و مرسبری و اندرجو و تیهوری دم و بیا بانسه و بانسه که گلهای نیل رنگ دارد و گلوی و چیتره و سارنگ اشتها یعنی کاکهیکها بعضی گویند کنویا و مرور کرنج
و بلول و چرایته و کریلا جمله بسبت و یک دارد میشوند این معجون را ارکبد باد کن گویند ارکبده نام کرداله معجون مذکور دافع بلغم و زهر و سیلان منی و بیت
و تپ و قی و خارش را دفع کند و جراحت را صاف گرداند سوم برن دار و حب و سهجنه که گل سفید دارد و سهجنه که گل لعل دارد و دوازنی و میده ها سینگی هر دو
کرنج و مرسبری و ایکتهور بیا بانسه و بانسه که گل لعل دارد و بانسه که گل نیلی دارد و دو کنده ری و بیک که نوعی از آگ ست و بعضی پکهول را گویند چیتره و بیل و چیتره
و ستاول و کگر اسینگی و بهیه خورد و هر دو کتائی این معجون را برنا دکن گویند معجون مذکور کف و چربی و درد سر را دفع کند و کوله و بدبرده را که دو مکش درد دندان
بود آنرا نیز دفع گرداند چهارم سیر تر و آن گیاهست که بر ساحل لب آب نربدا و ساحل چنبل میروید مردم آن زمین بیلنتر میگویند و آن چوبست
که نه خشک شود و نه تر و بعضی بی را که از ان تیر راست میکنند گفته اند هر دو بانسه هر دو بهیه و سنبده درخت بابول و دخ و آن بحریست که از ان بوریا میسازند
و آنرا اتیره گویند و منی نل که برای هوائی بکار آید و کانس و پاکهان بهید و ارنی و مرسبری و کمبیل و چیتره و سونا و بانسه که گل لعل دارد و نیلوفر و قرمی
و سمک براهمی و خار خسک این معجون را سیر تر باد کن گویند معجون مذکور ... صفهای بادی و سنگ مثانه و سرکرا اسمری و سوزاک بول و موتر و کهاتی
را دفع گرداند پنجم مغز درخت سال و راجادن که نوعی از سال ست و کهیر و کهیر سفید و تیند و سیاری و مهوج تیر یعنی ورق درخت توز و میده ها سینگی
و سانذن و صندل و کهیلن و سیسون و سرس و بیجسار و چوب دهو و ارجن و تار و هر دو کرنج و ساکون و اسکرن و اکر و عود بلسان و این معجون را
سال سار ادکن نام ست معجون مذکور بیت و سیلان منی و بیند روگ را دفع کند و کف و چربی را خشک گرداند ششم بود و ساور و لوده
و بله و سونا و آسوک و بهارنگی و کاتهیل و ایلیا و لکاد و سالی جکن کمنب و سال و کیر این معجان را بودهرادکن نامند معجون مذکور علت چربی و
زحمت فرج و اتیسار را دفع گرداند و زهر را نیز دفع گرداند و قابض ست و مجروح را فائده رساند هفتم آگ و آک که گل سفید دارد و هر دو کرنج و دانتی و
چیتره و بهارنگی و راشن و کریاری و اسپند که گل لعل دارد و اسپند که گل سفید دارد و بریهکالی که آنرا بهنها گویند و مالکنگنی و هنکوت این معجون را اکهادکن
گویند معجون مذکور کف و چربی و زهر و بیت و کرم را دفع گرداند مخصوص جراحت را صاف کند هشتم تلی سیاه و تلی سفید و مرداد سبری و کومه و
بیرن تره و چیتره و ببری سیاه و کسوندهی تکهملی کهیر و سیب و بابرنگ و کاتهیل و هر دو سنبهالو که گل سیاه دارد و سنبهالو که گل سفید دارد و مندهی
موسی کنی و بهارنگی و کاکجنگها و کوینا و بکاین و این معجون را سرسادکن گویند سرحن نام تلسی سیاه است و معجون مذکور کف و کرم و دمه و سرفه
و نا آرزوی طعام را دفع کند و جراحت را صاف و به گرداند نهم موکهنا و بله دو سو چیتره منهیل و سیفت و زقوم و هلیله و بلیله و آمله و این معجون را
مهکادکن گویند معجون مذکور چربی و پرمیو و علت منی و بواسیر و بیندروگ و سنگ مثانه و سرکرا اسمری را دفع کند دهم پلپل و دراز پلپل
مول پلپل و گرو و سنابهی و کهیل و چابه و چیتره و سیکا و الاچی و اجمود و اندرجو پاتهی و زیره سفید و سرشف و بابرنگاین و انگزه و بهارنگی و مرسبری
و اتیس و ترنج و بابرنگ و کنگی و این معجون را پلپادکن نامند معجون مذکور کف و زکام و باد و کوله و اوج و درد شکم را دفع کند و گرسنگی افزاید
و خلط را نیز پخته آنرا آمو گویند هضم گرداند یازدهم الاچی و تگر و کوته و چیر و بیرن و نکهه و دارچینی و تیرج و تج و ناکیسر و برنگ و زنبکا و نکهی جهند اکان
مقداری سیاه مثل اجمود خوشبوی میشود و کمون که صمغ چوب تارست و حوج و جیه رک و بالا و گوگل و قیر و سلارس و صمغ سالی و عود و اسیرکا سیمی
الکنگی و اسیر و دو لو دار و زعفران ... و ... که بسبت ... این معجون را ایلادکن گویند معجون مذکور باد و بلغم و زهر را دفع کند اندام
روشن کند و قطعهای کرد و خارش را نیز دفع گرداند دوازدهم پنج داتیس ... هر دو ... این جمله پنج [illegible] این معجون را بچادکن نامند

سیزدهم زردچوب دارهلد و تیهون هوا اندرجو و ملهٹی این پنج دارو اند و این معجون هیبت و پرمیو و پساد مینی را نافع بود و این معجون را سپردرادکن نامند هر یکی
ازین دو معجون مذکوره شیرپستان صاف گرداند و اتیسار خام را پخته و دفع گرداند چهاردهم نسوت که آن بیخ سفید دارد و نسوت بیخ لعل دارد و بدبا
و دانتی و سنکهی که نوعی از جوشلی ست تلوک که نوعی از لوده است و پوست لعل دارد کمیلا و بکاین و سباری و دندونتی و اندراین و گرواله و سیردو کرنج و
گلوی و ستیلا که نوعی از ترنوم ست و چیگل انتری که آن نوعی از بدهارست و زقوم و چوک جمله نوزده دارو اند و این معجون را سیامادکن گویند سیاما
نام نسوت ست معجون مذکور کوده و زهر را دفع کند و شکم باد گرفته را روان گرداند پانزدهم کتائی بزرگ و خورد و اندرجو و پاڑهی و تهلتی جمله پنج دارو اند این
معجون را برهتیادکن گویند و برهت نام کتائی بزرگ ست معجون مذکور خلط ردده را هضم گرداند باد و تلخه و ناآرزوی طعام و آب دهن و سوزاک را
دافع ست شانزدهم بیل و صندل و کتهندن و مدهری و گلوی و پاڑهی و کنکی جمله هفت دارو اند این معجون را پتولادکن گویند معجون مذکور
تلخه و بلغم و ناآرزوی طعام و تپ وقی و کرم و خارش و زهر را دفع گرداند و جراحت بخیلی را به کند هفتدهم کاکولی کهیر کاکولی چوک رکهبک میدا و مها میدا
و رده و برده و منکوفی و ماشوفی و گلوی و کاکراسینگی و نبسلوچنه و بدمانکه و بندروگ و انگور و جیونتی و مهلتی جمله هیجده دارو اند این معجون را کاکولیا
دکن گویند معجون مذکور تلخه و باد و خون را دفع کند و عمر دراز گرداند منی و شیر و بلغم را افزون کند هیجدهم شوره و نمک سنگ و سلاجیت و گوگل و هیرود
زاک یعنی سیس و هیسیس و توتیای سبز و انگزه جمله هشت دارو اند این معجون را اوکهکادکن نامند او کهک نام شوره است معجون مذکور
چربی را خشک گرداند سنگ مثانه و سرکرا اسمری و سوزاک بول و کوده را دفع کند نوزدهم کلیسیر و ملهٹی و صندل و بدمانکه و بارکمهار و گلچکان
و اسیر جمله هفت دارو اند این معجون را ساروادکن نامند و ساروا نام کلیسیر ست معجون مذکور تشنگی و رکتپت و تپ و تلخه و تاپاک را دفع گرداند
بستم سرمه و سوت و ناگکیسر و پرینک و نیلوفر و قرمی و رهبر و زیره وازان گل نیلوفر شمسی و مهلتی جمله هشت دارو اند این معجون را انجنادکن نامند
انجن نام سرمه ست معجون مذکور رکتپت و زهر و تاپاک درونی را دفع گرداند بست و یکم فالسه و انگور و کانهیل و جاروای و انار دانه و بارکتک و پیاسال
و هلیله و بلیله و آمله جمله ده دارو اند این معجون را بروکهکادکن نامند بروکهک نام پهالسه است معجون مذکور باد و علت بول و غلبه تشنگی را دور
گرداند و آرزو بر طعام آرد و دل را فائده رساند بست و دوم برنگ و سجالو و گل دهاتکی و پتاک و رکتهندن و تلینک و نبساک و موچرس و درسوت
و کنبهل و سرنه و زیره و گل نیلوفر شمسی و مجیٹه و جواسه جمله سیزده دارو اند این معجون را پیرنکوادکن نامند بست و سوم انبشتها یعنی
مائین و سجالو و گل دهاتکی و ساور لوده و سونا و مهلتی و مغز بیل خام و بیله و لوده و کمهار و گل نیلوفر شمسی جمله یازده دارو اند این معجون را انبستهادکن
گویند هر یکی ازین دو معجون مذکور اتیسار خام را و تلخه را دفع کند و جراحت را به گرداند بست و چهارم بر و گلر و درخت لرزان و انبار او پاکر و
جمون بزرگ و جمون خورد و جاروای و مهلتی و کنکی و نیس و کتپت و کجنار و تیندو و سالی و لوده و ستاور و بلادر و پلیه و پارس بیل و گلچکان و ارجن و لغرک و
گوسام جمله بست و پنج دارو اند این معجون را نگرودهادکن گویند نگروده درخت بر را گویند معجون مذکور رکتپت و تاپاک و علت فرج و پرمیو و
اتیسار را دفع گرداند و شکسته را بپیوندد و جراحت را به گرداند بست و پنجم گلوی و نم و کشنیز و رکتهندن و بدمانکه جمله پنج دارو ست و این
معجون را گروچادکن گویند گروچ نام گلوی ست معجون مذکور جمله تپها را دفع گرداند و گرسنگی افزاید و آب دهن و قی و تشنگی و تاپاک و ناآرزوی
طعام بر باید و دفع گرداند بست و ششم بهابهول سفید و لعل و کنوئی و گل سسیندهیا و نیل اپل یعنی نیلوفر و مهلتی و گل نیلوفر سفید جمله هفت
دارو اند و این معجون را اتپلادکن گویند و اتپل نام بهابهول ست معجون مذکور تاپاک و رکتپت و تشنگی و علت دل و قی و بیهوشی را دفع کند
بست و هفتم موتهه و دارهلد و هلد و هلیله و بلیله و آمله و کوتهه و بچ سفید و بچ سیاه و پاڑهی و کنکی و کاکنکها و اتیس و الائچی و بلادر و چیتره جمله شانزده
دارو ست این معجون را متادکن نامند و مست نام موتهه ست معجون مذکور بلغم و علت فرج را دفع گرداند و خلط ردده را هضم کند و شیر را
صاف سازد بست و هشتم آمله و هلیله و بلیله و چیتره چهار دارو ست این معجون را املکیادکن گویند معجون مذکور جمله تپها را دفع گرداند

و چشم را نفع تمام رساند تلخه را باعتدال آرد گرسنگی و تپ منی افزاید و تا آرزوی طعام و غلبهٔ بلغم را ببرد بیست و نهم قلمی و اسرب محتسب و نقره و زر و زیره و فولاد و یکم آهن جمله
هفت دارو ست این معجون را تربون یا دکن نامند و تربون نام قلمی ست معجون مذکور زهر و سوختگی علی الخصوص که همه را دفع کند تشنگی و زهر و علت دل و
پیه و سپوز و مرگ را دفع گرداند سی ام لک و کرواله و کراو کشنیز و کاتپهل و هلد و دار هلد و نیم و چتیون و پاتهی و بلیله و هلیله و آمله که جمله سیزده دارو اند و این معجون را
جهیا دکن نامند معجون مذکور مزه ترش و شیرین و تلخ دارد کف و تلخه را ببرد کرم و سیع را دفع گرداند و خشکی را نیز برکند هر یکی ازین معجونهای مذکوره
برای انچه بیان کرده معجون کنند و طلا کردن آسکره یا جوشانیده و نوشانیدن کار آید سی و یکم خارخسک و کتائی بزرگ و خورد و سرون و تهون جمله پنج دارو ست
این معجون را پنجمول خورد گویند مزه مختصر شیرین و تلخ دارد باد و تلخه را ببرد از زور و قوت افزاید سی و دوم بیل و ارنی و سونا و پادل و گمهار جمله
پنج دارو ست و این معجون را پنجمول بزرگ نامند معجون مذکور مزه مقداری تلخ و آخر شیرین دارد چون این هر دو معجون که عبارت از هر دو پنجمول
باشند جمع کنند آنگاه آنرا دسمول نامند انواع دمه و اقسام غلبهٔ کف و غلبهٔ باد و تلخه را دفع کند و خلط ردیه را هضم کند جملهٔ انواع تپ را نیز دفع
کند سی و سوم بداریکند و کلیسر و زرد چوب و کاکرا سنگی و گلوی جمله پنج دارو ست این معجون را پنجمول بلی گویند سی و چهارم
گرونده و خارخسک و سیاه و ستر اول و هلیس جمله پنج دارو اند و این معجون را پنجمول کنتک نامند هر یکی ازین دو معجون مذکور رگیت و آماس و
غلبه اخلاط ثلثه و جمله پرمیوها و انواع علت منی را دفع سازد سی و پنجم بیخ دهبه بزرگ و بیخ دهبه خورد و بیخ کانس و بیخ نی نیزه که ازان بوریا سازند
و کلمه آن نوع از بیخ کانس ست و شیرین می شود و بعضی بیخ نی را گویند که تیر سازند و بعضی بیخ نفشه را گویند این جمله پنج دارو ست و این معجون را
تن پنجمول گویند معجون مذکور علت ناپاک و تلخه و زهر و نیا و حبس بول را دفع گرداند دانکه دو معجون اول باد را زیاده تر زایل کند و معجون تلخه را زیاده تر زایل کند
باقی دو پنجمول بلغم را زیاده تر زایل کند و این پنجمول که گفته شد اگر آنرا با شیر جوشانیده بنوشانند علت بول و رگیت زیاده تر زایل کند اینجا اند کی از خاصیتهای
معجونات مذکوره گفته شده اند و دیگر خواص اینها به تمام و کمال در بیان علاجها گفته خواهد شد هر یکی ازین معجونات مذکوره اگرچه از جملهٔ دواهای آن بعضی
در آن نبود و برای فائده که معتدل ست نیز مفید ست معجون تا تیکه بعد این گفته می شود تا که تمام دارو ها در آن معجون نباشد فائده خواهد داد سی و ششم
بلیله هلیله آمله این هر سه را ترپهله نامند معجون مذکور کف و تلخه و پرمیو و سیت و تپ نافعه را دفع گرداند و گرسنگی افزاید چشم را موافق و مفید ست سی
و هفتم سونتهی و پیپل دراز و مرچ این هر سه را ترکوته گویند معجون مذکور کف و چربی را نقصان کند پرمیو و سیت و علتهای جرم و کوله و نفس را ببرد و گرسنگی
افزاید اگر با ترکوته مذکوره چاب و چیتره و پیپلمول بیامیزند آنرا آنگاه کهد و کمس نامند اگر پیپل گرد ازین دور کنند آنگاه آنرا بیخ کول گویند منافع
این هر دو مثل ترکوته ست و علتهای شکم را نیز دفع گرداند سی و هشتم کاکولی کهیر کاکولی میدو مهامید و جوکد کهیک رده برده این معجون را
اشتبرگ گویند اگر درین دارو ها جیونتی و مهلتی و منکونی و ماشونی نیز انداز ندا آنرا آنگاه جیوک کن نامند معجون مذکور مزه شیرین دارد سرد و
چرب ست و اگر عورت عقیمه را ملازمت نماید حامله گردد فرزند نرینه و دراز عمر قوی و خوب صورت و نیک سیرت بزاید و این قوت و آب منی و شیر افزون
کند و تشنگی و رگیت و راجروگ و تپ و ناپاک و باد را ببرد و جراحت را به کند و دیر هضم شود والله اعلم و احکم بالصواب **فصل سیزدهم در علامات**
زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه و هفت دهات و بول و غایط اعتدال درین فصل را هندی دو لهه دهات و مل
و بردره و جهی نام ست بدانکه پنج نوع باد در وجود آدمی ست یکی دم که برآید و فرو رود دوم آنکه چیزهای را که قابلیت روانی دارند چنانچه دهات و بول
و غایط روان سازد سوم آنکه هر یکی را از طعام و آب بجای وی رساند چهارم آنکه رس و بول و غایط و مانند اینها را جدا جدا گرداند و هر یکی را در مجرای
خود روان گرداند پنجم آنکه او را تمام وجود ساری ست و نگاهبانی تن میکند و پنج نوع تلخه نیز در تن آدمی ست یکی آنکه روشنائی و رنگ وجود پیدا
می آرد دوم آنکه طعام را هضم گرداند سوم آنکه اوج را صاف میگرداند چهارم آنکه روشنائی چشم بدان ست پنجم آنکه خرد را پیدا میکند و گرمی تن را
ظاهر میگرداند هر پنج نوع تلخه کار آتش دارند و محافظ تن اند و بلغم پنج نوع نیز در تن آدمی ست اول بندگان را پیوسته دارد دوم آنکه تن را چرب

گرداند سوم آنکه جراحت و خستگی را به گرداند چهارم آنکه نقصان تن را برابر گرداند پنجم آنکه وجود را قوت دهد و برقرار دارد و بلغم کار آب کرده محافظت وجود کند و رطوبات
هفت اند یکی رس ست و اندر ز دیعامل میشود و خون زیادت گردد دوم خون و آن وجود را خوبی دهد و گوشت افزاید و مدار حیات ست و سوم گوشت و
آن تن را فربه کند و چربی افزاید چهارم چربی و آن جلی و خوبی زیادت گرداند و وجود محکم کند و استخوان را نیز تر گرداند پنجم استخوان و آن قوام تن ست و
مغز را زیادت گرداند ششم مغز استخوان و آن روشنائی چرم تن و تاب منی و نیز زیادت کند و استخوان را نیز تر گرداند هفتم منی و آن مردم را سبب خواهش جماع و
بیقرار گرداند و تا بر آتش فرحت شود و محبت زنان و زور را افزاید و فرزندان را پیدا آرد و رغبت پری شکم پیدا آرد و باد و آتش معده را گرفته دارد و بول مثانه را
پر و تر میدارد و خوی چرم اندام تر میگرداند و خون حیض که از ان حمل بماند و وجود مردم نرم و تر گرداند چون حمل بماند نشانهای آن پیدا میشوند و آن پیشتر
گفته خواهد شد و شیر پستانها را سخت و تر گرداند سبب حیات همگان ست و این نشانها که دران پیدا میشوند که گفته شد در جائیست که اشیای مذکوره
بر طبیعت خود باشد بایکه چنان نگاه داشت کند که اشیای مذکوره بر طبیعت خود نمایند فائده سبب نقصان اخلاط ثلثه و رطوبات و علامت آن گفته می‌آید
بسیاری قی و اسهال و ناس و خوردن داروی اعتدال اخلاط ثلثه بعد حصول اعتدال آن و حبس بول و غائط و خوردن غذای ناموافق بیقراری دل
و بسیار کردن زور و فاقه و جماع اخلاط ثلثه و رطوبات را نقصان گرداند اگر در وجود باد کم شده باشد و مستی اندک کند و سخن بسیار کردن نتواند و فرحت و
آرام و عقلش کم گردد و آرزوی خوردن نان جو و گندم و مونگ کند و غذای خشک و در بلغم و اشیای زحمت دهنده و تلخ خواهد و از چیزیکه باد زیادت شود
آن چیز را نیز خوردن خواهد اگر کسی را بلغم کم شود و گرسنگی و گرمی در وجود کم گردد و سوختنائی بر و دو آرزوی خوردن کنجد و ماش و کلتهی و ملوا میکه از غله آرد کنند
سازند و سرکه هندی و دوغ و اشیای ترش کند و از چیزهائیکه بلغم زیادت شود آن چیزها خواهد اگر کسی را بلغم کم شود وجودش خشک گردد و سوزش کند و تشنگی
پیدا شود و هر مجلسیکه اول طعام میرسد و آنرا ماسی گویند و دیگر محلهاش خالی شوند و بندگاه سست گردد و تشنگی زیادت شود و لاغری پیدا آرد و خواب نیاید
و آرزوی نیشکر و شوربای گوشت و چیزی که از شیر و پست و دوغ و شکر سازند و آنرا منتهه گویند کند و گوشت گاومیش و بز و چیزهای گران و اشیای
بلغم انگیز خوردن خواهد و تدبیر دفع نقصانی اخلاط ثلثه آنست که بر هر چیزی که خاطر چنین مریض میل کند همان چیز او را خوردن دهد اگر منجمله رطوبات رس را
نقصان شده باشد سینه درد کند و دل بلرزد و متحیر بماند و تشنگی زیادت شود و آرزوی خوردن نیشکر و شوربای گوشت و گوشت آهو و خرگوش و گوشت
ستور و شیرین و شکر و آشام برنج و مائعات کند و کسی را خون نقصان شده باشد سینه درد کند و پوست اندامش خشک و سرد گردد و چیزهای
ترش و سرد خوردن خواهد و رگهای اندام سست شوند و گوشت خون آلوده که آنرا با نمک یار کرده باشند و املتاس و انگور و انار خوردن خواهد و اگر
کسی را گوشت کم شده باشد رخساره و لب و سر بندگاه و محل مخصوص و ران و سینه و بغل و ساق و شکم و گردنش خشک شود و در وجود درد کند و رگها
سست شوند و آرزوی چیزهای ترش و چیزهائیکه از خرات سازند کند و گوشت درندگان خوردن خواهد و کسی را که چربی کم شود علت سپه زیاده
گردد و بندگاه خالی و وجود خشک گردد و آرزوی خوردن گوشت و چربی کند و در شرح سسرت گفته شخص مذکور گوشت حیوان خانگی کند و آنکه در آب
و کناره آب بمانند خوردن خواهد و کسی را که استخوان نقصان شده باشد درد استخوان پیدا گردد و دندان و ناخن بریزد و وجود خشک گردد و آرزوی مائعات
و چیزهای آبی کند و گوشت را که بر استخوان چسپیده باشند و مغز استخوان را خوردن خواهد و اگر کسی را مغز استخوان کم شده باشد آب منی نقصان گردد و
درد بندگاه پیدا شود و استخوانها نیز درد کند و بمغز شوند و بآرزوی طعام چیزهای ترش و شیرین را خوردن خواهد و اگر کسی را آب منی کم گردد و در خصیه درد
خیزد و جماع کردن نتواند و اگر جماع کند بعد از دیری انزال و اندک آب منی بریزد یا بجای منی خون افتد چنین کسی خایه خروس و طاوس و جانوران
خانگی و آبی خوردن خواهد باید که از چیزی که منی زیادت شود آن چیز او را خوردن خواهند و اگر کسی را غائط کم شده باشد سینه و پهلو درد کند و باد
از درد فرود شکم یا از بالا بر آید بگردد و همچنین کسی آرزوی خوردن سبزی و گوشت طاوس و ماش و جو کند و آنرا که بول نقصان شده باشد در
مثانه درد خیزد و بول اندک کند و تشنه و شیره نیشکر و شربت کنار و بادرنگ و خیار و مائعات انکس را آرزوی شود و باید که آنرا آن چیزها که بول را زیاده کنند

نخورانند و کسی را که خوی اندک شود و تن و موی بهایم اندام سخت شود و چرم خشک و لذت چیزی نماند و خوی بیاید و آرزوی مالیدن روغن بر اندام و خوردن شراب و
کند و برای نشستن و خواب کردن محلی خواهد که دران محل باد نرسد چنین کسی را روغن بر وجود مالند و گرمی آتش برسانند و اگر عورت را خون حیض نقصان
شده باشد بمعتادی که خون حیض می‌رسید نمی‌رسد یا خون بعادت نمی‌آید لیکن اندک درد و در محل مخصوص خیزد و آرزوی خوردن چیزهای تیز و ترش
و نمکین و دیگر طعام و میوه و سبزی کند باید که اشیای گرم چنانچه شراب و کنجد و ماش و مانند آن خوردن دهند و اگر عورت را شیر اندک شود و پستان سبک
گردند آن عورت را بخوردن شراب و حبوبات و شیر و غله شالی و نشاسته و ماهی آرزو کند باید که چیزهای بلغم انگیز خوردن دهند و اگر حمل از قدری معتاد
کم شود و بچه در شکم جنبیدن نتواند و حامله آرزوی خوردن سیخ ماهی و چربی و غله و نشاسته بکند باید که همه چیزها خوردن دهند و حقنه نیز کنند
فائده علامات زیادتی اخلاط ثلثه و دهات و چیزهای که از خوردن آن چیزها زیادت شوند گفته می‌آید اگر کسی را باد زیادت شود وجودش
لاغر و سیاه شده میل بر زد و اشیای گرم را آرزو کند و اندام جابجا بجهد و خواب نیاید و زور نقصان شود و غایط سخت گردد و اگر تلخه زیادت گردد وجود زرد
گردد و سوزش پیدا آید و اشیای سرد را آرزو کند و خواب اندک آید و بیهوشی پیدا گردد و زور نقصان شود و حواس خمس ضعیف گردند و بول و غایط
و چشم و ناخن زرد شوند و اگر کسی را بلغم زیادت شود بول و غایط و ناخن و روی سپید گردند و وجود گران گردد و ناخوشی و بیقراری ظاهر گردد و سستی
چشم که آنرا تندرا گویند پیدا آید و خواب زیادت شود و سوزش دل پیدا آید و اگر رس زیادت شود بیقراری حاصل آید و از دهن آب ریزد و اگر خون زیاد
شود وجود و چشم لعل گردد و رگها پر خون نمایند و اگر گوشت زیادت شود رخسار و سینه و سرین و ران و ساق پر گوشت نمایند و وجود گران گردد
و اگر چربی زیادت شود وجود چرب نماید و شکم و بغل پر شوند و دمه و سرفه و مانند آن پیدا آید و از اندام تیز بوی بر آید و اگر استخوان زیادت و پر شوند و دندان
و ناخن و موی زیادت گردند و اگر مغز استخوان زیادت شود منی افزون گردد و تمام وجود و چشم گران نماید و اگر منی زیادت باشد سنگ مثانه از منی پیدا
آید و آب منی روان گردد و اگر غایط زیادت شود سخت پری شکم پیدا آید و آب منی روان گردد و شکم درد کند و اگر بول زیادت شود کرات آید و بول دان
درد کند و اگر خوی زیادت شود از وجود بوی بد آید و خارش شود و اگر خون حیض بسیار شود خون حیض بسیار روان گردد و بوی آن زشت آید و وجود
درد کند و اگر شیر پستان زیادت شود بسیار سخت و تر و پر گردند و شیر روان گردد و پستان نیز درد کند و اگر حمل از قدر معتاد زیادت شود و شکم نیز قدری
معتاد بیگردد و وجود آماس گیرد و برای دفع زیادتی آن چیزها دارو یکه موجب قی و اسهال یا ناس یا احتمال اخلاط ثلثه باشد مناسب مرض فیده
بدهند که باعتدال آرد و چون یک دهات در مرتبه سابق باشد زیاده شود و دیگر دهات که در مرتبه متاخر دارد و زیادت کند چنانچه اگر زیادت شدن رس
خون زیادت شود و اگر خون گوشت از گوشت چربی و از چربی استخوان و از استخوان مغز استخوان و از مغز استخوان منی و هر دهاتیکه از طبیعت زیادت یابد
باید که بعلاج او را طبیعتش آرند خلاصه هفت دهات مذکور روح حیوانی ست که او را اطبای هند اوج گویند که بدان حیات و قوام حواس ظاهریه و
باطنیه بدوست اطبای کابل نیز نامند و آن چرب و سپید و سرد و سریع السرایت ست و صاف و نرم جهنده است و آنرا قوی گویند و در قلب جگر
ست که اوج مقداری زندگی و طعلی نیز دارد و زیادتی آن موجب قوت و اعتدال بدنست و نقصان آن موجب فساد بدن ست و فساد اوج
گفته می‌آید بدانکه از رسیدن زخم و نقصان شدن یکی از هفت دهات و غصه و اندوه و فکر و زور و حرکت کردن زیادت از مقدار قوت خود و گرسنگی اوج بر سه
نوع ست یکی انتقال آن از محل خود که بهندی آنرا بسرنس گویند دوم تغیر حال آن بسبب پیوستن بادی اخلاط زشت شده که آنرا بایدنا مند و سوم
کم شدنش از مقدار خود که آنرا کهی گویند و علامت انتقالش از محل آنست که جمله بندگاه وجود سست شوند و اندام مندکند و اخلاط تیر از مقام خود انتقال
کنند مردم را در هر کاری سستی ظاهر گردد و علامت تغیر حالش آنست که وجود مردم گران گردد و بندگاه سخت شوند و آماس بادی پیدا شود و گونه رنگ
بدل گردد و آرام نباشد و تندرا و خواب زیادت گردد و علامت نقصانی آنست که بیهوشی روی نماید و لاغری و یاوه گوئی پیدا شود چون سخت کم
شود مردم بمیرد و اگر علامت انتقال و تغیر اوج ظاهر شود برای دفع آن علاج رساین و باجیکرن که هر یکی در فصل آن گفته خواهد شد و اگر علامات

کمال نقصانی بعید لاحد و اینجا بهر که از اخلاط و بادات در غا چه و زیاده یکی نقصان شود آنکس را آرزوی چیزی باشد که موجب زیادتی آن چیز که نقصان شده است
ابعد با ینکه ادرا بهمان چیز که برو آرزو داره بدهند و علاج دیگر که موافق او بود نیز بکنند تا باعتدال آرد و کسی که نقصان است در بادات او زیاد آورده باشد ثقل تباهی شود
واز کار عبار بازماند و زور کم شده بود آنکس را علاج کردن مفید نباشد بیانکه مردم از خلاصهٔ طعام هم فربه میشوند و هم لاغر میگردند و چون مردم چیزهای بلغم انگیز
مدام میخورند چنانچه شیرین چرب و تر یا ضم بادید بضمی بار بار بخورد و زود و حرکت نکنند و خواب در روز کنند و خلاصهٔ طعام خام ماند و از شیرینی و چربی اجزا همه را
زیادت گرداند مردم را جسیم گرداند و جسیم را دم شتاب آید و تشنگی زیادت شود گرسنگی و خواب و خوی افزون شود و مدام بوی بد آید و در حالت خواب دم
او از بلند آید و تن گران نماید و سخن گران گوید و چربی بزم و نازک ست از ان سبب مردم فربه چندان کار کردن نتوانند و چون کف و چربی بمنافذ و مجاری را
بسته گرداند بدان سبب جسیم چندان جماع کردن نتوانند و ماتهای دیگر در این چندانی افزونی نشوند پس قوت نیز آنرا اندک باشد و مرگ او هم یکی از این
زحمتها بود یا بیم پیسیکه آنرا آبله ها در اندام افتند یا به تپ یا بجکمسند یا بدرده یا زحمتهای بادی و بهرعلتیکه ادرا شود بیرون داشد زیرا که منافذ و مجاری
بسته شده اند پس ایچنین کسی را شاید که از خوردن چیزیکه از ان چربی زیادت شود احتراز نماید برای دفع حبها است مذکور علاج از بیلا جیت و گوگل و
ببول تا ده گاو و هلیله و بلیله و آمله و سونش آهن و رسوت و شهد و جو و منگ و کود و جنگلی شاماخ و کنگنی و از چیزهای خشک و سیاه و تیز و گرم و سخت
که آنرا ابره چیر گویند و چیزها یکه اخلاط مجتمعه و دهاتها را جدا کرده دور کنند و آنرا چهیدن گویند چنانچه اشیای شور هرکه دست دهد برنطیکه شاید بکنند و زور و
حرکت بسیار کنانند و حقنهٔ تیکهن آنرا نیز گویند مفید ست و چون مردم اشیای باد انگیز مدام بخورد و زود و حرکت و جماع و غصه و اندوه بسیار کنند و در خواندن
مدام مشغول باشد و فکر کند و شب بیدار ماند و تشنگی و گرسنگی بکشد و دهاتهای او نقصان گردند و اندک خورد و خلاصهٔ طعامش خشک گرداند و بعد سرایت در
وجود سبب قلت غود آرام و خوشی پیدا نیارد پس مردم فربه نشود بلکه لاغر گردد و گرسنگی و تشنگی و سرما و گرما و باد و باران کشیدن نتوانند و از بی قوتی
آن زحمتها یکه او را حادث گردند بازور تر بود و مرگ او یکی ازین علتهای دمه و سرفه و کهیروک و سپیه و علت شکم و کم گرسنگی و گوله و رکتپت باشد پس
مردم را شاید که از چیزیکه از ان لاغری پیدا آید احتراز نماید و اگر لاغر شده باشد باید که دودهی و کهیر کاکولی و اسگنده و بداریکند و سرون و سرادل
و بیار و کلشکری و کنگهی و اشیا شیرین چنانچه بدانش خواندآمده و شیر و حیوانات و گوشت شالی که در سرما بریده باشد و ستی و گندم بخورد و در بستر اندک
خواب کند و از جماع احتراز نماید و زور و حرکت بسیار نکند و حقنه شیکهن در کار بدانند و هر که چیزها یکه موجب فربهی اند و چیزها یکه موجب لاغری اند علی التساوی
بکار ببندد خلاصهٔ طعام او معتدل بحال باشد بدان سبب وجود او میانگی باشد نه سخت فربه و نه سخت لاغر و در کارها او را آهستگی نباشد و گرسنگی و تشنگی و
سردی و گرمی کشیدن تواند و آدمی سخت فربه و سخت لاغر نیک نیست و وجود میانگی نیکست و از مردم سخت فربه لاغر بهتر ست و بهفت دهات و اخلاط ثلثه
و بول و غایط را حدی معین نیست زیرا که وجودهای مردمان یکسان نیستند کسی فربه و کسی لاغر و کسی بزرگ اندام و کسی خورد و خفت و ایشان مدام یکسان
نمی مانند پس مقدار اخلاط ثلثه و دهات ایشان ممکن نیست که بیک حد بود و نیز اعتدال اخلاط معلوم نمیشود مگر آنکه چون مردم صحیح البدن باشد و اشتهای و
اخلاطش برابر اند و چون مرضی پیدا آید دانسته شود که اخلاط کم و بیش شده اند و علامت صحت و تندرستی آنست که دل و حواس کس بر جا باشد و وجود نیک
و سبک بوده باشد و خلاف این علامت مرض ست و نگاهداشت صحت نیکو باید کرد و هر شخصی را که اگر از دهاتها چیزی کم شده باشد علاج کنند که از ان دهات
ناقص زیادت شود و اگر چیزی از اخلاط زیادت شده باشد علاجی کنند که آن زیادتی او باد و گردانند تا مدام صحیح البدن و تندرست بماند والله اعلم بالصواب

فصل چهاردهم در کیفیت اجتماع غلبهٔ اخلاط ثلثه و خون و حدوث امراض ازان و این فصل را بزبان هندی برن پرستان

گویند بدانکه قوام بدن به باد و بلغم و صفرا هست چنانچه خانه قایم بستون باشد و هم از جهت این معنی بدن را ترستهونی نامند و اگر اینها از اعتدال برگردند
آینه بدن تباه گردد و بعضی گفته اند که قوام بدن بچهار چیز است سه این مذکوره و چهارم خون اکنون مقامات اصلی یاد کرده می آید مقام اصلی باد
کمر و دبر ست و مقام اصلی بلغم میان معده که آنرا امکواسی گویند و میان محل طعام خام که آنرا آماسی گویند و محل بلغم جای طعام خام ست و از بالای

و بعضی گویند تا ناف جای معده است و هر یکی از سه خلط پنج قسم ست و هر قسمی محل مخصوص ست مقامات باد یکی آنکه گفته شد و دوم ناف و سوم دل و چهارم گلو
و پنجم بندگاه و مقامات تلخه یکی جگر و سپرز دوم دل سوم چشم و چهارم چرم پنجم مقام اصلی که بالا ذکر افتاد و مقامات بلغم یکی سینه دوم سر سوم حلقوم
چهارم بندگاه و پنجم مقام اصلی که ذکر کرده افتاد و این هر دو قسم یعنی بلغم و تلخه مثل آفتاب و ماهتاب اند و باد هر دو را در محلها می برد گویند سریشیها قطعه شود
می کنند سوال آتش معده همین تلخه است یا از تلخه جدا جواب آتش معده غیر تلخه نیست زیرا که تلخه آتش ست که تا پاک بهضم طعام میکند کار آتش
میکند پس حاجت نمی باشد بسوی اثبات آتشی ورای تلخه و نیز چون آتش معده نقصان شود و برای آن علاجیکه موجب زیادتی تلخه باشد کنند و
چون آتش مذکور سخت زیادت شود علاجی کنند که تلخه را بنشانند پس معلوم شود که آتش معده غیر تلخه نیست و چون تلخه مذکور آتش میکند اطبا او را اگنی نامند
و در طبهای سابق مذکور ست که آتش معده از تلخه جدا نیست و تلخه که در میان پکواسی و آماسی ست عین تلخه او حرارت خود طعام و مایعات را هضم
میکند و خلط و بول و غایط را جدا میسازد و از مقام خود در تمام وجود کار آتش میکند و این تلخه را پاچک اگن یعنی آتش هضم کننده می نامند و تلخه
که در جگر و سپرز است رس را یعنی خلاصه طعام را برنگ لعل میگرداند و این تلخه را رنجک اگن یعنی آتش رنگ کننده گویند و تلخه که در دل است عقل و آرزو
و هر چیزی را پیدا می آرد و این تلخه را سادهک اگن گویند یعنی اختراع کننده آرزوها و تلخه که در چشم ست بینائی پیدا می آرد و این تلخه را الوچک اگن
یعنی آتش نماینده نامند و تلخه که در چرم ست آنچه از روغن و مثل آن بر وجود مالند یا در او کاه آن نشینند آن را پخته میکند و رنگ وجود را روشن کند و این
تلخه را اکنون بهراجک اگن یعنی روشن کننده وجود نامند اکنون خاصیت و مزه و رنگ تلخه گفته می آید بدانکه مزه تلخه تیز ست و بوی بد دارد مثل
بوی گوشت گنده اگر خام باشد رنگش سبز بود اگر پخته شود زرد گردد و گرم باشد و مزه اش صرف تلخ بود و آنکه نیکو پخته باشد مزه اش قدری ترش بود
و جای بلغم آماسی ست بدین سبب که بلغم سرد ست بالای تلخه بحکمت خدای تعالی جا یافته است چنانچه دیگ پر آب که بالای آتش نهد آتش را بر شدن
نمیدهد و پخته شود و همچنین بلغم آتش تلخه را بر شدن نمیدهد و از حرارت آن طعام پخته میگردد و آماسی که جای بلغم ست آتش تلخه را بر شدن نمیدهد قرارگاه
اول از آن طعام ست از اینجا بلغم مثل آب طعام را نرم و تر میکند تا زود هضم گردد و طعام آنجا شیرین و چرب و نرم باشد و کف نیز سرد و شیرین ست از جهت
آنکه خاصیت آب دارد و در تمام وجود تری میرساند و بلغم که در سینه جای میدارد و بندگاه هر دو کتف و انور و سر و جبین را گرفته است بقوت خود میدارد با خلال
اطعمه پیوسته دل را نیز محکم میگرداند و بلغم که در حلق ست زبان از و لذت خوردنیها می یابد و آنکه در سر ست مغز را محکم گرداند و سیر میکند و حواس خمسه را قوت میرساند
و بلغم که در بندگاه است جمله بندگاه گرفته میدارد و بلغم رنگ سپید دارد و سرد و گران و چرب و چسپنده مثل صمغ ست و مزه شیرین دارد و بلغم خام مزه نمکی
دارد و مقام خون جگر و سپرز است و خون نه چندان گرم و نه چندان سرد ست و مزه شیرین دارد و چرب و گران ست و رنگش لعل ست و بوی زشت دارد
همچو بوی گوشت خام چنانکه تا پاک انگیزد و از چیزی که تلخه زشت شود خون نیز از آن چیز بد شود و محلهای اخلاط که بیان افتاده است اخلاط اند کو را
در این جایها جمع شوند و نشانهای جمع شدن اینها در فصل ششم از فصول سینه ذکر کرده شده اند علامت جمع شدن باد است که شکم سخت شود
و اندام گران گردد و خوردن و آشامیدن چیزهای باد انگیز خوش نیاید و علامت جمع شدن تلخه است که رنگ اندام زرد گردد و گرمی اندک پیدا شود و چیزهای
که تلخه انگیز باشد خوش نیاید و علامت جمع شدن بلغم است که وجود گران شود و کاهلی پیدا آید و چیزیکه بلغم انگیز باشد خوش نیاید هر وقتیکه بدانند که جمع
شده است همدران وقت علاج کنند و اول وقت علاج همین ست و اسباب هر روز شدن اخلاط گفته می آید بدانکه هر وقتیکه مردم زور میکند یا
بسیار زور و حرکت و جماع و یا بسیار خوانده یا بسیار دود و یا از بلندی بیفتد و یا جست زند و یا بسیار پهلو بر دارد و یا سواری اسب و پیل و مانند آن بسیار کند
و بسیار و در راه بسیار رود و یا اشیای تیز و تلخ و زحمت و خشک و سبک و یا سرد و یا از سبزی خشک و گوشت خشک و تخم معصفر و کودر و کشتی و خنگلی و شالی ملخ
و بسیار تیتی و منگ و عدس و ماهری و مشک هر گونه باشد و سبب چیزهای بارها بخورد و یا فاقه کند و یا گاهی اندک و گاهی بسیار خورد و در حالت بد هضمی
و یا باد و بول و غایط و منی و قی و آروغ و عطسه و آب دیده نگاه دارد باد بر زور گردد و هنگام برشکال و سرما و هنگام باریدن باران و در غیر وقت و در غیر وقت بسیار

نشستن باد و در وقت سحر و در آخر روز و بعد هضم شدن طعام علی الخصوص باد زور آور د بدانکه غصه و اندوه و خوف و فاقه و زور کردن و خوردن اشیای تلخ یا تیز
و بسیار جماع و خوردن اشیای تیز و ترش و نمک دار و گرم و سبک و کنجد و روغن کنجد و کنجاره و کلتهی و سرشف و کتان و گوشت سوسمار و ماهی و گوشت بز و گوشت
نرمیش و جغرات و دوغ و آب جغرات و جغرات یکه چیزی منجمد باشد و سرکه هندی و میوه ترش و جمله شراب‌ها اسو و سرا و مانند آنها تلخه را بزور گردانند و از چیزهای گرم
و تابستان و هنگامیکه آفتاب در برج سنبله یا میزان بود و در میانه روز و میانه شب و وقت هضم شدن طعام نیز تلخه غلبه کند بدانکه خواب کردن در روز و یکجا
ماندن بغیر حرکت و اشیای شیرین و ترش و نمکی و سرد و چرب و دیر هضم و چسپنده و ابهکهندی و جو که پوستش کشیده باشد و ماش و گندم و کنجد و طعامیکه از غله
آس کرده سازند و شیر و جغرات و کهچری و آنکه از ماش و برنج و کنجد پزیده باشند و شیر و برنج و آنچه از نیشکر شود و گوشت جانوران که در آب یا در دلدل باشند و چربی کرنج
و نیلوفر و سی و کسوره و سنگهاره و میوه شیرینی و خوردن چیزهای سرد و پزده به وکد و در بد هضمی طعام بلغم را بزور گردانند و در آخر روز و اول روز و وقت طعام خوردن
و در موسم بهار نیز غلبه کف شود بدانکه از خوردن گوشت حیوانات آبی و اشیای چرب و دیر هضم و از خواب کردن در روز و غصه و گرمی آتش و آفتاب و رسیدن
زخم و بدهضمی و از خوردن اشیای تلخه انگیز خون غالب شود و بغیر غلبه خلطی خون غلبه نمیکند و از سبب هر خلطیکه خون غالب شود در فصل غلبه خون فصل غلبه
همان خلط باشد چنانچه خون اگر از سبب باد بد شود و در برشکال که هنگام غلبه باد است خون نیز غالب شود همچنین اگر سبب تلخه یا سبب بلغم بد شود در فصولیکه
آنها غالب شوند خون نیز غالب باشد اکنون علامت زیاده شدن هر یکی از سه خلط بیان کرده می آید علامت زیادتی باد آنست که در شکم درد کند و
باد در شکم بگردد و علامت غلبه تلخه آنست که آروغ ترش آید و تشنگی و تاپاک خیزد و علامت غلبه بلغم آنست که رغبت بر طعام نباشد و کف و آب از دهن
بیرون آید و وقتیکه علامت مذکوره پیدا شوند چون در وقت جمع شدن خلط علاج نکرده باشند باید که در وقت غلبه خلط علاج بکنند و این دوم وقت علاج است
اکنون طریق سرایت کردن اخلاط ثلثه و خون در وجود گفته می آید بدانکه خون خلط یا خون سخت زور آور باشد در جوش آید چنانچه نوره در سبو
بضرورت از محل خویش در تمامی وجود سرایت کند لیکن کف و تلخه و خون از خود سرایت کردن نتوانند بلکه اینها را باد سیر میکند و سرایت اینها پانزده طرز است
گاهی باد در وجود اینها سرایت میکند و گاهی تلخه و گاهی بلغم و گاهی خون و گاهی باد و تلخه و یا خون و گاهی باد یا بلغم و خون و گاهی تلخه بلغم و خون و گاهی
باد و تلخه و کف و گاهی باد و تلخه و بلغم و خون اینها بدینگونه گاهی در تمام وجود و گاهی در نیمی وجود و گاهی در یک عضوی سرایت دارند و در محلیکه سرایت کرده
برسند اگر در آن محل قوت شود همدر آن محل چسپنده میمانند و زحمت پیدا آوردن نتوانند طبیب را شاید که همدر آن وقت علاج بکند و اگر علاج نکند در
فصول خود که زور آور شوند غلبه کرده زحمت پیدا آرد و اگر باد در محل تلخه برود حکیم را شاید که علاج تلخه کند و اگر تلخه در محل بلغم برود علاج بلغم میباید کرد و اگر
بلغم در محل خلط دوم برود علاج آن دوم خلط باید کردن اکنون علامات سرایت باد آنست که باد راه گذاشته راهی دیگر گیرد و شکم را پر گرداند و درد
انگیزد و علامت سرایت خلط آنست که آروغ ترش آید و انواع تاپاک و مثل دردی که از سوختگی شود پیدا آرد و علامت سرایت کف آنست که ناآرزوی
طعام و بدهضمی پیدا گردد و تن را گران گرداند و در وجود وقتی پیدا آرد و چون بدانند که خلطی از مقام خود سرایت کرده است اگر در وقت اجماع و در وقت
غلبه آن خلط علاج نکرده باشند باید که درین وقت بکنند و این سوم وقت علاج است و چون اخلاط مقام خود گذاشته در شکم آیند زحمت گوله و قولنج که اورا
بدرده گویند و علتهای شکم پیدا آرد و گرسنگی کم کنند و شکم را پر باد گردانند و ضعفه که بسوچیکان نامند و اتیسار و مانند اینها را پیدا آرد و اگر در مثانه در آیند
پرمیو و سنگ مثانه و سوزاک بول و مانند این حادث شود و اگر در نموره در آیند علتهای ذکر پیدا کنند و اگر در بر در آیند بهگندر و بواسیر و مانند
اینها پیدا آرند و اگر در خصیتین در آیند زحمت زیادتی خایه که آنرا انده برده گویند پیدا آرند و اگر در حلقوم در آیند زحمتهای سر و دهن و بینی و گوش و
چشم و دردی پیدا کنند و اگر در جرم و گوشت و خون در آیند علتهای خورد که آنرا کهید سوگ گویند پیدا شود و تفصیل اینها پیشتر خواهد شد و علت
بیست و سبب نیز ظاهر گردد و اگر در چربی در آیند زحمتیکه انسان گره ها در اندام افتد پیدا شود و آنرا اگر نتهه گویند و آنجی که نوعی از دمامیل است
و ارب نامند و سولی پیدا شود لیکن این سخت تر میگردد و کلکند و اپجی و مانند اینها ظاهر میگردد و اگر در استخوان در آیند علت بدرده و مانند آن که نوعی از دبل است

مانند اینها ظاهر گرداند و اگر در پای درآید غلبه شلند یعنی سلیپا در کیپات و باد کتک و مثل اینها ظاهر شود و اگر در تمام وجود زحمتهای تمام وجود را چنانچه تپ و بحران حادث
شوند و چون خلطی پیدا شود تجاوز از محال خود محلی قرار گیرد و بیرون زور شود و علامت مرضیکه از غلبه خلط شیر خواهد شد ظاهر گردد و درین وقت علاج می باید کرد تا مرض مذکور
حادث نگردد و همین چهارم وقت علاج است و نشانیهای امراض که پیش از حدوث امراض ظاهر میگردد در باب علامت علاج گفته خواهد شد و چون زحمت ظاهر
شود باید که بهمچو پیدا شدن زحمت علاج بکنند و این پنجم وقت علاج است چون مرض قرار گیرد و بکمال برسد ازالت او دشوار باشد و آن وقت آخرین است از شش
اوقات علاج اگر درین وقت از علاج تاخیر کنند مرض دلاور شود و هر حکیمیکه جمع گشتن اخلاط و زور آوردن آن در محل جمع و سرایت کردنش در وجود و مقام گرفتن اخلاط
بداند و مرض را بشناسد و بداند که کدام وقت خلط حدوث یافته است آنرا حاذق توان گفت و آنکه آنچه را نداند حاذق نباشد اگر در طبیب وقت جمع شدن اخلاط ثلثه
دارو کند اخلاط غلبه نکنند و آنچه موقوف بر غلبه است آنرا پیدا کردن نتواند اگر درین وقت دارو نکنند اخلاط زور آورده در وجود سرایت کرده زحمتهای گوناگون پیدا آرند و این
شش وقت علاج که گفته شده است اگر در وقت سابق علاج نکنند در اوقات متاخره بترتیب مذکوره قویتر گردند **فائده** بباید خبرست که ازان اخلاط غلبه می آرد
یکی خوردن دوم فعلها چنانچه زور کردن و بسیار گفتن و دویدن و کشتی کردن و بیدار بودن سوم زمان چهارم مکان و خلط گاهی از مخالف هر چهار و گاهی از سه
و گاهی از دو و گاهی از یکی که غلبه آمده و اگر از غلبه یک خلط زحمت پیدا شود و برای یکی تداوی کنند و اگر دو خلط یا سه خلط یا چهار بهم پیوسته و غلبه نموده زحمت
پیدا آرند و میان ایشان هر کرا زور زیادت باشد برای او چنان علاج کنند که زورش دور شود و دیگر اخلاط زور آوردن نتوانند والله اعلم و احکم بالصواب

فصل پانزدهم در بیان نشانیها که ازان معلوم میشود که بخستگی دوا پذیرست یا لا دوا و این فصل مسمی به پریت واریت برن بکهاکی

بدانکه پیش از موت البته نشانیهای موت پیدا میشود و گاهی معلوم میشود و گاهی معلوم نمیشود بسبب آنکه طبیب حاذق نباشد یا آنکه طبیب بر تشخیص آن توجه
تمام نکند یا بسبب آنکه بمجرد حدوث شدن نشانی مذکور بمرد و معلوم نگردد و چون نشانی موت حادث گردد البته مریض بمیرد مگر به علاج رساین یا بدعای
زاهد که مستجاب الدعوات باشد گاه است که نمیرد نشانی موت ستاره نحوست مانند چنانچه اثر نحوست ستاره در وقتیکه تاثیرش متعلق بدان وقت است ظاهر
شود گاه قریب و گاه از مدت همچنین اثر نشانی موت هنگامیکه تاثیرش متعلق بدو است گاه قریب گاه بعید ظاهر نماید باید که طبیب در وقت نشانی موت
کوشش بلیغ نماید اگر بداند که نشانی موت ظاهر شده است از علاج احتراز کنند اگر علاج کنند متهم به نامباری گردد و هر نوعیکه مزه و رنگی که مناسب بخستگی نباشد
علامت مرگ بود و بخستگی که از غلبه باد باشد بوی آن نیز که مناسب است چنانچه سندهی و فلفلین می آید و آنکه از غلبه تلخه باشد بوی آن همچو سعجنه و خردل که آنرا
همچنین گویند باید و آنکه از غلبه کف باشد بوی آن مثل بوی گوشت خام ماند و آنکه از غلبه خون باشد بوی آن مثل بوی آهن باشد و آنکه از غلبه باد و
تلخه باشد بوی آن مثل بوی تراز شالی ماند و آنکه از غلبه باد و بلغم بود بوی آن مثل بوی کتان شاید و آنکه از غلبه تلخه و بلغم بود بوی آن مثل بوی روغن
کنجد و آنکه از غلبه اخلاط ثلثه بود دران هر سه نوع بوی هر نوعی ازان در خلطی مذکورست می باید که اگر از بخستگی بوی شراب یا بوی عود یا روغن ستور یا گل
مالتی یا گل نیلوفر یا بوی صندل یا حنیه یا دیگر خوشبوها همچنین بوئیکه گاهی نشمیده باشد آید آن بخستگی را لا دوا دانند و این علامت مرگ است و اگر از
بخستگی بوی مثل بوی اسپ یا سگ و زاغ یا گوشت خشک و گنده و کرم و اودس یا خلس یا بوئیکه از زمین وقت زدن تیر شک پیدا آید ظهور نماند آنرا
لا دوا شمارند و هر بخستگی که از غلبه تلخه باشد رنگش مثل زعفران و مقداری سیاه نماید و سوزش نکند و نیز درد و دور نباشد آنرا هم لا دوا شمارند و بخستگی که از غلبه
بلغم بود و سخت بود و خارش کند و رنگش سپید باشد و چرب بود و سوزش و درد بسیار کند و آن نیز قابل به شدن نیست و بخستگی که از غلبه باد باشد و رنگش
سیاه بود و اندک اندک ریم رقیق ازان بچکد یا در مقام خطرناک باشد و سوزش نکند و هیچ درد و دور نباشد آن نیز به نگردد و بخستگی که آواز ازان خرخره آید یا دیه
نیز دو سوزنده باشد و بخستگی که بالای جرم و گوشت باشد ازان باد با آواز بیرون آید و آنکه در مقام خطرناک نباشد اما درد بسیار کند و آنکه درون آن سوزش بود
و بیرون سرد بود و آنکه عکس این بود و بیرون و بخستگی که در اشکال سنان یا نیزه و یا علم و یا گردون یا اسپ یا پیل یا گاو و یا شکل خانه دیده شود یا چنان نماید
اگر بعد تحیت اندو هر بخستگی که در مقام خطرناک پیدا شود و خون و ریم ازان بسیار شود و گوشت و زور بسبب آن نقصان شود و دمه و سرفه و ناآرزوی طعام

پیدا آید و هر غذائی که مناسب برای او علاج بسیار کرده باشند و به نگردد و این زحمت لازم او گفته اند طبیب را باید که از علاج اینها احتراز نماید والله اعلم بالصواب

فصل شانزدهم در فال نیک و بد که ازان صحت یافتن و نا یافتن مریض معلوم گردد

و این فصل را بهندی مسمی به بریت و اریت اسن درستی ست بدانکه از خواب هائی که کسیکه بطلب طبیب او را فرستد و از نشانی روی و لباس و سخن و کار آواز و وقت سعد و نحس مانند غیبت دل طبیب و خارجیت به علاج ها سخن طبیب و از جهیدن اعضا آواز و فال ها و کیفیت ها زدین یا صحت یافتن و نا یافتن مریض معلوم میگردد و اگر مریض صالح ست فرستاده نیز صالح باشد دلالت نیک شدن مریض بود و همچنین اگر مریض در اصل بد کردار باشد اگر فرستاده همچنان بود باید که طبیب صحت بر شدن مریض استدلال کند اگر فرستاده مخالف مریض بود بر صحت شدن مریض اعتماد نکنند اگر فرستاده خصی یا زن باشد یا آنکه چند کس متعاقب از جهت طلب طبیب بیایند یا بسیار طالبان طبیب از جهت اعراض مختلف در یک حالت بیایند و یا طالب بر خر یا اشتر و یا گردون سوار شده بیایند نیز معلوم کنند که مریض نیکو نخواهد شد و اگر طالبان کمند و یا چوب دستی بر دست کرده آیند و یا تیغ و مثل آن برابر کرده بیارد یا جامه رنگین یا نو یا کهنه پوشیده یا جامه بر کتف انداخته و در زیر بغل جیب کشیده و یا بالا و فرود یکجامه پوشیده باشد یا عضوی اندام آنکس نقصان یا زیادت باشد یا کوز پشت یا شل یا مثل آن یا کوته قد آبز ابران بود بر نه گویند بود یا ترسان آید یا چنین باشد که از دیدن او مردمان ترسند یا بد خلق یا بد زبان باشد او را طبیب گاه بران بیند یا دست بر سینه یا پستان داشته حکایت یا گرانه جامه یا انگشت خنصر یا موی اندام یا ناخن گیران نماید یا دست بر گوش یا بر کتف یا بر سینه یا بر کله یا بر سر یا بر شکم نهاده آید یا سفال شکسته یا سنگریزه یا خاکستر یا استخوان یا کاهکست یا انگشت نر بر دستش باشد یا بعد آمدن بر زمین خطها بکشد یا چیزی از دست بر تاب کنان یا کلوخ شکنان نماید یا روغن یا عفص بر اندام مالیده باشد یا گاهای حل پوشیده باشد یا چیزی لعل بر اندام سخت کرده باشد یا میوه پخته که بسیار زود رها نماند بر دست او باشد یا ناخن بناخن بگیرد یا پای بدست کرده یا نعلین یا چرم بدست او باشد یا نعلینکه بد بود در گرفتار باشد چنانچه زحمت کوله و پست و مثل آن یا گریه کنان آید یا دم بسیار وارد یا علتی در چشمش باشد یا کور بود یا بعد آمدن طرف جنوب طبیب یکپای زور داده یا هر دو دست بسته ایستاده شود جمله علامت نا یافتن صحت مریض دانند اگر طبیب رخ جانب جنوب کرده نشسته باشد یا در جای ناپاک بود یا آتش افروزد یا کسی را میزند یا در طعام پختن باشد یا برهنه بود یا در زمین غلطیده یا در مستراح رفته و طهارت نکرده بود یا موی کشاده یا روغن بر اندام مالیده باشد یا در بیقراری بود یا طبیب کافر و بت پرستی یا در کار مردگان باشد یا طبیب علامتی بد در آسمان یا در زمین دیده باشد در چنین حالها چون کسی بر طبیب برای حاجت علاج آید آن بر بنا باید اگر در طالب در نیمروز یا در نیم شب یا وقت طلوع یا وقت غروب یا وقتیکه ماه در منزل ثریا باشد یا هفته یا طرفه جبهه یا شوله یا زهره یا بطین باشد بحاجت علاج پیش طبیب آید آن حاجتش بر بنا باید اگر در یکی ازین اوقات که آنها بهندی چوتهه و نومی و چهته و یونانیان و ایاوس گویند طالب طبیب آید کارش بر بنا باید و اگر فرستاده شده نزد آتش بوده باشد ماند آمش خوبی کرده در تیمر وزنه طلب طبیب آید بحبت مرضیکه تلخه دارد و آن فرستاده را نیز بد باید شمرد و اگر بر سنیطر لق برای زحمت بلغم آید مبارک باشد و مریض نیکو شود همین گونه هر علامتی و فالی که موافق علاج مرض باشد بدانند که آن علاج صحت مریض آست و اگر مخالف آن باشد بد بود کسی را که علت کیفیت یا اختیار یا پر سو باشد فرستاده شده را یا طبیب بر سر آب ملاقات شود مریض فی الحال نیکو شود و اگر فرستاده شود خردمند و سبز رنگ و خوبصورت بود یا سپید پوست و از گروه مریض باشد و از وقت طلب و طریق آن بود و لباس پاک پوشد بر گاو یا اسب سوار یا پیاده بیاید یا بر و چیزی باشد که خوب تفاؤل نیکست و نا خوشی نیاید آنچنین کس را مبارک دانند و اگر طبیب با قرار دل در جای هموار و پاک رخ جانب شرق کرده بود و اگر دران حال فرستاده شده بیاید حاجتش بر آید اگر در وقت روان شدن طبیب سوی مریض گوشت یا سوی پر آب یا صیحه یا ز بار دار یا تهنیت یا دعا گویان دیگر یا ماده گاو و یا ستور و یا اشیا سعید چنانچه جواهرات و مثل آن خر استخوان و پنبه روغن و شیر و خاکستر سپید در نظرش آید مبارک بود و اگر زن جوان یا پسر یا ماده گاو یا گوساله یا آدمیهای نیک با رنگ و نقش که برای کار خیر و شادی میسازند یا دختر یا کنیز زیور آراسته یا ماهی یا میوه خام یا مار مرواریدها و یا زر یا دیگر جواهر یا پادشاه و یا امرا یا آتش سوزان یا اسب نیک یا بط یا سبزک یا طاؤس پیش آید یا آواز دل رعد یا شگونه یا نی نیزه یا آواز شیر یا گاو یا اسب یا پیل شنود جمله را نیک و مبارک باید دانست و آواز نعلدار بوم خورد و بعضی که کوسر اگر از طرف چپ شنود مبارک بود و تفاؤل مردم که سخن گزیده گو یند بهتر بود و بر درخت باردار و شیر دار که بی [illegible] و سبز باشند

یا نام یا برق طرف راست چپ اگر جانوران آواز کنند نیک باشد و اگر درخت خشک یا برق زده یا بی برگ یا خار دار و یا درختی که بلی پیدا شده یا سنگ یا ...
یا استخوان یا بر بلندی یا بر کاهکت یا بر زکال یا بر جای سوختن هندوان یا بالای مُنی جانوران آواز کرده صید کنند نامبارک باشد و اگر طرف ... فالگیر در جنوب
آواز کنند نیز نامبارک بود و آنکه جانورانی که نام مذکر دارند چنانکه شیر خاب و بط و مثل اینها طرف چپ نیک بود و آنکه نام مونث دارند چنانکه کویل و کراهی ...
اینها طرف راست نیک باشد و اگر هنگام رفتن طبیب بر مریض سنگ و سفال و ماسو و سبز که از طرف راست سوی چپ روند نیک بود و مار و خرگوش
و گس و بوم خورد رفتن اینها سوی چپ و عکس هر دو را نامبارک گویند و سوسمار و بوقلمون دیدن و آواز کردن اینها بد باشد و ساذی که در طلب طبیب
بدست و ذکر بالا گفته است اگر بدان سان کسی پیش طبیب وقت روان شدن پیش بطرف مریض آید آن نیز نیکو بود و اگر پیش طبیب آورند پر از کلتی یا کنجی
یا پیه یا کاهکت یا سنگها یا خاکستر یا زکال خویش آید نامبارکست و آورند پر از شراب خالص بدست آید نیکست و آورند پر از شراب غیر خالص بدست آورنا
پر از سرشف لعل نیز بدست و اگر چوب خشک یا مرده یا گناهکار یا محبوب یا برگ خشک یا دشمن پیش آید نامبارکست و اگر باد نرم و خوشبوی و سرد وقت
روان شدن بر پشت رسد میمون بود و اگر باد تیز و گرم و زشت بوی بر روی آید نامبارکست اگر در وقت رفتن بعلاج مریض آرند و کرسنه اند کسی مانند ...
بشکن و بیرشنو و نیک بود و اگر در وقت رفتن علاج برای بدر و علت شکم چنانچه کوله آواز شکاف بکن در گوش آید مبارک بود و اگر در علاج رکیب ... بیماران ...
اینها آواز لفظ بر بند و بشنو و نیک بود و اگر در علاج علت و بهم بد بنگو و بر بای هر علاج لفظی موافق آن علاج بود و بشنو و نیک بود و اگر هنگام رفتن بعض ...
گریه و سخن منع بشنود یا چیزی شکسته شود یا عطسه آید یا وقت روان شدن پای طبیب بلغزد یا دل طبیب بر علاج راغب نبود نامبارک باشد و وقت در آمدن
خانه مریض اگر انچه ... باشد و بد داند و فال وقت روان شدن طبیب از خانه خود یا وقت در آمدن خانه مریض معتبر است و انچه در اثنای راه حادث شود از
فال محبوب نیست و چون طبیب از خانه مریض برون آید اگر موی یا خاکستر یا استخوان یا چوب خشک یا سنگ مثانه یا کاهکت یا پیه یا خار یا چهارپائی باز کون
یا سست یا روغن کنجد یا مرده یا آدمی عضوی بریده یا ... یا برهنه یا موی سترده یا جامه لعل پوشیده در نظرش آید یا در وقت یا در خانه در آمدن در
خانه خود یکی ازین چیزها آید نامبارک بود و اگر بحضور طبیب در خانه مریض چند آوند یا کی جا داشته باشند خوبی خود بخود ... مثل آن ازین بکشند یا چیزی
شکسته شود یا بر چیزی که طبیب نشسته باشد بکشند یا وقت برآمدن طبیب مریض دنبال رود یا دران وقت مریض سرنگون باشد یا وقت حکایت کردن با طبیب
مریض عضوی از ان خود یا جامه خواب یا دیوار بست مالد یا دست و پای و سر یا پشت بجنباند و بلرزاند یا دست طبیب گرفته بر سینه یا بر سر خود نهد یا طبیب
چشم بالا کرده حکایت کند نامبارک بود و این جمله نشانها نابه شدن مریض است و چون مریض از طبیب نفرت گیرد نیز نامبارک بود بدانکه هر خوابیکه مریض
یا طبیب و یا محبان مریض ببینند اثر آن در حق مریض باشد اگر در خواب ببیند که کسی روغن در اندام مالیده و یا بر استر و یا بر درندگان یا خوک یا بر خر یا بر جاموش
سوار شده جانب جنوب میرود یا عورت سیاه رنگ که جامه لعل پوشیده و موشیش نیز لعل باشد او را بسته در قص کنان و کشان جانب جنوب می برد یا می ...
که خاک ... و یا جامه او دلبسته و کشیده جانب جنوب میبرد و یا او را مرده در کنار گیرد یا قلندر یا ابدال و مانند ایشان در گلو میگیرند یا حیوان درنده دهن کشاده سر ...
میگیرد یا او در خواب شهد یا روغن کنجد می نوشد یا در خلیش غرق میشود یا به خلیش آلوده میشود و همدران وقت میخندد و رقص میکند یا در خواب برهنه یا رگ
لعل بر سر می نهد یا می بیند که بر سینه اش نی نیزه و یا نی بوریا یا درخت تار برآمده است یا بیند که شیر آبی و جز آن فرو برده است یا در شکم یا در میرود و یا از کوه افتاده
است یا در حفره فرو رفته است یا بیند که آب جوی او را فرو برده است یا سرش تراشیده شده است یا دشمنان زده آورده اند یا زاغ یا شغال او را ...
یا چشم او کور شده است یا قی یا اسهال میکند یا دندانش شکسته است یا درخت نبکی یا بر سوار است یا پیه یا روغن یا کنجاره یا آهن یا نمک یا کنجد یافته است
یا طعام پخته است بخورد یا شراب می نوشد یا کسی او را گرفته میبرد و دیگر یا میکند یا بیند که آفتاب یا ماه یا ستاره از آسمان افتاده است یا چراغ مرده است
و یا می بیند که زمین ... عقب میگردد و نامبارک بود و این خوابها اگر تندرست باشد مریض شود و اگر بیمار بیند بمیرد و بعضی خوابها یکی ... فراموش شود یا بیند
... کنند ... شود ... بغلبه خلطی که مناسب آن دیده شود و تفصیل آن ... تشریح اعضا ... اگر صاحب تب

در خواب بیند که با سگ دوستی کند و با خرس کشتی می بیند که با کسی محبت میکند و صاحب نماز می بیند که با دیوانه دوستی می ورزد و کسیکه او را با بیرون باشد و بیند اگر با دوست

محبت میکند و کسی که او را با پیمودن ایستاده باشد در خواب ببیند که آب می نوشد و اگر کسی ببیند که روغن ستور مینوشد و کسیکه او را گوله باشد ببیند که در کلیمش رسته است

و صاحب رنج نیز ببیند که بر سرش درخت بر آمده است و صاحب علت قی ببیند که در خواب سفالی میخورد و صاحب علت کرتپت و استسقا در مه ببیند که شهد میخورد

و شیدگی ببیند که او را اشیای زرد میخورد و صاحب علت کرتپت ببیند که خون می نوشد نیز مبارک بنود و این جمله خوابها باید شمرد و چون بر بنگوه می بیند

بران کسی بگوید که صدمه اش کنجد و زر و آهن و ماده گاو و خر آن بد بر بدانکه اکنون خوابهای که نیکو بود گفته می آید اگر مریض در خواب مردم اشراف ...

ماده گاو دوستی و روستان زنده یا پادشاه یا آتش سوزناک یا مردمان صالح یا آب صاف را بیند صحت یابد اگر تندرست این را بیند چیزی اسباب و ...

اگر در خواب بیند که بر قصر بلند یا بر درخت یا بر عمارت یا بر فیل یا بر اسپ یا بر کوه سوار شده است یا در دریا یا در جوی آبها بران گذر یا شناکرده یا بکشتی سوار شده

روان شده است این جمله خوابهای نیک شمرده اند و چون کسی را در خواب مار یا زنبور سیاه یا دیوچه بگزد اگر کسی مریض بود صحیح شود و اگر تندرست باشد چیزی او را

منفعت حاصل شود و هر مریض را که خواب نیک بود باید که آن مریض را علاج کنند که عمرش دراز است والله اعلم بالصواب

فصل هفتم در بیان اشیائیکه خلط فاسد را بقی یا باسهال یا بعرق بیرون افگند و چیزهائیکه خلط زیادت شده را باعتدال آرد و این

فصل هندوی سنسودهن و شمن منسوب بدانکه سنسودهن عبارت از انواع اول و شمن از نوع دوم است اما نوع اول مشتمل چهار قسم است یکی آنکه

قی آورد و آن انجیر یا اندر جو و مهل و بارکرایا بارکهسال یعنی بندال بارکدو سے تلخ و بار ترئی تلخ و شیرین و سرشف و با بهنگ و پیل دراز و بار کرنج

و بار جکمند و بیخ کچنار و بیخ سکنان و بیخ نم و بیخ اسگنده و بیخ نیس و بیخ مدهیرا یا بیخ هر دو بیخ و بیخ سنی خورد که در جنگل میباشد و بیخ کندوری

و بیخ حنظل و بیخ چچینده جنگلی از کچنار یا چچینده جنگلے مجموع را کوبدار ادکن گویند و کوبدار نام کچنار است دوم آنکه اسهال آرند و آن اسهانند نسوت

حنظل و نسوت سپید و داستن و دروتی که نوعی از داستن است و سپتلا که نوعی از زقوم است و جوتلی که نوعی از میده هاسینگے است و حنظل که گل سپید دارد

و بید باره و زقوم و چوک و چنجره و چیتره و بیخ ربهه و کاکش و تلوک که نوعی از لوده است و بکاین و بادل و کمیلا و سپاری و تر پهله و نیل و بکرواله و بید انجیر و کرنج

و بهنگ و چهیون و اگهه و مالکنگنی از نسوت تا کاکش بیخها بستانند از تلوک تا بادل و بکاین پوست بگیرد و از کمیلا هر چه بار او بیرون آید مثل خاکستر میباشد

بایدگرفت و از سپاری و تر پهله بار بستانند و از بیل تا کرنج برگ بستانند و از باقی گیاهها شیره باید گرفت سوم آنکه قی یا اسهال هر دو آرند و آن اینها اند

ترئی تلخ و سپتلا و جوتلی و دیوداری یعنی کهسال و بندال نیز نامند و کریلی از این داروها برگ شلیده و شیرها بستانند چهارم آنکه خلط فاسد را از راه بینی

اندازند و آن اینها اند پیل دراز و بهنگ چنجره و سهجنه و سرشف زرد و اصل و سرس و پیل گرد و کبر و کندوری و اسپند سیاه و سپید و بیخ و مالکنگنی و کرنج

و هرونگ و سرو و تلیس و سندهی و تالیس و تمال و تلسی و بیری و دهنکوت و میده هاسینگی و ترنج جنگلی و سهجنه و لعل و پیلو و گل جاتی و چوب و درخت تار و ساک

و چوب درخت گلچکان و انگزه و نمک و شراب خالص و خمیره و سرگین و ناو گاو و بول گاو و از پیل دراز تا پیل گرد بار بستانند و از کبیر تا آگ بیخ بگیرند و از تلیس ...

سیرو سندهی تعینه باید گرفت و از تالیس تا بیری برگ بستانند و از دهنکوت تا میده هاسینگی پوست بگیرند و از ترنج جنگلی و پیلو و سهجنه و لعل و جاتی گل بگیرند و از

درخت سال و تار و دهو و سار یعنی چوب میانه درخت که سخت بود سیاه میباشد بگیرد و از لک و انگزه و نمک نیز میان آن بگیرند دوم نوعی بر سه قسم است

یکی آنکه زیادتی باد را دفع کند و آن اینها اند دیودار و کوتهه و زرد چوب و برن و میده هاسینگی و بیبار و کنگهی و بیابانسه و بانسه که گل نیلی دارد و بانسه و درخت

سالی و چاول و رفنی و نیزه و سوانی و کلوهی و بید انجیر و پاکهان و بید و هر دو آگ و شالی و کد هیرنه و گچینده و بهل و کنیار و بهارنگی و دنبه و کاگرا سینگی و تینک و غلام ...

و کنار و بنرنگ و خورد و کلستی و مانند آن و کن جداگانه های معجون و مسهل که بالا گفته است اما دیگر داروها که دفع باد اند بسیار اند لیکن در مسهل اند گفته شده

است دوم آنکه زیادتی بلغم را دفع کند و آن اینها اند صندل و کتمین و اسیر و بالا و مجیتهه و دودهی و بید نکند و ستر اصل و نوع بنفشه و نیلوفر و سال و ماهیول ...

و ستلیه و تمر هندی و سی و گل سپید سیاه گلکند و کانده و کیلا که جا بکان آنرا اعد کار سیدرنگ از دوی مان بیغان مدتیب سپید و سبز و مهرهی و معجون کا کولیا و کن

کلمیده یا دکن و تن گنجول و بعضی ادویه نیز دافع آنها اند سوم آنکه زیاده قی کند یا دفع نمانید و آن اینها اند عود سیاه و سپید و تلیل و کوته و زرد چوب و کافور و سونف و
سنبل هندی و بار و ناس و سپید و مکر و نج و هنگوت و جای و غیره و مکرباری و تهکن و موچاک که در زمین شمال می باشد و گنجول خلی و گنجول کنک معجون نیلیا دکن
و سیتا دکن و معجون مهلکا دکن و معجون کنا دکن و معجون سرسا دکن و معجون ارکیه یا دکن بدانکه طبیب را باید که هر داروی از این جمله بدهد در علت و
معلول و روز گرسنگی دیده و اقسام اخلاط فصیده استعمال کنند زیرا که اگر علت زبون را داروی قوی بسیار دهند علت مذکور دفع شود اما انواع دیگر
علت پیدا گردد و اگر گرسنگی اندک باشد داروی بسیار دهد دارو هضم نشود و اگر شود بدشواری شود اگر قوت معلول اندک باشد داروی بسیار دهد سستی و
بیهوشی و مستی آرد اگر داروی منسو دهن از مقدار روز گرسنگی زیادت دهد زیاده اسهال یا قی یا زیاده تر یا ناس بسیار بدهد اگر اندک دهد غرض حاصل نکند اگر
مرض بسبب مرض لاغر شده باشد علاج او منسو دهن بود باید که آن مرض را لازم منسو دهن بدهد اگر در کسی خلط جای خود گذاشته باشد آنکس که بغیر سبب
مرض لاغر شده باشد و علاج داروی منسو دهن هر جنس بود نظر بلاغری نکند داروی منسو دهن بدهد بدانکه اگر معلول را زهر میانگی باشد مواز شد دوازده
درم یا شانزده درم جوش داروهای لینی کاشا باید اگرچه در سسرت چلد رم دادن گفته است اگر چنین مرض را چون دهد مواز نه چهار درم بدهد و داروها باید
سکره و بدهد آن نیز چهار درم بخورد والله اعلم بالحکم **فصل هجدهم در کیفیت اوزان** و در این فصل هندی بر پهاکها منسوبست بدانکه غذه و
شعاع آفتاب دیده شود آنرا حکمای هند بزبان خود ترسری نامند مرکب از سی چیز است و آن چیز را پرمان نامند و مقدار شش ترسرین را
مریج نامند و از شش مریج را یکان می شود و آن دانه خردل است و از سه را یکان یک دانه سرشف زرد شمارند و مقدار هشت دانه سرشف را یک جو گویند
و از چهار جو یک حبه می شود و آنرا رتکا گویند و از شش رتکا یک ماشه شمارند و از چهار ماشه یک درم هندی آنرا تانک گویند و سان و دهرن نیز گویند و از دو
درم یک کول و از دو کول یک کرکه می شود و این را بدالیه نیز گویند و از دو کرکه آن چهار درم است و یک سکت می شود یعنی این هشت درم بود و از دو سکت
یک پل می شود پل را هشت هم گویند و آن شانزده درم باشد و از دو پل یک پرست شود و آن سی و دو درم باشد و از دو پرست یک انجلی شود و آن شصت و
چهار درم باشد و آنرا کرویم گویند و از دو کرو یک مانکا شود و این را سرا و نیز گویند و از دو مانکا یک پرستهی شود و از چهار پرستهی یک آدهک شود و این کنس پاتر
نیز گویند و از چهار آدهک یک دون شود و این فصل را ارمن و کلس نیز گویند از دو دون یک صورت شمارند و از دو صورت یک درونی می شود همین را کون
گویند یعنی یکی از چهار درونی یک کهار شمارند و از دو هزار پل یک بهار شود و از صد پل یک تلا این وزنی بطریق مذکور معتبر است هندی این را
ماکهدی پر پهاکها گویند بدانکه داروی که مقدار حبه یا زیاده از آن تا کرو باشد خواه تر یا خشک خواه مایع باشد آن مقدار که گفته خواهد شد بگیرند و داروی که
مقدار پرسته یا زیادت از آن یا آخر وزن تلا می شود باید که آن مقدار گفته خواهد شد از خشک باشد همان مقدار بگیرد و اگر تر باشد یا مایع باشد دو چندان
بگیرند حکما میگویند که مریضان را در همه اوقات دارو یکسان نباید داد بلکه حسب قوت گرسنگی و سن مریض و فصل و خواص زمین دیده مناسب آن بدهد و
در آخر زمان مردم کم گرسنگی و کم زور و ضعیف تن می شود بدین جهت بعضی حکما وزن را بجهت استعمال دارو از وزن سابق چیزی کمتر اعتبار کرده اند و
آن چنین است که مقدار دوازده دانه سرشف را یک جو گویند و از جو یک گنجا می شود و از هشت حبه یک ماشه یعنی هفت حبه را یک ماشه اعتبار کرده اند و چهار
ماشه را یک درم گویند و از شش ماشه را یک کدبانه نامند و ده ماشه را یک کرکه و یک پل می شود و از چهار پل یک کرد می شود و از چهار کرد یک پرسته شود چنانچه
ذکر یافته است و این وزن را بدان طریق معتبرست هندی کالنک پر پهاکها گویند **فائده** طبیب را باید که در هر علاجی که داروی نو و تازه
استعمال کند خواه تر خواه خشک که هر دو یکسان اند مگر باربرنگ و پیپل و شهد و قند و گشنیز و روغن ستور و شهد که کهنه باید گلوی و کرا و بانسه [illegible] تازه استعمال
کنند ... و کند ... خصوص ... و این ... آن مقدار که گفته شود همان قدر بگیرند و دو چند نگیرند اگرچه تر بود و بعضی گویند
داروهای نو تازه ... بهتر اند هر دارو که وقت معین نکنند ... باید خورد و هر دارو که برای گرفتن آن برگ و شاخ که باید ذکر کرد
شود بیخ آن دارو بستانند و هر علاجی که وزن دارو مختلف گفته نشده باشد همه را مساوی گرفته ... که تمام آن ... معین کرده نشده آن ... کل

استعمال کنند و در هر عضوی نام یک دارو و در محل آمده باشد آنرا دو چند بگیرند داروی نو اگر یکسان بمحافظت باد ارد با تیزی و خواص خود باشد دیگر کار او لیسه
بعد از یک سال خاصیت نقصان شود و در روغن ستعد و روغن کهنه بخشیده باشد بعد چهار ماه خاصیت اینها کم شود و غلها که زود هضم شود و ادویه که بسبب عفونت آید
بعد از یک سال قوت کم شود مگر چند چیز که قوت آنها بدیر ماند مانند گیگل که نشود بلکه زیادت گردد چنانچه جمله شیرابها و جمله گوهر یا کشته فندها تا کشته چون زر
و نقره و جز آن و عیش فائده اگر طبیب در مجربات بلا گفته شده اند یک دارو یا دو داروی مخالف مرض مریض بیند بجای آن دارویکه موافق مرض باشد
استعمال کنند والله اعلم بالصواب **فصل نوزدهم در اسمای بعضی داروهایی که مصطلح اطبای هند است** بدانکه هر داروی
که غلط بوده هضم نکند لیکن گرسنگی را زیادت گرداند آنرا بهندوی اوجین گویند چنانچه سونف و هر دارویکه غلط بوده را هضم کند و گرسنگی را زیادت نکند
آنرا پاجن گویند چنانچه چیتره ناگکیسر و هر دارویکه گرسنگی را افزاید و غلط بوده را نیز هضم گرداند آنرا ادمین دیاجن گویند چنانچه چیتره و آنکه اخلاط را فاسد
نگرداند و بیرون نکشد بلکه اگر غلط زیادت شده باشد آنرا باعتدال آرد و مستعمل را برقرار دارد آنرا استهمن گویند چنانچه گلوی و دارویکه غایط را پخته و شکسته
فرو ریزد آنرا انلومن نامند چنانچه بلیله و آنکه غایط را پختن ندهد و فرود اندازد آنرا اسرنس گویند چنانچه کردا له و هر دارویکه خلط خام را و بول را بسبب
خشکی یا لغزان جای خود جنبشیده و سخت شده مانده باشد فرو ریزد آنرا بهیدن گویند چنانچه کنکی و هر دارویکه غایط پخته و خام را آب کرده فرو ریزد و
آنرا ریچن گویند چنانچه نسوت و هر دارویکه تلخه و بلغم ناپخته را و طعام غیر منهضم شده را قی کناند آنرا باون درب گویند چنانچه مینپهل و هر دارویکه
اخلاط را از مقام خود براه یا بالا یا فرود یا هر دو طرف اندازد آنرا سنسودهن گویند چنانچه بندال و هر دارویکه تلخه و بلغم و چربی و خون و مانند آنرا که در
تن جفشنده مانده باشد بقوت و تیزی خود خراشیده دور گرداند آنرا چیدن گویند چنانچه شهد و آب گرم و بچ و نخود و هر دارویکه دهن و تاجن باشد
و از گرمی خود نرمی و تری و ملاحت باد دور گرداند آنرا اکراهی نامند چنانچه سندهی و زیره و گجپیل و آنکه زحمت ضعف و دیگر امراض دور کند و جوانی را
بر پای دارد آنرا رساین گویند چنانچه گلوی و در ونتی و گوگل و بلیله و مانند این و هر چیزیکه بسبب استعمال آن رغبت بر زنان باشد و آب منی افزاید
آنرا باجکرن نامند چنانچه گلشکری و تخم کونچه و هر دارویکه منی را افزاید آنرا نام سکرل گویند چنانچه موصلی و اسگنده و شکر و ستاور و چیزیکه منی
عورت بریزد آنرا ریچن ورادان گویند چنانچه بارکتائی و آنکه امساک منی آرد آنرا استهمن گویند چنانچه جوز بویه و مانند آن و آنکه نقصان کند آنرا
سکرجهی نامند چنانچه بهندوانه و آنکه در منافذ تنگ چنانچه در مسام در آید آنرا سوچهم گویند چنانچه نمک و شهد و روغن نم و روغن بیدانجیر و هر دارویکه
در تمام وجود در آمده هضم شود آنرا بیوائی گویند چنانچه بنگ و افیون و مثل این و هر دارویکه بندگاه را سست گرداند و اوج را از ذات جدا گرداند آنرا
بکاکهی گویند چنانچه کودرم و سپاری که وقت سخت شدن بیهوشی آرد و آنکه عقل بپوشد آنرا مدکاری گویند چنانچه خمر و مانند آن و هر دارویکه
که از قوت تاثیر خود اخلاط را که بمنافذ داخلی جا گرفته بود از آنجا دور گرداند آنرا پرماتهی نامند چنانچه بلیل گرد و بچ و هر اشیاییکه از لزوجت گرانی
خود رگهای را که مجرای خلاصه طعام اند مسدود ساخته گرانی در وجود پیدا کند آنرا ابهلکهندی گویند چنانچه جغرات گاومیش و مانند آن والله اعلم
فصل بیستم در معرفت نبض بدان این فصل را بهندوی ناری پریکها نامند بدانکه در بیخ انگشت دست رگی ست نابض از حرکت او مرض و صحت
تن معلوم میشود اگر باد در وجود غلبه و زور کرده باشد رگ مذکور مثل ذلیچه و مار بجهد اگر تلخه زیاده شود مانند زاغ و غوک و کلنگ بجهد و اگر بلغم
زیاده باشد آهسته مثل بط و کبوتر بجهد اگر هر سه خلط زیاده باشد یعنی سنیپات شود رگ مذکور مثل لاوه و دراج و مرغ روان شود و اگر گاهی تیز
و گاهی نرم بجهد بدانند که در دو خلط زور آورده است و اگر رگ مذکور محل خویش بگذارد و معلول نرسد و اگر گاهی رگ مذکور را جنبش بماند و گاهی بجهد
آن نشانی مرگ است اگر سخت سست و سرد باشد آنهم علامت مرگ است اگر تب در آرد رگ مذکور تیز بجهد و گرم باشد و بعد از غصه و رنجش ن بهموارت نیز
تیز بجهد و از اندیشه و ترس رگ مذکور باریک و رنج از یک دار بجهد و اگر کسی را گرسنگی و دو بات نقصان شده باشد سخت آهستگی رود و اگر غلبه خون
بود رگ مذکور گران و مقداری گرم نماید اگر زحمت غلط بوده باشد سخت گران جهد و هر کس را گرسنگی زیاد دارد خفیف آنکس سبک و شتاب رود

والسی را که قرار از حرکت باشد نبض تنگ او باقدری زور و آرام بود و آنکه گرسنه باشد نبض او شتاب رود والله اعلم بالحکم **فصل بست و هشتم در بیان داروهای قی آور**
و کیفیت ترکیب آن و این را هندی بمن بهیون بدبب بکلپ یکسانی ست بدانکه از جمله داروهای قی مینپهل را نیکو دانند بیارند مغز مینپهل خشک کرده و آس کرده
مقدار یک پیل و بعضی حکما نیم پل گفته اند آنرا در جوش جنجره یا آگ یا نیم اندازند مقداری شهد یا نمک یار کرده بنوشانند قی شود و اگر مغز مینپهل خام همین طریق در گل
ازین جوشها انداخته بنوشانند قی شود **نوع دیگر** مغز مینپهل خام آس کرده جوش بولسری یا بکاین انداخته قدری شهد و نمک سنگ انداخته بنوشانند
قی شود **نوع دیگر** سحیق مغز مینپهل یک پیل برنج و کنجد بر مقداری که شاید گرفته در آبیکه شش چند این جمله باشد انداخته کلتهی پخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** چون
بدانند که مغز مینپهل پخته شده است یعنی آنکه نه سخت ترش تر باشد و نه سخت زرد باشد بسیار یکجا کرده و در کاه و همه گره بر بندند و آنرا در گل پیچیده باز در سرگین گر بنهند
بعد و در کا هیت بجوشیدها انبار ماش یا منک یا شالی هشت روز بدارند و بعده بکشند و تخمهای آن کشیده در آفتاب خشک کنند و بعده کنجد یار کرده اسکنند
و در شهد یا جغرات ماده گاو مالیده باز خشک کنند و در آوند نیک نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک مشت بدانگونه بگیرند که ناخنها اگر فتن مشت ملحق نشود و
پنهان شوند و در طب چرک گفته ست آن مقدار که قی آرد بباید گرفت بعده آنرا در جوش ملهتی یا در جوش داروهای قی آور اندازند و آنرا گویند و آنرا در کن که ... پیل
اشتیاقی که خلط فاسد را بیرون افگند مذکور ست که جوش مذکور گرم باشد تخم مذکور بمالند و یک شب نگاه دارند و وقت صبح باز مالیده و در جامه پخته و مقداری
شهد و نمک سنگ انداخته بنوشانند و بعض رخ جانب شرق یا شمال کرده بنشانند و خدای تعالی را یاد کنند و صدقه بدهند ازین قی شود و علی الخصوص
این تدبیر برای دفع تپ بلغمی و دفع زحمت پرتیساو و سرفه و انتربدهی یعنی بختگی که جوش طرف درون وجود باشد مفید تر ست و اگر ازین دو هر قی نشود بگیرند
پلپل ... و سرشف زرد و نمک سنگ ... الوزن گرفته آس کرده و در آب گرم انداخته بنوشانند و قی کنانند یا دوام که غلبه خلط بیرون افتد و باطن
صاف شود هر کرا اخلاط غلبه سخت کرده باشد و هیچ نوع قی نشود باید که مغز مینپهل را سحیق خشک کنند و بدارند و بعده چند عدد مینپهل جوکوب کرده بجوشانند
و سحیق مغز مینپهل را بیست و یکبار تپ ازین جوش بدهند بعده خشک سازند و قدری ازین سحیق در جوش مینپهل انداخته بجوشانند قی شود **نوع دیگر**
مغز مینپهل را در شیر ماده گاو جوکوب کرده اندازند و بجوشانند و بالای شیر مذکور را با شهد بخورانند ازین نیز قی شود **نوع دیگر** هر کرا در جمت کیت باشد و خون
با سهال افتد و در دل ناپاک بود بجهت دفع آن مغز مینپهل در شیر بجوشانند و بالای آن فرود آرند و بعده در آن شیر برنج انداخته نرم بپزند و آنرا با بالای مذکور
بخورانند ازین قی شود و فایده تمام حاصل آید **نوع دیگر** مغز مینپهل در شیر ماده گاو بجوشانند بعد از آن جغرات کنند پس چک زده مسکه بیرون آرند و آن
مسکه مریض را بخورانند قی شود هر کرا کف از دهن سایل باشد و علت قی و بیهوشی و نمک که نوعی از دمه ست بود برای دفع او جغرات نیز بخورانند تا قی
شود و ماده علت برون افتد **نوع دیگر** از مغز مینپهل روغن بکشند و با شهد و نمک آمیخته بخورانند قی شود و در طب چرک گفته ست برای قی کنانیدن در
جمیع داروهای قی شهد و نمک سنگ اندازند تا بلغم گداخته بریده بیرون افتد **نوع دیگر** مغز مینپهل خشک کرده آس کنند و در جوش جیونتی انداخته بنوشانند
قی شود و این هر دو علاج برای کسی ست که بلغم از کس در جای بلغم رفته باشد مغز تخم مینپهل را بجوشانند و در جوش آن معجون پیلیا دکن انداخته بنوشانند
قی فی الحال شود **نوع دیگر** مغز مینپهل خشک کرده در جوش نیم یا آگ انداخته بنوشانند قی شود و این هر دو نوع علت بلغمی را زایل کنند **نوع دیگر** مغز مینپهل را
در جوش گلچکان و انگور و مکهار آمیخته بنوشانند ازین نیز قی شود **نوع دیگر** گل خشک از آن بندال آس کرده در شیر اندازند و در آن شیر اندکی برنج
انداخته نرم پخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** بار خام بندال خون یا پشم شده باشد در شیر جوشانیده بالای شیر مذکور خوردن دهند قی شود **نوع دیگر** چون
بار بندال بزرگ شده باشد بگیرند آس کرده و در شیر اندازند و بجوشانند و از آن جغرات سازند و چک زده مسکه برآرند و بخورانند قی شود **نوع دیگر** چون
بار بندال زرد شود آس کرده در شیر گاو بجوشانند و جغرات ساخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** بار بندال را در آب بجوشانند و در شراب انداخته بنوشانند
علاج مذکور برای دفع علت بلغم و آواز ندی طعام و دمه و سرفه ... و کمیری مخصوص ست اگر بار بندال مذکور پخته شده باشد مغز آن همین طریق مغز بار
استعمال کنند و انند جو ... نیز همین طریق بکار برند و دیگر ... همین ترتیب استعمال نمایند [illegible] ... لیکن بجهت

دفع علتهای دمه و سرفه و غلبهٔ کف مخصوص دانند. و دها مارکوره نوعی از قسم سنبال است و هم شکل معرف سهل بدانند و برای دفع اثر زهر و کوره علتهای شکم و دمه و سرفه
و زکام و باد که در محل کف برسد دها مارکور را شیر داده قی کنانند نوع دیگر تخم فاقلهٔ تلخ جنگلی را خشک کرده آس کنند و در شیر اشیاء یکه قی آرند بست
یک کرت بدهند و بعده خشک کرده بدارند و کسی را که غلبهٔ خلط اندک بود و او را امل کلتی بخورانند تا آنکه شکم او تا بگلو پر شود آنگاه سحیق فاقلهٔ مذکوره کلهای
نیلوفر شمسی یا قمری انداخته بنوشانند قی خواهد شد چون یک داروی آشفر اغ یا اسهال یا ناس را در شیر دیگر داروهای آشفراغ یا ناس یا اسهال تب بدهند
سخت و تیزتر شود و داروی قی ترکیب آن اندک گفته شده باید که حکیم اندازهٔ خود قوت مرض و فصل و سن و رسال مریض شناخته در هر خوردنی و لبیدنی هر چه
که موافق دانند بدهند باید که وقتی جوش داروها را و وقتی شیرهٔ آش را یا آب داروهای را آس کرده یا وقتی داروی خشک را آس کرده در شربت و مانند
آن انداخته بر مناسب حال بدهند و گرسنگی و قوت دیده و فهمیده باید داد والله اعلم و احکم **فصل بیست و دوم در بیان داروهای اسهال**
و کیفیت ترکیب آن و این فصل هندوی سمی برچن در کلب است بدانکه جملهٔ چیزهای که مسهل باشد بیخ نسوت لعل بهترست و از جمیع پوستها پوست
املوک که نوعی از لوده است بهتر شمارند و از بارهرتان هلیله و از روغنها روغن بیدانجیر و از شیرها شیرهٔ کریله و از لبنها شیر زقوم نیکتر دانند و طریق دادن
داروهای مسهل آنست که بیار بیخ نسوت لعل خشک کرده باریک آس کرده از شیرهٔ دیگر داروهای مسهل و یا از شیرهٔ همین نسوت بست و یک کرت تسقیه
بدهند خشک کرده بدارند کسی را که بادزور آورده باشد سحیق داروی مذکور با سندهی و نمک سنگ انداخته در ترشی آمیخته چنانچه سرکه و کانجی انداخته
بنوشانند اسهال شود و کسی را که علت تلخه باشد سحیق داروی مذکور با شکر آمیخته در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند یا در شربت شکر یا نبات و یا در
جوش کاکولیادکن بدهند اگر علت کف باشد سحیق داروی مذکور با سحیق ترکته آمیخته در شیرهٔ ترپهله یا شیرهٔ گلوی یا نیم یا در بول ماده گاو انداخته بدهند
و اگر علت باد و کف باشد دارچینی و تج و تیرج و الاچی و سندهی و فلفلین هر همه با مساوی سته آس کنند بعده با سحیق نسوت که برابر جمله داروهای
مذکوره بود بیامیزند با قند کهنه آمیخته دهند اسهال شود نوع دیگر شیرهٔ بیخ نسوت مقدار یک پرسته که صد و نود و دو درم باشد بستانند و چون این
مایع است پس دو چند بگیرند پس سی صد و هشتاد و چهار درم شود و پوست بیخ نسوت یعنی شصت و چهار درم بآب آس کرده در وی اندازند باز سه درم
سندهی سه درم نمک سنگ انداخته بجوشانند تا که منجمد گردد بعده مریض را بخورانند اسهال شود نوع دیگر سحیق بیخ نسوت یک حصه و سحیق نمک سنگ
و سندهی هر دو یک حصه آمیخته با بول ماده گاو بنوشانند اسهال شود نوع دیگر نسوت و سندهی و هلیله هر یکی یک حصه و نمکان و زن یکی از این داروها
هر یکی از سیاری و بابرنگ و پیل گرد و بود دارو و نمک سنگ بستانند و جمله را آس کرده با بول بقر بنوشانند اسهال شود نوع دیگر از اشیای مسهل هر چه
دست دهد بگیرند و آس کرده با شیرهٔ اشیای مسهل هفت تسقیه یا زیاده از این تا بیست و یک بیت بدهند بعده خشک کهرل کنند و پس در ظرف با کتیره
نگاه دارند و بعده از اشیای مسهل هر چه دست دهد گرفته روغن ستور بپزند و سحیق مذکوره را بدین روغن بمالند تا بحدی که چرب شود و نگاه دارند و وقت
حاجت با مقداری روغن گاو غلوله کرده بدهند تا اسهال شود اگر آن چنبش را یا دو چند جلاب قند گرم کرده بیامیزند و مقداری دارچینی و تیرج و تج و
الاچی آس کرده اندازند و غلولها کرده بدارند و وقت حاجت یکان غلوله بآب گرم کرده بخورانند نیکتر بود نوع دیگر سحیق اشیائیکه مسهل را با روغن که
از اشیای مسهل پخته باشند بستانند و غلوله سازند و بعده بیامیزند و میده با روغن پختهٔ مذکور بسایند و در غلولها سازند و نگاه دارند آنگاه بیارند
دیگ و جوش اشیای مسهل که چهار چند از هر دو غلوله مذکور بود و در دیگ مذکور اندازند و بالای جوش گاو دبه فراز کنند و بالای آن جامه گسترانند
و بران جامه هر دو غلولهٔ مذکور بنهند و دیگ را سر پوش کرده فرود دیگ مذکور آتش کنند تا آنکه جوش مذکور خشک شود و غلولها از جوش و دم جوش مذکور
پخته شوند بعده بیرون کشیده هر دو غلوله را بهم بمالند تا آنکه یک ذات شوند باز جوش داروهای مسهل را در آن دیگ کنند و دو چند از وزن سحیق غلولهای
مذکور شکر در جوش مذکور انداخته جلاب کنند و سحیق غلولها را در این جلاب انداخته موده سازند مقداری تج و تیرج و الاچی و بابرنگ سوده اندازند تا
خوشبوی و بهتر شود و وقت حاجت موازنه دوازده درم در آب گرم بخورانند اسهال شود نوع دیگر در شیرهٔ داروهای مسهل چند کرت منک را تر کرده

خشک ساز ند وقت حاجت منک مذکور را جوشانیده وجوش مذکور لبتانند و مقداری روغن ستور و نمک سنگ انداخته بنوشانند اسهال رشود و هر فله که دهد بال
دهد اگر بهنگویه استعمال کنند نیز اسهال آرد نوع دیگر نیشکر جنس خاص یعنی پونده بیارند و شگافته دو پکاله کنند بعده بیخ نسوت را با آب آس کرده درمیان
پکاله مخت کنند و هر دو را بهم چسپانند و بالای آن برگ بید انجیر یا برگ تنبول پیچیده و یا ریسمان به بندند و بگل حکمت گرفته در آتش بزند چون سرد شود بیرون
آرند و پاک کرده نگاه دارند و کسی را که علت تلخه زرد آورده باشد مقداری که مناسب داند بخورانند تا باسهال تلخهٔ مذکور دفع گرداند نوع دیگر شکر تری و ماننده
که آن عبارت از بری ست و بعضی آن را جوالشی گفته اند و بنسر و چینه و بدار و رکند و نسوت جمله را برابر گرفته آس کنند بعده در شهد و روغن ستور انداخته بلیسانند
و ازین تشنگی و تا پاک و مانند آن با اسهال دفع گردد نوع دیگر نسوت خشک را باریک آس کنند بعده تج و تیرج و پلپل گرد و این هر سه چهارم حصه نسوت باشد
آس کرده بیامیزند و مقداری بلیسانند باین ترکیب خردگان و مردم نازک بدن را بدهند که اسهال آرد و مفید باشد نوع دیگر شکر تری ده درم و شهد
چهل درم هر دو را با آتش نرم جلاب کنند و مقدار چهارم حصه جلاب مذکور سحیق نسوت با آن مخلوط ساخته مقداری که مناسب داند بلیسانند ازین نیز
اسهال شود و غلبه تلخه دفع گردد نوع دیگر کسی را که غلبه بلغم باشد بدین ادویه که اکنون مذکور میشود اسهال بکنانند بیارند نسوت و بدهار و چوکهار
و سندهی و پلپل دراز هر همه متساوی سته و باریک آس کرده و با شهد مخلوط ساخته بلیسانند ازین زحمت بلغم دفع شود نوع دیگر بلیله با خسته و کهار و
آمله و انار دان و کنار برابر سته و در آب که شانزده چند این داروها باشد بجوشانند تا آنکه بگیند بماند آنگاه بجامه بخته بگیرند بعده این را مقداری در
روغن بید انجیر بریان کنند و مقدار چهارم حصه جوش مذکور در آن شیرهٔ ترنج یا جنبیری یا لیمو انداخته جوش دهند تا که غلیظ گردد باز مقدار چهارم حصه این
جوش غلیظ سحیق بیخ نسوت و بقدار این سحیق شهد انداز ند و مقداری تج و تیرج و الایچی سوده نیز یار کنند تا خوشبوی کند و کسی را که زور بلغم باشد
و نازک بود بدین داروها اسهال کنانیدن مفید تر باشد نوع دیگر تخم نیل و تج و الایچی که این هر سه برابر باشند و بمقدار این جمله نسوت سوده و مقداری
پست بجو و شکر تری و ترشی ترنج یا مانند آن و شهد خالص لبتانند و جمله را یکجا کرده بلیسانند اسهال شود و صاحب سنبات را بالغایت مفید آید
نوع دیگر نسوت و بدهار و پلپل دراز و بلیله و بلیله و آمله و شکر تری و شهد هر همه برابر سته و آمیخته کاڑها سازند و مقداری بخورانند باسهال کنانیدن این
علاج سنبات و تپ و کرتیت و تطرف دهن یا گوش یا بینی یا چشم میرود دفع گردد نوع دیگر سه حصه نسوت و سه حصه ترپهله و یکان یکان حصه چوکهار و
پلپل دراز و برنگ سته و باریک آس کرده با روغن ستور و شهد آمیخته بخورانند یا با قند جلاب کرده غلولها بندند و یکی ازین غلولها خوردن بدهند
ازین علتهای باد و بلغم و کوله و بیمه و ہیک که نوعی از پند و گست و دیگر رنجی که باسهال زائل شود دفع گردد و میان جمله داروهای اسهال این
نوع دیگر بدهار و نسوت و تخم نیل و کنگی و موتهه و جوانسه و چاب و اندرجو و ترپهله هر همه متساوی سته و باریک آس کرده ببارند اگر وجود مریض خشک و
ضعیف داند ادویه مذکور را در روغن ستور یا در شوربای گوشت انداخته بنوشانند اگر وجود معلول تر و چرب باشد با آب بدهند که اسهال شود
نوع دیگر منجمله داروهای اسهال غیر زقوم هر چه دست دهد لبتانند و یا سه حصه جوش آن دو حصه کنند رب آمیخته مقداری بپزند چون یکذات شوند بعده
بردارند تا نگاه بیارند یک سبوی نو و بلیله و پلپل دراز و پیل گرد و چیره هر سه را با آب آس کرده بوبند و درون آن طلی کنند بعده دو گلوخ سبوی مذکور را بدهند تا خوب
گرد و پس جوش مذکور در سبوی مسطور انداخته نگاه دارند اگر هوای سرما باشد در کنده ی شالی یا در کاه کنند اگر هوای تابستان باشد در آفتاب تا
مدت یک ماه نگاه دارند چون انار بوی نیک بجو بوی شهد آید بدانند که برآمده است آنگاه مقداری انار بنوشانند که اسهال شود هر بنگویه بجای
جوش این داروهای مذکور آب شوده یا بول ماده گاو یا اشتر بهم انداخته آسوی مسهل راست میکنند نوع دیگر بیخ گیاهای مسهل جوشانیده و جوش
لبتانند و بعضی جوش مذکور آن غله ماش بپزند و بعضی جوش مذکور برنج سال بشوید باز ماش و برنج مذکور این را یکجا کرده آس کنند و از آن غلولها
بسته خشک گردانند باز برنج خالص بیارند و آس کرده غلولها بندند و جوش گیاههای مذکور در دیگ انداز ند و بالای جوش کاه و دوده بمان جمله غلولها بنهند
و در دیگ آتش کنند تا غلولها پخته شوند بعده بیرون آرند بعد از آن سه حصه از غلولهای برنج خالص یک حصه از غلولهٔ ماش بطبوخ در برنج ...

در یک سبوی نو بیارند و دران سبو جوش گیاههای مذکور انداخته سحیق غلولها را انداز ند و مهر کنند و بدارند و چون بدانند که برآمده است بنوشانند اسهال شود و اگر خواهند که برای قی سر السباز نمایند جوش مینپهل و مانند دیگر داروها که قی آرنده اند و از برنج و ماش بر ترتیب مذکور سرا باید ساخت **نوع دیگر** بیخ داروهای نسوت یا دکن و داروهای بدار کنند یا دکن و نجمول بزرگ و مریری و سارنگ اشتها و بیخ زقوم و هر دو تیج و تربیله و آتیس جمله با متساوی گرفته و این جمله را دو حصه کنند و از یک حصه جوشانیده جوش بستانند و حصهٔ دوم باریک آس کرده بدارند بعده بیارند غلهٔ جو پاک کرده و آنرا در جوش داروهای مذکور چند کرت تر کرده خشک سازند و آنگاه بریان کنند بعده سه حصه جو مذکور و یک حصه سحیق گیاههای مذکور یکجا کرده در سبوی نو که آدرا بدود اگر خوشبوی کرده باشند انداز ند و یا جوش داروهای مذکوره آمیخته نگاه دارند و دو شب کنند تا که کف آرد و بزبان هندی این ترکیب را سوبیرکم گویند و این نوعی از سرکه هندیست اگر مقداری ازین بنوشانند اسهال آرد **نوع دیگر** داروهای را که در ترکیب سوبیرک سابقاً مذکور شد بیارند و دو حصه کنند یک حصه را سحیق باریک کرده نگاه دارند و حصهٔ دوم را جوکوب کرده با جو که سه چند این هر دو حصهٔ داروها باشد در جوش کاکراسینگی انداخته بجوشانند چون جوش مذکور گداخته شود بیرون آرند و جمله داروهای جامع جو بدست بسیار مالند بعده این جمله را با سحیق داروهای حصهٔ مذکور دوم یکجا کرده باز بدست بسیار بمالند تا که مخلوط گردد آنگاه در سبوی که خوشبوی کرده باشند یا جوش دیگر داروهای مذکور انداخته تا شش یا هفت روز دو شب کرده نگاه دارند اگر کف آرند آنگاه مقداری از آن بنوشانند اسهال شود و آنرا تکهودک نامند و این نوعی از سرکه هندیست چنانچه برکیها بیخ نسوت گفته شده که اگر بدینگونه از بیخ داروهای دیگر که در باب اسهال گفته شده حکیم از دانش خود تراکیب الانواع مختلف ممزوج سازد الانواع فوائد بخشد **نوع دیگر** بیخ دانتی و بیخ درونتی هر دو را برابر بگیرند و در کاه و بهیه پیچیده و گره داده و بگل حکمت گرفته هفت روز بدارند بعده بکشند و سحیق پلپل و دانه با شهد بران مالیده و خشک کرده بدارند و بوقت حاجت بجهت اسهال برای دفع علت بلغم و تلخه بدهند **نوع دیگر** بیخ دانتی و بیخ درونتی هر دو را متساوی ستده و جوکوب کرده در چهار چند آب جوشانیده جوش مذکور بگیرند بعده بیارند بیخ دانتی و بیخ درونتی مقدار سابق این هر دو را با آب آس کرده بدارند آنگاه روغن کنجد که پنج سیر باشد و چهارم حصهٔ روغن کوز سحیق مذکور که آنرا با آب آس کرده نگاه داشته بودند و چهار چند روغن جوش داروهای مذکور انداخته و یکجا کرده با آتش گرم بپزند و هم بدین طریق روغن ستور نیز بپزند و روغنهای مذکور را بخورانند و بر اندام طلا کنند از این عمل زحمت سیرب و بغلک یعنی کهجرالی و تاپاک حرا بحی که نوعی از آمله است و پرمیو و گوله و باد و بلغم و بستگی شکم باسهال دفع گردند و همچنین اگر روغن کنجد و روغن ستور و چربی و بسا هر چهار را متساوی ستده با کلک و جوش مذکور بپزند و بوقت حاجت مقداری خوردن دهند از بستگی باد و علت منی باسهال دفع گردند باید که این روغنها را با آتش نرم بپزند **نوع دیگر** دانتی و درونتی و پلپل و سازو ناگ کیسر و بانسه و سندهی و مانگره و چیره این جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده و هفت تسقیه ببول ماده گاو در هفت روز بدهند بعده با روغن ستور بخورانند چون داروی مذکور هضم شود بیست ثار با شهد بخورانند از این علت بلغم و تلخه و بد هضمی و درد پهلو و پنڈروگ و بهیه و جمله علتهای شکم باسهال دفع شوند **نوع دیگر** بیست عدد هلیلهٔ پخته رسیده و ده درم بیخ دانتی و ده درم بیخ چیتره و دو و نیم درم پلپل و ناز و دو و نیم درم نسوت بگیرند و جمله را باریک آس کنند و از هشتاد درم قند کهنه جلاب کنند و سحیق داروهای مذکوره را با آن آمیخته غلوله کرده بدارند و یکی از آن بوقت حاجت بخورانند و ازین جمله داروهای شکم و پنڈروگ و بواسیر و بیست باسهال دفع گردد **نوع دیگر** سندهی و پلپل و دانه و پلپل گرد و تج و تیزج و الایچی و موتهه و بابرنگ و آمله این همه دارو را برابر وزن یکی ازینها هشت چند نسوت از وزن یکی ازینها دو چند دانتی گرفته و جمله را یکجا برابر کرده آس کنند و از جملهٔ داروها شش چند شکر و مقداری نمک سنگ و شهد بگیرند و با سحیق مذکور یار کرده غلولها بندند و بوقت حاجت یکی ازینها خوردن دهند و بالای آن آب سرد بنوشانند ازین مدد مثانه و تشنگی و قی و تپ و کهیروک و پنڈروگ باسهال دفع گردند و در خوردن این دارو هیچ پرهیزی شرط نیست هر وقتیکه بخواهند بخورند و نیز ازین دارو دفع شود و اگر بالای این دارو شیر بخورند تلخه و بلغم دفع گردد و این داروی مذکور مثل حلوانت و ملوکان را شاید و این معجون را ترید اشتک گویند **نوع دیگر** پوست درخت تلوک را خشک کرده و سحیق نموده سه حصه کنند و دو حصه را بنوشانند جوش بگیرند و آن یک حصه را که داشته اند با آن جوش

[illegible] گردد خوراک سازند با جوش [illegible] آنرا تسقیه بدهند و چون کرده بیارند و بطریق ترکیب سفوف استعمال کنند و بخورانند نوع دیگر هلیله پخته در [illegible]
[illegible] بستانند تخم [illegible] کنند و بطریق سفوف استعمال [illegible] سازند و از این جمله علتها دفع گردند و مسهل این است و اگر این را مدام استعمال کنند
[illegible] سخت [illegible] باشد [illegible] بگردد نوع دیگر هلیله با برگ پلپل گرد و نمک سنگ و سندهی هر همه را برابر گرفته آس کرده با بول ماده گاو
خورانند [illegible] اسهال شود نوع دیگر هلیله و [illegible] و سیاه [illegible] و نمک سنگ و سندهی هر همه را برابر گرفته و آس کرده با بول ماده گاو بنوشانند
همین نفع باشد نوع دیگر تخم نیل و سندهی و هلیله را آس کرده و با قند کهنه آمیخته خوردن دهند و آب گرم بالای آن بنوشانند اسهال شود
نوع دیگر [illegible] بلیله [illegible] جوش [illegible] هلیله و نمک سنگ آس کرده [illegible] بنوشانند فی الحال اسهال شود
نوع دیگر هلیله [illegible] یا با سندهی یا با نمک سنگ اگر مدام بخورند گرسنگی زیادت شود و هلیله باد را [illegible] کند و آب منی را افزاید و حواس
خمس را [illegible] کمال بخشد و زحمتی را که [illegible] یا بخوردن [illegible] طعامهای چرب و شیرین شده باشد دفع گرداند و آمله سرد و خشک است تلخ و ترش
و کف [illegible] بلیله معتدل است نه گرم و نه سرد و کف [illegible] هلیله و بلیله و آمله را [illegible] تر هلیله نامند مزه ترش و [illegible] و تلخ و شیرین
[illegible] آنرا [illegible] آس کرده با روغن ماده گاو بخورانند از جمیع علتهای شکم ایمن گرداند و اگر مدام بخورند جوانی را برپای دارد و چنانچه طریق
خوردن هلیله گفته شده است همچنان اگر [illegible] درختان دیگر را که مسهل است در کار برند همان نفع هلیله دهد فائده [illegible] هنگام رسیدن [illegible]
بستانند و در زیر ریگ خشک هفت شب پنهان کنند بعده کشیده و خشک کرده تخم آن بستانند بعده در آب جوشانیده و چنانچه روغن تخم [illegible] کشند
[illegible] روغن [illegible] یا در چرخ [illegible] روغن کشند و این روغن برای اسهال بچگان که بحد بلوغت نرسیده باشند قدری بدهند که اسهال آرد و مفید بود
نوع دیگر [illegible] و سندهی [illegible] پلپل گرد و پلپل دراز هر همه متساوی ستده و آس کرده در روغن بید انجیر آمیخته بنوشانند و بالای آن اندکی آب گرم خوردن دهند
اسهال شود و مفید افتد نوع دیگر تر هلیله را برابر گرفته بجوشانند و جوش آن بگیرند و دو حصه جوش مذکور یکحصه روغن بید انجیر آمیخته بنوشانند
همین نفع دهد نوع دیگر روغن بید انجیر را در شیر یا در شوربای گوشت آمیخته بنوشانند و این برای اسهال پیر ضعیف و صبی و لاغر و نازک نیک مفید
است والله اعلم بدانکه از جمله شیرها شیر زقوم برای اسهال مفیدتر است و اگر اجزا بغیر ترکیب [illegible] کیفیت خوردنش ندانسته کسی آنرا
بخورد [illegible] زهر قاتل شمرند که فی الحال بمیرد و اگر کیفیتش شناخته و دانسته چنانچه گفته اند بدان طریق بدهند این شیر زقوم زحمتهای بزرگ و دیرینه را
از شکم دور گرداند نوع دیگر بیارند نخود بزرگ [illegible] برابر جوکوب کرده در آب که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون هشتم حصه آب
بماند بستانند بعده در جوش مذکور بمقدار هفتم حصه آن شیر زقوم انداخته [illegible] بالای [illegible] بنهند تا خشک گردد بعده مقدار یک درم یا دو
درم [illegible] طبیعت [illegible] شناخته بدهند و بهتر است که با شیای ترش چنانکه سرکه [illegible] یا شراب [illegible]
بدهند که اسهال شود نوع دیگر برنج شالی را مقداری در شیر زقوم تر کرده خشک سازند بعد از آن برنج [illegible] پخته بخورانند اسهال شود نوع دیگر
[illegible] را در شیر زقوم تر کنند [illegible] خشک سازند و وقت حاجت یکی از [illegible] خوردن دهند اسهال شود نوع دیگر ستیلا که نوعی از جنس زقوم است
[illegible] و سفوف [illegible] جمله را متساوی گرفته و آس کرده در بول ماده گاو هفت تسقیه بدهند چون خشک شود آس کرده در جامه بپالایند یا
[illegible] را [illegible] کنند و کسیکه نرم شکم باشد [illegible] اسهال آرد طبیب را باید که بطریقیکه ترکیب علاج شیر و باید پوست گیاه مسهل گفته
شده [illegible] مناسب حال علاج کنند نوع دیگر بیخ نسوت سه درم تر هلیله [illegible] درم برنگ یکدرم و پلپل دراز و جوکهار
[illegible] باریک کرده در روغن و شهد آمیخته بلیسانند یا در قند [illegible] کرده بدهند و این برای اسهال مردم نازک بسیار خوب است و در این
[illegible] سرفه [illegible] طعام [illegible] اکثر علتهای باد و بلغم و تلخه با اسهال دفع گردند طبیب را باید
[illegible] اسهال که گفته شده اند [illegible] حال [illegible] از عقل خود یا روغن [illegible] یا شیر یا شراب یا بول یا شیره

از جنس خوردنی و نوشیدنی و لبسیدنی ساخته بخورانند نوع دیگر گندم را در شیر نو قوم تر کرده خشک گردانند بعده از آن گندم آرد ساخته در شیر و شکر انداخته
لعوقی کرده بخورانند اسهال شود نوع دیگر بمقدار شیر نو قوم یا در شیر ماده گاو انداخته و قدری قند انداخته لعوقی سازند خوردن دهند که اسهال شود
نوع دیگر پیپل دراز در شیر نو قوم تر کرده خشک سازند آنگاه آنرا خشک سوده و با نمک سنگ سائیده بآب گرم خوردن دهند که اسهال شود بدانکه علاج
اسهال بر شش نوع است یکی شیر دوم شیر و سوم کلک چهارم جوش یعنی کاڑهه پنجم جوش سرد کرده ششم سفوف خشک بر یکی از دیگری ترتیبی که
نوشته شد متاخر و از متقدم سبکتر است و زود هضم است والله اعلم ما علم

فصل بیست و سوم در طرق نگاهبانی کردن طبیب مر پادشاه و سپاه او را از انواع زهر و آفتها که در نگاهبانی عالم است

و این هندوی بر طبیب هیمی کسی است بدانکه وقتی که پادشاه با سپاه خود
و در زمین بیگانه یا در دار الحرب یا در زمین باغی از جهت دفع شر و ریشان لشکر کشی کند باید که در آن وقت مصاحبش طبیب حاذق و زاهد مستجاب الدعوات
و منجم با هنر باشند و طبیب را باید که غله و آب و هیزم و کاه و درختان و خانه‌ها و زمینها و جز آن از آن آن دیار بتامل و فکر تمام ملاحظه کند از آنکه دشمن
این چیزها را زهر آلوده میکند و اگر در آن وقت طبیب حاذق مصاحب نباشد و یا در تفحص و تامل آن تاخیر نماید نعوذ بالله منها بسبب زهر آلودگی این چیزها
آفت تمام بر لشکر برسد پس چون طبیب مذکور بعلامات آلودگی زهر معلوم کند باید که زهر آلوده اشیا را بتدبیر مناسب بی زهر گرداند و سپاه و
خلائق را از ورطه موت و هلاک برهاند و علامتهای آلودگی زهر و تدبیر بی زهر گردانیدن آن در فصل انواع زهر گفته خواهد شد سوال چون هر کسی
باجل خودی میمیرد پس بنگهداشت طبیب چگونه از دست مرگ خلاصی توان یافت جواب موت نزدیک حکمای هند بر دو نوع است یکی آنکه بانصرام
و سیلان حرارت غریزیه و آنکه رطوبت طبیعت متحقق شود دوم آنکه بسبب آفتی بیک ناگاه موت مفاجات افتد و حکمای عرب این را افتراق اتصال
نامند و حکمای هند موت را بمردن چراغ تمثیل کرده اند از آنکه گاه فرو مردن چراغ بانقراض روغن سپری شدن فتیله بود و گاه شود که مردن چراغ
با وجود ابقای روغن و فتیله بسبب آفت باد خزان شود همچنین گاه بانصرام حرارت غریزی و خشکی رطوبت اصلی که بدان قوام جوهر حیات است
و گاه با وجود ابقای اینها بآفتی از جنس آفات روی نماید و موت که بآفت باشد آنرا حکمای هند صد نوع گفته اند چنانچه در سیاهاتهرین مذکور شده است
پس بدین دلیل اگر موافق تدبیر عمل نموده آید بنگهداشت طبیب از صدمه موت اکثر بحیله خلاصی توان یافت و چنانچه طبیب حاذق نگاهبانی پادشاه
و سپاه او بعلاج درست میکند و زاهدان را می باید که آفتها را از دعای بد ارباب عورت و از آه مظلومان و یا آنچه از شامت گناهان و از نحوست افعال بد
هر چه حادث شده باشد بدعای نیک و توبه ما تابت آن را دور گردانند و منجم را شاید که رنجی که بسبب نحوست ستارگان و وبال اختران و مانند آن
رسد بصدقه که مناسب اختر باشد رهنمونی کند و طبیب مذکور را نیز واجب است و اگر زحمتی از اخلاط ثلثه و جز آن در سپاه حادث گردد در علاج آن
کوشش بلیغ نماید علی الخصوص در نگاهبانی پادشاه چه نگاهبانی پادشاه نگاهبانی همه خلق است چنانچه در حدیث آمده است لَوْلَا السُّلْطَانُ لَاَكَلَ
بعضهم بعضا اگر پادشاه نباشد عالم تباه گردد و رعیت خراب شود و از این جهت نگاهبانی پادشاه بر هر یکی فرض عین است پادشاه در بشریت اگرچه چون دیگر
مردم است اما در عظمت و غیر ماندیی متحمل بارهای خلافت مثل آفتاب رخشان است و مدار کار ملک را بق که باعث انتظام جهان و موجب بقا هست سایر
خلائق است نسیم عقل دیگر عقلای ممتاز فهم و عقل او نرسد پس طبیب را باید که از دل و جان در نیکویی و خیراندیشی پادشاه سعی بلیغ مبذول دارد و دیگر
طبیب بترتیب در کاه پادشاه باید عالم به جنس کتابهای طب انواع تراکیب باید که بر خود موجود دارد و اقسام ادویه و آلات جراحتی و غیره حاضر دارد و خیمه
بالای خانه و در طبیب علامت و نشانی نمایان باید تا مریض فی الحال بطبیب رسد و علاج طلبد و مریض مسموم و مجروح که تاخیر در علاج اینها فتنه باید
طبیب را زود دریابد و بدانکه علاج را چهار پای گفته اند یکی طبیب دوم مریض و سوم علاج و چهارم تیمار دار مریض و میان این هر چهار طبیب اصل است
و نفع آن بیشمار است زیرا که اگر طبیب حاذق باشد علتهای قوی را در مدت قلیل بعنایت الله تعالی به گرداند و سه پای دیگر اگرچه چنانکه می شاید
نباشند بی طبیب از اینها نفع نباشد و اگر طبیب تنها باشد و اینها چنانچه باید نبوند البته طبیب حاذق بترتیبی دیگر و تدبیری نافع در دفع مرض باشد

چنانچه کشتی بانی با ناخدا معالجه ... کند اکنون بیان هر چهار پایه که چگونه باید گفته می آید بدانکه طبیب حاذق و عالم که علم طب را از حکمای کامل نیکو حاصل کرده باشد
و نیز بر بعضی حقیقت طب را فهم کرده بود و کل علاج از حکما و اهل ممارست دیده و خود تجربه آن پرداخته باشد بسیار بهتر است و پاک و مستقل شاید و آلات و
ادوات ... هر نوع باید که ... باشد و نیز باید که حکیم از تدبیر و از غایت فطرت و دانی خود کار کرده و مداوا کردن تواند و از نهایت
خود ... دانی خود ... راست و ... و صلاح دانی خویش کارهای ستوده ... نهاد بهمت و الا همت خود داشته بر حال
مریضی ... چنین طبیب یکپای علاج است و دوم مریض چنان باید که آماده ... باشد و ... علاج پذیر بود و رنج کشیدن و صعوبت
مرض ... تواند آورد و ... باشد ... بود و چنان باید که از ... اغذیه ... خود را نگاه داشتن تواند و در گفته طبیب ماند چنین مریض نیز
یکپای علاج است و سوم دارو ... که در محل نیک پیدا شده باشد یعنی در زمین صالح و پاک روییده باشد و ... در وقت سعد ... باشند گرفته
بود ... طبیب ... دارو ... در رنگ و مزه و بوی اصلی خود آن ادویه مانده باشد ... علت ... دستی نیارد و چون آن
ادویه را از جهت مرضی بدهند اگرچه مخالف آن مرض پیدا آرد باز ... ضرر نرساند و وقتی که باید دادن آن را بدهند چنین دارو نیز یکپای علاج
و چهارم تیماردار مریض چنان باید که معتمد و نیکخواه و دلسوز بر حال مریض باشد در کار کردن شرم نکند و زورآور بود و در نگاه داشتن مریض هوشیار و فرزانه
بود و چیزهای کریه که از مریض صادر شود از آن کراهیت کرده نگیرد و تیماردار مذکور نیز در حق مریض گفته طبیب با اعتقاد تمام گوش کند و هر چه فرماید بعمل آرد و درین
باب ... نماید چنین تیماردار نیز یکپای علاج است والله اعلم بالصواب **فصل بیست و چهارم در ذکر اشیایی که طبیب را پیش از**
علاج می باید دانست و این فصل را ... اثر دیگر ... نام است بدانکه طبیب را باید که علامت درازی عمر مریض و زحمتش ...
... دست و ... بیان اینها درین فصل گفته می آید ... که بیان آن در فصل تشریح اعضا گفته خواهد شد بطریق نیک ...
دارو ... از زمین ... شناخته ... معالجه ... باید ... دانست شخصی که دست و پای و پهلو و پشت و پستان و دندان ...
و ... بزرگ باشند و بند انگشتان و چشم و بازو ... درازتر بود و میان ... و میان دو پستان و سینه پهن باشد و ساق و گردن
... بود ... عمیق بود و دست او دراز باشد و پستان پیوسته بسینه باشند و گوشهای او دراز و پر مو باشد و موهای
گردیده که ... گویند عقب سرش بود و چون غسل کرده خوشبوی تر چنانچه صندل بر اندام مالند از طرف سر خشک شدن گیرد بترتیب تا پای
خشک شود و بعد آن سینه خشک شود عمر چنین کس دراز شاید بود و چنین کس را مخصوص علاج باید کرد و کسی را که چیزهای مذکوره بر عکس این
... بوند عمر آنکس اندک بود و بعضی موافق ... باشند و بعضی مخالف عمر آنکس میانگی باشد و کسی را که بندگاه و رگها ... پنهان و گوشت ...
و وجود سخت و پیوسته بود و حواس خمس قوی و سالم باشند و هر عضوی فوقانی او از عضو تحتانی به ترتیب نیکوتر و بازیب بود و از آن مدت که در حمل ...
است بی علت باشد و بتدریج تن و خرد کار ... بکمال رسند او نیز دراز عمر بود والله اعلم و هر کرا زیر استخوان آنها پهلو در عرض شکم ... یا
چهار یا بسیار طویل ... بوند پای او پر گوشت ... باشند و سر بینی او بلند بود و در پشت ... ایستاده بوند عمر او هفتاد سال بود والله اعلم و هر کرا
میان دو بندگاه انگشتان و دست و پای خورد بوند ... دراز و بالای سینه موهای گردیده ... موی هر طرفی بخلاف جهت موی طرف دیگر
باشند ... گویند ... خورد ... گویند عمرش بیست و پنج سال باشد والله اعلم اکنون دانستن مقدار هر عضوی که عضوی می باید
گفته می آید از زیر گلو تا کمر یک عضو است و سر و دو دست از ناخن تا ... دو عضو است و گردن و سر با یک عضوی شمرده اند و اجزای این ... مقدار
... عضوی شمارند مقدار از انگشت پای ... انگشت ... انگشت ... ناخن انگشت ...
باید باقی سه انگشت ... که انگشت سوم که میانگی است ... انگشت ... نیم حصه کم بود و بهمین مقدار چهارم ...
سوم و پنجم از چهارم کم باشند و مقدم پای ... از زیر انگشتان تا کعب پای مقدار چهار انگشت دراز و پنج انگشت پهن شاید و کعب پای

... میان پای نیز همین مقدار شاید و سر قریب پای پنج انگشت و دراز چهار انگشت همین شاید و تمام گردش پای محل [illegible] گردش میان ساق چهارده
انگشت شاید و درازی ساق هیجده انگشت و درازی ران از زیر زانو تا کرسی [illegible] انگشت باید پس باید هر دو عضو پای برابر [illegible]
و استخوان ران با استخوان برابر باید و خایه [illegible] و [illegible] هر دو [illegible] میان [illegible]
چشم و فرجه که میان دو چشم است هر یک دو کان انگشت همین می باید و درازی [illegible] وقت ایستادن چهار انگشت [illegible] انگشت
و همین وقت گشادن چهار انگشت باید و درازی بینی همین مقدار همین مقدار درازی گوش و گردن و فرجه میان [illegible] چهار انگشت
گردش فرج عورت دوازده انگشت بود و عمق فرجش نیز دوازده انگشت گفته اند [illegible] دوازده انگشت [illegible]
است و از آن موضع تا گلو نیز دوازده انگشت فرجه باشد و فرجه میان دو پستان دوازده انگشت باید [illegible] انگشت شاید
و گردش بندگاه رسغ نیز دوازده انگشت باید و محلیکه طرف مرفق است و از این محل تا بندگاه رسغ بمقدار چهار انگشت [illegible]
دوازده انگشت شاید و گردش میان ساق شانزده انگشت شاید و میانه از بند دست تا آرنج [illegible] از بندگاه [illegible] کتف [illegible] دوم
شانزده انگشت باید و از آرنج تا سر انگشتان دست بیست و چهار انگشت شاید و گردش میانه ران سی و دو انگشت باید [illegible] انگشت
و پهنای چهار انگشت شاید و فرجه از دنباله چشم تا گوش پنج انگشت و فرجه از بن گوشت شهادت با بن [illegible] پنج انگشت باید و درازی انگشت [illegible]
بقدر پنج انگشت باید و درازی انگشت شهادت و بنصر چهار و نیم انگشت شاید و درازی [illegible] و خنصر [illegible] و نیم انگشت شاید و گردن و گردش بیست
انگشت باید و پهنای دهن چهار انگشت و گشادگی هر سوراخ بینی بمقدار یک انگشت و سوم حصه یک انگشت باید و سیاهی چشم سوم حصه چشم و نهم حصه سیاهی [illegible]
بینایی که در میان مردمک چشم است باید و از رستنگاه موی پیشانی تا تارک [illegible] یازده انگشت [illegible] دوازده انگشت [illegible] از سوراخ گوش تا سوراخ [illegible]
گوش [illegible] بیست و چهار انگشت باید و مقداری که اعضای مرد با انگشتان [illegible] همان مقدار اعضای زن با انگشتان [illegible] شاید
مگر دو عضو که تفاوت شاید یکی سینه که پهنای آن در مرد دوازده انگشت شاید و در زن شانزده و دوم فرجه میان [illegible] بندگاه [illegible]
فرج که در مرد یازده انگشت و در زن [illegible] و مقدار درازی قد مردم چنان باید که چون دو دست بالا برآورد [illegible] صد و بیست انگشت شود
و این مقدار مرد را در بیست و پنج سالگی [illegible] و زن را در شانزده سالگی می باید [illegible] که در این سن قوت شان کامل میشود و مقدار هر عضوی که گفته شده است از آن
سن مذکور [illegible] هر مرد و عورت را که اعضا [illegible] باشند [illegible] باشد و کسیکه اعضای او همگی بر مقادیر مذکور نبوند بلکه اعضایش از مقادیر
مقادیر مذکور کم باشند عمر او [illegible] تنگ باشند و کسی را که بعضی اعضا بر مقادیر بوند عمر و رزقش میانگی باشد بدانکه در ذات آدمی هفت [illegible] است آنچه [illegible]
و غلبه یافته آن را سار گویند پس آدمیان باعتبار غلبه [illegible] هشت صنف اند هر آدمی را که [illegible] حافظ [illegible] قوی باشد و در کار دین و شریعت خود
مستقل و کامل [illegible] باشد [illegible] غالب بود و آن نوع
مردم [illegible] سار گویند هر شخصی را که دندان و ناخن و استخوان سفید و چرب و پیوسته بوند و او را [illegible] رغبت بسیار بود و او را پسران اکثر پیدا شوند و در
جهان کسی [illegible] غالب بود و آن جنس مردم را [illegible] سار گویند و هر شخصی که [illegible] تنگ [illegible] بسیار [illegible] آواز [illegible] بزرگ و فراخ باشد
و آن کس خوش [illegible] بود و دندان [illegible] استخوان [illegible] باشد و آن نوع مردم را [illegible] سار گویند و هر شخصی را که سر بزرگ [illegible]
و فرج و ناخن محکم باشد و دندان [illegible] استخوان قوی تر بود و آن را [illegible] سار گویند و هر شخصی که بول و خونش چرب باشد و آوازش [illegible] باشد [illegible]
و حرکت بسیار کردن [illegible] کار [illegible] شود [illegible] بسیار است [illegible] سار گویند و هر شخصی که [illegible]
بندگاه [illegible] شخصیکه ناخن و چشم [illegible] و کف دست و کف پای [illegible]
[illegible] باشد [illegible] غالب [illegible] سار گویند و هر کسی را که [illegible] باشد [illegible] طعام

که آنرا رس تامند یا تغرت باشد و این نوع را تنک سار گویند و از میان این هر هفت اصناف که کیفیت هر یکی گفته شد صنف ست سار نیک و دراز عمر و بخت
بود و باقی اصناف بترتیب و گر صنف موخر از مقدم در عمر و بخت کمتر اند و آنچه در بیان مقدار عضو و بیان سار گفته است طبیب را شاید که از ان بعض مرض دریافته
علاج بکند تا پسندیده افتد بدانکه هر زحمتی که بسبیل تشخیص در باب علاج گفته خواهد شد لیکن باید دانست که مرض بر سه نوع ست یکی آنکه بدوا زائل گردد
و این را ساده گویند و دوم آنکه تا که دارو خورانند مرض رفع گردد و بعده به ترک دوا عود کند و این را بهندی جاپ نامند سوم آنکه اصلا هیچ دوا به نشود
و آنرا اساده گویند و هر یکی ازین اقسام مذکور بر سه نوع اند یکی آنکه خود حادث شده مرضی دیگر را پیدا کند آنرا اپسرگ گویند و آن دیگر را اپسرگی
گویند و دوم آنکه پیش از حدوث علامتش ظاهر شود که سببش مرض دیگر پیدا نشود چنانکه خال و مسه و این را پراکیول نامند و سوم آنکه ازو معلوم میشود که مرضی
دیگر پیدا خواهد شد و این را انلکهن و پوربروپ گویند و طبیب را باید که علاج برای دفع زحمت اپسرگ چنان کند که آنرا با اپسرگ هم دفع گرداند یعنی آن
علاج نکند که زحمت اول را و زحمت دوم را زیادت گرداند و اگر داند که زحمت اپدرو بازور است باید که اولاً همان را علاج کرده دفع سازد و برای دفع زحمت
پراکیول علاج آن کند که از جهت دفع زحمت انلکهن علاجی کند که نافع حدوث زحمتیکه این انلکهن علامت آن زحمتست و باید دانست که هیچ مرضی بغیر
غلبه خلطی نشود و بسبب این معنی از مرض که در کتب طبیب مذکور نیست از علامت غلبه خلط حقیقت آن مرض را شناخته علاجی ملائم آن کند بدانکه
تفصیل فصول و اثر آنها در فصل باب شش نوزده فصول گفته شده و می باید دانست که اگر مرضی حادث شود در تابستان که علاج بهای آن در زمستان
ولیکن تاخیر در علاج بغایت مضرست باید که در علاج آن تاخیر نکند لیکن مسکن مرض را تدبیر و حیلتی سرد کرده علاج کند و همچنین اگر در زمستان علاج تابستان
مطلوب افتد باید که در مسکن مرض گرمی پیدا آورده بمعالجه اقدام نماید و تاخیر نکند تا آنکه اگر مرض را در وقت علاج آن علاج نکند بلکه تاخیر کند و یا وقت
علاج نرسیده باشد که علاج کند و یا از مقدار علاج که باشد زیادت یا کم کند اگرچه مرض قابل دوا بود و از آن علاج به نشود و هر داروی که مرض را دور کند و مرضی
دیگر پیدا نیارد فی الحقیقت علاج آن باشد و داروی که یک زحمت را دور کند و رنجی دیگر پیدا آرد آن علاج نباشد و باید دانست که پیش ازین گفته شده است
که هرچه طعام را هضم کند آتش معده است و آن آتش معده بر چهار نوع ست اول آنکه معتدل و صاف باشد و با هیچ خلطی فاسد مختلط نباشد و آن را
سم اگن گویند و آن چنان صاحبش طعام بقدر معتاد و در وقت معین بخورد طعام بروجه نیک هضم گرداند و دوم آنکه بدان زشتی از سبب باد شده باشد
و آن را بکهم اگن گویند و آن گاهی غذا را بطریق نیک هضم گرداند و گاهی در شکم گرانی باد و قراقر شکم و اطلاق پیدا آورده غذا را هضم سازد و سوم
آنکه سبب تلخه بد شده باشد و آنرا تیچهن اگن گویند از آن طعام را بیش و کم کردن و سبک خواه در وقت خورده شود و یا در غیر وقت بزودی هضم شود و اگر
همین آتش زیادت گردد و آنرا اتی اگن و بهسمک روگ نامند و چهارم آنکه سبب بلغم تباه شده باشد آنرا مند اگن گویند و خداوند آن اگرچه غذای
اندک خورد شکم و سرش گران ماند و دمه و سرفه و قی حادث گردد و آب از دهانش روان شود و وجود گران گردد و طعام بعد از دیری هضم شود و اگر بکهم اگن
بادی پیدا آرد و تیچهن اگن رنجهای تلخه حادث گرداند و مند اگن علتهای بلغم ظاهر کند و سم اگن که قسم اول ست باید که آنرا باعتدال با غذیه موافق نیکو
نگاه دارد و تباه نگردانند تا بر قرار اصلی خود ماند و برای بکهم اگن علاج بچیزهای چرب و نمکی کند و برای تیچهن اگن علاج بچیزهای سرد و شیرین و چرب باید کرد
و اسهال نیز بکنانند و اتی اگن را نیز همین علاج ست علی الخصوص حجرات و شیر و روغن گاومیش بخوردنش دهند و برای علاج منداگن اشیای تیز
و تلخ و تند و مانند اینها پیوسته بکنانند و قوام حیات بدن با آتش معده است و آن جوهری لطیف و باریکست معلوم نمی شود که خلاصه طعام
و جز آن را چگونه در میگیرد و سه نوع باد که یکی را پران و دوم را پان و سوم را سمان نامند و اینها از مقام خود آتش معده را مانند دمی افروزند و نگاه
میدارند بدانکه آدمی باعتبار مراتب سن بر سه نوع ست یکی بچه که آنرا بالک گویند و دوم متوسط که آنرا مدگه گویند و سوم پیر که آنرا برده گویند
از وقت ولادت تا پانزده سالگی بچه گویند و آن سه مرتبه است یکی آنکه خورش او همین شیر مادرش بود و آنرا کهیرپ گویند و آن تا یکسال ست
و دوم آنکه خورش وی هم شیر مادر بود و هم غله آنرا کهیرانّاد گویند و آن از بالای یکسال تا تمام دو سال ست و سوم آنکه خورش وی فقط غله باشد

که آنرا اناد گویند و آن از سوم سال تا تمام پانزده سال ست و از شانزده سالگی تا هفتاد سال ایام متوسط نامند و آن بر چهار مراتب ست یکی آنکه در بالش باشد و آن تا بست سال ست و آنرا برده جوگ گویند و دوم جوان و آن تمام سی سال ست و آنرا جبا گویند سوم آنکه حواس خمس و دهات و زور بیش و افزایش و برقرار باشد و آن تا چهل سال ست و این را سنپورن گویند چهارم آنکه بتدریج نقصانی پذیرد و آن تا هفتاد سال ست و آنرا هین گویند و ما بالای هفتاد سال پیر گویند و آنچنان کس را سخت نقصانی دهات و حواس و زور و هواس پیدا میشود و شکنج بر اندام و روی می افتد و موی سر سپید میگردد و دران وقت مرد هیچ کاری کردن نتواند چنانچه عمارت کهنه که امروز و فردا افتادن خواهد شد و بعضی کسان درین سن و سال که مذکور شد در قوت و حاسه خوب و تندرست می باشند و چون مریض را قوی ببیند در مرتبه دوم بچگی اول علاج و دارو زیادت دهد و همچنین در مرتبه سوم از مرتبه دوم قدری زیادت دهد و همچنین در مرتبه اول متوسط الحال از مرتبه سوم بچگی بدهد و همچنین تا آخر مراتب چیزی زیادت کند و چون ضعیف داند بر مناسب قوت و گرسنگی دارو بدهد و باید دانست در وقت کودکی زور بلغم میشود و در هنگام سن میانگی صفرا غالب میکند و در وقت پیری باد غالب گشته قوت میگیرد و درین هر سه مرتبه سن رحمت شناخته دارو باید کرد و در هنگام کودکی و پیری کار آتش چنانکه داغ و عمل شوره و تدبیر اسهال نکند و اگر اینچنین کسان را بانکه بغیر عمل آتش و عمل شوره و تدبیر اسهال نیکو نخواهد شد پس بصبر و باهستگی و نرمی علاج مذکور بکنند بدانکه وجود مردم بر سه نوع ست یکی سخت فربه و دوم سخت لاغر و سوم میانگی چنانچه در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه و هفت دهات گفته شده است و باید دانست که سخت فربهی و سخت لاغری مرضست بعلاج دور می باید کرد و فربهی متوسط تندرستی ست نگاه می باید داشت بدانکه ماهیت اوج در فصل مذکور گفته ست و نقصان اوج گاهی خلقی باشد و گاهی عارضی چنانچه بسبب طلب ورث مرض و پیری و خوردگی و مریض را چون اوج قوی باشد مرض بسیار بود طبیب هر نوعی از علاج که داند وا را کردن تواند از آنکه چون مریض بازور بود هر علاجی که او را کند مضرت نرساند و اندازه زور را نه فربهی و لاغری دانسته نمی شود که بعضی لاغران را زور بسیار میباشد و بعضی فربهان را زور اندک ست پس طبیب را شاید که زور مریض از مشی و رفتن و حرکت کردنش و از برداشتن بار گران و جز آن معلوم کند بدانکه قوتی که مردم بسبب آن برسیدن زیان جزع و فزع نمیکند و با مصابت چیز خوش نمیشود و بر شدائد تحمل میباشد آن قوت را بهندی ست گویند و شخصی که درو این قوت کامل باشد آنرا ساتک نامند و چنانچه ذکر انواع مردم که یکی ساتک و دوم راجس و سوم تامس بود در فصل منافع مشروبات مذکور شده است و بدانکه آنچه از ولایت و زمان و فصل و مرض و زندگی کردن و خواب کردن و دران وقت و امثال آن مرایای آب مانند اینها کسی را زیان نرساند بلکه نفع رساند اگرچه از روی حکمت و طبیعی چنان ست که آن مضر بود آنرا ساتم گویند و بدانکه بیان پرکرت در باب تشریح اعضا خواهد آمد و بیان دارو در فصلیکه متصل این می آید ذکر کرده خواهد شد و بیان اخلاط در فصل کیفیت اجتماع و غلبه اخلاط ثلثه کرده شد و بدانکه زمین بر سه قسم ست یکی آنکه آب دروی بسیار بود چنانچه جویها و حوض و تال دران سرزمین بسیار باشند و اگر چاه و جز آن دروی کاویده شود آب نزدیک برون آید و دران باد اندک و سرد بوزد و درختان و کوههای بسیار و بزرگ دران زمین باشند و اکثر آدمیان آن سرزمین فربه و نازک باشند و اهل آن را علت بلغم و باد اکثر حادث گردد و آن زمین را بهندی انوپ نامند و دوم آنکه زمینی هموار بود و اکثر درختان آن زمین خاردار و خورده و بسیار و متفرق باشند و دران حوض و چاه و جویها و چشمها اندک باشند و بران باران نیز اندک بارد و باد گرم و تیز دران زمین بوزد و کوهها نیز دران سرزمین اندک و خورد بوند و متفرق باشند و اکثر اهل آن سرزمین تناور باشند و اکثر تناور باشند و لیکن با قوت بوند و دران زمین علت باد و تلخه بسیار باشد و آن را جنگل نامند و سوم زمینی که دروی بعضی نشانیهای زمین انوپ و بعضی نشانیهای زمین جنگل باشد و گرمی و سردی و باران و باد دروی نه سخت زیاد و نه سخت کم باشد بلکه معتدل باشد پس هر سه خلط ساکنان آنرا معتدل باشند و این زمین را سادهارن گویند و باید دانست اگر خلطی که در آن زمین مخصوص ست در شخصی از اهل آن زمین جمع شود و آن شخص در غیر آن زمین برود و بعده خلط مذکور دران شخص غلبه کند آن علت غلبه که در زمین خود حاصل میشود چنانچه جانوری آبی چون از آب کشیده شود قوتی که او را در آب میباشد حاصل نشود و اگر شخصی غلبه علتی باشد و آن شخص در زمینی

که بخاصیت خود زایل آن خلط باشد بعد چون آن شخص خوردن و آشامیدن و حرکت و زور و خواب به هر کاری که لایق حال خود داند کند آن کس با خلط مذکور زایل شود و هی بالتمام از آن خلط ضرری برسد چنانچه اگر مردی غلبه بلغم است و آن مرد زمین جنگل مسکن سازد این زمین سبب گرمی و خشکی خود بلغم را بنشاند و بر سر گرمی کرد مخالفت خاصیت زمین و برکت که بیان آن در فصل تشریح اعضا خواهد آمد و حاکم که ذکر او گفته شد و فصل بود و مرض مذکور حدیث العهد بود و نیز مرض مذکور بسبب غلبه یک خلط پیدا شده باشد و مرض مذکور تنها بود و شرکت مرض دیگر با وی نباشد و مریض با گرسنگی و قوت بسیار باشد و در مریض دیگر مبالغه هم پیوسته شود و مریض با طبیب و دارو و تیمار دار چنانچه باشد بود مرض به آسانی دفع شود و اگر بجمیع وجوه بر عکس آن باشد لا دوا بود و اگر بعضی وجوه بر عکس آن باشد و بعضی وجوه موافق زحمت بدشواری زایل گردد و اگر طبیب یعنی با یک دارو کرد نفع ندید دیگر دارو باید کرد و چند دارو یکبارگی کند و اگر بداند که زحمت مریض بزرگ است و بدشواری خواهد رفت و میداند که فلان دارو در دفع مرض تاثیر کامل دارد باید که همان دارو بدهد و اگر از آن دارو شتاب نفع نبیند باید که آن دارو ترک نکند بلکه بوجهی دیگر بدارو دیگر که مددگار او باشد بدهد و چند روز متواتر بدهد و طبیبی که این سه چیز مذکور شناخته باشد و بکند کند و موت در کاری که مریض افتاده باشد به کار در علاج بر این تواند والله اعلم **فصل بیست و نهم در علاماتی که از آن معلوم توان کرد که در کدام زمین کدام عنصر غالب است و بیان آنکه دارو برای علاج از کدام زمین باید گرفت** در این فصل راهنمای حکیم بر بهاکی نامند باید دانست که هر زمینی که در آن حفره و سفال شکسته و فراز و نشیب و سنگ و جای سوختن جهود و مقبره و بتخانه باشد و ریگ نبود و زمینی که شور نبود گیاه آنچنان زمین برای علاج بکار آید و هر زمینی که آب از آن نزدیک بیرون آید و چرب بود و روی گیاه و قوت نیک برآید و بلند شود و مقداری سیاه فام یا لعل فام یا زرد فام باشد از چنین زمین گیاه و عقاقیر برای علاج نیز باید گرفت و لیکن گیاه کرم خورده و زهر آلوده و سوخته و بریده که دوم بار برآمده باشد خشک و پامال شده بکار نیاید و آنکه از زمین حجله بسلامت مانده باشد و نیکو برآمده باشد و تر بود و بخش محکم باشد و نیز بود از طرف شمال چنین گیاه را لعابدار که نوعی داده باشد بدست راست برای علاج بستانند و احتیاط کنند که بروی سایه در وقت گرفتن نیفتد و نیز احتیاط کند که گیاه مذکور را شکسته بر زمین نماند بلکه در دامن یا در جامه دیگر بستانند و نیز داروی مذکور را در آخر پاس روز که شکند و دین سه پاس باید گرفت آنچه در اول پاس روز گیرند بهتر از دوم پاس روز باشد و همچنین سوم باید دانست هر زمینی که در آن سنگ خاره بود و گران و سخت سیاه باشد و اگر درختان آن سر زمین پر و دراز باشند و زراعت آن زمین نیکو و فاکند و آنچنین زمین از جمله عناصر اربعه و خلاصه مخصوص عنصر خاک غالب باشد و هر زمینی که سرد و چرب بود و آب در وی نیز بیرون آید و اکثر گیاهها و غله آن حصر زمین چرب و نرم باشد و درختان در آن زمین بسیار باشد و در ختایی که در میانهای دیگر سخت شیرین چون در این زمین بروید قدری تلخ باشد و رنگ آن زمین سفید بود در آن زمین غلبه عنصر آب بود و هر زمینی که در آن رنگها بسیار باشند و در وی سنگهای خورد بوند و درختان جا بجا باشند و رنگ برگ درختان زرد و وام بود و گیاه و غله آن زمین نیز زرد رنگ نماید در آن زمین عنصر آتش زیادت باشد و هر زمینی که خشک بود و رنگش همچو رنگ قومهای خاکستری نماید و درختان آن زمین خشک و بی طراوت نماید و درختان باریک باشد و آن زمین حفرهای بسیار دارد و دلیل کند که در آن زمین عنصر باد باشد و هر زمینی که نرم و هموار و در وی جا بجا حفره باشند و در آب باران بود و درختان آن زمین بزرگ و بلند باشند و چوب درختان محکم باشند و کوههای در آن زمین بلند باشند و رنگ آن زمین سیاه فام بود و دلیل کند که در آن زمین غلبه عنصر خلا باشد و بعضی گفته اند که بیخ و برگ و پوست و شیر و چوب مستحکم که در وی چوب بعضی درختان باشد که آن را اسار گویند و بار و شیرش چیزهای دارو در پیش فصل به طریق بستانند چنانکه در فصل بهار درخت بیخ باید گرفت و در فصل تیرماه برگ درخت و در فصل سرما درخت پوست و در هوینت شیر و در فصل بسنت سار و در کرما میوه و حضرت میگوید که این قول معقول نیست زیرا که بعضی اشیا قمری اند و بعضی شمسی پس باید که اشیای قمری را در سرمای وقتی که ماهتاب قوی حال می باشد باید گرفت و اشیای شمسی را در گرما که در آن وقت آفتاب قوی حال می باشد باید گرفت و اشیای قمری را چون در وقت قوی شدن ماهتاب از زمینی که در وی عنصر آب غالب باشد بستانند اشیای مذکوره سخت چرب و سرد و شیرین باشند و اشیای شمسی را چون در زمان قوی شدن آفتاب

از زمینی که در وی عنصر آتش غالب باشد بستانند عفونت ترش و خشک گرم بوند باید دانست که داروهای اسهال را از زمینی که در وی غلبهٔ عنصر آب و یا خاک و یا در وی غلبهٔ
این هر دو عنصر باشد بستانند فائده زیاده تر دهد و داروی قی را از زمینی که در وی غلبهٔ عنصر آتش و باد و یا یکی از این هر دو باشد بستانند نفع کمال حاصل شود و
داروهائیکه اسهال و قی هر دو آرند از زمینی که در وی غلبهٔ آتش و خاک و یا غلبهٔ باد و آب باشد اگر بگیرند نافع تر باشد و زمینی که در ان غلبهٔ خلا باشد
داروهای سمن را اگر از ان بگیرند مفید تر باشد و دست خود بستر داز ان طبیب احتراز اولی تر ست و طبیب را شاید که بر نطلی و دستکاری کند که پسندیده افتد
و از گفته و شمن و برای تمنای چیزی که فی الحال داروهائیکه نو و با مزه باشند آنها را مفید تر شمارند مگر شهد و روغن ستور و قند و پلپل دراز و پلپل و نمک که اینها
کهنه نافع تر اند و اگر داروی نو دست ندهد داروئی که بران یکسال نگذشته باشد بستانند و معرفت گیاهها از مردمانیکه در جنگل میباشند و قوت و غذای خود
از بیخ گیاهها می سازند و کوهبانان و سیاحان و مانند اینها حاصل باید کرد و درختی که پوست و برگ و بیخ و بارش همه در کار می آید ستدن آنها وقت معین نیست
هر وقتیکه در کار باشد بستانند چنانکه درخت پله هر وقتی که خواهد برای شوره ساختن و غیره بریده بیارند و نیز بدانکه در زمین شش مزه است و هر چه از زمین
میروید نیز هر شش مزه در وی میباشد و لیکن هر مزه که در هر چیزی غالب و ظاهر میباشد بدان مزه آن داروی را وصف میکنند و مزهٔ آب ظاهر نیست لیکن
در هر زمینی که آب باشد مزهٔ آن زمین میگیرد و زمینی که در وی آثار عناصر اربعه و خلا برابر باشند آنرا ساده هاران نامند یعنی معتدل و داروهای قی و اسهال
و سمن که دران زمین باشند هر یک تاثیر خود قوی بود و هر دارو ئیکه مزه و بوی و رنگ و خاصیتش برقرار باشد و کهنه بود و یا نو هر چون که باشد بکار آید و اما
گوشت و خون و پشم و ناخن و مانند آن از ان جانوران جوان که نیک بجبلت بوند باید گرفت و برای دارو شیر و بول و غائط جانوران وقتی بگیرند که
علف را هضم کرده باشند و طبیب را باید که بجهت نگاه داشتن داروهای در مقام نیک خانه خواب راست و در دیوارهای آن خانه میخها بخلانند و داروها
در خریطه انداخته بران آویزد و چیزهائی که لائق آویزندگی باشد در آویزند و مذکور کرده بدارند و اوقاتیکه برای ستدن داروها گفته شده است دران اوقات
ستده نگاه دارد و الله اعلم و احکم بحقائق الاشیای **فصل بیست و ششم در بیان انواع مزه و آثار آن** و این فصل هندی مسمی
به رس لیکهه بکیانی ست بدانکه از جمله انواع اعراضی که به حواس ظاهری معلوم شوند در خلا یک نوع ست که بحاسهٔ سمع معلوم شود و آن صوتست
و این را سبد گویند و در باد دو نوع ست یک نوع سابق و دوم بحاسهٔ لمس معلوم شود و آن گرمی و سردی ست و این را اسپرش نامند و در آتش
سه نوع ست دو همان سابق و سوم آنکه بحاسهٔ بصر معلوم شود و آن رنگ ست و این را روپ گویند و در آب چهار نوع ست سه همان سابق و
چهارم آنکه بحاسهٔ ذوق معلوم شود و آن مزه است و این را رس گویند و در خاک پنج نوع ست چهار همان سابق و پنجم آنکه بحاسهٔ شم معلوم کنند
و آن بوی ست و این را گنده گویند و این عناصر اربعه و خلا میان خود ها آمیزش دارند از آنکه نزد حکمای هند از عناصر اربعه و خلا صرف و خالص
یافته نمی شود بلکه هر عنصری که هست در وی دیگر عناصر نیز مخلوط و مرکب اند هر که میان اینها غالب باشد آن مرکب را بدان غالب نام می برند و مزهٔ
اصلی آب شیرین ست و چون آب با عناصر دیگر مختلط میگردد مزهای مختلف بر نسبت تفاوت مقادیر عناصر حادث میشوند و فی الحقیقت مزه ها در عدد
شش اند یکی شیرین و دوم ترش و سوم نمکی و چهارم تیز و پنجم تلخ و ششم زمخت پس هر چیزی که در وی آب و خاک زیادت میباشد مزهٔ آن
شیرین بود و هر چیزی که دران خاک و آتش زیاده بود مزهٔ آن چیز ترش باشد و هر چیزیکه دران آب و آتش زیادت باشد مزهٔ او نمکی بود و هر چیزیکه
دران باد و آتش زیاده باشد مزه اش تیز باشد و هر چیزی که دران خلا و باد بسیار باشد مزه اش تلخ بود و هر چیزیکه دران خاک و باد بیشتر ست مزهٔ آنچیز
زمخت شاید **فائده** مزهٔ شیرین و نمکی و ترش باد را دفع کند و مزهٔ شیرین و تلخ و زمخت دافع صفرا ست و مزهٔ تیز و تلخ و زمخت دافع بلغم باید دانست
که باد میان اخلاط ثلثه اصلی برابر ست از عنصری دیگر حادث نشده است و صفرا آتشی ست که حدوثش از آتش ست و بلغم آبی ست که حدوثش از
آب ست و بعضی گویند هر چه در عالم ست یا شمسی ست یا قمری پس مزه نیز بر دو نوع باشد و مزهٔ شیرین و تیز و زمخت را قمری شمارند و تلخ و ترش و نمکی را شمسی گویند
و مزهٔ شیرین و ترش و نمکی در چرب و دیر هضم ست و مزهٔ تیز و تلخ و زمخت و خشک و زود هضم و مزه های قمری سرد اند و مزه های شمسی گرم و باد هم و خشک و سبک

و ناچفسنده و تشنگی آرنده ست و مزهٔ عفص نیز همچنین ست بدین سبب باد را زیادت میکند مزهٔ مذکور از سردی خود سردی باد و از خشکی خود خشکی باد و از سبکی خود سبکی باد و از ناچفسندگی
خود ناچفسندگی باد و از تشنگی خود تشنگی باد را زیادت گرداند و تلخه گرم و تیز و خشک و سبک و ناچفسنده است و مزهٔ تیز نیز همین صفتها دارد بدین سبب
تلخه را می افزاید و از صفت گرمی خود گرمی تلخه و از صفت تیزی خود تیزی تلخه و از صفت خشکی خود خشکی تلخه و از صفت سبکی خود سبکی تلخه و از صفت ناچفسندگی
خود ناچفسندگی تلخه را زیادت گرداند و بلغم شیرین و چرب و گران و سرد و چفسنده است و مانند صمغ ببل و مزهٔ شیرین نیز همین صفت دارد و بلغم را افزاید از شیرینی
خود شیرینی بلغم و از گرانی خود گرانی بلغم و از سردی خود سردی بلغم و از چفسندگی خود چفسندگی بلغم را زیادت گرداند و مزهٔ تیز بلغم را دافع ست از انکه از تیزی
خود شیرینی او را و از گرمی خود سردی او را و از خشکی خود چربی او را و از سبکی خود گرانی او را و از چفسندگی خود چفسندگی او را دفع گرداند و همچنین هر مزه
که دافع خلطی باشد آن مزه در اوصاف خود مخالف آن خلط بود اکنون نشانهای شش مزه گفته می آید بدانکه هر مزه که قرار و آرام و خوشی و بقای قوام
حیات از وی بود و کنافت در دهن پیدا آرد و بلغم افزاید و آن مزه شیرین ست و هر مزه که دندان را کند گرداند و به سبب آن آب از دهن روان شود
و آرزوی خوردنش در دل باشد آن مزه ترش ست و هر مزه که بلغم از دهن بیرون آرد و آرزوی خوردن برنج پخته پیدا کند و چیزهای سخت را وجود نازم گرداند
و آن مزه نمکی ست و هر مزه که سر زبان را بگزد و بیقراری پیدا کند و آب از بینی و از چشم روان سازد و گوش را گرم کند و دماغ را بگیرد آن مزه تیز ست و هر مزه
که حلقوم از وی چنان شود گویا که آنرا میکشند و دهن را صاف گرداند و آرزوی طعام آرد و موی اندام را ایستاده گرداند و آن مزه تلخ باشد و هر مزه که دهن را
خشک کند و گلو را بگیرد و زبان را ببندد و دل از وی چنان شود گویا که آنرا میکشند و می پیچند آن مزه عفص باشد اکنون فایدهٔ مزه ها گفته می آید
مزهٔ شیرین خلاصهٔ طعام و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و اوج و منی و شیر زن را افزون گرداند و چشم را فایده رساند و وی در رنگ را نیک کند
و زور افزاید و شکسته را پیوند کند و خون را صاف سازد و پیر را و خورد را و آنکس را که وی از جراحت و یا از زخم لاغر شده باشد مفید آید و تشنگی و بیهوشی
و تاپاک را دفع گرداند و حواس خمس ظاهر و حواس خمس باطن را قدرت قوی بخشند و لیکن کرم و کف انگیزد و کسی را که با وجود چندین نفع همین را تنها
مدام زیادت بخورد او را علت غلبهٔ بلغم و دمه و سرفه و بدهضمی و آتشک و قی و بدمزگی دهن و تباهی آواز و کرم شکم و مرض کلکند و مرض ارید و سیلیپاپی
و رنج مثانه و درد و درد بر کدورت خاطر حادث گرداند و کسی و مورچه این را سخت دوست میدارند مزهٔ ترش طعام و خلط رودهٔ راه هضم کند و باد را مجرای
باد روان گرداند و سوزش در شکم انگیزد و درونه را نرم گرداند و اگر این را بر تن بمالند سردی حاصل آرد علی الخصوص برای دل اکثر ترشیها موافق و ملایم اند
و با وجود چندین نفع همین را اگر کسی مدام تنها بخورد و زیادت در کار برد کندی دندان و تنگی چشم پیدا کند و جان موی اندام ایستاده شود و بلغم را آب
ساخته سائل گرداند و جوف بندگاه را سست سازد و جراحت و ریش را و محلی را که بدندان گزیده بود و عضوی شکسته را و مانند اینها را پخته گرداند زیرا که مزه
ترش آتشی ست و هم از ین در گلو و سینه سوزش پیدا گردد مزهٔ نمکی صاف کننده و فربه را هضم ست و خلط رودهٔ راه هضم کند و جوف را تر و سست گرداند و
گرم ست و زور و غلبه کننده بر همهٔ مزه ها ست و منافذ درونی را صاف کند و جملهٔ عضوها را نرم گرداند و اگر کسی تنها همین را مدام استعمال کند خارش اندام و
آماسهای جابجا مثل آماس نیش زنبور که آنرا کوبتهه گویند و نقطهای زرد و آماس دیگر غیر از جنس آماس مذکور و تباهی رنگ و نقصان منی و سوزش در حواس
خمس و تشنگی دهن و چشم و مرض رکتپت و رکتپتات و آروغ ترش و مانند اینها پیدا آرد مزهٔ تیز آتش گرسنگی افزاید و خلط رودهٔ راه هضم گرداند و آرزو بر طعام
آرد و فربهی و سستی یعنی لقوه و اسهال و آماس تن را از خلط فاسد صاف گرداند و فربهی و کاهلی و بلغم و کرم را و اثر زهر و سبب و خارش را دفع کند و بندگاهها
سست گرداند و شیر و منی و چربی را نقصان کند و اگر مدام همین را تنها خورد و در آن سرمستی حادث کند و آب دهن و کام را خشک سازد و تاپاکی نیز
انگیزد و زور را تباه کند و در اندام لرزش و درد پیدا آرد و در پهلو و پشت و دست و پای درد بادی که آن را شول نامند حادث گرداند مزهٔ تلخ
برنده ریم و چربی و گوشت و ... بلغم ست و مردم فربه را لاغر گرداند و آرزو بر طعام پیدا آرد و گرسنگی افزاید و سستی و دهن و سستی و خارش و مرض کوبتهه
و تشنگی و بیهوشی و تپ را دفع گرداند و شیر را صاف کند و بول و غایط و چربی و ریم را خشک گرداند و اگر کسی مدام همین را بسیار استعمال کند

تن ورگهای گردن سخت گردند واجهیک که نوعی از زخمهای بادیست یا بادلقوه ودرد سر ودرد تن ودوران سر که از وی حمله چیزها در گردش بنظر درآیند حادث گردند ومزه دهن نیز تباه گردد مزه زمخت قابض ست و شکم را بسته گرداند و وجود را سخت سازد واز ریم جراحت و دنبل را صاف کرده به گرداند ولیکن سست وگوشت گنده وزیادت بستر ودواشیای آبی را خشک سازد واگر تنها مدام همین را زیاده در عمل آرند در سینه ودل سوزش و تشنگی ودر شکم انتفاخ میدارد ودو گلوی حلق را بگیرد ورگهای گردن را سخت کند ودرد وجود جهندگی پیدا آرد و حلق را چنانکه سخت کردن سرشف در اندام پیدا میشوند نیز پیدا آرد ودر اندام شکنجها پدید گرداند واما اکنون مزه های بعضی چیز به تفصیل گفته می آید بدانکه کاکو نیادکن وشیر وروغن ستور وبساوچربی وغله شالی وریستال وستی وجو وگندم ومش وکنجد سیاه وسنگهاره وبادنگ خورد وبزرگ وخیار وکدوی شیرین وهندوانه وخربوزه وخیار وتخم نیلوفر وشمسی وبارنکهار وگلچکان وانگور وانار وخرما وکهرنی وبار تار وجاروبی وبار انبه وجوز هندی وجمله اقسام نیشکر وهر شیرینی که از جنس شکر سازند وبر بار وگلشکری وکنکنی وتخم کونجهه وبار رکیند وگوکهرو وبرنج مگره وبزوبه ومانند اینها واکثر برای اینها مزه شیرین دارند وانار دان وآمله وترنج وانبار اوکهیه وکرونده وکنار خورد وبزرگ وهر بهار پوری وتبر تاب وکرسام وکرک وبار بست وبدل وبالبیت ولیمو ومنهری وحجرات ودوغ وشراب وکانجی وسرکه ومانند اینها واکثر چیزها دیگر مزه ترش دارند نمک سنگ ونمک بریا ونمک سونچل ونمک پایچهه ونمک شیرین ونمک درناد ونمک بات یعنی نمک پخته وجوکهار وساجی ودیگر شوره که از گل سازند ومانند اینها مزه نمکی دارند ودار وهای پیلپادکن وسر سادکن وهر دو سهجنه وسیر وتیزی وترب وکافور وکوتهه ودیودار وسریکا وبار بایچی وچندان که نوعی از خوشبوی ست وگوگل وموتهه وکرباری وسونا وپیاو ومانند آن وبعضی دار وی سال سارا وکن حمله مزه تیز دارند اکبدکن وکره وجاوکن ومندوک برنی یعنی براهمی وشاخ نورسته از آن بست وزرد چوب ودار هلد واندرجو وبرن ودرختی که آنرا کتائی گویند وچهیتون وسر دو کتائی وسنکهنی که نوعی از چوتلی ست ودرونتی ونسوت وبندال ولکوره وکریلا وبادنجان وکریل وکنیر ومالتی وجنجره وسنکنی وترائیمان وکتکی وارنی وبهل وکدهبرنه وبدهاره ومال کنگنی ومانند اینها مزه تلخ دارند ونکر وبادکن واتبشهادکن وبرنکوادکن وکوه سرادکن وترهیله وشالی وجامن ودرخت تغرک وبهولسری وبار تنید ودرکتک یعنی ستیل وتخم ساکون وپاکهان بید وبار درختانی که گل ندارند چنانچه برو گلر وپاکر وبعضی داروی سال سارادکن وبیا بانسه وکچنار وجیونتی وتیهوه کشتی ورپالک وشالی بساری وتنی ومانند اینها که در آب ناکاشته می رویند ومنگ وگل اود ومانند اینها مزه زمخت دارند باید دانست که اگر ازین شش مزه دوکان دوکان را اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین وترش وشیرین ونمکی شیرین وتیز شیرین وتلخ شیرین وزمخت بازترش ونمکی ترش وتیز ترش وتلخ ترش وزمخت باز نمکی وتیز نمکی وتلخ نمکی وزمخت باز تیز وتلخ وزمخت باز تلخ وزمخت واگر سگان سگان اعتبار کنند بست قسم شوند بدین تفصیل شیرین وترش ونمکی وترش ونمکی وتیز نمکی وتیز وتلخ تیز وتلخ ودمخت شیرین ونمکی وتیز شیرین وتیز وتلخ شیرین وزمخت وتلخ شیرین وتلخ وزمخت شیرین وترش تلخ شیرین وتیز وزمخت ترش وزمخت وترش تلخ ونمکی وترش شیرین وتیز وزمخت شیرین ونمکی وزمخت واگر چهارگان چهارگان اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین وترش ونمکی وتیز شیرین ونمکی وتیز وتلخ شیرین وتیز وتلخ وزمخت شیرین وتلخ وزمخت ونمکی شیرین ونمکی وتیز وزمخت شیرین وتیز وترش وزمخت شیرین وترش ونمکی وزمخت شیرین وتلخ ونمکی وترش و شیرین وتلخ وتیز وترش ترش ونمکی وتیز وتلخ ترش ونمکی وتیز وزمخت تلخ ونمکی وتیز وزمخت نمکی وترش وتلخ وزمخت ترش وتیز وتلخ وزمخت شیرین وترش وتلخ وزمخت واگر پنجگان پنجگان اعتبار کنند شش قسم شوند بدین تفصیل شیرین وترش ونمکی وتیز وتلخ شیرین ونمکی وتیز وتلخ وزمخت شیرین وترش ونمکی وزمخت وتلخ نمکی وترش وتلخ وتیز وزمخت شیرین وترش وتیز وزمخت ونمکی شیرین وترش ونمکی وزمخت وتیز واگر شش شش مفردات را مرکبات شمارند جمله شصت وسه شوند وفایده شمار این پیشتر گفته خواهد شد وکسیکه آنرا اگر سنگی زیادت بود وقوت بسیار باشد ازین چیزها که به شش مزه اند هرچه بخورد زیانش نکند والله اعلم بالصواب

فصل بست و هفتم در بیان اشیائیکه بجمیع وجوه نافع اند یا مضر یا بوجهی نافع و بوجهی دیگر مضر

واین فصل را بهندوی بتهاستهے نامند بدانکه بعضی حکمای هند گفته اند که هیچ چیزی نیست که بجمیع وجوه نافع باشد ویا بجمیع وجوه مضر بود بلکه هر چیزی که

هست بوجهی نافع و بوجهی دیگر مضر است اول آنکه هر شئی که باد را دافع بود و بلغم را بیفزاید و هر چیزی که بلغم را دافع بود صفرا را بیفزاید همچنین دیگر چیزها را قیاس باید کرد دوم آنست
این قول را رد کرده است و میگوید بلکه جمیع اشیا بر سه نوع است یکی آنکه بجمیع وجوه نافع است چنانکه آب و روغن ستور و شیر و برنج پخته و گندم و مانند آن دوم
آنکه بجمیع وجوه مضر است چنانکه آتش و شوره و اقسام زهر و مانند آن و سوم آنکه بوجهی نافع است و بوجهی مضر و بیان این تفصیل پیشتر گفته خواهد شد باید دانست
که نفع و مضر اشیای مذکوره که گفته آمد نسبت بصحیح البدن است اما مریض را باعتبار عرض مرض سود باشد هر شیئی که بجمیع وجوه نافع است مضر رساند و آنکه بجمیع وجوه مضر
نافع بود پس طبیب را باید که مرض شناخته در استعمال آن اقدام نماید اما اشیائیکه من جمیع الوجوه نافع اند اینها اند از غلها شالی ریشال و شستی سپید و سیاه و
بنبدوهی و کلون کهرت کانده کنکنی و جوله و مانند آن و اقسام گندم تخصیص گندم زرد و سفید و سرخ و هر دو جنس جو و مانند آن و از قسم گوشتها گوشت آهو و
سیاه و سپید و چتیل و پاڑه و لوه و دراج و بیج و مانند آن و از قسم غله که نه دال دارد دال منگ کاشته از جنس سبز و زرد و نیلگون که بسبزی
گراید و منگ نختی و موتهه و مدس و ارهر و نخود و دشتنگ و از قسم سبزیها هر دو تنبوه خورد و بزرگ و سرالی و چیونتی و چولائی و مانند این و از روغنها روغن
ماده گاو و از نمکها نمک سنگ و از ترشیها ترشی انار دانه و آمله و از افعال باز داشتن خود را از مجامعت و ماندن در مقامیکه در آنجا باد و فرسد و استعمال
کردن آب گرم و خواب کردن در شب و روز بطریقیکه بالا ذکر شده و اما اشیائی که من جمیع الوجوه مضر اند اینها اند چنانچه بز دبه و سماروغ و آنرا چتر مار گویند
و شاخ نورسته از آلات تی تیره و مانند آن و نمک و کلتهی و کنجاره و حبوبات سمن تخم غله که از وی انگور بر آمده باشد و سبزی خشک و گوشت بز میش و گوشت
گاو میش و شراب سماروغ جاسن و کرکه صعدی آنرا ربی گویند و آن نوعی از جنس ماهی است و سوسمار را اگر همه یکجا کرده شیر بخورند یا یکی را از اینها با شیر بخورند
مضر محض باشند و غله نو که انگور کرده باشند خوردن و گوشت حیوانی که در آبادانی مانند چنانکه ماده گاو و گوسپند و مانند آن و یا با گوشت جانورانی که در
کرانه آب میباشند چنانکه گرگ و جاموس و مانند آن و یا با گوشت جانورانی که در آب مانند چنانکه ماهی و باخه و مانند آن مضر است نشاید خورد و لیسان و شهد و
شیر و تند و ماش را با گوشتهای مذکوره آمیخته و یکجا کرده نشاید خورد و سبزی تهیکر مول با شیر و شهد مضر است و سبزی کنگی نیز با شیر و شهد نشاید خورد و
گوشت ماهی خور که آنرا بگله نامند با ماش جوشانیده و شراب بخورند و با سرکه نیز نخورند و با سرکه سندی انجیر نیز ممنوع است سبزی کنور با فلفلین نشاید خورد و
سبزی نالی با گوشت خرس و حبوبات یکجا کرده نخورند و شهد را با آب گرم آمیخته ننوشند و گوشت خام با تخم نخورند و کهچری شیر و برنج با شراب نخورند
و سهالی کنجد را با سرکه که آنرا سوبیرک نامند نخورند و دیگر سبزی کنوائی با قند نشاید خورد و هیچ جنس ماهی یا هیچ نوعی شیرینی که از نیشکر باشد نباید خورد
و ترب را با شهد و شیر نخورند و بار درخت جاسن و نغرک و گوشت خارپشت و گوشت خوک و سوسمار را که آن خورده کافران و مردم اهل فرنگست یکجا کرده آن
کسان را نشاید خورد که مضر است و هیچ ماسه را با شیر نخورند علی الخصوص ماهی چلیم با شیر خوردن سخت مضرت رساند و کیلا و بار تار با شیر یا با حبوبات یا با دوغ یکجا
خوردن ممنوع است و بار ترپل با حبوبات و شیر نیطلی ماش و یا با شهد و یا روغن ستور آمیخته خوردن در یک زمان ممنوع است و پیش از خوردن شیر و بعد از خوردن
شیر تبل ممنوع است و گوشت فاخته با روغن تلخ بریان کرده نشاید خورد و در روغن ستور چون ده شب آنرا داده آوند روغن داشته باشند نخورد و گوشت دراج
سفید و سیاه و گوشت طاوس و لاوه و سوسمار که آنرا با روغن سپید انجیر یا با هیزم سپید انجیر پخته باشند نشاید خورد و شهد را با اشیای گرم و در فصل تابستان نخورند
و ماکو و نیک دولان ماهی پخته باشند یا سندهی یا ادرک یا دال تلک بریان کرده باشند در میان آن ظرف سبزی کونیا نا پخته و نشاید خورد و در سبزی پوی کنجد ساس انداخته پزیده باشد
نخورند و روغن کنجد نیز نخورند اکنون چند فائده از طب هند گفته می آید بدانکه گوشت هریل اگر با آب زرچوبه ترکرده باشند یا با آتش چوب زرچوبه پخته باشند نباید خورد
که آن سم قاتلست و گوشتیکه آنرا در روغن سرشف بریان کرده باشند با شهد نباید خورد که آن نیز سم قاتلست خورنده را بمیراند یا خورنده را که بعلتی از علتهای خونی
یا بعلت استسقا یا بادرنگی یا آبله و مبتلا گرداند و ایضا سبزی پخته را با شهد و شیر و تبل پخته یکجا کرده و یا در یکنوبت نباید خورد و اگر کسی بخورد زور و قوت و منی او
نقصان پذیرد و یا بمیراند و بدانکه شهد و آب متساوی خوردن نشاید و روغن ستور و روغن کنجد نیز متساوی ننوشند و روغن ستور و شهد نیز متساوی نباید نوشید
و دیگر آب را با روغن کنجد یا روغن ستور یا شهد متساوی نباید خورد علی الخصوص اینها با آب باران سخت مضر اند بدانکه حجامت یعنی

دیگر با انواع ست بعضی مزه با بعضی دیگر هم در حقیقت فقط مخالف میباشد چنانکه نمکی با ترش و بعضی با بعضی هم بحقیقت و هم بقوتی که آنرا بیج تا مانند مخالف میباشند
و هم در مزه هضم مخالف میباشند چنانکه شیرین با ترش و با زمحنت و نیز با تلخ و بعضی با بعضی هم در حقیقت و قوت مذکور و هم در مزه مخالف میباشند چنانکه شیرین
با نمکی و با تیز و ترش با تلخ و ترش و با زمحنت و با نمکی و با تلخ و نمکی با زمحنت و تیز با زمحنت و زمحنت با تلخ **فائده** اشیای سخت خشک و سخت چرب و سخت گرم و
سخت سرد خوردن ممنوع ست و اشیائیکه من جمیع الوجوه نافع اند یا ضار ذکر آنها رفت و اشیا را که جز آن اند بعضی وجوه مضر و بعضی وجوه نافع دانند و کسانی
که مالک نفسی خویش نمانند و از شبهای حواس خمس باز ماندن نمی توانند البته اشیای مضر را بخورند پس حواس ایشان ضعیف گردند و ناگهان بسبب مرضی
هلاک گردند و باید دانست هر شی که خلط را مستقل سازد و بیرون نه نیندازد آن چیز مضر بوده اگر از خوردن چیزی مضر مرضی حادث شود باید که آنرا بقی یا باسهال
یا بعلاجی که اخلاط فاسد را باعتدال آرد آنرا دفع گرداند **فائده** هر که اشیای مضر ساتم و مألوف شده باشد او را از آن ضرر نرسد و نیز شخصی که جوان و با گرسنگی
و با قوت بسیار باشد ورزش ... ترو چرب بود و آن ورزش کردن کثرت نماید اگر آنکس اشیای مضر اندکی بخورد چندانی ضرر نرسد **خاصیت باد شرقی**
مزه شیرین و نمکی دارد و چرب و گران ست و تا پاک انگیز و بد کیفیت افزاید و مجروح و آبله دار و زهر خورده را و صاحب بلغم را مضر ست و برای کسیکه سرشت بادی
دارد و برای آنکه او را زحمت کهیرک یا غلبهٔ بلغم بود باد مذکور نافع ست و زور را افزاید و وجود را تر گرداند و **خاصیت باد جنوبی** مزه شیرین و آخر مقداری
زمحنت دارد و تا پاک نینگیزد و سبکست و جهت دانقع رساند و زور را افزاید چشم را نافع بود و کیفیت را دفع کند و باد را بیفزاید و از جملهٔ بادها نیک ست **خاصیت**
باد غربی تا خشک شنده و خشک سخت و تیز ست و زور و چربش و تری را بر باید و بیهده بلغم را خشک کند و وجود را تیز خشک گرداند **خاصیت باد**
شمالی چرب و سرد و نرم ست مزه شیرین و زمحنت دارد و هر سه خلط بدن را افزاید و صحیح البدن را زور و تری را زیادت گرداند و برای کسیکه زحمت
کهیرک دارد و برای آنکه لاغر باشد و برای آنکه زهر خورده بود نافع ست والله اعلم واحکم **فصل بست و هشتم در بیان بعضی داروهای آماس و**
آبله و دمامیل و مانند آن و این فصل را بهندی شترک نامند **داروی آماس و آبله** بیخ ترنج و بیخ ارنی و دلو دار و سندهی و بیخ همینس و اسن
هر همه متساوی ستده آس کنند و گرم کرده بر آماس طلا کنند از این آماس بادی دفع گردد **نوع دیگر** دوب و بیخ نل و ملهتی و صندل و داروهای سرد هر همه
متساوی گرفته و آس کرده بر آماس طلا کنند از این آماسیکه از غلبهٔ تلخه باشد یا از رسیدن زخم یا از غلبهٔ خون باشد دفع شود و اگر آماس بسبب
زهر بود همین علاج را یا علاجی که برای دفع زهر گفته اند بکار برند فائدهٔ تمام رساند **نوع دیگر** سنبهی اسگنده و بیخ همینس و بیخ نسوت لعل و سپید و
کاکراسنگی هر همه را متساوی ستده و آس کرده بر آماس طلا کنند از این آماس بلغمی دفع شود **نوع دیگر** علاجهائی که برای دفع آماس بادی و بلغمی و تلخه
گفته شده است و لوده و ملهایه و سنبهل و حوالمنه این جمله را باریک آس کرده بر آماس طلا کنند از این آماسیکه از غلبهٔ هر سه خلط شده باشد دفع گردد
برای دفع آماسیکه از باد بود بجهت دفع آن داروهای آماس بادی را بروغن و نمک آمیخته و با ترشی آس کرده و مقداری گرم ساخته بر محل مذکور طلا کنند
مفید آید و بجهت دفع آماس تلخه داروئی که آنرا با شیر آس کرده و آمیخته و سرد ساخته باشند طلا کنند نفع دهد برای دفع آماس بلغمی داروی که آنرا با بول
ماده گاو و آب شوره آس کرده باشند گرم ساخته بر محل مذکور طلا کنند نافع بود برای پختن دملها تخم شنی و تخم ترب و تخم سهجنه و کنجد و سرشف و سمیت و
گندم و کتان هر همه یا هر چه از آنها دست دهد بگیرند و آس کرده بر دمل طلا کنند فی الحال پخته گرداند بدانکه هر یکی از کرنج و ... و دانتی و چنبره و کنیر و کنجال
فاخته و ... و کرگس شکننده دمل اند و اشیای شوره نیز شکنندهٔ دمل اند و تنها شوره نیز شکنندهٔ دمل ست و پوست بیخ درختانیکه جفننده و نرم اند چنانکه
درخت سنبل و کمهار برای شلیده کشیدن ریم از دمل و جراحت مفید اند و آرد گندم و جو و ماش نیز همین نفع دهد و ... که نوعی از جو تلخ ست و
آملوبیه و جاهی و کنیر و بهل صاف کنندهٔ جراحت اند و داروهای زمحنت و گیاههای ارکبد ... نیز همین فائده رساند و ... و کاکراسنگی و حنظل و کریاری
و کرنج و چنبره و باهی و برنگ و الاچی و ... و سندهی و فلفلین و جکهار و سر بیخ نمک و نیل و ... نسوت و دانتی و ... و بهنگری منجملهٔ این داروها هر چه
دست دهد بگیرند و بر فتیله سخت کرده بجهت صاف کردن جراحتها استعمال کنند و اگر جای فتیله نباشد آس کرده بر جراحت سخت کنند همین فائده دهد

مالکنی پیه و شیر زقوم و شاخ آن شود نوع دیگر بابی ... و چوب ... و کنگهی چهار دانه بهای که جهت صاف ساختن جراحت در صد آمده بگیرند و بدان روغن ماده گاو و یا روغن کنجد زیره
طلا کنند همین فایده دهد نوع دیگر گوکهرو و کروالهٔ خار بار گونه یعنی اذخر هم رتا و کپیله و سرو کشائی و زنجبیل و فلفل ماده دیبا که جهت صاف کردن جراحت مذکور شد همه آنها
یا هر چه از آنها بدست دهد بگیرند و بدان روغن کنجد بپزند و طلا کنند همین فایده رساند نوع دیگر بر و کسیس و نمک سنگ و نمک سونچر و هلد و دار هلد و دانه‌ها که صاف کننده جراحت اند
برابر بگیرند و همه را یا هر چه بهم رسد آس کرده سحوق خشک ساخته بر خستگی بپراگنند همین نفع دهد نوع دیگر از مغز چوب سال یعنی سار سال و دار هلد ساکهن و بلول
ترپهله مرهم ساخته بر جراحت طلا کنند صاف گردد نوع دیگر سلارس و قیر و چوب ناز و دیودار و مغز چوب ختان چنانکه شیشم و کهیر و مانند آن بگیرند و در این جمله
چیزها بر جراحت رسانند به شود نوع دیگر پوست درختان زنجبت که گرم نباشند برابر بگیرند و جوکوب کرده بجوشانند و بجوش مذکور جراحت را بشویند صاف کرده به
گردانند نوع دیگر براهمی و گلوی و اسگنده و معجون کاکولیادکن و بیخ درختان شیردار چنانکه بر و گلر و جز آن برابر بگیرند و جمله را آس کرده بر فتیله سخت کنند و درون
جراحت در آورند از این در محل جراحت گوشت بیالاید و به شود نوع دیگر کچالو و براهمی و چوب ناز و کامیل و چندن و معجون کاکولیادکن برابر بگیرند و جمله را آس کرده
با آب بر جراحت طلا کنند فی الحال به شود نوع دیگر سهون و کونچه و زرد چوب و دار هلد و دوب سفید و کاکولیادکن برابر بگیرند و کلک ساخته روغن ماده گاو و بدان
بپزند و بر جراحت طلا کنند به گردانند نوع دیگر تگر و عود و زرد چوبه و دار هلد و دیودار و کنگنی سفید و فلفل و سیاه و لود و کسیس و منتهی و دهو نا جاری که نوعی از
سال است هر همه را برابر گرفته و خشک آس کرده بر جراحت بپراگنند به شود نوع دیگر بر نیک و قیر و پوست کسیس و پوست موهر همه را برابر گرفته و
خشک آس کرده بر جراحت بپراگنند نیکو شود نوع دیگر از پوست داروهای نکرود هادکن و ترپهله مرهم کرده بر خستگی طلا کنند به شود و ترکیب ساختن مرهم آنست
که اگر داروها سخت باشند در شانزده کثوره آب انداخته بجوشانند و کار همه سازند و اگر داروهای مذکور نرم باشند در هشت کثوره آب بیندازند و بجوشانند چون
یک چهارم بماند جامه تر کرده بستانند و باز بجوشانند که پاره غلیظ شود آنگاه موم اندازند مرهم شود این را بر خستگی مذکور طلا کنند به شود نوع دیگر خار بار گونه و اسگنده و موصلی و براهمی
و بعضی بجای براهمی بیخ مهل گفته اند و کاکولیادکن را آس کرده بر جراحت طلا کنند از این گوشت بیالاید و برابر گردد نوع دیگر کسیس و نمک سنگ و کم
و جوهری که آنرا دیم راگ گویند و فلفل و پوست بچینه ماکیان و غنچهٔ مالتی و بار سرس و کرنج و سوکهش زرد و سوکهش نقره و مس و دیگر دهاتها را برابر گرفته آس
کنند و بمالند بر جراحتی که گوشت زیادت بر آمده باشد بپراگنند زیادتی گوشت مذکور را دفع گرداند و بدانکه این جمله علاجها که گفته شده است اگر
همگی داروهای آن دست دهد همه را استعمال باید کرد و الا نه هر چه دست آید بکار برند فایده دهد و الله اعلم بالصواب فصل بیست و نهم در بیان آنکه میان
جوهر دارو و آنکه آنرا درب و مزه‌اش که آنرا رس و قوتش که آنرا ایرج و مزه بعد هضمش که آنرا بپاک و قوتش که آنرا پربهاو گویند
کدام در علاج تاثیر تمام دارد و این فصل را بهندی درب رس ویرج و بپاک نامند و بدانکه میان حکمای هند اختلاف است بعضی میگویند که
میان اشیای مذکوره تاثیر تام و قوی مر جوهر راست از آنکه جوهر با وجود دیگر اشیای مذکور ثابت می ماند و هر یکی از اشیای مذکوره با وجود جوهر زایل
میگردد چنانکه نغزک خام مزه ترش و رنگ سبز و ویرج گرم دارد و آنچه پخته مزه شیرین و اندکی زمخت و رنگ زرد و ویرج اندکی سرد دارد پس هر یکی از مزه
و ویرج که در وقت خامی بود در وقت پختگی زایل گشت و مزه و رنگ و ویرج در این وقت دیگر حادث گشتند و جوهر نغزک در هر دو وقت یکی است و از آنکه
هر نوعی از عناصر که بود آن جوهر است نزدیک حکمای هند استحاله پذیرفته نوع دیگر نمیگردند و هر یکی از مزه و مزه بعد هضم و ویرج و پربهاو باستحالت نوع دیگر
میگردند چنانکه آب مزه شیرین دارد و اگر در وی ترشی اندازند مزه‌اش ترش گردد اما جوهر آب در هر دو حالت یکی است و از آنکه جوهر بجمیع حواس خمس مدرک
میگردد اما دیگر اشیای مذکوره بجمیع وجوه‌اش مدرک نمیگردند چنانکه مزه بحاسهٔ ذوق معلوم شود و ویرج بحاسهٔ لمس و بپاک و پربهاو بعلامات معلوم میگردند
و از آنکه هر یکی از اینها صفت جوهر است و جوهر موصوف متبع است و از آنکه آنچه عمل بجهت علاج کرده میشود در جواهر داروی کرده میشود چنانکه گویند داروهای
مبارک کنند بدار کنند ها دکهن ریشه آورده و کوفته معجون ساخته بدهند پس آوردن و گفتن و معجون دادن و خورانیدن بجواهر داروهای تعلق میکنند بغیر جواهر
داروها عملهای مذکور ممکن نشوند و از آنکه در طبها بجهت علاج همین نامهای جواهر میگیرند چنانکه گویند که بجهت فلان مرض فلان دارو بدهند و آنانکه

در یک جوهر دارو چند اجزای میباشند که هر جزوی دافع مرضیست چنانکه از یک درخت تخم برگ و بیخ و پوست و غیره بجهت علاج بکار آید و هر یک جزو داروی چنانچه تخم
بجهت دفع مرضی کافی میباشد و بعضی میگویند که میان جمله اشیای مذکوره مزه تاثیر قوی دارد از آنکه در طبها چنین آمده است که مزه شیرین و ترش و نمکی دافع
باد است پس نسبت دفع بسوی مزه کردند ازین معلوم شد که تاثیر قوی برای مزه است و بعضی میگویند که میان جمله اشیای مذکوره تاثیر تمام و قوی مر ریح راست
از آنکه هر داروی که هست بسبب ریح عمل خود چنانکه اسهال آوردن و قی آوردن یا هر دو یا اخلاط را باعتدال آوردن یا قبض شکم یا هضم طعام یا منی زیادت
کردن و یا گرسنگی و یا فربهی و یا لاغری پیدا آوردن یا ضعف پیری دفع کردن یا قوت جوانی برقرار داشتن یا دفع کردن آماس یا سائل گردانیدن کف و مانند آن
و سوختن و شکافتن و نیست گردانیدن و میرانیدن و زهر را زائل گردانیدن میکند و ریح بر دو نوع است سرد و گرم زیرا که هر شیئی که هست یا قمری است یا شمسی
و اما قمری خاصیت سرد دارد و شمسی خاص گرم و بعضی میگویند که ریح بر هشت نوع است گرم و سرد و چرب و خشک و چسپنده و ناچسپنده و تیز که آنرا تیچهن گویند و
عکس تیچهن که آنرا مهند(?) گویند و ریح هر مزه داروی غالب آمده تاثیر خود پیدا می آرد چنانچه بنجول(?) بزرگ اگر چه اول مزه زمخت و آخر مزه تلخ دارد و این هر دو مزه
ممد باد اند و لیکن بسبب گرمی ریح باد را دفع میکند و کلتهی(?) نیز اگر چه مزه زمخت باد انگیز دارد و لیکن بسبب گرمی خود دافع باد است و پیاز اگر چه مزه تیز باد انگیز دارد
لیکن از چربی دافع باد است و شیره نیشکر اگر چه شیرین است و شیرینی زایل باد است لیکن از سردی ریح خود باد را زیادت کند و پیپل و ساز(?) اگر چه مزه تیز بلغم انگیز
دارد و لیکن از گرمی و سردی ریح خود دافع بلغم است و آمله اگر چه ترش است اما بلغم را می رباید و نمک سنگ اگر چه شور است از خاصیت سردی خود بلغم را دفع میکند
و برهی کنوبه(?) اگر چه مزه تلخ دارد و لیکن بسبب گرمی خود بلغم را می افزاید و ماهی اگر چه مزه شیرین دارد اما از گرمی ریح خود بلغم را زیادت گرداند و دیگر ترب اگر چه مزه
تیز دارد اما از سردی ریح خود کف را افزون کند و کیته(?) اگر چه ترش است اما از سبب خشکی خود دافع بلغم است و شهد اگر چه شیرین است اما سبب خشکی خود بلغم را
دور کند و مثل این ریح دیگر داروی بر مزه ترش نیز همچنین بدانند و بالجمله هر داروی که مزه اش دافع باد بود چون آن داروی خشک و سرد و سبک بود باد را دفع کردن
نتواند بلکه بسبب خشکی و سردی خود باد را افزاید و هر داروی که مزه اش دافع بلغم بود چون تیز و گرم و سبک باشد بلغم را دفع کردن نتواند بلکه بسبب تیزی و گرمی و سبکی
خود بلغم را افزاید و هر داروی که مزه اش دافع بلغم بود چون آن دارو چرب و گران و سرد باشد بلغم را دور کردن نتواند بلکه بسبب چربی و سردی خود بلغم را افزاید
پس محقق گشت که ریح تاثیر تام و قوی دارد و بعضی گویند که میان اشیای مذکوره تاثیر تام و قوی مر مزه هضم راست که آنرا بپاک نامند از آنکه چیزیکه خورده میشود
چون خوب تر هضم شود و مزه هضم نیک بود نافع باشد و اگر خوب طریق هضم نشود و مزه هضم نیک بود ضرر رساند و باید دانست که مزه هضم هر چیزی موافق مزه
اصلی است پس چنانچه مزها شش اند مزهای هضم نیز شش اند و بابهت(?) گفته که مزه هضم بر سه نوع بود یکی شیرین دوم تیز و سوم ترش و سسرت میگوید ترش
مزه هضم نیست و مزه هضم بر دو نوع است یکی شیرین دوم تیز سوال چون ترش نزدیک سسرت مزه هضم نباشد پس بعضی کسان را که بعد خوردن غذا آروغ
ترش می آید از کجا آید جواب بسبب نقصان گرسنگی بلغم هضم نشود و نیم پخته میماند ترش میباشد از آن سبب آروغ ترش می آید و ترشی آروغ بر ترشی
مزه هضم نیست و گرنه لازم می آید مزه هضم نمکی نیز باشد زیرا که گاه است که آروغ نمکی هم می آید و مخالف نیز درین متفق است که مزه هضم نمکی نمیباشد بلکه مزه هضم
نمکی از آنست که چون بلغم نیم پخته میباشد مزه اش نمکی است از آن سبب آروغ نمکی می آید و در کتب بیدیان نیز همین دو نوع مزه هضم گفته اند و نیز باید دانست
که مزه هضم شیرین و گران است و مزه تیز سبک از آنکه هر شیئی که هست مرکب است از آب و خاک و باد و آتش و خلا خاک و باد گران اند باقی هر سه سبک و هر شیئی که در وی
غلبه آب یا خاک بود مزه هضم او گران شیرین باشد و هر شیئی که در وی غلبه یکی از هر سه عناصر که سبک اند بود مزه هضم آن چیز تیز و سبک باشد پس بدین دلیل نیز
ثابت شد که مزه هضم منحصر در دو نوع مذکورین است و سسرت میگوید که هر یکی از درب و ریح و رس و بپاک در محل مناسب خود مدار علاج است از آنکه داروی بجوهر
خود موثر بود و گاهی باعتبار مزه خود و گاهی باعتبار ریح و گاهی باعتبار بپاک لیکن چون امعان نظر کرده دیده شود مرجع و مدار هر همه جوهر است از آنکه بپاک
بی ریح نیست و ریح بی مزه نیست و مزه بی جوهر نباشد و حکمای عارف خواص اشیای را تجربه و آثار امتحان کرده گفته اند می باید که ایشان آنچه در کتب معتبر
گفته اند بران عمل نمایند و چون و چرا نیفتند(?) و از توهم خود تغیر و تبدیل و زیاده و نقصان روا ندارند(?) چنانکه ایشان معجون انشادکن(?) را قابض گفته اند

اگر هر از نوع کنند ازین اسهال نیاید والله اعلم والحکم **فصل نهم در بیان آنکه از جمله انواع عمل آلات آهنی برای مرضیکه در ان یکی از هشت نوع مذکوره**
احتیاج باشد کدام نوع باید کرد در این فصل بهندوی حسی ب اشت بدره سستر کرم ست بدانکه علتی که آنرا بهگندر گویند و گرههاکه در اندام بغلبه
کف ببندد و آنرا گرنتهه اسلیپد گویند و خال و گوشت گنده که بالای جراحت باشد و علتیکه آنرا اربد گویند و بواسیر و علتی که گرانه دبر آید و آنرا جرم کیل
نامند و لهسن که بر اندام می افتد و گوشت که بجراحت و جز آن بر آمده نماید و زحمتیکه آنرا کلسند کا گویند و گوشت ولی لوک بلند شده نماید و نوعی از نسبت
که آنرا پلیپنک نامند و نوعی از بهگندر که آنرا اسیتونک نامند و علتیکه آنرا ادهرب گویند و نوعی از علت نیمور که آنرا بدلنس گویند بمجمیت بریدن شاید
و علت گرنتهه و بسرپ که از غلبه هر سه خلط حادث شود و علت پدروه که آن نیز از غلبه هر سه خلط باشد و مانس بد و بدارکا که نوعی از علتهای خورد ست
و آبلهایکه از پرمیو شود و علتهای پستان و ادهتهنک که نوعی از علتهای زیر گوش ست و کنهکا که نوعی از آمله ست و ناسور و ایک بریند و بریدن هر دو
از علتهای گلو اند و بهلکرکا که نوعی از علتهای نیمور ست و انجی و دنت پیت که یکی از علتهای بیخ دندان ست و تالپت که نوعی از علت کام ست و
تندکیری و کلادکه این هر دو از علتهای سنگ مثانه اند و علتهای پسر این را شگاف باید کرد و هر چهار نوع روهنی و برمی و انجبکا و ادهیجیکا که هر دو از علت
زبان اند و دنت بیدرهیه که نوعی از علت دندان ست و گرنتهه و برتم که هر دو نوعی از علتهای پلک اند و بواسیر و منڈل و مانس گندی یعنی انگورهای خورد
که در گوش افتند و دیگر بر آمدگی گوشت این جمله علتها را می باید خراشید و علت رگها و پی خصیه که از کثرت بول شود و آنرا موتر بردهه گویند و جلودر این جملها
رخنه باید کرد و آنچه در رگ و جراحت خلیده مانده باشد و جراحتی که در غیر محل روی کرده باشد و از ان ریم بیرون آید این جمله را تفحص کردن شاید و هر کرا سمری
یعنی ریزه های خورد از ان سنگ مثانه و ریم دندان و ریم گوش و سنگ مثانه بزرگ و تیر و جز آن که در اندام خلیده مانده باشد و بچه که در درون شکم کج شده باشد
و یا بچه مرده مانده باشد و غایط که خشک شده در شکم احتباس پذیرفته باشد و در بر مانده بود این جمله را باید کشید و ریم بدرده که بسبب غلبه هر سه خلط نباشد
و بست و باد مکیه و پیدا آید و آماس که در بعضی اعضا باشد و بختگیهای بن گوش و پیلپای و بختگی پستان و خونی که بسبب غلبه زهر بد شده باشد و ازید دیس
و ادبنش که نوعی از علتهای نیمور ست و بدارکا و سوکهر که نوعی از علتهای دندان ست و گنتهه سالوک که نوعی از علتهای گلو ست و کرم دندان و دنت پشت و
اپکس و سنبادکه این چهار از علتهای دندان اند و علتیکه از تلخه و خون و بلغم در لب بشود و اکثر علتهای خورد که بیان آن در فصل آن خواهد آمد این جمله را شلیده
آنچه از ریم و خون و منی و آب و جز اینها در وی بود بیرون آرند باید کشید و بختگی که از کشتی جربی حادث شود و شکسته گردد و جراحتهائیکه در غیر بندگاه متحرک بوند دوختن باید
محل مناسب هر نوعی از هشت نوع کار آلات آهنی گفته آمد شرح این در باب علاج گفته خواهد شد و باید دانست که چهار خرده عمل آلات آهنی زشت دانسته یکی آنکه
از حد شگاف نقصان کنند دوم آنکه زیادت کنند سوم آنکه در محلیکه شگاف راست باید کرد کج کنند و چهارم آنکه طبیب وقت شگاف عضوی از اعضای خود
ببرد و اگر طبیب از عدم مهارت یا از طمع یا از گفته دشمن مریض یا از ترس یا از اندک هوشیاری یا از مشغولی خاطرش بچیزی شگاف را از قدر مناسب نقصان کند
از عملش زحمت مذکور نرود بلکه علتهای دیگر حادث گردند و اگر طبیب مذکور باز علاج شگاف یا اشبوره یا باتش یا غیر ذلک کردن خواهد اگر مریض را حیات خود
مطلوب باشد از ان طبیب احتراز کند و او را مهلک همچو زهر و آتش پندارد و اگر طبیب شگاف از حد زیاده کند جای خطرناک یا بندگاه یا رگ یا پی و یا استخوان
بریده شود و مریض هلاک گردد و چون جای خطرناک بریده شود بیهوشی روی نماید و تپ حادث گردد و یاوه گوئی و دردهای بادی و آروغ بسیار پیدا شود و تن سست
گردد و برنگ آب گوشت خام از جراحت روان شود و حواس خمس تباه گردند و اگر رگ بریده با شگاف شود خون لعل برنگ معصفر بسیار رود و باد غلبه نماید
و از غلبه او علتهای بادی حادث گردند و اگر پی بریده شود پشت خمیده گردد و جای بریدگی کج شود و مریض مذکور هیچ کار کردن نتواند و درد سخت پیدا آید
و جراحت بعد بسیار روز باینکو و فراهم گردد و اگر بندگاه بریده شود خواه جای جنبیدن باشد خواه جای غیر جنبیدن آماس بسیار شود و درد بسیار
پیدا کند و زور کم شود و مریض مذکور عضو را متحرک نتواند کرد و اگر استخوان بریده شود شب و روز درد بی قرار باشد و تشنگی بسیار روی نماید و اندامها بدرد
باشند و بجای بریدگی آماس قوی نیز باشد و باید دانست که محل خطرناک پنج اند یکی آنکه در گوشت ست دوم در رگ و سوم در پی و چهارم در

در بندگاه و جسم و استخوان اگر محل خطرناک در گوشت ست نشانیهای بریدگی گوشت ظاهر گردد و آنکه در رگ ست اگر بریده شود علامت بریدگی رگ که سابق مرقوم گردید معلوم شود و آنکه در پی ست اگر بریده شود نشانیهای بریدن پی یا نشانی بریدگی محل خطرناک حادث گردد و دیگر آنکه در بندگاه است بریده شود در نشانیهای بریدگی بندگاه با نشانیهای بریدگی محل خطرناک حادث شود و آنکه در استخوان ست بریده گردد نشانیهای بریدگی استخوان محل خطرناک ظاهر گردد آنکه در گوشت ست بریده شود نشانیهای بریدگی محل خطرناک ظاهر گردد و از آن محل حس و لمس نیز باطل شود و اگر طبیب شگاف دادنست جاییکه در کار باشد باید که کج نکند زیرا که مبادا مضرتهاییکه بالا گفته شد حادث گردند و طبیبی که وقت شگاف دست خود را نبرد و از آن طبیب نیز احتراز اولی تر ست طبیب را نشاید که بر غلطی و تبه کاری کند که پسندیده افتد و از گمنه و دشمن و برای تمنای چیزی و مانند اینها بقصد بدی جان مریض نه ایستد زیرا که مریض زیاده از مادر و پدر و اقربا را اعتماد بر طبیب وارد و بعد کرم الله تعالی پناه از وی میجوید پس طبیب را شاید که بدل و جان در تدبیر به شدن جان مریض سعی نماید و بعضی علت از ادویه نباتی نیکو شود و بعضی از نباتی و شگاف و بعضی از نباتی و شگاف و شوره و بعضی از نباتی و شگاف و شوره و داغ نیکو شوند پس طبیب را باید که هر نوعی را از ادویه مذکور مناسب محل بدیده استعمال کند و طبیب اگر بدل و جان در طلب صحت مریض جهد نماید درین جهان مال بسیار یابد و در آن جهان ثواب لانهایت و پیش بزرگان عزیز و مکرم و باعزت باشد والله اعلم و احکم **فصل سی و یکم در بیان طریق نگاهداشت مجروح و صاحب تخمگی** و این عمل بهندی مسمی به برنتو پاسنی ست بدانکه مریض و مجروح را خانه باید که بر قواعد نجوم موافق او باشد از آنکه مردم مجروح در اینچنین خانه باید که بماند و خانه مذکور هموار و پاک باید و در آن مدخل بنیاد و باد باید که اصلا نباشد تا او را زحمت مرض بدنی غیر طبیعی و قلبی و خارجی که بیان آن بتفصیل در مقدمه گذشته است نرسد و نیز چهارپایی مریض درست و نیکو و دراز و پهنا باید و چنان فراز کند که سرش جانب شرق باشد و جامه خواب هم نرم و نیکو موافق فصل باید ساخت و قریب مریض ملول نوعی از اسلحه چنانچه شمشیر و غیره و نیز مصحف مجید و ادعیه بدارند و نیز و پیش او میان محافظ که نیکخواه و محب او و عاقل باشند مدام بمانند تا مریض را استظهار بود بهند و بحکایات شیرین و افسانهای نیکو و خبر آن مشغول دارند تا دل مریض قرار ماند و از شغل افسانه و خبر آن چندان اثر رسد ملول نسازد و مریض را نشاید که در روز خواب کند و اگر در روز خواب کند در جراحت خارش و حرقت پیدا گردد و اندام گران نماید و در محل جراحت آماس و درد و علی پیدا آید و ریم و خون از جراحت بسیار روان شود و مریض را نشاید که نشستن و خاستن و غلطیدن و پهلو بپهلو شدن و سستی کردن و سخن با آواز بلند گفتن و مانند آن هوشیار مانند و اگر مریض بیخبر و ضعیف باشد همدمان او را باید که درین باب احتیاط نمایند و صاحب جراحت اگر با قوت باشد باز از سواری و زور کردن و بهر دو پای ایستادن و بسیار بلند آواز کردن و از بسیار خواب کردن خود را نگاه دارد و اگر از این چیزها که گفته شده است باز نماند باد در اندام او زور آورد و درد پیدا کند و نیز باید که مجروح از دیدن زنان و سماع کردن و سخن گفتن با اینها که صاحب جمال و جوان باشند احتراز نماید زیرا که ازین اعمال گاه باشد که انزال شود و زیانیکه مجامعت ست اغلب همین جدا شدن منی ست ازین مردم و نیز باید که مجروح و خداوند ریش از غله نو هرچه باشد و از غله ماش و کلاو سینب و کنجد و کلتی و سعبنه و سبزی نلسی و لوبی و جوک و از قسم اجناس ترشی و نمک و از اشیای تیز چنند و هر طعامیکه از غله آس کرده ساخته باشند چنانچه بره و اندر سه و مانند اینها و از گوشت خشک و از سبزی خشک و از گوشت گوسپند و میش و از جنس گوشت جانوران آبی و آنها که در کرانه آب باشند و از چربی و پیسائی ایشان و از آب سرد و از کهیری و از شیر و برنج و حبوبات و دوغ و مانند آن محترز باشند زیرا که این همه چیزها خلط فاسد و ریم را افزون گردانند و اگر معلول شرابخوار بود باید که از همه شرابها احتراز نماید که شراب در خواص خود گرم و تیز ست و خشک و سریع السرایت ست بدین سبب همه اسباب جراحات را تباه گرداند و نیز مجروح از گرد و تاب و دود و باد و برف و زهر و از خوردن طعام بسیار و از دیدن و شنیدن اشیای بد و چیزهای کریه المنظر و از غصه و اندوه و خوف و از نظر بگیجا و اشتن و در شب بیداری کردن و از نشستن بر دو پای و از فاقه و از سردی و از زیادتی غذا یکه بد هضمی آرد احتراز لازم دارند و از مگسان و مانند آن که محل مجروح را مکدر دارند نگاهبانی کنند زیرا که گوشت و خون مجروح و صاحب تخمگی از نیچیزها نقصان می پذیرد و قوت و گرسنگی نیز قدری باطل میشود و پس بدین مزاحمت آنچه خورد هضم نشود و از بدهضمی مذکور زحمت باد و کف و بلغم پیدا آید و از آن آماس و درد و سوزش و تخمگی حدوث یابد و ریم بسیار

و آن گرد و نیز مریض را شاید که ناخن و موی لب کم کنند و جامهای سفید بپوشد و خود را پاک و لطیف دارد و صدقه دهد و از خدای تعالی پناه جوید زیرا که بعضی بلیان انف که محبوب ایشان خون است قریب صاحب جراحت بجهت ضرر رسانیدن می آیند و چون مجروح بدینگونه که مذکور شد بماند و خود را نگاه دارد از شر ایشان محفوظ ماند می باید که در خانه که مقام مجروح باشد تمام شب چراغ بر روغن گاو یا بر روغن کنجد افروخته باشند و در آن محافظ نزد او بنوبت بیدار مانند و در آن خانه گل زار رسانیده بیارند تا وی روز وقت صبح و شام در آن خانه از شربت زردی برگ نیب و نمک سنگ در روغن گاو یکجا کرده بر آتش سوزند و دود بوی او در آن خانه بدهند و نیز باید که میان خانه سبز گوسفند استانند و شاخ نیمه و جهیر و مندهی و برگ سعین و سرون و تهون در دست انبر و در دست بیند و شف نزد او از این جمله هر چه دست دهد بار بار گرفته و کوفته در سر مریض مذکور بیارند و مکس رانی مریض به پرچم می باید کرد و باید که مریض جراحت خود را هر گز نخارد و نگاهبانی جراحت خود را به بهترین وجهی کند که جراحت را دکه نرسد و نیز از دعا و انفاس متبرکه بزرگان استمداد نماید و از تعویذها چشم بهی دارد و چون بدین طریق از آغاز نگاهبانی خود کند هیچ آسیبی نزدیک او آمدن نتواند و جنگلی که بیشه نشین باشد آهو چران آمدن نتواند و طعام مجروح از شالی سال که کهنه باشد یا اندک روغن ماده گاو باید کرد و هر طعامی که خورانند گرم گرم باید داد و از طعام سرد شده و شبینه نخورانند که مضر است و آش برنج که در وی روغن و شکر انداخته سازند گرم گرم دهند و از اقسام شوربا های که از گوشت تیتر و لوا و آهو و مانند آن بغایت نفع دهد و شوربا های ملائم که از گوشت بز جوان بود نیز بغایت سودمند آید و از سبزیها سبزی چولائی و چیونتی و تهوه و مسر و ترب که نرم و نو رسیده باشد باید داد و پاتکن و پلول و کریله نیز سودمند بود و از ترشیها ترشی انار و دانه و آمله باید داد و از این چیزها آنچه پختنی باشد با روغن ماده گاو و نیز قدری نمک سنگ اندازند و جوش دهند و هر چه از آن رطوبت را خشک کند و گوشت را بالا آرد چندان مضر نیست باید داد و چون مجروح بدینگونه که گفته شد در خوردن و آشامیدن و خفتن و نشستن مانده بود و خود را احتیاط نماید و گفته طبیب باشد زود بهتر گردد والله اعلم و احکم **فصل سی و دوم در بیان کیفیت خون و دیگر آبهای** دیگر در این فصل سی و دوم بسوی بدنی است بدانکه هر یکی از چهار نوع طعام که خوردنی و آشامیدنی و لیسیدنی و خائیدنی است که مرکب از عناصر اربعه و خلاست و شش مزه دارد و بترجیح دو نوع بر قول بعضی و هشت نوع بر قول بعضی چون بعد خوردن طعام بر طریق ملائم به وجه نیک هضم پذیرد پس خلاصه آن که صاف و تنک می باشد به هندی رس خوانند و محل مایلش دل است و از دل در بست و چهار رگ که متصل دل است ده از آن طرف سر بالا رفته اند و ده از آن طرف پای فرود رفته اند و دو دیگر از آن در تمام اندام طرف بالای ران پیچیده اند و دو دیگر از آن طرف اندام زیرین را پیچیده اند و رس مذکور از آنها در آمده تمام اندام می رساند و اندامها از وی قوت و نمو پذیرند و سرایت رس در تمام اندام از فربهی و لاغری و خشکی و تری اندام و روشنی و تیرگی رنگ اندام معلوم گردد **سوال** رس مذکور شمسی است یا قمری **جواب** رس مذکور قمری است از آنکه رس مذکور ترست و سرایت در تمام اندام دارد و قوت رساننده دل است و چرب گرداننده تن و این جمله دلیل بر آن است که رس مذکور قمری است و اگر شمسی می بودی آثارش بر عکس آن بودی و چون رس مذکور در جگر و سپرز می رسد آتشی که در جگر است پخته و رنگ بخشیده خون میگرداند و خون حیض نیز از رس است و مدت حیض نیز از دوازده سالگی تا پنجاه سالگی است و بیشتر از پنجاه سالگی نادرست که حیض آید و خون حیض شمسی است از آنکه حمل از خون حیض ماده و آب منی پدر ظاهر می باید و حمل را از شمسیت و قمریت چاره نیست و منی قمریست اگر خون حیض نیز قمری باشد حمل نماند و بعضی حکما گفته اند که خون از عناصر خمسه که عبارت از خاک و آب و باد و آتش و خلاست و دلیل بر آنست که در وی نشانهای هر پنج عناصر یافته میشود چه بد بوئی که در وی است نشان خاک است و تری وی نشان آب و رنگ وی نشانی آتش و سرعت سرایت وی نشانی باد و سبکیش نشانی خلا و همین خون جان آدمی و هر حیوان است و چون معلوم باشد که از رس خون میشود بدانکه از خون گوشت و از گوشت چربی و از چربی استخوان و از آن مغز استخوان و از مغز استخوان منی حاصل میشود و منی جوهر همه چیزهای مذکور است و منتهای خود و خلاصه همه پس اصل و منبت همه رس است پس باید که نگاهداشت رس بخوردن و آشامیدن چیزهائی که خلاصه آن نیک و بسیار باشد باید کرد تا نگاهبانی همه اینها کرده باشد و باید دانست که بعد یک شبانروز از هنگام خوردن طعام رس و یک بعضی و بعد از پنجم روز نزد بعضی رس مذکور حصول می پذیرد و از رس بعد پنجم روز خون حاصل میشود مگر خون حیض که از رس بعد یک ماه حاصل میشود از خوردن

بعد پنجم روز گوشت و از گوشت بعد روز ششم پیه و از پیه بعد ششم روز استخوان و از استخوان بعد پنجم روز منی حاصل گردد **سوال** چون منی از رس بعد یکماه می شود پس داروهای باه بعضی باجیکرن چنانچه اسگنده و ستاول و موصلی و شیر و گاجر و بدار یکند و مانند آن حلوه هم در روز خوردن ادویه قوت مدرت باه می افزاید چون آب دارهای مذکوره منی را که در جمیع بدن متفرق ست از خاصیت خود آنرا جمع کرده قوت میدهد **سوال** چون همچنین باشد مردم بکثرت جماع اگرچه داروهای باه خورند ضعیف و بی منی شوند و همچنین نمی باشد **جواب** داروهای باه چنانچه جامع منی اند نیز منی را باندک مدت بسبب خاصیت خود از رس حاصل میگردانند و آنکه گفته شده است که از رس منی بعد یک ماه حاصل میشود در شان کسی ست که او را قوت و گرسنگی معتدل بود و سوی موجب حصول منی از رس بسرعت بسط نبود و باگبهت از چرک نقل میکنند که از هنگام خوردن بعد یک روز رس و از رس بعد یکروز خون و از خون بعد یکروز گوشت و از گوشت بعد یکروز چربی و از چربی بعد یکروز استخوان و از استخوان بعد یک روز مغز استخوان و از مغز استخوان بعد یکروز منی حاصل میشود و هم از جهت این معنی اطبای کامل تا هفت روز فائده داروی را انتظار می کشند و داروی دیگر نمیدهند و بعد از هفتم روز چون فائده نمی بینند داروی دیگر استعمال میکنند و نیز باگبهت از قول سسرت نقل میکنند که از رس بعد یکماه بترتیب منی حاصل میشود و چرک گفته است که داروها یکه قوت باه می افزاید بهندی آنرا باجیکرن گویند بر سه قسم اند یکی آنان که آب منی متفرق را باجتماع آرند دوم آنکه باندک مدت از رس منی صالح پیدا سازند و منی سوم آنکه هر دو عمل کنند هم اجتماع و هم حصول و بعضی میگویند که داروهای باه از هنگام خوردن بعد یک شبانروز از رس مذکور منی را حاصل میگردانند ولیکن متوسط دهاتهای دیگر و بعضی میگویند که بغیر توسط دهاتهای دیگر از رس قوت باه منی را حاصل میگردانند و منی جمیع اقوال مختلفه که در داروهای باه اند خاصیت داروها مذکور ست که آنرا بهندی پربهاو گویند و بعضی گفته اند چنانچه مرد را منی ست زن را نیز ست لیکن در ماده حمل آن منی را دخلی نیست و آن منی نیز قمری رحچرب مائل بسفیدیست و محل وی جرم اندام نسا و در کودکان نیز ماده آن به منی ست اما در وقت بلاغت بالفعل پیدا میشود چنانچه در غنچه که ماده بوی ست و در وقت شگفتن بالفعل حاصل میگردد همچنین چند چیز دیگر در تن آدمی بالقوه اند اما در وقت خود بالفعل پیدا می آید چنانچه خون حیض نسا و پستان شان و مانند اینها **فائده** چون آدمی پیر میشود اعضا ضعیف و کهنه میگردد و آنچه در آن هنگام خورده میشود خلاصه آن دهاتها را زیاده نمیکند بلکه روز بروز کم می افتد **فائده** دهات بهندی نگهبان را گویند و هفت دهات را که دهات میگویند این هر همه نگهبان تن مردم اند و آنکه افزونی دهاتها و نقصان اینها جز رس از افزونی و نقصانی خون ست از آن جهت ذکر احوال خون اهم باشد و می باید دانست که اگر خون سرخ برنگ بیر بهوتی باشد و سخت غلیظ و سخت رقیق نبود آسچنان خون را صالح دانند و اگر ردی این علامت نبود فاسد شمرند و اگر خون بسبب باد ردیه شده باشد سیاه و ام یا نیلی اندک و با کف و تنک بود و چرب نباشد و زود روان شود بسرعت انجماد نه پذیرد و اگر بسبب بلغم بد شده باشد سیاه و ام و زرد و ام و نیل و ام و سبز و ام بود و از آن بوی بد همچو بوی گوشت خام آید و مگس و مورچه بروی ننشینند و بسرعت منجمد نگردد و اگر بسبب بلغم بد شده باشد چرب و سطبر و سرد و چسپنده مثل صمغ بود و برنگ آب بلین سرخ باشد و از رسیدن زخم دیر کرده بیرون آید و برنگ گوشت نیز و اگر بسبب غلبه باد و بلغم یا بسبب غلبه باد و کف و بلغم یا بسبب باد و بلغم بد شود نشانهای غلبه هر دو خلط که از آن فاسد شده است در وی ظاهر آید و اگر بسبب هر سه خلط بد شده باشد نشانهای هر سه خلط در وی یافته شود خصوصا بوی آن سخت بد بود و برنگ سرکه کهنه نماید و اگر خونی بسبب خون دیگر بد شده باشد نشانهای خونیکه بسبب بلغم فاسد شود ظاهر گردند علی الخصوص که این خون سخت سیاه نما باشد **اکنون** زحمتهائیکه در آنها کشائیدن خون ممنوع است گفته می آید باید دانست شخصی را که تمام اندام آماس گرفته باشد یا لاغر بود و از خوردن ترشیهای بسیار در اندام وی آماس حادث شده باشد یا بند رو سگی و یا صاحب بواسیر و یا صاحب درد رگ و یا جرگی و یا زن حامله باشد برای دفع آماس انجمله انواع خون کشائید که در این انواع کشائیدن خون مضرت تمام رساند و امراضیکه در آنها کشائیدن خون مفید ست بیشتر بیان نموده خواهد شد و خون کشائیدن بآلات آهن بر دو نوع ست یکی آنکه کلک زده خون کشند و دوم آنکه رگ بکشایند و آنکه کلک زند باید که سبک دست باشد و رگ وی و مقام خطرناک شناخته کلک زند تا این مقامها بریده نشوند و کلکها برابر و باریک و راست زنند و در وقت ابر و سردی و باد تند و متصل خوردن غذا خون نباید کشید زیرا که در این اوقات خون در تن مردم منجمد می باشد

نیز چنین حال خون بیرون نیاید و نباید که مرد و اگر بیم قدر بیرون آرند کم بیرون آید و فائده دهی نماید بلکه مضرتی دیگر حادث یابد و در حالت مستی و بیهوشی و بعد از کثرت
زن و رو ریاضت و بوقت حاجت بول و غایط و افراط و بوقت غلبهٔ نوم و در حالت خوف و اندوه و بعد فاقه نیز خون نباید کشانید و نیز در وقت غلبهٔ سردی و افراط
گرمی و در هر حالت که مردم گرمابه عظیم دریافته باشد خون نباید کشانید و چون خواهند که خون بکشایند گلیتی خورده قدری آرام گیرند بعده اندام را که آنجا خون
کشیدن خواهند یعنی بگرمی آتش شیله گرم کرده خون بکشند و بطریقی خون را باید کشید که تمام خون فاسد بیرون رود و خون صالح بماند و چون مقامیکه از آن خون
کشیده باشند سبک شود و درد نکند و غلبه و زور علت کم شود و دل مریض را قرار و آرام حاصل آید بدانند که خون فاسد بطریق بیرون آمده است هر کرا
عادت خون کشانیدن باشد علتهائیکه در پوست مردم پیدا می آید چنانچه در بهق و جذام و آماس و آبله و خراج آن او را مزاحمت ندهد و هر علتی که از خون
پیدا میشود او را نباشد و اگر خون فاسد نکشانید خارش و آماس و تا پاک پدید آید و در محل اجتماع خون فاسد ثقلی و خستگی حادث نماید و او را علتهای خونی پیدا شوند
و اگر رگ زن اندرونی نادانستگی خود کلک سخت زند یا شگاف بسیار کند یا در وقت غلبهٔ گرمی یا بعد سخت کردن محل مرض با دویه یا محل شگاف و فصد را با آتش
بسیار گرم کرده باشند و بعده خون بکشند خون بسیار رود و درد کند و درد بسیار در رگ پیدا آید و ازین قوت باصره ضعیفی می پذیرد و انواع علت چشم چنانکه تمر
و او همنتهه و مانند آن حادث یابند و در اعضاهای نیز نقصان یابند و مرض اچیک که نوعی از علت بادی است پدید آید و تشنگی زیاده شود و مرضیکه آن را
ہانک گویند و یا مرض اکانک و دمه و سرفه و ہچکی و بند رگ پیدا آید و هلاک گرداند و اگر بدانند که خون زیاده میرود باید که از لود و برنگ و مہلتی و کتهندان و کیر و
قیر و رسوت و گل سنبل و سنکهه و صدف و ماش و جو و گندم از اینها هرچه دست دهد خشک آس کرده بر جراحت مذکور سپر اکنند خون از روانی باز ماند نوع دیگر
از سال و ساج کرد و ختیست و از آن تیر حاصل میشود و درخت ارجن و پوست درخت رم و شاخ نرمیش و دهو و دهامن از اینها هرچه دست دهد خشک کرده و
باریک سوده بر سر جراحت سپر اکنند خون از روانی باز ماند نوع دیگر جامه سوخته و سر و ساخته بر جراحت نهند خون باز ماند نوع دیگر کف دریا و لاک بهاب
گرفته و خشک سوده بر جراحت تازه سپر اکنند خون باز ماند همچنین اگر دیگر داروها که بستن آنها بر جراحت مفید است بر محل فصد یا جای شگاف آنها باید بسته
جامه محکم بندند خون باز ماند و اگر محجوم را در خانهٔ سرد بدارند و جامهٔ سرد بپوشانند و غذای سرد بخورانند خون باز ماند و اگر خون روان بهیچ تدبیر باز نماند داغ
کنند یا شود و نهند خون مذکور باز ماند و یا آنکه رگیکه کشاده شده است بالای سر همان رگ جای دوم نشتر زنند بفاصلهٔ یک یا دو یا سه انگشت که تا از جای
دوم خون روان شود و از جای نخستین یا باز ماند یا کم رود بعده محل دوم را ببندند و پیچ دهند که از هر دو محل خون باز ماند و چون خون بسیار رفته باشد
و مردم ضعیف باشد باید که سیجون کاکولیا د کهن راجه شانیده جوش بگیرند و در آن شهد و شکر انداخته بخورانند و نیز خون آهوی سیاه یا سپید یا خون
نرمیش و یا خون خرگوش یا خون جاموش در روغن گاو پخته بدهند و یا شیر گاو و جوش منگ و روغن گاو بخورانند و اگر از بسیاری رفتن خون
نوعی زحمت پیدا شود علاج مناسب زحمت مذکور باید کرد **فائده** بعد کلک زدن یا رگ زدن و مانند آن چون خون بیرون نیاید دانه الاچی و
کانور و کوتهه و تگر و پاڑهی و دلیدار و بابرنگ و چیت و کتکی و دهانسه و زرد چوب و شاخ نرسنه اگ و بار گرنج از اینها هرچه دست دهد خشک
سوده با سیق نمک سنگ و روغن کنجد خلط نموده بر محل نیش نهند و بمالند که خون روان شود **فائده** از کشانیدن خون اعضاها نقصان می پذیرند
و باد زور میکند مگر سنگی کم میشود و بسبب این معنی محجوم را از اشیائیکه سخت سرد نباشند و بسیار سبک نیز نبوند و چرب باشند و اشیائیکه خون را
زیاده گردانند و بسیار ترش نبوند یا اندکی ترش باشند خوردن دهند **فائده** آنچه خون را از روانی باز دارد بر چهار نوع است یکی آنکه جراحت را
بسته گرداند دوم آنکه خون را منجمد گرداند سوم آنکه جراحت را پخته گرداند چهارم داغ و باید دانست که اشیای زخمت دهن جراحت را به پیوند اند
و اشیای سرد خون را منجمد گرداند و جنس شده جرح را پخته گرداند و داغ رگهای جراحت را در انقباض آرد باید که اول تدبیر منجمد گردانیدن خون باید کرد
چون منجمد نشود آنگاه تدبیر به پیوندانیدن دهن جراحت کند چون به پیوندد بعده تدبیر پختن جراحت باید کرد اگر بدین سه تدبیر هم خون نماند بعده عمل
داغ بکار برند **فائده** باید که چون خون کشانیدن خواهد مقدار لابد کشانید و در این باب افراط نکنند بلکه قدری از خون فاسد باقی ماندن دهند از آنکه

قوام وجود بدن ست بلکه بقول بعضی حکمای کامل همین خون جان ست و خون فاسد که اندک باقی مانده باشد چندانی ضرر نرساند و اغلب نسبت که بخورانیدن بعضی اغذیه یا ادویه خون مذکور زائل گردد اگر برای بازداشتن روانی خون علاجهای سرد کرده باشند و بسبب آن باد زور آورده آماس بعده پیدا آرد علاجش آنست که روغن ماده گاو و شیر گرم ساخته بر جراحت بریزند نیکو شود والله اعلم واحکم

باب دوم در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضا

این باب بهندی مسمی به سار برگ استهان ست مشتمل بر نه فصل ست

فصل اول در بیان کیفیت منی رجال و خون حیض نساء که آن ماده حمل ست

و این فصل مسمی به سکر سونت شده ست بدانکه از میان منی مرد و خون حیض زن اگر یکی فاسد باشد حمل صورت نبندد و اقسام فساد منی بر هشت نوع ست یکی از باد دوم از بلغم سوم از تلخه چهارم از خون پنجم از کف و باد ششم از تلخه و کف هفتم از تلخه و باد هشتم از هر سه خلط اگر منی از سبب باد فاسد شده باشد در رو بادی پیدا شود و منی سیاه و ام و مقداری ثقل بود و اگر از تلخه فاسد شود در رهای تلخه و علامت تلخه تا پاک دروی باشد و در منی بدبوی بسیار بود و رنگ زرد و ام بود و رنگش نیز تباه گشته باشد و اگر از کف فاسد شود رنگ بسیار سفید بود و اگر از خون فاسد شود اکثر منی مذکور برنگ خون باشد و کرازدی همچو بوی گوشت گنده آید و آن از تلخه پیدا شود و اگر از سبب باد و بلغم فاسد شده باشد گرهها در منی افتند و اگر بسبب تلخه و کف فاسد گشته باشد رنگ و بوی منی مانند رنگ و بوی ریم بود و اگر بسبب باد و تلخه فاسد شود منی نقصان تمام پذیرد و علامات نقصان منی در فصل زیادتی و نقصان اخلاط گفته شده است پیدا گردند و اگر بسبب هر سه خلط فاسد شده باشد از ان منی بوی همچو بوی باد و غایط پدید آید از جمله انواع منی که دروی گرهها افتند یا منی که ازدی بوی گوشت گنده آید و آنکه بویش گنده همچو بوی ریم شده باشد یا آنکه منی نقصان پذیرفته باشد این هر چهار نوع بعد از تردد بسیار بصعوبت زائل گردند و این انواع را کرچهه ساده گویند و از آنکه بوی بول و غایط آید آن نوع لا دوا ست باقی سه نوع بدارو به آسانی نیکو شوند و همبرین گونه فساد خون حیض نیز بر هشت نوع ست و نشانیهائیکه در فساد منی گفته شده اند همان در فساد خون حیض پدید آید و چهار نوع فساد منی که علاج آن دشوار ست و پنجم نوع که لا دوا ست در خون حیض آن هر پنج نوع لا دوا اند و دیگر سه نوع در خون حیض دوا پذیر اند و باید دانست شخصیکه منی او بسبب باد یا بلغم یا تلخه فاسد شود علاج آن بروغن ستور و روغن کنجد و مانند آن که آنرا بهندی اشنیه گویند و بگرمی آتش و قی و اسهال و ناس و مانند اینها و بحقنه که آنرا انر لسبت گویند باید کرد تا چیزهائیکه باد و تلخه و کف زائل شود و اخلاط باصلاح در آید علاج کنند و اما منی که ازدی بوی همچو بوی گوشت گنده آید برای این علاج مفید ست بیارند گل دهاکی و مغز چوب کهیر و پوست درخت انار و پوست درخت ارجن جمله بتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و بچهار سیر جوش مذکور یک سیر روغن کنجد یا روغن ماده گاو بپزند و چهارم حصه روغن مذکور دارو های مذکور را با آب آس کرده و کلک ساخته و بوقت پختن در زمانیکه نصفی کار پخته مذکور خشک شده باشد در اندازند و بآتش نرم بپزند چون روغن صرف بماند فرود آرند و در ظرف چرب نگاه دارند و مقداریکه پیشتر گفته خواهد شد بخورانند نوع دیگر بیارند های سال سار او کن همبرین گونه روغن را بر نطلی که گفته شده باید پخت و مقداری بخورانند که علت مذکور زائل گردد و منی کسیکه دروی گرهها افتاده باشند برای علاج آن بیارند ده سیر خاکستر از چوب یکی را یک و نیم من آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه آن بماند را صاف انداخته مانند معصفر بچکانند و همچنین هفت مرتبه باید چکانید بعده بیارند دو و نیم سیر روغن ستور و چهارم حصه روغن مذکور بگیرند و با آب آس کنند بعد این را بدان شورات خاکستر یکجا کرده روغن مذکور با آتش نرم بپزند نگاه دارند و مقداریکه پیشتر گفته خواهد شد بخورانند نیکو شود و منی کسیکه گنده شود و بوی از ان مثل بوی ریم آید برای علاج آن بیارند دارو های بر دکهکادکن وادویه های مکرر و داکن این هر دو را بنطلی که گفته خواهد شد بپزند بخورانند نیکو شود و برای نقصان منی علاجیکه در فصل زیادتی و نقصان اخلاط بالا در مقدمه گفته شده و بیشتر نیز گفته خواهد شد بکار برند و منی کسیکه ازدی بوی بول و غایط آید برای دفع این مرض اگر قریب العهد باشد این علاج که گفته میشود باید کرد بیارند چیتره واسیر و انگر در برابر بگیرند و کاڑهه سازند بعده روغن ستور که چهارم حصه جوش مذکور بود یکجا کرده روغن مذکور بپزند چون لفظی جوش در خورد چهارم حصه دارو های مذکوره دیگر گرفته و کلک ساخته در روغن مذکور انداخته بآتش نرم بپزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و مقداری از ان بنوشانند و همچنین برای این هر سه نوع فساد منی علاج بروغن ستور و روغن کنجد باید کرد و قی و اسهال و ناس نیز بکار برند و حقنه نزد من دانا بحسن و استهاپن کرده حقنه انر لسبت

بابت دوم در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضا

حیوان

خوب طرق بعد کار برند نیکو و مفید افتد و چون خون حیض بعلتهای مذکوره فاسد شده باشد همین تدبیرها که گفته شده با حقنه ترتیب بکار برند نافع آید و مجمله هشت ضعف
فساد خون حیض چهار نوع اول را علاج از دوره باشد که در فصل علاج فرج گفته خواهد شد همان ادویه با ماء آس کرده در فرج طلا کنند و نیز از آن ادویه طلوح ترکرده شافه
گیرانند و نیز از جوشانده دواهای مذکوره فرج را بشویند نیکو شود و اگر خون حیض زنی گره دار بود برای علاج آن بیارند بابونه و سندبی و فلفل گرد و پلپل دراز و اندر حلیه
فساد کرفته و با آب آس کرده بنوشانند صحت یابد و اگر از خون حیض بوی بد مانند بوی رحم آید و آن خون در غلظ همچو مغز استخوان باشد باید که جوشانده صندل
رکتیمه بنوشانند نیکو شود و علاجهائی که در ذیل زشتی منی آمد نیز دیده و فهمیده بکار برند به شود و برای علاج مردان که منی و خون حیض شان فاسد شده باشد
باید که پنج سال [illegible] شراب و گوشتی که تلخه را افزاید و مانند اینها خوردن دهند و باید دانست منی که رنگش مثل رنگ بلور بود و آن منی مانع و چرب و شیرین باشد
و بوی آن همچو بوی شهد باشد آن منی را صالح شمرده اند و از وی حمل صورت بندد و بعضی گویند منی که رنگ او همچو روغن کنجد یا شهد و یا همچو رنگ روغن ستور باشد
آن نیز صالح است و خون حیض چون رنگ خون خرگوش یا برنگ لاک خام بود و چون خون مذکور بر جامه نشسته بشستن اثر وی زائل گردد آن خون صالح نیکو بود
و حمل از آن صورت بندد و اگر در خون حیض این نشانها نبود فاسد باشد و خون حیض که از مدت معتاد زیاده روان شود و خون زحمت بود و آن را بهندی
پردر روگ نامند و پردر روگ و خون را گران کند و درد پیدا آرد و اگر خون مذکور بسیار رود و بصورت لاغر گردد و دوران سر و بیهوشی و مستی پیدا آید و سخنهای یاوه گوید و
بیند رنگ پیدا شود و چشمهایش بسته ماند و تشنگی و تاپ پیدا آید و انواع علتهای بادی حادث گردند و اگر این زحمت زنان جوان را پدید آید و زن مذکور بطریق
پرهیز از غذای مخالف احتراز نماید و دوری زحمتهائی که بسبب این مرض حادث میگردند امراض مذکوره بی غلبه و اندک باشند علاجی که بجهت دفع کیفیت گفته شده
برای او بغایت مفید آید و نیز دیگر ادویه با جهت دفع علت مذکوره بیشتر در فصل امراض نسا خواهد آمد و وقتیکه خلط فاسد شده و خون حیض بسته گرداند حیض نیاید
باید که این ادویه بخورانند چنانچه ماهی و کلتهی و ماش و اشیاء ترش و کنجد و ماش و شراب و بول ماده گاو و جغرات و دوغ و سرکه و [illegible] و مانند اینها که تلخه افزایند و پس
بسبب افزایش تلخه راه خون حیض که مسدود شده است صاف گردد و خون مذکور بمجرای خود روان گردد و گاه است که بسبب نقصانی خون حیض نمی آید
و علامات نقصانی خون و داروهای آن بالا گفته شده و دیگر اکثر داروهای آن در فصل امراض نسا خواهد آمد و آنچه تدبیر و علاج بجهت دفع بستگی خون حیض است
برای دفع آن علاج نقصانی خون نیز استعمال باید کرد **فائده** تا آنکه زن از خون حیض پاک نشده باشد اگر از نزدیکی مرد احتراز واجب لازم است و در حالت
حیض توتیا در چشم کشیدن و از خواب روز و بیداری شب و از گریه و غسل و از مالیدن روغن و صندل بر اندام و اندوه کردن و دندان و روها گل پوشیدن و
ناخن بریدن و بسیار خندیدن و دویدن و زیادت سخن گفتن و شنیدن و شانه کردن و باد خوردن احتراز نمایند زیرا که اگر عورت حالت حیض در روز خواب کند
فرزندش نیز بسیار خواب کند و اگر در حالت مذکور توتیا در چشم کشد فرزندش کور متولد شود و یا آنکه در بینائی او خلل و ضعف تمام باشد و اگر در آن حال گریه کند فرزندش
احول بر آید و اگر غسل کند و صندل و خوشبوی دیگر استعمال کند فرزندش غمزده و فقیر شود و اگر روغن بر اندام بمالد فرزندش [illegible] شود و اگر ناخن ببرد فرزندش
زشت و کم طالع شود و اگر بسیار بدود فرزندش بیقرار و بیمقدار باشد و اگر در حال مذکور بسیار بخندد کام و دندان و لب فرزندش سیاه رنگ پیدا گردند و اگر سخن
بسیار گوید فرزندش یاوه گوی و بسیار هرزه گوی بر آید و اگر سخنان بسیار بشنود فرزندش کر بود و اگر شانه بر سر کند فرزندش را بر تارک موی نباشد و اگر باد بسیار
خورد فرزندش دیوانه و کم عمر بر آید بسبب این معنی زن حائض از این جمله چیزهای ممنوعه محترز باشد و باید که در آن چند روز باحتیاط بماند بعد انقطاع خون حیض
باید که غسل کرده جامه پاک یا نو و نیک پوشیده روی شوهر خود را ببیند و نیز تصور صورت شوهر تا دیر کند زیرا که زن حائض بعد غسل روی هر کس که ببیند
فرزندش بصورت و سیرت مشابه بوی باشد بسبب این معنی روی شوهر دیدن بهتر است **فائده** اگر مرد تا یک ماه جماع نکند و روزی که جماع کردن خواهد
روغن ستور بر تن خود بمالد و برنج سال خورده با شیر ماده گاو و یا با روغن ستور بخورد و زن نیز که خود را تا یک ماه از جماع دور داشته است روغن کنجد بر اندام
خود بمالد و ماش پخته با روغن کنجد بخورد و از ابتدای حیض در شب چهارم یا ششم یا هشتم یا دهم یا دوازدهم مرد [illegible] و ملاعبه زن [illegible] رغبت آورده و بخوشی
با زن جماع کند خداوند تعالی فرزند نرینه دهد و اگر کیفیت [illegible] روزی کنند و [illegible] شب چهارم از ابتدای حیض حمل [illegible] شب ششم بهتر بود و از ان حمل

شب هفتم و امثال آن حمل شب حادی عشر تعلق تر بود اگر از ابتدای حیض شب پنجم یا هفتم یا نهم یا یازدهم جماع کند اگر حمل بماند حاصل از وی دختر باشد و در شب سیزدهم از ابتدای جماع
ممنوع است اگر در شب جفت جماع کند پسر زاید و در شبهای طاق دختر آید زیرا که در شبهاییکه از ابتدای حیض جفت برند چنانچه بعد چهار شب حیض و شب هشتم خون
حیض زنان ناقص میباشد پس بضرورت منی مرد بر وی غالب آید ناچار از غلبه آن فرزند نرینه آید و در شبهایی که از ابتدای حیض طاق برند چنانچه سه و پنج و
هفت و نه و امثال آن درین شبها خون حیض زن کامل و بسیار میباشد پس بضرورت منی مرد از خون حیض زن مغلوب میباشد لاجرم از مغلوبیت منی
مرد دختر آید فائده در سه شبانروز حیض که جماع ممنوع است اگر در اول شب جماع کند عمر مرد و زن نقصان پذیرد اگر زن در آن وقت حامله گردد بچه در زادن بچه هلاک
شود و اگر در شب دوم جماع کند مجامع را ضرر مذکور باشد اگر در آن جماع زن باردار شود بچه پیش از زادن یا بعد دهم روز بمیرد و اگر در شب سوم جماع کند مجامع را ضرر مذکور
برسد و اگر بدان جماع زن حامله شود بچه ناقص الخلقت و کسور العضو برآید و عمر بچه اندک بود غالبا درین روزها حمل نماند زیرا که خون روان است حمل قرار نگیرد چنانچه
مدتی که روان باشد اگر چیزی اندازند ساکن نماند زیرا که آبیکه جانب شرق روان باشد اگر بر آن خس اندازند هرگز آن خس جانب غرب روان نشود اگر تدبیر مذکور
که ذکرش اکنون گذشت تا یکماه خود را نگهداشت کند تا آخر آن اگر در یک حیض حمل نماند در حیض دوم همین تدبیر کند اگر معلوم شود که حمل مانده است اگر خواهد که
پسر زاید در روزهاییکه از ابتدای علوق جفت باشد گیاه لکهنا یا شگوفه و شاخ درخت بریا شهدلی یا گلشکری یعنی کنگیرن را در زمان نیک احتیاط سایه خود کرده بگیرد
و آس کرده با شیر ماده گاو که یک رنگ بود مخلوط ساخته در یک سوراخ بینی زن که طرف راست است چند قطره بچکانند اگر خواهد که دختر زاید همین آس را در بینی
سوراخ طرف چپ در روز طاق آس بدهد آس مذکور بیرون افگندن نه دهد فائده چنانکه برای زراعت چون چهار چیز موجود شود بعده صورت بندد یکی کشت
دوم فصل و سوم آب و چهارم تخم نیک همچنین برای مادان حمل نیز چهار چیز است یکی رحم و دوم خون حیض و سوم بلغم و چهارم آب منی که بعلت باین چهار چیز
حمل صورت می گیرد و وجود می پذیرد و باید دانست که چون زن و شوی در جماع نگهداشت خود در شرطهاییکه گفته شده اندر رعایت کند فرزندی که از ایشان
آید صالح و خوبروی و تندرست و دراز عمر و موافق مادر و پدر باشد و رنگ بچه بسبب عنصر آتش پیدا میشود باقی میان عناصر اربعه که در ماده بچه آید اگر آب را غلبه
باشد رنگ بچه سفید باشد اگر خاک را غلبه باشد رنگش سیاه بود اگر باد و آب و خاک و خلا را غلبه باشد رنگ بچه سبز که سبزیش مائل بسیاهی زند باشد و اگر آب و
خلا را غلبه بود رنگ بچه سبز که سبزیش سفید بود باشد بعضی حکما گفته اند چون زن حامله اشیای سفید چنانکه شیر و جغرات و پنیر و برنج پخته بخورد فرزندش سفید
پوست بود و اگر اشیای سیاه چنانکه سبزی و گوشت و کنجاره و مانند آن بخورد فرزندش سیاه فام بود و اگر از هر دو نوع اشیای مذکوره بخورد فرزند متوسط
میان سفیدی و سیاهی باشد اگر آتشی که بدان بینایی چشم مربوط است بمقام چشم جنین نباشد بچه محجوب متولد شود و اگر آتش مذکور بخون آمیخته چشمش حاصل
گردد چشمش لعل باشد و اگر با صفرا آمیخته چشمش باشد چشمهایش ازرق شوند و اگر با بلغم آمیخته باشد چشمهایش سفید فام باشد اگر با باد آمیخته باشد چشمهایش
کاذر باشد بدانکه خون زن بوقت مجامعت از وجوه گداخته قریب منسج محلیکه منی در می افتد مترشح گشته جمع میشود چنانکه سبویی که در وی روغن بوده باشد
چون وی را با آتش نهند روغنی که آن سبو در خورده است بآتش گداخته مترشح شود و چون منی مرد بعد انزال خون مذکور را آمیخته گردد و باد آنرا با خون منی کور
آمیخته دو بخش کند از وی علوق دو فرزند حاصل گردد و توامان دو فرزند را حکمای هند بسیار بد پنداشتند چنانکه گویند علوق از شامت گناهان مادر و پدر
روی نماید فائده ذکر عنینان و کم شهوتان کرده می آید اگر منی مرد و خون حیض زن اندک باشد فرزندی که از ایشان آید تیمور را ایستاده نشود دیگر وقتیکه
آب منی کسی بخورد بعده تیمور ایستاده شود و آن شخص را بهندی آسکه و مکهه جوبن گویند و هر زنی که فرج گشنده بوی باشد فرزندی که از وی زاده شود
تیمورش ایستاده نگردد دیگر چون از سالوی فرج زن بلهوی تیمور بخورد برسد بعده تیمورش ایستاده شود و شهوت حاصل آید و آن شخص را سوگندیک نامند
اگر حیض عورت اندک باشد و منی مرد غم آمیخته بود و وقت مجامعت دل زن بر مرد دیگر باشد و دل مرد بر زنی دیگر بود فرزندی که از ایشان آید تیمورش
ایستاده نشود تا آنکه خود را بکار نه دهد و چون خود را بکار دهد بعده بر زنی قادر شدن تواند تیمورش ایستاده شود و او را کنبهاک گویند و اگر وقت مجامعت
مرد و زن هر دو غصه باشند و خروش بشوند فرزندی که از ایشان آید تا که دیگری را بد مجامعت نه بینند وی را شهوتی حاصل نشود و این را ایرایکهی گویند

مرد چون مرد وقت جماع فرو شود و زن را بالا کند فرزندی که ازین حالت متکون بود او را کبهیده گویند و اگر ازین جماع دختر حاصل آید بصورت و سیرت مرد باشد و باید دانست که در چهار نوع اول ازین انواع منی پیدا باشد و در نوع پنجم که عنین است منی نیست سوال چون در چهار نوع اول منی ثابت است پس ایشان را بغیر علتهای مذکوره چرا رغبت بر زنان نمیشود جواب بگمانی که سالک آب منی از اندازه این اشخاص منقبض پیدا باشد چون ازین عملهای خسیسه میکنند مذکوره منبسط میگردد و منی ازین منافذ نزول کرده یکجا میشود و شهوت می انگیزد ناچار نیمورشان ایستاده میگردد فایده مرد و عورت هر نوعی که میان خود جماع کنند فرزند برانگونه متولد شود اگر با خوشی و لباس نیک و پاکیزه باشند فرزند خوش خوی و پاک آید فایده اگر دو زنان میان خود جماع کنند هر یکی از ایشان را حمل بماند فرزندی بی استخوان زاده شود و نیز چون عورت را احتلام شود چنانکه ماده ولدست با آن آزاد در رحمش رساند آن عورت را حمل بماند روز بروز از حد باد پذیرد و چون وقت وضع حمل رسد فرزندی بی و بی استخوان بزاید و چون زنی بصورت مار و کژدم یا بصورت بز و به یا بصورت دیگر چیز ها بزاید چنین زادنش از شامت زن و شوهر بود و اگر در حمل باد زور آورد یا حامله آنچه آرزو کند نیابد فرزند کور و کوژ پشت و لنگ و مانند ایشان زاده شود و از شامت گناهان مادر و پدر در اعضای بچه نقصان میشود و بچه در شکم مادر باد و بول و غایط بیرون نمی افگند بسبب آنکه بول و غایطش بسیار اندک میباشد و در معده جنین باد که مخرج بول و غایط است نمیرسد ازین جهت ضرر او هم نمیکند جنین در شکم مادر صوت گریه و مانند آن نیز نمیکند بسبب آنکه پوستی رقیق که بالای جنین محیط میباشد دهنش بسته است و حلق جنین را بلغم گرفته و مسالک بادی که از آن نفس صورت بندد بسته اند و نفس برآوردن جنین و خواهش و حرکتش از نفس برآوردن و گردن بخواب زور بردن مادرش است و صورت اعضای بچه چنانچه چشم و گوش و بینی و دست و پای و مانند آنها و دندان که بر می آیند و بازمی کنند و باز بر آیند و جمله بقدرت الله تعالی است والله اعلم بالصواب

فصل دوم در بیان طریق قرار گرفتن منی در رحم و کیفیت صورت بستن جنین از و

و این فصل بهشت به گوهها و کرانت مسمی ست بدانکه منی مرد تر نیست و عنصر آب در و غالب است و دیگر عناصر نیز در دوی از خون حیض زن شمس ست و عنصر آتش در وی غالبست و باقی عناصر نیز در وی اند و قتی که مرد با زن جماع کند حرارت آتش مرد باد را در محلش روان میسازد و باد منی متعرف را از محلهایش سائل گردانیده طرف تیمور میکشد و منی در فرج افتد و با خون زن آمیخته میگردد و باد این ماده حمل را در رحم میرساند اگر منی مرد زیادت بود پسر مخلوق گردد و اگر خون حیض زن زیادت باشد دختر شود و اگر منی و خون برابر باشند خنثی مخلوق گردد بدانکه از ابتدای حیض تا شانزده شب حمل ماندن ممکن ست و رای این حمل ماندن ممکن نیست و از جمله شانزده شب در چهار شب جماع ممنوع ست سه ایام حیض و یکی سیزدهم شب از ابتدای حیض و باقی دوازده شب جماع ممنوع نیست و بعضی را این شبها پسر مخلوق گردد و بعضی دختر چنانکه تفصیل آن گذشته و بعضی گویند که برای ماندن حمل ظهور حیض شرط نیست بلکه گاه باشد که بغیر ظهور حیض بماند و وقت ماندن حمل بغیر ظهور حیض ازین علامات معلوم شود که روی آن فربه و تر و تازه نماید و دهن و دندانش تر بوند و شوی را بخواهد و حکایت شوی او را خوش آید و شکم و چشم و موی فرو هشته بوند و بازو و پستان و سرین و ناف بها و گرداگرد فرج سپید چون مرد با چنین زن جماع کند گاه بود که حامله گردد و وقت ماندن حمل رحم شگفته میشود چون آن وقت منی در رحم بسته میگردد چون گل نیلوفر در روز شگفته میشود و در شب بسته می گردد چون وقت ماندن حمل گذشته باشد اگر جماع کنند حمل قرار نگیرد و حیض از سیزده سال تا پنجاه سال گفته اند و خون هر ماهی جمع شده طرف فرج بیرون می آید و گاه باشد که بعضی زنان را بعد پنجاه سال هم حیض می آید فایده چون زن بعد مجامعت سست مانده شود و او را تشنگی پیدا آید و پاهایش گران شوند و درد کنند و هیچ یکی از منی و خون از فرجش بیرون نیفتد و فرج خشک گردد و بعد یقین دانند که حمل مانده است و نشانها یکه بعد ماندن حمل پیدا آیند اینها اند که سر پستان سیاه شود و خط موی در شکم ظاهر نماید و موهای پلک زیرین و زبرین بجفسند و قی آید و بوی نیک خوش نیاید و آب در دهن آید و چیزهای گران نماید و بر درد کند و لبها خشک و بی آب نمایند و دندانها نیز چنین نماید و موافق طبیعت هر کس بعضی یکسان را بیخ زیادت پیدا شود و بعضی کسان را کم چون معلوم گردد که حمل مانده است زن را باید که از زور حرکت و مجامعت و فاقه و از چیز یکه لاغری حاصل شود و از خواب روز و بیداری شب و اندوه کردن و سواری بر اسپ و شتر و گردون و مانند اینها نماید گردد و از ترش گرفتن و شستن بر دو

پای احتراز نماید تا هشت ماه اگرچه سخت تشنه یا چون حاجت افتد تشنگی تکشاند و خون نگشاید و حامله را نیز باید که بول و غائط و غیره را باز ندارد و جنبش نکند و سردی و گرمی
که برای عضوی از اعضای حامله بسبب غلطی شود همان عضو را از اعضای جنین آن زحمت پیدا آید و در ماه اول ماده بچه که خون مادر و منی پدر است در ماه اول
همچو آب منی که غلیظ بود میباشد و در دوم ماه بسبب سردی و گرمی و باد ماده مذکور پخته شده سخت میگردد و منجمد میباشد اگر این ماده فرزند نرینه است پس مدور میباشد
که بهندی آنرا پنڈ گویند و اگر ماده دختر است مربع میباشد و آنرا بهندی پیسی گویند اگر ماده خنثی است همچو غنچه سنبل میباشد و در سوم ماه از ماده مذکور ماده پا و سر
و دو پای و دو دست و پنج محل بالا آید و مرتفع میگردند و در ماه های این پنج اعضای مادر های اعضای این اعضای نیز اندکی اندکی ظهور می یابند و در چهارم ماه
جمیع اعضای و اعضای اعضای ظهور می یابند و دل جای خود است ماندگی موجود میگردد از آن جهت جنین را آرزو و طلب مستلذات حواس میشود و آرزوی بچه بر
مستلذات مذکوره باعث میشود تا آرزو کردن زن حامله مستلذات مذکوره را هم ازین حالست و زن حامله را دو جان گویند پس می باید که آنچه زن خواهد و آرزو
کند باید داد اگر بر آرزو نرسند بچه مذکور گوژپشت و لنگ و اشل و یا سخت کوتاه یا کاژچشم یا کور یا مانند اینها باشد علی الخصوص آرزو و هر حاسه که کند و نرسد همان
حاسه از آن بچه نقصان شود اگر حامله آرزوی خود تمام یابد فرزندش با قوت و صحیح البدن و دراز عمر و زور آور و صالح و عاقل و دانا بود اکنون آثار آرزوهای
حامله گفته می آید اگر حامله را آرزوی دیدن پادشاه بود فرزندش نیکبخت و صاحب دولت و غنی باشد اگر حامله را آرزوی پوشیدن جامه نیک و ابریشمی و دیگر
اقمشه نیک و زر و این خوب مروارید و جواهر دیگر چنانچه یاقوت و زبرجد و مانند آن باشد فرزندش نیز طالب این چیزها باشد بمطلوب رسد اگر حامله را آرزوی دیدن
زاهدان و عابدان و خواهش دیدن زیارتگاه بزرگان باشد فرزندش پرهیزگار و نیکخوی و در کار دین مستقل آید اگر حامله آرزوی حج و مناسک آن کند فرزندش
نیز راغب برین چیزها باشد اگر حامله را آرزوی دیدن جانوران درنده چون شیر و پلنگ و گرگ و غیر آن بود فرزندش زشت خوی و موذی و سخت دل بود
اگر حامله آرزوی خوردن گوشت سوسمار کند فرزندش خواب بسیار کند هرچه شنود فراموش شود اگر حامله آرزوی خوردن گوشت گاومیش کند فرزندش
چالاک بود و چشمهایش سرخ باشد و بر اندام او موی بسیار بود اگر حامله بگوشت آهو آرزو کند فرزندش زور آور و دونده باشد و مائل بر سیر دشت باشد و اگر
حامله آرزوی گوشت سر که نوعی از آهو است کند فرزندش پریشان دل باشد اگر حامله گوشت دراج آرزو کند فرزندش بزرگ باشد و کارهای بزرگ کند
چنانچه گفته شده است اگر دل حامله بران چیزها آرزو کند خوی و خصلت نیکویی و بدی فرزندش همبران چیزها قیاس باید کرد یعنی بر هر چیزی که آرزوی کند خاصیتهای
آثار آن چیز در فرزندش ظاهر گردد و هر خصلتی و فعلی که باری تعالی در بچه خواسته است مناسب آن خصلت و فعل در مادرش آرزو پیدا میکند و در پنجم ماه دل
بچه بمقداری که در چهارم ماه بود از آن افزایش میگردد و در ششم ماه بچه را عقل حاصل آید و در هفتم ماه تمام اعضای و اعضای اعضای بچه ظهور می پذیرد و در هشتم ماه در بچه
جوهری که آنرا اوج نامند در انتقال و حرکت می آید و یکجا نمیباشد و گاهی در بچه میباشد و گاهی در مادرش انتقال کرده می آید بسبب این معنی بچه در هشتم ماه زائیده
شود نمیزید سوال در هفتم ماه اوج چرا منتقل نباشد جواب ظهور هر چیزی را وقتی معین است و خواص هر شیای را زمانی متعلق که بغیر وقت آن نشود
چنانچه در برشکال از سرگین ماده گاو و سالک میشوند و در زمستان نمیشوند همچنین اوج بچه در هشتم ماه با انتقال و حرکت آید در هفتم و نهم نیاید نهم و دهم یازدهم
و دوازدهم ماه وقت وضع حملست اگر درین اوقات فرزند آید بروقت و اگر نیاید و ازین در شکم ماند بغیر عارضه نباشد و باید دانست که جنین غذای
مادر بالایش میگردد از وقت علوق تا چهارم ماه بالایش یافتنش برینگونه است طعامی که مادرش میخورد اندک اندک مجرای خلاصه طعام اندر مترشح گشته
بجسته جنین میرسد و او را بالایش میدهد از چهارم تا آنکه در شکم ماند از راه رگهای مذکوره خلاصه طعام بناف جنین که با رگهای مذکوره پیوسته است میرسد
و تا آن مدت تمام جسته جنین سرایت کرده بالایش میشود **فائده** میان حکمای هند اختلافست که درمیان اعضای جنین کدام عضو را اول صورت می بندد
بعضی میگویند که اولا سر صورت می بندد زانکه جمع حواس در سر اند و سر بدین جهت اشرف اعضا بود و ملائم حکمت نیست که هر جا اشرف باشد اول صورت
نه بندد و بعضی میگویند که اول دل پیدا میشود زیرا که جای عقل و مقام جانست پس اشرف دل باشد خلقت او اولا ملائم حکمت باشد و بعضی گویند که اول ناف
نمایان میگردد زیرا که سائر اعضای بچه بواسطه ناف از اعضای مادرش پرورش می یابند چون ناف و سبب پرورش دیگر اعضا نیز او دست باید که در

خلقت بعض دیگر از سایر اعضا بعد بعضی گردد کیکه اول دست و پای پیدا میگردد و ازانکه بالایش جنین موقوف بر انتفاع عملش ست پس بایدکه اول دست و پای مخلوق گردد
تا بواسطه تحریک اینها عملش ما در سریع گردانیده و بالا اینها بعضی میگویند که اول ناف میانگی موجود میگردد بواسطه آنکه دیگر اعضا بمنزله شاخهای او اند و این اصل
اینهاست پس می باید که اول ناف میانگی مخلوق میگردد و بعده سائر اعضا است از استاد خود که کاتش دهنتر ست نقل میکنند که ازجمله اقوال صحیح نه اند
ازانکه بعضی با بعضی متعارض اند و بر تقدیر تسلیم ادای مذکور ظنی اند فائده یقین نمی دهند بلکه جمله اعضا اعضای اعضا یکبارگی پیدا میشوند و بعضی در نظر می آیند
و بعضی در نظر نمی آیند و آنکه بعضی بنظر نمی آیند از کمال صغر دیده نمیشوند چنانکه در بار نغزک خسته مغز خسته نشیم که بر جسته میباشد در نغزک خام همه موجود ست لیکن بسبب
نهایت صغر بعضی دیده نمیشوند و بعد پخته شدن همگی بنظر درمی آیند فائده خلقت موی سر و ریش و موی اندام و استخوان و ناخن و دندانها از منی پدر ست و
خلقت گوشت و خون و چربی و مغز استخوان و دل و ناف و جگر و سپرز و روده و دبر و دیگر اعضا که نرم اند از خون مادر مخلوق اند و بالایش جنین و نما یا لایش آن
و فرق در رنگ از اختلاط طعام میباشد و حصول حواس خمس و ادراک لذات و حیات و خوشبوی و شادی و غم و مانند آن بسبب روح ست و تفاوت انواع
اشخاص در رنگ و قوت و عقل و صحت و مرض و عمر از تفاوت زمین و آب و هوای دیار و بنیه شخصی و نوعی حامل باشد و زن حامله را چون اول شیر در پستان
راست ظاهر آید و چشم راست بزرگ نماید و ران راست گران معلوم شود و میوه هایی که نامهای آنرا بهندی پرکهه گویند خوردن خواهد و در خواب گل نیلوفر
شمسی و یا نغزک و یا مانند اینها را ببیند و یا بیابد و یا در خواب کسی وی را بدهد یا در خواب کسی از قسم جواهر مثل مروارید و زمرد و پیروزه و یا از قسم اسلحه و یا گلدسته
و مانند آن بر دست بدهد و یا بیابد و روی زن حامله روشن و تابان نماید اغلب نسبت که پسر زاید و اگر علامات مذکوره بر عکس این باشند دختر زاید و اگر هر دو پهلو
بلند نماید و شکم پیش کشیده باشد و نشانهای زادن حامله مانند نشانهای عنین که بالا گفته شده اند پیدا آیند فرزند عنین زاید هر حامله که دو پهلوی او بلند و میانه
شکم او نشیب نماید او دو فرزند زاید و کسانیکه خداترس و پرهیزگار باشند اولاد ایشان نیک شده باد و عضو و عضو عضو ایشان نیز بقدرت الله تعالی سالم و نامعیوب باشند
والله اعلم و احکم **فصل سوم در بیان خلقت جنین و مور و اعضای آن** و این فصل بهندی مسمی به گربهه بیاکرن ست بدانکه منی و نشانهای
اقوال و افعال و ادراکات و تاثیرات آدمی آتش و باد و آب و خاک و قوتهاییکه آنرا است و رج و تم گویند و حواس خمس و روح ست و نیز باید دانست که
چون منی مرد با خون حیض زن آمیخته در رحم میرسد از گرمی عنصر آتش در جوش می آید تا آنکه جثه جنین صورت می بندد و بروی هفت چرم تو بر تو حصول می پذیرد
چنانکه چون شیر جوشیده میشود بروی رغوه که آنرا ملائی گویند حاصل شود و چرم می بندد و چرمی که بالای همه چرمهاست بزبان هندوی آنرا او بهاسی
مانند شخص را بسم باطن آن وصف کنند و برای آن پوست بمقدار سیزده حصه از نسبت حصه عرض جوست و این پوست جای حدوث علت بهق و سیتلکه
آنرا پدم کنتک گویند هست و چرم دوم را لوهتا گویند و پری او بمقدار شانزده حصه از نسبت حصه مذکور ست و این پوست جای خال و کلفه است و
پوست سوم را سوپتا گویند و پری آن پوست بمقدار دوازده حصه از نسبت حصه مسطور ست و این پوست جای علت چرم مل که نوعی از بهق ست
و علت اچهکا که نوعی از آبله ست و مسّه نیز ست و پوست چهارم را تامرا گویند پری این پوست مقدار هشت حصه از نسبت حصه مذکور ست این چرم
جای سائر انواع بهق و برص ست و پوست پنجم را پیدنی گویند و پری این بمقدار پنج حصه از نسبت حصه مذکور ست و این چرم جای حدوث علت بهگندر
و بدبوزده و آماس ست و پوست ششم را روهنی گویند و پری این تمام عرض جوست و این چرم جای علت گرنته و ریحی و ارید و پیلپایی و کلکند و ختر ... ست
و پوست هفتم را مانند هرا گویند و پری این چرم به پهنای عرض دو جو ست و این چرم جای حدوث بهگندر و بدرود و دواسیرست و پری او هفت بمقدار
عرض شش جو و چهار حصه از نسبت حصه جو میشود و این مقدار پری محلی ست که گوشت در آن محل بسیار باشد چنانکه ران و سرین و شکم و در محلیکه گوشت اندک
باشد پری چرم آن محل کمتر از مقدار مذکور و مناسب آن محل باشد و باید دانست که شش ترتیب که گوشت و خون و بلغم و غائط و نطفه و آب منی را از اشیای
دیگر منفصل میسازد و سرکی را از اینها ماسک ست و منتشر شدن نمیدهد و بهندی آنرا کلا گویند چنانچه بر بیرون چوب خطها اینکه در میان چوب دیده میشوند
اجزای چوب را که در میان آن خط بودند بواسطه آن خطها منفصل گردانند همچنین چوب گوشت بریده شود و رگها تهای دیگر دیده شود و رگها تهای ...

بواسطه شیاهای رقیق که در آنهاست فضای را گرفته اند از یکدیگر منفصل کرده اند شیاهای رقیق مذکوره مرجع کلی اند با تمام مسک [illegible] تعریف [illegible] شی رقیق [illegible]
هفت قسم است یکی آنکه مسک وی قابل گوشت است بهندی آنرا مانس بهرا گویند ماذان جهت آنکه شی رقیق را مانس بهرا مند گوشت را مسک [illegible]
که آنرا دهنی گویند مانند گهانیکه آنرا اسروت گویند و دیگر رگهای و شاخهای و شاخهای شاخهای رسته در گوشت نافذ میکردند چنانکه از بیخ نیلوفر که در خلیش بود
ماذان شاخها و شاخهای شاخهای رسته در خلیش نافذ کرده اند دوم آنکه مسک و قابل خون است و آنرا رکت دهرا نامند مکان درون گوشت و جگر و سپرز
و هم ازان در گوشت است چون گوشت بریده شود خون برون آید چنانچه خون درخت شیردار چون بریده شود شیر برون آید و سوم آنکه مسک و قابل میده است
که آنرا میده دهرا گویند و غالب جربی در میان شکم است و در استخوان خورد نیز میباشد لیکن با خون آمیخته و در استخوان بزرگ چربی نیست بلکه مغز میباشد
و چربی که در گوشت بی پیه باشد آنرا البسا گویند و چهارم آنکه مسک و قابل بلغم است آنرا اشلیکهم دهرا گویند و بلغم در جمله بندگاه میباشد چنانچه مدور گردیدن
بواسطه طلا بر روغن کردن مستحکم میشود و خوب طرق میگردد و همچنین بندگاه حیوان از بلغم استحکام می پذیرند با سانی میگردند و پنجم آنکه مسک و قابل غایط
است و آنرا پریکهد دهرا نامند و جای آنحل سخته شدن طعام است و آنرا پکواسی نامند است و جگر و معده نیز میباشد و ششم آنکه مسک و قابل تلخه است و آن را
پت دهرا گویند و بر چهار نوع طعام که از مقام آماسی در مقام پکواسی نزول میکند بر آن قرار میگیرد و بسبب حرارت تلخه که آنرا پت دهرا اند کور است
سخته میشود و هفتم آنکه مسک و قابل منی است آنرا سکر دهرا گویند و این در تمام اندام است بدانکه منی در تمام اندام چنانچه روغن در شیر باشد یا شیره در
نیشکر متفرق است و مردم را چون غلبه شهوت میشود منی که در تمام اندام متفرق است منجذب شده در رگهائیکه از طرف راستای مثانه آمده براه بول فروز از مثانه بمقدار
دو انگشت پیوسته اند در آمده براه بول بیرون می آید و حمل و قتیکه در رحم قرار میگیرد راه خون حیض بسته میشود و بسبب این معنی بعد از حمل خون حیض جاری نمیشود و چون
خون مذکور راه بیرون آمدن نمی یابد و بالا رفته در رحم جمع میشود و بهندی آنرا ایراه گویند یعنی آنرا آول گویند و چون بالاتر میرود همان خون در پستان میرسد و با
پستانهای حامله بلند و سخت میشود و جگر و سپرز بچه از خون میشود و طرف راستای آدمی جگر و در طرف چپ سپرز است و سپرز نیز از خون میشود و شش از کف خون میشود و
مانند کف خون مثانه پیدا میگردد و از چربی و خون روده‌ها حادث میشود و باد با گرمی تلخه پیوسته در روده‌ها و رگها مانند آن تجویف می آرد و همچنین در
گوشت در آمده پرکالهای گوشت حادث میگرداند و رگهای از انضمام چربی به آن و از سخته شدن اینها باد و تلخه پیدا میگردند فرق میان پی و رگ
این است که رگ نرم است و پی سخت و دیگر آنکه رگ از ماده خود بی انضمام چربی سخته گشته حاصل میگردد و پی از ماده خود با انضمام چربی سخت گی یافته حاصل
میگردد و جاهای اخلاط و خون و مانند آن در مرد هفت اند و در زن هشت چنانچه پیشتر عنقریب بیان خواهد آمد و این مقامها بواسطه گردش باد بمقدار کشادگی
وسیع یا تنگ حاصل می آیند و چربی و خلاصه خون و بلغم بسبب گرمی تلخه سخته میشوند و باد با اینها می آمیزد پس معده‌ها و دبر و مثانه از اینها حادث میگردند و بلغم و خون
و گوشت چون بسبب تلخه سخته و گداخته میشود خلاصه آن پیدا میگردد چنانچه از گداختن زر خلاصه آن که آنرا سیکه نامند پیدا میشود و بعده از خلاصه
هر سه چیز مذکوره زبان موجود میگردد و از خلاصه خون و چربی هر دو گرده پیدا میشوند و از خلاصه گوشت و خون و چربی و کف خصیتین میشود و از خلاصه کف و
خون دل مخلوق میگردد و در آن رگهای شرائین که آنها را دهمنی نامند رسته اند و در دل طرف چپ سپرز و شش است و در طرف راست جگر و سپرز است
و دل جای خرد است و قتیکه آن بسبب غلبه قوت تم بسته میگردد مردم در خواب میشود و دل مانند گل نیلوفر شمسی است و لیکن باژگونه است و در حالت
بیداری شگفته می ماند و در حالت خواب بسته میگردد و خواب را حق تعالی برای راحت و آسایش بندگان آفریده است چنانکه در کلام مجید و فرقان حمید خبر
میدهد وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ای راحة لابدانکم باید دانست که خواب بر سه نوع است یکی را تامسی تندرا گویند دوم را سوابهاو کی تندرا
و سوم را پیکارکی تندرا نامند تامسی تندرا آنست که بسبب آنکه بلغم با قوت تم که آنرا تم گویند غلبه کرده راههای ادراک را مسدود سازد مردم را بیاید و صاحب
این خواب گاهی بیدار نشود و این خواب بنا شد مگر بوقت مرگ و سوابهاو کی تندرا آنست که موافق طبیعت مردم باشد و این خواب بر سه قسم است
آنانکه خواب نیز بر سه قسم اند و بعضی را بوقت نوع قوت تم گن زیاده است این نوع مردم را هم در روز خواب آید و هم در شب و در بعضی قوت رجو گن زیاده است ایشان را

وقت ملاحظه می نیست که کسی سبب نفخ شکم آید که گاهی نفخ شب و بعضی اوقات سنگین بیداری هست و ایشان را در نیم شب خواب آید تا ما سیکا ... تند را الست
شخصی که ... بلغم و رطوبات نقصان شده باشد و بیداری عادت شده معتدل را ... بسیار غلبه کند چنین کس را که خواب آید مطلب نیست که او را خواب نباید
بجا آنکه خواب ... است و بیداری ... سنگین بعضی گویند که خواب و بیداری لازم طبیعت انسانی است و قوت ... چون بر دل غالب آید ... سبب
خواب ... شود و در ایام تابستان در روز خواب کردن مضر نیست و در باقی روزها خواب روز مضر بود مگر خوردگان و پیران و آن کسانی که سبب جماع بسیار
یا از ضعف جراحت لاغر شده باشند یا آنکه در سن عمر ... یا از جهت حرکت بسیار و سواری و یا از سبب ریاضت و کار ... مانده شده باشند ایشان را خواب
کردن در روز مقدار دو سه ساعت ممنوع نیست ولیکن باید که پیش از خوردن طعام خواب کنند و هر گاه سبب ... بلغم ... نقصان شده باشد و نیز
همین مقدار خواب کنند و هر گاه در شب وقت خواب کردن یعنی بیداری بسبب روی داده باشد مقداری که خواب نکرده باشد یعنی المقصد در روز خواب کند خواب
بعض ممنوع است زیرا که از آن اخلاط ثلثه پر زور میگردند و از غلبهٔ آن ... و کرانی ... طعام ... پیدا آید ... کم شود و آنکه در
شب بیدار ماند و یا از غلبهٔ باد و تلخه انواع زحمت پیدا آید و از این جهت در شب بوقت خواب بیدار نباید بود و در روز خواب نباید کرد و عقلا این سبب در شب وقت خواب
خواب کنند هر که بدین طریق نماید بدین انواع علت گرفتار نشود و خوش بماند و رنگ جودش نیک و بر حال خود بماند و رنگ و قوت افزاید و گردد و بر فرمان ... غالب
شدن تواند و آنکس چنان سخت تر بود و سخت لاغر و جودش معتدل بود و صد سال حیات یابد و هر گاه بیداری شب و خواب روز عادت شده باشد او را در
شب بیدار بودن و در روز خواب کردن زیان ندارد بدانکه از زیادتی باد و تلخه و از اندیشه و از نقصان بلغم و از نقصان رطوبات و از رسیدن زخم گران خواب زائل
گردد و از چیزیکه خواب رفته باشد اگر تدبیری و حیلتی کنند که آن شیئ زائل آن چیز بود بدین حیله باز خواب رفته باز آید و برای خواب آمدن روغن بر سر زدن و بر اندام نیز مالیدن
و تر کردن کنند و آشنه ... اشیای خوب خوشبوی خواب آرنده و افزایندهٔ بلغم و رطوبات راست کرده بر اندام تر کردن کنند و غلهٔ برنج ... سال و گندم و نخود بخوراند و حریره ... و
و نشاسته ترتیب ساخته بنوشانند و شیر شیرینها که از شکر تری و روغن ستور و روغن بادام لطیف و لذیذ پخته باشند بخورانند و شیر ماده گاو جوشانیده و شیرین ساخته نیز بنوشانند
و گوشت بز و شوربای لذیذ که از گوشت جانوران ... و بهگر ساخته باشند بنوشانند و انگور و شکر و نیشکر و آنچه از شیره و نیشکر ساخته باشند وقت شب بخورانند و جامهٔ خواب
نرم لطیف و خوشبوی و نیک نرم باید ساخت خانه که مکان خواب او بود نیز خوب و نیک باید و دیگر تدبیرها یکه حکیم دانا که ... انخراج تواند کرد مناسب وقت و ...
خواب فهمیده حیلتی باید ساخت که خواب رفته باز آید و نیز هر کسی را که خواب بسیار آید باید که آنکس قی و اسهال و فاقه کند و خون بگشاند باوی معامله و حیلتی کنند که خوف و
اندیشه و رعب بسیار بر دل او مستولی گردد که در حق او به از این تدبیری دیگر نیست و هر کسی را که بلغم و چربی زیاده بود و یا از سردی غلبه کرده باشد او را بیداری شب ...
و کسانی را که تشنگی و زحمت ... و ... باشد ایشان را در روز خواب کردن بهتر آید و بعد این فصل چون ذکر خواب افتاد بیان کنند را که آن نیز مشابه به
خواب است مذکور گردید باید دانست مرضیکه بصورت خواب بود و بسبب آن حواس خمس معطل گردند و مغازه ... نماید و مرضیکه آنرا کورده خوانند و مرضیکه آنرا
کلم نامند حادث گردند آنرا ... کویند و آنکه باد بیکدم ... شود و باز باد مذکور پیچان بانفتاح دهن و یا اشکها از طرف دهن بیرون آید آنرا ... گویند یعنی خمیازه
و آنکه در آن بی سبب ماندگی پیدا آید و دم بسیار چنانچه ماندگی بیرون می آید بر عن نیاید و در حواس خمس اندک تعطیلی پیدا آید آنرا کلم گویند و آنکه بسبب آن رغبت در
طعام هم بر اشیای بود که در آن حال یا آسایش او است و از اشیائیکه موجب نا آسایش او بود نفرت پذیرد و سبب آن اگرچه او را قدرت بر کارها باشد کار نکند و آنرا
السی گویند و آن شخص را السی نامند و آنکه در آن طعام بطرف سینه صاعد گردد و آب از دهن بیاید امامی شود و سینه ... کند آن مرض را آنرا اتکلیس خوانند
و آنکه در آن بغیر کار کردن ماندگی حاصل شود و دل ... گردد و در آن سر ... نماید و آرزو بر طعام نباشد آن مرض را کلان گویند و آنکه در آن مردم اندام خود را
چنان داند گوئی که آن اندام را ... تر ... اند و ... سرش سخت گران شود آنرا کورده گویند و بدانکه ... جنین در شکم مادر بالایش از آن می یابد
که خلاصهٔ طعام مادرش که بدو میرسد باو که ... جنین است آن خلاصه ... حرارت جنین را که طرف داخلی ناف است در تمام بدنش میرساند و خلاصهٔ مذکور بسبب
حرارت پخته گشته ... جنین ... میگردد و جنین بالایش می یابد و ... میگوید که جمیع اعضای بچه می بالا ... و ... که اینها زیادت میگردند و معتدل ...

در وقت خوردگی بیا باشند همان مقدار و وقت بلاغت میشوند باید دانست که تن مردم اگرچه سبب بیدن غذای اندک بالیدن نماید اما ناخن و موی از بالیدن نه ایستند
هر بدانکه وقتیکه منی مرد با خون حیض زن می آمیزد در آن وقت هر خلطی که در آن ماده غالب میباشد شخصی که از آن ماده موجود گردد خاصیت همان خلط در آن شخص
بود و این را پرکرت نامند و مردم باعتبار این خاصیت بر هفت صنف اند یک صنف را خاصیت بادی است و دوم را خاصیت بلغمی و سوم را خاصیت صفرا
چهارم را خاصیت باد و صفرا و پنجم را خواص باد و کف و ششم را خاصیت صفرا و کف و هفتم را خاصیت هر سه خلط اکنون نشانیهای این اصناف گفته می آید
کسی را که خاصیت بادی بود آنکس بیدار ماند و او را سردی بسیار خوش نیاید و صورتش خوب نباشد و دزد و حاسد و بدکار باشد و بر سرود و رقص دلش میل کند
و پاشنه پای او ترقیده و ناخن و موی سر و ریش او اندک و خورد و خشک باشند و غصه ناک بود و ناخن بدندان ببرد و دندان بخاید و مستقل نباشد و دوستی او پایدار
نبود و شاکر احسان کسی نشود و وجودش لاغر بود و رگهای اندام او ظاهر نماید و اندام او خشک و خشن بود و سخن شتاب گوید و شتاب در رفتار باشد و دلش
یکجا نباشد و در خواب چنان بیند که بسوی آسمان سیر کرد و نظرش برقرار نبود و مال بسیار جمع کردن خواهد و گاهی سخن یاوه گوید و اینچنین کس را زحمتهای بادی
بسیار شوند و کسی را که خاصیت صفرا باشد او را خوی بسیار آید و بویش زشت باشد و نرم اندام و پر اندام باشد و ناخن و چشم و روی و کام و لب و زبان و کف دست و
کف پای او لعل بود اما صورت خوب نباشد و شکنج بر رویش افتد و موی سر و ریش او فی الحال سفید شوند و بسیار خوار بود و گرمی او را خوش نیاید و فی الحال غصه کند و باز دست
نماید و زود عمرش میانگی باشد و عاقل بود و سخن دیگری رد کرده سخن خویش آوردن خواهد و در کارزار دلیر باشد و در خواب زر و درخت پلاس و گل و شرر آتش سوزناک و
برق و شهاب ثاقب بنگرد و ترش از کسی نکند و تعظیم کسی از سبب ترس آنکس نکند و آنکسانیکه تعظیم او نگاه ندارند با ایشان سخت درشت بود و آنکسان که تعظیم و
تواضع او کنند از ایشان متواضع و نرم باشد و کسی را که خاصیت کف بود و رنگ او همچو رنگ کاه یا گل نیلوفر قمری یا تیغ هندی یا برگ نم تر و تازه باشد و صورت
خوب بود و بدیدن او دل مردم مائل باشد و چیزهای شیرین را دوست دارد و خوردن شیرینی خواهد و نیکی کرده کسی را ضائع نکند و بدی دیگران را تحمل کردن تواند
و حریص بر مال نباشد و مستقل و قوی دل و زورآور بود و هرچه بشنود تا دیری یاد دارد و محبت او استوار بود و دیر پاید و دشمنی او نیز همچنین باشد و چشمهایش سفید باشند
و گوشه چشم او لعل بود و موی سر و ریش او استوار و سیاه همچو زنبور سیاه که او را بهونره گویند باشند و موهای او باشکن باشند و عقلمند بود و آوازش چیره مانند آواز
رعد و طبل و شیر نره باشد و در خواب او آبها و حوضها که در آن مرغابیها باشند و در پیرامن آن آبها شالی بوند ببیند و اعضای او درست و
نیک نماید و اندام او چرب باشد و قوت سنگین و زیادت باشد و سختی کشیدن تواند و تعظیم استادان و حرمت مادر و پدر نگاه دارد و دانا و معلوم ادراک و فکر نیک
باشد و هر کرا چیزی دادن خواهد بعد از تأمل بسیار دهد و سخن اندک و راست گوید و هر کرا که خاصیت باد و صفرا باشد آثار هر دو در وی پیدا آیند باهمین قیاس
خاصیت هر سه خلط باشد آثار هر سه خلط در وی ظاهر شوند **سوال** چون در ماده حمل که آن منی و خون حیض است خلطیکه غالب باشد باید که آن ماده فاسد شود پس
آنچه آثار غلبه هر خلطیکه گفته شده است چگونه آید **جواب** این غلبه خلط بحدی نمیباشد که بدان ماده چنین فاسد گردد و چنین صورت نه بندد بلکه الله تعالی
عادل خواسته است که مردمان را بکیفیات و کیفیات و خصائل مختلفه بیافریند بنابر آن در ماده هر شخصی غلبه خلطی که آثار آن ملائم آن شخص اند میدهد
پس این غلبه موجب خلقت شخصی بر اوصاف مخصوصه بود نه موجب فساد خلقتش چنانچه کرم زهر که خلقت او از زهر است و از زهر او را ضرری نمیرسد و
بعضی گویند که خاصیت غلبه خلط معدوم نیست بلکه خاصیت غلبه عنصری از عناصر که تن مردم مرکب از آن است هست اگر در ماده غلبه عنصر باد بود خاصیتهای
باد که مذکور اند در شخص پیدا آیند و اگر غلبه عنصر آتش بود خاصیتهای غلبه صفرا که گفته شده اند و آن خاصیت غلبه عنصر آتش اند حادث گردند و اگر غلبه عنصر آب
بود خاصیتهای غلبه بلغم که مذکور شده اند و آن خاصیت غلبه عنصر آب اند در شخص پیدا آیند و اگر غلبه عنصر خاک بود مردم سخت اندام و پر اندام و متحمل و بردبار
و قناعت کار باشد و اگر غلبه عنصر خلا باشد مردم پاک و پرهیزگار و عمر دراز و تندرست باشد و سوراخهای بینی و گوش و دهن و بینی و تنهای چشم فراخ و کشاده بوند و
طبیب را باید که خاصیت ابدان شناخته علاج ملائم و مناسب آن کند والله اعلم بالحکم **فصل چهارم در بیان اعضا و اعضای اعضا و شمار آن** و این
فصل را بهندی سریر سنکهیا نامند بدانکه منی مرد و خون حیض زن که آمیخته در رحم قرار میگیرد و آنرا بهندی گربه نامند و این مرکب بقول حکمای هند

از عناصر جنس ست با بخشی از غذای مادر که بدو میرسد پس جمیع آن ماده میرساند و عنصر آتش آنرا پخته میگرداند و از عنصر آب تری حاصل می آید و از عنصر خاک انجماد و سختی روی
می نماید و بسبب عنصر باد طول و عرض و عمیق گشتن ماده مذکور ممکن میشود و بدینگونه پرورش یافته جمله اعضا و اعضای اعضا و اعضا مرکب میگردند و آن مرکب را
سر پا مینامند و نزدیک حکمای هند همدران وقت که ماده در رحم قرار میگیرد روح با او می پیوندد و سر پا که آن عبارت از تن آدمی ست اعضای اند و اعضای
اعضا اند بدانکه اعضا شش اند دو دست و دو پای و سر و میانه و اعضای اعضا بسیار اند چنانکه جبین و کاسه سر که جای رستنگاه موی ست و زنخ و گردن
و شکم و پشت و ناف و آنچه های یکسان یکسان اند و چنانکه گوشها و سوراخهای بینی و چشمها و ابروها و رخسارها و بغلها و کتفها و پستانها و خصیتین و پهلوها و آنچه های
زانو و بازوها و ساقها و مانند آن که اینها دوگان دوگان اند و چنانکه انگشتان و آن بیست اند و چنانکه سرین که ذکر آن پیشتر خواهد آمد و چنانکه هفت چرم و
هفت کلا و هفت مقامهای اخلاط و جز آن و هفت دهات و هفت مل دهات و هفتصد رگ و پانصد پرکاله گوشت و نهصد پی و سیصد استخوان و بیست و دو
بندگاه و صد و هفت مقام خطر و بست و چهار دهمنی و سه مل خلط و نه رخنه و جگر و سپر و شش و سپرز و دل و گرده ها و شانزده کندرا و چهارده چال و سی
کورچه و چهار رس گوشت و نه صد در ز و چهارده سنگهات و چهارده سیونت و شانه و روده ها اما ذکر هفت چرم و هفت کلا و هفت دهات و سه خلط و جگر و سپر و
شش و شانه و دل و روده و گرده در فصول سابق گذشته ست و مقامها که هفت اند یکی از آن جای باد ست و یکی جای تلخه و یکی جای بلغم و یکی جای خون
و یکی جای طعام خام و یکی جای پخته شدن طعام و یکی جای بول ست و زنان را جای حمل هشتمی زیاد است و روده های مردان سه نیم رس و روده های
زنان سه رس اند و نه رخنه اینها اند دو سوراخ بینی و دو گوش و دو چشم و یک دهن و یک دبر و یک سوراخ فرج و زنان را سه رخنه زیاد است و آن دو سوراخ
پستان و یکی مجرای خون حیض ست و پی های بزرگ که آنها را کندرا گویند و آن در تن آدمی شانزده اند چهار از آن در دو پای و چهار در دو دست و
چهار در پشت اند و چهار از گلو طرف سینه آمده اند و چهار که در دو پای اند ناخنهای دو پای اطراف آن اند و چهار در دو دست اند ناخنهای دو دست اطراف
اند و چهار که از گلو طرف سینه شده فرو رفته اند اطراف آن در قضیب پیچیده مانده اند و چهار که در پشت اند اطراف زیرین آن در سرین پیچیده مانده اشیا اینکه
آنرا چال نامند بر چهار نوع اند یکی از گوشت و یکی از رگ و یکی از پی و یکی از استخوان و هر نوعی چهار چهار افراد اند جمله شانزده میشوند چهار چهار افراد از هر نوعی
بیک فرد یکی در دیگری متداخل گشته در دو بندگاه دو دست و دو بندگاه دو پای محیط شده مانده اند و اشیا اینکه آنرا کورچه گویند و آن شش از گوشت و
استخوان و رگ و پی در مرکب اند و دو از آن در پشتالنگ و دو از آن در بند دستها و یکی در گردن و یکی در بند قضیب و چهار پرکالهای گوشت که مستطیل بر سرین اند
و آنرا بهندی مانس رج نامند و اینها هر چهار در پشت اند و راستای صلب یکی طرف خارج و یکی طرف داخل و دو در چپای صلب یکی طرف خارج و یکی طرف
داخل و درزها که هفت پنج در سر اند و یکی در قضیب و خصیتین و یکی در بیخ زبان طرف داخلی و طبیب را شاید که از شگاف کردن در محلهای مذکوره محترز باشد
و محل اجتماع استخوان هایی که آنها را سنگهات گویند و آن شانزده اند شش از آن در هر دو پای و دو پای سکان یکی جای سرین و دوم جای زانو و
سوم جای پشتالنگ مثل آن در هر دو دستها ست یکی در دوش و یکی در آرنج و یکی در بند دست و سیزدهم فرود گردن که ابتدای صلب ست و چهاردهم بالای سرین
که انتهای صلب ست و چیزها اینکه استخوان مجتمع را پیوسته میدارند و آنرا سیونت گویند چهارده اند در چهارده سنگهات مذکوره استاهها اینکه در تن اند در عدد آن اختلاف
جمهور سیصد گفته اند چنانچه ذکر آن رفته است و بعضی سیصد و شصت گفته اند و سسرت میگوید که میان دو قول اختلاف نیست زیرا چه جمهور که سیصد گفته اند
دلالت بیان آنست که استخوانهائیکه بیان سسرت کرده تعلق دارد سیصد اند و در هر دو دست و دو پای صد و بیست و در کمر و پشت و پهلو و شکم و سینه و سرین صد و هفتاد
و در گردن و در تمام سر شصت و سه تفصیل سیصد استخوان چنین است پانزده استخوان در پنج انگشتان یکپای در هر انگشتی سه و ده در کف پای و پشتالنگ و کورچه
و یک در پاشنه پای و دو در ساق پای و یک در زانوی و یک در ران و جمله استخوانهای تمام پای سی است و همچنین در دوم پای و در هر دستی نیز سیگان اند پس
جمله استخوانهای در دو دست و در دو پای صد و بیست اند و یک بالای عجز و یک در دبر و دو در سرین و یکی آنکه در فرود صلب یا این دو استخوان سرین متصل آمده پس جمله
استخوان کمر پنج اند و هفتاد و دو استخوان در پهلوی در هر پهلوی سی و شش و سی استخوان در پشت و هشت در سینه و دو آخر آنکه آنرا بهندی اجهک نامند

[illegible] و دو در گردن و چهار استخوان نرم در گلوی و دو در هر دو کله و سی و دو دندان و سه استخوان بینی و یک در کام و دو در هر دو رخساره و دو در هر دو گوش و دو در بناگوش
[illegible] از آنجمله سیصد میشوند بدانکه استخوانهای مذکوره بر پنج نوع اند یک نوع شکل کاف ست و این را کپال [illegible] استخوان سر [illegible]
[illegible] در رخساره و کام و بناگوش ست و نوع دوم استخوانهای دندان است و این را رچک گویند و نوع سوم مجوف ست که در وی رخنه دارد و
استخوانهای بینی و چشم و گوش و گلو ست و آنرا ترن گویند و نوع چهارم شکل گوشکان ست و آن استخوانهای کف دست و کف پای و پهلو و پشت
[illegible] سینه ست و نوع آنرا ابلی نامند و نوع پنجم راست و درست اند و آن استخوانهای ساعد و ساق و بازو ست و این نوع [illegible] نامند و باید دانست
که استخوانها در تن چنان اند چنانکه خلاصه چوب درخت که آنرا سار گویند درخت و قیام درخت بسیار ست همچنین قیام و مستقلی تن مردم با استخوان ست
و استخوان از گوشت و پی و رگ قوی و درست ست بعض مردمان مردم از همه اعضا دیری بوسیده میگردد و گوشت را باری تعالی به حکمت بالغه و قدرت کامله
بر استخوانها بی و رگ بربسته بنابر آن بر سر استخوان منضم میمانند و بندگاه بر دو نوع ست یک نوع میگردد و نوع دوم گردش ندارد چنانچه بندگاههای دست و
پای و زنخدان و کمر میگردند و باقی ازینها برقرار اند و جمله بندگاه که دویست و ده اند از آن شصت و هشت در دستها و پایها اند و پنجاه و نه در شکم و در پشت اند
و هشتاد و سه در گلو و گردن و در تمام سر اند بدین تفصیل در هر انگشتی از پای سه بندگاه است و در بن انگشت پای دو است جمله چهارده میشوند و سه بندگاه در
ساق و شتالنگ و ران ست جمله بندهای یک پای هفده میشوند و مثل این در دوم پای و همچنین سی و چهار در هر دو دست و سه بند در سرین و دست و چهار
در حساب دست و چهار در هر دو پهلو و هشت در سینه و هشت در گردن و سه در نای گلو ست و در رگهای دل و سپرز که با استخوانها پیوسته اند هژده بندگاه اند
و سی و دو بندگاه در بیخ دندانها اند و یکی در کام و چهار در سوراخهای بینی و دو در دو چشم و دو در دو رخساره ها و دو در بناگوشها و دو در گوشها و دو در هر دو کله و دو
در ابروها و دو بالای ابروها و پنج در سر و یکی در تمام گردش کاسه سر و بندگاههای پیکانهای گوشت و رگ و پی در شمار نیایند و جمله پی در اندام نهصد است
بدین تفصیل سی در پنج انگشتان پای و در هر انگشتی شش و سی در کف پای و شتالنگ و کوریچه و سی در ساق پای و ده در آنکه زانو و چهل در ران و ده در
بندگاه ران در تمام پای صد و پنجاه میشوند و همچنین در پای دوم و نیز در هر دو دستی صد و پنجاه اند بدین تفصیل سی در پنج انگشتان دست و سی در کف دست و بند
دست و کوریچ و سی در ساعد دست و ده در آرنج و چهل در بازو و ده در بندگاه کتف که جمله پی های دو دست و دو پای ششصد میشوند در دست دیگر و هفتاد
در پشت و شصت در هر پهلو و سی در سینه و سی و شش در گردن و سی و چهار در سر و شانزده پی بزرگ که بهندی آنرا کندرا گویند تفصیل بالا گفته شده
بدانکه چنانچه کشتی از تختهای چوب ساخته و آنرا المیخهای آهن و ریسمان می بندد تا محکم و دو بار کشیدن تواند همچنین بندگاههای وجود آدمی با پی
بسته شده اند و بسبب آن استحکام پذیرفته و ماند دیده شدن پوست و گوشت و رگ و استخوان رنجش آدمی را چندانکه از بریده شدن پی برسد
و مردم از بریده شدن پی در معرض هلاکت افتد پس طبیب را باید که پی های درونی و بیرونی را با احتیاط تمام شناسد تا بوقت شکافت و غیره و پیها
بریده نگردد و جمله پیکانهای گوشت پانصد اند بدین تفصیل که چهار صد در هر دو دست و در هر دو پای اند و شصت و شش در شکم و پشت و سی و چهار بالای
گردن اکنون تفصیل پیکانهای گوشت که در اعضا مذکوره اند گفته میشود بدانکه پیکانهای انگشت پای و سی پیکاله در باقی پای [illegible]
انگشتان تا شتالنگ [illegible] پیکاله و پنج در زانو تا بندگاه ران و بیست پیکاله و دو در بندگاه ران و سرین که جمله صد پیکاله
در یک پای میشود و همچنین صد پیکاله تا پای دوم و صد پیکاله در هر دستی که جمله چهار صد پیکاله میشود و سه پیکاله [illegible] یکی در ذکر و دو خصیه و یکی [illegible] که
میان خصیتین [illegible] در هر سرینی و دو در سر شانه و پنج در شکم و یکی در ناف و ده پیکاله در پشت و پنج [illegible]
جای جلب و شش پیکاله در هر دو پهلو و ده پیکاله در سینه و هفت پیکاله [illegible] استخوان [illegible] و یکی [illegible] شش پیکاله [illegible]
[illegible] و چهار پیکاله [illegible] گردن [illegible] در هر دو کله و دو در گلوی و دو در کام و یکی در زبان و دو در لب و دو در
[illegible] و چهار در هر دو رخساره و دو در هر دو گوش و دو در هر دو چشم و یکی در سر [illegible] پیکاله [illegible] کرده

بیست اند زنان ده در هر دو پستان اند که هنگام جوانی ظاهر می یابند و چهار پرکاله در فرج که در تحلیل که آن در دنش اند و دو مدور که بر دهن فرج اند و سه در شکم
اند که میان رحم و فرج است و بدان منفذ منی در دهن رحم میرود و سه در دهن رحم اند منی و خون حیض بران شده در رحم میرود و قرار میگیرد و دو در میان جای
تلمه و [illegible] مقام رحم است و پرکالهای گوشت که در وجود مختلف اند بعضی خورد و بعضی بزرگ و بعضی دراز و بعضی کوته و بعضی تنگ و بعضی نرم و
بعضی سخت و بعضی مدور و بعضی مربع و سه پرکاله در خصیتین و یکی در ذکر مردان را اند مثل آن زنان را نیز گرد بر گرد رحم مخفی اند و گیاداس شارح سسرت
میگوید آنکه قرار داده اند که در سسرت مکتوب است که زنان را بیست پرکاله گوشت از مردان زیاده است این از سسرت نیست بلکه دیگری الحاق کرده است
ولیکن قول سسرت چنین است که پانصد پرکاله گوشت که مردان راست سه قطعه از آن زنان را کم است و آن در خصیتین و ذکر است اما بیان جای
خطرناک و رگهای دهمنی و سرودت و سایر رگها پیشتر خواهد آمد و فرج بطریق خرمهره که آن را سنکهه گویند گردیده است و سه گردش پیاپی همچو گردش سنکها دارد
و میان گردش سوم رحم است و دهن رحم همچو دهن ماهی روهو است و بچه در رحم دستها و پاها گرد آورده میماند و سرش طرف سینه مادر میباشد و بوقت
زادن بقدرت خدای تعالی منعکس میگردد و از سر خارج میگردد و بدانکه آنچه درین فصل از تشریح اعضا گفته شده است اگر کسی را شکی در دل
باشد باید که مرده که سلیم الوجود و صحیح المزاج مرده بود و مرگش بسبب خوردن زهر و یا کشیدن زحمت و رنج دراز نبوده باشد و نیز سخت پیر و لاغر نباشد
امتحان کنند بدین طریق نخستین تمام روده های او پاک کنند و وجودش با کاه و به باشتی بپیچیده در آبی که روان نباشد بگذارند تا آنکه وجود او بگدازد
و بسیار گداخته شود بعده از آب کشیده وجود وی را بکچی موی یا بکچی بیخ بینی آهسته آهسته بخراشد تا حقیقت هر هفت جرم و اعضا و اعضای اعضا و
رگ و پی و کلا و آنچه گفته شد همه معاینه گردد طبیب اگرچه علم تشریح اعضا از کتب معتبر و اساتذه بزرگ معلوم کرده باشد باید که بامتحان مشاهده نیز حاصل
کند تا کمال اطمینان دل را قرار دهد و درین باب هیچ جزوی از اجزای مذکوره پوشیده نماند که لیس الخبر کالمعاینة والله اعلم و احکم

فصل پنجم در بیان مقامهای خطرناک

در این فصل را بهندی مرم گویند و پرتیک مرم ترد لیس نیز نامند بدانکه صد و هفت مقام مرم که در وجود آدمی است
بر پنج نوع است یکی در گوشت و یکی در رگها و یکی در پی و یکی در استخوان و یکی در بندگاه و جز این مقامهای دیگری جای خطر نیست و مقام خطر در گوشت یازده
و در رگ چهل و یک و در پی بیست و هفت و در استخوان هشت و در بندگاه بیست مجمله صد و هفت جاهای مذکوره بیست و دو در هر دو پای یازده و بیست
و دو در هر دو دست در هر یکی یازده و دوازده در شکم و سینه و چهارده در پشت و در گلو و گردن و مافوق آن تا سر سی و هفت اند بیان اسامی محلهای
خطرناک که در اعضای مذکوره اند گفته می آید باید دانست محلهای خطرناک که در هر پایی یکی اند یکی چهپرل دوم هردی کورجه کورج سر کلبهه و اندر بست
جان آنی مارنی و لوهتاجه تب و آنکه محلهای خطرناک که در هر دو دست اند مسمی هم بدین نامها اند جز آنکه آن را که در پایی کلبهه نامند در دست
منبنده گویند و آن را که در پایی جان نامند در دست کهیر گویند و اسامی محل خطرناک که در شکم و سینه است انیست گدالیست و نابهی
هردی استنمول استن روهت و استنبهه اپلاپ بدانکه هر یکی از چهار اخیره از استنمول تا اپلاپ دوگانه و گان اند محل از این محلها مشترک است و
اسامی محل خطرناک که در پشت است اینها اند کتیکترن نلکند ترنب پارس سنده برهتی انس پهلک انس بدانکه هر یکی از این اسامی دو محل از این
محلها مشترک است و محلهای خطرناک که در گلو و گردن و مافوق آن تا سر اند آنها را بدین اسما نامند که چهار را دهمنی و هشت را ماترکا و دو را کیلیکا
و دو دیگر را بدهر و دو دیگر را پهن و دیگر را پانگ و دو دیگر را آورت و دو دیگر را انپیب و دو دیگر را سنگهه و یکی را استهپنی و پنج را سیونت و چهار دیگر را سنکا
و یکی را ادهپت نامند بدانکه از این جمله چهار محل بهری و چهار اند پیست و یکی کدالیست و دو استن روهت و ده گوشت اند و چهار دهمنی و گوشت
ماترکا و چهار سنکا [illegible] و یکی استهپنی و [illegible] و دو اپلاپ و دو استنبهه و یک هردی و یک نابهه و دو پارس سنده و دو برهتی
[illegible] چهار [illegible] رگها اند و چهار [illegible] و دو [illegible] هر دو کورجه سر [illegible] و یکی [illegible] و دو انس [illegible] و دو انپیب [illegible] اند
[illegible] و دو [illegible] و پنج سیونت [illegible] بندگاه اند [illegible]

و سنگمه و استخوان است و نیز محلهای خطرناک بر پنج قسم اند یکی آنکه آنرا بهنسک سدیران هر گویند و آن نوزده مقام است اگر درین مقامها زخم رسد مجروح در میان
هفته بمیرد و دوم آنکه مالکالشریران هر گویند و این سی و سه محل است که برسیدن زخم درین مقامها مریض در یک ماه بمیرد و سوم آنکه آنرا بسل کهن گویند
و بسل پران هر نیز نامند و آن به تخفیص سه محل است که اگر زخم تیر درین محلها برسد تا مادام که تیر درون باشد مجروح زنده بود و بمجرد کشیدن تیر بمیرد و چهارم آنکه
آنرا بیکلکر گویند و آن چهل و چهار است اگر در یکی ازین محلها زخم رسد عضو آن محل بیکار گردد و پنجم آنکه آنرا رجاکر گویند و آن بیست محل اند اگر در یکی ازین
مقامها زخم رسد دائم درد کنند اما سدیران هر که نوزده است اینها اند چهار سنکاتک و دو سنکهک و هشت ماترکا یکی کد او یکی هردی و یکی بست و
یکی نابهی و یکی ادهبت و کالشریران هر که سی و سه است اینست هشت که در سینه اند پنج سیونت سر و چهار پل هردی و چهارم جیبر و چهار اند بست و دو
کتیک ترن و دو پارس سنده و دو برهتی و دو نبت و بسل کهن که سه است اینست دو او جیب و یکی تهتی بیکل کر که چهل و چهار است اینست چهار لوهتا
و چهار ان و چهار اربی و چهار کورجه و دو جان و دو تبب و دو کر پر و دو لکندر و دو کجد هر و دو کر کاتکا و دو انس بهلک و دو اپانک و دو نیل ارک و دو نیان
و دو اروپ و رجاکر که آن هشت اند دو کلپه و دو من بنده و چهار کورجه سر بد آنکه نوعی که از باد حیات بدن بدان مربوط است و آنرا پران باد
گویند در محلهای خطر زیاده از همه جاست برسیدن زخم بدان باد مذکور را آفت و خلل بسیار میرسد بدین سبب مردم برسیدن زخم دران محلها یا مجروح هلاک
و یا دائم متالم باشد باختلاف محلها بسرعت هلاک و بطوء آن و بدوام تالم آن مبنی بران است که مقامهای سدیران هر آتشی اند برسیدن زخم دران محل آتش
بسرعت برون می آید تبع آن باد مذکور نیز بسرعت خارج میشود پس بضرورت مردم نیز بسرعت هلاک میگردد و مقامهای کالشریران هر هم آتشی اند و هم آبی
و باد مذکور با آب و آتش پیوسته است بدین سبب آنچه باد مذکور با آتش منضم است تبع آتش بسرعت برون می آید و بخشش آن تبع آن آب بتدریج با یک ماه
خارج میشود آنگاه هلاک روی می نماید و مقامهای بسل پران هر بادیست و تا وقتیکه تیر و نیزه و مانند آن دران محال میرسد تا آنکه تیر دران مقام خلیده است
باد بیرون آمدن نمیتواند و بعد کشیدن تیر حون باد بیرون می آید هلاکت مجروح روی می نماید و مقامهای بیکل کر آبی اند و خاصیت سرد دارند چون زخم
دران میرسد بسبب سردی آن باد بیرون آمدن نمی تواند تا هلاکت روی نماید بلکه عضوی دران زخم میرسد بیکار و معطل میگردد و مقامهای رجاکر هم آتشی
و بادی است چون زخم دران میرسد آتش و باد مشتعل میشوند بدین سبب درد عظیم پیدا می آید و بعضی اطبای حاذق اختلاف محلهای خطرناک را در سرعت
هلاک و بطوء آن و دوام تالم مبنی بران میدارند که هر محلی از محلهای خطرناک که گوشت و رگ و پی و بندگاه و استخوان این هر پنج دران محل مجتمع باشند
آن محل را سدیران هر نامند چون زخم دران محل برسد در میان هفت روز هلاک کند و محلیکه دروی چهار از پنج مذکور باشند که عبارت از گوشت و
و رگ و پی و بندگاه و استخوان است باشند آنرا کالشریران هر نامند چون زخم دران محل برسد در مدت یک ماه بهلاکت رساند و محلیکه دروی سه از پنج
مذکور باشند آنرا بسل پران هر نامند چون زخم درین محل برسد بعد کشیدن خلیده از جنس تیر و نیزه بهلاک انجامد و در محلیکه دو ازین پنج مذکور باشند آنرا
بیکل کر نامند چون زخم دران محل برسد عضو را بیکار کند و محلیکه دران یکی ازین پنج مذکور باشد آنرا رجاکر نامند چون زخم درین محل برسد درد سخت
پیدا آید بدانکه آنچه از احکام محلهای خطرناک مذکور شده حکم آن وقتی است که زخم اندرون محلهای مذکوره برسد اما اگر زخم بر کرانه های محال خطر برسد حکم
نه برینگونه است بلکه اگر در کرانه سدیران هر زخم برسد در مدت یکماه هلاک مجروح روی نماید و اگر بر کرانه کالشریران هر زخم برسد عضو مجروح بیکار گردد
و هلاک نگرداند و اگر بر کرانه بسل پران هر زخم رسد بکشیدن خلیده نمیرد ولیکن درد و رنج بسیار روی نماید و اگر در کرانه رجاکر زخم رسد نیز درد بسیار
حاصل شود و اما دائم نباشد و نیز باید دانست که اگر در مقام بسل پران هر زخم کاری برسد بغیر کشیدن خلیده هم هلاک گردد و اگر در مقام بیکل کر زخم
کاری رسد نیز هلاک گردد بدانکه یازده محل خطرناک که در پایها اند یکی ازان محلی است که میان نر انگشت و انگشتی که متصل بنر انگشت است بپایی و آنرا
چهیپر گویند اگر درین محل زخم رسد علت بادی که آنرا اچهپک گویند پیدا آید و بعضی مذکور هلاک گردد و یکی ازان محلی است که منتصف درازی پا از بن پای
از انگشت میانگی تا پاشنه پای است و آن محل منتصف ناتل هردی گویند اگر درین محل زخم رسد با حاری شخلید و وی سخت پدید آید که بدان درد مجروح

هلاک گردد و یکی از آن محلی ست در پشت پای و میان آن و میان چنبر مذکور فرجه دو انگشت ست و آنرا کورجه نامند اگر درین مقام زخم رسد از ریش و کندی آن پیدا
آید و یکی از آن محلی ست در پی بندگاه شتالنگ و آنرا کورجه سعر گویند اگر درین محل زخم رسد درد و آماس در وجود مجروح پیدا شود و یکی از آن محلی ست در بندگاه
میان شتالنگ و ساق و آنرا کلبه نامند اگر درین محل زخم رسد درد بسیار شود و پای لنگ گردد و یکی از آن محلی ست در منتصف درازی که از پاشنه پای تا بند
زانو ست و آنرا اندربست نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود و مجروح هلاک گردد و یکی از آن محلی ست در بندگاه زانو و آنرا جان گویند اگر درین
محل زخم رسد پای مجروح لنگ گردد و یکی از آن محلی ست بالای جان مقدار سه انگشت هم طرف راست و هم طرف چپ و آنرا آن گویند اگر درین محل
زخم رسد آماس بسیار ظاهر گردد و کوشش کردن متعذر شد گردد و یکی از آن محلی ست در منتصف ران طرف ظاهر و آنرا اربی گویند اگر درین محل زخم رسد خون
بسیار روان شده ران خشک گردد و یکی از آن محلی ست متصل بندگاه ران بالای اربی و آنرا لوهناجه گویند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار جاری
شود و بزحمت او هلاک پیدا شود یا ران خشک گردد و یکی از آن محلی ست میان بند هر دو ران و خصیتین که آنرا تبب گویند اگر درین محل زخم رسد
مجروح عنین گردد یا منی او نقصان شود و این محلها در هر یکی ازین دو پای اند و در هر یکی از دو دست نیز اند مگر آنکه در بعضی اسما اختلافست چه در دست
بجای کلبه من بنده و بجای جان کرپر و بجای تبب کهدهر نامند و محلهای خطرناک از آن دست و پای در احکام مذکوره نیز موافق اند مگر آنکه چون در
من بنده زخم رسد دست شل شود و اگر در کرپر رسد نیمی وجود بیکار گردد و اگر در کهدهر رسد تمام بازو بیکار گردد و دوازده محلهای خطرناک که در سینه اند یکی از آن
در بست که آنرا گد نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح هلاک گردد و یکی از آن مثانه هست که آنرا بست نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح نمیرد مگر آنکه
چون طبیب حاذق باشد مثانه را بجهت کشیدن سنگ مثانه یکطرف شگاف کند از آن مجروح هلاک نگردد اما زخمیکه آنرا موترا سراوی نامند چون پیدا
گردد این زخم نیست که زایل نگردد مگر آنکه چون تداوی کنند بدیری زایل شود یا نشود و اگر طبیب جاهل بجهت کشیدن سنگ مثانه شگاف کند مجروح نیز
گردد و یکی از آن ناف ست که آنرا نابهه گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح هلاک گردد و یکی از آن دل ست که آنرا هردی گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح
بزودی هلاک گردد و یکی از آن محلی ست که از پستان مقدار دو انگشت فرو دست و آنرا استنمول گویند اگر درین محل زخم رسد بلغم شکم مجروح پر گردد و
دمه و سرفه پیدا آید و مجروح بزودی بمیرد اند یکی از آن محلی ست از پستان دو انگشت بالا است آنرا اشهمین روهت نامند اگر درین محل زخم رسد از آن
شکم بخون پر شود و مرض دمه و سرفه پیدا آید مجروح بمیرد و یکی از آن محلی ست که ملتقای استخوان کتف و استخوانهای پهلوست و آنرا اپلاب نامند اگر درین محل
زخم رسد و بعد بخنگی رسیم پیدا کند اکثر مجروح را هلاک گرداند و یکی از آن دو رگی ست که هر یکی از آن مجرای دم ست یکی راستای سینه و یکی چپای سینه و آنرا استهمنب
گویند اگر درین محل زخم رسد شکم مجروح از باد پر شود و دمه و سرفه پیدا آید و مجروح از آن بمیرد و چهارده محلهای خطرناک که در پشت اند اینها اند دو از آن در استخوان
کفل و دو استخوان صلب اند یکی راستای صلب و یکی چپای صلب و هر یکی را از آن دو محل کیتکترن نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود و رنگ
مجروح زرد شود و بمیرد و دو از آن در بندگاه استخوانهای سرین اند که بوقت ایستاده شدن در هر یکی ازین محل مغاک می افتد و آنرا ککندر نامند اگر درین دو
محل زخم رسد نگرده پای بیکار شود و دو از آن در منتهای استخوانهای هر دو سرین طرف پهلو و هر یکی را از آن نتنب گویند اگر درین محل زخم رسد وجود مجروح
طرف نصف اسفل بیاماسد و مجروح لاغر گشته بمیرد و دو از آن در بندگاه هر دو پهلو میان استخوانهای پهلو و سرین اند که هر یکی را از آن پارس سنده گویند
اگر درین محل زخم رسد شکم مجروح بخون پر شود و مجروح بمیرد و دو از آن در پشت اند که محاذی دو استنمول اند و هر یکی را ازین دو محل برهتی گویند
اگر درین محل زخم رسد از بسیاری رفتن خون زحمتهای قوی پیدا شوند که مجروح از آن بمیرد و دو از آن در دو استخوان گردن اند که با استخوان صلب پیوسته اند
و هر یکی را از آن دو محل انس پهلک نامند اگر درین محل زخم رسد دست خشک شود و یا کر گردد و دو از آن در دو پهلو اند که بر آن گردن و کتف با یکدیگر
مربوط است و هر یکی را از آن دو محل انس نامند اگر درین محل زخم رسد از آن مجروح بازوی گرد آوردن و فراز کردن نتواند و محلهای خطرناک که در گلو
و گردن و سر است سی و هفت اند و از آن در رگهای گلو اند که آنرا دهمنی گویند و نیلا نیز نامند یکی طرف راستای نای گلو و یکی طرف چپای نای گلو و دو

ازان دو رگهای قفا اند که آنرا نیز دهمنی گویند و میتان نیز نامند یکی طرف راستای قفا اگر در یکی ازین چهار محل زخم رسد مجروح گنگ گردد و یا در زبانش لکنت
پیدا آید و قوت ذائقه او بیکار گردد و هشت ازان دو رگهای گلو و گردن اند و هر یکی را ازان هشت رگ ماترکا نامند چهار از طرف راستای گلو و گردن و چهار از
طرف چپای گلو و گردن اند اگر درین محلها زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و دو ازان در دو گرههای نای گلو اند و هر یکی را ازین دو محل کرکاتکا نامند اگر در یکی
ازین دو محل زخم رسد مجروح را در سر جنبش پیدا شود و دو ازان در دو پی که قریب بنرمه گوش طرف قفا اند و این را بدهر نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح
کر گردد و دو ازان دو رگی اند که درین سوراخهای بینی اند یکی راستای بینی و یکی چپای بینی و آنرا پهن نامند اگر یکی درین محل زخم رسد حاسه شم مجروح فاسد
گردد در بوی نیک و بد را در نیابد و دو ازان در منتهای دنباله هر یک از دو ابرو اند و آنرا اپانگ نامند اگر درین هر دو محل زخم رسد بینائی مجروح بکلی دور شود
و یا نقصان پذیرد و دو ازان در پیشانی اند یکی متصل ابروی راست و یکی متصل ابروی چپ و آنرا آورت گویند اگر درین محل زخم رسد نیز بینائی مجروح
بکلی برود و یا کم شود و دو ازان در دو محلی ست که هر یکی آنرا تیهری گویند و آنرا اسنکهم نیز نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و دو ازان در
منتهای منبت موی سر ست که بالای هر دو تیهری اند و آنرا اتجهیب گویند اگر درین محل زخم تیر رسد بعد کشیدن تیر مجروح بمیرد اگر تیر را ماندن دهد تا محل
زخم پخته شود و تیر بیرون آید مجروح هلاک نگردد و یکی ازان در ملتقای هر دو ابرو ست که آن را استهپی گویند اگر درین محل زخم رسد آنچه برسیدن زخم در محل
اتجهیب حادث گردد درین محل نیز همان شود و پنج ازان در درزهای سر اند که آنها را سیمونت گویند اگر در یکی ازین محلها زخم رسد مجروح دیوانه گردد و بر وی
خوف و رعب بسیار مستولی شود و آخر هم بدان زحمت بمیرد و یکی ازان در بن زبان که مجتمع رگهای گوش و چشم و زبان و بینی ست و آنرا ستکاتک
گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و یکی ازان در رگهاست که بالای پیشانی متصل رستنگاه موی سر محاذی فرق سر جمع شده اند و آنرا
ادهپت گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح فی الحال بمیرد جاهای خطرناک که جمله صد و هفت اند بیان کرده آید اکنون مقدارهای هر یک از
محلهای مذکوره گفته میشود بدانکه هر یک ازآنی و کورچه سر و تبب و کهبه هر و پارس سنده مقدار یک انگشت ست و استهنول و استهن روهت مقدار
ده گان دو گان انگشت ست و من سنده و کلبه و کر بیره و جان مقدار سه گان سه گان انگشت ست و هردی و بست و کورچه و کدا و سیمونت و نابه
و دوازده محلهای خطرناک در گلو اند مقدار چهار گان چهار گان انگشت ست و باقی محلهای خطر مقدار نیم نیم انگشت ست اگر طبیب خواهد که در عضوی
شگاف و مانند آن کند باید که مقدار محل خطر که دران عضو باشد گذاشته عمل کند ازانکه اگر در کرانه محل خطر شگاف و مانند آن کند مقتضی بهلاکت مجروح
شود خصوصا اگر میانه محل خطر شگاف کرده شود اغلب نیست که بمیرد بدانکه در بدن الانسان محلهای خطرناک بمنزله بیخ درخت ست و دست و پای
بمنزله شاخهای درخت چنانکه درخت بفساد بیخ فاسد گردد و فساد و بریدگی شاخ موجب افنای درخت نیست همچنین بفساد محل خطرناک تن مردم فاسد
گردد فساد دست و پای یا عضوی دیگر موجب فساد تن الانسان نبود و لهذا چون در محل خطرناک که آنرا تل هردی و چهپر گویند و آن در دست و
پای ست اگر زخم رسد مجروح هلاک گردد و حکما گفته اند که چون درین محل زخم رسد باید که دست را و یا پای را از بندگاه دست و یا شتالنگ ببرند
تا فساد او بهمه تن سرایت نکند و بریدن دست و یا پای موجب هلاکت مجروح نیست و نیز چون در محل خطرناک زخم رسد اگرچه طبیب حاذق
بداروهای موافق و ملائم به گرداند اما دست یا پای البته بیکار گردد و چون در محلی از محلهای خطر که در شکم و سر ست زخم رسد مجروح هلاک گردد اما اگر درین
اعضا در غیر محل خطرناک زخم چندان کاری نرسد مجروح بسلامت ماند و چون در محل خطرناک که آنرا سدپران هر گویند زخم رسد حواس خمس مجروح
بیکار گردند و عقل متفاوت شود و انواع دردها در بدنها حاصل گردند اما چون در غیر این محل که چندان خطرناک نباشد زخم رسد این همه نوع فساد روی
ننماید و چون در محل خطرناک که آنرا کالانتر پران هر گویند زخم رسد جمله دهاتهای مجروح نقصان پذیرد و درد بسیار حدوث یابد آخر مجروح هلاک گردد
و چون در محل خطر که آنرا بیکلیکر گویند زخم رسد اگرچه به بسیاری علاج ملائم که طبیب حاذق کند مجروح هلاک نگردد اما عضوی که دران محل خطرناک کم
مذکور ست البته بیکار گردد و چون در محل خطرناک که آنرا ابسل کهن گویند زخم رسد اخرکه بیان آن گذشته ست پیدا آید چون در محل خطرناک که آنرا

رجا که گویند زخم رسد رگهای گوناگون حدوث یابد و چون طبیب غیر حاذق دارو مخالف و نامناسب کند عضو که در آن محل خطرناک است بیکار گردد بدانکه آنچه در محل خطرناک از زخم رسیدن فساد پیدا آید به بریدن و داغ کردن و شوره نهادن در آن محل نیز فساد مذکوره حاصل آید و نیز هیچ محلی از محلهای خطرناک نیست که در آن زخم و مانند آن اگر چه اندک رسد به علاج قلیل به گردد بلکه به علاج کثیر نادر باشد که به گردد و اغلب آنست که محل مذکور بیکار و معطل گردد و همه آن سبب مریض بمیرد و نیز خون در محل خطرناک بخستگی و قتل حادث گردد بعد از علاج بسیار به گردد و گاه باشد که علاج پذیر نبود و باید دانست که زخم و مانند آن که در محل خطرناک مقتضی بسوی هلاک یا درد عظیم میباشد و در غیر آن نمیباشد از آنست که در محل خطرناک عنصر آب و باد و آتش زیاده است و لون و قوت است و روح و تمیز در این محل غالب است و عنصرهای مذکوره از عنصر خاک سریع الانتقال اند و قوتهای مذکوره لازم انسان است پس چون در محل خطرناک زخم رسد عنصرهای مذکوره بسرعت منتقل گردند و قوتهای مذکوره زوال پذیرند ناچار مجروح بمیرد والله اعلم و احکم

فصل ششم در بیان کمیت و کیفیت رگها و تعیین رگهایی که فصد آن ممنوع بود در این فصل را بهشت سر ابن بکیهت نامند بدانکه در تن آدمی هفتصد رگ است که منافع آن بسیار و بی نهایت شمرده اند یکی آنکه خلاصهٔ طعام در آن نفوذ یافته تمام بدن میرسد و بدن ابدان غذا پرورش تمام و کمال حاصل می آید چنانکه درخت را از طب کاریز پرورش تمام میرسد و دیگر آنکه مردم که اعضا را گرد آوردن و دراز کردن می تواند هم از واسطهٔ رگهاست و همچنین دیگر فواید بسیار نیز موضوع اند و رگهای مذکوره در تن مانند رگهای برگ درخت که بعضی پر و بعضی باریک و بعضی از بعضی رسته چنانچه رگهای برگ درخت که بعضی از بعضی رسته اند و بعضی پر و بعضی باریک اند و منبع جمله رگهای مذکوره با ناف پیوسته چنانچه چوبی مدور که در پایهٔ گردون میباشد و آنرا نابهی چکر گویند گرد آن چوبهای که آنرا ارا نامند پیوسته اند همچنین بسیاری رگها گرداگرد ناف پیوسته اند بعضی طرف سر و بعضی طرف پای و بعضی راستا و بعضی چپا و منجمله هفتصد رگ چهل رگ با ناف بی واسطه پیوسته اند و این چهل رگ اصل اند و دیگر رگها منشعب از این اند که ده از آن منافذ بادست و ده دیگر منافذ بلغم و ده منافذ تلخه و ده منافذ خون اند رگ که منفذ باد اند چهل و از آن صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند پس جمله صد و هفتاد و پنج گشتند و همچنین از ده رگ که منافذ تلخه اند در محلهای تلخه صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند و جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند و همچنین از ده رگ که منافذ بلغم اند در محلهای بلغم صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند و همچنین از ده رگ که منافذ خون اند در محلهای خون صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند که جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند و جمله هفتصد شوند و منجمله رگهای باد که صد و هفتاد و پنج اند صد رگ در دستها و پایها اند در هر دستی و پایی بست و پنج و چهل و یک از آن در گلوی و گردن و تمام سر اند بدین تفصیل چهار رگ در گردن و چهار در هر دو گوش در هر دو گوشی دو و کان و نه در زبان و شش در بینی و هشت در هر دو چشم در هر چشمی چهار گان و سی و چهار از آن در میانهٔ تن که سوای دستها و پایها و سر است بدین تفصیل که هشت متصل دبر و نیمور و چهار در هر دو پهلو در هر پهلوی دوگان و شش در پشت و شش در شکم و دو در سینه و تفصیل مقامهای رگهای تلخه و خون و بلغم همین است لیکن رگهای تلخه در چشم ده اند در هر چشمی پنج و در هر گوشی یگان رگهای بلغم و گردن شانزده اند و در گوش دو اند در هر گوشی یگان چنانچه محلهای هفتصد رگ به تفصیل بیان کرده آمد اکنون باید دانست چون باد نیک و صالح باشد و در منافذ خود روان شود تن مردم سبک بود و دست و پای آسانی بجنبد و عقل بر جای باشد و منافع باد همگی حاصل آید و چون باد فاسد شده باشد و در منافذ خود به فساد جریان شود انواع زحمتهای بادی ظاهر گردند و همچنین چون تلخه صالح باشد و در منافذ خود جریان بود تن مردم روشن و خوشنما بود و آرزو بر طعام نیک باشد و گرسنگی بکمال حاصل آید و هر چه خورد زود تحلیل یابد و هیچ زحمت تصدیع ندهد و جمله فواید تلخه روی نماید و اگر تلخه فاسد شده و در منافذ خود روان گردد انواع رنجهای تلخه حادث گردند و همچنین اگر کف صالح باشد و در منافذ خود روان بود تن مردم چرب و تندرست ماند و دیگر منافع کف پیدا آید و اگر کف مذکور فاسد شده در منافذ خود روان شود انواع امراض کف حادث گردند و هیچ فواید کف پدید نیاید و همچنین اگر خون صالح بود و در منافذ خود روان شود جمله دهاتها قوی گردند و رنگ روی روشن و خوشنما بود و حاسهٔ لامسه قوی گردد و اگر خون مذکور فاسد شده در منافذ خویشتن روان شود انواع امراض خونی پدیدار گردند بدانکه آنکه گفته شده است که ده رگ منافذ تلخه است مراد آنست که تلخه در این هر ده رگ غالب است و دیگر سه خلط مغلوب نه آنکه دیگر اخلاط کلی در رگهای تلخه نیستند بلکه هیچ رگی از رگهای تلخه نیست که در وی سه خلط دیگر نیست

وهمچنین دیگر رگهای خون و باد و کف را همین قیاس نمود باید کرد بدانکه اگر باد فاسد رگهائیکه منافذ باد اند غلبه کند رگها سیاه و کحل و دام نمایند و اگر تلخه فاسد غلبه کند
رگها سبز و زرد نمایند و گرم و به حرارت باشند و اگر کف فاسد شده در رگهائیکه منافذ وی اند غلبه کند رگهای مذکور سفید و دام نمایند و سرد بوند و گران باشند و
حرکت ضعیف کنند اکنون رگهائیکه کشادن آنها ممنوع است بیان کرده میشود بدانکه چهار صد رگ که در دست و پا ست از آن جمله شانزده رگ ست
که کشادن آنها ممنوع بود در سر دستی و سر پائی چهار رگ بدین تفصیل یکی جالد سرا و دو ارنی و یکی لوهتا جه و صد و سی و شش رگ که در میانه تن اند از ان سی و دو رگ
نباید کشاد و از جمله سی و دو رگ که متصل به برونفیور اند هشت رگ نباید کشاد بدین تفصیل چهار رگ که در دو تب مرم است در سر مرمی دو رگ و چهار رگ در دو کیتک تن مرم ست
در سر مرمی یکی و شانزده رگ که در هر دو پهلو اند از جمله آن دو رگ کشادن ممنوع ست در هر پهلو یک رگ و آن رگیست که طرف کتف مستقیم رفته است و بست و چهار
رگ که در پشت است از جمله چهار رگ که در دو برهتی مرم ست در سر مرمی دو رگ کشادن آن ممنوع ست ازان چهار دو طرف راستای صلب و دو طرف چپای
صلب اند و آن رگهای اند که طرف شانه علی الاستقامه بالا رفته اند و بست و چهار رگ که در شکم اند از جمله آن چهار رگ کشادن آن ممنوع ست و آن رگهای
اند که طرف راستای و چپای ناف از متصل عمور تا سینه علی الاستقامه رفته و چهل رگ در سینه اند از جمله آن چهار ده رگ کشادن ممنوع ست دو رگ دل و چهار
رگ از دو استهنمول دو رگ و هشت رگ ازان دو استهن روهت و یک اپلاپ و یک استهنبه در سر یکی ازین چهار محل دو رگ که جمله هشت رگ میشود و اما صد و شصت و
چهار رگ که در گلو و قفا و تمام سر ست پنجاه رگ ازان ممنوع الفصد گفته اند بدین تفصیل از جمله پنجاه و هشت رگ که در گلو و قفا اند شانزده رگ ازان نباید کشاد هشت رگ
ازان سرامانه کا و دو ازان منیان و دو ازان نیلا و دو ازان کرکاتکا و دو ازان بدهر مرم و شانزده رگ که در دو کلا اند در هر کله هشت رگ از جمله آن چهار رگ که دو در
یک بندگاه کله اند و دو دیگر در دیگر بندگاه نکشایند و سی و شش رگ که در زبان اند از جمله آن شانزده رگ که زیر زبان اند نباید کشاد و دوازده رگ که در بینی اند و جمله آن پنج
رگ نکشایند چهار رگ که در محل شم اند و یکی بکام رفته است نکشایند و سی و شش رگ که در هر دو چشم اند از جمله آن دو رگیکه در هر دو گوشهای چشم ست کشادن آن ممنوع ست
دو رگ که در هر دو گوش اند یکان یکان رگ که در محل قوت سامعه است نباید کشاد و شصت رگ که در جبین اند از جمله آن هفت رگ که چهار ازان در ناصیه اند و دو ازان
در اورت مرم و یکی ازان در استهپنی مرم اند نکشایند و ده رگ که در دو بناگوش اند در هر بناگوش پنجگان از جمله آن دو رگ که در بندگاه دو بناگوش اند نباید کشاد و دوازده
رگ که در سر اند از جمله آن هفت رگ نکشایند بدین تفصیل دو ازان در اتهپب و پنج سیونت و یکی ازان ادهپ که جمله هشت رگ باشند انقدر بود بیان رگهای
ممنوع الفصد بدانکه ازین جمله رگها که فصد آنها ممنوع ست اگر احیاناً طبیبی از روی نادانستگی رگی ازینها فصد نماید عضو یکه رگ در ان عضو باشد البته بیکار
گردد و اگر زیاده بریده گردد مجروح بمیرد و آنکه پیش ازین مذکور شده بود که جمله رگهای تن مردم هفتصد اند مراد ازان رگهائیست که در تحت شمار و فصد می آیند
و الا نه رگهائیکه صغیر اند و بدین رگها منشعب گشته اند بشمار اند تعداد کما هو بغیر از خداوند خالق العلام دیگری هرگز نداند و الله تعالی اعلم و احکم بحقیقت حقائق
الانسان هو علی کل شیء قدیر **فصل هفتم در احکام فصد** و این فصل را هندی سرا بیده بده سا بیده نامند بدانکه صبی و پیر و آنکه وجود او خشک و نحیف
الخلقت بود و یا آنکه بسبب جراحت یا تخلیه یا از غلبه امراض مختلفه نزار گشته باشد و یا آنکه قوی دل نبود و ترسنده باشد و آنکه از کثرت جماع یا از بسیاری سیر یا
از کثرت شرب خمر ضعیف شده باشد و آنکه عنین بود و آنکه نازک و تنک جثه بود و دیگر زن حامله و صاحب مه و سرفه و کهیر و رک و تپ و آنکه او را از جهت
اجهیبک و آنکه او را مرض پیپاکمات باشد کشادن رگ این همه ممنوع ست و نیز در روزیکه شبش مردم بیداری کرده باشد و بعد قی و اسهال و وقت
نانه شدن بسبب علی و بعد ریاضت و بعد حقنه و در حالت تشنگی و گرسنگی و بیهوشی رگ نباید کشاد و نیز در مرضیکه فصد مریض را نافع نباشد رگ نکشایند و
بدانکه رگیکه کما هو حقه دیده نشود و رگیکه بزدن انگشت بر نیاید بر نباید کشود و زخمهائیکه کشانیدن خون در ان نافع ست فصلیکه آنرا بهندی سونت برتی
نامند گفته شده است و چون خون بکشانید باید که در وقت نیک و ساعت سعد بعد از دادن صدقه خون بکشانید و اما وقتیکه خون کشانیدن در ان ممنوع
است احتراز نمایند و کسیکه و برا خون کشانید ممنوع ست اگر او را مار گزیده باشد و یا آنکس زهر خورده باشد و یا آنکه او را امراضی که از غیر خون کشانیدن مهلک
بود حادث گردد خون باید کشانید و باید دانست که چون خواهد که رگ بکشانید باید که اول مقصود را مقداری روغن ستود و بخشاید و اگر هوای سرد باشد

و یا رحمت بادی و یا یخنی بود و غیره و یا آتش گرم ساخته باشند که از وی رحمت حادث شده باشد شناخته آشام با طعام نرم که در وی مائیت بسیار باشد در لی
آن غلط بود و همچنان چون طبیب خواهد که رگ بگشاید باید که وقتی که فصد در آن وقت کردن شاید در بعضی حال ایستاده کرده اند و یا نشانده بالای موضع فصد
بر حال بیچا مبیاید پوست در شخصیکه بسیار سخت و یا بسیار نرم بود به پیچد جای رگ شناخته بآلتی که از آلات فصد که در محل خود مذکور گشته اند رگ بگشاید و باید که در
هنگام گرمی بسیار و سردی بسیار در روزیکه باد وزان باشد و یا ابر بود رگ نگشاید و غیر عوارض مرض نیز رگ نباید کشود و اگر طبیب خواهد که رگی از رگهای
گلو یا قفا یا رگ سر بگشاید باید که معلول را بالای چوکی که مقدار سه ربع گز بلند بود بنشانند و در بعض مذکور را بفرماید تا هر دو دست خود را مشت بسته بر دو
رگی که آنرا اطمینان گویند نهد بعده به کمربند هر دو مشتها را با گردن پیچیده تاب دهد و یک کس را گرفتن فرماید تا طرف کمربند پیچیده را بدست چپ
بگیرد و بدست راست کمربند را متصل گلو نه بسیار نرم و نه بسیار سخت قبض کند تا رگیکه فصد او مطلوب است بالا بر آمده ظاهر گردد بعد بران رگ باستقامت
و استقلال دل نشتر بزند چون رگ مذکور کشاده گردد کمربند مذکور را که پیچیده است زیاده تر تاب دهد تا شیت [?] مقصود حاصل شود و معلول را بگوید که دم در کشد تا
خون با وجه خوب بیرون آید لیکن چون رگی از رگهای که در دهن اند کشادن خواهد طریق کشادن آنها نه این طریقست بلکه ترتیب فصد آن عنقریب
گفته خواهد شد و اگر خواهد که رگی که از رگهای پای بگشاید معلول را بفرماید که پای که رگ آن کشادن خواهد آن پای را بر زمین هموار نهاده بایستد و بران
پای زور کند و پای دوم را راست دارد و فرو بند گاه آنرا بجامه به پیچد و از جای کشادن رگ چهار انگشت بالا نیز بجامه به پیچد و بالای شتالنگ به بستد
بعده رگ بگشاید و اگر خواهد که از جهت دفع رحمت عرق النسا که بهندی آنرا رینگهن بکر دهنی گویند رگ بگشاید باید که هر دو پای معلول از همدیگر کشاده دارد
رگ بگشاید و اگر خواهد که بجهت دفع رحمت اسوای [?] که در دست شود رگ بگشاید باید که معلول را بگوید تا دست دراز کند و کرو نیارد آنگاه رگ بگشاید و اگر خواهد
که رگی از رگهای دست بگشاید باید که معلول را بگوید تا مشت ببندد و لیکن چنان بندد که نر انگشت در میان مشت شود و بر چیزی که معلول نشسته باشد
بران دست نهاده فرماید و فرو آرنج بجامه به بندد و از محل رگ کشادن طرف بالای آن بمقدار چهار انگشت گذاشته نیز بجامه به بندد بعد از ان رگ بگشاید
و اگر رگی از رگهای کمر یا پشت یا دوش کشادن خواهد باید که معلول را بفرماید تا سر نگون و پشت بلند کرده بنشیند بعده رگ بگشاید و اگر رگی از رگهای سینه و
شکم کشادن خواهد باید که معلول را بفرماید که سینه کشیده و کشاده بنشیند بعده رگ بگشاید و اگر رگی از رگهای پهلو کشادن خواهد باید که معلول را بفرماید که دستها
پس پشت بر زمین نهاده بنشیند و سر سوی پشت بلقاند [?] بعده رگ بگشاید و اگر رگ قضیب کشادن خواهد نخست قضیب معلول را طلا کنانند بعده قضیب را
نگون کرده رگ بگشاید و اگر رگ زبان کشادن خواهد بفرماید که زبان را بردارد تا بکام بچسپاند بعده رگ بگشاید و اگر رگ کام تا بیخ دندان کشادن خواهد در دهن
معلول باز کشانیده رگ تفحص نموده و معائنه کرده بگشاید و اگر رگی از رگهای محل دیگر کشادن خواهد تدبیری معقول مناسب آن محل فهمیده بآلتی که مناسب
آن محل دانند رگ بگشاید باید دانست چون خواهد که در محل گوشت فصد کند باید که نشتر را مقدار یکجو زیادان بخلاند و در محلیکه گوشت در نباشد مقدار نیم جو
نشتر بخلاند لیکن در محلیکه گوشت در باشد آلتیکه آنرا برهیه [?] گویند فصد کنند و در محل استخوان دار بآلتیکه آنرا کتهار کا گویند فصد کنند و باید که فصّاد
صاحب مهارت و حاذق کامل باشد که بیکبار زدن نشترش کفایت حاصل آید و اگر بیکبار زدن نشتر مقصود حاصل نشود بار دوم زند و اگر بار دوم هم
کفایت نکند سوم بار زند و زیاده از سه مرتبه نشتر نشاید زد و باید دانست که در فصل برکها یعنی برشکال وقتی رگ باید کشاد که روز ابرناک نباشد و در
فصل زمستان وقت استوای روز و فصل تابستان هنگام سردی یعنی در وقتیکه نیم پاس روز بماند رگ باید کشاد و بعد نشتر زدن اگر تا یکساعت [?] خون چنانکه
آب از لوله ابریق بیرون می آید بیاید باز بداشتن فی الحال بماند تصور باید کرد که رگ بوجه نیک زده و کشاده شده است و بعد رگ زدن اول اگر خون فاسد
بیرون می آید چنانچه در چکانیدن رنگ معصفر اول آب زرد که آن ملایم کار نیست و فاسد است بیرون می آید و کسی که رگش بر آمده و نمایان نباشد
یا لاغر بود و یا رحمت بسیار کشیده باشد یا قوی دل نبود و ترسان و خائف باشد و یا بیهوش بود و یا بسبب کثرت سرما منقبض شده باشد و بعد از رگش خون
اندک بیرون آید چنین کس را بعد از گذشتن سه پاس یا یک روز یا دو روز باز رگ باید کشاد تا خون فاسد که مضرت بیرون آید نیز باید که از رگ چنین کس خون

بسیار رفتن منع بلکه چنان احتیاط نماید که بمقدار خون فاسد این بقیه خون فاسد را بعلاج تسکین هم دفع توان کرد و کسیکه با قوت و جوان بود و غلبه خون فاسد در وی سخت باشد بمقدار یک پرسته خون از وی باید کشید و از یک پرسته وزن محل سیزده و نیم پل مراد است اکنون بیان آنکه برای کدام زحمت کدام رگ باید کشاد گفته می آید بدانکه از جهت دفع زحمتیکه بکف پای پیدا شود و از ان در کف پای سوزش پیدا شود و آنرا بهندی پاده داه نامند و از جهت دفع زحمتیکه بسبب آن پای متألم شود چنانکه از آمدن سنگریزه در بدن و وقت خوردن طعام اندام متألم شود و آنرا بادهرکه نامند و از جهت دفع زحمتی که در بازو پیدا شود و آنرا او باهک گویند و از جهت دفع تشنگی پای یا دست که روز بروز عریض گردد و آنرا البرپ نامند و از جهت دفع سرخباد که آنرا رکت پات گویند و از جهت دفع زحمتی بادی که بسبب آن صاحب آنرا اگر افتادن پای در ستالنگ درد پیدا آید و آنرا بات کنتک نامند و از جهت دفع نوعی از خارش که آنرا بیچرچکا گویند و از جهت دفع ترقیدگی پای که آنرا پادواروی و بوائی نیز نامند بالای محل خطرناک که آنرا چهپرمرم گویند در موضعیکه میان آن موضع و محل خطرناک مذکور بمقدار دو انگشت فرجه باشد تا آنکه آنرا بریکهه نامند رگ مذکور بکشایند و از جهت دفع علت پیلپای محلیکه بدان رگ کشادن می باید در فصل علاج آن گفته خواهد آمد و از جهت دفع نوعی از علت بادی که بزانو پیدا شود و آنرا کروشتک سر و جانوه نیز گویند و از جهت دفع زحمت لنگی که آنرا کهنج گویند و از جهت دفع زحمت زمانت که آنرا پنسک گویند و از جهت دفع سائر دردهائیکه در ساق پای حادث شوند بالای شتالنگ در محلیکه میان آن و میان شتالنگ چهار انگشت فرجه باشد رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه آنرا اپچی نامند زیر اندر پشت کم مقدار ده انگشت گذاشته رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت ما عرق النساء که آنرا گرودهسی و رنگهسن گویند بالای مفصل زانو یا فروی آن مفصل مقدار چهار انگشت گذاشته رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت گلو که آنرا کلکند گویند زیر بندگاه ران دو انگشت گذاشته طرف داخل رگ بکشایند و از جهت دفع زیادتی پیهه در بازوی دست چپ متصل آرنج یا در فرجه تنضم که میان بنصر و خنصر دست چپ است رگ بکشایند و از جهت دفع زیادتی جگر که آنرا جگرت دالی گویند و از جهت دفع زحمت شکم که از غلبه کف پیدا شود و آنرا کهودر گویند در بازوی دست راست متصل آرنج یا در فرجه تنضم که میان انگشت بنصر و خنصر دست راست است رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت دمه و سرفه که از حد زیادت بود رگ نباید کشاد که ممنوع است و اگر دمه و سرفه اندک باشد رگی از این دو رگ دست راست بکشایند و از جهت دفع علت اسواجی محلیکه میان او و میان تهب ورم فرجه دو انگشت باشد رگ بکشایند و از جهت دفع علت نیمور که آنرا پرونکا و ابدنس و سوک دوکهه نامند و علت منی که آنرا سکر دوکهه گویند رگ میانه قضیب بکشایند و از جهت زیادتی خایه که آن از افزونی بول حادث گشته باشد و آنرا موتر برده گویند در پهلوی خصیه رگ بکشایند و از جهت دفع جلودر که جلندهر نیز نامند محلیکه از ناف چهار انگشت فروتر است طرف چپ رگ بکشایند و از جهت دفع تنگی که در شکم طرف داخل بود و آنرا انتربرده گویند میانه بغل پهلوی چپ مقابل پستان رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه بدان بازو خشک شود و زحمتیکه آنرا او باهک نامند و بیان این بالا گذشت نزدیک بعضی رگیکه میان کتف است بکشایند و از جهت دفع تپ که یک روز ناغه کرده بیاید همین رگ یا رگ محلیکه مجمع استخوانهای سرین و صلب است بکشایند و از جهت دفع تپیکه دو روز ناغه کرده بیاید رگ بندگاه زیرین کتف از یکطرف کرواند بکشایند و از جهت دفع باد صرع که آنرا مرگی گویند در بندگاه کله رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه آنرا استکهه نامند در قصاص شعر طرف روی رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت انماد که نوعی از دیوانگی است در جبین و سینه و گوشه چشم رگ بکشایند و از جهت دفع امراض زبان و دندان رگ زیر زبان باید کشاد و از جهت دفع امراض کام و حلق رگ کام کشودن نافع بود البته و از جهت دفع امراض گوش و هر موضعیکه متصل گوش باشد رگیکه بالای گوش است کشادن نیکو بود و از جهت دفع امراض بینی رگیکه بر سر بینی است بکشایند و از جهت دفع علت چشم که آنرا تمر نامند و از جهت دفع سائر علتهائیکه بچشم مخصوص اند و بحوالی چشم نیز که احتیاج بفصد افتد رگ جبین یا رگ بناگوش چشم یا رگ سر بینی باید کشود و از جهت دفع علتهای سر نیز یکی از این سه رگ اخیره باید کشود و باید دانست چیزهائیکه در ان فصد نباید و مضر اند بست گفته اند یکی رگ کشادن تا آنکه سرش سخت باریک بود و بدان خون بمقداریکه برون آوردن باید برون نیاید از ان درد و آماس پیدا شود و آنرا بهندی سکدر گویند و دوم رگ کشادن زیادت از مقداریکه باید از ان

یکی از هفده چیز پیدا شود یا آنکه خون بیرون نیاید بلکه منفذی شده در میان بدن برود یا آنکه از مقداری که کشیدن باید زیاده بیرون آید و این را ابندها گویند و سوم نشتر زدن مسک و قتیکه رگ گردیده باز گرنه شده باشد اگر دین نشتر زنند از این نیز یکی از دو چیز مذکوره حادث گردد و این را کیمبها نامند چهارم کشادن رگ بالتیکه بسیار کند باشد و از این خون بیرون نیاید و رگ بیاماسد و این را پیچپا نامند پنجم آنکه بسبب نایافتن فضا در رگ را نشتر یا در اطراف رگ زنند و رگ از آن گریخته گردد و آنرا اکنتا نامند ششم رگ کشادن در وقت سردی یا فقی یا مفصود از خوف فصد لرزان و خایف باشد یا در وقتیکه مفصود بیهوش باشد در چنین اوقات اگر فصد کنند خون بیرون نیاید یا آنکه رگ چنانکه باید کشاده کشاده نشود و این را اپرسرنا نامند و هفتم رگ کشادن بالتیکه سخت تیز باشد و سر ش حرمین بود و این را اندرنا نامند و هشتم دیگر انه رگ نشتر زدن نه در میانه و از این خون مقداریکه باید کشید بیرون نیاید و این را اتی بهیریتا نامند و نهم رگ کشادن از ان شخصیکه در تن وی خون بسیار نباشد و رگهاش بباد پر بوند و این را پرسهکا نامند و دهم رگ کشادن چنانکه سه حصه عرض رگ در یکطرف نشتر گذارد و یک حصه طرفی دیگر و در میان رگ نشتر نزنند و از این نیز خون اندک بیرون آید و این را کونتا گویند و یازدهم کشادن رگیکه دراز ش باشد بسبب آنکه در محلیکه بستن گفته شده است آنجا نه بندد یا چنانچه بستن باید نه بندد و از این خون چندانی بیرون نیاید و این را انبیپتا گویند و دوازدهم رگ زدن بغیر آنکه رگ برآمده باشد و از این نیز خون اندک برون آید و این را انو تهبتبدها گویند و سیزدهم بریدن رگ و از این خون بسیار رود و عضو فصد بیکار گردد و این را سسرهبتا گویند و چهاردهم آلت فصد را بزرگ داشته رگ کشادن چنانکه اکثری از رگ طرف عرض بریده شود و این را ترجلبدها نامند و پانزدهم رگ کشادن بزدن آلت فصد چند کرت و این را اسدها گویند و شانزدهم زدن رگهائیکه فصد آنها ممنوع است و آنرا اسادهیا گویند و هفدهم رگ کشادن در حالیکه رگ در جنبش باشد و این را بدرتا گویند و هجدهم نشتر زدن بالای محلیکه شاید و یا نشتر زدن چندبار تو بر تو اگرچه در محل فصد باشد و از این خون از چکیدن باز نماند و اگر ساعتی ماند باز روان گردد و این را دهینکا گویند و نوزدهم بآلت باریک چند کرت زده رگ کشادن و این را بنو پریدها گویند و بستم کشادن رگی از رگهای محل خطرناک که در بندگاه و پی و رگ و استخوان باشد و از این درد بسیار شود و عضو فصد بیکار گردد و آخر الامر مفصود بمیرد پس طبیب را باید که در رگ کشادن اهتمام تمام مبذول دارد و غفلت و عجلت را بخود راه ندهد زیرا که بسبب آنکه رگها دایم در تحرک اند چنانچه ماهی که همیشه در آب متحرکست و شناختن رگیکه می باید کشود و امتیاز او از جمله اینها بغایت صعب و دشوار پس درین کار هوشیاری بعلم و دانش کار دان مکمل باید تا غلط فاحش نخورد و اگر احیانا غلط خورد و چنانکه رگ کشادن باید نکشاید بدین جهت انواع رنج و درد صعب پدید آید و زخمهائیکه در ان رگ باید کشود و مخصوص فصد برای دفع آن مرض بود پس بخوردن داروی و مالیدن روغن و مانند اینها عمل کردن چندانی نفع نرساند و حکما گفته اند که در عمل جراحی فصد نیمی عملست چنانچه در علاج بداروی کردن حقنه نیمی عمل علاجست الغرض باید که مفصود را بعد از کشادن رگ از بسیاری غصه و نعره و حرکت و ریاضت و جماع و از اندوه و خوف و از خواب روز و سیر و پیاده شستن و از بسیار شسته ماندن و از سردی و گرمی مفرط و خوردن باد مفرط و از تناول غذای مخالف و ناگوار و مثل این کارا احتراز تمام لازم دانند تا آنگاه که قوت اصلی عاید گردد پرهیز شرطست و بعضی گفته اند تا مدت یک ماه خود را از چیزهای مذکور باحتیاط نگاه باید داشت و دیگر تدبیرهای رگ کشادن در ضمن هر علتیکه متعلق بفصد بود گفته خواهد شد و خونی که دور تر بود برای اخراج آن رگ بکشاید و آنکه از ان هم قریبتر بود بسرون بکشند و آنکه از این نیز قریب تر بود بکدوی تلخ بکشند و آنکه از ان هم اقرب تر بود بدو چه بکشند و آنکه از ان هم قریب تر بود به کلک باید کشید و بعضی گفته اند خونیکه بسته بود آنرا بکلک بکشند و اگر در تمام اندام خون فاسد پراگنده شده باشد برای اخراج آن رگ بکشایند و اگر خونی در پوست پدید شده باشد برای خارج ساختن آن بکدو یا بسرون باید عمل کرد والله اعلم واحکم

فصل هشتم در بیان اصول رگهائیکه آنرا بهندی دهمنی نامند و فروع آن

مسمی به سروت است و این فصل را بهندی دهمنی بیاکرن گویند بدانکه بیست و چهار رگ دهمنی که بیان آن بالا گذشته است و رگهای سرا و رگهای سروت نزدیک بعضی اطبا سه بالذات متحد اند لیکن اختلاف میان ایشان باعتبار است چه باعتبار آنکه متحرک اند سرا نامند و باعتبار آنکه نفخ دارد و چیزی از آن بمنافذ را هگی پیدا شده دهمنی گویند و باعتبار آنکه مجرای آب و خلاصه طعام اند مسمی بسروت گشته اند و سسرت میگوید که

این هر سه نوع بالذات متخالف اند از انکه جنیدی از ان مسمی بدهمنی اند و جندی دیگر مسمی بسر اما اصل آنست که اختلاف اسما دلیل تو نیست بر اختلاف مسمیات مگر از انکه
چون خلطی از اخلاط ثلثه در سر غالب میشود متلون بلونی مخصوص میگردند چنانکه بیان آن در فصلیکه آنرا سر ابرنی میگویند گفته شده است بخلاف آنکه
چون خلط مذکور در دهمنی یا در سرو رت غالب شود متلون بلون مخصوص نمیشود بلکه در جرکه نوشته هست بلون سنی که دهمنی و سرورت از ان پیدا شده است
متلون نگردد و از انکه گفته که میان سر اصل اصل اند و میان دهمنی بست و چهار و میان سرورت بست و ده و هر یکی ازین شاخها بطریق مختلف منشعب شده
اگر این هر سه بالذات متحد می بودند اصول و فروع اختلاف نشدی و از انکه نسبت سر او دهمنی تا فست و همچنین نسبت سرورت دیگر است که بیان آن
بیشتر خواهد آمد از انکه هر یکی ازین سه محلی دیگر دارد محل سر گفته شده است محل سرورت و دهمنی بیشتر خواهد آمد و نیز در طبهای متقدمه مسطور است که این هر
مختلف بالذات اند و منشای غلط کسانی که میگویند که این هر سه بالذات یکی اند آنست که یکی بدیگری باعتبار محل و صورت و در بعضی عوارض قریب است
و اینها سخت باریک اند پس رویت میان ایشان تمیز دشوار است بنا بر آن وهم میشود که متحد بالذات اند و بست و چهار رگ دهمنی که از ناف رسته اند ده
طرف بالای تن رفته اند و ده طرف فرو رفته و چهار در تمام وجود پیچان شده امتداد یافته اند و ادراک حاسهٔ ذوق و سمع و بصر و شم و آواز کردن و دم
بر آوردن و فرو بردن و غازه و عطسه و خنده و گریه و کلام و مانند آن بسبب و مدد دهمنی ست که از ناف طرف بالا رفته اند و از هر یکی ازین ده در مقام دل
دو گان دو گان دیگر منشعب شده اند که جمله اصول و فروع سی گشته اند ازین جمله دو مجرای باد و دو مجرای تلخه و دو مجرای بلغم و دو مجرای خون و دو مجرای رس اند
و دو مجرای کلام و دو محل بینائی و دو محل شنوائی و دو محل بویائی و دو محل ذوق و دو محل صوت که بغیر حرف باشد و دو منشای خواب و دو منشای بیداری
و دو مخرج اشک چشم و دو مخرج شیر پستان اند و همین دو اخیر در مردان مخرج منی اند و بدین سی رگ قوام اعضای تن که بالای نافست چنانچه شکم و پهلو
و سینه و شانه و گردن و بازو و ساعد و سائر الاعضای فوقانی ست و ده رگ که از طرف ناف زیرین رفته اند مخرج و مجرای باد و بول و غائط و منی مردان
و خون حیض زنان اند و این رگها بواسطهٔ گرمی در محل تلخه خلاصهٔ طعام را از بول و غائط و خوی جدا گردانیده در خود جذب میکنند و خلاصهٔ طعام مجذوب
درین رگها نفوذ یافته و از ان به ده رگ فوقانی و چهار رگ که در جمله تن پیچان شده امتداد یافته اند نافذ شده در جمیع بدن ساری میشوند و بمدد این رگهای
اندام تحتانی خلاصهٔ طعام جریان گشته در محلش میرسد و محلش بدان پر میماند و از هر یکی ازین ده رگ تحتانی بجائیکه میان تکواسی و آماسی ست دو گان دو گان
رگ منشعب میگردند پس جمله این نیز سی رگ میشوند ازین جمله دو مجرای باد و دو مجرای تلخه و دو مجرای کف و دو مجرای خون و دو مجرای رس و دو رگ که اینها
چفسیده اند و آن مجرای طعام اند و دو مجرای آب اند و چهار رگ بمثانه چفسیده اند و ازین چهار مجمع آب منی اند و دو مخرج آب منی اند و همین دو رگ
که در مردان مخرج آب منی اند در زنان مخرج خون حیض و ده و ازین سی رگ مذکور بر دو گانی که بر پشت بدان چفسیده اند و آن مخرج غائط اند و هشت رگ
ازین سی رگ مذکور خوی را بچهار رگ که در تمام اندام پیچیده اند میرسانند و قوام اعضای بدن که فرود از نافست چنانچه تکواسی و دبر و ذکر و ران و بموره
ساق پای و زانو و سائر الاعضای اندام تحتانی ست و چهار رگ دهمنی که در تمام وجود پیچیده اند از منبت خود هر پیچیده که بیشتر شده اند از هر یکی از ان صد ان گان
و از صد هزار گان منشعب گشته و آن رگها بچو دام بتمام وجود پیچیده اند و دهنهای اینها با بیخهای مو بها چفسیده اند بدان رگها خوی از داخل بدن
جریان یافته بمسام موها شده با اندام ظاهر می یابد و بدین رگها از مائعات چنانچه روغن و جز آن در آمده از ظاهر اندام بباطن آن میرسد و خلاصهٔ طعام
شراب نیز درین رگها نفوذ یافته بتمام وجود ساری میگردد چنانکه در ساق نیلوفر سی و قریب سوراخها اند درین رگها نیز سوراخها اند بدان سوراخها خلاصهٔ
طعام نفوذ یافته در تمام اندام میرسد و وجود انسان از ان قوت و پرورش یافته میشود و حس لمس که در تمام وجود است مربوط بدین رگهاست و بدانکه رگهای
سرورت اصل بست و دو است که دو از ان مجرای نفس ست که بهندی آنرا پران باو گویند و دو مجرای طعام و دو مجرای آب و دو مجرای خلاصهٔ طعام و دو
مجرای خون و دو مجرای گوشت و دو مجرای چربی و دو مجرای بول و دو مجرای غائط و دو مجرای منی مردان و همین دو مجرای خون حیض زن و فروع این رگها
که بست و دو اند بسیار است اما در سرورت که مجرای نفس اند بیخ آن در دل ست و سر آن برگهای دهمنی که آن مجرای خلاصهٔ طعام ست چفسیده است

اگر در بیخ و یا سر این زخم رسد مجروح دفعةً واحدةً بمیرد و اگر زخم کاری نرسد و احیاناً زنده ماند ازین طرفینیکه در آن نعره‌ها زند و کوژپشت شود و بیهوشی بود در آن
سر و لرزه پدید آید اغلب آنست که مبتلا گردد و دو سروت که مجرای طعام ست بیخ آن تا ناسی پیوسته و سر آن با دهنی که مجرای طعام چفسیده است اگر
در بیخ و یا سر این زخم رسد مجروح بمیرد و اگر نمیرد بطرفینیکه در آن در شکمش نفاخ و باد و سول پیدا آید و او را اصلاً طعام خوش نیاید و تشنگی و قی متواتر باشد و
آنکس عنین گردد و مبتلا شود و دو سروت که مجرای آبست بیخ آن با کام و سر آن با بیز چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح را تشنگی
سخت پدید آید و فی الحال بمیرد و دو سروت که مجرای خلاصهٔ طعام ست اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد مجروح بمیرد و اگر نمیرد بدین امراض مبتلا گردد
که اکثر نعره‌ها زند و کوژپشت شود و بیهوشی بود و در آن سر و لرزش پیدا آید و دو سروت که مجرای خون ست بیخ آن با جگر و سر آن با دهنی که مجرای خون ست
چفسیده اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد اندام مجروح سیاه و آماس پاید و آماس شود و تپ و تا پاک پیدا گردد و خون از جراحت وی بسیار روان گردد
و چشمهاش لعل و آماس [illegible] ماند و دو سروت که مجرای گوشت است بیخ آن در پیست و سرش با دهنی که مجرای خون ست پیوسته است اگر در یکی ازین دو جای
زخم رسد مجروح بمیرد یا آن مریض بامراض مبتلا گردد که محل جراحت بیاماسد و گوشت بر تن مجروح خشک گردد و در رگهاش کرمها افتد و دو سروت که
مجرای چربیست بیخ آن با کمر و سر آن با گرده‌ها چفسیده است اگر در یکی ازین دو جا زخم رسد از اندام مجروح خوی بسیار روان باشد و وجودش جرب نماید
و کامش خشک شود و سخت بیاماسد و مجروح را تشنگی بسیار روی نماید و دو سروت که مجرای بول ست بیخ آن سرش با نمو چفسیده است اگر در یکی
ازین دو جای زخم رسد شکم و مثانه منتفخ شود و بول بسته گردد و نمورش استاده ماند و دو سروت که مجرای و مخرج غائط ست بیخ با یکواسی و سرش با در چفسیده است
اگر ازین دو جای زخم رسد شکم باد منتفخ شود و از جهت جراحت بوی بد آید و درد و کاتها در آن افتد و دو سروت که مجرای منی ست بیخ آن با پستان و
سرش با خصیتین چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح عنین گردد اگر بسبب آنکه جراحت اندک شود و یا دنبالهٔ محل مذکور رسد شاید
که عنین نگردد ولیکن منی که با خون آمیخته بود او را بعد از دیری انزال شود و دو سروت که مجرای خون حیض ست بیخ آن با رحم و سر با دهنی که مجرای
خون حیض ست پیوسته اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد زن مجروحه عقیمه گردد و او را حیض نشود و جماع تحمل کردن نتواند و بدانکه زخمهای سروت که
ذکر آن گذشته دوا پذیر نیست پس طبیب را باید توکل بر عنایت خدای عز و جل کرده دست بر علاج اندازد که خدای کریم و رحیم راست آرد و نیز طبیب را باید که
چون خلیده ازین محلها بیرون آورده علاج جراحت استعمال کند و بدانکه سروت عبارتست از رگی مجوف که مابر دهنی و سر الست و یازده چیز مذکور
در آن جاریست و آن در تمام وجود منتشر ست والله تعالی اعلم و احکم **فصل نهم در بیان آنکه زن حامله چگونه بماند** و این فصل را هندی
گربهنی بیاکرن گویند بدانکه زن حامله را باید که از آنگاه که علوق در رحمش قرار گیرد هرگز غمگین نماند و خوشدل و پاک لباس و با جامهٔ نیک و پاک بماند و
گاه گاه صدقه میداده باشد و تعظیم و ادب و حرمت مادر و پدر و بزرگان خود لواجبی نگاه دارد و از ایشان دعای نیک توقع نماید و کسی را بینا نیازارد و
از اشیای ناپاک و چیزهای کریه المنظر دور بماند و چیزهای مذکوره را مساس نکند و محلهای رنگین را نه بیند و نه دست بر آنها اندازد و اشیای گنده و بدبوی
نبوید و اشیای کریه المنظر را نه بیند و حکایاتی که موجب خوف و جزع و اندوه باشند نشنواند و اغذیهٔ خشک و گنده و شبینه و آنکه او را خوب طریق پخته
ندانسته باشند هرگز نخوراند و نیز طعامیکه بروی رغبت نباشد نباید خورد والبته طعامی را که بروی چشم زخم نظر رسیده باشد نخوراند و شناختن آن
طعام که بروی نظر رسیده باشد چنان ست که اگر بر طعامی آشوب نظر رسیده باشد هرچند آن طعام لطیف و با حوائج و مصالح و تکلف بوده باشد در
ذائقه خوش نیاید چندان خلو نکند حامله مذکور را ازین طعام احتراز اولی بود و دیگر از چیزهائیکه حمل را زیان نماید و در خانه که در آن چراغ گاهی روشن
نکرده باشند و چندگاه خالی مانده باشد در نیاید از خانه بیرون نرود و در خانه تنها نماند و در محل توقیمور یا در جائیکه هنود دا سوخته باشند و زیر درختان آن
محال نیز نرود و غصه بسیار نکند و غیبت و فحش نگوید و از کاریکه بدنامی حاصل آید محترز باشد و سخت آواز بلند نگوید و کاریکه از آن ماندگی بسیار حاصل
شود نیز نکند و نیز حامله را باید که اول ماه و دوم و سوم اشیای شیرین و سرد و مائع بخورد علی الخصوص درین مدت بخوردن برنج ساٹهی پخته و شیر دوه گاو

مداومت نماید که سخت مفید است و روغن و آنچه بر وجود حامله بسیار نمالد و در چهارم ماه برنج پخته و جغرات بخورد باز در پنجم ماه برنج پخته و شیر بخورد و در ششم ماه برنج
پخته و روغن ستور و بعضی گویند در چهارم ماه برنج پخته و شیر و مسکه و شوربای گوشت جانوران دشتی که بروی آرزو باشد بخوراند و در پنجم ماه برنج پخته با شیر
و روغن ستور بخورد و در ششم ماه آشام برنج با روغنیکه بجار خشک آنرا پخته باشند بخورد و در هفتم ماه روغنیکه آنرا با داروهای سال برناد کن پخته باشند
با آشام برنج بخورانند و روغن مذکور تنها نیز بنوشانند و در هشتم ماه زن حامله را حقنه که آنرا استهاپن بست گویند بدین ادویه که استعمال مسطور میگردد
بکنند بیارند کنار و جوش آن بگیرند و با آن سحیق بریارا کهکهی و سونف و کنجد و نمک سنگ و مینهیل و شهد و شیر و آب جغرات و روغن کنجد و روغن ماده گاو
هر یا هم بیامیزند و بدان حقنه مذکور کنند ازین غائط کهنه که در رودها مانده باشد سیلان یافته بیرون افتد و بادیکه در رودها احتباس یافته باشد بمجرای
خود جریان گردد و بعد حقنه مذکور حقنه که آنرا انباس بست گویند بدین داروها باید کرد بیارند داروهای کاکولیادکن شیر در روغن کنجد بپزند و بدین روغن
حقنه مذکور بکنند ازین باد بمجرای خود بسهولت جریان یابد و فرزند بآسانی متولد گردد و بعد وضع حمل بیچ رنجی و زحمتی حامله را نرسد و درین مدت کلتهی با
روغن و شوربای جانوران دشتی مدام بخورانند تا مادام که فرزند اگر بدین گونه نگهداشت حامله کنند تندرست و چرب بماند و بآسانی بار نهد و در نهم ماه سعد
خانه برای حامله بطول هشت دست و بعرض چهار دست راست بکنانند و در آن خانه جانب شرق یا شمال یا جنوب کنند و اشیای میمون و خوشی انگیز و
چیزهایکه بدان مزاحمت دیو نشود چنانچه قرآن و دعا و مانند آن در آن خانه بدارند بعده حامله را در آن خانه در آرند چون بند دل کشاده گردد و کمر درد
کردن آغاز کند و درد زه پیدا شود و شتاب حاجت انسانی شود و مانند بلغم از فرج برون آید بدانند که وقت زادن نزدیک رسیده است باید که در آن
وقت بدعا و صدقه مدد خواهند و بچه های خورد سال را نظر حامله در آرند و میوه را که بر کهه نام باشد یعنی میوه که مذکر نام باشد چنانچه انار و سیب و آم بدست
او باید داد و بر تن حامله مذکور روغن کنجد اگر فرصت باشد بمقداری مالیده بآب گرم غسل دهند و کلتهی نرم پخته و با روغن ستور مخلوط ساخته شکم سیر کرده
بخورانند و بر چهارپائی بزرگ و کشاده جای خواب نرم فراز کرده و بالش نرم زیر سر او نهند و شبان غلطانند و یا بیاش گرد آرند و چهار عورت که
بر ایشان گمان بد نباشد برای تولید بیارند و ناخن آنها هموار و صاف بر آینه قریب حامله بنشانند یکی از ایشان روغن کنجد در محل مخصوص بمالد
و حامله را بگوید که زور کند تا بچه برون آید و اما تا مادام که درد زه نشود حامله را زور نباید کرد و چون بدانند که دهن رحم که آنرا گربهه نالی گویند کشاده
شده است و کمر درد و بند را نها و درد زه پیدا شده است آنگاه حامله را اندکی اندکی زور کردن فرمایند و چونکه زمان برون آمدن بچه نزدیک رسید
است آن وقت بسیار زور کردن فرمایند و چون عضوی از اعضای بچه بیرون آید بفرمایند که سخت تر زور کند تا که بچه زاده شود و اگر حامله بغیر غلبه درد
زه زور کند بچه لنگ یا بنقصان عضو زاده شود و باد و سرفه و دمه و تشنگی و علت سر بچه را نیز باشد و اگر بچه کور پشت یا با کری زاده شود علاجی را که در فصل
موره گربهه چلتسا گفته خواهد شد بجهت اصلاح آن بکار برد و اگر بچه اشکم روان نباید باید که دود کشف مار که آنرا کانچلی گویند با دود مینبیل بکار برند
یعنی دود مذکور بر فرج برسانند و بیخ کرباری و لون براهمی و سنبل در دست و پای بندند خلاص یابد و چون زاده بود اگر فرزند بر آید دهن بچه را به نمک
سنگ و روغن ستور طلا کنند بعده آنرا بآب پاک کنند و مخلوج بروغن ستور تر کرده باشند بر تارک بچه نهند و نال بچه دو کشیده بر هشت انگشت بریسمان
بسته ببرند و دوم سر ریسمان که بیک سرش نال بسته باشند در گلوی بچه بپیچند اگر نال بچه از هشت انگشت کم ببرند سخنش درست نباشد بلکه دبینی سخن گوید
و اگر زیاده ببرند نفس بلند و مرتفع باشد و بچه را انگشتری زرکه بران روغن ستور و شهد و شیره براهمی طلا کرده باشند بچشانند بعده بروغن بلا در اندام
بچه را طلا کنند و بآبیکه دران پوست درخت شیردار یا سرب کنده مودک یا برگ کیتهه هر کدامی که مناسب فصل ولادت و غلبه خلط مولود باشد انداخته
در آمیزند یا بقره و یا گلی بر حسب اقتدار خویش جوشانیده سر و اندام بچه بدان بشویند و رگهای دهنی از آن مادر بچه که مجرای شیر اند بسبب حرکت
وقت ولادت بازگونه میشوند و شیر در پستان تا سه روز یا چهار روز یا پنج روز نمی آید باید که بچه را در اول روز روغن ستور و شهد و بیخ جوالسه که
بر سنگ سحق کرده باشند بلیسانند و در دوم روز و سوم روز روغنیکه بگیاه لکهمنا پخته باشند بلیسانند و در چهارم روز و پنجم روز شهد و

روغن مقداری که در عرض یک هفته بچه بگنجد سه چهار کرت در یک روز بلیسانند و شیر شیردایه بخورانند و بر بدن زن زچه روغن بلا و تلا و جوش داروهایی که دافع باد اند بنهند
اگر بدانند که خون فاسد در شکم زچه مانده است شربت تند گرم کرده و مانند جلاب ساخته و دران پیپل دراز و پیلمول و چیپل و سنیقره و سندهی آس کرده تا دو سه روز
متواتر بنوشانند که خون فاسد دفع خواهد شد و بعد دفع شدن خون فاسد بهارکنده ها دکن را در آب بجوشانند یا آس کرده درون آب اندازند و جامه ترکرده
بستانند و آشام برنج نیز بدهند آنگاه مقداری روغن ستور مخلوط ساخته بنوشانند یا بجای آشام مذکور آشام شیر و برنج انداخته و مقداری روغن یار کرده
تا سه روز بنوشانند بعده گرسنگی و قوت زچه دیده و فهمیده برنج نرم پخته با شوربای گوشت جانوران دشتی و یا جوش کلتهی یکجا کرده بخورانند اگر بدین گونه
نگاهداشت زن زچه تا یک و نیم ماه نکنند زن زچه از مزاحمت انواع رنج بادی که زنان را بعد زادن میشود و آن نوع رنج را پرسوت نامند و سوتکا
مذکور از وقت ولادت تا یک و نیم ماه است و شیر نیست و بعضی میگویند تا آنکه بعد ولادت حیض بیاید هم مزاحمت باد سوتکا باقی است و زنان زمین
مالوه بعد تولد روغن ستور یا روغن کنجد تا سه روز یا تا پنج روز بنوشانند و بالای آن جوش سیلیادکن بدهند و بر اندامش تا سه روز یا پنج روز روغن کنجد طلا
کنند و اگر زنی ولایت مذکور با قوت باشد تا سه روز یا پنج روز بعد ولادت آشام برنج نیز بدهند و شیر زنان ولایت مالوه را طعام چرب بخورانند و
بر ناف شان آب گرم بریزند تا خون فاسد بیرون آید و زن زچه را نشاید که غصه و زور و حرکت بسیار کند و مرد را نزدیک آمدن ندهد اگر زن زچه مذکور
طعام مخالف خورد یا مباشر فعلی مخالف شود بیک ناگاه زحمتی او را حادث شود که بدشواری بعد از مدتی زائل شود یا نشود و اگر زن زچه فاقه‌های بسیار زند
زحمتش لادوا گردد پس طبیب را باید که اگر زن زچه را زحمتی پیدا شود زمین و خاصیت فصل و سن و سال شناخته و بر مزاج و طبیعت او واقف گشته علاجیکه
ملائم آن باشد بکنند تا به گردد بدانکه نوعی از خونست که آنرا اپرا و انول گویند و بعد ولادت بیرون می آید و لوقت بیرون آمدنش شکم زچه منتفخ
میگردد و درد میکند اگر خون مذکور بیرون نیفتد زن زچه بمیرد از جهت بیرون آمدن خون مذکور چند نوع علاج است نوع اول موی سر بر انگشت
پیچیده چند کرت در گلوی زچه مساس کنند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر کدوی تلخ و بار بنال و سرشف زرد و کانچلی مار متساوی گرفته بکوبند
و در روغن تلخ مخلوط ساخته بر آتش دود کنند و دود مذکور در رحم رسانند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر بیخ کرباری باریک آس کرده بر کف
دست و کف پای او طلا کنند و مخلوج کرده بر قوم ترکرده بالای تارک او نهند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر قسط و بیخ کرباری باریک آس کرده
با شراب مقداری با بول ماده گاو بنوشانند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر بیخ شالی سال و داروهای سیلیادکن باریک آس کرده با شراب بنوشانند
نافع آید و اگر دایه ماهر بود صاف و هموار بر آینده و دست بروغن کنجد چرب کرده در فرج اندازد و آنول کشیده دور کنند اگر و جه زچه خشک بود و لوقت ولادت
اشیای تیز که مسیل خون اند بخورد باد خون فاسد را در زیر ناف یا در سر رحم یا در سر پهلو یا در مثانه منعقد ساخته در ناف یا در پهلو یا در شکم درد پیدا آرد و
چنان درد شود گویی که مقام مذکور بریده میگردد و سوزنها دران میخلانند و شکمش از غلبه باد منتفخ و تنگ گردد و بول بسته شود و این مرض را بهندی منکل سول
گویند و علاج این بچند انواع است یکی آنکه داروهای بر ترنادکن جوکوب کرده بجوشانند و یک درم او کهادکن آس کرده در جوش مذکور انداخته بنوشانند
به شود نوع دیگر سیحق جوکهار در روغن ماده گاو یا در آب شیر گرم انداخته بنوشانند به شود نوع دیگر داروهای سیلیادکن جوکوب کرده بجوشانند و در
جوش مذکور نمک سنگ انداخته بنوشانند یا داروهای سیلیادکن مذکور را آس کرده در شراب خالص انداخته بنوشانند به شود نوع دیگر داروهای
بر نادکن بجوشانند و در جوش مذکور پیپل دراز و پیلمول و چاب و چیتره و سندهی و الاچی متساوی گرفته و باریک آس کرده انداخته بنوشانند به گردد
نوع دیگر داروهای بدارکنهادکن جوکوب کرده بجوشانند و دران جوش مقداری سیحق دیودار و پیپل گرد انداخته بنوشانند نوع دیگر سندهی و پیپل گرد
پیپل دراز و تیج و تیرج و الاچی و ناگکیسر و کشنیز متساوی گرفته و آس کرده با قند کهنه آمیخته بدارند و مقداری سهار بخورانند مفید آید نوع دیگر خلاصه از نشست
که نوعی از شراب است بنوشانند به شود اکنون طریق نگهداشت بچه گفته می آید که بعد غسل دادن بچه را جامهٔ کتان بپوشانند و نیز بالای جامهٔ کتان
بغلطانند و بشاخ بیلو یا کنار یا نم یا بچالسه مگسهای بچه بپرانند و در روز نهم ملوح بروغن کنجد ترکرده بالای تارک سرش نهند و اشیائیکه از دود آن

در میان عام صبیان نگیرند بالای آتش نهاده و دود آن بچه را برسانند و در گلوی و بر بهره و دست و پای بچه گیاه هائی که از تاثیر آن دیو میگریزد به بندند و در خانه
که در آن بچه را نگاه دارند باید که کندر و شرشف و کتان در سر چهار طرف آن بریزند و دائم آتش در آن خانه بدارند و بخوری و ترتیبی که نگهداشت مجروح و زخمی
میکنند در آن در فصلیکه آنرا بهندی پرتو پاسی میگویند گفته شد همان طریق نگاهداشت مجروح بچه نیز باید کرد و بعد دهم روز بعد از ولادت بچه مادر دایه
بچه را باید که غسل کرده جامه سپید بپوشند و صدقه بر حسب قدرت خویش بدهند و نام بچه موافق طالع بدارند بعده دایه که میانه قد و نه جوان و نه پیر و نه سخت
لاغر و نه سخت فربه بود و شیر او صاف و بی علت باشد و لبهاش بزرگ و مخالف و موافق بسیار حریص نباشد و پستانهاش دراز و بلند نباشند و هیچ
عضوی از اعضا نقصان نبود و بخوردن گل و مانند آن شیفته نباشد و فرزندان او زنده باشند و مهربان باشد شیر اینچنین دایه بچه را باید خورانید تا بچه
سلیم الاعضا و بعلت نباشد و هر دایه که پستانهاش بلند باشد بچه که شیر آن دایه خورد بینی آن بچه کژ گردد و هر دایه که پستانهاش دراز باشند از درازی
پستانهاش دم بچه گرفته شود و گاه باشد که بمیرد و باید که بچه را شیر بسیار عورات نخورانند و اگر شیر بسیار عورات بخورانند بچه را انواع علت حادث گردد و اگر
مادر بچه یا دایه را شیر نباشد عملهائیکه زائل کننده غم باشد و شادی آرد معمول باید کرد و از غله جو و گندم و برنج ساتهی و شوربای گوشت جانوران دشتی و شراب
و سرکه هندی و کنجاره کنجد و شیر و ماهی و کسیرو و سنگهاره و بلائی کند و بیخ نیلوفر سی مسی و ملتهی و سفر اول و کدو و سبزی که آنرا کالساگ گویند ازین چیزها هرچه
خوش باشد بخورانند تا شیر پیدا شود و روز بروز افزون گردد و نیز باید دانست که بچه را شیر صالح بنوشانند و طریق شناختن شیر صالح آنست که آن شیر سرد
و صاف و تنک بود و رنگ او بعینه رنگ سنگهه یعنی خرمهره باشد و با آب فی الحال بیامیزد و یکذات گردد و کف نیارد و بهره رشتها نگردد و فرود آب ننشیند اینچنین
شیر را صاف و نیک شمارند و از اینچنین شیر بچه را علت نباشد و زود پرورش یابد و فربه گردد و عورت که گرسنه مانده و غمگین بود یا از حرکت راه مانده شده باشد
یا دهات او نشست شده باشد یا آنکه باردار بود یا با تپ باشد یا سخت فربه بود و یا طعام گرم و غذای ناموافق و نیم پخته میخورده باشد شیر اینچنین
عورت مضر باشد و نیز وقتیکه بچه را شیر داده باشند تا آن وقت که شیر مذکور خوب طریق هضم نشده باشد شیر دیگر بالای او نباید داد و همچنین دارو نیکه داده باشند
تا آنکه دارو هضم نشود شیر ندهند و اگر دایه غله گران یا دیر هضم یا غله علت آلوده و آنانکه کرده یا غذای ناموافق بخورد شیر او فاسد گردد پس هر بچه که چنان شیر بخورد
اکثر با نواع رنجها مبتلا گردد و نیز طبیب را شاید که اگر شیر فاسد شده باشد بعلاج نیکو او را صالح گرداند اکنون علامات علتهای بچه گفته می آید اگر در عضوی از اعضای
بچه علتی حادث شود که آن عضو را بچه مساس کند و بچه بگرید و اگر در سر بچه علتی حادث شود چشم خود را بسته دارد و اگر در مثانه شود بول بدشواری کند و اگر
بچه مذکور قی کند یا شکمش از باد منتفخ گردد و آواز کند بدانند که در شکم رنج دارد و اگر بچه گریه بسیار کند بدانند که در تمام وجودش رنج و درد حادث گشته است
و بچگان را دارو نیکه نرم باشد و چربی و بلغم را ببرد باید داد و بدانکه هر بچه را از هنگام ولادت تا یک ماه دارو مقدار دانه برنگ بدهند بعد یک ماه تا که
یکساله شود دارو بآن مقدار که بچه بدو انگشت بردارد بدهند و بعد یکساله که بچه شیر هم خورد و اندکی طعام هم خوردن گیرد آنگاه دارو مقداری خسته کنار
بدهند و اگر شیر بگذارد و طعام خوردن گیرد دارو بمقدار مذکور مقدار کنار بدهند و برای کودک هر مرض بچه دارو با در فصل امراض بچگان که آنرا بالک روگ
گویند گفته خواهد شد و اگر بچه دارو نخورد او را بر پستان دایه طلا کنند که وقت مکیدن شیر داروی مذکور نیز در شکم بچه برود و داروی اسهال و قی بچه را
نباید داد و حقنه نباید کرد و مگر وقتیکه ضرور شود که جز قی و اسهال و حقنه چیزی دیگر علاج نباشد لاچار باید کرد و هر بچه که مغز سرش نقصان پذیرد و دو استخوان
تارکش بسبب باد که بواسطه نقصان مغز غلبه کرده است مغاک افتد و آنرا تشنگی پیدا آید و ضعف و سستی روی نماید باید که روغن ستور را با داروهای شیرین
مثل کاکولیا دکن پخته بنوشانند و بر اندام و بر تارکش نیز طلا کنند و اگر از جهت دفع مغاک سر آب سرد بر ریش زده تر سازند استخوان کاسه سر که در وی مغاک
افتاده است مرتفع گردد و هر بچه که دهنافش بسبب غلبه باد انتفاخ و درد پیدا آید باید که علاج او بدار و هائیکه دافع باد اند بکنند بدین طریق روغن بداروهای
مذکور پخته بر ناف بچه طلا کنند با آنکه داروهای مذکور سحق کرده بر ناف بچه طلا کنند یا آنکه داروهای مذکور را گرم ساخته بر ناف طلا کنند یا گرمی ازین داروها رسانند و اگر مقعد بچه پختگی حادث گردد
بداروهائیکه دافع تلخه باشند علاج کنند و اگر سوت آس کوفته بچه را بنوشانند و در مقعد طلا کنند نافع آید نوع دیگر روغن ستور را با سبر شف زرد و بیج دهنهر و دودهی

مغابیاد گوینه ستر اول که میر ابهی یا پیل مدارصلیه و کوتهه ومنکت ملک بر لبلیکه گفته شیر موسانند کلاندک بچه شیر خواره را بجشانند و بچه که شیر و طعام هر دو بخورد دو غمن ستور
بخشند یا پیل مدار و بیخ ای آمله و بلیله و بلیله بختیه بیار ند و مقدار کدام دطر الفیلکه توانند بنوشانند و بچه که فقط طعام بخورد از جهت آن بد مول عود یا عود را بول گرد
و بانه بگرفته شده انگور و بهیر و برهمی گرفته و بکار سیاسته بان زعفران تو بیز ند مقداری مقدار بچه با بخورانند از ین هیچ علت حادث نگردد و بچه قوی تن شود و آدمی
و مدار عمر و عاقل شود و بچه با بعد از آن کنار گیرند که بخش نیاید و بچه را خوشحال بدارند و بر وی غصه نکنند و وی را بیگاه نترسانند و ملاحظه از احوال او غافل نباشند
و چون بچه در خواب رفته باشد بزودی بیدار نکنند و بزودی کنارش نگیرند و نگردانند که از ین چیزها رنج حادث شود و بچه را چون تو نشستن باشد
بتکلف ننشانند و چون توت نشستن باشد بتدریج بنشانند تا کوژ نگردد و وانچه خوشی بچه باشد همان کنند اگر نگاهداشت بچه بدین گونه نکنند هر گز بعلتی گرفتار
نگردد و نیک بالا آید و بچگان را از باد و گرمی آفتاب نگاه دارند و چنان بدارند که در غش برق و رعد نظرش نیاید و زیر درخت نیز رفتن ندهند و آئینه نمایند
و در بسیار جا نها نگردانند و از سایه آدمی و از آسیب چشم زخم و از غلط نظر دیو و ام صبیان محفوظ دارند و بجای ناپاک گردیدن ندهند و بالا نبرند و بالا برندارند
و از محلها که نشیب و فراز باشد و هموار نبود نگاه دارند و بر کنار آب ننشانند و از آتش نیز نگاه دارند و اگر مادرش یا دایه اش را شیر چندان نباشد شیر
بدهند و اگر شیر نباشد شیر ماده گاو را بدهند و چون شش ماه تمام شود آش سبک تنک پخته بچشانند و بچه را تنها نگذارند و برای ستارگان صدقه
هر ستاره که باشد بدهند و بجای خیر بدو نمایند اکنون نشانهای بچه آسیب زده گفته می آید علامت آسیب آنست که بچه با یزده و ترسنده بیهوش
گردد و بدندان و ناخن اندام خود و اندام مادر یا دایه بگیرد و دندانها بهم بساید و آواز بکند و خمیازه آرد و ابروی بالا بر آرد و بالا بنگرد و کف از دهنش آید
و لب بدندان گزد و غایط خام افگند و آواز در دناک و ضعیف بر آرد و شبها بسیار بیدار ماند و لاغر گردد و اندامش روز بروز سست و غمگین شود و بوی
اندامش مانند بوی اندام کور موش بر آید و نیز از اندام او بوی ماهی و بوی کرم او در آید و شیر از معتاد خود کمتر بنوشد و نیز بدانکه چون بچه را وقت تعلیم
رسد بر انچه مناسب حالش دانند بیاموزانند و چون بیست و پنج ساله شود او را با زنان دوازده ساله نکاح کنند و اگر مرد را بیست و پنج سالگی کم باشد و
از مثنی او زن را علاقه تعلق شود و یا عورت از شانزده سال کم باشد حامله گردد غالب آنست که بچه در شکم او بمیرد و اگر زاده شود کم عمر آید و بزودی
بمیرد و اگر احیانا زنده باشد وجود و حواس خمسه او در نقصان و ضعیف باشد عورتی خورد سال و یا دیرینه سال و یا آنکه با علت بود او را حمل ماندن ندهند
و همچنین اگر مرد خورد سال یا معلول و دیرینه سال بود حمل از نطفه او بیابان ندهند و اگر جنین پیش از استعمال مدت حمل افتادن خواهد عورت
بند گاه ران و مثانه و درد کند و خون بیرون افتد چون این علامتها پیدا آید باید که اشیای سرد بخورانند و بر اندام او نیز طلا کنند و نیز اشیای سرد را
با آب آمیخته کرده در آب انداز ند و عورت مذکوره را در ین آب بنشانند و همچنین علاجهای دیگر که سرد باشند در کار برند و نیز دارو های جبولی کن در شیر جوشانیده
بخورانند و اگر زنان حامله را ناپاک شود و درد پهلو و کمر و پشت پیدا آید و خون ظاهر گردد و شکم پر باد شود و بول نیز بسته گردد و بیقراری روی نماید و اینها علامات
سقوط حمل نیز اند باید که درین حال انواع علاج سرد که مناسب دانند و علاجهای سرد و چرب استعمال کنند و اگر شکم حامله بسیار درد کند بیارند ملکهیرسنی و
ملهتی و غار خسک و کشائی خورد برابر گرفته و جوکوب کرده در میان شیر بجوشانند و دران شهد و شکر بمقداری که مناسب دانند انداخته بنوشانند و اگر شکم
حامله پر باد شود و انگره و نمک سونچل و سیر برابر گرفته در میان شیر گاو انداخته بجوشانند و بمقداری بنوشانند و اگر خون بسیار از فرج روان شود بیارند
گلی که از خانه زنبور باشد و آن زنبوران زردرنگ میباشند و در میان تل خاک خانه میکنند و بعضی گویند مراد از ین خانه آن زنبور است که آن شهد بدست
باید گرفت و بجای گل دهاتکی درخت نوالی و گل سرخ و غیره سوت و اگر این جمله دست نیاید انچه از ینها دست آید در کار برند نوع دیگر از شکوفه دارو های
که مدها دکن انجه دست دهد باریک کرده با شیر گوسفند یا شیر ماده گاو آمیخته کنند و شهد و شکر انداخته بنوشانند خون باز ماند یا دارو های اتپلا دکن
با شیر گوسفند یا شیر ماده گاو و همان طریق اول بدهند یا کسیرو و سالک و سونگهاره سرسه آمیخته کرده با شیر آمیخته بنوشانند و یا بار گلکه پخته باشد
و کسیرو و سالک و سنگهاره و دانه کنس یعنی ماش آبی که در لب آب یافته میشود و دیگر بیخهای گیاههای آبی جوشانیده و شهد و شکر انداخته بنوشانند

نوع دیگر ماشیر یادداورده ها نگر پوده هاد کن بیخ شالی سال آس کرده شافه بعاردیا پاشیر پیده روپای مذکوره جامه ترکرده شافه برگیر در روانی عورت مذکور دفع شود و اگر حیض
مذکور زیاده شود دامشکم حامله درد کنند بیابند ملیتی و دیودار و کهیر کاکولی هریسته تساوی گرفته در شیر جوشانیده بنوشانند درد مذکور برود نوع دیگر داهده ها بارکنها کن
آس کرده در شیر جوشانیده بنوشانند همین فائده بدهد نوع دیگر پیچوده کنائی و نیلوفر قرمی و ستاول و کلیسر و کهیر کاکولی ملیتی برابر گرفته و جوکوب
کرده در شیر بجوشانند و بدهند اگر به نیگونه فی الحال علاج کنند سقوط حمل نشود و درد بزودی رفع گردد و چون حمل از دین جمله تدبیرهای در رحم قرار نگیرد بیابند بار بخته
از ان گلر قرآس کنند در شیر گاو انداز ند بعده بیخ سال درین شیر بپزند و بخورانند به شود و اگر عورتی را سقوط حمل شود اول روز فاقه بکنانند بعده آشام
غلهای خشک چنانچه شالی باخ و کودر و کلتهی بغیر نمک و بی روغن بپزند و دران اشیای تیز چون سندهی و پلپل و دراز پلپل گرد مانند اینها بمقداری
انداخته بنوشانند و اگر حمل چهار ماهه ساقط شود چهار روز آشام مذکوره بدهند غرض که آنمقدار ماههارا که حمل باشد همان قدر روزها شمرده آشام مذکور
بنوشانند و اگر بعد سقوط حمل مثانه و شکم درد کند اشیای تیز که افزاینده آتش گرسنگی باشند با قند کهنه خوردن دهند یا با شراب ارشت آمیخته بنوشانند
و ترکیب ارشت در فصل اشربه ببینند و گاه باشد که از سبب غلبه باد حمل در رحم میخشکد چونکه چنین شود بایدکه روغنهای نرم حامله مذکور را بنوشانند
یا گوشت کرل بجوشانند و دران بیخ سال انداخته بپزند و آشام کنند و روغن ستور یا روغن کنجد بسیار انداخته بنوشانند و اگر بدین نوع مرض برود علاج
نکنند بچه در شکم بمیرد نوع دیگر مغز بیل خام و ماش بجوشانند و روغن کنجد دران بیانداز ند تا هفت روز بنوشانند و اگر بچه از مدت حمل زیاده در شکم ماند باید
که حامله را گوینکی شالی بسیار در هاون انداخته بکوبد یا بگردون یا بر اسپ بدرفتار یا شتر سوار شود یا بدو یا بنشیند و اگر بسبب غلبه باد حمل خشک شود و شکم
حامله بر نیاید و بآهستگی بچه در شکم بجنبد حامله مذکوره را اشیائیکه فربهی آرند بخورانند و شوربای گوشتیکه افزاینده آب منی اند خوردن دهند و گاه باشد که پیش
از طلوع عضای بچه باد مخالف در رحم در می آید بسبب آن شکم حامله گاهی بر می آید و گاهی فرو می نشیند و نیز بسبب آن جان در شکم بچه در نمی آید و اعضا
ظهور نمی یابند خلق پندارند که شکم آسیب حمل را بر بوده است و این مرض را ناگودر نامند از جهت اصلاح این جمله علاجیکه برای دفع خشکیدگی حمل
گفته شده است بکنند و اگر عورتی را علامت سقوط حمل شود از جهت دفع سقوط در اول ماه ملیتی و تخم ساکون و دیودار و کهیر کاکولی تساوی گرفته و سحق کرده
در شیر ماده گاو که گوساله او نمرده باشد انداخته بنوشانند و دوم ماه انبلو را و کنجد سیاه و تاملری و ستاور برابر گرفته و با شیر سحق کرده و در شیر مذکور انداخته
بنوشانند و سوم ماه باعانده درخت حکهیر کاکولی و برنگ و کلیسر جمله تساوی گرفته و سحق کرده در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند و چهارم ماه جوانسه و کلیسر
و مجاربی و راسن و ملیتی در شیر مذکور انداخته بنوشانند و پنجم ماه کنائی خورد و بزرگ و مکهارو شگوفه برگ درختان شیردار و پوست درختان شیردار با شیر ماده
گاو آس کرده و در شیر مذکور و روغن گاو انداخته بنوشانند و ششم ماه تهون و بر یارا و سهجنه و خار خسک و ملیتی تساوی گرفته در شیر مذکور آس کرده بنوشانند و در هفتم
ماه سنگهاره و بیخ نیلوفر و انگور و کسیرو و ملیتی با شیر آس کرده و در شیر گاو انداخته و شکر آمیخته بنوشانند و هشتم ماه کیتهه و کنائی خورد و بیل و پلول و بیخ نیشکر
بیخ هر پنج جدا و رها ی مذکور گرفته در شیر گاو جوکوب کرده انداخته بجوشانند و بخورانند و در نهم ماه ملیتی و جوانسه کهیر کاکولی و کلیسر در شیر جوکوب کرده انداخته
جوشانیده بنوشانند و در دهم ماه کهیر کاکولی و سندهی برابر گرفته و جوکوب کرده انداخته جوشانیده با شیر ماده گاو بنوشانند یا داروی مذکور در شیر انداخته
جوشانیده بنوشانند و یا سندهی و ملیتی و دیودار تساوی گرفته در شیر جوشانیده بخورانند و اگر برین طریق علاج کنند بچه در شکم پرورش بسیار یابد
در شکم حامله درد نکند و هر زنی که بعد زادن تا مدت شش سال حامله نگردد و بعد از ان فرزند آرد آن فرزند کوته عمر باشد و اگر حامله باد حبتی پیدا شود
استفراغ بکنانند و اشیای شیرین و ترش یا طعام خوردن دهند تا باد در مجرای خود بآسانی روان گردد و بعده از داروهای سمن که بچه تیز نباشند بدهند
و طعامهای مخالف حمل نباشد بخورانند الکنون دواها ئیکه بچه را نافع اند گفته می آید بیارند طبق زرد کوتهه و بیخ تساوی گرفته و در کهرل انداخته سحق
کنند تا که تواند بعده با شهد و حصه روغن گاو یک حصه آمیخته بچشانند نوع دیگر برهمی و سنکهپهپی و طبق زرد در کهرل سحق کرده با روغن گاو
آمیخته بچشانند نوع دیگر بارکنک و سنکهپهپی و بچ با شهد و روغن ماده گاو در کهرل سحق کرده بچشانند نوع دیگر ورق زر و بیخ سفید دوب سفید

که مایل بگل است حک کنند و با شهد و روغن گاو آمیخته بجنبانند این دواها بچه پرورش خوب یابد و زیرک گردد و عقل او ترقی افزاید **باب سوم در بیان علامات امراض**
و علاجهای آن و این باب را بهندی ندان و چکتسا استهان گویند و این باب مشتمل بر شانزده فصل است **فصل اول در تقسیم علامات امراض و بیان**
تقسیم آن بدانکه چون علاج کردن موقوف بر شناختن مرض بود بدین سبب چیزیکه از آن مرض شناخته شود و آنرا ندان گویند و فصل اول این باب که
کرده شد بهم از این جهت ندان هر مرضی تقسیم اول از دو قسم فصل آن آورده شد و ندان دو معنی دارد یکی آنکه مرض از او شناخته شود و بدین معنی عام است
و بر پنج نوع است اول ندان دوم پوروپ سوم روپ چهارم اپسی پنجم سنپراپت اما ندان که خاص است آنرا گویند که از او زحمت پیدا شود و آن نیز بر انواع است
یکی غذای ناموافق دوم حرکت زیادت از مقدار خود چنانکه کشتی کردن بسیار و دور کردن دویدن مکان جهت کشیدن و مانند آن سوم زمان چهارم
زمین پنجم غلبه اخلاط ششم غلبه خون و پوروپ روپ چیزی را گویند که پیش از حدوث زحمت از آن معلوم شود که این کس را زحمت خواهد شد و
و آن بر دو نوع است یکی را سامان پوروپ گویند دوم را بسیکه پوروپ روپ گویند اما سامان پوروپ چیزیست که از او معلوم شود که زحمتی حادث خواهد شد و این
معلوم نشود که کدام زحمت بغلبه کدام خلط پیدا خواهد شد و بسیکه پوروپ روپ عبارتست از اندک نشانی هر مرض که باشد که پیش از حدوث آن مرض به سبب
نقصان خلط پیدا آید و از اندک نشانی زحمت را بسیکه پوروپ روپ آن زحمت نامند و نشانی هر زحمتی در فصل آن زحمت گفته خواهد شد و اما
روپ عبارتست از نشانی که بعد حدوث زحمت بسیار ظهور یابد و اپسی فایده است که مریض را سبب دارو یا بسبب نوعی از چهار نوع طعام یا از افعال چنانچه
حرکت و خواب و بیداری و مانند آن که اینها را بهندی بهار نامند حاصل شود و هر یکی از دارو و طعام و افعال مذکور بر شش نوع است یکی آنکه ضد مزیل
سبب مرض باشد چنانکه تپی که از بلغم سرد حادث شود و تداوی گرم چنانکه سنتهی و چیت و مانند آن زایل گردد و این دارو ضد مزیل بلغم اند
و چنانکه از ماندگی بسبب حرکت کردن کسی را باد زور آورده تپ پیدا کند و او را شوربای گوشت مرغ و یا جانوران دشتی چنانکه دراج و مرغ
و لاوه و مانند آن و برنج پخته می خورانند و این طعام مزیل ماندگی و باد است و چنانکه از خواب کردن در روز کسی را کف غلبه آورده باشد او را بیداری
شب مفید است و این بیداری ضد بیداری روز نیست زیرا چه خواب روز چرب است و بیداری شب خشک است دوم آنکه ضد و مزیل مرض باشد چنانکه زحمت
اتیسار را دواهای قابضه مثل پاٹهی و موتهه و مغز بیل بدهند و این دواها ضد زحمت اتیسار اند و چنانکه مریض مذکور را طعام قابض مثل عدس بدهند
و این مزیل اتیسار است و چنانکه کسیکه بر زحمت ادراوریت حادث شده باشد در قد مجاری رفته زور کرده بول و غایط و باد برون آرد و این فعل ضد مزیل
زحمت مذکور است سوم آنکه ضد و مزیل هر دو از مرض و سبب بود چنانکه آماسی از سبب غلبه باد حادث شود بباد دن داروی کاٹهه دسمول آماس مذکور با سببش
زایل گردد و این دارو ضد و مزیل هر دو است و چنانچه تپیکه از سردی حادث گشته باشد بجهت دفع آن آشام برنج گرم بنوشانند و این آشام ضد و مزیل
سردی و تپ است و چنانکه از خواب کردن در روز کسی را زحمت تند حادث شده باشد او را بیداری شب مفید است و این فعل ضد و مزیل خواب
روز و زحمت تند راست چهارم آنکه ضد سبب مرض نباشد لیکن اثر وی همچو اثر ضد سبب آن باشد چنانکه از غلبه تلخه دمامیل حادث گشته پخته میگردند از
جهت دفع آن داروهای گرم گرم کرده سخت میکنند و آن داروی گرم ضد تلخه نیست لیکن از قوت خود که آنرا پربها و گویند دمامیل را که از تلخه حادث
شده اند زایل میگردانند و چنانکه برای دفع دمامیل مذکور غذای غلهای گرم چنانچه ماش و ماهی بخورانند و این اطعمه ضد تلخه نه اند و چنانکه از غلبه باد در جهت
استماد پیدا شود و او را با فعال مخوفه می ترسانند و ترسانیدن ضد باد نیست پنجم آنکه ضد مرض نباشد لیکن اثر وی همچو اثر ضد مرض بود چنانکه در حالت
زحمت قی مینپهل و مانند آن داده میشود و مینپهل ضد این مرض نیست ولیکن اثر وی همچو اثر ضد مرض است و چنانکه اتیسار که از غلبه تلخه پیدا میشود
و یا شیر می نوشانند و شیر ضد اتیسار نیست لیکن اثر وی ضد اثر اتیسار است و چنانکه زحمت قی که بقی کنانیدن برود برای آن زور کرده قی برون
آرد و این فعل ضد مرض مذکور نیست لیکن اثر وی ضد مرض است ششم آنکه سبب مرض نباشد ولیکن اثر وی ضد مرض بود چنانکه کسیکه
با آتش سوخته گردد او را عود خام سحق کرده سخت میکنند و عود نه سبب مرض است و نه ضد مرض لیکن از قوت خود که آنرا پربها و گویند سوختگی را

باب سوم در بیان علامات امراض و علاجهای آن

به یکی رانند و چنانچه از نوشیدن شراب زحمتی که آنرا مداتی گویند حادث شود ازجهت دفع آن شراب می نوشانند و این شراب شفا دهنده آن شراب است و ضد علت زحمت مذکور نیست
لیکن زحمت مذکور را زائل میگرداند چنانچه از ماندگی که بسبب کثرت حرکت بود زحمت اوستهنبیه حادث شود و اوراد آب آشنا کردن و جماع کردن مفید و
این فعلها ضد ماندگی مذکور اند و نه ضد زحمت اوستهنبیه لیکن زحمت را زائل میگردانند چون هر یکی از دارو و طعام و افعال بر شش نوع ست مجموع انواع
این هر سه هژده میشوند و اگر مریض مذکور را بدارو یا طعام یا بافعال مرحمل آید و مرض زیاده شود ضرر رسانش را آن آلسیئی نامند و ازین ضرر نیز زحمت معلوم
می شود سوال ندان که عام ست منحصر بر پنج قسم کرده شده است و این قسم منقسم میشود چگونه آید جواب چون بدارو یا بطعام یا بافعال مریض را
ضرر رسد و مرض زیادت شود ناچار آن دارو و طعام و فعل سبب مرض بود و داخل ندان که خاص ست باشد و دانستن مرض از ان سببی آیت
تشخیص بول بعل نمیکنند و این بعلی بول احتمال دارد که از زحمت پرمیوه بعل باشد و احتمال دارد که از زحمت کرتیت ندان خون بعل بول
کرده شود باشد پس نشانی این هر دو زحمت یکسان ست طبیب تشخیص مرض مردم کردن نتواند باید که از جهت مرضی که آن را بالغلبه و گمان معلوم
کند علاج کند اگر فائده حاصل آید بداند که همان مرض ست و اگر فائده نشود و مرض زیادت گردد بداند که مرض دوم ست و سنپراپت عبارت ست
از مجموع کیفیت حدوث مرض و طریق آن اخلاط فاسد که سبب آنست و مقدار آن خلط و غلبه عرض آن و محل فساد که در آن محل خلط مذکور شده
مرض میدامی آرد و متنوع شدن سنپراپت بچند اعتبار ست باعتبار عدد انواع مرض که آنرا سنکهیا نامند چنانچه گویند که تپ هشت نوع اند
و سنپراپت نیز هشت نوع ست باعتبار غالب بودن عرض یک خلط یا دو یا سه یا باعتبار غالب بودن یک خلط یا دو یا سه چنانکه از غلبه
باد کسی را تپ حادث و باد را مثلا سه عرض ست خشکی و سردی و سبکی میان این هر سه عرض یا یکی غالب خواهد بود یا دو یا هر سه و چنانکه بغلبه
یک خلط یا دو خلط یا هر سه خلط مرض حادث شود و باعتبار هر نوعی از غلبه مرض نوعی دیگر خواهد بود پس سنپراپت بدین اعتبار نیز بر انواع بود چنانچه
عرض خلط را و غلبه خلط را بکلپ نامند و باعتبار غیر تابع بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا پردهان نامند و باعتبار تابع بودن مرض هر
مرضی دیگر را که آنرا اپردهان گویند و باعتبار قوت مرض که آنرا بل گویند چون چیزهاییکه از آن بلغم زیادت میشود اگر جمیع آنچیزها زیادت شده باشد
و علامتهای حدوث زحمت بلغم که آنرا پورب روپ گویند موجود شده باشد و مرض بسبب جمیع اسباب خویش حادث شده باشد و علامتهای مرض
که آنها را روپ گویند همه پیدا شده باشد بدانند که مرض با قوت ست و اگر چنین نباشد بدانند که ضعیف ست و قوت و ضعف زحمت باد و بلغم برین
طریق باید شناخت و باعتبار زمان چنانچه فصل غلبه کف بسنت ست که فی الجمله درین فصل حادث شود قوی بود و کف که در فصلی دیگر بود چنین قوی
نباشد و چنانچه وقت فجر وقت غلبه کف ست و وقت استوا وقت غلبه صفرا است و وقت غروب وقت غلبه باد ست و در ثلث اول
شب کف را غلبه است و در ثلث اوسط صفرا و در ثلث آخر باد را و چنانچه از متصل خوردن طعام کف غالب میباشد و وقت هضم صفرا غالب میباشد
و بعد هضم شدن باد غالب میکند پس مرضی که باعتبار غلبه خلطی در وقتی حادث شود نوعی باشد و آنکه باعتبار غلبه خلطی در وقتی دیگر حادث شود
نوعی دیگر باشد پس ناچار سنپراپت باعتبار زمان متنوع گردد و میباید دانست زحمت بدنی طبیعی هر نوع که باشد از سبب خلط فاسد حادث شود
پس خلط فاسد و اخلاط بسبب غذای ناموافق و زمان و حرکت بسیار و مانند آن زیادت میشوند چنانکه بالای این بتفصیل گفته شد مرض از مرضی دیگر نیز
حادث میشود پس مرض اول ندان یعنی سبب مرض دوم نیز باشد چنانچه از تاپ که در تپ میباشد رکتپت حادث میشود و گاهی از رکتپت تپ پیدا می آید
و از تپ و رکتپت و مه نیز حادث میشود و زیادتی موبه زحمت ادرسوگ که نوعی از زحمت شکم ست ظاهر میگردد و از ادرروگ آماس پیدا آید و از او اسیر
ادرسوگ و گوله حادث میشود و از زکام سرفه پیدا می آید و از سرفه نقصانی اوج و کمی رهات و از سبب نقصانی این هفت زحمت راجروگ پیدا میشود
و هر زحمتی که هست چون قطع می شود زحمتی دیگر پیدا آید و بعضی زحمتها اند که چون زحمتی دیگر پیدا می آرند خود زائل میگردند و مرض دوم را نمی
میمانند چنانچه از تپ رکتپت حادث میشود و تپ زائل میگردد و رکتپت باقی میماند و بعضی امراض چنان اند که مرض دیگر هم پیدا میکنند و خود هم

باقی بماند چنانچه [illegible] گرسنه را پیدا می آید و خود هم بماند و چنانچه تب باسیر که در روگ انگیزد و خود نیز باقی بماند همبرین طریق دو مرض و سه مرض و چهار و پنج هم شود چون آدمی [illegible] شود برای آنچه طبیب را شاید که آنچه نشانهای هر مرضی گفته می آید بکوشش تمام فهم کرده و فهمیده علاج کند والله اعلم بالحکم

فصل دوم در معرفت تب و آن مشتمل بر دو قسم است قسم اول در بیان علامات آن بدانکه نخستین تب ذکر کرده شد که از جمیع رنجها مرض تب اقوی است [illegible] بیش از جمیع امراض وجود تب آفریده شده و محیط تمام بدن و فرو گیرنده دل و حواس خمس است و از زحمتهای دیگر قوی تر است و در وقت ولادت و موت مخصوص تب میشود و جز آدمی از دیگر حیوانات تب را تحمل کردن نتوانند و جسم نامی و غیر نامی را تب می آید و تب هر جنس را مخصوص بنامی خوانند چنانچه تب فیلان را پاکل جر گویند و تب اسپان را ابهها جر گویند و تب ستوران را المیسر و تب گوسپندان را در زبان ها پرلاپ جر و تب شیران را بالش جر و تب گاومیشان را پارد و تب آهوان و مانند آنها مرگ روگ و تب پرندگان را ابهنگهات و تب ماهیان [illegible] در ملد و تب ملخ و مانند آنها اپکمیا کهات جر گویند و لیکن تب آب زنکار است و تب زمین شوری وی و تب درخت خشک شدن او و تب پلنسان [illegible] یک جمهور حکمای هند بر هشت نوع است و نزدیک بعضی بر بست و پنج نوع و این هر دو فریق به هفت نوع موافق اند و قسم هشتم بالبعضی هژده نوع اعتبار کرده اند و آن هفت نوع اینها اند یکی تب باد دوم تب تلخه سوم تب بلغم چهارم تب باد و تلخه پنجم تب باد و بلغم ششم تب تلخه و بلغم هفتم تب هر سه خلط هشتم تب خارجی که آنرا اگنتک گویند و آن بر انواع است بیشتر گفته خواهد شد و کسی که اشیای را که از آن خلط غالب میشود مرتکب گردد چون آنکس را خلط غلبه کرد و در مقام آماسی در آمده خلاصهٔ طعام بازگشت گرداند و آتش معده را از جای خود منتقل سازد آنکس را تب پیدا آید و حادث شدن بدین طریق سبب تب است و مرضیکه در آن بیکبارگی آتش گرسنگی مریض از سبب زشتی خلط کم شود و در اندام و در حواس خمس آتش افروزند و لیکن بقرار گردد و تمام اندامش درد کند آن مرض تب باشد و علامتهای تب که پیش از تب پیدا آید و آنرا پوروب روپ گویند آنست که بهیچ کار کردن ماندگی حاصل شود و دل یکجا نباشد و رنگ بدل گردد و مزهٔ دهن بگردد و چشمها پر آب باشند و گاهی گرمی و گاهی سردی و گاهی باد خوش آید و خمیازه نیکو نیاید و فاژه آید و اندام گران نماید و موی اندام ایستاده شود و آرزوی طعام نباشد و جهان در نظر تاریک نماید و هیچ چیزی خوش نیاید و [illegible] زیادت باشد چون این علامات در کسی پیدا آید بدانند که آنکس را تب خواهد آمد و این پوروب روپ بر هشت نوع تب است و چون در میان نشانهای مذکوره فاژه زیادت باشد بدانند که تب بادی خواهد آمد و اگر در چشمها آتش افروخته شود بدانند که تب تلخه خواهد آمد و اگر آرزوی طعام سخت اندک باشد بدانند که تب بلغم خواهد آمد و اگر نشانی غلبهٔ دو خلط باشد بدانند که تب دو خلط خواهد شد و اگر نشانی غلبهٔ هر یکی از سه خلط باشد تب هر سه خلط پیدا آید و علامتهای مرض که آنرا روپ گویند از آن هر نوع تب گفته می آید علامات تب بادی آنست که چون تب بادی حادث شود اندام بلرزد و زور تب زمانی کم گردد و حلق و لب خشک گردد و عطسه بیاید و اندام گران و خشن و خشک نماید و درد کند و سر و دل و شکم زیاده درد کند و مزهٔ دهن زحمت دید شود و غایط خشک باشد و باد در شکم گرفته ماند و فاژه آید و خواب نبود و علامات تب تلخه آنست که تب با قوت آید و حاجت اسهال زیاده شود و غایط نرم افتد و خواب اندک باشد و قی آید و حلقوم و لب و بینی و دهن پخته گردند و خوی آید و سخنهای یاوه گوید و مزهٔ دهن تلخ باشد و تشنگی و بیهوشی و ناپاک شود و بیخودی چنانکه بخوردن سیاری و سخت شدن آن میشود حاصل آید و رنگ چشم و بول و غایط زرد گردد و دوران سر باشد چنانکه همه چیز باز گشت بیند و علامات تب بلغم آنست که مریض وجود خود را چنان داند گویا که بجامهٔ تر پیچیده اند و قوت تب اندک باشد و کاهلی آید و مزهٔ دهن شیرین باشد و رنگ چشم و بول و غایط سفید باشد و دست و پای جنبانیدن نتواند و آرزوی طعام نباشد و مریض خود را سیر داند و اندام گران و سرد باشد و قی کردن خواهد و موهای اندام ایستاده شوند و خواب بسیار آید و زکام شود و سرفه پیدا آید و آرزوی گرمی شود و گرسنگی نباشد و علامات تب که از غلبهٔ باد و تلخه بود آنست که تشنگی بسیار شود و بیهوشی باشد و پیش نظر او همه چیز در گشت آید و جهان در نظر تاریک نماید و ناپاک باشد و خواب نیاید و سر درد کند و دهن و حلق خشک گردد و قی آید و موهای اندام ایستاده شوند و آرزو بر خوردن هیچ چیز

نباشد و بندگاه شکنند و فواق آید علامات تپ باد و بلغم آنست که مریض وجود خود را چنان داند گویا که بجامه تر پیچیده اند و بندگاه شکسته و وجود گران نماید
و خواب بسیار آید و سرفه کند و دهن و کام و سرفه پیدا آید و خوی نیاید و تا پاک شود و زود در تپ میانگی باشد علامات تپ که از غلبه تلخه و بلغم باشد آنست که آب
دهن چشنده باشد و مثل کسی که خر از دهن تلخ گردد و تند را پیدا آید و ماند کسی بیهوشی و مستی باشد و تشنگی و سرفه شود و آرزو بر طعام نباشد و زمانی سردی
و زمانی گرمی پیدا آید و آب و دهن از دهن بی قصد بیرون افتد علامات تپ که از غلبه هر سه خلط بود و آنرا تپ سنپات گویند آنست که زمانی
تا پاک شود و زمانی سردی حاصل شود و زمانی بندگاه و سر و استخوان درد کنند و زمانی درد نکنند و چشمها لعل گون و پر آب و با کدورت باشند و تر و بهم کن
شوند و معنی تر بهم کن بعضی گویند آنست که چشمها تنگ شوند و بعضی گویند آنست که تر شوند و بعضی گویند آنست که چشمها مغاک افتند و گوشها درد کنند
و چنان وهم کنند گویا که آواز ها در گوش آدمی افتد و حلق را چنان پندارند که گویا که آنرا به پشم جو و پشم شالی پر کرده اند و چشم بسته مانند و بیهوشی شود و
یاوه گوئی کند و دم و سرفه پیدا شود و آرزو بر طعام نکند و هر چیزی پیش نظر او در گشت نماید و سردی بسیار باشد و روز خواب بسیار کند و شب
خواب نیاید یا آنکه هم روز و هم در شب خواب کند یا آنکه در روز و در شب خواب نیاید یا خوی بسیار آید یا اصلا نیاید و یا گاهی بعد از مدت بسیار اندکی
خوی آید و گاهی سرود گوید و رقص کند و بخندد و بگرید و دیگر افعال ناسزا نیز کند و زبان سخت و درشت و سیاه گردد و دست و پای سست شوند و خوی
یا کف و خون و تلخه آمیخته بیندازد و سر بهر سوی افگند و تشنگی باشد و سینه و دل درد کنند و بول و غایط بعد مدتی بسیار اندک کند و دست و پا و اندام
دیگر بسیار لاغر نشود و از حلق آواز خرخره آید و بر اندام دد های سیاه و لام افتد و بر دند و سخن اندک گوید یا مطلق نگوید و دهن و بینی و گوش را تنگی پیدا آید
از جمله علامات بد آنند که تپ سنپات ست و اگر جمله نشانیها که گفته شده اند تمام و با قوت باشند و گرسنگی نبود و هر سه خلط پر زور باشند مریض را
اساده بدانند یعنی بعلاج به شدنی نیست و اگر نه چنین باشد باز مریض از تپ سنپات بدشواری نیکو شود و تپ سنپات بر سیزده نوع ست
یک نوع آنست که در آن باد و تلخه را زیادت غلبه بود و بلغم را غلبه کم باشد و علامتش آنست که همه چیز پیش نظر او در گشت نماید و تشنگی و تا پاک زیاده
باشد و وجود گران نماید و سر درد کند و دوم آنست که باد و بلغم را در آن زیاده غلبه بود و تلخه کم باشد علامتش آنست که سردی و سرفه زیاده شود و آرزو
بر غذا نباشد و چشم بسته ماند و تشنگی بسیار باشد و تا پاک باشد و اندام درد کند و سوم آنست که در آن بلغم و تلخه را زیاده غلبه باشد و باد کم بود علامتش آنست
که مریض را تا پاک شود و زمانی سردی و زمانی گرمی باشد و تشنگی بود و بیخودی پیدا گردد و استخوان درد کند چهارم آنست که باد در آن زیاده غلبه باشد و
تلخه و بلغم کم بود و علامتش آنست که سر و استخوان و بندهای مریض درد کنند و سخن یاوه گوید و اندامش گران شود و همه چیز را در گشت بیند و حلق او خشک
گردد و اندر او تشنگی زیاده گردد پنجم آنست که در آن تلخه را زیاده غلبه بود و باد و بلغم کم شود و علامتش آنست که بول و غایط لعل بود و تا پاک و تشنگی زیاده بود
و خوی آید و سستی بود و قوت کم گردد و بیهوشی باشد ششم آنست که در آن بلغم را زیاده غلبه بود و باد و تلخه کم باشد و علامتش آنست که مریض را کاهلی پیدا
شود و آرزو بر طعام نباشد و آب از دهن رود و تا پاک وقتی و تند رود و مان سر و سرفه پیدا آید و مریض را هیچ چیز خوش نیاید هفتم آنست که در آن باد را غلبه
کم بود و غلبه متوسط باشد و بلغم را غلبه زیاده بود و علامتش آنست که زکام وقتی آید و کاهلی باشد و تند رشود و آرزو بر طعام نباشد و گرسنگی کم بود هشتم آنست
که در آن غلبه باد را کم بود و حکمت را متوسط باشد و تلخه را زیاده و علامتش آنست که بول و غایط و چشم زرد گردد و تا پاک و تشنگی و دوران سر پیدا آید و
آرزو بر طعام نباشد نهم آنست که در آن غلبه خلط تلخه را کم بود و بلغم را متوسط باشد و باد را زیاده و علامتش آنست که سر درد کند و اندام بلرزد و دم
شود و یاوه گوئی و قی پیدا آید و آرزو بر طعام نباشد دهم آنست که در آن تلخه را غلبه کم بود و باد را متوسط باشد و بلغم را زیاده باشد و علامتش
آنست که مریض را سوی پیدا آید و اندام گران گردد و تند ساز و یاوه گوئی و درد سر و استخوان پیدا آید یازدهم آنست که در آن غلبه مر بلغم را کم بود و باد را
متوسط و تلخه را زیاده باشد و علامتش آنست که غایط نرم باشد و گرسنگی کم بود و تشنگی و تا پاک پیدا شود و آرزو بر طعام نباشد دوازدهم آنست که در آن
غلبه مر بلغم را کم بود و تلخه را متوسط باشد و باد را زیادت و علامتش آنست که دم و سرفه و زکام پیدا شود و خشکی دهن باشد و پهلو درد کند و این علامه نوع

سنپات و علامات آن از طب جرک نوشته شده است سیزدهم آنست که دران هر سه خلط را غلبه باشد و علامت او در علامات مطلق تپ سنپاتی ذکر افتاد اگر در سنپات
تپ سنپاتی بن گوش بیاماسد و درد بسیار کند و این یکی از علامات بد شمارند و چنین تپ اندک کسان را خلاص شود و بعضی گفته اند چون اول آماس بن گوش
پیدا شود و بعد حصول آن تپ سنپاتی پیدا آید آن مریض را نیز لاعلاج دانند و بعلاج هرگز نیکو نشود و اگر در میانه تپ بن گوش بیاماسد نیز بدشواری نیکو گردد و
اگر در آخر تپ سنپات آماس مذکور پیدا شود مریض مذکور بآسانی به گردد و مهالک حکیم آنچه در طب خود از اسما و انواع تپ سنپاتی و نشانهای آن نوشته
است نیز ذکر کرده می آید بدانکه اگر غلبه که باد و تلخه را درین سنپات زیادت باشد آن تپ را بزده سنپات گویند و علامت او آنست که اندام درد کند
و تشنگی باشد و کام خشک شود و چشم بسته ماند و شکم باد منتفخ گردد و غذا خوش نیاید و دمه و سرفه و ماندگی پیدا گردد و مریض مذکور هر همه چیز باد گشت بیند و اگر
دران غلبه بلغم و تلخه را زیاده باشد آنرا بهلک نامند و علامتش آنست که درون وجود تاپاک بود و بیرون سردی باشد و تندرا و درد پهلوی راست و
گرسنگی و درد حلق و سر پیدا شود و بلغم و تلخه با خوی بیرون افتد و تشنگی زیاده شود و کام درد کند و اسهال و دمه و [illegible] شود و اگر دران غلبه باد و بلغم را زیاد
باشد آنرا مکری نامند و علامتش آنست که تپ با سردی و لرزه پیدا آید و خواب زیاده شود و گرسنگی و تشنگی باشد و پهلوی هر دو طرف در پیچش آیند
و سر گران شود و کاهلی آید و [illegible] شود یعنی رگهای گردن هر دو طرف سخت شوند چنانچه سر بهیچ طرف گردانیدن نتوانند و چشمهاش بسته مانند
و درد شکم و سوزش پیدا آید و کلو و مثانه درد کند و همچنین سنپات را بدتر شناسند و اگر در سنپات مذکور تنها باد را غلبه زیاده باشد [illegible] نامند و علامتش
آنست که مریض مذکور را تشنگی و سستی شود و پهلوها درد کنند و بینائی کم شود و حلق برود و میانه ساق پای درد کنند و تاپاک شود و نهانی قوت شوند
[illegible] گم گردد و بول و غایط باخون شود و خواب نیاید و [illegible] بریده میشود و درد کند و مثانه نیز چنانکه کسی میکشد یا شکاف میکند درد کند و [illegible] آید
و سخنهای پریشان گوید و [illegible] شود و اندامش سخت گردد و نعره بازند و اگر در سنپات غلبه مر تلخه را زیاده باشد آنرا سیکهر کاری نامند
و علامتش آنست که تپ با تاپاک درونی و بیرونی سخت شود و سردی خواهد و اگر مریض را سردی برسد باد و کف زیاده شود و بعده بدین سبب دمه و [illegible]
پیدا آید و تندرا و [illegible] شود یعنی در جگر و معده مانند سوزنها بخلند و گرد [illegible] بشکنند و سخنهای پریشان گوید و اندام گران گردد و ماندگی پیدا
آید و اندام خوی بسیار [illegible] شود و از بن مویهای اندام خون بیرون آید و ناف و پهلو سخت درد کنند و تشنگی زیادت گردد و چنین سنپات را لاعلاج گفته اند
اگر نعوذ بالله کسی را چنین حادث گردد در یک شبانروزی هلاک شود و اگر در سنپات غلبه مر کف را زیاده باشد آنرا [illegible] نامند و علامتش آنست
که مریض را تپ با لرزه و سردی باشد و خواب بسیار کند و اندام گران شود و کاهلی باشد و تندرا و قی و بیهوشی و کاهلی باشد و تشنگی و تاپاک قوی بود و
و شکم بر نیاید و رغبت بر طعام نبود و سینه گویا گرفته شده است چنان بود و نیز مزه دهن شیرین شود و شنوائی و گویائی و بینائی نیز کم گردد و این نوع تپ
سخت بد باشد از آنکه اگر از جهت دفع این تپ طبیب داروی دافع کف بدهد تلخه زیاده شده تپ را زیاده گرداند و طبیب چون داروی دافع تلخه و باد
بدهد زیادت شود و در تپ فاقه گفته اند چون فاقه کنانند باد سخت غالب شود و از سبب فاقه در چربی و مغز استخوان مریض در آید و این مریض اگر چیزی خورد و
یا غسل کند سه شب نگذرد که هلاک گردد و اینچنین مریض بسبب آنکه مردم را آمد و رفت بسیار باشد و نیاید یا بسبب خوف یا بسبب [illegible] پیدا آید
و اگر هر سه خلط زیادت با غلبه باشند نشانیهای مرض مذکور زیادت پیدا آیند و اگر متوسط یا کم بود نشانیهای مرض میانه یا کم باشند و اگر هر سه خلط بد شده و
[illegible] رگهای سینه در آمده حواس خمس را گرفته تپ سنپات سخت پیدا آرند علامتش آنست که دست و پای مریض کج شوند و جنبانیدن نتوانند و شنوائی
و بینائی [illegible] کم شود و مزه ذائقه نیز تباه گردد و هیچ ذوق گرمی و سردی را نشناسد و سر خود را بهر طرف بیفگند و آرزوی طعام نکند و نعره باز زند و گریه
کنند و [illegible] پهلوی راست [illegible] پهلوی چپ بی آرام بگردد و سرود گوید و رقص کند این نوع سنپات را [illegible] نامند یعنی [illegible] نیز گویند
و این نوع اصلا دوا پذیر نیست تا در کسیکه از دین خلاص تواند شد و اگر مریض را در سنپات زور تلخه زیادت باشد در دن ده روز [illegible] یک نیمی
بیست [illegible] نیکو شود یا بمیرد و اگر زور کف زیادت بود در دن [illegible] روز [illegible] یک نیمی در دن بیست و از چهار [illegible] نیکو شود یا بمیرد و اگر زور باد زیادت بود

و در آن هفت روز و نزدیک بعضی در آن چهارده روز به شود یا بمیرد و نشانی دلیل زیستن و مردن آنست اگر بول پخته باشد بزند و ماند و اگر دهات پخته باشد بمیرد و دانستن پختگی بول آنست که اگر زحمت روز بروز کم شود و قوت مریض زیاده گردد و دهاتها معتدل باشند بدانند که بول پخته است و اگر نشانیها بر عکس آن باشند بدانند که دهات پخته است و چون مریض از مدتهای مذکوره خلاص یافت بدین زحمت نیز و زیراکه کامل مدت میرانیدن این زحمت مریض را تا بیست و چهار روز و بیشتر نیست و درین زحمت فاقه نیز را لبست و چهار روز گفته اند و بیشتر فاقه کنانیدن در طبها مذکور نیست باتفاق و تپ خارجی که آنرا اگنتک گویند تپی است که از رسیدن زخم تیغ یا تیر یا چوب دستی یا مشت یا لگد و یا افتادن از بلندی و یا از دعای بد زاهدان یا از طلسمات افسون گران یا از بوی گیاههای زهرناک یا از خوردن دو کهی بس یعنی زهر که بسبب تر شدن یا کهنه گشتن یا سوختن تیزی آن میرود و میرانیدن نمیتواند اما زهر مذکور تپ غیر آن پیدا می آرد و یا ازین سبب که آرزو بر عورت کند و عورت را نیابد یا از خوف یا از غصه یا از اندوه یا از سبب دیو و پری و مانند اینها حادث گردد و باید دانست که این همه چیزها خارجیت خلط را زیادت میکنند بدان سبب تپ آید از هر خلطی که آن تپ خواهد بود نشانی آن خلط در آن تپ یافته خواهد شد و نشانی غلبهٔ هر خلطی به تحریر پیوسته است و درین نوع تپ بعضی علامات دیگر هم پیدا آید و آن ذکر کرده میشوند اگر تپ بسبب زهر باشد گونه مردم سیاه و ام گردد و اسهال و تا پاک شود و طعام خوش نیاید و تشنگی زیادت شود و بیهوشی روی دهد و اندام درد کند و اگر تپ از آرزو کردن گیاه های زهرناک حادث گردد مردم راقی و بیهوشی روی نماید و سر درد کند و شامه تباه شود و اگر تپ از آرزو کردن بر نسا باشد دل بیقرار گردد و سخن پریشان گوید و سخن پریشان او مفهوم نگردد و عقل کم گردد و طعام خوش نیاید و در کارهای زشت کردن از کسی شرم نکند و او را اصلا گرسنگی نباشد و خود را گرد آوردن نتواند و چشم بسته دارد و کاهلی کند و سینهٔ او درد کند و اندام او خشک شود و اگر تپ از سبب خوف باشد سخن یاوه بسیار گوید و اگر تپ از سبب اندوه باشد نیز همین نشانی باشد زیرا که سخن بسیار یاوه گفتن از تاثیر باد است و از آرزو کردن بر زنان و نا یافتن آن و از اندوه و خوف باد زیاده گردد و اگر تپ از سبب طلسم و افسون پیدا آید عقل کم شود و بیهوشی پیدا آید و تشنگی زیادت گردد و دل بیقرار شود و نا پاک باشد و مرض بسهونک شود و همه چیز پیش نظر او در گشت نماید و تپ روز بروز زیادت گردد و اگر تپ از سبب آسیب دیو و پری شود هر سه خلط زور آرند و نشانیهای هر سه خلط ظاهر باشند و نشانی آسیب نیز پیدا آید و بیقرار شود و گاه خنده کند و گاه بگرید و بلرزد و نشانیهای آسیبها در فصل اسماد روگ گفته خواهد شد اکنون بیان تپ بکهم جر کرده می آید بدانکه بکهم جر تپی را گویند که گاهی بیاید و گاهی نیاید و باز زور بود در این تپ گاه در همه وقت سرد با لرزه میباشد و گاه همه وقت گرم و گاه وقتی گرم و وقتی سرد باشد و آمدن این تپ بر دو طریق است یکی آنکه پیش از آن تپ مریض را می آید باز دور شود و خلط اندک ماند و بسبب ابهتیج یعنی زیاده خوردن یا مستی بسیار کردن یا سبب غسل اجماع خلط اندک که مانده باشد غلبه کرده و از جمله دهاتها یکی یا دو دهات در آمده تپ مذکور پیدا آرد و طریق دوم آنست که ابتدا تپ مذکور پیدا شود و این را نیز خلط اندک با یک یا دو دهات پیوسته پیدا می آرد بکهم جر بر پنج نوع است یکی سنتت جر و دوم ستت جر و سوم انی و سک و چهارم ترتیک و پنجم چاتر تهک اما سنتت جر آنست که خلط رس دهات را زشت کرده پیدا آرد و بدانکه علامت او آنست که تپ مذکور تا هفت روز یا ده روز یا دوازده روز متصل آید باز ناغه پیدا شود و ستت جر آنست که خلط فاسد خون را زشت کرده آنرا پیدا آرد و علامت او آنست که در شبانروزی دو کرت بیاید یا در روز یا در همه شب یا در همه روز یکبار و در شب یکبار بیاید و انی و سک آنست که خلط فاسد گوشت را زشت کرده آنرا پیدا آرد و علامت او آنست که در شبانروزی یکبار بیاید خواه در روز خواه در شب و ترتیک آنست که خلط فاسد چربی را زشت کرده تپ مذکور را پیدا آرد و علامت او آنست که یک روز ناغه کند و یک روز بیاید و چاتر تهک آنست که خلط فاسد استخوان و مغز استخوان را زشت کرده او را پیدا آرد و علامت او آنست که دو روز ناغه کند و یک روز بیاید و بعضی گویند از سبب دیو و پری هم بکهم جر میشود سوال در مدت غلبهٔ خلط مدام است پس باید که ناغه برای چه باشد باید که مدام تپ آید جواب اگرچه خلط موجود است و لیکن نشان او را نیز دخل در سینه است این را نظیری می آرند که بعضی تخمها در زمین افتاده میباشند چون وقت رستن آنها می آید در آن وقت میرویند

همچنین اگر ... تب ... آید ... گفته است ... تب پیدا کرده ... علمای طب
که ... از ... گرم ... تب ... پیدا میکند ... زیرا که ... گرم ...
خوردست ... یا آنکه تب پیدا میکند ... بسبب غلبه تب پیدا می آید و علامت آن ...
آن ... جرب پیدا میکند ... آن تب ... بسبب ... پیدا میکند و خلطی که در
گلو ... و ... آن تب ... پیدا میکند و خلطی که
... تب حار ... پیدا می آرد و چون
... جرب پیدا میکند ... در تمام وجود است ... نیز هست ... سبب
... جرب است ... این تب ... زیرا که ... جرب است که
گاهی آید و گاهی نیاید و این مدام نشود و پس ... تب ... شده است چنانکه ... اخلاط فاسد جای کف شده
تب پیدا میکند همچنین ... جرب ... کف ... آید ... نوع است یکی آنکه از کف
تلخه شود و علامتش آنست که وقت آمدن ... استخوان ... شده ... پیدا شود و دوم آنکه از باد و کف تلخ شود و علامتش
آنست که اول ... پیدا آید و سوم آنکه از ... تلخه شود و علامتش آنست که اول سرد کند بعده تب پیدا آید و آن تب که دو روز ناغه کند
دیگر روز بیاید آن بر دو نوع است اگر از ... و کف باشد اول ساق درد کند بعده تب آید و اگر از ... و باد باشد اول سر درد کند بعده تب آید و در طب ...
تب که دو روز ناغه کند ... بیاید گفته اند که از سبب تلخه ... حادث شود و بجای ... حدوث تب تلخه مسطور بیان کرده اند و شارحان گفته اند از این معلوم
میشود که تب مذکور از سبب تلخه حادث نمیشود زیرا که خاصیت این تب چنین است که از تلخه حادث نشود چنانکه علت ... اصلا از تلخه حادث نگردد و بعضی
کسان سخن شارحان قبول نمی کنند و می گویند که نشانی تلخه در این تب مذکور یافته می شود چگونه آید که حدوث تب مذکوره از تلخه نیست و در طب
... نیز گفته است که باد ... شده ... یا ... استخوان ... کف و تلخه ... می گردانند ... معلوم می شود که ...
می شود ... چنانکه کف ... شده تب پیدا می کند تلخه ... پیدا آرد و آنکه شارحان گفته اند که حکما جای تب تلخه بیان نیز نکرده اند این بعضی میگویند
که در طب ... جای تب مذکور نیز بیان کرده است چنین گفته است ... که از سر تا گلو درد پیدا کرده آید آن را از سبب باد دانند و آنکه از
گلو تا کمر درد پیدا آورده تب آید آن را از سبب تلخه شمارند و آنکه از کمر تا پای درد پیدا آورده تب آید آن تب از سبب کف دانند و در طب ... و
... از سبب این معنی که ... کف و باد ... تب مذکور می شود ... که بیان کرده شد که دو روز نیاید و یک روز بیاید
برعکس آن هم میشود که دو روز بیاید و یک روز ناغه کند ... برعکس ... اگر کف ... بعضی اندام ... شده باشد و در بعضی تلخه
و از آن تب حادث شود ... کف ... آن اعضا ... تلخه ... شود آن اعضا گرم شود و تب ... که حادث میشود ... باد
باد و کف و تلخه ... پیدا آید ... کف ... چون غلبه ... میشود تلخه غلبه کرده وجود را گرم میگرداند
و همچنین اگر غلبه تلخه ... گرم میشود ... باد و کف غالب آمده وجود را سرد کنند و لرزه پیدا آید و این نوع تب لرزه که گفته شد
... اول وجود را گرم ... سرد ... آنکه اول سرد پیدا کرده بعده وجود گرم کند ...
... اگر اخلاط ... تب پیدا ... شود ... پیدا آید ... اندام ... گردد ... بود و اگر
اخلاط ... تب حادث گردانند ... وقتی آید ... شود و مریض سخنهای پریشان گوید و در اندام آبله
... اگر اخلاط ... تب حادث گردانند ... ساق پای درد کند و تشنگی زیادت شود و ... گردد ... بیرون اندام

گرم باشد و مریض دست و پای بهر طرفی بیندازد و سست شود و اگر خلط فاسد در جگر یعنی در آمده تب پیدا کند خوی بسیار شود و چون بیهوشی روی دهد و تشنگی باشد و مریض
سخنهای پریشان گوید و قی کند و اندام او بوی بد آید و بوی طعام خوش نیاید و اندام سست گردد و هیچ چیز تحمل کردن نتواند و اگر خلط فاسد در استخوان درآمده
تب پیدا کند استخوان شکستن گیرد و استخوان خشک نیز گردند و قی و اسهال شود و مریض دست بهر سوی افکند و اگر خلط فاسد در مغز استخوان درآمده تب حادث
گرداند مریض خود را چنان داند گویا که در تاریکی درآمده است و دیرا هلاک شود و خرخره آید و سرخی باشد و قی بود و تا پاک دمعی و ورده بزرگ گرانه اما سوا...
گویند حادث گردد و نیز مریض مذکور حملهای خطرناک را چنان پندارد که بر بدن شود و اگر خلط فاسد در منی درآمده تب پیدا آرد آلت تند شود ملی بخصوص تب
منی روان گردد و دیگر نشانیها که از آن تب مغز استخوان گفته شده است آن نیز باشند و تبیکه آنرا خلط فاسد در مغز استخوان درآمده پیدا کند و تبی که آنرا
خلط فاسد در منی درآمده پیدا کند این هر دو نوع بالا دو اگفته اند و هر آدمی که غلبه باد و کف در و متساوی بود و غلبه تلخه کم بود آنکس را در شب تب آید
و کسی را که باد و تلخه متساوی بود و کف کم بود آنکس را تب صبح روز آید و هر پنج نوع بلغم جز که بالا ذکر کرده شد زیادتی و نقصانی اینها باعتبار قوت و ضعف
فصل و خلط و روز و شب و زور دل مریض میباشد گاهی از قوت این چیزها که نوشته شده است از معتاد زوده می آید و گاهی از بی قوتی چیزهای مذکور از
معتاد دیر می آید نظیر زیادتی و نقصانی تب باعتبار قوت و ضعف فصل این است که چنانکه در فصل تابستان کسی را تب بسبب زیادتی باد حادث شده باشد
و در روز ناغه کرده آید چون فصل برشکال رسد همان باد زور آورده تب را یکروز ناغه کرده پیدا آرد و همین طریق اگر در فصل برشکال تبیکه آنرا هفت جر
گویند یعنی تبی که هفت روز متصل آید و یکروز ناغه کرده باز هفت روز آید و چون از غلبه باد حادث شود و وقتیکه سرد رت برسد زور باد کم شود و روز تب ناغه
کرده بیاید یا یک روز ناغه کند یا دو روزی یکبار یا دو بار آید همچنان زیادت و کم شدن تبهای تلخه و کف از سبب قوت و ضعف فصل نیز قیاس کنند
و نظیر زیادتی و نقصانی تب باعتبار شب و روز این است که اگر در شروع برشکال تب بسبب باد دو روز ناغه کرده می آید و بعد گذشتن چند روز باز زیاد
شده تب مذکور یکروز ناغه کرده آید یا دو روزی یکبار آید همچنین اگر در شروع سرد رت تب بادی در شبانروزی یکبار می آید و بعد گذشتن چند روز قوت باد
کم شده و در روز ناغه کرده آید همین طریق تب بلغم و تلخه قیاس کنند و نظیر باعتبار قوت و کم قوتی خلط گفته میشود اگر کسی را بسبب زیادتی بلغم تب
دو روز ناغه کرده می آید چون آنکس در روز خواب کند و اشیای بلغم انگیز خورد قوت کف زیادت گردد تب مذکور یکروز ناغه کرده می آید و اگر تب بلغمی کسی را
یکروز ناغه کرده می آید چون آنکس اشیای تیز که دافع بلغم اند بخورد دو روز ناغه کرده بیاید همین گونه تبها که سبب باد و تلخه حادث شود قیاس کنند و نظیر
باعتبار قوت و بی قوتی دل مریض این است که اگر کسی را تب یک روز ناغه می آید بسببی دل مریض خوش گردد تا آنکه تب یکروز ناغه کرده بیاید و اگر تب یکروز ناغه کرده می آید چون
دلش اندوه گرفت تب روزینه پیدا شود و باید دانست که تب بر دو نوع است یکی را پراکرت جر گویند و دوم را ابراکرت جر تبی است که در او خلطی غالب
شده در فصل خود پیدا آرد چنانکه در فصل بسنت رت تب بلغمی و در فصل برکها تب بادی و در فصل سرد تب تلخه باشد و دوم را ابراکرت جر گویند
و این تبی است که خلط آنرا در غیر فصل خود حادث کند چنانکه در برکها تب بلغمی و در سرد رت تب بادی و در بسنت تب تلخه باشد و این ابراکرت جر
کو دیر اپیکرت جر نیز گویند بدشواری زایل شود و تب بادی اگرچه پراکرت باشد نیز بدشواری دفع گردد باقی تبها بعلاج کردن بآسانی دفع شوند و نیز تب
بر دو نوع است یکی انتر بیگ یعنی تب درونی و دوم بهر بیگ یعنی تب برونی و علامت انتر بیگ این است که درون وجود مریض گرمی و تشنگی و تاپ کم
بسیار شود و سخنهای پریشان بسیار گوید و دم باشد و همه چیز را کم دیده و در نظر او درآید و بند گاه و استخوان درد کند و خوی نیاید و خلط و غائط بیرون نیاید و
علامت بهر بیگ این است که بالای اندام گرمی بسیار باشد و تشنگی و درد اندام اندک باشد و خوی آید و دیگر نشانیها بعکس نشانیهای انتر بیگ نیز باشد
و این تب بآسانی برود و اما تب درونی نرود و اگر رود هم بدشواری رود بدانکه در علاج تب از شناختن تب خام و تب پخته و طریق پخته ساختن تب
خام چاره نیست بنابر آن علامات هر یکی از اینها گفته می آید بدانکه علامت تب خام این است که آب دهن آید و چنان باشد که مریض پندارد
گویا که قی خواهد آمد و دل ما قرار نباشد و طعام خوش نیاید و چشم همواره بسته مانده و انچه خورده باشد هضم نگردد و مزه دهن بگردد و اندام گران شود و گرسنگی برود

ودر اول پیدا کنند و قرب تب زیاده باشد و اندام را جنبانیدن نتوانند و در حالتی که تب خاص باشد مدار و بنا بر آن داده اگر درین حالت دارو بدهند تب زیاده گردد و اگر
علاج نشود و درین تپ نیمس نکنند تب ناغه پیدا گردد و علامت پخته شدن تب آنست که روز تب سخت باشد و تشنگی زیادت باشد و سخن پریشان گوید و
دهد پیدا آید و هر چیزی پیش نظر او درگشت نماید و حاجت استفراغ شود و کف اندرون اندام و علامت تب پخته آنست که گرسنگی شود و وجود لاغر و سبک
گردد و تب اندک شود و اخلاط فاسد زائل گردد و دل مریض خوشوقت شود و باتفاق حکما هند تب بعد هضم بعد پخته میگردد و اما بعضی گفته اند که تب
بعد هم بعد پخته شود و اتفاق است که در میان هفت روز تب را علاج نکنند و در حالت تب که مرض دیگر حادث شود آنرا بهندی اپدرو تب
گویند و آن ده چیز است یکی دم دوم بیهوشی سوم آنکه طعام را ملا خوش نیاید چهارم قی پنجم سخت تشنگی ششم اسهال هفتم آنکه غائط بیرون نشود هشتم
هکهک نهم سرفه دهم شکستن اعضا و اگر مریض قوی باشد و خلط فاسد که تب از آن حادث شده است اندک بود و اپدرو مذکور نبود مریض فی الحال
صحت یابد و اگر چنین یا تپ اینکه تب از آن حادث شود و هر همه نشانها قوی بوند و علامت بر زور باشند چنین تب مریض مذکور را هلاک گرداند و هر تپ که بجود حادث
شدن و باوجود علاج کردن قوت حواس خمس را دور کند چنانکه حواس خمس از کار خود باز مانند آن تب را لا دوا دانند و هر مریضی که بسبب تپ ضعیف تر
شود و در وجود وی آماس پیدا آید و ما را تب کهنه باشد و چنین مریض نیز هرگز بدوا بنگردد و در تب کهنه اختلاف است بعضی گویند آن تبی است که زود پیش
در بدن وجود باشد و بعضی گویند آن تبی است که معلوم نشود که از کدام خلط حادث گشته است و در تپیکه بغیر فرق کردن و موهای سر مریض فرق افتد
و اندام باشکنج شوند و فرود افتند و موهای نیز طرف فرو مائل باشند آنرا نیز لا دوا دانند و دوم نوع بکم حجر کباشد اشود و بیان آن بالا گفته شده است نیز اساده
شمارند و هر مریضیکه ضعیف و خشک باشد و آنرا تب کهنه شود و آنرا نیز اساده دانند و شخصیکه بسبب تب بیهوش افتاده مانند بر خاستن نتواند آنهم اساده
باشد و هر مریضی که بسبب تب ظاهر وجود وی سرد بود و درون وی گرم باشد آن نیز اساده شمارند و کسی را که بسبب تب چشمها لعل باشند و موهای
اندام وی ایستاده شوند و در دل وی انواع درد پیدا آید و بنالد که در دلش همچو سنگ چیزی است و دم او از طرف دهن تنها بیرون آید اساده باشد و هر مریضی را
که در حالت تب هکهک و دمه و تشنگی پیدا شود و بیهوشی باشد و چشمها گشت کنند و دم او از دهن تنها بیرون آید و ضعیف باشد اینچنین کس از سبب تب
مذکور هلاک شود و هر مریضی را که بسبب تب حرارت وجود برود و قوت حواس خمس زائل شود و لاغر گردد و طعام خوش نیاید و قوتش تب کهنه باشد بسبب
شاید که نزدیک اینچنین مریض نروند و هر مریضی را که در تب پیشانی خوی کند و خوی سرد و چرب و غلیظ باشد و طعام و آب در حلق او فرود نرود آنچنان مریض را
مرده شمارند و هر شخصی که در خواب ببیند که صحبت دیوان و ناکسان شراب می نوشد و یا در خواب ببیند که سگ کشیده او را می برد و اینچنین کسی را
تب سنگ حادث گردد چنانچه بدان هلاک گردد و کسی که او را در اول پاس روز یا چهارم پاس روز زور تب شود و سرفه خشک زیاده پیدا آید و ننده و گوشت
آنکس کم گردد آنرا نیز میان مردگان شمارند و کسی را که ناگهان تب حادث شود و تاپ و تشنگی پیدا آید و بیهوشی شود و در زبر ونه قوتش کم افتد و بندگاه
سست شوند اینچنین تب علامت مرگ او دانند و هر محمومی را که وقت صبح پیشانی او بسیار خوی کند آنرا نیز اساده دانند و کسی را که در حالت تب
در پیشانی خوی سرد آید و بندگاه سست کند و چون آنکس را بردارند بیهوش شود اینچنین کسی اگرچه فربه باشد نزید و هر محمومی را که خوی بسیار چرب و غلیظ
از اندام او بیرون آید و وجود وی سرد باشد آنرا نیز اساده دانند **فائده** و چون ماه در منزل غفر یعنی سوات و طرافه یعنی اسلیکها و مقعه و زبره و قلب
باشد و کسی را مرض در یکی ازین اوقات شود اگرچه جمیع حکما باتفاق علاج کنند به نگردد و چون ماه در منزل رشا و اکلیل باشد کسیکه در یکی ازین دو
وقت مریض شود و بدشواری به گردد و چون ماه در منزل بلده و هقعه باشد کسیکه در یکی ازین دو وقت مریض شود بعد یکماه صحت یابد و چون ماه در منزل
جبهه باشد کسیکه در آن وقت مریض شود بعد ششم روز صحت یابد و چون ماه در منزل عواد و سعود و بنا باشد کسی که در یکی ازین سه اوقات مریض
شود بعد پانزدهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل شوله و شرطین و ثریا باشد کسی که درین اوقات مریض شود نهم روز صحت یابد و چون ماه در
منزل بطین و سماک و بلبه و اخبیه باشد کسیکه در یکی ازین اوقات مریض شود بعد یازدهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل موخر و صرفه و نثره و دبران

در زراع باشد کسی که چیزی از این اوقات مریض شود بعد هفتم روز صحت شود و فایده چون اندام مریض نرمی گیرد و دیر صحت آید و اندیش بر تو شود و ... دو بر طعام کند
و سر سنگین شود و اندام او سبک گردد و در دهن او تشنگی و خشکی کرا و تنگی اگر ظاهر گردد باید دانست که تب زایل گشته است والله اعلم قسم دوم در بیان علاج
تبها باید دانست اگر کسی را پیش از حدوث علامت تب بادی پیدا شود آنکس را مقدار روغن بتو بنوشانند نیکو شود و تب پیدا نگردد و اگر نشانی حدوث تب
تلخه ظاهر شود از روی اسهال که نرم باشد داده اسهال کنانند تب نیاید و اگر حدوث تب بلغمی ها نشانیها پیدا آید دارو قی که نرم باشد داده قی بکنانند
تب منع گردد و اگر علامت حدوث تب و خلط به بینند قدهی قطع هر سه خلط استعمال بکنانند و بعضی کسان را که قی کنانیدن و روغن نوشانیدن و اسهال
کنانیدن ممنوع است چون آن کسان را علامات مذکوره پیدا شوند باید که آنچنین کسان را فاقه کنانند و اگر حاجت کنانیدن غذا افتد غذای سبک خورانند
و علاج ملایم آن بکنند و کسانی را که قی و اسهال و روغن نوشانیدن مضر است ذکر ایشان بتفصیل بیان طرق قی و اسهال خواهد آمد و این علاجهای
تب که گفته شده وقتی باید کرد که تب حادث نشده باشد و طور روی پیدا آمده باشد اما چون تب حادث گردد و روی تب پیدا شود فاقه کنانیدن بهتر است
و اگر خلطی که از آن تب حادث شده است در مقام آماسه باشد و دل مریض بران باشد که قی خواهد آمد و آب از دهن بریزد آنکس را قی کنانیدن بهتر و مفید
و مطلب بهست میگویند اگر کسی را بعد خوردن طعام همان زمان تب آید یا آنرا تب از خلطیکه با اخلاط روده آمیخته زیست شده باشد حادث شود و اگر را
قی کنانیدن ممنوع نباشد مخصوص در قی بکنانند و فاقه فرمان کنانند که اخلاط پخته شوند و تب کم گردد زیرا که بسبب زیادتی اخلاط گرسنگی کم میشود
چون فاقه بکنانند خلط کم شود و گرسنگی زیادت گردد و تب زایل شود و وجود سبک گردد و آرزوی طعام شود و اگر بعد فاقه باد و بول و غایط در راه خود باز
روان شوند و مجموم گرسنگی و تشنگی کشیدن تواند و اندامش سبک گردد و حواس خمس بر قرار خود آیند معلوم کنند که فاقه مناسب مرض شده است بعد
از آن مریض مذکور را بهتر بینند اگر از مقدار مناسب مرض فاقه زیادت کنند زهر کم شود و تشنگی زیادت گردد و دهن و زبان و حلق خشک شود و چشم
بسته ماند و خواب غلبه کند و پیش نظر مریض هر چیزی درگشت نماید و بغیر کار کردن ماندگی حاصل آید و دمه و سرفه حادث گردد و در بعضی طب گفته است که فاقه
کنانیدن زیادت از مقدار مناسب مرض و رای چیزهای مذکور این حادث گردد چنانچه اندام درد کند و بندهای وجود شکنند و آرزو بر هیچ چیز نباشد و بینایی
و شنوایی نقصان شوند و دل بیقرار گردد و آروغ بسیار آید و در پیش نظرش تاریکی حاصل آید و گرسنگی کم شود و از تبیکه از باد حادث شود و در تبیکه از سبب کوفتگی
یا از غصه یا از اندوه یا از خوف یا از زور کردن یا از راه راندن یا از سبب آنکه بر اسب سوار کردن و نا یافتن آن حادث شود و در تب آنکسانی که فاقه ایشان را مضر است
و بیان ایشان در فصل علاج دمامیل خواهد آمد فاقه ممنوع است و اگر از سبب باد و یا بلغم و یا از سرد و خلاط تب حادث شود مجموم را آب گرم بنوشانند و آب گرم خلط را
خصوصا بلغم را نقصان بکند و گرسنگی را زیادت گرداند و باد و تلخه را در راه خود روان کند و تشنگی را کم گرداند و راه اخلاط گشاده سازد و تاثیر آب سرد بعکس تاثیر
آب گرم است و تب را زیاده گرداند و در تبیکه از سبب تلخه یا از سبب سم خوردن یا از سبب شراب خوردن حادث شده باشد و در تبی که دهن خشک و تشنگی
زیاده شود و قی آید و تا پاک شود مجموم را آب کهنه نک سرد کرده بنوشانند و ترکیب آب کهنه نک نهیت بیارند موتهه و سیر او بالا و اسیر و صندل و
سنتهی هر شش دارو مساوی مقدار سه درم درمیان یک سیر آب انداخته بجوشانند وقتیکه نصفی آب بماند در جامه بیخته بستانند و سرد کرده
بنوشانند و در حالت تب لوهم این آب ممنوع نیست و یک سیر صد و نود و دو درم است لیکن دو سیر آب که آن سیصد و هشتاد و چهار
درم است باید گرفت زیرا که در کتب و سایر مایعات از آنچه مذکور باشد دو چند باید گرفت و بعضی گویند هر شش چیز مذکور را هشتادی بستانند و در میان
شانزده چند آب بجوشانند چون نیمی آب بماند بجامه بیز کرده و سرد گردانیده بنوشانند و چون وقت آشام داده شود دارو خوی بجهت خلط برای هر تبیکه
معین گفته خواهد شد آن دارو اساس کرده در آب انداز ند و دران آب برنج پخته آشام ساخته بنوشانند از دین آشام گرسنگی افزون شود و تب دفع
گردد و این آشام زود هضم شود و اگر مریض را برنج زیاده بود و گرسنگی کم باشد آن مریض را بعد گذشتن هفت روز دارو بدهند
و بعضی گویند که بعد پنجم روز دارو بدهند و بعضی بعد هشتم روز هر سه متفق شده گفته اند که دارو حسب باید داد و اصل سخن اینست که چون

از کثرت فاقه یا خلط نقصان شود و گرسنگی پیدا آید و جو و سبک گردد و تپ زائل شود یا قدری کم گردد دارو بدهند و اگر از فاقه کنانیدن و آب گرم نوشانیدن
و آشام که انغاره ساخته باشند و این خلط نیز پخته نگردد و مریض مذکور را جوش جاره یا که آنرا کاژهه گویند بدهند تا مزه دهن نیکو شود و تشنگی ببرود و ناگوارگی
و تپ دفع گردد و دل برقرار آید و خلط ردوه هضم گردد چنانچه اگر تپ بادی باشد جوش پهمول بزرگ بدهند نافع بود و اگر تپ تلخه باشد جوش موتهه و ست کتکی
و لسان العصافیر یعنی اندرجو گرفته و جامه بیز نموده و مقداری شهد انداخته و سرد ساخته بنوشانند به گردد و اگر تپ بلغمی باشد جوش پیپلا دکن بنوشانند
و اگر تپ از دو خلط باشد علاج دو خلط کنند و در حالت تپ خام حکما منع کرده اند که اصلا در آن وقت دارو نباید داد و علامت و نشانی تپ خام و تپ
پخته در قسم علامات انواع تپ گفته شد و قتیکه تپ پخته شود یعنی خلط خام پخته گردد و غایط در شکم مانده باشد و پخته بود پس در آن حال داروی نرم
برای اسهال باید داد تا با سهال غایط بیرون افتد و هرگاه که غایط پخته که عبارت از ملهای پخته است از شکم بیرون نیفتد زیان طبیعت رو نماید چنانکه
تپ ناغه پیدا آرد و زور و قوت و امواج مریض کم گردد و اگر تپ بسبب تلخه حادث شود و مریض مذکور قوی گردد داروی اسهال معتدل بدهند و اگر تپ از سبب
بلغم حادث شود و شکم باد گرفته باشد و درد کند او را حقنه مفید افتد و اگر دانند که غلبه بلغم در سر است ناس دهند تا بلغم بیرون شود و اگر شکم محموم باد منتفخ
شده باشد و درد کند باید که دیودار و تج و کوتهه و سونف و انگزه و نمک سنگ این هر شش چیز متساوی گرفته و آب ترشی آس کرده و مقداری گرم
ساخته بر شکم مریض مذکور طلا کنند به شود و اگر محموم را بول و غایط بسته گردد باید که فتیله دارو ها در رون و بریش دآرند گشاده گردد و این داروهای
فتیله مذکور در فصل علاج مرض باد اورت گفته خواهد شد و نیز فلفل دراز و پیپلامول و چواین و جاب برابر گرفته و باریک آس کرده در آب اندازند و
بدین آب محموم را آشام کرده بدهند و هر کسی را که از قی و اسهال تپ زائل نگردد و طبیعت آنکه خشک بود و اندکی خلط فاسد مانده باشد آن مریض را
روغن ستور پخته بدهند و در طب نکبسین گفته است اگر تپ از کف و تلخه و یا از کف و باد یا از هر سه خلط بود روغن ستور آنکه بدهند که کف از مصاحب جود
اندک باشد و در حالت که خلط پخته باشد روغن ستور مثل آب حیات دانند و همین روغن ستور را در خلط خام مثل زهر انگارند و اگر مریض لاغر بود و اخلاط
کم باشد داروی سمن بدهند و اگر مریض قوی باشد و تپ بسبب زیادت خوردن و شیرینی و جز آن باشد فاقه کنانند تپ را دفع گردانند و اگر مریض را
گرسنگی اندک باشد و تشنگی زیادت بود آشام تنک باید داد و اگر مریض دهن خمر بود و سیر تشنگی و تاپاک باشد و قی آید آنرا پیشت تنداته با شهد و شکر بلیبیا تند
چون هضم شود بعد جوش منگ و یا شوربا و یا برنج پخته بدهند و اگر تپ از سبب فاقه حادث شود یا از راه راندن و زور کردن و مانند آن پیدا آید
و مریض را قوت اندک بود و گرسنگی بسیار زیادت باشد شوربای گوشت یا برنج پخته بخورانند و اگر تپ از سبب بلغم حادث شود جوش منگ یا برنج پخته
خوردن دهند و اگر تپ بسبب تلخه حادث شود جوش منگ شکر انداخته و سرد کرده بخورانند و اگر تپ از سبب تلخه و کف حادث شود جوش منگ و آمله
بخورانند و اگر از سبب باد و بلغم حادث شود انار دان و آمله و منگ جوشانیده بنوشانند و اگر تپ از سبب باد و کف حادث شود جوش ترب نرم و منگ
بدهند و اگر از سبب تلخه و کف حادث شود جوش پوست نیم و ترب و منگ بدهند و اگر در حالت تپ تاپاک شود و قی آید و تشنگی زیادت باشد و مریض
لاغر بود و طعام نخورد در آن تپ مریض را لبشت زار با شهد و شکر پلیبا نند و محموم را که گرسنگی اندک بود و قوت هضم کم باشد آنرا شراب کهنه و نان جو
مفید است و محموم را که شراب خوردن عادت شده باشد و نکس بسبب باد منتفخ شده باشد برنج پخته با شوربای گوشت حیوان دشتی و یا با جوش منگ
و شراب بدهند و اگر صاحب تپ را کف زیادت باشد و چیزی خوردن خوش نیاید و پیاز و سندهی و پیل دراز و پلسل گرد در دوغ انداخته بنوشانند و کسی را
که تپ دیرینه باشد و آنکس لاغر و سست باشد و خلطش اندک بود و غایطش روان بود و گاهی بسته گردد و طبیعتش خشک بود و تپش از باد و تلخه باشد و
مانند تشنگی و تاپاک بسیار شود و همچنین مریض را شیر بخورانند تا قرار و آرام شود و اگر در تپ نو شیر بخورانند همان شیر مثل زهر باشد و مریض را در هر تپی که باشد بعد
فاقه کنانیدن تا هفت روز غله سبک و اندک می باید خورانید و برای تپ ناغه بعد فرود آمدن تپ نیز طعام سبک می باید داد و اگر پیش از آمدن تپ و
یا در حالت تپ چیزی بخورانند تپ زیادت گردد و گفته اند صاحب تپ را چون وقت خورانیدن شود طعام موافق و مفید بخورانند اگر چه او را آن طعام

خویش نباید زیراکه اگر طعام مخالف بخورانند هذیان کند و اگر وقت طعام مریض را طعام نوبی ندهند ضعیف گردد و آخر بسیار و اشیای دیر هضم و اهکمتری مرض
مذکور را نشاید داد و در غیر وقت نیز خوردن ندهند و جوش منگ و مدس و نخود و کلتهی و موته می باید داد و پلول و سبزی پلول و بیاتهن و کریله و کلکوره و سبزی
بیرا و گوبهی و ترب خورد و برگ گلوی اینجمله چیزها صاحب تپ را مفید است باید داد و گوشت کلنگ و طاؤس و ماکیان و تلاج گرم و دیر هضم است بعضی گفته اند
که اینها صاحب تپ نباید داد درست میگویند هر وقتی که محموم را باد زور آورد مقداری گوشت جانوران مذکور بدهند که مفید آید و محموم را در تپ نو آب
سرد بر سر و یا بر اندام دیگر ریختن و مالوی سرد که آنرا آب سرد سحق کرده باشند بر اندام طلا کردن و غسل کردن و روغن بر اندام مالیدن و روز خواب کردن
و آب سرد نوشیدن و جماع و دور و حرکت و مانند آن کردن و اشیای زمخت و دیر هضم خوردن و قی و اسهال کردن ممنوع است و نیز محموم را غصه و
اندوه و خوف نباید کرد و علامت نو و خبر آن که در فصل نگهدشت مجروح و صاحب تشنگی را از خوردن آنها منع کرده شده است نباید خورانید زیراکه اگر مریض مذکور
ازین چیزها که گفته شد احتراز نکند بدشواری نیکو شود و یا هلاک گردد و محموم تا آنکه قوی نشود آب سرد نخورد و خواب روز نکند و از غصه و مجامعت و از حرکت
و ریاضت بسیار محترز باشد و از غسل نیز پرهیز کند و اگر در حالت ضعف این چیزها کند باز تپ عود کند و مریض مذکور هلاک گردد چنانچه چون چوب خشک را
آتش بسوزد همچنین وجود مریض را تپ عود کرده بسوزد و چون تپ زائل شده باشد تا آن زمان پرهیز کند که اخلاط معتدل شوند و وجودش قوی گردد
و کسیکه بسبب تپ لاغر شده باشد او را طعام بسیار بجهت آنکه زود توانا شود نباید خورانید زیراکه محموم در آخر تپ یا بعد تپ پیش از آنکه قوی گردد چون
چیزهای مخالف اگرچه اندک باشند بخورد یا فعلی از افعال ممنوعه که مذکور شده بکند اکثر آنست که سیلان منی پیدا آید و باز تپ قوی عود کند علاج تپ بادی

علاج تپ بادی

فلفل دراز کلیه و انگزه و سونف و رنگا هر همه متساوی گرفته اگر مریض مذکور قوی باشد دوازده درم و اگر متوسط الحال باشد نه درم ازین هر پنج دارو و اگر
ضعیف باشد شش درم ازین دارو بستانند و در میان هشت چند آب جوشانیده و سرد ساخته و مقداری قند انداخته بنوشانند به شود و تپ بادی زائل
گردد و اگر تنها گلوی جوشانیده همین طریق مقداری قند انداخته و سرد ساخته بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر بریاری پنج کاده و بهه و خار خسک متساوی
گرفته و جوشانیده همین طریق بنوشانند اما مقداری شکر و روغن ستور انداخته بنوشانند مفید آید نوع دیگر سونف و بچ و کوتهه و دیودار و رنگا و کشنیز
و جهو و موتهه جوکوب کرده و برابر سنده کاژهه کنند و جامه بنیز ساخته و مقداری شهد و یا شکر انداخته بنوشانند تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر انگور و گاوی
و کهاره و نرابیان و کلیسر متساوی گرفته و جوکوب کرده کاژهه ساخته و مقداری شکر در آن انداخته بنوشانند ازین فی الحال تپ بادی دفع گردد و بعضی
علاجها از طب چنتامن گفته میشود فلفل دراز پیپلا مول گلوی و سنهی متساوی گرفته و جوکوب کرده و کاژهه ساخته بنوشانند تپ بادی
دفع شود نوع دیگر چرایته و موتهه و گلوی و بالا و کتائی خورد و بزرگ و خار خسک و سرون و تهون و سنهی جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند
همین فایده دهد نوع دیگر پنج مول بزرگ و بریار او راسن و گلتهی و پیپلا مول جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از شکستن بندها و درد اندام و لرزیدن سر
که بسبب تپ نوبی باشد دفع گردد و اگر دهن صاحب تپ بادی سبز شود باید که انار دانه و شکر را آمیخته و سحق کرده غلوله بندند و بفرمایند که مریض
مذکور این گولی را در دهن بدارد لیکن فرو نبرد مزه دهن نیکو شود و همین طریق بجای تپهای دیگر از داروهایی که دافع آن باشند غلوله کرده در دهن داشتن
فرمایند مفید آید هر تپیکه از سبب دور کردن و یا حرکت بسیار کردن یا از سبب فاقه یا از باد حادث شود صاحب آنرا شوربای گوشت یا برنج سال
خوردن دهند نافع آید و اگر صاحب تپ را اغلاط سخت شده و درون شکم حبس گرفته باشد جوش منگ و آمله دادن مفید افتد علاج تپ تلخه

علاج تپ تلخه

بیاربند کهاره و صندل و بیخ پنهی و پهالسه و کلپکان جمله را متساوی گرفته و جوشانیده و مقداری شکر انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور دفع شود
نوع دیگر معجون سازکن جوشانیده و در آن شکر انداخته بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر گلوی پدماکهه و لودهه و کلیسر و نیلوفر قسری برابر گرفته و
جوشانیده و مقداری شکر سپیدی انداخته بنوشانند نوع دیگر انگور و کروالة جوشانیده بنوشانند مفید بود و اگر صاحب تپ تلخه را تشنگی و تاپاک زیاده
باشد از شهد و آب سرد شربت ساخته آنرا به پیش شکم بنوشانند و بعده قی بکنانند آرام حاصل آید و مفید آید نوع دیگر پوست درختان شیردار

متساوی گرفته بجوشانند و صندل به آب سحق کرده دران اندازند و بنوشانند ازین تاپاک درونی بحارت شود نوع دیگر بادیان و ملهٹی و انگور منقی و فرسی و تمری
و جو بریان کرده و بیخ بهنی و آلو بخارا و بکار جمله متساوی گرفته و با یک سحق کرده و در آب مخلوط ساخته و در آوند نو انداخته در شب نم بدارند و بوقت صبح
دران مقداری شهد یا شکر کرده جامه بیز نموده صاحب تپ را بنوشانند آرام حاصل آید و اگر گلو و کام و زبان صاحب تپ خشک گردد زیره و تخم ... با
نمک سنگ و شهد مالیده بر تارک نهند آرام یابد و اگر دهن مریض مذکور بیمزه شود دانه انار دان و شکر غلوله ساخته در دهن مریض بدارند مزه دهن
نیکو شود چند علاج از طب هندی تا من بکسین بیان کرده میشوند بیارند جوانسه و پیراو برنگ و چرائته و بانسه و کٹکی متساوی گرفته و جوشانیده و
مقداری شکر انداخته بنوشانند ازین آرام و قرار حاصل آید و تشنگی و تاپاک و رکبیت و تپ دفع گردد نوع دیگر انگور و هلیله و پیراو موتهه و کٹکی و جوکده
جمله متساوی گرفته و جوشانیده و شهد انداخته و سرد ساخته بنوشانند ازین یاوه گوئی و بیهوشی و دوران سر و تاپاک و تشنگی که محموم را پیدا شده باشد
دفع گردد کاڑهه پپل و بخور این هر دو دارو برابر گرفته بجوشانند و جوش مذکور جامه بیز نموده لب تا سرد ساخته و مقداری شهد انداخته بنوشانند
تپ تلخه اگرچه تیز رنگ و قوی باشد و یا تاپاک و تشنگی بود ازین جمله دفع گردد نوع دیگر گلوی و آمله و پیراو برابر گرفته کاڑهه سازند و یا تنها پیراو جوشانیده
بنوشانند تپ تلخه که با تشنگی و تاپاک باشد فی الحال دفع گردد و اگر صندل و بیخ بهنی و سندهی با آن بیامیزند زیاده تر فائده رساند نوع دیگر سعد
و پیراو بیخ بهنی و موتهه و صندل هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ تلخه که با تشنگی و تاپاک و درد پهلو و ناآرزوی طعام باشد دفع
گردد نوع دیگر بیخ و کشنیز و شکر هر دو در آب انداخته در شبنم بدارند و بامداد خوب آس کرده بنوشانند ازین تپ تلخه که با تاپاک درونی باشد فرو
نشیند نوع دیگر صندل و ملهٹی و انگور منقی و جواسه و کٹکی برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ تلخه که با تاپاک و ناآرزوی طعام باشد دفع
گردد نوع دیگر آرد مونگ پاک کرده چهل درم در جوش ملهٹی پخته بخورانند ازین تپ تلخه زائل گردد نوع دیگر بالا و موتهه و کشنیز و صندل و ملهٹی و
گلوی و بانسه و بیخ بهنی برابر گرفته و جوشانیده سرد کرده و مقداری شهد و شکر انداخته بنوشانند ازین تپ تلخه و رکبیت قوی غالب و تشنگی و
تاپاک دفع گردد نوع دیگر چرائته و اتیس و لود و موتهه و اندرجو و گلوی و بانسه و سندهی و بیل خام جمله را متساوی گرفته و بنوشانیده و مقداری شهد
انداخته بنوشانند ازین تپ تلخه که با تیسار و رکبیت و دمه و سرفه باشد دفع گردد نوع دیگر هلیله آس کرده با روغن ستور و روغن کنجد و شهد آمیخته بلیسانند
ازین تپ که با تاپاک و سرفه و رکبیت و دمه و قی باشد البته دفع گردد و کسی را که تپ تلخه با تاپاک باشد آنکس را بالای قصر پاکیزه در شعاع ماهتاب
بخوابانند آرام یابد علاج صاف ساختن دهن مریض هلیله و برنگ و پپل دراز و لود و زردچوب و دارهلد و تجوتی هر همه متساوی گرفته آس
کرده و با شهد آمیخته غرغره کنانند بعده به آب خالص غرغره کنانند تا که دهن صاف شود و تلخی دهن و علتهای او دور شوند و دهن صاف و بامزه
باشد و خشکی دهن دور گردد و آرزو بر طعام پیدا آید و صاحب تپ تلخه را جوش مونگ و برنج پخته و مقداری شهد یا شکر تری در وی انداخته بخورانند
علاج تپ بلغمی پوست جهنون و گلوی و نیم و پوست بیخ نیتسند و هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و قدری شهد انداخته بنوشانند ازین تپ
بلغم دفع شود نوع دیگر سندهی و پپل و پپلامول و چیتا و ... چوب و اندرجو و کٹکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین نفع دهد نوع دیگر
زردچوب و چترک و نیم و بیخ بهنی و اتیس و بچ و کوتهه و اندرجو و مرهری و پلول هر همه متساوی گرفته بجوشانند و اندکی پپل گرد آس کرده و مقداری شهد
مخلوط ساخته بنوشانند ازین تپ بلغمی دفع شود نوع دیگر کلیسر و اتیس و کوتهه و جواسه و موتهی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند
همین فائده دهد نوع دیگر موتهی و اندرجو و آمله و هلیله و بلیله و کٹکی و پهالسه جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین نیز تپ مذکور
دفع گردد اکنون علاج چند از طب یونانی گفته می آید بیارند بیخ ترنج و سندهی و بلیله و پلول جمله متساوی گرفته و جوشانیده و دران اندکی
جواکهار انداخته بنوشانند نوع دیگر هلیله و بلیله و آمله و نسوت و موتهی و کٹکی و اندرجو و پلول و کروالہ و چیرہ هر همه را متساوی گرفته و جوشانیده
و مقداری شهد انداخته بنوشانند تپ مذکور دفع گردد و سرفه و انواع علت گلو نیز دفع شود نوع دیگر نیم و سندهی و گلوی و سترا ول و کچور و چرائته

ف

علاج صاف ساختن دهن مریض

علاج

تپ بلغمی

وبهکرمول وپیپل دراز وکشائی هر همه را برابر گرفته وجوشانیده وقدری شهد آمیخته بنوشانند تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر هلیله و بلیله و آمله و پلول و پانسه وگلوی
وکتکی ونیلول هر همه برابر گرفته وجوشانیده وقدری شهد آمیخته بنوشانند نوع دیگر آمله هلیله وپیپل دراز وچیتره این هر چهار را متساوی گرفته وجوشانیده
وقدری شکر آمیخته بنوشانند ازین گرسنگی بسیار شود و انواع تپها زائل گردد و ازین کف نیز دفع گردد و خلط را نیز پخته گرداند و خلط رسوده و طعام را هضم کند
نوع دیگر برگ سنبهالو جوشانیده وپیپل دراز سوده در وی انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور زائل گردد و درد ساق و زانو وخاصه شنوائی که رفته باشد
باز آید نوع دیگر کاپهل وبهکرمول وپیپل دراز وکاکراسینگی هر همه برابر آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بلیسانند ازین تپ بلغمی و دمه و سرفه و غلبهٔ
بلغم دفع گردد واین معجون را بهندی چاتر بهدرکا اولیه نامند نوع دیگر هلیله بلیله و آمله وپیپل دراز این هر چهار را متساوی گرفته و آس کرده
و با شهد آمیخته بلیسانند ازین تپ بلغمی دفع گردد و برای دفع دمه و سرفه داروی مذکور بغایت نافع بود و بجهت دفع دمه و سرفه داروی مذکور با سرکه و شهد
و روغن گاو بسیار مفید و مجربست نوع دیگر کاپهل وبهکرمول وکاکراسینگی و موتهه و کتکی و کچور این هر همه را برابر بگیرند و یکی ازین داروها
باریک آس کرده در شیرهٔ ادرک و شهد آمیخته بلیسانند تپ بلغم و درد باد و ناآرزوی طعام وقی و دمه و سرفه دفع گردد نوع دیگر پیپل دراز آس کرده
با شهد بلیسانند ازین دمه و سرفه و تپ و بیهه و کهکهک بالکل دفع شود و برای بچگان این داروی سخت موافق و مفیدست نوع دیگر زیره و شکر ترے
برابر این هر دو را در شیرهٔ انار دانه انداخته غرغره بکنانند آرزوی طعام شود باید که جوش منگ با برنج پخته خوردن دهند علاج دافع تپ که از

علاج دافع تپ که از غلبهٔ باد و تلخه باشد

غلبهٔ باد و تلخه باشد راسن و پانسه و ترپهله و کرماله هر همه را متساوی گرفته و جوشانیده و بدهند ازین تپ مذکور دفع شود اکنون چند علاج برای
دفع تپ مذکور از طب سنگسین گفته می آید کشائی و بریارا و راسن و ترایمان و گلوی و بدهارا هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بدهند تپ مذکور دفع گردد
نوع دیگر هلیله و بلیله و آمله و پوست سنبل و راسن و کرماله و پانسه هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر چرایته و
گلوی و انگور و کچور جمله متساوی گرفته و جوشانیده و اندکی قند در وی انداخته و سرد ساخته بنوشانند تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر ملهتی و گلچکان و
کلیسر و صندل و بهابهول و باربکهاره و لود و ترپهله و زیرهٔ گل نیلوفر و شمسی و بهالسه و پونال جمله متساوی گرفته و سحق کرده و آب در آن انداخته در شبنم بدارند
و صبح بجامهٔ پخته بستانند بعده قدری شهد و شکر و ثمار شالی سحق کرده در وی انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور که با تشنگی و ناآرزوی طعام و دوران سر
ورکینت باشد فی الحال دفع گردد چنانچه ابر از تندی باد میرود دور گردد نوع دیگر سندهی و گلوی و موتهه و چرایته و کچول بزرگ هر همه برابر گرفته
بجوشانند و از جامهٔ پخته بنوشانند ازین نیز تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر بریارا و بهارنگی و گلوی و پوست بیخ بید انجیر و صندل و بیخ بهنی و پیرا و بالا
و پیپل دراز و موتهه جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند که ازین ادویه تپ مذکور و درد گرههای اندام را دفع گرداند نوع دیگر گلوی و پیرا و موتهه
و چرایته و سندهی هر پنج چیز را جوشانیده بنوشانند تپ مذکور را دفع گرداند و این معجون را بهندی پنهبهدرکا گویند نوع دیگر نیل اتپل یعنی نیلوفر قرمزی
که کبود میشود و بیخ بهنی و بریارا و بدهارا و گهه و ملهتی و انگور و گلچکان و بهالسه هر همه را متساوی گرفته و جوشانیده و سرد کرده بنوشانند ازین تپ مذکور و
یاره گوکی و بهویتی دفع گردد نوع دیگر کرماله و موتهه و ملهتی و بیخ بهنی و هلیله و نیم و چوب دارهلد و پلول و نیم و کتکی جمله متساوی گرفته وجوشانیده
بنوشانند ازین تپ مذکور دفع شود نوع دیگر جوش انار دانه و آمله و منگ برای تپ مذکور مفیدست و اگر در تپ مذکور سخت تاپاک شود جوش نخود

علاج تپ که از باد و بلغم باشد

بدهند علاج تپ که از باد و بلغم باشد دار بهای ارکبد هاکن جوشانیده و قدری شهد در آن انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و
اکنون چند علاج از طب چنتامن نکلیسن نوشته میشود کشائی گلوی و سندهی و بهکرمول جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور
که با دمه و سرفه و ناآرزوی طعام و درد پهلو باشد دفع گردد و این دارو برای دفع تپ سنپاتی هم نیکست نوع دیگر موتهی و پیرا و سندهی و گلوی
و جوانسا جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور و تاپاک و ناآرزوی طعام و تشنگی و خشکی گلوی و کام فی الحال دفع گردد نوع دیگر
زیرهٔ ترنج با نمک و منگ و سیحق و پیپل گرد آمیخته و غلوله ساخته مریض را باید که در دهن بدارد ازین انواع علت دهن که از باد و کف شده باشد تا آن

مزه و تشنگی دهن و کام و ناآرزوی طعام دفع گردد **نوع دیگر** کریماله و نیلوفل و موتهه و کتکی و بلیله حمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور که با
خلط بعده و درد شکم و باد و کلفت باشد دفع گردد و گرسنگی افزاید و خلط بسته هضم گردد **نوع دیگر** پلپل مول و نیلوفل و چاب و چیتره و سندهی هر پنج ادویه برابر گرفته
و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد **نوع دیگر** چرایته و موتهه و گلوی و سندهی جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و این علاج را نیز
چاتر بهدر کا گویند **نوع دیگر** پلپل مول در آب بجوشانند و مقداری بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و پیچه نیز دفع شود **نوع دیگر** نیم و گلوی
و سندهی و دیودار و کاینهل و رسکلی و پنج برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین شکستن بندهای اندام و سرفه و ناآرزوی طعام که بسبب تپ مذکور
شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** دیودار و پیپرا و بهارنگی و موتهه و بچ و کشنیز و کاینهل و بلیله و سندهی و کرنج حمله متساوی گرفته بجوشانند و سحیق انگوزه
بریان و مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور که با هکهک و سرفه و دمه و گرفتگی گلو و سیلان منی بوده باشد زود دفع گردد **نوع دیگر**
دسمول جوشانیده و پلپل در آن آس کرده در وی انداخته بنوشانند ازین تپ مذکور که ناگوارگی و بسیار خواب و درد پهلو و دمه و سرفه و تشنگی باشد دفع
گردد و علتی دیگر که از باد و بلغم باشد نیز دفع گردد **نوع دیگر** در تپ مذکور که دمه و سرفه و کری گوش و درد ران و زانو و ساق و مانند آن باشد درین
جاها گرمی آتش که آنرا سبید گویند رسانیدن موافق است و سبید برین نمط کنند بیارند سفال بزرگ و در آن ریگ را بریان کنند بعده برگ بید انجیر
بالای جامه فراز کرده ریگ مذکور بنهند و یا سرکه هندی یا با دوغ ترش سرشک زده گره بندند و عضوی که باد در باشد بران بنهند ازین درد مذکور دفع
گردد بعده ترب خشک جوشانیده بنوشانند درد دفع درد مذکور موافق آید **علاج تپ بلغم و تلخه** بیارند کتکی سه درم با شکر آمیخته با آب گرم بخورانند
تپ مذکور دفع گردد **اکنون** چند علاج از طب حیتامن و نکسین گفته می آید گلوی و نیم و کشنیز و رکتچندن و کتکی حمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند
ازین تپ مذکور که با تشنگی و تاپاک و ناآرزوی طعام باشد برود و قی نیز دفع گردد **نوع دیگر** پلول و نیم و ترپهله و ملهتی و بریارا حمله متساوی گرفته و
جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** کشنیز و پلول هر دو را جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و گرسنگی افزاید و بلغم دور شود
و داروی مذکور باد و تلخه را در محل خود روان کند و خلط رود را هضم سازد و غایط بسته روان گرداند **نوع دیگر** پلول و رکتچندن و مرهری و کتکی و پاڑهی
و گلوی حمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور که با ناآرزوی طعام و قی و خارش باشد دفع شود و اثر زهر نیز دفع گردد **نوع دیگر** ترپهله
و تر اجان و انگور و کتکی هر همه برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ بلغم و تپ تلخه زائل گردد و هر سه خلط براه خود روان گرداند **نوع دیگر** کرا و
پدماکهه و سندهی و رکتچندن و گلوی و پلپل و کشنیز هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و سرد کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین تپ دفع گردد
نوع دیگر گلوی و اندرجو و نیم و پلول و کتکی و سندهی و موتهه حمله متساوی گرفته و جوشانیده و مقداری پلپل در آن سوده در وی انداخته بنوشانند
ازین تپ بلغمی و تپ تلخه دفع گردد و مزه دهن ازین نیک شود و سیلان آب دهن ازین نیک شود و روانی لعاب و ناآرزوی طعام و قی و
تشنگی و تاپاک برود و این کارها را بهندی انبرت اشتک نامند **نوع دیگر** کتائی و گلوی و بهارنگی و سندهی و اندرجو و جوانسا و چرایته و صندل
و موتهی و پلول و کتکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور که با تاپاک و تشنگی و ناآرزوی طعام و قی و سرفه باشد هر همه زائل
گردد و علتهای دل نیز دفع گردد **نوع دیگر** پلپل بالا موتهه رکتچندن پاڑهی مرهری گلوی سندهی بچ پهنی کتکی هر همه متساوی جوشانیده بنوشانند
ازین حمله تپها تلخه و خون و تاپاک و ابلیت دفع شود **نوع دیگر** چرایته گلوی موته سندهی پاڑهی اسیر بالا حمله متساوی الوزن گرفته جوشانیده
بنوشانند تپ مذکور زائل گردد **نوع دیگر** کتائی و گلوی و سندهی و پهکرمول و چرایته حمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین هر هشت نوع
تپ دفع گردد **نوع دیگر** بهارنگی و پهکرمول و موته و کتائی بزرگ و خار خسک و کهار و سندهی حمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ
مذکور که با دمه و سرفه و ناآرزوی طعام و درد پهلو باشد دفع گردد **نوع دیگر** در شیرهٔ برگ تنبول و شیرهٔ بانسه یا شیرهٔ گلهای بانسه شهد و شکر انداخته بنوشانند
ازین تپ مذکور که با کثافت و باد یرقان باشد دفع گردد **نوع دیگر** سندهی و اندرجو و موته و صندل و کتکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و در آن

مقداری سحیق پلپل در آن انداخته بنوشانند از این تپ مذکور که با بیهوشی و دوران سر و نا آرزوی طعام و قی باشد دفع گردد **نوع دیگر** انگور و کرواله و جوانی و کشنیز و موتهه و پلول هر همه بمساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از این تپ مذکور که باد و درد و تا پاک و قی و انتفاخ شکم باشد دفع گردد **نوع دیگر** پلول و غله جو و کشنیز و منگ و آمله و صندل حمله بمساوی بستده و جوشانیده بنوشانند از این تپ مذکور که با تشنگی و تا پاک و قی باشد دفع گردد **نوع دیگر** کشنیز و پلول هر دو برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند از این تپ مذکور که با سوزش بول و تا پاک درونی باشد زائل گردد و جوش نم و پلول نیز همین فایده رساند **علاج تپی که از هر سه خلط باشد** زرد چوب و ناگر موتهه و آمله و بلیله و بلیله و کلکی و نم و پلول و دیودار و کلی ای خورد هر همه مساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از این تپ مذکور دفع گردد و اخلاط نیز پخته شوند و آماس و نا آرزوی طعام نیز دفع گردد **نوع دیگر** تربهله جوشانیده برابر او روغن ستو یار کرده بنوشانند همین فایده دهد و در طب نکسیین و خیتامن گفته است که علاج تپ سنپاتی بیکی از این دو نوع کند اول آنکه میان اخلاط ثلثه هر کدام که نقصان پذیرفته باشد آنرا بعلاج مناسب افزون گرداند و دوم آنکه در میان اخلاط ثلثه هر کدام که زیادت گشته باشد بعلاج ملائم آنرا کم گردانیده برابر و موافق اخلاط دیگر بیارند که معتدل گردد و برای تپهای دیگر هر خلطی را که زیادت به بینند آنرا کم گردانند و آنکه نقصان پذیرفته باشد و برا زیادت نکنند و بعضی میگویند که در تپ سنپاتی اول علاج بجهت دفع غلبه بلغم کنند تا باعتدال آید زیرا که بلغم بدشواری معتدل گردد علی الخصوص درین تپ و اگر مریض تپ سنپاتی را بغیر خوردن دارو گرسنگی زور آورده باشد و آنرا طبیب گوشت و برنج پخته بخوراند آنچنان طبیب را جاهل احمق دانند و اگر در تپ سنپاتی تا پاک زیادت شود و طبیب آب سرد بر سر شک در اندام مریض بزند نیز مریض مذکور بزید و اینچنین طبیب را طبیب نشاید گفت و اگر مریض از رنج تپ سنپات بلرزد و یاوه گوید و طبیب آنرا بروغن ستو بنوشاند نیز مریض مذکور هلاک گردد و اینچنین طبیب را نیز طبیب نشاید گفت و اگر مریض تپ سنپاتی را درد پهلو خیزد و تشنگی پیدا آید و کام خشک گردد و طبیب آنرا آب خام بنوشاند آن طبیب را نیز صورت مرگ دانند و حکما گویند علاج کردن برای تپ مذکور همچو دزد یا شنا کردن ست و آنکه برای تپ سنپاتی علاج کنند گوئی که با مرگ جدل میکنند و آنکه از دریای رنج مریض تپ سنپاتی را بدست علاج برون آرد آنرا حکیم حاذق و کامل دانند و آنچنان حکیم از دنیا و آخرت بکدام چیز بهره مند نگردد و بعضی گویند که در تپ سنپاتی اولاً علاج دفع بلغم می باید کرد زیرا که چون بلغم دور شود منافذ درونی کشاده گردد و وجود سبک شود و تشنگی و تاپ فرو نشیند و برای مریض سنپاتی فاقه کنانیدن و رسانیدن گرمی آتش چنانچه بالا گفته شده است و دارو در بینی چکانیدن و غلوله دارو در دهن نگاه داشتن و دارو آس کرده که از وی اولیه ساخته باشند لیسانیدن و سرمه دارو در چشم کشیدن شاید که موافق و مفید آید که فاقه تا سه روز یا پنج روز زیاده روز زیادت تا مدام که اخلاط آرام یابند مریض را کردن فرمایند بدانکه مریض فاقه تقویت اخلاط میکند چون اخلاط فرو نشینند دو روز فاقه کردن نتواند و کف و تلخه تهی آبی اند بدین سبب صاحب کف و تلخه فاقهای بسیار کشیدن نتوانند و صاحب باد فاقه کردن نتواند و چون مریض فاقها ملائم مرض کرده باشد باید که غلوله داروها که آنرا کول گویند در دهن داشته برون افگنند تا کدورت دهن و زبان و حلق نیز دور گردد و لذت ذائقه طعم ادراک کردن تواند بعده از ترا ترشالی بسیت ساخته با نمک سنگ آمیخته بدهند اگر این بسیت نیکو منهضم شود بدانند که مریض مذکور به شده است و بعضی گویند که ترا ترشالی سرد است برای سنپاتی نباید داد و جمهور جواب میدهند که ترا ترها هضم و افزاینده گرسنگی است پس معلوم شد که سرد است باید که ترا در جوش دمعمول انداخته بدهند مفید باشد **نوع دیگر** جو و کنار و کلتهی و منگ و ترب خشک و کشنیز و سندهی هر یکی ده گان درم گرفته و جمله را جوکوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند چون کمیسه بماند سرد کرده بنوشانند تپ سنپاتی دفع شود و کف و باد و خلط رود نیز دفع گردد و حلق و دهن و سینه صاف گردد و این علاج را بهندی بست مشتک نامند و اگر سندهی و کشنیز درین ترکیب داخل نسازند این ترکیب را خمیشتاک نامند تدبیر **کول** سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز و نمک سنگ این هر چهار چیز را بتساوی گرفته و باریک آس کرده در شیره ادرک خمیر ساخته غلوله بندد و یکان غلوله در دهن باید که مریض مذکور نخستی بدارد و لعاب از دهن بیندازد و بحسب غلبه خلط و زور خود مریض مذکور دو یا سه یا چهار کرت همچنین کند کف که در بندهای گردن و پهلو و

علاج تپ سنپاتی که از هر سه خلط باشد

سر و گلو و سینه باشد بیرون افتد و اندام سبک گردد و درد بندها و تپ و بیهوشی و زیادتی خواب یعنی تندرا و غلبهٔ دمه و سرفه و بلغمهای گلو دفع گردد و گرانی بدن
و گرانی چشم و سیلان آب دهن نیز دفع گردد و مزهٔ دهن نیکوتر شود و حکمای هند برای مریض سنبات که علل مذکور سخت موافق و مفید گفته اند تدبیر ناس
سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز و نمک سنگ و شهد این هر پنج چیز را با شیر تلسی و تر سحق نموده در بینی بچکانند از ین بلغم که زور آورده باشد و باد و علل
دماغ دفع گردد نوع دیگر مغز چوب درخت کلهیکان و نمک سنگ و بیخ و پلپل دراز و پلپل گرد هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در بینی مریض
مذکور بچکانند از ین بیهوشی زائل گردد و تدبیر اولیه یعنی داروی لیسیدنی بیاید آمله جوشانیده انگور و سندهی هر سه را باریک آس کرده با شهد مخلوط ساخته
اولیه مرتب گردانند و برکف دست داشته مقداری بلیسانند از ین بیهوشی و دمه و سرفه و تپ مذکور دفع شود نوع دیگر کایپهل و پهکر مول و کاکراسنگی
و سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز و جوانسا و سیاه دانه هر همه متساوی گرفته و آس کرده با شهد مخلوط ساخته اولیه سازند و مقداریکه بخوش آید برکف دست
نهاده بلیسانند این داروی سنبات قوی را دفع کند و پهک و دمه و سرفه و علتهای گلو را نیز دور گرداند و اگر مریض مذکور را کف زیادت باشد سحق
داروهای مذکوره را با شیرهٔ ادرک آمیخته و شهد انداخته بلیسانند و این را اشتانکا اولیه گویند و برای علتهائی که از بن گلو تا سر در میان باشد
دارو در وقت شام بدهند و از جهت دفع علتهای فرود گلوی دارو در وقت صبح بدهند و بعضی حکما میگویند که برای دفع علتهای سنبات شهد باید داد
زیرا چه شهد با اشیای سرد نافع ترست نه با اشیای گرم و اشیای سرد برای سنباتی مطلقا ممنوع ست و باید دانست چند داروئیکه از یک
نوع بوند بیایی مریض را نباید داد چنانچه چند کاڑهه یکبارگی دادن ممنوع ست و اگر از انواع مختلفه بوند چند کاڑهه و اکهن و مانند آن هر همه
بیکبارگی دادن ممنوع نیست اگر احتیاج افتد هر همه بیکبارگی بعمل باید آورد و اگر باد و بلغم یکسان غلبه کرده در کام و گلو و سپرز مریض بیایند و
درین محلها خشکی پیدا آید و زبان خشک و سخت شود و جا بجا بطرقد انگور سحق کرده با شهد و روغن ستور آمیخته بر زبان طلا کنند مفید بود و چون
مریض را خوی بسیار آید کلتهی بریان کرده آس کنند و بر روی و اندام او بمالند خوی نیاید و یا آوند نمک که کهنه باشد آس کرده و با سحق پلپل دراز
آمیخته بر محل مرض بمالند همین فائده دهد نوع دیگر پلپل گرد و سندهی و پلپل دراز و پلیله و لود و پهکر مول و چرایته و کتکی و کوتهه و کچور و اندرجو هر همه
برابر گرفته و باریک آس کرده بر اندام بمالند از ین نیز خوی که از اندام بسیار آید و گرفتگی گلو و درد بندها دفع گردد نوع دیگر چرایته و سیاه دانه و کتکی و
بیخ و کایپهل جمله متساوی گرفته و باریک آس کرده بر اندام بمالند از ین خوی که بسبب سنبات آمده باشد دور گردد فائده چون مریض سنباتی را
وقت دادن دارو شود باید که داروهای دسمول جوشانیده و پلپل دراز آس کرده دران انداخته بنوشانند از ین تپ سنباتی دفع شود نوع دیگر
بیضهٔ ماکیان سفید مریض مذکور را بنوشانند و در چشم او کشند و در بینی او بچکانند از ین سنبات اگرچه قوی باشد فی الحال مرض مذکور دفع شود نوع دیگر
دسمول و کچور و کاکراسنگی و پهکر مول و جوانسا و بهارنگی و اندرجو و پلول و کتکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و سرد ساخته بنوشانند از ین تپ
مذکور دفع شود و گرفتگی سینه و دمه و سرفه و پهک و قی و ارچک و بدهضمی و سوب و درد پهلو هر همه دفع گردد و این دارو را بهندی اشتادس انک کاڑهه
نامند نوع دیگر دسمول بجوشانند و پلپل دراز و پهکر مول دران انداخته بنوشانند از ین سنبات که با اندر و باشد دفع گردد و این ترکیب را بهندی
برهستیاد کاڑهه گویند نوع دیگر کچور و پهکر مول و کتائی خورد و کاکراسنگی و جوانسا و گلوی و سندهی و بارنگی و چرایته و کتکی هر همه متساوی
گرفته و جوشانیده بنوشانند از ین تپ مذکور که با دمه و سرفه و گرفتگی گلو و بستگی دل و تشنگی و تاپاک و درد پهلو و تندرا یعنی بی خوابی چشم بسته ماندن دفع گردد
و این ترکیب را اشتیاد کاڑهه گویند نوع دیگر دیودار و سندهی و چرایته و کشنیز و کتکی و اندرجو و چپیل و موتهه و دسمول هر همه متساوی گرفته جوشانیده
بنوشانند از ین تپ مذکور که با دمه و سرفه و پهک و قی و درد پهلو و گرفتگی دل باشد فی الحال دفع شود و این ترکیب را دوتیا اشتادس انک کاڑهه
نامند و این کاڑهه سخت مفید و موافق ست اگرچه تپ مهلک باشد آنرا دفع گرداند نوع دیگر گلوی و صندل و پدماکهه و سندهی و اندرجو و پلیله
و جوانسا و کرماله و اسیر و بارنگی و کشنیز و موتهه و کتکی و سونف هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑهه سازند و سرد کرده مقداری سحق پلپل دراز

انداختہ بنوشانند تپ مذکور کہ با تند راو سرفہ و دمہ و تشنگی و تاپاک و گرفتگی باد و بول و غایط باشد دفع گردد و این را کروجیاد کاڑہہ گویند نوع دیگر دہمول
و گلوی جوشانیدہ بنوشانند ازین نیز ہر سیزدہ نوع سنیپات و کرہمول و بیہوشی و ہکہک دفع گردد نوع دیگر سندہی و کچور و دہمول و گلوی و پارمی
و کچپیل مانند جو و چرایتہ و بانسہ ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند تپ مذکور فی الحال دفع شود نوع دیگر سندہی پیپل دراز و پیپل گرد و دہمول
و کچور و بہارنگی و گلوی برابر گرفتہ و کاڑہہ ساختہ بنوشانند تپ مذکور کہ باغلبہ باد و بلغم باشد دفع گردد بدانکہ اگر در سنیپات باد غالب باشد جوش
دہمول نیمگرم بنوشانند اگر کف زیادت باشد در کاڑہہ برہستیا دپیپل دراز آس کردہ انداختہ بنوشانند و اگر تلخہ غالب باشد بہالسہ و ترپہلہ و دیودار و کاہیل
و صندل و پدماکھ و کٹکی و دہمون برابر گرفتہ و جوشانیدہ وقت شب در شبنم بدارند و بوقت صبح جامہ بیز نمودہ بنوشانند ازین سنیپات کہ باغلبہ تلخہ باشد
دفع گردد نوع دیگر موتھہ و پیرا و اسیر و دیودار و سندہی و ترپہلہ و جوانسا و تخم نیل و کمیلا و نسوت و چرایتہ و پاڑہی و بریارا و کٹکی و ملہٹی و بنلول جملہ
متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند تپ مذکور کہ با تلخہ باشد بر و دستی گرہ ہای گردن و گرانی استخوان زنخ و درد سینہ دفع گردد نوع دیگر بہارنگی
و چرایتہ و نم و موتھہ و کٹکی و بچ و سندہی و پیپل دراز و پیپل گرد و بانسہ و خنظل و راسن و جوانسا و بلول و دیودار و زرد چوب و بادل و تبند و برہمی
و دار ہلد و گلوی و نسوت و اتیس و پہکرمول و ترائمان و کٹائی و پاڑہی و اندر جو و ترپہلہ و کچور کہ جملہ بیست و دو دارو میشوند ہر ہمہ را متساوی گرفتہ
و جوشانیدہ بنوشانند و این دارو را دوا ترلنس میگویند ازین دارو ہر سیزدہ نوع سنیپات کہ باد و دمہ و سرفہ و ہکہک قوی و درد مقعد و انتفاخ
شکم و بستگی بول و غایط و درد بندہای اندام و ماندگی و گرانی را نہا باشد فی الحال دفع گردد و پیش ازین دارو سنیپات نماند چنانچہ پیش شیر شرزہ
پیل نمی ماند نوع دیگر سندہی و فلفل دراز و فلفل گرد و موتھہ و ترپہلہ و نم و بلول و کٹکی و کرا و چرایتہ و گلوی و پاڑہی ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ
بنوشانند تپ سنیپاتی دفع گردد نوع دیگر ملوک کہ نوعی از لودست و نسوت و دانتی و بیخ بید انجیر ہر ہمہ متساوی گرفتہ بجوشانند و مقداری تخم نیل
آس کردہ و روغن گاو در ان انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد در سنیپات اگر داروی اسہال دادن خواہد ہمین دارو دادہ اسہال بکنانند نیک
مفید آید و اگر مریض را لرزہ بود و یا وہ گوید و عقل کم شود شوربای گوشت دراج و ولیج و لاوہ و خرگوش و گوشت آہو بدہند و روغن کہنہ از ان مادہ گاو
بر اندامش بمالند مفید آید اگر ازین علاجہا مرض مذکور نیک شود باید کہ از اشیا ئیکہ سخت مانع باشند و از شیر و از شور با و از خواب روز احتراز کنند
زیرا کہ مرض مذکور لاغر ولی قوتست و باد در وی اندک شدہ است اگر ازین چیزہا احتراز نکنند بلغم زور آرد و درد کہای ذہنی در آمدہ راہ باد بستہ تند را
بزرگ کند ان چشمہا گشت کنند و مریض یکشتاب نزند ہمین باز کردہ دار دوستان غلطیدہ ماند و حلقش بسبب غلبہ کف بستہ گردد پیدا کند درین
رنج مریض اگر در سہ شب بہ نشود امید حیات او نتوان داشت علاج دفع تند را آنست کہ روغن مالکنگنی و بیخ درخت بنداک تکیا کردہ و
سحق نمودہ در بینی مریض ناس بدہند فی الحال نیکو شود نوع دیگر نمک سنگ و فلفل گرد کہ سفید باشد و سرشف و کوتھہ جملہ متساوی گرفتہ
و با بول بز آس کردہ در بینی مریض مذکور ناس دہند تند را دفع شود نوع دیگر گل و شگوفہ و شاخ درخت جای و پیپل گرد و کٹکی و بچ و نمک سنگ
جملہ متساوی گرفتہ و با بول بز آس کردہ در چشم کشند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر تخم سرش و پیپل دراز و پیپل گرد و نمک سنگ و پیر و سیتل و بچ جملہ متساوی
گرفتہ با بول مادہ گاو سحق کردہ در چشم کشند ہمین فائدہ دہد و حکیم را شاید کہ چون مریض را تند را حادث شود کوشش و سعی کامل نمودہ آنرا بعلاج زائل
گرداند زیرا کہ آفتی عظیم است بدانکہ سنیپات کہ بہنبک او را ابہناس گویند و نشانی و بیان آن پیش گذشتہ ہست حکیم را باید کہ مریض این مرض را
مثل آوندگلی خام کہ بفرو شدن آب گداختہ گردد و بداند و طبیب را شاید کہ مریض مذکور را در دریای این رنج فرو شدن ندہد و بتدبیر نیکو و بعلاجی شناسیتہ
مریض مذکور را از ورطہ خلاصی بدہد و امید بکرم کارساز حقیقی جل ذکرہ نمودہ دست بعلاج معقول انداز د بہ گردد علاج آن انیست بیارند سیاہ دانہ
و پہکرمول و بیخ بید انجیر و ترائمان و سندہی و گلوی و دہمول و کچور و کاکراسینگی و جوانسا و بہارنگی و کدہیرنہ جملہ متساوی گرفتہ با بول مادہ گاو جوشانیدہ
بنوشانند مرض مذکور دفع شود و منافذ درونی صاف گردند نوع دیگر ترنج و پاکہان بہید و پوست بیخ نیل و کٹائی خورد و بزرگ و پارمی و پوست بید انجیر

هر همه متساوی گرفته و جوکوب کرده در بول ماده گاو جوشانیده و مقداری سحیق نمک سنگ در و انداخته بنوشانند همین فائده و هد و نیز درد و انتفاخ شکم دفع شود

نوع دیگر بهارنگی و بهکر مول و راسن و بیل و موتهه و سندهی و دیمول و پیپل دراز هر همه متساوی گرفته بجوشانند و در جوش مذکور انگزه بریان کرده و سحیق

نموده و سحیق پیپل دراز و شیره ادرک انداخته بنوشانند تپ سنپاتی که قوی باشد و امراض دیگر که از سبب سنپات سخت باشند درد پهلو و درد دل و

انتفاخ شکم فی الحال دفع گردد نوع دیگر ترنج و بیل خام و پاکهان بهید و هرد و کتائی و نسوت و بیخ بید انجیر هر همه متساوی گرفته در هشت حصه آب

انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بیخته بستانند و در ان مقداری بول ماده گاو و سحیق نمک سنگ و بریا و نمک سونچل انداخته بنوشانند تپ سنپات

که با درد دل و درد مثانه و نفخ شکم باشد دفع شود و این علاج را درین باب نیک مفید دانند نوع دیگر اندکی برنج در روغن ستور بریان کنند و از ان آشام

سازند و مریض را گرم گرم بنوشانند فی الحال تپ مذکور که با کهنگ و دمه و سرفه باشد دفع شود نوع دیگر کتائی و بهکر مول و بهارنگی و کچور و کاکراسینگی

و جواسه جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ مذکور که با زیادتی کف باشد دفع گردد نوع دیگر نسوت و حنظل و کتکی و ترپهله و کرواله هر همه متساوی

گرفته و جوشانیده و سرد ساخته و مقداری جواکهار سوده در و انداخته بنوشانند ازین جمله تپهائی که دران احتیاج باسهال باشد ازین دارو دفع شود

زیرا که این دارو مسهل است نوع دیگر کتکی و هلیله و نسوت و دانتی و سنا و چوب کهیر و کرواله هر همه برابر گرفته و جوکوب کرده در هشت حصه آب کاڑهه سازند

و سرد ساخته و مقداری جواکهار و نمک سنگ در وی انداخته بنوشانند ازین اسهال شود و تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر اگر مریض ازین زحمت بیهوش

گردد باید که سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد و نمک سنگ هر همه متساوی گرفته و آس کرده و با شیره ادرک خلط نموده و غلوله ساخته در دهن مریض بدارند هوشیار

گردد و اگر پیپل گرد آس کرده ناس بدهند همین فائده دهد نوع دیگر شیره ترنج و انگزه و سندهی آس کرده در بینی چکانند مریض مذکور نیز هشیار گردد

نوع دیگر شیره ترنج و شیره ادرک هر دو برابر گرفته گرم کنند و در ان مقداری سحیق نمک سنگ و سونچل و نمک بریا انداخته در بینی چکانند همین فائده

دهد نوع دیگر برگ پلول و زیره سیاه و هر دو کتائی و پیپل دراز و پیپل گرد و بیل خام و کریج بزرگ و تخم کریج خورد و مجیٹهه و ترائمان و سندهی هر همه متساوی

گرفته و جوشانیده بنوشانند تپ که با گرفتگی گلو و درد سینه باشد دفع گردد نوع دیگر کاینهل و موتهه و بیخ دیاڑهی و بهکر مول و زیره و پیپرا و دیودار و هلیله و

کاکراسینگی و پیپل دراز و چراتیه و کتکی و بهارنگی و اندرجو و سندهی و کچور و کشنیز و کاپهل هر همه متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑهه سازند و در ان مقداری

شیره ادرک و سحیق انگزه بریان نموده انداخته بنوشانند ازین تپ سنپات که در ان بن گوش را آماس که بهندی آنرا کرنمول نامند حادث گشته باشد و

سینان آنهنسهه ظهور یافته بود ازین دارو هر همه دفع گردند و نیز آماس گلو و تپ بلغمی و دمه و کلکلند و کند مالا و انواع امراض دهن و تباهی آواز حلق که آنرا

بهندی سر بهنگ نامند و گرانی سر و کری گوش و زیادتی چربی و کف دفع گردد و اگر درین دارو دیمول نیز انداخته و جوشانیده بنوشانند بسیار مفید آید

و تپ مذکور که با بیهوشی سخت باشد دور گردد و این ترکیب را بهندی برست کهتیلاد نامند نوع دیگر کریج و چیت و مجیٹهه و ترائمان و سندهی

و پیپل و کتائی خورد و کتائی بزرگ و زیره سیاه و پیپل دراز و سندهی و پیپل گرد و زیره سفید هر همه برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین گرفتگی گلو که در ین

مرض میباشد دفع گردد و علاجهای ابهناس سنپات که گفته شد اگر از ان بیهوشی مریض نرود باید که بر جبین و یا در پای او داغ کنند و درین سنپات

آماس که در بن گوش میشود باید که خون بکشایند و دارو های که ربانیده بلغم و تلخه باشند بر محل آماس طلا کنند و نزد بعض دریافته قی بکنانند و کول نیز بکنانند

و دارو های نیکه خوب و مزیل تپ مذکور اند جوش بگیرند و جوش مذکور را دو بخش سازند و یک بخش آن برنج کهنه از ان شالی سال بپزند چون پخته شوند

دوم بخش را دو سه کرت دران انداخته آشام بیرون کنند و آن برنج پخته مریض مذکور را بخورانند و یا در جوش مذکور مونگ انداخته بپزند و آشام ساخته

و بجامه بیخته بنوشانند و اگر در برنج پخته مذکور و یا آشام مسطور بعضم شود بدانند که مریض مذکور نیکو خواهد شد و نخواهد زیست و اگر کلتهی و کاپهل و سندهی

و سیاه دانه هر همه متساوی گرفته و آس کرده و مقداری گرم نموده بر سر آماس بن گوش طلا کنند نیکو شود نوع دیگر بیخ ترنج و ارنی و سندهی

و دیودار و راسن و خیر و هر همه متساوی گرفته و آس کرده و مقداری گرم ساخته بر آماس بن گوش طلا کنند ازین آماس مذکور دفع شود و آماس

نسخه برست کهتیلاد که ...

گلو نیز دفع گردد اکنون بیان ترکیب بعضی رسها از طب بس تناگر از برای دفع تپهای مذکور گفته می آید سیماب و گندھک و سنگ بصری و زرنیخ و توتیای سبز
و سهاگه هر همه را پاک و ستده ساخته برابر بگیرند و با شیرهٔ برگ کریلا یکروزه کهرل کنند بعده در ته دیگ مس دواروی مذکور را به پری یک انگشت یا نیم انگشت
بچسپانند و بالای ادویهٔ مذکور سرپوش نهاده مهر کرده بر مقداری که دیگ مذکور خالی مانده باشد به ریگ پر کنند و بالای ریگ مقداری شالی نهند
و دیگ مذکور بر دیگدان داشته ته دیگ آتش کنند تا که شالی مذکور بریان شده شکافته گردند هر وقتیکه مرتب شود درین وقت آتش از ته دیگ
دور کنند و دیگ مذکور را بر سر دیگدان سرد شدن بدهند آنگاه دیگ مذکور را فرود آورده و کشاده ریگ از وی دور کرده داروی مذکور که ته دیگ
سخت شده مانده باشد تراشیده بستانند و باز در کهرل انداخته و باریک آس کرده در ظرف زرین یا سیمین یا در ظرف عاج یا کانچ یا دیگر از قسم دهات
باشد در آن نگاه دارند و بوقت احتیاج مقدار یکماشه یا مقدار چهار حبه با پیپل در آن سحق نموده و مخلوط ساخته بر برگ تنبول نهاده بمریض تپ سنبات
بدهند از بین تپ لرزه دفع گردد و اگر سه روز متواتر بدهند تپ ناغه که بعد یکروز یا دو روز می آید از بین نیز دفع شود و این رس را بهندی سیت بهنجی
رس نامند نوع دیگر سیماب پاک کرده و گندھک پاک کرده و زهر صاف کرده هر همه برابر و برابر انهمه تخم دهاتوره و مقدار انهمه ترکته گرفته سه روز
کهرل کنند و شیرهٔ ادرک می انداخته باشند چون مرتب شود در ظرف زرین یا سیمین یا هر چه صاف و پاکیزه باشد نگاه دارند بوقت حاجت مقدار
یکحبه یا دو حبه با شیرهٔ جنبهیری یا با شیرهٔ ادرک بخورانند از بین جمله انواع تپ ناغه و غیر ناغه و تپ انواع سنبات دفع گردد این رس را جوراکس
نامند نوع دیگر سیمابی که از شنگرف کشیده باشند یکحصه و زرنیخ طبقی دو حصه گندھک نیمی از سیماب و منسل نیمی از گندھک بستانند جمله
یکجا کرده با شیرهٔ بارکریله چهار پاس کهرل کنند بعده داروی مذکور در دیگ به پری نیم انگشت ته دیگ بچسپانند و بالای داروی مذکور سرپوش
نهاده مهر کنند و تتمهٔ دیگ را بریگ پر کنند و بالای ریگ مذکور مقداری شالی بدارند و بر دیگدان نهاده زیرش آتش کنند تا آنکه شالی مذکور
بریان گردد بعده آتش از ته دیگ بیرون کشند و دیگ مذکور را بر دیگدان سرد شدن بدهند آنگاه داروی مذکور را از ته دیگ تراشیده بستانند
و یکپاس در شیرهٔ ادرک کهرل کرده در ظرف زرین نگاه دارند بوقت حاجت مقدار دو حبه ازین دارو دو حبه سحیق پیپل گرد آمیخته بر برگ تنبول نهاده
بخورانند از بین تپ سنباتی که با لرزه بود دفع شود و از خوردن رس مذکور چون گرسنگی غالب شود برنج سخته بخورانند از بین رس باد و بلغم و تلخه
که فاسد گشته باشد معتدل گردد و این رس را تال کیسر رس نامند نوع دیگر سیماب پاک کرده و گندھک صاف کرده و مس کشته و ترکته
و تربهله و کنکی و نسوت و چیتره و تخم دهاتوره و بیخ اگ و سهاگه بریان کرده و زهر ستده کرده هر همه متساوی بگیرند و مقدار انهمه چیپال ستده کرده
بستانند و جمله را در کهرل انداخته یکپاس کهرل کنند تا آمیخته گردد بعده یک اسقیه از شیرهٔ زقوم بدهند و یک اسقیه از جوش دانتن بدهند بعده
مقدار یکان حبه با غلوله ببندند وقتیکه تپ نوبانوبه باشد یکان غلوله خوردن دهند تپ مذکور زائل گردد و نیز درد شکم و گوله و بند رگ و بواسیر
و سنگرهنی و اجیرن و منداگن و اره چک و سپیده بستگی شکم و انواع علت شکم دفع گردد و این رس را بدیادھر رس نامند نوع دیگر سیماب
صاف کرده و زهر ستده کرده و گندھک ستده و پیپل در ازپیپل گرد و تخم اوشگن هر همه برابر گرفته چار پاس با شیرهٔ برگ دهتوره کهرل کنند بعد تپ
مرتب شود نگاه دارند و مقدار یکان حبه مریض سنبات را بدهند و بالای او انوپان کاڑهه که از بیخ اگ ساخته باشند و مقداری ترکته سوده در وی
انداخته بنوشانند از بین تپ سنبات فی الحال دفع گردد و اگر گرسنگی بهم رسد برنج رنسال که کهنه بود پخته با جغرات ماده گاو و مصری سوده انداخته
بخورانند و اگر بخوردن این رس مذکور مریض را گرمی بدهی و بدو سرشک آب سرد با اندام او زنند و جامه تر کرده بالای او بدارند و مروحه بجنبانند
و باد رسانند و دیگر تدبیرهای سرد کار برند و این را بهندی پنج بکتر رس نامند نوع دیگر بیارند سیماب صاف کرده و او را با هر سه کهار یعنی
جواکهار و ساجی و سهاگه و هر پنج نمک یعنی نمک سنگ و سونچل و ربیاد و نمک دریا و نمک کلر یعنی نمک شور بگیرند و کهرل کنند بعده بیارند هلدی
و سندهی و انگره و هر همه برابر گرفته و این هر سه را علیحده با شیرهٔ بیخ اونکه سحق نموده و باریک ساخته ازین بوته با سرپوش بسازند و درین بوته

سیت بهنجی رس

جوراکس

تال کیسر رس

بدیادھر رس

پنچ بکتر رس

سیماب مذکور را ندازند و مهر کنند و بوته مذکور را خشک کرده با جامه محکم بپیچند و بعده و تا آوندی بزرگ پر کرده یعنی کانجی پر کرده بر دیگدان نشانند و سیماب
مذکور را بر بالکاجنتر دهان آویزان کرده چار پاس آتش بتدریج کنند پس فرود آرند و سیماب مذکور را ازان کشیده بستانند بعده سیماب مذکور را گیرند و در
شیره چترک بندی کهرل کنند و روز دوم چار پاس در شیره بهنگره و چار پاس در شیره برگ دهاتوره و در شیره ارنی و در شیره تلبرنی و ششم روز در شیره برهمی
و هفتم روز در شیره گنوار و هشتم روز در شیره آب بجبیاره و نهم روز در شیره ادرک و دهم روز در شیره برگ کنه نجهه و یازدهم روز در شیره چتیره و دوازدهم روز در
شیره پارسی و سیزدهم روز در شیره پلول و چهاردهم روز در شیره کالمی و در هر یکی چار پاس تسقیه بدهند چون تمام تسقیه ها خورده باشند بعده مقدار
سیماب مذکور گندهک صاف کرده و فلفل گرد یکجا کرده سحق کنند چندانکه توانند آنگاه در تلخه طاوس و در تلخه ماهی و زهره و زهره بز و زهره جاموس
و زهره کبوتر و مقراج و زاغ و آهو و مرغ و مار سیاه و در تلخه هر یکی یک پاس تسقیه بدهند اگر از همه تلخه جانوران بهم رسد بهتر باشد و الا هر قدر که پیدا شوند تسقیه
داده مرتب سازند و مریض سنپاتی را مقدار یکدانه خردل یا دانه برنج یا دانه جو یا دانه ماش یا مقدار حبه سرخ با شیره ادرک و یا کلک تر کرده بدهند و
بالای او سه عدد فلفل دراز و نیم ماشه بخورانند سنپات قوی فی الحال دفع گردد و اگر از خورانیدن رس مذکور گرمی بسیار پیدا شود شربت
مصری بنوشانند و اگر گرمی زیاده تر باشد آب سرد و مشک در اندام مریض بزنند و یا آب سرد غسل کنانند و یا جامه تر کرده بالای مریض بدارند و مروحه
جنبانند و باد رسانند و انار و نیشکر بخورانند و اگر مریض مذکور ضعیف بود درین عملها از کسب تواند شدن انار بخورانند و گلهای نیلوفر بر بستر او فراز کنند
و مسکن را سرد سازند و دیگر تدبیرهای سرد بکار برند و اگر طعام طلبد و گرسنگی رسد برنج کهنه پخته با خضرات و مصری بخورانند گرمی برود و سنپات دفع گردد
و این را کالاگن رودر رس نامند اکنون ترکیب بعضی رسها از گرنتهه سارنکدهر گفته میشود هرتال و نیلاتهوتهه و مس کشته و سیماب صاف
کرده و گندهک شده هر یکی سه کان درم گیرند و آب ترپهله چار پاس کهرل کنند بعده غلوله بسته در سرابه گلی و سرابه دوم بالای او داشته مهر کنند
و بگل حکمت گرفته خشک سازند و در پاچک دشتی گجپت دهند چون سرد شود بیرون آرند پس هفت تسقیه از شیر آک بدهند و هفت تسقیه از شیر تهوهر
و هفت تسقیه از جوش دانتی و هفت تسقیه از جوش نسوت و یک تسقیه از شیره ترپهله و سه تسقیه از شیر گرواله و سه تسقیه از شیره ناگ کیسر بدهند بعده
چار پاس خشک کهرل کنند و این را در ظرف سیمین نگاه دارند و مقدار یک حبه یا دو حبه یا سه حبه با عرق بیلمول و دو درم قند سیاه و دو و نیم برگ تلسی تا سه روز
متواتر همین ترتیب بخورانند و اگر غذا طلبد برنج پخته با شیر بخورانند ازین رس جمله انواع تپها دفع شود و این را بسبب جرار رس گویند نوع دیگر
زهر مقدار ده درم بستانند و باریک بسایند و مقدار یک درم سیماب کشته و دران انداخته سحق کنند تا که توانند بعده بیارند و سرابه گلی که خام باشد و این
سحق را در یکی سرابه بارند و سرابه دوم بالای او نهاده مهر کنند و بگل حکمت گرفته خشک سازند پس دیگ گلی بیارند و دران ریگ اندازند و نصفی دیگ
خالی گذارند و این سرابها را درین دیگ بدارند و نصف دیگر را بر ریگ پر کنند و قدری ازین دیگ بجا کستر پر سازند آنگاه بر دیگدان نهاده دو پاس آتش
تیز کنند چون سرد شود فرود آرند و بکشایند سیماب مذکور که آنچه بر دیده بر سرابه بالائی چسپیده بود به پر مرغ تراشیده بستانند و این را در آوند عاج یا آوند
کانچ نگاه دارند اگر مریض سنپات بیهوش مانده باشد بالای تارک سر مریض چند کلک نرم زده پس بر سر کلک مذکور ازین رس مقداری که بر سر سوزن
آید بمالند هرگاه که رس مذکور درین کلک گرمی رساند مریض مذکور هشیار گردد و چشمها باز کند و اگر ازین عمل گرمی بسیار شود بعضی اعمال سرد بکار برند شود
و این را لکهسو چکابهرن رس گویند اکنون بعضی رسها از طب جوگ مکتاولی گفته می آید بیارند ابهرک کشته و سیماب کشته و گندهک صاف کرده
هر یکی یکسان تولچه و مغز اجیپال نیم تولچه جمله را در کهرل انداخته چهار پاس کهرل کنند بعده یک کوک بعرض و طول و عمق مقدار شش کان انگشت
باشد بکاوند و ته کوک برگ تنبول فراز کنند و بالای برگها داروی مذکور بدارند و گرد و بر گرد و بالای داروی مذکور نیز برگ تنبول بدهند و کوک مذکور را
بگل حکمت مطین کنند و بالای آن بست عدد پاچک دشتی نهاده و آتش کنند چون سرد شود داروی مذکور و برگها که دارو بران سخت شده مانده باشد
هر همه بستانند باز نیم تولچه زهر و نیم تولچه مغز اجیپال با داروی مذکور با شیره گرواله روزنتن سحق کنند تا چهار پاس و بعده چهار پاس خشک کهرل کنند

علاج سارنکدهر
بسبت جرار رس
علاج مکتاولی

پس در آونه زر یا نقره یا در آوند دندان فیل دریا آوند کانچ نگاه دارند و بقوت حاجت مقدار یک حبه با شیرهٔ ادرک یا با شیرهٔ چیتره یا سه پیپل با پیپل دماز پیپل گرد یکجا کرده
خوردن دهند هر هشت نوع تپ خصوصاً تپ سنیپات فی الحال رفع شود و ازین رس زحمت اتیسار و اروهنک بات و اکثر امراض شکم چنانچه سول و ورم
جگر و پیهه و گوله و نفخ شکم و اکثر زحمت بادی نیز دفع گردد و هر زحمتی که با سهال زائل شود ازین رس مندفع گردد و میان مسهلات به ازین دیگر دارو ی
نیست و بعد دادن رس مذکور شیر گاو با شکر یا با قند سفید یا شربت خرمای هندی که بشکر تری ساخته باشند یا آب جوز هندی که با شکر تری آمیخته باشند
باید داد و غذا مریض مذکور برنج پخته با جغرات و مصری بدهند و اگر از دادن رس مذکور اسهال زیادت شود بیارند پوست میانهٔ درخت مغیلان
و زیرهٔ سفید با دوغ مادهٔ گاو آس کرده بنوشانند اسهال باز ماند و این رس را متقدمان در طبهای خود پوشانیده بودند و تصریح آن نکرده اما متاخران
از جهت بسیاری نفع مردمان در طبهای خود اظهار کردند و دیگر هیچ رس درین باب برابر این رس نیست که بزودی جمیع تپها را دفع میکند و این را
چنتامن رس گویند. اکنون بعضی رسها بجهت دفع مرض مذکور از طب رس رتناکر نیز گفته می آید بیارند سیماب صاف کرده و الماس کشته و زر
کشته و نقره و مس و آهن و ابهرک هر همه کشته و صاف کرده و گندهک و مروارید و سنکهیه و لسبد و زرنیخ و منسل و این هر چیز صاف کرده جمله اشیا متساوی
بستانند و یکروز کهرل کنند بعده بیارند بیخ چیته و او را جو کوب نموده کاڑهه سازند و بجامه بیخته بدارند و اندک اندک جوش مذکور را درین دارو انداخته
تا هفت روز کهرل کنند بعده سه روز دیگر از شیر آگ تسقیه دهند و یکروز از شیرهٔ سنبهالو تسقیه بدهند و یکروز از شیرهٔ سورن و یکروز از شیرهٔ زقوم تسقیه
بدهند چون اینهمه تسقیها داده باشند در آفتاب خشک ساخته در میان کوزهها که زرد وام باشند کوزههای مذکور را پاک و خالی کرده دارو ی مذکور در آرند
بعده سهاگه بریان کرده را با شیر آگ سحق نموده دهان کوزههای مذکور فراهم کنند و خشک ساخته در سرابه گلی انداخته و سرابه دوم بالای او نهاده هفت مرتبه
بگل حکمت بگیرند و خشک سازند بعده یک کوک کز در کز بطول و عرض و عمق بکاوند و پاچک دشتی ته و بالای سرابههای مذکور نهاده بجهت دهند چون سرد
شود بکشند دارو ی مذکور مع کوزهها کهرل کرده بعده وزن کنند هر مقداری که اینهمه سحق برآید همان مقدار سیماب کشته دیگر اندازند و چهارم حصهٔ سیماب
مذکور بنکرانت کشته یعنی سنگی که در الماس میشود و بعضی یاقوت را میگویند اندازند و هفت روز در شیرهٔ پوست بیخ سهجنه کهرل کنند و بست و یک تسقیه
از کاڑهه بیخ چیته بدهند و هفت تسقیه از شیرهٔ ادرک و هفت تسقیه از شیرهٔ برگ بجیا و هفت تسقیه از شیرهٔ ترنج و سه تسقیه از شیرهٔ صنوبری بدهند بعده خشک
کرده چهار پاس کهرل کنند آنمقدار که جمله دارو باشد چهارم حصهٔ آن سهاگه بریان کرده اندازند و برابر سهاگه زهر اندازند و بوزن زهر پلپل گرد و چهارم حصهٔ
زهر قرنفل اندازند و بوزن قرنفل سندهی و بقدر سندهی هر یکی از پوست هلیله و پیپل دراز و جوزبویه و چیته بستانند و جمله را باریک آس کرده با دارو ی
مذکور آمیخته بدارند و در آوند زین یا نقره بدارند و صدقه و دارو بدهند آنگاه قوت و سن و مرض مریض دریافته مقدار دو حبه یا سه حبه یا چهار حبه یا شش حبه
یا هشت حبه خوردن دهند و بالای آن انپان از شیرهٔ ترنج یا شیرهٔ ادرک بنوشانند یا قندی سندهی با قند خوردن دهند ازین رس تپ و وابدیر
و انواع لاد و او اقسام لوابیر و جذام و سرفه و دمه و راجروگ و امراض بادی و بدرده و درد شکم و پانڈروگ و یرقان و مهلک و سنگرهنی و اتیسار و رکت اتیسار
و انواع پرمیو و پیهه و جلندهر و دیگر انواع امراض شکم و سنگ مثانه و تشنگی زیادت باشد و آماس و لوطا باد و بهگندر دفع گردند و این رس گرسنگی
و قوت زیاده کند و مردم لاغر را فربه گرداند و آب منی افزاید و اثر زهر را دفع کند و شکنج اندام که بهندی آنرا بلی پلیت گویند دور گرداند و اندام را بی ارتنج
قوی گرداند و اگر مدام کسی این رس را استعمال کند هیچ مرضی در اندام او نماند و پیر ضعیف نگردد و عمر و عقل او را روز بروز افزون گرداند و این رس را
ملوک چنتامن رس گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و بنکرانت و زر و نقره و ابهرک و آهن و سار و مس ممالی هر همه کشته متساوی بستانند و
بوزن اینجمله گندهک صاف کرده سر همه را با شیره و یا با جوش بیخ سنبهالو سه روز کهرل کنند و سه روز کاڑهه بیخ چیته تسقیه بدهند و یکروز با شیرهٔ برگ
هلهل و یکروز با شیرهٔ برگ آگست و یک روز با شیرهٔ بهنگره و یکروز با شیرهٔ برگ تلبرتی و یکروز با شیرهٔ برگ حنظل و یکروز با شیرهٔ کنوتیه و یکروز با شیرهٔ برگ
مرتهی و یکروز با شیرهٔ برگ مالکنگنی و یکروز با شیرهٔ اپراجتا و یکروز با شیرهٔ دهتوره و یکروز با شیرهٔ برگ تلسی و یکروز با شیرهٔ برگ وانکن و یکروز با شیرهٔ

چنتامن رس

ملوک چنتامن رس

برگ کماتی کلان و یکروز باشیره برگ کماتی خورد و یکروز باشیره زتوم و یکروز باشیره برگ آک و یکروز باشیره سمهیا و یکروز باشیره منڈی و یکروز باشیره کدوی تلخ یعنی توطری تلخ و یک روز باشیره برگ ارنی و یک روز باشیره برگ و شاخ گلوی سحق کنند و تسقیها بدهند چون تسقیها مرتب شود بعده داروی مذکور را در کوزه خشک کهرل کنند بعده در تلخه ماهی روهو و تلخه جاموس و در تلخه طاوس و بز نر و کبوتر و تا هو و مرغ و دراج و کلنگ و قاز و هرچه دست دهد در هر یکی چندانکه تواند کهرل کنند بعده سه روز در جوش تلسیل چهار و پنج روز در شیره چنیه و سه روز در کاڑهه بیج آک کهرل کنند و یکروز خشک کهرل کنند بعده هموزن جمله ادویه ادویه زهر سهیناک آس کرده و سجامه بخته بیامیزند و با تلخهای مذکوره چهار روز باز کهرل کنند و هر روزی با یگان جنس تلخه کهرل کنند چندانکه دست دهد و آن مقدار در هر مرتبه اندازند که جمله تلخهای خون تر شود و بعده بیارند بار بکائن و کاڑهه سازند و سه روز درین کاڑهه کهرل کنند بعده بار بار جمله دو چیه پال انداخته کهرل کنند چندانکه توانند بعده خشک کهرل کنند و در ظرف زرین یا سیمین یا عاج یا بلور یا کانچ هرچه بهم رسد در آن ظرف نگاه دارند هرگاه که مرض سنیپاتی بیهوش گردد بر تارک مریض مذکور کلک زده مقدار یکحبه ازین رس بر کلک بمالند چون رس مذکور با خون ممزوج شود مریض مذکور هشیار گردد آنگاه قوت و سن و مرض مریض معلوم کرده بر حسب احوال او مقدار نیم حبه یا یک حبه یا یک حبه با پان یا ادرک یا کاڑهه ترکته بخورانند و بالای او مقداری روغن گاو و شکر دهند بخورانند ازین رس جمله انواع سنیپات دفع گردد و انواع درد شکم و تپ و نفخ شکم و ورم جگر و دیگر اقسام علتهای شکم و بیهه و پیندروگ و یرقان و کوله و هیک و هر زهر و نوع غیبت و بواسیر و زخمهای بادی و آماس و جود و نقصان گرسنگی و سرفه و دمه و امراض بلغم جمله دفع شود بجهت دفع هر مرض با ابدان که موافق آن مرض باشد بدهند نفع کامل حاصل آید و رس مذکور مردم جسیم را لاغر کند و لاغران را فربه گرداند و این رس را بهاشه بریت سوچکا بهرن گویند نوع دیگر بیارند سیسه پاک کرده و در دیگ گلی که نو باشد انداخته بگدازند و نیم وزن شیشه گندهک آس کنند و اندک اندک بر آن سیسه بریزند و فرو د آن آتش کنند و با چوب نیم بگردانند تا آنکه سیسه مذکور کشته خاکستر گردد پس بگیرند سیسه کشته بقدر شانزده درم و سنگرف شنگرف شش درم و هشت درم تلسیل دار و بعضی گویند هشت درم تلسیل گرد و بیارند چهار درم زهر سهیناک و یکدرم خاکستر با جک دشتی بعده سیماب صاف کرده گندهک پاک کرده هر یکی چهار گان درم گرفته سه روز کهرل کنند پس با جار و سیکه سابقا مذکور شد با سیسه مذکور کهرل کنند تا آنکه جمله یکذات گردد پس در ظرف خوب نگاه دارند هرگاه که مریض سنیپات بیهوش گشته باشد مقدار دو حبه یا چهار حبه ازین رس در بینی مریض ناس بدهند هشیار گردد بعده مقدار دو حبه برگ تنبول نهاده با شیره ادرک بخورانند هشیار گردد و این رسها برای دفع امراض بادی و بلغمی مقدار یکحبه خوردن دهند مفید اند و اگر مریض را درد سر از کف و بلغم شده باشد چون ناس دهند صحت یابد و این رس را بهاشه ناک بدره رس گویند نوع دیگر سیماب را در سحق پوست بیخ اونگه و پوست بیخ چنیه تا سه روز کهرل کنند صاف گردد بعده سیماب مذکور هر قدر که دانند بستانند و بقدر سیماب مذکور هر یکی از گندهک و ابهرک کشته و سنگرف صاف کرده و زهر سنده و سهاگه بریان کرده و زرنیخ صاف کرده هر همه برابر گرفته کجلی کنند بعده با شیره بیخ چیتر و شیره بیخ چنیه هفت روز کهرل کنند و با شیره بیخ موصلی سه روز کهرل کنند علیحده بدارند پس بوته دراز با سرپوش بگل حکمت راست کنند و داروی مذکور درین بوته انداخته مهر کنند و هفت جامه بگل حکمت بگیرند و خشک سازند بعده هفت پاره مانده باجک دشتی نهاده آتش دهند چون سرد شود بکشند بعده بقدر داروی مذکور هر یکی از فلفل کشته و سار کشته انداخته یکروز کهرل کنند پس سار چوب درخت گلچکان و موسته و رینکا و گوگل و منسل هر یکی بقدر آهن سار برابر گرفته سحق خشک سازند و با داروی مذکور را آمیخته کهرل کنند تا که توانند بعده بقدر نیم وزن آن دارو که از بوته کشیده بودند زهر سهیناک سحق نموده اندازند و سه روز جمله ادویه را یکجا کرده کهرل کنند بعده بیارند زهر سهیناک و جوکوب کرده بجوشانند و داروی مذکور را هفت تپ ازین جوش زهر در آفتاب بدهند و هفت تسقیه از جوش سندبهی و فلفلین و هفت تسقیه شیره برگ دهاتوره بدهند و هفت تسقیه شیره بیخ آمله و هفت تسقیه در شیره برگ اگست و هفت تسقیه از جوش سهمند و سوکهه و هفت تسقیه از شیره برگ گیاه و هفت تسقیه از تلخه ماهی روهو و هفت تسقیه تلخه طاوس همچنین در تلخه بز نر و در تلخه جاموس و در تلخه خوک دشتی و آهو و نیلگاو و در تلخه مرغ و دراج و کلنگ و بط و سرخاب و زاغ و هرچه دست دهد در هر یکی هفت تسقیه بدهند بعده این جمله ادویه را در

کاڑهه هرکهرل کرده درمیان رگی گلی طلا کنند و در رگی دیگر سیحق زهر بوزن کل ادویه مذکور انداخته دهان هر دو دیگ را باهم وصل کنند و خشک سازند و ته دیگی که
سیحق زهر در ان انداخته هست آتش کنند و بر پشت دیگ بالای جامه تر کرده بدارند و دود زهر بادوی مذکور برسانند و این را دهوم پایان گویند آنگاه
معلوم کنند که دوای مذکور دود زهر خورده است بعده فرود آورند و سرد شدن بدهند پس دیگ مذکور بکشایند و چشم را از آهن نگاه دارند و دوای مذکور
تراشیده بستانند و در شیره ادرک و کاڑهه ترکته و شیره چینیه سه روز کهرل کنند و خشک ساخته یکروز باز کهرل کنند و در ظرف زرین یا دیگر هرچه خوب باشد
نگاه دارند هر گاه که مریض سنپاتی بیهوش گردد مقدار دانه خردل یا دانه شفت رز یا مقدار دانه منگ یا دانه ماش یا مقدار حبه با شیره ادرک یا با کاڑهه چیته
بدهند مریض مذکور هشیار گردد و به شود و اگر دندان مریض باهم چسپیده باشند و دهن باز کردن نتوانند بر تارک مریض مذکور کلک زده رس مذکور را با شیره ادرک
آمیخته بر کلک بمالند همین که دوای مذکور بر کلک سرایت کرده با خون ممزوج گردد و در مزاج گرمی رساند مریض هشیار گردد و دهن باز کند و یا مریض را
از رس مذکور که با شیره ادرک مخلوط کرده باشند ناس بدهند نیز هشیار گردد و از این رس اگر گرمی بسیار شود افسون مهتاز هر بر آب خوانده بر سر مریض بریزند و تا دیر پای
سرد بکار برند تا نیکو شود و اگر مریض مذکور غذا طلب نماید برنج پخته با جغرات و شکر تری یا با مصری بخورانند و در میان دوغ زیره سفید انداخته و داغ کرده
بنوشانند و اشیای سرد و دیگر نیز بدهند و اگر از این علاج هم گرمی مریض کم نشود صندل یا کافور ممزوج کرده بر اندام مریض طلا کنند و جامه تر کرده بر
اندام مریض بدارند و مروحه جنبانند و باد رسانند و گلهای نیلوفر بر جامه خواب فراز کنند و گلهای مالتی و چنبیه نیز فراز کنند و بر ان مریض مذکور را بغلطانند
و عورات جمیله را از این و جامهای لطیف پوشانیده کنار بگیرانند و سرود و آلات سرود حاضر کنند و قصص و افسانهای نیکو بخوانند و از این چیزها و مانند این
عمل کنند گرمی کم گردد و نیز باید دانست تا آنکه مریض بقوت اصلی باز نیاید مریض مذکور را جماع نباید کرد و نیز صحبت و دفع زحمت بادی رس مذکور را با شیره چیته
و گوگل و نمک سنگ بدهند و برای دفع دق و یرقان و پنڈو روگ با شهد پیپل و پیپل گرد بخورانند و هر مرضی را که بعد خورانیدن رس مذکور را با هم آن مرض
اینان بدهند مرض مذکور زائل گردد و رس مذکور مخصوص برای دفع سنپات مجرب است و این رس را بهندی پرتاب لنکیسر گویند نوع دیگر بیارند طلق زرد
دو ماشه و سیماب دو ماشه در کهرل انداخته آنرا ملغمه کنند باز دو ماشه مروارید صاف کرده و شنگرف دو ماشه و سونا مکهی صاف شش درم و سهاگه بریان کرده یکدرم
این جمله را با سیماب مذکور یکجا کرده کهرل کنند تا که توانند بعده سه تسقیه از آب خاکستر چترچیره بدهند و در هر تسقیه چندان کهرل کنند که خشک گردد همین طریق
سه تسقیه از شیره گیاه کلتهنه بدهند و سه تسقیه از شیره ... و سه تسقیه از شیره بهنگره و سه تسقیه از شیره ترکندی و سه تسقیه از شیره بیخ چینیه و سه تسقیه لعاب صبر
و سه تسقیه از شیره آک بدهند چون تسقیها تمام شوند از دوای مذکور فتیلها کنند بعده بیارند شیشی و هفت کرت آنرا بجامه و گل حکمت گرفته خشک سازند
و این فتیلهای ادویه مذکوره را در شیشی اندازند و بالکره و گل سفید مهر کنند و خشک کرده باز بجامه و گل حکمت کرده و خشک ساخته و یک آوند بزرگ دست آورده
و فرود آن گل حکمت طلا کرده خشک کنند و موازنه پنج سیر نمک سنگ آس کرده درون آوند مذکور نهند و درین نمک شیشی مسطور بنشانند و دیگر نمک سنگ
آس کرده آوند مذکور پر کنند تا آنکه نمک مذکور موازنه چهار انگشت بالای نلکه شیشی شود پس بر دیگدان نشانند و از چوب ساق پنبه چهار پاس آتش بتدریج کنند چون
سرد شود شیشی مذکور کشیده دوای مذکور بستانند و در کهرل انداخته سحق کنند بعده آهن کشته دو درم و مس کشته دو درم و ابهرک کشته هر یکی دو دانگ درم دارو
مذکور انداخته سحق کنند و القصه ... شد بتلخه ماهی روهو انداخته تسقیه بدهند بعده ... تلخه نر انداخته سحق کنند و از تلخه مار سیاه و تلخه مرغ و دراج و کبوتر و
بط و کلنگ و هر چه دست دهد انداخته تسقیها بدهند و لعاب صبر انداخته نیز تسقیه بدهند و باز جوش پوست بیخ چینیه نیز تسقیها بدهند و از شیره ادرک نیز تسقیه
بدهند بعده بیارند دو سرابه گلی و در یکی دوای مذکور را اندازند و دوم سرابه بالای او نهاده بجامه و گل حکمت مهر کنند و از نسبت مدد با چک دشتی که نه سخت
بزرگ بوند و نه سخت خورد گجپت دهند چون سرد شود بیرون آرند و باز دوم کرت در هر یکی از تلخه ماهی روهو و در تلخه نر و لعاب صبر و جوش چینیه و شیره
ادرک داده سحق کنند و تسقیه بدهند همین طریق در میان سرابهای گلی انداخته و مهر کرده گجپت بدهند چون سرد گردد بیرون آورده سحق کنند باز کرت سوم
همین انواع در هر یکی از تلخه ماهی روهو و در تلخه نر و لعاب صبر و جوش چینیه سحق کرده گجپت دهند چون هر سه گجپت تمام شود آنگاه آس کرده در آوند

دهوم پایان

نسخه دیگر

ویا قدر وحیا و نداں فیل بیارند و اگر تاونی دیگر بیارند اکثر خاصیت داروی مذکور باطل گردد و تیزی داروی مذکور نماند الغرض که بوقت احتیاج مقدار دو حبه یا سه
یا چهار حبه خوردن دهند هر مرضیکه باشد دفع شود و این رس بسیار معتبر است و مثل این دیگر رسی نیست و اگر کسی را زحمت راجروگ شده باشد و مریض لاغر شده باشد
بود رس مذکور را با پیپل دراز و شهد بدهند صحت یابد و اگر یکماه با روغن گاو و پیپل گرد بدهند زحمت راجروگ که با شش است ابد رو باشد دفع گردد و اگر مریض لاغر
لاغر باشد رس مذکور را با پیپل دراز و شهد بدهند مرض مذکور با لاغری دفع گردد و اگر بندهٔ رنگی فربه باشد با یک تخم چهپال بدهند دفع گردد و با شیرهٔ ادرک و
شیرهٔ تلسی سیاه و سنبهی و فلفلین رس مذکور را بدهند دمه و سرفه و بکهک دفع شود و اگر رس مذکور را با سحیق تریهله و شهد بدهند نیز دمه و سرفه را دفع
گردانند و اگر از سبب اخلاط ثلثه مرضی حادث شده باشد پوست بیخ اگ بجوشانند و دران جوش سنبهی و فلفلین آس کرده اندازند و بدین دارو رس مذکور
بدهند مرض مذکور دفع گردد و برای دفع انواع بکهم حجر حاجیرن حجر با شیرهٔ برگ بانسه و شهد و سحیق پیپل دراز این رس را بدهند نافع تمام بود و برای
دفع تپ نو با آب گلوی بدهند نافع بود و همچنین برای دفع هر نوعی از انواع زحمتهای بادی و هر نوع زحمت بادی با دارو لی که ملائم آن مرض باشد
رس مذکور بدهند امراض را دفع گرداند این را بهندی **کلتیر رس** نامند **نوع دیگر** بیارند الماس نیک بعده ماهی کند را معروف ساخته الماس را دران
انداخته مهر کنند و در جامه بسته در میان جوش کلتهی و کودره و بدولکا جنتر هفت شبانه روز آتش بدهند تا الماس مذکور صاف گردد بعده بیارند استخوان
گوشت باخه و بیخ برگ تنبول که سیاه کهنه باشد و استخوان شاخ نریش یعنی مینده ها و هر سه را با شیر زقوم آس کرده بر الماس مذکور طلا کنند چنانکه الماس
مذکور دیده نشود بعده در میان بوته گلی داشته در ته و بالای او انگشت نهاده بدهند و کشیده در آب کلتهی سرد کنند همچنین هفت کرت در هر کرتی بر الماس
مذکور داروی مسطور طلا کرده و در آتش داده در آب کلتهی سرد کنند باز الماس مذکور بطریق معمول طلا کرده در گهیر گند منقور اندازند و از گهیر گند مذکور سرپوش نهاده
و مهر کرده در آتش اندازند و بزنند تا که سرخ گردد آنگاه کشیده در میان بول خر انداخته سرد کنند و همچنین در گهیر گند هفت مرتبه پخته در بول حمار سرد کنند بعده بیارند
بیخ چولائی دشتی و ویرا با شیر عورت آس کنند و الماس را بدان طلا کرده در بوته عمیا کنند و بالای بوته سوراخ کنند پس در انگشت نهاده به بکنال
بدهند چون پخته سرخ شود در کمیز الحمار سرد کنند همچنین هفت بار این عمل باید کرد بعده در کهرل آهنی انداخته بسایند و هرچه از الماس مذکور آس کرده نشود
آنرا باز همبران نوع که گفته شده بپزند تا که از عمل چنان شود که توان سود و این الماس کشته را در ظرفی زرین بدارند پس بیارند سیماب صاف کرده و ویرا
تصعید کنند بعده شش چند سیماب گندهک پاک کرده بستانند و در سیماب مذکور بسوزند یعنی گندهک جاران کنند و سیماب مذکور را گرسنه گردانند و طریق
گندهک جاران و گرسنه گردانیدن سیماب در فصل کشتن دهاتها و صاف کردن ادهاتها گفته شده در انجا باید دید فی الجمله سیماب مقداری بستانند و برابر
وی الماس کشته اندازند و باقی نگاه دارند الماس و سیمابی که برابر بسته اند هر دو را در کهرل انداخته هر دو را سحیق کنند و با آب بیخ که نرم باشد تا هفت
روز تسقیه دهند بعده بوته با سرپوش از گل حکمت راست کنند و داروی مذکور در بوته انداخته و سرپوش نهاده بگل استوار کنند و در سنگ گرم کرده بوته مذکور
داشته تسقیه بدهند چون سرد شود باز در کهرل انداخته آب بیخ بیخ و بشیرهٔ کتائی و آب کنهار کاکه گیاهیست داروی مذکور را سه روز هر روز بآب یکان
گیاهی سحق کنند باز در بوته عمیا مهر کرده در یک کف سبوسهٔ شالی که زیادت از پنج پل نباشد آتش بدهند چون سرد شود باز در کهرل انداخته هم بدان
شیرهٔ گیاهها سحق کرده همبران طریق در بوته عمیا کرده و خشک ساخته در سبوس شالی که زیادت از کرت اول باشد بهود هر تپ بدهند باز در کهرل انداخته
با شیره و گیاهای مذکور سحق کرده در بوته عمیا ساخته در سبوس شالی که زیادت از کرت دوم باشد کیمپت دهند باز در کهرل انداخته هم بدان شیرهٔ گیاهها
سحق کنند و در بوته عمیا کرده از باچیک و شتی زیره کرده بهود هر تپ بدهند همبرین طریق هر بار یکان باچیک و شتی زیاده کرده هم بدان شیرهٔ داروهای سابق
کهرل کرده هر بار تپ مذکور بدهند تا آنکه باچیک و شتی بمقدار بلندی مرغ شود و این اکرکت تپ گویند پس سیماب الماس کشته را وزن کنند و بوزن آن نیم دیگر
سیماب مذکور انداخته و بشیرهٔ همان گیاهها سحق کنند و در بوته انداخته و عمیا کرده با باچیک و شتی بهود هر تپ بدهند و همچنین هر مرتبه باچیک و شتی زیاده کرده
تسوبها بدهند تا آنکه هفت تسوبه تمام شود پس سیماب مذکور را از بوته کشیده وزن کنند و چهارم حصهٔ آن جمله ادویه طلق در اندازند و بوزن طلق زر همان سیماب

کباوی گندهک جارن کرده بود نمونه تمه باقی مانده بود انداخته در کهرل سحق کنند و ملغمه سازند و باعصارۀ [illegible] مذکور بیامیزند سحق کنند و باز بیامیزند و یک بست پنج گرم والا
بجوشانند و بدان جوش دارو سحق کرده در بوتۀ عمیا انداخته با پاچک دشتی زیاده از آن که پیش از این داده بود گهچپت و هند بعده تپاک که در خفت گلی پوست
پنج او حو بشانیده بدان جوش داروی مذکور را سحق کرده بعده در بوتۀ عمیا کرده و خشک ساخته در پاچک دشتی زیاده از مقدار اول باشد گهچپت و هند و در بر پنج
پاچک دشتی زیاده کنند و از جوش همین تپاک سحق کرده بتها دهند تا آن زمان که پاچک دشتی چندان شود که کوکی تا که طول و عرض و عمق او یک گز و یک گز باشد
بیکد و دم داروی مذکور هیچو قطیفه لعل شود و آنگاه پاچک دشتی زیاده از این نکنند و اگر حاجت تسویه های دیگر باشد هم بدین طریق بدین مقدار دیگر تسویه باید دهند
تا آن زمان که داروی مذکور هیچو قطیفه لعل شود بعده بمقدار وزن تمام دارو سیماب خام دیگر بستانند و جمله را با جوش پنج تپاک سحق کنند و در بوتۀ عمیا کرده خشک
ساخته اول یک بت بمقدار بست عدد پاچک دشتی بهود هر قسم بدهند چنانکه من قبل تدریج زیادت میگردند همچنان در هر تپ زیادت کنند تا آنکه کسی کے را
که در طول و عرض و عمق گز در گز باشد به پاچک دشتی پر کرده شصت و چهار تپ داده شود و داروی مذکور چنان لعل شود که شده بود سیماب مذکور بدین ترتیب
ثابت خواهد شد پس بطریق امتحان اگر در بوته انداخته در آتش نهاده بدمند و نیز دریابند که مرتشبه است چنانکه طائری چون بپاش بریده شود پریدن
نتواند آنگاه برای آزمودن داروی مذکور را در سفالی نهند و آن سفال بر انگشت تفشیده بدارند و بدمند چون سفال مذکور سرخ شود داروی مذکور
آهار بود و دنگند و نیز دریابند که ثابت و پخته شده است چون این رس چنین شود که مذکور شد پس از جملۀ رسها بهتر و نافعتر باشد و بزودی نفع رساند امراضی را
که دوا پذیر نبوند بهمه را دفع گرداند و پیر را جوان کند و جوان را جوان تر کند و جملۀ زحمتها را دفع کردن تواند و در مرد هشتاد ساله آب منی و قوت و قوت
حواس پدید آرد و جوهر رس مثل این دیگر رسی نیست و جوهر رس رسی ست که دافع مرگ باشد و طبیب را شاید که اگر هیچ چیز دست ندهد اهل و عیال
خویش را هم فروخته این رس مرتب کند رس مذکور نافع تر است از هر چیزی که قیاس توان کرد و پس هر طبیبی که این رس باشد او را شناختن و دانستن
مرض دوا پذیر و لا دوا و شناختن طعام مخالف و موافق احتیاج نباشد و در میان یکپاس رس مذکور جمیع انواع امراض را خصوصا سنپات را دفع میگرداند
و دیگر بدین از این رس آسیب لو و پیی و کفتار رفع میگردد و هشت نوع عقم زنان و علتهای فرج نسا بدین رس نیز زائل گردد و هر هژده نوع حسب
و هر سه نوع زهر دفع گردد و این رس منی و قوت بسیار افزاید و اکثر امراض چشم را نافع بود و اگر زن و مرد که هر دو عقیم باشند ملازمت این رس کنند و اکثر پسران
متولد شوند و دراز عمر باشند و افزایش عقل و قوت حافظه حاصل آید و چنین گفته اند که از خوردن الماس عمر افزاید و از سیماب زحمت برود و از خوردن زر
قوت افزاید و هر رسیکه دران این هر سه چیز نباشد او را رس نباید گفت و درین رس این هر سه چیز است بدان سبب این رس را از دیگر رسها بهتر شمرده اند
چه این رس ضعف بروی را و اکثر زحمتها را بزودی دفع گرداند و اگر رس مذکور بمقدار دانۀ خردل یا تیل گردد و [illegible] تجویز انند جملۀ امراض را بخورد چنانچه
آتش هیزم خشک را بسوزد و رس مذکور غیر مرگ باقی کل زحمتها را دفع گرداند و اگر کسی مدام این رس را ملازمت نماید [illegible] عمر یابد و درین مدت او را
مزاحمت مرض نشود و پیری زور نیارد و تندرست و با قوت ماند و حواس خمس صحیح و سالم المزاج باشند و چنانکه از خوردن دیگر رسها مزاحمت گرسے و
بعضی چیزها میشود درین رس مزاحمت هیچ نشود و در دست طبیبی که این رس باشد قوی دل بود و او را بخواندن کتابها و شناختن امراض هیچ احتیاج
نبود و یقین داند که ازین رس هیچ زحمت نماند و این رس خزاین طبیبان است هر چه بخواهند ازین رس بیابند و تا بحدی مبالغت می کنند
که اگر این رس در دهان مرده اندازند عجب نباشد که زنده گردد ازین جا قیاس باید کرد که مردم زنده چقدر نفع رساند و گویا امرت جوگی گفته است اینچه
نفع این رس در تحریر افتاده است اگر نشود انکس [illegible] باشد و این رس را هندی بسیسر رس نامند نوع دیگر بطریقیکه کشتن سیماب در
بسیسر رس با الماس گفته شده است سیماب با الماس کشته چهار درم بستانند و چهار چند او سیماب گندهک مصافی کرده بستانند و در کهرل
انداخته سیماب و گندهک را کجلی کنند و در جوش سندبی [illegible] سحق کنند و غلوله کرده خشک گردانند بعده بیارند مار سیاه و او را
بکشند و غلولۀ سیماب مذکور در شکم مار شگافته اندازند بعده بیارند دیگ گلی نو و فرو دمد دیگ گل حکمت گرفته مار مذکور در دیگ اندازند و سرپوش

جوهر رس

بسیسر رس

نهاده محکم کرده و بر دیگدان نشانده شبانه روز آتش دهند چون خود سرد شود فرو آرند و بعد از آن مذکور کشیده وزن کنند و برابر آن او زهر مذکور انداخته سه روز
کهرل کنند بعده با تلخهٔ ماهی روهو و تلخهٔ مار سیاه و در تلخهٔ جاموس و تلخهٔ طاوس و تلخهٔ راسو و تلخهٔ خوک و تلخهٔ شغال و تلخهٔ تدرج و کبوتر و مرغ و بط و
کلنگ وغیره هر چه دست دهد از هر یکی چندانکه تواند کهرل کنند بعده در جوش ... و فلفلین و در جوش فلفلمول و در جوش چینه هر یکی یکان روز
سحق کنند و تقسیه بدهند بعده دیگر وزنخشک کهرل کنند و در آوند زر یا نقره یا دندان فیل یا چینی یا کانچ یا هر چه بهم رسد نگاه دارند اما بهتر آنست که در
ظرف نقره و یا زر یا طلا بدارند اگر کسی را از غلبهٔ سنبات محل علاج نمانده باشد بیمار که مریض کالک زده و از این رس مقداری که بر سر سوزن آید بر کلکها
بمالند و زخم کنند ... اندازند ... شود و اگر از رس مذکور گرمی شود و آب سرد بر مریض مذکور بریزند پس وقتیکه عقل مریض و حواس خمس او بر قرار خود
آید مریض مذکور را بپرسند که تا بر حیات خود امید هست یا نه و دارو برای دفع رنج تو کنند یا نه اگر مریض مذکور بگوید که دارویی بکنند پس بدانند که
نیک خواهد شد بعده تدبیر فرو آوردن زهر با فسون کنند و داروها مثل برای ناس دادن و خورانیدن و بر اندام مالیدن گفته شده است و عمل آرند
و سنگهای آب انداخته آن آب بر مریض مذکور فرو ریزند تا زهر مذکور فرود آید و قرار شود و دیگر اکثر زخمهای بادی و بلغمی که دو اینده بر تو بند چنانکه در تبرات
و دیگر ... که نوعی از سل است این رس هر سه دفع شوند و این رس را بهنه ... سوجکا بهرن گویند **علاج تپ خارجی** که آنرا
تپ آگنتک گویند بانکه چون اندامهای بدن زاهدان یا از افسون یا از نحوست ستارگان تپ حادث شود آنرا از صدقه و دعا و افسون که مزیل
آن تپ باشد دور کنند و اگر از سبب آسیب دیو و پری و گفتار و چشم زخم تپ آید تدبیر آن دفع آسیب دیو و پری و گفتار غیره و فصل آن گفته خواهد شد
از آنجا دیده بکار برند و اگر از سبب حزن و اندوه و کدورت دل تپ حادث شود تدبیر خوشی و فرحت برای دل آنکس کنند تپ مذکور دفع گردد
و اگر از سبب زهر بوئیدن بوی گیاههای زهرناک تپ حادث شود داروهائیکه رابیند مذکور زهر و تلخه اند زهر مذکور را دفع گردانند و اگر از سبب غضب و غضب
تپ آید پس تدبیر فرود آمدن غصه کنند و اطمینان خاطر کوشند تپ مذکور زائل شود و از علاج تلخه تپ مذکور نیز دفع گردد و اگر از سبب آرزو بردن
بر چیزی و نا یافتن آن یا از بسیاری اندوه تپ حادث گردد مریض مذکور را نوعی تدبیر کنند که اندوه از دلش زائل گردد و اگر جماع کردن ممکن
باشد نباشد و الا اندیشه ... بیهند و بگویند عنقریب بجماع خواهی رسید و اگر عورتی را این مرض حادث شود نیز همین گونه تدبیری
کنند ... امید وار گردانند تپ مذکور زائل گردد و تپیکه از آرزو بردن بر جماع شود از غصه کردن دفع گردد و همچنین تپیکه از غصه پیدا
شود از آرزو بر جماع کردن برود و آنکه از زحمت بسبب حادث شود اگر کف و تلخه در آن زیادت باشد مریض را او را روغن ستور بنوشانند بعده
جوش ... دهند تپ مذکور دفع شود و اگر بسبب ماندگی حرکت و یا بسبب کمبر کتی حادث گردد مریض را روغن گاو و شوربای گوشت یا برنج پخته
بنوشانند به گردد و اگر از سبب ... تپ آید تدبیر ... کنند ... که وقت فرود آمدن شیر از پستان تپ آید غلبهٔ خلط
معلوم کرده علاج کنند و تپیکه از رسیدن زخم حادث شود آنرا اخیر علاج گرم دیگر علاج ها کنند و غلبهٔ خلط دیده آشام چرب و شیرین و زحمت
بنوشانند تپ مذکور دفع شود **و علاج تپ ناغه** بدانکه تپ ناغه بغیر غلبهٔ هر سه خلط حادث نشود پس هر خلطی را که زیادت ببینند برای دفع
آن خلط علاج کنند اگر باد زیادت باشد از خورانیدن روغن و از تدبیر حقنه کم گردانند و آشام گرم و چرب نیز بدهند و اگر تلخه زیادت بود با سهال و
بر ... های پخته که برای دفع غلبهٔ تلخه گفته اند و از شیرهای سرد تلخه را کم گردانند و اگر بلغم زیادت ببینند از قی و با ... مفاته و آشام خشک و
آشامهای زحمت و گرم بلغم را کم گردانند نوع دیگر ترایمان و کتکی و جو انسار و کلیسر متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر
... و بلول و موتهه و کرا و ترپهله حماته متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از این تپ ... دفع گردد نوع دیگر بلبل و موتهه و بانسه و
کتکی و کلیسر حماته متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر انگور و نیم و بلول و کتکی و کرا و موتهه و بانسه و ترپهله حماته متساوی
گرفته و جوشانیده بنوشانند از این تپیکه بکروز ناغه کرده می آید دفع گردد نوع دیگر بلول و نیم و انگور و سنغاو و کرداله و ترپهله و بانسه حماته متساوی گرفته

علاج تپ خارجی که آنرا ... و علاج تپ ... سوجکا بهرن

علاج تپ ناغه

وجوشانیده و مقداری شهد و شکر درآن یکجا کرده و سرد ساخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر اندرجو و جوانسه و پلول و بلیله و نیم و گلوی و بالا همه بتساوی گرفته
و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر اسیر و صندل و موتهه و گلوی و کشنیز و سونف جمله بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده
و سرد ساخته و مقداری شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد و ازین تاپ و تشنگی دفع گردد نوع دیگر سیروان و آمله و دیودار و بلیله و بانسه و سنٹهی جمله
بتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و سرد ساخته و مقداری شهد و شکر درو انداخته بنوشانند ازین تپیکه دو روز ناغه کرده می آید دفع شود نوع دیگر برنهالی
که پای آشنا کردان برای روشنائی وجود بر اندام می مالند از اندام شان بستانند و با شیر ماده گاو که گوساله او یکرنگ و سفید بوده باشد چون روز یکشنبه که تپ
آمدن تپ که سوم روز می آید باشد در قدح گلی کرده بنوشانند فی الحال تپ مذکور دفع شود نوع دیگر اندرجو و برگ پلول و کٹکی [illegible] دارو بتساوی گرفته جوشانیده
بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پلول و کلیسر و موتهه و پاٹهی و کٹکی جمله بتساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر نیم و پلول و
تربهله و انگور و موتهه و اندرجو جمله بتساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپیکه هر روز یک وقت می آید دفع گردد نوع دیگر چرایته و گلوی و صندل و
سونٹهی این هر چهار چیز بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته بنوشانند تپیکه یک روز ناغه کرده می آید آنرا دفع گرداند نوع دیگر گلوی و
آمله و موتهه این هر سه چیز برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپیکه بعد سوم روز می آید دفع گردد نوع دیگر گل سرس و زرد چوب و دارهلد این هر سه
چیز برابر گرفته و آس کرده و بروغن ماده گاو مخلوط ساخته در بینی مریض بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید و اگر از شیره برگ اگست ناس در بینی دهند
تپی که سوم روز آید دفع شود اگرچه تپ مذکور قوی باشد فی الحال رفع گردد نوع دیگر بیخ شهدئی را چون بروز یکشنبه که نکهتر [illegible] واقع شود درویش دعوت
کنند و در روز یکشنبه مذکور وقت فجر آورده در گلوی مریض بربندند بدان تپیکه در روزی دو بار آید در یک روز دفع شود و تپی که در روزی یکبار آید در دو
روز و تپیکه یک روز ناغه کرده آید در سه روز و تپی که دو روز ناغه کرده آید در چهار روز برود نوع دیگر بیخ کدهیره سفید آس کرده با شیر ماده گاو بنوشانند
تپی که از بلغم باشد و سوم روز آید ازین دفع شود و بخوردن برگ تنبول در ابتدای با شیر ماده گاو بنوشانند تپی که از بلغم باشد و سوم روز آید ازین دفع شود
و بخوردن برگ تنبول در ابتدای تپ نیز تپ مذکور دفع شود نوع دیگر پیپل دراز و آمله و انگور و دارهلد و بچ و سرشف زرد و سیر جمله برابر گرفته و با بول بز نر
آس کرده در بینی بچکانند تپیکه یک روز یا دو روز ناغه کرده بیاید و دیگر انواع تپ فی الحال دفع گردد نوع دیگر شیر ماده گاو جوشیده و شکر و پیپل دراز
و شهد و روغن ستور یکجا کرده و مالیده خوردن دهند ازین بلغم حرور لاغری که از سبب جراحت شده باشد و کهیرک و دمه و سرفه و علت سینه همه
دفع گرداند نوع دیگر موتهه و آمله و گلوی و سونٹهی و کٹائی خورد جمله بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته و مقداری سحیق پیپل دراز
و شهد و شکر انداخته بنوشانند ازین بلغم محرور دفع گردد نوع دیگر شیر و روغن کنجد برابر گرفته و یکجا کرده بخورانند فی الحال ازین تپ مذکور و علتهای
بادی دفع گردند نوع دیگر زیره و قند بخورانند همین فائده دهد و گرسنگی افزاید نوع دیگر پیپل دراز اول روز سه عدد یا پنج یا هفت یا زیاده حسب حال
مریض بدهند و در هر روزی بمقدار عدد اول روز زیادت کنند تا ده روز بعده سه گان سه گان یا پنجگان پنجگان یا هفتگان هفتگان یا زیاده گان
زیاده گان چنانچه زیادت کرده بود همچنان هر روزی نقصان کنند ازین بلغم حرور کتبات و بواسیر و کهیرک و دمه و سرفه و علت شکم را دفع گرداند
و زور و گرسنگی را افزونی قوت حواس خمس بخشد و اگر پیپل با شهد بخورانند همین فائده بخشد و شوربای گوشت خروس و دراج و طاؤس برای
صاحب تپ مذکور بباید داد نوع دیگر نمک سنگ و پیپل دراز و فلفل با روغن کنجد آس کرده ناس دهند همین فائده دهد نوع دیگر برگ نیم و بچ
و کوٹهه و بلیله و سرشف زرد و گوگل برابر گرفته و با روغن تلخ مخلوط ساخته و غلوله کرده بر آتش نهند چنانکه دودش مریض مذکور رسانند تپ
مذکور دفع شود نوع دیگر اگر تپ با لرزه باشد دو داروهای مذکور و سرگین گربه خلط کرده دود آن بمریض مذکور رسانند همین فائده دهد نوع دیگر چرم
و پشم بز و ریش [illegible] و بچ و قسط و گوگل و برگ نیم و سار چوب کلچکان یکجا کرده و سوخته دود آن بمریض رسانند و یا تنها سرگین گربه سوخته دود آن بدهند
تپ مذکور دفع شود نوع دیگر مدس و کتان هر دو را سوخته دود آن برسانند ازین جمله آسیبها و تپها دفع شود نوع دیگر گرگل را با شیر خرشیدی

مقل ارزق و قلم و اگر شود و دیو دار سوخته و دود آن برسانند ازین جمله تپهای مذکور رفع شوند واین را بهندی اپراجیت دهونی نامند نوع دیگر ...
گاو و سرگین گربه و پوست مارکه آنرا کانچلی گویند و مقل و پیل و جهر و پوست نی نیزه و روغن گاو و پرهای دم طاوس نر و پشم بز نر که همرنگ بود ...
و استخوان پشت باخه و انگزه و پیپل گرد و استخوان ماده گاو و جمله بتساوی گرفته و با بول بز نر آس کرده و با روغن ماده گاو چرب ساخته بالای اخگر یا بیکانه ...
کنانیده باشند و دود آن بمریض مذکور برسانند ازین نیز جمله تپهای آسیب دیو و پری و گفتار و چشم زخم و نظر و نحوست اختران و جملگی دفع شود واین را
بهندی سرب انگ دهونی نامند فائده چون مریض مذکور وقت آمدن تپ بخاطر آورده یاد کند و بترسد پس طبیب را باید که در آن وقت او را
بچیزی که میل طبیعت بران چیز زیاده باشد مشغول داشته دفع الوقت کنند تا هول آن وقت از دل مریض بکلی زائل گردد نوع دیگر صندل و جتره و
سیب و اند رجو و موتهه و کتکی و ترایمان و آمله و کلیسر و کلیسه از هریکی شش گان درم گرفته و پنجاه پل روغن ماده گاو و بیست و بیک نیم من ماده گاو و انداخته
بجوشانند چون پخته شود و تمام شیر مذکور در خورد و روغن صرف بماند فرود آرند و مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره اسماد و دمه سرفه خشک
و اثر زهر و بادصرع هر همه دفع گردد و این روغن را بهندی چندنادی کهرت نامند نوع دیگر بابی برنگ و موتهه و ترپهله و مجیتهه و انار و تیل و نسوت
و ایلیا لکا و ایلدانه و صندل و دیودار و بالا و کوتهه و زرد چوب و پکهار و کلینز و کلیسه و رنیکا و کتائی خورد و دانتی و بچ و تالیسپتر و ناگ کیسر و گل مالتی
هر همه بتساوی گرفته و جوکوب کرده و کلک ساخته در روغن ماده گاو و چهارچند از جمله ادویه باشد بپزند چون سرخ شود آنگاه دو چند از جمله دارو ها در روغن
مذکور شیر ماده گاو انداخته بپزند چون تمام شیر در خورد و روغن صرف بماند مقداری از آن مریض مذکور بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره و دمه و سرفه
دفع گردد و گوله و اسماد و تپهای دیگر و اپلیست و اثر زهر و تا پاک و دیوانگی نیز دفع گردد و این روغن را بهندی کهرکلیانک کهرت نامند نوع دیگر جمله
دارو ها بیکه در ترکیب کلیانک کهرت مذکور رانده و تمام داروهای کاکولیادی گن سحیق تر ساخته در روغن ماده گاو بپزند و مار روغن مذکور دو چند از جمله دارو ها بگیرند و
چهارچند از روغن شیر ماده گاو انداخته بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری از آن مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره دفع شوند و
بادصرع و اثر زهر و آسیب دیو و پری و عقم زنان و مرد نیز زائل گردد و این روغن را مها کلیانک کهرت نامند نوع دیگر بابی برنگ و موتهه و ترپهله
و مجیتهه و انار و تیل و بدها رعا و ایلیا لکا و ایلدانه و صندل و دیودار و نیتر بالا و کوتهه و زرد چوب و پکهار و کلیسه و رنیکا و نسوت و دانتی و بچ و تالیسپتر
و ناگ کیسر و برباره و خلل و کتائی خورد و گل مالتی و تهولن و تگر از هریکی سه گان درم بگیرند و سحیق تر ساخته در روغن گاو که یک سیر پخته باشد بپزند و چهار چند
از روغن گاو شیر ماده گاو انداز ند و دو چند از شیر مذکور آب تازه چاه انداخته و یکجا کرده بپزند چون پخته شود و روغن خالص بماند فرود آرند و نگاه دارند
و بمقدار حاجت مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره و تپ اسماد و دمه و سرفه و کهیوک و اثر زهر و نحوست اختران و آسیب صرع دور شود و اگر
ناس بر بهند دمه و سر و درد نیم سر و دوران سر رفع شود و اگر بدین روغن حقنه کنند انواع امراض رود کانی دفع گردد و این روغن را نیز بهندی
کلیانک کهرت نامند نوع دیگر این جمله داروهای کاکولیادی گن و دهمول و شیره ستر اول بتساوی گرفته در روغن ماده گاو که دو چند از جمله ادویه
باشد اول از هریک ادویه سحیق تر سازند یا کاڑهه کرفته و شیره ستر اول دو چند از روغن گاو انداخته بپزند و چهار چند از روغن گاو شیر ماده گاو انداز ند
و چون پخته شود و شیر خشک شود و روغن خالص بماند نگاه دارند و بوقت حاجت بمقداری بنوشانند ازین جمله انواع تپهای قوی و بادصرع و اسماد
و دمه و سرفه و لاغری و ناگواریدگی و اثر زهر و انواع زحمتهای بادی و ما نیز جمله دفع گردند و این روغن را ستر اولی کهرت نامند نوع دیگر سندیهی
پیپل و مهاز و جتره و جار سب و بلول از هریکی شش پل بگیرند و جوکوب کرده و در یک نیم من آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بپالایند و در آن
نیم سیر روغن ماده گاو انداخته بپزند باز دوازده گان درم از هریکی از داروهای مذکور و دوازده درم سحیق نمک سنگ نیز انداز ند و چون پخته شود
نگاه دارند بوقت حاجت قدری از آن مریض مذکور بنوشانند ازین بلغم جرب و دمه و سرفه و نقصان گرسنگی و زیادتی سپرز و آروغ و ناس و پنڈروگ
دفع گردد و این روغن را بهندی کهتپیل کهرت نامند نوع دیگر سندیهی و چاب و جیتا و گهار و پیپل و مهاز و پپلول از هریکی دوازده درم گرفته و آس کرده

روغن دهونی

سرب انگ دهونی

چندنادی کهرت

کهرکلیانک کهرت

مها کلیانک کهرت

کلیانک کهرت

ستر اولی کهرت

کهتپیل کهرت

روغن کهتپیل

روغن تنکپتیل

روغن لاجهیادتیل

روغن مهالاجهیادتیل

روغن [illegible]

روغن [illegible]

وسحیق تر ساخته در پنج سیر روغن ماده گاو بپزند بعده شیره ادرک و آب بجغرات هر یکی برابر روغن مذکور انداخته بآتش نرم بپزند چون پخته شود و روغن صرف بماند نگاه دارند و مقداری مریض مذکور را بنوشانند ازین تپ نائبه هر پنج نوع و تپهای دیگر را دور کند و ورم را فربه کند و لاغری و دمه و سرفه را نیز دور گرداند و قوة و گرسنگی افزاید و این روغن را انبرت کهتپیل نامند نوع دیگر سکت که قوتی از سرکه هندیست و سرکه هندی یعنی کانجی و جغرات و آب جغرات و دوغ و شیره میوهای ترش و روغن کنجد جمله بتساوی گرفته جمله را یکجا کرده بپزند بعده چهارم حصه از روغن مذکور سحیق تر از زان دارو های پیلیادکبت تیز انداخته بآتش نرم بپزند چون روغن خالص بماند فرو آرند و نگاه دارند و مقداری ازین روغن بر اندام مریض طلا کنند و تن مریض مذکور را بدین روغن چرب گردانیده دهند ازین هر پنج نوع تپهای نائبه دفع شوند و این روغن را کهتنکپتیل گویند نوع دیگر ده سیر لک خام در چهار چند آب جوشانیده یک حصه جوش مذکور بگیرند بعده یک ستهه روغن کنجد سیاه و چهار حصه از روغن مذکور آب جغرات در وی انداز ند بعده سونف و زرد چوب مرهری و کوتهه و رینکا و کتکی و ملیتهی و راسن و اسگنده و دیودار و کتیمن و موتهه و صندل از هر یکی دو نیم درم گرفته و جوکوب کرده بعده با آب ازین ادویه سحیق تر ساخته نیز در وی انداز ند و بپزند تا که روغن صرف بماند و بوقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض را چرب کنند ازین جمله تپهای نائبه بسرعت دفع گردند و ازین جمله علتهای بادی و دمه و سرفه و خارش اندام و درشتی پوست اندام و درد و شکستن اعضا و کسل و کم طاقتی و آسیب دیو و پری جمله دفع شوند و این را لاجهیادتیل نامند نوع دیگر مجیتهه و بدیانکهه و آمیر و بریارا و چهیر و تگر هر یک دو نیم درم جمله را در لاجهیادتیل بمقداری که سابقا مذکور شده بگیرند و یک ستهه روغن کنجد سحیق تر از دارو های مسطور بپزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و بوقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض مذکور را چرب کنند ازین نیز جمله علتهای بادی و انواع امراض تپ و صرع و آسیب دیو و پری و نحوست اختران هر همه بزودی دفع شوند و این را مهالاجهیادتیل نامند اکنون بعضی دارو های از طب سانکه گفته می آید بر تهیلهه و کلیجن و دیوداروهلد و بیر و کنهائی و کچهور و سندهی و پیپل و پیپلا مول و مرهری و گلوی و جوانسه و کتکی و بیرار و موتهه و ترائمان و دریایاه و تیر بالا و نیم و پهکرمول و ملیتهی و کرما و جوائن و اندرجو و بهارنگی و سهجنه و سراستره و این لفظ بعضی بهنکری و بعضی دار هری مراد دارند و چ و بدیانکهه و تج و اسیر و صندل و اتیس و سرون و تیجون و بایبرنگ و تگر و چتره و دیودار و چاب و برگ پلول و جهوک و کهمهاک و فلفل و سنبل و جین و گل نیلوفر و کاکولی و ترنج و جاوتری و ناگسر و تالیس جمله بتساوی بگیرند و بمقدار جمله این ادویه چرایته بگیرند و هر همه را باریک آس کرده و باهم مخلوط ساخته و جامه بیز نموده و بسیار سحق کرده در ظرف گلی کرده باشد نگاه دارند و مقداری که مناسب باشد مریض بخورانند ازین هر سه خلط که فاسد شده باشد باعتدال آید و جمله انواع تپها بزودی دفع سازد و درین شک نیست تپ یک خلط و دو خلط و سه خلط و تپ خارجی و تپیکه پیوسته آید و جمله انواع تپ نائبه و تپیکه از سبب اندوه حادث گشته باشد و تپیکه از ان بیهوشی آید و چشمها بسته ماند و دوران سر و دمه و سرفه و تشنگی و علت دل و بادیرقان و درد کمر و درد پشت و درد آئینه زانو و درد پهلوها را دفع گرداند و لعاب زاده این دارو مذکور آب سرد بخورانند که نافع باشد و این را بهنده سدرسن چورن نامند و باید دانست که چون تپ تلخه یا تاپاک باشد و خلط و غایط پخته شده باشد از بهر دفع تاپاک این علاج باید کرد جوش برگ نیم مریض مذکور را بنوشانند تا آنکه کشش پر شود بعده قی بکنانند و مریض مذکور را ستان غلطانیده بالای ناف او قدحی پر از آب سرد بدارند و بر سنگ آب سرد بر تن مریض بزنند ازین سوختگی و تاپاک بزودی دفع گردد و در حوضیکه گل نیلوفر باشند بر کرانه آن حوض جائی ساخته مریض مذکور را در انجا بدارند و بر سر وی یک اوگهای نیلوفر بدارند و در حکمت خانه که آب از ان ریخته میشود و در انجا فوارهای آب بسیار جهند بدارند و زنان جوان خوبروی با زیور خوب پوشانیده و قریب مریض مذکور بنشانند و روغن ماده گاو فازه که آن را آب سرد صد بار شسته باشند بر اندام مریض طلا کنند و پوست چوب فاند و کنار و آمله با سرکه هندی آمیخته نیز بر وجود او طلا کنند و برگهای نرم از ان کنار نورسته باشند باریک با آب آس کرده بر تنها طلا کنند و حنا نیز بر دست و پایها طلا باید کرد همبرین طریق کف بهگهرم نیز استعمال کنند و انار و لود و کیتهه و ترنج با متساوی ستده و با آب آس کرده و مثل ناف

همین کرده بالای ناف طلا کنند از تشنگی و تاپاکی خلاص یابد نوع دیگر برگ کنیر و صندل و کلیسر و کنجد هر چهار چیز را متساوی گرفته و با سرکه و هنسک آس کرده
بر ناف مریض مذکور طلا کنند از تشنگی و تاپاکی دفع گردد نوع دیگر موده و کتان و کلیسر و ملهتی و صندل این هر پنج ادویه را متساوی گرفته و با سرکه
هنسک آس کرده و در روغن سنو پخته بر سر مریض بمالند از تشنگی و تاپاکی دفع شود نوع دیگر بید مالکه و اتیل و گل سنده هیاو نیونال و بیخ نیلوفر شمسی
و گل نیلوفر شمسی و بهکاره مول و گل نیلوفر قمری و ناسیر و مجیته و گیرو و کاپهل و کلیسر و لود و موتهه و کهرتی و خرما و آمله و ستاول هر همه متساوی
گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور با شیر بلبل جوش مذکور روغن کنجد سیاه بستانند و چهارم حصه از روغن مذکور کلک دارو های سابق
باید گرفت و بمقدار روغن مذکور هر یکی از جوش بیخ شالی سال و شیر ماده گاو و سرکه هنسک و شیره اشیای ترش و آب جغرات در جوش دارو های مذکور
نیز انداخته و یکجا کرده بآتش نرم بپزند چون پخته شود و روغن خالص بماند در آوند چرب نگاه دارند و بوقت احتیاج مقداری که مناسب شد بر وجود مریض مذکور
بمالند از این سوزش که در اندام پیدا شود و تشنگی و تاپاکی و جمله انواع تپها دفع شوند و اثر زهر و خشکی اندام و خشکی سینه نیز دفع گردد و این را بید مک تیل نامند
تپیکه با لرزه باشد و آنرا سیت جر نامند بدانکه اول برای مریض مذکور روغنهاییکه دافع باد اند استعمال باید کردن و با آب گرم مریض را غسل دهند
و او را جامه ابریشمی یا پشمینه بپوشانند و جامه خوابش نیز از همین جنس باید ساختن و در جاییکه باد در آن دخل نباشد مریض را بخوابانند و بلیله سیاه
که گیاهیست و در دریا در کن پیدا میشود و در جاهای دیگر نیز بهم میرسد و کتکی و گوگل و چوبک و شهد و بیخ و کوتهه برابر گرفته و آس کرده و آن
بر مریض مذکور برسانند و بر اندام او نیز طلا کنند از این تپ مذکور برود و دارو هایی که مزیل باد اند استعمال کنند به شود نوع دیگر تمام همین دارو های
مذکوره بگیرند و نمک سنگ و جواکهار و سباجی را با آب آس کرده در روغن کنجد که چهار چند از دارو های مذکور باشد و شیره ترشیها و آب جغرات هر یکی
چهار چند از روغن مذکور باشد انداخته بپزند چون پخته شوند نگاه دارند بوقت احتیاج مقداری از این روغن بر اندام مریض طلا کنند از این سیت جر
دفع گردد علاج تپیکه خلط فاسد در دهات سرایت کرده آنرا پیدا آرد بدانکه اگر خلط فاسد در رس در آمده تپ را پیدا آرد مریض را قی و فاقه کنانند
و اگر خلط فاسد در خون در آمده تپ را پیدا آرد برای دفع آن جوش دارو هاییکه برای دفع تپ تلخه گفته شده اند بر اندام مریض مذکور بریزند و دارو های
سنسمن بخورانند و نیز آس کرده بر اندام بمالند تا تلخه و خون باعتدال آید و خون نیز باید کشودن و اگر خلط فاسد در گوشت در آمده تپ پیدا آرد
مریض مذکور را دارو های تیز داده اسهال بکنانند و اگر خلط فاسد در چربی در آمده تپ پیدا آرد علاجی کنند که از آن چربی نقصان پذیرد و اگر خلط
فاسد در استخوان در آمده تپ ظاهر کند علاجی کنند که دافع باد باشد و تدبیر حقنه نیز کنند و روغن بر اندام مالیدن فرمایند و اگر خلط فاسد در مغز استخوان
و یا در منی در آمده تپ پیدا آرد و آن تپ را لادوا شمرده اند و اگر خلط فاسد بجای آماسی در آمده تپ پیدا آرد مریض مذکور را بدین ادویه علاج کنند بیارند
کتکی و موتهه و پتلول و بلیله متساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند به گردد علاج تپ کهنه بدانکه چون تپ از پانزده روز زیاده ماند و
زورش کم باشد و آن تپ را کهنه شمارند و بهندی آنرا اجیرن جر نامند بجهت دفع این نوع تپ بیارند کتایی خورد و سندهی و گلوی این هر سه را
متساوی گرفته و جوشانیده و سحیق پیپل در آن انداخته بنوشانند از این تپ کوری و ناآرزوی طعام و دمه و سرفه و نقصان گرسنگی و تپس دفع شود
و این دارو را در آخر روز بدهند و اگر تپ باز عود کند باید که فاقه متواتر بکنانند چنانچه برای دفع تپ نو فاقه میکنانند نوع دیگر در جوش گلوی سحیق
پیپل را انداخته بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر در جوش گلوی مقداری شهد و سحیق پیپل در آن انداخته بنوشانند همین فایده رساند
نوع دیگر چوالسه و بالا و موتهه و سنبهی و کتکی هر همه متساوی گرفته و سحیق خشک ساخته و باریک بسایند بعده در آب گرم مقدار سه درم از این سحیق انداخته
بنوشانند از این جمله انواع تپها دفع گردند و گرسنگی بسیار افزاید نوع دیگر انگور و گلوی و کچور و کاکرا سینگی و موتهه و رکتچندن و سندهی و کتکی و پاده
و چرایته و چوالسه و آمله و کشنیز و پدماکهه و نیز بالا و کتایی خورد و پهکر مول و نیم این هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند از این
تپ مذکور و دمه و سرفه و ناآرزوی طعام و آماس دفع شود و این کاژهه را بهندی در الکهیاد اشتادس آنکه کواتهه نامند و برای دفع تپ مذکور

تاس حلواهای پر چرب نیک باشد به هند ازین گرانی معده و مرض دفع گردد و حواس خمس قوی ده شبانگ وتمام کارند و بر طعام پیدا آید و برای دفع تپ مذکور تاس
روغنهاے که دافع تپ اند مفید آید نوع دیگر گل لعل ازان کنیر و آمله بتساوی گرفته با سرکهٔ هندی آس کنند و مقداری گرم کرده بر جبین مریض مذکور طلا کنند
ازین تپ که با درد سر باشد دفع گردد نوع دیگر انگزه و نمک سنگ و روغن کهنه ازان ماده گاو آس کرده و بینی مریض مذکور ناس به هند همین فائده
دهد نوع دیگر پیپل درانو کلهٹی و بریارا و صندل و گلبسر جمله بتساوی گرفته وجوکوب کرده بجوشانند و در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند ازین نیز تپ
مذکور دفع شود نوع دیگر پنلول آس کرده و با قند کهنه آمیخته و مانع ساخته بلیسانند ازین خوابی که از تپ مذکور آید دفع شود نوع دیگر بادنجان در
شب جوشانیده بدارند وقت صبح پوست دور کرده با شهد بخورانند ازین نیز خوابی که رفته باشد باز آید نوع دیگر اگر در تپ کهنه هر سه خلط مریض
ناقص بوند بتخصیص بلغم در میان اینها سخت کم بود و غلبهٔ تشنگی و تاپاک بسیار باشد دران حال شیر ماده گاو و با گوسفند بنوشانند بلغم باعتدال آید و
اگر درین شیر ... تپ بود به هند مثل زهر بود و اگر نهمول بزرگ در شیر مذکور جوشانیده دهند ازین دمه و سرفه و درد سر و درد پهلو و تپ که با تپ باشد جمله دفع
شود و طریق پختن شیر با داروهای مذکوره آنست که داروهائیکه برای پختن شیر تعین کرده اند هشت چند آن جمله داروها شیر بستانند و چهار چند ازین
شیر آب چاه انداخته و یکجا کرده بجوشانند چون تمام آب سوخته شود و شیر خالص بماند جام مذبور کرده بنوشانند در محلیکه ذکر پختن شیر افتد همین گونه
معلوم باید کرد نوع دیگر شکر و روغن ماده گاو و سندهی و خرما و انگور جمله بتساوی گرفته وجوکوب کرده در شیر ماده گاو که یک رنگ باشد بجوشانند و سرد
کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین تپ و تشنگی و تاپاک دفع گردد نوع دیگر خارخسک و بریارا و کتائی خورد و سندهی و قند کهنه جمله بتساوی
گرفته وجوکوب کرده با آب تازه که چهار چند باشد بجوشانند و مریض مذکور را بنوشانند ازین بستگی بول و غایط و باد و آماس دفع گردد نوع دیگر
نسوت و پیپل و داز و بدهارو و تربهله و شکر تری متساوی گرفته در شیر جوشانیده بنوشانند ازین اسهال شود و تپ و تاپاک و تشنگی و درد شکم و گرانی وجود
دفع گردد نوع دیگر مغز بیل و بیخ سیدها و انجیر جوشانیده بنوشانند ازین تپ که با درد شکم باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر ملهٹی و کبر و آمله و انگور و کنگی
و جوانسه و تربهله و پلول جمله بتساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ کهنه و تپ نبات زائل شود و هر مریضیکه بسبب تپ لاغر شده باشد
او را عمل قی و اسهال نباید کرد و اگر خواهند غایط که در شکمش پخته مانده است بیرون افتد شیر را بطریقیکه پختن گفته شده است پخته بنوشانند و یا حقنه
که آنرا نرده بن گویند بکنند ازین غایط بیرون افتد و اگر تپ رفته باشد و مریض را آرزوی طعام نبود و اندام گران باشد آن مریض را داروی سنسودهن
بدهند تا تپ مذکور عود نکند و آرزوی طعام و گرانی اندام برود و اگر صاحب تپ با وجود خشک شده باشد و از سبب تپ باد زور آورده بود روغن
پخته که اخلاط فاسد را باعتدال آرد چنانچه کلیانک گهرت و کیقتیل گهرت بنوشانند نوع دیگر صدیل گوشت خروس جوان بی استخوان گرفته
در آبی که شانزده حصه باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه پخته بستانند بعده کتائی خورد و کلان و کاکراسینگی و کنار و کلتهی و بهارنگی و آمله
و کهوپره و پهکرمول و ادویهای نهمول بزرگ جمله صدیل و هر همه متساوی گرفته وجوکوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند تا آنکه یکحصه بماند جوش
مذکور بگیرند پس این هر دو جوش مذکور را در روغن ماده گاو انداخته و شش چند روغن مذکور شیر ماده گاو در ان نیز اندازند بعده پوست درخت ...
و نهمول خورد که هر دو چهارم حصه از روغن باشند با آب آس کرده و سمیق تر ساخته دران اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود در آوند چرب نگاه دارند
آنگاه فصل و وقت سنگ شناخته مریض مذکور را مقداری که ملائم طبیعت داند بنوشانند چون روغن مذکور هضم شود و گرسنگی ظاهر شود برنج رنسال پخته
بخورانند ازین روغن هر مریضیکه بسبب غلبهٔ مرض بعد بروز خشک و ضعیف شده باشد فربه شدن گیرد و زحمت دمه و سرفه و کاهیدگی نیز دفع گرداند و
روز بروز قوت و رنگ و نرمی اندام و گرسنگی افزونی پیدا آرد و ازین روغن افزونی حباست نیز واقع شود و فربهی معتدل حاصل آید و لاغر را
فربه گرداند و این روغن را بهندوی گکت گهرت نامند نوع دیگر بانسه و گلوی و آمله و هلیله و بلیله و ترایمان و جوانسه جمله بتساوی گرفته
وجوکوب کرده کاڑهه سازند و در روغن ماده گاو که برابر کاڑهه مذکور باشد انداخته بپزند و بعده دو چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند

و آتش نرم بپزند بعده پلپل مول و موتهه و انگور منقی و صندل و تیل و سنبهی تساوی گرفته و سحیق ترساخته دران اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری که ملایم طبیعت مریض مذکور باشد بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و این را بانسا دکهرت گویند نوع دیگر پلپل دراز و صندل و موتهه و دار هرد و کتکی و اندرجو و بهم آمله و کلیسر و اتیس و سرول و انگزه و آمله و بیل خام و ترایمان و پلول جمله تساوی گرفته و سحیق ترساخته در روغن ماده گاو که چهارم حصه از جمله دار وهای مذکور باشد انداخته بآتش نرم بپزند و بعده چهار چند از روغن مذکور آب چاه شیرین نیز اندازند چون پخته شود نگاه دارند و مقداریکه مناسب دانند بمریض بنوشانند ازین تپ مذکور کهیرک و سرفه و درد سر و درد پهلو و ناآرزوی طعام و گرمی اندام و بلغم افگن جمله دفع شوند و این روغن را بیلیادکهرت نامند بدانکه دیگر ... دفع تپ مذکور چنین بنادتیل که در فصل کهیرک گفته خواهد شد و دیگر روغن ستور که با جوش و کلک و گلوی پخته باشند این هر سه ترکیب درین باب نافع و موثراند نوع دیگر مجیتهه و اتیس و هلیله و بچ و سنبهی و کتکی و دیودار و زردچوب از هر یکی یک پل گرفته و جوکوب کرده در میان یک من آب بجوشانند بعده جوش مذکور بجا سه پخته در پنج سیر روغن ستور انداخته بآتش نرم بپزند بعده ... که برابر روغن مذکور باشد نیز انداخته بپزند بعد از ان پلپل دراز و انگزه و ساجی و جواکهار و تیل گرد و پلمول و چاب و چیتره و سنبهی تساوی گرفته و چهارم حصه روغن مذکور بآب سحیق ترساخته نیز دران اندازند و آتش نرم داده بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری که مناسب دانند بنوشانند مجموعی را که بلغم زیاده شده باشد روغن مذکور بنوشانند که او را مثل آب حیات بود و ازین روغن اندر برده و دارو بایک ... و دمه و سرفه و بندروگ و سیلان منی و لوبا سیر و بیهه و مرگی و کهیرک و اناه و نقصان گرسنگی و کرم و بست جمله دفع شوند و این روغن را منجشتهادکهرت نامند نوع دیگر لک خام و ملهتی و مجیتهه و لود و مرهری و صندل و کلیسر جمله تساوی گرفته در روغن کنجد سیاه که چهار چند از جمله ادویه باشد سحیق ترساخته بآتش نرم بپزند و مقداری ازین روغن بر تن مریض طلا کنند ازین تپ و تاپاک دور شود نوع دیگر لاک و زردچوب و دارهلد و کوتهه و سنبهی و مجیتهه و ساجی و مرهری و رکتچندن و گلوی هر همه برابر گرفته و سحیق ترساخته در روغن کنجد سیاه که چهار چند از کلک مذکور باشد انداخته بپزند و ترش چند از روغن مذکور دوغ ترش اندازند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و اندام مریض را بدین روغن چرب کنند ازین روغن تپیکه با لرزه و تاپاک باشد دفع شود و این روغن را کهیرن تیل گویند و لهت تگر نیز گویند نوع دیگر انگزه و مرهری و زردچوب و دارهلد و مجیتهه و حنظل و کتائی خورد و نمک سنگ و کوتهه و راسن و چهر و ستاور جمله تساوی گرفته و بآب آس کرده و کلک ساخته در چهار چند روغن کنجد سیاه بپزند و چون نیم پخت شود چهار چند ازین روغن سرکه هندی که سخت ترش باشد دران انداخته بآتش نرم پخته مرتب ساخته نگاه دارند و اندام مریض مذکور را بدین روغن چرب کنند و آتش ندهند و ازین روغن جمله انواع تپها دفع شوند و این روغن را بهندی انکارک تیل نامند نوع دیگر لک و زردچوب و دارهلد و مجیتهه و ستاور و کوتهه و ارنی و چهر و گلوی جمله تساوی گرفته و بآب سحیق ترساخته در روغن کنجد که چهار چند از جمله کلک مذکور باشد انداخته بآتش نرم بپزند و بعده شش چند از روغن مذکور سرکه هندی انداخته بپزند و مرتب سازند و بر اندام مریض طلا کنند ازین تپیکه با لرزه و تاپاک باشد دفع گردد و این روغن را بهندی لاچهیادتیل گویند نوع دیگر شیره لک خام در روغن کنجد سیاه هر دو تساوی گرفته و چهار چند از روغن مذکور آب جغرات ترش یکجا کرده بعده آس کنند و زردچوب و دارهلد و رنیکا و کوتهه و رکتچندن و مرهری و کنگهی و داس و سونف و موتهه و ملهتی که جمله چهارم حصه از روغن مذکور باشد بآب آس کرده و سحیق ترساخته بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و وقت حاجت بر اندام مریض بمالند و در بینی مریض نیز بچکانند و قدری بنوشانند ازین جمله انواع تپها دفع شوند و کهیرک و انکار و دمه و باد سرع و آسیب و جوری و دق و اکس هر همه دفع شوند و این روغن برای حامله سخت مفید است و این روغن را نیز لاچهیادتیل گویند نوع دیگر ساجی و کوتهه و مجیتهه و لک خام و مرهری و سنبهی و زردچوب و اتیس جمله تساوی گرفته و سحیق ترساخته در روغن کنجد سیاه که چهار چند از کلک مذکور باشد و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو اندازند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بر اندام مریض بمالند ازین روغن تپ که با لرزه و تاپاک باشد

بانسا دکهرت

بیلیا دکهرت

منجشتها دکهرت

کهیرن تیل

انکارک تیل

لاچهیا دتیل

لاچهیا دتیل

دفع گردد و این را سرجکالو تیل گویند نوع دیگر صندل و رتانجوول و کهاد و لهتی و عود و پلول جمله بالتساوی گرفته و سحیق تر ساخته در روغن کنجد سیاه که چهار چند از کالک مذکور باشد انداخته بپزند و چهار چند از روغن مذکور شیر یا ده گاو نیز اندازند و پخته مرتب سازند و بر اندام مریض مذکور بمالند از این تپ کہ بالرزه باشد و تاپ کہ دفع گردد و این روغن را بهندی چیندنادی تیل گویند نوع دیگر پلول و منیبهل و نم و گلوی و لهتی جمله بالتساوی گرفته و جو کوب کرده بجوشانند و جوش مذکور در روغن کنجد سیاه انداخته بآتش نرم بپزند چون نیم پخته شود بعده خار خسک و منیبهل و کاکراسینگی و لهتی و نم و اسگنده و بیا بانسه و جهر سرنگی بالتساوی گرفته و آب سحیق تر ساخته نیز در وی اندازند چون پخته شود نگاه دارند و بر اندام مریض طلا کنند و مریض مذکور را حقنه کنند این روغن جمله تپهای بادی را دفع گرداند و این را تیولادی تیل گویند نوع دیگر بریار و لهتی و مجیتهه و دیودار و پدماک و چندن و رکتچندن و کف دریا و تیر بالا و زرد چوب و گیرو و بها بهول جمله بالتساوی گرفته و سحیق تر ساخته در چهار چند روغن کنجد سیاه انداخته بپزند چون نیم پخته شود چهار چند از روغن آب جعفرات اندازند و همین مقدار شیر یا ده گاو اندازند و بآتش نرم بپزند وقت حاجت بر اندام مریض بمالند از این انواع تپهای کہنه که بسبب باد و بلغم حادث گشته باشد دفع گرداند و این را بلادی تیل نامند نوع دیگر پلول و منیبهل و نم و گلوی و آمله بالتساوی گرفته و سحیق تر ساخته در چهار چند روغن کنجد سیاه بپزند و بعده جوش همین دارو ها نیز بمقدار روغن مذکور اندازند و بآتش نرم پخته مرتب سازند چون بدین روغن مریض مذکور را حقنه کنند تپهای هر نوع را دفع گرداند و این روغن را نیز تیولادی تیل گویند

بیان ترتیب پختن انواع روغن بدانکه روغنیکه در پختن آن مقدار روغن و مقدار جوش دارو و مانند آن که از جنس مایعات باشد و مقدار دارو که آنرا با آب آس کرده در روغن اندازند و آنرا کالک گویند بیان کرده نشده است باید که درین حال از مقدار کالک چهار چند روغن بستانند و در ترکیبیکه یک مایع و یا دو و یا سه و یا چهار مذکور باشند باید که دران هر مایع را چهار چند روغن بگیرند و اگر پنج مایع یا زیاده ازین مذکور باشند باید که هر مایع را هم بمقدار روغن بستانند و اگر در ترکیبی هیچ مایع مذکور نباشد باید که از مقدار روغن چهار چند آب انداخته بپزند بدانکه حکما گفته اند که روغن ستور و روغن کنجد و سرداروسیکه تند انداخته برای لیسیدنی سازند در یک روز پخته با تمام نرسانند بلکه بتدریج بپزند چندانکه بتدریج پخته شود منفعت زیاده رساند و علامت پخته شدن روغن ستور آنست که کف نکند و آواز از وی بر نیاید و بوی و رنگ و مزه اش چنانچه باید آنچنان بود و علامت پخته شدن روغن کنجد آنست که آواز نکند و بوی و رنگ و مزه اش چنانچه باید آنچنان باشد و کف نیز نکند اما پختن روغن بر سه نوع است یکی آنکه نرم بپزند و دوم متوسط و سوم غلیظ اگر بعد پختن روغن علیحده شود و کالک چنان لزج باشد که چون آنرا بمالند بانگشتان بچفسد بدانند که روغن نرم پخته شده است و اینچنین روغن برای نوشیدن و برای خوردن در طعام بکار آید و مفید بود و اگر کالک مذکور بمالیدن بانگشتان بچفسد بلکه همچو فتیله شود بدانند که روغن متوسط پخته شده است و این روغن برای ناس و طلا کردن بر اندام بکار آید و اگر کالک مذکور به پختن سیاه شده باشد و بمالیدن بانگشتان ریزیده گردد و از وی فتیله نتوان بست و مقداری چرب باشد بدانند که روغن سخت پخته شده است و اینچنین روغن برای حقنه و چکانیدن در گوش بکار آید و مفید باشد و اگر روغن ازین هم سخت تر پخته شود چنانچه کالک سوخته گردد بدانند که این روغن سوخته نافع بود و اگر خواهند که روغن سوخته را باصلاح آرند باید که دارو ها یکبار انداخته بریده بود دندان سه نوبت انداخته بپزند باید دانست که نفع روغن ستور که پخته باشند بعد یکسال کم گردد و هر چند که دیرتر بماند نفع او کمتر گردد و اما نفع روغن کنجد که پخته باشند بعد شش ماه و نفع ادویه بعد یکسال و نفع کوکل بعد دو سال کم افتد باید دانست که مریض را در حالت و بعد زوال تپ طعامی که ثقیل و نفاخ و دیر هضم باشد و طعامی که او را موافق نبود بپرهیزد از زور کردن و سوار شدن و جماع کردن و غسل بسیار کردن و از زیادت خوردن اگرچه طعام موافق باشد باز دارند تا آنکه توانی که در حالت تندرستی بود بدان قوت برسد کسیکه بسبب تپ لاغر شده باشد برای فربه شدن او در اسپیار نخورانند تا تپ باز عود نکند والله اعلم بالحکم

فصل سوم در مرض اسهال که آنرا بهندی اتیسار نامند و این مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامت اسهال بدانکه این مرض از اشیای دیر هضم و گران و سخت چرب و سخت خشک و سخت گرم و سخت مایع حادث

روغن کالکھ

روغن چیندنادی

روغن تیولادی

روغن بلادی

بیان ترتیب پختن انواع روغن

فصل سوم در مرض اسهال

شود و مانند آنچه از علاس کرده مثل غلوله والله و سازند و مانند اشیائیکه در تاثیر یا در لمس سخت سرد باشند و دیگر اشیای مضر که بالذات مضر بوند یا به سبب آنکه با مخالف مختلط کرده خورده شود یا بسبب آنکه در زمانیکه نباید خورد خورده شوند و یا بسبب آنکه یکبار باید کردن دو بار کرده شود چنانچه دو بار خوردن طعام که عادتش است یکبار خوردن باشد یا بسبب آنکه از مقداریکه باید از آن زیاده کرده شوند چنانچه زیادت خوردن از مقداریکه خورنده را آن مقدار هضم شود و مضر بوند و تفصیل اشیای مضر در فصلیکه بهندی آنرا بتماهتی گویند گذشته و چون طعام شب هضم نشده باشد باز در روز خوردن آنرا ادهه سن گویند ازین نیز اتیسار حادث گردد و از سبب بدهضمی نیز حادث شود و از اشیائیکه بعضی کسانرا موافق نیست بدان خوردن نیز اتیسار شود و از خوردن روغن ستور بسیار و روغن کنجد بسیار و از خوردن چربی بسیار نیز اتیسار شود و اگر دارو برای اسهال یا برای قی یا برای حقنه از مقدار زیاده یا کم دهند نیز اتیسار حادث گردد و از خوردن زهر و از بسیاری خوف و اندوه و سبب آب مخالف و از بسیاری خوردن شراب و از بسیاری آشنا کردن در آب و از حبس بول و غایط و از سبب کرم که در شکم باشد و از فساد و تغییر فصل و از تباهی مزاج هوا چنانچه در فصل برشکال باران نبارد و از زمانه انجیر باشد نیز اتیسار پیدا شود و بداکه بلغم و پیلام و بول و منی و آب و خون و کف و تلخه و مانند از مایعات که در بدن میباشند وقتیکه زیادت شوند گرسنگی کم میکنند و با غایط یکجا شوند باد کرات آنرا بیرون می اندازد و اسهال حادث میشود و این را جهت سخت بدست و حدوث وی بر شش نوع است یکی آنکه از باد حادث شود دوم آنکه از تلخه بود و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از سنیپات و پنجم آنکه از اندوه و ششم آنکه از خلط رده حادث گردد و در طب جرک گفته شده است که اتیسار از غلبه و استیلای خوف میشود نه از خلط رده و در سسرت میگوید که اتیسار از غلبه منی و بسیاری غیبت برنیا رودنا یافتن آن حادث میشود نه از خلط رده و خوف پیش از حادث شدن اتیسار علامتیکه او را آیینه پیدا میشود تا ابهشنه پوروپ روپ گویند این است که در دل و ناف و شکم و پهلو در بدن خیزد و وجود سست گردد و باد و غایط بفراغ روان نشود و فنج شکم حادث گردد و طعام هضم نشود اینجا علامات حادث شدن اتیسار است اما آنکه از سبب باد پیدا شود علامتش آنست که غایط مقداری قلیل و با کف و خشک بود و اندکی اندکی با کرات باد و آواز غایط مذکور بیرون افتد و آنکه از سبب تلخه حادث شود علامتش آنست که غایط زرد و ام یا سبز و ام یا سرخ و ام برآید و تشنگی زیادت شود و بیهوشی باشد و در تمام اندام یا پاک بود و در مقعد تیزی شود و آنکه از سبب بلغم حادث شود علامتش آنست که غایط سفید و منجمد و با کف بود و سرد باشد و در وقت استراح موهای اندام مریض ایستاده شوند و آنکه از سبب سنیپات حادث شود علامتش آنست که غایط برنگ آب یا غساله گوشت باشد یا برنگ روغن که از گوشت کشیده باشند بود و علامت غلبه هر یکی از اخلاط ثلثه که تفصیل مذکور شده است در آن باشد و این نوع اتیسار بدشواری به شود و آنکه از سبب اندوه حادث شود طریق حدوث آن است که از بسیاری اندوه گرسنگی کم میشود و گرمی اندوه درون بدن در آمده خون را فاسد میگرداند و خون فاسد مذکور صرف بر یک حبه یا مخلوط با غایط یا بوی بد و تغیر بوی کرات و مرات مایل میشود و این را بهندی رکت اتیسار نامند و مرجع این نسبتی اتیسار مادام که غمی و حزنی را که از آن این نوع پیدا شده است زایل نگردانند دوا پذیر نبود و آنکه از سبب خلط رده حادث شود علامت و طریق حدوث او آنست وقتیکه طعام هضم نمیشود بسبب بدهضمی طعام خلط از جای خود انتقال کرده در شکم رفته در هات و بل بازشت میگرداند و در هات و بل که زشت شده است با رنگهای گوناگون از شکم باد و رسیلان می یابد و باید دانست که هر یکی از این شش نوع اتیسار بر دو نوع است یکی خام دوم پخته و علامت خام آنست که از سبب خلطیکه حادث شده باشد نشان آن خلط در آن یافته شود و غایط مریض چون در آب اندازند فرو نشیند و غایطش چرب با بوی زشت بود و علامت پخته آنست که غایطش چرب و پاک زشت نباشد و وجود و شکم مریض سبک باشد و غایطش چون در آب اندازند فرو نه نشیند و اگر در اتیسار سنیپاتی دو یا سه خلط مختلط شده باشند و رحمتی دیگر که بهندی آنرا ابدرو گویند ظاهر نشده باشد نوع مذکور بدشواری نیکو شود و اگر پیر یا بچه را این اتیسار سنیپاتی حادث شود اسان باشد و اگر دو یا سه سبب بحتی خلط در نوع مذکور سخت بد شده باشند اگر چه مریض جوان بود نیز اساده باشد اکنون علامات اتیسار که لا دوا است گفته میشود اگر در اتیسار غایط مریض مانند با رجامس پخته یا بر کاله جگر یا روغن ستور و یا روغن کنجد و یا چربی و یا مغز استخوان و یا مغز سر

و یا گوشت آس کرده که آنرا با حوایج آمیخته پخته باشند و آنرا بهندی بسیار گویند یا بهم جوشیده و یا مثل جغرات یا برنگ سیاه یا برنگ کبود که مقداری سرخی
داشته باشد یا برنگهای مختلف باشد و چرب بود یا در خشش آن بهم چو درخشش پر دم طاوس باشد و یا بویش مانند بوی مرده و یا خوشبوی باشد مانند
که رغبش لا او و است و چون مریض را تشنگی و تا پاک بود و پیش چشمش تاریکی پیدا آید و گهمک و بیهوشی و درد پهلو و استخوان باشد و هیچ چیز را خوش نیابد
و یا وه گوید و در مقعدش بخنگی پیدا شود در ان حال باید که حکیم نزد آنچنان مریض نرود و چنان مریض را دست نکند که بدنام گردد و اگر سفره مریض
اتیساری بیرون آید و بغیر از در آوردن درون نرود و مریض را لاغری و نقصان نور و درد شکم و انتفاخ شکم بود حکیم را شاید که نزدیک چنان مریض نیز
نرود و اگر مریض اتیساری را در مقعد بخنگی شود و وجود و غایط سرد بود و گرسنگی نباشد آنرا نیز بگذارد و اگر ویرا علت دمه و درد شکم و تشنگی باشد و لاغری
و تپ و تا پاک بود و اینچنین مریض هم نزید علی الخصوص اگر پیر بود البته بمیرد و درین مرض اگر کسی را آماس بدن و درد شکم و تپ و تشنگی و دمه و سرفه و
ناآرزوی طعام و قی و بیهوشی و گهمک و بدهضمی پیدا شود طبیب آنرا نیز حواله خدا کند و درین مرض هر گرا در بند گاه انگشتان دست و پای بخنگی شود
و بول بسته گردد و غایط سخت گرم بود البته مریض مذکور بمیرد و بدانکه اتیساری که آنرا بهندی رکت اتیسار نامند چنانچه از بسیاری اندوه حادث
گردد و ذکر این عنقریب گذشته است از غلبه تلخه هم حادث شود و طریق حدوثش آنست که شخصیکه او را بسبب غلبه تلخه اتیسار شده باشد در ان
اشیائیکه از ان تلخه زیادت گردد بکثرت خورد اتیسارش رکت اتیسار گردد و باید دانست مریضیکه در ان باد زور کرده کفی را که در شکم جمع شده است
و با غایط سائل گرداند آنرا بهندی بیرواهکا نامند اگر زحمت مذکور از غلبه باد باشد شکم مریض درد کند و اگر از تلخه باشد مریض را تا پاک شود
و اگر از بلغم باشد غایطش با کف بسیار سیلان یابد و اگر از خون باشد غایطش با خون سائل گردد و این مرض از بسیاری و دوام خوردن اشیای
خشک پیدا آید و علاماتیکه در اتیسار بوند درین مرض همان علامات باشند و آنچه علامات خامی و پختگی اتیسار اند همان علامت خامی و پختگی
مرض مذکور اند لیکن میان اتیسار و این مرض فرق آنست که در اتیسار رطوبتها و بول و خون و مانند آن که ذکر اینها رفته است از نشست گشته
سیلان می یابد و درین مرض تنها کف با غایط اختلاط یافته سائل میگردد و بدانکه هر گرا ضراط و بول بطریقیکه باید جاری گردد و آتش
گرسنگی زیادت گردد و شکم سبک شود بدانند که مرض اتیسارش رفع شده است و بدانکه علامت هر نوعی از انواع تپ و اتیسار جداگانه
گفته شده است و در سر مریضیکه این هر دو زحمت یافته شوند از علامات معلوم کنند که ویرا فلان نوع تپ و فلان نوع اتیسار حادث گشته است
والله اعلم **قسم دوم در علاج اسهال** بدانکه طبیب را شاید که از علامات اتیسار که پیش از حدوثش پیدا آیند و آنرا پوربروپ اتیسار
گویند معلوم کرده بتدبیر و علاج آنرا حادث شدن نذهند و آن آنست که مریض را فاقه کنانند بعده داروئیکه خلط ردیه را پخته گرداند و بهندی آنرا
پاچن گویند با آشام برنج بدهند و اگر منجمله علامات مذکور درد شکم و انتفاخ شکم بود باید که او را آب بلیل معاز و آب نمک سنگ نوشانیده قی
بکنانند بعده و فاقه کردن فرماید و بعد فاقه داروهائیکه خلط ردیه را پخته گرداند بدهند و آشام نرم و سبک بنوشانند اگر علامات مذکوره زائل نشوند باید
که جوش هر دو کن یا جوش کباد کن بوقت فجر بدوام بنوشانند که علامات مذکوره زائل شوند و اگر اتیسار حادث شود طبیب را شاید که اولاً بداند
که اتیسار خام است یا پخته است بعده علاج کند و اگر اتیسار خام باشد اولاً علاج قبض شکم ندهد زیرا که اگر او را اولاً داروی قبض شکم دهند خلطیکه غلبه
کرده زحمت مذکور را پیدا آورده است علت بهه و بنادروگ و نفخ شکم و سیلان منی و سببی و علتهای شکم و تپ و آماس و گوله و سنگر هنی
و بواسیر و درد شکم و السک که نوعی از زحمت ناگوار است و درد سینه را حادث کند بدین جهت در اتیسار خام داروی قبض ندهند مگر پیر و بچه را و
کسیکه او را باد و تلخه غالب باشد یا دهات و زور کم بود یا تشنگی زیادت باشد و زنیکه حامله بود و کسی که طبیعتش نازک بود ایشان را در اتیسار داروی
قبض دادن ممنوع نیست زیرا که اگر تا پخته شدن اتیسار در علاج قبض شکم ایشان توقف کنند ایشان هلاک گردند و برای مریض اتیسار جوش
مونگ و شوربای گوشت و دوغ و کشنیز و زیره و نمک سنگ هر شش چیز را مخلوط ساخته بدهند و این آشام را کهرچه کها آشام نامند و درین

پیلپادکن نیز آس کرده انداخته بنوشانند و اگر آشام برنج ساخته مقداری سحیق پیلپادکن انداخته بنوشانند نفع آشام کھرجو کہ مذکور شد دہد **نوع دیگر** بیل
خام و کشنیز و زیره و پاڑہی و سندہی و کنجد سیاه جمله متساوی گرفته و آس کرده و مقداری منگ انداخته و آشام ساخته بنوشانند ازین علت اتیسار دفع
گردد و این را کھرنک جو کہ آشام گویند و در حالت تپ و اتیسار آشام نرم ازان برنج بخورانند مریض مذکور را نافع و مفید و موافق دانند زیرا که تشنگی سیر و
دبکست و فی استحال هضم شود و گرسنگی افزاید و مثانه را صاف گرداند و سرکراکرت اسهال یادر شود و غایط اندک اندک بدشواری برون آید و اخلاط که جمع
شده باشد او را هلیله داده اسهال کنانند و اگر غایط نرم بسیار جاری باشد باید که قی کنانیده بعده فاقه کنانند و داروی پاچن بدہند و اگر غایط سخت باد در
شکم اندک اندک بدشواری و سختی برون آید هلیله و پیپل دراز متساوی گرفته آس کنند و در آب انداخته نیم گرم بنوشانند و هر مریض اتیساری را که گرسنگی بسیار باشد
و غلبه اخلاط نیز زیادت باشد و غایط بفراغ بیرون نشود باید که بابرنگ و ترپھله و پیپل دراز متساوی گرفته و جوشانیده آنرا بنوشانند اسهال بفراغ
شود و اگر از سبب گرسنگی لاغر شده باشد داروهای دافع باد و پیدا کننده گرسنگی جوشانیده بنوشانند نافع بود و اگر درد و نفخ شکم باشد و آب بند و بیرون آید
نمک سنگ و پیپل درانا آس کرده با آب گرم بنوشانند تا که شکم سبک شود آنگاه قی بکنانند نافع و مفید باشد در حالت اتیسار خام فاقه کنانند و دوای پاچن بدہند
و داروهای پاچن بر انواع ست چنانچه دیودار و بچ و موتھه و سندہی و اتیس و هلیله **نوع دیگر** اندرجو و اتیس و انگزه و نمک سنگ و نمک سونچل و بچ
و هلیله **نوع دیگر** کشنیز و هلیله و موتھه و بالا و بیل **نوع دیگر** موتھه و پیرا و سندہی و بچ و هلیله و اتیس **نوع دیگر** ہیلہ و اتیس و انگزه و بچ و نمک سونچل
نوع دیگر چیتره و پیپلامول و بچ و کٹکی **نوع دیگر** پاڑہی و اندرجو و هلیله و سندہی **نوع دیگر** مرہری و پنچوتی و پاڑہی و سندہی و پیپل دراز و پیپل گرد و
و کچپیل **نوع دیگر** سرشف و دیودار و سونف و کٹکی **نوع دیگر** الایچی و ساور لود و کوتھه و نند چوب و دارہلد و اندرجو **نوع دیگر** بانده درخت بیل انب
و سہرو و کٹائی و منکونی و ماشونی **نوع دیگر** پوست درخت ارلو و تیندو و پوست انار و کرا و سمین **نوع دیگر** پاڑہی و پنچوتی و موتھه و پیپل دراز
و اندرجو **نوع دیگر** پیپل و جوانی و بیل و نند چوب و دارہلد و دیودار **نوع دیگر** بابرنگ و هلیله و پاڑہی و سندہی و موتھه و بچ **نوع دیگر** بچ و کر
و اندرجو و نمک سنگ و کٹکی **نوع دیگر** انگزه اندرجو و بچ و مغز بیل خام **نوع دیگر** سندہی و اتیس و موتھه انجمله بست نوع پاچن ست ازین انواع
هرکدام که بهتر دانند و بدست آید جمله ادویه برابر گرفته و باریک آس کرده و جامه بیز کرده با آب نیم گرم بخورانند که خام اتیسار دفع گردد **نوع دیگر** پیپل و اجمود
و پیپل دراز و سندہی و موتھه و بابرنگ جمله را متساوی گرفته و آس کرده در آب نیم گرم انداخته بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** سندہی و گلوی
برابر آس کرده در آب نیم گرم انداخته بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** با شیر ماده گاو که یکحصه باشد آب چاه سه حصه بیامیزند بعده سحیق بست
عدد موتھه دران انداخته بجوشانند تا مادام که شیر خالص بماند و آب مذکور سوخته شود آنگاه بجامه بیخته مریض مذکور را بنوشانند ازین درد شکم و
خلط روده دفع شود و هر مریض اتیساری را که از علاج درد شکم خلط روده دفع شده باشد و باد بمجرای خود بسهولت روان نشود و گرسنگی نقصان
پذیرفته باشد در روغن ستور شوره و جمله نمکها انداخته مقداری بنوشانند ازین باد در مجرای خود روان شود و کسی را که غایط اندک اندک با درد بیرون آید او را
نیز همین دارو بدہند **نوع دیگر** جواکھار و سندہی و چنگیری و کنار و جغرات ترش و یا ترشی دیگر در روغن ماده گاو که چهار چند از جمله ادویه باشد
بپزند همین نفع دهد و باید دانست که چون روغن بپزند و مقداری بنوشانند ازین اتیساری که با درد باشد دفع گردد **نوع دیگر** سندہی و فلفل دراز و
فلفل گرد و [illegible] و چیتره و بیل و پیپلامول و انار و آب جغرات جمله ادویه را در روغن ماده گاو انداخته بپزند و بنوشانند همین نفع دهد و نیز باید دانست که
برای دفع اتیسار بادی و بلغمی انجمله انواع بکار آیند و برای دفع اتیسار که از تلخه حادث شود ازین داروها آنچه تیز و گرم باشند گذاشته باقی اسهال
کنند و برای مرض اتیسار که از تلخه حادث شود غلبه عطش دیده بحسب آن فاقه بکنانند بعده بریاره و کنگهی و سیرون و تہون و خار خسک و کٹائی
و ستاو جمله را متساوی گرفته و با آب آس کرده و بجامه بیخته آبش بستانند و برنج را دران آب بپزند و شهد انداخته بنوشانند و این نوع را
بجواگون گویند و اگر این جمله داروها دست ندهند هرچه ازین دست دهد ازان ادویه همبرین نمط آشام کرده و شهد انداخته بنوشانند و اگر جوش

منگ باشد پس سرد ساخته با شهد بنوشانند نیز اتیسار بلغمی را دفع گرداند و برای دفع اتیسار بلغمی چند علاج دیگر است از جنس جوش دارو بایکه آنرا کاڑہ گویند یکی ازان جوش زرد چوب و اتیس و پاڑہی ماندر جو و رسوت **نوع دیگر** جوش رسوت و مندو چوب و دار ہلد و اندر جو **نوع دیگر** جوش پاڑہی و گلوی چرایته و کٹکی **نوع دیگر** جوش موتھه و اندر جو و چرایته و رسوت **نوع دیگر** جوش دار ہلد و جوانسه و بیل و بالا و کتہندان **نوع دیگر** جوش کتہندان و بالا و موتھه و چرایته و جوانسا **نوع دیگر** بیخ نیلوفر شمسی و صندل و لودھ و سندہی و موتھه و گل نیلوفر قمری **نوع دیگر** جوش پاڑہی و موتھه و زرد چوب و دار ہلد و بیل و ستازه و اندر جو **نوع دیگر** جوش کرا و اندر جو و سندہی و بیخ و درین جوش دارو ہی اخیره اگر روغن ماده گاو آمیخته بدہند اتیسار بلغمی دفع گردد **نوع دیگر** جوش بیل و اندر جو و موتھه و بالا و اتیس جمله جوش بگیرند و بدہند ازین ہرکدام جوش اتیسار بلغمی دفع شود و نیز بلغمی و درد و شکم فی الحال دفع شود **نوع دیگر** جوش سونٹھی و تیل بیل خام و انب بالا و اسپیه و سندہی و باید که جوش این نوع را سرد کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند زحمت مذکور دفع گردد و اگر اتیسار پخته باشد و ساکن نشود علاج قبض آن بر انواع است یکی ازان آنست که بگیرند سجالو و گل دهاتکی و مجیٹھه و لودھ و موتھه و کرا و پوست انار **نوع دیگر** سجالو و کرا و موتھه و مائین و اتیس و بیخ جوانسه و بیل و دهاتکی و موچرس **نوع دیگر** مغز تخم نغزک و لودھ و مغز بیل خام و برنگ **نوع دیگر** سونٹھی و سندہی و پوست درخت ارلو و مغز تخم نغزک و پوست بیخ جوانسا و پوست جامن و مائین و پوست بیخ اجن و ملین و موچرس ہر نوعی را ازین انواع که دادن خواهد باید که با غساله برنج آس کرده و با شهد آمیخته بنوشانند ازین انواع اتیسار پخته را قبض حاصل شود **نوع دیگر** جوش سونٹھه را سرد کرده و شهد آمیخته بنوشانند قبض شود **نوع دیگر** لودھ را دکن و فنتہا دکن و سربکوادکن ازین ہرکدام که دست دهد بگیرند و جوشانیده و سرد ساخته و مقداری شهد انداخته بنوشانند قبض شکم حاصل شود **نوع دیگر** بیخ جوانسا و بیکان بارگاه با غساله برنج آس کرده و قدری شهد انداخته بخورانند همین فائده رساند بدانکه اگر در اتیسار اخلاط رفته از سبب بلغم بیرون نیفتد و شکم درد کند و مریض مذکور از فاقه و قی و اسهال الغرض شده باشد و خشک بود باید که گرسنگی و قوت معلوم معلوم کرده مقداری شوره در روغن ماده گاو انداخته بنوشانند **نوع دیگر** اگر بریارا و کنگہی و سرون و بیخ جوانسه و سونٹھی در روغن ستو بپزند و شهد انداخته بنوشانند درد شکم زائل گردد **نوع دیگر** دار ہلد و بیل و پپل و ستازه و انک و کٹائی و اندر جو روغن ماده گاو پخته بنوشانند ازین اتیساری که از باد و بلغم و تلخه باشد دفع گردد **نوع دیگر** در شیر ماده گاو و روغن ستو و قدری شهد و شکر و سحیق اندر و دار ہلد و سحیق سونٹھی انداخته بنوشانند همین فائده دهد و هر اتیساری که کهنه و لی درد و پخته شده باشد و دران مریض مذکور اگر سستی زیادت باشد و غائط رنگ برنگ افتد بجهت دفع آن نوع علاجی که آنرا **پتیپاک** گویند بکار برند یعنی پوست ارلو و زیره گل نیلوفر شمسی متساوی گرفته باریک با آب آس کنند بعده در برگ نیلوفر و کمہار پیچیده و بر ریسمان بسته و بگل حکمت گرفته در درون آتش اندازند و بپزند چون پخته شود بیرون آرند و سرد کرده و شلیده شیره آن بستانند و دران مقداری شهد انداخته بنوشانند اتیسار مذکور دفع گردد و اگر بجای سحیق پوست ارلو و زیره گل نیلوفر مذکور سحیق جہونتی و سحیق میسند یا سینگی بطریق مذکور استعمال کنند نیز همین فائده دهد **نوع دیگر** شکم دراج ذبح شگافته پاک کنند و سحیق معجون نکرود یا دکن شکمش را پر کنند و با برگ نیلوفر و کمہار پیچیده و بر ریسمان بسته و بگل حکمت گرفته بپزند چون پخته شود سرد کرده و سحیق مطبوخ مذکور از شکمش کشیده و شیره آن شلیده بستانند و دران شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** لودھ و صندل و سونٹھی و دار ہلد و پاڑہی و با بھول نیلگون و پوست ارلو جمله را متساوی گرفته و با غساله برنج آس کرده پتیپاک کنند و سرد کرده شیره آن شلیده بستانند و دران شهد انداخته بنوشانند اتیسار بلغم و تلخه را دفع گرداند و اگر همین گونه از برره و جامن و مانند آن و از داره های نکرود یا دکن پتیپاک کرده بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** تہپون و ہر یا یا و بیل و بالا و اتیل و کشنیز و سندہی جمله متساوی گرفته و آس کرده و شلیده و پخته آبش بستانند و دران برنج پخته و آشام کرده بدہند همین نفع رساند **نوع دیگر** پوست ارلو و پرینگ و سونٹھی و شگوفه برگ انار جمله متساوی گرفته و با جزات آس کرده و بجامه پخته آب آن بستانند و دران برنج پخته و آشام ساخته و نرم پخته بدہند ازین جمله انواع اتیسار پخته به گردد مجرب است **نوع دیگر** رسوت و اتیس و اندر جو و گل دهاتکی

وسندهی جمله را متساوی با عسل اله برنج آس کنند و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی که با درد باشد دفع گردد نوع دیگر ملهتی و مغز بیل خام برابر گرفته
وآس کرده و آب انداخته و جامه بیز کرده ... و دران شهد و شکر انداخته بعده سحیق برنج رتسال نیز مخلوط ساخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر
پوست بیخ کنار دشتی با عسل اله برنج آس کرده و جامه بیز نموده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار فی الحال بسته گردد نوع دیگر بیخ کنار دشتی
وارجن و جامن و نغرک و درخت سالی و بیس پوست بیخ هر یکی ازین درختان متساوی بگیرند و با عسل اله برنج آس کرده و جامه بیز نموده و دران شهد
و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد و اگر جوش اینهمه ادویها بستانند و دران برنج و یا منگ انداخته بپزند و آشام ساخته بدهند همین فائده دهد
نوع دیگر چیزی که بر گل سنبل بود چسپیده میباشد و آنرا بهینتی گویند جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را جامه بیز کرده بستانند و هنگام شب
در شبنم بدارند و بوقت صبح مقداری سحیق ملهتی و شهد دران انداخته بنوشانند همین نفع دهد و اگر مریض اتیساری را که اتیسارش کهنه شده باشد و تشنگی
و کیفیت و غلبه باد و درد در شکم نیز بود و کمیش خواه سائل خواه منقبض باشد باید که مریض مذکور را شیر که دران سه چند آب انداخته جوشانیده باشند تا آنکه حالی
آب سوخته شیر خالص بماند ازین [illegible] بنوشانند که شیر مذکور برای مریض مذکور مثل آب حیاتست الا آنکه آنچه غلبه خلط باقی مانده باشد از شیر مذکور
دفع شود و اگر روغن پخته که مسهل باشد بنوشانیده اسهال کنانند همین نفع رساند و اگر مریض اتیساری را خون با غایط آمیخته پیش از اسهال یا بعد اسهال
بیفتد و درد شکم بود و مقعد چنان باد دار باشد گویا که بریده شود پس باید که شگوفه درختان شمیدار بجوشانند و بدان جوش روغن ماده گاو بپزند و دران شهد
و شکر انداخته بنوشانند سخت فائده مند بود نوع دیگر پاره بلد و بیلی صاف و سندهی و آک و اندرجو و گنگی جمله متساوی گرفته بدان روغن بپزند و در آشام
که از برنج کهنه و رتسال باشد مقداری ازین روغن انداخته بنوشانند اتیسار سنپاتی فی الحال دفع شود و اگر وجود مریض گران باشد و بلغمش بیش
بود آنرا قی کنانیدن موافق و مفید دانند و اگر خلط بسیار غلبه کرده باشد و خلط مذکور پخته باشد و شکم مریض منقبض بود باید که بدارویهائیکه بول فاسد را
باصلاح آرند و صاف گردانند روغن ستور بپزند و بدان اول حقنه که او را استهابن گویند بکنند بعد از آن حقنه که او را انباس بست گویند باید کرد
و اگر غایط مریض رقیق همچو آب روان گردد و مقعدش بیرون افتد و بول روان نشود و کمرش درد کند باید که با اشیای شیرین و ترش روغن ماده گاو
و یا روغن کنجد بپزند و بدان حقنه که آنرا انباس بست گویند بکنند و اگر مریض اتیساری را از خوردن اطعمه تلخ از غلبه تلخه پیدا گشته در مقعدش پختگی
پدید آرد دران حال باید که جوش دارویهائیکه مزیل تلخه اند بر مقعدش بریزند و هم بدین دارویها حقنه انباس بست بطریقیکه در فصل حقنه گفته خواهد شد
نیز بکنند و چون از شکم مریض مذکور اندک اندک خون کرات باد در بیرون افتد و باد در شکم بسته شود او را تدبیر حقنه که مهنگی آنرا پچها البست گویند
باید کردن و دارویهائیکه بدان روغن کنجد بجهت این نوع حقنه بپزند اینست بیارند کتیهه و سنبل و بهارنگی و بنه جنگلی و انار و جوئی و جوانسه و ساک
پستان و سنئی و جیخ و صعرات بدین دارویها روغن کنجد بپزند و بدان حقنه کنند و کسیکه او را اتیسار بسیار روزها بماند مقعدش ضعیف و سست شود باید
که در مقعدش روغن کنجد که بجلوج تر کرده بچکانند ازین عمل سستی و درد مقعد زائل گردد و برای مریض اتیساری باید که سرون و تیهون و کتائی خورد
و کتائی بزرگ و بریارا و خلا خشک و بیل خام و پاڑهی و سندهی و کشنیز برابر گرفته و آس کرده در اثنای طعام یا پیش از طعام و بعد از طعام بخورانند
این عمل در جمیع انواع اتیسار سخت نافع است و کنجد نیز آس کرده بدهند و جوش منگ نیز بدهند نوع دیگر بجهت دفع اتیسار خونی بیارند ادرک و
منگ رود ها دکن را آس کرده در شیر [illegible] انداخته بجوشانند و شکر و روغن ستور انداخته بنوشانند ازین اتیسار مذکور دفع گردد و اگر از شیر مذکور جغرات ساخته و
چاک زده و مسکه کشیده خوردن دهند یا دوغ آن بنوشانند همین نفع دهد نوع دیگر پوست درخت جار و پوست درخت سالی و باکر و سنبل
و ساودن جمله را متساوی گرفته با شیر بز آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند همین فائده رساند دیگر ملهتی و شکر و لود و دودهی و کلیسر جمله را
متساوی گرفته و با شیر بز آس کرده و قدری شهد انداخته بنوشانند همین فائده رساند دیگر مجیتهه و کلیسر و لود و بدماکهه و کوئین و اتبل و بدمحار نی جمله را
متساوی گرفته و با شیر بز آس کرده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر شکر و اتبل و لود و مجیتهه و ملهتی و کنجد سیاه جمله را متساوی گرفته و با شیر بز

آس کرده با شهد بخورانند همین فایده دهد **نوع دیگر** لوده و کنجد و موچرس و ملهتی و اتیل حمله را تساوی گرفته با شیر بز آس کرده با شهد بدهند مفید آید **دیگر** بیخ جوانسه و کنجد سیاه را با شیر بز آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اسهال خونی دفع شود و اگر کسی را اسهال رقیق مانند آب با خون جاری باشد باید که مغز بیل خام با آب آس کرده و دران شهد و روغن کنجد انداخته بلیسانند مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** از نیشکر کسیا با پوست وی بر کرده در روغن ماده گاو بریان کنند و مریض مذکور را مکیدن دهند مفید بود و ازین رکتبت هم دفع شود و اگر بست ثار را با شهد و شکر آمیخته بخورانند همین فایده دهد **نوع دیگر** مغز بیل خام و ملهتی و شکر با غسالهٔ برنج آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار تلخه و خونی دفع شود و اگر علاج قبض شکم که در صدد آمده است با شهد و شکر بنوشانند همین فایده دهد بدانکه هر مریضی را که گرسنگی بحال خود باشد اما غایط کم شده باشد و مانند غایط و سیلان می یابد با کف بیرون شود باید که دران وقت سنهی و جغرات و روغن کنجد و روغن ستو و شیر ماده گاو و بمقدار شکر باهم آمیخته بخورانند ازین غایطش بیفزاید و مستراح لفراغ شود **نوع دیگر** کنار را بجوشانند چون پخته شود با قند و روغن کنجد بخورانند همین نفع رساند **نوع دیگر** ماش جوشانیده با جغرات بخورانند و بالای آن بوزه بنوشانند ازین قبض شکم دور شود و اتیسار بادی و خونی ساکن شود **نوع دیگر** گوشت خرگوش را که با خون آلوده باشد و دال ماش و جغرات انداخته بپزند و بخورانند ازین نقصانی غایط دفع شود و چون غایط مریض مذکور اندک شده باشد اسهال باد در دبود و گرسنگی زیاده باشد درین حال علاجی که قابض شکم و افزاینده گرسنگی باشد اشیای مذکوره را با روغن ماده گاو آمیخته بخورانند همین فایده دهد

در بیان علاج اتیسار بروا هکا یعنی اتیسار که همچو آب روان باشد باید که اینچنین مریض را فاقه کنانیده بعده علاجی که خلط شکم را هضم کند باید کرد و اگر ازین هر دو تدبیر مریض مذکور نه شود باید که شیر و روغن ستو و روغن کنجد و کنجد سیاه این هر چهار چیز برای خوردن مریض مذکور مقرر دارند و عمل حقنه که آنرا **پچهنا** نامند بکار دارند و اگر مریض مذکور را درد شکم بسیار باشد بیارند سروان و سنهی و پیپل دراز و پیپل گرد این هر چهار ادویه را برابر گرفته و آس کرده در شیر بجوشانند و شیر مذکور را با برنج پخته بخورانند ازین عمل درد پیچش و مرض شکم دفع شود و دیگر دارو های قابض شکم و دافع باد و پدید آرنده گرسنگی مریض مذکور می باید داد **نوع دیگر** ماش را بپزند و با روغن ماده گاو و جغرات ماده گاو و روغن ماده گاو و اندکی سحیق پیپل گرد دران انداخته بخورانند همین فایده دهد و چون مریض مذکور را شکم بسیار درد کند و بول بدر بیرون آید طبیب را باید که شیر و روغن گاو و شهد و سحیق ملهٹی و اتیل یکجا کرده بپزند و سرد کرده و بجامه پخته لبستانند و ازین ادویه حقنه که مناسب دانند بکنند فایده بسیار شود و ازین دارو حفنی و تپاک و تپ نیز دفع گردد و چون مریض مذکور را شکم بسیار درد کند بهر نوعی که باشد او را روغن کنجد بدهند تا باد آرام گیرد و از آرام گرفتن باد درد برود و بسبب زوال باد شکم قبض شود بجهت این معنی درین زحمت چیزیکه دافع باد باشد لازم است استعمال آن **نوع دیگر** پارهپی و اجمود و اندر جو و سنهی و پیپل دراز جمله را تساوی گرفته و آس کرده با آب گرم بنوشانند هر چند که شکم جاری باشد بدین عمل قبض حاصل شود **نوع دیگر** سنهی و جهمکنی را برابر ستاره در روغن ماده گاو یا در روغن کنجد پخته بخورانند ازین نیز قبض شکم حاصل شود باید که اشیای سبک و موافق و چرب و افزاینده گرسنگی بمریض مذکور بخورانند و اگر زحمت مذکور را سبب خوف حادث گشته باشد تدبیری کنند که خوف از دل زائل گردد و اگر اتیسار مذکور را از خوردن زهر یا بواسیر یا بافتادن کرم در شکم حادث گشته باشد درین حال علاجی کنند که دافع سبب زحمت مذکور باشد یعنی اگر بسبب خوردن زهر شده باشد علاجی کنند که مزیل اثر زهر باشد و اگر از سبب کرم افتادن در شکم شده باشد علاجی کنند که بدان کرم دفع گردد و اگر درین زحمت مذکور قی و بیهوشی و تشنگی و تپ و مانند آن حادث گردد علاجی که اتیسار را زیادت نکند و دافع این علتها باشد بکار برند و اگر بدانند که اتیسار یا تپ از غایط هر سه خلط است باید که اول برای دفع تپ یا اتیسار داروی دافع تلخه بکار برند و در علتهای دیگر که از غلبهٔ هر سه خلط باشند اولاً علاجی که دافع باد بود استعمال کنند اکنون چند علاج از سکنجبین بجهت دفع اتیسار گفته آید **علاج پختن اتیسار خام** بیارند بلبله و دیودار و بچ و موتهه و سنهی و اتیس جمله را تساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین اکثر چنان است که اتیسار خام پخته گردد **نوع دیگر** پارهپی و انگره و اجمود و بچ و پیپل و دادهٔ بنلول و

در بیان علاج اتیسار بروا هکا

پچهنا

علاج پختن اتیسار خام

علاج از سکنجبین

چاپ و چیتره و سندهی و موتهه جمله را متساوی گرفته و آس کرده و مقداری نمک سنگ در آن انداخته با آب گرم بنوشانند ازین اتیسار خام که با درد باشد
فی الحال پخته گردد نوع دیگر بلیله و اتیس و انگزه و نمک سوچل و بچ و نمک سنگ جمله متساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم بنوشانند
اتیسار خام ازین عمل پخته گردد و اگر ازین علاجها اتیسار خام پخته نگردد پس طبیب بصد هزار علاج دیگر پخته کردن نتواند نوع دیگر سندهی را با آب کوفت
بیخ بید انجیر آس کرده و از آن مثل نان تکری بپزند بعده مقدار این سندهی پخته دیگر سحیق سندهی خام یار کرده و مقداری روغن گاو و شکر سرخ
یار کرده و مانند حلوا پخته بخورانند ازین نیز اتیسار مذکور دفع شود و اتیسار خام پخته گردد و گرسنگی بیفزاید و درد شکم برود نوع دیگر چیتره و تنبول و بچ و
کتکلی و پاڑهی و اندرجو و بلیله و سندهی جمله را متساوی گرفته و آس کرده با آب سرد بخورانند ازین اتیسار که با درد باشد و از تلخه و بلغم بود دفع گردد نوع دیگر
خار خسک و بیخ بید انجیر و سرکه سندهی و جو و بهکر مول از هر همه جوش بستانند و درین جوش بلیله بجوشانند چون تمام جوش مذکور خشک گردد این بلیله را
با شهد بخورانند ازین اتیسار خام که با انواع درد باشد دفع گردد نوع دیگر بیل خام و موچرس و پاڑهی و گلوی و سندهی و موتهه هر همه متساوی گرفته با یک
آس کرده در دوغ اندازند و قند سیاه اندازند و بنوشانند اتیسار که از هیچ دارو به نشود ازین دارو ها دفع گردد کشنیز و موتهه و سندهی و بالا و بیل خام جمله را
برابر گرفته و جوشانیده کاڑهه سازند و این کاڑهه بنوشانند ازین درد و اتیسار خام که آن را آمان اتیسار گویند دفع شود و خلط رودها پخته گرداند و نفخ
شکم را نیز دفع سازد و آتش گرسنگی بیفزاید و اگر در اتیسار غلبه تلخه باشد سندهی دور کرده جوش باقی چهار چیز بدهند مفید تمام باشد و این معجون را
دهانان پنجک نامند و بغیر سندهی اگر بسازند آن را دهانان چاتربهک گویند نوع دیگر دیودار و بچ و موتهه و سندهی و اتیس و بلیله این
جمله را متساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین هر نوعی از انواع بدهضمی که باشد دفع گردد نوع دیگر بلیله و سندهی و موتهه و قند جمله را
متساوی گرفته و کوفته غلولهای دو نیم کان درم ببندند و بوقت حاجت یکان غلوله بخورانند ازین غلبه سه خلط و اتیسار خام و نفخ شکم و بسوچکا را دفع
گرداند نوع دیگر در شیره برگهای درخت انجیر مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار خام دفع گردد نوع دیگر پوست کرا جوشانیده و درین
جوش مقداری شهد انداخته بنوشانند همین فائده دهد علاج بجهت دفع اتیسار پخته بیارند پوست ارلو و برنگ و ملهٹی و شگوفه انار جمله را
متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و درین جوش برنج رتسال که کهنه بود بپزند و آش سام ساخته با جغرات بخورانند ازین جمله انواع اتیسار پخته دفع
گردد نوع دیگر لود و گل دهاتکی و بیل و موتهه و مغز تخم نغزک و اندرجو جمله متساوی گرفته و آس کرده با دوغ گاومیش آمیخته بنوشانند نیز همین فائده رساند
نوع دیگر گل نیلوفر و سمسی و مجیٹهه و ملهٹی و مغز بیل و مغز تخم جامن جمله را متساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و در آن شهد انداخته بنوشانند
همین فائده دهد دیگر هلیله و زیره و جوانسه و بار کنار جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده و با شهد آمیخته بخورانند همین فائده دهد نوع دیگر کچالو
و گل دهاتکی و لود و شیره بار جامن و موچرس و پوست انار و کرا و مغز تخم نغزک و مغز بیل خام و ملهٹی و برنگ و موتهه و سندهی و پوست ارلو و برگ نورسته
نغزک و مغز بار کیتهه جمله را متساوی گرفته با غسالهٔ برنج آس کرده غلوله ببندند و هر روز یکان غلوله را با غسالهٔ برنج نهار بخورانند همین فائده رساند و بهندی
این را شمنکا دگٹکا نامند نوع دیگر پوست کرا و بیت هر دو را متساوی گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند ازین اتیسار کهنه و پخته که از غلبه تلخه
باشد دفع گردد نوع دیگر برگ کرنج و جامن و انار و سنگهاڑه و برگ بید و بالا و موتهه و سندهی جمله را برابر گرفته و سحیق خشک ساخته با غسالهٔ برنج و شهد
مخلوط ساخته بنوشانند ازین ادویه اگرچه اتیسار مثل آب گنگ جاری بود قبض گیرد و این را بهندی گنگادهر چورن گویند نوع دیگر موچرس و
سندهی و پاڑهی و موتهه و بار لو و گل دهاتکی و لود و اتیس و کچالو و اجمود و مغز بیل و مغز خسته انبه جمله را متساوی گرفته و آس کرده با قند در دوغ بخورانند
همین فائده دهد و این را نیز گنگادهر چورن گویند نوع دیگر پوست بیخ اکوره را با غسالهٔ برنج آس کرده و در آن شهد انداخته بنوشانند ازین اگرچه
شکم مانند چشمه روان جاری باشد بسته گردد نوع دیگر پیاز را مالیده با آب یا با دوغ ماده گاو آس کرده گرد بر گرد ناف مریض مذکور طلا کنند و بنطوق
که مانند دائره گرداگرد آن و بلند برآمده باشد بسازند پس میان آن با شیره ادرک پر کنند ازین عمل اگرچه اتیسار مثل آب روان باشد فی الحال قبض گردد

دهانان پنجک و دهانان چاتربهک

علاج دفع اتیسار پخته

شمنکا دگٹکا

گنگادهر چورن

واین علاج را بادشاه حمله داروها شمرده اند **نوع دیگر** پوست بیخ نغزک را با سرکه جنبهٔ باریک آس کرده بر شکم طلا کنند ازین نیز قبض شود **نوع دیگر** پوست انار
با غسالهٔ برنج آس کرده و شهد دران انداخته بنوشانند ازین اتیسار یکه از غلبهٔ تلخه و بادره باشد فی الحال زائل گردد **نوع دیگر** اتیس و کرا و اندرجو
حمله را متساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و شهد دران انداخته بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** کاتهل و اتیس و موتهه و اندرجو و سندهی
هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و درین جوش مقداری شهد حل کرده بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** در روغن مادهٔ گاو سمیق تر
ازان کشنیز انداخته و چهار چند از روغن مذکور آب تازه چاه اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند کسی را که اتیسار از غلبهٔ تلخه باشد و با درد و سوزش بود
مقداری ازین روغن بنوشانند فائده تمام رساند و این روغن را دهاتیک گهرت گویند و چون کسی را اتیسار خونی باشد علاجی که بجهت دفع
رکتپت در فصلش تشبیر گفته خواهد شد استعمال باید کرد **نوع دیگر** بیارشدیر بز ونیمی دران آب اندازند و لعبه سندهی و اتپل و نیتر بالا و تهون و دهاسن
حمله را متساوی گرفته نیز دران اندازند و بجوشانند چون آب سوخته شود و شیر خالص بماند او را سجاده پخته لبستانند و برای کسیکه اتیسار خونی داشته باشد
بنوشانند فائدهٔ تمام بخشد **نوع دیگر** پوست انار و کرا این هر دو را متساوی گرفته و آس کرده با شهد آمیخته بخورانند ازین نیز فائده حاصل شود و نیز ازین
دار و رکت اتیسار دفع گردد **نوع دیگر** کرا و اتیس و موتهه و بیل خام و سندهی و کشنیز و گل دهاتکی و انار و پاتهی حمله متساوی گرفته و جوکوب کرده
بجوشانند و مقداری شهد درین جوش انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی که با درد و تاپاک و رنجهای دیگر باشد بزودی دفع گردد و این را بهندی
کتچادکاڑهه گویند **نوع دیگر** اندرجو و اتیس و بیل و بالا و موتهه حمله را متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین اتیسار خونی که با خلط رودهٔ درد
و تاپاک بود و خون دران جاری باشد دفع گردد و این را نیسکادکاڑهه گویند **نوع دیگر** بالا و اتیس و موتهه و بیل و سندهی و کشنیز حمله را متساوی
گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین خلط روده فی الحال پخته گردد و بستگی شکم و درد بر رود و این را هری برادنا مند **نوع دیگر** جمله داروهای
هری برادو مجیتهه و گل دهاتکی و لود و سندهی حمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد و این را بر هت هری برادی گویند
نوع دیگر در شیر بز مغز بیل خام انداخته بجوشانند و درین جوش سمیق اندرجو و موچرس و شکر انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی که با خلط روده و بستگی
شکم و درد باشد فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** سوت و اتیس و کرا و اندرجو و گل دهاتکی و سندهی حمله را متساوی گرفته و با غسالهٔ برنج باریک آس کرده
و شهد دران انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی که قوی باشد فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** ملهٹی و کنجد سیاه و زیرهٔ گل نیلوفر سپسی و نیلوفر قمری
که آنرا اتپل گویند حمله را با شیرهٔ بز آس کنند و شهد و شکر دران انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی دفع گردد **نوع دیگر** ستراول را با شیر بز آس کرده
بنوشانند همین فائده دهد و درین مرض شیر بز بغایت نافع و مفیدست **نوع دیگر** سمیق تر ازان ستراول با در روغن مادهٔ گاو اندازند و چهار چند از
روغن مذکور شیر بز سیاه نیز اندازند و بپزند وقت حاجت مریض را بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** برنگ را با غسالهٔ برنج آس کرده و دران
شهد انداخته بنوشانند همین فائده دهد و اتیسار خونی ازین زود زائل گردد و می باید که مریض مذکور را شوربای گوشت حیوانات وحشی بخورانند
نوع دیگر کنجد سیاه را باریک آس کرده و پنج چند آن شکر انداخته و با شیر بز بنوشانند ازین اتیسار خونی فی الحال برود **نوع دیگر** از شیر بز جغرات
سازند و چک زده مسکه کشیده با شهد یا با شکر یا بدین هر دو بخورانند همین فائده دهد **نوع دیگر** ناگکیسر را آس کرده با شهد بخورانند همین فائده دهد
نوع دیگر صندل را با آب سحق کرده و شهد و شکر دران انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی و تاپاک و تشنگی و سیلان منی و روانی خون اگرچه از
بواسیر باشد بزودی زائل گردد **نوع دیگر** اندرجو مقدار یک سیر یا نیم سیر جوکوب کرده در هشت چند آب بجوشانند چون یک حصه آب بماند جامه بشد
کرده جوش آن لبستانند و همان طرق از پوست انار جوش لبستانند و هر دو را باهم آمیخته باز بآتش نرم بجوشانند چون غلیظ شود فرود آورده نگاه
دارند بعده یک نیم درم با دوغ مادهٔ گاو یا شیر بز روزینه بنوشانند ازین مرض رکت اتیسار اگرچه بهلاکت رسانیده باشد فی الحال دفع گردد
و هر مریضی را که از بسیار خوردن غذای مخالف مقعد پخته شود باید که برگ پلول و ملهٹی هر دو متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑهه سازند و جوش مذکور را

سرو کنند و بیان مقعد مریض را شستشو بانند نوع دیگر در شیر بز شکر انداخته بنوشانند و بهمین شیر مقعدش بشویند نیک مفید آید و گوشت بوش گرم کرده مقعد مریض را
سید کنند و اگر مقعدش بیرون می افتد روغنیکه آنرا جانگیری کهرت گویند بر مقعدش بمالند و گوشت جانوری که در خرد میباشد با روغن کنجد و نمک سنگ
یا کرده بجوشانند و او را گرم بر مقعد مریض مذکور را بروغن ماده گاو چرب کنند و بعد ازان بگوشت مذکور رسید باید کرد به شود **علاج اتیسار بلغمی** موتهه و سنهی
و اتیس و کوتهه و جوانینی و چیتره و پنج و کچور و رهیکر مول و پارهی و کتکی و مغز تخم بلادر و بلیله و گل دهاتکی و اندر جو و انگزه و نمک سونچل و جواکهار و برنگ
و نمک سنگ جمله را متساوی گرفته با بول ماده گاو آس کرده و موازنه سه درم را غلولها بسته در سایه خشک کرده نگاه دارند و زور و قوت مریض و
سن و حال و گرسنگی مریض مذکور فهمیده یکان غلوله یا نیمکان غلوله بخورانند ازین اتیسار بلغمی دفع گردد و ازین کرم شکم و پنڈروگ و آماس و بهیه گوله
و سنگرهنی و کوه امیر هر نوع که باشد دفع گردد و گرسنگی افزاید و بهندوی این را ناگراد کتکه گویند **نوع دیگر** انگزه و نمک سونچل و سنهی و تلیل و ادرک
و پیپل گرده بلیله و اتیس و پنج جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده و چورن ساخته مقداری با آب گرم بنوشانند ازین اتیسار بلغمی دفع گردد **نوع**
دیگر کوتهه و پارهی و پنج و موتهه و چیتره و کتکی جمله را متساوی گرفته و آس کرده با آب گرم بنوشانند فائده تمام بخشد **علاج اتیسار یکه از هر سه خلط بود**
پوست بیخ کراصد بیل گرفته در آبیکه هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بیخته بستانند باز در دیگ انداخته بجوشانند تا که
غلیظ گردد بعده جواکهار و نمک سونچل و نمک سنگ و نمک دریا و نمک بریا و پیپل و مازو و گل دهاتکی و اندر جو و زیره جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده
و مقدار و بیل را ازین سحوق در جوش مذکور اندازند و بچوبی بگردانند و مخلوط سازند پس دیگ را از سر آتش فرود آورده و سرد ساخته داروی مذکور کشیده نگاه دارند
و بوقت حاجت مقداری ازان با شهد آمیخته بخورانند ازین اتیسار خام و پخته هر نوع که باشد دفع گردد و ازین سنگرهنی و زحمت واهکا نیز دور گردد و
این را بهندوی کتیجا داولیه گویند **نوع دیگر** پوست کرانجا و بیل گرفته و جوکوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه ازان بماند بجامه
بیخته و صاف کرده بستانند و باز در دیگی کرده بجوشانند تا که غلیظ گردد آنگاه هر یکی از موچرس و پارهی و سجالو و اتیس و موتهه و بیل و گل دهاتکی از هر یک
دوازده درم گرفته و باریک آس کرده در ان اندازند و بچوبی بگردانند و کفچه زنند و مخلوط گردانند پس فرود آرند و سرد ساخته در آوند بربند نگاه دارند و هر روز
بوقت صبح و شام مقداریکه مناسب دانند با آب سرد بخورانند و بالای آن شیر بز بنوشانند ازین جمله انواع اتیسار بهر رنگی که باشد و از هر خلط که باشد
و آنکه با خون بود فی الحال دفع گردد و ازین بواسیر خونی نیز زائل گردد و زیادتی خون حیض را نیز دور گرداند و این را کتیجا استک اولیه نامند **نوع دیگر**
دار بلد و انگزه و پارهی و کرا و موچرس و گل دهاتکی و لود و باستال جمله را متساوی گرفته و با غساله برنج باریک آس کرده مقدار سه درم را غلولها بندند
و در سایه خشک سازند یکی را وقت صبح با غساله برنج یا با شهد بخورانند ازین نیز مرض مذکور اگرچه قریب بهلاکت رسانیده باشد به گردد و این را
انکور ستاک گویند **نوع دیگر** اندر جو و دار بلد و پیپل و مازو و سنهی و لک و کتکی این هر شش چیز را متساوی گرفته و سحیق تر سازند و در روغن ماده گاو
انداخته بپزند چون روغن مذکور مرتب شود مقداری در آش شام برنج انداخته بنوشانند ازین اتیسار یکه از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد و این روغن را کهدانک
کهرت نامند **نوع دیگر** پوست بیخ کرا و اندر جو و لود و پیپل و مازو و سنهی و دار بلد و کتکی هر همه متساوی بگیرند و سحیق تر ازین هفت ادویه لبباز ند و
در روغن ماده گاو انداخته بپزند و بعده در آش شام برنج مقداریکه مناسب دانند بنوشانند ازین جمله انواع اتیسار از بیخ بر کنده شود و این را بهندوی
سبتانک کهرت گویند **نوع دیگر** صدیل مغز بیل خام گرفته و جوکوب ساخته در هشت چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بیخته بستانند
و این جوش را در روغن کنجد انداخته بپزند و بعده شیر بز که برابر روغن کنجد باشد نیز اندازند و با آتش نرم بپزند بعده گل دهاتکی و بیل خام و کوتهه و سان
و سنهی و کدهیرنه و دولید و اربیج و موتهه و لود و موچرس جمله را متساوی گرفته آس کنند و سحیق تر سازند و در روغن مذکور که چهار چند این سحیق تر باشد
نیز اندازند و با آتش نرم آهسته آهسته بپزند چون پخته شود بجامه بیخته نگاه دارند و مقداریکه مناسب دانند با داروییکه موافق باشد چنانچه آش شام
برنج و شوربای گوشت جانوران دشتی و یا مثل شراب و مثل کانجی و غیره بنوشانند و وجود مریض مذکور را نیز بدین روغن چرب سازند این روغن

کهرت جانگیری
علاج اتیسار بلغمی
ناگراد کتکه
علاج اتیسار از هر سه خلط
کتیجا داولیه
کتیجا استک اولیه
انکور ستاک
کهدانک کهرت
سبتانک کهرت

امراض اتیسار و انواع سنگرهنی و کوبا نیز رفع شود و این را اتیل تیل گویند **نوع دیگر** علاج کتبی بود بدانکه اگر در مرض اتیسار مزاحمت قی بود نخست دارویهائیکه دافع قی بوند استعمال کرده قی را ساکن گردانند بعده علاج دفع اتیسار باید کرد و بدین یک دارو هر دو مرض دفع گردد و آن اینست بیارند مغز بیل خام و مغز تخم نغزک هر دو را متساوی گرفته و آس کرده و مقداری شهد و شکر دروی انداخته و مخلوط ساخته بخورانند به گردانند و بعضی گویند که این هر دو ادویه جوکوب کرده و جوشانیده در جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند بسیار مفید آید از این هر دو زحمت دفع گردد و چنانچه آتش روغن را بسوزد همچنان این ادویه زحمتهای مذکوره را دافع است **نوع دیگر** بول و جو و کشنیز این هر سه ادویه را متساوی گرفته و با غساله برنج آس کرده و در آن شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** بیارند شگوفه برگ جامن و شگوفه برگ نغزک و انبه و شگوفه برگ بر و بر روه و شیر داروهای مذکوره یا جوش آن بستانند یا داروهای مذکوره را با آب آس کرده در دیا او کشیده مقداری شهد یار کرده بنوشانند از این قی و اتیسار و تپ و بیهوشی و تشنگی زائل گردد و اسهال که با خون افتد نیز دفع گردد مجرب است **علاج اتیسار آماسی** بابرنگ و اتیس و موتهه و دیودار و پاڑهی و اندرجو و پیپل گرد حمله را متساوی گرفته و آس کرده بخورانند از این اتیسار یکه با آماس باشد دفع گرداند **نوع دیگر** چراینه و گلوی و بالا و موتهه و صندل و کشنیز حمله را متساوی گرفته و جوشانیده جوش بنوشانند از این اتیسار آماسی و سیلان آب دهن و تشنگی و تپ پاک دفع گردد **نوع دیگر** سفال نو و گل دهاتکی و لودو و پاڑهی و اربو و پیپل دراز و مجیتهه و موچرس و زیره و گل نیلوفر و سمسی حمله را متساوی گرفته و آس کرده و شهد و شکر در آن آمیخته نگاه دارند وقت حاجت مقداری از این ادویه بخورانند خون لوبیا اتیسار که از افتادن کرم در شکم یا از خوردن طعام و آب مخالف مرض مذکور حادث گشته باشد فی الحال رفع گردد و این را کلیانکا اولیه گویند **نوع دیگر** سیعق ترازان سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد و ترپهله و موتهه و بیتره و چیپل و بیل و گلکوره و بینس و هر دو کشائی و بابرنگ هر همه را وی گرفته در روغن ماده گاو اندازند و چهار چند از روغن مذکور بول ماده گاو نیز اندازند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداریکه ملائم طبع و موافق مرض دانند بنوشانند از این اتیسار یکار رفع گردد **نوع دیگر** سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و اندرجو و نیم و چراینه و بهنگره و کتکی و پاڑهی و دار هلد و اتیس و بیخ حمله را متساوی گرفته و برابر این حمله ادویه پوست کرا بستانند و هر همه را باریک آس کرده و جامه بیز ساخته بدارند و مقداریکه ملائم طبع و مناسب قوت و موافق مرض دانند با غساله برنج آمیخته بنوشانند یا مقداری با شهد مخلوط کرده و او لیسانیده بلیسانند از این اتیسار آماسی بزودی دفع گردد و این دارو قابض شکم و هضم کننده خلط روده و دافع تشنگی و ناآرزوی طعام و تپ و اتیسار و قابض است با فراط و باد و یرقان و سنگرهنی و گوله و سپه و سیلان منی و پنڈروگ و آماس را بالجمله دفع گرداند و بغایت مفید باشد و این را سوکهادچورن گویند **علاج دفع تپ و اتیسار** بدانکه اگر در شخصی تپ و اتیسار هر دو حادث گردد علاج تپ و علاج اتیسار که برای هر یکی جداگانه گفته شده است چون درین محل استعمال کنند مضر اند زیرا که هر علاجی که مزیل تپ است افزاینده اتیسار است و هر علاجی که دافع اتیسار است ممد تپ است پس برای این مرض علاجی دیگر باید کردن لیکن اگر مریض قوی و با زور باشد باید که اولاً فاقه بکنانند زیرا که فاقه درین هر دو مرض نیک و مفید باشد چنانچه تپ را زائل سازد و جریان شکم را بسته گرداند بعد از این علاج کنند و آن بر انواع است **نوع اول** تهون و بربارا و مغز بیل خام و سندهی و اتیل و کشنیز حمله را متساوی با آب آس کرده و بجامه بیخته بستانند و در آشام برنج ریشال انداخته بنوشانند نافع بود و این علاج را اتیل کنتهه گویند **نوع دیگر** گل دهاتکی و سندهی هر دو را با آب آس کرده و بجامه بیخته و صاف کرده و در آشام برنج اندازند و مقداری ترشی انار دانه نیز آس کرده بنوشانند بغایت مفید بود و تپ و اتیسار و درد شکم را زائل گرداند **نوع دیگر** بیل و جیپیل این هر دو را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و مقداری شهد و شکر در آن انداخته بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** پاڑهی و اندرجو و چراینه و موتهه و پیرا و گلوی و سندهی حمله را متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از این اتیسار خام و تپ زائل گردد **نوع دیگر** سندهی و اتیس و موتهه و چراینه و گلوی و اندرجو حمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و مقداری موچرس آس کرده در وی انداخته بنوشانند از این حمله انواع تپ و اتیسار هر دو بیکبار دفع گردد و این را ناگرادکاڑهه گویند

نوع دیگر بالا و اتیس و موتھہ و بیل خام و سندہی و کشنیز جملہ را بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند ازین آماس و نفخ شکم و اتیسار خونی که
بغیر تپ یا با تپ بود دفع گردد و این علاج را بہری بیراد کاڑہہ گویند نوع دیگر گلوی و اتیس و کشنیز و سندہی و بیل و بالا و موتھہ و پارہے و
چراتیه و کرا و صندل سرخ و آمیر و سپرا جملہ را بتساوی گرفته و جوشانیده و در جوش مذکور شہد انداخته بنوشانند ازین تپ و اتیسار و آبیکه از دہن روان
باشد و نا آرزوی طعام و اردسلب و قی و تشنگی و تاپاک دفع گردد و این را بر ہدکرد چاد کاڑہہ گویند نوع دیگر اندرجو و اتیس و سندہی و
چراتیه و بالا و جوانسه جملہ را بتساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین اتیسار که با تپ باشد دفع بگردد نوع دیگر اندرجو و دارہلد
و کتکی و جیبیل جملہ را بتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و بمقداری شہد انداخته بنوشانند ہمین فائده دہد نوع دیگر خارخسک و بیل و دہاو کشنیز و
بیل و پارہی و سہرد و جوائنی جملہ را بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند ہمین فائده دہد نوع دیگر پوست انار و رزتیه گل نیلوفر
و تخم شسے سہرد را باریک آس کرده با غسالہ برنج بنوشانند ہمین فائده دہد نوع دیگر بیل و بالا و چراتیه و گلوی و کشنیز و سندہی و کرا و موتھہ جملہ را
بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند ازین اتیسار که با تپ باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر گلوی و اندرجو ہر دو را جوکوب
کرده و جوشانیده بنوشانند ازین اتیسار که با تپ و آماس بود زائل گردد نوع دیگر موتھہ و اتیس و سندہی و کرا و ہلیله و کتکی جملہ را بتساوی
گرفته و جوکوب کرده جوشانند و ازین اتیسار که با آماس و تاپاک باشد دفع گردد نوع دیگر در جوش دیمول سحق خشک سندہی انداخته بنوشانند
ازین نیز اتیسار و آماس و سنگرہنی زائل گردد و بدانکه چون ہیکہا دکن نیز ہمین فائده دہد و ذکر ہیکہا دچون پیشتر گذشته است نوع دیگر پوست
درخت سونا و مغز بیل خام و مغز تخم جامن و کیتہه و رسوت و لک و زرد چوب و بالا و کایپھل و رشش و لود و موچرس و سناکہه سوخته و گل دہاتکی و
شگوفه برگ ہر جملہ را بتساوی گرفته و باریک آس کرده و غسالہ برنج دران انداخته مقدار سه گان درم را غلولہا بندند و در سایه خشک کرده
بدارند و روزینه یکی بخورانند ازین اتیسار که با تپ باشد و کیت باشد دفع شود و این را بہندی کتوانکا دبتاک گویند نوع دیگر پارہی و اتیس
و نیم و جیٹھه و بالا و گل دہاتکی و موتھه و بیل و سنبل و سندہی و دارہلد جملہ را بتساوی گرفته و سحق تر ساخته بدان روغن ماده گاو بریزند چون پخته شود
بمقداری که ملائم طبع مریض دانند بنوشانند ازین جملہ ادویه علتہای ضعف اعلی را دفع گرداند و این روغن را بہندی پاتہا دکہرت گویند
اکنون چند رس از طب رس رتناکر خورد که دافع اتیسار اند گفته می آید بیارند سیماب صاف و ہر قدر که خواہند بستانند و برابر او گندہک پاک کرده نیز
بستانند و ہر دو را باہم کجلی کنند و چہارم حصه از سیماب ہر بچہناگ پاک کرده بگیرند و برابر این ہر سه ادویه ابہرک کشته انداخته جملہ را باہم چندانکه توانند سحق
کنند بعده سه روز با شیره برگ دہاتوره و شیره سر باچہی سحق کنند بعده بیارند گل دہاتکی و اتیس و موتھه و بالا و زیره و سندہی و جوائنی و کشنیز و بیل و
پارہی و ہلیله و پیپل و دہاو کرا و اندرجو و کیتہه و انار و کنجد سیاه این جملہ را بتساوی گرفته بجوشانند و بدین جوش سیماب مذکور را تا سه روز سحق کنند
بعده بالو اکن چار پاس آتش نرم بدہند چون مرتب شود نگاه دارند اگر مریض با قوت باشد ازین رس مقدار چہار حبه یا کم یا زیاده بخورانند و بالای
این انپان ازین دارو بدہند سندہی و اتیس و موتھه و دیودار و بیج و پیپل دراز و جوائنی و کافور و کشنیز و کرا و اندرجو و ہلیله و بیل و پارہی و موچرس
و مانند این جملہ ادویه را بتساوی گرفته و باریک آس کرده و شہد آمیخته مانند لیسه ساخته بلیسانند و این انپان خاصه این رس است و آنچه مثل این
رس باشد ازین رس اتیسار ساده و اساده و اتیساریکه از بلغم غالب به سه خلط باشد نیز دفع گردد و این را بہندی مرت سنجون رس گویند نوع دیگر
سیماب صاف کرده یک حصه گندہک صاف چار حصه گرفته در شیره [illegible] سه روز کہرل کرده و در خشتہا انداخته بعده سہاگه را بریان کرده در بول ماده گاو حل کرده
دہان گودیہا را بدان مہر کنند بعده جملہ این گودیہا را در دیگی گلی که نو باشد بدارند و دیگ مذکور را مہر کرده و بالای دیگدان نہاده زیر دیگ مذکور آتش کنند
تا آنکه خشتہا یعنی گودیہای مذکور سوخته گردند پس فرود آرند چون سرد شود با شیره مغز بیل خام سه روز سحق کنند و در ظرف زرین بدارند اگر مریض با قوت باشد
مقدار چہار یا پنج حبه یا کم یا زیاده ملائم طبیعت مریض بدہند و بالای آن انپان از جوش سندہی و اتیس و موتھه و دیودار و بیج و مغز بیل خام و بالا و موچرس

بہری بیراد کاڑہہ — برہدکرد چاد کاڑہہ

کتوانکا دبتاک

پاتہا دکہرت

علاج اتیسار از طب رس رتناکر خورد

مرت سنجون رس

بنوشانند یا در جوش سندهی باقی جمله ادویه مذکور را آس کرده انداخته و مقداری شهد و شکر نیز مخلوط ساخته لعوقیا لائم طبع مریض مذکور بلیسانند از این رس

اتیسار هر نوعی که باشد دفع گردد بتخصیص اتیسار بادی را فی الحال زائل گرداند و بهندی این رس را لوکنا تهه رس گویند **نوع دیگر** شنگرف و زیره و

سهاگه و پپیل دراز جمله با تساوی گرفته در شیرهٔ موتهه یکروزه کهرل کرده بدارند و مقداری یکحبه بجهت دفع اتیسار بخورانند و بالای او پوست کراو اندر جو ساگو

گرفته و سحیق باریک ساخته و با شهد آمیخته مقداری بخورانند از این جمله انواع اتیسار که خواه از یک خلط خواه دو خلط و خواه از هر سه خلط باشد دفع گردد

و این را بهندی آنند بهیرون نامند **نوع دیگر** سیماب پاک کرده یک حصه گندهک صاف کرده دو حصه گرفته و هر دو را با شیرهٔ بیخ چیته سه روز کهرل

کنند و پپیل گرد و سهاگه بریان کرده و زهر سده کرده و نیز هر یکی بوزن سیماب مذکور باید گرفت و بوزن این جمله ادویه تخم دهتوره بستانند و جمله را یکجا

کرده با شیرهٔ بجبا چار پاس کهرل باید کرد و مقدار دو گان حبه را گولی بسته در سایه خشک گردانند پس مریضی که با قوت باشد مر او را یکان غلوله هر روز

با بار یا جوش بیل بخورانند از این اتیسار بادی دفع گردد و اگر مریض مذکور را گرسنگی بهم رسد برنج پخته با جغرات ماده گاو بخورانند و این را بهندی

مهاکنک سندر رس نامند **نوع دیگر** سیماب سده و گندهک سده دو درم و طلای کشته یکدرم جمله را یکجا کرده با آب چیته هفت روز تسقیه بدهد

و خشک ساخته در میان گودیها که آنها را خالی و صاف کرده باشند در آرند و سهاگه بریان کرده را حل نموده دهان گودیها را مهر کنند بعده بیارند و سفال

گلی و در یک سفال برگ تنبول فراز کنند و گودیهای مذکور بران بدارند و بالای گودیهای مذکور نیز برگ تنبول داشته و سفال بالای او پیوسته و بگل حکمت

گرفته مهر کنند و خشک ساخته بدارند پس مقدار یک گولی بکاوند و بالای این جنتر مذکور را مکث شتی نهاده کمیت بدهند چون سرد شود یکپاس کهرل

کرده در ظرف زرین یا سیمین نگاه دارند و مقدار چهار حبه رس مذکور را با شهد آمیخته بخورانند و بالای آن پوست بیخ بر یار او مغز بیل و سندهی و پپیل دراز

هر همه برابر آس کرده با روغن گاو یا روغن کنجد و شهد آمیخته و اولیه ساخته مقداری مناسب بلیسانند از این نیز اتیسار که از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع

گردد و هر نوع که اتیسار باشد بزودی زائل گردد و چون مریض مذکور غذا طلبد برنج کهنه پخته با جغرات ماده گاو و یا باشوربای گوشت تدراج خوردن بدهند

بغایت مفید آید و این را بهندی لیلکرس نامند **نوع دیگر** سیماب سده یکحصه و گندهک صاف کرده دو حصه و ابهرک کشته چار حصه جمله را یکجا کرده با

روغن تلخ چار پاس کهرل کرده در دیگی نو نهند و کیمی جنتر کرده چهار پاس آتش دهند چون خود سرد گردد بکشند بعده بیارند جوا کهار و ساجی و سهاگه

و هر پنج نمک و زهر سده و سندهی و پپیل دراز و پپیل گرد و برنگ و چیته و زیره جمله با تساوی گرفته و آس کرده هر مقدار که دارویهای مذکوره بوند و

این دارویها نیز همان مقدار سده و دران انداخته بیامیزند و کهرل کنند تا که جمله یکذات گردند پس نگاه دارند و مقدار چهار حبه یا شش حبه یا کم یا زیاده

بخورانند از این اتیسار که با تپ و سنگرهنی بود دفع گردد اگرچه بالای این اینان دیگر ندهند زیرا که همین دارو که با وی آمیخته اند بجای اینان است

و این را بهندی کارن ساگر رس گویند **نوع دیگر** سیماب سده یک درم و زر کشته یکدرم و مس کشته یکدرم و کهیر صاف سه درم و موچرس سه درم همه را

یکجا کرده با شیرهٔ پوست بیخ سنبل چهار پاس سحق کرده مقدار نخود غلوله ها بندند و وقت حاجت مریض مذکور را یک غلوله بخورانند و بالای آن مقدار

دو درم زیره با آب آس کرده و مقداری شکر تری دران انداخته بدهند از این هر اتیساری که با تپ یا غیر تپ بود دفع گردد و این را بهندی

چندر پربهاوتی رس گویند والله اعلم

فصل چهارم در مرض سنگرهنی

و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات** مرض مذکور بدانکه چون شخصی را در اثنای اتیسار یا بعد زوال آن یا بی آنکه او را زحمت اتیسار باشد گرسنگی کم شود و شخصی مذکور غذای مخالف

خورد و بدین سبب خلطی از اخلاط غلبه کرده گرسنگی را زشت گرداند و بواسطهٔ آن کلا شمسی که محافظ و ماسک طعام است و آنرا گرهنی نامند زشت شود

زحمت سنگرهنی که آنرا گرهنی گویند پیدا آید و شخصی مذکور آنچه خورد بغیر آنکه هضم شده باشد یا هضم شده گاهی تنک و گاهی غلیظ با بوی بد باشد و

در دکرات مرات از شکمش سائل گردد و این مرض بر چهار نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم بود چهارم آنکه از غلبهٔ

هر سه خلط باشد و علامات این مرض که پیش از حدوثش پیدا آید و آنرا پوربروپ این مرض نامند آنست که مریض مذکور را تشنگی زیادت شود

وگاهی بسیار آید و شکم گرده شود تا پاک و شکم باشد و طعام بسیار هضم پذیرد و اندام گران گردد چون این علامات ظاهر گردد بدانند که مرض مذکور حادث خواهد شد
و مرض مذکور که از غلبهٔ باد حادث شود طریق حدوث وی آنست که اولاً بخوردن اشیای تیز یا تلخ یا از حرکت یا سخت خشک یا از خوردن غذای
مخالف یا از خوردن اشیای سخت گران هضم یا نفخ انگیز و اشیای ابهاکهنده یا از خوردن طعام اندک یا از فاقه یا از نگاهداشتن بول و غایط و ضراط و یا از
بسیاری جماع که باد غلبه کند و ازین گرسنگی کم گردد و از جهت مذکور پیدا آید تا علاماتیکه بعد حدوث پیدا آیند که آنرا روپ گویند آنست که مریض مذکور را
بر شوادی طعام هضم گردد و در وقت غذائیکه خورده بود بر پس بسیار گشته هضم یابد و پوست اندام سخت خشن گردد و گلو و دهن خشک شود و گرسنگی و تشنگی
باشد و از جهت چشم که آنرا تمر یعنی تاریکی گویند تیر پیدا شود و گوش آواز کند و پهلو و بند گاه و کمر و ران و گردن درد کند و از جهت سوچکاروی نماید و سینه نیز
درد کند و جوش سیاه و لاغر نماید و مزهٔ دهن نیز متغیر گردد و مقعد بر طریقیکه بریده میشود درد کند و رغبت بر هر مزه باشد و بیقراری رو نماید و هنگام هضم طعام
و بعد هضم شکم منتفخ شود اما از خوردن طعام قرار و آرام حاصل شود و مریض مذکور چنان پندارد که ویرا درد شکم گوله و باد و یا علت دل و یا غلبهٔ باد است ولیکن
فی الواقع نباشد و غایط بدشواری گاهی خام و گاهی پخته و گاهی نرم و گاهی سخت و گاهی غلیظ و گاهی ملائم با درد و خلط برود و کف و با آواز برون آید
و علامات دمه و سرفه هم حادث گردد و از جهت مذکور که از غلبهٔ تلخه حادث شود طریق حدوث وی آنست که تلخه بخوردن اشیای تیز و یا ترش و یا شور و یا اشیائی
که در وقت هضم تاپاک انگیز و یا اشیائیکه تلخه افزا باشد و یا از بعضی غلبه کرده و گرسنگی را دور گردانیده از جهت مذکور را پیدا آرد سوال بالا مقرر شده است
که آتش گرسنگی از تلخه است چنانچه بزیادتی تلخه گرسنگی زیاده گردد و بنقصان آن کمی پذیرد و درین محل میگویند که غلبهٔ تلخه آتش گرسنگی را تباه و زائل
میگرداند پس میان هر دو کلام ظاهر امنافات صریح لازم می آید این چگونه تواند بود جواب تلخه اگرچه گرم است لیکن چون بخوردن مایعات مخالفه
زشت پیشود و مایعیت در وی زیاده میگردد بدین سبب آتش گرسنگی را میکشد چنانکه آب گرم هر چند که سخت گرم باشد چون و یرا بر سر آتش افشانند
بسبب مایعیت خود آتش را بکشد و آنکه بالا مقرر شده است که تلخه مهد آتش گرسنگی است محمول بر آنکه چون در تلخه مایعیت غالب نباشد آتش گرسنگی را
فرو نمیراند بلکه بیفروزد و علامات این نوع آنست که رنگ مریض زرد گردد و غایطش زرد و نیلگون و خام و گرم و ترش و با بوی زشت سائل گردد
و مریض را آروغ ترش بسیار آید و در سینه و حلق تاپاک شود و آرزو بر طعام چندان نباشد و تشنگی پیدا گردد و از جهت مذکور که از غلبهٔ بلغم حادث شود طریق
حدوث وی آنست که بلغم از خوردن اشیای دیر هضم و یا سخت چرب و یا سخت سرد و یا سخت شیرین و یا اشیای سخت بلغم انگیز و یا از خوردن طعام بسیار و
یا از خواب کردن بسیار و یا از متصل خوردن طعام و یا از بی وقت خوردن طعام معده سرد شده و مزاج فاسد گردیده آتش گرسنگی کم گردد و علت مذکور
حادث گردد و علامات این نوع آنست که مریض را طعام بدشواری هضم گردد و آب از دهن سائل باشد و از جهت قی شود و رغبت بر طعام اصلا نباشد
و دهن صاف نباشد و مزهٔ دهنش اکثر شیرین باشد و دمه و سرفه و نفس پیدا شود و سینه را چنان پندارد گویا که بروی بار نهاده اند و شکم گران باشد
و آروغ شیرین یعنی مزه بسیار آید و اندام سست گردد و معده درد کند و رغبت بر جماع نیز نباشد و غایط با خلط رود و یا کف بیرون آید و اگرچه ابتدای حال
مریض مذکور فربه باشد آخر الامر بسبب این مرض لاغر گردد و از جهت مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط باشد طریق حدوث وی آنست که هر سه خلط بخوردن اشیائی
که افزاینده هر سه خلط اند غلبه کنند و گرسنگی را کم گردانند و جهت مذکور را پیدا آرند و علامات این نوع آنست که در مریض علامت هر یکی از اخلاط ثلثه
ظاهر شود و از سده و مریض مذکور آواز قراقر خیزد و گاهی پیدا شود و جهت و او لاغر گردد و معده درد کند و غایط نرم و سفید و چرب با خلط رود و با آواز بسیار در رنگ
برون آید و برون آمدن غایط بر طریق مذکور بعضی را بعد یک ماه و بعضی را بعد ده روز و بعضی را بعد دوازده روز باشد و مرض مذکور در هنگام روز زبر زور
باشد و در وقت شب زور آن فرو نشیند و تشخیص این مرض بغایت صعوبت دارد و صعوبت تمام برطرف شود و علاماتیکه بحدوث آن آیند بسیار لا دوا میگردد
و بیان آن عنقریب گذشته است اگر درین مرض پیدا آید بدانند که لا دوا است قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه طبیب را باید که خلطی را که سبب
حدوث این مرض باشد و قوت مریض را معلوم کرده بر مناسب حال فاقه بکنانند که گاه در جوش وارد ها تنیکه افزاینده آتش گرسنگی اند آشام بسیج کرده

قسم دوم در علاج مرض مذکور

مریض را ببندد و یا آنکه خلط رود را هضم کنند و اندام شکم را قبض گرداند و گرسنگی را بیفزاید آس کرده بیغش و سر درست است که هر یکی ازین نوعی از قیراطات
یا در روغن یا در آب گرم یا در بول ماده گاو یا در دوغ انداخته بنوشانند و این زحمت از نوشانیدن دوغ نیز زائل گردد و از جهت دفع این مرض علاجیکه
دافع بواسیر و گوله و علت شکم است و بیان آن در فصول این امراض خواهد آمد نیز استعمال بکنانند و در دفع این مرض علاجیکه بهندی آن را اهنکوا دچورن
نامند نافع است روغن ستور پخته که دافع زحمت گوله است و بیان آن در فصلش خواهد آمد درین مرض نیز نافع است و از جهت دفع این مرض بیارند
پیلیا دکن آب لسبان(?) بیند و سحیق تر سازند و در روغن ستور بیندازند و بپزند چون پخته شود مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع گردد و اگر درین مرض تپ یا مرضی
دیگر پیدا آید باید که تپ را یا مرض دیگر را به علاجها آنکه مزیل تپ و مرض مذکور بود و سنگرهنی را زیادت نکنند دفع گردانند اکنون چند علاج بدفع این زحمت
که در طب سنسکرت بهسمک و ینتامن سطور اند گفته می آید بدانکه چنانچه اینسار بر دو نوع است یکی خام و دیگری پخته همچنین سنگرهنی نیز بر دو نوع است یکی خام و
دیگری پخته دارو و تدبیرها اینکه برای پختن اینسار خام استعمال کرده میشود برای پخته ساختن این مرض نیز استعمال باید کرد تا مرض مذکور پخته گردد و جهت
دفع این مرض بیارند مغز کنبهه و مغز بیل خام و جنگیهی و انار دان را با آب آس کرده و سحیق تر ساخته و بجامه بیخته و صاف کرده و بوزن این کلک دوغ
ماده گاو و بدین کلک یارگره پس برنج ازین دارو پخته آشام سازند و بعد این آشام خلط رود را هضم کند و سنگرهنی را نافع بود و شکم را قبض کند و اگر درین
زحمت تنها دوغ ماده گاو که سخت رقیق و غلیظ نبود بنوشانند نیز مفید تمام بود زیرا که دوغ افروزنده آتش گرسنگی و قابض و زود هضم است و در وقت
هضم شیرین میشود و بسبب این معنی تلخه نینگیزد بلکه دافع تلخه بود و مزه ترشی دارد و بکاهی و گرم است پس دافع بلغم بود و ترش و شیرین است و بدین دو صفت
دافع باد باشد پس بجا صفتهای مذکوره که دارد مزیل هر سه خلط است بهتر آنست که در کار برند نوع دیگر سنتهی و موتهه و اتیس و گلوی جمله را برابر گرفته و
جوشانیده بنوشانند ازین علت مذکور خلط رود و نا آرزوی طعام دفع گردد نوع دیگر پیپل دراز و سر دو کتائی و جوا کهار و اندرجو و چیته و کلیسر و باریهی
و کچور و سه برنج نمک جمله را بالتساوی گرفته و خشک سائیده و جامه بیز کرده با بخرات یا با آب گرم یا با شراب یا با آب کشنیز بخورانند ازین علت سنگرهنی که از غلبه باد
حادث شده باشد دفع گردد و این را بهندی پیلیا دچورن نامند نوع دیگر کشنیز و اتیس و بالا و جوائن و موتهه و سنتهی و بریارا و منکونی و ماشونی
و مغز بیل خام جمله بالتساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر اندرجو و اتیس و بچ و نمک سونچل و هلیله این جمله را بالتساوی گرفته و
آس کرده با آب گرم بنوشانند همین فائده دهد و ازین ادویه زحمت مذکور اگرچه بادی باشد دفع گردد نوع دیگر سنتهی و گرا و اندرجو و سر دو کتائی و چیته و
کلیسر و پاریهی و جوا کهار و پنج نمک جمله بالتساوی گرفته و باریک آس کرده با شراب خالص یا با بخرات یا با آب گرم یا با سرکه بهنگی یا دوغ یا با آب بخرات بنوشانند
ازین باد شکم فرو نشیند و آتش گرسنگی برافروزد نوع دیگر جوائن و سنتهی و پیپل گرد و پیپل دراز و نمک سانبهر و سفید زیره و انگوزه و همه متساوی گرفته و
باریک آس کرده بدارند و در وقت خوردن طعام اول آن مقدار دو نیم درم ازین چورن با دو سه لقمه طعام که بروغن مخلوط باشد بخورانند همین فائده دهد
نوع دیگر هلیله و پیپل دراز هر دو متساوی ستده و باریک آس کرده با قند سیاه که کهنه باشد کوفته و مخلوط ساخته غلولها مقدار دو نیم درم به بندند و یگان غلوله
نهار با روغن ماده گاو بخورانند ازین زحمت مذکور و نا آرزوی طعام و بستگی غایط و انتفاخ شکم دفع گردد و گرسنگی بیفزاید نوع دیگر پیپلامول و جوا کهار و
ساجی و سه برنج نمک و پیپل گرد و پیپل دراز و سنتهی و انگوزه و اجمود و چاب و چیته و جمله متساوی گرفته و باریک آس کرده و با شیره ترنج یا شیره انار دانه
غلولها ببندند و بعد سایه خشک کنند و روزینه بخورانند ازین خلط رود هضم شود و گرسنگی افزاید نوع دیگر هر دو بهچول و درخت نار و دیودار و سنتهی و
پیپل دراز و پیپلامول و چیته و چپیل و تخم سنبی و چوپاکوره و کلتهی و بناس جمله بالتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و بدین جوش
و بخرات و سرکه بندی و ساجی و جوا کهار و نمک سنگ و نمک شوره و نمک دریا و نمک بیا و تماشا و نمک سونچل و نمک پات که این هر سه کهار
متساوی باشند و به آب سحیق تر ساخته و بدین جمله ادویه و جوشهای مذکور یکجا کرده روغن ماده گاو بپزند چون روغن مذکور پخته شود فرود آرند و نگاه دارند
و مقدار بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود و گرسنگی بسیار و روشنائی اندام زیاده گردد و خلط رود هضم شود و باد دفع گردد و طعام نیز هضم گردد این روغن را

علاج افراط گرسنگی که بهسمک و ینتامن

هندوی دو پنجمول آد کهرت گویند نوع دیگر پنجمول خورد و سندهی و پیپل و جانو پلیپل گرد و پیپلمول و نمک سنگ و ابن و جوا کهار و ساجی و نمک سیاه
و برنگ و کچور و جمله را متساوی گرفته و با آب آس کرده سحیق تر سازند و عصیر روغن ماده گاو اندازند و سکت که نوعی از کانجی است و شیره ترنج و شیره ادرک و
جوش ترب خشک و جوش کنار و شیره خرمای هندی یا جوش آن و شیره انار و دان و دوغ ترش و آب جغرات ترش و شراب خالص و سوبرک که نوعی از
سرکه بیداست و کهودک که نیز نوعی از سرکه بیداست و دیگر اشیای ترش هر چه بهم رسد بستانند و هر یکی ازین اشیای ترش باید که برابر روغن مذکور اندازند
و با آتش نرم بپزند چون پخته شود در آوند چرب نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری ازین روغن مریض مذکور بنوشانند و بالای آن مقداری دوغ و یا کانجی
بنوشانند ازین گرسنگی زیادت گردد و زحمتهای شکم و نفخ شکم و سرفه و علتهای بادی جملگی دفع گردند و این را لکهه پنجمولاد کهرت گویند نوع دیگر
چاب و چیتره و پاڑهی و پنچوتی و پیپل دراز و پنجمول خورد هر یکی ازین ادویه چهار پل یعنی چهل و هشت درم و موتهه هشت تپل یعنی نود و شش درم سرسونکه
و سنبل و برگ اسپند و مالتی و کنیر و تهون و کرنج و اک و گدم و بهوره هر یکی شش پل بستانند و جمله را جوکوب کرده در چهار سن آب بجوشانند آنکه چهارم حصه
بماند بعده جوش مذکور بگیرند و این جوش را بوزن مذکور و سحیق کنکی سی و شش درم و اتیس نیز پل مقدار و پیپل دراز چهل و هشت درم و بابرنگ و اندرجو و
جوا کهار و ساجی و نمک بریا و نمک سنگ هر یکی بیست و چهار درم انجمله را با آب آس کرده سحیق تر ساخته در میان ده سیر روغن ستور یعنی یک ادهک باندازند
و چهار چند از روغن مذکور آب جغرات نیز اندازند و دو چند ازین کانجی ترش نیز انداخته با آتش نرم بپزند چون پخته شود در ظرف چرب نگاه دارند وقت حاجت
مقداری که ملایم طبع مریض داند بنوشانند و بالای آن آب گرم دهند چنانچه روغن مذکور هضم گردد بعده مقداری آشام بدهند ازین روغن جمله انواع
سنگهینی و کوبامیره و سپرز پنج نوع گوله که در شکم میباشد و بیپه نیز دفع گردد و مریض مذکور را طعام چرب و گوشت مذکور سخت چرب و فربه باشد بخورانند و اگر
بدانند که از روغن مذکور گرسنگی سخت زیاده شده است روغن مذکور با شهد آمیخته بخورانند و این روغن را بهنده اگن کهرت نامند نوع دیگر
سندهی را با آب آس کنند و بدان روغن ماده گاو بپزند و مقداری ازین روغن بخورانند ازین باد که محتبس شده باشد بمجرای خود جاری گردد و سنگهینی
و پندروگ و سرفه و تپ انجمله دفع گردند نوع دیگر سحیق ترازان سندهی و جوش دسمول انجمله ادویه با اهر روغن ماده گاو انداخته بپزند و مقداری
بخورانند ازین جمله نوع سنگهینی دفع شود و این روغن را بهنده سنتهی کهرت گویند نوع دیگر سندهی و پیپلمول و چیتره و کجبیل و غار خشک و
پیپل دراز و کشنیز و بیل خام و پاڑهی و جوانی جمله را متساوی گرفته و با آب آس کرده سحیق تر سازند و دو چند روغن ستور را اندازند و چهار چند ازین
روغن شیره برگ چانگیری باید انداخت و چهار چند از روغن مذکور آب جغرات نیز اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود در آوند چرب نگاه دارند و وقت
حاجت مقداری که مناسب دانند ازین روغن بنوشانند ازین عمل سنگهینی و کوبامیره و سوزاک بول و پرواهکا و اتیسار و برون آمدن مقعد و نفخ شکم
دفع گردد و این روغن را برهت چانگیری کهرت گویند نوع دیگر کشنیز و بیل و بریارا و سندهی و موصلی جمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده
بجوشانند و مقداری ازین جوش بنوشانند ازین کارته سنگهینی بادی و نفخ شکم نیز دفع گردد علاج سنگهینی که از تلخه حادث شود بیارند
رسوت و اتیس و کرا و اندرجو و سندهی و گل دهاتکی جمله را متساوی گرفته و با غساله برنج آس کرده و در آن مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین سنگهینی
و بواسیر خونی و رکتپت و اتیسار هر همه دفع شوند نوع دیگر پاڑهی و اندرجو و چیتره و سندهی هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند
و یا خشک آس کرده و با آب گرم انداخته بنوشانند ازین سنگهینی که از غلبه تلخه بود و یا از غلبه بلغم بود و یا از باد باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
سندهی و اتیس و موتهه و گل دهاتکی و رسوت و کرا و پاڑهی و کنکی جمله را متساوی گرفته و با غساله برنج آس کرده و مقداری شهد خالص در آن یار کرده
بنوشانند ازین نیز سنگهینی و اسهال خون و بواسیر و پرواهکا و درد مقعد و تاپاک هر همه دفع شوند و این را ناگراد چورن نامند نوع دیگر چرایته
و کنکی و سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد و موتهه و اندرجو هر همه را متساوی گرفته و از مقدار یک دارو دو چند پوست بیخ چیته بستانند و شانزده چند
نیک دارو کرا بستانند جمله را با آب نیک آس کرده بدارند و وقت حاجت مقداری ازین چورن در شربت قند انداخته بنوشانند ازین سنگهینی و گوله و

علاج سنگهینی که از تلخه حادث شود

یرقان و تپ و بنذهوگ و بهیو و ناآرزوی طعام و اتیسار دفع شود و این را بهون بادچورن نامند **نوع دیگر** پارسی و بیل و نیج بل و سنتهی و
پیپل گرد و پیپل دراز و پوست جامن و پوست انار و گل دهاتکی و کتکی و تیس و موتهه و دارهلد و چراتیه و کرای همه را متساوی بگیرند و مقدار جمله این ادویه
اندر جو بگیرند و جمله را آس کرده و بجای سخته بدارند و وقت حاجت بمقدار این دارو در عسل اگر بیخ انداخته و مقدار شهد نیز یا نکرده و با سخته بنوشانند از این
سنگرهنی و قی و تپ و اتیسار و درد شکم و تبار اک دل و ناآرزوی طعام و نقصان گرسنگی جملگی دفع گردند و این را یاتهاد چورن نامند **نوع دیگر** بنند
و مهانکمه و پارسی و مرهری و دارهلد و بیخ و کلیسر آمیند و بهون و بانسه و پلول و رشگوفه گل درخت بر و شگوفه درخت لرزان و پوست سرس و کتکی و هلیله
و موتهه و نیم از این هر یکی بیست درهم بگیرند و جوکوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند چون یک حصه از هشت حصه بماند بجای سخته و صاف
کرده بستانند و در پنج سیر روغن ماده گاو و نیم لوهک انداز ند بعده چراتیه و فانده جو و کهیر کاکولی و پیپل دراز و اتیل از این هر یکی سه درم باریک آب آس کرده
و سحیق تر ساخته نیز در روغن مذکور اندازند و با آتش نرم بپزند چون سخته شود نگاه دارند و وقت حاجت بمقدار از این روغن بنوشانند سنگرهنی هر نوع که
باشد دفع گردد و این را چیند ناد گهرت گویند **نوع دیگر** صدیل عدس در چهار چند آب جوشانیده یک حصه جوش مذکور بگیرند و در یک سیر تهه روغن ستو
یعنی پنج سیر بیاندازند و هشت پل بیل خام آس کرده و سحیق تر ساخته نیز اندازند و با آتش نرم بپزند چون سخته شود نگاه دارند و وقت حاجت بمقدار بخورانند
از این علت پرواهکا و اتیسار و سنگرهنی دفع گردد و این روغن را مسور کاد گهرت گویند **نوع دیگر** با سحیق ترازان اندر جو روغن ماده گاو بپزند
و چون سخته شود نگاه دارند و بمقدار بنوشانند از این سنگرهنی که از تلخه و یا از بلغم حادث شده باشد فی الحال برود **علاج سنگرهنی که از غلبه بلغم**
حادث شده باشد باید که نخست مریض را کرات قی بکنانند بعده اشیای نمکی و ترش و تلخ و شور بدهند تا بدر یج گرسنگی افزون گردد **نوع دیگر** چهره
سنتهی و پیپل گرد و پیپل دراز و چواکهار و ساجی و هلیله و بلبول و ترنج و نمک سنگ هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با سرکه بمقدار بنوشانند از این جهت
سنگرهنی که از غلبه بلغم بود فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** پاسن و هلیله و سنتهی و پیپل گرد و پیپل دراز و جواکهار و ساجی و هر پنج نمک و بلبول و ترنج
هر همه را متساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** چتره و بلبول و هلیله و کوتهه و اتیس و بیخ و سنتهی و موتهه و
بای برنگ جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده چورن ساخته بمقدار با آب گرم و یا دوغ ماده گاو و یا شراب یا کانجی بخورانند از این سنگرهنی دفع شود
نوع دیگر پیپل دراز و پلهچتره و چاب و ترنج و هلیله و بلبول و پارسی و کشنیز و سنتهی و هر یکی از این ادویه بمقدار سه درم گرفته و جوکوب کرده در شش سیر
آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بستانند و بجای آب بنوشانند و برنج نیز در ان کاره سخته و آشام ساخته بنوشانند از این سنگرهنی
بلغمی دفع شود **نوع دیگر** پیپل دراز و بلبول و جواکهار و ساجی و هر پنج نمک و ترنج و هلیله و پاسن و گجو و پیپل گرد و سنتهی جمله را متساوی گرفته و آس
کرده بدارند و بوقت صبح بمقدار با آب گرم بنوشانند از این سنگرهنی دفع شود و زور افزاید و فربهی پیدا آید و اگر بدار و های مذکوره روغن سخته بنوشانند
همین فائده رساند و این را بلیاد چورن و بلیاد گهرت نامند **علاج سنگرهنی که از هر سه خلط بود** بدانکه علاج آنکه از جهت دفع سنگرهنی
که از غلبه تلخه باشد و سنگرهنی بلغمی و سنگرهنی بادی گفته شده اند از جمله علاجهای هر نوعی یک صنفی از علاج بگیرند و هر سه اصناف را یکجا کرده مریض
این نوع را بخورانند و طعام و شراب که افروزنده آتش گرسنگی باشند در کار برند بدین ترتیب جهت سنگرهنی دفع گردد **نوع دیگر** ستراول و صندل و
اتیل و برنگ و پارسی و پیپل دراز و سرون و بیل خام بود و اتیس و مجیتهه و چیتی و چیته و اندر جو هر همه متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو
که چهار چند از این کلک مذکور بوده باشد اندازند و جوش اندر جو که بمقدار روغن مذکور بوده باشد نیز انداخته با آتش نرم بپزند چون سخته شود نگاه دارند
و بوقت حاجت بمقداری که ملائم طبع مریض مذکور بوده باشد بخورانند از این علت سنگرهنی که از هر سه خلط بود دفع گردد و امیتسار تلخه و اتیسار خونی و
پرواهکا و جوایر نیز دفع گردد و این روغن را ستراولی گهرت نامند **نوع دیگر** بلاد و اناگره و پیپل دراز و ملهتی و گرنج و سنتهی و پیپل گرد و پیپل
زیره و چاب و نمک سونچل و چتره و بای برنگ و نمک بریا و اجمود و جواکهار و بیخ و نمک سنگ از این جمله سنتهی و پیپل گرد و پیپل دراز هر یکی بمقدار ده درم

علاج سنگرهنی بلغمی بقول بهاو پرکاش ...

علاج سنگرهنی که از هر سه خلط بود ...

و دیگر ادویهای مذکور هر یکی شش درم بگیرند و با آب آس کرده و سحیق تر ساخته و پنج سیر روغن ماده گاو انداخته بآتش نرم بپزند بعده زیره سفید و کشنیز و چنبیری و دو سهول هر یکی را برابر گرفته و جوکوب ساخته بجوشانند و کاڑهه سازند و مقدار روغن مذکور بجوش هر یکی ازین ادویه نیز در روغن مذکور انداخته بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری ازین روغن بخورانند ازین سنگرهنی که از غلبه سه خلط باشد و نفخ شکم و خلط رود و نقصان گرسنگی دفع شود چنانکه باد ابر را منتشر سازد همچنین این روغن زحمتهای مذکوره را زائل گرداند و این را اربکر کهرت نامند علاج سنگرهنی که از غلبه سه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زورش فرو نشیند و این نوع را بهندی سنگره گرهنی نامند بدانکه سنهی و بیل خام با آب آس کرده و سحیق تر ساخته در جوش عدس انداخته بنوشانند ازین زحمت مذکور زائل گردد و اگر سنهی مذکور آس کرده در دوغ ماده گاو انداخته بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر سحیق تر از ان سنهی و زیره سفید و مغز بیل خام که هر سه متساوی باشند در جوش عدس و در روغن ماده گاو انداخته بپزند و مقداری خوردن و صفا ازین نیز سنگرهنی که منه دفع گردد و این روغن را نیز مسور کادکهرت گویند نوع دیگر پوست انگوره و گل دهاتکی و مغز بیل و سنهی جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر سه حصه پوست انگوره و یک حصه مجیٹهه را با عسل آب برنج آس کرده بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر بیل خام را بجوشانند بعده مغز او کشیده با شکر تری بخورانند همین فائده حاصل آید نوع دیگر مغز کیتهه و سنهی و پیپل و گردپیپل و سنانین جمله متساوی گرفته و باریک آس کرده با دوغ ماده گاو بخورانند همین فائده حاصل آید نوع دیگر سحیق کاپهل را با شهد بخورانند همین فائده رساند نوع دیگر موتهه و بیل خام و اتیس و دارچ جمله متساوی گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند نافع آید نوع دیگر بیل و چیتره و چاب و مادک و سنهی هر یک برابر گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را کرده چند از روغن گاو باشد ملا انند و ازین جمله ادویه سحیق تر ساخته نیز انداز ند و شیر گاو که دو چند از روغن باشد نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری بخورانند و این روغن را بلوادکهرت نامند نوع دیگر ده سیر روغن ماده گاو که چهار چند آن شیره ماکیری باشد انداز ند و برابر روغن مذکور شیر بز نیز انداز ند بعده گل دهاتکی و زیره و اتیس و پوست درخت سنبل و کشنیز و اتیل و بالا و بر با و جوائنی و سنهی و بادرنجی و پلپول و ناسپال جمله متساوی گرفته یک تولگ آس کرده و سحیق تر ساخته روغن مذکور را انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری بخورانند ازین گرسنگی بهمه رسد و بواسیر و گوله و ورم و تپ و بلغم و باد و ناآرزوی طعام این جمله دفع شوند و زور و گرسنگی و روشنی اندام افزون گردد و کرم و بیرون آمدن مقعد و زیادتی سه و تشنگی نیز دفع گردد و این را بهندی چنگیری کهرت گویند نوع دیگر عدس صندل گرفته در آبی که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند تا آنکه یک حصه بماند آنگاه بگیرند و آنرا در پنج سیر روغن ستو بانداز ند و دو چند از روغن مذکور شیر بز یا شیر ماده گاو نیز انداز ند بعده پیپل و بلاز و پلپول و چاب و چیتره و سنهی جمله چهارم حصه اندو غن تا باب آس کرده و سحیق تر ساخته نیز انداز ند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری بخورانند ازین سنگرهنی هر سه خلط و بواسیر و باد شکم و بر ابهای جمله برود و دفع شوند و زور و گرسنگی افزون گردد و رنگ و روشنی اندام نیز زیادت گردد و این را چهاسور کهرت گویند نوع دیگر پنج ستیرج الاپکی زنانگیسر این هر چهار یک درم و جوائنی و پلپول و سنهی و پیپل گرد و چیتره و بالا و کشنیز و نمک سنچل و زیره سفید هر یکی یک درم و نیلوفر و گل دهاتکی و پیپل و بیل و انار دانه و اجمود هر یک سه درم و شش چند این شش دارو های غیره و شکر تری بگیرند یعنی صد و هشت درم باشد و هشت چند از دارو های سابق که سیزده دارو اند باید که کیتهه بستانند و جمله را یکجا کرده باریک آس کنند و چون لسباز نند و بوقت حاجت مقداری برای مریض به هنجار مزاج آن مقدار که تاب آورد در بنوشانند ازین همه انواع سنگرهنی و اتیسار و گوله و علتهای مقعد و کهنکه و سرفه و ناآرزوی طعام و ماننج این هر همه دفع گردد و این ترکیب را کیتها اشتک چورن نامند نوع دیگر شیر گیاهان سه دیگی انداخته بجوشانند تا آنگاه که بکفتی بار آید آنگاه سر کنند و چهارم حصه آن شهد در آن انداخته بزیر زمین در زبل فرس دفن کنند تا در جوش آید تا سه شب نگهدارند بعده بر سبیل بهجامه پخته بمانند و مقداری که ملائم طبع مریض باشد بنوشانند ازین نیز جمله انواع سنگرهنی دفع گردد و گرسنگی و رنگ

علاج سنگرهنی که از غلبه سه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زورش فرو نشیند

روشن شود و این را بهندی مدهوک بهیپ آسو گویند نوع دیگر دسه سیر تهه جوش آمله پنجاه پل قند کهنه اندازند و جوشانیده جلاب کنند و بعده تلول
و زیره سفید و جایپهل و سنبهی و پیپل گرد و پیپل و ماز و کهپیل و هر یک سیر و اجموده و بابرنگ و نمک سنگ و ترپهله و چوائنی و پاپرهی و چیتره و کشنیز از هر یکی
یک پل و دار چینی و نسوت هشت پل ستده و جمله را یکجا کرده و سحوق ساخته در جلاب مذکور اندازند و هشت پل روغن کنجد نیز اندازند و جوش دهند تا آنکه غلیظ شود
بعده تج و تیزپات و الایچی جمله بمساوی گرفته و آس کرده دروی اندازند و مخلوط گردانند و بمقدار سه درم روزینه بخورانند و از طعام هر چه خوش آید بخورانند اما بهتر آنکه از
اشیای بادی و غلیظ و مخالف احتراز نمایند ازین جمله انواع سنگ بهنی و اتیسار و کوپا پیر و نفخ شکم و اروجک و دمه و سرفه و تپ و کهیر و ک و تشنگی و آماس و … دفع گردد
و قوت افزون گردد اگرچه قوت منی کم شده باشد باز از سر نو افزون گردد و عقیمه را ازین دارو قابلیت حمل شود و این ترکیب را بهندی کلیانک گر
نامند نوع دیگر پیپل و ماز و تیلول و کهپیل و چیتره و کشنیز و بابرنگ و چوائنی و پیپل گرد و اجموده و مغز بیل خام و زیره و نمک سنگ و نمک دریا و
نمک سیاه و … و کروالا و تیزپات و تج و الایچی و زیره سیاه و سنبهی و انار … و هر یکی سه درم و انگور منقا چهار پل و نسوت هشت پل جمله را آس کرده بعد از
بعده آمله سه سیر تهه و آب که هشت چندان باشد انداخته بجوشانند چون چهار حصه بماند بستانند و پنجاه پل قند سیاه که کهنه باشد انداخته جلاب کنند بعده
دارویهای مذکوره که آس کرده داشته شده است دران جلاب اندازند و هشت پل روغن کنجد نیز دران جلاب انداخته بپزند تا که غلیظ شود بعده نگاه دارند و قوت
مریض دیده مقدار یک کرم یا آمله یا مقدار کنار روزینه بخوردن دهند ازین جمله انواع سنگ بهنی و … و علت دل و سینه و آب و … دفع گردد و آتش
گرسنگی را بیفروزد و این علاج مر کسی را که … نقصان شده باشد یا پیر بود یا از کثرت جماع لاغر شده باشد مفید و موافق بود و جمیع انواع تپ را دفع
کند و اگر این را عقیمه خورد فرزند نرینه بزاید و ازین آواز و حلق صاف گردد و خوبی اندام پیدا آید و روی روشن و رنگ افروخته شود و عقل افزاید و این علاج را
سیاین شمارند و بهندی این را مهاکلیانک گر نامند نوع دیگر بزد … که پوستش دور کرده باشند بوزن صد پل گرفته در آب انداخته بجوشانند
بستانند بعده دیک … روغن … انداخته بریان کنند باز پنجاه پل قند کهنه که آنرا جلاب کرده باشند … بعده پیپل و ماز و تیلول و چیتره و
کهپیل و کشنیز و بابرنگ و سنبهی و پیپل گرد و ترپهله و اجموده و … و زیره سفید و نمک سنگ هر یک یک پل و نسوت هشت پل جمله را باریک آس کرده در
جلاب مذکور نیز اندازند و بآتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود پس در ظرف چرب نگاه دارند و وقت حاجت بمقدار یک کرم یا آمله یا کنار … طبیعت مریض فهمیده
بخورانند ازین جمله انواع سنگ بهنی و … و یرقان و تپ و نفخ شکم و علت دل و سینه و … و ملتهای شکم و … دفع
نوع پرمیو و کیفیات و … را دفع گرداند و ازین ادویه بلغم و تلخه نیز دفع گردد و کسیکه بسبب … لاغر شده باشد یا پیر بود یا از کثرت جماع ضعیف
شده باشد آنرا … و منی افزاید و زن عقیمه را قابلیت حمل شود و بهندی این دارو را لکو کهاند کلیانک گر نامند نوع دیگر نسوت و …
… و چیتره و … و موتهه و … و بابرنگ و … هر یکی دو پل و … هشت پل و سورن … دو پل و … شش پل جمله را یکجا نموده
… آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بستانند بعده صد پل قند کهنه دران جوش انداخته جلاب سازند باز سورن …
… و نسوت و چیتره و الایچی خورد و پیپل گرد و … هر یک … پل آس کرده در جلاب مذکور اندازند و بپزند چون غلیظ شود بمقدار …
بوقت حاجت … بخورانند ازین سنگ بهنی که از یک خلط یا دو خلط یا سه خلط بود فی الحال دفع شود و باد و یرقان و … و پرمیو و …
… و ملتهای شکم … نیز دفع شود … فصلی خوردن ممنوع نیست و این را بهندی … سال گر گویند نوع دیگر
سنبهی و … و موتهه و تخم کونچه و … و گلوی و … و نمک سنگ این جمله را بمساوی گرفته و بمقدار … برگ … که آنرا بریان کرده باشند
جمله را یکجا کرده و آس کنند و … انداخته جوش دهند تا غلیظ شود آنگاه … و بمقدار این جمله … شکر …
… ازین سنگ بهنی دفع گردد و این را … گویند نوع دیگر پرکالهای آهن تنک مثل کاغذ
راست کنانند … گرفته و آس کرده بدان پرکالهای آهن مذکور طلا کنند و … نهاده … گرم … شوند

دو دروغ مادہ گاو سرد کنند و همچنین چند بار کنند تا آنکه تیر پای مذکور شکسته شوند آنگاه آس کرده هشت پل ازین سحوق بستانند بعده یک پل روغن مادہ گاو و
و یک پل روغن کنجد و چهار پل دروغ ترش و چهار پل شیرۂ ستاول خلط کرده در آفتاب خشک کنند پس سندهی و پیپل گرد و پیپل و دارو و اجوائن و چاب و
چیترو و پیپلامول و نمک سنگ سنگ جمله متساوی گرفته آس کنند و با دارو های سابق آمیخته دارند بوقت حاجت مقدار یک تولہ با دروغ مادہ گاو بخورانند ازین جمله انواع سنگ هنے
و بواسیر و آماس و درد ساق و بیرنام سول دفع گردد و آتش گرسنگی بیفروزد و این را بهنیکه کوهسار کلب نامند **نوع دیگر** محیط شش درم و پوست
گراده پیل و بیخ بهنگره سه درم جمله با هم کوب کرده در آبی که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بمجهت بستانند و چهار پل شیرۂ بار آن
بیامیزند و سه تولہ قند کهنه انداخته جلاب کنند بعده سحوق سندهی و اتیس و اندرجو هر یکی بمقدار سه درم در جلاب مذکور انداخته بپزند چون غلیظ شود در ظرف
نگاهدارند و بوقت حاجت مقدار یک تولہ بخورانند و بالای آن مقدار یک سیر گرم بدهند ازین سنگ هنے و اتیسار هر گونه که باشد دفع گردد و این را
ابراجیت اولیه گویند اکنون چند رس های سنگ هنی از گرنتهه سار نکدهر گفته شود بیارند نقره کشته و مروارید صاف کرده و طلای کشته و فولاد
کشته هر یکی یکسان حصه و گندهک صاف کرده دو حصه و سیماب پاک کرده سه حصه این جمله را با شیرۂ بار کیتیه سه روز سحق کنند بعده دارو های مذکور را
در شاخ آهو که شش انگشت باشد بیاندازند و گل حکمت گرفته پت پاک کنند لیکن آتش میانگی تا سوخته نگردد و باز در کهرل انداخته سحق کنند و هفت تسقیه
از شیرۂ بریا را بدهند و هفت تسقیه از شیرۂ خار بار گونه بدهند بعده بیارند لودھ و اتیس و موتهه و گل دهاتکی و اندرجو و گلوی و از شیرۂ هر یکی ازین ادویه یکسان
مرتبه تسقیه بدهند چون مرتب شود نگاهدارند و بوقت حاجت مقدار یک ماشه خوردن دهند و بالای آن بیل گر د آس کرده با شهد بلیسانند ازین
جمله انواع سنگ هنی و اتیسار دفع گردد و گرسنگی افزاید و این را کرهنی سجر کبات رس گویند **نوع دیگر** سیماب کشته و طلق کشته و گندهک صاف
کرده و جواکهار و سهاگه و مازنی و بیخ جمله با متساوی گرفته باریک آس کنند بعده از شیرۂ ارنی و جنبهیری و بهنگره سه روز از هر یکی یکسان روز تسقیه بدهند
و غلولها بسته بندند و در سایه خشک ساخته در آوندی آهنی نهند و بالای آن قدحی نهاده مهر کنند بعده بر دیگدان نشانده چهار پاس آتش نرم دهند چون سرد
شود کشیده بستانند بعده اتیس و دو چیز هر دو متساوی گرفته سحق کنند و چنانکه بمقدار دارو باشد با دارو مسطور بیامیزند باز این جمله را با شیرۂ کیتیه
هفت تسقیه بدهند و هفت تسقیه از شیرۂ نیاب بدهند بعده بیارند گل دهاتکی و اندرجو و موتهه و لودھ و گلوی از شیرۂ هر یکی ازین ادویه علاحده تسقیها
بدهند چون مرتب شود نگاهدارند و بوقت حاجت مریض مذکور را موازنه یکدرم روزینه با شهد بخورانند و بالای آن سحیق چیترو و سندهی و نمک بریا و
نمک سنگ که همه متساوی باشند با آب گرم بخورانند ازین جمله انواع سنگ هنے و اتیسار و نفخ شکم و کم اشتها و درد و رحک و سول و ورم و سرفه دفع گردد و این را
بهنیکه کرهنی و کبات رس گویند اکنون چند رس بجهت مرض مذکور از طب رس رتناکر مذکور و گفته می آید شنگرف و پیپل گرد و گندهک صاف
و پیپل و مازو و سهاگه بریان کرده و زهر سنده و تخم دهاتوره این جمله با متساوی گرفته آس کنند و یکپاس سحق کرده بمقدار نخود غلولها بندند و روزینه یکی
بخورانند ازین سنگ هنے و اتیسار دفع گردد و گرسنگی افزاید و بالای این بیخ رتسال پخته با جغرات مادہ گاو یا بز بخورانند این را بهنیکه کنک سندر رس
گویند **نوع دیگر** خر مهره را سوخته باریک آس کنند و بمقدار آن نمک سنگ بیارند و یکدرم روزینه بخورانند و بالای آن مقدار شهد و سندهی یکجا کرده
بخورانند ازین زحمت سنگ هنے دفع گردد و اگر چه بسخت قوی باشد و اگر گرسنگی پیدا شود غذا بیخ رتسال پخته با جغرات یا با دروغ مادہ گاو یا بز بخورانند
و این را استه پوتلی گویند **نوع دیگر** خر مهره دریائی را سوخته آس کنند و مقدار سیماب سه و گندهک سه و زهر سنده و سهاگه بریان کرده و پیپل گرد
و پیپل و مازو و سندهی همه با متساوی گرفته و با اول سیماب و گندهک را باهم کجلی کنند بعده زهر و سهاگه را باهم بسایند آنگاه جمله ادویه را یکجا کرده و با سحیق
خر مهره مذکور آمیخته در شیرۂ جنبهیری سه روز سحق کنند چون مرتب شود نگاهدارند بعده یک ماشه ازین رس با برگ تنبول بخورانند و بالای آن بیل گرد
آس کرده با روغن مادہ گاو و شهد مخلوط ساخته بخورانند و در حال گرسنگی برنج سال که پخته باشند با جغرات مادہ گاو یا دروغ گاو بخورانند ازین سنگ هنی
و اتیسار و تپ و غلط و درد و نفخ شکم و پنکت سول و بیرنام سول و بواسیر و اروچک و سوئب و قی دفع گردد و این را سنگهه پوتلی رس گویند

نوع دیگر آنکه سیماب کشته یک درم مصطکی کشته یک درم و زعفران نیم درم گل سرخ یک درم مرو اریدنا سفته یک و نیم درم ورق نقره یک دانگ همه را اول سیماب را بکنند یک جا کنند بعده جمله ادویه را یکجا کرده با

شیره چوبچینی ... کنند بعده با شیره سرکی از این ادویه سه نوکری کنند یعنی یک شیره سبزی ملسی سیاه وهمانگونه کنند پس گرانتا فرخ گرایی شقیقه را ... آنگاه در سرابه سگی

انداخته در شرابه دوم بالا او دهانه مهر کرده تا یک درمنه پس ... و ... ادویه را مذکور کشیده بستانند بعده چهار حصه جمله را ... مذکور سحیق در آن انداز ند و کهرل کنند پس بوزن ... ادویه سحیق کرده ... ریخته

انداز ند و کهرل کنند و با شیره ... سه زکهرل کنند تر ساخته نگاه دارند و بوقت حاجت زور مرض ... یک ... بعیه دمقعد با ... سحیق ... کرده ... آمیخته ... بالای

او بنیان مقعد از آن سحیق ... گردد ... و ... مالیده از آن جمله انواع سنگ ... تیسار ... سوال ... ... شود ... تلی ... گوید

والله اعلم بالصواب فصل نهم در مرض بواسیر و این فصل مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه زحمت بواسیر عبارت است از گوشت ... که ... خون یا

خلطی که بسبب از اسباب غالب شده باشد فاسد گردانیده و بیشتر ... در ... دربیاید ... و باد ... گوشت ... بیدا ... و ... نوع ... آن ... گونه است یکی آنکه از باد

غالب شده در بعض پیدا گردد دوم آنکه از بلغم بود و در بعض غالب شده و پیدا آورده باشد سوم آنکه از صفرا ... در بعض غالب شده و پیدا آورده باشد چهارم آنکه از ... خلط در

عضو بعض غالب شده و پیدا آورده باشد پنجم آنکه از خون غالب شده و پیدا آورده باشد ششم آن است که بسبب آنکه ... در ... با ... و ... زیاده ... بسبب اخلاط فاسد

شده یا شخصی مخلوق شود و طریق حدوث بواسیر بادی آنست ... دوم ... سخت یا ... یا ... سخت خشک ... یا ... طعام ... بسیار ... بغلبه سخت ... تیز یا

طعام ... خود ... تاخیر کرده ... بسیار جماع یا فاقه یا ... بسیار و ... حرکت نماید و بسیار کند ... بسیار خورد ... و غلبه ... پیدا آرد و ... این نوع بواسیر ... علامات ... سرد ...

فصل ... دیگر و طریق حدوث بواسیر ... است که چون ... ترش یا تیز یا تلخی یا شور ... تیز ... با ... غلبه کرده و پیدا آرد و این نوع بواسیر ... گرمی و علامات گرمی

فصل ... پیدا شود و طریق حدوث بواسیر ... بلغمی ... است که چون ... شیرین ... چرب ... یا ... تلخی ... ترش ... بخورد ... حرکت نکند و بسیار یکجا

نشسته ... بسیار خورد ... اندیشه ... بلغم غلبه کرده ... پیدا آرد و این نوع بواسیر ... علامات ... فصل ... حادث گردد و چنانچه

یک خلطی یک بار ... که ... غالب ... خلط باشند حادث شود ... بواسیر ... خلطی ... یا ... خلطی ... که ... غالب ... خلط باشند پیدا گردد

و علامات بواسیر اگر ... پیدا آید دلالت کنند که در آن شخص بواسیر حادث خواهد شد ... بواسیر ... بواسیر ... که شخص ... مذکور ... گردد و

شکستگی ... شده باشد ... طعام ... هضم نگردد ... بسیار آید ... ضعف ... پیدا آید ... غالب شود

عیان نماید که ... حادث شده است و علامات بواسیر بادی که بعد از ... پیدا آید ... زحمت ... است که ...

گوشت خشک ... که ... سخت ... مانند زبان گاو ... که ... سیاه ... یا ... ناسور ... تیز

و ... بصورتهای مختلفه باشند ... مانند ... خرما ... و گل ... و ... سخت ... در مقعد ... و ... و ... گاه ... کند

و علامات ... بسیار آید ... اشتها ... نشود دل گرفته گردد ... طعام ... و علت ... پیدا شود ... که ... گاهی هضم شود و گاهی

نشود و آواز ... پیدا شود و چون زحمت مذکور پیدا شود ... غایط ... با کف و خلط ... و آواز اندک اندک بیرون افتد و ...

و بول و غایط ... سیاه گردد و از بواسیر بادی ... علتی که آن ... پیدا شود و علامات بواسیر که از غلبه بلغمی شود آن است که ...

بواسیر ... بود ... مانند خون ... گوشت ... گنده ... بود ... شده که از آن ... آید و گره بواسیر مذکور

شکل زبان طوطی ... مانند ... بود ... سر ... باشد ... نرم بود ... تب و تشنگی و ... بیهوشی نیز غالب باشد و

رغبت بطعام ... بود ... آن ... باشد ... و ناخن و چشم ... و غایط و بول ... سبز ... بود و علامات

بواسیر که از غلبه بلغم حادث شود آن است که ... مذکور ... بود ... بواسیر مذکور ... سپید ... گردد ... باشد و ...

مقعد ... شود و گره این نوع بواسیر ... تخم ... پستان گاو بود ... مقعد ... نشانه ... که ... شود ... زحمت

در مقعد سیلان ... و ... طعام ... زحمت ... بول ... شود ... گران گردد ... حادث شود و مردم بزبان ...

... شدن

نتوانند و گرسنگی اندک شود و قی آید و زحمتهائیکه بسبب خلط روده حادث میشوند حادث گردد و غایط بسیار و نرم و با کف برنگ لبسا باشد و گره این نوع بواسیر
نه بشکنند و نه ترشح کنند و این نوع نیز چرم ناخن و سپیدی چشم و بول و غایط سپید و ام و چرب نما باشد و اگر علامات هر یکی از سه خلط یافته شوند مانند که
زحمت مذکور از غلبه هر سه خلط حادث شده است و آن بواسیر که خلقی باشد و آن نیز نشانهای هر سه خلط باشند و بواسیر یکه از سبب خون حادث شده باشد
علامتهای آن بواسیر تلخه و صفرا فعه شوند چرا که گره بواسیر خونی مثل براروه و یا حبه و یا لسد باشد و وقتیکه غایط باد و زشت یا زور برون می آید گره بواسیر فشار شدید شود
بدان سبب خون زشت و گرم بسیار جاری میگردد و بسبب زیادت روانی خون مریض مذکور برنگ غوک زرد میشود و زحمتهائی که از نقصانی خون گفته اند
پیدا میشوند خوبی رنگ و اندام زائل میشود و زور نقصان میگردد و مریض لاغر شود و حواس خمس بیکار میگردند و غایط سخت میشود و باد در مجرای خود جاری
نمیگردد و اگر خون بسبب باد زشت شده بواسیر پیدا آورده باشد غایط سخت و خشک و سیاه برون آید و خون این بواسیر رقیق و لعل و ام و با کف سائل
گردد و در اطراف زانغ نشود و درد کمر و مقعد و ران پیدا شود و مریض مذکور سخت لاغر گردد و اگر خون بسبب بلغم زشت شده بواسیر پیدا آورده باشد غایط
چرب و نرم و سفید و سرد و گران برون افتد و خون این بواسیر غلیظ و زرد و ام و چسپیده بار سنتهای خون سیلان یابد و علامات بواسیر که آنرا خون بسبب
تلخه زشت شده پیدا آورده باشد علیحده گفته نشده زیرا که علامت این نوع بواسیر مطلق علامت بواسیر خونیست و آن بالا تحریر شده پس حاجت بذکر
کردن علامه نیست بدانکه هر پنج نوع باد و هر پنج نوع بلغم و یکی از سه بخش و نیز زشت شده مرض بواسیر پیدا می آرند بدانسبب هر نوعی که از بواسیر با فسدت
بدست و در تمام بدن رنج پیدا می آرد و زحمتهای دیگر را حادث میگرداند اگر به شود بدشواری به گردد و هر بواسیر یکه در بخش سوم که در طرف خارج است حادث
شده باشد و حدیث العهد بود بعلاج بزودی به شود و آنکه در بخش میانه باشد و بسبب غلبه دو خلط حادث شده بود و از حدوثش یکسال گذشته باشد بعلاج
کردن به شود ولیکن بدیر و بعد از دشواری و این را بهندی کرچهه سادهه گویند و آنکه در بخش اصلی باشد و آنکه از غلبه هر سه خلط حادث شده باشد و آنکه
کهنه و دیرینه بود و آنکه خلقی باشد لا دوا است مریض این مرض فی الحال هلاک گردد مگر آنکه مریض این مرض را اگر سنگی نیک باشد و هر چهار پایه طبیبی ذکر
آن در صدر این کتاب گذشته است چنانچه می شاید باشند مادام که حیات مریض باقی مانده باشد با رنج مذکور زنده ماند و هر صاحب بواسیر را که دست
پای و دبر و ناف و خایه آماسیده باشد پهلو و دل درد کند لا دوا است و کسی را که درین هر دو محل درد باشد و بیهوش شود و قی آید و وجود گران گردد و تشنگی و
بیخنگی مقعد پیدا آید بدوا به نشود و هلاک گردد و هر صاحب بواسیر را که تشنگی و آماس و درد سول بود و رغبت بر طعام نبود و از بواسیرش خون زیادت برود
و زحمت نیز از قسم اتیسار بادی بود دوا پذیر نیست و بدانکه بواسیر که در بینی یا در گوش یا قضیب یا ناف و مانند این محلها حادث میشود مثل سر خراطین
لنج و نرم میباشد و علاج آن در علاج زحمت عضوهای مذکور گفته خواهد شد و بدانکه بیان باد که نوعی از باد است تنها یا بلغم یا تلخه پیوسته و بلغم را
زشت گردانیده در چرم کیلها پیدا می آرد و آنرا چرم کیل گویند اگر کیلهای مذکوره از غلبه تنها باد حادث شود درد کنند و سخت باشند و اگر از غلبه
باد که بتلخه آمیخته باشد حادث گردند کیلها سیاه و لعل و ام باشند و اگر از غلبه باد که با بلغم آمیخته باشند حادث گردد کیلها مانند خسته کنار گره دار و
چرب و برنگ چرم مردم باشند و میباید که برای زحمت بواسیر علاج بزودی کنند و اگر در علاج بواسیر تاخیر نمایند کل مقعد گرفته و غایط اندک اندک جمع ساخته
مرضیکه آنرا بهندی بدهه گرودر گویند و آن نوعی از زحمت شکم است پیدا آرد نعوذ بالله منها **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه علاج بواسیر
بچهار طریقست یکی شوره دادن دوم داغ کردن و با آتش سوختن سوم بآلت آهن بریدن چهارم دارو دادن و باید دانست بواسیرے که
قریب العهد بود و خلطیکه از آن حادث شده است غلبه اش اندک باشد و زحمتهائیکه بواسطه بواسیر پیدا آیند نیز کم باشند آنرا دارو بایدکه قسم چهارم است
باید کرد و بواسیر یکه دراز و نرم و بخش عمیق باشد آنرا شوره باید داد و بواسیری که سخت و خشن و محکم و برآمده بود از جهت دفع آن داغ و عمل آتش باید کرد و بواسیریکه
دراز و با تری و چکیدگی باشد و بخش تنگ بود آنرا بآلت آهن بریده دفع باید کرد و بواسیریکه بسبب غلبه باد و بلغم حادث شده باشد آنرا به عمل آتش
و یا عمل شوره زائل باید ساخت و بواسیر یکه بسبب تلخه و خون بود آنرا بشوره که سخت تیز بود دفع باید کرد و طبیبی که بجهت دفع بواسیر عمل آتش یا شوره بکند

با یک دو بین کار مهارت و تجربه تمام از استاد دیده باشد و خود عامل بود تا بقدر مناسب عمل کند و بیش و کم نکند اگر عمل داغ و آتش و شوره بر قدر مناسب
و موافق آید فایده و ضرر او لطف داغ بیرون آمدن تواند و رغبت بر طعام بود و گرسنگی زیادت شود و وجود سبک گردد و مریض را قوت پیدا آید و مقاطرش برقرار
ماند و رنگ روی و اندام نیکو شود و زور و زحمت کم افتد و اگر از قدر مناسب زیاده شود در مقعد چنان درد پیدا آید گویا که شگافته و بریده شود و تب و
تاپ و تشنگی پیدا آید و خون از بواسیر بسیار روان شود و مضرتهائیکه از نقصان خون پیدا می آیند ظاهر گردند و اگر از قدر مناسب عمل داغ یا آتش یا شوره
کم افتد بواسیر سیاه گردد و در محل عمل خارش پیدا آید و باد بسته گردد و قوت حواس خمس کم افتد و زحمت بر قرار ماند و زائل نگردد و باید دانست که بواسیری
که از مقعد خارج شده باشد علاج آن که بدارو بود چند نوع ست **نوع اول** سمق زرد چوب در شیر زقوم تر کرده طلا کنند به گردد **نوع دیگر** پیخال
خروس و حبه زرد چوب و پلپل دراز متساوی گرفته و با بول ماده گاو آس کرده طلا کنند به گردد **نوع دیگر** دانتی و چیتره و ساجی و کریاری جمله متساوی
گرفته و با بول ماده گاو آس کرده طلا کنند به شود **نوع دیگر** پلپل دراز و نمک سنگ و کوتهه و تخم سرس جمله را متساوی گرفته با شیر زقوم یا شیر آک آس کرده
طلا کنند به شود **نوع دیگر** کسیس و زرنیخ و نمک سنگ و کنیر و بهنگ و کرنج و کریاری و سر دو آک و زقوم و دانتی و چیتره و شیر زقوم جمله برابر گرفته و در روغن
تلخ پخته روغن مذکور را بر بواسیر طلا کنند فی الحال بواسیر مذکور بریده گردد و اما دارو ها بواسیر که در درون مقعد باشد نیز چند انواع ست **نوع اول**
هر روز بوقت صبح بلیله را با قند سیاه بخورانند و از ترشی اشیای بادی و جماع پرهیز لازم دانند به شود **نوع دیگر** صد عدد بلیله پخته را در ریگدان با بول ماده گاو
بجوشانند تا که بول مذکور خشک گردد آنگاه کشیده نگاه دارند و روز بروز گرسنگی مریض دیده بقدر مناسب نهار با مقداری شهد بخورانند فایده تمام دهد
نوع دیگر بیخ چیتره را با غساله برنج آس کرده و شهد دران انداخته بخورانند فایده تمام دهد و خون بواسیر را باز دارد **نوع دیگر** بیخ ستر اول را با شیر ماده گاو
آس کرده هر روز بوقت صبح نهار بنوشانند بواسیر مذکور دفع شود **نوع دیگر** سحیق بلادر و پوست جو را با نمک باد و دوغ ماده گاو آمیخته بخورانند فایده تمام دهد
نوع دیگر آوند گلی را با سحیق بیخ چیتره طلا کنند و دوغ شیرین یا ترش را در آوند مذکور انداخته بدارند و این دوغ را مقداری بکرات بنوشانند و با برنج پخته نیز
بخورانند و هر روز همین عمل بکنند بسیار فایده رساند **نوع دیگر** پیپل دراز و پیپلامول و چاب و چیتره و بلیله و بهنگ و سندهی همه برابر گرفته در آوند طلا
کنند و دوغ در ان انداخته بدارند و در روز و شب چند مرتبه این دوغ بنوشانند و طعام دیگر بخورانند تا که بواسیر دفع شود و آوند و دوغ را همین طریق بدارند که
مذکور شد هر روز راست کرده و دوغ در ان انداخته بدارند و بنوشانند نیکو شود **نوع دیگر** بهارنگی و اسپند و جوائنی و آمله و گلوی جمله را متساوی گرفته و باریک آس
کرده و در آوند طلا کنند و دوغ در ان انداخته بدارند و بنوشانند و بر طریق مذکور هر روز بنوشانند همین فایده رساند **نوع دیگر** سندهی و کد [illegible] و
چیتره و همه متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و برابر این جوش شیر ماده گاو آمیخته باز بجوشانند بعد از انکه یک جوش داده باشند
سرد کرده بنوشانند همین فایده رساند **نوع دیگر** پوست بیخ کرا هر قدر که دانند جوکوب کرده در آبی که هشت چندان باشد بجوشانند چون آب یک حصه بماند
بجامه پخته بستانند بعده چند جوش دیگر بدهند تا که غلیظ گردد آنگاه مقداری شهد و سحیق بلیله و کن دران انداخته بخورانند همین فایده رساند و هنگام خوردن را
که پیشتر در علاج زحمت باد گفته خواهد شد او را نیز دافع این زحمت دانند **نوع دیگر** مرتعیض این زحمت ما چهار لون در دوغ انداخته بنوشانند نافع بود
نوع دیگر بیخ چیتره را سوخته تیزاب آن کشیده بدارند و در ان ماش جوشانیده بنوشانند به شود و همچنین اگر در تیزاب بلکه ماش جوشانیده خوردن
دهند یا تیزاب چیتره با در شیر گاو انداخته و جوشانیده بنوشانند به شود **نوع دیگر** پادل و چیتره و کتائی کلان را سوخته تیزاب خاکستر او بکشند و
در روغن گاو انداخته و جوشانیده بنوشانند نیکو بود **نوع دیگر** هر صبح دم یک مشت کنجد سیاه بخورانند و بالای آن آب سرد بنوشانند این گرسنگی افزاید
و بواسیر دفع شود **نوع دیگر** دهمول و دانتی و چیتره و بلیله جمله با صندل بستانند و جوکوب کرده در چهار چندان آب سرد بجوشانند چون یکدوان آب
بماند بجامه پخته بستانند بعده صندل قند کهنه دران اندازند و در آوند چرب انداخته در تووده کاه مدت یکماه بدارند بعده بکشند و بجامه پخته بدارند
و هر صبح نهاری مقداری بنوشانند این جمله انواع سنگهه بهی و کوبا پروینید روگ و اداورت و نا آرزوی طعام دفع گردد و گرسنگی افزاید و این را بهندی

ده مو الادار شبت گویند نوع دیگر بلیل و مازو بلیل گرد برنگ املیا لکا و بود هر یک بیست و چهار درم و بیخ حنظل شصت درم و مغز بار کبیه باز شستی
ده پل یعنی صد و بیست درم و پوست بلیله نود و شش درم و آمله شانزده پل جمله را جوکوب کرده و در چهار دون آب بجوشانند چون یکدون بماند بجامه
بخته بستانند بعده دو بیست پل قند کهنه درو اندازند و در آوندی که قدری روغن گاو انداخته باشند اندازند و آن قدر که بخت بیارند و مدت پانزده روز
چون بگذرد و بکشند و بجارستخته نگاه دارند و هر صبحی هم بمقدار بنوشانند از ین بواسیر و پیهه و نقصان گرسنگی و سنگ مثانه و علت دل و بندروگ و آماس
و باجروگی و بیست و گوله و علتهای شکم و کرم دفع گردد و زور را افزاید و رنگ بدن نیکو شود و این را بلیادراشت گویند و اگر علت بواسیر از غلبه باد
حادث شده باشد دران حال نوشانیدن روغن و رسانیدن گرمی آتش و قی و اسهال و هر یکی از دو نوع حقنه یکی استهابن بست و دوم انهابن بست
مفید بود و درین زحمت اگر زور بلغم شود عمل اسهال مفید باشد و اگر زور خون بود دارو یکه اخلاط را باعتدال آرد استعمال باید کرد و اگر غلبه بلغم باشد سنگی
و کلتهی بخورانند و اگر غلبه هر سه خلط بینند دارویی که دافع هر سه خلط باشد بدهند و برای دفع هر نوعی از انواع بواسیر چون شیر ماده گاو یا فاده ای آن نوع
جوشانیده بنوشانند مفید آید نوع دیگر اگر هزار عدد بلادر اگر پاک و پاکیزه باشند و کرم خورده و پوسیده و سوخته و سوده نبوند کسی صدرت یکماه
بطریقیکه گفته می آید بخورد و غذا برنج رتسالی و یا تهی پخته با شیر و روغن ماده گاو سازد بواسیر هر نوعی که باشد دفع گردد و با مراض دیگر نیز مزاحمت
نرساند و صد سال عمر یابد و طریق خورانیدن بلادر آنست که یک بلادر را بگیرند و بیخ قطع کرده و بمقدار در آب انداخته بجوشانند تا آنکه مقدار چهارم
بماند آنگاه جوش مذکور را بجامه بخته بستانند و در لب و کام و زبان روغن گاو طلا کرده در اول روز بنوشانند و چون دو نیم پاس بگذرد برنج
سالی یا تهی پخته با شیر یا روغن ماده گاو بخورانند و روز دیگر این چیز دیگر بخورانند و در دوم روز از بلادر بطریق مذکور جوش ساخته بنوشانند تا آنکه هر روز
یکان بلادر زیادت کنند که روز پنجم جوش پنج بلادر بگیرند و در ششم روز جوش ده بلادر بخورانند و بعد هر روز پنجگان پنجگان بلادر زیادت کنند تا
آنکه روز پانزدهم از هنگام شروع هفتاد بلادر شوند و در شانزدهم روز از ین هفتاد بلادر پنجگان کم کنند و همچنین هر روزی پنجگان پنجگان کم کنند تا آنکه
پنج بلادر بماند بعد ازان هر روزی یکان بلادر کم کنند تا یکی بماند پس جوش این یکان بلادر با ده سی ام روز بنوشند بترتیبی که افزوده بود همان ترتیب
نقصان کنند اگر کسی تا ده ماه در خوردن بلادر مداومت نماید بشرط آنکه در سر ماهی ترتیب ماه اول از سر گیرد آنکس هزار سال عمر یابد و باید دانست
هر مدتی که این عمل خوردن بلادر در میان باشد بعد گذاشتن آن تا دو ماه نزدیک زن نرود غرض که در خوردن بلادر تا یکسال جماع ممنوع است و نیز
باید دانست که غیر از برنج سالی و تهی و شیر ماده گاو و روغن ماده گاو و غذای دیگر نباید خورد و اگر روغن بلادر تا یکماه هر روزی یکان پل بخورانند و شرط
خورانیدن بلادر درین عمل نیز نگاه دارند فائده که در خوردن بلادر تا یکماه شود حاصل آید و چنانچه از خورانیدن بلادر تا دو ماه عمر دو صد سال شود و از
خورانیدن روغن بلادر نیز عمر دو صد سال شود همچنین هر ماهیکه زیادت کند بمقابله آن عمر صد سال زیادت گردد تا ده ماه و طریق کشیدن روغن بلادر
در فصلیکه بهمنکه آزاد و برشبه گویند گفته خواهد شد و چنانچه جمیع انواع علت بیست را الکهیر و بجبیسا از بیخ بر میکند همچنین گر او بلادر جمیع انواع بواسیر
از بیخ بر میکند و چنانکه انواع برسو را که دواند بیرو ذرد چوب دفع میکند همچنان بواسیر که بیرون مقعد باشد عمل شوره و داغ قلع گرداند و برای دفع زحمت
بواسیر روغن ماده گاو بخته که گرسنگی زیادت کند نیز مفید است و صاحب زحمت بواسیر نشاید که بول و غائط و ضراط نگاه دارد و جماع و بسیار سواری اسپ
نیز بسیار منع است و نیز بر سخت نشیند و غذائیکه ثقیل و غلطی باشد که ازان بواسیر حدوث یافته است ازان غذا احتراز نماید و بدانکه اطبا گفته اند که اتیسار و
سنگ مثانه و بواسیر همه میان خود ها متقارب اند زانکه موجبات اینها قریب اند کست و غالبا یکی از دیگری حادث میشود اگر مریضی را درین امراض
گرسنگی کم باشد این امراض با غلبه قوت باشند و اگر گرسنگی زیادت باشد این امراض کم افتند پس بعضی این امراض را دوائی و غذائیکه گرسنگی زیادت
کند و باد را مجرای خود روان گرداند مدام استعمال باید کرد و هر چه گرسنگی را کم کند و باد را مختل گرداند ازان پرهیز نمایند و لهذا دوغ در زحمت بواسیر
بسیار نافع است زیرا که زنگ و رنگ امعا صاف میگرداند و بدان سبب خلاصه طعام بطریق بهتر جریان یافته تمام اندام از راه منافذ میرسد و هضم میگردد

علاج از طب تلنگسین

و گرسنگی و قوت مریض می افزاید و رنگ اندام روشن و نیک میگرداند و فرحت و خوشی او را بسیار آرد اکنون چند علاج از طب تلنگسین درین باب گفته می شود
بیارند بیخ تماک(?) و برگ هر دو آک را در ترشی آمله و روغن کنجد تر کرده در آوند انداخته و مهر کرده بسوزند و خاکسترش بستانند و این خاکستر را بمقدار قوت مریض
با آب گرم یا با شراب یا با ترشی یا یکانجی یا بشوربای گوشت جانوران دشتی یا بشوربای گوشت بز بخورانند ازین انواع بواسیر بادی دفع گردد و این را بهندی
لونادی چهار گویند نوع دیگر بلادر و سندهی هر دو متساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و قدری شهد درو انداخته بنوشانند ازین بواسیر تلخه و خون اسهال(?)
خونی دفع گردد نوع دیگر موی سر آدمی و کشت مار یعنی کانچلی مار و چرم گربه و بیخ آک و برگ سیمن(?) هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده بر آتش نهند و دود
آن بر بواسیر رسانند بسیار نافع بود نوع دیگر قاقلهٔ جنگلی و زرد چوب و نمک سنگ و شیر زقوم هر همه را متساوی گرفته با بول ماده گاو آس کرده بر بواسیر
طلا کنند فائده رساند نوع دیگر پیپل دراز و زرد چوب و خرمهره(?) و سلاجی و تخم کرنج و زنجبیل و چیته و مغز تخم ناکیسر و ترب و کوتیا(?) سبز و نمک و بات(?) هنجال(?) خردل(?)
و تخم دهاتوره و جوا کهار و تخم قاقلهٔ جنگلی هر همه را متساوی آس کنند و تسقیه از شیر آک و شیر زقوم بدهند بعده از بول ماده گاو تسقیه دهند چون مرتب شود نگاه دارند
و نخست بواسیر را تبر(?) ندیا(?) بخراشند یا شگاف کنند آنگاه بران دارو مذکور طلا کنند ازین عمل در چند روز بواسیر منقطع شده فرو افتد باذن الله تعالی
و ازین عمل کرنبهه(?) و اربد و باسور و گنڈمالا و اچی و بهگندر و جمله جنگلها(?) یکه از غلبهٔ خلط بلغم شده باشد و بیست که از بلغم باشد نیز دفع شوند و بواسیر یکه
از بریدن و شگاف کردن و سوختن و از شوره داغ نرود بدان عمل که مذکور شد برود و دفع گردد و این علاج را بهندی ستاده(?) جوگ گویند نوع دیگر
سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و پلول(?) و پاتهی(?) و انگرد(?) و چیتره و نمک سنچل و بهکرمول(?) و زیره و مغز بیل خام و بابرنگ و جوائنی و دهوه(?) و نمک بریا و نمک
سنگ و تیز تک(?) جمله را متساوی گرفته آس کنند و در آشام(?) برنج و یا شراب و یا آب گرم انداخته بنوشانند ازین جمیع(?) بواسیر و سنگرهنی(?) و استسقا و انا ه(?)
دفع گردد نوع دیگر کرنج و موصلی و بلیله و چرایته و گلوی و گوکهرو(?) و سورن و چیتره و نمک سنگ و بندال هر همه را متساوی گرفته و باریک آس کرده با دوغ
ماده گاو بنوشانند و برنج پخته با دوغ ماده گاو بخورانند اگر مدت یکماه برین گونه ملازمت نماید چنانچه بار درخت پخته شده می ریزد همچنین بواسیر منقطع شده
فرو افتد مجربست و این را بهندی یاتین(?) بده گویند نوع دیگر بلادر و سندهی و برنگ و بدهارا(?) و جمود(?) هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با قند که مقدار یکی
ازین دارو ها باشد آمیخته بدارند و روزینه بمقدار بخورانند ازین بواسیر و نفخ شکم دفع گردد نوع دیگر کرنج و چیتره و نمک سنگ و سندهی و اندرجو و ارلو(?) حله(?) را
متساوی گرفته و باریک آس کرده با دوغ ماده گاو بنوشانند بواسیر منقطع شده فرو افتد نوع دیگر زرد چوب و بندال برابر گرفته و باریک آس کرده
و با روغن تلخ آمیخته بر بواسیر طلا کنند بشود(?) نوع دیگر سرگین ماده گاو و یا سپست(?) جو یا بسبوس جو گرمی آتش یعنی سبد(?) بر بواسیر رسانند ازین درد برود
و آرام پدید آید نوع دیگر بلیله را با روغن گاو بریان کنند و با پیپل دراز و قند بخورانند ازین باد در مجرای خود روان شود و مریض را صحت حاصل آید و اگر
بلیله مذکور و نسوت(?) و دانتی را با قند بخورانند همین فائده رساند نوع دیگر کنجد سیاه و بلادر را آمیخته بخورانند ازین گرسنگی زیادت گردد و علت تیست(?) و
بواسیر دفع شود نوع دیگر کنجد سیاه و بلادر و بلیله و قند هر همه متساوی گرفته و آس کرده غلوله بسته بدارند و یکی روزینه بخورانند ازین دارو علت بواسیر
و تیست(?) و پنڈرروگ(?) و دیسرفه(?) و تپ دفع گردد نوع دیگر سورن را بگل حکمت گرفته بپزند و با روغن کنجد و نمک سنگ آمیخته بخورانند علت بواسیر
از بیخ برکنده شود نوع دیگر سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد هر همه متساوی گرفته و با آب آس کرده کلک سازند و در روغن ماده گاو انداخته بپزند و سه چند
ازین روغن مذکور تیزاب از ان چوب بلیله چکانیده و نیز با بندازند(?) و با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و روزینه بمقدار بخورانند بواسیر ازین دفع گردد
نوع دیگر بندال را سوخته خاکستر کنند پس از آن خاکستر تیزاب بکشند و درین تیزاب بادنجان بپزند پس این بادنجان را با قند سیاه بفرمایند که
مریض بواسیر شکم سیر کرده بخورد و بالای آن دوغ بنوشانند اگر بدین طریق هفت روز بخورانند بواسیر اگر چه لا دوا باشد نیز دفع گردد نوع دیگر بیخ کاه
و بیخ کروهتی(?) را با غسالهٔ برنج آس کرده و در آن شهد انداخته بخورانند ازین بواسیر خونی و خون استحاضه دفع گردد بدانکه بواسیر که آماسیده و سخت شده
مانده باشد آنرا خون کشانیدن بکلک باید بوجهیکه نافع آید علاج بواسیر که درد کند آنرا گرمی پوست سیمبل(?) بیخ آک یا سیمبل سهجنه یا سیمبل را سن(?) که باتش

پاتین بده(?) برای منقطع شدن بواسیر

گرم که صعب باشد بر سانند بعده دفع گردد نوع دیگر چاب و پیپل گرد و پیپل دراز و پاڑہی و جواکہار و کشنیز و جوائنی و پپلا مول و نمک سانک و نمک بیا و چیتہ و
مغز بیل خام و ہلیلہ جملہ را مساوی گرفتہ و بآب آس کردہ و کلک باریک ساختہ و در روغن اندازند و چہار چند از روغن گاو و جزات نیز اندازند و بپزند چون مرتب
شود نگاہ دارند و مریض را بخورانند از این بواسیر و سیرہ و ہکا و مقعد که بیرون می آید و سوزاک بول و سلسل بول و درد مقعد و درد خصیتین دفع گردد و این را
چپیادی گھرت نامند نوع دیگر پانصد عدد بلادر که پختہ باشند باریک ببرند و در یک دون آب انداختہ بجوشانند چون پنج سیر آب بماند بجامہ بیختہ
بستانند و دو پنج سیر روغن مادہ گاو اندازند بعده سندہی و پیپل گرد و پیپل دراز و پپلا مول و چیتہ و کچیل و دانگر و چاب و اجمود و پنج و سرپنج نمک
و جواکہار و ساجی و پنج سیر پک ہیچگان و دم بستانند و آس کردہ و تحقیق تر ساختہ در روغن مذکور اندازند و جزات و سرکہ نیشکر و سنکت که نوعی از
سرکہ ہندیست و شیرہ ادرک و سہجنہ ہر یکی بمقدار روغن ستده در روغن مسطور نیز اندازند و بپزند و صاحب بواسیر را بخورانند از این جملہ انواع بواسیر دفع گردد
و باد در مجرای خود روان گردد و گولہ که از باد و بلغم شده باشد و بیہ و جلندھر و آماس و پنڈروگ و سرفہ و دمہ و سنگرہنی جملہ دفع گردد چنانکہ شعاع
آفتاب ظلمت را برطرف میگرداند این روغن را بہندی اگن گھرت نامند نوع دیگر بلادر و اتیل و لودھ و مجیٹھ و چاب و چیتہ و پاڑہی و آس و
بیل و گل دہاکی و دیودار و سندہی و جہو و موتھہ و جواکہار جملہ را مساوی گرفتہ و آس کردہ و تحقیق تر ساختہ در روغن مادہ گاو اندازند و چہار چند از شیرہ
چنگیری نیز اندازند و بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و صاحب بواسیر را بدہند از این بواسیر و اتیسار و سنگرہنی و پنڈروگ و سوزاک بول و خروج مقعد دفع
شود و این را ہری سنگہ گھرت نامند نوع دیگر بیل دراز و ملٹی و بیل و سونف و منیل و پنج و کوٹھہ و کھجور و پہکر مول و چیترہ و دیودار ہر یکہ را
مساوی گرفتہ و بآب آس کردہ و تحقیق تر ساختہ در روغن کنجد اندازند و دو چند از روغن شیر مادہ گاو و بز نیز انداختہ باتش نرم بپزند چون مرتب گردد
نگاہ دارند و بدین روغن صاحب بواسیری را که خشک بود و گلش منتفخ بود و باد بود باشد و باد گلش در مجرای خود نافذ گردد حقنہ کنند آنرا انواسن بست
گویند باید که دوا حقنہ کردن بدین روغن بواسیر و خروج مقعد و انتفاخ و درد شکم و سوزاک بول و ہرداہکا و درد کمر و درد پشت و آماس مقعد و تنگی باد و
بول و غایط دفع گردد و این روغن را بہندی پیلیادی تیل گویند نوع دیگر کسیس و داتن و نمک سانک و کنیر و چیترہ و پنڈال و برنگ و کرنج و نرنج
جملہ را آس کردہ در روغن کنجد اندازند و شیرہ آک در او نیز اندازند و باتش نرم بپزند چون پختہ شود فرود آرند و نگاہ دارند و مقعد را بر گو بواسیر طلا کنند بیفتد و نفع
کامل دہد و این را بہندی کاسیسادی تیل گویند نوع دیگر کسیس و نمک سانک و پیپل و دانتون و سندہی و کوٹھہ و کرہاری و پاکھان بہید و کنیر و برنگ و
چیتہ و زرنیخ و چوک جملہ را مساوی گرفتہ و باریک آس کردہ و کلک ساختہ در روغن کنجد سیاہ اندازند و شیرہ زقوم و شیر آک که ہر یکی برابر روغن کنجد باشد اندازند
و چہار چند از روغن مذکور بول بز انداختہ باتش نرم بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و مقعد را بر گو بواسیر طلا کنند این روغن ہر نوع بواسیر را چنانکہ شورہ بریدہ
دور ساکند و دور میگرداند لیکن در برابر این مضرت نمیرسد چنانچه از شورہ آزار میرسد و از این ہرگز نمیرسد و این را بہندی برہت کاسیسادی تیل گویند
نوع دیگر دانتی و کنیر و کسیس و برنگ و الایچی و چیترہ و نمک سانک ہر یکہ را مساوی گرفتہ و بآب آس کردہ و تحقیق تر ساختہ در روغن کنجد اندازند و ہموزن
روغن شیر آک اندازند و بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و بر گو بواسیر طلا کنند بہ شود و این را دنتیادی تیل گویند نوع دیگر نمک سانک و چیترہ و اندرجو و کرنج
و بکاین ہر یکہ را مساوی گرفتہ آس کردہ در دوغ مادہ گاو انداختہ تا ہفت روز بجوشانند از این بواسیر دفع شود و این را الو تکرتمادی چورن نامند نوع دیگر
سندہی و پیپل دراز و پیپل گرد و پپلا مول و پنج و دانگر و پاڑہی و سجی و جواکہار و آس سیاہ و حب چاب و چتکی و اندرجو و کچیل و سرپنج نمک و اجمود و بیل
خام و ترہیلہ و تج و ترج و الایچی این ہر بیست و ہشت دارو را مساوی گرفتہ و باریک آس کردہ و در روغن بیامیزند مخلوط ساختہ بلیسانند یا در آب
گرم انداختہ بنوشانند از این جملہ انواع بواسیر و دمہ و سرفہ و ہکلہ و درد پہلو و دل و سینہ و درد مثانہ و آرزوی طعام و بیہ و پرمیو و یرقان و تلّی و
نفخ شکم و سالونبات و ریاحی بعدہ که آنرا اشتربیرہ گویند و کرم و درد و سنگرہنی دفع گردد و این را ترکتیادی چورن گویند نوع دیگر بلادر و ہلیلہ
و دانتی و چیترہ ہر یکی را مساوی گرفتہ و باریک آس کردہ و دو چند این جملہ گود و نمک سانک آمیختہ ... انداختہ و قہر کردہ چنانچه دو دو ش ...

با تیش یا چاک و شتی کهیت بدهند چون خود سرد شود بستانند و این دارو مقدار یک جیتل صاحب بواسیر بادی و غیر آن و مگاوبد بدهند از این جمله انواع بواسیر دفع گردد
و این را کلیان لون گویند نوع دیگر سندهی یکدرم پلپل دراز دو درم پلپل گرد سه درم ناگیسر چهار درم فاشی (؟) شش درم بستانند و همچنین جمله این ادویه
شکر تری بیامیزند و روزینه مقداری خوردن دهند از این جمله انواع بواسیر دفع میشوند و اگر این را پیر مرد بخورد جوان گردد و این را جشم (؟) مودک نامند
نوع دیگر پلپل گرد دو درم و سندهی چهار درم و چیتره هشت درم و سورن شانزده درم جمله را یکجا آس کرده با قند که همچند جمله ادویه باشد بیامیزند مقداری
روزینه خوردن دهند از این جمله انواع بواسیر و ورم و گوله و علت شکم و سلیپای زایل شود و گرسنگی افزاید و این ترکیب را سورن مودک گویند نوع دیگر
سورن پاک و خشک کرده شانزده حصه چیتره هشت حصه سندهی چهار حصه پلپل گرد دو حصه ترپهله و پلپل دراز و پلپلامول و تالیسپتر و بلادر و برنگ هر یکی
برابر سندهی و مصلی برابر چیتره و بدهارا برابر سورن و تج و تیرج و الاچی برابر پلپل گرد جمله را یکجا کرده باریک آس کنند و دو چند جمله دارو ها قند کهنه بگیرند و جلاب
کنند سحیق دارو های مذکوره را درین جلاب انداخته و مخلوط کرده ببارند و صاحب بواسیر را مقداری روزینه خوردن دهند و بفرمایند که مریض مذکور غذای خود
طعامیکه دیر هضم و نفخ افزا بود نسازد زیرا که این دارو گرسنگی را سخت می افزاید اگر غذا دیر هضم باشد غذای سبک را هضم ساخته غایط را بسوزد و مضرت
تمام رساند و منقول است که بهنوکن اگست من بقواه این دارو طعام بسیار خورد و این دارو جمله انواع بواسیر را از بیخ بر کنده دور کند و آماس و
سلیپا و سنگرهنی که از باد و بلغم بود و دیگر را زایل گرداند و عقل و تاب منی افزاید و بکهاک و دمه و سرفه و راج روگ و پرمیو و بیهیه را دفع گرداند و این را برهت
سورن مودک گویند نوع دیگر هلیله و سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز هر یکی سه گان پل و تج و تیرج هر یکی یک و نیم پل و قند کهنه هشت گان پل
بستانند و جمله دارو ها را باریک آس کرده در جلاب قند مذکور اندازند و کفچه زده مخلوط گردانند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری که مناسب دانند روزینه خوردن
دهند از این جمله انواع بواسیر و سنگرهنی و دمه و آماس و سرفه دفع شود و این را بهنده اگست مودک نامند نوع دیگر سندهی سه پل و پلپل دراز
چهار پل و پلپل گرد دو پل و چاب یک پل و تالیسپتر نیز یک پل و ناگیسر نیم پل و پلپلامول دو پل و تیرج دو درم و دانه الاچی خورد سه درم و تج سه درم و انیسه (؟)
سه درم جمله را باریک آس کرده و سی پل قند کهنه را جلاب کرده و در آن سحیق دارو های مذکوره انداخته و کفچه زده و مخلوط ساخته مقدار سه درم را غلوله ها کرده
ببارند و پیش از طعام یا بعد از طعام یا در اثنای طعام خوردن دهند و بالای آن شوربا گوشت جانوران دشتی مثل دراج و لاوه و [illegible] یا شراب یا جوش
غله یا آب گرم بنوشانند از این بواسیر که از یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا خلقی باشد دفع شود و علتیکه از خوردن شراب حادث شود و سوزاک بول و زحمت
باد و گرفتگی گلو و تب لرزه که آن را بلغمی جر گویند و پاندروگ و کرم و زحمت دل و گلو و گوله و درد دل و قی و اتیسار و باد برقان و بکهاک همه دفع شود
و اگر از غم زحمت بواسیر غایط بفراغ برون نیاید باید که بجای سندهی هلیله استعمال کنند و اگر مریض مذکور را گرسنگی اندک و غلبه صفرا باشد بجای
قند سیاه شکر تری استعمال باید کرد که فایده تمام رساند و اگر در زحمت مذکور غلبه بلغم باشد یک پل اینان بدهند و اگر غلبه تلخه باشد سه پل اینان
بدهند و برای دفع باد بانان ترش از سرکه و شکر و شراب ترش آب و شوربا گوشت جانوران دشتی باید داد و برای دفع غلبه تلخه از شیره نیشکر و شیر و آب سرد
باید داد و برای دفع غلبه بلغم آب گرم و چیزهای که ملایم آن باشند بدهند و این ترکیب را بهنده بیان داد کنکا نامند باید دانست فایده اینان که
بر دارویی دهند آنست که بسبب اینان دارو ها تمام بدن بسرعت سرایت میکند چنانچه قطره روغن که بر سر آب می افتد بسرعت منبسط میگردد
نوع دیگر پوست هلیله پنج پل و زیره سیاه یک پل و پلپل گرد دو پل و پلپل دراز سه پل و پلپلامول چهار پل و چاب پنج پل و چیتره شش پل و سندهی هفت
پل و چوا کهار دو پل و بلادر هشت پل و دو چند این جمله ادویه سورن سر همه را باریک آس کرده بیس مقدار این سر همه دارو ها از قند کهنه جلاب کنند
و درین جلاب سحیق دارو های مذکوره انداخته کفچه زنند و مخلوط گردانند و بعده فرود آرند و مقدار سه گان درم را غلوله ها بندند و نهار یکان غلوله خوردن
دهند و بالای آن مقداری دوغ یا آب گرم بنوشانند بواسیر که از شوره و آتش و آلت آهن هم دفع نشود بدین علاج بزودی دفع گردد و این دارو
گرسنگی بسیار افزاید و سنگرهنی و پاندروگ نیز دفع گردد و برای دفع زحمت بواسیر ازین بهی نیست و این را بهندی ککاین تیک گویند

نوع دیگر پلیله و بهیره و آمله هر یک نیم کوفته بستانند پس آنها را بریده و در یک دوون آب بجوشانند چون چهارم حصه آب بماند بجای پخته بستانند بعد ازین
جوش صندل و قند کهنه و پالغسه بلادر دیگ آهنی بر بید اندازند و زیرش آتش نرم کنند و بجوشانند تا آنکه جلاب مذکور غلیظ گردد آنگاه سحیق ترپهله
وسندهی و پلپل و گرد پیپل و رازو جوانی و موتهه و نمک سنگ و تج و ترج و الایچی و ناگیسر ازین هر یکی نیم ستده و باریک آس کرده در جلاب مذکور
اندازند و زیرش آتش کنند چون غلیظ البسیار شود بقوام او لیسه شود فرود آرند و سرد کرده نگاه دارند پس قوت و گرسنگی مریض مذکور معلوم نموده مقدار
روزینه بخورانند و بالای آن شوربای گوشت یا جوش غله یا دوغ یا شراب یا جوش دیگر معمول بدهند ازین جمله انواع کوامیر و سیت و بادیرفاق و بدرگ
و پربیو و سنگرهنی و فساد آتش گرسنگی و تپ دفع گردند و جلندهر را نیز در ابتدای حال نافع بود و این را بهلاتک گویند نوع دیگر پلپل و رازو پلمول
و چاب و چیتره و سندهی و پاتهی و برنگ و اندرجو و انگزدو و بهارنگی و تج و موتهه و شرمت و اتیس و زیره و بلول و تالیسپتر و پوست بیخ بید انجیر و کرا و
کهیپل و اجمود و گلگی و مرهری هر همه مساوی گیرند و سه حصه جمله داروها ترپهله بستانند و باریک آس کرده با گوگل صاف که مقدار جمله داروها باشد بیامیزند
و بکوبند تا که مخلوط گشته یکذات شود پس در آوندیکه روغن ماده گاو باشد نگاه دارند و هر روز نهار مقدار دو نیم درم یا چند غلولها کرده با شهد بخورانند
و درین دارو پرهیز جماع و شمس وبی و ماکولی شرط نیست ازین جمله انواع کوامیر و علتهای منی مردان و عقر بعض زنان اگرچه علاج اینها دشوار بود
زود نیکو شود و درین هیچ شک نیست و گولهٔ بادی و نا آرزوی طعام و درد ناف و نفخ شکم و زحمتهای دل و سنگرهنی و زحمت راجروگ و سیت و باد
صرع و پربیو و سرخباد و همه امراض دفع گردند و گرسنگی سخت افزاید و زحمت دمه و سرفه و پهلکند را نیز دافع بود بلکه از جمیع امراض خلاص بماند و
این را مهیشنه جوگراج گوگل گویند و چون بعد خوردن داروی مذکور گرسنگی شود طعامیکه موافق باشد با جوش غله یا با شیر یا با روغن ماده گاو
بخورانند و اگر داروی مذکور با جوش پرنیادگن بخورانند جمیع علل بادی را دافع باشد و اگر با جوش کاکولیادگن بخورانند جمیع امراض تلخه را دافع است
و اگر با جوش ارکبدهادگن بخورانند همه زحمتهای بلغم دفع شوند و اگر با جوش داربلد خوردن دهند جمیع علتهای پرمیو دفع شوند و اگر با شهد بخورانند
زحمت سیه و ماسمول دفع شود و اگر با بول ماده گاو بخورانند پنڈروگ دفع گردد و اگر با شیر بز بخورانند آماس اگرچه دیرینه و بزرگ باشد دور شود و اگر
با جوش پادل بخورانند زهر موش را دافع بود همچنین نوع بجهت دفع هر زحمتی و هر خلطی که با اینها موافق فهمیده بدهند امراض آنها زائل کنند
نوع دیگر نسوت و ججوتی و دانتی و خار خسک و چیتره و کچور و حنظل و سندهی و موتهه و برنگ و بلیله هر یکی یگان پل و بلادر هشت پل و بدهارا نیز
همین قدر و سورن شانزده پل انجمله ادویه را جوکوب کرده در یک دوون آب انداخته بجوشانند و چهارمی حصه ازین جوش بجای پخته بستانند و قند
کهنه که سه چند از جوش مذکور باشد انداخته جلاب کنند بعده دیگر نسوت و ججوتی و سورن و صیقه هر یکی دو پل و الایچی و تج و پلپل گرد و کهیپل
هر یکی شش پل باریک آس کرده و جابه بز نموده در جلاب مذکور اندازند و زیرش آتش نرم کنند و کفچه زنند تا که غلیظ گردد پس این را در آوند چوبی
انداخته نگاه دارند و بقدر دو درم هر روزینه مریض مذکور را بدهند و بعد از هضم شدن داروی مذکور بیخ سال پخته با شوربای گوشت یا با شیر ماده گاو بخورانند
ازین جمله انواع کوامیر و بیخ انواع گوله و سیت و نوع پرمیو و پنڈروگ و بلیماک و علتهای شکم که از غلبه باد پیدا آمده باشند و سنگرهنی و نقصان
گرسنگی و [illegible] و سنبهی و نکام و [illegible] دفع گردد و [illegible] شکر یا قند یا شکر بسیار [illegible] و بالفظ کرهنا کهند ماخوذ بود چنانچه باره سال کره [illegible]
[illegible] کسیکه زود گرسنگی او را بسیار باشد مقدار [illegible] باشد و آنکه او را گرسنگی و قوت بسیار [illegible] باشد
شش درم باید داد و این دارو را مهیشنکه باره سال گوگل گویند فواید انواع آهن باید دانست که آهن منافع بسیار دارد و لهذا در اکثر تراکیب
علاجی افتد خصوصا در علاج کوامیر و فلی تمام دارد و تفاوت میان انواع آهن در منافع بسیار است پس متعرض شدن برای بیان تفاوت که
میان انواع آهن است و منافع اکثر انواع آن تفصیل لازم آید بدانکه مدرلوه که در ولایت اودیسه میشود از آهنهای جوگی که ذکر رفته دو چند
نفع دارد و از آهن ولایت اودیسه آهن ولایت کلنک هشت چند نفع دارد و از آهن ولایت کلنک آهنی که آنرا مهیند نام گویند ده چند نفع دارد

فوائد انواع آهن

علامات هر نوعی از انواع آهن

و ازین آهن ماجر هزار چند نفع دارد و از آهن ماجر آهنی که در ولایت یافته میشود شصت چند نفع دارد و از آهن یاند آهنی که آنرا نرج گویند ده چند نفع دارد و از آهن نرج آهن کانتی الک چند منفعت دارد اکنون علامات هر نوعی از انواع آهن مذکور گفته میشود اما علامت آهن او در آنست که ازوی تارهای باریک توان کشید و گوهرهاش نیز باریک باشند علامت آهن ولایت کلنگ آنست که گوهرهای آن همچو بیخ باشند علامت آهن ولایت سهدر آنست که گوهرهای آن مثل گوهر تخم بید انجیر باشند و رنگ آهن مذکور همچو برگ زقوم سبزوار باشد و علامت آهن ماجر آنست که گوهرهای آن مثل برگ دلونه باشند و رنگش برزرده همچو زرده گرزند و علامت آهن ولایت یاند آنست که سپید یا سیاه بود و تار از آن هموار بیرون آید علامت آهن نرج آنست که برنگ آب بود و آنرا گوهر نباشد و علامت آهن کانتی آنست که خشک نماید و تار از آن سخت نرم باشد و اگر انگشت بالای آن نهند بوی خود دهد و اگر شیر در آوند آن آهن بجوشانند همچو گنبد جوشش بالا بر آید اما ریخته نشود و بدانکه نفع آهن ولایت او دلیه آنست که زیادتی پیه و جگر و درد سر که از سبب باد و ولایت حادث شود و باد که در پهلو و شکم مزاحمت دهد و قی و استسقا و بادسول و باد که در تمام اندام پیدا شود و بلغم از آن دفع گردد و نفع آهن ماجر آنست که گرسنگی زیادت کند و بهیدن ست اسهال آرد و بواسیر که از هر سه خلط باشد و ترقید کی اندام و درد اندام و باد و بلغم از آن دفع گردد و نفع آهن که در ولایت یاند پیدا شد آنست که گوله و سنگرهنی و پاندو رنگ و بلیمک و تهمم و جر و پاسول و درد سینه و آماس و گرفتگی گلو و کهتیت و زحمت بادی و غلبه خواب و کاهلی و نا آرزوی طعام دفع کند علی الخصوص سده و دفع برسوا اگرچه تمام دارد و منفعت آهن سهدر آنست که هر زحمتی که از خون حادث شود و کلهیر رک و کهتیت اگرچه زیادت باشد و بیهوشی و قی و تپ تا پاک و شبهه بر بدن دفع گردد و منفعت آهن کانتی آنست که جمله انواع زحمتها او سرتهر و دو نوع بیست و اقسام اسهال دفع کند و بینائی چشم و آب منی و روشنائی وجود زیادت کند و منفعت آهن ولایت ازان کلنگ آنست که تخم عورت عقیمه را زایل گرداند و آب منی را نیز افزون کند و قی و اجروک را دفع کند پس طبیب را شاید که زور مردم و ولایت و فصل و مزاج هوا شناخته هریکی را از انواع آهن مذکور در عمل آرد اکنون چند انواع علاج لوبسیر که در آن آهن کشته می افتد گفته می آید **نوع اول** بسوت و چترو و بنهالو و زقوم و منڈی و بیخ حبه هر یک شش ده پل ستده و جو کوب کرده در یک دیگ آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و در دیگ کرده بالای دیگدان بنشانند و زیرش آتش کنند چون مانند جلاب غلیظ شود آنگاه برنگ و پل و سندی و پلپل گرد و پلپل هر یک ازین هر سه بیست و هفت درم و تر پهله پنج پل و سلاجیت پاک کرده یک پل و آهن کانتی یا آهن ماجر و مانند آن که آنرا بنسق یا به کشائی بزرگ که درخت میشود یا بسون مالی کشته باشند دوازده پل در جوش داده ها که مانند جلاب ساخته باشند انداخته زیر او آتش نرم کنند چون غلیظ شود فرود آرند و سرد سازند پس دوازده پل شکر تری و همین مقدار شهد خالص اندازند و شنید مخلوط گردانیده در آوند چرب نگاه دارند و بعده قوت و گرسنگی و سن و سال مریض فهمیده و مقداری بخورانند ازین جمله انواع لوبسیر فی الحال دفع گردد و گرسنگی را چنان زیاده کند که سنگ و چوب هم هضم گردد و بالای این دارو مذکور غله که دیر هضم باشد و شیر و شور با گوشت جانوران دشتی بخورانند ازین ...ذرنگ و آماس و ...بست و علتهای شکم همه بزرگ زایل گردد و در امتناع خوردن این ترکیب از کریل و کانجی و کدو و هر چیز که بر سر ایشان کاف باشد احتراز غایت و این را پنهیدی الکن گویند **نوع دیگر** ترپها آهن ... ست بکنانند بعده بهارنگی و ...تها یعنی پایهی و کرز دنیک یعنی بابکن و بیخ زقوم آس کرده به تیر پاشی آهن مذکور ... کرده و بعده آتش تمشویه بیسند ... کاوت و ... مذکور ... کرده تشویه بر بند تا آنکه آهن مذکور کشته گردد بعده دوازده پل ازین آهن کشته بستانند و ده شیر مهیل کرده یک ... جوش ... که نیز یک ... باشد انداز شش پل ... ماده گاو و شش پل شکر تری انداخته جوش دهند چون بقوام جلاب رسند فرود آرند و ... شود ... وقت صبح تخم ... و ... پلپل گرد و پلپل ... سه درم آس کرده و جامه بیخته در جلاب مذکور اندازند بعده سه پل شهد نیز اندازند و ... بعد در آوند چرب نگاه دارند پس بعده گرسنگی و حال مریض فهمیده مقداری مناسب دانند هر روز ناشتا بخورانند ازین جمله انواع لوبسیر و پاندو ... و ... ورنگ ... و ... و زیادتی ... و گوله و علتهای شکم و آماس و ... تمام ... و ... ابتدائی

دفع گردد و این ترکیب لوه انبرت رساین نامند نوع دیگر چاب پشت پل و چوب سیا کهیر چهار پل و بیخ چترو بیخ پل و موصلی سیاه پنج پل و ترپهله شانزده
پل جمله را جوکوب کرده و یک من آب بجوشانند و هشتمی حصه آن جامه بیز کرده بستانند و دران هشت پل روغن ماده گاو و شانزده پل آب آمله و کانجی
و مانند آن که خوب ترش گشته باشد اندازند و در آوند مسی کرده بپزند چون مانند جلاب شود فرود آورده سرد کنند بعده ناسوت و داتن و برنگ و آمله و سندهی و
پیپل و جا و پیپل گرد هر یکی شش درم گرفته آس کرده درو اندازند و چهار پل شکر تری و چهار پل شهد خالص نیز اندازند و کفچه بشورند و مخلوط سازند و در
آوند چرب نگاه دارند و حالت مرض فهمیده مقداری که مناسب وقت دانند بخورانند ازین جمله انواع بواسیر و سبب آماس و پندو روگ و پنیه و درد شکم و درد
مقعده و زکام و سعال و علتهای شکم جملگی زائل گردد و آنچه در ترکیب اگن مکهه لوه غذا گفته شده است درین ترکیب نیز همان غذا باید داد و آنچه پرهیز غذا یام خوردن
ترکیب اگن مکهه لوه گفته و در ایام ملازمت این ترکیب نیز چیزهای مذکوره ممنوع است چنانچه کریلا و کانجی و چیزی که بر سر اسم او حرف کاف باشد و این را
چهیا د لوه نامند بدانکه خون بواسیر در ابتدای حال نباید بست زیرا که اگر آن خون را در ابتدای حال ببندند غلبهٔ زحمت نفخ شکم و سائر زحمتها بیکه از غلبه
خون حادث میشوند پیدا آید بلکه چون بدانند که خون بسیار بیرون رفته است و مریض مذکور سخت ضعیف گشته دران حال تدبیر بستن خون باید کرد و آن
بچند نوع ست نوع اول صندل و چرایته و جواسا و سندهی هر یکی را با تساوی گرفته و جوکوب کرده و کاره ساخته بنوشانند ازین روانی خون باز ماند
نوع دیگر کنجد سیاه با مسکه ماده گاو چند گاه بخورانند همین فائده دهد مجرب است نوع دیگر زیره از ان گل نیلوفر شمسی با شکر تری بخورانند فائده تمام
حاصل آید نوع دیگر تخم قاقله جنگلی باریک آس کرده بر بواسیر طلا کنند همین فائده دهد و اگر کهر سالی یعنی بنداله را باریک آس کرده با مسکه گاو طلا کنند
همین فائده دهد نوع دیگر اتیس و کرا و اندرجو و سوت هر یکی را برابر گرفته با عسالهٔ برنج آس کرده و قدری شهد دران انداخته بنوشانند همین نفع دهد
نوع دیگر مجیٹهه و نیلوفر تری و پوست بیخ سینبل و تلوک که نوعی از لودست و کنجد و صندل هر یکی را برابر گرفته و آس کرده با شیر بز بنوشانند همین فائده دهد
نوع دیگر جوائی و اندرجو و پاٹهی و بیل خام و سندهی و سوت هر یکی را برابر گرفته و باریک آس کرده بنوشانند ازین خون بواسیر بند گردد و درد دفع شود
نوع دیگر اندرجو و پوست بیخ کرا و ناگیسر و اتیل و نیلو و لود و گل دهاتکی هر یکی را برابر گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو انداخته بپزند و مقداری
مریض مذکور را بنوشانند همین فائده دهد و این روغن را کتیاد کهرت گویند نوع دیگر اندها هولی و بریارا و دارهلد و تهون و خار خسک و شگوفه
درخت بر و درخت گلر نوع دیگر درخت لرزان از هر یکی ده کان پل گرفته و جوکوب کرده در آبیکه هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون
یک حصه بماند بجامه بیخته بستانند و در یک پرتهه روغن ماده گاو اندازند و بپزند بعده جیونتی و کنکی و پیپل در او پیپل گرد و نیلوپل و دیودار و اندرجو و گل سینبل
و کاکولی و صندل و زعفران و کاپهل و چتره و موتهه و برنگ و اتیس و سرون و زیره از ان گل نیلوفر شمسی و قمری و مجیٹهه و کٹائی و مغز بیل خام و موچرس
و پاٹهی هر یکی نیم درم گرفته و با آب آس کرده و کلک ساخته در روغن مذکور نیز اندازند و با آتش نرم بپزند بعده شیره چنگیری دو پرتهه و شیره سروالی دو پرتهه در روغن
مذکور نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند قوت مریض فهمیده مقداری که مناسب دانند بخورانند ازین جمله انواع بواسیر و اتیسار و خروج مقعده و آماس
و درد و روانی خون و بستگی بول و فساد باد و نقصان گرسنگی و ناآرزوی طعام دفع شود و زور و خوبی تن و گرسنگی و عقل فزاید و حواس خمس ظاهر و باطن قوی
گردند و این روغن را اداب کنبهی کهرت گویند نوع دیگر پوست کراسه پل جوکوب کرده در دو دون آب انداخته بجوشانند و هشتمی حصه آن بجامه بیخته
بستانند آنگاه درین کاره مقدار سی پل قند کنه انداخته جلاب کنند بعده موتهه و موچرس و لود و پاٹهی و پرتیهه و گل دهاتکی و بلاد و برنگ و سندهی و
پیپل و جا و پیپل گرد و ترپهله و سوت و چتره و اندرجو و بیخ و اتیس و مغز بیل خام هر یکی سه پل گرفته و باریک آس کرده و جامه بیز نموده در جلاب مذکور اندازند
و با آتش نرم بپزند چون پخته شود و غلیظ گردد فرود آرند و سرد کنند پس چهار پل شهد خالص و همین مقدار روغن گاو انداخته بشورند و در آوند چرب نگاه دارند
و مقداری که مناسب دانند روزینه نهار مریض مذکور خوردن دهند ازین جمله انواع بواسیر و اسهال و اتیسار و پندو روگ و ناآرزوی طعام و سنگرهنی و لاغری و
آماس و بادیرقان دفع شود و بالای روغن مذکور شیر و روغن ماده گاو و شهد و دوغ و آب و دیگر مشروبات آنچه موافق دانند بنوشانند و از غذا نیز آنچه

ملائم و مانند پیاز و موافق دانند و بندند و این ترکیب را بهندی کتیا داولیه گویند و اگر بواسیر از داروهای مذکوره نشود باید که بعمل آتش و یا شوره و یا به بریدن
بآلت آهن دفع نمایند و یک طریق بریدن بواسیر است که بمقدار سه حبه زرد چوبه را بشیر زقوم بیامیزند و ریسمان باریک بدان تر کرده بواسیر محکم به بندند و همچنین چند
کرت عمل مذکور باید کرد تا که بواسیر بریده شده بیفتد و این ریسمان را بهندی چهار سوت گویند و این عمل داخل در اعمال شوره است عمل دوم و اگر زرد چوبه
و بلادر و مال کنگنی و تربهله و دانتی و دنا و قاقله تلخ و چیتره و نمک سنگ هر همه مساوی گرفته بشیر زقوم و آب بسایند و خشک کنند چند کرت بدین طریق شیر
آس کرده خشک کنند و بر روغنیکه مقدار این جمله داروها باشد مخلوط سازند و بدان ریسمان را تر کرده بر بواسیر ببندند همچنین چند کرت ریسمان را تر کرده
به بندند تا بواسیر منقطع شده بیفتد و اعمال شوره بر انواع است نوع اول کهانتا پادل که گلهای او سیاه باشند و آنرا موکها نیز گویند بوقت سعد
که ماه در منزل تکیه نکهتر باشد غسل کرده و جامهای پاک پوشیده و صدقه داده آنرا بریده بیارد و سوخته از آن خاکستر سازند و بقدر ده سیر از این خاکستر باید که در
یک دو من آب انداخته باید جوشانید تا آنکه خوب جوشیده شود پس تیزاب و باید گرفت و این تیزاب خاکستر خرمهره چهار پل انداخته بار دیگر جوش داده
غلیظ مانند جلاب باید ساخت آنگاه ساجی و جواکهار و سندهی و فلفلین و بیخ واتیس و نمک بریا و چیتره هر یکی هشت ماشه گرفته آس کرده در جلاب
مذکور اندازند و زیر آن آتش کنند چون غلیظ شود فرود آرند و کشیده در آوندیکه از آهن باشد بیاندازند و نگاه دارند و بر بواسیر بهکنند و ماس برده و مانند
آن بطریقیکه بیان آن در فصلیکه آنرا بهندی چهارادهیا نامند خواهد آمد استعمال کنند تا بواسیر منقطع شده بیفتد و این شوره سخت تیز است عمل مانند
آتش کند و اگر از دادن شوره سخت درد پیدا آید باید که در روغن ماده گاو شیره بالیتهه و انار و آمله که هر یکی از این شیره چهار چند روغن مذکور باشد بیندازند
و بپزند چون پخته شود بر جای درد طلا کرده شود بدانکه بواسیر در بینی و ناف و گوش و چشم و بینی هم پیدا میشود و اگر در محلی از این محلها حادث گردد پس
روغنها و داروهای دیگر که بجهت طلا کردن بر بواسیر در گفته شده اند بر بواسیر آن محلها طلا کنند و سحیق زرد چوبه نمک سنگ و ارهلد و دیوانسه و کسیس
یکجا کرده بدان بریزند مفید آید و بواسیر محلهای مذکوره زائل گردد و اگر بواسیر بینی بدارو و روغن مذکور زائل نگردد پس عمل شوره و یا بآلت آهن دفع باید کرد
و طریق عمل شوره آنست که شوره را بر آلت نقره و یا مس داشته باید بفتیله محلوج سخت کرده بر بواسیر بینی برسانند و اگر مریض را که آنرا بهندی حیرم کهیل گویند
بآلت آهن ببرند و بر آن شوره سخت کنند نیز زائل گردد المعجون چندر رس بجهت دفع بواسیر از کرنتهه رس رتنا کر گفته می آید بیارند سیماب صاف کرده
دوازده درم و گندهک [illegible] بیست و چهار درم و مس کشته سی و شش درم و آهن کشته سی و شش درم و سندهی و پیپل دراز و پیپل مول و کرهاری و دانتی و چیتره
هر یکی بیست و چهار درم و سهاگه و جواکهار هر یکی سه درم و نمک سنگ شصت درم این جمله را یکجا آس کرده در شیر زقوم و بول بقر که هر یکی از اینها سی دو پل باشد
اندازند و با آتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود بعده خشک کرده آس کنند و نگاه دارند و موازنه دو ماشه بهار سر روز بخورانند بعده [illegible] بیخ وانگزه و برنگ و نمک
سنگ و زیره و سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد و کوتهه و هلیله و چیتره و آمله سحیق باریک سازند لیکن دارو دوم را از اول و سوم را از دوم و چهارم را
از سوم بقدر دارو زیادت بگیرند و در قند کهنه که هم چند جمله داروها باشد بیامیزند و سه گان درم را غلولها بندند و بجای انبان بالای زمین گوبر
نگاه دارند [illegible] آب گرم بخورانند و با مقدار آب گرم منوشانند از جمله انواع بواسیر علی الخصوص بواسیر بادی و خونی زائل گردد و امراض دیگر را اگر با منان
موافق به بندند نفع تمام بخشد و این را بهندی ارش کتهار رس نامند نوع دیگر سیماب [illegible] و زر کشته و مس کشته و فولاد کشته و ابهرک کشته [illegible]
نقره [illegible] از آهن است نیز کشته [illegible] آهن کشته و سوناکهی همان کرده و گندهک صاف کرده هر همه برابر گرفته غیر از زر کشته که جای حصه سیماب باشد لیکن گندهک
دو چند از سیماب گرفته جمله را در شیره [illegible] سه روز سحق کنند بعده در بوته گلی انداخته و مهر کرده و تا سه روز تا آتش کاه هت جو برسانند بعده کشیده و سائیده
نگاه دارند و مقدار یک ماشه با شکر به مریض بواسیر [illegible] باید که بآب سرد بخورد از جمله انواع بواسیر علی الخصوص بواسیریکه از غلبه بلغم حادث شده باشد
دفع گردد و این رس را بهندی [illegible] مکهه رس گویند و برای دفع بواسیر بلغمی مفید آید و همچنین رس که در فصل اتیسار گفته شده [illegible] کشته که [illegible]
رس مذکور باشد و پخته مقدار سه گان حبه و زنجبیل بهار بخورانند و بجای انبان بالای آن [illegible] هلیله و تخم [illegible] که هر همه برابر [illegible] مقدار

فصل ششم در مرض فساد آتش گرسنگی قسم اول

... واللّٰه اعلم بالحکم فصل ششم در مرض فساد آتش گرسنگی که بهندی آنرا مند اگن گویند
و در بیان بدهضمی که آنرا اجیرن گویند و در بیان علامات و علاج هر یکی و آن قسمی از اجیرن است مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات امراض
مند اگن یعنی آتش معده که بدان طعام هضم میگردد و تحلیل می یابد و گرسنگی پیدا می آید بر دو قسمست یکی آنکه بواسطهٔ غلبهٔ خلطی از اخلاط فاسد شده باشد
و آن بر سه نوع است یکی آنکه از غلبهٔ بلغم فاسد شده باشد و آنرا مند اگن نامند دوم آنکه بواسطهٔ غلبهٔ باد فاسد شده باشد و آنرا بکهم اگن گویند
و سوم آنکه بواسطهٔ غلبهٔ تلخه فساد یافته باشد و آنرا تیچهن اگن نامند پس آتش معده بالآخره چهار قسم باشد و هر قسمی علامتی و اثری دارد اما قسم
نخست مرضی را پیدا کند و علامت این نوع آنست که اگر صاحب این نوع بقدر معتاد طعام بخورد بطریق هضم گردد و اگر برخلاف این کند غذا بسهولت
هضم نشود و مند اگن مرضهای بلغمی را پیدا آرد و علامت این نوع آنست که صاحب آن از هیچ غذائی هضم نشود خواه اندک خورد خواه بسیار و بکهم اگن
زحمتهای بادی را پیدا آرد و علامت این نوع آنست که صاحب این را غذا گاهی هضم شود و گاهی نشود و تیچهن اگن زحمتهای تلخه پیدا آرد و علامت این نوع
آنست که صاحب این هرچه خورد از سبک و گران و اندک و بسیار سخت و نرم فی الحال هضم گردد و همین قسم اخیره را بسبب سخت کم افتادن بلغم رسیدن
باد و فاسد و کم بلغم چون تلخه مفرط شود بسمک و گ نامند و از این تشنگی و تاپاک و بیهوشی و دمه و زحمتهای دیگر پیدا شود و صاحب این مرض که مدام بخورد
و اورا قرار شود و اگر نخورد بیقراری پیدا آید و در اعضاش سوخته و منهضم گردند و بدهضمی سه نوع است یکی آنکه بسبب فساد بلغم طعام اصلا هضم نشود و آنرا آم اجیرن
گویند و دوم آنکه بسبب فساد باد غذا هضم نگردد و آنرا بشتبده گویند و سوم آنکه بسبب فساد تلخه طعام در هضم نیاید و آنرا ابده گده نامند و بعضی مر بدهضمی را قسم چهارم
نیز پیدا می آرند و آن آنست که بعد هضم شدن خلاصهٔ طعام هضم نگردد و آنرا رس سیس گویند و بعضی قسم پنجم نیز پیدا می آرند و آن آنست که طعام بعد از
خوردن در معده دو سه پاس یا وقت دیگر هضم شود لیکن هیچ رنج نرساند و آنرا دن پاکی گویند و بعضی قسم ششم نیز پیدا می آرند و آن بعضی طعام را که
خورده شده است و بسبب نارسیدن وقت هضمش نشده است نیز اجیرن گویند و این نوع را پراکرت اجیرن گویند و این بسبب فساد خلطی نمی باشد
بلکه بدان سبب بود که وقت هضم طعام نیامده باشد و موجبات بدهضمی بسیار اند از بسیار نوشیدن آب و از بکهما سن که عبارت از خوردن طعام گاهی
اندک و گاهی بسیار و گاهی بوقت و گاهی بغیر وقت و از حبس بول و براز یا غایط یا باد و از بسیار بیداری شب و از خوف بسیار و از کینه و از حرص و از اندیشه
و از مبتلا بودن بر جهتی طعام هضم نشود اگرچه اندک و سبک خورده شود و بدانکه اجیرن عبارتست از بدهضمی و آم عبارتست از شیرینی طعوم که بسبب فساد تلخه
هضم نیافته باشد و ترش بود و بشتبده عبارتست از قلت هضم و نارو یعنی باد بمجرای خود منتفخ شدن شکم و پیدا آمدن باد سول و ران و درد کردن اندام
که بسبب فساد پیدا آید و بدهضمی که بسبب فساد بلغم بود چون آنرا مرتبهٔ نیست بدان سبب آنرا آم اجیرن نامند و بدهضمی که بسبب فساد تلخه بود چون منفک
از ابده گده نیست بدان جهت آنرا ابده گده اجیرن نامند و علامات مطلق اجیرن یعنی بدهضمی آنست که سستی و کاهلی پیدا آید و اندام گران شود
و باد در شکم منقبض گردد و آواز کند و دوران سر پیدا آید و بول و غایط محتبس گردند یا بسختی جریان یابند و علامت آم اجیرن آنست که شکم و تن
گران گردد و تهوع بی عرقی و آماس رخساره و پلک پیدا آید و طعام چنانچه خورده شود در آروغ همچنان آید و طعام هضم نایافته فرود افتد و دیگر نشانهای فساد
بلغم ظاهر گردند و علامت ابده گده اجیرن آنست که دوران سر و تشنگی و بیهوشی و دیگر رنجهای تلخه حادث گردند و آروغ ترش و دود آمیز برون آید و تاپاک و
خوی بسیار پیدا شود و علامت بشتبده اجیرن آنست که شکم بسیار دردناک شود و منتفخ و دردهای بادی گوناگون حادث گردد و باد و غایط بسته گردد و اندام
سست کند و علامت رس سیس آنست که آروغ و طعام نافع بدین هم سوی طعام خوش نیاید و دل بیقرار شود و اندام گران گردد و رنجهائیکه بسبب بدهضمی پیدا
آیند ظاهر اما اجیرن گویند آنست که بیهوشی باشد و یاوه گوئی کند و قی آید و آب از دهن روان شدن خواهد و دوران سر باشد و اندام درد کند و
بدانکه کسانیکه دل خود را بدست خود غذا ندهند آنچه یابند از قلیل و کثیر و موافق و مخالف هرچه باشد بطریق حیوانات بخورند ایشان را بدهضمی پیدا شود و در این هیچ
شکی نیست و هر علت بزرگ از این پیدا آید پس مردم را باید که غذای صالح را اندک و موافق بر مقدار هاضمه تناول کنند تا از بدهضمی که بدترین علتهاست نگنند

و چنین کسی را کار این عمل کند هیچ درد و زحمت نباشد بدانکه چون زحمت اندکی یعنی بدهضمی اندک باشد و طعام که هضم شده باشد یا غلط فاسد پیوسته در شکم یکطرف بپیچید بماند و منافذ خلاصه طعام را بندد در آنوقت با وجود بدهضمی گرسنگی هم باشد اگر درآن گرسنگی طعامی خورده شود مانند زهر باشد که بمیرانند و از هر یک از این سه نوع بدهضمی زحمت بسوچکا و السک و بلنبکا پیدا شود اما علامت بسوچکا آنست که در حالت بدهضمی مانند سوزن ها بواسطه غلبه باد گرم اندام تخمیص در شکم بخلند و هر که طعام موافق و اندک خورد و چنانکه در طب گفته اند او را زحمت بسوچکا نباشد و اگر از قدر مناسب زیادت خورد زحمت بسوچکا او را پیدا شود چون زحمت مذکور زیادت گردد بیهوشی و انتیسار و قی و درد شکم و تشنگی و دوران سر و فازه و تاپاک و کاهلی حادث گردد و رنگ بدن متغیر گردد و اندام بشکند و درد کند و سینه نیز درد کند و مریض مذکور چنان داند گویا که کسی سرش را می شکند و علامت السک آنست که انتفاخ شکم و بیهوشی پیدا شود و مریض مذکور بیقرار گردد و جزع و فزع کند و باد یکه مجرایش طرف در بست راهش بسته گردد و طرف سینه و جانب سر برآید و غایط فرود نیفتد و طعام برون نیاید نه بطرف دهن و نه بطرف دبر و هضم نیز نگردد ازین جهت این زحمت فی الحال وجود را تباه گرداند و علامت بلنبکا آنست که هر چه خورده شود بسبب منع باد و بلغم ناهضم شده در شکم متمکن شده بماند نه فرود ریزد و نه بالا برآید و جمیع علامات بسوچکا جز قی و اسهال چنانچه در السک پیدا می آیند درین نیز پیدا آیند لیکن فرق میان زحمت السک و بلنبکا آنست که نشانهای بسوچکا در السک قوی بوند و در بلنبکا ضعیف باشند از جهت بلنبکا سخت زشت است طبیب را شاید که توکل بخدا کرده این زحمت را علاج کند و هر کرا درین زحمتها دندان و لب و ناخن سیاه شود و در عقل تفاوت گردد و قی آید و چشمها در مغاک فرو روند و سخت ضعیف و بندگاه سست گردند امید حیات او نبود و هر کرا در زحمت بسوچکا خواب نباشد و آرزوی هیچ چیز نبود و لرزه پیدا شود و بول بسته گردد و در عقل تفاوت شود چنین مریض نزیید و باید دانست که خلاصه طعام که بسبب بدهضمی خام می ماند آنرا اغلاط رده و آمم گویند و آن بسبب خامی خود در محلها یکه قرار گیرد در دی پیدا آرد و دران محلها آثار غلطیکه با وی پیوسته است پیدا آیند و در سائر اندام اندکی درد و آثار غلط مذکور نیز پیدا آیند و چون شخصی را که بدهضمی نبوده باشد آروغ نیک آید و کاهلی نباشد و دلش خوش باشد و باد و بول و غایط بطریق بهتر جریان یابند و وجود سبک نماید و گرسنگی و تشنگی نیک باشد پندارند که بدهضمی رفت و صحت روی نمود

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکور

بدانکه از جهت نگاه داشت سم اگن طعامهای و شرابهای و روغن هائی که موافق مردم بود بکار برند و از جهت دفع زحمت مند اگن اشیای تیز و تلخ و زحمت بخورانند و قی بکنانند و برای دفع بکهم اگن انواع روغنها و اشیای ترش و نمکین و مانند آن بخورانند و برای دفع تیچهن اگن اشیای شیرین و دیر هضم و گران و سرد و چرب و مانند آن بخورانند و اسهال نیز بکنانند و برای دفع بکهم اگن و مند اگن و در سیچ نمک سیاه و انگوزه که بریان کرده باشند در آشام برنج انداخته بخورانند نوع دیگر برنج چاول و دال منگ و پیل و سونتهی و پلپل دراز و پلپل گرد و گشنیز و نمک سنگ و انگوزه و روغن کنجد بقدر مناسب بگیرند و هر همه را آس کرده در آشام انداخته بنوشانند ازین آتش گرسنگی و زور افزاید و مثانه صاف گردد و خون و اندام زیادت شود و تپ و بلغم و تلخه و باد دفع گردد و این آشام را اشتگن هندی گویند نوع دیگر بلیله که پخته و نیک بود اگر چنین هلیله یا با قند و یا با سونتهی و یا با نمک سنگ مدام بخورد گرسنگی و قوت افزاید نوع دیگر نمک سنگ و انگوزه و ترپهله و جوائن و سونتهی و پلپل گرد و پلپل دراز حبه با تساوی گرفته و آس کرده و با قند آمیخته غلولها بندد و یکی روزینه بخورد آن هندازین مند اگن و بکهم اگن دفع گردد نوع دیگر سونتهی را با قند یا با پلپل دراز یا با هلیله یا با انار دانه یا با سه چهار را با قند کهنه مخلوط ساخته بخورند ازین بدهضمی و خلط رده و بواسیر و بستگی غایط و بستگی بول دفع شود نوع دیگر با برنگ و بلادر و چیتره و هلیله و سونتهی همه را با مساوی گرفته و با قند کهنه و روغن ستو مخلوط ساخته بخورانند ازین نیز آتش گرسنگی افروخته گردد نوع دیگر بلیله یا با هم بخورانند ازین نیز گرسنگی زیادت شود و تاپاک و آبله و زهر دارو زهر دفع گردد نوع دیگر چیتره و اجمود و نمک سنگ و سونتهی و پلپل گرد همه را برابر گرفته و آس کرده با دوغ ماده گاو که ترش گشته باشد بنوشانند ازین در مدت یکهفته آتش گرسنگی بر افروخته شود و زحمت بواسیر و سنگرهنی نیز دفع گردد نوع دیگر بلیله یا در سرکه سنده بنوشانند بعده با پلپل دراز و نمک سنگ انگوزه که این هر سه برابر باشند آس کرده

فرکا نجی شکر ملا انداخته بنوشانند ازین ناگوارگی و آروغ که ترش و دودآمیز باشد فی الحال منفع گردد و گرسنگی سخت افروخته شود نوع دیگر سندهی و جواکهار هر دو برابر
گرفته و آس کرده روز سینه بوقت صبح با روغن ستور آمیخته بخورانند همین فائده دهد نوع دیگر هلیله و پلپل دراز و سندهی هر همه را برابر گرفته و آس کرده نهار بخورانند
ازین غلبهٔ اخلاط دفع گردد نوع دیگر هر شخصی که هیضه دارد که وی را ناگوارگی طعام است باید که او را جوش سندهی بنوشانند مفید آید و اگر شخصی با اخلاط معده
باشد و گرسنگی کم بود هلیله و سندهی و قند هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با دوغ ماده گاو نهار بخورانند و بعده چون گرسنگی رسیده باشد طعام بخورانند
و بالای طعام پیپل دراز و پپلامول و جاب و چیتره و سندهی و پلپل گرد برابر گرفته و باریک آس کرده با یک دو لقمه برنج پخته بخورانند بغایت نافع آید نوع دیگر سندهی
و هلیله و گلوی هر همه را برابر گرفته و جوکوب کرده بجوشانند بعد از آن پیپل دراز و پلپل گرد و جاب و چیتره و سندهی و پپلامول این هر شش دارو برابر گرفته باریک
آس کرده درین جوش انداخته اندکی حیوق تج و تیزج یار کرده بنوشانند بسیار مفید آید و امراض بدهضمی را دفع کند و ازین سرفه نیز زائل گردد علاج
بدهضمی آنکه صاحب این زحمت را و کسی را که او از بسیاری نور کردن و یا از نشاء راندن و یا از مجامعت کردن بسیار مانده شده باشد و آنرا که زحمت
استسقا و باسول و یا دمه و یا تشنگی زیادت و یا کهک بود و یا جودش باد گرفته باشد و آنرا که لاغر بود و آنرا که بلغم کم شده باشد و خوردگان را و کسی را
که از بسیار خوردن شراب مریض شده باشد و به تخصیص پیران را و آنرا که در شب بسیار بیدار بوده باشد و آنرا که فاقها کرده باشد خواب کردن وقت نافع است
بعد باید که روز هم خواب کند اما یکپاس و زیاده ازین خوب نیست و باید دانست که در ابتدای بدهضمی دارو نباید داد اگرچه بدهضمی با سول شکم باشد زیراکه
آتش گرسنگی که بسبب فساد اخلاط کم افتاده است خلط فاسد را و طعام ناگوار رسیده را دارو هضم کردن نخواهد توانست نوع اول هلیله و پلپل دراز و نمک سیاه
هر همه را برابر گرفته و آس کرده با آب حفرات یا آب گرم غلبهٔ خلط و سوای فصل و مسکن شناخته بنوشانند این عمل هر چهار نوع بدهضمی را زائل گرداند نقصان
گرسنگی و ناآرزوی طعام و نفخ شکم و گوله و باد و درد شکم را فی الحال زائل گرداند نوع دیگر چیتره و جاب و سندهی و پلپل دراز و پپلامول هر همه را برابر گرفته و
با آب بسایند و بجای بریخته بگیرند و در آن برنج ستهی و مانند آن پخته و آشام ساخته بنوشانند ازین گوله و درد باد و ناآرزوی طعام دفع گردد و گرسنگی فزاید
نوع دیگر کراو چهیون و کرنج خورد و کرنج بزرگ و پانی و جواسا و کرواله و برنج و سنبل هر همه را متساوی گرفته و یکجا کرده خاکستر سازند و با بول ماده گاو
چکانیده شوره آن بستانند و با بعد از آب گرم بنوشانند ازین درد و نقصان گرسنگی و مانند آن زائل گردد نوع دیگر سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز
و اجمود و هنگ و دو نمک سنگ و زیرهٔ سیاه و سپید هر همه را متساوی گرفته و آس کرده بدارند و در وقت خوردن طعام با یک لقمه برنج پخته در روغن ستور بمقداری
ازین دارو بخورانند این آتش گرسنگی را بسیار برافروزد و علتهای بادی و گوله شکم دفع گرداند و این را بهندی هنگ اشتک چورن گویند نوع دیگر
یکحصه انگر دو حصه پنج سته حصه پلپل دراز و چهار حصه سندهی و پنج حصه جوائن و شش حصه هلیله و هفت حصه چیتره هشت حصه کوته پس جمله را باریک آس
کنند و بعده با حفرات یا آب حفرات یا شراب یا سرکه هندی یا شوربای گوشت یا آب گرم بدهند ازین ناگوارگی و نفخ شکم و بیهه بلکه جمله علتهای شکم مثل
بواسیر و گوله دفع گردد و این علاج نفس و سدم را نیز فائده دهد و این علاج را بهندی اگنمکه چورن گویند نوع دیگر پلپل دراز و پپلامول و کشنیز و زیرهٔ
سیاه و نمک سنگ و نمک بیاو و تیزج و تالیسپتر و ناگیسر هر یک و کان پل و نمک سونچر پنج پل و سندهی و پلپل گرد و زیرهٔ سپید هر یک یکان پل
و تج و الاچی هر یک شش ماشه و دو درم و نمک دریا هشت پل و انار دان چهار پل و املبیت ده پل جمله را یکجا کرده و مسحوق ساخته بدارند و مقداری با دوغ
یا آب حفرات یا شراب یا سرکه هندی یا شوربای گوشت جانوران دشتی بخورانند ازین آتش گرسنگی بسیار افزون گردد و زحمت بواسیر و سنگرهنی
و بیبست و آماس و بهگندر و ناسور دفع گردد و جمله علتهای سینه و دل و بستگی بول و غایط و زحمت هیضه و دمه و سرفه و گوله و باد و علتهای شکم و کهیروک
فی الحال زائل گردد و این را بهندی بهاسکر لون گویند نوع دیگر نمک سنگ یکحصه پپلامول دو حصه پلپل دراز سه حصه و جاب چهار حصه و چیتره
پنج حصه و سندهی شش حصه و هلیله هفت حصه جمله را یکجا کرده باریک آس کرده و با مایعاتی که بدان بهاسکر لون خورده میشود یعنی مثل سرکه هندی و شراب
و آب حفرات بخورانند و ازین آتش گرسنگی افزون گردد و این را بهندی بدوانک چورن نامند نوع دیگر انگر و یکحصه و نمک سنگ دو حصه و

پیپلی دو حصه و پیپل دراز چهار حصه و چاب پنج حصه و جوائنی شش حصه و بلیله هفت حصه و انار دان هشت حصه و املیت نه حصه و چیتره ده حصه و سنبهی یازده حصه و بلیله
دوازده حصه بستانند و باریک آس کرده بدارند و بمقداری با مایعات خوردن دهند ازین نیز نا آرزوی طعام و هر پنج نوع گوله و علتهای سینه و دل و استسقا که
نوعی از زحمت باد است و نفخ شکم و کوامیر و ترتنی و برتونی هر همه امراض دفع گردند و این را بهندی هنکو و وادی چورن نامند نوع دیگر جواکهار و سیاجی
و چیتره و پاڑهی و کرنج و هر پنج نمک و دانه الایچی خورد و ترج و بهارنگی و برنگ و انگزد و پهکرمول و کچور و دار بلد و نسوت و موتهه و خرمای هندی و جوائنی و پچ و
اندرجو و آمله و زیره سیاه و ترکپ و چسل و زیره سفید و املیت و دیودار و بلیله و اتیس و بدباری و مویز و کرمال هر همه را متساوی بگیرند بعده سجد و کهانا ... یادل و
سهجنه و نکهار و پاپه سوخته شوره اینها بستانند آنگاه رسیم آهن را گرم کرده در بول ماده گاو سرد کنند تا ریزان شود بعده داروهای مذکوره و شوره چیزهای
مذکوره و رسیم آهن هر همه را جدا جدا باریک آس کرده بعده سحیق مذکور جمله یکجا کرده بسایند تا که باهم آمیخته گردد پس این سحیق را در شیره ترنج سه بار و در سرکه
هندی سه بار و در شیره ادرک سه بار ستقیها بدهند چون مرتب شود نگاه دارند پس بمقداری که مناسب دانند روزینه بخورانند ازین دارو گرسنگی سخت افزاید و
بدهضمی و گوله و نهه و جمله علتهای شکم و زیادتی روده و استسقا و باد و خون فاسد و دیگر زحمتهای بزرگ را فی الحال دور گرداند و گرسنگی رفته را باز آرد و این
علاج در هضم طعام مثل آتش سوزان است اگر برنج مطبوخ را در آوندی کنند و مقدار سه درم ازین دارو دران اندازند و مقدار مدتی که ماده گاو را بدوشند
طعام مذکور را آب گرداند و این را بهندی بربدا اگنمکهه چورن گویند نوع دیگر انگزد و املیت و سنبهی و پیپل گرد و پیپل دراز و چیتره و جواکهار و پهکرمول و
تربهله و انار دانه از هر یکی سه گان درم گرفته باریک آس کرده با قند کهنه که شش پل باشد آمیخته غلولها بندند و بقدر مناسب حال فهمیدگان علل به
روزینه خوردن دهند ازین آتش گرسنگی افزاید و این را جوالا مکهه چورن گویند نوع دیگر سحیق پیپل گرد چهار حصه و پیپل دراز پنج حصه و سنبهی
شش حصه بگیرند و مقدار جمله داروها شکر تری بیامیزند و مقداری روزینه بخورانند آتش گرسنگی زیاده شود نوع دیگر پیپل گرد و چیتره و پیپل دراز و بلیله و انار دانه
و سنبهی و انگزد و نمک سیاه هر همه برابر گرفته آس کرده بخورانند آتش گرسنگی بسیار افزاید و این معجون را امرجاد چورن گویند نوع دیگر سنبهی
اندرجو و پیپل دراز و هر دو کٹائی و چیتره و کلیسه و پاڑهی و جواکهار و هر پنج نمک هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با شراب یا با جغرات یا با آب گرم یا با سرکه
هندی بنوشانند این دارو گرسنگی بفزاید و باد را دور کند و این معجون را ناگراد چورن گویند نوع دیگر پیپل دراز و پیپلمول و چاب و چیتره و سنبهی هر یکی
دوازده گان درم و با آب آس کرده و کلک ساخته در یک سیر سحقه روغن ستور اندازند و یک پل شوره و چهار چند از روغن مذکور آب جغرات نیز باندازند و
بپزند چون مرتب شود نگاه دارند و روزینه بمقداری بخورانند ازین آتش گرسنگی بفزاید و گوله باد نیز دفع شود و این روغن را اگنمکهه کتیل کهرت گویند
نوع دیگر از روغن ماده گاو و شیره ادرک و سرکه هندی و آب جغرات هر یکی یک سیر سحقه گرفته در دیگ اندازند بعده پیپل دراز و انگزد و اجمود و زیره سیاه و سپید
و سوهیر و نمک سنگ و نمک بریا و نمک سیاه و جواکهار و چیتره و چپیل و چاب و پیپلمول و جوائنی و سنبهی و کشنیز هر یکی سه یکان درم گرفته و با آب
آس کرده نیز اندازند و باتش نرم بپزند چون مرتب شود نگاه دارند و بمقداری روزینه خوردن دهند ازین جمله علتهای بلغمی و تپ و بهکهت ... دفع شوند
و گرسنگی زیاده گردد چنانچه صاعقه بر درخت افتد و آنرا سوخته و ریگ گرداند همچنین این روغن زحمتها را سوخته دور کند و این روغن را ... کتیل کهرت
گویند نوع دیگر پیپل گرد و پیپلمول و سنبهی و پیپل دراز و جوائنی و برنگ و چپیل و انگزد و نمک سیاه و نمک بریا و نمک سنگ و چاب و نمک دریا و جواکهار و
چیتره و تج هر یکی شش گان درم گرفته و سحیق تر ساخته در یک سیر سحقه روغن ستور اندازند و دو چند روغن مذکور جوش دشمول و دو چند از جوش مذکور شیر ماده گاو
اندازند و بپزند چون مرتب شود نگاه دارند و روزینه بمقداری خوردن دهند ازین روغن زحمت نقصان گرسنگی و سنگرسینی و نفخ شکم و خلط روده و لاغری
اندام و زحمت سینه و دوسه و سرفه و کهیرک و کوامیر و بهکندر و جمله زحمتهای باد و بلغم و علت کرم را فی الحال دفع گرداند چنانچه آتش هیزم خشک را می سوزد
همچنین این روغن جمله زحمتها را منع گرداند و این روغن را بهندی مرچاد کهرت گویند نوع دیگر سحیق تر از ان کشنیز و زیره در روغن ماده گاو
بپزند و بمقداری که مناسب دانند بخورانند ازین روغن گرسنگی افزاید و آنچه بر طعام آید و تا پاک و قی و آروغ را زائل گرداند و این روغن را دهانا ... نیر ... کهرت

گویند نوع دیگر گشنیز را پوست دور کرده بگیرند و در آب یکه چهار چند آن باشد بجوشانند تا آنکه یک حصه بماند بعده بجا بخته بستانند و در روغن ماده گاو اندازند و
گشنیز را با آب آس کرده نیز در روغن مذکور اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه بخورانند برای دفع سنگهنی بادی و بلغمی و این روغن مذکور مثل آب حیات است
و این روغن را نیز دهانک گهرت گویند نوع دیگر زیره سیاه و سپید و چیته و چاپنی و سونتهه و سرتیج نمک هریک یکان پل گرفته و با آب آس کرده در دیگ
پرسته روغن ستور اندازند و چهار چند از روغن مذکور سرکه کانجی نیز در آن اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه بخورانند این دوا آتش
گرسنگی را افزاید و ناگوارگی و آروغ و زحمت سنگهنی و السار و بواسیر را دفع گرداند و این روغن را زیرک گهرت نامند نوع دیگر پیپل دراز و پیپلامول و چیته
و چپیل و انگزه و چاب و اجمود و سرتیج نمک و جواکهار و ساجی هر یک بیست شش درم گرفته و با آب آس کرده در یک پرسته روغن ماده گاو اندازند و جغرات و
کانجی و آب جغرات و سکت که نوعی از سرکه است و شیره ادرک هریکی بمقدار روغن مذکور در دیگ اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه
خوردن دهند این روغن برای دفع نقصان گرسنگی سخت مفید است و زحمت بواسیر و گوله و علتهای شکم و گرفته وارید و اپچی و سرفه و بلغم و بادی و پیچش باد و سنگرهنی
و آماس و دهلکند و زحمتهای مثانه را فی الحال رفع کند چنانکه شعاع آفتاب ظلمت شب را بر دهد چنان این روغن امراض مذکوره را زائل گرداند و این روغن را
کنکهرت گویند بدانکه سکت که درین روغن میباید انداخت آنرا بدین طریق سازند بگیرند آب جغرات و یا ترشی دیگر چنانچه لیمون و مانند آن را در آوند
کنند بعده قند و سرکه نیشکر و شهد را نیز انداخته دهن آوند مذکوره را ببندند و در کهدی شالی سه روز نگاه دارند تا ترش گردد و این را سکت و چکر نیز نامند
نوع دیگر چیته صندل و مول صندل هر یک ده درم جوکوب کرده در آب یکه هشت چند آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند بجا بخته بستانند و یک پرسته جوش گلوی نیز
اندازند و در هر دو جوش یک پاو بلیله پخته انداخته بجوشانند ش مذکور بجا بخته بستانند و بلیله مذکوره را کشیده علاحده بدارند و در جوش مذکور صندل و قند
کهنه بجوشانند و بجا بخته جوش بستانند و در آن بلیله که کشیده داشته شده است انداخته جلاب کنند و سرد گردانند بعده شهد خالص هشت پل و دارچینی و ترج
و دانه الایچی و سنبل و پیپل دراز و پیپل گرد هریکی یکان پل و جواکهار نیم پل باریک آس کرده در جلاب مذکور اندازند و بمالند و در آوند چرب نگاه دارند و
بمقدار روزینه بخورانند این آتش گرسنگی چنان افروزد که چوب هم هضم شود و زحمت سرفه و دق و گوله و کرم و زحمتهای شکم و پیست و بواسیر و
زیادتی بول رفع گردد و بلیس که از هیچ دارو بهتر نشود از این دارو میان سه روز رفع گردد و این را چترک هریتکی گویند نوع دیگر چاب و سندهی و پیپل گرد و پیپل
دراز و بلیله و چیته و جواکهار و انگزه و املبیت و نسوت هریک یک پل گرفته باریک آس کرده با قند که دو چند جمله ادویهای مذکوره باشد مخلوط ساخته غلولها
بندند و روزینه یک غلوله خوردن دهند از این بدهضمی و نا ارزش طعام و پیچش و بواسیر و پیدرول و پیست دفع شود این معجون را چهار گر گویند علاج سنبهچکا
و السار و بلمبکا بدانکه اگر زحمت سنبهچکا سخت زیاده شده باشد و بیهوشی آورده بود باید که نمک را در آب گرم انداخته مریض مذکور را بنوشانند
و استفراغ بکنانند و گرمی آتش برسانند و سبک کنند و فاقه نیز بکنانند و زیر پاشنه پای داغ کنند بسیار فائده دهد و دوای مرض مذکور بر انواع است
نوع اول کوتهه و نمک سنگ را گرفته آس کنند و در روغن کنجد اندازند و ترشی جکر که ذکر آن در روغن اگن کهرت اکنون گذشته است نیز یار کنند
و بمقداری گرم کرده بر اندام مریض مذکور بمالند از این درد آنخوان و بندگاه که آنرا کهلی سول نامند فی الحال برود و اگر جکر نباشد سرکه نیشکر استعمال
کنند نوع دیگر جوز بویه را آس کرده در روغن کنجد اندازند و جکر نیز یار کنند و بمقداری گرم کرده بر اندام بمالند از این درد اندام فی الحال برود اگر جکر نباشد
سرکه نیشکر استعمال کنند نوع دیگر شیره برگ آک و شیره برگ دهاتوره و شیره برگ زقوم سفید و شیره برگ سهجنه و سرکه نیشکر و جغرات ترش هریکی یکان
پرسته روغن کنجد اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود بر اندام مریض مذکور بمالند از این سول کهلی و زحمت بجهنا کهات یعنی ارده اناب و دوا گوبات
و رنگیمن هر همه دفع گردد و این را بهشت ارک رسادیل گویند نوع دیگر گرنج و نم و خار باز گونه و گلوی و ارجن و بانسه هر همه متساوی گرفته جوکوب
کرده در آب انداخته بجوشانند و بجا بخته جوش مذکور بستانند و درین جوش شهد مخلوط ساخته بنوشانند یا قی کنانند زحمت مذکور اگر چه قوی باشد
دفع گردد نوع دیگر سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و بار گرنج و نم و چوب و بیخ ترنج جمله متساوی گرفته با بول ماده گاو سحق کرده غلولها بسته و ساخته خشک کنند

و یک غلوله سحق ساخته چشم معلول بکشند زحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر تج و تیزج و اسن عود و سبھنہ و کوتھہ و پیچ ہر یکی برابر گرفته با ترشی لیمو با سایند و مقدری
گرم کرده بر اندام بمالند زحمت مذکور دفع شود اگر بدارو های مذکوره روغن کنجد بر اندام بمالند همین نفع دهد و اگر درین زحمت تشنگی باشد و آب در دهن آید باید که
جوش ترنفل ریا جو زبویه و بیانا گر موتھه سرد کرده بدهند فائده رساند و اگر درد و نفخ شکم باشد دیودار و پیچ و کوتھه و سونف و انگوزه و نمک سنگ ہر یکی را متساوی
گرفته با ترشی آس کرده و گرم ساخته بر شکم طلا کنند همین نفع رساند نوع دیگر پیپله و پیچ و انگوزه و اندر جو و نمک سیاه و اتیس و پیچ ہر یکی برابر گرفته و
باریک آس کرده مقداری بآب گرم بنوشانند ازین بدہضمی و درد سوبچکا و ناآرزوی طعام دفع گردد و کلبانگ لون که در دفع علتهای بادی بیشتر گفته شد اگر آن
انگوزه را با آب گرم بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پیپل دراز و اجمود و چھلنی ہر یکی را متساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم بنوشانند همین فائده دهد و اگر
بدانند که مریض قی و اسهال و فاقه بطریق بهتر کرده است و او را گرسنگی پیدا شده است باید که آشامی که افروزنده آتش گرسنگی و زود هضم باشد
خوردن دهند و برای نفع السک بلنبکا همین علاجها باید کرد اکنون چند رس بجهت دفع زحمت مذکور از طب بس رتنا گر گفته میشود سیماب یکبار
صاف کرده و جواکھار و ساجی و تنکار و پنج نمک این هر ده چیز را متساوی بستانند و بمقدار این هر ده چیز تیزاب نوبیان کرده بگیرند و نیم از و تسقیه بدهند
بعده در دیگ انداخته و کبجی جتر کرده بر دیگدان نهند و زیرش چراغ دان آتش تا یکپاس کنند آنگاه فرود آرند باز هفت تسقیه از شیره ادرک دهند و خشک
کرده نگاه دارند و یک درم رس مذکور با شهد بخورانند و بالای این رس ایپان مقدار سه درم سندهی با قند خوردن دهند ازین گرسنگی افزاید و شکم منقبض گردد
و این رس را بهندی اگن کنوار رس گویند نوع دیگر گندهک صاف کرده بست و چهار درم و سیماب صاف و کرسنه کرده دوازده درم و ملس کشته سه
درم و آهن کشته سه درم جمله را در کهرل انداخته کهرل کنند تا یکذات شود بعده سرگین ماده گاو فراز کنند و بران برگ بید انجیر بروغن تر کرده بگسترانند و
سحق دارو های مذکوره را در آوند آهن کرده و بآتش در ذوبان آورده بر برگ مذکور فرو ریزند و بران دارو برگ دیگر را بروغن چرب کرده بگسترانند و برین
برگ سرگین دیگر فراز کنند و بر دو دست نهاده زور کنند تا دارو منبسط گردد چون سرد شود بیرون آورده باز کهرل کنند و با شیره جنبهیری که مقدار یک ا دیک
باشد مخلوط ساخته در آوند آهن انداخته بر دیگدان نهند و زیرش آتش نرم کنند و بکفگیر آهن بگردانند تا آنکه خشک شود بعده در کهرل انداخته سحق
کنند و بجوش پیپل دراز و پیپلول و ریاب و چیتر و سونتهی که ہر یکی متساوی باشد پنجاه تسقیه بدهند و هفت تسقیه آن مقدار جوش دارو های مذکوره بدهند که جمله
دارو های مذکوره بران تر و خمیر گردد بعده پنجاه تسقیه از شیره الیت بدهند و خشک کرده آس کنند و بمقدار جمله دارو ها سهاگه بریان کرده و سوده انداز ند و نیمی
از سهاگه نمک سیاه یار کنند و بوزن این جمله دارو ها پیپل گرد سوده نیز انداز ند و باریک آس کنند و بعده هفت تسقیه از ترشی لیمو بدهند که با جامه میگیرند
و آنرا المونی میگویند بدهند چون مرتب شود آس کرده بدارند و بخورانند این رس سخت هاضم گردانده است تا اگر شخصی را طعامیکه دیر هضم باشد شیرینی و در
شکم سنگیده بخورانند و بالای آن دوغ ترش یا سرکه بنهند یا مانند آن بدهند میان دو پاس کل هضم شود و اگر این را در برنج پخته خلط کرده مقدار دو ساعت
بدارند گداخته شود و اگر این را بجهت دفع زحمت اجیرن و مندا گن و سوبچکا و علتهای شکم دیگر زحمتهای بادی و بلغمی بدهند جمله امراض مذکوره را دافع است
و این رس از نسخات مشائخ بھیرون جوگی است که برای سنکهن را که خوردن گوشت را سخت دوست میداشت ساخته بود و این رس را اگر بیاده رس
گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک و زهر و اجمود و تریپله و ساجی و جواکھار و چیتره و نمک سنگ و زیره و نمک سیاه و نمک پنج و نمک دریا و سندهی
و پیپل گرد و پیپل دراز ہر یکی متساوی گرفته و بوزن جمله دارو ها تخم بکاین گرفته و باریک آس کرده با شیره جنبهیری سحق کنند تا مادام که غلیظ گردد بعده
بمقدار پیپل گرد غلوله ها بندند و یکی روزینه خوردن دهند و بالای این سحق هلیله و سحق و سونتهی و قند یکجا کرده بخورانند ازین نقصان گرسنگی و جمله زحمتها
دفع شوند و این رس را اگن تنداتی گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک و زهر ہر یکی متساوی و بمقدار سه دارو مذکور پیپل گرد گرفته و یکجا کرده
باریک آس کنند و بست و یک تسقیه از شیره کشائی بدهند چون مرتب شود یکان یکان حبه غلوله بندند و یکی روزینه مریض را بخورانند از جمله
انواع تاکواهگی و زحمت سوبچکا دفع شود و این رس را اجیرن کنتک رس گویند نوع دیگر مس کشته و پیپل دراز هر یکی متساوی گرفته و آس کرده

باشهد بمقدار دو ماهه ونیم بخورانند ازین نقصان گرسنگی دفع گردد والله اعلم بالحکم **فصل هفتم در مرض کرم** و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در**
علامات زحمت مذکور بدانکه کرم که در وجود آدمی پیدا می آید دو نوع است یکی بیرونی که بر ظاهر تن در جامه و موی حادث میگردند و آن نیز بر دو قسمست
یکی را سپش گویند چون دوم را جلز نامند و حدوث این هر دو از چرک اندام است و ازین نوع در اندام خارش و نقطها پیدا می آید دوم درونی که در داخل تن پیدا
میشوند و این قسم از خوردن طعام ردی ناگوارنده و از خوردن قند و سایر چیزهای شیرین از میوه‌ها و طعامها و از خوردن اشیای ترش و از خوردن مایعات
و از خوردن طعامیکه از غله مسحوق سازند و از بسیار خواب کردن در روز و از کثرت جماع و از ترک حرکت ورزش و از خوردن توبرتو و از خوردن خلط کرده
چیزهائی را که خوردن آن بر بین طریق ممنوع است پیدا میگردند و این قسم درونی نیز بر سه نوع است یکی آنکه از غایط پیدا میگردند و دوم آنکه از بلغم حادث
میشود و سوم آنکه از خون پیدا میشود اما آنکه از غایط پیدا میشود حدوث وی از خوردن غله ماش و طعامیکه از غله مسحوق سازند و نمکها و قند و سبزی باشد
و اما آنکه از بلغم پیدا میشود حدوثش از خوردن گوشت و ماش و قند و شیر و خضرات و اشیای ترش باشد و اما آنکه از خون حادث میگردند حدوثش از
خوردن غذای مخالف و از خوردن در حالت بدهضمی و از خوردن سبزی باشد و علامت پیدا شدن کرم در داخل بدن آنست که تب و درد شکم و سینه و زحمت
دل که آنرا به هندی رودک گویند و تا آرزوی طعام و نقصان گرسنگی و اسهال پیدا شود و گونه بدن متغیر گردد و کرمهائیکه از غایط پیدا میشوند مقام آن
بکواسی ست از راه دبر فرود افتند و چون بسیار شوند از مقام خود انتقال کرده جانب بالا آیند آنگاه مریض را آروغ و نفس با بوی نجاست آید و کرمهای
غایط گاه کرو گاه عریض و گاه سپید گاه سیاه و گاه زرد و نرم و سطبر میباشند و این کرمها پنج نوع اند یکی را کگیر دیگری را بکیرک و یکی را سوسرکی را دام لون
و یکی را لیلیه نامند و ازین هر پنج نوع گاهی اسهال شود و گاهی شکم منقبض گردد و درد شکم و لاغری و زردی و خشونت اندام پیدا شود و موهای اندام
ایستاده شوند و گرسنگی کم گردد و در مقعد خارش پیدا شود و کرمهائیکه از بلغم پیدا میشوند مقام آن آماسی ست چون بسیار شوند در تمام اندام سرایت کنند
بعضی را سر باریک طرف دم پهن باشد و بعضی مثل خراطین و بعضی مانند انگور شالی و بعضی باریک و بعضی دراز و بعضی سپید و بعضی لعل وغیره شوند و این کرمها
بر هفت نوع اند یکی را ادرانشته و یکی را سرپاد و یکی را ایپه و یکی را آوه و یکی را دربهه و یکی را کسیم و یکی را اسکند به نامند و از هر یکی این هفت نوع
سیلان آب دهن و سوزش دل و قی و بدهضمی و نا آرزوی طعام و بیهوشی و تپ و انتفاخ شکم و لاغری و آماس مرض نیز پیدا گردد و اما کرمهائیکه از خون پیدا
میشوند مقام آن رگهائی ست که مجرای خون ست و کرمهای مذکور بسخت باریک چنانکه در نظر نیایند و گرد و لعل و بی پای میباشند و این کرمها بر شش
نوع اند یکی را کیساد و یکی را الوم سنده و یکی را رومسندپ و یکی را ادسورس و یکی را ادنبر و یکی را ماتر نامند و ازین هر شش نوع زحمت جذام حادث میگردد **قسم**
دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای دفع زحمت مذکور بیمار را روغن ساد کن روغن ستور پخته بنوشانند تا قی کند بعده داروی اسهال که تیز باشد
داده اسهال کنانند و حقنه اشیاء تیز و شیرین نیز کنند و طعامها و روغنهای پخته که مزیل کرم اند بخورانند و داروهائی که دافع کرم بر انواع اند **نوع** دیگر
شیره سرس و شیره خاربار گوسنه استساد بستانند و در آن شهد انداخته کرم دفع کردند **نوع** دیگر شیره کنوائی باشهد بخورانند صحت یابد **نوع** دیگر
طعامی را که در آن اشیای تیز انداخته پخته باشند بخورانند صحت یابد **نوع** دیگر در جوش تخم پلیه قدری شهد انداخته بخورانند یا تخم مذکور را با غسالهٔ برنج آس کرده
در آن شهد انداخته بنوشانند صحت یابد **نوع** دیگر شیره یا جوش یکی انغارو یا سرساد کن و یا شیره جمله ترکیب را با شهد بخورانند صحت شود **نوع** دیگر بابرنگ
آس کرده با شهد بخورانند کرمهای شکم جملگی دفع شوند و اگر سرگین اسپ خشک کرده و بابرنگ را با شهد بخورانند همین فایده دهد **نوع** دیگر برگ موسائی را
آس کرده و با آرد گندم آمیخته سهالی پخته بخورانند بالای آن سرکه هندی بنوشانند همین فایده دهد و بابرنگ را اگر بهر نوعی که بخورانند همین فایده دهد
نوع دیگر بابرنگ را جوکوب کرده بجوشانند و کنجد را در آن جوش تر کرده خشک کنند بعد از آن کنجد روغن کشیده با طعام موافق بخورانند کرم بیرون افتد
نوع دیگر تلتک چار پشت زا اشیره و برنگ هفت تسقیه بدهند بعده هفت تسقیه از جوش تربهله نیز بدهند و بالای آن جوش آمله بنوشانند کرم بیرون افتد
شیره برگ کرنج را با شهد بنوشانند کرم دفع شود **نوع** دیگر بیلپول را با بول بز آس کرده بنوشانند صحت یابد **نوع** دیگر قلعی را در آب خضرات

فصل هفتم در مرض کرم مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

یا هفت روز بسایند و آن آب را مقدار یک بنوشانند کرمهایی که از غلیظ و بلغم حادث شده باشد دفع شوند و اگر در سر و بینی و دهن و چشم و در جراحت کرم افتند
همین داروها بکار برند و اگر سرگین اسپ را که خشک شده باشد با شیره سرکهٔ عنبی که تر باشد کرات تسقیه بدهند و اگر شیرهٔ برنگ نیز تسقیه بدهند و خشک کرده باریک
آس کنند و بجای بخته بستانند بجهت دفع انواع کرم بینی و سر و دهن و چشم ناس از آن بدهند کرم دفع گردد و بجهت دفع کرم جراحت سحیق مذکور را در
محل جراحت پر کنند کرمها دفع شوند و اگر سحیق مذکور را بجهت دفع کرم دهن و چشم بکار برند نیز زائل گردند و بجهت دفع کرمهایی که بیخ موی سر و ریش
میخورند سحیق بشک مذکور ناس دهند و برای دفع این کرمها نیز داروهای باد خورده را در کار برند و دیگر داروها برای کرم دهن و دندان در فصل علاجهای
دهن و دندان برای دفع کرمهای خونی در فصل علت … بیشتر گفته خواهد شد و داروهای سادگی برای دفع جمله علتهای کرم بهر طریق که آنرا استعمال
کنند مفید است و صاحب کرم را طعام تیز و تلخ و مانند آن بخورانند و در جوش کلتهی و شوره و نمک سنگ و جواکهار و مانند اینها انداخته بدهند مفید بود
اکنون چند علاج برای دفع زحمت کرم از طب سنسکرت گفته می آید چو این خراسانی را با آب شبانه باریک سحق کنند و در آن مقداری … انداخته وقت صبح
نهار بنوشانند کرمهای شکم فی الحال بیرون افتد نوع دیگر … ترپهله و یک … برنگ و از داروهایی که افروزنده آتش گرسنگی اند و بمول هر یک
دست … بگیرند جمله را جوکوب کرده در هشت چند آب بجوشانند و بحصه چون بماند بگیرند بعده در یک … روغن ماده گاو اندازند و چهار چند از روغن
بول ماده گاو نیز اندازند و نمک سنگ را با آب آس کرده و سحیق تر ساخته نیز باز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مریض مذکور را مقداری که مناسب داند
بخورانند از این جمله انواع کرمهای شکم دفع گردند و این روغن را بهنسکرت برنگ کهرت نامند نوع دیگر پیپل دراز و پپلامول و نمک سنگ و زیره سیاه
و چاب و چیتره و تالیسپتر و ناگکیسر هر یکی بیست و چهار درم و نمک سیاه شصت درم و پیپل گرد و زیره سپید و سنده هر یکی دوازده درم و انار دان
چهل و هشت درم دانیت بیست و چهار درم جمله را باریک آس کرده جامه بیز کنند و مقداری با آب گرم یا شراب خوردن دهند از این گرسنگی زیاد
شود و زحمت … و سنگرهنی و گوله و علتهای شکم و بهگندر و کرم دفع شوند و بجهت زیادتی گرسنگی بهتر از این داروئی نیست و این را پیپلیاد
چورن نامند نوع دیگر جوش موتهه ناکر و بار موساکنی و دیودار و پوست بیخ سهجنه بستانند و در آن مقداری برنگ و پیپل دراز آس کرده اندازند
و بنوشانند این کرمهایی که از راه دهن و مقعد بیرون آیند و بسیار رنج … باشند … دفع شوند نوع دیگر ترپهله و تج و دانتی و نسوت و کمیله هر یک را
برابر گرفته و با آب آس کرده در روغن … اندازند و چهار چند از روغن بول ماده گاو نیز اندازند چون پخته شود نگاه دارند وقت حاجت مقداری خوردن دهند
کرمها دفع شوند و این روغن را ترپهلاد کهرت نامند نوع دیگر لک خام شسته بیست و چهار درم و آهن کشته بیست و چهار درم و ترپهله هر سه دارو
سی و شش درم و گلوی دوازده درم و کنج و چاب و سنده هر یکی پیپل دراز و چیته و سیاه دانه و برنگ هر یک شش درم جمله را باریک آس کرده بجای بخته
ببارند بعده یک … ترپهله بگیرند و نیم … آب انداخته بجوشانند چون یک … بماند بستانند و در این جوش نیم … شکر انداخته جلاب کنند و داروی
مذکور که آس کرده داشته شده است در جلاب اندازند و برای خوشبوئی تج و تیزج و دانه الایچی و ناگکیسر مقداری نیز اندازند و سه درم را غلوله بندند و بر قدر
گرسنگی و آماس و گوله و انواع علتهای شکم و یرقان و پاندروگ و … و بهگندر و تپ دیر دفع شوند و آب منی افزاید و برای چشم نفع رساند و آن کسانی که
طعام چرب میخورند و در کرمها … شود دارند و این علاج ایشان را مفید و این را تاتریتک نامند اکنون چند رس برای دفع زحمت کرم از طب رس تناکر
خورد گفته می آید سیماب صاف … و تخم پلاس هر سه را برابر گرفته و در … انداخته با شیره … یک روز سحق کنند و مقدار یک درم بوزینه خوردن
فرمایند و بالای آن در جوش موساکنی شکر سفید انداخته بنوشانند از این جمله کرمها … این را کرم کنتک رس گویند نوع دیگر سیماب
صاف کرده یک درم و گندهک صاف کرده دو درم و اجمود سه درم و برنگ چهار درم و تخم … پنج درم و تخم پلاس شش درم جمله را باریک آس کرده ببارند
و یک درم بوزینه با شهد خوردن دهند و بالای آن جوش موتهه بنوشانند از این کرمها دفع شوند و این رس را اگنی … گویند علاج کرمهایی
بیرونی که در چرم می افتند یعنی سپش سیماب را با شیره برگ دهاتوره سحق کنند بعده بر سر و تن بمالند جمله سپش دفع شوند و اگر سیماب را با شیره برگ تنبول

سحق کرده استعمال کنند بیش مذکور نیز دفع شوند نوع دیگر گل درخت ارجن و برنگ کریاری و بلادر و آمیره و صمغ ناز و قیر و فلفل هر یک پاره استا و گرفته و آس کرده
بالای آتش بدارند و دود آن بسر و تن و جامه برسانند بیش دفع شوند و مانند آن در خانه نمانند و اگر چارپائی را این دود برسانند کرم
او دور عینی کهتمل دفع شوند نوع دیگر مجیتهه یا پابس کتمیله سحق کرده بر تن بمالند همین فائده دهد نوع دیگر بادبهیلنا با بول ماده گاو سحق کرده بر تن
بمالند همین فائده دهد نوع دیگر منسل را با قند و روغن تلخ آمیخته بر تن بمالند همین فائده دهد نوع دیگر تک و بلادر و صمغ ناز و اسپند و گل و بار درخت
ارجن و بابرنگ و قیر و گوگل جمله را یکجا کرده و بر آتش نهاده در خانه دود کنند از این مار و موش و پشه و دنش و او دور در خانه نمانند و این را اشتانگ
دهوپ نیز گویند نوع دیگر برنگ و گندهک را با روغن تلخ و بول گاو بیزند و در سر و اندام بمالند و از این نوع بیش دفع شوند و هر گاه زحمت کرم
باشد باید که شیر و روغن و حضرات و سبزها و اشیای ترش و شیرین از او اجتناب کنند والله اعلم و احکم فصل ششم در مرض پندروگ و یرقان و لیمک و
آن مشتمل است بر دو قسم قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه چون حرکت و زور و سواری اسپ مانند آن از قدر طاقت زیاده کنند یا اشیای
ترش و تیز و تلخی و شراب و یا گل مدام خورد و یا در روز خواب بسیار کند خلطی از اخلاط فاسد شده خون را فاسد گرداند و رنگ بدن زرد کند و آن را
پندروگ نامند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از بلغم سوم آنکه از تلخه چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از خوردن گل پیدا شود
و علاماتیکه از آن معلوم شود که پندروگ حادث خواهد شد و آنرا پوروب روپ پندروگ نامند آنست که اندام جا بجا بطرقد و از دهن آب جاری شود
و در وجود ماندگی پدید آید و آرزو به خوردن گل شود و پلکهای چشم آماس گیرند و بول و غایط زرد بیرون آید و طعام هضم نگردد و علامت زحمت مذکور که
از باد حادث شود آنست که پوست اندام و بول و چشم و ناخن خشک و سیاه و دوام و لعل رنگ شوند و اندام بلرزد و درد کند و انتفاخ شکم و دوران سر پیدا شود
و علامت آنکه از تلخه باشد آنست که چشم و بول و غایط و پوست اندام سخت زرد شود و با تشنگی و تب حادث گردد و غایط نرم شود و علامت آنکه از بلغم باشد
آنست که کف از دهن بیرون آید و اندام با آماس و مرض تندرا و کاهلی پیدا آید و اندام گران شود و چشم و بول و غایط و ناخن سپید گردند و علامت آنکه از
هر سه خلط باشد آنست که تب و ناآرزوی طعام و سوزش و قی و تشنگی و مرض کلم و دیگر علامات هر سه خلط نیز باشند و در پندروگ سنپاتی چون مریض لاغر
گردد و قوت شش و حواس خمس بیکار نیز گردند مرض مذکور دوا پذیر نبود علامت آنکه نوع پنجم که از خوردن گل پیدا میشود چنانچه سائر انواع بعد فساد خلطی از اخلاط حادث
میگردند این نوع نیز بعد فساد خلطی که از خوردن گل روی می نماید حادث میگردد سوال چون خوردن گل خلطی را فاسد گردانیده پندروگ پیدای آرد چنانچه
از چیزهای دیگر خلط فاسد شود و پندروگ پیدا میگرداند پس چه علاحده شمردن این پندروگ و این پندروگهای اخلاط نه سائر پندروگها که از دیگر چیزها حادث
میگردند چه باشد جواب هر گاه خوردن گل خلط را فاسد گردانیده جز پندروگ زحمتی دیگر را پیدا نمیگرداند چنانچه چیزهای دیگر اخلاط را فاسد گردانیده
زحمتهای دیگر را نیز پیدا آرد و پس خوردن گل را به پندروگ زیاده اختصاص باشد بنا بر آن این نوع نوعی علاحده شمرده شد اگر مزه گل زمخت بود باد را
انگیخته زحمت مذکور را پیدا آرد و اگر مزه گل شور باشد تلخه را انگیزد و زحمت مذکور را پیدا گرداند و اگر مزه شیرین باشد بلغم انگیخته زحمت مذکور را پیدا گرداند و گل خشک
رس [illegible] دیگر را [illegible] خشک گرداند و بغیر هضم یافتن در منافذ خلاصه طعام و هر سه خلط در آمده منافذ مذکوره را مسدود گردانیده و زور و رنگ تن
و قوت گرسنگی و قوت حواس خمس را کم گرداند و زحمت مذکور را پیدا میکنند و اما علامت پندروگ که از خوردن گل پیدا شود آنست که در زیر هر دو چشم و هر دو رخساره
و ابروها و پایها آماس پیدا شود و در شکم کرم افتد و اسهال با کف و خون شود و اگر زحمت پندروگ کهنه گردد و با غلبه بهد بالد نشود که درین زحمت چشم و
دندان و ناخن زرد گردند و هر چیزی که پیش چشمش زرد نماید آنکس بعلاج نشود و اگر مریض این مرض را دست و پا با آماس بود و میان تن تنک ضعیف گردند و مقعد
و قضیب و خصیتین با آماس بود یا مریض مذکور گاهی با هوش باشد و گاهی بیهوش گردد و یا او را تب و اسهال بسیار باشد طبیب را شاید که از چنین مریض محترز باشد و اگر
مریض مذکور اشیای تلخه انگیز مدام بخورد و تلخه غلبه کرده خون و گوشت را زشت گردانیده زحمت یرقان که آنرا بهندی کاملا گویند پیدا آرد و از این چشم سخت
زرد گردد و پوست تن و روی و ناخن نیز زرد گردد و بول و غایط لعل یا زرد و دوام شود و مریض مذکور مثل غوک گردد و حواس خمس ضعیف گردند و تا پاک و طعام

فصل ششم در مرض پندروگ یرقان و لیمک

قسم اول در علامات زحمت مذکور

هضم نگردد و آرزو بر طعام نباشد و گرسنگی نقصان شود و لاغری پیدا گردد و غلبه این زحمت در شکم و بر دست و پای بسیار باشد و چون این مرض دیرینه شود و با غلبه بود
آنرا کنبه کانولا گویند و چون در مرض یرقان بول و غایط زرد و سیاه و ام باشد و وجود مریض آماس گیرد و چشم زرد و لب سرخ و ام شوند و بول و غایط و
قی با خون افتد و تا پاک و نا آرزوی طعام و غلبه تشنگی پیدا گردد و شکم منتفخ شود و تندرا حدوث یابد و عقل تباه شود و گرسنگی برود مریض مذکور را در بود
و چون در مرض کنبه کانولا مریض مذکور را قی آید و آرزو بر طعام نباشد و آب از دهان سایل گردد و تپ و بیقراری ورد و سرفه و اسهال حادث گردد نیز مریض
مذکور را لا دوا پندارند و اگر در زحمت پندروگ غلبه باد و تلخه باشد زحمتی که آنرا هلیمک خوانند پیدا آید و علامت وی آنست که رنگ مریض زرد و سبز و سیاه
باشد و زور و همت کم افتد و زحمت تندرا پیدا آید و گرسنگی نیز کم شود و تپ نرم مدام بود و دل بر جماع اصلا راغب نشود و اندام چنان درد کند گویا که
آنرا می شکنند و تشنگی غالب بود و آرزو بر طعام نباشد و دوران سر و بیهوشی پدید آید و اگر در هلیمک تا پاکی شود و وجود مریض از بیرون گرم و درون سرد باشد
و غایط نرم برون شود و رنگ اندام زرد بود و چشمها لعل باشند زحمت مذکور را پانا کی نامند و این قسمی از زحمت هلیمک است والله اعلم و احکم قسم
دوم در علاج زحمت مذکور اگر امراض مذکوره قابل علاج باشند باید که مریض را مدتی روغن گاو بخورانند تا اندامش چرب گردد بعده قی و
اسهال کنانیده وجودش را صاف و طبیعتش را نرم گردانند و با روغن ماده گاو و شهد سحیق بلیله بخورانند صحت شود و اگر روغن ستور را با زردچوب پزیده
بنوشانند همین فائده رساند و اگر ادویه ترپهلا دکهت بخورانند و یا دارو های مسهل را در روغن ماده گاو پخته بنوشانند صحت شود و یا سحیق دارو های اسهال را
با روغن ستور بنوشانند نیز نافع باشد نوع دیگر نیم پل دانتن را جوکوب کرده در بول ماده گاو که هشت پل باشد بجوشانند آنکه دو پل بماند بعده بنوشانند
و همچنین هر روزی عمل کنند تا آنکه صحت شود نوع دیگر بلیله را با قند مدام بخورانند همین فائده رساند نوع دیگر دارو هلد را که بدها دکن را جوکوب کرده بجوشانند
و جوش مذکور را با پخته مریض مذکور را بنوشانند زحمتش دفع گردد نوع دیگر آهن کشته و سنبهی و پیپل گرد و پیپل دراز و برنگ هر یک را مساوی گرفته
و آس کرده با شهد و روغن گاو بخورانند صحت شود و اگر ترپهله و زردچوب را آس کرده با روغن ماده گاو و شهد بخورانند نیز صحت شود نوع دیگر شهد را با سحیق
آمله یا شیره نیشکر آمیخته یا پیپل دراز را با شیر ماده گاو جوشانیده بقدر مناسب قوت و گرسنگی مریض مذکور را بخورانند صحت شود نوع دیگر جوش ترپهله یا
سحیقش را با شهد آمیخته بخورانند صحت شود نوع دیگر پوار دکشته و سحیق ترپهله هر دو را مساوی گرفته با بول البقر بنوشانند صحت شود نوع دیگر پسید و
مروارید و سرمه و خرمهره و گل سرخ که زنان بدان روشن میکنند هر یک متساوی گرفته و آس کرده با روغن و شهد مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود
نوع دیگر شیلاجیت … چهل و هشت درم و نمک … زردچوب هر یکی دوازده درم ستده و آس کرده با شهد بخورانند همین فائده رساند نوع دیگر
سیم آهن کشته و آهن کشته و چیره و برنگ و سنبهی و پیپل گرد و پیپل دراز هر یک را مساوی گرفته و بمقدار جمله دارو ها سونا مکهی که آنرا صاف کرده باشند گرفته
و یکجا کرده در بول ماده گاو جوشانیده اولیه سازند و با مقدار شهد مریض مذکور را بنوشانند زحمتش اگرچه لا دوا و دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر بلیله و
سیم آهن کشته و سنبهی و کنجد سیاه هر یک را برابر گرفته و آس کرده با قند آمیخته بمقدار سه درم راغلها بندند یکی مریض را روزینه خوردن دهند و بالای
آن دوغ بنوشانند اگرچه زحمت مذکور قوی باشد برودی دفع گردد نوع دیگر بیخ چیتره و بیخ … هر دو را برابر گرفته و آس کرده بدارند و روزینه بمقدار سه درم
بخورانند همین فائده رساند لیکن پرهیز از اشیایی که موجب افزایش مرض مذکور باشند شرط است و پرهیز جداگانه علاحده نیست و غذای مریض آنست که برنج
… با دوغ ماده گاو بخورانند نیکو شود نوع دیگر … دکن را جوکوب کرده … بعده جوش مذکور را جامه بیز نموده و سرد کرده با شهد
و شکر آمیخته بنوشانند یا جوش سال ساوادکن را … بنوشانند و یا جوش آمله را با شهد بخورانند به شود نوع دیگر برنگ و موتهه و ترپهله و …
و … پیپل گرد و پیپل دراز و سنجوتی هر یک را برابر گرفته و آس کرده در جوش سال ساوادکن که قند و شکر و شهد در آن انداخته جلاب کرده باشند
اندازند و اولیه سازند و چون سرد شود بمقدار … شهد دیگر روغن ماده گاو آمیخته … که از درخت … باشد بدارند و بمقدار … روزینه مریض مذکور را خوردن
دهند از این جوشش فی الحال زائل گردد و … از این نیز دفع گردد نوع دیگر خسوت را با شکر بخورانند از این نیز یرقان زائل شود نوع دیگر بیخ

فلفل و سنبهی را آس کرده و باقند سفید پخته فلوس‌ها مقدار یک تیصم باشند و سفوف یکی بخورانند ازین نیز یرقان دفع شود **نوع** دیگر جوش گرفته تر انران زرد چوب سفید و سفوف مادهٔ گاو انداز نند و بیز ند چون پخته شود نگاه دارند و روزینه مقدار اکر خوردن دهند ازین نیز بادیقان دفع شود **نوع** دیگر سیر را آس کرده با بول مادهٔ گاو بخورانند ازین کمنه کانولا دفع شود **نوع** دیگر سلاجیت را با بول مادهٔ گاو بنوشانند ازین کمنه کانولا دفع شود **نوع** دیگر بیم آهن کشته و نمک سیاه در بول مادهٔ گاو انداخته تا یکماه نگاه دارند بعده بجای سخته بستانند و مقدار یک روزینه مریض را بنوشانند ازین کمنه کانولا دفع شود **نوع** دیگر بول چوب بلیله و بهیره و آمله بکاد چون و بیم آهن را گرم ساخته در بول مادهٔ گاو که در کاسهٔ چوب بلیله انداخته باشند سرد کنند همچنین تا هفت کرت گرم کرده سرد کنند بعده باریک آس کرده بدارند و مقدار یک مرض مذکور را با شهد بخورانند ازین نیز کمنه کانولا دفع شود **نوع** دیگر نمک سنگ را گرم کرده در بول مادهٔ گاو چند کرت سرد کنند و بیم آهن را نیز همین طریق چند کرت گرم کرده در بول مادهٔ گاو سرد کنند بعده هر دو را باریک آس کنند در بول مادهٔ گاو انداخته بپزند تا آنکه در آن عرق مذکور و تمام بول گاو را در خورند بعده آس کرده بدارند و مقدار یک روزینه با دوغ مادهٔ گاو خوردن دهند و بالای آن برنج پخته با دوغ مادهٔ گاو خوردن دهند ازین نیز مارون دفع شود و گرسنگی افزاید و بیماری را علاج‌ها ایکه فصل آماس گفته خواهد شد نیز در کار برند و نان جو برنج شالی پخته دهند آن غذا مفرد سازند الحوال چند علاج بجهت دفع بیدروگ از طب سکسین گفته بهت کسی که گل خوردن عادت کرده باشد و او را زحمت مذکور عادت گشته باشد باید که و برا اول گل کنده را برگ نیم تر کرده دهند که بخورد تا ازو میل خوردن گل بکلی زائل گردد بعده برای دفع زحمت مذکور علاج کنند و علاج‌ها ایکه در طب بیان کرده است بر انواع است **نوع اول** مربهی و کنکی و زرد چوب و جوانسه و پیل و دانه و صندل و بیرا و ترا یمان و کواد و چرائته و بول و موتهه و بید و اربرنگی مساوی گرفته و آس کرده در یک ایتهه روغن گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر مادهٔ گاو و نیز انداخته بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه خوردن دهند ازین زحمت بنادروگ و تپ و آماس و کوا بیر و شبهونک و سرکهیت دفع گردد و این روغن را بهندی مهوبیار کهرت گویند **نوع** دیگر سندهی و پیپل و پیپلا مول و کرد و نده و چوب و آمله و بهیله و تر بهیله و بیر و کد و سرسه و موتهه و سولس و هاهن و ریاهی و دیرنگ و بید دار و کاکر اسینگی و بهنگی هر یک مساوی گرفته و آس کرده در روغن مادهٔ گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر مادهٔ گاو و نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و روزینه مقدار یک خوردن دهند ازین جمله زحمت‌ها ایکه از خوردن گل حادث شوند بر بکلی دفع گردند و این روغن را بهندی سوکا دکهرت گویند **نوع** دیگر زرد بیلا جو کوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را در روغن مادهٔ گاو انداز ند و بعده تر انان زرد چوب نیز انداخته با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخورانند ازین نیز زحمت بنادروگ دفع گردد **نوع** دیگر تر بهله را آس کرده در روغن گاو بیش انداز ند و چهار چند از روغن مذکور بول گاو نیز انداخته با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخورانند مرض مذکور دفع گردد و این روغن را تر بهلادکهرت گویند **نوع** دیگر سوناکهی و سلاجیت صاف کرده و نقره کشته و بیم آهن کشته هر یکی شش درم و بجبره و تر بهله و سندهی و فلفلین و بیرنگ هر یکی دوازده درم جمله باریک آس کرده و درین جمله دو چند دوازده درم شکر تری و شهد بیامیزند و علولها توان بست اندازند و مقدار یکان درم را غلولها بندند و نگاه دارند و جهت دفع زحمت و گرسنگی مریض مذکور یکان غلوله یا زیاده یا کم روزینه خوردن دهند چون جوارش مذکور هضم شود آنچه دل مریض بران مایل بود بخوانند مگر کلتهی و سنبری و کنو بنا و گوشت فاخته و کبوتر و بفرست انجیر با گوشت خوردن نباید داد و این ترکیب را جوکراج گویند و این دارو شکل استعمال است و این سست ضعف جگر را دفع کند و جمله بیماری پاندروگ و اثر زهر و سرفه و راجروگ و بلغم و جربسیت و بد هضمی و سیلان منی و دمه بلکه ... طعام را ... علی الخصوص ... دفع باد سرخ و یرقان و کوابیر اثر تمام دارد و باید دانست که در هر علاجی که زر یا نقره باید انداخت و اگر زر یا نقره دست ندهد بجای آن آهن کشته انداز ند **نوع** دیگر اندرجو و تر بهله و نیم و پتول و موتهه و ... جمله را جوکوب کرده ... جوش مذکور بگیرند و ازین جوش سلاجیت ... مستعمل باشد تا ده روز ... بعده ... سلاجیت شکر ... بعده بسیاری ... و آمله و کاکر اسینگی **نوع** دیگر ... باشد درم ... هر یک دوازده درم و شهد ... درم نیز انداز ند ... و مقدار ... را غلولها بندند

بیگان غلوله بوزنیه پیش از طعام یا بعد از طعام بخورانند و بالای آن شربتی از دانه یا شیر یا آب سرد یا جوش نمک یا شوربای گوشت یا شراب بنوشانند این دارو درد سدی و جگر و سپرز و تپ فساد و قی و سپرز بعادت یرقان و کواسیر و بواسیر و درد چشمهای چشم و گوش و علتهای بینی و زحمت دل دفع گردند و گرسنگی افزاید و آماس و علتهای شکم و سرفه و رکت و آماس خون و گوله و بستگی غایط و علتهای ... چشم نیز زائل گردد و این علاج را سیوکنکا نامند نوع دیگر
سندی و فلفلین و ترپهله ... داربلد و ... بیل و انگوره اندرجو و موتهه ... و کنکی و ... بیج سبهنجنه و چیتره و چهیل ...
کشائی و ... بهلاوه و ... حباالسلاطین ... برنگ ... همه ... اینهمه را ... آهن کشته ... اینهمه ... بول
ماده گاو ... آنکه غلیظ شود بعده ... غلوله ... غلوله ... بوزنیه خوردن دهند ازین زحمت ... چنانکه ...
هیزم خشک سوخته میگردد همچنان مرض مذکور دفع گردد و ... سپرز ... و ... شکم ... و جمله انواع
علتهای شکم دفع گردند و این ترکیب را بهاشا ... ترکنا ... گویند اکنون چند علاج یرقان و ... امراض مذکوره نیز از طب ... گفته میشود اگر ...
این مرض فربه و قوی باشد باید که نخستین آنرا اسهال بکنانند بعده علاجی کنند که مزیل این مرض باشد و آن بر انواع است نوع اول جوش ترپهله
یا جوش گلوی یا جوش نیم یا جوش داربلد با شهد بخورانند نیکو شود نوع دیگر شیره برگ ... در چشم مریض ... کنند و یا با شهد بنوشانند ...
نوع دیگر چرایته و ... موتهه و داربلد و گلوی و کنکی و ... سندی و فلفلین و چیتره و ترپهله و برنگ هر همه را ... گرفته آس کنند و ...
... پولاد کشته ... با شهد و روغن ... مقدار ... غلوله ... خوردن دهند و بالای آن ... بنوشانند
ازین جمله انواع ... و ... یرقان ... علتهای دل و سینه ... و درد ساق پای و ... و جمله ...
... که ... بلغم باشد ... دفع گردند و گرسنگی افزاید و این علاج را ... گویند نوع دیگر پولاد کشته ...
... ترپهله و کنکی هر همه را ... گرفته و آس کرده با شهد و روغن ... مذکور را بلیسانند و بنوشانند یرقان دفع شود نوع دیگر ... آهن کشته
و سندی و فلفلین ... هر همه را ... گرفته باریک آس کنند و با شهد و روغن گاو ... بخورانند ازین یرقانیکه با غلبه ... دفع گردد نوع دیگر
با شیر و جوش ... گلوی ... روغن گاو ... یرقان غالب دفع شود نوع دیگر
... بول ماده گاو ... بنوشانند ازین ... دفع شود و علاجهاییکه برای دفع یرقان گفته شده اند برای
دفع ... نوع دیگر پولاد کشته و موتهه را ... گرفته در جوش ... بنوشانند ازین ...
دفع گردد نوع دیگر ... و کنکی و ... و ترپهله ... هر همه را ... گرفته و آس کرده با شهد و روغن گاو بلیسانند ازین ... دفع شود
... که ... دفع این زحمت نیز مفید اند و علاجهاییکه برای دفع ... و یرقان درین فصل گفته شده است و برای دفع
... استعمال کنند نوع دیگر ترپهله و گلوی ... و کنکی و چرایته و نیم هر همه را ... گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور ... با شهد
... بنوشانند ازین ... دفع شود نوع دیگر داربلد و کنکی و ... و نیم ... و چرایته هر همه را ... گرفته و جوشانیده جوش
مذکور ... بنوشانند ازین ... و ... آماس شکم و ... دفع شود نوع دیگر سندی و فلفلین و ترپهله و موتهه و برنگ ... هر همه را ...
گرفته آس کنند ... پولاد کشته ... مقدار ... یا بول ماده گاو و یا با شهد و روغن ... تا مدت یک
... بنوشانند ازین ... و جمله انواع ... و آماس ... و جمله انواع علت شکم و نقصان گرسنگی فنا ...
گردند و اگر این علاج را دائم بکار برند از چیزهای مخالف احتراز نمایند و ... ضعیف ... نگردند و ... خوبی اندام
... افزاید و این علاج را ... نامند نوع دیگر ... سندی و فلفلین و برنگ و دیودار و چیتره و ... موتهه و
... داربلد و ترپهله ... و کنکی ... موتهه هر همه را ... گرفته آس کنند ... روغن ... مقدار ...

نیک بعده در بول بقر که هشت چند بیم مذکور بود و بپزند تا آنکه مثل جلاب شود بعده سحق داروهای مذکوره درین جلاب بیندازند و جوش دهند تا که غلیظ گردد آنگاه مقدار
دو ضیم یا سه درم با غلولها بندند و یکی معزینه مرض مذکور را با دوغ بادۀ گاو خوردن دهند ازین نسخه انعام و بیمه که تب و غیره را باس دهند و سنگرهنی و بست گرم
هندو بی دفع شوند و این ترکیب را بهنسے منڈور یاک نامند نوع دیگر سنبل الطیب و فلفلین و ترپله و موتهه و بنگ و بیاب و چترک و دار بلد و سونا مکهی صاف
کرده و پیپلامول و دیودار از هر یک یک اسنا گرفته بعده بیم آهن کشته به مقدار این جمله داروها باشد و بول گاو که هشت چند بیم مذکور بود انداخته بجوشانند تا
آنکه مثل جلاب شود آنگاه سحق داروهای مذکوره درین جلاب بیندازند و با تش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود بعده مقدار دو ضیم یا غلولها بندند و یکی مریض مذکور را
خوردن [illegible] همین فایده دهد و این را منڈور یاک گویند نوع دیگر بنگ موتهه و ترپله و دیودار و سنبل الطیب و فلفلین و پیپلامول و بیاب و چترک و
بیم آهن کشته بگیرند و از این جمله برابر بطریقه دهند منڈور یاک مذکور عمل کرده غلولها سازند و بدهند همین فایده رسانند نوع دیگر بیم و پلول و کرا
و ترپله و موتهه و سونٹھ و سرکی هر یک ده درم سته سیک آب انداخته بجوشانند چون ششم حصه آب بماند بچارند بعده بیاشانند بعده اشتپل سلاجیت
صاف کرده و در پیپامیز بنوعیکه دوا آوند کرده بدارند بعده موچرس و آمله و سلاجیت و کاکراسینگی و کتایی و نسوت جمله را اسنا گرفته و بار یک آس کرده در آن
پیپامیز بندی و شوند بعده زیر آن انداز بند و غلولها بندند و یکی معزینه خوردن دهند بالای آن شیر بادۀ گاو بنوشانند ازین جمله علتها دفع شوند و این
علاج را نام یادوکستکا نامند نوع دیگر پیپل و فلفلین و بیاب و چترک و سنبل الطیب و دیودار و ترپله و انگزه و موتهه از هر یک اسنا بگیرند و آس کرده بدارند
و دو چند جمله دارو بیم آهن کشته و بول بادۀ گاو که هشت چند بیم آهن مذکور باشد انداخته بجوشانند تا آنکه مثل جلاب شود آنگاه سحق داروهای
مذکوره درین جلاب اندازند و بپزند تا آنکه غلیظ شود بعده دو ضیم درم غلولها بندند و یکی را معزینه با دوغ بادۀ گاو خوردن دهند ازین جمله انواع علتهای
مذکوره دفع شوند و این ترکیب را بهنسے منڈور یاک نامند نوع دیگر شیرۀ آمله بخته یکمن بگیرند بعده نخود پیپل شکر انداخته جلاب
کنند بعده پیپل پنجاه اشتاند پل و سنبل الطیب دو پل و بنسلوچن دو پل و ملهٹی دو پل و انگور شاند دو پل گرفته باریک آس کرده در جلاب مذکور انداز ندو لیته کنند
و مقدار یک صبح مذکور را معزینه بلیسانند ازین بیماریها و کالونی و بند سنگ و جمله علتها دفع شوند و این علاج را آمله اولیه گویند نوع دیگر پیپل و پیپلامول
و چیسیل و پیپلی و چترک و اجمود و نمک سنگ و پیپل گرده و بنگ و ترپله و گشنیز و زیره سیاه و زیره سفید و جوانی که هر یکی دوازده درم باشند و نسوت
شصت درم باشد و روغن گنجد که دو چند بود و شیر که دو چند بود و آمله سه چند باشد و قند کهنه که بتا پل بود و ملهٹی که ساختن آن گفته اند او لیه سازند و مقدار یک
معزینه خوردن دهند ازین جمله علتهای مذکوره و دوا بیر و زهیر و پیسو و بست و دو مه و قیغ و کهپرک و دستاربینی و ضعف جمله دفع گردند و این ترکیب را بهنسی
کلیان ک که نامند و بعد از آنکه بیت غلۀ جو و گندم و برنج شالی سال و شوربای گوشت جانوران دشتی و همه نمک و هر چیز باقی هست الکون یک
بس از طلب بنا گر بهجت دفع شده که اثر تمام دارد نوشته میشود بیارند سیماب صاف کرده و هم وزن گندهک برابر گرفته با شیر سنبهی سحق کرده
با آفتاب تعبیه دهند بعده برابر جمله دارو ها سیماب بگیرند و جمله را یکجا کرده در بار و باتوره که آنرا خالی کرده باشند انداخته مهر کنند بعده یک دیگ بسیار نند
و شیره و باتوره پر کنند و بر دیگدان نهند و او دیه مذکوره را که در بار و باتوره کرده اند درین دیگ تا سه روز بدو لکا جنتر بپزند بعده فرود آورده دارویی مذکوره کشند
و در آن گنده یک که همچنان او باشد اندازند و با شیره سنبهی سحق کرده تعبیه دهند و در میان و در شرابۀ گلی انداخته بموازنه ده عدد و با جلب شتی تب بدهند
با آن دارویی مذکور را گنده یک دیگر همچنان او بطریق اول سحق کرده بیست عدد با جلب دشتی بدهند تا آنکه در شش تب بشش چند گندهک
داده شود پس چون شش تب تمام شود بعده بمقدار وزن جمله ادویه پولاد کشته بیامیزند و در کهرل انداخته با شیره کنائی خورد یک روز سحق کنند
بعده شیر اسپغول انداخته با جلب شتی بیست بدهند و [illegible] بطریق یک تب از شیرۀ ... و یک تب از شیرۀ ... و دو تب از شیره چترک و ده
تب از شیرۀ ... تب از شیرۀ ... بپزند بعده ... دارویی مذکور سحق نهی چینک انداخته سحق کنند چون یکذات شود در آن
شالی و مشکا با هم نهند و یک معزینه خوردن دهند بالای آن یک پیاله بول بقر آمیخته کرده بنوشانند ازین مرض جمله علتها دفع گردانند این سرا کالینڈ ک

تا هند والله اعلم بالصواب **فصل نهم** در رحمت رگیست و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول** در علامات مرض مذکور بدانکه چون لخته از خوردن بسیار
بیابان از کثرت اندیشه و خوف و زور و حرکت و جماع و سوار گردیدن و پیاده رفتن و از خوردن اشیای تیز و گرم و شور و نمکی و ترش بسیار فاسد شود
و خون ها فاسد گردانیده و در راهها زیرین چنانکه گوش و بینی و چشم و دهن و یا راهها فرودین چنانکه دبر و فرج و مثانه یا در سر و در راهها سائل گرداند و اگر
خون رحمت شود از جمله راهها مسامها نیز سائل گردد و علامتها رحمت مذکور که پیش از صدور آن پیدا آید آنست که در وجود گرانی شود و درد و خیز در میل
بر اشیای سرد پیدا گردد و آروغ و درد ناک آید و قی شود و از دهن مریض مذکور مثل بوی آهن آید اگر درین رحمت با فساد لخته باشد و فساد بلغم نیز منضم بود
خون غلیظ و چرب و مثل تار سپید چسپنده بود و اگر فساد باد منضم شود خون مذکور سیاه و لعل با کف و تنک و خشک بود و اگر در رحمت مذکور فساد
لخته بود خون مثل گنجی یا مثل رنگ بول ماده گاو و یا مثل بکال و پیاده دباشد و اگر فساد دو خلط بوند علامات هر دو خلط در خون مذکور باشد و باید دانست
چون فساد لخته با فساد بلغم پیوسته بود خون از راهها فوقانیه جاری گردد و اگر با باد باشد از راه تحتانیه جریان یابد و چون با هر دو بوند خون مذکور از راههای
طرفین برون آید و اگر خون مذکور از راهها فوقانیه جاری شود دوا پذیر بود و اگر از راهها تحتانیه رود تا آنکه دارو کنند زائل گردد و به ترک دارو عود کند
و اگر از راهها طرفین رود لا دوا باشد و اگر خون مذکور به راهها یکطرف روان گردد اما بسیار سائل نباشد حدیث العهد بود و مریض مذکور بازور و
هوشیار باشد و هوا سرد باشد و امراضیکه بسبب رحمت پیدا آید حادث نشده باشد مرض مذکور به دارو به گردد و اگر رحمت مذکور از غلبه یک خلط با آن نیز
به دارو به گردد و اگر از دو خلط باشد به ترک دارو عود کند و اگر از هر سه خلط باشد لا دوا پذیر بود و اگر مریض مذکور را گرسنگی کم بود و مریض پیر و لاغر باشد و غلبه خون
زیاده باشد هرگز به دارو نشود و از ین رحمت علامتها که دمه و رفه و تپ و زردی وجود و تاپاک و درد دل و بیهوشی و سوزش سینه بعد از خوردن طعام و تشنگی و درد
شکم و سوزش سر همچو سوزش آتش و بدبوی در ماسخه از دهن برون آید و بار از رغبت طعام و بدهضمی حادث گردد و اگر در مرض مذکور رنگ همچو رنگ غساله گوشت یا همچو
رنگ بار جبون که سیخته باشد یا سیاه یا بزرد فام یا همچو رنگ قوس قزح بود یا خون همچو جلاب یا چربی یا ریم یا همچو برگ کالهای جگر یا بو مثل بوی مرده باشد
مریض مذکور را لا علاج بود و طبیب را نشاید که گرد صاحب این مرض بگردد و اگر درین مرض آسمان و زمین و سایر اشیا در پیش نظر مریض مذکور لعل فام نماید
نیز علاج پذیر نشود و اگر در مرض مذکور مریض کرات خون قی کند و چشمهاش لعل رنگ شده و ورم آرد و بخش در نظر لعل آید نیز به علاج نشود **قسم دوم** در علاج
رحمت مذکور بدانکه اگر درین مرض غلبه خلط بسیار بود و مریض فربه و با قوت و گرسنگی باشد باید که تا اول مرتبه در مصلحت بینند الا فاقه بکنانیدن بعد
طعام سبک و زود هضم و روغن شیر ماده گاو بدهند و اگر بدانند که خون با غلبه سائل است و طعام مریض نخورده و با قوت است باید که شتاب بر بستن آن نکنند
زیرا که از بستن خون که بار دو بسیار ... باشد رحمت بیند وگی و سنگرهنی و چگوله و تپ حادث گردد و هنگامیکه خون از راههای
تحتانیه سائل شود باید که قی کنانند و اگر از راهها فوقانیه روان گردد در ان حال او را اسهال کنانند و آنگه لاغر بود او را داروی مسهل باید دادن تا
خون از سیلان باز ماند و اگر قدری اسهال دادن خواهند باید که با انگور و ملیتی و بار کهاره و شکر تری آمیخته بدهند ... و آب ملتهی و شهد آمیخته بدهند و شیر
و شوربای گوشت جانوران دشتی و کبوتر و جوش کلاو برنج سال و شمعی سخته دلول و سپستان و غنچه مالتی و برگ نو و نرم از درخت سنکهنک و سبنهالو و برو
ماد هولتا به مریض مذکور مفید لیکن پلپل را و آنچه در سوزش مذکور است بر روغن ماده گاو بزید و بخورانند و در حالت مذکوره خرشیر و برنج سخته و ترشی
آمله و انار بدانه یا کنند مریض مذکور را در آشام برنج روغن ماده گاو انداخته نوشانیدن نیز مفید است ... و پیاده گاو انداز ند و بجوشانند
در عوض آن آنرا با شکر و شهد بخورانند نافع است و با مجانبه مریض مذکور را روغن ماده گاو و دار و ها و اشیا های دیگر که شیرین باشند برای خوردن و اشیا برای
سخت کردن به اندام نافع و مفید ... رحمت مذکور بر انواع است **نوع اول** کلیکان و گل سهن و گل چنبال و گل ...
خشک کنند ... باشد ... گل ... نوع دیگر ...
... باشد ...

آمیخته بنوشانند نیز همین نفع بخشد نوع دیگر خرما و انچه مانند آنست با شهد بپزند همین فائده رساند نوع دیگر ببهابهول و شکر کنیک شهد و بیقش
دو کرده و با شهد بسیار آب سرد انداخته شب در شبنم بدارند وقت صبح شیره بر دو را شیلیده شیره او بستانند و مقدار شهد دران انداخته بنوشانند همین فائ
رساند نوع دیگر بارنگار پخته باشد شیلیده شیره او بستانند و دران شهد انداخته بنوشانند به گردد نوع دیگر و اگر بیخ خیار و بادرنگ یک درم گرفته و با
عنساله برنج آس کرده با شهد بخورانند و یا از درخت جمون و از درخت ارجن برگهائیکه نورسته باشند متساوی گرفته و جوشانیده و دران شهد انداخته بنوشانند
همین فائده رساند نوع دیگر صندل و لهیمی و لودهر همه متساوی گرفته و با عنساله برنج آس کرده و دران شهد و شکر انداخته بنوشانند مفید بود و اگر مغز
تخم کریج و یا تخم سنکوت همه بکوبند بدهند نیز نافع تمام باشد و اگر در زحمت مذکور خون از بینی جاری شود باید که ناس یکی از علاجهای مذکوره بدهند و اگر در
زحمت خون بسیار جاری شود باید که بز نر را ذبح کرده و در خون آن شهد انداخته بنوشانند یا جگر خام بز مذکور با تلخه هم آمیخته بخورانند و یا شیره بهنتی برگ بله و گرده
ماده گاو و بز نر دران شهد انداخته بنوشانند و یا روغن که از شیر کشیده میشود با شهد بخورانند خون جاری بماند نوع دیگر پوست و برگهائیکه نورسته باشند
از درختانیکه در جنگل بار نگیرند متساوی گرفته بجوشانند و جوش او و در روغن ماده گاو اندازند و تحقیق تر از آن پوست و برگهای مذکوره نیز در روغن مذکور اندازند
و بیرون چون پخته شود مقداری که مناسب باشد بنوشانند زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر انگور و آمله بدبا و ملتهی و شکر هر یکی دوازده درم گرفته و آس کرده
و با آب سرد آمیخته انداخته شب در شبنم بدارند و وقت صبح بجامه پخته بستانند و بنوشانند و با شیره سرگین اسپ و یا سرگین گاو با شهد بنوشانند و یا تخم بهتوه
گرفته و آس کرده با شکر بخورانند زحمت مذکور دفع شود و یا بسلوچن با شهد و شکر بخورانند مرض مذکور نیز زائل گردد نوع دیگر بلیله و پوست بیخ بنگیر
و مند و خوب بر همه متساوی گرفته و باریک آس کرده و با شهد و روغن ماده گاو بخورانند زحمت مذکور دفع شود و اگر جوش بلیله با شهد آمیخته بنوشانند همین
فائده رساند نوع دیگر بلیله و ببهول و گل سیاه و برنگ و لودهر و سوت و زیره و گل نیلوفر و ممسی هر همه متساوی گرفته و جو کوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را
با شهد و شکر بنوشانند یا جمله دارو های مذکوره را با آب آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بخورانند صحت شود و اگر بیخ و گل ترنج هر دو برابر گرفته و با عنساله برنج
آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بخورانند نیز صحت شود و اگر زحمت کیشت حرارت باشد غلبه زحمت روان شود باید که شربتیکه از آب سرد و شکر ساخته باشند و یا شیره جا
و یا شیره انگور و یا روغن ماده گاو که از شیر کشیده باشند و یا شیره نیشکر را به راه بینی بنوشانند خون مذکور باز ماند جمله این بهر زحمت مذکور علاج سرد و بهر احتمال کنند
الکشوان چند علاج برای دفع زحمت مذکور از طب سنسکرت گفته میشود نوع اول ترنج یک حصه و دانه الائچی دو حصه و تگر سه حصه و صندل چهار حصه و کلیشر پنج حصه
و سندبهی شش حصه و منلی هفت حصه و فلفل هشت حصه و ملته نه حصه و جهیر ده حصه جمله با یکجا کرده باریک آس کنند و با شهد و شکر مریض را بخورانند صحت شود و از
قی و سرفه و کوفه و سوزاک و بواسیر که از زحمت خون بر آید و خونیکه از دهن و بینی و مقعد و غیره و فرج بیرون آید جمله دفع گردد نوع دیگر شیره برگ بانسه بالسیتر آس کرده
اندازند و با شهد بخورانند از زحمت کیشت الم و تلخه معده و تباهی آواز و حلق جمله دفع گردد نوع دیگر در جوش بانسه انگور و بلیله و شکر انداخته مریض مذکور را
بنوشانند نیز دفع شود نوع دیگر بیخ کنول و بلیا و بار و هار و بهالسه هر سه آس کرده یا شیلیده شیر و او بستانند و دران شهد انداخته بنوشانند زحمت مذکور که
با قی و باشد فی الحال رفع شود نوع دیگر صندل و یا پنی و مانند جو و کشتکی و حبالسه و گلوی و بانسه و لودهر همه متساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بستانند
و بلیبل و باز و شهد دران انداخته بنوشانند زحمت مذکور که با غلبه کف باشد فی الحال برود و ازین تشنگی و سرفه و تپ زائل گردد نوع دیگر نسوت و
آمله و بلیله و بلیله و کلیه و پیپل جملگی از هر یک متساوی گرفته و آس کرده و دران شهد و شکر انداخته غلوله بندند و یکی روزینه مریض را با آب نهار خوردن دهند
زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گشته باشد بزودی دفع گردد نوع دیگر گل کتان و مجیتهه و بربره و پوست درخت بر هر همه متساوی گرفته و با آب
آس کرده و شهد و شکر انداخته بنوشانند و جوش منگ یا برنج سال پخته خوردن دهند زحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر برنگ و گل سیاه و ملود و سرسه همه
متساوی گرفته و باریک آس کرده بعده با شیره بانسه ترکرده خشک سازند و چند کرت همچنین تر گردانیده و خشک نمایند بعده خشک کرده سائیده نگاه دارند و
مقداری که روزینه با شیره نیشکر و شهد و شیره بانسه یکجا کرده بخورانند ازین علتیکه از دهن و بینی و چشم و غیره و مقعد روان بود فی الحال دفع شود و درین ترکیب را

مرسم علاجها گفته و اگر خون از زخم هیچ تدبیر نماند باید که سحیق داروهای مذکوره بر روی بهبند تا فی الحال خون استاده بماند نوع دیگر بیلیله را با شهد بجوشانند
ازین رکیت دفع گردد و طعام هضم شود و گرسنگی افزاید و سرفه و اتیسار نیز دفع گردد نوع دیگر اتیل و بیخ اتیل و زیره و گل نیلوفر هر یکی و بیخ کیله و
ملیٹهی و پیپلا مول و بهیره و برگ برکه نو رسته باشند و انگور و خرما و میانه نیشکر که هر یک از معروف نیشکر گذاشته آرد استده باشند هر یک را حصه ها گرفته و جوکوب
کرده بجوشانند و جوش مذکور بگیرند و یک شب در افتاب بمانند چون روز شود با شهد و شکر بنوشانند حمیت مذکور که با پرمیو باشد فی الحال زائل گردد نوع دیگر
دانه الایچی را باریک آس کنند و دو حصه شکر در ان اندازند و بخورانند ازین جوب آهن اندهم مریض رکیت باشد فی الحال زائل گردد نوع دیگر
گل سینبل و گل کهیر و گل کچنال و گل برنگ هر یک را برابر گرفته و باریک آس کرده با شهد و شکر انداخته بخورانند رکیت دفع گردد و اگر شیره را با نیشکر
هلیله یا بلیله همراه را هفت قسم به بند و آس کرده با شهد بخورانند همین فایده دهد و اگر در رکیت از راه بینی خون سایل گردد باید که آمله را در روغن ماده گاو
بریان کنند و باریک آس کرده بالای تارک مریض مذکور بنهند صحت یابد و روانی خون مذکور باز ماند و اگر شیره گل انار را با شیره گاه دوب سفید و ماد و هلیله که
ازین چهار چیز شیره گرفته باشند و بران ناس بهنند حمیت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گشته باشد فی الحال زائل شود و اگر درین مرض خون از مقعد
جاری بود علاج چنانکه در فصل اتیسار رکیت گفته شده است استعمال کنند و اگر خون از قضیب بیرون آید علاجی که برای دفع پرمیو که از غلبه بلغم باشد
گفته شده است بکار برند نوع دیگر نمول تن شیر گاو جوشانیده و جوش مذکور را سرد کرده بدهند رکیت زائل گردد نوع دیگر خار خسک و
ستر اول و کمار هر یک برابر گرفته و در شیر جوشانیده بنوشانند صحت شود و خونیکه با درد روان بود ازین دارو فی الحال دفع گردد نوع دیگر صندل چتره
و لود و دارو هیر و نیبه و گل نیلوفر هر یکی و تالیسپتر و بیل و موتهه و شکر و بالا و پادهی و کمر و اتیل و دهاوه و گل و هاتکی و داتیس و سهت و مغز تخم نغزک و جمون و موچرس
و بیل و مجیٹهه و دانه الایچی خورد و پوست انار و بهیت و چهار دارو را برابر گرفته و آس کرده بدارند و مقدار یک روزینه در عصاره برنج انداخته و مقداری شهد
یار کرده بخورانند ازین جمله رکیت و کول امیر و تپ و بیهوشی و سستی که مثل مستی سیاه کیا باشد و تشنگی و اتیسار و قی و خون استحاضه جمله دفع گردند و حملی که
افتادن خواهد باشد و این را بهنک چینند ماد چورن گویند نوع دیگر یک حصه روغن ماده گاو که تازه باشد و دو حصه شیره ستر اول باندازند و بقدر
شیره مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند و جیوک و رکهبهک و میده و مهامیده و کاکولی و کهیر کاکولی و انگور و ملیٹهی و منکونی و ماشونی و بلائی کند و کتیمبن
هر یک را مساوی گرفته و سحیق تر ساخته نیز باندازند و نیز چون پخته شود سرکنند و بقدر سحیق مذکور شهد و شکر اندازند و بجامه بیخته بدارند و روزینه مقداری
مریض را خوردن دهند ازین رکیت و بادخلن و نقصان منی دفع شود و این روغن را با جیکرن و انند و این نیز سوزش سر و تن و تپ تلخه و درد فرج
و سوزاک بول را که از شستی تلخه باشد فی الحال دفع گرداند چنانکه ابر باد را پراگنده کند و دیگر قوت و گرسنگی و خوبی رنگ و آواز و کشیده و خوبی رنگ بدن را
افزاید و این روغن را مهاستر اولی گهرت نامند نوع دیگر پانسه را با بیخ و بار و گل و برگ جوکوب کرده بجوشانند و چهار حصه جوش مذکور و یک حصه
روغن ماده گاو باندازند و گلهای پانسه را سحیق تر ساخته نیز اندازند و نیز چون پخته شود بدارند و مقداری شهد در وی انداخته بنوشانند ازین نیز حمیت
رکیت دفع شود و این روغن را با نساد گهرت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو و آب جوش پانسه که آنرا به طرز سابق گرفته باشند و شیر گاو و سحیق تر
از ان چرایته و کرا و موتهه و ملیٹهی و صندل و بالا و کلیه و کرسیره و میده و پدماکهه و ترایمان و اتیل و کمری و برگ نو رسته از ان جاهی که هر یک را مساوی گرفته و
باریک آس کرده باشند نیز چون پخته شود و مقداری با شهد و شکر روزینه بخورانند ازین علت مذکور اگرچه دیرینه باشد دفع شود و سرفه که از تلخه شده باشد
و دیگر علتها که از بلغم و رکیت باشد نیز زائل گردد و آواز حلق صاف شود و گوله نیز رود و این روغن را مها باساد گهرت نامند نوع دیگر
بیخ اسگنده و صیل خشک ستر اول و بدار یک شیرمن و بیدار او گلوی و برگ نو رسته از درخت لز ان و تخم نیلوفر هر یکی و باریکها ر
هلاس هر یکی ده پل بگیرند و علیحده جوکوب کرده در چهار دهن آب انداخته بجوشانند چون یک دهن بماند بجامه بیخته و صاف کرده نگاه دارند و یک حصه
روغن ماده گاو باندازند و انگور و پدماکهه و موتهه و پلیل و ساهد کیتهنان و تخم کوسنج و گلیسرین و تخم کوچه و نیلوفر و فرفری کرکبود شود و کلیه و کرسیره و دو بهاگی

جمع نمایند این هر یک سه گان درم و با آب بس کرده نیز اندازند و شکر سپید و چهار درم شیره نیشکر بونده و مانند آن یک پاث چهار چند آن روغن شیر ماده گاو نیز
بیامیزند و بعد بپزند چون پخته شود نگاه دارند و وقت حاجت روز بروزینه مقداری بخورانند این جمله علتهای رکپتت و لاغری که از سبب ریسیدن زخم شده باشد
و باد دیقان و سرخباده و هیکت پنداشتگی و بوزاک و بل و سوزش سینه و درد پهلو رفع شود و رنگ چهره و آواز حلق صاف شود و این روغن لائق پادشاهان و
امرایان است عند تان تقسیم یابند فائده تمام بمانند ... دفع گردانند و افزاید و دل را موافق آید ... منی را زیاده گرداند و ... است و اوج را نیز افزاید
و عمر دراز کند و ... اگر کنند ... این را مدام ... از جمله علتها و از ضعف ... خلاص یابد چنانکه ... تازه و تر میماند کسیکه این را
دائم بخورد همیشه تر و تازه نماید و این روغن را مهاکام دیو گهرت گویند نوع دیگر دوب سفید یا برو طمی و جیتهمه و انگور و شیره نیشکر و صندل کلیسه
و کریسه و کریم هر یک ... چهار حصه روغن کنجد گرفته و با آب بس کرده و دران اندازند و چهار چند آن روغن مذکور شیر بز نیز اندازند و بپزند چون
پخته شود مقداری ... این جمعیت مذکور رفع شود و باد نیز زائل گردد و ... این روغن را دوب ادتیل گویند
نوع دیگر دوب ... موتهه و صندل ... گلهه ... فرزنده ... کاکولی
... کاکولی ... هر یک سه گان درم گرفته با آب بس کرده و روغن ماده گاو که یک سیر باشد با ندازند و شیر بز ... دوب سفید
... بیامیزند و بپزند چون ... شود نگاه دارند اگر در رکپتت خون ... شود ... این روغن مذکور ... هند و اگر خون از گوش ...
این روغن را در گوش ... اگر خون از چشم ... این روغن ... این روغن را ... دوب اد
گهرت نامند نوع دیگر ... دوست و تخم ... نگاه ... کرده در آب ... کنند
... مقدار ... از این ... گرفته ... یک سیر ... روغن ماده گاو ... کرده بریان
کنند ... مانند ... نگاه ... مقدار ... شکر ... انداخته ... حلاب
کنند ... بریان ... حلاب ... انداخته ... و دانه الایچی
خورند ... این ... کرده ... بیامیزند چون ... مقدار ... خوردن ... بدهند ... این ...
رکپتت و ... سینه ... سوزش تشنگی ... آواز حلق ... رفع شوند ... این ترکیب را
... گویند نوع دیگر ... پوست ... بعده ... روغن ماده گاو بریان کنند و بدارند بعد
یک ... شکر ... حلاب ... بیامیزند ... شود ... موتهه ...
تج و ترج و دانه الایچی هر یکی ... گرفته ... شهد ... نگاه دارند و وقت حاجت روزینه مقداری
از این ... رکپتت ... رفع شود و بعد خوردن ... شیر ماده گاو و ... شیره نیشکر ...
بنوشانند و این را ... گویند نوع دیگر صندل ... برگ و شاخ گرفته ... آب ... بنوشانند چون چهار حصه
آب بماند ... صندل شکر ... حلاب کنند ... کرده ... چون سرد شود ... کرده ... شهد ... بیامیزند
تج و ترج و دانه الایچی ... گرفته ... کرده ... نگاه دارند ... خوردن ... این رکپتت ... و
... دفع گردد و این ترکیب را ... گویند نوع دیگر ... ماده گاو ... چهار حصه روغن ماده گاو ... حصه ... حصه شهد
... حصه شکر ... چهار حصه ... خوردن ... این ترکیب ... باشد ... رفع گردد و
این ترکیب را ... گویند نوع دیگر ... و ... و ... و ... و ...
بیا ... ...

حصه اول دوبرم ونڈی هریکی سه پل گرفته در یکدون آب انداخته بجوشانند و چون هشتم حصه آن بماند بجا بیخته بستانند و بعده طلق کشته چهار پل آهن که آنرا خور نظر کشته
بسونا مکهی کشته باشند مقدار شانزده پل بستانند و گندهک صاف کرده چهار پل و سیماب کشته دو پل و قند که سه شش پل اگر در مریض تندی غالب باشد و اگر
غالب بلغم باشد بجای قند شست پل شکر اندازند و گوگل صاف کرده دو پل و روغن ماده گاو هشت پل ستده و با جوش مذکور بطبخ که بختن شاید بپزند چون بطبخ
شود مقدار هشت پل شهد خالص نیز در آن اندازند و مقدار دو پل آهن سونامکهی کشته و سلاجیت صاف کرده دو پل و سونٹهه و فلفلین و ترپهله و داتون و بسفایج
و زیره سیاه و زیره سپید و دارچوب کهیر و تالیس پتر و کشنیز و ملهٹی و انکلی و سوت و کاکراسینگی و حتیره و تج و تیزج و دانه الایچی و ناکیسر و قرنفل و کنکول و جوزبویه
و انگور و خرما هریکی شش درم باریک آس کرده نیز در آن اندازند و بیامیزند و نگاه دارند این معجون آهن بالاتر از جمله معجونهای هست آهن و دافع جمله علتها
بیلامی و دفع هر نوع زحمتیکه بجو باشد بسیار نافع آید و این کریت و آماس و راجروگ و سبت و سنیات و تپ و ناآرزو طعام و قی و اسهال و زحمتهای شکم و درد
شکم و مهر و آلم بات و رکنبات و سوزاک بول و پرسیده سنگ مثانه و ریگ دفع کرده و اگر کسی این ترکیب را هم بخورد دیری ضعیف هیچ نوع گرداند و اگر کسی از جماع معطل
کنند مداومت این دارو کند همیشه بنده ماند باید که اول روز مقدار یکماشه با شهد و روغن گاو آمیخته بخورانند بعده یکان یکان حبه هر روز زیاده کنند تا به هشت ماشه
برسد با شرط هشتم از غذا و دال و گوشت جانوران آبی و جانورانیکه کرانه آب میباشند و از اشیائیکه بر سر نام آن حرف کاف باشد حذر باید بود و این معجون
بهندی انبرت لوه رساین نامند و این بالا برای دفع هر مرضیکه بر بندند نافع آید درین هیچ شک نیست **نوع دیگر** ترپهله و گلوی و بانسه و منده
و بیاره و سیلی و مغز چوب کهیر و بیست و بیله و بهارنگی و چیکرمول هریکی یکان پل گرفته و جو کوب کرده و یکدون آب انداخته بجوشانند تا آنکه هشتمی حصه
بماند نگاه بگیرند و در کلم لوه کره انرا نبسل و سونا مکهی کشته باشند ده پل و شکر شانزده پل بعده هشت پل شهد و سلاجیت اکنکلی و تج و کاکراسینگی و زرنگ
و پلپل و بهار و جستی و زیره و هریکی یکان پل و آمله و بلیله و بلیله و کشنیز و ترنج و پیپل گرد و ناکیسر هریکی شش درم بستانند و جمله را باریک آس کرده در آن اندازند
و مخلوط گردانند و دارو در چرب نگاه دارند و مقدار دو نیم درم روزینه خوردن دهند و بالای آن شیر ماده گاو و شوربای گوشت و دیگر طعامهای گران که زود هضم
کنند بخورانند این دوا اگر چه زحمت تباه شده باشد بامور راجروگ و سرفه زایل گرداند و این دارو کریت و پرمیو و سبت و تپ و تپ دق و بواسیر و آماس و بند بول
و سبت و سدد و نفخ شکم و خون که از دبر آید دور و ابیت را نیز دفع کنند برای چشم فایده تمام رسانند و فربهی و منی افزاید و خوشی حاصل کند و جمله علتها را زایل
گردانند و دیگر عقیده آنست که فایده رسانند و از سر نو خلل پیدا آید و گرسنگی و زور را افزاید و وجود سبک صاف شود و پرهیز از چیزهائیکه در انبرت رساین لازم
است درین ترکیب نیز همان گفته اند و این را بهندی کندکهاد لوه گویند اما باید که چون از عمل کردن علاجهای مختلف گرسنگی مریض زیاده شود و بلغم
زایل گردد و مرض برود باید که در مریض غلبه باد دست برای نفع آن نوع شیر بنا شکر بنوشانند و اگر شیر نزد دست نیاید شیر ماده گاو در پنج حصه آب
انداخته بجوشانند تا آنکه جمله آب سوخته شود و شیر خالص بماند آنگاه در آن شیر مقداری شکر انداخته بنوشانند و این غلبه باد زایل گردد و نیز باید دانست که
علاجهائیکه برای دفع تپ تلخه که آن نوع تپ را تپ جر نامند گفته شده است برای دفع کریت نیز در کار بهند نافع آید والله اعلم والحکم **فصل دهم**
در مرض راجروگ و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات مرض** مذکور بدانکه زحمت مذکور با نواع علل پیوسته میباشد و
بسیاری زحمتها پیش رو این زحمت اند بدین سبب الملتفت این مرض دور گردانیدن آن بغایت مشکلست و این مرض را بزبان هندی راجروگ از آن جهت
گویند که چندر نام راجه بود در ملک هند اولاً این زحمت او را شده بود و آن نسبت کرده بدان این مرض را راجروگ نامند و این مرض را رارگ بلرج
گویند از آن جهت که بادشاه جمیع امراض است و این مرض را سوکهیه هم نامند از آن جهت که هفت دهات را خشک میگرداند و کهی نیز نامند از آنکه
بزبان هندی عبارت از انتقاص است بواسطه این زحمت را بدین نام خوانند که قوت و قدرت مردم منتفی میگردد و این زحمت بعضی از این چهار چیز پیدا
میشود از سک بعده و جهی و ساهس و کهتاهن بیک بود و عبارت از نگاهداشتن یکی از بول و غایط و خراط و قازه و دوم چار نوع دلی و علسه و
گرسنگی و تشنگی و خواب است که بیان آن از جماع با کمال خواهش آن و جهی عبارت از نقصان دهات و ساهس عبارتست از مبتلا شدن بامر یکه

خارج از دو طاقت بود چنانچه کشیدن کمان زور و تیر و یکبارگی [illegible] عجالتست از خوردن طعام گاهی زیاده و گاهی کم از مقدار و از خوردن در وقت و غیر وقت و
طریق حدوث زحمت مذکور یعنی چهار چیز مذکور است که اول یکی از سبب زرد و سیاه [illegible] یکبار هر سه خلط فاسد میگردند و خصوصا بلغم که غلبه آن
از دیگر اخلاط زیاده شود و از آن منافذ خلاصه طعام مسدود شوند پس خلاصه طعام در تمام اندام سرایت نکند و از عدم سرایت خلاصه مذکور خون نقصان
یابد و از نقصان خون گوشت و از نقصان گوشت چربی و از نقصان چربی استخوان و از نقصان استخوان مغز استخوان و از نقصان مغز استخوان منی و از
نقصان منی اوج نقصان می پذیرد و زحمت مذکور پیدا میگردد یا آنکه از کثرت جماع منی نقصان شود و از نقصان منی مغز استخوان و از نقصان مغز استخوان
چربی و از نقصان چربی گوشت و از نقصان گوشت خون پس کم میگردد و زحمت مذکور پیدا میگردد و علامت این مرض که پیش از حدوث پیدا میشود این است
که دم پیدا آید و اندام درد کند و کف از دهن بیرون افتد و کام خشک گردد و قی آید و نقصان پذیرد و سستی که هیچ مستی [illegible] بسیاری خوردن رو نماید پس سرفه و تب [illegible]
پیدا شود و چشمها سفید شوند و رغبت خوردن گوشت بسیار شود و رغبت زنان شهوت [illegible] بسیار شود اگرچه مریض مذکور را منی نقصان شده است
و مریض مذکور در خواب بیند که بر زاغ و کرگس و بوزنه و طاوس و شاهین و طوطی خود را سوار بیند و آب حوضها و جویها را خشک و درختان جنگل را سوزان و شکسته نیز
در خواب بیند و علامت این مرض که بعد از حدوث پیدا آید این است که در پهلو و کتف درد بسیار خیزد و در کف دست و کف پای سوزش مثل آتش پیدا آید و نوعی
از تپ که [illegible] پیدا آید یک [illegible] حادث گردد و اگر درین زحمت غلبه باد زیاده بود علامتش این است که آواز حلق تباه شود و درد پهلو و کتف بسیار شود
و در سر [illegible] پیدا آید و اگر غلبه صفرا زیاده بود تپ و تاپ بسیار شود و اسهال بود و خوی یا خون افتد و اگر غلبه بلغم افزون باشد [illegible]
شود و آرزو بر طعام نباشد و سرفه پیدا آید و گلو افتد و اگر در مریض مذکور سه زیاده چیز که علامات غلبه هر سه خلط اند باشند یا از جمله آن سرفه [illegible] بسیار و درد
پهلو و تباهی آواز حلق و نا آرزوی طعام و تپ که آن شش اند بوند یا از جمله آن تپ و سرفه و افتادن خوی مخلوط بخون که این سه اند باشند [illegible]
مریض سخت کم افتاده باشد [illegible] مذکور را دوا بود و اگر با وجود این علامات قوت [illegible] مریض سخت نقصان پذیرفته باشد بد حال گردد [illegible]
بسیار خورد و روز بروز لاغر شود و [illegible] پس [illegible] شود و آرزو بر طعام نکند [illegible]
نوعی از زحمت [illegible] بسیار کند ولی [illegible] و علاج برای مریض مذکور باید کرد که حواس خمس [illegible] بر جای باشد
و [illegible] بود [illegible] طبیب [illegible] زحمت مذکور از بسیار جماع کردن و از بسیاری اندوه و از پیری و ماندگشتن بزور کردن و از سبب بسیار راه رفتن [illegible]
ضعف جراحت و [illegible] و ترقیدن درون سینه شود علامات هر یکی ازین انواع مذکور گفته می آید بدانکه اگر از کثرت جماع این زحمت حادث شود و
نشانهای نقصان منی که بالا گفته شده است پیدا آید و از نقصان منی دیگر دهاتها نیز بترتیب کم گردند و اندام مریض مذکور زرد و خشک گردد و اگر از
اندوه بود [illegible] گردد و غایه [illegible] بسیار آید و [illegible] نشانهای نقصان منی دیگر هم علامات راجروگ که از کثرت جماع حادث میگردند پیدا
آیند و اگر از سبب پیری حادث شود مریض مذکور لاغر گردد و حرکت و کار کردن نتواند و بلرزد و آرزو بر طعام نکند و آواز حلقش مانند آواز [illegible] شکسته آید
و بلغم از حلقش [illegible] باشد و بلغم مذکور را [illegible] انداختن خواهد [illegible] چیزی بیرون نیفتد و اندام گران باشد و هیچ چیز خوش نیاید و آب از دهن و بینی روان
شود و اندام خشک گردد و عقل [illegible] حواس خمس نقصان شوند و اگر زحمت مذکور از بسیار راه رفتن حادث شود تن خشک و سست گردد و پوست اندام
درشت و خشن گردد [illegible] شود [illegible] و گلو خشک شوند و اگر از زور کردن و کار قوت زحمت مذکور پیدا آید اکثر نشانهای همین نشانهای راجروگ که از
بسیار راه رفتن شود باشد و جمله علامات [illegible] ترقیدن سینه تیز باشد و اگر از جراحت یا [illegible] خون بسیار [illegible] مریض مذکور را [illegible] بسیار باشد و
طعام [illegible] راجروگ مذکور [illegible] پیدا آید [illegible] و اگر [illegible] ترقیدن درون سینه [illegible] چنانچه کشیدن کمان زور و سخت و برداشتن بار گران
و کشتی گرفتن [illegible] سخت [illegible] کردن و بسیار راه رفتن و بسیار [illegible]
کردن و بسیار [illegible] ورزش کردن و بسیار جماع کردن و خوردن طعام خشک اندک و مانند این کارها کردن زحمت راجروگ که آن را [illegible] گویند

پیدا آیند و علامات او آنست که سینه چنان درد کند گویا که شکافته و سوخته میشود و درد پهلو و درد جگر دور جهد و خشک گردد و بلرزد و سستی و زور و خوبی رنگ تن و گرسنگی
روز بروز کم گردد و تپ پیدا شود و اندام درد کند و در حست و خوشی نماند و کف سیاه وام و زرد وام با بوی زشت گاهی غلیظ و با گره بلغم و گاهی تنک با خون از
دهن کرات و مرات برون افتد و اسهال شود و این علامات پیش از حدوث مرض مذکور با غلبه صفرا باشد و بعد از حدوثش با غلبه باشند و اگر درین مرض در
سینه درد و جگر درد و خون قی شود و سرفه حدوث نماید و مریض لاغر گردد و بول با خون آمیخته کند و درد پشت و پهلو نیز درد باشد و لیکن جمله نشانهای مذکوره با
نباشند و مریض را بدو گرسنگی باشد و در حست مذکور حدیث العهد بود نشانهای داروی باشد بعنایت الله تعالی زائل گردد و اگر علامات مذکوره با غلبه بوند
جمله بر عکس باشند پس مرض مذکور دوا پذیر نباشد او را در کنف حفظ خدای تعالی حواله بکنند و او را از مرگ او خبر کنند که غم آخرت بخورد و اگر راجروگی جوان باشد
اگر چه طبیب حاذق او را علاج کند مریض مذکور از هزار روز زیاده نزید **قسم دوم در علاج مرض مذکور** بدانکه اگر دل مریض بر دست خود باشد و گرسنگی نیک
بود و فربه نیز باشد و قوی و تن آور بود باید که بار روغنهای گلگی سال بر تاوکن روغن بز و پیش بپزند و مریض مذکور را بخورانند تا اندامش و معده اش چرب گردد
بعده بعلاج زهر قی و اسهال بکنانند و ناس نیز بدهند و غذای مریض مذکور از جو و گندم و برنج سال باشد و برای گوشت بسازند و اگر گرسنگی مریض را زیاده
بود در همهایکه بسبب راجروگ پیدا آیند عادت شده باشند غذائی دهند که فربه گرداند و مرض را نیز زائل کننده باشند چنانکه گوشت زاغ و بوم و
دیگر و خراطین و مار و شیر و سوسمار و شاهین و موش و کرکس و دیگر حیوانات که گوشت خوار اند یا خزنده باشند لیکن گوشت جانوران مذکوره را با روغن
سرشف و نمک سنگ و دیگر حوائج بهر طریق که خوب پخته شود بپزند و بخورانند و نیز باید که مریض مذکور را نوعی این گوشت بخورانند که او درین معنی آگاه
نباشد بلکه مثلا اگر گوشت زاغ بدهند بگویند که گوشت دراج سیاه است و اگر گوشت مار بدهند گویند که گوشت ماهی بام است همچنین اعضا و گوشت
حیوانات دیگر بکنند تا مریض را کراهت بخاطر نیاید و شربت از شت ساخته بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** جو در شیر بز و جوش کلوی و کاک که هر دو را برابر
گرفته باشند بجوشانند و یک شب بدارند و بعده خشک کرده سایند و از ان جو آرد سازند پس از ان آرد طعام ساخته بخورانند و اگر مریض مذکور لاغر بود
باید که در آن تمام برنج روغن بز و پیش اندازند و بنوشانند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین و جاب و نبرنگ هر سه را بتساوی شده و باریک آس کرده با شهد و روغن
ستور خوردن دهند **نوع دیگر** چهار انگ گوشت خوار اند گوشت ایشان را بجوشانند و بجوش مذکور روغن بز بپزند چون پخته شود با شهد و سحیق پلپل و ماز
بخورانند **نوع دیگر** انگوره شکر و پلپل و ماز هر سه را برابر گرفته و آس کرده با شهد و روغن کنجد آمیخته بلیسانند **نوع دیگر** پوست بیخ اسگند و کنجد سیاه
و ماش هر سه را بتساوی گرفته و باریک آس کرده از ان نان بپزند با شهد و روغن بز خوردن دهند مریض مذکور صحت یابد و فربه گردد **نوع دیگر** در شیر
بیخ اسگند را انداخته و بطریقیکه شیر را یاد داده و جوشانیده در فصل تپ گفته شده جوشانیده بنوشانند و یا از شیر مذکور روغن بکشند و آن را با شکر آمیخته در وقت
نهار بنوشانند و بالای آن شیر با شکر آمیخته بنوشانند **نوع دیگر** پوست بیخ اسگند و جو و که هر یکه لعل و سپید هر همه را بتساوی گرفته و آس کرده و از ان اشنه
ساخته بر تمام وجود مریض مذکور بمالند **نوع دیگر** بانسه را با بیخ و برگ و شاخ گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را با روغن گاو بپزند و گلهای
بانسه را نیز با آب آس کرده و سحیق تر ساخته اندازند و با آتش نرم بپزند چون روغن صرف بماند آن را با شهد خوردن دهند و لیکن مریض مذکور را باید که
از مضرات پرهیز کنند و ازین حسب راجروگ و دسته و بیلروگ نیز دفع گردد **نوع دیگر** دسمول و برن و کرنج و بلادر و بیل و سبکهپر لعل و سپید جو و تهی
و کنار و سهارنگی و پابهی و چتره و سولف هر همه را بتساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده جوش بگیرند و در روغن ماده گاو که چهارم حصه آن باشد
بیندازند بعده پلپله و جاب و چتره و دیودار و نمک سنگ هر همه را بتساوی گرفته و با آب آس کرده و سحیق تر ساخته نیز اندازند و بپزند چون پخته شود
مقدار یک روزینه خوردن دهند ازین نیز مرض راجروگ و پرمیو نیز دفع گردد **نوع دیگر** شیر را در شیر انداخته بجوشانند و بخورانند لیکن اول را
در انک انک بخورانند و بیشتر هر روزی بتدریج زیاده گردانند **نوع دیگر** اگر پلپل هزار دو یا بیخ گلشکری در شیر انداخته و جوشانیده بطریق سیر
مذکور بخورانند مقدار که سیر مذکور حاصل آید **نوع دیگر** سلاجیت صاف کرده مریض مذکور را بخورانند صحت یابد اکنون چند دارو برای

زحمت مذکور از طب نکسین نوشته گفته می آید بدانکه اگر مریض مذکور فربه باشد و غلبهٔ اخلاط فاسد در وی بسیار بود اول آنرا به پنج تدبیر فایده کرد یعنی قی و اسهال
و حقنه و ناس و نوشانیدن دود و داروی چون ازین تدبیرها درون مریض مذکور صاف شود بعده اسهال داروی کنند و اگر مریض مذکور لاغر باشد این تدبیرها
نباید کرد و اگر بلاک گردد زیرا چه بدین تدبیرها منی کم می ماند و قوت همگی بسبب منی است چون منی کم شود مریض لاغر و سست بی قوت گردد و حیات که مربوط
بقوتست همگی زائل گردد نوع دیگر پیپل دراز و جو و کلتهی و رسندی و انار و آمله هر یک را مساوی که حمله یک حصه باشد و گوشت بز نر دو حصه حمله یکجا کرده در هشت حصه
آب انداخته بجوشانند و چون یک حصه بماند صاف کرده جوش مذکور بگیرند و در آن روغن گاو انداخته بپزند چون پخته شود روزینه بمقداری بخورانند از این زحمت
راجروگ و بهر شش نوع پینس دفع گردد و این جوش را بهندی کهرناک جوکهه گویند نوع دیگر گوشت یوزنه خشک ساخته و آس کرده و در شیر بز
انداخته روزینه بنوشانند از این زحمت مذکور اگرچه قوی باشد فی الحال برود مجربست و اگر همچنین گوشت آهو یا گوشت بز نر را با شیر بز خوردن دهند
نیز صحت یابد نوع دیگر دیمول و بریاره و اسن بهکرمول و دیودار و سنهی هر یک را مساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند بعده جوش را بجای بخته مریض را
بنوشانند از این زحمت مذکور که بادسه و سرفه و درد پهلو و درد سر باشد دفع گردد نوع دیگر پوست ارجن و پوست بیخ گاشکری و تخم کونچ این هر سه را
مساوی گرفته و آس کرده در شیر ماده گاو بپزند و در آن روغن زرد و شهد و شکر انداخته بنوشانند نوع دیگر سرین و کدمبه و بیدانجیر و بانسه و جیونک و کهمک
و حسناک و بجوان و توراول و بلائی کند و بنفسه و کتائی خورد و کتائی بزرگ و بینه و هاسینکی و منکونی و ماشونی و کونچه و بریاره هر یک را برابر گرفته در شیر
یا آب آس کرده بخورانند مریض مذکور نیکو شود و اگر بدین ادویه روغن پخته بخورانند صحت شود نوع دیگر دیمول و پیپل دراز و کشنیز و رسندی و بیخ هر یک را برابر
گرفته بجوشانند ... جوش سحیق تج و تیزج و دانه الاچی خرد ... انداخته بنوشانند نوع دیگر مریض را باید که گوشت ... و روغن بز نر با شیر بخوراند و گوسپندان را بخراند
و در مسکن گوسپندان نشیند زحمت کوفته شود نوع دیگر شش درم لک را با آب بز ده آس کرده روزینه بنوشانند از این نقصان خون دفع شود نوع دیگر جیونتی و
... سنکند و خار باز کونه و ... و بریاره و بلائی کند و شتاور و بیخ کتان و ... و بجد هر یکی آمن کشته هر یک را مساوی گرفته آس کنند با آن حصه جو با میزند
در روزینه با شهد خورانند ... بطریق ... اندام مریض بحال از این مریض مذکور قوی و فربه گردد و این علاج را بهندی جیونتیادا ولیه نامند نوع دیگر شکر تری
یک چند و نسلوچن دو چند و پیپل دراز سه چند و دانه الاچی خرد چهار چند و تج پنج چند بگیرند و باریک آس کرده با شهد و روغن ماده گاو دلیسانند از این
... سرفه و تپ و درد پهلو و نقصان گرسنگی و ناآرزوی طعام و سوزش دست و پا و برآمدن خون که از راه دهن باشد دفع شود و اعدا که مزه از زبان رفته
باشد نیز ازین باز آید و این معجون را ستیوپلادی چورن گویند نوع دیگر تالیستر یک چند و فلفل گرد دو چند و سندی سه چند و پیپل دراز چهار چند و
نسلوچن پنج چند و تج و تیزج از هر یکی نیم تالیستر هشت چند از پیپل دراز شکر تری بستانند و حمله را آس کرده و آمیخته بدارند و مقداری روزینه خوردن دهند
ازین ... سرفه و ناآرزوی طعام و مرض دل و پندروگ و سنگرهنی و گهروک و تپ و درد ... شکم و صد دنبها و شکم حمله دفع شوند و گرسنگی افزاید و اگر از شکر
جلاب کنند و در آن سحیق داروهای مذکور انداخته غلولها بندند از سحیق سابق سبکتر باشد و این معجون را بهندی تالیسادی چورن گویند نوع دیگر تالیستر
و ... سندی و فلفلین و دانه انار و تیزج هر یکی یکان پل و اجمود و کبابه و دهجایی و البیت و پیلمول و دبرنگ و ناگکیسر و چاب و ... و کشنیز هر یک
و تج و تیزج و دانه الاچی خرد و نسلوچن هر یکی ربع پل بستانند و آس کرده با شکر تری که دو چند حمله داروها باشد آمیخته بدارند و مقداری روزینه خوردن دهند
ازین پینس و دق و علت دل و ... که نوعی از زحمت باد است و سوزاک بول و ... اندام و ... و ... نوع زحمت باد و ... نوع زحمت
... بیست نوع علت بلغم و سه یازده نوع علت گلو و تپ و درد ناسور و ... و تباهی آواز حلق و درد ... دفع شوند و این معجون را بهندی
مهاتالیسادی چورن گویند نوع دیگر کافور و جودانه و تج و تیزج و ... و جوزبویه هر یکی یک چند و ... فلفل دو چند و ناگکیسر سه چند و پیپل گرد چهار چند
و پیپل دراز پنج چند و سندی شش چند بستانند و حمله را باریک آس کرده و ... حمله دو به شکر تری بیامیزند و مقداری روزینه خوردن دهند
برای ضعف دل این معجون مفرح و مقویست و زحمت دق و سرفه و تباهی آواز حلق و دمه و گلو ... و ... در ... گلو دفع گردد و سرکه این معجون را

مهاتالیسادی چورن

تنها خوردن نتوانند با طعام آمیخته بخورانند و این را بهنسکے کپورادچورن نامند نوع دیگر سمیق جوز بویه دهنگ و چیتره و تگر و لنگی و نالیستر و سندهی و
صندل و قرنفل و زیره سیاه و هلیله و کافور و آمله و فلفلین و بسباسه و تج و تیزج و دانه الایچی خرد و ناگیسر هر یکی سه درم و بنگ هفت پل و بمقدار جمله دارو با شکر
بیامیزند و بمقدار روزینه خوردن دهند ازین سرفه و دق و دمه و نقصان گرسنگی و جمله علتهای باد و بلغم دفع شود و این معجون را جاتیادچورن نامند
نوع دیگر کاکراسینگی و ارجن و اسگنده و ناکیلا و پهکرمول و گاوی جمله باستسائے گرفته و جمله داروها تالیسادچورن که قبل ازین مسطور شده است یکجا کرده
آس کنند و با روغن ستو و شهد بلیسانند ازین راجروگ دفع شود و این معجون را سنکادچورن گویند نوع دیگر شیر دجوش بانسه و نم و گلوے
و کتائی بستانند و در آن روغن ماده گاو بیندازند و اسگنده و گلشاپی و ارجن و پیپل دراز و پهلول و جابت چیتره و سندهی و پهکرمول هر همه باستسائے گرفته
و با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بمقدار روزینه بخورانند ازین راجروگ بزودی زائل گردد و این روغن را بانساد گهرت نامند نوع دیگر
بریارا و سرول و بلائی کند و آمله هر همه باستسائے گرفته بجوشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو بیندازند و نیز داروهای مذکوره و نمک سنگ را با آب آس کرده
اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و ازین روغن ناس دهند و این روغن را بلادگهرت گویند سمیق ترازان خرما و مرهری ملهٹی و پهالسه پیپل دراز
روغن گاو پخته بخورانند ازین تپ و فنادگی گلو و سرفه و دمه راجروگ دفع شوند و این روغن را کهرجوراد گهرت گویند نوع دیگر دانه الایچی خرد و
اجمود و ترپهله و سارچوب کهیسارچوب نم و آسن سارچوب سال و بربنگ و بلادر و چیتره و سندهی و فلفلین و موتهه و ارهری هر همه ابرابر گرفته و جوکوب
کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند ازین جوش مقدار یک آدهک در مقدار یک سیتهه روغن ماده گاو انداخته بپزند چون پخته شود مقدار سی پل شکر
سفید و شش پل سمیق بنسلوچن و دو چند از روغن مذکور شهد خالص در آن انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و روزینه نهار یک پل بلیسانند و بالای آن
شیر ماده گاو بنوشانند ازین دارو عقل و عمر بیفزاید و فساد سه خلط دفع شود و زحمت راجروگ و سندی اندام دهکنند برود و در خوردن روغن مذکور
از هیچ چیز پرهیز شرط نیست اگر این دارو مدام خورند ضعف پیری اثر نکند و این روغن را بهندے ابلامنتهه گهرت نامند نوع دیگر جوائن و تریک
و سندهی و البیت و دانه انار و کنار و آمله هر یکی سه گان درم و کشنیز و نمک سونچل و زیره و تج هر یکی یک نیم درم و صد یک عدد پیپل دراز که درست باشد
و دو صد عدد پیپل گرد بگیرند و آس کرده و در آن مقدار چهل و هشت درم شکر سپید اندازند و چورن سازند و بمقدار روزینه خوردن دهند ازین دهن و
زبان صاف شود و دل را نفع رسد و آرزوی طعام پیدا آید و زحمتهای دل و سینه و درد پهلو و اسهال و نفخ شکم و دمه و سرفه و بواسیر و سنگرهنی جملگی دفع گردند
و این را بهندے جوائنی کهمادو چورن گویند نوع دیگر گلوی و کلیسیر و پهکرمول خورد و بریارا و بانسه از هر یکی ده پل بگیرند و جوکوب کرده در چهار چند
آب بجوشانند چون یک حصه بماند در روغن که یک سیتهه باشد اندازند و پیپل دراز و صندل و ملهٹی و لود و بالا و آمیر و پیر او پارهی و جرایته و ترایمان و
نیلوفر قمری که گلها او کبود میشود و موتهه و اندرجو و سندهی و کٹکی و جاسا و تج و تیزج و بیخ بانسه هر یک شش ماشگان درم بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند
و چهار چند از روغن مذکور شیر بز نیز یار کنند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه بخورانند ازین راجروگ که قوی باشد و نیز تپ که از
غلبه هر سه خلط شده و دمه و سرفه و لاغری که از سبب جراحت شده باشد و تاپاک دفع گردد و این روغن را امرتاد گهرت گویند نوع دیگر
جیونتی و ملهٹی و انگور و اندرجو و کچور و پهکرمول و کٹائی خورد و گوکهرو و بریارا و نیلوفر قمری که گلهای او کبود میباشد و تخم آمله و ترایمان و جوانسا
و پیپل دراز هر همه باستسائے گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو بیندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه خوردن دهند ازین جمله
علتها که از راجروگ حادث گردیده باشد جملگی دفع شوند و این را جونتیاد گهرت نامند نوع دیگر گوشت بز جوان مقدار صد پل در [illegible] چند
آب انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند در یک سیتهه روغن ماده گاو اندازند و رده و برده و میده و مها میده و جیوک و رکهبهک و کاکولی و کهیر کاکولے
هر یکی سه یک پل گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود و سره گردد یعنی بجا به پخته صاف کرده بستانند و آنگاه مقدار هشت
پل مصری و چهار پل شهد در آن انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و بوقت صبح مقدار یک پل خوردن دهند ازین راجروگ اگرچه سخت شده

قوی بوده باشد بتدریج دفع شود و زور و گوشت و منی و هفت دهات روز بروز افزون گردند و گرسنگی زیاده گردد و این روغن را بهندی جهادکلاد گهرت گویند
نوع دیگر دسمول را جوکوب کرده بجوشانند و یک سیر ستهه جوش ماند و یک پاستهه جوش گوشت بز و یک سیر ستهه شیر ماده گاو و این جمله را در یک سیر ستهه روغن ماده گاو
اندازند بعده بر یار آب سائیده و سحیق تر ساخته نیز اندازند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند راجروگ که از سیدن زخم حادث شده باشد از
خوردن این روغن چنگی دور شود و از این دمه و سرفه نیز دفع شود و این روغن را بهندی بلا کربهه گهرت نامند نوع دیگر صندل و بالا و نکهه و کوتهه
و ملهٹی و جهیوک و پدماکه و مجیٹهه و چوب ناز و دلو دارو و کچور و دانه الایچی خرد و ناگ کیسر و ترج و ملیٹه و انکنی و چهر و نکول و برنگ و موتهه و زرد چوب
و دار بلد و کلینسر و کٹکی و قرنفل و عود و زعفران و تیج و دنیکا و نلکا هر همه مساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن کنجد بپزند که چهار چند از روغن مذکور
آب جغرات نیز اندازند و شیره لک خام که برابر روغن مذکور باشد نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بدارند و وقت حاجت بمقداری بر اندام مریض بمالند از این
باد صرع و تپ و راجروگ و جمله انواع درد شکم دفع گردد و از این خوبی اندام نیز حاصل آید و عمر دراز شود و نیز آنکس که این روغن را بر اندام خود مالد خلائق او را
دوست دارند و این روغن را بهندی چندنادتیل گویند نوع دیگر در پنج سیر روغن کنجد شیر ماده گاو که مقدار چهار چند روغن مذکور بوده باشد بپزند اندازند
و سحیق از ان ملهٹی نیز انداخته بآتش نرم بپزند چون پخته شود بجای پخته بستانند باز در روغن مذکور دیگر شیر و سحیق تر بر مقدار اول بیندازند و بپزند بجای پخته
بستانند و همچنین سحیق تر و شیر بمقداری که در اول کرت انداخته بودند نیز در روغن مذکور بیندازند و بپزند تا صد بار همچنین بپزند آنگاه نگاه دارند و بمقداری که مریض
مذکور را بنوشانند و بر اندامش نیز طلا کنند و در بینی او چکانند از این جمله علتها و راجروگ نیز دفع گردد و این روغن را ستیاد تیل گویند و اگر مریض مذکور را تپ و
تاپاک بوده و لاغر باشد آنرا الاجهیادتیل که در فصل علاج زحمت سحگان گفته شده است استعمال باید کرد نوع دیگر بیخ اسگند و سونف و کهار و بادل و سر یارا
و منکونی و ماشونی و ماکهیرنی و هر دو جنس پیل و ماز و خسک و هر دو کٹائی و کاکراسینگی و سم آمله و انگور و جونتی و پهکرمول و بحود و بلیله و گلوی و رده و بره و چوک
و رکهیمک و کچور و موتهه و کدهیرنه و میده و مهامیده و دانه الایچی خرد و مهابهول و صندل و بدارکند و بیخ بانسه و کاکولی و کهیرکاکولی و کاجینکهیا هر یک
مساوی گرفته و جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بپزند و پانصد عدد آمله پخته که هر یک بوزن یک و نیم درم باشد نیز باندازند و بجوشانند چون بدانند که شیره
دارو ها بیرون آمده و آمله ها جوشیده شده اند آنگاه فرود آرند و آمله ها کشیده بدارند و شیره باقی دارو ها شکلیده بستانند و هسته ها از آمله های مذکوره دور کرده در
شش پل روغن کنجد بریان کنند لیکن نرم بریان کنند چنانکه سوخته نگردد پس جوش دارو های مذکوره پنجاه پل شکر سفید انداخته جلاب کنند پس آمله های
مذکوره در جلاب اندازند و بپزند چون غلیظ شود فرود آورده سرد کنند پس بمقدار شش پل شهد و چهار پل سحیق بنسلوچن و چهار پل پیپل و ماز و یک پل ناگ کیسر
و تیج و پترج و دانه الایچی خرد هر یک باریک ساخته آس کرده نگاه دارند و مریض مذکور را بهار بخورانند و طعام معتاد نیز بخورانند این معجون رسایی است پیری را دفع
گرداند و از این دمه و سرفه و لاغری که به سبب ریدن زخم شده باشد دفع گردد و پیر و خورد کس را فربه کند و آواز حلق که تباه شده باشد نیک شود و علامات دل و
سینه و سرخبار و زردی رنگ و تشنگی و درد مهای بول و علتهای منی دفع گردد و عقل و حفظ و خوبی رنگ اندام و عمر و زور و قوت باه افزاید و حواس خمس قوی
تیز گردند و اگر شخصی پیر خانه برآرد که در آن خانه خلل باد نباشد و در آن بماند و هیچ اندیشه را بر خود راه ندهد بعده این دارو بخورد پیری برود و موی سفید سیاه
گردد و از سر جوان شود و این علاج را بهندی جون برسا اولیه گویند نوع دیگر لک خام با شیر ماده گاو آس کنند و شهد در آن انداخته بنوشانند
و بعد هضم شدن دارو برنج پخته از ان شالی سال با شیر ماده گاو خوردن دهند از این راجروگ که از سبب تیغ زدن سینه حادث گردد و آزار او نیز
دفع شود و اگر مریض را درد پهلو و مثانه و غایت تلخه و نقصان گرسنگی باشد لک خام را با شراب بنوشانند مفید باشد و نیز از جهت دفع زحمت مذکور
موتهه و اتیس و پاتهی و کرا هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده با شراب بنوشانند مفید بود نوع دیگر [illegible] شیر ماده گاو جوشانیده بنوشانند
بعد از ان دسمول را در شیر ماده گاو جوشانیده و سرد کرده از آن شیر جغرات سازند و روغن از آن کشیده بستانند و روغن مذکور شهد و پیپل انداخته بلیسانند
از این آواز حلق نیک شود و راجروگ و دمه و سرفه و درد پهلو و درد سر و دق نیز دفع گردد و این علاج را دسمول سرت کهیر گهرت گویند نوع دیگر

پیپل دراز و پیلاپل و چاب و چیته و سونت و جوا کهار هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو که چهار چندان باشد بینداز[ند] و شیر گاو که چهار چند از
روغن مذکور باشد نیز بیندازند و بآتش نرم بپزند چون سرد شود دران شهد اندازند و بخورانند ازین آواز حلق نیک شود و راجروگ نیز دفع گردد و این روغن را
کهرتک کهرت نامند **نوع دیگر** ملهتی و برپارا و گلوی و نیجپول خورد همه را و صندل در دیگ سی کنند و و چهار چند آب انداخته بجوشانند تا آنکه پخته
بماند آنگاه بجا بیخته جوش مذکور بستانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو که یک اونک شش با باندازند و شیر ماده گاو که چهار چند روغن ماده گاو باشد و شیره املی
و شیره بلائی کند و شیره نیشکر که هر یکی بمقدار روغن مذکور باشد نیز باندازند و سحیق ترازان جیونتی کن ساخته نیز باندازند و بپزند چون پخته شود بمقدار روزینه
خوردن و سهند ازین راجروگ با جمیع علتها یکه با توابع آن اند دفع گردند و این روغن را پاراسر کهرت گویند **نوع دیگر** خسک و جوانسته و منکونی و
ماشونی و مهساکنی و نیهون و ماکهپرنی و پیرا هر یک یکان پل گرفته و در ده چند آب انداخته بجوشانند چون یکچند بماند بگیرند و در یک سیر تهه روغن گاو
باندازند و دو چند از روغن مذکور شیر بز نیز اندازند و کچوره و پهکرمول و پیپل دراز و ترایمان و هم آمله و جرایته و کنتلی و اندرجو و کلیسه هر یک یک تنکه نیم سم با آب سا[ئیده]
نیز اندازند چون پخته شود بمقدار روزینه خوردن و سهند ازین تپ و تا پاک و دوران سر و راجروگ و درد پهلو و سرفه و دکشف و تشنگی و قی و امتیسار هم دفع گردد
و این روغن را گوکهرادکهرت نامند **نوع دیگر** یک سیر تهه شیره بانسه و لیست و چهار درم سحیق پیپل دراز و بست و چهار درم روغن ماده گاو و نود و شش
درم شکر همه را یکجا کرده بآتش نرم بپزند چون سرد شود دران نود و شش درم شهد انداخته نگاه دارند و بمقدار روزینه بلیسانند ازین نیز راجروگ و سرفه و دمه
و رکهپت و تپ و درد پهلو و درد دل دفع شود و این را بانسا اولیه گویند **نوع دیگر** برپارا و اسگنده و نکها رد و اول و گدپهر نه همه را متساوی گرفته و آس
کرده با شیر ماده گاو بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** ناغالاچی خورد و ترج و تج و انگور و پیپل دراز هر یکی شش گان درم و شکر تری و ملهتی و خرما
هر یکی دوازده گان درم همه را باریک آس کرده با شهد آمیخته یکان یکان درم را غلولها بندند و یکی روزینه خوردن و سهند ازین زحمت مذکور و دمه و سرفه
و تپ و پهکهاک و رکهپت و قی و بیهوشی و مستی که بجهت مستی بسیار خوردن میباشد و دوران سر و روانی خون که از دهن باشد و تشنگی و درد پهلو و ناآرزوی طعام و بیه[وده]
ماندگی هر همه زائل و دفع گردند و خوشی و آرام حاصل آید و تاب منی افزاید و این علاج را ایلادکتکی گویند **نوع دیگر** سه روغن ماده گاو و جوش ملهتی و گلشکری
باندازند و دو دوی پیپل دراز و چیته هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بمقدار روزینه بخورانند **نوع دیگر** روغن با جوش
برپارا و گلشکری و از جن سحیق ترازان ملهتی بپزند چون پخته شود بمقدار روزینه بخورانند ازین علت سینه و از رکهپت و کیتبت و باد دفع گردد
و این روغن را بهنپدی بالاکهرت نامند **نوع دیگر** در ابتدای سرما گلشکری را بوقت سحرگاه میکه ماه در تکیه کمتر باشد کند یده بیارند و در خانه برارند
که دران دخل زنان نباشد در روز اول مقدار سه درم گرفته و آس کرده با شیر ماده گاو بنوشانند و مقدار سه درم هر روز زیاده کنند تا هفت روز چون هفتم روز
مقدار بست و چهار درم باشد بعده زیاده نکنند همین بست و چهار درم بوزینه بخورانند و بس آن مقدار که نوشیدن تواند بنوشانند و بجز شیر چیزی دیگر
نخورانند و نیز مریض مذکور را باید که از جماع پرهیز کند بلکه در خانه بماند که اصلا در آنجا دخل زنان نباشد و اکثر طبیبان حاذق این علاج را رسا این گویند و ازین
دارو زحمت پیری نیز دفع گردد و شکنج اندام مرتفع شود و عمر دراز گردد و فربهی حاصل آید و اگر چه دو زحمت راجروگ و توابع آن که سخت زشت اند اگر پیدا آمده
باشند جملگی دفع شوند و این علاج را تا کیلا ابده گویند **نوع دیگر** خسک و اسگنده هر دو را متساوی گرفته در شیر بز انداخته و با شهد یکجا کرده بخورانند ازین
زحمت مذکور و تپ زائل گردد **نوع دیگر** پیپل دراز و کاکراسینگی هر دو را با بیخ و برگ و شاخ و بار و بارکشائی و بالکهان بید و بادل و دیودار و خشک املیه
هر یکی یکان درم و بیخ کنار یک سار اوک و بیخ وانتن و بیخ چیته هر یکی بیست و پنج پل بستانند و همه را جوکوب کرده در آبیکه چهار چندان باشد بجوشانند چون
نیمی آن بماند بجا بیخته بستانند بعده در آوند چوب که آنرا بر روغن و شهد طلا کرده باشند جوش مذکور باندازند و دو بیست پل شکر و دو بیست پل براوه آهن و
برنگ و پیپل و ... دیودار و انگور و املیسا و کمال [illegible] و تخم با ... بنگ و سونف و هم و چوتی هر یک یکان پل و سار چوب کهیر که آنرا با سنگ آس کرده بریده باشند و چهار
پل دیودار و چهار پل ... تهه و شهد آوند مذکور نیز اندازند و مهر کرده زیر کاهکت برارند بعد از پانزدهم روز بیرون آرند و زور و گرسنگی مریض دیده در قسمت [illegible]

نوشانیدن شروع بکنانند و ازین راجروگ و سرفه و تپ و پیهه و سیت و گوله و نقصان گرسنگی و برص و سنگ مثانه و بدبوی دهن و زیادتی خصیه و علت گلو و علت سینه
و زشتی خون حیض دفع گردد و این را ملیولا داسو گویند نوع دیگر انگور یک پرستهه و ملهتی بست پل هر دو را در آبی که چهار چند حمله دارد ها باشد انداخته
بجوشانند چون یک حصه بماند بجا بهنچته بستانند و جوش مذکور را در یک پرستهه روغن ماده گاو اندازند بعده ملهتی و دیگر انگور هر یکی یک پل و تلبیل دراز دو پل با
آب آس کرده اندازند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین کهیروک که از رسیدن
زخم حادث شده باشد و غلبهٔ باد و بلغم که تپ آورده باشد و دمه و آماسهای زهر و بهیک و زشتی خون حیض و رکتپت حمله دفع شوند و فربهی حاصل آرد و این روغن را
درا کهیا دکهرت نامند نوع دیگر شیر ماده گاو و شیرهٔ آمله و شیرهٔ بلائی کند و شیرهٔ نیشکر و شیرهٔ دیگر درختان که شیر دار باشند هر یکی را بمقدار روغن ماده گاو
بستانند و دران بیندازند و انگور و صندل و عود و کتیجندن و آسیر و شکر تری و گل نیلوفر سپید و نیلوفر تری هر یکی یک درم گرفته در آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون
پخته شود فرود آرند و سرد کرده مقدار هشت پل شهد و پنجاه پل شکر را در آن بیامیزند و تج و دانهٔ الایچی خورد و ناگکیسر هر یکی شش درم گرفته آس کرده نیز
پاک کنند و نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند و بالای آن شیر و گوشت بخورانند ازین رحمت مذکور و رکتپت و تشنگی و نا آرزوی طعام و دمه و سرفه و غشی
و بیهوشی و سوزاک بول و تپ دفع گردد و زور افزاید و آرزو بر طعام شود و این روغن را انبرت پلاس گویند الکنون چند رس از طب رس رتناگر و
چنتامن گفته می آید زیبق پاک کرده و گندهک صاف کرده و زر گشته و سونامکهی صاف کرده و برادهٔ آهن هر همه را مساوی گرفته یکجا کرده با شیرهٔ کچنار چهار
پاس کهرل کنند و خشک کرده با شیرهٔ مذکور سحق کنند همچنین تسقیه داده خشک کرده پس در میان شورا به انداخته و مهر کرده و خشک کرده در پاجک دشتی
پخت بدهند چون خود سرد شود کشیده دارند مذکور بگیرند بعده آن مقدار که حمله دارد ها باشد صلاحیت شده کرده بیامیزند و مقدار یک ماشه روزینه بخورانند و
بالای آن سندهی و فلفلین آس کرده با شهد بلیسانند ازین راجروگ دفع شود و این را سنجا اهرت نامند نوع دیگر زر گشته یک حصه و سیماب شده
دو حصه و مروارید صاف دو حصه بمقدار وزن این هر سه ادویه گندهک صاف بگیرند و چهارم حصه سیماب سهاگه بستانند و در کهرل انداخته با سرکه
لیمو کهرل کرده غلوله بپزند بعده موازنه نمک بر سر که هشت دسبوی اندازند و غلولهٔ مذکور در جامه بسته دران سبو آویزان کنند چنانچه دران کانجی غرق بماند و
سبوی مذکور را بر دیگدان نشانده زیرش آتش معتدل کنند چون تمام سرکه مذکور خشک شود سبوی مذکور را فرود آرند و غلولهٔ مذکور را کشیده در کهرل انداخته
و بسیار کهرل کرده تا که خشک شود پس در میان دو شورا به اندازند و آنرا به گل حکمت نیک بتمام مهر کنند بعده بیارند نمکین نمک سنگ آس کرده نیمی آن در
دیگ بزرگ که آن به گل حکمت گرفته باشند باندازند و بالای آن نمک سنگ همان دو شورابه بدارند و بالای آن شورابه نیمی نمک دیگر آس کرده داشته بودند باندازند
و بالای دیگدان نشانده زیرش چهار پاس آتش بتدریج برافروزند چون مرتب شود فرود آرند چون سرد شود دوای مذکور را از شورابها کشیده در آوند زر یا نقره یا دندان
فیل نگاه دارند و مقدار چهار حبه روزینه بخورانند و بالای آن سحیق ده عدد فلفل دراز را با شهد یا سحیق ده عدد فلفل گرد را با روغن گاو بخورانند ازین راجروگ
که قوی باشد آنهم دفع شود و این ترکیب را مرکانک رس گویند نوع دیگر سه حصه سیماب کشته و زر کشته یک حصه و مس کشته یک حصه و گندهک و فلفل
هرتال که پاک کرده باشند هر یکی دو کان حصه بگیرند و یکجا آس کنند و در خرمهره پاکه در دست بآب آنها را شسته و پاک کرده دارند مذکور پر کنند بعده سهاگه را
با شیر آس کرده دهان خرمهرها را بدان فراهم کرده ببندند بعده خرمهرها را اندر شورابه انداخته و مهر کرده به گل حکمت مهر کنند و یک کوک که هر یکی از طول و عرض و
عمق بمقدار یک دست بکاوند و پاجک دشتی در آن فراز کرده شورابها بالای آن نهند و بالای شورابهای مذکور پاجک دشتی دیگر فراز کنند و پخت بدهند و بالای آن
فلفل دراز را آس کرده با شهد و یا فلفل گرد را آس کرده با روغن زرد بخورانند ازین راجروگ دفع شود و این رس را راج مرکانک گویند نوع دیگر
سیماب کشته یکماشه و الماس کشته یکماشه و زر کشته و نقره کشته و سرب کشته و مس کشته و آهن کشته هر یکی یکماشه و سونامکهی پاک کرده و مروارید و بنوالی و سنکهه هر یکی
یکماشه و حب بادکهرل انداخته با جوش چیته هفت روز سحق کنند بعده خشک کرده در خستها باندازند و سهاگه را با شیر آک سحق کرده بدان خستهای مذکوره
مهر کنند و در میان دو شورابه انداخته و آنرا به گل حکمت گرفته به پاجک دشتی پخت دهند چون سرد شود بیرون آرند و در کهرل انداخته هفت تسقیه از شیرهٔ

علاج [illegible]

ادرک وسی و یک تسقیه حبیره و هفت تسقیله زشیره منها الو بدهند چون مرتب شود در آمدند زر یا نقره یا دندان فیل نگاه دارند و مقدار چهار حبه خوردن دهند و بالای آن فلفل دراز آس کرده با شهد یا فلفل گرد آس کرده با روغن بخورانند از این باجروگ دوا ایذ بر برگردد و اتیسار قروح درمه و برمیوه و بست و سنگرهنی و زلوا آمیم و جمله علتها نیز دفع شوند و این رس را رتن گربهه پوتلی نامند **نوع دیگر** سیماب پاک کرده یکجصه و گندهک صاف کرده یکحصه سر دو را در کهرل انداخته بجلی کنند بعد از کشته و مس کشته و ابهرک کشته سر یک بوزن سیماب و نیم وزن سیماب تب کوره آهن کشته و سپلانت مس کرگوسپست با سیماب هم وزن این همه در کهرل سایانند و انجماله را با بجلی کو یکجا کرده در کهرل انداخته تا بیره سنگره سحق کنند بعد بیارند سرگین ماده گاو و بالای آن برگ کیله فرازکنند و دیگر برگ کیله و سرگین [illegible] بعد [illegible] مذکور در شکلیه آهن انداخته مقداری گرم کرده چون نرم شود بالای برگ کیله که بر سرگین فراز کرده بود بنداز ند و دیگر برگ کیله [illegible] سرگین بالا داده [illegible] سوار شود در دواری مذکور که سوبال تنک [illegible] است از بالای برگ بستانند در کهرل اندازند و تا بیره پنج سهجنه برگ پان [illegible] و گلوی حبه [illegible] گاو و ورکشائی و منندی که درکشته های شالی پیشوند بیشود و درخت آسست پلاس و گیاه اشن که انتا که گلهای او و همچو گلهای کتان باشد و در [illegible] تسقیه تسقیه باید داد چون تسقیهها مرتب شوند آنرا آس کرده در میان دو شاره تو اندازند و این دو شراره را به گل حکمت مهر کنند و بهوار نه بست عدد یا یک دستی بجست بدهند چون سوا کاست یا سپتیل شود آنرا در آوند زر یا نقره یا دندان فیل نگاه دارند و بمقدار چهار حبه یا فلفل دراز و شهد روزینه خوردن دهند از این باجروگ دفع شود و در حالت روز تپ که در آن حالت داروی منوع است اگر یکماهه از این رس با فلفل دراز و کشنیز مریض تپ را بدهند میان چار طاس تپ مذکور دفع شود و این رس را رتن یکرنامند این رس را برای دفع هر مرضیکه بدهند آن مرض را بکلی زائل گرداند والله اعلم واحکم

فصل یازدهم در مرض سرفه

و مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات سرفه** بدانکه از درآمدن دود و یا گرد در حلق و بینی و از بسیار زور کردن و از خوردن غلهٔ خشک بر توالی و از جای بجای گشتن طعام در مجرای غیر خود و از سبب تشنگی و خوردن و از نگاه داشتن بول و غایط و چیزهای که حبس آن ممنوع است چنانچه بول و غایط و فاژه و عطسه باد یکی آنرا اعوان باد گویند و سادی باید و باد دیگر آنرا پران باد گویند یا اوان با دو مذکور که فاسد گشته است پیوسته با آواز یکه همچو آواز آوند رویین که شکسته بود از حلق یا بلغم یا تلخه یا بدین هر دو بیرون آید و این را بهندی کاس گویند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از سبب باد باشد دوم آنکه از سبب بلغم سوم آنکه از تلخه و چهارم آنکه از ترقیدن درون سینه بسبب عملیکه خارج از قدر طاقت خود بود پنجم آنکه از سبب باجروگ و اگر در علاج چهار نوع سابق تاخیری کنند از آن زحمت باجروگ حادث گردد و میان هر پنج نوع مذکور متاخر از متقدم بدتر است و علامات سرفه که پیش از حدوثش پیدا آید آنست که در حلق خارش پیدا شود و مریض مذکور چنان پندارد گویا که حلقش را به تشیم شالی پر کرده اند و طعام را بالطریق خوردن نتواند و علامت سرفه بادی آنست که در دل و بنا گوش و سر و چشم و پهلوها درد پیدا آید و روی تنک لاغر گردد و آواز بست و ضعیف شود و زور و اوج کم گردد و سرفه با غلبه باشد و بلغم از دهن بوقت سرفیدن بیرون نیاید و علامت سرفه که بسبب تلخه حادث شود آنست که در سینه تاپاک شود و تپ پیدا آید و دهن خشک و تلخ شود و تشنگی بسیار باشد و آنچه قی شود زرد و مزه تلخ بود و در تمام اندام سوزش همچو سوزش آتش پیدا آید و هر چه از دهن لعاب و بلغم افتد گرم باشد و علامات سرفه بلغمی آنست که مزهٔ دهان شیرین شود و دهن آلوده و لیت باشد و سر درد کند و اندام تمام گران نماید و آرزو بر طعام نباشد و بلغم غلیظ از دهن فرود افتد و علامات سرفه که به سبب ترقیدن درون سینه حادث گشته باشد آنست که مریض را اول سرفه خشک باشد و بعد از آن تلخی کف با خون بیرون افتد و حلقوم درد کند و در سینه چنان درد شود که گویا که آنرا می شگافند و در آن سوزن میخلانند و بند بند را بشکنند و تشنگی و دمه پیدا آید و وقت سرفیدن آواز حلق مریض همچو آواز کبوتر آید و طریق حدوث این نوع سرفه آنست که چون شخصی غمناک بدن قوت و زور آزمائی بسیار کند و یا بجماع کثیر مرتکب شود و یا راه بسیار افزون از قدر طاقت رود و یا کشتی با نیرو آور تر از خود بگیرد باد فاسد گردد و درون سینه غلبه کرده این نوع سرفه را پیدا آرد و علامات سرفه که از راجروگ پیدا شود آنست که تن مریض لاغر و خشک شود و تپ و ناپاک و بیهوشی و درد در تمام اندام و اعضا حادث گردد و از دهن خون یا ریم بیرون افتد و طریق حدوث این نوع آنست که چون شخصی طعام ناموافق بخورد یا گاهی اندک و گاهی بسیار و گاهی در وقت و گاهی در غیر وقت بخورد یا جماع بسیار کند یا از غایت شفقت و مهربانی الدیشه

در علامات سرفه

بسیار کند و از چیزها گرسنگی کم گردد و باد و فاسد گشته و دیگر اخلاط را فاسد گرداند و این نوع سرفه پیدا آید علاج این نوع بغایت دشوار است و اگر مریض این
نوع سخت لاغر بود لا دعا باشد و اگر سخت لاغر نبود و با گرسنگی هنوز قوت و توانائی بود و خود حمیت مذکور حدیث العهد بود و یا سخت غلبه نباشد و هر چهار پایه
طبیبی که ذکر آن بالا رفته است مهیا باشند بکرم الله تعالی بعلاج نیکو شود و صحت یابد و اگر مریض مذکور را توانائی و گرسنگی میانگی باشد و مرض نه بسیار حدیث العهد
و نه بسیار دیرینه بود پس درین حال مریض مذکور تا که دارو بخورد نیکو باشد و چون ترک دارو کند مرض عود کند و دفعه کلی از ترقیدن سینه حادث گردد اگر حدیث العهد
و با غلبه نباشد و مریض با قوت و گرسنگی بود و هر چهار پایه طبیبی موجود باشند نیز مریض مذکور صحت یابد و اگر این چیزها میانگی باشند تا آنکه دارو خورد نیکو شود و به ترک دارو
مرض عود کند و بدانکه میان پنج انواع سرفه هر نوعی که برای پیر حادث گردد مبرا بکلی زائل نگردد بلکه مادام که دارو بخورد زائل گردد و بترک دارو عود کند و باید دانست
که برای دفع سرفه دارو شتاب باید کرد و اگر تاخیر کند از آن درمعرض تپ دق و ریم و اجزای رگ رماند این زحمتها حادث گردند باید که علاج این مرض تاخیر ننمایند والله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه مردی که وجود وی خشک باشد اگر بسبب غلبه باد او را زحمت سرفه پیدا شود باید که او را و غذیه دافع باد دست نخ بنوشانند
و شیر و جوش مناسب و شوربای گوشت جانورانی که بر لب آب یا کرانه آب و در آبادی باشند و غله برنج سال و شصتی و جنس جو و گندم و جوش ماش و تخم کونچه
خوردن دهند و در جوش دسمول برنج بپخته و آشام کرده بنوشانند ازین عملها آتش گرسنگی افروخته تر گردد و هم درین حال سرفه بادی دفع گردد و اگر بجمول جنکل کوب
کرده بجوشانند و جوش مذکور را با سحیق پلپل دراز آمیخته بنوشانند همین فائده رساند و اگر بجوش پنج پایه و یا بجوش ماهی سینگی روغن ستو بپزند و مقداری سندهی
آس کرده در وی بیندازند و بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر کچور و کاکراسینگی و پیپل دراز و بهارنگی و موتهه و جواسا هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با قند و روغن
کنجد آمیخته بلیسانند نوع دیگر بهارنگی و انگور و کچور و کاکراسینگی و پیپل دراز و سندهی هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده با قند و روغن بخورانند نوع دیگر
سندهی و کتائی و کاکراسینگی و کچور هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده با شکر و روغن کنجد آمیخته بخورانند نوع دیگر بجوش دسمول و سحیق ترازان بهارنگی
و روغن ماده گاو بپزند چون مرتب شود با شوربای خروس یا دراج روغن مذکور بنوشانند ازین انواع سرفه بادی فی الحال دفع شود و این روغن را بهنگی دسمولادی گهرت
گویند نوع دیگر سحیق ترازان بهارنگی و روغن ماده گاو بیندازند و چهار چند از روغن مذکور جغرات ماده گاو و دو چند از روغن مذکور شیره کتائی نیز اندازند و
بپزند چون مرتب شود مقداری روزینه بنوشانند ازین سرفه بادی دفع شود و این روغن را کنتهه کاری گهرت نامند نوع دیگر چیته و پپلامول و سندهی
و فلفلین و موتهه و جواسا و کچور و پهکرمول و سیل تلسی و تج و بهارنگی و گلوی و کاکراسینگی و راسن هر یک درم باریک آس کرده بدارند بعده کتائی با بیخ و
برگ جوکوب کرده و در آن انداخته بجوشانند پس یک از آن جوش بستانند و در آن بست و یک درم شکر انداخته جلاب کنند چون جلاب شود داروهای
مذکوره که سحیق کرده نگاه داشته است در وی اندازند و چهل و هشت درم روغن و پلپل دراز و سلوچن هر یکی بوزن روغن مذکور اندازند و مخلوط کرده دیگر در رسیده آنگاه
چهل و هشت درم شهد با آن آمیخته نگاه دارند و مقداری بلیسانند ازین سرفه بادی و دمه و علت سینه و گوله دفع شوند و این را نیز کنتهه کاری اولیه گویند

علاج دفع سرفه تلخه بر انواع است نوع اول کاکولی و کتائی و میده و مهامیده و بانسه و سندهی هر همه را مساوی گرفته و در شیره ماده گاو انداخته جوشانیده
بنوشانند ازین سرفه که بسبب تلخه حادث شده باشد دفع شود و اگر داروهای مذکوره را در گوشت بز انداخته بجوشانند و مقداری بنوشانند و یا آنکه در غله منگ و ستال
در آن انداخته بپزند و جوش مذکور بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر هر دو کتائی و بریار و انگور و بانسه جوش هر چهار چیز بگیرند و در آن شهد و شکر انداخته بنوشانند
سرفه مذکور دفع شود نوع دیگر خرما و پپل دراز و انگور و شکر و ترانشالی هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با شهد و روغن ماده گاو بلیسانند سرفه تلخه دفع شود و
نوع دیگر انگور و گلچکان و خرما و فلفلین هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با شهد و روغن گاو بخورانند ازین سرفه تلخه نیز دفع شود نوع دیگر شیر گاو میش
و شیر میش و شیر بز و شیر ماده گاو و شیره آمله هر همه را برابر گرفته و مقداری از شیر و روغن ماده گاو انداخته با آتش نرم بپزند چون یک جوش خورده باشد آنگاه سحیق
ترازان آمله مقدار چهارم حصه آن باشد نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین نیز سرفه تلخه دفع گردد و این روغن را
الپهستهپرستهه گهرت نامند نوع دیگر برگ نورسته از آن درختان شیردار بگیرند و در آب انداخته بجوشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو که چهارم حصه

قسم دوم در علاج زحمت سرفه

علاج دفع سرفه تلخه

جوش مذکور باشد انداخته بپزند و بعده یاوه گاو که برابر جوش باشد اندازند و بعده سحیق ترازان انگور منقا که چهارم حصه روغن مذکور باشد اندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند و ازین نیز سرفه و تلخه دفع گردد و این روغن را کهیر کهرت گویند **علاج بجهت دفع سرفه بلغمی** باید که بجهت دفع این سرفه نخستین مریض مذکور را قی بکنانند بعده فاقه کردن فرمایند و غله جو برای مریض مذکور خوردن دهند و جوش ازان ادویه های تیز و تلخ مریض مذکور را نیز فائده تمام رساند و جوش آمله و منگ یا جوش جوو انار و یا جوش کلتهی و کنار و ترب یا جوش سنبهی و کلتهی و پلپل دراز مریض مذکور را بدهند و غش زائل گردد و اگر شهره (?) و ادویه مذکور یکجا کرده و جوشانیده جوش مذکور بدهند بسخت مفید آید و این را بهبنی (?) **نوانک** جو کهته نامند **نوع دیگر** کهجور و اتیس و موتهه و کاکراسینگی و زیاده و سنبهی و انگزه و نمک سنگ هر یکه را باریک آس کرده باب گرم بنوشانند **نوع دیگر** پلپل دراز نیم درم با سحیق کرده ... روغن کنجد بریان کنند و با شکر آمیخته خوردن دهند بالای آن جوش کلتهی بنوشانند **نوع دیگر** دهمول جوکوب کرده کارتهیا زند و پلپل دراز آس کرده در جوش مذکور انداخته بنوشانند مریض مذکور صحت یابد و ازین چار وسد دهیلو و تپ و دمه نیز دفع گردد **نوع دیگر** جوش بهار نبول و کاپهل و بهارنگی و سنبهی و پلپل دراز بنوشانند مریض مذکور صحت یابد و ازین دمه و گرفتگی سینه نیز دفع گردد **نوع دیگر** دیودار و کهور و راسن و کاکراسینگی و جواسه جمله بالمتساوی گرفته و باریک آس کرده با شهد و روغن کنجد آمیخته بلیسانند مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** کتائی با بیخ و شاخ گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و یک دیک از جوش مذکور بستانند و در یک پرستهه روغن گاو اندازند و بعده پیپلامول و سنبهی و فلفلین و کچور و برنگ و چتره و نمک سیاه و جواکهار و بیل و آمله و بهکر مول و کاه بجهاو کتائی خورد و کلان و بلیله و جوائنی و انار و انگور و کد بهیره و چاب و جوانسه و اپت و کاکراسینگی و تخم آمله و بهارنگی و راسن خشک هر همه متساوی گرفته و چهارم حصه از روغن مذکور ستده و باب آس کرده نیز اندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین جمله انواع سرفه و کهانسی و دمه و دیگر زحمتهای بلغمی دفع گردند و این روغن را بربهت کنتکاری کهرت گویند **نوع دیگر** سحیق ترازان سنبهی و فلفلین و اجمود و چتره و زیره و تج و چاب که هر همه متساوی باشند و در جوش بانسه روغن گاو بپزند و مقداری روزینه با شهد بخورانند ازین نیز مریض مذکور صحت یابد و این روغن را **بسوکهادکهرت** نامند

علاج دفع سرفه بادی و بلغمی کاپهل و سیرن و بهارنگی و موتهه و کشنیز و تج و بلیله و سنبهی و پیراو کاکراسینگی و دیودار هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و ده درم ازین جوش بگیرند و با انگزه و شهد آمیخته بنوشانند و همبرین طریق همین مقدار روزینه بنوشانند ازین سرفه بادی و بلغمی بدرد و جمله علتهای گلو و دهن و درد دمه و هکهک و تپ نیز دفع شود و این علاج را **کاتهلادکارتهه** گویند **نوع دیگر** قرنفل و جوزبویه و پلپل دراز هر یکی سه درم و پلپل گرد شش درم و سنبهی چهل و هشت درم بستانند و یکجا کرده باریک آس کنند و بمقدار وزن جمله دارو نبات مصری بیامیزند و مقداری روزینه بخورانند ازین سرفه و تپ و ناآرزوی طعام و پرمیو و گوله و نقصان گرسنگی و سنگرهنی دفع شود و این علاج را **لکهونکادچورن** نامند **نوع دیگر** شیره بهنگره یک پرستهه و شیره ادرک همین مقدار و روغن شرشف و بول بقر نیز یک یک پرستهه یکجا کرده در دیگ اندازند و دهمول و کلتهی و ترب خشک و سهجنه و بهارنگی هر یک چهل و هشت درم گرفته و جوکوب کرده در چهار حصه آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بگیرند و در دیگ مذکور نیز اندازند و دیودار و تج و کوتهه و سرنف و نمک سیاه و نمک سانبهر و نمک بیا و انگزه و تخم کبابه و سنبهی و فلفلین و جواین و هر دو زیره و چیته و پیلموک و تج و بهنگره و کاپهل هر همه متساوی مقداری بستانند که چهارم حصه روغن مذکور باشد و باب آس کرده و کلک ساخته بیندازند و روغن بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند و مقداری روزینه بنوشانند و ناس نیز بدهند و بر اندام نیز بمالند ازین سرفه که بسبب باد و کف حادث گشته باشد و زکام و دمه و دیگر زحمتهای باد و کف جمله دفع شوند و این روغن را **بهنگراج تیل** گویند **نوع دیگر** بجهت دفع سرفه و تلخه و بلغم بانسه آس کرده و برگ بید انجیر پیچیده و بگل گرفته در میان آتش بپزند و شیره آن شلیده بستانند و سحیق پلپل دراز و شهد دران انداخته بنوشانند ازین سرفه تلخه و بلغمی نیز فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** جوش بانسه و گلوی و کتائی را با شهد بنوشانند ازین سرفه و تلخه و بلغم و دمه و تپ و راجروگ دفع شود

علاج بجهت دفع سرفه که از ترقیدن درون سینه حادث شده باشد باید که بجهت دفع این نوع سرفه علاجهائیکه برای دفع سرفه تلخه گفته شده اند استعمال کنند و داروهائیکه

علاج بجهت دفع سرفه بلغمی

علاج دفع سرفه بادی و بلغمی

علاج بجهت دفع سرفه که از ترقیدن درون سینه حادث شده باشد

مرض شیرین دارند و اقرانیده قوت اند چنانکه چونی کن روغن زیره بخورانند و در جوش عارو ماندگه برنج پخته و آشام ساخته سرد کرده بنوشانند **نوع دیگر** شیشکی
و سرو آلی و بابهول و گل نیلوفر شمسی و صندل و ملهٹی و پلپل دراز و مانگو و الک و کاکراسینگی و ستاول هر یک یکحصه و چند از مقدار یک حصه منبلوچن بگیرند و
آس کرده چهار چند حلبه از وها شکر ری بیامیزند نگاه دارند و مقداری روزینه با روغن و شهد بخورانند ازین سرفه که از ترقیدن درون سینه حادث گشته باشد
دفع گردد **نوع دیگر** مجیٹهه و مر سری و سرون رحیته و بابری و پلپل دراز و زرد چوب حلبه را برابر گرفته و باریک آس کرده با روغن و شهد بلیسانند ازین مرض
مذکور صحت یابد **نوع دیگر** شیشه و شکر و کلاک آن روغن گاو بپزند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین نیز مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** شیر و شیشکی
و سرو آلی و سحیق ازان نیلوفر شمسی با بهول صندل انداخته بجوشانند و مقداری سرد کرده مریض مذکور را روزینه بنوشانند ازین سرفه که از ترقیدن درون سینه
حادث گشته باشد دفع شود **علاج سرفه که از سبب راجروگ حادث شده باشد** بیاند پلپل دراز و پدما نکهه و لاکث با پخته ازان کٹائی هر همه را
مساوی گرفته و آس کرده با روغن و شهد بلیسانند مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** سحیق ترازان پلپل دراز و قند که چهارم حصه روغن باشد و روغن گاو
باندازند و چهار چند که آن شیر ماده گاو و نیز باندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود مقداری روزینه بنوشانند ازین نیز صحت شود و اگر سنگی پیدا آید و این روغن را
پلپیادکهرت گویند **نوع دیگر** بیخ نایه و گوشت که درمیان صدف و گهونگهه باشد و گوشت کنجشک خانگی و گوشت آهوی سیاه و گوشت لاوه و
دارو های کاکولیادگن حلبه را جوشانیده چهار حصه جوش و یک حصه روغن ماده گاو باندازند و سحیق ترازان کاکولیادگن نیز آب سحیق کرده باندازند و با آتش نرم
بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین سرفه که از ترقیدن سینه و از راجروگ حادث شده باشد دفع گردد و این روغن را بهندی
کلیرادکهرت نامند **نوع دیگر** دسمول و کرمتی و کنگهی و ترپهله و بهانگی و رحیته و کلتهی و پلمول و بابری و بیخ کنار و بخو انجمار را برابر گرفته بجوشانند و چهار حصه
جوش مذکور را در یکحصه روغن گاو اندازند و سندهی و کٹائی و کچور و پلپل دراز و پهکرمول و کاکراسینگی حلبه را مساوی گرفته و با آب آس کرده نیز در روغن مذکور اندازند و
با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و جواکهار و ساجی و نمک سنک و نمک سیاه و نمک برا و نمک [illegible] و نمک با پخته آس کرده نیز اندازند و در روغن مذکور بمقداری
انداخته مریض مذکور را بنوشانند ازین سرفه راجروگ دفع شود و این روغن را پنجمولادکهرت گویند **نوع دیگر** سوزنیک و وقت سعد بیخ اسگنده از محل
نیک بقدار صد پل بستانند و جوکوب کنند و در یک صد من آب انداخته بجوشانند چون هشتم حصه بماند بجامه پخته بستانند و در یک [illegible] حصه روغن ماده گاو باندازند و جو
و صد پل گوشت بز و چهار چند از روغن مسطور شیر ماده گاو و نیز باندازند و سحیق ترازان کاکولی و کهیر کاکولی و انگور و میده و مهامیده و زیره و تخم کونچه و رکهبهک و جیوک و
دانه الایچی خورد و ملهٹی و منکونی و ماشونی و چنوتی و پلپل دراز و بیبار او بلائی کنند و ستاول که چهارم حصه آن روغن مذکور باشد نیز اندازند و بپزند بعده سرد کرده چهار
پل شکر و چهار پل شهد با آن آمیخته نگاه دارند و مقداری روزینه بخوردن دهند ازین ضعف و ناتوانی و زشتی رنگ و نقصان گوشت و لاغری که بسبب سیدن
زخم شده باشد و زحمت بادی و رنج دل و مثانه زائل گردد اگرچه در وقت دارو خوردن مریض مذکور از هیچ چیز پرهیز نکند هم نفع تمام بخشد و این علاج برای پیران
و کودکان بغایت نافع ست و اگر این دارو را پیر هفتاد ساله بخورد از سر جوان گردد و جماع بسیار کردن تواند و آب منی او نقصان نپذیرد و همچنین اگر زنی پیر
ملازمت این دارو نماید جوان گردد و پسران زاید و اگر عقیمه خورد باردار گردد و اگر کسے این را تا سه ماه بخورد با صد عورت جماع کردن تواند و مویش سفید نشود
و روغن مذکور همه را موافق و مفید است و این روغن را **اسگندهادکهرت** گویند دارو **بجهت دفع دمه که در سرفه باشد** بلیله و سونٹهه و بهارنگی
و کٹائی و منکونی و ماشونی هر همه را مساوی گرفته بجوشانند و در جوش مذکور سحیق پلپل دراز انداخته بنوشانند ازین زحمت دمه و سرفه زائل گردد **نوع دیگر**
بهارنگی و سونٹهه و کٹائی و کلتهی و تربد هر همه را مساوی گرفته بجوشانند و سحیق پلپل دراز نیز دران انداخته بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** مریض مذکور را شیر
بز که با شهد انداخته بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** بلیله و سونٹهه و [illegible] هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با قند آمیخته غلولها بندند و یکی ازین روزینه
بخورانند ازین زحمت دمه و سرفه زائل گردد **نوع دیگر** پوست بلیله در روغن ماده گاو بریان کرده بخورانند دمه و سرفه را دفع گرداند **نوع دیگر** سحیق
سونٹهه و بلیله را بخورانند همین فائده دهد **نوع دیگر** بهاریه و سندهی و فلفلین آس کرده و با قند آمیخته غلولها بندند و یکی روزینه بخورانند ازین دمه و سرفه

علاج سرفه که از سبب راجروگ حادث شده باشد

زائل گردد و گرسنگی افزاید نوع دیگر سنده‌ی شش پلپل پیپل دار از هر یک پلپل گرد چهار حصه و ناگکیسر حصه و تج دو حصه و دانه الاچی یکحصه بگیرند و جمله را باریک آس کرده
بمقدار جمله او وی شکر تری بیامیزند و بعده مقداری روزینه بخورانند ازین سرفه و بواسیر و گوله و سنگرهنی و دمه و نا آرزوئی طعام و زخمهای گلو و امراض دل دفع گردد و این
معجون را بهندی سمرکراجیورن نامند نوع دیگر پلپل گرد سه درم و پیپل دار شش درم و انار دانه دوازده درم و قند بست و چهار درم و جواکهار یک نیم درم
بگیرند جمله را آس کرده و با قند آمیخته غلولها بندند و روزینه خوردن دهند ازین دمه و سرفه که با زور باشد چنانکه در حالت رسیدن طعام از راه دهن از معده بیرون
افتد و آنکه هیچ دارو زائل نگردد بدین انواع دارو شود و آنکه طبیبان در ازاله دمه و سرفه هر چند بنا امید شده باشند نیز به گردد و این را بهندی مرچادی گتکا گویند
نوع دیگر پلیله یک سیر تهه جوکوب کرده در هشت حصه بول بز انداخته بجوشانند تا آنکه یکحصه بماند بعده بجامه بیخته بستانند باز در دیگ انداخته بجوشانند چون
غلیظ شود سرد کرده با شهد آمیخته بدارند و مقداری روزینه بلیسانند ازین دمه و سرفه برود و این علاج را بهنکاولیه نامند نوع دیگر کنتائی با بیخ و برگ و شاخ
و بار صد پل بگیرند و جوکوب کرده بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند جوش مذکور را در یک سیر تهه روغن ماده گاو انداز ند و پپل دار و پپلول و چیتره و کچبیل و جواکهار و
سنگ و نمک سیاه و راسن و سنده و فلفلین هر یک یکان پل گرفته و با آب آس کرده نیز بانداز ند و بپزند چون مرتب شود مقداری روزینه بخورانند ازین پنج نوع سرفه و دمه
و هیکهه و زکام زائل گردد و هر کدام این روغن بخورد زخمهای مذکوره گرد او آمدن نتواند چنانکه گرد شیر شرزه جانور دیگر آمدن نتواند و این را بهندی کنتکاری کهرت گویند نوع دیگر را بهیه
با بیخ و شاخ و برگ بمقدار صد پل و دو سیر تهه پوست هلیله چهار پل و آمله چهار پل بگیرند و جمله را جوکوب کرده در چهار حصه آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه
بیخته بستانند و در یک سیر تهه روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند بعده میده و مها میده و زند و چوب و دار بلد و چوک و کهمهک
و کاکولی و کهیر کاکولی و صندل و ملهتی و ناکونی و ماشونی و دو درد و فلفلین و گاسنده و سنده و کانجهها و دانه الاچی خورد و سونف و انگور و ستر اول هر همه متساوی
گرفته بمقدار چهارم حصه از روغن مذکور و با آب آس کرده نیز انداز ند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین جمله زخمهای
سرفه و لاغری و بهکهک و دمه دفع شود و آواز حلق نیک گردد و این روغن را بهندی بانسا دکهرت نامند نوع دیگر کنتائی با بیخ و شاخ و برگ و بار مقدار
صد پل بگیرند و جوکوب کرده در میان یکدون آب انداز ند و بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و باز در دیگ کرده بجوشانند تا آنکه مقداری دیگر
غلیظ شود بعده جوالنسا و گلوی و بهارنگی و کاکرا سینگی و راسن و موتهه و کچور و جاف و چیتره و سنده و فلفلین هر یک یک پل گرفته و باریک آس کرده با آن
بیامیزند و بست پل شکر و هشت پل روغن ماده گاو و هشت پل روغن کنجد نیز بانداز ند و بپزند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند وقتیکه سرد گردد با هشت پل شهد
و چهار پل سحیق پپل دار و همین مقدار بنسلوچن آمیخته نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین هر پنج نوع سرفه اگرچه کهنه شده باشد دفع گردد و این
علاج را کنتکاراولیه گویند نوع دیگر دهمولی و کوشچه و سنکهپهپی و بیارا و کچور و کچبیل و چیتره و پپلول و بهارنگی و پهکرمول هر یکی دو پل و جو یک ادهک و هلیله
درست و پخته صد عدد بستانند سوای هلیله جمله ادویه را جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه آب بماند هلیله مذکور را از آن کاده
جدا کرده بدارند پس جوش مذکور را بجامه بیخته بستانند و درین جوش صد پل قند کهنه انداخته جلاب کنند بعده هلیلهای مذکوره را درین جلاب انداز ند پس
روغن ماده گاو و روغن کنجد هر یکی بقدر چهار پل انداز ند پس سحیق پپل دار نیز مقدار چهار پل باید انداخت و در دیگ آتش نرم کنند تا آنکه غلیظ شده بقوام
آید آنگاه فرود آرند چون خود سرد شود مقدار چهار پل شهد خالص و چهار پل شکر تری باید انداخت سحیق و تج و پترج و دانه الاچی و ناگکیسر هر یکی یک پل انداخته
بیامیزند و نگاه دارند و روزینه از انجمله دو عدد هلیله و مقداری جلاب مذکور که مناسب حصه و هلیله مسطور بوده باشد مریض مذکور را بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو
یا شوربای گوشت و یا روغن گاو و مقداری بخورانند ازین هر پنج نوع سرفه و انواع دمه و سرفه دفع شود و ازین ضعف پیری نیز زائل گردد و خوبی رنگ
و زیادتی عقل و عمر افزون گردد و دق و هیکهک و گوله و کهمهیر و بواسیر و سنگرهنی و کواید و قحمت دل و نا آرزوی طعام رفع شود بتخصیص تنفس بد رفع شود مجربست و این
علاج را بهندی اکست هرتکی نامند نوع دیگر جو چهار سیر تهه و هلیله صد عدد در کراهی آهن با هفت ادهک آب انداخته بجوشانند تا آنکه جو نرم شود
آنگاه جوش مذکور بجامه بیخته بستانند بعده هلیله بدارند و دانتی و اسگنده و بیخ کریخ و بلادر و بار پل خام و نکر و زند و چوب و دار بلد و کچبیل و چیتره با بیخ و شاخ و برگ

پپل دراز چیتهه و دگو بهی کرشل بهانتل میباشد هر یکی یکان پل و معمول چهار سیتهه بگیرند و جو کوب کرده در آب یه هشت چند این جمله ادویه‌ها باشد انداخته
بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش مذکور بجابجنیه بستانند آنگاه این جوش را با جوش سابق یکجا اندازند و وزن آن معدیل قند کمنه انداخته جلاب
کنند پس در جلاب مذکور یکهزار عدد هلیله خام دیگر باید انداخت پس یک سیتهه روغن گاو و یک سیتهه روغن کنجد بو انداخته بدیگ مذکور آتش نرم کنند
تا آنکه جلاب مذکور غلیظ گردد و قابل اولیسیدن شده باشد فرود آورده سرد کنند و در آن وقت که سرد شده باشد مقدار شانزده پل شهد خالص و هشت پل
سحیق پیپل دراز با آن آمیخته مخلوط گردانیده نگاه دارند و روزینه مقداری از این جلاب یکی از این هلیله خوردن می‌دهند و اگر این دارو تا یکماه بخورانند اکثر علتهای
تن زایل گردد و اگر دو ماه متواتر خورند جمله امراض چشم نیز دفع گردد و نظر بسیار تیز شود و اگر تا سه ماه بخورند زحمت بیست اگرچه در آن بهی نشسته باشد و انگشتان
دست و پا ریزیده شده باشند دفع گردد و اگر تا چهار ماه بخورند بهگندر و زحمت سیلپای و گوله بادی و دمه نیز دفع گردد و اگر تا پنج ماه بخورند موی سفید که
بی وقت شده باشند باز سیاه گردند و شکنج اندام دفع شود و بلی بیت گردد و اگر تا شش ماه بخورند مویهای سر که از سر رفته باشند باز از سر نو بر رویند و اگر کسی جملگی
این هزار عدد هلیله را بخورد هر روز یکان هلیله قوت او مثل قوت فیل و آوازش همچو طاوس و رویش همچو ماه تابان شود و چنان قوت در بدن وی پیدا آید
که بر اسپ دویدن تواند و عقل و حفظش افزاید و عمرش هزار سال شود و در خوردن این دارو پرهیز از هیچ چیز شرط نیست این ترکیب را بهاشه پشت
سنکلی گویند **نوع دیگر** کلتهی و دسمول و بهارنگی هر یکی معدیل گرفته در چهار چند آب انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجابجنیه بستانند و در این پنجاه پل
قند کمنه انداخته بقوام آرند بعده شش پل سحیق نساچین و دو پل سحیق پیپل دراز نیز اندازند بعد از آنکه سرد شده باشد مقدار چهار پل شهد خالص نیز انداخته و
جمله دارو را مخلوط گردانیده در آوند چرب نگاه دارند و این اولیه را زور و گرسنگی مریض فهمیده روزینه مقداری بلیسانند از این قوام قبیس و سرفه و ناگوارگی و
ابهیرن جمیع بزرکی اندام و علت دل و غلبه باد و کف جملگی دفع گردند و این علاج را **کلهته اولیه** نامند **نوع دیگر** تب خشک چهار پل کلتهی و دسمول هر یکی
معدیل گرفته در چهار چند آب انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجابجنیه بستانند و در آن پنجاه پل قند کمنه انداخته جلاب کنند بعده سحیق زیره سیاه و زیره سفید
و چاب و کاکراسینگی و بهارنگی و رنج و ترج و دانه الایچی خورد و کایپهل و موتهه و جوائنی و کچور و بهکرمول و ستاوی و فلفلین هر یکی نیم درم گرفته و باریک آس
کرده و جامه بیز نموده در جلاب مذکور اندازند و بآتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ گردد آنگاه فرود آورده سرد سازند و شانزده پل شهد خالص در آن انداخته مخلوط گردانند و
بقوام اولیسانند و روزینه مقدار شش درم بلیسانند و از اشیای مخالف پرهیز فرمایند از این علتهای بلغمی و دمه و سرفه و راجروگ و درد سینه و زحمت سل و درد پهلو
و تب دق و تشنگی و ناگواری طعام و گرسنگی جمله دفع گردند و آواز حلق اگرچه فاسد شده باشد باز باصلاح آید و این ادویه را بهاشه **کلهته** گویند **اکنون**
چند رس برای دفع زحمت مذکور گفته می‌آید سیماب صاف کرده و پولاد کشته و سهاگه بریان کرده و راس برنگ و ترپهله و دیودار و چترک و فلفلین و گلوی و
بدهارا کهه و سر جمله با مساوی گرفته و باریک آس کرده و بجابجنیه نگاه دارند و مقدار دو حبه یا سه حبه روزینه با شهد بخورانند از جمله انواع سرفه دفع گردد و
این را اسرمار کورس نامند **نوع دیگر** سیماب صاف کرده و گوگرد آمله سار پاک کرده دو حصه بستانند هر دو را در کهرل انداخته کجلی کنند بعده یک روز با شیره
بیخ بیدانجیر و یکروز با شیره ادرک و یک روز با شیره بهنگره و یکروز با شیره کنو مبا و یکروز با شیره گیاه ابراجیتا کهرل کنند و تنقیه‌ها بسنند بعده چهارم حصه هر دو از سیماب و
گندک مس کشته بیامیزند و در میان کفگیر آهنی انداخته مقداری گرم کنند تا جمله یکذات شوند بعده برگ کیله بالای سرگین گاو پیش فراز کنند و دارو مذکور را
بران برگ کیله بریزند پس دیگر برگ کیله بالای دارو مذکور نهند و دب کنند تا آنکه همچو نان تنک شود آنگاه در کهرل اندازند و هشتم حصه آن زهر نیز اندازند
و سحق کنند تا جمله یکذات شوند پس نگاه دارند و یک حبه روزینه خوردن دهند و بالای آن شیره بهنگره یا سحیق پیپل دراز با شهد بخورانند این رس جمله انواع
سرفه را علی الخصوص سرفه بادی دفع گرداند و این رس را بهاشه زردرینی رس گویند والله اعلم واحکم **فصل دوازدهم در مرض بهکمک** مشتمل بر
دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه از خوردن طعامیکه در وقت هضم آن باک آنکه در طعام دیر هضم و طعام ترشی و طعام
خشک و ابهلکنی و از ادام خوردن اشیای سرد و از بسیار غسل کردن و از بسیار بتاب یا باد خوردن و از بار بر داشتن گران بار و از نگاه داشتن بول و باد

و غایط و دیگر چیزها که حبس آن منع است و از بسیاری فاقه کردن نیز جهت ہکہاک و غیره وده حادث شود و ہکہاک بادیست که بسببی از اسباب در اجزای بدن محتبس شده با آواز
براه دهن از شکم برمی آید و طریق حدوثش آنست که باد فاسد با بلغم که فاسد گشته است پیوسته آنرا پیدا میکند و علامتی که پیش از حدوث رحمت مذکور پیدا آید آنست
که گلو و سینه گران نماید و مزهٔ دهن از رحمت شود و شکم منتفخ گردد و آواز کند و این مرض بر پنج نوع است یکی انجا و دوم حملا و سوم چهدرا و چهارم کنبهیر و پنجم مهاہکا
اما انجا بادیست که بسبب طعام و شراب که بسیار خورده شده است محتبس و مجتمع گردد و بتمام قصد صعود از راه حلق با آواز برون آید و حملا بادیست که بسببی از اسباب
محتبس گشته بالای زیر دل و سینه با آواز بند و بسر کرتی و یا پیوسته از راه دهن بر آید و میان هر دو کرت بسیار فرجه باشد و چهدرا بادیست که بسببی از اسباب
در اقصای حلق مجتمع گشته از راه دهن با آواز نرم و اندک اندک برون آید و کنبهیر بادیست که بسببی از اسباب در محل ناف محتبس گشته مجتمع گردیده با آواز بزرگ و بلند از راه
دهن برون آید و این نوع سخت صعب است و موجب هلاک بسیار رحمت است و مهاہکا بادیست که بسببی از اسباب در محل ناف محتبس و مجتمع گشته با آواز بلند شکستن
محلهای خطرناک و لرزانیدن اعضا با بزرگی برون آید و هر دو نوع اخیر لا دوا اند و اگر صاحب ہکہاک لاغر بود و او را آرزوی طعام نباشد و وقت آمدن
ہکہاک چشمهاش بطرف آسمان شوند و چنان درد کنند گویا که کسی او را میکشد نیز بدارو به نگردد و اگر مریض این مرض لاغر بود و آرزوی طعام نکند بلکه دیدن
طعام هم او را خوش نیاید و تکرار ہکہاک بیار بار و علی التعاقب آید نیز بدارو به نگردد و اگر در مریض این مرض اخلاط فاسد با غلبه جمع شده باشد و مریض بسبب اندک
خوردن طعام یا بسبب رنج و حمی و دیگر لاغر و بی قوت باشد نیز بدارو به نگردد و اگر پیر بود و بکثرت جماع ضعیف شده باشد و در وقت مانده شدن سهل احیا ہکہاک و
یا دمه پیدا آید لا دوا باشد و شخص مذکور زود بمیرد و آنکه او را ہکہاک حملا باشد اگر یاوه گویی کند و او را در بدن درد بسیار باشد و تشنگی بسیار بود و بیهوشی نیز باشد بدروا
به نگردد و اگر در مرض ہکہاک علامتها مذکوره که در مرض ہکہاک نیست سبب آن لا دوا میگردد هیچ نباشد به گردد والله اعلم و احکم **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** نخست تدبیر نفع این
رحمت آنست که مریض را ترسانند تا دم بگیرد یا چیزی عجایب نموده صاحب این رحمت را بهر طریقی که باشد بیگمان بترسانند رحمت مذکور دفع شود و اگر در شیر
سمق [illegible] آس کرده انداخته هر طلیکه جوشانیدن شیر یاد دارد گفته اند جوشانیده بنوشانند مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** اگر در شوربای گوشت جانور
دشتی پست ترازو و نمک سنگ انداخته بنوشانند نیز صحت یابد **نوع دیگر** اگر در جوش میوه ترش چنانکه آمله و انار و دان پست تراز انداخته بلیسانند نیز
صحت یابد **نوع دیگر** ملیتهی با شهد سائیده و بینی مریض مذکور بچکانند یا آس سنده و قند به بینی بندند یا بنجال گلس را با شیر عورت یا با شیر اک خام در بینی
بچکانند مریض صحت یابد و اگر در شیر بز قند انداخته بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** با فنیرهٔ ترنج نمک سنگ و شهد آمیخته بلیسانند صحت یابد **نوع**
دیگر سنده و آمله و پلپل دراز هر همه مساوی گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد **نوع دیگر** مغز تخم کنار و سوت و تراز هر همه آس کرده با شهد
بخورانند صحت یابد **نوع دیگر** پست و خرمهره و آمله و بلیله و بلیله و پلپل دراز و گیر و هر همه مساوی گرفته و آس کرده با روغن بخورانند **نوع دیگر** کتکی و
سون گیرو و هر دو را برابر گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند به شود **نوع دیگر** پلپل دراز و آمله و سنده هر همه مساوی گرفته و آس کرده با شکر و شهد
بخورانند به شود **نوع دیگر** کسیس و کیتهه هر دو را آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد **نوع دیگر** بار و گل یا دل را آس کرده با شهد بخورانند صحت
یابد **نوع دیگر** کابهه درخت خرما و پلپل دراز هر دو را آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد **نوع دیگر** مینیل را با روغن گاو تر کرده بر آتش نهند
و دود آن بطریقیکه خورانیدن دود در فصلیکه آنرا بهنسک دهوم پان گویند گفته خواهد شد بخورانند صحت شود و اگر سرون گاو را با روغن تر کرده
بر آتش نهند و دود آن بنوشانند مریض صحت یابد و اگر دود کوتهه در روغن ماده گاو و یا دود قیر در روغن ماده گاو و یا دود کاه و دبهه در روغن گاو مریض مذکور را
بخورانند صحت یابد **نوع دیگر** آرد ماش بالای انگشت دود دهند و دود آن بنوشانند از هر پنج نوع ہکہاک دفع گردد مجربست **نوع دیگر** تویت
کنکان کرمیت که بهی نفست دارد و آنرا غنیدنی نیز گویند و میروشخ وانگز و جائفل هر همه را مساوی گرفته و با یک آس کرده در بول بز و شیر نفت
تسقیه ماده گاو و دارند و صاحب ہکہاک را [illegible] بجهانند صحت یابد و این علاج را بهنسک سیوتکتیا دچورن گویند **نوع دیگر** زنجبیل پلپل
ماده سیر و را مساوی گرفته بجوشانند با جوش انگز و آمیخته بنوشانند صحت یابد مجربست **نوع دیگر** شیر عورت در روغن گاو و باندازند [illegible]

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

شیرین چنانچه کاکولیا دکن نیز آس کرده انداز ند و روغن بریزند چون سخته شود و بنی حیکانند یا بنوشانند فی الحال صحت یابد و این روغن را بهندے
تاری کهیر آدکهرت نامند **نوع دیگر** بهارنگی و رشته سیر و مدار برگرفته و آس کرده با آب گرم بنوشانند ازین مریضیکه آنرا دمه و بکهک شد با صحت
یابد **نوع دیگر** پیسنهی و شکر و بهارنگی و نمک سیاه سر همه یا مستاوی گرفته و آس کرده بخورانند و بالای آن آب گرم بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** سیحق
سنده و بلیله را با آب گرم بنوشانند به شود **نوع دیگر** پهکرمول و جواکهار و پلپل گرد باریک آس کرده با آب گرم بنوشانند ازین دمه و بکهک دفع شود
نوع دیگر جوش دسمول بنوشانند ازین نیز هر دو زحمت مذکور که با تشنگی باشند دفع شود **نوع دیگر** مریض را شراب برنطی که نوشیدن آن در فصل که
بهندے آنرا امدالی گویند گفته خواهد شد بنوشانند زحمتهای مذکوره دفع شوند **نوع دیگر** جوش دسمول صد روغن گاو بانداز ند و آب جزات نیز انداز ند
بعده پلپل و رازونمک سیاه و جواکهار و بلیله و انگز و جواک و کالیسنها که نوعی از بلیله است سر همه مستاوی گرفته که جمله چهارم حصه این روغن مذکور باشد نیز انداز ند
و بپزند چون سخته شود مقداری روزینه خوردن و بند ازین دمه و بکهک کلی زائل گردد و این روغن را دسمولا دکهرت گویند **نوع دیگر** برای صاحب
دمه و بکهک بالسنادکهرت بنوشانند صحت یابد بدانکه اشیائیکه دافع باد و بلغم باشند و اشیائیکه گرم بوند و اشیائیکه باد را در مجراش جاری گردانند
عارض زحمت دفع بکهک مریض را بخورانند و صاحب بکهک را و صاحب دمه را و شخصی که آنرا این هر دو مرض مذکور بوند روغن کنجد در اندام مالیده گرمی آتش
برسانند و اگر صاحب مرض مذکور قوی باشد و چندان لاغر نباشد باید که اورا قی و اسهال بکنانند و اگر لاغر و ضعیف بود علاج سمن بکار برند تا باعتدال
آیند و اگر زحمت مذکور از سبب باد یا بلغم حادث شده باشد باید که شیر چهار چند آن آب انداخته بجوشانند چون آب سوخته شود و شیر بماند دران قند و سیحق
سنده انداخته بنوشانند صحت یابد و علاجهائیکه برای دفع دمه گفته مے آیند از جهت دفع این زحمت نیز بکار برند والله اعلم بالصواب **فصل سیزدهم در مرض دمه**
که آنرا بهندے سواس گویند و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه از چیزهائیکه زحمت بکهک پیدا آید از آن چیزها زحمت دمه نیز
حادث شود و آن نیز بر پنج نوع است یکی مهاسواس دوم اردهاسواس سوم کهین سواس چهارم تمک سواس پنجم چهدر سواس و نشانهائیکه پیش از
حدوث دمه ظاهر شوند آنست که سینه و دیگر اعضا درد کند و شکم منتفخ گردد و آواز کند و دهن بی مزه شود و در بنا گوش که بهندے آنرا کنپتی گویند درد پیدا آید طریق
حدوث زحمت مذکور آنست که چون بلغم فاسد شود باد را در آن رگهائیکه بدرا مهای آورده را مسدود سازد و بهیچ طرفی باد بیرون آمدن نتواند از آن زحمت دمه حادث
گردد اکنون بیان هر نوعی از انواع خمس مذکور گفته مے آید اما مهاسواس نفسی است که با آواز بلند بود چنانچه از نفس گاو است که مربوط باشد و از آن
عقل تباه شود و چشمها اگر دو کشاده ماند و پلکها بر هم زدن متعذر شود و بول و غایط بسته گردد و دهن کشاده ماند و صاحب این دمه سخن تمام کرده گفتن نتواند
و این نوع لادوا است اما اردهسواس نفسی است که دراز و پیاپی باشد و مریض آنرا گرد آورده فرو بردن نتواند و مجرای آن که درون حلق است به بلغم مسدود گردد و باد
فاسد مریض آنرا سخت گرفته باشد و در آن نظر مریض سوی بالا باشد و چشمهاش بهر سوی متغیر گردند و از غایت درد بیهوش بود و دهنش خشک شود و بهیچ طریق آرام
قرار نباشد و درین نوع چنانچه راه نفس که درون حلق است بسته شود همچنان راه باد که درون شقیقه است نیز مسدود گردد و این نوع نیز لادوا است که مردم از این نوع زحمت بزودی
هلاک گردد اما کهین سواس نفسی است که ساعتی متوالی بقوت تمام آید باز ساعتی توقف و زائل گردد باز بقوت متوالی آید و گاه بقوت تمام بر آید باز بکلی زائل گردد و اعضا
درد کند و در آن نوع محلهای خطرناک چنان درد کنند گویا که بریده میگردند و شکم منتفخ شود و از اندام عرق روان گردد و بیهوشی رسد و مقعد و مثانه چنان درد کنند گویا
که سوخته میشود و چشمهای مریض مذکور به گنده و لاغر شود و این نوع نیز لادوا است و اگر درین بیهوشی بسیار درد و دهن خشک شود و رنگ اندام تباه گردد و مریض یاوه گوئی
کند فی الحال بدانکه بزودی خواهد مرد اما تمک سواس نفسی است که با آواز بلند نباشد و آواز همچو آواز خرخره بود و آنرا باد بدرا مهای خود بطریق معکوس داخل و
خارج گشته یعنی طرفیکه در آمدن شاید بیرون آید و از آن طرفی که بیرون آمدن باید در آید و گردن و سر را گرفته زکام و نفس پیدا آورده حادث گرداند و درین مریض را
اندکی بیهوشی باشد و در بختین زکام مریض مذکور را رنج بسیار باشد و گلو بغفته بود و بدشواری سخن گفتن تواند و مریض مذکور را بوقت غلطیدن قرار و آرام نباشد
و در هر دو پهلو را وقت غلطیدن میگیرد و در وقت نشستن چیزی قرار شود و گرمی مریض مذکور را خوش آید و چشمهاش و در پیشانی مریض مذکور خوی

قسم اول در علامات زحمت مذکور

بسیار آید و طعام نیز و بسیار شود و دهنش خشک گردد و در وقت سرگی و باد غلبه این نوع بسیار باشد و چون دم با غلبه بیرون آید مریض را قرار نباشد و چون
غلبه آتش کم گردد قرار یابد و این نوع به دوا زائل گردد و به ترک دوا عود کند و اگر مریض مذکور قوی بود به باشد به دوا بکلی زائل گردد اما چند بر سواس نفسی ست که بلغم
نباشد و وجود باشد چند آنی در و نرساند و او ان در خوردن طعام و آب بر اخلاق از معتاد سابق تغیری پدید شود و در حواس خمس تشویش حاصل نیاید و سبب دل
اشیاء خشک بخورد و حرکت کردن با غلبه کرده آن را پیدا آورده باشد این نوع دوا پذیرفت بیماری که از عنایت الهی به گردد والله اعلم قسم دوم در علاج
دمه مذکور بدانکه اگر مریض قوی باشد باید که اول او را دوای نرم داده و قی و اسهال بکنانند بعده بیمول و کچور و راسن و پیپل دراز و سنٹهی و پهکرمول و کاکراسنگی
و بهم آمله و بهارنگی و گلوی جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را بجای آب بنوشانند از این دمه و سرفه و گرفتگی سینه و درد پهلو و بکهک دفع گردد و اگر در جوش مذکور
برنج پخته و آشام کرده بخورانند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر کلتهی و جو و کنار و تیر بالا و بیمول و پیپل دراز بجوشانند و تحقیق پهکرمول در جوش مذکور انداخته
بنوشانند از این دمه و سرفه و درد پهلو دفع شود نوع دیگر گل کیله و گل کنول و گل سرس و پیپل دراز هر همه را متساوی گرفته و با عسل و برنج آس کرده بنوشانند
از این دمه و سرفه دفع شود نوع دیگر بیخ پند بهرا آس کرده با آب گرم بنوشانند از این دمه و سرفه اگرچه قوی باشد دفع شود نوع دیگر دیودار و بیج و بهارنگی و
سنٹهی و کاپهل و پهکرمول هر همه را متساوی گرفته و جوشانیده و جوش مذکور بنوشانند از این زحمت دمه و سرفه دفع شود نوع دیگر کتهائی و جوانسه و کاکراسنگی
و مغز بیل و خسک و گلوی و چیته هر همه متساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر کلتهی و بیمول هر دو را متساوی ستده
بجوشانند و در این جوش گوشت جانوران دشتی پخته بخورانند مریض مذکور صحت یابد و اگر جوش برگ کسونده و یا جوش سهجنه و یا جوش تمب خشک مریض
مذکور را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر انگور و هلیله و پیپل دراز و کاکراسنگی و جوانسه هر همه متساوی گرفته و آس کرده با شهد و روغن گاو بلیسانند از این دمه
اگرچه بزرگ باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر فتکهنه و روغن تلخ هر دو متساوی گرفته و آس کرده و آمیخته مقداری روزینه بخورانند از این در مدت بیست و
یک روز دمه بکلی دفع شود نوع دیگر خارهای خارپشت را بسوزانند تا خاکستر آن را با شهد و شکر آمیخته بخورانند از این دمه و سرفه نماند نوع دیگر بهرن ملی
خاکستر یا پر طاؤس را بخورانند به شود نوع دیگر زرد چوب و پیپل گرد و انگور و قند و راسن و پیپل دراز و کچور هر همه را متساوی گرفته و باریک آس کرده با
روغن تلخ بلیسانند از این زحمت مذکور اگرچه قوی باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر کاکراسنگی و سنٹهی و فلفلین و ترپهله و کتهائی خورد و بهارنگی
و پهکرمول و هر پنج نمک این پانزده دارو را متساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم بخورانند از این زحمت دمه و سرفه و بکهک و آروغ و نا آرزوی
طعام و هنیس دفع شود و این علاج را سنکادچورن گویند نوع دیگر در جوش هلیله و بیاذریره و بهنگره و یا در جوش پهکرمول شهد انداخته بنوشانند
از این دمه که آن را تمک سواس گویند زائل گردد و مریض صحت یابد نوع دیگر کچور و پهکرمول و جیونتی بیج و موتهه و تخم تلسی و بهم آمله و دانه الایچی
و پیپل دراز و عود و سنٹهی و بالا هر همه متساوی گرفته و آس کرده بجای پخته بستانند و با آن هشت چندی از این دارو ها شکر آمیخته بخورانند و بهیق مذکور را
در طعام نیز انداخته بخورانند از این تمک سواس و بکهک دفع شود و این علاج را سیتادچورن نامند نوع دیگر هنیس و برنگ و کنج و ترپهله
و سنٹهی و فلفلین و چیته هر همه را متساوی بگیرند و با آب آس کنند و در روغن ستور که چهار چند آن باشد بیندازند و دو چند از روغن مذکور شیر ماده گاو و چهار
چند آن آب نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه بخورانند از این دمه و سرفه و بواسیر و نا آرزوی طعام و گوله و دق دفع شود و روغن مذکور
قابض ست و این روغن را بهندی مینسادگهرت گویند نوع دیگر بهرنگ سیاه و جو اکهار و سنٹهی و فلفلین و چیته و گنگی و بیج و برنگ جمله متساوی
گرفته و با آب آس کرده و بهیق ترساخته در روغنی که چهار چند از کلک مذکور باشد انداخته بپزند و چهار چند از روغن مذکور آب خالص اندازند و بپزند چون پخته
شود نگاه دارند و مقداری روزینه بنوشانند از این مرض مذکور زائل گردد نوع دیگر جوش کلتهی و روغن گاو که چهار چند جوش مذکور باشد بیندازند
بعده پیپل دراز و پیپلامول و رباب چیتر و سنٹهی هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده و کلک ساخته نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه
خوردن دهند از این دمه و سرفه و تنهای شکم و انواع امراض بلغم دفع شود و گرسنگی افزاید و این روغن را کلتهادگهرت نامند نوع دیگر

کنگکی و نمک سیاه و حب الکهار و بلیله و ستے و فلفلین انگره بیل هر یک سه ماشه گرفته در آب آس کرده در روغن گاو بیاندازند و چند روغن گوشت گاو نیز اندازند و
بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه بخورانند ازین دمه و سرفه و گوله و نفخ شکم و درد بهیر دفع گردد و این روغن را انگتاد گهرت گویند **نوع دیگر** در روغن گاو
شیره بهنگره و که دو چند از روغن مذکور باشد بیاندازند و سحیق تر از آن بهنگره نیز اندازند و بپزند چون پخته شود در بینی مریض بچکانند و بنوشانند ازین رحمت
دمه و سرفه دفع گردد و این روغن را بهندی **بهنگراج تیل** گویند **نوع دیگر** در شراب پلیپل و پلامل تر کرده خشک گردانند پس در روغن گاو بریان
کنند و روزینه سه عدد پلیپل و پلامل مذکور آس کرده با شهد بعد از طعام بلیسانند ازین نیز رحمت دمه و سرفه و دق و علت گلو و کواره و سنگرهنی دفع شود و علم
بلغم و بتاهی آواز حلق و پلیس و آماس و گوله و امراض باد و بلغم جملگی دفع گردند بعد از خوردن این دارو شراب کهنه که آن را بهندی دراکهیا دا آسو گویند
باید نوشانید ازین عمل دق کهنه نیز دفع گردد **نوع دیگر** سیل بهانگی و صندل و سموم حوکوب کرده وصد عدد بلیله درست بگیرند و با آب چند
آنجمله دو چند ها باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجا بگذرانند و بلیلهای مذکوره را کشیده جداگانه بدارند و بدین جوش مذکور صندل قند کهنه انداخته
بر آتش نرم جلاب کنند بعده بلیلهای مذکوره درین جلاب انداخته نیز بپزند چون پخته شود در ظرفی نگاه دارند و آورده سرد کنند بعده مقدار شش پل شهد خالص و
سحیق سنٹهے و پلیپل و پلامل و پیپل گرد و نخ و پترج و دانه الاچی که هر یک یک پل باشد و مقدار شش پل سحیق جوا کهار اندازند و مخلوط گردانیده نگاه دارند
و یکان بلیله از ان با شش درم جلاب مذکور روزینه مریض مذکور را خوردن دهند ازین دمه و سرفه و جمله علتهای شکم دفع گردند و گرسنگی بسیار افزاید این
علاج را بهندی بهارنگی گر نامند **نوع دیگر** کلتهی و سموم و بهارنگی و بلیله هر یکی صندل گرفته و جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند
تا آنکه یک حصه بماند بعده بچاره پل قند کهنه در آن انداخته جلاب کنند و بعد از سرد شدن مقدار هشت پل شهد خالص و شش پل نسلوچن و دو پل
پلیپل و پلامل و نخ و پترج و دانه الاچی که هر یکی ازین سه یک هشت درم باشد با آن بیامیزند و مقدار یک روزینه خوردن دهند ازین رحمت سرفه و دمه
دفع گردد و این علاج را کلتهکر گویند **الکنون** چند رس بجهت دفع مرض مذکور از طب رس رتناکر گفته می آید سیماب صاف کرده یک حصه گندهک صاف
کرده دو حصه یکجا کرده در شیره کنوار یک پاس سحق کنند بعده بوزن سیماب و گندهک مذکور رس صاف کرده بگیرند و از آن تیرها تنک کرده این کجلی سیماب و
گندهک بر آن طلا کنند بعده در دیگی ته بته نهاده و بالای آن شراب گلی داشته مهر کنند و آنچه دیگ مذکور خالی مانده باشد بریگ پر کنند و بالای دیگ دان
نشانده زیر دیگ چهار پاس آتش کنند چون سرد شود فرود آرند و آس کرده نگاه دارند و مریض مذکور را مقدار دو حبه بخورانند و بالای آن بیخ خطل و دو دانه
ستے و فلفلین که هر یک یک ماشه باشند گرفته و آس کرده و برابر آن جمله شکر تری آمیخته مقدار یک بخورانند ازین نیز رحمت دمه و سرفه دفع گردد و این را بهندی
نام سورجاورت رس گویند **نوع دیگر** سیماب صاف کرده یک درم و گندهک پاک کرده یک درم و زهر رسنده یک درم و سهاگه بریان یک درم و پلیپل گرد
ستے دو درم و پلیپل و پلامل دو درم جمله را یکجا کرده در عرق کهرل انداخته چهار پاس کهرل کنند بعده پلیپل گرد مقدار هشت درم دیگر گرفته و از آن بعد
یکان یکان دانه درین رس انداخته کهرل میکرده باشند تا آنکه چهار پاس دیگر تمام شود و فرصت ندهند تا که جمله اوراق فلفل گرد سحق کرده شود چون
بدین ترتیب مرتب شود مقدار یک روزینه خوردن دهند و بالای آن دیگر پلیپل و پلامل که سوده باشد با شهد و روغن ماده گاو مقداری بلیسانند ازین
رس نیز دمه و سرفه کهری باشد دفع گردد و این را بهندی سواس کهتار رس نامند والله اعلم بالحکم **فصل چهاردهم در مرض تباهی آواز**
حلق که آن را بهندی سر بهید گویند و آن مشتمل بر دو قسمست **قسم اول در علامات مرض مذکور** بدانکه از سخن بلند گفتن و کثیر خوردن و از کثرت
خواندن با آواز بلند و از رسیدن زخم غلط بلغم و باد و بلغم نشست و ساکن شده هوا بهای آواز حلق را گرفته آواز مذکور را تباه میگرداند و این مرض شش نوع است
یکی از باد و دوم از بلغم و سوم از تلخ و چهارم از سه خلط و پنجم از باد و بلغم و ششم از زیاده شدن پیه اما آنکه از سبب باد باشد علامتش آنست که چشم و روی
و علیل و مقعد سیاه و ناخن شوند و مریض مذکور سخت آهسته و مالکه بهم آواز خر لرزید حرف گوید و آنکه از سبب تلخ باشد علامتش آنست که چشم و روی و ایلها
غایط زرد فام گردد و در وقت سخن گفتن گلو بسوزد و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که اعضا اشیای مذکوره سپید فام گردند و دشوار سخن گفتن بهم

فصل چهاردهم در مرض تباهی آواز حلق ... قسم اول در علامات مرض مذکور

در گلو آید و مریض مذکور را قدرت بر گفتن سخن باشد و بسیار نباشد بلکه آهسته و اندک گوید و شب اندر روز سخن آهسته و اندک تر گوید و آنکه از سبب غلبه خلط بلغم باشد علامت وی
آنست که نشانیهای غلبه بلغم که در سبب خلط بلغمی گفته شود و این نوع لا دواست و آنکه از راجروگ حادث شود علامتش آنست که در وقت سخن گفتن زبان در دهن
بسوزد و مریض را قدرت بسیار سخن گفتن نباشد و اگر این نوع چنان غالب شود که مریض را قدرت بر سخن نماند دوا پذیر نبود و آنکه از زیادتی بهیه حادث شود
علامتش آنست که مریض سخن را درست گوید و آواز سخن در درون حلق بماند و بیرون درست شنیده نشود و به گفتار کردن اندر تشنگی پیدا شود و اگر زحمت بهیه
برطرف کنند بهتر و یا سخت لاغر یا شخصی را که در وی بهیه غالب بود او را حادث گردد و یا آنکه زحمت مذکور دیرینه باشد و یا خلقی بود هیچ وا هرگز به نگردد **قسم دوم**
در علاج زحمت مذکور بدانکه طبیب را باید که غلبه خلط دیده حسب آن مریض را قی و اسهال و نفاس دهد و غرغره دارو ها بکنانند و حقنه نیز کنند و
علاجهائی که برای دفع ورم و سرفه گفته شده اند آن نیز استعمال باید کردن و اگر زحمت مذکور از سبب باد شده باشد بعد از طعام روغن گاو نیز بنوشانند **نوع**
دیگر از برگ کسونده و برگ بادنجان و برگ بهنگره شیره گرفته و مقداری گرم کرده بنوشانند صحت یابد و اگر شیره مذکور در روغن پخته بنوشانند همین فائده رساند
و اگر به تنها شیره برگ بادنجان در روغن گاو پخته بخورانند نیز مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** برنج پخته و روغن و قند آمیخته خوردن دهند و بالای آن
آب گرم بنوشانند مریض مذکور صحت یابد **علاج برای دفع زحمت مذکور که سبب تلخه حادث شده باشد** نخستین مریض را اسهال
و یا قی بکنانند و اشیای شیرین چنانچه دارو ها کاکولیا دکن در شیر ماده گاو جوشانیده بنوشانند یا باریک آس کرده با شهد بخورانند به گردد **نوع دیگر** در
جوش ملهٹی روغن گاو انداخته بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** برگ نورسته از آن درختان شیردار چنانکه بر و گلر و پاکر و درخت ازان و پوست هر یکی ازینها
نیز برابر گرفته جو کوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو اندازند و شیر ماده گاو نیز اندازند بعده ملهٹی را به آب آس کرده و سحیق تر ساخته نیز اندازند
و بعد از آن پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه با شهد و شکر بخورانند این زحمت مذکور که از سبب تلخه شده باشد دفع گردد و این روغن را بهندی سنکاد
گهرت گویند **علاج دفع زحمت مذکور که از سبب بلغم شده باشد** پیپل دراز و پیپلامول و پیپل گرد و سونٹهه را استوای گرفته و با بول ماده گاو
آس کرده بخورانند به شود **نوع دیگر** اجمود و زرد چوب و آمله و چیتره و جواکهار هر همه را استوای گرفته و آس کرده با شهد و روغن ماده گاو بخورانند صحت
یابد **نوع دیگر** تربهله و سونٹهه و فلفلین و جواکهار هر همه را استوای گرفته و باریک آس کرده با شهد و روغن ماده گاو بخورانند به شود **نوع دیگر** جوش اگر
و دیودار و مرواریل مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** کٹائی و دیودار و بالسه هر همه را استوای گرفته و جوشانیده جوش مذکور را بنوشانند
صحت شود و مرض دفع گردد **نوع دیگر** مریض مذکور را بفرمایند که تا کاسه پر از روغن کنجد تر کرده در دهن بدارد مریض صحت یابد **نوع دیگر** هلیله و
پیپل دراز هر دو را آس کرده با شهد و روغن بلیسانند و اگر تنها هلیله را همچنین خلط به هند نیز مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** سحیق برگ کنار در روغن
ماده گاو بریان کرده با نمک سنگ آمیخته بلیسانند مریض مذکور صحت یابد بعد ازین سرفه نیز دفع شود **علاج زحمت مذکور که از غلبه چربی حادث**
شده باشد برای دفع زحمت مذکور علاجهائی که برای دفع نوع بلغمی گفته شده اند استعمال باید کرد صحت یابد اما **علاج دفع مرض مذکور که از**
راجروگ حادث شده باشد بدانکه این نوع و نوعی که از غلبه سه خلط حادث شود لا دواست ولیکن توکل بر لطف خداوند تعالی جل شانه کرده
اشیای شیرین در شیر ماده گاو جوشانیده و در جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند در ضمن که سه عارد حق سبحانه تعالی از شفا بخشد و علاجهائی که
برای دفع سرفه گفته شده اند غلبه تلخه دیده از میان آن هر علاجیکه مناسب داند استعمال کنند **نوع دیگر** مهابلیت و سونٹهه و فلفلین و تیزپات و
تالیسپتر و زیره و تبساچهن و چیتره هر همه را استوای گرفته و مقداری نبات و ترنج آس کرده و با قند آمیخته غلولها بندند و مریض مذکور را بخورانند ازین تباهی آواز حلق
و سبب بلغم و نا آرزوی طعام دفع گردد و این را بهندی چیاد لنکا گویند **نوع دیگر** شیره کٹائی و سحیق ترانان ماسی بریار باد خشک و سونٹهه و فلفلین
که هر همه استوای باشند در روغن گاو نیز چون پخته شود مقداری روزینه نهار بنوشانند ازین جمله نوع تباهی آواز حلق و هر پنج نوع سرفه فی الحال زائل گردد و
این روغن را بهندی کنتکاری گهرت گویند **نوع دیگر** ردهنهائی که برای راجروگ و بکهات دسه گفته شده اند برای دفع این زحمت نیز

استعمال کنند مفید بود و بدانکه به عربی قبلک آبر و انشیر دار و بجنین گفته شده اگر دار وی مذکور تر یافته شود شیرهٔ آن بگیرند بعد بدان روغن بپزند و اگر تر یافته نشود
دار وی مذکور خشک بگیرند و آنرا در آب یکشب تر کنند چند آن باشد انداخته بجوشانند تا که یکحصه بماند آنگاه جوش مذکور بجا بپخته بستانند بدان روغن بپزند و آنکه
لقمه و غرغره و فصد عرق های باید که آنرا بهندی کول و کند و گمهه گویند و جمیع انواع زحمت مذکور نافع ست اگر زحمت مذکور از باد باشد از نمک سنگ و روغن کنجد غرغره
بکنانند و اگر از تلخه باشد از شهد و روغن گاو و اگر از بلغم باشد از سحیق سنبل [illegible] و فلفلین و جواکهار ازین غرغره بلغمی که در گلو و کام و زبان و بیخ دندان باشد
دفع شود و آواز حلق نیک گردد والله اعلم والحکم **فصل پانزدهم در مرض نا آرزوی طعام** که بهندی آنرا ارو چاک گویند مشتمل بر دو قسم
قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه زحمت مذکور بر پنج نوع ست یکی آنکه از غلبهٔ باد حادث گردد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ
بلغم بود و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط حادث گردد و پنجم آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه بود و از خوردن طعامیکه طبیعت مائل بران غذا نباشد و از بوئیدن
اشیائیکه بوی زشت دارند و از دیدن اشیائیکه از دیدن آن طبیعت را نفرت پیدا آید اما آنکه از باد پیدا آید علامت او نست که دل و اعضای دیگر درد
کنند و مزهٔ دهن زشت شود و در دندان مثل حالتیکه بر آمدن سنگریزه پیدا شود حادث گردد و آنکه از تلخه حدوث یابد علامت او نست که در دل
ناپاک پیدا شود و مزهٔ دهن تلخ و ترش و نمکین گردد و مریض را تشنگی و بیهوشی رو نماید و آنکه از غلبهٔ بلغم پدید گردد علامت او نست که در حلق و کام خارش پیدا
آید و دهن بار و حبت شود و از کام و دهن پیه پیدا و سائل گردد و مزهٔ آن کمت شیرین باشد و مریض را تند را حادث گردد و آنکه از هر سه خلط پیدا شده باشد علامت
او نست که نشانهای هر سه خلط در وی یافته شود و آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه حدوث یابد علامت او نست که دل بیقرار شود و آب از دهن سائل گردد
و هر خلط که بسبب آن چیز یا غالب که نشانهای آن ظاهر گردد **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه اگر زحمت مذکور از غلبهٔ باد باشد مریض را
حقنه باید کرد و اگر از تلخه بود دار وی مسهل مادهٔ اسهال بکنانند و اگر از غلبهٔ بلغم باشد قی باید کنانید و اگر زحمت مذکور از سبب غصه و اندوه و ترس بود مانند آن ما
تدبیر باید کرد که مزیل آنچیزها باشد و دار وی زحمت مذکور هر چند نوع دیگر نیز هست **نوع اول** پیپل دراز و بر نک و جواکهار و زنیکا و بهانگی و هاسن و
دانه الایچی و انگور که آنرا بریان کرده باشند و نمک سنگ [illegible] هر همه برابر گرفته و باریک آس کرده با روغن مادهٔ گاو و یا با آب گرم و یا با شراب یا با کانجی
خوردن دهند ازین زحمت مذکور که از باد باشد دفع شود **نوع دیگر** سحیق ملهٹی را با شربت قند آمیخته و نوشانیده قی بکنانند بعده سحیق نمک سنگ
و شکر و شهد و روغن گاو یکجا کرده و مخلوط ساخته بلیسانند زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع گردد **نوع دیگر** اول مریض را جوش نیم نوشانیده قی
بکنانند بعده کروا و اجمود و هر دو را آس کرده و جوشانیده و جوش مذکور را بجا بپخته فرو آن مقدار شهد انداخته بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبهٔ
بلغم باشد دفع گردد و مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** پیپل گرد آس کرده با مقدار شهد آمیخته بخورانند ازین نا آرزوی طعام که از غلبهٔ بلغم باشد
دفع گردد و برای نا آرزوی طعام دانه انار با آب آس کرده لقمه آن در دهن نیز باید کرد و این عمل را بهندی کول گویند و دار و های بالا با آب آس کرده در آن
غرغره نیز باید کرد و این عمل را بهندی هاون گویند و کول مذکور بر انواع ست **نوع اول** کوته و نمک سیاه و زیره و شکر تری و پیپل گرد
و نمک [illegible] هر همه برابر گرفته و با آب آس کرده و با شهد و روغن کنجد آمیخته مریض را باید که زمانی در دهن بدارد بعده بیرون افگند **نوع دیگر**
کشنیز و دانه الایچی و [illegible] دار چینی و پیپل دراز و صندل [illegible] هر همه را آس کرده با روغن کنجد و شهد آمیخته مریض را بفرمایند
که زمانی در دهن بدارد و بعده بیرون افگند صحت یابد **نوع دیگر** بود و [illegible] و بلیله و [illegible] و فلفلین و جواکهار هر همه را آس کرده
با شهد و روغن کنجد آمیخته مریض مذکور را بگویند تا زمانی در دهن بدارد بعده بیرون افگند صحت یابد **نوع دیگر** زیره و شکر و انار دانه و شهد
و [illegible] حمله را آس کرده بطریق لقمه ساخته مریض مذکور را بفرمایند که زمانی در دهن بدارد و بعد از ان بیرون افگند صحت یابد ازین علاج هر چهار زحمت
مذکور که از یک خلط و یا دو خلط و یا از هر سه خلط باشد دفع شود و اگر خرمای هندی و قند شربت سازند و سحیق دانه الایچی و تج و پیپل گرد که هر همه
[illegible] باشند در آن شربت اندازند و مریض مذکور را باید که این دار و را زمانی در دهن بدارد و غرغره کرده بیرون اندازد فی الحال آرزوی طعام

قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

حاصل آید نوع دیگر شیره اهک با شهد آمیخته بنوشانند ازین نا آرزوی طعام و دمه و سرفه در ممتلا بلغم دفع شود نوع دیگر نمک سنگ و ادرک پیش از طعام مدام بخورند ازین نیز نفع بسیار شود و گرسنگی افزاید و نا آرزوی طعام دفع گردد نوع دیگر سیاه دانه و زیره و انگور و پلپل گرد و ترش انار دانه و نمک سیاه هر همه را برابر گرفته و آس کرده با قند و شهد آمیخته مریض را بخورانند و هند و ازین نا آرزوی طعام دفع شود نوع دیگر سیاه دانه و زیره و ترج و دانه الایچی و سندی و فلفلین و ترش و دانه انار هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با قند و شهد بخورانند ازین نیز زحمت مذکور زائل گردد و گرسنگی بسیار افزاید نوع دیگر شیره انار دانه با شهد آمیخته مریض مذکور را بفرمایند تا ساعتی در دهن بدارد بعد آن غرغره کرده بیرون اندازند ازین نیز زحمت مذکور اگر چه لادوا باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر دانه انار ده پل و شکر سفید هشت پل و سندی و فلفلین هر یکی یک پل و تج و ترج و دانه الایچی هر یکی درم بستانند و جمله را باریک آس کرده بدارند و بمقداری مریض مذکور را روزینه خوردن دهند ازین نا آرزوی طعام دفع شود و گرسنگی افزاید و پیس و سرفه و دمه نیز دفع گردد و این معجون را دارماد چورن نامند نوع دیگر صد عدد پلپل دراز و دویست عدد پلپل گرد و سندی و کشنیز و نمک سیاه و زیره و تج و دانه الایچی هر یک شش درم و کنار و انار روان و ترش و جائفل و املیت هر یک درم بستانند و جمله را آس کرده بدارند و بمقداری روزینه مریض مذکور را خوردن دهند ازین گرسنگی افزاید و پیچش و گرسنی و سرخی و نوع سرفه و گوله و بستگی شکم و درد شکم دفع شود و این ترکیب را کهادو چورن گویند نوع دیگر تالیستر و پلپل گرد و ناگ کیسر و نمک سنگ هر یک یکحصه و پلپل دراز و پیپلامول و ترش و چیره و تج و زیره هر یکی دو حصه و سندی و الایچی و کنار و املیت و موتهه و کشنیز و اجمود هر یک حصه و چهار حصه جمله دار و ها انار دانه و نیمی از جمله دارو ها شکر بستانند و آس کرده بدارند و بمقداری روزینه خوردن دهند ازین رنج گلو و دل و زحمتهای دهن و امراض شکم و گوله و نفخ شکم و مرض بسو چیکا و کوا و آبیرو و دمه و کرم و قی و سرفه و نا آرزوی طعام و ابتسار دفع گردد و گرسنگی افزاید و این معجون را کهادو چورن گویند نوع دیگر اجواین و ادرک و چورن که بجهت دفع راجروگ در فصل آن گفته شده است برای بعض امراض نیز نفع تمام بخشد باید که بخورانند صحت یابد نوع دیگر قرنفل و کنکول و اسیر و صندل و تگر و پاپهول و فیل و زیره سیاه و دانه الایچی و پلپل دراز و اگر و تج و ناگ کیسر و سندی و چیره و تیز بالا و کافور و جوز بویه و بنسلوچن این جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده بعد هشت چند یک دارو ازین جمله با میزند شکر سفید بعده نگاه دارند و بمقداری روزینه مریض را خوردن دهند ازین زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث شده باشد دفع گردد و آرزوی طعام آید و گرسنگی و منی و زور و عقل افزاید و حواس خمس قوی شوند و آرام حاصل آید و زحمت دل و نمک سود است کرنوعی از دمه است و بستگی غایط و راجروگ دفع شود و پیچش و گرانی و ابتسار و نقصانی خون و هکی و بات و پرمیو دفع گردد و این معجون را بهندی لونکادو چورن نامند نوع دیگر دانه الایچی خورد و ناگ کیسر و تالیستر و بنسلوچن و دانه الایچی بزرگ انار دانه و کشنیز و زیره سفید هر یک نیم درم و پلپل دراز و پیلاموال و چاب و چیره و سندی و پلپل گرد و جوائن و ترش و املیت و اسیر و اجمود و کیتهه هر یکی نیم درم بستانند و باریک آس کنند و با آن مقدار چهار پل شکر سفید بیامیزند و بمقداری روزینه مریض مذکور را خوردن دهند ازین آرزوی طعام زیاده شود و گرسنگی افزاید و پیچش و سرفه و کوا و آبیرو و دمه و درد و قی و تپ دفع گردد و زور و روشنی اندام نیز زیاده شود و این ترکیب را سوچهم ایلادچورن گویند والله اعلم

فصل شانزدهم در مرض قی که بهندی آنرا چهردنامند و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات مرض مذکور** بدانکه از خوردن نمک و از اشیای سخت حاده و سخت چرب و از اشیائیکه دل از آن متنفر باشد و از خوردن در غیر وقت و از ماندگی و ترسیدن و سبب نور کردن و از بسیار حرکت و از بدهضمی و از بیقرار گشتن دل بسببی و از حادث شدن کرم در شکم و از بودن عورت با حمل و از دیدن اشیای مستکره که طبع از آن نفرت گیرد و از خوردن طعام بشتابی و بموضع خلط فاسد گشته و محل خود گذاشته طعام و شراب را از راه دهن بقوت و با شکستن اعضا بیرون می اندازد و این نوع را چهرد گویند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم آنکه از خوردن اشیائیکه طبیعت از آن نفرت گیرد و از بوییدن اشیائیکه کریه الرائحه باشند و از شنیدن سخنهائیکه از آن دل شوریده شود و از سودن اشیائیکه از سودن آن دل متنفر شود پیش آید حادث گردد و علامات قی که پیش از حدوث پیدا آید آنست که آب دهن سائل شود و آروغ بسته گردد و در دهن نمکی شود و آرزو بر طعام و شراب نباشد

علامت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که مریض را ذوق طعام و آب بسیار شود و دهن خشک گردد و آب از دهن و کف و آب دهن سیاه و مانند ... بهر جهت علامات سبز اندام بیرون آید و دهن ... سرخ و سبز اند ... در آن وقت بیرون آید و جهت مذکور که از صفرا حادث شود علامت آنست که بیرون نیز تشنگی و ... تشنگی در زبان پیدا آید ... سرو کام و چشم سوزش شود و درد آن حرارت ... جهت طعام گرم و ... تلخ باشد و دهن بیرون آید و جهت مذکور که از غذای کثیف حادث شود علامت آنست که ... شود ... حین بود ... که ... گردد ... آب ... آند ... طعام ... باشد ... گران شود و ... ایستاده گردد و ... بود ... باشد ... بیرون آید ... جهت مذکور ... حادث گردد علامت آنست که ... باشد ... طعام ... شود ... تشنگی ... حادث گردد ... گرم ... بیرون آید و چون این نوع ... نوع ... حادث شود ... نوع ... جهت مذکور ... بیان این نوع سابقاً بتفصیل مذکور شد ... حادث گردد ... باشد ... حادث گردد ... باشد ... جهت ... حادث شود ... نیز باشد ... شود ... حادث شود ... بیرون آید ... آن نوع ... شود و آن را علاج ... باید کرد ... باشد ... گردد ... حادث ... نوع ... و ... جهت مذکور ... حادث ... حادث ... نوع ... جمع شود ... جهت مذکور حادث ... مرض ... مذکور ... جمع شده زائل گردد و اگر مرض مذکور از غلبه بلغم باشد مریض ... اسهال ... باید کنانید ... جهت مذکور که از غلبه باد باشد بر انواع ست نوع اول ... ماده ... نمک ... انداخته بنوشانند ... دفع شود نوع دیگر نمک سنگ و نمک سیاه و نمک ... فلفل ... گرفته ... آب ... انداخته بنوشانند ... دفع شود نوع دیگر ... ماده گاو ... انداخته بنوشانند ... نوع دیگر ... انداخته بنوشانند ... دفع شود نوع دیگر ... انداخته بنوشانند ... دفع شود ... نوع اول ... انداخته بنوشانند ... مریض ... تشنگی ... شود باید که ... گرم ... تشنگی زائل گردد نوع دیگر صندل ... آتش ... انداخته مریض ... نوع دیگر ... نوع دیگر ... آن ... انداخته ... دفع گردد ... نوع دیگر ... بنوشانند ... نوع دیگر ... انداخته بنوشانند مریض ... نوع دیگر ... شود نوع دیگر ... ماده گاو ... نوع اول ... نوع ... مریض مذکور را

[illegible]

فصل دوم در علاج ...

خوردن و بهند و دوغ و سرکه بهم جوش ... آن نیز ... شیری در ... گفته شده صحت نیز خوردن و بهند نوع دیگر برنگ و
تیرپا ... گرفته و آس کرده با شهد ... مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر برنگ و ... بهم سرشته با ... آس کرده
با شهد بخورانند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر ... و کنار ... گرفته و آس کرده با شهد خوردن و بهند
صحت یابد نوع دیگر ... آس کرده با شهد بخورانند مریض مذکور صحت شود ... سیناپی نیز ... انواع ... ست ... این نوع
... نوع ... کرده ... دیگر ... مناسب ... صحت شود نوع دیگر ...
... گرفته و آس کرده ... بستانند و ... شهد ... آمیخته ... بخورانند ... سیناپی دفع شود نوع دیگر
... شهد ... انداخته ... بخورانند مریض صحت یابد ... نوع دیگر ... جوش
... شهد انداخته بجوشانند نوع دیگر ... آس کرده شهد ... انداخته بخورانند ... مذکور بخورانند صحت
یابد نوع دیگر ... گرفته ... آس کرده با شهد و شکر
بخورانند مریض صحت یابد ... نوع دیگر ... تخم ... با شهد و شکر
آمیخته بخورانند ... سیناپی ... دفع گردد نوع دیگر ... گرفته و آس کرده ...
... آمیخته ... با شهد بخورانند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر ... بلکنند ... آب
مذکور ... بجوشانند ... سیناپی ... دفع گردد نوع دیگر ... آمله ... شهد
انداخته بخورانند صحت یابد نوع دیگر ... آس کرده با شهد و شکر بخورانند ... و
آس کرده با شهد بخورانند ... گرفته و آس کرده با شهد بخورانند ... علاج ... سیناپی ...
نیز دفع گردد نوع دیگر ... آس کرده ... شهد انداخته ... مذکور ...
... دفع گردد نوع دیگر ... شهد و شکر انداخته بجوشانند ... نیز دفع گردد
نوع دیگر ... گرفته ... بجوشانند ... شهد انداخته بخورانند ... دفع
... علاج ... نافع آید نوع دیگر ... بجوشانند ... مذکور ...
... شهد ... مریض مذکور ... بجوشانند صحت یابد ... دفع شود ...
گویند ... که از دیدن و خوردن و بوییدن و اشیای مستکره حادث شود اگر از خوردن ... که طبع از آن متنفر گردد شود
باید ... که طبع ... بخورانند و اگر از بوییدن اشیای کریه الرایحه ... شود ... که خوشبو باشد ... و اگر از دیدن اشیائی که
دل ... آن ... شود باید ... شیئی ... که دل ... کند ... بنماید ... تا ... اول ... فراموش شود
و اگر ... شود باید که ... و اگر از حادث شدن کرم ... شود ... که برای دفع کرم ... فصل ...
... گفته خواهد شد ... علاج ... غالب ... این نوع ... باشد نیز ... و اگر این نوع
... باشد علاج ... نیز ... دارد ... باشد ... نیز ... انواع است
نوع اول ... گرفته ... مذکور ... سرکه ... دفع ...
... مذکور ... انداخته ... شهد و شکر انداخته بجوشانند صحت یابد نوع دیگر ... آن ...
... گرفته ... مذکور ... شهد و شکر انداخته بجوشانند ... صحت شود نوع دیگر ...

... [illegible] سیر را آس کرده و شیر بلیله شیر مذکور بستانند بلیله را دور کنند ... شهد در آن انداخته بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر بیخ ریحان ... بسوده ... با شهد
بخورانند ... که با تشنگی بود اگر در سینه ... باشد زایل گردد و مریض مذکور صحت یابد و ... [illegible] ... نیز صحت
که با تشنگی باشد زایل گردد و مریض صحت یابد والله اعلم بالصواب **فصل هفدهم در مرض استسقا** که بهندی آن را [illegible] گویند و وی مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه استسقا عبارت از تشنگی است که بسیار زیاده باشد و بنوشیدن آب تسکین نیابد و آن بر [illegible]
نوع است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از رسیدن زخم و چهارم آنکه از نقصان خلاصه طعام و پنجم آنکه از بلغم و ششم آنکه از بدهضمی و هفتم آنکه از
خوردن طعام سخت چرب و ترش و نمکین و بدهضمی حادث گردد و طریق حدوث چهار نوع اول آنست که از ترس و [illegible] بسیار و حرکت کردن و [illegible] افتادن
قوت ... و خوردن اشیای تلخه انگیز و ... گشتن با افعالی که از آن تلخه غالب آید تلخه غالب گردد و باد ... نیز فاسد گشته است ... و زبان و گلو و سینه
... خلاصه طعام خشک گردانیده انواع مذکوره پیدا آرد و طریق حدوث سه نوع اخیر آنست که بلغم فاسد ... طعام ... و طعامهای مذکوره
مجاری آب را بسته و فاسد گردانیده سه نوع مذکوره را پیدا آرد و علامت رحمت مذکور که از باد باشد آنست که روی مریض لاغر گردد ... [illegible]
... بسته گردانند و ... شود و از نوشیدن آب سرد تشنگی سخت زیاده حاصل آید و علامت رحمت مذکور که از تلخه باشد آنست که ... بر
طعام ... باشد و بیهوشی ... گوئی پیدا آید و چشمها لعل گردند و تشنگی سخت زیاده باشد و دهن و کام بغایت خشک گردند و مزه دهن تلخ گردد ...
مریض ... آبهای سرد بسیار رغبت بود و علامت رحمت مذکور که از نقصان خلاصه طعام باشد آنست که مریض مذکور ... [illegible]
... نقصان خلاصه طعام آنست که ... رس ... بر ده جهی یکبائی گویند گفته شده اند ... [illegible]
بعضی اطبا گویند که این نوع از سه خلط حادث میشود و علامت رحمت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که اندام گران گردد و مزه دهن شیرین شود ...
بسیار آید ... مریض مذکور لاغر گردد و علامت رحمت مذکور که از بدهضمی حادث شود آنست که دل ... و ... دهن ... گردد ... است
علامت ... هر یکی از سه خلط ظاهر گردند و اگر درین مرض مریض را قدرت بر بسیار تکلم نباشد و گلو و کام و دهن خشک گردند ... گردد و دیگر امراضیکه
آنها این مرض ... پیدا گردند ... و امراضیکه ازین مرض حادث گردند ... آب ... [illegible]
مردم ... از امراض لاغر شده باشد و ... استسقا حادث شود و تشنگی سخت و مستمر باشد ... آثار این مرض اند نیز باشند مریض مذکور
... بسیار ... والله اعلم بالصواب **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه بجهت دفع استسقا که از باد باشد طعام و شراب که دافع باد بود
... مریض مذکور ... تشنگی مریض ... آب چندان خورد که ... [illegible]
... کرده مریض مذکور را بنوشانند ... مفید ترست و اگر زر و یا نقره و یا آهن و یا کلوخ را گرم کرده در آب سرد کنند و مریض
... این آب بنوشانند ... شود و اگر شربت شکر و شهد با جوش ... بنوشانند نیز صحت یابد و تشنگی بادی دفع گردد
بجهت دفع استسقا که از تلخه باشد اشیائیکه شیرین و تلخ و مایع و سرد باشند مریض را بدهند نوع دیگر ... شکر و صندل و ... و کشنیز و انگور
... برابر گرفته در آب آس کرده و بجا پخته بجای آب بنوشانند بشود نوع دیگر ... کوب کرده در شیر ماده گاو پخته بنوشانند و
... پخته مریض را بنوشانند ... شود و اگر بجوش ... شیر ماده گاو پخته مریض را بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر انگور و
صندل و خرما و ... را در آب آس کرده و بجا پخته و مقداری شهد در آن انداخته بجای آب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر ... که مریض را
... شده است ... بیخ شهد انداخته بنوشانند استسقا که از تلخه باشد دفع گردد و بجهت دفع استسقای بلغمی ... [illegible]
... آس کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بیل و ... و پیپل دراز و پیپلامول و ... و سندی ... [illegible]
... جوشانیده جوش مذکور بستانند و بنوشانند ازین استسقای بلغمی دفع گردد نوع دیگر جوش ... گرم باشد مریض ... بنوشانند

فصل هفدهم در مرض استسقا
قسم اول در علامات مرض مذکور
قسم دوم در علاج مرض مذکور

می بکنانند صحت یابد نوع دیگر زیره و اذخر و سنبل و نمک سیاه هر یکی را همسنگ گرفته و بآب آس کرده مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شراب را
خوشبوی ساخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر آب از دوام ماهی شلیده و فستاند و شهد و شکر و قند و مویز بار بار که پخته باشند و همچنین
شربت سازند و مریض را بنوشانند و بصحبت دفع استسقا و شیره انار و رمان و آمله و شهد آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر جامه را در سرکه ترکنند
ترکنند ملعبه بر چهار پایی فراز کرده مریض را بران بغلطانند و مثل این جامه بالای او بپوشانند صحت یابد نوع دیگر انگور و پلپلی و نیلوفر و مری را
بآب آس کرده و با آن شیره و نیشکر و شیر ماده گاو یا کرده براه بینی بنوشانند ازین عمل استسقا زائل گردد و مریض آسانی صحت یابد نوع دیگر انار
انار دانه و تمر و خرمای هندی و چوک و ترنج ترشی را با آب آس کرده در دهن مریض بدان طلا کنند ازین استسقا دفع شود نوع دیگر آمله
وانگور و نمک سنگ و تمر هندی و دیگر اشیای ترش که یافته شوند گرفته و بآب آس کرده و با این همه شهد و شکر و شیر و قند بیامیزند و مریض را بگویند که
لقمه در دهن بدارد و بعد از زمانی غرغره کرده بیرون افگند و چند کرت همچنین کنند ازین عمل تشنگی کام دفع شود نوع دیگر مریض را بفرمایند که شهد را
در دهن بدارد ازین دهن صاف شود و لب و کام خشک گردد و تشنگی و نار پاک دفع شود و اگر لب و کام و زبان و حلق و دهن و سینه از آن مریض خشک شود
بایدکه زیره و ترنج و شهد و نمک سنگ یکجا کرده آس کنند و بر تارک سر نهند صحت یابد نوع دیگر انار دانه و کنار و لود و کبیتهه و ترنج هر یکی را همسنگ
گرفته آس کرده بر تارک سر نهند نیز صحت یابد نوع دیگر مریض را بفرمایند تا شربت شهد و شکر پر کرده بنوشد و بعد قی بکنانند و یکدو مرتبه همچنین کنند
ازین نیز تشنگی دفع شود نوع دیگر بلادهره و ملتی و کبیتهه و نیلوفر و مری هر یکی را برابر گرفته و آس کرده و بخته بطریق لقمه در دهن خود بدارد و بعد از زمانی
برافگند ازین استسقا دفع شود دار وی استسقا که از نقصان خلاصه طعام حادث شود اگر استسقا از نقصان رس یعنی خلاصه طعام
شده باشد باید که تدبیری کنند که خلاصه طعام زیاده شود و استسقا دفع گردد و غذا گوشت آبی را این نوع نیز مفید است و خوان [illegible] نیز بنوشانند صحت
یابد و شیر ماده گاو و با آب آمیخته نیز نوشانیدن است نوع دیگر ملتی را بآب آس کرده و بجای پخته بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از بد هضمی باشد
بیل و ترنج و دیگر اشیای که افزاینده آتش گرسنگی باشند جوکوب کرده و جوشانیده جوش مذکور مریض را بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از خوردن غله بد ترسم
شده مریض مذکور قی کنانند و اگر استسقا از خوردن طعام چرب شده باشد مریض را شربت قند بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از بلغم خشک و لاغر را
حادث شده باشد شیر ماده گاو بنوشانند صحت یابد و اگر این مریض را در شوربای گوشت بز کهن گاو انداخته بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر با بکلر را
در شیر پخته و دران شهد انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد ازین استسقا مذکور زائل گردد و اگر سیار و ادکن را جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را سرد کرده
بنوشانند ازین نیز استسقا نماند و اگر کسیر و سنگهاره و گل نیلوفر و بیخ کیله و پوتال هر یکی را همسنگ گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین استسقا رسیدن هم شده
باشد بدرود بدانکه کسی را که استسقا و ناپاکی و لاغری و ضعف از سبب کثرت جماع و رکتپت و ندامی که بسبب مدام خوردن شراب حادث شود پیدا آید و حالیکه
آب بردا آن را نافع است و اگر شخصی زحمت بیهوشی که آنرا موره چها گویند و یا بزحمتی دیگر ضعیف و لاغر شده باشد و آنرا زحمت استسقا حادث شود باید که آب
سرد باز و باز ندهند بلکه هر شخصی را که استسقا پیدا آید و یا تشنگی غلبه نماید آب او را باید بسته و باز ندهند زانکه اگر آب بسته ندهند مرضی که بدو مبتلا باشد زیاده
شود و بیهوشی پیدا آید و آخر الامر هلاک گردد زیرا که حیات مردم مربوط بآب است چنانچه آدمی بی طعام مدتی تواند ماندن ولیکن بی آب نتواند صبر کردن و که
هلاک گردد والله اعلم **فصل سیزدهم در زحمت بیهوشی** که هندی آنرا موره چها گویند و آن مشتمل دو قسم است **قسم اول در علامات**
مرض مذکور بدانکه از غایت لاغری و ضعف و از خوردن اشیای مضر که ذکر آن در فصلیکه آنرا بهندی هت اسکی گویند گذشته است و از باز داشتن
بول و غایط و اعمالیکه حبس آن ممنوع است چنانکه بول و غایط و مانند آن و افتادن از بلندی و زدن زخم قوی که آنرا بهندی ست کن گویند و هم چنین
مانند سیلان زخم و غلط فاسد گشته و غلبه کرده و در محل حواس رسیده و راه خلا مسدود شده و مسام ها مسدود بساخته عقل را پوشیده میگرداند و بیهوشی که آنرا موره چها
نامند پیدا آرد و این زحمت بر هفت نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از صفرا سوم از بلغم و چهارم از غلبه هر سه خلط و پنجم از دیدن خون و [illegible]

ﻓﺼﻞ [illegible] در علاج استسقا [illegible]

بوی خون و خوردن بسیار شراب و غیر آن از زهرها لیکن پنج نوعی ازین هفت نوع بغیر غلبه بلغم نباشد و علاماتیکه پیش از حدوث مرض مذکور پیدا آیند اینست که در دل درد شود
وغثیان پیدا آید و سستی و ماندگی روی نماید و ادراک حواس خمسه و عقل کم گردد و نشانهای غلبه خلطیکه از آن حادث خواهد شد چیزی ظهور نمایند و علامات
زحمت مذکور که از باد باشد اینست که پیش نظر او سبز و زرد و لعل وام آید و بیهوش گردد و زود بهوشیار شود و اندام بلرزد و در دل نیز درد پیدا شود و رنگ بدن
سیاه وام و لعل وام شود و علامات زحمت مذکور که از بلغم حادث شود اینست که پیش نظر مریض تاریک و سیاه بنماید و بیهوش گردد و بعد از دیری بهوش
باز آید و چنان ماند که تنش را بچرم تر پیچیده اند و آب از دهنش سایل گردد و رنگش سفید شود و علامات زحمت مذکور که از تلخه باشد اینست که پیش نظر مریض
لعل یا زرد وام باشد و غایط نرم شود و رنگ اندام زرد گردد و علامات زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث شود اینست که علامات هر یکی از هر سه خلط
در وی ظاهر شوند و یکبارگی بسرعت مریض را بیهوشی روی نماید چنانچه بیهوشی با صرع بسرعت باشد و دیگر نشانهای با صرع درین نیز بوند لیکن صرعی را
چشمها میگردند و کف از دهن بیرون می آید و درین نوع نباشد و علامات زحمت مذکور که از دیدن و رسیدن بوی خون حادث شود اینست که تن بیفتد
و چشمهاش گران و سخت گردند چنانکه عضوهای گرد آوردن و فراز کردن نتواند و پلکها برهم زنند و نفس سست و آهسته بیرون آید چنانکه معلوم نشود که نفس
می آید بعضی گویند از دیدن و رسیدن بوی خون بیهوشی از آن جهت پیدا می شود که در خون عنصر خاک و آب غالب است و در آب و خاک قوت تم زیاده تر است چون
بوی خون بمردم رسد در وی قوت تم غالب شود و بیهوش گردد و بعضی این قول را رد کرده اند و اگر خون موجب بیهوشی از آن سبب بودی که در وی قوت تم
غالب است پس بدیدن خون بیهوشی حاصل نمیشدی چنانکه برسیدن بوی خون بیهوشی حاصل میشود بدیدن نیز حاصل میشدی پس صواب اینست که گوییم الله
تعالی جل جلاله در خون خاصیتی نهاده است بسبب آن مردم را از دیدن آن و از رسیدن بوی آن بیهوشی پیدا میشود و علامات بیهوشی که از خوردن
خمر حادث شود اینست که یاوه گویی و لغزش در رفتار پیدا آید و علامات بیهوشی که بخوردن زهر حاصل شود اینست که در اندام لرزش حادث شود و خواب و
تشنگی پیدا آید و پیش نظر تاریک نماید و بیهوشی حاصل شود و نشانهای هر نوعی از زهر در فصل زهر گفته خواهد شد و بدانکه بیهوشی از غلبه تلخه و قوت تم است
و دوران سر از غلبه باد و تلخه و قوت رج است و مرضیکه آنرا تندرا گویند از غلبه باد و قوت تم است و خواب از غلبه کف و قوت تم است و باید دانست
که هر نوعی از بیهوشی که باشد ممکن است که بغیر دوا زایل گردد چنانکه نوعی از بیهوشی که از غلبه خلطی باشد و قتیکه آن خلط کم گشته بیهوشی مذکور زایل گردد و اما
سنیاس که نوعی از بیهوشی است زوال آن بغیر دوا ممکن نیست و اخلاط فاسد که موجب آن هستند و رستن غلبه آن بغیر علاج ممکن نباشد و سنیاس
بیهوشی است که چون مردم بسبب سخت ضعیف و لاغر گردد و اخلاط فاسد که در جمیع تن منتشر اند در دل مجتمع گشته و حواس خمسه را بیکار گردانیده و قصد خروج
کرده آنرا پیدا آرند چنانچه چون شخصی را این بیهوشی شود بغیر علاج ممکن نیست که بهوش آید والله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور
بدانکه بجهت دفع بیهوشی آب سرد بر اندام مریض بریزند و آوندیکه از آب سرد پر کرده باشند مریض را بنشانند و هار مروارید و دیگر جواهرها نیز بپوشانند و اشیای
سرد چنانچه صندل سوده بر اندامش طلا کنند و مریض را باد بجرو چه برسانند و در شربتهای سرد خوشبوی انداخته بنوشانند و داروهای شیرین چنانچه
کاکولی و کن و مانند آن در شیر جوشانیده بنوشانند و برنج رتسال و نخود و منگ و مشنگ و مانند اینها بخورانند و برای دفع زحمت مذکور سالار و داروهای تیز تاس
در بینی بکنانند نوع دیگر مغز تخم کنار و پلپل و سازو و آمیرو ناگکیسر همه را بهمه مساوی گرفته و باب سرد آس کرده بنوشانند صحت شود و اگر پلپل را
آس کرده با شهد بخورانند نیز صحت شود نوع دیگر سنبهی و گلوی و بهکرمول و پلمول همه را مساوی گرفته و جوشانیده و با جوش پلپل در آن
آمیخته بنوشانند ازین بیهوشی و مستی دفع گردد و مریض را صحت شود نوع دیگر آمله را جوشانیده با انگور و سنیدی (?) یکجا کرده و نبات و شهد در آن انداخته
لیسانند ازین بیهوشی و دوسه و رفه دفع گردد نوع دیگر در جوش بیخ مول شهد و شکر انداخته بنوشانند بیهوشی که از فساد خلطی حادث شود برای
دفع آن علاجیکه برای دفع تب آن خلط گفته شده نیز بکنند تا اگر از سبب تلخه بیهوشی شود برای دفع علاج تب تلخه کنند و اگر از سبب باد شود برای
دفع آن علاج تب بادی کنند و اگر از بلغم شود برای دفع آن علاج تب بلغم کنند و اگر از هر سه خلط شود برای دفع آن علاج تب هر سه خلط کنند و برای دفع

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

زحمت مذکور که از سبب خوف حادث شود علاجهای مفرح بدهند صحت شود و اگر بیهوشی از سبب شراب شود شراب بگیر بنوشانند و یا بفراغ خواب کردن بدهند
تا هوش باز آید و اگر بیهوشی از سبب زهر شود علاجهاییکه دافع زهر اند در فصل آن گفته خواهد شد در کار برند و اگر بیهوشی که آنرا سیناس گویند شود علاجهائی که
بجهت کشیدن خشم و حکایت ... و آن برای دفع سنباتی گفته شده اند بکار برند و درین مرض در اندام مریض سوزن بخلانند و
موی سرش بکنند و ناخنش بدندان بگزند و خوشه کونچه بر اندامش بمالند و مانند این دیگر تدبیرها کنند تا هوشیار شود و اگر مریض مذکور هوشیار شود شیر سیر
بنوشانند و دیگر در دفع بیهوشی کلیان کهنه و شیر ... مفید است بدانکه درمان سر از غلبه باد و بلغم میشود و باید که برای دفع آن علاج که دافع باد و بلغم باشد
بکنند و برای آن چند علاج دیگر است **نوع اول** جوانسه جوکوب کرده و جوشانیده جوش مذکور را با روغن تل آمیخته بنوشانند درمان سر دفع شود **نوع**
دیگر ترپهله اسنا گرفته بجوشانند و در جوش مذکور روغن تل انداخته بنوشانند و اگر شیر ماده گاو برای مریض این نوع نیز بدهند مرض مذکور دفع شود
نوع دیگر مغز بیه دانه و روغن ماده گاو انداخته آشام سازند و کشنیز و انگزه بریان کرده و زیره و نمک سنگ در آن انداخته بنوشانند **نوع دیگر** سیچق
پلپل دانه و سونف و ... و بلیله هر یک دوازده درم استانند و هفتاد و دو درم قند کهنه در آن انداخته مقدار چهار درم را غلولها بندند و یکی یک صبح بخورد
و ... این درمان سر دفع شود والله اعلم و احکم **فصل نوزدهم در زحمتهائیکه از خوردن شراب حادث شوند** و یکی از آن هفت زحمتی ست
که آنرا مدات گویند و این فصل نیز مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات مرض مذکور** بدانکه اطبا چنین گویند که غلبه بذاته بدن را فواید
رساند و حیات بخشد همچنین شراب نیز انواع فواید رساند و حیات را مدد بخشد لیکن آنرا چون بتدبیری نا ملایم بنوشانند مانند زهر قاتل باشد و زهر
که بذاته مهلک است چون بتدبیر نیک خورده شود منافع بسیار رساند پس شراب که بذاته نافع است چون بتدبیر نیک نوشیده شود چهار فوائد کامل ازوی
حاصل آید چنانکه اگر شخصی شراب بمقدار قوت در هوای ملایم با گوشت و طعام چرب و شیرین و خلوت بی آنکه ویرا اندیشه و خوف و غصه و مانند آن باشد
بخورد فربهی و قوت افزاید و مانند این منافع بسیار حاصل آرد و اگر در حالت گرسنگی زیاده از مقدار قوت در هوای نا ملایم خورده شود حرارت شراب با آتش ...
جمع شده انواع امراض پیدا کند و عقل و قوتهای حواس خمس را ضعیف و زایل گرداند و سرهای پوشیده را بظهور آورد و باید دانست که شخصی را که غلبه
بلغم باشد و ... گردد و آنکس فربه و گوشتخوار بود و از خوردن شراب هرگز او را نقصان نرسد و اگر بر عکس این بود و بنوشیدن بزودی بانواع رنجها گرفتار
گردد و اثر شراب بچهار مرتبه است در مرتبه اول عقل و علم بر جای باشد و خوشی و ... و تواضع با خلق و محبت با زنان پیدا آرد و خوردن طعامهای گزیده و گوید
و خواب کردن و آرام گرفتن خواهد در مرتبه دوم سخن بلند گوید و در عقلش تفاوت پیدا شود و گاهی خواب کند و گاهی بیدار شود و در مرتبه سوم محرم و
نامحرم را نشناسد و ادب هیچ صاحب حقی نگاه ندارد و در میان خوردنی و ناخوردنی امتیاز نتواند کرد و سخن بسیار بیهوده گوید و عقلش بکلی زایل گردد و در مرتبه
چهارم بیهوش گردد مثل چوب یا سنگ ... و عاقل را نباید که آنقدر بنوشد که بمرتبه چهارم رسد زیرا که هیچ عاقلی که مالک نفس خود باشد ...
باشند ... مقتضای عقل نیست که شراب آنقدر بنوشد که اثرش از مرتبه دوم تجاوز نکند و اگر شخصی شراب خوردن بغیر مصاحبت طعام یا در حالت
غصه یا در حالت ترس یا در حالت تشنگی یا در حالت اندوه یا در حالت سستی گرسنگی یا در وقت ماندگی گشتن یا ... کردن یا براه راندن یا بار بسیار بر سر
و یا بدوش گرفتن ... وقتیکه شکمش بطعام پر باشد و یا بعد خوردن طعام که آن در حالت بدهضمی خورده باشد یا در حالت که گرمی آفتاب یا آتش
بسیار کشیده باشد یا در حالت کم قوتی ملازمت نماید زحمت مدات و ... و پانا اجیرن و بان ... مبتلا گردد و مدات بر چهار نوع است یکی آنکه از باد حادث
شود و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از سه خلط پیدا آید اما نوعی که از باد باشد علامتش آنست که مریض را هکهک و درد حادث شود و
خواب نیاید و لرزش و سستی و ... در پهلو و بسیار یاوه گوئی نیز حادث گردد و اما نوعیکه از تلخه باشد علامتش آنست که مریض را ... و تشنگی و تاب کند
تب و ... و بیهوشی حادث شود و رنگ بدن زرد گردد اما نوعی که از بلغم باشد علامتش آنست که قی بود و رغبت بر طعام
نباشد و ... سائل گردد ... شود و در بعضی ... که اندامش را بجامه تر پیچیده اند و اما نوعیکه از سه خلط باشد علامتش آنست

که نشانیهای یکی از سه خلط دران بود و باید دانست که این مرض بغیر غلبهٔ سه خلط نباشد لیکن میان اخلاط هر که غالب باشد مرض مذکور را بسوی آن نسبت
کنند چنانچه اگر باد غالب باشد باد مداتی و اگر تلخه غالب بود کف مداتی و اگر سه خلط غالب باشد سنیات مداتی گویند و نشانی بر مدات آنست که در کام با غلبه شود
و اندام گران و دهن بی مزه گردد و رغبت بر طعام نباشد و تشنگی و تب تند را پیدا آید و سر درد کند و بند گاه شکسته شود و بول و غایط بسته گردد و علامت باد آنست
که شکم منتفخ گردد و قی و آروغ و تباپال شود علامت تلخه آنست که دل و تمام اعضا درد کند و کف از دهن روان گردد و آروغ و درد ناک آید و بیهوشی
و قی و تب و درد سر و تباپال نیز حادث گردد و رغبت به طعام و شراب نشود و اگر شخصی به مرضی ازین امراض مبتلا گردد و در روی سردی بسیار و یا گرمی زیاده شود و
لب زیرین شکنج یافته از لب زبرین کم شود و روی چنان نماید گویا که آن را به روغن چرب کرده اند آنکس بیمار و به نگردد و اگر لب و دندان و زبانش سیاه
و یا سبز و یا زرد گردد و چشمهاش لعل شوند و یکبارگی تب و قی و درد پهلو و سرفه و دوران سر حادث شود نیز بیمار به نگردد قسم دوم در علاج مرض مذکور
بدانکه اگر حمیت مداتی از سبب غلبهٔ باد حادث شود نمک سیاه و سونته و فلفلین هر چهار را باریک آس کرده در شراب اندازند و مقداری آب نیز اندازند و
بنوشانند صحت یابد و اگر از شکر و شیرهٔ انار و ترنج شربت ساخته بنوشانند و شوربای گوشت جانوران دشتی که چرب باشد بمقداری ترشی دران انداخته
بنوشانند صحت یابد نوع دیگر نمک سیاه و کاکراسنگی و سونته و فلفلین و تخم بیری و اجموده هر یک مساوی گرفته باریک آس کنند و مقداری ازین
چورن در شراب انداخته بنوشانند به شود و اگر از حمیت مذکور از سبب تلخه حادث شود باید که از جوش اشیای شیرین شراب سازند و دران شهد و شکر
و خوشبوی انداخته بنوشانند به شود و اگر در شراب شیرهٔ نیشکر بسیار انداخته مریض مذکور را ازین شراب شکم پر کرده بنوشانند و بعد از زمانی قی بکنانند
صحت یابد و اگر در جوش منگ یا مشنگ ترشی انار و یا آمله انداخته بنوشانند نیز به شود و اگر در شیرهٔ انگور و خرما و پهالسه جوش منگ و مشنگ انداخته
بنوشانند نیز به شود نوع دیگر در شراب نیمی آب انداخته و دران شهد انداخته بنوشانند به شود و بالجمله برای دفع این نوع علاجهای سرد استعمال کنند
و اگر از سبب بلغم بود باید که دارو های قی در شراب انداخته بنوشانند تا قی کند و به شود و اگر اشیایی که افروزندهٔ آتش گرسنگی باشند چنانچه سونته و
فلفلین آس کرده در شراب انداخته بنوشانند صحت یابد و درین نوع مرض مریض مذکور را بقدر قوت آن فاقه بکنانند مفید است و مریض
این نوع را غالباً جو بدهند نوع دیگر در جوش ترپهله سیحق سونته و فلفلین انداخته بنوشانند صحت یابد و اگر در جوش تب که خشک باشد و یا در
جوش کلتهی شهد انداخته بنوشانند صحت شود نوع دیگر نمک سیاه و زیرهٔ سیاه و زیرهٔ سفید و تریکت و املبیت و شکر هر یکی یک حصه و تج و دارچینی و الایچی
و پلیل گرد هر یکی نیم حصه بسایند و جمله را آس کرده بدارند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین حمیت مذکور زائل گردد و منافذ معده صاف شوند
و گرسنگی افزاید و این را بهندوی اشتانگ لون گویند و اگر حمیت مذکور را که از هر سه خلط باشد باید که علاج هر سه خلط را استعمال کنند صحت یابد
و باید دانست اگر حمیت مذکور مداتی از علاجهای مذکوره زائل نگردد باید که قدری شیر بنوشانند و از شراب قدری کم کنند و هر روزی از
شیر قدری زیاده کنند و شراب را بتدریج کم گردانند تا آنکه شراب بکلی رها گردد و حمیت مذکور زائل شود لیکن اگر حمیت مذکور از غلبهٔ بلغم باشد
باید که اول مریض را قی و فاقه بکنانند چون بدانند که خلط بلغم کم افتاده است و در وجود مریض سبکی گشته است آنگاه شیر بنوشانند و ترتیب مذکور
زیاده گردانند نوع دیگر خرمای هر جنس که باشد و انگور و تریک و خرمای هندی و انار دانه و پهالسه هر یک مساوی گرفته و آس کرده و شکر سفید
با وی یار کرده مریض را بلیسانند ازین جمله انواع زحمتهای شراب بکلی دفع شوند نوع دیگر عناب و نمک سیاه و انگور و سونته و جوانی هر یک را
مساوی گرفته آس کنند و این سحیق را با شیرهٔ ترنج تر کرده خشک گردانند و مقداری ازین دارو در شراب انداخته بنوشانند از زحمتهای شراب
خلاص یابد نوع دیگر ترپهله را آس کرده و دران مقداری شهد انداخته وقت خفتن مریض را بلیسانند ازین جمله انواع رنجهای شراب خلاص
یابد بشرطی آنکه در پرهیز سعی باشد نوع دیگر بالا و اسپید و انگهه و گل نیلوفر و مانند آن از گلهای دیگر که نرم باشند و گل کرفش هر همه را مساوی
گرفته و آس کرده بر اندام مریض مذکور بمالند صحت یابد نوع دیگر بسیار و ادکن و مید و انگهه جمله را آس کرده و با آب مخلوط ساخته بر سر اندام بریزند

قسم دوم در علاج مرض مذکور

نوع دیگر ترنج و ترنج و پیل گرد و دانه الایچی و تاکیسر و گل سکیستان هر یکی برابر باعتدال هر یک گرفته و آس کرده در شربت انداز ند و هیزی خوشبو دران انداخته
بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مهلتی و انگور و کشنیز هر سه برابر گرفته و آس کرده با آب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بیخ چنار و بیخ بینه و گلشکری
هر یک برابر گرفته و با آب آس کرده بنوشانند به شود نوع دیگر یکجا نمود و چاره نمک برابر معاشهای انار و پیپل جدا از هر یک برابر گرفته و آس کرده با شهد و
شیره ترنج آمیخته در آب انداخته بدهند به شود نوع دیگر انبار او گرد نده و کیتهه و گلنار و ترتریک و دار بیت و زیره و انار دانه هر یک باعتدال
بگیرند و آس کرده و معادل مقدار شکر انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت شود نوع دیگر پیپل گرد و زیره و تاکیسر و سند هی و بیخ و ترنج و دانه الایچی
و جاب بستانند و آس کرده در آشام یا در شربت نبات انداخته بنوشانند بعد این مرض مریض مذکور را بفرمایند تا زنان صاحب جمال را با زیاین خوب
از جنس حریر داریده با لگهای سرخ پوشیده و جامهای لطیف پوشیده نزدیک خود بنشانند و با ایشان سخن خوش و بازی و مزاح بکنند نافع است نوع
دیگر در شیره پنروه شکر و سیق مهلتی و بیخ و ترنج و دانه الایچی که جمله مساوی باشند انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بسکهپر و مهلتی و گلچکان
و ترنج و برگ نورسته انار سکپستان منیه و انگور و پیل جدا از و تاکیسر هر یک باعتدال گرفته و آس کرده در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند و هم تا به نیز
کرده بگیرند مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد و تاکیسر و زیره و قلفلین هر یکی برابر گرفته و آس کرده در شیره پنروه انداخته بنوشانند به شود فایده از
خوردن شراب یکه زحمت حادث شده باشد باید که مریض را همان نوع شراب بنوشانند زیرا که اگر از نوع شرابی دیگر بدهند مریض صحت نیابد بلکه امراض
دیگر حادث گردند مثال شخصی را که او را از شراب زحمت پیدا شده باشد تمثیل میکنند بحال شخصی که او را پادشاه محبوس ساخته باشد چنانچه تخلیصش هم
از پادشاه بوده و اگر از غیری مخلص خواهد نشود بلکه ضررهای دیگر برسد همچنین خلاص مریض مذکور از زحمت هم از نوع شراب مذکور بود و از نوعی دیگر مخلص
نشود بلکه امراض دیگر پیدا آید بدانکه در زحمتهای شراب میان اخلاط هر خلطیکه غالب شده اول آن علاج بباید و دفع آن خلط بکند و اگر فساد هر خلط برابر بود
با یکبار علاج ابرای هر سه او بکنند علاج بکنند بعده آن و دیگر اخلاط فاسد را العلاج ناقص گردانند علاج اگر قبل شراب خوردن روغن ماده گاو با شکر بخورانند
اگر چه شراب تیز باشد مستی نیارد فایده کاسهل یک حصه و موتهه و ناگر موتهه حصه گلوی سه حصه مانش که کانرا بریان کرده باشند چهار حصه بستانند و آس
کرده با رنده مخلوط ساخته مقدار ازان بعد خوردن شراب بهمان انداخته بخوانند از ذهن بعمان انداز دو بوی شراب از دهن نیاید فایده
هر که غسل کند و صندل و دیگر معطریات بر وجود بمالد و هار های گل در گردن پوشد و بعد شراب با گوشت و طعام چرب بنوشد به زحمت شراب مبتلا نگردد
و اگر بیدار نشست که بجهت دفع مستی گو در و شیره پنروه بخورند انداخته بنوشانند صحت یابد و بجهت دفع مستی ده ماشه قند و شیر گاو و شکر انداخته بنوشانند و نیز
بجهت دفع بیهوشی و مستی که از خوردن بسیاری شود و دران مریض مائی و اسهال حادث گردد و آب برنج شکم پر کرده بنوشانند صحت یابد و اگر حال
این مریض با میوه یا نمک یا شکر بخورانند نیز صحت یابد و بجهت دفع مستی که مثل سخت شدن بسیاری شود لیکن بغلبه خلطی از اخلاط حادث
شود آنرا مد گویند روغن ماده گاو و بیخ هلیله یا شیره آمله بخته مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد و اگر کلیان کرت یا ترا ولی گهرت مریض را بنوشانند
نیز صحت یابد و از این روغنهای بیهوشی که آنرا موره چها گویند نیز دفع گردد و بجهت دفع لاغری و ضعف و نقصانی که از کثرت شراب حادث شده
روغن ماده گاو را به سیق ترا زان ترا ولی و تهون و مهلتی و یا بسیق او ازان تنها مهلتی و جوش بیخ که هیره و شیر پخته بنوشانند قوی و فربه گردد و اگر چاق فزاید
و بجهت دفع استسقا و تا پاک و مانند آن که در زحمتهای شراب پیدا آید علاج ها لیکه بجهت دفع استسقا و تا پاک و مانند آن است در کار برند و داروهای
استسقا در فصل آن گفته است اکنون علاج تاپاک گفته می آید بدانکه چون گرمی شراب بسیار شده پیوسته برسد و بخفت و تلخه بیامیزد
سوزش در تمام بدن پیدا شود آنرا بهندی داه روگ گویند برای دفع این مرض علاجهائیکه دافع تلخه اند بکار برند مریض را با آب سرد غسل دهند
و بر اندامش صندل بمالند و در روشنائی ماهتاب بنشانند و هارهای گل در گردن اندازند و گل نیلوفر قمری و مانند آن بر دست مریض او
ببندند و آب سرد بر اندامش بیفشانند و بگویند تا عورات صاحب جمال که هارهای گل در گردن دارند و جامه دیگر و گل نیلوفر قمری پوشیده و صندل

چاندنی

بر اندام مالیده بوند و مجامعت و کاهلت و معانقت بکنند و مریض مذکور را در میان باغ و در سایهٔ درختان که آنجا درختان گل آفتاب بود قرار بگیرانند و در خانهٔ مریض مذکور که در آن ممکن بود بدیوارها و سقف آن سفال آویزان کنند و زیر چهارپائی او نیز سفال و نیلوفر فراز کنند و جامهٔ خواب وی را با آب سرد سرشک بزنند و گلهای نیلوفر و قمری نیز فراز کنند و در آن غلطانند و در خانه که آنرا بحکمت سرد کرده باشند و در وی هوا زها باشد و آب سرد و ریحان و بید و بهندی آنرا وبا بادبند گویند بدارند و جامهٔ مذکور را بصندل و گلاب و قدری کافور که باب آنرا آس کرده باشند سرشک بزنند و در آن خانه مقداری جو بریان و درختان کیله نهال کنند و اگر مریض را در آبیکه آنرا دنا و ند برگ کرده باشند و در آن سحیق بالا و کاسیه و بید و نافع و صندل انداخته باشند بلبیانند نیز صحت یابد و اگر مریض مذکور روغن گاو که آنرا سحیق تن تمبول و سروان و چوبی کن پخته باشند بنوشانند و روغن کنجد که آنرا نیز سحیق مذکور پخته باشند بر اندام مریض طلا کنند نیز صحت شود و هر تاپاکی که از استسقا یا از غلبه صفرا یا بلغم و یا هر دو حادث گردد نیز همین تدبیرها کنند و چون بلغم غلبه کرده و در اندام ساری گشته تاپاک پیدا آرد و علامتش آنست که مریض عطشان و ماند که اندامش با آتش میسوزد و در وجود او اخگر ریخته اند و رنگ تن و چشمهاش العلی بهمو رنگ مس شود و اعضا اندام و دهانش بوی آهن آید و برای دفع این نوع تاپاک علاج تاپاکی که از کثرت خوردن شراب حادث شود بکنند و اگر ازین علاج زائل نگردد باید که مریض را شوربای گوشت حیوانات دشتی که در آن شیره انار و خانه انداخته باشند بنوشانند رگهای دست و پایها که آنرا روهنی نامند بگشایند صحت یابد و علاجهائیکه دافع تب بلغمی اند نیز بکار بندند و چون آب نیابد و تشنگی غلبه کرده و از مدت تجاوز گشته آتش معده را افزون گرداند آتش مذکور که افزون گشته است در تمام اندام ساری گشته و خلط بلغم را سوخته در درون وجود و بیرون آن تاپاک پیدا آرد و علامتش آنست که گلو و کام و لبها خشک شوند و زبان از دهن بیرون افتد و بجنبد و تمیز را یری نماید بجهت دفع این نوع تاپاک علاجهائیکه دافع تاپاک شراب است بکنند و آب سرد و یا شربت نبات و یا شیریکه در وی نبات انداخته باشند و یا شیر نیشکر شکم پر کرده بخورانند و شراب تدبیریکه بجهت دفع تاپاک هینو شانند بنوشانند و چون تاپاک با افتادن زیادت خون حادث گردد علامتش آنست که نشانهای زحمت سدیوبران که در فصل آن گفته خواهد شد پیدا آیند بجهت دفع این علاجهائیکه برای دفع سدیوبران مذکور گفته خواهد شد بکار برند و چون از نقصان و دهات تاپاک حادث گردد علامتش آنست که بیهوشی و تشنگی پیدا آید و سخن ضعیف و سست شود و مریض بهیچ کاری قوت نباشد بجهت دفع این علاجهائیکه دافع زکیت اند و علاجهای چرب که دافع باد اند بکار بندند و چون از رسیدن زخم و ناخوردن طعام و بسیاری اندوه تاپاک شود علامتش آنست که درون بدن تاپاک سخت شود و تشنگی و بیهوشی و یاوه گوئی پیدا آید و بجهت دفع این نوع علاجهائیکه برای تاپاک تسکین گفته شده اند بکار بندند و نیز تدبیری کنند که از آن مریض مذکور را فرحت و خوشی پیدا آید و شوربای گوشت با برنج پخته بخورانند و چون زخم در محلهای خطرناک برسد و از آن تاپاک حادث گردد لا دوا بود و تاپاک هر نوعی که باشد و درونه مریض سخت سوزان باشد و بدنش سرد علامت آنست مریض نیز لا دوا باشد والله اعلم و احکم

فصل بیستم در زحمت نوعی از دیوانگی که هندی آنرا انماد گویند و دیوانگی که از سبب دیو و پری حادث شود آنرا بهوتوانماد نامند و آن مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه زحمت انماد عبارتست از زوال عقل که بواسطهٔ رسیدن و ساختن خلط فاسد رگهای دل و مچه و دماغ ادراکات حواس خمس بخلل میرسد پیدا شود و طریق حدوثش آنست که از خوردن طعام مضر و از خوردن طعام ناپاک آورده چنانچه پس خورده سگ و از خوردن طعام زهرآلوده و از شامت گناهان که آزارش خاطرها و از کثرت غم و اندوه و مانند آن و از دیگر عوارض که بدل عارض شوند و آنرا در اضطراب آرند و یا از کثرت فرحت و خوشی و یا از بلندی افتادن و از ترکیب شستن عملی که خارج از قدرت و طاقت باشد چنانچه کشتی گرفتن با کسی که با او طاقت مقاومت نباشد و کشیدن کمان پر زور خلط فاسد گشته و غلبه کرده و در دل که محل عقل است در آمده رگهای راکه بدان ادراک حواس بدل میرسد مسدود ساخته زحمت مذکور را پیدا آرد و علامت مرض مذکور آنست که چشمها بیجا باشد و تیز نگری و یاوه گوئی پیدا آید و در حفظ و ادراک خلل پدید آید چون این نشانهای مذکوره کم باشند

فصل بیستم در زحمت نوعی از دیوانگی

قسم اول در علامات زحمت مذکور

بمانند که حمت حادث گشته است لیکن عنقریب حادث خواهد شد و چون زیاده و قوی باشد معلوم کنند که حمت مذکور حادث شده است و این
حمت شش نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه اندوه
و حزن و فراق و مانند آنچه باین ماند از عوارض دل که آنرا اضطراب آید و ششم آنکه از خوردن زهر حادث گردد و حمت مذکور که از غلبه باد حادث شود
طریق حدوث وی آنست که از خوردن طعام اندک و خشک و سبک و سخت سرد و از جاری شدن شکم سخت بخوردن علاج مسهل و از فصد و تنهائی
از بسیار فاقه کشیدن باد غلبه کرده در دل که بسبب اندوه و اندیشه و مانند آن از سائر عوارضش که آنرا اضطراب آرند لاغر گردد و در محل نا خندیدن
بخندد و رقص کند و بسیار گوید و دست و پا را بجنباند و بی موجبی گریه کند و سخنان بیهوده گوید و اندامش خشک و لعل و رام و سیاه و رام گردد و بعد از هضم
شدن طعام این نوع مرض سخت غالب شود و حمت مذکور که از تلخه حادث شود طریق حدوثش آنست که از تندیهی و از اشیای تیز چنانکه سنده
و از اشیای تلخ و تیز تلخه بصفت غلبه کرده در دل بسببی از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آمده عقل و ادراک را زائل گردانیده این نوع مرض پیدا آرد
و علامت این نوع آنست که مریض درین نوع در هر کاری که شروع کند با تمام نرساند و نرسانده مهمل بگذارد و گاهی برهنه شود و گاهی مردمان را بترساند
و گاهی از ایشان بگریزد و خشم کند و آب و طعام سرد و سائر اشیای سرد چنانکه سایه و مانند آن بخواهد و جوشش گرم و زرد گردد و حمت مذکور که از
سبب بلغم حادث شود طریق حدوثش آنست که از خوردن اشیای پر بلغم و شیرین و مانند آن که بلغم را افزاید یا آنکه متعدی بسیار نشسته ماند
و حرکت نکند بلغم غلبه کرده در دل بسببی از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آمده عقل و ادراک را زائل گردانده این نوع مرض را پیدا آرد و علامت
وی آنست که مریض سخن و حرکت اندک کند و در خلوت ماندن خواهد و از ملا احتراز نماید و آرزو بسیار کند و بر طعام آرزو نکند و خواب بسیار کند و از
دهنش آب سائل گردد و قی شود و چشم و ناخن و بول و غایط سفید شود و زور این نوع مرض متصل خوردن طعام باشد و حمت مذکور که از غلبه
هر سه خلط حادث گردد طریق حدوث وی آنست که از مرتکب شدن بچیزهائیکه موجب غلبه باد و تلخه و بلغم اند هر سه خلط غلبه کرده و در دل
بسببی از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آمده عقل و ادراک را زائل گرداند و علامت این نوع آنست که نشانهای هر سه خلط در وی پیدا آید و این
نوع لا دوا است اگر علاج از جهت نمایه یک خلطی کند خلط دوم غلبه کند و طریق حدوث نوع پنجم آنست که از ترس پادشاه و دشمن و دزد و دده
و مانند یا اندوه کردن بسبب هلاک شدن مال یا بسبب موت عزیزی یا بسبب فراق محبوبی دل گرفته شود و خلط فاسد گشته در آن نفوذ
نماید و عقل و ادراک زائل نماید و این نوع مرض پیدا شود و علامت این نوع آنست که آنچه در دل مریض آزار باشد بیرون آرد و سخنهای
بیهوده گوید که از آن مردمان در تعجب شوند و گاهی بخندد و گاهی گریه کند و گاهی سرود گوید و علامت نوع ششم آنست که مریض لاغر گردد و قوت
حواس خمس کم شوند و چشمهاش سرخ گردند و رنگ بدن متغیر گردد و رنگ سیاه شود و چون صاحب این سخت ضعیف و ناقوت باشد و سر افکنده
باشد و چشمها طرف آسمان دارد و شب و روز او را خواب نیاید و بیدار نشود و دیوانگی که آنرا بهوتو انماد گویند از سخت شدن جن پیدا شود
علامتش آنست که مریض حکایتهای غیب گوید و بکارهائیکه بیرون قدرت بشر باشد مرتکب شود و آنچه مردم آنرا فهم کردن نتوانند دریابد و چون
دیوانگی وی بطریق آشکارا نباشد و وقتیکه دیوانگیش حادث شده باشد چون آن وقت بیاید البته عود کند و از آن وقت تجاوز نکند و چون دیوانه
با قوت بود و صابر باشد اگر چیزی پرسد بجز رده اگر رسد از هیچ کس طلب نکند اگرچه گرسنگی او را زور آرد و پاک بماند و چشمها کشاده دارد و پلکها بر هم
نزند و سخن بکلامی که آنرا بهاکه سنسکرت گویند بکند و سرکشی نماید و بگوید که من چیزی بخواه تا بدهم و دست نثار زر ارزان کند و از وجودش بوی گلها
آید که آنرا کسی نشنیده است و اگر دیوانه مذکور را نوعی از جن که آنرا [illegible] دیو گویند سخت شده است و چون دیوانه مذکور بخوردن طعام سیر
نگردد و از هیچ کسی نترسد و ناپاک باشد مانند [illegible] و ادب ایشان نگاه ندارد و چشمهاش کج شوند و از وجودش خوی جاری شود
بدانند که او را نوعی از جن سخت شده است و چون دیوانه مدام خوش باشد و در باغ و کرانه آب جاری ماندن خواهد و سرود و عطریات را

دوست دارد و خنده کنان رقص کند و پاک بماند بباشد که آنرا گنده سرپ که نوعی از جن است سخت شده است و چون چشمهای دیوانه لعل باشد بدیش
زیبائی و خوبی برود و دیوانه ناگوئی تن خود را بیاراید و لباس لعل و باریک پوشیدن خواهد و متجمل باشد و بسرعت روان شود و سخن اندک گوید و بازور بود
و هر کسی را نگوید که چیزی از من بخواه تا بدهم بباشد که ویرا نوعی از جن که آنرا ججهه گویند سخت شده است و چون دیوانه گاو شب بر زمین گسترده
شده باشد که آنرا کافران بنام گذشتگان خویش میدهند بر هر و آب سیاه گرفته بنام گذشتگان خویش چنانچه کافران میریزند بریزد و دیگر رسوم کافران
کند و هیچ کسی را نرنجاند و گوشت و کنجد و شیر و برنج خوردن خواهد بباشد که نوعی از جن که آنرا پتر گره گویند سخت شده است و چون دیوانه بر طرف ما...
بر زمین بغلطد و غلطان روان شود و گرانهای بدن او بسیار غصه کند و ... روغن و ... شیر و شهد و شیر برنج خوردن خواهد بباشد که سرپ گره که
نوعی از جن است سخت شده است و چون دیوانه رغبت بر گوشت و شراب بسیار کند و بی شرم و سخت دل و نامهربان و دلاور و زورآور بود و [illegible]
گشت کند و پلید بماند و [illegible] بباشد که راکس [illegible] سخت شده است و چون دیوانه با اهل علم و استاد شده و با میان بزرگان عداوت کند و
به برهمنان بخواند و پاک بماند و پرهیزگاری خود دارد و مدام خنده بماند بباشد که [illegible] راکس سخت شده است و چون دیوانه لباس از
تن دور کند و لاغر و [illegible] بود و با هیچکس [illegible] و سخن یاوه و شتاب بگوید و اندام او بوی زشت آید و ناپاک بماند و یکجا قرار نگیرد و طعام بسیار
خورد و در میان جنگلها و مجلسیکه کسی [illegible] نباشد سرگردان بگردد و سخن گویان و گریان بماند بباشد که او را پشاچ دیو که نوعی از جن است سخت
شده است اما دیگر نوعی از جن که آن را دیو گره نامند در هنگامیکه آن را پونیون [illegible] گویند سخت شود و نوع در شب بوقت غروب آفتاب
و آخر شب سخت شود و گنده سرپ هنگامیکه آنرا اشتمی گویند سخت شود و ججهه هنگامی که آنرا پروه گویند سخت شود و پتر گره هنگامیکه آن را
اماوس گویند سخت شود و سرپ گره هنگامی که آنرا پنجمی گویند سخت شود و راکس [illegible] شب سخت شود و پشاچ گره هنگامیکه آنرا چودس گویند سخت شود
و باید دانست چنانچه گرمی و سردی در اشیا سرایت میکند چنانچه گرمی آفتاب بلوریکه آنرا سورج کرانت گویند در می آید و چنانچه روح در
قالبهای و محیط میگردد همچنین جن در وجود آدمی در می آید و محیط میشود و کیفیت در آمدن او هیچکس را معلوم نشود و دیگر دیوانه چون بسرعت روان
شود و کف که از دهن بیرون می آید زبان لیسیده فرو برد و خواب بسیار کند و ناگهان بر زمین افتد و سخت بلرزد و چشمهاش بزرگ و ترسناک
دیده شوند و چنان باشند گویا که بیرون خواهند افتاد و بر بالای درخت و فیل و بلندی سوار شود [illegible] بباشد که به دوا به نخواهد شد و هر نوعی از دیوانگی
که باشد چون تا بمدت سیزده سال مستمر شود بعلاج زائل نگردد **قسم دوم در علاج رعونت مذکور** بدانکه اگر مرض افتاده بسبب غلبه باد حادث
شده باید که روغنهای پخته و روغن کهنه مریض مذکور را بنوشانند و اگر از غلبه صفرا حادث شود اسهال کنانند و اگر غلبه بلغم بود قی بکنانند و
مریض این مرض را حقنه نیز باید کرد و اسپنجه و نصیل دفع باد سریع دواهای آن گفته خواهد شد و هم درین مرض نیز بکار بندند [illegible] اخلاط فاسد سر دیوانگی را
که همین مرض زشت گردانیده این را پیدا آورده و باد سریع نیز آن [illegible] را فاسد گردانیده آنرا پیدا می آرد و در مجلسیکه اخلاط فاسد درین جست
در آمده آنرا پیدا می آرد و باد سریع نیز در آن محل آنرا حادث میگرداند و باید که مریض این مرض را دائم علاج در کار بندند چونکه از آب [illegible] و درخت و
کوه [illegible] و چاه نگاهبانی بطریق بهتر کنند و اگر مریض را شیره برهمی [illegible] کوفته و شهد انداخته بلیسانند صحت یابد و اگر در شیره [illegible] سحیق کوفته
و شهد انداخته بلیسانند و اگر [illegible] را با آب [illegible] کنند و [illegible] پخته بنوشانند و [illegible] سحیق کوفته و شهد انداخته خوردن دهند صحت شود **نوع دیگر** شیره
برهمی [illegible] پخته بنوشانند بهتر شود **نوع دیگر** [illegible] بیخ [illegible] که گل او سفید باشد وقت سحر بیارند و مقدار
[illegible] کاو انداخته [illegible] بنوشانند [illegible] آب بدهند بنوشانند بهتر شود **نوع دیگر** [illegible] زرد
[illegible] و تخم سفید [illegible]
[illegible]

انداخته غسل بکنانند ازین باد صرع و اثر زهر و انماد و تب در سحر و آسیب و بهوریری بر بود و از جن ضرر رسد و میان خلائق عزیز و محترم باشد و مجلس پیش بر
استعمال کننده این دارو نه اندیشه و اگر سحیق تر جمله دارهای مذکوره و بول گاو و روغن مادهٔ گاو بپزند استعمال کنانند همین فائده رساند و این
علاج را بهینکه سد هار تهکاوه و کهرت گویند نوع دیگر در جوش بهول و روغن گاو دو یا شوربا انداخته مریض را بدهند از زحمت مذکور
صحت یابد نوع دیگر روغن مادهٔ گاو که کهنه باشد سه بار رنگ چون مذکور انداخته بنوشانند مریض صحت یابد و اگر تنها روغن کهنه بنوشانند
نیز صحت یابد و روغن سرشف برای مریض مذکور بغایت نافع است باید که آنرا در بینی بچکانند و در اندام بمالند و در او کاو آن مریض مذکور را
بنشانند و اگر زحمت مذکور از اندیشه بسیار و یا اندوه حادث شده باشد باید که تدبیری کنند که اندیشه از دل زائل گردد و اندوه و ملال دور
شود و بیگردد و اگر از سبب بسیاری خوشی حادث شود تدبیری باید کرد که اندیشه پیدا آید و خوشی زائل گردد چنانچه یکایک خبر وفات عزیزی
برسانند تا اندیشه افتد و صحت یابد و چنانچه مریض مذکور را ببندند و بر اندام وی روغن تلخ طلا کرده در آفتاب ستان بخوابانند و کونچه به اندامش
بمالند و سقه آهن گرم کرده اندکی باندامش رسانند یا داغ بکنند و با آب گرم و یا روغن گرم بر اندامش سرشک بزنند و او را بنار و یا تنها بر بندند
و در خانه خالی کرده و بسته باشند و بکار شیطن ها که دندان آنها شکسته باشند و یا بی زهر بود و شیر و پلنگ که تعلیم بودند مردم را ترسانند
گلشنده و دشمنان و دزدان و مانند ایشان نوعیکه مناسب باشد بترسانند زیرا که ازین چیزها که موجب خوشی مریض مذکور است زوال پذیرد و مرض
مذکور شود و صحت یابد همچنین چون مریض مذکور که از مفارقت محبوبی یا از خوف و دشمنی یا از بسیاری غصه حادث شود تدبیری کنند که مرض مذکور
از ان زائل گردد و مریض صحت یابد و صاحب این مرض را دود گوشت سگ که گنده شده باشد علی الدوام باید رسانید که بغایت نافع است
و پیدا انکه چنانچه در علاج سائر امراض غلبهٔ اخلاط و زورش و قوت مریض و فصل و دارو و طعام موافق و مخالف را رعایت کردن واجب است در علاج
دیوانگی که از جن حادث شود و این نوع را بهوتو انماد گویند نیز لازم دانند و اگر از بدن صاحب مرض انماد اخلاط کم شده باشد و جودش صاف
بود و از احتقنه روغنهای پخته باید کرد و اگر مرض مذکور از سبب سحر حادث شده باشد علاجهای بزم و علاجهای دافع زهر بکار برند نوع دیگر
سندهی و فلفلین و انگزه و نمک سنگ و تج و کتکی و تخم سرس و تخم کرنج و سرشف سفید هر همه را مساوی ستده و با بول بقر آس کرده و گولیها بسته
نگاه دارند و بوزنه یک غلوله با بول بقر سایده در چشم کشند ازین تب استجاری و باد صرع و انماد رفع گردد و این علاج را بهینکه تر و کهنا د برت
گویند و بهای رفع صرع و این نوع مرض رگ پیشانی و سینه و بازوها و غیره نیز بکشایند نوع دیگر کوتهه و اسگنده و نمک سنگ اجمود و هر دو زیره و سندهی
و فلفلین و پیارهی و جنگل بهی یعنی اسپند هر همه را مساوی گرفته و بمقدار جمله دارو ها سحیق تج یا میز باید و این معجون را در شیره برهمی لستیها بدهند
هر قدر که توانند نستیها بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و بوزنه مقدار یک دو نیم درم یا کم یا زیاده با شهد و روغن گاو بخورانند و بدل مرض مذکور رفع شود
و عقل و مزاج و عمر افزاید و اگر دو منبل بخورد طبع را حیران و فاضی شود که هزار بیت یکروزه انشا کند و این علاج بهای زیادتی خرد و رفع صرع و جنون بغایت
معتقد است و این را سرست چون گویند نوع دیگر انگزه و نمک سیاه و سندهی و فلفلین که هر یکی بست و چهار درم باشد سحیق تر ساخته در
یک ادهک روغن بقر اندازند و چهار چند آن بول بقر نیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقداری بوزنه خوردن دهند ازین نیز مرض دیوانگی و
انماد و صرع و مانند آن جملگی زائل گردند و این روغن را بهینکه هینکواد کهرت گویند نوع دیگر جیر و بلیله و کنده ماسی و جاتی که آن
گیاهیست که در زمین شمال میباشد و در آن زمین آنرا بدونی گویند و کونجه و تج و ترایمان و ارنی و کهیکا کولی و جوک یعنی بتهوره لکی
و دانه الایچی خورد و باراهی کند و سیاه دانه و سونف و کوگل و شالول و گلوی و هر دو ناس و بجهیاد یعنی سیده هاسینکه و سرون و بهیانی هر همه را
مساوی گرفته و سحیق ترساخته بدان روغن گاو بپزند چون مرتب شود مقداری بوزنه بخورانند ازین زحمت دیوانگی و صرع و انماد دفع نماید و فرخ
گردد و عقل و مزاج و عمر و حواس خمس قوی شوند و بچگان را اگر بسنکگی عقل افزون کنند و این روغن را بهینکه مها بلیا چاک کهرت گویند

نوع دیگر ترپهله و بیخ تلکمنان و کلیسر و کلیسر بچ و بیخ برهمی و پاڑی و بیرد کلهائی و دهتوره و تهون و هر دو نوع پیر نواکی آنک گلس سفید بود و دوم
آنک گلس لعل بود و شهد لی و هلیل و بلیله هر دو نوع اسپند هر یکی یکان پل گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و چون چهارم حصه آن بماند بستانند و در
یک بیر تهه روغن گاو که گوساله اش نمرده باشد و هم رنگ گاو مذکور باشد باندازند و نگر و زنجبیل و تج و کوتهه و پیپل پهارو و شیشه نمک سنگ هر همه را
متساوی گرفته و باب آس کرده نیز باندازند و با آتش نرم بپزند و باید که شروع پختن این روغن هنگامی که ماه در منزل پکهه باشد بکنند و چون مرتب شود
و آفتاب نزدیک آید بهترین آوندها باشد انداخته نگاه دارند و مقداری روزینه بهار بخوانند و چشم مریض کشند و ناس بدهند و براندامش نیز بمالند و این آسیب
دیو و پری و اثر جن و نیت و باد صرع و اثر زهرها دفع شوند و عقل و حفظ و حواس خمس افزاید و فربی و حاصل آرد و این روغن را بهندوی سارست کهرت
گویند و هما کلیانک کهرت که در فصل تپ گفته شده اند برای دفع سست اعضا و باد صرع بکار بندند نیز نفع تمام دهد نوع دیگر پنک و مرهری
وراسن و سمول و ستر اول و خار خسک و بیخ سنی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و جوش مذکور در روغن گاو باندازند و دواهای مذکوره را کوفته و
باب آس کرده نیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه خوردن دهند از این مرض انماده باد صرع و دشتی و بیهوشی و تپ دفع گردد و این روغن را
بهندوی جیتس کهرت گویند نوع دیگر سمول وراسن و بیخ بیدانجیر و دنتی و بریار و مرهری و ستر اول هر یک ده پل گرفته و جوکوب کرده بجوشانند
و جوش مذکور را در روغن گاو اندازند و دواهای کلیانک کهرت سحق کرده ساخته نیز اندازند چون پخته شود مقداری روزینه خوردن دهند از این نیز فائده
جیتس کهرت حاصل آید و این روغن را نیز بهندوی مها جیتساک کهرت نامند نوع دیگر بانسا و زرد چوب و داربلد و ترپهله و برنگ و تج و شف
زرد و سرس و آمله سفید و مجیتهه و سندهی و فلفلین و دیودار هر همه متساوی گرفته و باب آس کرده در روغن ماده گاو باندازند و چهار چندان روغن
مذکور بول البقر نیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه خوردن دهند صحت حاصل شود و این روغن را بانساد کهرت گویند نوع دیگر صندل
و بالا و نگهه و کوتهه و ملهتی و چهر و بایه و بیدانگهه و دیودار و مجیتهه و زرد چوب و نار کیسر و دانه الایچی و ناکیسر و ترج و صندل زرد یعنی پلنگیر و النکی و کنگول
و برنگ و موتهه و داربلد و کلیسر و کلد و کنگنی و قرنفل و اگر و زعفران و تج و بنیکا و ننکا هر همه متساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن کنجد باندازند و چهار چندان
از روغن مذکور آب جغرات و همچندان از روغن مذکور جوش الک باندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری از این بر وجود مریض مذکور طلا کنند از این
باد صرع و انماده و دیوانگی و اثر نحوست اختران و آسیب دیو و پری و تپ دفع شود و فربهی حاصل آید و عمر طبیعی افزاید و این روغن را لاچهیادی تیل گویند
نوع دیگر موی خرس و موی شغال و سیاهی شیر و انگزه را با بول بز نرم آس کرده و بر آتش نهاده مریض را دود آن برسانند از این تاثیر نحوست اختران و
آسیبها که باشند دفع شود نوع دیگر گل سرس و آمله و سندهی و شف و بچ و مجیتهه و زرد چوب و کوتهه و گورو چن یعنی روغن گاو هر همه متساوی
گرفته و با بول بز نرم آس کرده غلوله بقدر بیر بندند و در سایه خشک کرده بدارند و بوقت حاجت یکی سائیده در چشم آسیب زده بکشند آسیب دفع شود
نوع دیگر برنگ و اونگهه و کتائی و سنبل و بچ و چهر و ایلک گر به و پوست نی تیزه و بچ و پوست مار یعنی کانچلی و دندان فیل و سرین گاو و انگزه در و
و پیپل گر و هر همه برابر گرفته و آس کرده و بر آتش نهاده دود آن آسیب زده را برسانند آسیب دفع شود و این را مهاد هوپ و دهوپی گویند و آنکه
کلیانک کهرت و بالی کلپانک و مها جیتس و نیز این تیل و مهاد هوپ این تیل برای آسیب دانستن استعمال باید کرد از این آسیبها و نحوست اختران دفع شود
فائده از جهت دفع دیو و پری صدقه نیز باید داد و دعاها و حرزها و افسونها نیز بخوانند و غیر آن و دیو را داروی تیز در کار نبرند و سختی نکنند بلکه به نرمی و چاپلوسی
پیش آیند زیرا که چون جن خشم گیرد مریض را بسبب هر دو را بکشد والله اعلم و احکم فصل بست و یکم در رحمت باد صرع که آنرا
بهندوی اپسمار و مرگی گویند و این بر دو قسم است قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه چون مردم که در وی بلغم و تمش باشد و عملی را
کند که فوق طاقت باشد مرتکب شود چنانکه حرکت و زور و کشتی و سواری فوق طاقت بکند و یا بول و غایط و دیگر چیزها را که حبس آن مضر است نگاه دارد
و یا طعام مضر و چرکنا که بر پاکی و یا با زن حائض نزدیکی بکند بیا غصه و اندوه و خوف و مانند آن که دل را در اضطراب آرند بسیار کند یا بسختی تنهیه

[illegible]

چیزی باشد یا مریض باشد و دارویی که برای دفع این مرض نشاید بلکه همان مرض بود بخورد و یا آن مقدار که باید بخورد زیاده از آن بخورد و خلط فاسد شده در دل در آید
و در رگهایی که از آن ادراک بدل میرسد رسد و دخته و حواس را معطل گردانیده باد صرع پیدا می آرد و این بر چهار نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه
از غلبه تلخه باشد سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط حادث شود و علامتی که پیش از حادث این مرض حادث شود این است که بر مردم
تفکر و فراموشکاری و گرفتگی دل و قبض و سستی دل و بیخوابی و بدی خوی از اندام پیدا آید و دل و سینه بلرزد و عقل کم شود و دوران سر حادث گردد و علامتی
که بعد حدوث این مرض پیدا آید این است که مریض چشم و ابرو کج کرده و دیدها گشاده و لبها را بدندان خاید و دست و پا هر دو شورنده و کف از دهن بریزد
بیهوش گشته بر زمین افتد و اما زحمت مذکور که از غلبه باد حادث گردد علامتش این است که وقت صرع آمدن پیش نظر مصروع سیاه وام و لعل وام یا نیل وام
نماید و بیهوش گشته بیفتد و لبها را بدندان بخاید و دم بسیار کند و از دهن کف بسیار بر آید و اندامش بلرزد و زحمت مذکور که از غلبه تلخه حادث شود علامتش این است
که وقت آمدن صرع پیش نظر مصروع چیزهای لعل وام و زرد وام آید و چنان پندارد که او را از همه طرف آتش احاطه کرده است و زحمت مذکور که از غلبه بلغم حادث
شود علامتش این است که وقت آمدن صرع پیش نظر مصروع مذکور چیزهای سپید آید و مویهای اندام ایستاده شوند و اندام سرد و گران گردد و بیهوش شود و کف
از دهن سائل گردد و بعد از دیری بهوش آید و زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گردد علامتش این است که نشانهای هر یکی از هر سه خلط در آن باشند و اگر
مصروع لاغر و ضعیف افتاده باشد و باد صرع در وی غالب و دیرینه شده باشد اغلب این است که بزودی بدو با نگردد و نیز اگر مریض مذکور لاغر باشد و اندام ابرو
و پلک وام سپید چشمها متغیر شوند هرگز بعلاج به نگردد و اگر باد صرع پانزدهم روز می آمده باشد آنرا از غلبه تلخه دانند و اگر بعد دوازدهم روز می آید آن نوع را از باد
دانند و اگر بعد از یکماه میآید آنرا از بلغم بدانند **سوال** چون اخلاط فاسد که موجب باد صرع است در وجود مصروع مدام میباشد مرض مذکور مدام چرا نمیآید
جواب وقت باد علت علتی فعل است پس تا مادام که وقتی مخصوص که آنرا در علت فعل دست نیاید علت ظاهر نشود چنانچه بعضی تخمها در زمین می باشند اگرچه
بسیار می بارد نمی رویند و چون رستن و نموی آن میرسد سر از زمین بر میکشند همین طریق اخلاط فاسده در مصروع میباشد بوقت خود زور می آرند

قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه علاجهایی که بجهت دفع زحمت اسماد گفته شده اند برای دفع این مرض نیز استعمال باید کرد و روغن ستور که کهنه
شده باشد مریض را بنوشانند و بر اندامش بمالند زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** تلخه سوسمار و راسو و مار و آهو و خرس روغن کنجد بپزند و بدان ناس دهند
و آنرا بر اندام مریض مذکور بمالند صحت یابد ایضاً اسبغنه و ارلو و هیجره و پوست نیم هر یک متساوی گرفته و جو کوب کرده بجوشانند و جوش را در روغن گاو
باندازند و کلک ادویهای مذکوره سحیق کرده از آن عصاره ادویه مذکوره و بول بقر نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بر اندام مریض بمالند فی الحال صحت شود **نوع دیگر**
کلتهی و تخم کنار و تخم سنی و کوکل و دهپر و سمول هلیله هر یک متساوی گرفته بجوشانیده جوش مذکور را در روغن گاو باندازند و سحیق ادویه از آن ادویهای
مذکوره نیز باندازند و چهار چند از روغن بول بز نیز هم باندازند و بپزند چون پخته شود بروزینه مقداری مریض را بخورانند صحت یابد و باد صرع که از غلبه باد
حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش دواهای پنچ [illegible] در روغن گاو باندازند و سحیق تا [illegible] دارو های کاکولیادگن و شیر گاو نیز مقدار
جوش مذکور باندازند و بپزند چون پخته شود بروزینه مقداری با شهد و شکر بخورانند از این باد صرع که از تلخه حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش
دواهای ارکبادگن [illegible] روغن گاو باندازند و چهار چند از روغن مذکور بول بز نیز اندازند [illegible] دراز و تج [illegible] دواهای [illegible] با آب [illegible] کرده هم باندازند
و بپزند چون پخته شود مقداری بروزینه بنوشانند از این باد صرع که از غلبه بلغم حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** دیودار و بچ و کوٹهه و [illegible] زرد
و سنهی و انگر و مجیٹهه و زرد چوب و [illegible] و تریپهله و تخم کرنج و تخم سرس و [illegible] هر یک متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن گاو
باندازند و چهار چند از روغن بول بقر نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقداری بروزینه بخورانند و بدین روغن ناس نیز دهند از این باد صرع و زحمت
اسماد و جمله انواع آسیب و کرم [illegible] بلغم و [illegible] تپ نائبه دفع شوند و این روغن را [illegible] گهرت گویند **نوع دیگر** دواهای
دسمول و پوست [illegible] تریپهله [illegible] و کچیل [illegible] هر یک متساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور [illegible] روغن گاو

قسم دوم در علاج مرض مذکور

باندازند و چراینه و تخم کرنج و سندهی و فلفلین و نسوت و بائبهی و زرد چوب و ابرایله و کلیه و کلیه مهاگر مول و کشک و غنچهٔ گل بیل و بیج و نیل و بابرنگ هر همه بالتساوی
گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و بمقدار وزن روغن سرگی از شیر گاو و جغرات و بول بقر و سرگین گاو یعنی شیر و سرگین گاو نیز اندازند و بپزند چون مرتب شود
مقدار یک روزینه مریض مذکور را بخورانند ازین باد صرع هر نوعیکه باشد و تپ ربع و تپ که سوم روز آید و دمه و انتماد دفع شود و این روغن را بهندی تهکب کهرت
گویند **نوع دیگر** برسنی که دو صابان بسته آویزند آن رسن را برده و در آوندی انداخته بسوزند که دود وی بیرون نرود و چون سرد شود خاکستر مذکور را بمقدار
آب سرد بنوشانند و در بینی مصروع نیز بچکانند باد صرع فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** بیخ بنده سنبهالو را با آب آس کرده مریض مذکور را بنوشانند و در بینی او نیز
بچکانند باد صرع فی الحال برود **نوع دیگر** میوهٔ بزر را صاف کرده و ترشی در آن انداخته بپزند و مریض را خوردن دهند ازین عمل باد صرع دفع گردد
نوع دیگر منسل و رسوت و سنبهال کبوتر هر همه بالتساوی گرفته و آس کرده و مانند سرمه ساخته در چشم مریض بکشند ازین باد صرع و انتماد و تپ نائبه دفع گردد
نوع دیگر ملیٹهی و انگزد و بیج و تخم کرنج و تخم سرس و پیپر و کوتهه هر همه بالتساوی گرفته و با بول بقر یا بز آس کرده و هنگام آمدن باد صرع در چشم کشند ازین
باد صرع بزودی برود **نوع دیگر** کیٹهه و منگ و جهتون و غله موتهه و جو و آیره و سندهی و فلفلین هر همه بالتساوی گرفته و با آب آس کرده غلوله ها بندند
و هنگام آمدن باد صرع یکی سائیده در چشم بکشند و در بینی مریض مذکور نیز بچکانند ازین عمل باد صرع و انتماد و اثر زهر و اثر زهر مار و بیهوشی که از غرق شدن
در آب شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** چون ماه در منزل پکهه باشد تلخه سنگستا بانند و آنرا هنگام آمدن باد صرع در چشم مصروع بکشند صحت یابد
و اگر تلخه را با روغن ستو آمیخته بر آتش نهند و دود آن بدماغ مصروع رسانند به شود **نوع دیگر** از بوم و طوطی و زاغ و کرکس استخوان و پرها و سنبهال ستده
و بر آتش نهاده و دود آن بمصروع رسانند فی الحال هوشیار گردد و اگر دود پس افگنده مار و راسو و گربه بدماغ مصروع رسانند فی الحال هوشیار شود
نوع دیگر سرشف زرد و تره را با بول بقر آس کرده بر اندام مصروع مذکور طلا کنند و بمالند بر روی صحت یابد و به شود **نوع دیگر** بیخ کیاه میوه سنگهاڑه
آس کرده با روغن ستو تا یکماه مصروع را بخورانند صحت یابد اگرچه باد صرع دیرینه باشد ازین عمل دفع شود مجرب است **نوع دیگر** تج را آس کرده
با شهد بخورانند و برای مریض مذکور غذا برنج پخته با شیر مادهٔ گاو معین بکنند اگرچه صرع دیرینه باشد دفع شود **نوع دیگر** چون ماه در منزل پکهه باشد
بوقت سعد بیخ سیبنا برنگ را از جانب شمال کنده بیارند و با شیر مادهٔ گاو که گوساله او برنگ یک باشد آس کرده مریض مذکور را بنوشانند به شود
نوع دیگر ملیٹهی را با آب برده آس کرده تا سه روز متواتر بنوشانند به شود صرع اگرچه دیرینه باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش هتمول را بستانند پیپل دراز
و پیپلامول و چاب و چیتره و سندهی و پلپل گرد و تریبله و نمک بریا و نمک سنگ و نسوت و برنگ و کرنج و جوانی و کشنیز و زیره هر همه بالتساوی گرفته تحقیق
کنند و این تحقیق را که مسمی است به **کلیانک چورن** ست در جوش مذکور انداخته مصروع را بنوشانند ازین سرفه بادی و بواسیر و سنگرهنی و باد صرع
که در آن دل مریض بلرزد و چشمهاش درد کنند و دستها و پاهاش سرد گردند و بر اندامش خوی آید دفع شوند و گرسنگی افزاید **نوع دیگر** در روغن گاو
آب برده که سیده حصه باشد روغن مذکور باشد باندازند و ملیٹهی را با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه مریض مذکور را بنوشانند
ازین باد صرع دفع گردد و این روغن را بهندی کهوکهماد کهرت گویند **نوع دیگر** در روغن گاو و شیر و بول شیره سرگین و جغرات مادهٔ گاو و دیگر
اشیای ترش انداخته بپزند چون مرتب شود مقدار یک روزینه خوردن دهند ازین تپ نائبه که سوم روز آید و انتماد و باد صرع دفع گردد و این روغن را بهندی
لکهه پنج کب کهرت نامند و اگر کلیانک کهرت و مهاپنس کهرت را که بالا ذکر آن در فصل انتماد گذشته است درین مرض استعمال کنند بسیار
فائده حاصل آید **نوع دیگر** بیست و چهار درم کالچکان را با آب آس کرده و در نیم پیسته روغن گاو اندازند و در چهار حصه جوش آمله نیز انداخته بپزند چون
پخته شود مریض مذکور را مقدار یک بنوشانند ازین مرض باد صرع که از غلبه تلخه بوده باشد دفع شود و این روغن را بهندی مدهوک مهیب کهرت نامند
نوع دیگر در نیم پیسته روغن و دو حصه شیرهٔ ملیٹهی و هشت چند از روغن جوش باریکهار و تحقیق ترازان دارو های جیونی گن باندازند و بپزند چون پخته شود
مقدار یک روزینه مریض مذکور را خوردن دهند ازین مرض مذکور یعنی صرع که از باد باشد دفع گردد و اگر از مر تلخه بود دنیز و دوا این روغن را بهندی

گهسنکهرت نامند **نوع دیگر** بالنگنی و قم و سونا و تیی و سعتر هریک را بیست گرفته درکوب کرده بجوشانند و بیابعته و صاف کرده در روغن کنجد کهار چند
از روغن مذکور باشد اندازند و بحیق تمام ازان دارو های مذکوره و بحیند از روغن بول بقر بنیز اندازند و بپزند چون بخته شود مقداری بر اندام مریض طلا کنند
ازین عمل باد صرع برود البته و این روغن را کته بهیا دیل گویند **نوع دیگر** سعتر دکه بحجه و سنبل و زیره و سندهی و فلفلین و هرانگ ده هریک را بیست
گرفته و با آب آس کرده و در روغن کنجد نیز باندازند و بپزند چون نیم بخته شود چهار چند از روغن مذکور بول بز نیز اندازند و بآتش نرم بپزند چون روغن خالص بماند
فرود آرند و نگاه دارند روزی یک ساعت ... داده مصروع را ناس بدهند صحت یابد و این روغن را سمکر تیل نامند **نوع دیگر** ... روغن کنجد از روی
... هر دارو بمقدار یک پل باشد با آب آس کرده باندازند و یکدو گاو نیز باندازند و بپزند چون بخته شود مقداری مریض باد صرع را از بینی
بخورانند ... این روغن را جیونی جاک گویند اکنون نسخی رسها برای دفع این مرض از طب بس تنها اگر خورد گفته می آید بیارند
سیماب ... آهن کشته و هرتال صاف کرده و گندهک صاف کرده و بسوت جمله را برابر گرفته در بول صبیان یک روز سحق کنند و غلوله بندد و انه مقدار وزن
... کنند و یک گیر سنده آس کنند در آوند آهن نمی سحق کنند یک روز کنند بعد الا آن غلوله مذکور را بدارند و همچنین سحق ازان کنند یک بالای غلوله اندازند
و بالای آوند آهن مذکور سرپوش آهنی نهاده مقدار پنج ساعت زیرش آتش کنند چون گندهک سوخته شود و آتش مذکور دور کنند و سرد شود فرود آرند
پس مقدار پنج حبه این مصروع را خورانند و بالا آن انبان از بیخ بانگره و سندهی فلفلین و نمک سیاه که هر همه تساوی سنده آس کرده باشند
مقدار دو نیم درم با بول آدمی و در روغن تور بنوشانند ازین عمل باد صرع و اتماد و دیوانگی دفع شود و این را بهنداگی بهیرون رس گویند **نوع دیگر**
سیماب ... آهن کشته و برنج یعنی چپل کشته و سونا مکهی صاف کرده و زهر سنده کرده و بدم کسیر جمله را تساوی بستانند و یک روز آب نیم تموم سحق
کنند و با شیره چتره و شیره بهچپا یعنی بنگ شیره بیخ سیدانجیر شیره نکور و هم شیره بیخ سونا و شیره بیخ سونان و شیره ... بهالو در سرنگی یک روز سحق کنند و غلوله بسته
سده روغن بالنگنی و روغن ... مقداری گندهک آس کرده اندازند و در یک اندازند و غلوله مذکور در سه روغن مذکور بطریق دولکا جتر آویزان کنند چنانکه
غلوله مذکور بدرون روغن غرق شود و بعد و دیگر بارنه یکپا ... مقدار یک پاس آتش تدریج کنند چون بخته شود غلوله مذکور را بیرون کشند و آس
کرده مقدار نخود غلوله ها بندد وقت حاجت یک غلوله با شیره ادرک بخورانند و بالای آن در جوش ... سحق تبیل ... آس کرده اندازند بنوشانند
ازین باد صرع و دیوانگی و اتماد و غیره چنانکه از طلوع آفتاب ظلمت شب برود برود و این رس را بهندی بر مهته نبی رس گویند **نوع دیگر** شک سنگ
و زهر و انگزه و خون حیض و خردل و بیخ و سیر و استخوان سر آدمی جمله را یکجا کرده و کوفته بر آتش بدارند و دود آن بدماغ مصروع رسانند ازین عمل
آسیب دیو و پری و باد صرع برود **نوع دیگر** بیخ حنظل که آنرا به هندی ... آس کرده باشند مصروع را ناس دهند ازین باد صرع دفع شود و آسیب دیو
و پری ... زائل گردد **نوع دیگر** بجهت دفع این مرض ... با روغن کنجد و ... اول را با شیر ماده گاو مصروع را دایم بخورانند بهشود **نوع دیگر** اگر
باد صرع از غلبه تلخه حادث شود باید که دارو مسهل داده اسهال بکنانند و اگر از باد حادث شود حقنه باید کرد و اگر از غلبه بلغم پیدا آید دارو قی ...
داده قی بکنانند صحت یابد والله علم والحکم **فصل بیست و دوم در زحمتهای بادی** که آنرا بهندی بات روگ گویند و آن مشتمل بر دو
قسم است **قسم اول** در علامات زحمت مذکور باید دانست که باد فرع عنصری است بخلاف بلغم و تلخه که متولد از عنصر آب و آتش اند
و باد بذات خود بی مخلطی دیگر در جمیع بدن نفوذ میکند بخلاف دیگر اخلاط که بغیر بد باد در بدن جاهای شدن نتوانند و لهذا باد را رئیس اخلاط
گفته اند چنانچه بانی بر پنج نوع است باد نیز بر پنج نوع است یکی را پران باو گویند و جای او دهن است و حیات بدن مربوط بدان است
و هر چه خورده شود آنرا فرو درون شکم می برد و اگر نوع فاسد شود هکهک و دمه و قی ... آن حادث گردند و دوم را اوان باو نامند و جای آن
درون سینه است تا انجا صاعد گشته بطرف دهن بیرون می آید و کلام و انواع اسحاب ها ازانست و اگر این نوع فاسد شود زحمتی اند زحمتهای
بادی را که محل حادث آن گلو و دهن و زبان و گوش و چشم و سر است پیدا گردند و سوم را سمان باو گویند و جای آن ... است

باتش گرسنگی پیوسته میباشد و سبب آن غذا هضم میگردد و خلاصهٔ طعام و بول و غایط از هم دیگر جدا میشوند و اگر این نوع فاسد گردد زحمت گوله و اتیسار
و مانند آن حادث گردند و گرسنگی کم شود و چهارم را **بیان باد** گویند و این در تمام بدن ساری است و خلاصهٔ طعام را در تمام بدن میرساند و خروج خوی
و خون و حیض آن از بدن بیرون می آید از آن است و این نوع عمل سه نوع سابق و نوع پنجم که ذکر کرده می آید نیز میکند و اگر این نوع فاسد گردد زحمتی از
زحمتهای که تمام وجود را میگیرد پیدا آید پنجم را **اپان باد** گویند و جای آن پکواسه است و خروج بول و منی و غایط و ضراط و جنین و خون حیض با خراج
اوست و اگر آن نوع فاسد گردد زحمتی از زحمتها که جای آن در بر و مثانه است پیدا گردد اما فساد منی و زحمت پرمیو از فساد هر دو باد و بیان باد و
اپان باد باشد و چون هر پنج نوع فاسد گردند ورم ... شود و باد فاسد اگر در آماسه باشد قی و سستی و بیهوشی و تشنگی و درد سینه و درد پهلو پیدا آید و اگر
در پکواسه باشد قلقلم آغاز کند و منتفخ شود و در ناف درد خیزد و بول و غایط بدشواری بیرون آید و در محلیکه استخوانهای پین و صلب با یکدیگر پیوسته است درد پیدا
شود و اگر در محلی از محلهای حواس خمس باد فاسد شود حواس تباه شود و اگر در خلاصهٔ طعام که در جرم است باشد خشک و اگر در اندام پیچد و گونه اش متغیر
گردد و چنان سوزش پیدا آید چنانکه سخت کردن خردل پیدا می آید و اگر در خون باشد اندام درد کند گویا که سوزنها در وی میخلانند و تنگی پیدا آید و پوست
اندام بطرقد و اگر در گوشت باشد در بدن زحمتی که آنرا گرنتهی روگ گویند حادث گردد و اگر در چربی باشد نیز گرنتهی روگ حادث گردد و لیکن بی الم
درد باشد و اگر در رگها باشد پیاده رگ گردد و منقبض گردد و منجذب شوند و درد بسیار شود و اگر در پی باشد اندام سخت گردد چنانکه مریض آنرا جنبانیدن نتواند
و درد کند و باز درد و مریض مذکور چنان پندارد که اندامش میکشند و اگر در بندگاه باشد بندگاه فاسد شود و کاریکه برای آن بندگاه معد است بسهولت
حاصل نیاید و اگر در استخوان باشد استخوان خشک شود و درد کند و بطرقد و اگر در مغز استخوان باشد دایم درد بود و اگر در منی باشد خشک گردد و انزال
نشود و اگر انزال شود بعد از دیری باشد و بسیار شود و بالجمله باد آن قوت دارد که در هر جزوی از اجزای بدن در آید پس باد فاسد را آن قوت باشد که در
هر عضوی در آید و در وی فسادی پیدا آرد و باد فاسد را اگر مدد از فساد تلخه برسد سوزش و بیهوشی پیدا شود و خوی از اندام روان گرداند و اگر مدد از بلغم فاسد
برسد اندام سرد و گرانی و آماس پیدا آید و اگر مدد از فساد خون رسد در محلیکه باد فاسد باشد چنان درد شود گویا که در آنجا سوزنها میخلانند محل مذکور یا اگر
گرده و سوزش مریض مذکور را خوش نیاید و عوارضیکه سبب تلخه حادث گردند حادث شوند و پران باد چون فاسد شود و فساد وی را اگر مدد از فساد تلخه برسد
قی شود و تاپ پیدا آید و اگر مدد از فساد بلغم برسد لاغری و سستی و زحمت تندرا پیدا آید و گونه بدن متغیر گردد و اوان باد چون فاسد گردد و فساد آنرا
مدد از فساد تلخه رسد بیهوشی و تاپ و سستی و دوران سر پیدا آید و اگر مدد از فساد بلغم برسد از اندام خوی بسیار آید و موها ایستاده شوند و گرسنگی مریض نقصان
پذیرد و اندامش سخت شود و دوران سر پیدا آید و چون سمان باد فاسد گردد و فساد آنرا مدد از فساد تلخه رسد از اندام خوی بسیار روان گردد و تاپ
و بیهوشی پیدا آید و اندام گرم گردد و اگر مدد از فساد بلغم فاسد برسد موهای اندام مریض مذکور ایستاده شوند و بول و غایط با بلغم آمیخته بیرون آید و
چون اپان باد فاسد گردد و فساد وی را از فساد تلخه مدد برسد در اندام خوی و گرمی بسیار پیدا آید و اگر مریض عورت بود خون استحاضه نیز روان گردد
و اگر از فساد بلغم مدد برسد وجود اسفل از آن مریض مذکور گران گردد و چون بیان باد فاسد گردد و فساد وی را از فساد تلخه مدد رسد مریض مذکور را
تاپ و سستی پیدا آید و از حرکت دست و پا هر دو باز بند و فساد وی را اگر مدد از فساد بلغم برسد اندام مریض مذکور گران گردد و بندگاه سخت شده بماند
و مریض اعضا را جنبانیدن نتواند بدانکه از خوردن طعام اندک و غذای خشک و سرد و سبک و از کثرت جماع و بیداری شب و از کشانیدن خون بسیار
و از بسیاری ... کردن و از بسیاری آشنا کردن در آب و از بسیار زور کردن و از کشتی گرفتن و بازو را ور ترا ز خود افتادن از بلندی و از بسیار راه
راندن و از بار گران برداشتن و از نقصانی دیگر و از اندوه کردن و فکر کردن و از سبب بسیار لاغری و از نگاهداشتن بول و غایط و ضراط و مانند
آن که حبس آن ممنوع است و از رسیدن زخم و در مقام خطرناک و غیر آن و از سوار شدن بر اسپ تند و تیز رو و شتر تیز رو و پیل و مانند اینها باد فاسد
شود و در رگها تیکه خالی باشند در آمده و دیگر رسانیده انواع زحمتها چنانکه منقبض و منجذب گشتن و سخت شده ماندن و خشک گشتن اعضا

شکستن استخوان و بندگاه و ایستاده شدن موی اندام و پاره گوئی و گرفته شدگی دست و یا پشت و لنگی و زمانت و کوری و بیخوابی و زوال عقل و رستگی دندان
و سیعف عرق و لرزیدگی و جنبندگی اعضا و کری آن و نگونی سر و کژی چشم و بینی و استخوان آخوره و کشیدگی رگهای اندام و حدوث درد در اندام چنانکه کسی دران سوزنها
میخلاند و مانند این دیگر زحمتها پیدا گرداند و اگر باد فاسد در شکم بود بول و غایط بسته گرداند و شکنج که آنرا بهندی بابره گویند و زحمت دل و گوله و درد و درد
پهلو پیدا آرد و اگر در میان اندام بود بندگاه و اندام درد کند و بشکند و اعضا بجهند و اگر در مقعد باشد ضراط و بول و غایط بسته گرداند و درد پیدا شود و شکم
انتفاخ یابد و سنگ مثانه خورد و بزرگ حادث گردد و در بندگاه ران و ساق پای و قدم درد و محلیکه استخوان سرین و صلب مجتمع اند آماس و زحمتها پیدا آید و
اگر در آماسه بود درد و پهلو و شکم و دل و ناف حادث گردد و تشنگی و آروغ پیدا آید و زحمت سوچکا و دمه و سرفه نیز پیدا گردد و گلو و دهن خشک شود و دیگر زحمتهای
بادی بسیار اند یکی از آن مرضیست که دران رگهای مریض کشیده شود و آنرا بهندی اجهیاک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد شده
در رگهائیکه آنرا دهمنی گویند در می آید و بیرون میشود و همچنین بارها در می آید و خارج میشود و مریض را از آن کشیده میگرداند و این مرض چنانکه تنها از باد فاسد
حادث گردد از باد فاسد که مدد از تلخه فاسد یا از بلغم فاسد یافته باشد و از رسیدن زخم و از افتادن از اسپ و شتر و پیل و از درخت و از بلندی
و مانند آن نیز پیدا آید و یکی از آن مرضیست که دران مریض را باد فاسد گاه از گاهی یکایک در زمین اندازد و آنرا بهندی اپتانک گویند و طریق
حدوثش آنست که باد فاسد شده در رگهای دهمنی در آمده و آنرا پر گردانیده مریض مذکور را بیقرار گرداند و یکایک بر زمین اندازد و یکی از آن مرضیست
که باد فاسد وجود مریض سخت همچو چوب گرداند چنانکه مریض مذکور اعضای خود را جنبانیدن نتواند و دندانهاش را بسته میگرداند و آن را
دندا اپتانک گویند و طریق حدوثش آنست که باد فاسد با بلغم فاسد پیوسته در رگهای دهمنی در آمده و مستقر گشته وجود مریض را سخت همچو چوب
گرداند و یکی از انجمله مرضیست که دران مرض تن مریض کج همچو کمان میگردد و آنرا بهندی دهنستمبه و دهنربات نیز گویند و آن مرض بر دو
نوع است یک نوع از آن مرضیست که تن مریض طرف سینه و شکم همچو کمان گردد و بر آمدگی طرف پشت بود و آنرا بهندی ابهنتر بام گویند و
طریق حدوث این نوع آنست که باد فاسد گشته در پیهائیکه طرف سینه و شکم اند در آمده آنرا منجذب و منقبض میسازد و مریض مذکور را کج همچو کمان میگرداند
و دوم از آن نوع مرضیست که مریض مذکور دران نوع بطرف پشت کج همچو کمان گردد و بر آمدگی طرف سینه بود و آنرا باهجایام گویند و طریق حدوثش
آنست که باد فاسد در پیهائیکه طرف پشت اند در آمده آنرا منجذب و منقبض میسازد و مریض را کج همچو کمان میگرداند و این نوع لا دوا ست زیرا که
درین نوع استخوانهای سینه و کمر و رانهای او از آن مرض شکسته شوند و صاحب دهنربات را چون گونه متغیر گردد و اعضا سست شوند و عقل متفاوت
گردد و دندان بسته شوند و از اندام خوی روان گردد و در مدت ده روز بکشد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که دران نیمی وجود مریض طرف دست
راست و یا چپ سست و بیکار شود و آنرا بهندی سجهیاکهات و اردهنک بات نیز نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در رگهای
یکی از دو طرف مذکور در آمده و بندگاه آنطرف را سست و متخلل گردانیده نیمی وجود مریض بیکار گردانیده مرض مذکور را پیدا می آرد و این مرض تنها
از باد فاسد همه حادث میگردد و از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یا از تلخه فاسد یافته باشد هم پیدا آید و اگر مرض اردهنک بات زن حامله را و
یا زن زچه را و یا مرد پیر و یا خورد کودک و یا لاغر را بسبب نقصانی خون حادث گردد بدشواری زائل نشود و اگر مرض مذکور از تنها باد فاسد حادث گردد نیز بدشواری
زائل نگردد و اگر از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یا تلخه فاسد یافته باشد پیدا آید دوا پذیر بود و بعلاج زائل گردد و یکی از زحمتهای بادی مرضیست که آنرا
باد فاسد مدد از بلغم فاسد یافته و در رگهای گردن که آنرا منیان گویند در آمده رگهای مذکوره را سخت گردانیده چنانکه مریض مذکور را راست و چپ
سر گردانیدن نتواند پیدا آرد و این مرض را مینیا استنبهه گویند و حدوث این مرض از خواب کردن و سفر و از نشستن بدن بیکجا کج کرده
و انگردن کج کرده تا دیری نگریستن بود و یکی از زحمتهای بادی بادلقوه است که دران روی و گردن و چشم مریض کج گردد و بطرف راست و چپ میل کند
بطرفیکه روی بدان طرف میل کند سخن از دهان و گردن آنطرف سخت درد کند و در دهن سخن بند مریض مذکور سخت گنگ شود و سخت گفتن نتواند

واین زحمت از سخن کردن باواز بلند واز خوردن وخاییدن اشیای سخت و درشت واز خنده و قهقهه باواز سخت بلند واز فاژه آمدن با غلبه و از بار گران بر سر
کردن واز کج غلطیدن باد فاسد گشته پیدا می آرد واین نوع را اردت گویند و علامات این مرض که پیش از حدوث پیدا می آید نست که موهای اندام
ایستاده شوند و سر بلرزد و چشمها نمگین شوند و آروغها بسیار آید و حرم محلیکه آنجا زحمت مذکور حادث خواهد شد گرد دو دران محل درد پیدا آید چنانکه بخلیدن
سوزنها شود و شود و استخوانهای زنخدان ورگهای گردن گرفته شوند و اگر مریض مذکور درین مرض لاغر و کم زور شود بلکه چشم بر هم زدن نتواند و سخن را
بالکنت گوید بعلاج نیکو نگردد و لا دوا ابو دو اگر این زحمت تا سال بالرزیدن سر باید سر گردد و اندر نبود و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آن را
کردهسی گویند و رنگهسن با و نیز نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در پیهای پاشنه پایها که آنرا کندرا گویند در آمده زحمت مذکور را
پیدا میکند و ازین ران و ساق پای بیکار گردند و بسیار درد کند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا ابسواچی گویند و طریق حدوث وی آنست
که باد فاسد در پیهای دستها که آنرا کندرا گویند در آمده زحمت مذکور را پیدا گرداند و این مرض دستها بیکار گرداند و درد کنند و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست
که آنرا جانوه و گروشتاک نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد که مدد از خون فاسد یافته باشد در زانو در آمده زحمت مذکور را پیدا
آرد و ازین در زانوها آماسی که بشکل شغال باشد با درد بسیار پیدا آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا کهنج نامند و طریق حدوث وی آنست
که باد فاسد در کمر در آمده و جا گرفته و پیهای بزرگ را از ران پای راست و چپ که آنرا کندرا گویند کشیده و منقبض گردانیده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین
پای بیکار شود و یکی از زحمتهای بادی زحمت زبانت ست که آنرا پاک کهنج نیز گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در کمر در آمده و جای گرفته
پیهای بزرگ را از ران هر دو پای که آنرا کندرا گویند کشیده و منقبض گردانیده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین زحمت هر دو پای بیکار گردند و یکی از
زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا کلای کهنج گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد شده و بندگاه پای در آمده و آنرا سست گردانیده
زحمت مذکور را پیدا می آرد و ازین وقت روان شدن پایها مریض مذکور بلرزد و مریض مذکور همچو لنگان روان شود و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست
که آنرا بات کنتک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در شتالنگ در آمده زحمت مذکور را پیدا می آرد و ازین مرض چون وقت روان
شدن پا کج افتد درد و دران پیدا آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا باوواه گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد مدد از
تلخه فاسد و خون فاسد یافته در کف پای در آمده و سوزش پیدا کرده زحمت مذکور را پیدا گرداند و ازین در وقت روان شدن در کف پای زیاده
سوزش پدید آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا یاد هر کهه گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد مدد از بلغم فاسد یافته باشد و در
پای در آمده زحمت مذکور را پیدا گرداند و ازین پای کرگردد و گاه گاهی همان حالتی پیدا آید چنانچه در دندان آمدن سنگریزه بزیرش پیدا می شود
و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا او باک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در بندگاه کتف در آمده و رگهای و پیهای
آن محل را خشک و منقبض ساخته و کر گردانیده و دران درد پیدا آورده زحمت مذکور را پدید سازد و ازین در رگهای و پیهای محل مذکور درد پدید شود
و یکی از زحمتهای بادی زحمت کریست که آنرا زحمت باد هرج گویند و طریق حدوث وی آنست که تنها باد فاسد و یا باد فاسد که مدد از بلغم فاسد
یافته باشد در سماخ گوش که آن محل سمع ست در آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین زحمت کلام کسی و آواز ضعیف شنوده نشود و یکی از زحمتهای بادی
گنگی ست که آنرا اسمکسک گویند و یکی از زحمتهای بادی لکنت ست که آنرا گدگد گویند و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا ممن گویند
و طریق حدوث این سه نوع که باد فاسد و یا باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد در مجرای صوت در آمده و آنرا بسته گردانیده امراض مذکور را
پیدا آرد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا اکرن سول گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در گوش در آمده زحمت مذکور را پیدا آرد
و ازین درون گوش درد پیدا آید و استخوان زنخدان و بنا گوش و گردن و سر جنبان درد کند گویا که آنرا کسی میشکند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی
ست که آنرا اقولی گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در محل بول و غایط در آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین درد در محل مذکور

پیدا شود و تا دبر و فرج برسد و فرج و دبر چنان درد کنند گویا که کسی آنرا شگاف میکند و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا پتولی نامند طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در بر و فرج در آمده آنرا پیدا کند و از ین در فرج و درد برسد و خیزد و تا محل بول و غایط برسد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آن را ادهمان گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در شکم در آمده آنرا پیدا کند و از ین ضراط نشود و شکم منتفخ گردد و آواز و درد کند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا پرتیا ادهمان گویند طریق حدوث وی آنست که باد از محل آماسی بالا آمدن خواهد و بلغم که فاسد گشته است آنرا برون آمدن ندهد غلبه کرده و فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و از ین نیز شکم منتفخ گردد و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا بات استیهلا گویند و آن گرهی ست مثل سنگ طویل که در زیر ناف در سامخرج بول پیدا آید و گاه باشد که آن محل خود مستقیم بود و گاهی جنبیده زیر و بالا و راست و چپ شود طریق حدوث وی آنست که باد در محل مذکور فاسد گشته مرض مذکور را پیدا آرد و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا برت استیهلا گویند و آن گرهیست که در زیر ناف مثل سنگ طویل پیدا آید و عریض هم بود و راه بول و غایط و ضراط به بندد و طریق حدوث او آنست که باد در محل مذکور فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و مسین مرض بول و غایط و ضراط بیرون نیاید و اگر آید احیانا به دشواری تمام بیرون آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا بیرتاس گویند و طریق حدوث وی آنست که باد از سبب شرامیان زبان غایدن اشیای خشک و از رسیدن زخم در کله فاسد گشته در استخوان کله و زنخدان در آمده مرض مذکور را پیدا آرد و از ین دهن مریض مذکور کشاده بماند و مریض دهن خود را گرد آوردن نتواند و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا اسم تاس گویند و طریق حدوث از ان مثل حدوث بیرتاس ست ولیکن از ین بسته بماند و مریض دهن را کشادن نتواند هر یکی از ین دو نوع را هنوگره گویند و چون این مرض بازو بود مریض سخن گفتن و خوردن نتواند اگر با ور نبود به دشواری سخن گوید و بخورد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا جهبا آسنبهه گویند و طریق حدوثش آنست که باد فاسد در رگهای زبان که منشا صوت اند در آمده زحمت مذکور پیدا آرد و از ین زبان سخت شود و مریض که از خوردن و آشامیدن و سخن گفتن نتواند و یکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا سر اکره گویند طریق حدوثش آنست که باد فاسد که مدد از خون فاسد یافته باشد در رگهای گلو و سر آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و از ین رگهای مذکور خشک گردند و سیاه شوند و این لا دوا ست و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا الکهی گویند و طریق حدوثش آنست که باد فاسد در پای و ساق و ران و پهلو و دست در آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و از ین استخوان محلهای مذکوره درد کنند گویا که آنرا می شکنند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا ارده بات و این را ات ادکار نیز گویند و طریق حدوثش آنست که باد تنها یا مدد بلغم فاسد شده در زیر ناف فاسد شده و مخرج بادهای را که بر طرف دبر بیرون می شود بسته زحمت مذکور پیدا آرد و از ین آروغ بسیار آید بدانکه طبیب باید که زحمتهای بادی را که ذکر افتاده اند اولاً از علامات بداند که از تنها باد اند یا از باد مدد از خلطی دیگر یافته آنگاه علاجی ملائم آن بکند و باید دانست از جمله زحمتهای بادی مرض هنهنه ارت و اپسکمات و اپتانک سخت بداند اگر چه طبیب حاذق باشد مرض حی بود و مال را در علاج خرج کند زحمتهای مذکوره به تدبیر و بدشواری زایل گردند و اگر در ین مرضها مرض بسبب و تاپاک زده و اندام و بیهوشی و نقصان گرسنگی و نا آرزوی طعام حادث شود و مریض لاغر و کم قوت گردد و اندامش آماس کند و کر شود و بلرزد و بند گاهش شکند و شکمش منتفخ شود و مریض بیهوش شود و هلاک گردد و شخصی که باد در وی معتدل بود بجای خود باشد و از جریان خود بسبب خلطی محتبس نشود و از فساد خلطی دیگر نیز منحرف نشود و آنرا مدار حیات باشد والله اعلم

تتمه در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه اگر باد فاسد در آماسی باشد ... باشد که آنرا کهر دهن چورن گویند ستده ... و پاسیکت آس کرده بدارند تا هفت روز آب گرم بنوشانند باد مذکور زایل گردد و اگر باد فاسد در تکواسی باشد باید که روغنی از روغنها همان بعض نوشانند و ... بکنانند و حقنه ... بکنانند و عملهایکه بیشتر گفته خواهد شد بجو رانند صحت شود و اگر باد فاسد در مثانه بود باید که تدبیری بکنند که از ان مثانه صاف شود و اگر باد جسمی بازنه ... فاسد شود باید که علاجهای ربانیده باد که بیشتر گفته خواهد شد در کار برند و روغن کنجد بجهت ...

فصل دوم در علاج زحمتهای بادی

و دیگر طلاها که برای ... طلا کردن ... استعمال کنند و اگر در گوشت و پوست و خون رگها باد فاسد در آید باید که خون بکشانند تا صحت شود و اگر میان بندگاه و
استخوان باد فاسد افتد باید که ... روغن پخته بنوشانند و بر اندام طلا کنند و داروها ئیکه دافع باد اند با آب کرده و گرم ساخته در محل ضماد و باد زنند نمود
آرند و باد گرم کرده ... همچنین بارها کنند و این را انیاه گویند و رسانیدن گرمی آتش که آنرا سنده گویند نیز مفید است و اگر محل باد دل
داغ باشند بعد از بستن باشد محکم ببندند و نیز محل ضماد باد را ... و اگر در استخوان و مغز استخوان باد فاسد در آمده باشد باید که استخوان را بدرستی پخته
کنند و آلت آهن که مثل ... باشد ... استخوان نهاده و بقوت دمها بدهان آرند و اگر باد فاسد در منی در آید علاج ضماد منی که در باب بیماری رگ
گفته شده است بکنند و آنچه پیشتر گفته شد نیز استعمال کنند و اگر باد فاسد تمام اندام را گرفته باشد باید که مریض را در مکانی بنشانند و اگر خانه از گل
... بگنجد ... بعد از آن خانه آتش ... کنند خانه چون گرم شده باشد آتش از آن کشیده مریض را
در آن خانه در آرند تا آنکه گرمی تحمل کردن تواند ... بعد ... بکشند و ... باز در آرند ... و بقدر حاجت همچنین چند کرت عمل مذکور بکنند صحت
یابد اگر کسی ... آتش بکنند تا آنکه گرم شود بعد مریض را ... نشانند و ... آرند تا آنکه گرمی تحمل کردن نتواند چون گرمی زیاده
شود بکشند تا آرام داده باز آورند همچنین چند کرت گرمی رسانند صحت شود و اگر سنگ ... باشد با آتش گرم کنند چون سنگ گرم شود آتش
دور کرده ... چون ... از آن برآید ... مریض باد گرفته را بران ... بنشانند صحت شود و اگر روغن بر اندام
طلا کنند ... باد گرفته صحت یابد و اگر یک عضوی را باد گرفته باشد باید که آن عضو را رگ کشایند ... صحت یابد یا
... محل خون ... باید که علاجی بکنند که دافع هر دو باشد و اگر باد فاسد عضوی را ... باید
... آمیخته بران محل طلا کنند مریض صحت یابد و برای دفع باد فاسد ...
... بنوشانند ... آمیخته بنوشانند ازین غلبه باد زائل گردد نوع دیگر
... گوشت جانوران که در آب ... روغن ...
مغز استخوان ... گرم ساخته ... سخت کنند ... سخت کند ... رسانیدن گرمی بدین
اشیا باد دفع شود و این را ... گویند و اگر ... سخت شود ... کتان یا با جامه ... یا با گلیم محکم بندند مفید
بود نوع دیگر از پوست ... از پوست ... آهو و شغال هر کدام ازین ... قبا یا پیرهن راست بکنانند و اندام مریض را
بروغن باد شکن طلا کرده گرم کنند بعده آن قبا یا پیرهن و پوست مریض را بپوشانند ازین باد تمام اندام دفع شود و اگر باد فاسد ... در سینه یا
در بندگاه ... گرانی ... باشد برای دفع آن قی بکنانند و روغن ... بچکانند و اگر باد فاسد ... آید ... باشد ...
و بر روغن ... بکنند ... این عمل را ... گویند و برای دفع این مرض خون کشانیدن نیز نافع است و اگر باد تمام اندام
بلکه بعضی آنرا گرفته باشد از حقنه نیز دفع شود ... در دفع غلبه باد استعمال کردن روغنها و رسانیدن گرمی آتش و مالیدن روغن بر اندام حقنه کردن
روغن مسهل خورده اسهال کردن ... روغن ... خوردن و مغز ... گرم کردن ... بینی چکانیدن و
خوردن گوشت ... گوشت ... روغن پخته باشند و ترشی چنانچه انار ... و آمله ... و نمک و روغن کنجد و آب گرم بر اندام
ریختن و مالیدن زعفران و اگر ... استعمال کنند و جامهای ابریشمی ... کردن ... در
خانه گرم ... خواب ... آتش ... فائده تمام دارد طریق ساختن روغن
مستعمل ... نوعی از ... نوعی از ... هر یک سه درم ...
... آب ... کنند ... [illegible]

[illegible]

چون سخته شود بمقداری که مرض را فرو نشاند و استعمال کنانند هر جا که برای استعمال روغن گفته اند همین روغن مراد داشته اند و این روغن را تلوک کهرت گویند و اگر
درین روغن بجای پوست بیخ تلوک پوست بیخ آسوک استعمال کنند نیز همین فایده دهد آنگاه این روغن را آسوک کهرت گویند و اگر بجای پوست
ملکه بکائن استعمال کنند نیز همین فایده رساند آنگاه این روغن را آسوک کهرت گویند و روغن که آنرا برای دفع غلبهٔ باد بر اندام بمالند انواع است
نوع دیگر طریق روغن کردن آن که بسیار روزها روغن صرف خورده باشد بیارند و باریک بریده بکوبند و در دیگ آهن باندازند و آب بران انداخته بجوشانند
و روغن که بالای این بیاید بدست یا بجای دیگر بگیرند و جمع کنند و روغن مذکور را بحق ازان دارو ها که ربایندهٔ باد بود بپزند و بر وجود باد گرفته بمالند باد دفع
شود و این را آن تیل گویند نوع دیگر بهمول بزرگ ابستانند جمع کرده خشک کنند و بر زمین پاک که سیاه و چرب باشد بگسترانند و بآتش کنند
تا همه بهمول بزرگ سوخته گردد و خشب بهمان بگذارند چون روز شود خاکستر آن جاروب نموده دور کنند و زمین گرم خواهد بود و بعده روغنی که باید ارد ها
بار کنند یا روغن سخته داشته باشد بمقدار چند سبو بران زمین گرم بریزند اگر روغن مذکور نباشد شیر گاو بسیار بر زمین بریزند و یک شبانه روز بگذارند تا روغن
مذکور در زمین در خورد آنگاه گل آن زمین که روغن در خورده است جمله بکاوند و بستانند و کرداهٔ بزرگ با آب پر کرده بر آتش نشانند و گل مذکور را دران انداخته
بجوشانند و روغن کشیده و نار دهد که بالا آمده انداخته بر آتش نشانند و دارو های باد شکن آن مقدار که دست دهد هم بستانند و از سر تا بجوشانند و جوش بگیرند و جوشهای
مذکور که جوشی هزار چند از روغن باشد و روغن باندازند و آن مقدار که گوشتهای باد شکن دست دهد بستانند و جوشهای آن هر جوشی هزار چند از روغن باشد
نیز باندازند و اشیای ترش آن مقدار که دست دهد نیز بستانند و شیرهای آن شیر هزار چند از روغن باشد هم در روغن مذکور باندازند و هزار چند از روغن
شیر باندازند و سحق دران اشیای خوشبوی که در کوه همالیه باشد چنانکه صندل و بیخ و ترنج و در زمین جنوب کیمیا و غیره چنانچه صندل و کافور و جاوتری و
اشیای باد شکن دیگر هر چند دست دهد نیز باندازند و بپزند و چون روغن سخته شود و صدقه داده روغن مذکور را بجام سخته در آوند سیالفر و یا گلی که پاک
باشد انداخته نگاه دارند و قوت و نفع روغن چنان است که هیچ زحمتی بادی بر تن غالب شده نتواند و دیگر زحمتهای مذکور دفع شوند و این روغن لایق
پادشاهان است و در هست کردن این روغن جز پادشاهان منع کرده است کس نتواند لهذا این روغن را سنسر پاک گویند و اگر شیر و هر جوشی از
جوشهای مذکور صد چند از روغن انداخته بپزند آنگاه آنرا است پاک گویند طریق ساختن نمکهائیکه دافع باد اند انواع است نوع
اول آنکه برگ درازبید انجیر و مو کهاو کرنج سبز و بانسه کرواله و چیتره و مانند این دیگر نباتات که باد شکن اند و نمک سنگ نیز بگیرند جمله را دران انداخته
بکوبند و در سبوی چرب انداخته مهر کنند و فرود و بالای سبو پاچک شتی داده آتش دهند تا دارو های مذکور سوخته خاکستر گردد و بعده سرد شدن آس کرده نگاه دارند
و وقت حاجت بمقداری که بخورانند و این زحمتهای باد دفع شوند این را بتر لون گویند نوع دیگر شاخ زقوم و برگ بادا سنجان و سهجنه و نمک سنگ در
هاون انداخته بکوبند با روغن و تیل و روغن گنجد و چربی و مغز استخوان آمیخته مخلوط ساخته در سبوی چرب کرده بطریق مذکور بسوزند و بعد سرد شدن آس کرده
نگاه دارند و وقت حاجت بمقداری بخورانند ازین نمک زحمتهای بادی دفع گردد و این را اشنیهه گویند نوع دیگر سیتلا که نوعی از زقوم است
و بله و کرا ابیل و آک و زقوم و چیتره و بادل و بار بهدرک و ناده‌هی و سهجنه و کنیر و بجوتی و بانسه کرنج بزرگ و خرد و هر دو کتانی و برانده و سنکوت و ارنی و کیله
و هیر و کد هیرنه و تال بکماره و حنظل و چورک و موکها و آسوک از جمله اشیا بیخ و برگ و شاخ بستانند و بریده در هاون باندازند و نمک نیز انداخته بکوبند و بعده
بطریق مذکور در سبو انداخته بسوزند و خاکستر بستانند و بریده در هاون انداخته باندازند و آب بران انداخته نیز اسب بجکانند و ازان نمک بسازند و مذکور جوهر این
با بیلیا دکن آس کرده با نمک مذکور خلط کنند و نگاه دارند و وقت حاجت بمقداری خوردن دهند ازین جمله علتهای بادی و گوله و سپرز و نقصان
گرسنگی و کم آرزوی طعام و دسه و رفه و بلغم کرم دفع شود و آنرا کلیانک لون گویند علاج اپتانک و آنکه مرض مذکور سخت بد است
چون چشمهای مریض فرو رفته گشته باشد و ابروها گزنده باشند و تعصب ایستاده و سخت نشده باشد و در اندام مریض خوی سائل نباشد
... نبود و مریض یاوه نگوید و چنان نشده باشد که از غلبهٔ مرض مذکور ایستاده شدن و نشسته ماندن نتواند بلکه بر زمین و یا بر چهارپائی ساقط شود و

درشتی ... [illegible] که ازان سیه اش بر آید حادث شده باشد بدانند که مرض دوا پذیر ست آنرا علاج بکنند نخستین روغن کنجد بر اندام مالیدن و رسانیدن
گرمی آتش که آنرا سید ... گویند ... [illegible] ناس دهند تا ... شود بعده ... [illegible] جوشانیده جوش ... روغن گاو بیندازند شیر جغرات
گاو نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود ... مریض را ... بخورانند ازین عرق ... کم افتد و ... [illegible] هر چه ... بدست آید بستانند
و جوز کنار و گلتهی و پوست درخت ... و گوشت جانوران آبی و آنکه کرانه آب باشند نیز بستانند و جمله را کوفته ... انداخته بجوشانند جوش بگیرند
و روغن گاو و روغن کنجد و چربی ... و مغز استخوان را بجوش ... شیر گاو و بیخ ترازان اشیای مذکور بپزند چون پخته شود فرود آرند و نگاه دارند و روغن
... بر اندام بمالند و ... خوردن دهند بدان حقنه ... بکنند و مریض را ... بجوشانند و درین مرض سیلاون که عنقریب گذشته ست و
دیگر سیدها که ... آن خواهند آمد نیز بکنند و اگر ازین تدبیرها ... دفع نشود ... [illegible] که آنرا ریزه کرده باشند و
... [illegible] مریض ... بستانند ... تمام ... بدین ... پر کنند تا آنکه ... مریض برسد تا مادام که مریض ... ماندن ... بدارند بعده
بکشند باز آرام داده باز ... بکشند و ... همچنین چندبار بقدر حاجت بکنند صحت یابد و اگر مریض ... که آنرا با آتش گرم کرده باشند در آرند
و بیرون آرند چنانچه ... آوردن ... این گذشته ست و یا بر سنگ ... که آنرا سید کرده ... باشند ... چنانچه ... آن نیز ... است
از مرض ... خلاص یابد و این مریض را رسانیدن گرمی ... و گوشت ... برنج که آنرا سید گویند نیز صحت یابد علاج نوع دیگر ... [illegible]
... سیتلا ... بیخ ترازین ... روغن کنجد بپزند چون پخته شود مریض را بخورانند و بر اندام آن بمالند و بدان ناس دهند صحت شود نوع
دیگر ... [illegible] کرده ... انداخته مریض را ... بخورانند ازین ... دفع شود نوع دیگر ... ازان خروس ماهی سیاه و ... [illegible]
... مریض را بخورانند و بر اندام بمالند و ازین ناس دهند صحت یابد نوع دیگر ... شیر جوشانیده بنوشانند مریض ... صحت
شود و نوع دیگر از جوز کنار و گلتهی ... جغرات و روغن کنجد و روغن گاو ... ساخته مریض را بنوشانند و برای این مرض دیگر علاجها که دافع
باد اند مناسب دیده بکار برند و مریض ... حقنه استعمال ... ناس ... [illegible] مسهل نیز نافع ست لیکن ... مرض ... بعده ... [illegible]
... مرض بکنند این علاجها برای ... اند که ... باد فاسد حادث شده باشد اما آنکه باد فاسد ... بلغم یا تلخه فاسد یافته حادث شده باشد برای
دفع آن علاجهائیکه دافع تلخه یا بلغم اند با این علاجها یکجا کرده بکار برند علاج سمپا کهات بدانکه درین مرض اگر اندام مریض قوی باشد ... [illegible]
باشد ... مریض بدست ... بر گفته طبیب ... بکنند ... طبیب را باید که علاج بکند ... روغن بر
اندام ... گرمی آتش برسانند ... ازان ... اسهال بکنانند بعده حقنه ... سلاتیل بکنند ... برای
... [illegible] برای دفع این مرض نیز ... روغنیکه ... آنرا ... تیل نامند بر اندام مریض این مرض بمالند و اورا
... بکنند ... نیز ... اگر این علاجها تا سه چهار ماه بکار برند مریض صحت یابد علاج میتان ستبهه بدانکه برای دفع این
مرض علاجهای ... بکار برند ... که دافع باد و بلغم اند ناس نیز دهند و مریض را گرمی آتش برسانند بغیر آنکه ... روغن طلا کرده باشند
و اگر درین مرض ... غلبه باد و بلغم ... مریض ... شود ... تیز ناس دهند علاج ... بدانکه برای دفع این مرض ... بخورانند ... [illegible]
... نیز بکنند نوع دیگر ... [illegible] گوشت جانوران آبی و آنکه کرانه آب باشند جمله را یکجا کرده
... [illegible] باشند بیندازند ... شراب نیز بیندازند و بجوشانند تا آنکه آب سوخته گردد ... بمانند بعده ... بستانند و
... روغن کنجد انداخته بجوشانند تا که روغن ... پخته گردد ... شیر گاو و بیخ ترازان ... که
... جوشانیده ... بیندازند و بپزند چون پخته شود مریض ... بنوشانند و ازان ناس دهند و بر اندام او بمالند مریض صحت یابد و
این ... تیل نامند و اگر ... آنرا ... مذکور پخته باشند بغیر آنکه با روغن کنجد آنرا ... بکنند ... بیخ ترازان

خارهای نکو بپزند و برای دفع امراض چشم بکار آیند باید که آزادرخت چشم گشت و این را کهیر سرپ گویند علاج این تیر که مرض یاتی و در هنته اجابس و استعمال این بکنانند و این علاجها بکار برند ترنج و کهکر مول و انگزه و اهیت و بلیله و نمک ساچر نمک سیاه و نمک بیابهم با انتساوی گرفته آس کنند و در جوش بجوانند مریض را بخورانند مریض صحت یابد نوع دیگر پنجاه عدد هلیله و دو پل نمک سیاه را با آب آس کرده و دیگر یک سیر روغن گاو انداز ند چهار چیده در روغن شیر گاو نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مریض را مقدار روزینه بخورانند فی الحال صحت یابد و برای دفع این مرض علاجهائیکه مزیل باد اند نیز استعمال کنند و اگر دفع این مرض بسبب غلبه باد فاسد و بلغم فاسد نفس مریض بسته شود باید که بدارو های تیز ناس دهند علاج کرد هسی و لبسواجی و کهنج و نمک کریسک سرو باب گشتاک می یاد داده و باد هرک راو یا پک و یا دهرج و دهنتر یابت بدانکه بجهت دفع این امراض علاجهائیکه دافع باد اند بکار برند کشادن رگهائیکه در باب تشریح اعضا گفته شده ملایم دیده بکشایند مگر برای دفع بای رگ نکشایند بلکه فقط علاجهای باد بکار برند علاج کرن سول بدانکه بجهت دفع این مرض این علاج بکار برند شیره ادرک و روغن کنجد و شهد و سحیق نمک سنگ هر همه متساوی ستده مقداری گرم کرده در گوش مریض بچکانند مریض را صحت شود نوع دیگر شراب و دوغ گاو و بول بز و سحیق نمک سنگ هر همه متساوی عدد روغن کنجد بدارند و بجا به پخته در گوش مریض بچکانند صحت یابد و بجهت دفع این مرض علاجهای دافع باد و ناری سید بکنند و ناری سید نیست که داروهای دافع باد در دیگ انداخته بجوشانند و بخار آن از راه ماشوره در محل درد برسانند علاج توتی و پرتوتی بدانکه تنبیه که درین فصل گفته شده است در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت شود نوع دیگر داروهای سیلیاد کن در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر انگزه بریان کرده و جواکهار هر دو متساوی گرفته و آس کرده و در روغن گاو انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد علاج ادهمان بدانکه بجهت دفع این مرض مریض را نخست زیافته بکنانند و دستها گرم کرده کرات بر شکم مریض بنهند و علاجهای افروزنده گرسنگی بخورانند و داروهائیکه در فصل اداورت گفته خواهد شد بر فتیله علاج اننند و فتیله را در مقعد مریض در آرند صحت یابد علاج پرت ادهمان بدانکه برای دفع این مرض قی و فاقه بکنانند و داروهای افروزنده گرسنگی بخورانند نافع آید علاج استیلا و پرت استیلا علاجیکه بجهت دفع گوله و انتر برده که پیشتر گفته خواهد شد بکار برند بدانکه انگزه و سنبل الفلفلین و اجمود و کشنیز و بیری و انار دان و تتریک و پانهی و جیره و جواکهار و نمک سنگ نمک سیاه و نمک بیابهم و ساجی و نلول و اهیت و کهور و پیکرمول و ... و زیره و بلیله همه متساوی گرفته آس کنند و از شیره ترنج هفت تسقیه بنمایند بعد ... را غلوله بندند و مریض بادی را یکی از این روزینه نهار بخورانند و بالای آن آب گرم یا دوغ یا سرکه یا شراب بنوشانند صحت یابد از این ... و گوله و جمله علتهای شکم و ناآرزوی طعام و زحمتهای دل و نفخ شکم و درد پهلو و شکم و مثانه و مرض انانه و سوزاک بول و پندروگ و ... و توتی و پرتوتی نیز دفع گردد این علاج را هنگوادشتک گویند فائده بدانکه گوگل خوشبو و سبک است در منافذ اخلی رغبت در آید و تیز و گرم است ... و تیز دارد و وقت هضم مزاجش تیز بود شکم را جاری گرداند و برای تقویت دل موافق و جنسند همانند ممنوع است اگر نو باشد مردم را فربه گرداند و منی افزاید اگر کهنه باشد لاغر کند و بسبب ... و گرمی خود باد و بلغم را زائل گرداند و بسبب آنکه مسهل تلخ و مغایط را فرو اندازد و بسبب خوشبوی خود بوی زشت از شکم دور گرداند و بسبب آنکه در منافذ بسرعت نفوذ دارد آتش گرسنگی افزاید طریق خوردن گوگل این است که گوگل را در جوش ترپهله و داریله و پلول و گاو دب که بر یک متساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده باشند یا در بول گاو و یا در شیر و یا در شراب گرم انداخته بنوشانند چون بدانند که گوگل هضم شد و جوش منگ یا شوربا گوشت با شیر برنج مانند این بخورانند از خوردن گوگل برین طریق تا یکماه گوله و پرمیو و نفخ شکم و علتهای مقعدی دهد و کرم و ناآرزوی طعام و برص و ناریدو گرههای گوشت و زحمتهای بادی و علاش و ... و جمله بخنگیها و آملها و باد شکم و باد بنگاه دفع گردند اکنون چند علاج برای دفع زحمتهای بادی از ... بسین گفته آید بباید که پیپل و پیپلامول و هنگ و ... نمک ... و جو کوب کرده در ... گاو بجوشانند و جوش را بیاریخته بستانند و مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر کنار و ... و ... و مثانه ... ان و کنجد و کوتهمه و برنج و مسونف و جو هر همه متساوی گرفته آس کنند و گرم کرده و کشتی ... و محل باد بخت کنند ... آرد ... کرده ... دیگر

علاج کولنج یعنی ...

سفت کنند همچنین چند کرت کنند مریض را صحت شود نوع دیگر گوشت که آنرا آس کرده باشند باقند و روغن کنجد سحیق فلفلین یکجا کرده بپزند بدان مریض را
سید کنند و این را مسوار گویند نوع دیگر پیاپانسه و دیودار و سندهی و گل هر یک را متساوی گرفته بجوشانند و در جوش روغن کنجد انداخته مریض را بنوشانند
صحت یابد نوع دیگر ده درم یا پنج درم سیر کوفته بهرکی با انانگره و زیره و نمک سنگ نمک سیاه و سندهی و فلفلین یکجا به یا نیم ماهه بگیرند آس کرده با شیره
ملکه آمیخته مریض را بخورانند و جوش پوست بیخ سیدا نجیر بالای این بنوشانند همچنین تا یکماه روز بروز داروی مذکور بخورانند ازین جمله علتهای بادی که در حمیت
ورود وارد گردد رفع شود ... بیماریهای جانکاه که در سر و کرم شکم و درد پشت و کمر رفع گردد و این را بهندی رسون کلک گویند نوع دیگر
تخمهای سیر کنار ده درم آن انگور که بجوش مسیاه بیاسد و کشیده باشند ... شهد و قند و روغن تو بهرکی ستیل و روغن شیرف و پیل مدروغن کنجد یک و
نیم پل یکجا کرده سحیق کنند بعده انگره و زیره و هر دو پیپل و ترپک چتره و جاب انار دانه کهیل و چهره دانه الایچی و بهکرمول و سندهی فلفلین و
جوانکهار و ساجی هر پنج نمک کشنیز و لایت هر یک شش درم آس کرده و در آن بیامیزند و بمقدار رسنگی و بقدر مریض بخورانند ازین بادی که در وجود
و تمام اندام وارد است و انجر که در اندام بابت شکستن استخوان و درد کمر و پشت و باد صرع و کوز پشت و هر پنج نوع گوله و زکام بادی و دیگر زحمتهای باد رفع
گردند و این علاج را سوت بند گویند از سیر پوست دور کرده بکوبند و مریض را با روغن بخورانند و برنج شالی سال پخته با روغن غذا سازد و ازین جمله زحمتهای
بادی رفع شود نوع دیگر بجوش دسمول سحیق انگره و بهکرمول انداخته مریض را بنوشانند ازین مرض بابت رفع شود و این ابابت برداه گویند
نوع دیگر سندهی و چتره و مانند جو هر سه متساوی گرفته آس کرده با آب گرم بخورانند ازین بادشکم رفع گردد نوع دیگر شیر ماده که با روغن کنجد مریض را بنوشانند
باد فاسد که در روده آمده بجانه خنزد و ازین رفع گردد نوع دیگر گلوی و پیپل گره هر دو متساوی گرفته با آب آس کرده مقداری گرم کرده مریض را بنوشانند
ازین باد سینه رفع شود نوع دیگر سحیق دیودار و سندهی با آب آس کرده و گرم کرده مریض را بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر دسمول و بریارا
و کلتهی و گلشکری و رلائی کنند و سیون و تراول آس کنند و اروهای جیونی کن بد با رعکه سپید و بیدانجیر و سروان و کونچه و بنند ریاک و سنبلو چین و سالی و دیودار
و کونچه و بیخ بیخ و کاکراسینگی و گلوی و ... چوب تال مکهانه و نیل و تج و پار بهدرک و سروواک و پهل رو ها توره و کناره و جو و کلتهی و کنجد و کتان و شیف
و ماس و نج کنند همیسالن و بیخ ترنج که آنرا بجوری خوانند و الیت و چوک و گوشت جانوران آبی و روغن تو و روغن کنجد و چربی و مغز استخوان و جغرات
و سرکه هینگ و دوغ و منیهری و ترپک و گوشت پاکیان و هر پنج نمک هر یکی متساوی گرفته آس کرده بپزند بدین مریض را سید کنند صحت یابد و ازین
گوله و منیادی کی روده و آماس تمام اندام و کمی اندام و جمله زحمتهای بادی و ... رفع گردند و این را مهاسالون گویند نوع دیگر اکثلی و گلشکری و کنگهی و
روغن کنجد بانداز بند و بپزند چون پخته شود بر اندام بمالند ازین باد که در استخوان باشد رفع گردد و این روغن را کتکیادیتل گویند نوع دیگر بریار او بیل
هر دو متساوی گرفته بجوشانند و جوش بادر خلاصه روغن گاو که بالای روغن بسته میشود بانداز بند و شیر گاو نیز انداز بند و بپزند چون پخته شود کسی را که باد فاسد در مغز
در آمده باشد انکس را ازین روغن ناس دهند صحت یابد این روغن را بلادکهرت مت گویند نوع دیگر بیخ بریار بجوشانند در جوش نمک سنگ انداخته مریض را
بنوشانند صحت یابد و ازین باد فاسد که در بیخ گردن و سر و بازو باشد رفع گردد نوع دیگر صمغ جیتکن و پوست بیخ کونچه هر یک برابر آس کرده با رند نوع
دیگر شیره کشو نیز و صمغ جیتکن و انگره و بیخ کونچه هر یک آس کنند بدان مریض را ناس دهند همین فائده رساند نوع دیگر شیره کونچه مریض را روزینه
بنوشانند ازین صحت یابد و بابهک زائل گردد نوع دیگر بجوش ماش تا مدت یکماه این مریض را ناس دهند و بابهک رفع شود نوع دیگر جوش
دسمول و بریارا و ماش را با روغن گاو و روغن کنجد آمیخته وقت شام بعد از طعام مریض را بنوشانند و بدان ناس نیز دهند ازین زحمت بسواجی و بابهک
رفع گردد نوع دیگر سحیق ترازان ماش و نمک سنگ بریار او اسن و دسمول و انگره و بیخ و تراول و سندهی و روغن کنجد بپزند و بعد طعام خوردن روغن نکور
مریض را بنوشانند و این ماده نیز بیجان و خشک گشتن بازو و جمت او با بهک و سیبها کهات دفع گردند و این را بهندی ماهات تیل گویند برای دفع باد
هر علاجیکه مزیل بلغم باشد استعمال کنند و بجهت دفع باد دواء علاج گکتیات در کار برند و بجهت دفع دواء مذکور نیز دال عدس را با آب ملی که بعد گرم کردن

آنرا سرد کرده باشند آس کرده در کفها طلا کنند گرمی آتش برسانند مریض صحت یابد و اگر مسکه را در کف پای طلا کرده گرمی آتش رسانند مریض نیز صحت یابد و
بجهت دفع زانو در جوش کاکوی(?) و بهیله کوکل انداخته مریض را بنوشانند نیز صحت یابد و اگر روغن بید انجیر با شیر ماده گاو مریض را بنوشانند همین
فائده دهد و اگر در شوربای گوشت دراج کوکل انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد علاج بات رکت مریض مذکور را نیز مفید آید و برای دفع رحمت باد
الکنک خون بسیار کشند و روغن بید انجیر مریض را نیز بنوشانند پپل آمن(?) دراغ دهن(?) بیخ کدهیرنه سپید بجوشانند و جوش آن در روغن کنجد اندازند و بیخ
مذکور را با آب آس کرده نیز اندازند و چون پخته شود بدارند و پای مریض بمالند صحت یابد و برای دفع او بابک سپید کنند و روغن کنجد نیز بمالند مریض صحت یابد
نوع دیگر سجیق ترلازان(?) کوتهه و بریارا قسط اول و بیخ کدهیرنه سپید و صمغ حیاکن(?) و روغن تلخ باندازند و چندان روغن ماش نیز اندازند و بپزند چون پخته شود
در بینی مریض چکانند از این او بابک دفع گردد نوع دیگر کوتهه و نمک سنگ و روغن کنجد و چوک آس کرده مقداری گرم کنند و در پای مریض بمالند از این
سول کهلی که در ساق پای می باشد نماند نوع دیگر سهجنه و تج و گل دهاتکی و ارلوده(?) و نمک سنگ و پارهی هر یک یک پل گرفته با آب آس کرده و ریک
پرسته روغن گاو با نماز یک سیر نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مریض را مقداری روزینه بخوردن دهند از این مرض بات و جمله رعشهای بادی دفع شوند
و عقل افزون گردد و این را سارست کهرت گویند نوع دیگر زرد چوب و تج و کوتهه و پپل دهانه و سندهی و زیره و اجمود و پهلتی و نمک سنگ هر همه را
متساوی گرفته آس کرده مخلوط ساخته مقداری روزینه با روغن گاو و شهد مریض را بخورانند چون کسی این را بیست روز بخورد قوت حافظه او زیادت
گردد و آرام و عیش نیک و خوش آید و گردد و از این آواز مثل رعد و دل و عندلیب گردد و جمله علتهای بادی دفع گردند این علاج را کانک اولیه گویند
نوع دیگر بلادر و اتیس و موتهه و پپل دهانه و آزو(?) و بهانکی و سندهی هر همه را متساوی گرفته آس کنند و مقداری در شراب یا در آب گرم انداخته بنوشانند از این
درد سر و فه(?) و اپتانک و روگ دفع گردند نوع دیگر پپل گرد و تخم سهجنه و بابرنگ و تخم سبری هر همه متساوی گرفته آس کرده در بینی مریض چکانند از این تنزکی(?)
و اپتانک و دیگر رعشهای بادی دفع شوند نوع دیگر یاش(?) و کوتهه و بیخ بید انجیر و بریارا هر همه را متساوی گرفته بجوشانند و در جوش این سجیق انگره ریان(?)
کرده و نمک سنگ انداخته مریض را بنوشانند از این رحمت سجهاکهات دفع شود نوع دیگر کوتهه و بریارا و ماش و سندهی و بیخ بید انجیر هر همه را متساوی
گرفته بجوشانند و در جوش این سجیق نمک سنگ انداخته براه بینی بنوشانند از این سجهاکهات و سر روگ دفع گردند نوع دیگر پپلامول و چیتره و سندهی و
پپل دهانه و راسن و نمک سنگ هر همه را متساوی گرفته با آب گرم آس کرده در روغن کنجد اندازند و چهار چند از روغن جوش ماش نیز اندازند و بپزند و
بر اندام مریض بمالند و مریض را بنوشانند از این رحمت سجهاکهات دفع گردد نوع دیگر بلیله و بهیله و آمله و پپل دهانه هر یک دوازده درم الایچی و تج هر یک شش درم
بگیرند و جمله را باریک آس کرده با پنج پل کوکل بیامیزند و بجوش دسمول هفت تسقیه داده و سه درم را غلوله بندند یکی از این روزینه مریض را خوردن دهند و بالا
آن شوربای گوشت با برنج شالی سه سال پخته بخورانند از این باد فاسد که در بندگاه استخوان و مغز استخوان که در آمده باشد دفع شود این را کوکل تیلک
گویند نوع دیگر پوست درخت مغیلان آس کنند و … گلوی … در این و بدهاره و سندهی و کچور و جوائن هر همه را برابر گرفته
آس کنند و بمقدار وزن کل دارو کوکل … روغن گاو و بستانند و آب تیق مذکور یکجا کرده بمالند و دو درم را غلوله بندند یکی روزینه
مریض را خوردن دهند و بالای آن شراب یا آب گرم یا شیر یا شوربای گوشت یا با جوش مونگ یا ماش بنوشانند از این کردهسی(?) و درد پشت و بازو
و کمر و کله و آرنبه و زانو و پای و بندگاه استخوان و پی و شلکم که از باد باشد و جمیع عصبهای بادی و بلغمی و رحمت دل و سینه و علتهای فرجه و لنگی جمله دفع گردند و
استخوان شکسته درست شود این را بهندی ترودسانک کوکل گویند نوع دیگر سندهی و پپل دهانه و گرد و پپلامول و بلیله و چیتره و زیره هر دو و اجمود
و جوائن و تج و مالب(?) و الایچی و هر سه نمک و جواکهار و ساجی هر همه را متساوی بستانند و آس کنند و مقدار داروهای کل کوکل و چهارم حصه کل دارو شیره آب …
بستانند و آب تیق مذکور ساخته بمالند و بقدر دو یا سه درم غلوله بندند و یکی روزینه مریض را بخورانند از این انواع بات و باد فاسد که در بندگاه استخوان در آمده
باشد دفع شود و استخوان شکسته درست گردد و کسنگافرا(?) این را بهندی استنبه کوکل گویند نوع دیگر راسن و پهکرمول و پوست بیخ بیل و چیتره و …

ونمک سنگ و خار خسک و پپل هر یک ده درم همه را بمساوی گرفته آس کرده در روغن گاو بجوشانند از این جمله علتهای بادی دفع شوند نوع دیگر اسگنده جوکوب
کرده بجوشانند و جوش آن در روغن گاو اندازند و اسگنده را نیز باریک آس کرده بیندازند و چهار چند روغن مذکور شیر گاو هم بیندازند و بپزند چون تمام شود
مقداری روز بروز مریض را بخورانند از این بادهای فاسد دور گردد و آب منی و گوشت بدن زیادت گردد این روغن را بهندی اسگنده پاک گهرت گویند
نوع دیگر داروهای دسمول هر یک چهار پل جوکوب کرده کلتهی هر یک یک سیر بستانند و جوکوب کرده بجوشانند و جوش را در یک سیر روغن گاو
اندازند و جمله داروهای مذکور را با آب آس کرده نیز بیندازند و شیر هم یک کنند و بپزند چون پخته شود در وقت مقداری مریض را بخورانند از این بادهای فاسد
دور گردد و این را دسمول ادگهرت گویند نوع دیگر گوشت بز بزرگ جوان با شش پل و دسمول شصت درم و یک پل بستانند و در یک من آب
انداخته بجوشانند چون چهارم حصه جوش بماند بجا بپخته بستانند و یک سیر روغن گاو اندازند و هیچ تا داروهای جیونی گن و ملتی و ستر اول و
شیر گاو نیز بیندازند چون پخته شود مقداری مریض را بنوشانند بخورانند از این جمله مرضهای بادی و رحمت اردت و درد گوش و کری گوش و لکنت زبان
و شل و لنگی و کردسی و کوزی و ... دفع شوند این روغن را جهاکراد گهرت گویند نوع دیگر جوش بیار او بسحیق آن در روغن کنجد بیندازند
و شیر گاو نیز یک کنند و بپزند چون پخته شود در روز بروز مقداری مریض را بخورانند و بر اندامش نیز بمالند و در بینی اش بچکانند از این جمله علتهای باد دفع شوند این
روغن را بلا تیل گویند نوع دیگر بیار اوارنی و بیخ بیل بجیره و کتائی و خار خسک و بیل و گلشکری و ستر اول و سونف و پاڑهی و بهارنگی و ... و
اسگنده و کیوره کنت بیسارنی و تهون و سرن و بانسه هر ده تیخ گل آن یکی ده دست و دیگر ... هر یک ده پل گرفته جوکوب کرده در چهار چند آب
انداخته بجوشانند و جوش یک چند بماند بجا بپخته بستانند و در ده سیر روغن کنجد بیندازند و داروهای جیونی و راسن و نمک سنگ و دیودار و کوتهه و جهیر و
بیخ پیلمول و مجیته و ناز و تج و ترج و جاتبری و دانه الاچی و موتهه و بالا همه را بمساوی گرفته و با آب آس کرده نیز بیندازند و چند ده روغن شیر گاو هم
یار کنند و آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را روز بروز بنوشانند و این مریض را ... حقنه کنند و بر اندامش بمالند و روغن
مذکور سخت بزرگیست جمله علتهای بادی و رحمت لوپا کرده سی ... اد بهمان ... دفع گردانند و این روغن را مها بلا تیل گویند نوع دیگر جوش
بریار او جوش دسمول و جوش ... کنار و جوش کانسی و شیر ... را از روغن کنجد هشت چند بستانند و در روغن مذکور اندازند و داروهای کاکولی ...
و نمک سنگ ... و ... و دیودار و مجیته ... و کوتهه و دانه الاچی و ... و تج و ترج و تگر و بیخ و اسگنده و سونف و کد هر یک همه را
بمساوی گرفته و با آب آس کرده نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود در آوند زر یا نقره یا گلی کرده نگاه دارند و بکار برند از این جمله علتها دفع گردند و عورتی که بار
نهاده باشد اگر مقداری با و بدهند هیچ رحمت بادی گرفتار نگردد و زنیکه بچه نمی زاید و مردی را که منی او نقصان شده باشد اگر این روغن بخورانند زن بچه
زاید و منی مرد زیادت گردد و کسی را که باد فاسد در محل خطرناک مزاحمت داده باشد و کسی را که از رسیدن زخم عضوی بیکار شده باشد و کسی را که ضعف آورده
بود این روغن بکار برند نفع آید این رحمت ... و علت چشم ... زایل گردد و اگر روغن مذکور را مدت شش ماه کسی بخورد زیادتی ... دفع گردد
و این روغن جوانی بر پای مانده بود و زور جوانی بیفزاید و این روغن لایق استعمال پادشاه و امرا ایکان و دنیاداران است و این را نیز مها بلا تیل
گویند نوع دیگر سیرون و تهون و بریار او ستر اول و بیخ بیل بجیره و کهمائی و بیخ و گلشکری و بیا بانسه هر یک یک پل بگیرند با آب آس کرده در یک سیر
روغن کنجد بیندازند و چهار چند از روغن شیر بز نیز یار کنند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار برند از این روغن اسپ یا فیل باد گرفته را بدهند به شود و اگر این
روغن را آدمی بخورد درد سینه و دل و پهلو و درد نیم سر و باد برقان و درد اندام و سنگ مثانه و سر گران و اسهال دفع شود و خواص کسی که کم افتاده باشند با عتدال
آرد و دردهای سرسام و علتهای بادی و خون ... کم کنند و کیفیات نیز دفع گردند و عورات عقیم را قابلیت حمل پیدا آید اگر ماده اشتر را این روغن بدهند بچه زاید
و در وقت زادن نیز و این روغن را بشن تیل گویند نوع دیگر ترپیله و اسگنده و دیودار و راسن و سرون و تج و گلشکری و دانه الاچی و بالا ...
صندل و پیپلا مول و تگر و گلو و نمک سنگ و کاکولی و اگر کاکولی و ... و ملتی و بلائی کند و جتره و گوگل و انگور و اگر و سندهی و کشنیز هر یک همه را

تسمادی گرفته با آب آس کنند و در روغن کنجد که چهار چند آن باشد بیندازند و چهار چند از روغن آب نیز اندازند و شیره و ترشاوه بستانی و سرکه کهنه و شیر و حضرات
هر یک بمقدار روغن مذکور نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود بمقدار مرض را بنوشانند و بر اندام مریض بمالند و از این ناس و هند و این روغن در هشتاد بات و عنداه
ما تبانک و او اورت و لرزش اعضا را دفع کند اگر اسپ باد گرفته را این روغن دهند از باد خلاص یابد و مردم کوژپشت و لنگ و شل از این روغن
به شود و عورت عقیمه پسر زاید و این روغن را مهاکلیان تیل گویند نوع دیگر ستر اول سرن و تهون و کهور و بریارا و بیخ بلد بحبر و بیخ کتائی و بیخ کرنج
و بیخ کلشکری و بیخ بیابانسه هر یک ده پل بگیرند و جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بگیرند و این جوش را
در یک سیر شیره شیر گاو و روغن کنجد اندازند و بیخ و که هیرنه و دیودار و سونف و رکتچندن و اگر و ایلنکه و صندل و کوتهه و دانه الایچی و جیر و سرن و نمک
سنگ و راسن هر یک شش درم با آب آس کرده نیز اندازند و دو سیر شیره شیر گاو و دو سیر شیره برنج و یک سیر شیره ستر اول نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود
نگاه دارند و بکار برند اگر اسپ و فیل یا آدمی باد گرفته باشد از این روغن خلاص شود و این روغن را اگر عنین خورد مرد گردد و اگر عقیمه خورد فرزند زاید
از این درد سینه و دل و پهلو و درد نیم سر و آنچه گندمالا و رکتبات ضعف و باد یرقان و سستی اندام و سنگ مثانه و جمله سختیهای بادی دفع گردند این
روغن را سرب نرائن تیل گویند نوع دیگر بیل و ارنی و سونف و پادل و بار بهدرک و کنده بیسارن و اسگنده و سهدو و کتائی و بریارا و کنگهی
و خار خسک و کهیرنه هر یک ده پل بستانند و جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بگیرند و یک ادهک روغن کنجد
اندازند سونف و دیودار و جیر و تج و ایلنکه و صندل و تگر و کوتهه و دانه الایچی و منکونی و ماشونی و سرن و تهون و راسن و نمک سنگ و کده پرنه
هر یک دو پل بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و شیره ستر اول بمقدار روغن و چهار چند از روغن شیر ماده گاو و شیره برنج نیز اندازند و بپزند چون پخته شود
نگاه دارند و بقدر مرض مریض را بنوشانند و بدن مریض را نیز مالش دهند و حقنه کنند و این را بر وجود بمالند از این جمله علتهای بادی دفع گردند و آن را
بهنگه مدهر نراین تیل گویند نوع دیگر بیل و اسگنده و کتائی و خار خسک و سونف و بریارا و بار بهدرک و کریلا و کنگهی و ارنی و کنده بیسارن و
تج هر یک بست پل بستانند جوکوب کرده بجوشانند جوش این چون چهارم حصه بماند بجای پخته بستانند و در یک ادهک روغن کنجد بیندازند و چهار چند
از روغن شیر ماده گاو و بمقدار شیره ستر اول نیز بیندازند و راسن و اسگنده و دیودار و گوشت و منکونی و ماشونی و سرن و تهون و اگر و ناگکیسر و
نمک سنگ و جیر و زرد چوب و دارهلد و ایلنکه و صندل و پپلامول و دانه الایچی و ملیهتی و تگر و موتهه و ترج و تج و کاکولی و کهیر کاکولی و میده و مهامیده
و جیوک و رکهبک و ردوه و برده و بالا و بیخ بیله و بجهیا و جوار و جاندی هر یک دو پل با آب آس کرده بیندازند و بپزند چون پخته شود فرود آرند و در وی کافور و
زعفران و مشک برای خوشبو اندازند و نگاه دارند و بکار برند از این سختیهای بادی از اسپ و فیل و آدمی دفع شوند و لنگی و کوژی و بادی که تنها یک عضو یا
تمام وجود را گرفته باشد و دهبکت باد و او اورت و لرزش اندام و کری و نقصان منی و لقوه و بادی که در دست و پا مزاحمت دهد و آنکه در وده زیادت کرده
ندمالیه فلکند و باد دندان و زبان دفع شود و منی و زور و فربهی افزاید و عضوی که بسبب باد خشک شده باشد نیک گردد و زن عقیمه را قابلیت ماندن
حمل باشد و عضوی که شکسته باشد درست گردد و برای دفع علتهای بادی بهتر از این دوا نیست و خورنده این روغن را زبان دوست دارند این را مهانراین
تیل گویند نوع دیگر جوش ماش یک سیر تهه در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجای پخته بستانند در یک سیر تهه روغن کنجد بیندازند
و شیر گاو نیز و میده و مهامیده و کاکولی و کهیر کاکولی و جیوک و رکهبک و ردوه و برده و سونف و نمک سنگ و راسن و کوتهه و کتکی و ملیهتی و کوتهه هر یک سه درم
بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار برند از این مرض بجها کهات و او اورت و درد گوش و کری گوش که اندک بود و
تمر چشم که از سنبات باشد و لرزش اندام و سر سبوه و اوسل هات و لنگی دفع شوند و این روغن را ماکهه تیل گویند نوع دیگر جوش ماش یکدون بستانند
و سه پاو آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بگیرند و یک ادهک روغن کنجد بیندازند و بیخ اسگنده و ستر اول و کنده بیسارن و
کنگهی و بریارا و بیخ بلد بحبر و بیابانسه و کپوره و کوتهه و دسمول هر یک ده پل بگیرند و در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند ستده

و سه درم روغن مذکور نیز باندازند و گوشت خروس شصت و چهار پل نیز بگیرند و جوشانیده جوش داده روغن کنجد نیز باندازند و ریده و برده و میده و مهامیده و کاکولی و
کهیر کاکولی و چیوک و رکهبک و معلتی و صندل و نمک سنگ و دیودار و بریارا و کوتهه و راسن و کنجهه و جهر و تج و سولف و بلائی لند و کنده و سپاران و بیخ
بیریار و بیرنگ و ناز و ستاول و اسگنده و کچور و سندهی و فلفلین و ایلیت و سچیا و اگر و بیخ بلیدنجیر هر یک یک پل بستانند با آب آس کرده نیز باندازند
و باتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند وقت حاجت بعض را بنوشانند و بر اندام طلا کنند و بدین ناس دهند و حقنه کنند و این را در گوش اندازند
و در چشم کشند و این زحمت از درد گوش هنوکره و مبنان ست آنبهه و اوبابک کردسی را نوبات و درد کمر که از فسادهای باد باشد و کلا کهنج و سواججی
و دردهای و پشت و ماندگی و کری گوش و رواندن ریم از گوش و علتهای سر و دردهن و تر چشم و علت دل و رباب رگ و شکنجهای رودی و اندام و پیری که
در غیر وقت حادث شود و باد خورد و زیادتی خایه و روده زائل گردد تا جمله ازین هشتاد علت دفع گردند و گوشت و منی و زور افزاید و این را اگر عقیمه خورد فرزند
زاید این روغن را بهندی مهاماکهه تیل گویند **نوع دیگر** دو پرستهه ماش و پنجاه پل دسمول بستانند یکجا کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته
بجوشانند چون یکحصه بماند بچابه پخته بستانند و یک پرستهه روغن کنجد اندازند و سی و یک پل گوشت بز نر جوشانیده جوش آن نیز باندازند و چهار چند
از روغن شیر ماده گاو هم اندازند و داروهای جیونی گن و مجیتهه و جاب جیره و کایپهل و سندهی و فلفلین و بلمول و راسن و خارخسک و آمله و بلیدنجیر و کوتهه و
سونف و سیر سه نمک و اسگنده و ستاول و جوائن و جوانسه هر یک سه پل بگیرند و با آب آس کرده نیز باندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار
برند ازین جمله منافع مهاماکهه تیل سابق حاصل آید این را مهاماکهه تیل گویند **نوع دیگر** شیره تر اول یک ادهک شیره ادرک و دو پرستهه بستانند
و سه یک پرستهه روغن کنجد اندازند و سونف و دیودار و کنکنی و جهر و صندل و بالا و تج و دانه الاچی و سرن و راسن و تگر و بلیدنجیر و نمک سنگ و بیخ اسگنده
و تج و مجیتهه و سهری و پپیل گرد و سنہے هر یک سه دام گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود تا یکماه مریض را بنوشانند اگر درم
کوزبالنگ و یا دمن شج بوده باشند عضوی از اعضا بیکار شده باشد یا کره گردد و ازین بادنیی و جرد و درد رزنخدان و بادلی گردن و رنجهای گلو و بات رکت
بیست درد و کرو بجر شکان و گنده مالا و ایچی و بهکندر و نجگیهها که زشت باشد جمله انواع تب و منیات و درد زهره و بیهوشی و دوران سر و گوله بادی و سیلان
منی و زیادتی روده و سنگ مثانه و بادیرقان و نیدرروگ و درد چشم و علتهای فرجه و باد و تمام اندام دفع شوند اگر این را نیز در کار بندند منی و خوبی اندام و
گرسنگی و زور بیش افزاید باید که تر اول در روز سعد که ماه در منزل نکهیتر یا غ ... جانب شمال رخ کرده با بیخ کند بیده بستانند و این روغن را سدهارتمک تیل
گویند **نوع دیگر** کنده و سپاران صدپل یا بانسه و دو بیست و بیخ اسگنده و بیخ بلیدنجیر و بیخ بریارا و تج و کدهیرنه و کیوره و دسمول و باربهدرک هر یک صد پل
و دارهلد و سرس و پنجاه و لاک لوده هر یک بیست و پنج پل بگیرند جمله را جوکوب کرده در آب که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش
بستانند و یکدرون پرستهه در روغن کنجد سیاه باندازند و دو درون و بست و پنج و شش ادهک که هشتاد و ده پرستهه شیر گاو و همین قدر جغرات و یک ادهک آب
جغرات و همین قدر شیره نیشکر و صدپل جوش گوشت بز نر و یک ادهک جوش مجیتهه در روغن مذکور نیز باندازند و هزار مده بلادر و سنهی و فلفلین هر یک شش
پل و رکتچندن و هلیله و بلیله و آمله و ناز و سونف و بیخ خیار و باد رنگ تج و جهر رک و سرد و موتهه و اتبل و بلمول و مجیتهه و اسگنده و کدهیرنه و دسمول و تخم نیوار
و سوت و دیرن و زرد چوب و داروهای جیونی گن هر یک یک پل بگیرند و با آب آس کرده نیز باندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شده بچابه پخته بستانند
و بدلوبهی و تج و تج و شالی و جهرلیه و برنگ و مرهری و دیودار و بیخ ناز و نلکا و دانه الاچی خورده و کنده و رو اپنگنلی و نکهه و کی و گل مالتی و رنگان
و دهیرکا و بیخ هر یک سه پل بستانند چون پخته شود و با آبیکه آنرا بداروها خوشبو گردانیده باشند آتش کرده و سحیق تر ساخته در روغن اندازند و باز بپزند چون
پخته شود بچابه پخته بستانند انگا و تج و ترج و جاتبری و کدایره و بیخ بهبالا و موتهه هر یک بیست و پنج پل و کوتهه دوازده و نیم پل بگیرند و جوکوب کرده در
آب که ده چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند جوش بگیرند و روغن مذکور را بدین جوش سوم کرت بپزند چون پخته شود جامه بیز کرده بستانند بعده
کنکول و ناگیسر و کوتهه و تج و کوسچهه و اگر و زعفران و صندل و کتدن و لتا کستوری و قرنفل و جایفل و جاونکوس و دانه الاچی خسیلے و جهر هر یک سه پل

ومنگ شش پل و دوم وکافور یک و نیم پل بگیرند و با آب آس کرده سحیق سازند و بدین سحیق ترچهار کرت روغن بپزند چون پخته شود بجهت خوشبوی منگ کافور
باندازند و در آوند چرب انداخته نگاه دارند و بکار برند و این روغن را مهاپیاری تیل گویند و چرمیس کاپرساونی تیل گویند نوع دیگر پاشان تاب
دون واسگنده وکنده پیپاران و دمول و بریارا و کونجه بیلا بنجیر هر یک دو پل بستانند و جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون بچهارم حصه
بماند بجوشش آن بگیرند و یک آرهک روغن کنجد باندازند و ملتی و دیودار و کوشته و دانه الایچی و راسن و جهر و بریارا و تیج و سونف و کونجه و اسگنده و صندل و
کچه بنج بیلا بنجیر و تنتریک و کافلین و ستمه کاکراسینگی و نمک سنگ بلائی کنده و کنده پیپاران ترا اول و بدبهار و کنکهی و برنگ فطارزو هر یک یک پل با
آب آس کرده نیز اندازند و روغن شیر گاو هم اندازند و به آتش نرم بپزند چون مرتب شود نگاه دارند و مقداری مریض را بنوشانند و براندامش بمالند باین
ناس و هند ... کنند از جهت اردت و درد گوش و علتهای سر و دهن و دندان و بلی گردن و پابات علتهای گوش و دل و کرده ی وانوبات و
درد کمر و درد بازو و ساق و ران بندگاه و زیادتی روده و خایه و رکت باو هر شش از جمله علتهای بادی دفع شوند و تیمار گیر و عنین مرد شود و باد اسب و پیل نیز
دفع شود و این روغن را مهاماکهه تیل نامند نوع دیگر صد پل کنده پیپاران جوکوب کرده آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون بچهارم حصه ستنده
در یک آرهک ستهه روغن کنجد اندازند و شیر ماده گاو برابر روغن نیز باندازند چیوک و رکهبک و میده و مهامیده کاکولی و کوشته و صندل و سونف و دیودار
و مجیٹهه راسن هر چه متساوی گرفته و با آب آس کرده نیز باندازند و روغن مذکور بپزند چون مرتب شود بمقداری روز بینه مریض را بنوشانند و براندامش
بمالند و بدین ناس و هند از جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را بهنهدی ستک تسارنی تیل گویند نوع دیگر کنده پیپاران اسگنده
و دمول هر یکی ازین جادو صد پل ستانند و کوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون بچهارم حصه بماند ستده و در یک آرهک روغن کنجد
باندازند و چهار چند از روغن شیر گاو و بمقدار روغن مذکور جغرات و دو چند از روغن سرکه هندی نیز باندازند و بلمول و چیرا کهار و کنده پیپاران هلیله و
نمک سنگ و مجیٹهه و چیترو جهر و جمله دارو های جیونی کن هر یک دو پل سندهی پنج پل و بلادر سی پل بستانند و با آب آس کرده سحیق تر ساخته نیز باندازند
و روغن مذکور را با آتش نرم بپزند چون پخته شود بکار برند از جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را اتر سیتی پیپارانی تیل گویند نوع دیگر
کنده پیپاران و اسگنده و دمول هر یکی ازین جادو صد پل بستانند و جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون بچهارم حصه بماند
ستده در یک آرهک روغن کنجد باندازند و بمقدار روغن جغرات و بمقدار آن سرکه هندی و دو چند شیر ماده گاو نیز باندازند و چیره و بلمول و ملتی و نمک سنگ
و تیج و سونف و دیودار و راسن و چبیل و بیخ کنده پیپاران و جهر و بلادر هر یک دو پل گرفته با آب آس کرده نیز باندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود
فرود آرند نگاه دارند و بکار برند از جمله علتهای بادی دفع شوند و بلغمی و کوزی و لنگی و مستی نیز ببرد و این روغن را کبج پیپاران تیل گویند
نوع دیگر کنده پیپاران در فصل سرما با برگ و بیخ و شاخ صد پل بستانند و ترا اول و بیا بانسه و بریارا و کونجه و اسگنده و کمیو هر یک صد پل نیز بگیرند
و جمله را در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون بچهارم حصه بماند ستده در یک آرهک روغن کنجد اندازند و بمقدار روغن مذکور هر یکی از جغرات و
شوربای گوشت و شیر و آب جغرات نیز باندازند و تگر و صندل و کوشته و ناگیسر موتهه و تیج و راسن و نمک سنگ و بلیل و بلادر و جهر و مجیٹهه و ملتی و جیوک و
رکهبک و میده و مهامیده و سونف و نکهه و سندهی و دیودار و کاکولی و کهیر کاکولی و بیخ و بلادر هر یک شش درم گرفته با آب آس کرده نیز باندازند و روغن
مذکور را با آتش نرم بپزند چنان نشود که خام بماند چون پخته شود نگاه دارند و بکار برند از جمله علتهای بادی دفع شوند این راست ... مها کنیاری
تیل گویند نوع دیگر کنده پیپاران در فصل سرما با بیخ و برگ و شاخ سی صد پل و بیا بانسه و اسگنده و ترا اول هر یکی دویست پل و کلوی و بیخ
بیلا بنجیر و پنبس و تال بکهاره و کهیرنه و کمیره و دمول و ترهیله و چیتره و بیل و بریارا و کنکهی و بیخ سرس و راسن و دیودار هر یکی پنجاه پل بگیرند و جمله را جوکوب
کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون بچهارم حصه بماند ستده و یک دون روغن کنجد اندازند و سرکه هندی ترش دو دون و آب جغرات
و شیر گاو و شیره نیشکر و شوربای گوشت و سکت که نوعی از سرکه هندیست هر یک یک و هشت نیز اندازند و تخم بلادر و بلیل و مازو و سندهی و هلیله و بیخ

وبرنبار و بیخ کنده و پیپلا مول و چوک و پلپل و قرنفل و سونف و دانهٔ الاچی هر دو و بیخ و بالا و کوتهه و نکهه و چهر و نمک سنگ و منبهل و منگه و اگر و مجیٹهه و سلارس
و کهی و بیخ و صندل و گلوی و کنکول و عود چینی و بیدبانکهه و ماتیل و نلد و بودیار و چتره و رکهندن و کهو رو رنبکا و ایکنگی و نازو و کندرو و چهر و جاتی کوس و هلیله
هسته اول و قوفل و زیره و ناکیسر و کافور و سیرمه و گل نیلوفر و شمسه و بهیک و تگر و دابیر و تگر و نالکا و کنکلی و جوزبویه هر یکی یک پل گرفته با آب آس کرده نیز باندازند و
روغن مذکور با آتش نرم بپزند چون پخته شود فرود آرند و نگاه دارند و بکار برند و این روغن بحوا آب حیات است اگر این را پیر خورد جوان گردد و اگر عقیمه خورد
بار گیرد و اگر عنین خورد مرد گردد و از این هر هشتاد علتهای بادی و چهل علت بلغمی و بیست علت تلخه دفع گردد و این روغن برای اسپ کوره و مادیان و هلال
را سخت نافع است اگر این روغن را بر بیخ درخت خشک و هند بزنند تازه گردد و بیخ روغنی از دین بزرگ و مفید تر نیست این روغن را بزبان هندی
کنده پسپتی مهاپیسارن تیل گویند نوع دیگر بیست پل سرشیره آبی روغن کنجد بپزند چون پخته شود استعمال کنند از این جمله علتهای بادی زائل
گردند این روغن را رسونا تیل گویند نوع دیگر شیره ترب خورد و جوز و جغرات و سرکه هر یک یک آدهک و یک ستانند و یک آدهک روغن کنجد
باندازند و لاسن و بلادر و سهجنه و نمک سنگ و چیل و بربارا و کنائی و سندهی و پیپل دراز و چیره و بیخ و خشک هر یک یک پل گرفته آس کرده نیز
باندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار روزینه معلول را بخورانند از این زکام بادی و دیگر علتهای بادی دفع گردند و
آتش گرسنگی افزاید و عقیمه بار گیرد و این روغن را موبکا دتیل گویند نوع دیگر دار و های دسمول و بربارا و لاسن و اسگنده و لکدهیرنه و گلوی و
بیخ بلد بیجبیر و بیخ و بهارنگی و برنبانسه و سیس و ستر اول و بیا بانسه و کالنکها هر یک پل و جو و ماش و رکتان و کنار و کلتهی هر یک چهار پل ستانند
و همه را جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند گرفته و یک آدهک روغن کنجد باندازند و بوزن روغن شیر بار
کنند و دار و های جیونی گن هر یک یک پل با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود نگاه دارند و استعمال کنند اگر بدین روغن
حقنه اناس بکنند جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را دسمولا دتیل گویند نوع دیگر بیخ اسگنده صد پل جوش این گرفته جوکوب کرده
در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند ستده و یک آدهک روغن کنجد و شیر اندازند و چهار چند از روغن شیر گاو نیز اندازند و
ساکه و هیند و زیره و کنجد و گل نیلوفر و شمسه و گل مالتی و دابیر و نهلتی و کلیه و میده و کدهیرنه و انگوره و مجیٹهه و هر دو کشائی و دانهٔ الاچی و ایلیا لکا و
ترهیله و موتهه و صندل و بیدبانکهه هر یک بر سه استادی گرفته با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بدین حقنه
اناس نیز بکنند از این بات رکت و بیست و خون آتخانه و لجروگ که از سیلان زخم شده باشد و علتهای منی و فرج جمله زائل گردد و زور
و قوت بکو نشست افزاید اگر این عنین بخورد مرد گردد و این روغن را اسگنده تیل گویند نوع دیگر شیره ستر اول یک ستهه شیر گاو یک ستهه
بستانند و ده روغن کنجد که یک سیهه باشد باندازند و ستر اول و سرون و تهون و بربارا و کنگکهی و بیخ بلد بیجبیر و بیابانسه و بیخ اسگنده و بیل و خار خشک
و سونف هر یک یک پل گرفته جوکوب کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند ستده در روغن کنجد مذکور نیز اندازند
و سونف و مولهوداره و چهر و ایکنگی و بربارا و رکهندن و تگر و کوستهه و دانهٔ الاچی و روان و درده و بیده و چیوک و کاکولی و مینه و معلتی و ماتیل هر یک سه درم ستانند
با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود بکار برند از این قند و جودر و دردسر و سیلان منی و دندان و ابتانک و بات رکت و تابالک و هاتیل
وارو ست مستی که بحوستی سیاری باشد و آماس و پنڈروگ و پیته کردهی و زهر و جمله علتهای حرم و درد فرج و نفخ شکم دفع شوند و کسی که منی او را نقصان
شده باشد روغن مذکور او را نافع مثل آب حیات است اگر این را زن عقیمه خورد فرزند زاید این روغن را ستر اولی تیل گویند علاج کردهی بدانکه نخست
مرض مذکور نقی جا استعمال کنند و اینکه با هم و گرسنگی اکثر و خشک باشند مریض را خوردن هند و روغن کنجد گرم کرده بر اندامش بریزند و گرمی نخست
گرمی رسانند چون شکم مریض از غلط معده خالی شود گرسنگی زیادت گردد و جود اعلی از آن مریض یعنی صاف کنند آنگاه حقنه کنند اگر بعد صاف
گردانیدن وجود اعلی حقنه کنند نافع نبود و دارو این مرض بر انواع است نوع اول آنکه در جوش شمول سحق کرده انداخته مریض را بنوشانند

ازین زحمت کرهسی و گوله و درد شکم فی الحال دفع شود نوع دیگر روغن بید انجیر با بول ماده گاو تا مدت یکماه مریض را بنوشانند صحت یابد ازین روغن باد و تخمه
نیز برود نوع دیگر روغن کنجد و روغن تور و شیره ادرک و ترشی ترنج و چوک و قند یکجا کرده مریض را بنوشانند ازین درد کمر و ران و پوست [illegible] کرهسی
دفع گردند نوع دیگر مغز تخم بید انجیر پاک کرده و گرفته در شیر گاو اندازند و از آن شیر گاو برنج بپزند و مریض را خوردن دهند ازین درد کمر و کرهسی دفع شوند این
داروی برای مریض مذکور مثل آب حیات است نوع دیگر سید ها سینگه و برنگ و خار خسک و بیخ بید انجیر و سندهی و سهرو و کتائی هر یک را متساوی گرفته در آب
اندازند و بجوشانند و با جوش این روغن بید انجیر یار کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت کرهسی اگرچه دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر بالنه و
گلوی و کرماله هر یک متساوی گرفته و جو کوب کرده در آب انداخته بجوشانند و در جوش این روغن بید انجیر انداخته مریض را بنوشانند همین نفع رسانند
نوع دیگر روغن بید انجیر و بول بقر عرق بلیل در او انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت کرهسی اگرچه لا دوا باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
پوست بکاین را با آب آس کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت کرهسی اگرچه لا دوا باشد دفع گردد نوع دیگر جوش برگ سنبهالو جوکوب کرده با آتش نرم بجوشانند
و جوش مذکور مریض را بنوشانند ازین زحمت کرهسی اگرچه با قوت باشد دفع شود نوع دیگر یک پل راسن و پانزده درم گوگل آس کرده با روغن گاو آمیخته
مقدار دو درم غلوله ها بندند یکی روزینه مریض را خوردن دهند صحت یابد این را اشناد گوگل گویند نوع دیگر یک سیر بلیله و دو سیر بلبله و سه سیر آمله جو کوب
کرده در آب انداخته بجوشانند چون نیمی بماند بجا بپخته بستانند یک سیر گوگل در آن انداخته بپزند تا آنکه بجو جلاب گردد و بعده سحیق برنگ و دانتی و ترپهله
و گلوی و سندهی و فلفل و فلفل مول و سوت که هر یک سه درم باشد در صلابت کو اندازند و زیرش آتش کنند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند در دو آمیزند چرب کرده نگاه
دارند و مقداری مریض را هر روزینه بخورانند ازین جمله علتهای بادی دفع شوند در خوردن این از هیچ چیز پرهیز نیست این را سباد گوگل گویند
نوع دیگر یک آدهک شیره و یک آدهک روغن گاو اندازند و چهار سیر چتره و پلیل دراز هر یک سه درم و یک پل انگز و همین مقدار سندهی و سهرنی از
بیخ نمک شش درم بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را خوردن دهند ازین زحمت مذکور
و جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را اسناد کهت گویند نوع دیگر در زیر اندری ست نرم بمقامی میان اندری ست مذکور چهار انگشت را
فرجه باشد رگ بکشایند مریض را صحت شود بدانکه ازین علاج مریض از زحمت کرهسی صحت یابد در انگشت خنصر از ان پای که درین مرض مذکور باشد
داغ کنند و مطلوح را از جغرات تر کرده بر داغ نهند تا پخته شود و ریم برون آید مریض صحت یابد اکنون چند رسل از طب بس رتناکر خرد برای دفع
زحمتهای بادی گفته میشود سیماب و گندهک والماس و مس و آهن کانتی بستانند هر یکی را جدا جدا کشته و سونا مکهی و زرنیخ و سرمه و توتیا [illegible] و دیا نمک
سنگ سیاه [illegible] و بریا و تلخ هر یک متساوی گرفته و یادها تهای مذکوره در کهرل انداخته در بکر و شیره زقوم سحق کنند [illegible] بالا [illegible]
فرود کرده بگل حکمت کنند [illegible] بکار برند و ترکیب [illegible] مقدار کوک بکاوند و فرود آن ریگ فراز کنند [illegible] دارند
بران ریگ نهند و دیگر ریگ بران [illegible] اندازند تا آنکه کوک پر شود [illegible] بران نهاده چهار پاس آتش دهند چون سرد شود آس کرده در شاخ
یا ظرف عاج بدارند مقدار یک ماشه با شیره ادرک مریض را خوردن دهند و بالای آن جوش [illegible] سحیق بلیل در او انداخته بنوشانند ازین جمله زحمتهای
بادی دفع گردند این رسل بدوانک گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و فولاد کشته و سونا مکهی و گندهک و زرنیخ و پوست هلیله و پوست بیخ [illegible]
و سنبهالو و سندهی و فلفل و سهاگه و زهر هر یک متساوی گرفته در کهرل انداخته [illegible] شیره سنبهالو و [illegible] شیره [illegible] سحیق کنند بعده مقدار دو حبه را
غلوله بندند و یک غلوله مریض را خورانند و بالای آن راسن و گلوی و دیودار و سنبهالو و پوست بیخ بید انجیر که هر یک را متساوی گرفته و آس کرده باشند
دو نیم درم بخورانند ازین جمله زحمتهای بادی دفع شوند این رسل را سوچهند بهیروان گویند نوع دیگر که از طب [illegible] منقول ست [illegible] کشته و
سیماب شسته و نحاس کشته و فولاد کشته و سونا مکهی کشته و زرنیخ صاف کرده و [illegible] کرده و گندهک [illegible] با جمله را متساوی بستانند و بمقدار جمله بیخ نمک [illegible]
و جمله در کهرل انداخته با شیره زقوم سحیق بکنند و در شیشه گلی انداخته در دیگر بالا نهاده بگل حکمت [illegible] بعده با ریگ [illegible] چون سرد شود کشیده

آس کنند و بلغند و روز سینه یکبار بایره ادرک بعض را سخوانات و بالا آن جوش غلیل بنوشانند و ازین جمله رحمتهای بادی رفع شوند و این حمایات ناس
رس نامند والله اعلم بالصواب فصل بست و سوم در رحمت سرخ باده که آنرا بهندی بات رکت نامند مشتمل بر دو قسم است قسم اول
در علامات رحمت مذکور بدانکه از خوردن نمک و از ترشی که مزه تیز باشد از شوره و از طعام که گرم یا چرب باشد و از خوردن بلا ابد بهی و از
گوشت سگ گند و یا خشک باشد و از گوشت جانوران آبی و جانوران که کرانه آب باشند و از کنجاره و کلتهی سیاه و از ماش و کلتهی و سیب و از ترشیها
و نیشکر و از حبوبات و از سرکه بهندی و از شراب بهر نوع که باشد و از دوغ و از چیزهای مضر که ذکر آن در فصلیکه بهندی بتاهتی گویند گذشته است
و از غصه کردن و از بیدار بودن در شب و از خفتن در روز و از کثرت جماع و از پیاده راه رفتن و از زور کردن و از فساد فصل چنانچه در برشکال [illegible] ن
بهار و دیگر بادها و سرما شود و در سرما باران پیارد و باد و خون فاسد گشته رحمت مذکور پیدا آرد و غالباً در کسانیکه نازک و فربه باشند و مشقتی نبود
و از رنجهای مذکوره و از افعال مسطوره رحمت مذکور را پیدا آرند و گاه باشد که این اشیای مذکوره در بعضی اشخاص مسطوره را هم حادث گرداند و از سواری
کردن بر فیل و اسپ و یا بر شتر و یا خوردن غذاهائیکه ناپاک آمیخته هم کرده خون تمام اندام فاسد شده در پاها مجتمع شده و با باد پیوسته رحمت مذکور را
پیدا می آرد و علامات رحمت مذکور که پیش از حدوثش پیدا آید و آنرا پوربروپ گویند آنست که خوی از اندام بسیار روان شود یا اصلا عرق یا
خوی نباشد و اندامها سیاه گردد و در رگ جائیکه زخم رسد درد بسیار کند و بندهای دست و پا سست گردند و کاهلی پیدا آید و آماس و گرمی و خارش
در جمیع پیدا آرد و اندام جا بجا و بند اندامها چنانچه بکن بدن زانو ران پیدا آید و [illegible] گردند و باز بروند و گونه اندام متغیر گردد و اندام چنان شود گویا
کسی در آن سوزنها میخلانند و اندام سخت گران گردد و [illegible] شود و همین علامت چون زیادت شوند بدانند که رحمت مذکور حادث شده و اگر درین مرض غلبه باد
زیاده بود درد و جهیدن اعضا زیاده شود و اندام چنان متألم گردد گویا که در آن بسیار سوزنها میخلانند و در اندام آماس پیدا آید لیکن گاه سخت گاه کم
افتد و محل آماس خشک و سیاه باشد و رگهائیکه آنرا بهندی گویند و رگهای بندگاه انگشتان دست و پا منقبض و منجذب شوند و وجود مریض گران و
سخت شده بماند و لرزه گیرد و [illegible] سرد مریض را خوش نیاید و اگر درین مرض غلبه خون زیادت باشد در اندام آماس لعل [illegible] بسیار درد حادث
گردد و مریض از خوردن چیزهای خشک یا چرب که باشند آرام حاصل نشود بلکه بیقراری پیدا آید و محل آماس خارش و ترشح گردد و اگر درین مرض باد و خون
فاسد بود و از تلخه که سخت فاسد بود بیابند و مریض را تاپ و تشنگی و بیهوشی و سستی که [illegible] بسیار باشد پیدا آید و از اندامش خوی روان گردد و در
اندام آماس لعل [illegible] حادث گردد و محل آماس مذکور پخته گردد و اگر کسی بر اندام مریض دست نهد مریض را خوش نیاید و اگر درین مرض خون و باد
و بلغم که فاسد تر باشد بنوبند و مریض حرکت [illegible] شود و چنان [illegible] شود گویا که سجامه تر پیچیده اند و در آن خارش بزیادت پیدا آید و درد اندک بود و اگر درین
مرض باد و خون را بد و از تلخه و بلغم که فاسد تر بود برسد و علامات هر یکی از سه خلط و خون پیدا آید و این رحمت در ابتدا در انگشتان پاهای پیدا شود و بعد
سرایت کرده بتدریج در سائر اندام ظهور پیدا آید چنانچه اثر زهر موش [illegible] در جا کشیدن پیدا باشد و بتدریج در تمام اندام سرایت کرده منتشر میگردد و اگر درین
مرض پوست پا تا زانو یا پوست دست تا [illegible] بطر قدر ترشح گردد و گوشت [illegible] مریض کم افتاده باشد بدانند که مرض لا دوا است اگر درین مرض
یکساله شود بدارو خوردن زور بسیار دو تبرک دارو عود کند اگر این مرض از غلبه یک خلط باشد و حدیث العهد بود و امراض دیگر آنرا که آثار آینده پیدا نیاید و
بدارو به گردد و آثار این مرض که آنرا اپدرو نامند هست که مریض را خواب نیاید و رغبت بر طعام نباشد و بیهوشی [illegible] تا پاک و سستی و ماندگی و نفخ
و [illegible] گوشتش گنده گردد و [illegible] و اندامش متالم گردد گویا که در آن سوزنها میخلانند و بلرزد و مریض جای ماند و گردد و امراض [illegible] پیدا
گردد و محل [illegible] اندک باشد و انگشتان [illegible] و اندامش بطر قد و در آن آبلها بیفتند و در محل خطر [illegible] شود و رحمت [illegible] حادث گردد و اگر درین مرض
این آثار هم باشد یا در محل آثار مذکوره بعضی باشند مریض تا آنکه دارو خورد ازین امراض مخلص بود و تبرک دارو مرض مذکور عود بکند چون ازین آثار هیچ یکی
نباشد مرض مذکور بدارو به گردد قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه اگر درین رحمت مریض را تندرست نه بینند و غلبه باد اندک و اندبایکه

فصل بست و سوم در رحمت سرخ باده + فصل اول در علامات رحمت مذکور

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

نخست خون فاسد که بناخن و دنبل نامسد سیاه پخته است اندک اندک باید بکشایند از آنکه خون یکبارگی بکشایند باد غلبه کند بعده مدام ماهی قی و اسهال خورانید
قی بکنانند اگر غلبه باد بسیار بیننده باید که روغن ستور کهنه باشد مریض را بخورانند یا نیمی روغن کنجد و نیمی شیر بز یکجا کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سندی
و سنگهاره و کسیرو بهرسه را جوکوب کرده و در شیر بز که هشت چندان باشد بیندازند و آب که چهار چند شیر باشد نیز بیندازند و بجوشانند چون تمام آب سوخته
شود و شیر بماند بیچانند و بپخته بستانند و بریزند خوردن دهند صحت یابد به حیله که باد با شیر در بن گفته اند همین طریق بپزند نوع دیگر سروان را در شیر بز
انداخته بپزند چون پخته شود و سرد کنند بعد شهد و شکر دران انداخته مریض را بخورانند مریض صحت یابد نوع دیگر دهمول را جوکوب کرده در آب که هشت
چندان باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند در روغن کنجد که هشتم حصه دهمول باشد بیندازند و هشت چندان روغن شیر نیز بیندازند و تحقیق تر از ان
مهلتی و کاکراسینگی و خار خسک و چوب ناز و دیودار و در این ریح که هر همه متساوی باشند نیز اندازند و بپزند و بعد وجود مریض بمالند و بینی ماش بچکانند
صحت یابد نوع دیگر جو و مهلتی و پوست بیخ بلد بنجیر و کنجد و گدیه برنه و جمله را با آب آس کرده و مقداری گرم کرده کرات بر اندام مریض طلا کنند
صحت شود نوع دیگر سنگ بل و تنگر و دیودار و سروان و راسن و زنجبیل و کوتهه و سونف هر همه را با آب حضرات یا شراب آس کرده و محلی که اندام سخته
یا ترقیده باشد کرات سخت کنند مریض صحت شود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه بعل را آس کرده بمحل مذکور سخت کنند صحت شود اگر درین غلبه
بلغم زیاده باشد باید که انگور و کرمالة و مهلتی و دهی و رکتچندن و مکهان ابرکی و رم بستانند و شهد و شکر دران انداخته بنوشانند مریض صحت
شود نوع دیگر ستاول و پلپل و ترپهله و گلتی هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با شیر و شهد بخورانند مریض صحت شود نوع دیگر در جوش گلوی شهد
و شکر انداخته مریض را بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر مهسیده و بونال و رکتچندن و بیدبانکهه هر همه را برابر بستانند و دران انداخته بجوشانند
و با جوش نیمی شیر گاو خلط کرده بمختگی بریزند مریض صحت شود نوع دیگر شیره نیشکر و شهد و شکر انداخته و غله بیخ یکجا کرده بر محلی که
سختگی باشد یا ترقیدگی باشد طلا کنند صحت شود نوع دیگر روغن ماده گاو را صد کرت بر سختگی طلا کنند صحت یابد نوع دیگر شالی ستهی و
سال و بیخ تل سیکس و تالیستر و سنگهاره و زرد چوب و گیرو و سوال و بیدبانکهه و برگ نیلوفر و مسی و دیگر اشیاء که رو و آنچه دست دهند گرفته و با
سرکه بسیار آس کرده با روغن گاو خلط نموده بعد آنکه گرم کرده باشند در محلی که سخته باشد یا ترقیده طلا کنند بشود چون درین مرض غلبه باد باشد
باید که این چاره را گرم کرده سخت کنند و اگر درین مرض مذکور غلبه خون غالب بود باید که از اندام مریض خون بکشایند و علاجهائیکه برای دفع غلبه بلغم درین
مرض گفته شده اند بکار برند و دیگر علاجها سرد نیز استعمال کنند اگر درین مرض غلبه بلغم باشد باید که جوش زرد چوب آب مله را سرد کنند و دران شهد انداخته
مریض را بنوشانند بشود نوع دیگر در جوش ترپهله شهد انداخته مریض را بنوشانند بشود نوع دیگر مهلتی و گلتی و هلیله را با بول ماده گاو آس کرده
و شهد نیز انداخته مریض را بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر قند و هلیله هم آمیخته مریض را بخورانند نافع آید نوع دیگر کنجد و سرشف و کتان
و جو و سکیستان پخته و پوست بیخ سهجنه بعل را با تیزاب که آنرا از خاکستر چیچره یا پلاس بپزند یا بول اشتر کشیده باشد آس کرده مقداری گرم ساخته بر محلی
که سخته یا ترقیده باشد کرات سخت کنند مریض بشود نوع دیگر سرشف زرد را آس کرده بمحلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند بشود نوع دیگر
کنجد و پوست بیخ اسکند را بمحل مذکور سخت کنند بشود نوع دیگر پوست درخت جامن و پوست سکیستان و پوست کیتهه را با آب شوره آس کنند
مقداری گرم کرده بمحلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند بشود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه بعل و پوست بیخ کده برنه را با آب شوره آس کرده در
محلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند بشود نوع دیگر سندی و فلفلین و گلتی و سروان و تیهون و کشائی جمله را با آب شوره آس کرده بمحلیکه سخته
یا ترقیده باشد سخت کنند بشود نوع دیگر سروان و تیهون و سهرو و کشائی جمله را آس کنند یا البته خوب آمیخته بمحل مذکور طلا کنند بشود بدانکه اگر
درین مرض غلبه دو خلط باشد باید که دارو ها که برای هر یکی از دو خلط جداگانه ذکر کرده شده بکار برند و اگر غلبه سه خلط باشد باید که دوای هر یکی از سه خلط
بکنند و در دفع این مرض هر نوعی که باشد هلیله با قند خوردن تاثیر تمام دارد نوع دیگر سیبل جهار یا پنج یا هفت یا ده مریض را بر مناسب حال بخورانند

بعده تا دو روز بمقدار عدد روز اول هر روز زیاده کنند بعد از آن بترتیب کم و نقصان کنند تا عدد روز اول باز غذای برنج ... سیخته با شیر ... این دارو ها
خوردن دهند از این بابت رگت و تپ نایغه و ناگوارگی و ... رگ و سپید و علتهای شکم و ... و سرفه و دو ... را جرگ و آماس و علت سینه دفع گردند و دیگر سنگی
زیادت گردد نوع دیگر بلیل و تربپله و ... اول و گلوی و کتلکی هر همه متساوی بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند از این سرخ باده و تپ پاک نماند
نوع دیگر ... مرض ... که در زمستان سیخته شود و ... و گندم که کهنه باشد با شیر باده گاو و یا ... غذای مریض را سازند و گوشت
آهو و بز و مانند آن نیز سیخته ... سجورانند معلول ... که با دو ... غربانید ... خواب ... نرم کنند و از کثرت غصه و جماع و زور
احتراز کردن فرمایند و بگویند تا از خوردن اشیای ترش و گرم ... و از اشیای ... نرم ... بکنند ... و از خواب کردن روز نیز احتراز
نمایند اکنون بعضی دارو ها برای دفع رجست مذکور ... شود بیارند ... و تربپله و کتلکی و برنج و ... و حب گلوی و نم
هر همه متساوی گرفته بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند از این بابت رگت و خارش و ... که ... دخون ... اندام ... دفع گردند
این را ... دکا ... گویند نوع دیگر ... و موتهه و گلوی و ... و ... بهار ... و کتائی خرد و برنج و نم و زرد چوب ... تربپله
و بلیل و کتلکی و ... و برنگ و ... اول ... بلیل ... و ... و بالنسه ... و ... هر ... گرفته
... و ... و کرواله ... و ... و کرنج ... و ... حنظل ... و ... هر همه متساوی گرفته جمع کرده بدارند
هر ... گان ... از آن بجوشانند ... بلیل ... و گوگل ... معلول را بنوشانند از این ... نوع بیست و
علت سرخ باد و ... و علت اندام ... بسیار ... که آن را ... گویند و علتهای چشم و شکم دفع گردند این را ... گویند
گویند ... طب ... می آرد که تربپله هر یک ... و گلوی ... و آب که هشت چند آن ... باشد ... و آورند
کرده بجوشانند چون ... بستانند بعده گوگل ... یک ... جوش انداخته بجوشانند تا آنکه گوگل گداخته گردد آنگاه ...
سیخته بستانند ... بجوشانند تا آنکه ... شود بعده تربپله ... و ... هر یک ... و گلوی ... شانزده درم و
بلیل ... شانزده درم ... آس کرده ... تا آنکه غلیظ شود بعده فرود آورده بمقدار روغن مخلوط کرده
در ... بدارند و مقدار ... خوردن ... با آب گرم بنوشانند ... علاج ... نیست از این
سرخ باده اگرچه از غلبه ... باشد دفع گردد ... و ... بر قرار ... گوگل گویند نوع دیگر ... تربپله
هشت درم ... بستانند ... بجوشانند ... دوازده درم ... کنند ...
گوگل ... هشت درم روغن ... آهنی انداخته با آتش نرم بجوشانند تا آنکه غلیظ شود و سوخته نگردد چون سیخته شود نگاه دارند و قوت
مریض ... مقدار ... این را ... خوردن دهند و از این ... و باد و بلغم دفع شوند اگر شخصی ... باد ... شده باشد
بخورد از این علاج نیکو شود از این علاج ... نوع ... سرفه ... هر ... نوع بیست ... و ... و جمله ... شکم ... اگرچه ... دفع
گردند و شخصی که این را ... بخورد ... سفید ... سیاه شوند باید که غذای برنج ... سال ... روغن ... شیر باده گاو کنند این را ...
سنکنا دکوگل گویند نوع دیگر ... سیاه و ... یا ... گاو میش و بول باده گاو و شیر آن ... کرده گرم کنند و ...
یا سیخته باشد ... کنند ... از ... باز ماند نوع دیگر جوش ... و غذا ... تا ... و برنج سیخته سازند ...
دفع گردد نوع دیگر ... و بالنسه ... گلوی و برنج ... اول جوشانیده جوش مریض را بنوشانند از این بابت رگت اگرچه ...
باشد ... مریض ... باشد زائل گردد نوع دیگر ... جوش ... و گلوی ... بلیل ... انداخته مریض را بنوشانند
و غذا که ... باشد خوردن دهند اگر مریض این دارو را تا بیست ... زائل گردد نوع دیگر بعضی علاج ... گفته شود

سه اول و گلشکری هر یک چهار درم و تخم تربز و کدو پوست و گلابی هر یک بیست درم خار خسک و حاز ما سگنده هر یک بیست و پنج درم بسته و آس کنند و آن شکر که نیمی وزن جمله باشد علاوه شهد یک سیر تبه و روغن گاو یک سیر تبه و سحیق الایچی و تج و ترج که هر یکی معا دو درم باشد آمیخته در آوند چرب انداخته نگاه دارند گرسنگی در تن باشد مقدار یک روزینه خوردن هیچ هند از این جهت بات رکت و ماحبوگ و لوا و دیگر که از بلغم باشد و خشکی و لاغری و علتهای باد و بلغم و تلخه دفع گردند اگر کسی این را مدام بخورد جمله علتها دفع شوند و شکنج و اندام سفید مویها سفید نشوند و این را جوگ سارمرت گویند نوع دیگر کلک کلیس و تیره و مهیله و ملتی و موم که به همه مساوی باشند و روغن گنجد که چهار چند آن دار و باشد باندازند و چهار چند از روغن شیر نیز اندازند و روغن را بپزند و چون پخته شود بر اندام معلول طلا کنند صحت یابد این را مانند تیل گویند نوع دیگر گلوی صندل خو کوب کرده و آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه باند بسته و صیک یک سیر تبه روغن ستو باندازند و چهار چند از روغن شیر ماده گاو نیز باندازند بعده کاکولی و کهیر کاکولی و جیوک و رکهبا و شتاور مدوده و ملتی و باهول و پنج اسگند و سوهان و کنگی و برده و مرده و میده و مها میده و خار خسک و هر دو کنائی و گلوی و پرسنگ و بانسه و راسن هر یک مساوی بقدر چهارم حصه روغن مذکور گرفته با آب آس کرده نیز اندازند و روغن را با آتش نرم بپزند و نگاه دارند و مقداری معلول را روزینه بخوراند و بر اندامش طلا کنند و بدین نام هند از این روغن بات رکت و کهیو کرتا و باک هنا کوه و داوی [illegible] و بات کنگ دفع شوند این روغن را مها گروچی گهرت گویند نوع دیگر شیر و جوش گلوی که هر یکی چهار چند از روغن گاو باشد و روغن مذکور اندازند و چهار حصه روغن گلوی با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود مقداری مریض را بخورانند و بر اندامش بمالند و بدین نام هند از این بات رکت و یرقان و بناسوگ و بیبا اگرچه کهنه باشد دفع شود این را نیز گروچی گهرت گویند نوع دیگر بندی و آرد گشته هر یک بیست و چهار درم سونا کهی صاف کرده و شش درم کچی شصت درم گوگل صاف کرده قند بیست درم هر همه را یکجا کرده با مقداری روغن ستور مخلوط ساخته بکوبند و در آوند چرب کرده نگاه دارند و بقدر قوت مقدار یک و نیم درم یا دو نیم درم مریض را روزینه خوردن ده هند از این بات رکت و هر بیست نوع پیسه و در حیض و بهگندر و کتابه و سنگرهنی و جمله علتهای مثانه و منی و پنڈروگ و زحمت بمه آماس و پیلپا و نفخ شکم و ماجروگ و حمله باسورها و علتهای سینه و بهاره دفع گردند و منی و نور عقل و عمر و گرسنگی افزاید و رنگ اندام نیکو شود و پیچ مویها تحلیل گردند و آواز حلق نیک شود و استخوانهای شکسته نیک گردند و درست چنین بهالاید این باسینه گوگل گویند نوع دیگر باو بڑنگ و چیته و سنبهی و فلفلین و تر بهله و یودارو و بلبول و موتهه و کچور و تج و سونامکهی و نمک سانگ و جواکهار و زنده و جوت و در بلد و کشنیز و بجمل و نیتی هر یک مساوی بسیار باندازند آن کرده بدار بپزند و شش درم سلاجیت صد و بیست درم گوگل صاف کرده بست و چهار درم آهن کشته چهل و هشت درم شکر و مارده درم سبلجین مقداری تج و ترج و دانه الایچی برای خوشبو بستانند سحیق مذکور یکجا کرده در هاون اندازند و مقداری روغن تنور با آن یار کرده بکوبند تا آنکه گوگل یکذات شوند آنگاه در آوند چرب کرده نگاه دارند و روز گرسنگی مریض حیدر و حصیا فتر یک درم یا یک و نیم درم یا دو و نیم درم روزینه خوردن دهند بالا این حفارت یا دوغ یا آب سرد یا شوربای گوشت جانوران جنگلی یا شیر بنوشانند و دوائی این هیچ چیز پرهیز نیست از این بات رکت و شش نوع بواسیر و بهگندر و یرقان و بنڈروگ و سرخی که از باد و صفرا و بلغم پیدا شود و کسیرک و پختگی ناسور و گرده و سنگ مثانه و سوزاک بول و سیلان منی و بیست نوع پرمیو و سرخ نوع زحمت منی دفع شوند اگر کسی مدام این را بکار برد مویها سفید نشوند این را چندربرها گوگل گویند نوع دیگر پوست بلیلهٔ کشنیز چیته سی و شش درم و دانه الایچی و تج و ترج و موتهه و رنگاسرگی شش درم ناگیسر و سم سنبهی و فلفلین و بلبول و آهن کشته و صبلجین هر یک سیماب و گندهک هر یک دو درم بستانند جمله یکجا کرده آس کرده بدارند و قند که مثل شش درم گرفته جلاب کنند و سحیق دار و ها در آن باندازند و بیش آتش کنند چون غلیظ شود با روغن گاو آمیخته در آوند روغن گاو بدارند بقدر قوت مریض چهار حبه یا شش حبه یا هشت حبه بخورانند و مقداری هر روز زیادت بکنند تا آنکه مقدار خیسه کنار شود آنگاه هم بقدر بخورانند و زیادت نکنند از این زحمت باد و رکت و هر بیست نوع پیسه دفع شود

اگر کسی دو ماه این را بخورد زحمت بلغم برود و اگر کسی یکسال بخورد از جمله علتها خلاص یابد و اگر پنج سال بخورد جمله علتهای پیری دفع شود و عمر زیادت گردد و در اثنای خوردن این دارو هیچ پرهیز شرط نیست هر چه خوش آید بخورد و این را بسجیاد گنیکا گویند **نوع دیگر** سیماب یک درم و گندهک چهار درم و ترپهله شش درم و چیته هشت درم و گوگل صاف کرده ده درم بستانند و جمله را یکجا کرده با روغن بید انجیر آمیخته بکوبند و بمقدار دو نیم درم غلولها بندند و یکی را در ینه بخورانند و بالای آن جوش سنتهی و پوست بید انجیر بنوشانند از این بات رکت و جمله زحمتهای باد دفع شود و کسی که از غلبه باد شکم سخت شده باشد باید که یک غلوله خورانیده و در روغن بید انجیر نوشیش طلا کرده گرمی آتش برسانند نیکو شود و این را یا نارس گویند والله اعلم **فصل** نسبت

چهارم در زحمت اورستنبه مشتمل بر دو قسمت **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه طریق حدوث این زحمت آنست که از سبب

خوردن ما لعات و اشیای سرد و چیزهای گرم و اشیای خشک و آنکه و بیشتر هضم باشد و آنکه چرب باشد و از خوردن بالای بد هضم و از اندک خوردن و از بسیار خواب کردن در روز و از بیدار بودن در شب و از کثرت مشی و از بسیار زور کردن و از غصه و اندوه باد فاسد شده و کف و چربی و خلط بوده را در استخوانها ران و سرینگاه آن فرو آورده پر گردانیده بلغم را مغلوب ساخته زحمت مذکور را پیدا می آرد و از این رانها گران و سرد و سخت گردند چنانکه مریض آنرا از جای جنبانیدن نتواند و درد کند و اندام نیز درد کند و گران گردد و مریض چنان داند که اندامش را بچادر تر پیچیده اند و تندرا و قی و تپ حادث شود و او را طعام خوش نیاید اگر این علامات با قوت باشند بدانند که مرض مذکور حادث گشته است اگر با قوت نبوند مریض را خواب بسیار آید و موهای اندامش ایستاده شوند بدانند که زحمت مذکور حادث خواهد شد مقرب اگر طبیب حاذق بر عکس آنکه این زحمت باد است روغن بر اندام مریض طلا کنند پایهای مریض گران گردد و سخت و درد کنند چنان گران گردد که مریض آنرا بهزار دشواری از جای برداشتن و نهادن نتواند و اشیای سرد اگر چه در پایهایش بنهد سردی آن در نیابد اگر درین مرض پایهای مریض بلرزند و چنان درد کنند گویا کسی در آن سوزنها میخلانند و در آن سوزش پیدا میشود بدانند که لا دوا است

اگر در زحمت مذکور این چیزها نباشند حدیث العهد بود و بدوا زائل گردد **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه درین مرض قی کنانیدن و روغن بر اندام مریض بمالیدن و حقنه کردن ممنوع است و مضر نیز و فاقه کنانیدن و گرمی آتش بر اندام مریض رسانیدن بی آنکه اندامش را بروغن تر کرده باشند آنرا سید خشک گویند نفع تمام دارد و باید که برای دفع این مرض علاجی بکنند که از آن بلغم دفع شود و باد بیفزاید بدانکه این مرض از غلبه بلغم و باد باشد طبیب را باید که اولاً علاج برای دفع بلغم بکند بعده برای دفع باد در کار بندند و درین مرض غذای مریض از غله کهنه چنانچه کودرو و شامانج و برنج شصتی و سال و از گوشت جانوران دشتی و از سبزی تهوه و کاکنجنکها و کنونیه و بلول سازد و باید که غذای مذکور خشک بی روغن تو مریض را بدهند اگر درین مرض بلغم بعلاج دفع شود و باد دفع نگردد بلکه زیادت گردد و از افزایش آن مریض را خواب نیاید و کمر درد کند و قضای حاجت بدشواری شود و پوست اندامش سخت گردد باید که بر اندام مریض روغن بمالند و سید کنند و علاجی دیگر که دافع باد باشد نیز در کار برند بجهت دفع این مرض اورستنبه درجه یکه آتش سرد باشد و در آتش تیز باشد از طرفیکه بدان طرف میل آن آبست سوی طرفی دیگر که از آن آب می آید آشنا بکنانند اگر جوی نزدیک نباشد در حوضی که آبش عمیق و صاف باشد آشنا بکنانند از این غلبه بلغم فرو نشیند و زحمت مذکور زائل گردد **نوع دیگر** مرست

بیخ اسگنده و بیا و پوست بیخ آک یا پوست بیخ نیم یا دیودار از این جمله هر کدام که دست دهد آس کرده با شهد و سحیق شرف و گل منی آمیخته بر محل علت مذکور سخت کنند و اگر در محل علت مذکور سوزش زیادت باشد باید که علاج مذکور را بران سخت کرده بمالند از این علت مذکور اگر چه با قوت باشد دفع گردد **نوع دیگر** بلادر و گلوی و سنتهی و دیودار و بلیله و کهیره و بیلول هر همه متساوی گرفته جوشانیده جوش مریض را بنوشانند نفع شود **نوع دیگر** بیلول و بلادر و بلیله متساوی گرفته آس کرده مخلوط ساخته بداروی با شهد آمیخته بمقدار دو درم یا سه درم در روز نیمه مریض را بخورانند **نوع دیگر** ترپهله و بیابرنگ و گلی و بیلول هر همه متساوی گرفته آس کنند با شهد آمیخته بخورانند صحت یابد **نوع دیگر** راسن و سنتهی و بلیله و بیلول گرد آمله و نیمه و اسگنده و گلوی و تیس و بدیاره و کتائی هر دو و سهلکی و جوانی و پیلا بانسه و برنگ و دیودار هر همه متساوی گرفته جو کوب

قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

کرده بجوشانند و جوش او مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور و انبلیت و درد شکم و کرانیت و زیادتی رده و ریاح کبت و آماس و صد یکه از باد و بلغم باشد
دفع شود **نوع دیگر** گل بادبول مادهٔ گاو آمیخته بنوشانند مریض صحت یابد **نوع دیگر** پلپل دراز باقند کهنه یا شهد بخورانند بدین طریق در روز
اول سه عدد یا پنج یا هفت یا نه بر مناسب حال مریض بخورانند و بروز دیگر که در هر روز از آن مقدار عدد زیادت کرده بخورانند بعده تا ده روز دیگر
بر طریق زیادت کرده بخورانند بعده تا ده روز دیگر بر طریق زیادت و در هر روز نقصان کرده بخورانند تا جمله بست روز شوند این را **املی رسایان**
گویند مریض را صحت شود **نوع دیگر** دارو های تریپهله و پلپل دراز و موتهه و چاب و کتکی هر یک برابر متساوی آس کنند و با شهد مریض را بخورانند به گرد
نوع دیگر سلاجیت با گوگل یا پلپل دراز یا سنبی هر سه که بیست و بد بگیرند و با بول مادهٔ گاو و یا با جوش دسمول مریض را بنوشانند به شود
نوع دیگر کلکت کو تمهه بالا و نازو دیودار و رنا کیسر و بیخ دواسکنده که هر همه برابر باشد با روغن خفیف بپزند مریض را بر مناسب نوع و گرسنگی
بخورانند آمیخته بخورانند صحت یابد و این روغن را کشتها و تیل گویند **نوع دیگر** چیتره و اندرجو و کتکی و پاتهی و بنند و جوب و سرون هر همه متساوی
گرفته با آب آس کرده با آب گرم بخورانند مریض به شود **نوع دیگر** پوست آمله و کتکی هر دو متساوی گرفته و آس کرده با بول مادهٔ گاو و یا با آب
گرم بخورانند مریض صحت شود **نوع دیگر** ستراول و برباره و اسن و دسمول و اسکنده هر یک صد و بست درم و بیخ کده پرنه سپید هزار و دویست
درم و آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون بحصه بماند جوش سجا بیخته بستانند و در آن روغن مادهٔ گاو که سی صد و بست درم باشد بیندازند
و چاب و پلپل دراز و انگور و انگر دو سکندی و ملتی و نمک سنگ هر یکی بست و چهار درم با آب باریک آس کرده نیز اندازند و چند از روغن شیر
مادهٔ گاو و شمی از روغن بیاید بجوشانند و بپزند چون پخته شود و سی صد و بست درم قند با آن بیامیزند و نگاه دارند و بر سبب زور گرسنگی معلول را مقداری
روغن بخورانند از زحمت مذکور و درد دیگر که از سبب آن مردم جای مانده باشد و در فرج زنان و زیادتی زحمت باد دفع گردد و شهوت زنان
و مردان افزاید این علاج سنعان را باشد و اگر مدام بخورند بسیار فایده و بدین روغن را سکهار اکهرت گویند والله اعلم بالصواب **فصل بست و نهم**
در زحمت الفوبات مشتمل بر دو قسمت **قسم اول در علامات** زحمت مذکور بدانکه از خوردن طعام مضر و از گرسنگی و از بسیار نشسته
ماندن و از نا کردن حرکت و بر رو از خوردن اشیای چرب متصل آن حرکت کردن باد فاسد خلاصهٔ طعام را که سبب اینهای مذکور خام مانده است
زشت گردانیده بتا مهای رگها رسانیده در رگها که آنرا امینی گویند می آرند و در رگهای مذکور که خلاصهٔ طعام مسطور بسبب صفرا و بلغم و تلخه نیز سست شده
و منافذ و روغن را سد گردانیده و زحمت مذکور را پیدا آرند و خلاصهٔ مذکور برنگهای گوناگون چنانکه شده مثل ملمع میشود که آنرا اخلاط سده گویند
و خلط مذکور بیماری زحمتهاست علامات این مرض آنست که گرانی اندام و تشنگی و تب و آماس تن پیدا آید مریض را طعام هضم نشود و رغبت بر طعام
نبود و چون مرض مذکور از همه زحمتها معضرتر بود و دست و پا و سر و پشت و لنگ و زانو و بندها و رانها و مفاصل و جمیع استخوانهای سرین و صلب و آماس
باید و پیدا آید و میان این مفاصل ... و چون غلبهٔ زحمت مذکور زیادت بود درد ... چنان ... آید گویا آنجا کژدم ... نیشها میزند ... مریض لاغر بود و
... شود و آب ... از آن ... کرده و دهنش سخت گردد ... و مریض اول زیادت کند و اما غلبه بیاید و گرسنگی ... تا پاک ...
و دوران سر و ... و گرسنگی دل و گرانی حادث گردد مثال این امراض دیگر پیدا آیند اگر در این مرض غلبهٔ تلخه زیادت باشد و محلهای مرض ...
بسیار کند و اگر غلبهٔ بلغم باشد ... مریض سخت گران گردد و ... چنان داند که ... را ... پیچیده اند و در ... خارش پیدا آید و اگر غلبه ... و خلط
زیادت باشد علامات دو خلط پیدا آید و اگر تمام وجود آماس گیرد بدانند که مرض مذکور از غلبهٔ هر سه خلط است بعلاج زایل نخواهد شد اگر مرض
مذکور از غلبهٔ یک خلط باشد دوا پذیرد و اگر غلبهٔ دو خلط باشد تا آنکه مریض دارو بخورد صحت یابد چون دارو ترک کند باز مریض گردد
قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای دفع این زحمت مریض را فاقه فرمایند و گرمی آتش رسانند و اشیای تیز و تلخ را ... و ...
گرسنگی بخورانند و اسهال ... گرمی که آنرا ... گویند آنست که ریگ گرم ... کرده ... بیایند ...

بانداروند و جامه سپید و گرمی برنگ مریض را برسانند و دین مرض آبیکه آنرا بانچکول یعنی بابیل و دمازنبلول و جبات چیترو و سندهی بار کرده بطریق آب کرنگ
که مذکور آن در فصل تپ گذشته است جوشانیده بنوشانند و مریض را غذایی که نافع اند بخورانند بر انواع اند نوع اول در بخشک در آب انداخته
بجوشانند و جوش مریض را بخورانند نوع دیگر کری بیخ کول راست کرده مریض را بخورانند و یا بیخ پخته خوردن هند نوع دیگر بادنجان
با سرکه هندی بجوشانند و نمک در آن انداخته مریض را طعام خوردن دهند و مریض را سبزی تهوه و برگ نم و سبزی کدو بریند بلول در سرکه نمک
در سکه بیرن و کریلا و نانخواه و بیخ و کودرو کوتهی و سال کهنه و گوشت لاوه که با روغن پخته باشند چون کلتهی و کلاو نخود بخورانند و دارنده این
مرض نیز بر انواع است نوع دیگر سونف و بیخ و خار خسک و پوست برن عکده ریشه مود لوداره کچور و سندهی و سیاه زیره وانیسون و پیپل هر همه را
متساوی بگیرند و با سرکه هندی آش کرده گرم ساخته بمحل درد ضخامت کنند مریض صحت شود نوع دیگر پوست بیخ سنبهس و بیخ کیوا و پوست بیخ
سهجنه و گل بیغی هر همه را متساوی ستده با بول ماده گاو آش کنند و گرم کرده بمحل درد ضخامت کنند مریض صحت شود نوع دیگر پوست چیترو و کنکه
پاسهی با اندرجو و اتیس و گلوی و دیودار و بیخ و موتهه و سندهی و بلیله هر همه متساوی ستده آش کنند بجا به بخته بدارند و وقت حاجت در آب گرم
انداخته مریض را بنوشانند صحت شود نوع دیگر کچور و سندهی و بلیله و بیخ و دیودار و اتیس و گلوی هر همه را جوشانیده جوش مریض را بنوشانند
او این غلط بوده پخته گردد و مرض مذکور زائل گردد باید که در وقت نوشانیدن علاج مذکور غذایی خشک بخورانند نوع دیگر راسن و گلوی
و پوست بیخ بیلد بجیر و دیودار و سندهی هر همه را با آب جوشانیده جوش مریض را بنوشانند این انوبات که در تمام وجود و بندگاه و در استخوان و یا همه بند
استخوان عارض شده باشند دفع گردند نوع دیگر جوش کده برنه با یک درم پیچ کتیق سندهی روزینه تا هفت روز مریض را بخورانند نوع دیگر راسن
و گلوی و دیودار و کروالد و خار خسک و پوست بیخ بیلد بجیر و کده برنه هر همه متساوی ستده بجوشانند و در آن پیچ سندهی انداخته مریض را بنوشانند این
زحمت مذکور و درد ساق و ران و کمر و پشت دفع گردد و این را بهندی راسناستک نامند نوع دیگر در جوش دسمول پیچ پیپل گرد انداخته مریض را
بنوشانند نوع دیگر جوش بلیله و سنهی و گلوی مریض را بنوشانند صحت شود نوع دیگر کده برنه و گلوی و سندهی و ستاول و سونف و بدهاره و کچور و تخم
سندهی همه را با سرکه هندی آش کرده مریض را بخورانند این زحمت مذکور و کرد رسی نیز فتح شود نوع دیگر پیچ سندهی در سرکه هندی انداخته
مریض را روزینه بنوشانند این مرض مذکور صحت شود و باد و بلغم نیز دفع گردد نوع دیگر پیپل و دمازنبلول و جبات چیترو هر همه را متساوی ستده آش
کرده در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور زائل گردد و اگر سنگی افزاید و درد شکم و گوله و بدهضمی دفع گردد نوع دیگر بهنگ کروالد را در روغن
تلخ انداخته بریان کرده مریض را بخورانند صحت شود نوع دیگر راسن بید انجیر ستاول و بیا بانسه و انسا و گلوی و دیودار و اتیس و موتهه و بلیله و سندهی
و کچه هر همه را متساوی ستده بجوشانند و در جوش روغن بید انجیر انداخته بقدر بنوشانند این زحمت مذکور که باد در شکم یا پهلو و کمر و پشت و دل و سینه باشد
دفع شود و این را الکهیا اسناد گویند نوع دیگر پوست بیخ بید انجیر انداخته بانسه و جوانسه و کچور و بیا با و دیودار و موتهه و سندهی و اتیس و بلیله و خار خسک و
کروالد و سونف و کشنیز و اسگنده و گلوی و پیپل و دمازو بدهاره و بیخ و ستاول و بیا بانسه جاب هر دو کتائی و حمایه و ارو ها که هر یک حصه را سی حصه ستانند و یکجا کرده
بهار حصه زینه مقدار ده و دوازده درم در آب هشت چندان انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش را با جا بخته بستانند بمقدار پیچ سندهی یا املتاس با جوز
یا اجمود یا حیران یا ابهاد گوگل با آن یار کرده مریض را بنوشانند این هشتاد نوع باد و بادی که در بندگاه ها و در مغز استخوان درآمده باشد و ارو مناک بات
مذا لو و ساق و استخوان و مغز و کرد رسی و باد لقوه و ربات کرت و اوتستنبهه و کوبه و بسواچی و گوله و علتهای منی و خصیتین و علت سینه و سوچکار و انهیرود
و دیا و قلی روده و پیلپای و علت اندام نهانی زنان و علت ذکر دفع شود و برای دفع عقیمه بهتر ازین دارو نیست و این را مهارا اسناد گویند نوع دیگر
سندهی یک حصه و خار خسک دو حصه و بلیله سه حصه و بلیله چهار حصه و آمله پنج حصه و سندهی شش حصه و گلوی هفت حصه بمقدار که جمله دارو ها باشند بهار
بستانند و جمله را آش کرده با شراب یا با روغن و یا با سرکه هندی یا با آب گرم مریض را بنوشانند این زحمت مذکور که با آماس باشند دفع شود و سرخ باد

و تپ و ناگوارگی جمله زحمتها زایل گردد و این معجون را النکهاد چورن گویند نوع دیگر نمک سنگ و جوائنی هر یک دو حصه اجمود شش حصه سند سه
پنج حصه هلیله دوازده حصه بستانند و جمله را باریک آس کنند با آب جغرات ماده گاو و یا سرکه بهینسه و یا با دوغ و یا با روغن و یا با آب مریض را بخورانند
از این زحمت مذکور و علت بول و غایط و سپید و نفخ شکم و لواسیر و درد سینه جمله دفع شوند این معجون را نیز چورن گویند نوع دیگر [illegible]
ازان سنده در چهار چند روغن گاو باندازند و چهار چند از روغن سرکه بهینسه نیز اندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود مقدار روزینه مریض را
بنوشانند از این زحمت مذکور دفع شود و گرسنگی زیادت گردد این روغن را سندهی گهرت گویند نوع دیگر ادرک و جواکهار و پیپل و ماد و پلمول
و چاب و چیتره و انگزد و نمک سنگ هر یکی مساوی گرفته با آب آس کرده در روغن گاو که چهار چند آن باشد باندازند و چهار چند از روغن سرکه بهینسه
نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقدار روزینه مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور و علت شکم و درد وجود و نفخ شکم و درد کمر و گردهی و سنگ همی دفع
شوند و گرسنگی افزاید نوع دیگر اجمود و فلفلین و هینگ [illegible] بودار و چیته و سونف و نمک سنگ و پلمول هر یکی دوازده درم و سندهی صد و بست درم بداهم
صد و بست درم و هلیله شصت درم بستانند و جمله را آس کرده بجا بخته بدارند و مقدار آب گرم روزینه مریض را بنوشانند زحمت مذکور زایل گردد
و اگر دارو های مذکور را در جلاب قند اندازند سه درم یا چهار درم را غلوله بندند و معلول را از وی گرسنگی دیده خوردن دهند بغایت مفید بود و این علتی که از
انوبات شده باشد فی الحال دفع شود و [illegible] و توتی و تعلی و گردهی و پندروگ و درد کمر و پشت و مقعد و درد و بندها و استخوانها و زانو و پاها
جمله دفع گردد و گرسنگی زیادت باشد و جوانی بر پای ماند و موی سپید نگردد اگر این را مداوم خورد بسیار فایده حاصل شود این را اجمود ادیتاک گویند
نوع دیگر نوشادر شش درم سندهی و دو بیست و چهل درم روغن ماده گاو و صد و هشتاد و چهار درم شیر ماده گاو و هفتاد و بست درم شکر تری بستانند
و این حلوا بپزند چون نزدیک پختن رسیده باشد آنگاه سحیق سنده و فلفلین و تج و تیزپات و دانه الایچی که هر یکی را دوازده درم گرفته باشند با آن
بیامیزند و در مرتبان [illegible] نگاه دارند و معلول را مقدار روزینه بخورانند از این زحمت مذکور دفع شود و زور زیادت و قوت باه بفزاید و عمر دراز گردد و موی
سیاه سپید نگردد و این را کهند سنتهی گویند نوع دیگر [illegible] دو بیست درم که آنرا پاک کرده باشند و چهل و هشت درم کنجد سیاه و چهل و هشت درم انگزد که
آنرا بریان کرده باشند و سندهی و فلفلین و ساجی و جواکهار و پنج نمک و سونف و کوتهه و پلمول و چیتره و اجمود و جوائنی و کشنیز هر یکی دوازده درم بستانند
یکجا کرده بکوبند و در آوند چرب باندازند و یک سیر روغن کنجد و نیم سیر سرکه بهینسه با آن یکی کنند و شانزده روز بدارند و مقدار سه درم روزینه مریض را
خوردن دهند بالای آن مقدار شراب بنوشانند از این زحمت مذکور و بات و رکت و باد تمام وجود و بادی که در یک عضو باشد و مرگی و درد سر و نفخ
و انماد و سول دفع شود و این معجون را سوکن سند گویند نوع دیگر نمک سنگ و هلیله و راسن و سونف و ساجی و جوائن و پیپل گرد و کوتهه و سنده
و نمک سچل و نمک بیا و تج و اجمود و زیره و بیلگیری و مول و هلتی و پیپل همه از هر یکی شش درم ستده با آب آس کرده در یک سیر پخته روغن بید انجیر
باندازند و یک سیر پخته جوش سونف و دو چند از روغن مذکور سرکه بهینسه دو چند آن آب جغرات نیز در روغن مذکور اندازند و روغن را بآتش نرم بپزند و
بجا بخته نگاه دارند و گرسنگی معلول دیده مقدار روزینه بنوشانند و بر اندامش بمالند و برای دفع زحمت مذکور بهتر از این روغن دارویی
از این درد کمر و زانو و درد سینه و پهلو و شکم و خصیه و دیگر درد های باد و زکام و [illegible] دفع گردد این روغن را بزبان هندی
برهت سنده [illegible] تیل گویند نوع دیگر سندهی و چاب و پیپل مول و پلمول و چیتره و انگزد بریان کرده و اجمود و [illegible] و زیره و [illegible]
و اندرجو و پاتهی و بابرنگ و [illegible] کچیل و مجیور و گنگلی و [illegible] و بهارنگی و تج و سرهری هر یک مساوی و دو چند از جمله داروها ترهیله و این مقدار که با ترهیله جمله
داروها شوند گوگل بستانند و یکجا کرده بکوبند تا ملکیدات شوند بعده در آوند چرب کرده نگاه دارند و روز بروز گرسنگی معلول دیده مقدار روزینه خوردن
دهند از این جمله زحمتهای باد و بست و لواسیر و سنگ گردهی و پرمیو و رکت بات و درد ناف و بهگندر و نفخ شکم و راج رگ و گوله و باد [illegible]
و درد سر و نفخ و نقصان گرسنگی و بدهضمی و زحمتهای منی مردان و خون حیض زنان دفع گردند و [illegible] مردمان نیز زایل گردد و در اثنای خوردن آن

دادن و باز جماع و دیگر چیزها پرهیز فرمایند نیست و بعد خوردن داروی مذکور اگر خواهش را استاد مریض را بنوشانند بهر زحمتهای بادی دفع شوند اگر خواهش کاکولیا بدن بنوشانند این زحمت تلخه زائل گردد و اگر خواهش اکیبادکن بنوشانند این جمله زحمت بلغم دفع شوند و اگر خواهش دار بلد بنوشانند این سیلان منی دفع گردد اگر با بول بقر بنوشانند زحمت بنا سرک دفع شود و اگر با شهد بخورانند زیادتی پیه دفع شود اگر خواهش پوست نخم بنوشانند زحمت ... نمانند اگر خواهش کلوی بنوشانند ... نماند اگر خواهش ترسه بنوشانند آماس نماند اگر خواهش بادل بنوشانند زهر ... نماند اگر خواهش ترهیله بنوشانند زحمتهای چشم زائل گردد اگر خواهش پرتوا بنوشانند جمیع زحمت شکم دور گردد باد و بلغم و تلخه نیز و ضعف پیری دفع گردد فائده برای دفع آن مرض روغن بلد بسیار سخت مفید است چنانچه بیل ... شیر ... اقامت کردن ... همچنان ... روغن مذکور زحمت باد هر نوع که باشد اگرچه با غلبه بود نماند و بجهت دفع الزیات و باد لقوه و ... روغن مذکور با بلیله باید خورد این علاج را جوگراج گوگل گویند فائده باید فرمود معلول آن مرض را که از شیر و خضرات و روغن و ماهی و قند و گوشت جانوران آبی و اشیای دیر هضم و چرب پرهیز کند والله اعلم

فصل بست و ششم در زحمت سعول و آن مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور

بدانکه این زحمت بر هشت نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه باد و تلخه پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم ششم آنکه از غلبه تلخه و بلغم هفتم از غلبه هر سه خلط هشتم آنکه از اخلاط ردیه حادث گردد و لیکن هر نوعی از انواع مذکوره که باشد بی مدد فساد باد نباشد اما آنکه از غلبه باد باشد طریق حدوثش آنست از بسیار بیداری و از خوردن سرد بسیار و از خوردن غله خشک و منگ و ... و دیگر غلها که خشک باشد از خوردن حالت بدهضمی و از خوردن اشیایکه مزه تلخ یا زمخت دارند و از خوردن غله که اگر ... برآمده باشد و از خوردن اشیای مفسر که ذکر آن در فصلی که هندی آنرا ... گویند گذشته است و از خوردن گوشت خشک یا بری که آنرا خشک کرده باشند و از نگهداشتن بول و غائط و ضراط و از ترک کردن جماع در حالتیکه دل آرزو بر زنان داشته باشد و از بسیار فاقه کردن و از بسیار اندیشمند شدن و بسیار کلام کردن و از کثرت خنده و از رسیدن زخم باد غلبه کرده زحمت مذکور پیدا آید و این نوع در سینه و پهلو و پشت و مثانه و شکم محل اجتماع ... درد پیدا میشود و بعد هضم طعام و وقت غروب آفتاب و روز ابر و باران و سرما درد زیادت باشد و نیز گاهی درد شود و گاهی نشود و بول و غائط و ضراط بفراغ بیرون نیاید چون بر بطن گرمی برسانند و روغن بر اندامش بمالند و یا اشیای چرب و گرم بخورانند درد ساکن شود اما آنکه از غلبه تلخه باشد طریق حدوثش آنست که از خوردن اشیای گرم و از اشیایکه تیز باشند چنانچه خردل و شوره و از اشیایکه وقت هضم ترش انگیز چنانچه ماش و از خوردن روغن تلخ و روغن کنجد و مانند آن و کنجاره کنجد و گلتهی و از سبزی ... از خوردن اشیای تلخ چنانچه نیم و از اشیای ترش و از سرکه و از شراب و از غصه کردن و از بسیار رسیدن گرمی آتش و آفتاب و زور کردن و از جماع کردن تلخه غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا می آرد و از این درد پیدا میشود و تشنگی و تاپاک و بیهوشی و دوران سر پیدا آید و خوی از اندام روان گردد و بوقت استوا و نیم شب و در اثنای هضم طعام و فصل ... و فصل گرما درد بسیار باشد و بفصل ... و بخوردن اشیای سرد و استعمال کردن آن درد کم افتد اما آنکه از غلبه بلغم حادث شود طریق حدوثش آنست که از خوردن گوشت حیوانات آبی و آنکه در کرانه آب باشند و از خضرات و شیر و از خوردن طعام که با آن شیر بسیار کرده باشند برنج و از خوردن شکر و شیرینی و از خوردن طعام که آنرا از غله سحوق سازند و از کچری و از کنجد و از دیگر اشیای بلغم انگیز غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این درد آماس ... و ... از بدن سایل شود و شکم منتفخ گردد و وجود گران شود و سرفه پیدا آید و متصل خوردن طعام و وقت طلوع و در سرما درد زیادت شود و از رسانیدن گرمی آتش و رسیدن آفتاب و از خوردن اشیای تلخ درد کم افتد اما آنکه از غلبه باد و تلخه پیدا شود طریق حدوثش آنست که از کثرت خوردن اشیای باد و تلخه غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این آثار باد و تلخه پیدا آید و خشکی و تب حادث گردد اما آنکه از غلبه باد و بلغم باشد طریق حدوثش آنست که از کثرت خوردن اشیای تلخه و بلغم انگیز تلخه و بلغم غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این آثار بلغم و تلخه پیدا آید اما آنکه از غلبه هر سه خلط باشد طریق حدوثش آنست که از کثرت خوردن اشیای باد و بلغم و تلخه انگیز هر سه خلط غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرند و از این آثار هر سه خلط ظاهر گردد اما آنکه از اخلاط

فصل بست و ششم در زحمت سعول

قسم اول در علامات زحمت سعول

روده حادث گردد و طریق حدوثش آنست که از ترکیب اشیاء بلغمی غلیظ پیدا آید و این زحمت نیز بدرد شکم منتفخ گردد و آواز کند و آب و کف از
دهن سائل گردد و مریض شود و وجود گران گردد و چنان باشد گویا که آنرا بجامه پیچیده اند و دیگر نشانهای زحمت سول که از بلغم حادث شود نیز باشد
بدانکه گاه باشد که بلغم فاسد بجهد باد فاسد به پهلو در آید و راه باد بسته گرداند و زحمتی پیدا آرد که از ین در پهلو چنان درد پیدا شود گویا که سوزنها
میخلانند و شکم گران و منتفخ گردد و آواز کند و سوراخ بینی بسته گردد و دم از طرف دهن برون آید و خواب نیاید و این زحمت را پارس سول گویند و
گاه باشد که باد و شکم فاسد گشته آتش گرسنگی را مغلوب ساخته زحمت مذکور را پیدا آرند که از آن شکم درد کند و مریض را هیچ حال قرار نباشد و غایط
بسته شود و هر چه خورد هضم نشود و این را کج سول گویند و گاه باشد که بلغم و تلخه منافذ باد را بسته گرداند پس باد فاسد شده و با فضلات طعام پیوسته
فضول در آمده زحمتی پیدا گرداند که از آن در دل درد پیدا شود و مریض بدشواری برون آید و این را سردی روگ گویند و چون از نگاهداشتن بول و غایط
و ضراط فاسد گشته و در مثانه در آمده سول پیدا آرد و از آن مقام بول و غایط در بندگاه ران و در ناف درد پیدا آید و غایط و بول و ضراط بدشواری برون شود
و این را البست سول گویند و چون از خوردن غلهای خشک باد فاسد گشته آتش گرسنگی را مغلوب ساخته زحمت سول پیدا آرد و از آن در پهلو
و پشت یا جای دیگر پیدا شود و به تمام شکم منتشر گردد و اگر چه مریض را بول و غایط شود و از شکم درد نه نشیند شکم آماس و درد کند و تشنگی زیادت شود
و در دوران سر شورش پیدا آید و این را اتک سول گویند و باید دانست که مرض مذکور اگر از غلبه یک خلط حادث شود دوا پذیرست و آنکه از غلبه
دو خلط باشد چون مریض دارو خورد آرام یابد و بترک او عود کند و آنکه از غلبه سه خلط باشد لا دوا ست **قسم دوم در علاج زحمت مذکور**
بدانکه سول هر نوعی که باشد از جهت دفع این و الا علاجیکه از دفع باد باشد باید کرد و از آنکه باد میان اخلاط سریع التأثیر است فی الحال ضرر رساند
و رسانیدن گرمی آتش که آنرا سیک گویند در دفع باد مفید است و سیکه جهت دفع سول از بریانی سودیست که مطبوخ باشد و از گوشت که آن را
با روغن پخته باشند و شیر و برنج و از کهچری غذای شاید کرد و غذای مریض از گوشت خزندگان چنانچه خرگوش و ساهی و سوسمار و مانند آن
و از شوربای گوشت پرندگان بری چنانچه تیهو و دراج و لاوه و کبک و مانند آن و از بری برگهای ترکاری ستهرا از آن کرنج که بر روغن کنجد پخته باشند باید که
مریض مذکور را هر غذائیکه باشد چیزی گرم بدهند و درین مرض نوشانیدن شراب سرکه هندی و خزاب آب جغرات نافع است و لیکن سحیق نمک سیاه
با آن یار کرده باید نوشانید و نوشانیدن جوش کلتهی و گوشت لاوه که در آن سحیق نمک سنگ و بیل گرد انداخته باشند نیز نافع است و نیز تخم
الاسحی و زیره و حاب جو این و ستیل بیل گرد و چیتره و پیپلامول و نمک سنگ هر یک یک حصه و هر دو حصه بستانند و آس کنند و با شراب یا سرکه هندی
و یا با جگر و یا با جوش که آنرا کابندک گویند که ذکر آن در فصل شربات گذشته است بنوشانند و اگر سحیق مذکور را با شیره ترنج و جوش گنار بت دهند
با آن سحیق انگزه بریان کرده شاید بیامیزند و با آب گرم بخورانند نافع تر آید و در طب سکیسین میگوید که برای دفع زحمت مذکور اسهال حقنه و فاقه
کنانیدن نافع است و سینه نیز نافع ست و آن بر انواع است **نوع اول** پوست بیخ بیل و پوست بیخ ... و کنجد سیاه هر همه را مساوی گرفته
با آب جوک یا ترشی دیگر آس کنند و غلولها سازند یک غلوله گرم کرده بر محل درد نهند و بگردانند چون سرد شود فرود آرند و دیگر غلوله گرم کرده بر محل درد نهاده
بگردانند از ین سول که از غلبه باد باشد دفع شود و اگر کنجد را با ترشی آس کنند و غلولها سازند و یک غلوله گرم کرده بر محل درد نهاده بگردانند و بعد سرد شدن
فرود آورند و دیگر غلوله گرم کرده بر محل درد نهاده بگردانند از ین باد سول که از غلبه باد باشد و قوی شود نیز دفع شود **نوع دیگر** ... را با سرکه هندی
آس کنند و گرم کرده بالای ناف مریض سخت کنند سول بادی دفع شود **نوع دیگر** پوست بیخ جیونتی را با آب آس کنند و روغن کنجد را با آب آمیخته و
گرم کرده بر محل ... سخت کنند از ین با ... سول دفع شود و نیز بجهت دفع سول بادی ... بیخ بیل ... کشائی ... هر همه مساوی
ستده ... جوش ... پخته ... و در آن ... انگزه بریان کرده و نمک سنگ انداخته مریض را بنوشانند از ین فی الحال سول بادی
دفع شود **نوع دیگر** بیخ ... و انگزه و ... سول و نمک سنگ و نمک ... هر یک مساوی ... آس کنند و در جوش ... انداخته

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بنوشانند از این سعال … دفع شود نوع دیگر سپستان و بیخ بادیان و انجیر و انگور بریان کرده و نمک سنگ جوش انداخته مریض را بنوشانند
از این فی الحال سعال … دفع شود نوع دیگر مرچ سیاه بادام خام سائیده و در چهار دام آب انداخته حل کرده قدری شکر تری انداز … بنوشند
سعال فی الحال دفع شود مجرب است علاج سعال که از غلبه تلخه باشد بسبب این نوع آب … سائیده قی کنانند و علاج مسهل … اسهال
کنانند و اشیای … و چیزهای گرم احتراز نمودن فرمایند و غذا برنج سال و قند و … شیر و روغن … جانوران دشتی خوردن …
… گردد … فرمایند … مانند آن تا آب … کرده … مریض صحت شود نوع
دیگر … انگور … سنگهاره … کرده با شکر آمیخته مریض را بخورانند صحت شود نوع دیگر جوش آمله شکر انداخته
مریض را بنوشانند نوع دیگر … و بادیان و خارخسک هر یک جوشانیده و جوش … کرده شهد و قند … با آن آمیخته مریض را بنوشانند
صحت شود نوع دیگر جوش ترپهله … شهد با آن آمیخته مریض را بنوشانند صحت شود از این سعال مذکور … دفع شود نوع
دیگر … چنان … پوست … سائیده و جوش آن ستده و با آن شهد آمیخته مریض را بخورانند از این سعال مذکور که با تب … باشد
… تشنگی … باشد دفع گردد و مریض صحت شود نوع دیگر شیره … اول شهد انداخته مریض را چند روز بوقت صبح بنوشانند از این مرض
مذکور … تشنگی دفع شود نوع دیگر کتائی خورد و بزرگ و خارخسک و پوست بیخ بادیان … هر یک … جوشانیده جوش
بگیرند … با شهد و شکر آمیخته مریض را بنوشانند از این سعال … که از بلغم باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر سحیق بلیله و قند و روغن …
… آمیخته مریض را بخورانند از این … مبتلی … باشد … گردد و سعال مذکور دفع شود علاج سعال که از غلبه
کف باشد بسبب دفع این نوع جوش … مریض … بنوشانند … کنند و غذا و دوا … مذکور … اشیای گرم و خشک سازند
نافع بود نوع دیگر سحیق … مریض را بخورانند از این سعال که از غلبه کف باشد دفع شود نوع دیگر … و سنده …
فلفلین … هر یک … جوشانیده جوش مریض را بنوشانند صحت یابد … بجهت دفع این نوع مریض را … کنند و …
… غذایش از برنج سال و گوشت جانوران دشتی و شراب … تیز و تلخ و شهد و گندم کهنه باید ساخت نافع آید نوع دیگر پیپل دراز
و پیپلامول … و سنده … نمک و انگور بریان کرده هر یک مساوی بگیرند باریک آس کنند و این سحیق مقدار … ستده در آب گرم انداخته مریض را
بنوشانند از این سعال که از غلبه کف باشد دفع گردد نوع دیگر کتائی هر دو و بیخ پیل … و خارخسک … هر یکی … بیخ بادیان …
… جوشانیده جوش بگیرند … انداخته مریض را بنوشانند و از این درد سینه و دل … که از غلبه بلغم باشد دفع شود علاج سعال
که از غلبه هر سه خلط باشد تخم بیخ بادیان و خارخسک … و کتائی هر دو … هر یک مساوی ستده
جوشانیده و در جوش … انداخته مریض را بنوشانند از این سعال که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر … و نمک سنگ و انگور
بریان و سنده … فلفلین هر یک مساوی آس کنند … با روغن و شهد بلیسانند یا با آب گرم بنوشانند از این سعال مذکور دفع شود نوع دیگر
… کنند … شهد و روغن بخورانند از این سعال مذکور دفع شود نوع دیگر تخم کبابه و بلیله و انگور بریان
… و هر سه نمک … و جو … هر یک … و چند گرفته باریک آس کنند سحیق را در جوش … انداخته مقدار … روغن
… با آن یار کرده مریض را بنوشانند از این سعال مذکور و هر نوع علت … بول و غایط … دفع شوند نوع دیگر انگور بریان
کرده نمک سنچل و نمک … و تخم کبابه و بلیله … هر یک مساوی ستده باریک آس کنند و جوش … انداخته مریض را بنوشانند از این درد سینه
و پهلو و … و پشت و … و علت گلو دفع شود نوع دیگر نمک سنچل و انگور بریان کرده و سنده هر یک مساوی ستده آس کنند
… کرده … مذکور را در جوش انداخته مریض را بنوشانند از این سعال که از هر سه خلط و درد سینه و دل و پهلو و شکم و پشت باشد

و دفع شود بستگی غایط و شکم نباشد و بدهضمی نماند نوع دیگر انگزه بریان و نمک سنگ هر دو را متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن گاو اندازند و بول
بقر نیز اندازند و بپزند و به درمان بمالند صحت شود نوع دیگر وایوبرنگ و کوتهه و تیج و سونف و نمک سنگ انگزه هر یک بستانند و با ترشی آس کرده
گرم گردانیده بمحل درد بکشنی ازان سخت کنند و بعد سرد شدن فرود آورده دیگر سخت کنند همچنین کرات کنند ازین درد سول مذکور دفع شود
نوع دیگر که بیرنه و پوست بیخ بلاینجیر و چتور و کتان و تخم نیسته جو کوب کرده و سرکه متناسب مخلوط ساخته گرم کنند بعده آنرا بسجامه بسته گرمی
بمحل درد برسانند ازین سول که از غلبه هر سه خلط باشد یا آنکه از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر بینه و انه کالاتی و گنبه و چتور و بیخ بلاینجیر و گلدهیر
و کتان و تخم سنبه جمله یا هر چه از ایشان دست دهد با سرکه متناسب مخلوط ساخته و کوفته گرم کنند و بسجامه بسته گرمی بمحل درد برسانند ازین درد
شدگاه و ساعد و ساق و کمر و پهلو و سینه دفع شود نوع دیگر با جوش بیخ بیل و بیخ بلاینجیر و چتره و سنده هی که هر همه متساوی باشند باتیق
اینها بیحق نمک سنگ و انگزه که بریان بود آمیخته مریض را بخورانند ازین سول مذکور زائل گردد نوع دیگر سیحق تریهله با آهن کشته با روغن و
شهد یکجا کرده مریض را بخورانند ازین سول اگر چه از غلبه سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر بلیله یا در بول بقر جوشانیده خشک کنند آس کرده
با آهن کشته و شهد آمیخته مریض را بخورانند ازین سول که از غلبه سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر انگزه و نمک سنگ یا بیهی و جواکهار و سجی
و هر سه نمک را متساوی گرفته باریک آس کنند و شیره بیر آمیخته مریض را بخورانند ازین درد سینه و دل و پهلو و میان استنبه و انتفاخ شکم دفع
شود نوع دیگر بیخ بلاینجیر و کتائی هر دو و خار خسک که بیرنه و بیخ نالماهاره و ستاول و سپید و بریا و منکولی و ماشونی و بداریکند و بیخ بیل
و سرون و جیوک … رکهبک و کانس و بیخ شهدی و نیشکر هر همه متساوی سته بجوشانند جوش بگیرند و در روغن ماده گاو اندازند و چهارم حصه از
روغن مذکور دواهای مذکوره با آب آس کرده نیز اندازند و برابر روغن شیره نیشکر بیخ با ازانند و روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روز بروز مریض را
بخورانند ازین سول که از غلبه هر سه خلط باشد زائل شود و مریض این مرض را می باید که از زدن و جماع کردن و شراب و نمک و شیهای تلخ خوردن و
از نگاه داشتن بول و غایط و از اندوه و غصه کردن محترز باشد و چون بخواهند که مریض این مرض را اسهال کنانند تریهله را جوشانیده جوش
بستانند و دو چند از جوش روغن بلاینجیر یار کرده بنوشانند الضوابط … جهت دفع زحمت سول از طب سار نکدهر نیز گفته می آید
سهاگه و براده سرن آهو و … هر همه متساوی بستانند با شیره ادرک یکروز سحق کنند بعده در دو … کلی انداخته بگل حکمت مهر کنند
مقدار یک گز حفره بکاوند و پاچک دشتی در حفره فراز کنند و شرابهای مذکور بران نهند و دیگر پاچک دشتی بالای آن داده آتش دهند چون
سرد شود کشیده آس کرده نگاه دارند و بیخ حبه با شهد آمیخته و روغن و زیره و انگزه بریان و نمک سنگ آمیخته مریض را روز بروز تا یکماه بخورانند
ازین برنام سول و دیگر سولها دفع شوند این را بهندی ترتیتر رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده یک حصه گندهک دو حصه دانه دهکل
انداخته یک سحق کنند و چند از … برگهای … خرمای هندی باشند بستانند و با سحق مذکور آمیخته یکجا کرده در … انداخته
انداخته مهر کنند و در دیگ نهند بالا و فرود … نمک کنند و یک کوک بکاوند و دران پاچک دشتی فراز کنند و دیگ مذکور بران نهند و دیگر
پاچک دشتی بالای دیگ نهاده آتش کنند چون سرد شود … مذکور را کشیده و آس کرده نگاه دارند ازین دو حبه مریض را با برگ تنبول روز بروز
و بالای آن انگزه بریان و سنبه و زیره و بیج و پیپل گرد که هر همه متساوی … آس کرده باشند بمقدار ربع … با آب گرم بخورانند ازین سول لیکه
لا دوا باشد به شود و این رس را سول گجکیسری نامند والله اعلم

فصل بست و هفتم در زحمت برنام سول مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه این زحمت در اثنای هضم طعام پیدا شود و چون مرض مذکور از غلبه باد باشد شکم
منتفخ شود و آواز کند و بول و غایط بسته گردد و اندام بلرزد و مریض را هیچ چیز خوش نیاید و چون اشیای گرم و چرب بخورانند تسکین …
و چون مرض مذکور از غلبه بلغم باشد بیهوشی شود و قی آید و آب از دهن برود و درین نوع درد اندک باشد لهذا دیر بماند و چون اشیای تیز و تلخ …

بخورانند و مرض بفرو نشیند و چون مرض مذکور از غلبهٔ دو خلط باشد نشانیهای دو خلط و اوان ظاهر گردند و چون از غلبهٔ هر سه خلط باشد نشانیهای هر سه خلط ظاهر شوند و درین زحمت چون مریض لاغر بود و زور و گرسنگیش را نقصان باشد مرض لا دوا باشد **قسم دوم در علاج مرض مذکور** بدانکه جهت دفع این زحمت فاقه دهی کنانیدن و اسهال نافع است چون خواهند که قی کنانند باید که جوش نیم و یا جوش برگ تنبول و یا شیرهٔ برگ کریله و یا شیرهٔ کدوی تلخ یا شیره که در جوش منیبل انداخته باشند یا شیرهٔ نیشکر که با آن جوش منیبل انداخته باشند مریض را شکم پر کرده بنوشانند از ین قی شود و غلبهٔ مرض فرو نشیند و چون خواهند که اسهال کنانند باید که آمله و سبهارو نسوت و کرواله و کتکی و تخم بیل هر یک یا سه چهار درم بست هر یک بستانند و با یک آس کنند و در روغن بید انجیر انداخته مریض را بنوشانند اسهال شود و غلبهٔ مرض فرو نشیند و نیز از جهت دفع این مرض برنگ و سندهی و فلفلین و نسوت و آمله و چیتره هر یک هم وزن بستانند و آس کنند و دو چند این داروها قند کهنه بگیرند و جلاب کرده سحیق مذکور با آن بیامیزند و مقدار یک درم غلوله سازند یکی مریض را نهار روزینه خوردن دهند و بالای آن آب گرم بنوشانند از ین زحمت مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** سنا مکی و لبعا سیاه هر یک چند و قند کهنه دو چند بستانند و بکوبند در شیر انداخته سحر بنوشانند چون غلیظ شود مریض را بنوشانند همچنین هر روز ساخته تا سه روز مریض را بخورانند از ین درد مذکور دفع شود **نوع دیگر** پوست بیخ بید انجیر و چیتره و کهونکهه و کدو برنه و خار خسک هر یک مساوی بستانند و در آب اندازند انداخته مهر کرده بسوزند تا دو و بیرون آرند و چون سرد شود مقداری در آب انداخته مریض را بخورانند صحت شود **نوع دیگر** اگر خاکستر تنها انگیهه با آب گرم انداخته مریض را بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** بیخ بشن گرانتا را باریک بستانند با شکر و روغن بخورانند و آب سرد بالای آن بنوشانند مریض را صحت شود **نوع دیگر** پسته و چوب با جوش کلاء مخلوط ساخته تا هفت روز مریض را بخورانند صحت شود **نوع دیگر** کهوکهه سوخته سی و شش درم آهن کشته بیست و چهار درم سوت دوازده درم آهن کشته دوازده درم همه را آس کنند با شهد و شکر بیامیزند و بر زور و گرسنگی مریض دیده مقداری روزینه بخورانند از ین جمله اسهالها و کوله و بنا و روگ و آماس و عمات بینه و مرض انجاد و سرفه و کواپیر و سوزاک بول و سیلان منی و سنگ مثانه و نقصان گرسنگی و بیلس و درد نیمه سر دفع شود و عقل افزاید این استبو کال موک گویند **نوع دیگر** پیپل دراز و کوتهه و آهن کشته هر یک مساوی ستده با شهد و روغن بخورانند از ین پرنام سول نیز اسهال دفع شود **نوع دیگر** بلیله و آهن کشته و سندهی هر یک را آس کنند با شهد و روغن مریض را بخورانند از ین پرنام سول که از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** طلق کشته و مس کشته و سهاگه و روغن کشته هر یک دوازده درم با آب آس کرده غلولها سازند و آن را در پته بسته و در نیم من شیر سیاه گاو آمیخته بپزند بعد برنگ و تربله و سندهی و فلفلین و چیتره هر یک دوازده درم بستانند و آس کنند و بجا پخته و کهرل انداخته غلوله مذکور نیز پارکنند و سحیق سازند و در آوند کرده نگاه دارند روز اول یکماشه با شهد و روغن بخورانند بعد از آن یکجبه گاه از گاه زیادت کنند تا شش ماشه شود و بالای این دارو شیر با آب جوز بنفشه بنوشانند و بعد هضم شدن دارو شیر و بیخ و شکر و جوش منگ و شوربای گوشت از ین پرنام سول و درد سینه و کمر و سول که از گوله باشد و همه نوبات و زیادتی سپرز و بدهضمی و راجروگ و سست و سرفه و درد کمر و سنگ مثانه و سوزاک بول دفع شود و این را اجیتو هم لوه گویند **نوع دیگر** نمک سیاه و نمک سنگ و آهن کشته و ریم آهن که آن را صاف کرده و کشته باشند و نسوت هر یک مساوی آس کنند و برابر ده چهار چند این بول گاو و چهار چند این آب جعرات نیز بستانند و سحیق مذکور را در آن انداخته باتش نرم بپزند چون تمام آب و بول در آن خورده باشد فرود آرند و خشک کرده بستانند و برابر زور و گرسنگی دیده معلول را روزینه مقداری بخورانند و بعد هضم شدن آنچه شیر و بیخ و شوربای گوشت دهند از ین سول و آماس و جگر و سینه و درد گوله و بدره و تپهلا و سنگ مثانه و بدهضمی جمله دفع شوند این را سیاه مدراده چورن گویند **نوع دیگر** پیپل دراز و قند کهنه و سهاکه هر سه مساوی گرفته سحیق تر ساخته در روغن گاو و چهار چند آن باشد بنهند و چهار چند این روغن مذکور شیر گاو نیز باندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند مقداری خوردن دهند از ین پرنام سول بالکلیت دفع شود این روغن را پیپلی گهرت گویند **نوع دیگر** جوش سحیق ترا و آن بلیل دراز و روغن گاو باندازند و چهار چند این روغن شیر گاو باندازند و روغن مذکور را

قسم دوم در علاج مرض مذکور

بپزند چون پخته شود مقداری مریض را خوردن دهند بعد آن شیر بنوشانند این بر نام سول که از باد یا بلغم یا تلخه یا هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** قند
کهنه را در بول بقر که پیشاب گاو است چند آن باشد جلاب سازند و آهن کشته سحیق ترپهله که هر یکی بمقدار آهن قند باشد در جلاب مذکور بیندازند و زیر آتش کنند
تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند و نگاه دارند بقدر قوت و گرسنگی مریض با روزینه مقداری خوردن دهند از این بر نام سول دفع شود و این را
لوه کتنکا گویند **نوع دیگر** هم آهن کشته و سیره ترا اول و جزات شیر هر یک دو شش درم روغن گاو چهل و هشت درم با آتش نرم بپزند چون
غلیظ گردد نگاه دارند و روز روز بگرسنگی مریض دیده پیش از طعام یا بعد از طعام مقداری روزینه خوردن دهند از این سول که از غلبه هر سه خلط باشد
و پر نام سول دفع شود و این را **ستراولی مندور** گویند **نوع دیگر** برنگ و چیتره و چاب و ترپهله و سندهی و فلفلین هر همه متساوی بستانند
و بمقدار این جمله داروها هم آهن کشته نیز بستانند و آس کرده بپالند و قند کهنه را که بمقدار سحیق این جمله داروها باشد در بول بقر که ده چند از قند
باشد انداخته جلاب کنند و درین جلاب سحیق مذکور انداخته با آتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود بعده درآوند چرب نگاه دارند و روز روز بگرسنگی مریض را
دیده مقدار دو درم یا سه درم روزینه خوردن دهند از این بر نام سول اگرچه قوی باشد دفع شود و باد یرقان و پنڈ روگ و آماس و نقصان گرسنگی
و بواسیر و سنگ گرده و کرم شکم و گوله و علت معده و طحال و زیادتی پیه نیز برود و مریض را باید که در اثنای خوردن این دارو از چیزهای گرم و
تلخ و ترش محترز باشد این را **تازه مندور** گویند **نوع دیگر** جوز هندی که در شیر بود دو سوراخ کرده به نمک سنگ آنرا پر کنند و سوراخ را مهر کرده
جوز مذکور را در آتش بسوزند بعد سوختن جوز نمک مذکور کشیده بستانند و نگاه دارند مریض را روزینه خوردن دهند از این سول که از باد یا بلغم یا تلخه
یا هر سه خلط باشد دفع شود این را **ناریل لون** گویند **نوع دیگر** ترپهله و موتهه و سندهی و فلفلین و برنگ و چیلتی و بهکر مول و نیم و چیته هر
هر یک دوازده درم آس کنند و آهن کشته و گوگل نود و شش درم بگیرند جمله را با روغن آمیخته و کوفته در آوند چرب انداخته نگاه دارند و روز بگرسنگی
مریض دیده مقداری روزینه خوردن دهند بعد هضم شدن دارو طعام بخورانند از این بر نام سول و پنڈ روگ و یرقان و رانوبات و گوله و آماس و
تپ ناغه دفع شود این را **لوه گوگل** گویند **نوع دیگر** بزر بهرت کرده یک و نیم پرستهه گرفته بجوشانند و در روغن بریان کنند و جوش یک پرستهه
آمله در چهار پرستهه آب بجوشانند تا آنکه یک پرستهه بماند آنگاه جوش بجای پخته بستانند و دران شکر سفید بوزن بزر در انداخته جلاب کنند و بعده
بزر در بریان کرده در جلاب بیندازند حلوا سازند آنگاه پیپل دراز و زیره و سندهی هر یک بست و چهار درم و پیپل گرد و برگ کسن نیز و تج و تیزج و
دانه الایچی و ناگ کیسر و موتهه هر یک سه درم آس کرده جمله را با حلوای مذکور بیامیزند و ربع پرستهه شهد بعد سرد شدن آن بیامیزند و روز بگرسنگی مریض
معلوم کرده مقداری روزینه خوردن دهند از این بر نام سول که از غلبه هر سه خلط باشد و قی و طحال و بیهوشی و دمه و ناگواریدگی طعام و درد سینه و پهلو
و درکیبت و زحمت پیری دفع گردد این را **آمله کهند** گویند والله اعلم بالصواب

فصل بست و ششم در داد و زحیر مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از داشتن بول و غایط و ضراط و فاژه و اشک چشم و عطسه و آروغ و قی و از کشیدن گرسنگی
و تشنگی و از حبس نفس و دفع کردن خواب و از ترک کردن جماع و یا آرزو کردن بر نسا و از خوردن اشیای زمخت و تیز و تلخ و خشک زحمت مذکور
حادث گردد اما آنکه از نگهداشتن باد حادث شود از ان باد و بول و غایط و ضراط بسته شود و شکم منتفخ شود و درد کند و آواز کند و سستی پیدا آید
و دیگر آزار باد فاسد حادث گردند و آنکه از نگهداشتن غایط حادث گردد از ان شکم منتفخ گردد و درد و آواز کند و در مقعد چنان درد پیدا آید
که از اثر بند مغایط بسته گردد و آروغ بسیار پیدا آید چون این نوع سخت غالب شود غایط از راه دهن مریض بیرون آید آنکه از نگاهداشتن بول
حادث شود از ان در مثانه و عضو درد شود چنانکه از ان تمام اندام مریض بلرزد و سوزاک بول و انتفاخ و در محل عانه و درد حادث شود و آنکه از نگهداشتن
فاژه حادث شود از ان زحمت منان و انبجه پیدا آید و رگهای گلو سلب گردند و زحمتهای چشم و سر و بینی و گوش و دهن که از غلبه باد حادث میشوند
پیدا آیند و آنکه از نگهداشتن اشک ماتیکه از بسیار خوشی و یا از رنج حادث گردد از ان سر گران شود و مرضهای چشم که قوی و زشت بوند پیدا آیند

فصل بست و ششم در داد و زحیر

قسم اول در علامات زحیر

... و زحمت دل و تا آرزوی طعام نیز حادث گردند و آنکه از نگهداشتن عطسه شود از ان جنبان شدن اندامها بالقوه و ... حادث گردد و قوت حواس
کم گردد و آروغ حادث شود از ان گلو و دهن مریض پلید گندیده و درد کند و شکم آواز کند و دیگر آثار فساد باد پیدا کند و آنکه از نگهداشتن قی حادث شود
از ان در اندام مریض خارش و ... از گزیدن زنبوران حادث شوند و تا آرزوی طعام و ... روگ و ... روگ و تپ و ... و زحمت ...
... آب ... نیز حادث شوند و آنکه از نگهداشتن آب منی حادث شود از ان درد مثانه و مقعد و ... و آماس پیدا آید و بول بسته شود و سنگ مثانه
حادث گردد و آنکه از کشیدن گرسنگی حادث شود از ان دهن و گلو خشک شوند و شنوایی کم گردد و دل درد کند و آنکه از حبس نفس پیدا آید از ان مرض دل
که آنرا هردی روگ گویند و بیهوشی حادث گردد و گاه باشد که گوله نیز پیدا آید و آنکه از نگهداشتن خواب پیدا آید خمیازه بسیار آید و اندام درد کند و چشم
گران شوند و اگر این نوع غالب شود ... پیدا آید و آنکه از خوردن اشیای تیز و تلخ و درشت پیدا آید بطریق حدوثش آنست که از خوردن اشیای مذکور باد
در شکم فاسد گشته مجرای بول و غایط و ضراط و اشک و ... بسته ساخته و غایط را خشک ساخته زحمت مذکور پیدا آرد و ازین در مثانه و دل درد پیدا شود
و در پهلو ... تا پاک ... تشنگی و بیهوشی و تپ و قی و ... و منهای سر نیز پیدا آیند تا آب ... سایل گردد و بول و غایط و ضراط بدشواری بیرون آیند
و شنوایی کم گردد و دل را بیقراری پیدا آید و دیگر آثار فساد حادث گردند چون در مرض اداورت مریض لاغر بود و تشنگی بسیار باشد و گونه مریض متغیر گردد و ...
باشد و غایط از راه دهن بیرون آید مریض ... باشد والله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بجهت دفع زحمت
مذکور هر نوع که باشد علاجی بکنند که باد فاسد را باصلاح آورده ... آن روان گردانند و زحمت مذکور که از نگهداشتن ضراط حادث شود و نیز بجهت
دفع آن روغن بخورانند و بر اندام بمالند تا مریض چرب گردد آنگاه ... پس حقنه استعمال ... بکار برند صحت یابد نوع دیگر ... و ترنج ...
و انگور و ... نمک ... مساوی بستانند و ... کنند و گرم کرده بر شکم ... صحت شود و اگر از نگاهداشتن غایط پیدا شود بجهت دفع آن
علاجهائیکه برای دفع زحمت ... گفته خواهد شد بکار برند و آنکه از نگاهداشتن بول حادث شده ... نمک ... دانه الاچی در شراب ... شیر ماده گاو
انداخته مریض را بنوشانند ... دفع شود نوع دیگر ... آب ... تا ... مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر ...
... پوست ... بادرنگ ... آب آنرا آس کرده ... انداخته باشند مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر ...
... ستده و با آب آس کرده ... مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر خار خسک ...
... کوب کرده در شیر ماده گاو انداخته بجوشانند ... مریض را خورانند صحت یابد و بجهت دفع این نوع
علاجهائیکه برای دفع سنگ مثانه گفته خواهد شد بکار برند و اگر از سبب نگاهداشتن اشک پیدا شود برای دفع آن نیز روغن بر اندام مالیده تا آتش برسانند
و مریض را دیگر ... اشک بسیار از چشم جاری گردد و اگر اشک جاری نشود باید که داروی تیز در چشم ... باید که تدبیری دیگر کنند
تا اشک از چشم بیرون آید و اگر از نگاهداشتن عطسه حادث شود ... مریض بجکانند و یا تدبیری دیگر کنند و اگر از سبب نگاهداشتن آروغ حادث
شود بجهت دفع آن ... که آنرا در بوم آشنیه گویند بکار برند و کیفیت ... گفته خواهد شد نوع دیگر ... ترنج نمک
سنگ انداخته مریض را بخورانند صحت شود و اگر از نگاهداشتن قی حادث شود باید که ... روغن ... برانداز مریض بمالند
... کنانند صحت شود و اگر از نگاهداشتن منی حادث گردد مریض را بفرمایند تا جماع بسیار کند و اگر از کشیدن گرسنگی حادث گردد طعام اندک
که گرم و چرب باشد مریض را بخورانند صحت یابد و اگر از کشیدن تشنگی حادث گردد ... آب ... غلیظ باشد
... بنوشانند و ... اگر از نگاهداشتن نفس حادث شود شوربای گوشت و برنج پخته بخورانند و اگر از دفع کردن خواب
پیدا آید شیر ماده گاو ... مریض را بنوشانند و افسانها ... بشنوانند تا بخسبد و صحت یابد و آنکه از ... از خوردن اشیای زحمت
... باشد پیدا آید ... نمک ... روغن ... بر اندام مریض بمالند و گرمی آتش برسانند آنگاه روغن مسهل بنوشانند و اسهال کنانند

مریض را صحت شود **نوع دیگر** نسوت و بیخ دانتی هر دو را متساوی گرفته با سرکه تهنک آس کرده مریض را بنوشانند ازین صحت یابد **نوع دیگر** دیودار و تربد مکو و تهه و تج و بلیله و بهکر موول و ملک هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده در آب که هشت چند آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند جوش بستانند و بجامد آبیخته مریض را خورانند هیچ صحت یابد **نوع دیگر** سجیق ترو جوش ازان ترب خشک و کدهیرنه و بیخ بیلد بجیر و باول و کهاره و ارنی و سونا و کروالیه هر همه متساوی ستده و در روغن گاو بریزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار مریض را خورانند هم ازین ادا و ریت هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** تج و اتیس و کوتهه و جواکهار و بلیله و پیل و راز و نسوت هر همه متساوی گرفته آس کرده در آب انداخته مریض را بخورانند صحت شود **نوع دیگر** مینپهل تخم کدوی تلخ و پلیل و راز و سرو و کتائی هر همه متساوی ستده آس کنند و در ماشوره انداخته در مقعد در آورده نفت زنند تا دارو درون برود صحت یابد **نوع دیگر** بیخ کدوی تلخ و مینپهل و تیس و تج و حنظل و کوتهه و چیتره هر همه متساوی ستده آس کرده در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد **الکون** از طب سکسین گفته می آید انگوزه یک حصه کوتهه دو حصه تج سه حصه و ساجی چهار حصه نمک پنج حصه بستانند همه را یک آس کرده با شراب آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد **نوع دیگر** سجیق انگوزه و نمک سنگ با شهد یکجا کرده گرم کنند و بمقدار انگشت ازان فتیله سازند و با روغن گاو چرب کنند و در مقعد مریض در آرند ازین غایطیکه محتبس شده باشد برآید و زحمت مذکور دفع گردد **نوع دیگر** مینپهل و پیپل و راز و کوتهه و تج و سرشف زرد و جواکهار هر همه متساوی ستده آس کنند و با قند کهنه آمیخته بمقدار یک انگشت فتیله سازند و در مقعد مریض در آرند صحت یابد این فتیله را بهلی گویند **نوع دیگر** سجیق نسوت ده ازده درم تخم پلیل و راز سه درم یکجا کرده بدارند و پیش از طعام بمقدار مریض را بخورانند ازین ادا و ریت که از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد و این نارا چ چورن گویند **نوع دیگر** سنبهی و فلفلین و پیپلامول و نسوت و دانتی و چیتره هر همه را متساوی ستده آس کرده با قند آمیخته مریض را بخورانند ازین ادا و ریت و آماس و گوله و پیه و پنلروگ دفع شود و گرسنگی و زور افزاید و رنگ اندام روشن گردد **نوع دیگر** گل بهی و پوست بیخ کریج و سرشف زرد هر سه را متساوی ستده با بول بقر بسایند و گرم کرده بر شکم مریض ضماد کنند صحت یابد والله اعلم

فصل بیست و نهم در نفخ شکم که آن را اناه گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول** در علامات زحمت مذکور بدانکه چون خلط روده و غایط بتدریج مجتمع شوند و یا باد که فاسد گشته است بپیوندد و سبب آن غایط بر عادت قدیم بیابیچه برون می افتاد برون نیفتد شکم منتفخ گردد و اگر زحمت مذکور از اجتماع خلط روده باشد تشنگی و سرفه پیدا آید و درد و سوزش در محل خلط روده و درد پیدا آید و اندام و سینه گران گردد و آروغ نیاید اگر زحمت مذکور از سبب اجتماع غایط باشد کمر و پشت درد کند و غایط و بول سخت محتبس گردد و بیهوشی شود و دمه و علامات البیک که در فصل آن گذشته است پیدا شوند اگر این نوع با غلبه بود غایط از راه دهن برون افتد **قسم دوم** در علاج زحمت مذکور بدانکه اگر زحمت مذکور از اجتماع خلط روده باشد داروهای گرسنگی و علاجهائیکه برای دفع بسوچکا گفته شده اند بکار برند **نوع دیگر** نسوت و بلیله و بهکر موول هر سه را متساوی ستده با شیر تر آس کرده غلوله ها بندند بقدر زور مریض با بول بقر بخورانند تا اسهال شود صحت یابد **نوع دیگر** مینپهل و پیپل و راز و کوتهه و تج و سرشف زرد هر همه متساوی گرفته آس کرده با قند و پیه آمیخته ازین فتیله بمقدار یک انگشت راست کنند و در مقعد مریض در آرند ازین زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** دود خانه و نمک بر یا سجیق ستاده و فلفلین در قند جمله با دو بول بقر آمیخته بمقدار یک انگشت فتیله سازند و در مقعد مریض در آرند زحمت اناه دفع شود **نوع دیگر** تج و بلیله و چیتره و جواکهار و پیپل و راز و تیس و کوتهه جمله را متساوی گرفته آس کرده با آب بخورانند ازین زحمت مذکور اگر چه قوی باشد دفع شود این را سیجاد چورن گویند **نوع دیگر** انگوزه و بریان یک حصه بچه دو حصه نمک بریا سه حصه سنبهی چهار حصه پنج حصه بلیله شش حصه بهکر موول هفت حصه کوتهه هشت حصه جمله را بستانند و با یک آس کرده با آب گرم مریض را بنوشانند ازین زحمت اناه و پیه ادا و ریت و بدهضمی و بسوچکا دفع گردند این را هنگواد چورن گویند **نوع دیگر** انگوزه یک درم و بیخ دو درم و کوتهه چهار درم و ساجی هفت درم بر نگ شانزده درم بستانند و آس کرده با آب گرم بمقداری روزینه بنوشانند ازین زحمت مذکور

نازل گردد **نوع دیگر** تنج و بابیه و بیسته و جو اکهار و بیل را بازو تمیس و کوتهه سر همه را تسا گرفته آس کرده مقداری با آب گرم مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور دفع شود و این را سحاد چورن گویند **اکنون** چندرس بجهت دفع زحمت مذکور از طب هندی نوشته می آید سیماب پاک کرده یک حصه و بیل گر و نیک حصه سهاگه یک حصه و گندهک یک حصه بیل مانند دو حصه زرسندهی دو حصه بقدر احتیاج با هر جهتال که پوست آن دور کرده باشد بستانند و از این جمله گندهک و سیماب را اول کجلی کنند و باقی دارو ها را آس کرده و سیماب را آمیخته با کجلی مذکور بیامیزند و بر قدر قوت مریض مقدار دو حبه یا سه حبه خوردن دهند تا اسهال شود و از این زحمت ادا و پیت ماناه دفع گردد و شکم صاف شود و این را بهندی ناراج رس گویند **نوع دیگر** شنگرف و سهاگه و سندهی و بیل و از از هر یک ده درم چوک و امبتال هر یک دوازده درم بستانند و جمله را باریک آس کنند با شیر ماده گاو آمیخته در شرابه تو اندازند و بپزند تا آنکه غلیظ شود آنگاه در کهرل انداخته سحق کرده نگاه دارند و بر قدر قوت مریض مقدار یک حبه یا دو حبه خوردن دهند از این زحمت مذکور و ادا و پیت و گوله و بهیه جاپند هر دفع شود و این را سحبا بهیدی رس گویند والله اعلم بالصواب

فصل سی ام در زحمت گوله و آن مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور

بدانکه از فساد اخلاط گرهی مثل بندق در شکم حادث گردد آن را بهندی گوله گویند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم از غلبه هر سه خلط پنجم از غلبه خون حادث گردد چهار نوع اول هم مردان را حادث شود و هم زنان را نوع پنجم مخصوص به زنان است چه بول اطبا مر زنان را حادث شود و بعضی گویند که از خون حیض پیدا می آید مخصوص بر زنان است و گوله از خونی دیگر حادث می گردد آن هم مر زنان را باشد و هم مردان را محل گوله پنج است یکی سینه دوم ناف سوم مثانه چهارم هر دو پهلو و علامات آن آنست که آروغ بسیار آید و غایط بسته آید و گرسنگی کم شود و طعام هضم نگردد و رغبت بر طعام نباشد اگر مریض چیزی نخورده باشد چنان داند که شکمش از طعام پر است و شکم منتفخ گردد و [illegible] پیدا آید و آن علامات قبل حدوث مرض مذکور با غلبه باد باشد و بعد حدوثش غالب شود و گوله بادی از خوردن اشیا خشک و نگاه داشتن بول یا غایط یا [illegible] و از کثرت [illegible] یا فاقه کردن و از رسیدن زخم و [illegible] قوتی و از اندک ماندن غایط و شکم بواسطه اسهال [illegible] حادث گردد و علامتش آنست که [illegible] از مقداری بقدری از شکلی بشکلی گردنده باشد و گاهی در پهلو و گاهی در ناف و گاهی در سینه و گاهی در مثانه و گاهی خورد و گاهی بزرگ و گاهی گرد باشد و گاهی طویل باشد و بسیار و گاهی باد در اندک و غایط [illegible] بیرون شوند و [illegible] خشک گردد و رنگ اندام سیاه [illegible] شود و تپ لرزه و درد پهلو سینه و شکم و دوش پیدا آید و این نوع بعد هضم شدن طعام غالب کند و بعد خوردن طعام [illegible] و گوله که از غلبه تلخه باشد از خوردن اشیای ترش یا گرم یا [illegible] هضم و از خوردن اشیا [illegible] و از خوردن اشیای تیز چنانچه [illegible] و از مداومت نوشیدن شراب بسیار خوردن گرمی آتش یا آفتاب [illegible] کردن و آنکه از فاسد گشتن خون حادث گردد و علامتش آنست که تپ تا پاک و تشنگی و بسیار خوی بسیار آید و رنگ تن زرد گردد [illegible] درد بسیار باشد و مریض محل مساس تحمل کردن نتواند و گوله بلغمی از خوردن اشیای سرد و چرب و دیر هضم و از بسیار نشستن و ماندن از خواب کردن در روز و از ترک [illegible] حادث گردد علامتش آنست که بلند و سخت بود و تپ لرزه پیدا شود و مریض چنان داند که [illegible] سایل گردد و رغبت بر طعام نباشد و اندامش گران گردد [illegible] پیدا آید و در این نوع اندک درد بود و گوله خونی طریق حدوثش آنست که چون زن [illegible] حملش ساقط شده باشد و در مدت نفاس فاقه کند یا اشیای خشک خوردن یا بول و غایط را نگاه دارد یا بجهت احتباس خون نفاس [illegible] شود یا اشیای دیگر که مضر اند ترکیب کرده باد و گشته خون نفاس را مجتمع گردانیده گوله سازد علامتش آنست که [illegible] و دیگر نشانهای گوله تلخه پیدا آید و آثار حمل که مر زن حامله را پیدا شوند در این نیز پیدا گردد لیکن چون جنین در شکم مادر جنبد عضوی از اعضا می جنبد [illegible] گوله که تمامی می جنبد و از جهت رفع این نوع علاج بعد نهم ماه باید کرد چنانچه گوله از غلبه آنکه اخلاط باشد و هر سه خلط حادث شود همچنین از غلبه دو خلط حادث شود چنان از غلبه دو خلط پیدا آید علامات آن دو خلط که از آن حادث شده باشد ظاهر گردد **سوال** چون مرض گوله از دو خلط نیز حادث شود

باید که انواع گوله هشت باشند پنج آنکه ذکر آن گذشته است ششم آنکه از باد و تلخه حادث شود هفتم آنکه از غلبه باد و بلغم هشتم آنکه از تلخه و بلغم حادث گردد پس چرا
انواع گوله را پنج نوع اعتبار کرده اند جواب گوله از دو خلط یا سه می آید دران علامات دو خلط مذکور که در حالت انفراد باشد پیدا آید و در حالت
اجتماع امری زاید پیدا نمی شود و بنابران اقسام اجتماع دو خلط را علاحده اعتبار نکرده اند و در هر مرضی که اقسام اجتماع دو خلط اعتبار نکرده اند هم برین معنی
مبنی است و چون گوله بتدریج بزرگ شود و تمام شکم را در گیرد و رگهای آن را پیچیده و متخلل ساخته باشد و مریض لاغر بود و رغبت بطعام نبود و از دست و پا سایل
گردد و تب و تشنگی و قی و سرفه شود و قی آید بعلاج به نگردد و اگر درین مرض مریض را در مرتبه ابتدا حادث شود و قی آید و دست و پا و سینه و ناف بیاماسد
و نیز بار دیگر به نگردد و اگر درین مرض درد و سهول و تشنگی و آرزوی طعام حادث گردد و گوله مخفی بود و مریض لاغر بود نیز به نگردد قسم دوم در علاج رحمت
مذکور بدانکه چون رحمت مذکور از غلبه باد باشد اگر مریض چرب باشد باید که روغن مسهل خورانیده اسهال کنانند اگر مریض چرب نباشد اولا او را
روغن خورانیده و روغن بر اندامش ملا کرده چرب گردانند آنگاه روغن مسهل خورانیده اسهال کنانند و روغن کنجد و روغن ماده گاو و بسا و مغز استخوان
حیوانات آبی و آنکه در کرانه آب نشیند با بستانند و با حقنه یا کرده بزنند و بدان حقنه ابناس کنند و مریض را حقنه زدن نیز در کار بندند نوع دیگر چتره و
سندی و فلفل و فلفلمول و نمک سنگ و دانه الایچی و جاب و دانه انار و اجوده و پلمول و زیره و مرهی و کشنیز هر یک مساوی ستاده با آب سحق کنند و در روغن ماده گاو که
چهار چندان آن باشد بیندازند و آب جغرات و سرکه و جوش کنار و جوش ترب خشک که مرکب اقسام باشد نیز بیندازند و روغن را بپزند چون پخته
شود نگاه دارند و بمقدار رود مریض را بنوشانند ازین گوله بادی و درد شکم و نقصان گرسنگی رفع شود نوع دیگر انگرد و نمک سنچل و زیره و نمک بید یا
و دانه انار و جوانی و پپلامول و فلفل و کشنیز و البیت و جواکهار و چتره و کچور و برنج و دانه الایچی و تلسی هر یک مساوی ستده با آب سحق کرده در روغن
ماده گاو که چهار چندان باشد بیندازند و چهار چند از روغن جغرات ماده گاو نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند بمقدار مریض را بنوشانند در
ازین گوله بادی و درد شکم و نفخ آن دفع گردد نوع دیگر جغرات و سرکه و جوش مناک و جوش کلتی از هر یک یک ادا بستانند و در یک آثار
روغن ماده گاو بیندازند و نمک سیاه و ساجی و دیودار و نمک سنگ از هر یک در یک گرفته سحق تر ساخته نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود مریض را بخورانند
ازین گوله بادی دفع گردد و گرسنگی افزاید و اگر رحمت مذکور از غلبه تلخه باشد مریض اگر چرب بود بنها و گرنه روغن خورانیده و بر اندامش مالیده چرب
گردانند آنگاه روغن که آن را بجوش سحیق کاکولیا و کن نیز بپزند باشند خورانیده اسهال کنانند و حقنه بروغن بر روغن و بسا از ان حیوانات دشتی که
سبب تیز شکانته دارند بکنند نوع دیگر بجوش تن بنجول و سحیق تر از آن جیونی کن بروغن گاو پزیده بخورانند. نوع دیگر بجوش تن بنجول
به سحیق تر از آن نکرده یا کن روغن بپزند و مریض را بخورانند ازین گوله که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بجوش و سحیق تر انبالا و کن روغن بپزند و مریض
را بخورانند ازین گوله که از تلخه باشد دفع شود اگر گوله از غلبه بلغم باشد مریض را بار ها باید که دافع بلغم باشد قی کنند و روغن بخورانند و روغن را بر
اندامش ملا کنند و داروهای مسهل که تیز باشد داده اسهال کنانند و حقنه بروغن کنجد و مغز استخوان حیوانات دشتی بکنند و بجوش ادکسه یا کن و سحیق تر
داروهایی که گرسنگی را زیادت گرداند چنانچه سنبهی و پلپل و دانه جز آن روغن بپزند و مریض را بخورانند ازین گوله بلغمی دفع شود نوع دیگر روغن را
به تیز آبی که آن را از خاکستر چکانیده باشند و بیامیزند و بهاییه ذکر آن در متن گذشته است به سحیق تر از آن دار و ها که گرسنگی افزاید بپزند و مریض را
بخورانند ازین گوله بلغمی دفع شود و اگر گوله از خون نفاس حادث شود و تیز آبی که آن را از خاکستر درخت ها چکانیده باشند در روغن گاو بپزند و مریض را
بخورانند و حقنه اندیست بدان نیز بکار برند داروهایی که تیز و گرم باشند مریض را بخورانند تا گوله گداخته شده خون گشته بیرون افتد بعده علاجی که
از جهت خون استحاضه میکنند بدان نیز گفته خواهد شد بکار برده خون را از رحم باز دارند و از جهت دفع این نوع علاجها یکه دافع گوله تلخه اند نیز بکار برند
و اگر گوله از غلبه هر سه خلط باشد از جهت دفع آن علاجها که گوله بادی و گوله بلغمی و آنکه از تلخه حادث شود بکار برند و روغنهایی که بجهت دفع آن در رد گ
گفته شده اند برای دفع این مرض نیز بکار بندد نوع دیگر پیپل و پپلامول و جاب و چیتره و نمک سنگ هر یک مساوی ستده سحق کرده مریض را با شراب بخورانند

ازین هر نوع گوله که باشد دفع شود نوع دیگر نمک سیاه و دانه انار و نمک سنگ و جیره و وی سنبه و زیره و انگوزه و نمک سونچل و چوک و اهاره و اهلبیت و کوته و تیر بک
هر یک را متساوی ستده آس کنند لیکن انگوزه را در روغن ماده گاو اندازند و بریان کنند مذکور شیره ترنج و جهاچین از روغن جغرات نیز اندازند و بپزند چون پخته شود
نگاه دارند و روز که سنگ مریض بود بقدر یک تولچه بنوشانند ازین گوله و علت سنبو و سول دفع شود نوع دیگر سنبه فلفلین و دانه انار و تیر بک
جوانی و جاب و نمک ... و آنار دانه و اهلبیت و زیره و اجمود هر یک متساوی ستده و با آب آس کرده در روغن ماده گاو که جهاچین آن باشد بیندازند شیره
نیموی ... ترب ... و جغرات ... شیره ترب کهرلی بمقدار روغن مذکور باشد نیز اندازند چون پخته شود روز که سنگ مریض دیده بمقداری
بنوشانند ازین گوله و سنگ ... و رطوبت ... و قولنج ... و نقصان گرسنگی و سول و علتهای بادی دفع گردد
نوع دیگر ساق کنجد و ساق ... و ساق ... شمشیر و ساق ... ترب ... سوخته خاکستر آن را آب ... گرفته و بعد القرش ... و بزش و خر
و بیل و گاومیش انداخته نیز آب ... انداخته و کوته و نمک ... و سنبه و فلفلین و برنگ و اجمود و نمک برابر آس کرده با
نیز آب مذکور ... بریان کنند و ... بعد پخته شدن فرود آرند مریض را با جغرات یا با شراب یا با روغن یا ... یا آب گرم با جوش کلتهی بنوشانند
ازین گوله بادی و علتهای بادی دفع شوند نوع دیگر دانتی ... چوب ... و سنبه و فلفلین و ترپهله و جیره و نمک سنگ و اندر جو هر یک متساوی
گرفته آس کرده ... بول البقر انداخته ... مذکور در آن انداخته ... بمریض بخورانند بعد هضم شدن
دارو مریض را طعام ... بخورانند ازین گوله ... علت شکم و سینه دفع گردد و گرسنگی زیادت گردد و سنگ ... اگر گوله با درد ...
... بوقت ... متنقل بود باید که بجهت دفع آن خون بفصد باید و ... مریض گوله را شوربای جانوران که در
دشت می‌باشند با روغن ... یا کرده بنوشانند ... که مزاج باد ... پخته آشام ساخته بخورانند و جوش کلتهی که در آن ... نیز
انداخته پخته باشند نیز مفید است و برنج شالی که کهنه باشد پخته نیز بخورانند نیز مفیدست مریض را مجمل گوله برکرده آن ... گرم ... انگشت
باشد رسید کردن مفیدست اگر درین مرض غایط محتبس شود ... بیرون آید باید که آن روغن مسهل را بر اندام طلا کنند و نیز بخورانند تا اسهال شود
احتباس ضراط و غایط دفع گردد نوع دیگر نمک ... و ... مقدار انگشت فتیله سازند و در مقعد مریض در آرند صحت بود
... ازان ... روغن ... یا ماده گاو بریان کنند و مریض را بخورانند شکم بسته کشاده گردد نوع دیگر نسوت ... با آب
آس کرده مریض را بنوشانند ازین احتباس غایط و بول و ضراط ... شود نوع دیگر ... مریض را بخورانند ازین بول و غایط و ضراط ...
شود نوع دیگر نسوت و دانتی ... و نمک سیاه و ... هر یک متساوی ستده با بول البقر یا شراب یا با آب گرم یا با شیره انگور بقدر قوت مریض بمقداری
بنوشانند ازین شکم بسته کشاده گردد و اگر ... و نمک سنگ را آس کرده با بول ماده گاو یا شراب یا با آب گرم یا با شیره انگور مریض را بخورانند نیز شکم
بسته کشاده گردد نوع دیگر ... با شیر ماده گاو یا ماش پخته ... روغن ماده گاو یا با روغن کنجد مریض را بخورانند ازین احتباس غایط و بول و ضراط
دفع شود اکنون چند علاج از طب یکسین ... دفع گوله گفته می‌آید باید که مریض این مرض را افاقه کنانیدن و دارو ... گرسنگی افزا و اشیای گرم و چرب
خورانیده و ... که آن را کنی سید گویند و ... که آن را اسالون سید گویند و ... که آن را ... آسکاسید گویند و انباه و فصد رگ باسلیق ...
اگر گوله جانب پهلوی راست باشد مفصد ... کنند اگر گوله جانب چپ باشد ... جانب ... بکشایند مفیدست درین مرض از گوشت قدید و میوه
که آن ... خشک ... احتراز نماید که مضر اند علاج گوله بادی
انگوزه بریان ... و نمک سونچل و دانه انار و اهلبیت هر یک ... کرده مریض را بخورانند و بالای آن آب گرم بنوشانند ازین گوله بادی ...
و سول دفع شود نوع دیگر ... و سنبه و فلفلین و جاب و جیره و دانه الاچی و نمک سنگ و زیره و پیلمول و اجمود هر یک متساوی گرفته با آب آس کرده
در روغن بیندازند و جوش کنانند ... ترب ... ماده گاو و جغرات و شیره انار دانه که هر یک متساوی روغن مذکور باشد نیز اندازند چون پخته شود بمقداری

روزینه مریض را خوردن دهند از این نفخ شکم و کوبا و سنگرهنی و درد سر و دفره و گوله بادی و نا آرزوی طعام و سوال دل و پهلو و مثانه دفع شوند این روغن را بهندی
میکهاد کهرت گویند **علاج گوله تلخه** بحجت دفع این سعی انسوت یا جوش تریپامه مریض را بنوشانند یا انسوت را با شکر بخورانند تا اسهال شود
و شکم مریض صاف گردد بعده کمتایه با شهد یا با بیله یا تنتشه پیره انگور بخورانند مریض راحت شود **نوع دیگر** بادنجان و صندل و انگور و بهلتی و
کهیر کاکولی با غسال برنج آس کرده با شهد آمیخته مریض را بخورانند از این گوله تلخه دفع شود **نوع دیگر** انگور و آمله و جیونتی و صندل و بهاهول
و بانسه و تریپها هر همه را متساوی گرفته با آب آس کرده در روغن اندازند و بمقدار آن روغن جوش آمله و بمقدار آن نیز انداخته بپزند چون پخته شود
با شهد و شکر که چهارم حصه روغن مذکور باشد آمیخته بدارند و بمقدار روزینه مریض را بخورانند از این گوله تلخه و دیگر علتهای آن دفع شوند و این روغن را
دراجسا دکهرت گویند **علاج گوله بلغمی** بحجت دفع آن نخست بر اندام مریض بمالند داروهای که دافع ادویت اند گرم کرده بر شکم مریض نخست
کنند و گرمی آتش برسانند بعد از عود واده اسهال بکنانند و علاجی که برای دفع گوله بادی گفته شده است درکار برند **نوع دیگر** گند و بیخ بید انجیر
و کتان و شیف هر همه متساوی گرفته با آب آس کرده و گرم ساخته بخششی آن بر محل گوله ببندند چون [illegible] شده و خورد [illegible] دیگر آس کرده بمحل مذکور ببندند
همچنین بارها بکنند **نوع دیگر** جوش [illegible] شراب یکجا کرده مریض را بنوشانند نافع آید **نوع دیگر** [illegible] و سماب بیاورده انداخته مریض را
بنوشانند از این گرسنگی زیادت شود و سستی شکم و گوله و بلغم دفع شود **نوع دیگر** ببیل گرد و بیخ [illegible] و حاب و چیتره و سنتهه و جواکهار هر یکی ده ده
درم سته با آب آس کرده در یک [illegible] روغن گاو بانداز و بمقدار روغن شیر یاده گاو نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند بمقدار روزینه
معلول را خوردن دهند از این گوله بلغمی و سنگرهنی و پنڈروگ و درد سر و دفره و تپ دفع شوند این را کهرت گویند **نوع دیگر** بحجوش و هموار و سحق تر
از ان سنده و فلفلین و نمک [illegible] نمک بیاو انار دانه و روغن گاو بپزند چون پخته شود نگاه دارند مریض را بمقدار روزینه بخورانند از این گوله بلغمی دفع شود
این را هو کهاد کهرت گویند. **فایده** مریض گوله را که گوله بادی باشد گوشت دراج و [illegible] و [illegible] و کلنگ [illegible] روغن [illegible] و شالی زستانی و شیر [illegible]
مفید است و بهر مریضی که از غلبه تلخه باشد شالی زستانی و شیر یاده گاو و دودهه روغن گاو و انگور و [illegible] بهالسه و آمله و خرما و انار و شکر مفید است
و برای گوله بلغمی کلتهی و شالی زستانی و شالی [illegible] که کهنه باشد و گوشت حیوانات [illegible] و شراب [illegible] و شیر یاده گاو و روغن [illegible] مفید است **علاج**
گوله که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا هر سه خلط باشد باید که بحجت دفع گوله باد و بلغم یا از غلبه هر سه خلط باشد اول علاجی کنند که باد فاسد را
باصلاح آرد و در مجاری آن روان گرداند آنگاه بحجت دفع غلبه خلطی دیگر علاج کنند انگزه و سنده و فلفلین و [illegible] و هلیله و [illegible]
و ترکب و املبیت و دانه انار و بهکر مول و کشنیز و زیره و چیتره و بیخ و جواکهار و ساجی و نمک [illegible] سنچل و حاب هر یک متساوی گرفته باریک آس کنند
و بجامه بیخته بدارند مریض را با طعام آمیخته بخورانند یا پیش از طعام با شراب یا با آب گرم بنوشانند از این گوله بادی و بلغمی و درد پهلو و دل و مثانه و نفخ
شکم و سوزاک بول [illegible] و سنگرهنی و [illegible] ناآرزوی طعام و گرسنگی سینه و [illegible] دفع شوند اگر این معجون را
با شیره [illegible] بدهند [illegible] از ان مریض را روزینه بخورانند بسیار فایده رساند این را **هنگوادی چورن** گویند **نوع دیگر** انگزه بریان و پیپل
و کشنیز و چیتره و بیخ و حاب و [illegible] و کچور و ترکب و نمک [illegible] نمک سنچل و نمک [illegible] و فلفلین و جواکهار و ساجی و انار دانه و بهکر مول و هلیله
املبیت هر یک [illegible] هر همه متساوی باشند و باریک آس کنند و هفت تسقیه به شیره [illegible] و هفت تسقیه به شیره ترنج داده نگاه دارند بمقدار روزینه
با آب گرم مریض را بخورانند از این جمله انواع گوله و نفخ شکم و سنگرهنی و [illegible] و بهمان جمله علتهای شکم و سنگ مثانه و تونی [illegible]
[illegible] و [illegible] دل و [illegible] و مثانه و [illegible] و پهلو جمله دفع شوند و دیگر زحمتهای بادی و بلغمی نیز دفع
شوند این را **دوتیه هنگوادی چورن** گویند **نوع دیگر** روغن بید انجیر با شراب [illegible] که صاف باشد آمیخته مریض را بخورانند از این گوله که
از باد و بلغم باشد دفع گردد **نوع دیگر** روغن بید انجیر با شیر یاده گاو آمیخته بخورانند از این گوله که از غلبه باد و تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** [illegible]

انگزد و یک پل نمک سونچل و یک پل نمک سانگ و یک پل نمک برباو یک پل ستاسی و یک پل پلپل دراز و یک پل پلپل گرد سته و باریک آس کرده
در شیر و جنبیری که صندل باشد بیندازند در آوند چرب انداخته زیر سرگین اسپ دفن کنند بعد بست و یک روز بیرون بکشند مقدار ده درم مریض را
بنوشانند از این جمله انواع گوله و بده و ورده و بیم علتهای شکم و علتیکه از خوردن زهر پیدا شده باشد دفع شوند و گرسنگی چنان افزاید اگر چوب خورد هم
هضم گردد این را جهنیر اروا سو گویند نوع دیگر نسوت دوازده درم و انگزد نه درم و نمک سانگ نمک سونچل و نمک برباو جواکهار هر یک دو دانگ
درم مجموعه پکرمول و دانتی و چیتره و ستاسی و ابیت هر یک بست و چهار درم جواین و زیره و پلپل گرد و کشنیز و اسپند و زیره سیاه و اجمود هر یک
شش درم پوست هلیله و برنگ و انار دان نیز هر یک بست و چهار درم بستانند جمله را باریک آس کرده با آب ترنج سحیق کرده مقدار دو یا سه درم
غلوله بندند و بقدر قوت و گرسنگی معلول را یک غلوله یا با شراب یا با روغن تیه یا با آب گرم خوردن دهند از این جمله انواع گوله و کوبائیر و مرض دل
و سنگ مثانه و کرم شکم دفع گردند این را اگر با بول ماده گاو بخورانند گوله بلغمی دفع شود و اگر با شیر بخورانند گوله که از تلخه بود و اگر با شراب بخورانند گوله که از غلبه
باد و بلغم باشد زائل شود و اگر با جوش ترپهله و بول بقر بخورانند گوله که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود اگر با شیر اشتر بخورانند گوله که زنان را
از فساد خون و نفاس شود از بیخ دور گردد این را کنکاین کتاله گویند نوع دیگر انگزد بریان و ستاسی و فلفلین و کشنیز و اجمود و زیره و انار دان
و ترنک و پاڑہی و چیتره و جاب و نمک سانگ نمک برباو نمک سونچل و جواکهار و ساجی و پپلمول و ابیت و کچور و پکرمول و هوبیر و زیره و هلیله هر را
تساوی سته و باریک آس کرده هفت تسقیه با شیره ترنج داده غلوله ها مقدار دو و نیم درم بندند وقت صبح معلول را یک غلوله با دوغ یا با شراب
یا با آب گرم بخورانند از این گوله و جمله علتهای باد و دمه و سرفه و بیدهای و مرض دل و درد پهلو و شکم و مثانه و نفخ شکم و سوزاک بول و پیهه و کوبائیر و روگ
و تونی و پرتونی دفع شوند این را هنکوادیتاک گویند نوع دیگر سحیق تج دو حصه پیپلاک سه حصه و نمک برباش حصه و ستاسی چهار حصه و انگزد
بریان یکحصه کوفته هشت حصه چیتره هفت حصه اجمود پنج حصه سته با شراب و یا با سرکه سنبکی یا با آب گرم مریض را بخورانند از این جمله انواع گوله و
انتفاخ شکم و سرفه و سنگ مثانه دفع شود و گرسنگی افزاید این را اسپاچورن گویند نوع دیگر نمک سانگ نمک سونچل و نمک برباو هوبیر و تلیسفر و
اجمود و تج و انگزد و پاڑہی و سیاه دانه و کچور و زیره سپید و کشنیز و تنبرو و ستاسی و ساجی و جواکهار و پکرمول و دانه انار و ترنک و بهارنگی و برنگ و
ستاور و ابیت و سونف و پلپل گرد و چبیل و پلپل دراز و پپلمول و جاب و چیتره و سندهی و دانتی و بیخ حنظل و جواین و دیودار هر همه را تساوی
سته آس کنند با شیره ترنج چند تسقیه دهند و بدارند و با آب گرم یا با شراب کهنه یا با دوغ یا با جوش کنار یا با آب جغرات یا با آشام برنج یا با روغن
گاو و یا با شیره یا آلی که آنرا انفاکسته چکانیده و سته باشند و یا با شیره دانهای انار وقت صبح نهار بخورانند از این سول دل و درد پهلو و درد کمر و درد جگر و
پیهه و جمیع انواع گوله و کوبائیر و زحمت دل و سوزاک بول و نفخ شکم و با چروگ و نا آرزوی طعام و دمه و سرفه دفع شوند و گرسنگی افزاید چنانچه اگر چیزی
دیر هضم بخورد در بروقتی هضم گردد **علاج گوله که از فساد خون و نفاس پیدا آید** باید که بسبب دفع این نوع روغن بر اندام مریض طلا
کنند و نیز روغن مریض مذکور را بخورانند تا چرب شود آنگاه مسهل و روغن خورانیده اسهال کنانند نوع دیگر شاخ کنجد را با بیخ و برگ سته و با
آب جوشانیده و بجا منتقته بستانند و سحیق سونف و پوست کریخ و دیودار و بهارنگی و پلپل دراز در جوش مذکور انداخته مریض را بخورانند از این گوله
جواسپی دفع شود نوع دیگر ساق کنجد را با بیخ و برگ با آب بجوشانند و در جوش سحیق انگزد که آنرا بریان کرده باشند سندهی و فلفلین و بهارنگی و
تند هر همه تساوی بود انداخته از این دارو گوله خونی را از بیخ بر کنند و خون حیض را که بسته باشد روان گردانند نوع دیگر گلی که آنرا سندهی گویند
و اتیل و نیلوفر قسمی و ملتی هر همه را تساوی سته بجوشانند و جوش را در روغن ماده گاو بیندازند و سحیق ترازان چوبی کن نیز بیندازند و بپزند چون پخته
شود مقداری روغن معلول را بخورانند و هند از این گوله که از تلخه باشد و گوله که از خون بود و تا پاک و رکتپت و تشنگی و تپ عرقی و مرض اندام نهانی
زنان دفع شود و این را [illegible] کلهارک گهرت گویند علاجیکه برای دفع رکتپت و تفصیل آن گفته شده است در دفع این نوع گوله بسیار فایده ها

افیون چند روز از طبیب رسیدن تا گرفتن برای دفع مرض گولا گفته می‌شود سیماب کشته و مس کشته و طلق کشته و گندهک صاف کرده و سونامکهی صاف کرده جواکهار
هر یکی را مساوی گرفته و یکجا کرده در کهرل انداخته با شیرهٔ چیته بلکه سحیق کنند و چند تسقیه دهند و بعد خشک شدن آن آس کرده بدارند و مریض این مرض را
سه سرخ با پان چیبه بابرگ تنبول خوردن دهند از این گولهٔ بادی دفع شود و این را نساهیا درس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک
پاک نموده و مس کشته بستانند و سیماب با گندهک یکجا کنند بعده مس با آن بیامیزند آنگاه بجوش ساکون که آن را بانج و برگ و پوست در بار گرفته
جوش کرده جوشانیده باشند [illegible] سحیق کنند و چند تسقیه دهند بعد آن با جوش [illegible] نیز سحیق کنند و چند تسقیه دهند آنگاه [illegible] انداخته
مهر کنند و کوکی که [illegible] از طول و عرض [illegible] باشد [illegible] و در آن مقدار [illegible] فراز کنند و در آن [illegible] مذکور نهند و بالای آن
دیگر [illegible] داده [illegible] مذکور کشیده باز بجوش ساکون و [illegible] تسقیه دهند و [illegible] انداخته [illegible]
همچنین چهار کرت دیگر تسقیه جوش مذکور [illegible] داده و [illegible] بیرون آورده سحیق [illegible] نگاه دارند و مقدار [illegible] مریض را
با روغن گاو [illegible] بالای آن جوش [illegible] از این گولهٔ که از غلبهٔ بلغم باشد دفع گردد و این را [illegible] گویند نوع دیگر
گندهک [illegible] و سونامکهی [illegible] کشته و سیماب کشته هر یکی را مساوی [illegible] آس کنند و با جوش [illegible] سحیق کنند [illegible] تسقیه دهند و یک روز
از شیر [illegible] داده [illegible] چون مرتب شود نگاه دارند و [illegible] مقدار [illegible] از این گولهٔ [illegible] دفع شود و این را [illegible]

[illegible] گویند **فصل سی و نهم در رحمت دل** که آن را بهندی [illegible] گویند و [illegible] قسم است **قسم اول در علامت رحمت مذکور**
بدانکه [illegible] اشیایی که [illegible] پیدا آرند و از خوردن طعام گرم و از خوردن اشیایی که دیر هضم یا تلخ یا ترش [illegible] خوردن و در حالت
[illegible] گردن [illegible] با آواز بلند [illegible] و از نگاه داشتن بول [illegible] و از رسیدن زخم و از اندیشه و فکر کردن [illegible] تمام [illegible]
[illegible] باشد [illegible] در دل [illegible] طعام را فاسد گردانیده رحمت مذکور را پیدا آرد و این بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه
از غلبهٔ تلخه سوم آنکه از غلبهٔ بلغم [illegible] آنکه از غلبهٔ سه خلط باشد پنجم آنکه از غلبهٔ کرم باشد اما رحمت مذکور که از غلبهٔ باد باشد علامتش آنست
که در دل چنان درد پیدا آید گویا که [illegible] می‌کنند [illegible] رحمت مذکور که از غلبهٔ تلخه باشد علامتش آنست
که تشنگی و [illegible] و آروغ [illegible] و در دل چنان درد شود گویا که آن را می‌سوزند و دهن خشک گردد و رحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم
باشد علامتش آنست که دل [illegible] گران [illegible] گردد [illegible] آرزوی طعام و نقصان گرسنگی پیدا آید و مزهٔ دهن شیرین
گردد و رحمت مذکور که از غلبهٔ سه خلط باشد [illegible] پیدا آیند این نوع لادوا است و رحمت مذکور که از کرم باشد علامت
آنست که [illegible] دل [illegible] شود [illegible] افتد [illegible] سیاه گردند و دهن
خشک شود [illegible] نظر مریض [illegible] تاریکی آید و آثار رحمت دل که سبب آمدن آن رحمت مذکور دوا پذیر نبود آنست که [illegible]
[illegible] اگر رحمت مذکور از کرم بود [illegible] آثار رحمت کرم که در فصلش گفته شده اند پیدا آیند نیز دوا پذیر نبود **قسم دوم**
در علاج رحمت مذکور بدانکه اگر رحمت مذکور از غلبهٔ باد باشد باید که جوش [illegible] که دران نمک [illegible] روغن انداخته باشند [illegible] کرده
[illegible] تمام مریض [illegible] شود و شکمش صاف گردد [illegible] و نمک [illegible] جواکهار و نمک سنچل [illegible]
[illegible] مساوی [illegible] گرم [illegible] بخورانند صحت یابد [illegible] مریض [illegible]
با روغن ماده گاو [illegible] گوشت جانوران دشتی [illegible] دفع این نوع [illegible] باشند [illegible]
نیز کنند اگر رحمت مذکور از غلبهٔ تلخه باشد باید که جوش [illegible] مساوی گرفته باشند [illegible] انداخته مریض را [illegible]
جوشانند [illegible] کنانند [illegible] صاف شود آنگاه [illegible] مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر جوش [illegible]

فصل سی و نهم در رحمت دل [illegible]

قسم دوم در علاج رحمت [illegible]

داروها یکی برای تپ لحم گفته شده است یکی از آن مریض را بنوشانند صحت یابد باید که جهت دفع این نوع مرض اشوربای گوشت جانوران دشتی
با روغن مخلوط ساخته شکم پر کرده بنوشانند آنگاه با شهد و روغن نیا آنرا سیوق تر از آن ماهی پخته باشند حقنه کنند اگر زحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم باشد
باید که جوش تج و خم که هر دو متساوی باشند حاول را شکم پر کرده بنوشانند وقتی بکنانند تا آتش صاف گردد آنگاه جوش تربهله مریض را بنوشانند
مریض صحت یابد نوع دیگر جوش دارو ها مستاد کن که بالا گفته شده است مریض را بنوشانند صحت یابد و علاجیکه جهت دفع نوع بادی و هم
قبل آن گذشته است جهت دفع این نوع نیز بکار برند نوع دیگر سیوق بهار و نسوت که هر دو متساوی باشند در روغن گاو انداخته مریض را
بنوشانند تا اسهال شود مرض زائل گردد جهت دفع این نوع حقنه نیلا تیل بکنند و اگر زحمت مذکور از غلبهٔ دو خلط باشد از دو خلط بدانند
اگر از غلبهٔ سه خلط باشد علاج سه خلط بکنند اگر از سبب کرم باشد باید که مریض را انگبا آس کرده و برنج پخته جغرات و گوشت تا سه روز بخورانند بعد
در چهارم روز علاج مسهل طرد و اسهال بکنانند آنگاه سیوق برنگ و زیره و شکر و تخم دوانه الایچی و تج و ترج با سرکه آمیخته بخورانند از این جمله کرمها
فرو افتند و مرض مذکور برود و غذای این معلول از نان جو که آنرا با سیوق برنگ یا کرده پخته باشند بسازند اکنون چند علاج از طب یکسین
گفته می آید بیکرمول و بیله و کرنج و ترنج و کچور و لود از هر دو ست دو زیره و تج و جوانی و جواکهار و نمک سانک هر همه متساوی گرفته آس کنند با آب گرم مقداری
مریض را خوردن دهند از این زحمت دل که از غلبهٔ باد باشد دفع شود **نوع دیگر** سنکه و ملتی را با آب آس کنند و شکر در آن انداخته مریض را
بخورانند از این زحمت دل که از غلبهٔ تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** پوست درخت ارجن را باریک آس کنند و در شیر ماده گاو انداخته مریض را
بنوشانند و مریض را بخورانند زحمت دل که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** سیوق پوست ارجن با جوش پنجمول یا با جوش بریار را
یا با روغن یا شیر یا با شراب یا با شربت قند مریض را بخورانند از این زحمت دل که از تلخه باشد و تب و کاهیت و بدهنی دفع شود و قوت حاصل آید **نوع**
دیگر کسیرو سوال و ادرک و تیبه و انگهه و ملتی و برنج و نیلوفر و بیلمول هر همه متساوی سته و آس کنند و در روغن گاو باندازند و شیر ماده گاو نیز در آن انداخته
بپزند چون پخته شود به مقدار بیست روزینه معلول را با شهد بخورانند از این زحمت دل که از غلبهٔ تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** دانتن و کچور و بیار و ساتا
و سته بیلیله و بیکرمول هر همه متساوی گرفته آس کنند با بول بقر مریض را خوردن دهند از این زحمت دل که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود **نوع**
دیگر سیوق دانه الایچی خورد و بیلمول که هر دو متساوی باشند سته با روغن ماده گاو مریض را بخورانند از این زحمت دل که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود
و زحمت گوله نیز دور گردد **نوع دیگر** پوهکرمول و الایچی و صندل سفید و جوانی و سته و فلفلین و چترک و پوست بیل و کتکی و دیودار و دار بلد
بیرار و هلیله و بیلمول و نیم و تج و چرایته و سعنه و ترا سیمان و ناگیسر و ابهری و آتیس هر همه متساوی سته و باریک آس کنند با آب گرم معلول را بنوشانند
از این زحمت دل که از غلبهٔ بلغم باشد و گوله و سوال که از غلبهٔ سه خلط باشد دور شود و این را مکناب چورن گویند **نوع دیگر** برنگ و کوسته
هر دو متساوی سته و آس کنند با بول بقر مریض را خوردن دهند از این زحمت دل که از کرم باشد دور شود **نوع دیگر** سندهی و نمک سونچل و انگزد
بریان و دانه انار و املبیت جدا جدا سته و باریک آس کرده با آب گرم مریض را بنوشانند از این زحمت دل هر نوعی که باشد دفع شود **نوع دیگر**
انگزد بریان و تج و نمک بریان و سنه و کیته و بلبل دراز و بلیله و چترک و جواکهار و نمک سونچل و بهارمول هر همه متساوی گرفته باریک آس کنند
با جوش جو مریض را خوردن دهند از این زحمت دل هر نوعی که باشد و سوال دفع شود **نوع دیگر** جوش دسمول نمک جواکهار انداخته مریض را
بنوشانند از این زحمت دل و دمه و سفه و کهانسی دفع شود **نوع دیگر** بلیله و سیوق بهارمول با شهد آمیخته مریض را بخورانند از این زحمت
دل هر نوعیکه باشد و سوال و دمه و کهانسی دفع شود **نوع دیگر** بلیله و تج و ستها و بلبل دراز و سنه و کچور هر همه متساوی سته با آب
گرم مریض را بنوشانند از این زحمت دل هر نوعی که باشد دفع شود **نوع دیگر** سرون آهو را باریک برید و در آوند نو انداخته مهر کرده بسوزند و
خاکستر آن با روغن ماده گاو و یا با روغن کنجد مریض را بخورانند از این سوال و ... اگرچه قوی باشد برود **نوع دیگر** سپیده گندم و سیوق ...

درخت ارجن را با قند با پخته نانهای تنک ساز ندآنرا بعد روغن ماده گاو یا در روغن کنجد پخته مریض را بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین زحمت دل دفع گردد **نوع دیگر** بلیله پنجاه عدد که پخته باشند و نمک سونچل بست و چهار درم گرفته و سحیق تر ساخته در یک سیر چهار روغن ماده گاو بندازند و روغن را بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه مریض را بخورانند ازین زحمت دل و سرفه و دمه و گوله دفع گردند و باد در مجاری خود روان گردد و این را بهندی بلیله کهرت گویند و اگر در روغن که پخته چندان باشد پخته بپزانند از آن علت ایتنک نیز دفع گردد **نوع دیگر** آرد گندم سحیق پوست درخت ارجن ساپا بپزند و شکر بیامیزند و نانهای تنک ساخته در روغن ماده گاو بپزند باشهد خوردن دهند ازین زحمت دل اگرچه قوی باشد دفع شود **نوع دیگر** بجوش سحیق درخت ارجن روغن ماده گاو بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه مریض را بخورانند ازین زحمت دل دفع گردد این روغن را ارجن کهرت گویند والله اعلم بالصواب **فصل سی و دوم در گرفتگی سینه** که آن را آردکره گویند و این مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه از خوردن غله دیر هضم و غله خشک و گوشت پیه و پیز زیادت باشد و باد و بلغم فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و از آن سینه سخت گردد و بیاماسد و درد کند و نفس آن مریض با جوش بیاید و شکم منتفخ گردد و بول و غایط از و بفراغ نشود و نا آرزوی طعام و رسول پیدا آید والله اعلم **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه از جهت دفع این زحمت مریض را فاقه بکنانند و شیره پخته یا کهرتی و یا سهجنه و یا بهل و پیاز توم شیره و دارو یا یک را و ازین دارو ها بستانند و دران هینگ نمک سحیق انگزه بریان انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** جابت و املبیت و جواکهار و جیره و انگزه بریان هر همه مساوی ستده و باریک آس کرده در گهی و روغن کنجد انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود و از جهت دفع این زحمت سینه داغ کنند و خون کشایند و حقنه نرو بین در کار بندند والله اعلم **فصل سی و سوم در سوزاک بول** که آنرا موتر کرچه گویند مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه از زور کردن و از روان کردن اسپ و یا شتر و یا مرکوبی دیگر بسرعت و از دوانیدن آن و از خوردن ماهی و گوشت حیوانات که در کرانه آب باشند و از خوردن اشیای تیز و یا گرم و یا خشک و از مداومت نمودن با شامیدن شراب یا از بدهضمی و یا از خوردن در حالت بدهضمی خلط در مثانه فاسد گشته مجرای بول را بسته زحمت مذکور را پیدا آرد و آن هشت انواع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم از بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد پنجم آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول یا از بریده شدن آن ششم آنکه از نگاهداشتن بول هفتم آنکه از نگاهداشتن منی هشتم آنکه از سنگ مثانه حادث میگردد اما آنکه از باد فاسد باشد علامتش آنست که در بندگاه ران که متصل بعانه است و در مثانه بغایت سخت درد شود و مریض اندک اندک بول بارها کند اگر از تلخه باشد علامتش آنست که مریض بول زردگون یا خون آمیخته یا درد و سوزش بارها بکند و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که مریض بول سپید غلیظ بکند و مثانه و نیز گران گردد و بیاماسد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامات هر یکی از هر سه خلط پیدا آید این نوع لادوا ست و آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول و یا از بریده شدن حادث گردد دران سوزاک بول بادی پیدا آید این نوع سخت سخت ست و آنکه از نگاهداشتن غایط حادث گردد علامتش آنست که شکم منتفخ گردد و درد کند و بول بسته گردد از آنکه چون مردم غایط را نگاه دارند و باد بیرون نیاید و گردیده در شکم انتفاخ و درد پیدا آرد و راه بول را بسته گرداند و این سوزاک را بهندی مرچ نامند و آنکه از نگاهداشتن منی حادث شود طریق حدوثش آنست که بول با درد مخلوط با منی بیرون آید و در مثانه و نیز سخت درد شود و آنکه از سنگ مثانه خرد و بزرگ حادث شود علامت آن در فصل سنگ مثانه گفته خواهد شد این نوع را اسمری هیت گویند والله اعلم **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه علاج نوعیکه از غلبه باد باشد خار خسک و پاکهان بهید و دانتی و هبیرکتائی و بالا و ساول و سالپرن هر یک مساوی ستده و آب که هشت چندان باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند نگاه دارند و معلول را روزینه خوردن دهند ازین سوزاک بادی دفع شود **نوع دیگر** جوش انسوت و دارو های بدار کنها دکن مریض را بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** باد اروهای بدار کنها دکن روغن ماده گاو یا روغن کنجد پخته مقدار یک روزینه خوردن دهند و روغن مذکور بر اندامش بمالند و چیزی چکانند

مبین روغن حقنه بناس ... بست نیز بکنند صحت شود نوع دیگر جوش خار خسک و روغن گاو با ندازند شیر باده گاو نیز اندازند بعده تیرازان ...
حقنه ... اندازند و روغن ... بپزند چون پخته شود مریض را بخورانند ازین سوزاک بول باد دفع شود علاج نوعیکه از تلخه باشد ازین بخور ... دارویها
اندازند ... کاکولیا و ... و ... پخته دست ... بستانند بجوش ... روغن گاو بپزند ... حقنه ... بناس ...
بکنند ازین سوزاک بول که از تلخه باشد دفع شود و اگر داروهای مذکوره با شیر گاو پخته بخورانند همین فائده رسانند نوع دیگر داروها اسهال در
شیر و نیشکر یا شیره انگور یا شیره ماده گاو یا در همه چیز انداخته مریض را بنوشانند اسهال شود و صحت یابد علاج نوعی که از بلغم باشد
از داروهای ... و ... و ... و ... هر چه دست رسد جوشانیده جوش مریض را بنوشانند ازین سوزاک بلغمی کلی دافع گردد
و اگر داروهای مذکوره با آب ... کنند و بجای پخته شیر و بستانند و ... برنج پخته آشام سازند و مریض را بنوشانند همین فائده دهد اگر ...
داروهای مذکوره و روغن ماده گاو و روغن ... پخته روزینه مریض را بخورانند و بر اندامش بمالند مفید بود زحمت مذکوره دفع شود اگر زحمت مذکور از
غلبه سه خلط باشد برای دفع آن داروی سوزاک بول باد و داروی سوزاکیکه از تلخه باشد و داروی سوزاک بول بلغمی در کار برند اگر زحمت مذکور
از زخم بود علاج آن پیشتر در فصل ... گفته خواهد شد و بجهت دفع آن داروهائیکه دافع باد بوند استعمال کنند و اگر زحمت مذکور از ... منی
غالب شده باشد بجهت دفع آن روغن کنجد بر اندام مریض بمالند ... کنند و مریض را در ... نشانند و حقنه بکنند و داروها که ... باد اند نیز
استعمال کنند اگر زحمت مذکور از سنگ مثانه بود علاجیکه بجهت دفع سنگ مثانه بود پیشتر گفته خواهد شد بکار برند اگر زحمت مذکور از سبب قبض منی باشد
علاج آن در باب ... گفته شده است بکار برند اکنون چند علاج از طب ... گفته می آید گلوی و خار خسک و ... و آمله هر سه را
مساوی ستده جوکوب کرده جوشانیده مریض را جوش بخورانند ازین سوزاک بول باد دفع شود نوع دیگر ستاور و ... کانس و ... بیخ ...
و بیخ شالی و بیخ نیشکر و کسیرو ستده جوشانیده در جوش شهد و شکر انداخته مریض را بنوشانند ازین سوزاک که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر
داربلد ... و تخم الایچی و آمله هر چهار را ستده با آب ... کنند و شیره بجای پخته بستانند و با شهد و شکر مریض را بخورانند ازین سوزاک بول که از
تلخه باشد دفع شود نوع دیگر تخم خیار و داربلد و ... هر سه را مساوی ستده با غساله برنج آس کرده و شهد و شکر در آن انداخته مریض را بنوشانند
ازین سوزاکیکه از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بلیله و خار خسک و ... و ... هر سه را مساوی ستده بجوشانند و جوش ... کنند
و در آن شهد و شکر انداخته مریض را بخورانند ازین سوزاک تلخه که با خستگی ... بود و بستگی بول دفع شود نوع دیگر ستاور و بیخ کانس ... خرد
و خار خسک ... و نیشکر و آمله هر همه مساوی ستده و با آب آس کرده در روغن با ندازند و روغن را بپزند و باشد مقداری روزینه مریض را بخورانند
ازین سوزاک بول که از تلخه باشد دفع شود و این ... اول ... گویند نوع دیگر خار خسک و بیخ ... و بیخ ... اول ... نیشکر
هر همه را مساوی بستانند و جوش آن بگیرند و داروهای مذکور سحیق تر سازند و بجوش و سحیق مذکور روغن گاو بپزند و بدارند و با ... روغن با شهد
یا نکرده مریض را روزینه بخورانند ازین سوزاک بول که از تلخه باشد و سوزاک بول که از سنگ مثانه حادث گردد و سنگ مثانه نیز زائل گردد و این را
ترکنتاک ... گویند نوع دیگر الایچی خرد را باریک آس کرده با بول ... یا شراب یا باشیره کیله مریض را بخورانند ازین زحمت مذکور
که از بلغم باشد دفع شود نوع دیگر تخم ... را آس کرده با غساله برنج یا دوغ مریض را بخورانند ازین زحمت مذکور که از بلغم باشد دفع شود
نوع دیگر ... آس کرده با غساله برنج مریض را بخورانند ازین سوزاک بلغمی دفع شود نوع دیگر کشائی و ... و ... و ... و اند جو همه
مساوی گرفته جوکوب کرده جوشانیده و جوش مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو را
مقداری گرم کرده و در آن قند انداخته مریض را بنوشانند ازین سوزاک که از غلبه سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر در شراب شکر و روغن گاو
انداخته مریض را بخورانند سوزاک که از رسیدن زخم شده باشد دفع شود نوع دیگر در شیره آمله و شیره نیشکر شهد انداخته مریض را بنوشانند

ازان سوزاک که دران بول باخون آمیخته بیرون آید دفع شود نوع دیگر سلاجیت را صاف کرده باشند مریض را بخورانند ازین سوزاک که از نگاه داشتن
منی حادث شود دفع گردد نوع دیگر دانهٔ الایچی و [illegible] هر دو را یکسان گرفته آس کنند با شیر ماده گاو آمیخته و بقدر [illegible] روغن یار کرده مریض را بخورانند
ازین زحمت مذکور که از سبب [illegible] منی بود دفع شود و بسبب دفع سوزاک که از نگاه داشتن منی حادث شود اگر مریض قوی باشد [illegible] آرزو بر نسا باشد
[illegible] نکند با زنان نوع دیگر خارخسک را بجوشانند و [illegible] انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از نگاه داشتن منی غلیظ
بود دفع شود نوع دیگر [illegible] و گیوژه و تخم الایچی و [illegible] و کرنج و [illegible] و گلوی جمله را یکسان گرفته با آب آس کرده شیره را با [illegible] بستانند و
دران [illegible] کرده مریض را بنوشانند ازین سوزاک بول که از نگاه داشتن غلیظ شده باشد دفع شود اگر جوش این داروها بستانند و دران شهد
انداخته مریض را بنوشانند نیز همین فائده دهد و بسبب دفع سوزاک بول که از نگاه داشتن غلیظ شود روغن را بر وجود بمالند و [illegible] کنند و حقنه نیز بکار برند
نوع دیگر تخم خیار و [illegible] و نمک سنگ [illegible] آس کرده در سرکه [illegible] انداخته مریض را بنوشانند ازین سوزاک هر نوع که باشد دفع شود نوع
دیگر خارخسک و [illegible] و کاس و [illegible] همه را یکسان گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش بگیرند چون سرد شود دران
شهد انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور اگر چه قوی باشد [illegible] آن مریض قریب بهلاک رسیده بود و سنگ مثانه دفع شود نوع دیگر
شیره کتائی و جوش [illegible] مریض را بنوشانند ازین سوزاک هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر شیره کتائی چهار پل مریض را بنوشانند از همه سوزاک
صحت یابد نوع دیگر جوش بیخ کنگهی مریض را بنوشانند ازین جمیع انواع سوزاک بروند نوع دیگر تخم خیار [illegible] سیاه با روغن [illegible] ماده گاو
آمیخته مریض را بخورانند از همه سوزاک دفع شوند نوع دیگر [illegible] با آب [illegible] بمقدار [illegible] نمک سنگ با آن یار کرده مریض را بخورانند ازین
همه سوزاک زائل شوند نوع دیگر جوش بیخ [illegible] و کاس و [illegible] نیز و تخم [illegible] قند انداخته مریض را بنوشانند ازین سوزاکها بروند
نوع دیگر شکر و [illegible] هر دو را یکسان سوده مریض را بخورانند ازین هشت نوع زحمت مذکور دفع شوند نوع دیگر انگور و نبات مصری هر دو را یکسان
گرفته [illegible] بستانند [illegible] انداخته مریض را بنوشانند ازین جمله سوزاکها بروند نوع دیگر [illegible] دانهٔ الایچی و [illegible] پیپل [illegible] و زعفران
و نمک سنگ و تخم خیار و سلاجیت همه را یکسان گرفته [illegible] انداخته مریض را بنوشانند ازین سوزاک اگر چه مهلک باشد دفع شود نوع دیگر
آهن کشته [illegible] دانهٔ الایچی همه را یکسان گرفته باشد مریض را بخورانند ازین همه سوزاکها بروند نوع دیگر بیخ [illegible] صندل [illegible]
[illegible] و بیخ کاس و بیخ [illegible] خارخسک [illegible] و گلوی و کنگهی هر یک [illegible] پل ستده جوکوب کرده در آب که چهار چندان باشد انداخته
بجوشانند [illegible] بستانند [illegible] روغن گاو [illegible] و انگور و نمک [illegible] و پیپل [illegible] هر یک [illegible] پل
چهار پل ستده با آب [illegible] کرده و روغن نیز اندازند چون بجوشد [illegible] بستانند آنگاه قند [illegible] روغن [illegible] با آن یار کنند با آتش نرم
بپزند [illegible] مریض [illegible] بنوشانند ازین سوزاک هر نوعی که باشد و گرانی شکم [illegible]
اندام [illegible] و زحمت [illegible] جمله دفع شوند و قوت باه افزون گردد و چون کسیکه [illegible] سپید نگردد و این روغن [illegible]
بادشاهان [illegible] این را سو کهارک چماک گویند نوع دیگر گیاه خشک با بیخ و برگ [illegible] هشت پل ستده جوکوب کرده در آب [illegible]
آن باشد انداخته بجوشانند چون [illegible] آن بماند [illegible] بستانند و دران هفت پل گوگل باندازند و با آتش نرم بپزند چون طریق جلاب شود آنگاه
[illegible] و فلفلین و [illegible] هر یک یک پل باشد بستانند و باندازند و زیر آتش نرم کنند چون غلیظ شود فرود آرند و [illegible]
نگاه دارند [illegible] مریض را بخورانند ازین انواع سوزاک بول [illegible] و جمله علتهای [illegible]
منی و سنگ مثانه دفع شوند این را [illegible] گوکهراد گوگل گویند اکنون چند [illegible] بسبب زحمت مذکور [illegible]
[illegible] کرده [illegible] ستده [illegible] باندازند [illegible] انداخته با آتش نرم

تا بیکباس بر بند بعد بیرون شدن بابیک آس کنند بدانند و چهار حصه بوزینه باشد آمیخته معلول را بخورانند بالای آن سمیق تلسی کنجاره کنجد سیاه و پوست
بیخ بیل که بهندی آنرا استسا گویند گرفته باشند و آب گرم انداخته بنوشانند و با سمیق نمک سنچل در شراب انداخته بنوشانند از این هر دو البته بول کشاده
و صعوبت خون باشد دفع شود **نوع** دیگر سیماب تنک حصه گندهک صاف کرده چهار حصه و نمک اندلخته سمیق کنند تا یک فلوس شود نگاه
خشخاش معوف گردانیده باشند باندازه چهار حصه سیماب مذکور بسازند بگیرند تا بیاید گاو سمیق کرده خشخاش را هم کنند و شراب بوبانداز نخود بگیر
شراب بالای آن نهاده بر دوا بار ریسمان ببندند و بگل حکمت بگیرند و پارچه دشتی گهیت و سنگ لکهه بوشیدن قطره های مذکور با خشخاش آمیز کرده ببار نخود
چهار حصه بوزینه مریض با خوردن دهند و بالای آن نخود و بیل گریاس کرده با روغن گاو بنوشانند مریض را صحت شود والله اعلم بالصواب **فصل سی و**
چهارم در بستگی بول که آنرا موترا گهات گویند مشتمل بر دو قسمت **قسم اول در علامات** و حجت مذکور و آن بر سیزده **نوع** است
نخست بکی را بات کنند دوم را بات اشیلا سوم را بات بست چهارم را موترا تیت پنجم را موتر جهتر ششم را موترا سنگ هفتم را موتر کهتی هشتم را موتر کرتی
نهم را موتر ساد دهم را اوسنبات یازدهم را تریکبا دوازدهم را بنکهات سیزدهم را بشت کنندل نخست آنکه بات کنند انکهات بستگی ست که چون مردم
اشیای خشک خورد یا بول و غایط را نگاه دارد از آن باد فاسد گشته در مثانه آمده مانند چرخ کلال گردیده و راه بول مسدود ساخته آنرا درد پیدا آرد
و درین نوع بول بیرون نیاید اگر بیاید اندک اندک با درد بیرون آید و این نوع سخت بدست و بات اشیلا بستگی ست چون باد فاسد در مثانه یا در
مجتمع شده آنرا منتفخ ساخته و مجرای بول و غایط را مسدود گردانیده و زیر مثانه گره بلند که از جای خود متحرک بود پیدا آرد و حادث شود و بات بست بستگی ست
چون مردم بول را نگاه دارد و از آن باد در مثانه فاسد گشته دهن آن را مسدود کند و درد پیدا آید و درین نوع مثانه و شکم بسیار درد کند و این نوع سخت بد
و مریض را درین بیم شود که خلاص یابد و موترا تیت بستگی ست که از نگاه داشتن بول بغیر آنکه درین مثانه باد فاسد مسدود گردد حادث شود و درین مرض
مریض اندک اندک بول کند و درد هم اندک باشد و موتر جهتر بستگی ست که چون مردم بول را نگاه دارد از آن او و باد پیدا شود و بواسطه این مرض
ایان باد در مثانه فاسد گردد و مجرای بول را مسدود کند و درد پیدا شود و درین نوع بسبب آنکه ایان باد که در محل خود فاسد گشته است و در شکم مجتمع و محتبس
میگردد و شکم مجتمع و محتبس می شود و زیر ناف درد پیدا آرد و موترا سنگ نخست که از غلبه فساد باد و بول در دهن مثانه یا در ناف یا در شفه محتبس گردد و درین
نوع بول روان نشود و اگر مریض زور کرده بول کند با خون آمیخته اندک اندک سستی بیرون آید و موتر کهتی بستگی ست که چون مردم خشک و ضعیف بود
و از آن باد و بلغم فاسد گشته بول را ملتهب گرداند پیدا آید و درین نوع بول اندک اندک بستگی و سوزش و درد بیرون آید و موتر کرتی بستگی ست که چون باد فاسد
در مثانه فاسد گردد و از آن بول و خون در مثانه به تفصیل جوشش منعقد شود و همچو سنگ مثانه گرهی خرد گردد که از جای خود انتقال بکند پیدا آید و درین نوع درد
همچو درد سنگ مثانه باشد و موتر ساد بستگی ست که چون مردم در حالت حاجت بول مجامعت کند و از آن باد و منی را از جای خودش منتقل ساخته در مجرای بول حادث و پیدا آرد
و درین نوع بول بر شود و پیش از بول یا بعد آن منی تیره و اسم باشد تا بیکه انفصال سبحانکانند بیرون آید و اوسنبات بستگی ست که چون مردم ریاضت کند بیتاب
شده از آن بلغم یا باد و صفرا فاسد گردد و در مثانه و در بر شود سوزش پیدا آید حادث گردد و درین نوع بول زرد و سرخ خون آمیخته یا بول مانند مثل با خون آمیخت
بر شود اندک اندک بیرون آید و گاه باشد که مریض بجای بول همین خون بول کند و موتر ریکسا د بستگی ست که چون باد فاسد و بلغم یا بلغم یا هر دو در
مثانه منجمد گردانیده درد پیدا آرد و درین نوع بول غلیظ باشد یا مثل یا سپید یا هلدان بهین هر سه لون خشک همچو سمیق که حبه یا سمیق سنگهه باشد و
تا پاک بیرون آید و بنکهات بستگی ست که چون مردم خشک و لاغر بود و از آن باد فاسد شده غایط را از مجرای خودش گذرانیده در مجرای بول درد پیدا آرد
و درین نوع مریض با بول با غایط آمیخته و با بوی آن بیرون آید شود و بشت کنندل بستگی ست که چون مردم بسرعت روان شود و یا بدود یا حست بزند یا
او را ضربت رسد یا مثانه اش آلتی چله مادان مثانه با گونه گشته انتقل شده و شکم باشد پیدا آید و درین نوع قطرات بول چکان باشد و سوزش و خارش
منعقد و چون مثانه حمایله بول باد و سایل گردد و این نوع سخت بد مردم ازین خلاص کم یابد اگر درین نوع باد فساد باد و فساد بلغم نیز بود مثانه مریض

فصل چهارم در بستگی بول قسم اول در علامات و حجت مذکور

تا پاک و سهل شود و گونه بول متغیر گردد اگر با فساد و باد و بلغم بود مثانه گران گردد و آماس بول چرب و غلیظ و سپید شود اگر درین نوع با فساد باد و بلغم نیز باشد بلغم
فاسد هم مثانه بند دو علاج به نگردد اگر درین مثانه و دهن مثانه بخش نیافته است باشد که بدارو به نگردد و چون یکی از ایشان بهیچ یافته باشد علاج
نشود و علامت بهیچ آنست که مریض را بیهوشی و دمه پیدا آرد والله اعلم بالصواب **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه جوش سپال یا دهن
و فار خشک را بسایند و شیر که چهار چند آن باشد بیندازند و بجوشانند تا آنکه سوخته گردد و شیر بماند آنگاه شیر را بجام بخته بستانند با شهد و شکر یار کرده مریض را
خوردن دهند ازین موترا کهات که از غلبه تلخه و باد حارت شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** سرگین اسپ یا خر که تر باشد سته و بجام انداخته
و شیره مقدار چهار پل مریض را بخورانند ازین جمله انواع زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** موتهه و بلیله و دیودار و ملتی و مرهری هر یک همسنگ
سته بدارند و زینه مقدار سه ماشه با آب آس کرده بجام بخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود **نوع دیگر** شیره آمله چهار پل با شهد و شکر
یار کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود **نوع دیگر** بیخ تل و بیخ نیشکر و بیخ دبهه و پاکهان بهید و تخم خیار هر یک همسنگ سته باریک
آس کرده در شیر ماده گاو انداخته و شهد و شکر یار کرده مریض را بنوشانند مرض مذکور زائل گردد **نوع دیگر** کهرنتی و فار خشک و استخوان کلنگ و تخم
تال مکهانه و بابرنگ و بیخ دوب و چیته و دیودار و بلیله هر یک همسنگ سته کوفته بستانند آس کرده مقدار دو نیم درم در شراب انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت
مذکور دفع شود **نوع دیگر** روغن که آن را از شیر کشیده باشند شصت چهار پل دهی و دو پل شکر نیز شصت و چهار پل شهد و انگور نیز شصت چهار
پل سیحق تخم کوسهنه سیحق بلیل دراز سیحق تخم مکهانه هر یک دو نیم درم و دو پل بستانند جمله را مخلوط ساخته یکذات بکنند مقدار ده درم معلول را روزینه بخورانند
و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین جمله انواع موترا کهات و جمله زحمتهای نحو و علتهای فرج زن و تمیه آن زائل گردد این را تکهت جوگ
گویند شخصی که از سبب کنیزک جماع بسی اش کم افتاده باشد چنانکه منی و بول با خون مخلوط بیرون آید باید که آنرا از مجامعت کردن پرهیز
کردن فرمایند تکهت جوگ مذکور را بخورانند و دیگر داروهایی که از قوت باه باشد نیز بخورانند نیکو شود و برای موترا کهات روغن بر اندام مریض بمالند
و سیکمنت بکنند مقدار مسهل ماده و اسهال کنانند و آنگاه حقنه امتربست بکار برند و برای این مرض شیر و روغن و آش ماش شوربا گوشت و شراب مفید
و مجربست دفع زحمت مذکور داروهای سنگ مثانه که در فصل آن گفته خواهد آمد و موترا کرج کهات داروهای که در فصل آن گفته است نیز بکار برند اکنون
چند علاج برای زحمت مذکور از طب سکسین گفته می آید کشنیز و کاکنج مکهانه هر دو همسنگ گرفته جو کوب بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند ازین
بسته کشاده گردد **نوع دیگر** بیخ زردچوب با آب بسایند و شب در آب نشک بدارند و وقت صبح در جام بخته معلول را روزینه خوردن دهند ازین بستگی
بول فی الحال دفع شود و مقدار سه تریاد کن یا بجوشانند و جوش را بجام بخته بستانند و مقدار سلاجیت در آن انداخته مریض را بنوشانند صحت
یابد **نوع دیگر** ساول و پاکهان بهید کاه دب چیته و کنگی و مکهانه و حب الالاچی و فار خشک هر یک همسنگ سته باریک آس کرده با شراب
مریض را بنوشانند ازین جمله انواع بستگی بول دفع شود **نوع دیگر** بجوش سیحق تر کشنیز و فار خشک روغن گاو نیز نگهدارند و مقدار مریض را
خوردن دهند ازین بستگی بول و فساد منی و بول دفع شود **نوع دیگر** سیحق تر بها بهول که کبود رنگ باشد و کاکولی و تخم خیار و تخم بادرنگ
و ملتی و سلاجیت بجوش یا با بهی حیاول و کده پرنه سپید و بارنگ و بیخ کانس و بیخ دبه و بیخ رام سر و گوکهرو و پاکهان بهید و بیخ شالی
و بیخ نی نیزه و بهلاوه و بیخ سرس هر یک همسنگ سته در روغن گاو نیز نگاه دارند و مقدار معلول را روزینه خوردن دهند ازین نباتات نفع شود
این روغن را پهلیه سیاه کهرت گویند **نوع دیگر** برای گرده ترنج و پاکهان بهید و سهجنه و گل بیخ مکده پرنه
و ترنج و واس کنگهی بیخ نیلوفر دسنگ مهاره و بهم آمله و بیخ نیشکر و بیخ نی نیزه و بیخ کانس ده داروها هر یک جو کوب
کرده بجوشانند و جوش را دو سیر روغن گاو بیندازند و شیر آمله یک و شود نیز بیندازند و شکر
شش پل ملتی و بلیل و انگور الاچی زعفران بکهانه هشت برگ هر یک سه درم

و با آب آس کرده نیز انداز ند و بآتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند بعد و گرسنگی معلوم میدهند بمقدار یک جزو انداز این جمله انواع بستگی بول علی الخصوص بستگی بول که از بلغم باشد و سنگ مثانه و درد سنگ را اسمری و در شبیکه از غلبه حادث شود و مرض دل و گرده که از بلغم پیدا آید و علت باه و دیگر علتهای بلغمیه و دو سرفه و از جهت لاغری ضعف که از سیلان زخم یا از زور کردن و یا از کثرت جماع و یا از کشیدن کمان سخت پیدا آمده باشد و دق کردن خون و تشنگی و تاریکی که پیش چشم نماید و باد و ملرزه و باد صرع و جنونت و درد و علت فرج زنان و افتادگی گلو و خون حیض و فساد منی جمله دفع شود و حفظ زیادت شود و فربهی و قوت باه بیفزاید و اندام روشن شود و این روغن صفع فساد باد آکر تمام دارد و کسیکه این روغن را بخورد در خانه او فرزند نرینه شود و روغن مذکور بر نوعیکه استعمال کنند خواه با طعام خواه تنها بنوشند و خواه در بینی بچکانند فایده رساند این را ابهنگ بداری کهرت گویند

الکنون یک پس از طب بس تناگر برای علت مذکور گفته می شود بیارند سیماب پاک کرده یکحصه گنده پاک صاف کرده دو حصه توتیای سکیه همان کرده نیز یکحصه اولا سیماب با گنده یک در کهرل انداخته کجلی کنند تا یکذات شوند بعده با توتیای مذکور آمیخته تا سه روز از کده پرنه سپید سه تنقیه دهند و آنگاه در دو خمره انداخته مهر کنند در دیگ که آن را از سرکه نیز پر کرده باشند انداز ند و زیر دیگ آتش کنند چون سرکه خشک شود فرود آرند بعد سرد شدن دارد مذکور را با سنگ آس کرده نگاه دارند مقدار دو حبه مریض را خوردن میدهند بالا آن نسبت واند چه که هر دو ملساوی باشند آس کرده باشهد و شکر و شیر میش یار کرده بعض را بنوشانند ازین جمله انواع بستگی بول دفع گردند والله اعلم بالصواب

فصل سی و پنجم در سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور که قبل حدوثش پیدا آیند آنست که در مثانه تشنج گردد و درد و گرده بر گردد و درد شود و بوی بول بر مریض همچو بوی بول بز باشد و علامتش که بعد از حدوثش پیدا آید آنست که در ناف و در دو درزی که اندر میان هر دو خایه آمده است در خایه و نیز در بسر قضیب و مثانه درد پیدا شود و چون سنگ مثانه از راه بول نکسه شود بول صاف مانند رنگ مهره گومیدک بتتابع برون آید و چون بر سیلان سنگ مثانه مضطرب شده مجرای بول را بخراشد بول با خون آمیخته برون آید و چون مریض بیاسید فارغ شود یا بدود و یا جست بزند و یا مانند این کارها بکند درد مثانه سخت درد پیدا شود و زحمت مذکور بر چهار نوع است یکی آنکه باد فاسد یا بلغم پیوسته آنرا پیدا آرد دوم آنکه تلخه فاسد با بلغم پیوسته آنرا حادث گرداند سوم آنکه از تنها فساد بلغم پیدا آید چهارم آنکه از فساد منی حادث گردد و علامت سنگ مثانه بادی آنست که در سنگ مثانه گرد بر گرد و آن درد سخت شود چنانکه مریض دندان را بایکدیگر بزند و مریض بوقت بول کردن ناف و نیز را بمالد و ناف را بشکند و سخت بیقرار شود و بولش بتتابع نشود بلکه قطره قطره برون آید و در وقت بول کردن چون زور کند مضطربا غایط برون آید این نوع سنگ مثانه سیاه لعل و اسپه خارها همچو گل کدم بود و علامت سنگ مثانه که از تلخه باشد آنست که در مثانه سخت سوزش بود و او شبیه است که نوعی از بستگی بول است حادث گردد این نوع سنگ مثانه لعل یا زرد یا سیاه و مانند رنگ شهد و شکل مقدار تخم بلادر بود و علامت سنگ مثانه بلغمی آنست که در مثانه سردی و گرانی بود چنانچه خارها کسی میخلاند پیدا آید این نوع سنگ مثانه چرب بزرگ همچو بیضه ماکیان و سپید و یا برنگ گلچکان بود این سه نوع از بسیار خواب کردن در روز و از خوردن در حالت بدهضمی و از خوردن اشیای سرد و چرب شیرین پیدا آیند این سه نوع اکثر برای کودکان بود و سنگ مثانه کودکان بآسانی کشیده شود از آنکه جثه کودکان خرد میباشد و مثانه و گوشت بلکه بالای آنست اندک میباشد و مثانه بسیار شگافتن نمیشود و بعد شگافتن شتاب برون میشود و علامت سنگ مثانه که از فساد منی باشد آنست که در مثانه درد شود و سوزاک پیدا آید و خصیتین بیاماسد و وقت حدوث این نوع منی بکلی بیرون شود و اگر این نوع در بالغان بود حدوثش آنست چنان از بسیار جماع یا از بسیار ترک کردن جماع یا از آزار زور کردن دل بر زنان منی بمقام خود را بگذارد و بیرون نیفتد و باد فاسد منی مذکور را در میان خصیتین بفسرد و خشک گرداند و مثانه مذکور پیدا آید این نوع را سرسکیرا اسمری گویند چون از مالیدن و شلیدن بهست و از فساد باد این نوع شکسته همچو سنگریزها شود آنگاه آنرا سرکرا اسمری گویند و چون مثانه مذکور با سبب طور شکسته شده همچو ریگ گردد و آنگاه آنرا سکتا اسمری گویند چون بابعد راههای خود جای نباشد ریزهای سرکرا اسمری خرد میباشد با بول برون آیند اگر ریزهای مذکور بسبب حتی و باد یا بسبب

قسم اول در علامات زحمت مذکور ... (حاشیه)

ریزه‌ها از محل خود تجاوز کرده در مجرای بول رسانند و بیرون بیایند و مریض ضعیف و لاغر گردد و اندام درد کند و در شکم سؤال شود چنانکه اندام مریض از آن بلرزد و تا آرزوی طعام پیدا آید و گونه زرد گردد و شهوت جماع کم گردد و تشنگی و درد سینه و بعضی از سؤال عل توحید آید و اگر درمرض سنگ مثانه و یا در مجرای خود جاری باشد بول بفراغ بیرون آید و از مرض مذکور سخت مزاحمت نرسد و اگر یا در مجرای خود روان نشود بلکه بازگونه جریان یابد مریض را سخت مزاحمت برسد و اگر درین مرض ضعیفین و نحافت بیاید و بول بسته گردد و درد بسیار باشد و چون بول روان گردد با ریزهای سنگ راسمری و یا بارنگ سکتا اسمری بیرون آید مریض بعلاج به شود

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه حکما گفته‌اند که زحمت سنگ مثانه بتر ازکسست اگر زحمت مذکور دیرینه باشد بعلاج قابل نگردد و باید که از طبیب حاذق تشکاف کنند و اگر حدیث العهد بود بدوا به گردد باید که پاکهان مهبه بکنند و مکر اوانسلو و تاول و خار خسک و هر دو کنائی و درخت ابن و سپید زنجبیل و میر و کچک سده زمین بالوه آنرا کوچاک گویند و درخت سونا و برن و مارساکون و جو و کنار و گلستی و بار کلتک هر یک پاشا هم وزن ستده جو کوب کرده بجوشانند جوش صاف روغن ماده گاو باندازند و سحیق ترازان دارو ها اوکهاد کن نیز اندازند و در روغن مذکور بیزند چون پخته شود مقدار معلول را در سینه خوردن دهند ازین سنگ مثانه شکسته شده دفع شود اگر این داروهای جوش و سحیق را بسوزند و از ان نمک سازند و یا ازین جمله داروها جوش ستده مریض را بنوشانند و یا بدان آش سا ساخته بدهند نیز نافع آید نوع دیگر بیخ و سهبه خرد و بزرگ و بیخ کانس و بیخ نی نیزه و بیخ تیر و تال مکهاره یا کهان و سپید و بیخ ام و سربلای کنند و بالای کنند و بیخ شاکی سال و خار خسک و سونا و مادل و ریلای و سرو و کد و بیرنه و سرس هر یک پاشا هم وزن ستده جو کوب کرده بجوشانند جوش را در روغن گاو باندازند و جهول و هلیتی و تخم بهابهول و تخم تر دیه و تخم خیار و بادرنگ هر یک هم وزن ستده سحیق ساخته نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود مقدار معلول را خوردن دهند ازین سنگ مثانه که از بلغم باشد شکسته شده دفع شود و نیز ازین داروها جوش سحیق را بسوزند و از ان نمک سازند و مریض را بخورانند و جوش این داروها نیز بنوشانند و بجوش آن آش ساخته پخته بخورانند نافع آید نوع دیگر داروهای سادن و گگل و الایچی و پلیل کرده ذیکانند و چوب و چیر و دیو دارو کوتهه هر یک هم وزن ستده جوشانیده جوش را در روغن باندازند و سحیق ترازان داروها اوکهادکن نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود مقداری روزینه معلول را بخورانند ازین سنگ مثانه بلغمی فی الحال شکسته شده بیرون افتد و نمک و جوش این داروها و آشام که بدین جوش پخته باشند نیز بکار برند نوع دیگر پاره سنجد از کریله و انگور و بارکلتک و مارسکون و تخم بهابهول هر یک هم وزن ستده آش کنند و با شربت قند مریض را بخورانند ازین سنگ راسمری دفع شود نوع دیگر تخم ان کلنگ و تر و خربزه و خار خسک و هلیتی و جو و پوست بیخ ارنب و سداب هر یک هم وزن گرفته آش کرده با شراب یا سکه هنگ مریض را بخورانند ازین سنگ راسمری دفع شود نوع دیگر مغز تخم کرنج را باریک کنند و با شهد و شیر هفت روز مریض را بخورانند ازین سنگ مثانه هر نوع که باشد شکسته برون افتد و دفع شود نوع دیگر تخم سیاه و تبخره و برگ کیله و بیله و خوکاه و پانی هر یک هم وزن ستده بسوزند و تیزاب ازان بچکانند و نمک سازند و در بول میش انداخته مریض را بنوشانند ازین اسمری دفع شود نوع دیگر بادل و کشنیز را بسوزند و از ان تیزاب بچکانند و نمک ساخته مریض را بخورانند ازین سنگ مثانه دفع گردد نوع دیگر خار خسک و هلیتی هر یک هم وزن ستده آش کرده مقدار ضعم روزینه مریض را بخورانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه و هنگره و سهجه هم وزن گرفته آش کرده مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر بیخ لون برابر آش کرده و در شراب یا شیر یا آب گرم مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود اگر بدین داروها شیر پخته مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود جهت سنگ مثانه بادی داروها و روغن که دافع سنگ مثانه بادی است و جهت سنگ مثانه بلغمی داروها و روغن که دافع سنگ مثانه بلغمی است و جهت سنگ مثانه که از تلخه باشد داروها یکه دافع سنگ مثانه تلخه است و جهت سنگ مثانه هر سه خلط جمله داروها و هر سه روغن مذکور بستانند و سوخته خاکستر ساخته پهول تیزاب بچکانند و در بلان تیزاب پاچک و شتی که آنرا گرفته باشند ترساخته خشک کنند و این را سوخته باز تیزاب بچکانند و در ان سحیق داروها اوکهادکن و دیگر نمک فلفلین انداخته بپزند و نمک سازند و مریض را بخورانند نافع آید اگر علت مذکور ازین علاجها که گفته شده اند دفع نشود

قسم دوم در علاج زحمت سنگ مثانه

آهنی است آن را نسبت گویند بنگرند و باید که از طبیب حاذق شکاف کرده بکشایند و طبیب را باید که نخستین مع سیر و دانشهای چرب مریض را بخورانند و داروی قی و
اسهال خورانیده شکمش صاف کنند و اعدا استفراغ بدن کم گردانند و روز تمام وجودش به روغن مالیده و گرمی آتش برسانند و صدقه دهانند و آن انتهای
شکاف و علامت آن ذکر آن در فصلیکه آن را اکرو بهر نبه گویند گذشته است مهیا کرده بیارند و مریض را آن طلا به بند و آرنج دست راست او را
بر زانوی پای راست نهاده و آرنج دست چپ او را بر زانوی پای چپ نهاده با جامه بندند و شکمش را به روغن بمالند و پیچهای ناف بکف دست و مشت
مالش داده و مشت را محکم بجنبانند تا آنکه سنگ مثانه از زیر ناف قریب برآید آنگاه انگشت سبابه و وسطی را که ناخنهای آن بریده باشد و آن را بروغن
چرب کرده بود در دبر مریض در آرند سنگ مثانه را میان هر دو بیارند و مثانه را بطریقی [illegible] و کنار شود بدارند و بدو انگشتان محکم
آن را مرتفع گردانند چنانچه همچو گره برآید بعده بدست راست آلت شکاف را گرفته و صنعتیکه در بیان خانها آمده است آلت را مقدار یک جو گذاشته
شکاف بر قدر مناسب سنگ مثانه کرده بیرون آرند و بطریقی که سنگ مثانه نه شکسته نگردد از آنکه اگر ریزه آن همان بماند باز بالایش یافته سنگ گردد
و اگر معاذ الله سنگ مثانه شکسته گردد باید که تفحص کرده ریزه ها را بیرون کشند بعضی گویند لازم نیست که جای معین شکاف کنند بلکه اگر سنگ مثانه طرف
راست باشد طرف راست شکاف کنند و اگر طرف چپ باشد طرف چپ شکاف کنند اگر مثانه بسببی دیگر وقت اخراج سنگ مثانه بریده گردد مجروح [illegible]
اگر چه مثانه یک طرف بریده شود اگر بسبب اخراج سنگ مثانه یکطرف بریده شود و بدشواری به گردد لیکن امید است که حیات مریض باشد و اگر بسبب اخراج
مذکور مثانه بهر دو طرف شکافته شود مریض هلاک گردد باید که بعد کشیدن سنگ مثانه مریض را در آوندی که از آب گرم پر کرده باشند بنشانند و سینه آن
بسانند تا خون بیرون آید و در مثانه مجتمع نشود چون بدانند که خون بیرون آمد مریض را تنقیه بخورانند و محل شکاف شسته و روغن طلا کنند و بدان
دارو ها یکه بول را صاف کنند شیر گرم کرده با بند از ندوا خون در مثانه مجتمع شود باید که مریض را بجوش هفتاش شیر دار چنانچه بر و کالر و بیل و باکر و بشیر
حقنه کنند آن را [illegible] گویند بکنند و چون بدین تدبیر خون از مثانه بیرون آید مریض را تا سه روز برنج با روغن یا شوربا با سه روز برنج دو بار بخورانند
بعد آن تا ده روز برنج را نرم پزند با شیر [illegible] قند را اخته باشند بخورانند و بعد ازان تا دهم روز مریض را برنج پخته با شوربای گوشت
جانوران دشتی و ترشی انارداران تر آمیخته بخورانند تا آنکه فراهم شود باید که محل شکاف را بروغن گاو و روغن [illegible] که اندران [illegible] لوده و هلتی و [illegible] و
بید [illegible] چوب [illegible] باشند طلا کنند و سینه نرم کنند و لوده و هلتی و [illegible] سر چیار را با جوش هفتاش شیر دار آس کرده بر محل مذکور ضخست
کنند و بجوش هفتان مذکور بشویند و اگر بدانند که در مثانه خون منجمد شده است حقنه که آن را اتر بست گویند کرده خون منجمد را سائل گردانند و اگر بول بطرف
شکاف بیرون آید بمجرای خود روان نشود باید که بعد هفتم روز داغ [illegible] که در فصل آن خواهد آمد بکار برند و اگر سکرا اسمری که خرد باشد با ریزه
سکرا اسمری بمنفذ بول و یا بسببی دیگر از محل خود تجاوز نکرده در میان آمده بماند بیرون نیاید باید که آلت آهن که آن را ابلس گویند در [illegible] آورده بکشند
و اگر بدانند که ریزه بزرگ است باره سوراخ بول بیرون نخواهد آمد باید که در محلیکه ریزه بود شکاف کرده بکشند و طبیب را شاید که بعد فراهم شدن شکاف
معلول تا یکسال از جماع کردن و از سوار شدن بر بلندی و [illegible] و بسبب بیل کار کردن و از شنا کردن و از خوردن اشیای دیر هضم احتراز کردن
بفرمایند و وقت شکاف از برید رگیکه مجرای بول است و از رگیکه مجرای منی است از بریدن [illegible] یکه از [illegible] در میان خصیتین آمده است
و از بریدن دنباله خصیتین که طرف مثانه رفته است هوشیار باشند زیرا که اگر رگیکه مجرای بول است بریده شود معلول بمیرد و اگر رگ مجرای منی بریده
شود معلول عنین [illegible] گردد و اگر [illegible] مذکور بریده شود [illegible] و اگر دنباله خصیتین بریده شود خصیه خشک گردد [illegible] علمای
خطا نا گفته خواهد شد اکنون چند علاج بسبب رفع زحمت مذکور از طب تلنگین گفته می آید خار خسک و بیخ [illegible] پوست [illegible]
هر سه را مساوی گرفته جاذب کرده بجوشانند و جوش معلول را بنوشانند از سنگ مثانه آزادی رفع شود نوع دیگر پوست [illegible] را جو کوب کرده
بجوشانند و جوش [illegible] و خار خسک [illegible] مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه باد باشد اگرچه دیرینه بود

دفع شود نوع دیگر چوب بان را بسوزانند و آن تیزاب که مانند و چرا کهار و دان انداخته بخورانند تا آنکه شوره شود بعده آن را آتش کرده باشند انگشته مریض را
بخورانند از این رحمت مذکور اگرچه سخت بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر پوست بر ان کاهل نیک صاف برآمده باشند اندک زور هالوده بسیار
زود روانند گرم نخورد و باشند بمقدار صندل بستانند آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بستانند و صندل و دان مند انداخته
جلاب کنند بعده تخم خیار و خیارزه و بادرنگ خارخسک و بیل و بادرنگ بیهدانه تخم شیر دهته با ملکهاره و فسل و چرا کهار و مخططه و انگور والاچی و
سلاجیت و بلیله و بر رنگ هر یک ده درم گرفته آس کرده و در جلاب مذکور انداخته کفچه زنند چون غلیظ شود نگاه دارند بعده وگر سنگی مریض دیده مقداری
روزینه بخورانند و احتراز کردن فرمایند از این سنگ مثانه که از غلبه سرخ‌طور باشد شکسته بیرون آید و این را برن کنکا گویند نوع دیگر بجوش بیخ
نی نیزه و کاهی و بیخ دبهه سرد و سحیق تر از آن خارخسک و روغن گاو تیز نیز مقداری روزینه مریض را بخورانند از این سنگ مثانه هر نوع که باشد سوزاک بول معدوم
کرده و حبس البول دفع شود نوع دیگر گلشنی و نمک سنگ و برنک و کداسپند و چرا کهار تخم ترب و خارخسک هر یک مساوی کسته آس کرده در روغن
گاو انداز ند و جوش کرده آن نیز انداز ند و روغن را بر ند چون پخته شود مقدار روزینه مریض را بخورانند از این سنگ مثانه هر نوعی که باشد سوزاک بول
و بستگی دفع شود این روغن را کلتاد کهرت گویند نوع دیگر پوست برن صندل بستده با آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند
بستانند بعد یک سیر تهه روغن ماده گاو انداز ند و بران بیخ کیله و بیل و بیخ بریج دار و بادیان بهمول و گلوی و باکهان بهیدو تخم خیار و بیخ جلیهی
و بیخ نی نیزه و بیخ دارو هلدی تخم بهول و شوره ساق کنجد و شوره بلیله هر یک ده درم با آب آس کرده نیز انداز ند و روغن را بپزند چون پخته شود نگر گرسنگی
معلول دیده مقداری روزینه بخورانند چون بداند که روغن مذکور هضم شده است آب شوربات بدهند که پخته مریض را بخورانند از این سنگ مثانه
و سنگ گرده و سوزاک بول دفع شود الکوشن بنه رس ابهطی رس تا اگر دفع سنگ مثانه گفته می‌آید پارند سیماب صاف کرده و گندهک پاک
کرده و هر دو حصه کرده انداخته کهرلی کنند بعده بیخ کیله و پنبه با آب کنند و از آن کهرلی مذکور را چند تسقیه بدهند و در میان بهکلی انداز ند و مهر کنند
و بیاحتیاط گنیبت بدهند چون سرد شود بیرون آرند بعده آن را کهان بهاس کرده با آن بیامیزند و دو ماشه معلول را روزینه بخورانند و بالای آن
بیخ کول لکری را با جوش گلنتی آس کرده مریض را بنوشانند از این سنگ مثانه که از بلغم باشد دفع شود این رس را بهندی پاکهان بهید رس گویند نوع
دیگر بیخ زیره و انگور و پاکهان بهید و در حیض و آس و تبره و بلیله هر یک مساوی گرفته با یک آس کرده بجا پخته بستانند نیم سلاجیت که بهند یک
دارو هی شکر باشد پخته بارند بعده و گر سنگی مریض دیده مقدار یک چهار جبه بخورانند و بالای آن شوره ساق کنجد دو درم سته با بریان پخته مریض را
بنوشانند از این سنگ مثانه که از بلغم بود شکسته بیرون افتد نوع دیگر چرا کهار و زیره پاکهان بهید نمک سنگ هر چهار مساوی گرفته آس کرده
مقدار دو حبه در شیر ماده گاو یا در بول ماده گاو انداخته مریض را روزینه تا هفت روز بخورانند از این سنگ مثانه سخت هم بود آن تا باشد شکسته بیرون افتد
نوع دیگر بیخ چیته با حنظل و بیخ آس کرده مریض را بنوشانند از این سنگ مثانه هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر قلمی شوره را با پیه بجوشانند
تا آنکه شیر سوخته گردد بعده سیماب پاک کرده و گندهک پاک کرده سبک هر یک مساوی موزون باشد آمیخته دو سه روز بشیر آن سحق کنند و چند تسقیه بدهند
بعده در ظرف انداخته مهر کنند و تنگ یک اندازند بعد بالای آن تنگ دیگر بالا انداز ند دیگر مهر کنند و بر دیگدان بنشانند و زیر آن
یک پاس آتش تیز کنند بعده فرود آرند بعده سرد شدن آن را آورند که کشیده آس کرده نگاه دارند بعده مریض دیده یک حبه یا سه حبه یا چهار حبه روزینه بخورند
و بالای آن بیخ خرنج را با آب آس کرده بمقدار کمی بنوشانند اگر مریض این دارو را تا یکماه بکار بندد حبس البول دفع شود و آن را بهندی تربکرم گویند
نوع دیگر بیخ بیخ گلوسه یتیم بمقدار سه درم با شیر دوشنا مریض را تا هفت روز بخوارانند از این سنگ مثانه که از هر نوع باشد دفع شود و الله اعلم

فصل سی و ششم در سیلان منی که آن را بهندی پرمیو گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامت رحمت مذکور** بدانکه از
کثرت جماع و از بسیاری خواب بخوردن و از خوردن شیر و جغرات و گوشت حیوانات آبی و آنکه در کرانه آب باشند و از خوردن غله نو و از خوردن قند

فصل سی و ششم در سیلان منی مشتمل بر دو قسم اول در علامت

مشکر و از مطعومات و مشروبات که از مین بسیار خورند و از حرکت شان که بلغم انگیز اند پیدا آید و این زحمت بر سه نوع است یکی آنکه از بلغم حادث شود دوم از تلخه و
سوم از باد و طریق حدوث بلغمی آنست که بلغم فاسد گوشت و پیه و اعضا را که در بدن اند فاسد گرداند و زحمت مذکور را پیدا آرد و طریق حدوث
بادی آنست که باد از حرکت شان و اشیای بادانگیز غلبه کرده بسیار و مغز استخوان ها و رطوبت ها و اشیای متعدد را فاسد گرداند و زحمت مذکور را
پیدا آرد و علامات سیلان منی که قبل حدوثش پیدا آیند آنست که در زبان و کام و گلو چرک بسیار شود و در کف دست و پا سوزش و خشکی پیدا شود
و اندام چرب و گران و لزج و بول سپید و شیرین بود و تشنگی و دمه و تندی و ماندگی حادث گردد و از اندام بوی بد آید و موی ها دیگر با هم چفسیده و پیچ
رسنها گردند و ناخنها به سرعت بزرگ شوند و علاماتش که بعد حدوثش پیدا آیند آنست که مریض بول بسیار کند و بول تیره بود و سیلان منی بلغمی
بر ده نوع است یکی را اودک میه گویند و علامتش آنست که بول همچو آب سپید و سرد و بی بوی و صاف باشد و بسیار شود و در وقت بول مریض را
درد نشود دوم را ایکهه میه گویند و علامتش آنست که بول شیرین باشد همچو شیره نیشکر بود و هم رنگ شیره نیز باشد سوم را سرا میه گویند
علامتش آنست که بول برنگ شراب که آن را سرا گویند باشد بول اول رقیق بیرون آید و آخر غلیظ چهارم را سکتا میه گویند علامتش آنست
که بول ریگها آمیز باشد و شود پنجم را استا و میه گویند علامتش آنست که بول اندک بلغم آمیز و لزج و بسیار به سبب بیرون آید ششم را الون میه گویند
علامتش آنست که بول برنگ و مزه و بوی آب نمک شد و صاف بود هفتم را پشت میه گویند علامتش آنست که بول غلیظ و سپید همچو برنج که آن را
با آب پس کرده باشند بود و هنگام کردن بول موی ها بر اندام ایستاده شوند هشتم را ساندر میه گویند علامتش آنست که بول غلیظ و رنگین بود و
اگر در شب [illegible] کرده بدارند تا صباح منجمد گردد نهم را سکر میه گویند علامتش آنست که بول منی آمیز بیرون آید و اندک همچو منی باشد دهم را
بهین میه گویند و علامتش آنست که بول کف آمیز بیرون آید یا اندک شود این هر ده نوع بلغمی معالجه پذیر اند و سیلان منی که از غلبه تلخه حادث گردد
بر شش نوع است یکی را نیل میه گویند و علامتش آنست که بول کبود و صاف و بالکف باشد دوم را هردرا میه گویند و علامتش آنست که بول زرد و هم برنگ
زرد چوب باشد و مزه این تلخ بود سوم را امل میه گویند علامت او آنست مزه ترش و بو همچو بوی ترشی باشد چهارم را کهار میه گویند علامتش
آنست که بول برنگ و مزه و بوی شوره باشد پنجم را منجشتها میه گویند علامتش آنست که بول برنگ منجیته باشد ششم را سونت میه گویند و علامتش آنست
که بول برنگ خون بیرون آید و در این شش نوع تا که مریض مراعات کند فراهم باشد و چون ترک دارو کند مرضش عود کند و سیلان منی که از غلبه باد حادث
شود بر چهار نوع است یکی را وسا میه گویند علامتش آنست که بول برنگ و بوی روغن ماده گاو باشد دوم را [illegible] میه گویند علامتش آنست که
بول برنگ [illegible] باشد سوم را مدهو میه گویند علامتش آنست که بول برنگ و مزه شهد باشد چهارم را هستی میه گویند علامتش آنست که مریض بول را
چنانچه فیل مست آهسته بسیار بول کند و این هر چهار نوع دوا پذیر نیست و آثار سیلان منی بلغمی آنست که بر بول مگسان بنشینند و بندها سست شوند
و لاغری و سستی و سر فرو رفتن کام و دندانها و بی رغبتی طعام و بسیار خواب و سرفه مریض را پیدا شوند و آثار سیلان منی که از تلخه حادث شود آنست که در خصیتین چنان
درد شود گویا که آن را پاره میکنند و در مثانه چنان درد شود گویا که آن را می شگافند و در [illegible] چنان درد شود گویا که در آن سوزن ها میخلانند و سوزش دل و
تپ و قی و ترشی و تشنگی و بیهوشی و بیخوابی و [illegible] حادث شود و آروغ ترش آید و بول غلیظ و چشم و ناخن و سایر اندام زرد شود
و آثار سیلان منی بادی آنست که گرفتگی دل و بیقراری و بیخوابی و سختی اندام و لرزش آن و سرفه و دمه و تشنگی و قولنج پیدا آید و غایط به سختی آید
مریض را آرزوی خوردن هر چیز شود اگر در سیلان منی بلغمی و یا بادی و یا آنکه از تلخه حادث شود و خلطی که مورث آنست از دو خلط دیگر مدد یافته باشد ها
ظاهر گردند سختیگیها [illegible] آن بر ده نوع اند یکی را سراوکا گویند و آن سختگی ست که اطرافش مرتفع و درمیانش منخفض مانند شراوه گل باشد
دوم را کچهپکا گویند و آن سختگی ست که همچو [illegible] بلند باشد سوم را [illegible] گویند و آن سختگی ست بشکل [illegible] خرد و با سوزش و خشکی باشد
چهارم را جالنی گویند و آن سختگی ست که در آن گوشت بر آمده [illegible] با سوزش بود پنجم را بنتا گویند و آن سختگی ست بزرگ که در شکم و پا

ودر پشت پیدا آید و کبود بود و ریم بود و اطراف بالن پختگی مذکور باشد ششم را تبریج گویند و آن پختگی ست که یک پختگی بزرگ در میان آن باشد و گرد بر
گرد آن پختگیهای خرد باشند هفتم را مسوره کا گویند و آن پختگی ست که بر یک قدر دانه عدس باشد هشتم را انجنی گویند و آن پختگی ست که لعل
و یا سفید بود و گرد بر گرد آن آبلها همچو آبلهایی که از سوخته شدن با آتش پیدا آیند باشد نهم را بداریکا گویند و آن پختگی ست بر قدر و شکل بداری کند
باشد سخت بود دهم را بدردهکا گویند و بیان آن علحده در فصل آن آورده شده است خواهد آمد میان این هر ده نوع هر نوع که باشد اگر در سر و یا در
کتف و یا در پشت و یا در دبر و یا در محلی دیگر از محلهای خطرناک پیدا آید و یا آثار خود باشد و مریض لاغر بود به دوا به نگردد اگر با علامات سیلان منی که
قبل حدوثش پیدا آید مریض ابول بسیار شود بدانند که زحمت مذکور حادث شده است چون از سیلان منی نوعی از ده پختگیهای مذکوره باشد
دیگر آثارش نیز باشند و منی و بول و جز آن بسیار بیرون آید آنگاه آنرا مدهمیه گویند و این لادوا ست و مریض این اگر روان گردد دل وی بدان مائل بود
که استاده شود و اگر استاده شود دل وی بران مائل بود که بنشیند اگر نشسته باشد دل وی بران مائل بود که بغلطد اگر غلطیده باشد دل وی بران مائل شود که
خواب کند و بجهت دفع سیلان منی هر نوع که باشد اگر فی الحال علاج نکنند با آخر مدهمیه گردد و بعلاج به شود اگر مریض را در سیلان منی بیهوشی و قی
و دمه و تپ و هیضه و آبله و بسبب پیدا شود و حرکات گران باشد و دواندیر بود و سیلان منی بادی هر نوع که باشد نیز لادوا ست که باد فاسد یا بسیار و مغز
استخوان و منی را که آنها قوام بدان اند فاسد گردانیده و از اندام جذب کرده با بول بیرون می آرد اگر مریض بول زرد یا خون آمیخته بکند اگر پیش از
حدوثش این علامات سیلان منی پیدا نشده باشد مرضش سیلان منی نبود بلکه رکتپت باشد چون بول مریض صاف و تلخ یا ترش گردد که درست و
حرکتش زائل گردد بدانند که مرضش زائل شد **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه پرمیو بر دو نوع ست خلقی و غیر خلقی اما خلقی آنست
که از ابتدای خلقت مردم بسبب فساد ماده باشد علامتش آنست که مریض لاغر و خشک بود و گرسنگی اندک و تشنگی بسیار باشد و یکجا ماندن نتواند بلکه
دل او مائل بر انتقال از محلی بمحلی بود و غیر خلقی آنست که از ابتدای خلقت نباشد و علامتش آنست که مریض فربه و چرب بود و گرسنگی بسیار و
تشنگی اندک باشد و نشستن و غلطیدن و خواب کردن بسیار خواهد و مریض پرمیو خلقی را غذاهایی که از آن لاغری و خشکی زائل گردد بخورانند و
مریض پرمیو غیر خلقی را فاقه بکنانند و دیگر اشیایی که از آن سبک و لاغر گردد بکار بندند مریض را از سرکه هندی و شراب بکنی و بسکت و روغن گاو
و روغن کنجد و از نیشکر و آنچه از آن سازند و از قند و شکر و آنچه از آن سازند و از حیوانات ماء نماش و از نوشیدن آب بسیار و از طعامی که از برنج
مسحوق سازند و از گوشت حیوانات که در آبادانی و یا در کرانه آب باشند احتراز فرمایند و غله شالی ششمه و سال و جو و گندم و کودرون و کشتی و خود رو
که هر یک از غلهای مذکور که کهنه باشد و نخود و مونگ و ارهری و کلتهی و سبزیهای تلخ و ترش و روغن سرشف و روغن کتان و روغن هنگوت و
گوشت حیوانات شیتی که قابض بول ست خوردن فرمایند لیکن بهتر از گوشت مذکور دور کنند و اگر مریض فربه و چرب باشد باید که پیش از خورانیدن
داروهای مقیی و مسهل اول ادویه قی و اسهال بکنانند از جوش سرکه و کهن حقنه که آنرا استهابن گویند بکار بندند و اگر مریض لاغر و خشک باشد پیش از
خورانیدن داروی قی و اسهال بکنانند حقنه نیز بکار بندند برای دفع پرمیو سحیق آمله و زرد چوب با شهد یا کرده مریض را روزینه بخورانند از این جمله
پرمیو دفع شوند **نوع دیگر** سحیق کرا و میتهه و پوست روهش و بلیله و جهتهون و موکها هر یک مساوی گرفته و دو یا سه دم با شهد روزینه مریض را بخورانند
از این جمله پرمیو دفع شود **نوع دیگر** نیم و کروالہ و چهتهون و مرهری و کرا و کایهل و بلیله و تیرش دارو برگ یا پوست یا بار یا گل یا پنج مساوی گرفته
جوکوب کرده جوشانیده جوش این مریض را بنوشانند از این انواع سیلان منی دفع شوند **نوع دیگر** جوش پوست بارتکا مریض را بنوشانند
از این اوردک مهه که نوعی از پرمیو بلغمی ست دفع شود **نوع دیگر** جوش پوست بیج ارنی مریض را بنوشانند از این اجهمیه دفع شود **نوع دیگر**
جوش پوست نیم مریض را بنوشانند از این سکرمیه دفع شود **نوع دیگر** جوش چیتره مریض را بنوشانند از این سناکمیه نیز دفع شود **نوع دیگر** جوش
سارو ظت که مریض را بنوشانند از این [illegible] میه دفع شود **نوع دیگر** جوش هاربی مریض را بنوشانند از این لالمیه دفع شود **نوع دیگر** جوش

پوست جهنون مریض را بنوشانند ازین سانده میه دفع شود نوع دیگر جوش زنده جوبه مریض را بنوشانند ازین بست میه دفع شود نوع دیگر جوش گاو دو
بسعال کونبهی و کرنج و کشنیز و بنجل و سنگهاره مریض را بنوشانند یا جوش درخت ارجن و صندل بنوشانند ازین ساکمیه دفع شود نوع دیگر جوش
آمله و بلیله و بلبایه و کروالا و انگور مریض را بنوشانند ازین بهن میه دفع شود نوع دیگر جوش داروهای سال سار او کن هرچه دست دهد مریض را بنوشانند
ازین تیل میه که نوعی از پرمیه یا نحه است دفع شود نوع دیگر جوش پوست درخت لزان مریض تیل میه را بنوشانند نیز نیکو شود نوع دیگر جوش
کروالا مریض را بنوشانند ازین سرمامیه دفع شود نوع دیگر جوش داروهای نکرود ها او کن با شهد مریض را بنوشانند ازین المیه دفع شود نوع
دیگر جوش ترپهله با شهد مریض را بنوشانند ازین جهارمیه دفع شود نوع دیگر جوش مجیته و صندل بنوشانند ازین منجشتهادمیه دفع شود نوع دیگر
جوش گلوی و تینده و ملهاره خرما با شهد مریض را بنوشانند ازین سونت میه دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و چتر دستده سحیق کرده گو تمه با اندهی و
انگرد و ستکا با جوش مذکور انداخته مریض را بنوشانند ازین کهت میه که نوعی از پرمیه باد است غلبه نکند نوع دیگر جوش ارنی و جوش عشفن مریض را
بنوشانند ازین بسامیه غلبه نکند نوع دیگر برنگ هر دو سیاه مریض را بنوشانند ازین مده میه غلبه نکند نوع دیگر استخوان پیل و شتر و خر سوخته
خاکستر کنند و تیزاب بچکانید و مریض را بنوشانند ازین هست میه غلبه نکند نوع دیگر از بیخ نباتات آبی چنانچه سال اک بسینده و سنگهاره هرچه دست دهد
بستانند بجوش آن بیخ را بیز بنهار آشام سازند و با شیر ماده گاو و شیره نیشکر و شهد بیار کرده مریض را بنوشانند ازین پرمیه که با تاپاک و سوزش بود دفع شود
نوع دیگر برنگ جوانسه و جوبی و ترایمان و مجیته و بائن و پوست انار و چوب درخت ساک و بدیانکه و ناگ کیسر و چهای و بولسری و تنبل و نار
و موچرس بستانند ازین شراب ارست یا اولیه یا ایساکت که ذکر آن در فصل نرض خواهد آمد مریض را بخورانند ازین پرمیه هر نوع که باشد دفع شود
نوع دیگر سنگهاره و کهلوت و بیخ نیلوفر و کسیر و کلچکان و لغزک و جمون و راسن و ساندلن و ارجن و سوناو لود و دهبلاوه و پیله بهیت اسپغول و اخمیر
و انار روان و سال و عکراو جاره و کنار و کتائی که آن درخت ست حمله بستاوی گرفته جو کوب کرده بجوشانند و بجوش مذکور چیزی تر کنند و باز خشک کرده آرد
کنند و هر طعامیکه خوش آید از آن ساخته مریض را بدهند و اگر جوش مذکور را بنوشانند باید که آن بیخ پخته و هند نیز مفید بود و مریض با صحت شود نوع دیگر
از بالیه و بلیله و چیتره و شهد و شراب آسو کنند و مریض را بنوشانند ازین سیلان منی دفع شود و این آسو برای ملوکان که از مضرات احتراز نکنند
دواء و بکار نه بندند بغایت بهترست نوع دیگر برگ نرشهد و کمیته و تیل گردد یا طعامیکه لایق آن دانند آمیخته مریض را بخورانند صحت شود و اگر
ز نمات نمک را با جوش منگ و جز آن آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد **فائده** چون مریض را مرض مذکور غلبه کند اگر فقیر باشد بگویند که تا ستم و دراز پیاده
پیش گیرد و غذا خشک هرچه دست دهد بخورد و اگر مرض مذکور تا یکسال در سفر بماند مرض زائل گردد و اگر غنی باشد بگویند که تا شام و شالی تا کاشته
و مانند این دیگر غذاهای که خشک تر باشند و آمله و کمیته و تینده و راغذا سازند و معه شکارهای پیاده و یا سواره بدنبال جهار پایان و در جهت [illegible] مواظبت نماید
بالجمله اگر سیلان منی غلبه کند و همه کردن دو سواری و جاه کندیدن و جهت [illegible] کردن بشکار رفتن و مانند آن و دیگر غذاهائیکه از آن جوانها خشک گردند
بکار بندند بغایت مفید است و نوشیدن بول بقر و شیره و سرگین آن نیز فائده دهد **علاج بجهت دفع سیلان منی** که آنرا مدهیه گویند سلاجیت صاف
کرده بستانند بجوش سال سار او کن چند تسقیه بدهند و با جوش مذکور مریض را بمقدار قوت گرسنگی بخورانند چون هضم شود آنگاه برنج پخته با شوربای
حیوانات دشتی خوردن دهند و آنچه در خوردن آن بهلاوه ممنوع ست در خوردن سلاجیت نیز ممنوع ست ازین سیلان منی و باد صرع و سبت و بلیله
و اشمه و هر جهگ و آماس و کوابیه و کول با و سنگ مثانه و بند رمگ و تپ بادی و اسماد فی الحال دفع شود و نیز هر زحمتی که باشد ازین دفع شود لیکن تا زحمت
جهت دفع زحمتیکه سلاجیت بخورانند بجوش داروهائیکه دافع آن زحمت باشد چند تسقیه دهند بجوش مذکور بخورانند اگر کسی سلاجیت را برین گونه
مسلسل بخورد بغایت قوی گردد و نیز نفع و عمر مسلسل یابد و چون مرض مدهیه مبتلا باشد نیکو گردد و اگر سلاجیت را دو سبت پل بخورد و دو سیت سال
عمر یابد و بالجمله هر صد پل یکسال افزون گردد و می باید که سلاجیت سیاه و گران و چرب بود و بوئیش مثل بوی بول ماده گاو باشد بعد صاف کرده

داشتن دران گرهای مانند سنگریزه‌ها بیفتد ببتانند همچنین سلاجیت اولی است و سلاجیت از سنگهای کان قلعی و شیشه و آهن و مس و زر و نقره
پیدا می آید اما آنکه از سنگهای قلعی پیدا آید از ان سلاجیتی که از سنگهای کان شیشه پیدا شود بهترست و از ان آنکه از سنگهای کان زر باشد بهترست
و سلاجیت خوب آن است که در هوای تابستان از سنگها چکیده و اول گشته و در نشیب مجتمع میگردد و اگر سونا مکهی و یا تارا ماکهی صاف کرده
بجوش سال سار [illegible] چند تسقیه داده مریض را بجوش مذکور بخورانند فایده سلاجیت دهد این پرمیو و پندرو گ و راجروگ دفع شود و لیکن از جهت دفع
هر جمتی بدارو مایکه دافع آن باشد تسقیه داده بهم بجوش آن بخورانند **نوع دیگر** تو برک و آن درختی است که در عرب بکرانه دریا میباشد میوه
و هنگام برشکال بار آورد پخته شود و از مغز تخمهاش که آنرا خشک کرده و مسحوق ساخته باشند روغن کشیده ببتانند و بجوشانند تا آنکه آب در آن سوخته گردد
و خلاصه روغن بماند آنگاه در زیر سرگین اسپ یا گاو پانزده روز دفن کنند پس بیرون کشیده بدارند و مریض را بعد آنکه دو روز فاقه کنانیده باشند قوت دیده
مقدار یک روز [illegible] وقت صبح بخورانند و وقت شام برنج [illegible] آخر روز بدهند بعد تا پانزده روز روغن مذکور را بخورانند و ترک دهند درین روزها غذای
برنج پخته یا مونگ دهند بعد از ان تا پنج روز دیگر روغن مذکور به طریق مسطور بخورانند و پانزده روز ترک دهند همچنین تا آنگاه بخورانند که مریض را فراهم شود
ازین مداومت سیلان منی و بیست نوع [illegible] زائل گردد و اگر روغن مذکور بجوش کهیر که سه چند آن باشد بپزند و مریض را بخورانند بسیار مفید آید و از آن
بیست کرو [illegible] نیز دفع گردد و بدین روغن تا پنجاه روز ناس دهند تن مریض قوی گردد و حفظش بیفزاید و عمرش دراز گردد اگر مغز تخم
درخت تو برک مذکور را بسوزند و بطی که دود آن بیرون نرود و خاکستر گردد در آن سورت و نمک سنگ روغن کنجد آمیخته در چشم مریض باشند و
بتل [illegible] بکنانند تنگی [illegible] سال و [illegible] آن [illegible] انواع مرض چشم اند دفع شوند **فائده** شکم مریض مدتی معالج مسهل که نرم باشد روان نگردد
پس چون خواهد که از جهت صاف گردانیدن شکمش اسهال بکنانند باید که داروی مسهل تیز باشد بدهند تا اسهال شود و نیز درین مرض سیل نکند
و درین مرض چربی غالب [illegible] چون سیل کند چربی گداخته در تمام اندام سرایت کرده مریض را هلاک کند **الکنون علاجهای آبلهایکه از سیلان**
منی پیدا آیند گفته می آیند بدانکه ده نوع آبله [illegible] که ذکر آن در فصل آن خواهد آمد آبله که در گوشت سخت در [illegible] باشد و نرم بود
و یا درد اندک باشد فی الحال بکشند و مریض آن قوی بود و سخت لاغر نشده باشد و دوا پذیرست چون از علامت بدانند که آبله پیدا خواهد شد مریض را
فاقه کردن فرمایند و جوش پوست درختانی که بغیر گل بار آرند بنوشانند و بول بز نیز بنوشانند اگر مریض درین هنگام مرض مذکور را بدین علاج از
حدوث باز ندارد دوا [illegible] بکار برده بول [illegible] و بلغم شیرین گردند و سیلان منی غلبه کند و آبله که از کثرت آنست پیدا آیند و چون آبله پیدا آید
باید که مریض را داروی [illegible] و مسهل [illegible] قی و اسهال کنانند اگر قی و اسهال بکنانند اخلاط فاسد سخت غلبه کرده خون و گوشت را فاسد گردانیده
آماس پیدا آرد چون آبله پیدا آید باید که مریض را داروی قی و اسهال دهند قی و اسهال بکنانند و رگ بکشایند و اگر در ابتدای حدوث آماس را بدین علاج
دفع نسازند و محل آماس سخت درد و سوزش پیدا آید آماس پخته شدن گیرد چون آماس پخته شود شگاف بکنند تا آنچه از ریم و خون باشد بیرون
آید بعده بدارو فراهم گردانند چون آنرا درین حال طبیب شگاف کرده دفع نکند ریم و خون درون بدن سرایت کند و مرض مذکور زیادت گردد و مریض
هلاک شود بجهت این معنی که مرض مذکور ترک علاج مفضی به هلاک میشود طبیب را باید که در علاج این مرض سرعت نماید تاخیر مضر داند **نوع دیگر**
بهلاوه و بیل [illegible] و پیلو [illegible] و گرنج [illegible] هر یک [illegible] و [illegible] از هر یک یک
[illegible] ببتانند و چون این جمله را با آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون [illegible] بماند فرود آورده بجامه بیخته ببتانند در یک [illegible] روغن
گاو باندازند و سورت و [illegible] و بهارنگی و [illegible] و سندهی بجیمیل [illegible] و پس هر یک [illegible] آب [illegible] کرده نیز باندازند و روغن
مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار معمول [illegible] بخورانند و نیز بالای آن [illegible] ازین سیلان منی و آماس و بیست گوله
و مرض شکم [illegible] و جمله آبلهای سیلان منی دفع گردند این روغن را بهندوی دهانتری گهرت گویند **نوع دیگر** داروها [illegible] را

و در روغن کنجد بپزند و بعد بالای آبلها طلا کنند دفع گردند نوع دیگر جاروهای اکبر باوکن را آس کرده بر آبلها ضماد کنند دفع شوند نوع دیگر بجوش داروهای
سال سار اوکن آبلها را بشویند نیز جوش مذکور بعض را بنوشانند فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر جوش جاروهای پیلیاوکن مریض را بنوشانند و
با طعام یا بکرده بخورانند مریض صحت یابد نوع دیگر پاپری و چتره و گلتائی خرد و سیارنگ شتهاد کلیه و کانیل و تهون و کرواله و پوست ارجن
هر همه متساوی کوفته و بیخته باریک آس کرده و بعض را با شهد بخورانند از این آبلهای پرمیوه دور گردند نوع دیگر جوش جاروهای سال سار اوکن را بجا پخته بستانند
و باز در دیگ کرده بجوشانند تا آنکه بحجلاب شود آنگاه سیمق آب ماه و لوده و برنگ و اتش موس کشته و آهن کشته در آن اندازند و زیر آتش کنند تا
آنکه غلیظ شود و بعده فرود آورده و در آوند کرده نگاه دارند و روز معلول و سیافته مقداری روزینه خوردن دهند از این جمله انواع سیلان منی و آبلهای آن
دفع شوند نوع دیگر ترپهله و چتره و برنگ و موتهه و سنبهی و فلفلین هر همه متساوی کوفته و بمقدار وزن کل اینها فولاد کشته گرفته یکجا کرده باریک
آس کرده بدارند و مریض دیده روزینه مقداری با شهد و روغن گاو بخورانند از این جمله انواع پرمیوه و آبلهای آن و بواسیر و آماس و سبیت و پیلدول
و سرفه و دمه و بدهضمی دفع شوند و گرسنگی افزاید این را نواس چورن گویند نوع دیگر جوش داروهای سال سار اوکن با آب که چهار چند
آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند بستانند و در گرده شهد و قند کهنه و سیمق داروهای پیلیاوکن در آن اندازند و در سبوی چرب آکنده و تختین آن
سیمق و پیل جرانو شهد طلا کرده باشد بیندازند و نیز پاره‌های آهن انگشت که گرم کنند تا آنکه لعل شوند آنگاه در جوش سار اوکن که علاحده کرده
داشته باشند سرد کنند باز گرم کرده سرد کنند همچنین چند کرت گرم کرده سرد کنند از این ریزهای آهن مذکوره نیز اندازند و مهر کنند بعده کاهلت جو سه ماه
یا چهار ماه بدارند چون بدانند که ریزهای آهن مذکوره گداخته شده اند سبو را بیرون کشند بعده دواهای مذکوره بقدر قوت مریض روزینه مقداری بوقت
صبح بنوشانند و غذای موافق خوردن دهند از این سیلان منی و بیست و نه پرمیوه و بندروگ و بیدیه تپ ناغه و نقصان گرسنگی دفع گردند و این را
لوه ارشت گویند بجهت دفع آبلهای سیلان منی چون خام باشند تدا و پیا آماس که تفصیل آن خواهد آمد نیز بکار برند چون پخته گردند تدا و پیا
سختگی که در تفصیل آن گفته خواهد شد نیز بکار برند الحال چند نسخه بجهت دفع زحمت مذکوره از طب یونانیان گفته می آید سنبهی و فلفلین و ترپهله
و گوگل هر همه متساوی ستده آس کرده با جوش خار خسک آمیخته جوشانیده غلولها بندند و بقدر قوت مریض و مناسبت فصل روزینه بخورانند
و در این دارو پرهیز شرط نیست و از این جمله سیلان منی و بات رکت و موترکهات و موتر دوکهه و خون استحاضه دفع گردند نوع دیگر
ترپهله و دار پلد و ... و موتهه و ... هر همه متساوی ستده بجوشانند و جوش بستانند با سیمق زرد چوب و شهد آمیخته مریض را بخورانند
از این جمله انواع سیلان دفع شوند نوع دیگر غله جو با ماده گاو را بخورانند و از سرگین جو شسته بگیرند و در بول ماده گاو تر کرده خشک
کنند و آنکه غله جو که آن را از سرگین بکشیده باشند در بول ماده گاو تر کرده آس کرده نان بپزند یا بریان کرده سبت سازند و چتره در شیر انداخته
بجوشانند و در آن خمیر حغرات سازند و روغن کشیده بستانند و در آن نان مذکور و یا سبت مذکوره آمیخته بخورانند سیلان منی دفع گردد اگر
با جوش نمر یا منگ نان و سبت مذکوره بخورانند نیز همین فایده دهد و برای دفع سیلان منی غله جو را نیکو دانند غذای معلول را از آن جو
سازند ... انار و برنگ و ... زرد چوب و جاب ... زیره و سنبهی و ترپهله و پلیل و دانه و خار خسک و جواینی و کشنیز و تیزپات و تج و لوده و نمک ... هر همه
ستده و هم گرفته با آب آس کرده و مثل ... روغن گاو بیندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه معلول را بنوشانند و با
طعام بخورانند از این جمله انواع سیلان منی و موتراکهات و سنگ مثانه و موترکرچهه و تشنگی شکم و انتفاخ و درد آن و یرقان و تپ
دفع گردد و خوردن این روغن در هیچ فصلی ممنوع نیست این را دادارماد کهرت گویند نوع دیگر جوش خسک با بیخ و برگ و شاخ
و با صندل جوکوب کرده با آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند بجا پخته بستانند و نیم پاو شکر در آن انداخته جلاب
کنند و فلفلین و زعفران و ترکت و تیرج و تج و دانه الایچی و جاپهل و درخت ارجن و تخم خیار ... هر یکی بیست و چهار درم و ... نیم پاو ...

بل گرفته حب‌ها باریک آس کرده با جلاب بندکو بیامیزند و زیر آتش کنند تا آنکه غلیظ شود آنگاه نگاه دارند بقدر [illegible] معلول را هر روز بینه خوردن دهند
از این انواع سیلان منی و سوزاک بول و سنگ مثانه و فساد منی دفع گردد این را کهو کهرادا و لیه گویند نوع دیگر از درخت بر و گلر و [illegible] از هر یک
و کروالہ و راس و نغزک و کتهه و جمون و جار و ارجن و دهو و گلچکان و دانتن و کرنج و از سری و بهرن و بهرن پوست و از ببول و میدها سینگلے و چتره هیچ
و از هر یک سه ارو با جوش ترپهله و اندجو و بلادر با جمله باشتا و دستده آس کرده با شهد بخورانند بالای آن جوش ترپهله بنوشانند از این جمله انواع سیلان
منی و آبلهای آن و سوزاک بول دفع شود این را نارویدها و چوران گویند نوع دیگر کهیره و تج و موتهه و چراییته و دیودار و زرد چوبه و تیس و دارهلد
و پیپلول و چیته و کشنیز و ترپهله و جاب و برنگ و کچیل و شنگرف و فلفلین و چوا کهار و هر دو زیره و ساجی و سوناکهی و هر سه نمک هر یک سه درم و نسوت و
دانتن و تیرج و تج و نسر جن و الاچی هر همه سیم گرفته باریک آس کرده بجا بخته بنوشانند و آهن کشته شش درم و شکر تری دوازده درم و سلاجیت
و گوگل هر یک بیست و چهار درم آمیخته و با مقدار روغن [illegible] کرده [illegible] آمده [illegible] نگاه دارند و روز بروز گرسنگی مریض دانسته بمقدار
روز بینه بخورانند از این هر بیست انواع سیلان منی و سوزاک و [illegible] و سنگ مثانه و بستگی شکم [illegible] و گرهها گوشت و آبلها اگرچه بزرگ باشند
و [illegible] و یرقان و [illegible] و [illegible] بیست و [illegible] و همه امراض دندان و چشم و خون استحاضه و فساد
منی و نقصان گرسنگی و [illegible] بلغم [illegible] سائر امراض دفع گردند و زور و قوت باه افزون شود چون کسی این را مدام بخورد به هیچ علتی گرفتار
نگردد و [illegible] چندر پرپها و گوگل گویند نوع دیگر گوکهرو گوگل که در فصل سوزاک بول گفته شده برای مرض سیلان منی بخورانند مرضش
دفع شود نوع دیگر سیماب کشته و آهن کانت کشته و آهن تند کشته و سلاجیت و سوناکهی صاف کرده [illegible] شنگرف و فلفلین و ترپهله و تخم اکوره
و کتهه و [illegible] که هر همه مساوی باشند [illegible] یکجا کرده [illegible] نگاه [illegible] چون مرتب شود نگاه دارند و یک ماهه با شهد
مریض را روز بینه بخورانند بمقدار حبه [illegible] بالای آن شش عدد [illegible] با عسل [illegible] آس کرده با یک [illegible] و دو درم روغن گاو آمیخته
بخورانند از این جمله انواع سیلان منی دفع شود این را [illegible] رس گویند اکنون چند علاج [illegible] تا گرفته مے آید سیماب و طلق
و آهن کانت و شیشه که هر یکی کشته باشند [illegible] گرفته با جوش [illegible] کنند [illegible] گره جامه به بندند
[illegible] آتش دهند [illegible] آس کنند [illegible] سلاجیت تار ماهی [illegible] آن کهنه که آن را
صاف کرده باشند [illegible] هر همه مساوی [illegible] باشند [illegible] و موتهه و صندل و بیناک و بیخ جوز
هندی و کتهه [illegible] که هر همه مساوی باشند [illegible] سابق [illegible] نوع را باهم بیامیزند [illegible] کنند و ماهه
[illegible] سیلان منی که [illegible] گویند دفع شود این را [illegible]
رس [illegible] گویند نوع دیگر قلعی کشته و شیشه [illegible] آهو سوخته [illegible] هر همه مساوی گرفته [illegible] آس کرده [illegible]
ماهه [illegible] سیلان منی که [illegible] گویند دفع
شود نوع دیگر سیماب و طلق و آهن [illegible] قلعی و شیشه [illegible] هر همه کشته [illegible] سهاگه و روغن گاو [illegible] سیماب
[illegible] کنند [illegible] کشته آس کرده
نگاه دارند [illegible] سهاگه یکدرم [illegible] آمیخته بنوشانند از این [illegible] دیگر انواع سیلان منی دفع شوند
این [illegible] گویند نوع دیگر قلعی کشته و سیماب کشته [illegible] کرده آمیخته نگاه دارند [illegible] با شهد [illegible] مریض را خوردن [illegible]
[illegible] آن پوست بیخ چیته با آب آس کرده بنوشانند از این سیلان منی که [illegible] باشد دفع گردد نوع دیگر سیماب و قلعی و آهن و طلق که هر یک کشته
باشند [illegible] با شهد [illegible] بخورانند [illegible] بالا [illegible] کشته [illegible] آس کرده [illegible] باریک

آس کرده مقدار نیم درم با شهد بخورانند ازین شربت سیلان منی دفع شود **نوع دیگر** سیماب کشته و کسیس و دانه الایچی و جوز بویه و جتا مانسی و کلیجان و هلتی و آمله و دانه انار و شکر و کافور و کهیر و سونف و گلنائی و اهبیت هر همه متساوی گرفته و آس کرده یکی و شنا باریک یکی و دو با جغرات و یکی و شنا باریک و شیره برگ تنبول سحیق کنند چون تر شود مقدار کنار غلوله‌ها بندند یکی روزینه خوردن دهند بالای آن جوش آمله و بلول و نیم و گلوی که هر همه متساوی باشند آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله انواع سیلان منی اگرچه دیرینه باشد دفع شود این را چندر پربهانیک گویند **نوع دیگر** هلیله و ترکوته و بابرنگ و چیته و زیره و چوبچینه و دار هلد و کسیج و گلدی و بید دارو و تیس فرانسوت و کنگلی و کشنیز و سیاه دانه و ساجی و جواکهار و نمک سیاه و نمک بیا و نمک سنگ و کبیل و جاوب ببلاوه و تالیس و بلول و نهپکرمول و اجمود و تخم تنبرو و ناگ کیسر و دانه الایچی و تج و ترج هر همه مساوی نیم و سلاجیت جانده درم بستانند و آس کرده بجا بیخته بدارند و سلاجیت بنج پل و آهن کشته بنج پل و گوگل نیز بنج پل بستانند با سحوق مذکور آمیخته با شهد و روغن گاو یکی کرده کوفته یکذات کرده بدارند مقدار دو نیم درم روزینه مریض را بخورانند و بالای آن شیر یا شوربای گوشت یا آب بنوشانند ازین همه ورم و سرفه و بهند دفع شوند و بواسیر و اندریره و گوله و بدرزده و بواسیر و سعال و ادر روگ و باندرروگ و یرقان و سیبت و موتراکهات و نهم جر بکند تا دفع شوند و از ان منی افزاید این را سوج پربهانیک گویند **نوع دیگر** سیماب کشته و طلق کشته بستانند تا هفت روز شیره آمله سحق کنند و تسقیها بدهند و بعد ترتب شملن یک یک ماشه غلوله‌ها بندند و یکی مریض را روزینه بخورانند و بالای آن شش عدد بار کاین باغسالة بنج آس کرده با شهد و روغن آمیخته بخورانند ازین سیلان منی که آن را ایل میه گویند دفع شود اگرچه لادوا باشد این را هر سگر گویند **نوع دیگر** سیماب کشته یک حصه قلعی کشته یک حصه طلق کشته حصه بقدر این هر سه بستانند همه را یکجا کرده سحق کنند چون یکذات شوند مقدار کنار غلوله‌ها بندند و یکی مریض را روزینه خوردن دهند بالای آن گل رسخته که آن را خشک کرده داشته باشند مقدار نیم آس کرده با شهد بخورانند ازین سیلان منی که آن را بسامیه گویند دفع شود این را امیلانک کال گویند **نوع دیگر** سیماب کشته و قلعی کشته و پوست درخت ارجن و شکر هر همه متساوی بستده با جوش بیخ درخت سنبل یکروز سحیق کنند بعده یک یک ماشه را بر بها بندند و یکی روزینه مریض را بخورانند و بالای آن جوش مذکور بنوشانند ازین مدمیه دفع شود و این را اندربتی گویند والله اعلم بالصواب

فصل سی و هفتم در افزونی چربی

که آن را میدروگ گویند تعلیم بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکوره** بدانکه از ترک و ورزش و حرکت و از خواب کردن در روز و از خوردن اشیای بلغم انگیز خلاصه طعام شیرین شده چربی بسیار افزاید و چون بیشتر افزون گردد منافذ را تنها را مسدود گرداند پس از خلاصه طعام همین چربی افزون گردد و دیگر دها تا کم افتد و افزون نگردند چون در مردم چربی افزون گردد هم بسوا سر که نوعی از نفس است تشنگی و بسیار خواب و کاهلی و تست پیدا آید و گاه گاه بیهوشی پیدا شود و خوی از اندام سائل گردد و از ان کوی بد آید و قوت باه و قوت کم افتد و غلغله بسیار شکم ست و از ان شکم مریض درین مرض سخت بزرگ شود و بسبب افزونی چربی منافذ باد مسدود گردانند و باد در شکم اجتماع یافته گرسنگی افزون میگرداند و از ان مریض هرچه میخورد زود هضم گردد و گرسنگی پیدا آید و چون مردم سخت فربه بشود و پستانها بزرگ شوند سخت بیکار گردند و این را آشتهون نامند زحمت زکی از زحمت لاغری شدیدتر دانند و باید دانست که این مرض مرض سخت ست و در علاجش تاخیر نباید کرد زیرا که اگر در علاج تاخیر کنند اندازه فزودن چربی مریض را تا مهلک پیدا آید **قسم دوم در علاج زحمت مذکوره** بدانکه برای مریض این مرض غله شالی کهنه و ساماخ و کودرو و کاشته و کاشته و کلتی و جو و شهد بخورانند و جماع و ورزش و حرکت کردن اندیشه‌مند بودن و بیدار کردن فرمایند و حقنه که آن را ایکمن گویند بکنند و معاجین زیره و سنب و فلفلین و انگر و بهان و نمک سنجل و چتره هر یک متساوی گرفته آس کرده در بیت کاجی بیامیزند و با آب جغرات آمیخته مریض را بخورانند ازین چربی کم شود و گرسنگی زیادت باشد **نوع دیگر** هلیله و ترکته و ستهی و فلفلین و نمک سنگ هر همه شسته و سته آس کنند مقدار و من کعبه تا شش ماه روزینه بخورانند ازین افزونی باد و بلغم و چربی زائل گردد **نوع دیگر** شهد با آب مریض را

قسم اول در علامات زحمت افزونی چربی

قسم دوم در علاج زحمت مذکوره

بنوشانند بسیار فائده دهد نوع دیگر جوش ترپهله با شهد بیامیزند و مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر جوش نخمول بزرگ با شهد آمیخته مریض را
بخورانند از این زحمت مذکور زائل گردد نوع دیگر از خاکستر پلاس نیز آب بچکانند و نمک نرم ساخته آن را و انگزد بریان کرده آن را شام صبح انداخته مریض را
بنوشانند از این افزونی چربی گداخته زائل گردد نوع دیگر سپست تخم با جوش ترپهله و شهد آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر
با جوش گلوی ترپهله جوکوب کرده بجوشانند و با جوش پولاد کشته یا سلاجیت یا گوگل آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سلاجیت و
کوتهه و اگر چه و ابهلده و بید دار و رینکا و چیتر پله و موتهه و تج و تیزح و ناز و نهور و فلفل و سونت هر همه مساوی گرفته با شیره برگ دهتوره آس کنند و بر وجود
مریض بمالند از این زحمت مذکور رفع شود نوع دیگر گلوی یک حصه الایچی دو حصه بوناک سه حصه و آیره چهار حصه اندرجو پنج حصه بلیله شش حصه
و آمله هفت حصه گوگل هشت حصه گرفته آس کنند و با شهد آمیخته مقدار سه ماشه غلوله بندند و یکی روزینه معلول را بخورانند صحت یابد و
این را اتیرتا گوگل گویند نوع دیگر ترپهله و سنت و چیتره و فلفلین و موتهه و برنگ هر همه مساوی گرفته باریک آس کرده و بوزن جمله
حاره ها گوگل بستانند و با سحیق مذکور آمیخته بدارند بمقدار روزینه مریض را بخورانند صحت یابد این را لوک گوگل گویند نوع دیگر موصلی و
ترپهله و کهیر و بانسه و سنت و کشنیز و [illegible] و [illegible] و سنبهالو و چیته هر یک ده پل بستانند و یک آدهک آب انداخته بجوشانند چون جوش این
چهارم حصه بماند در آن ده پل گوگل باندازند و زیر آتش کنند تا آنکه همچو جلاب رقیق گردد و بعد سرد شدن در آن شهد هشت پل روغن [illegible]
کنند شانزده پل شکر هشت پل [illegible] دوازده پل آهن کشته ده پل سلاجیت صاف کرده سحیق الایچی شش درم سحیق برنگ و پلپل گرد و سحیق
سریه و سحیق پلپل دراز و سحیق ترپهله و سحیق کسیس هر یک بست و چهار درم اندازند و مخلوط ساخته در ظرف چرب نگاه دارند و مریض را بعد سه سال
کنانیدن مقداری که بقدر زور [illegible] سنگی بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو یا شوربای گوشت حیوانات دشتی بنوشانند و برای رفع زحمت مذکور
این علاج بیرنگ و بهترست و از این [illegible] باد و بلغم و سیلان منی و مرض شکم و باد یرقان و پنڈروگ و آماس و بهگندر و بیهوشی و اثر زهر هر نوعی که باشد
و درد ها و [illegible] و انتفاخ شکم رفع گردند و [illegible] افزون شود و پیری دفع گردد و قوت باه حاصل شود و خورنده این را فرزندان بسیار باشند و باید که در
اثنای خوردن این دارو از خوردن کانجی و کرونده و کریله و کیله و [illegible] یعنی سوسن و کند و چیزیکه بر سر نام او کاف آید احتراز نماید این را
لوه [illegible] گویند نوع دیگر ترپهله و سنت و [illegible] و چیته و بانسه و نیم و کرماله و تج و جیتهون و زرد چوب و گلوی و پلپل دراز و اندرجو و کوتهه و [illegible]
هر همه مساوی گرفته و با آب آس کرده و روغن کنجد باندازند و [illegible] کرده [illegible] باندازند و بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند
و بمقدار مریض را بخورانند و بر اندامش بمالند و بینی اش بچکانند و بدین روغن حقنه کنند از این [illegible] و [illegible] و پنڈروگ و علتهای بلغم دفع
گردند نوع دیگر سنبل و زعفران و آیره و برنگ و الایچی و [illegible] و چیته و [illegible] کافور و جاوتری و جوز بویه و ککول و سیاه [illegible] و فلفل و چنا ماهی و [illegible]
کوتهه و ایلیا [illegible] و موتهه و بلا و [illegible] و مکهی و [illegible] و کیوان و چیرک و چهول ربا [illegible] و ملک [illegible] و پنج سرن یعنی [illegible]
و [illegible] و گل [illegible] هر یک یک درم بستانند و سحیق ساخته و یک [illegible] روغن کنجد باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود
نگاه دارند و بر وجود مریض بمالند از این زیادتی خوی و گنده بغل و خارش [illegible] دفع گردند پیر هشتاد ساله جوان شود و قوت باه افزاید که
مرد [illegible] بیست سال عمر شود این را [illegible] کننده تیل گویند نوع دیگر شیره [illegible] انداخته
سحیق کنند [illegible] شود و بر اندام بمالند از این بوی زشت اندام زائل گردد و خوی بد نیز دفع شود نوع دیگر زرد چوب را بسوزند و خاکستر
آن را بروغن کنجد آمیخته بر اندام بمالند از این زشتی بوی اندام دفع شود نوع دیگر با شیره [illegible] کف دریا آس کرده بر اندام بمالند همین فائده
دهد نوع دیگر با شیره برگ بیل [illegible] چون سحیق کرده بر اندام بمالند همین فائده دهد نوع دیگر سندهی خشک را باریک آس کرده و با شهد
آمیخته مریض را بنوشانند از این بوی اندام بلکه [illegible] بسبب زیادتی پیه باشد دفع شود نوع دیگر بلیله با آب آس کرده بر وجود بمالند

واندام را بشویند خوی بد دفع شود نوع دیگر سماق هلیله با برگ سیل و با ناگ کیسر بر اندام بمالند بوی بد زایل گردد نوع دیگر برگ مغیلان را با آب آس
کرده بر اندام بمالند و بالای آن هلیله آس کرده بر اندام بمالند بعده آرد نخود و روغن کنجد آمیخته بدان اپٹنه بکنانند و غسل کنند از این بوی اندام دفع
گردد نوع دیگر برگ مالی و زرد چوب برگ کونجه مدوسه هارا سپا گرفته و آس کرده بر اندام بمالند از این بوی و دانها باریک که در هوای
تابستان بسبب زیادتی خوی باز اندام پیدا میشوند دفع گردند والله اعلم بالصواب

فصل سی و هشتم در زحمتی که آنرا ادر روگ گویند مشتمل بر دو قسمست

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه چون از سبب بدهضمی و از خوردن غله کهنه که آنرا صاف نکرده باشند و از غله خشک
کهنه چنانچه کودوان و شاماخ خلطی از اخلاط فاسد شده مسامات بند و باد بهران و باد رایان و آتش گرسنگی را زشت گرداند زحمت مذکور پیدا آرد
و آن هشت نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه صفرا سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه سه خلط پنجم آنکه از زیادتی سپرز ششم
آنکه از غلبه زحمتی که از ابده که گویند هفتم آنکه از شگافته شدن روده بسبب جراحت یا داخلی هشتم آنکه از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال یا حقنه
یا بعد نوشیدن روغن پیدا آید و علامت مرض مذکور که پیش از حدوثش پیدا آید آنست که قوت کم افتد و گونه اندام متغیر گردد و خطهائی که در عرض شکم
می باشند زایل گردند و در ملمس رگها نمودار شوند و مثانه درد کند و در آن سوزش پیدا آید و پایها بیاماسد و مریض را تلخ چیز خوش نیاید و معلوم نکند
و غذائیکه خورده است هضم یافته است یا نه و علامت مرض مذکور که بعد حدوثش پیدا آید آنست که شکم سخت منتفخ گردد و نقصان گرسنگی و گرانی
اندام و بستگی غایط و مضراط پیدا آید و مریض لاغر گردد و مشی و بسیار حرکت کردن نتواند و علامت زحمت مذکور که از باد حادث شود آنست که دست
پای و ناف بیاماسد و شکم و گرد پشت درد کند و بندها وجع دیر کند و سرفه خشک پیدا شود و وجع چنان نماید گویا که کسی آنرا میشکند و وجع اسفل گران
گردد و بول و غایط و چشم و ... و ناخن و جرم سیاه و لعل فام شوند و شکم یکبار سخت منتفخ گردد و گاهی انتفاخش چیزی کم افتد و چنان صدا کند گویا که
در آن سوزنها میخلانند و یا ارامی شگافند و در شکم رگهای باریک و سیاه و آهم نمودار گردند و بر شکم چون دست زنند آواز بر آید مانند شکم مریض باد در
آواز کنان بر گردد چنانکه بر دان بست بر مشک منفوخ آواز برمی آید و علامت زحمت مذکور که از صفرا حادث شود آنست که تب و بیهوشی و تپاک و تشنگی
و دوران سر بسیار پیدا آید و مزه دهن تلخ گردد و چشم و ناخن و موی و جرم اندام و بول و غایط زرد فام گردند و رگها برنگ مس بر شکم نمودار شوند و جوی
سائل گردد و در شکم سوزش و خشکی پیدا آید و ملمس نرم نماید و آنچه در شکم مریض باشد از خون و چربی و گوشت گداخته آب گردد و بیاماسد و خواب
زیادت باشد و لعل سوزد و آنچه سائل گردد و با آنسوی طعام و دمه و ... پیدا آید و چشم و جرم و ناخن و بول و غایط سپید شوند و شکم چرب و سخت و
گران نماید و مریض چنان داند که شکمش را بجامه تر پیچیده اند و رگها سپید بر شکم نمودار گردند و شکم مریض در این نوع بتدریج بزرگ شود و علامت
زحمت مذکور که از غلبه سه خلط باشد آنست که بیهوشی بدفعات بی تابی و تپاک شود و مریض زرد و لاغر گردد و در ملمس از تشنگی خشک شود
و در وقت سرما و وزیدن باد و ... و وقت ابر و باران غلبه این نوع باشد و طریق حدوث این آنست که چون مردم ناخن یا موی یا بول و غایط و یا خون
حیض خود را در طعام یا آب یا جز آن بخورد چنانچه بعضی عورات لئیمه برای شوهران خویش می کنند و یا زهر که بسبب هلاک نمیکند چنانچه زهر یکه
آنرا دوکهی بس گویند بکار برد یا آب زمین خورد که مضر باشد بنوشد سه خلط فاسد شده و خون گشته نوع مذکور پیدا آرند و این را تردو که اودره نام
نامند و علامت زحمت مذکور که از زیادتی سپرز بود آنست که شکم بزرگ گردد خاصة طرف پهلوی چپ بزرگ گردد و سستی و تب و نقصان گرسنگی و نشانهای
نوع بلغمی و نوعیکه از تب حادث شود پیدا آید و مریض سخت زرد و بی قوت شود و طریق حدوث این نوع آنست که از دوام خوردن اشیائیکه در وقت هضم
تپاک انگیزد و از دوام خوردن اشیائیکه بلغم و خون فاسد گشته سپرز را افزون گرداند و از آن زحمت مذکور حادث گردد این نوع را تپه ودر گویند و اگر
از اشیای مذکوره بلغم و خون فاسد گشته جگر را زیادت کنند و زحمت مذکور را پیدا آرند آنگاه آنرا جگر دالی گویند و در این شکم و پهلوی راست سخت بزرگ
باشد و علامت زحمت مذکور که از انبه که حادث شود آنست که از آروغ مریض بوی نجاست آید و طریق حدوث این نوع آنست که چون مردم

قسم اول در علامات زحمت مذکور

غایط چرب بچفسند و یا موی و سنگریزه و خاشاک و مانند آن فرو بردند و آن مخرج غایط بچفسند و حائل شده بمانند یا مردم را که آمیزه بود و اگر بهاش و مخرج حائل شده بمانند و روز بروز اندک اندک غایط بواسطه حرارت مذکور منحبس گشته تو بر تو مجتمع شود چنانکه ببول و زنان رسد چنانکه چون حرنا و دان کلوخ و جز آن حائل شود کاه و خاشاک و سنگ و جز آن تو بر تو مجتمع گردد زحمت مذکور پیدا آید و این نوع را بنه کدوده گویند و زحمت مذکور که از رسیدن زخم و سوده حادث شود علامتش آنست که شکم بسیار درد کند چنانچه آنرا انتشکا فند و در آن سوزن ها بخلانند و از درد هیچ آب بچکد طریق حدوث این نوع آنست که چون روده از زخم بریده شود یا با طعام ریزه آهن یا خار ماهی یا مانند آن در روده در آید و در وقت علت یا فاره در روده سوراخ شود و بدان راه مانند آب یا ریزه غذای خروج یافته زیر ناف جمع شده نوع مذکور حادث گردد و آن را پری اودر و چهتو در نیز گویند و زحمت مذکور که از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال و یا حقنه یا بعد نوشیدن روغن پیدا آید علامتش آنست که شکم سخت و بزرگ و چرب شود و ناف انقلاب یافته مرتفع گردد و شکم آب پر باشد چنانکه بزدن انگشت مضطرب شود و آواز کند همچو مشک پر آب که بران چون انگشت میزند مضطرب شود و آواز میکند طریق حدوث این نوع آنست که چون مردم بعد نوشیدن شیر گاو یا گچه بعد قی و یا اسهال یا بعد حقنه انباس و یا نوشیدن روغن آب سرد بنوشد این آب مجاری آب را تنگ ساخته مستعد گرداند و از آن آب که مردم بنوشد در تمام اندام سرایت نکند و در شکم مجتمع گردد این نوع را پیدا آرد و این را جلودر گویند بدانکه زحمت مذکور هر نوع که باشد اگرچه حدیث العهد بود و غلبه نکرده باشد سخت صعب است و اگر چنین مرض مریض را قوت و گرسنگی باشد و خون و چربی و گوشت و جز آن در شکمش نضج یافته است با علاج بعد محنت بدشواری زائل گردد و اگر اشیای مذکوره نضج یافته آب گردند لا دوا باشد هر نوع که باشد و نیز نوع ششم که آنرا بنه کدوده گویند بعد پانزده روز لا دوا گردد و نوع هشتم که آنرا سرا و ادر گویند نیز لا دوا است اگرچه حدیث العهد بود و چون درین مرض گرد بر گرد چشمها آماس پیدا شود و نره و خون و گوشت و چربی و گرسنگی کم افتد و پهلوهای مریض سخت از ارتفاع شکم چنان شوند گویا که آن را بشکنند و خفگان و نا آرزوی طعام و آماس و اسهال پیدا آید و یا آنکه چون مریض را اسهال داده اسهال کنانند بعد آن شکمش چنان پر بود پر کرده لا دوا باشد هر نوع که باشد و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه میان انواع این مرض نوع بنه کدوده و نوع سرا و ادر لا دوا اند و باقی شش نوع اگرچه حدیث العهد بوند به دشواری بعد محنت بعلاج کردن زائل گردند و چهتو در و جلودر لا دوا اند و سبین هر دو نوع مذکور لا دوا از طبیب حاذق شکاف شکم کنانند از کرم خدای تعالی مریض صحت یابد بسبب دفع زحمت مذکور که از باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط باشد دارو بکار بندند و مریض این مرض را از غلبه در بهضم و ابهلکنده و سخت چرب و سخت خشک و گرم و آنکه در وقت بهضم تا پاک انگیزد و از گوشت و از ریختن آب بر اندام احتراز کردن فرمایند و شالی سهتی زمستانی و نخود و روده و جو و گندم بخورانند و در نوعیکه از غلبه باد فاسد شده باشد مریض را بجوش بدار بکنند یا دکن حقنه استهاپن و انباس کنند و سالوت که در علاج باد گفته شده اتباع کنند و شوربا گوشت حیوانات دشتی و شیر که آنرا به بدار بکنند یا دکن پخته باشند بخورانند نافع آید و در نوعیکه غلبه تلخه باشد مریض را روغن گاو که آنرا با داروهای مذکوره پخته باشند بخورانند و بنوشانند تا چرب شود بعده روغن گاو که آنرا به بدار و سوت و تر پهله پخته باشند بنوشانند تا اخلاط در مجاری خود روان گردند آنگاه بجوش نکرو دهادکن که با آن شکر و شهد و روغن ماده گاو آمیخته باشند حقنه انباس و استهاپن بکنند و شیره برنج سید بکنند نافع آید و در نوعیکه غلبه بلغم باشد مریض را روغنیکه آن را بداروهای سیلپادکن پخته باشند بخورانند تا چرب گردد بعده روغنیکه آنرا به شیره زقوم پخته باشند بخورانند تا اسهال شود و اخلاط در مجاری خود روان گردد آنگاه بجوش داروهای تکهلکادکن که آنرا با بیخ سنتهی و فلفلین و جواکهار و بول بقر و روغن کنجد آمیخته باشند حقنه استهاپن و انباس بکنند و تخم سنی و تخم کتان و دهای و شرف و تخم ترب هر یک ممتا و گرفته آس کرده اتباع کنند و جوش کلتهی که در آن سنتهی و فلفلین آس کرده انداخته باشند بنوشانند و سید بسیار کنند نافع آید و در نوعیکه غلبه هر سه خلط باشد مریض را روغن که آنرا با تخم تیلی و دنتی و شیره زقوم و بول ماده گاو و شراب سرآمیخته باشند تا پانزده روز یا یکماه مقدار در روز بنوشانند تا اسهال بکنانند نافع آید نوع دیگر نیز شیلکه آنرا بهار گز اندیده باشند

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

سبخورانند نیز نافع آید نوع دیگر زهرگیاه را که اموال کہتہ نامند و یا زهرگیاه را که بہند گویند مریض را مقداری روزینه علی الدوام بخورانند نافع آید نوع دیگر
پنبه به برآمد مریض این نوع سرگوینه که بخورند نافع آید و بجهت دفع مرض استسقا که از غلبه بلغم بود هر نوعی که باشد روغن بید انجیر تنها یا با بول بقر یا با شیر
ماده گاو آمیخته تا یکماه یا دو ماه روزینه بنوشانند و درین مدت مریض را آب ننوشانند صحت یابد نوع دیگر با شیر ماده گاو و بول گاو و سیق تا هفت روز
روزینه بنوشانند و دیگر طعام و آب نخورانند و با شیر آن تا یک هفته بنوشانند و دیگر طعام و آب نخورانند سحیق پلپل دراز تا یکماه با شیر ماده گاو روزینه
بخورانند لیکن از ابتدا تا پانزده روز روزینه مقداری زیادت کنند بعده بر ترتیب زیادت تا پانزده روز نقصان کنند و طریق نقصان و زیادت
گردانیدن پلپل هر از چند محل بالا گذشته است و هر که آن را با شیره ادرک آمیخته جوشانیده باشند بنوشانند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ و اجمود
هر دو متساوی گرفته و آس کرده در روغن و آتش انداخته مریض را اندک اندک بخورانند روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر دیودار و ناز و چیره
هر سه را بسته در شیر ماده گاو انداخته مریض را روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر سحیق انگزه و ساجی که هر دو متساوی باشند مقداری در روغن
مالکنگنی بسته و هر سه را با شیر ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پوست سجنه و پوست سهرون و نسوت و گله هر سه را با یک
آس کرده با شیر ماده گاو آمیخته مریض را روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر یک هزار پلپل دراز هفت تکه تفته بقوم بهند بعده دو گان یا
سه گان یا چهار گان روزینه معلول را بخورانند تا آنکه کل پلپل دراز سیری شوند ازین مریض را صحت بود نوع دیگر پلپل دراز و بلیله با متساوی
گرفته و آس کرده با شیره زقوم تفته بهند و بدارند و مقداری از آن در شیر ماده گاو انداخته روزینه لیسیدنی سازند و مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر
سحیق بلیله که یک سیر پخته باشد در یک اثار روغن گاو که آن را گرم کرده باشند انداخته یک شب و نیم روز چوب ملاخته تا پانزده روز در کاه کت چوب …
بعده کشیده بجامه بیخته روغن بستانند آنگاه این روغن را با جوش بلیله و حضرات ترش که متساوی باشند بپزند و بدارند و تا پانزده روز یا یکماه مقداری
از آن روزینه مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شیر ماده گاو و با شیر زقوم آمیخته با آتش نرم بجوشانند و چاک زده مسکه بیرون کشند بعده
مسکه را با شیر زقوم دیگر بیامیزند و گرم کنند تا آنکه شیر زقوم سوخته شود و روغن خالص بماند آنگاه بجامه بیخته بستانند و بدارند و مقداری از آن روزینه
تا یکماه یا نیم ماه روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر چاب و چیته و دانتی و آس و کوتهه و کلدسبر و نسوت و برنگ و آمله و بلیله و بلیله و اجمود و زیره
و تلی و کتکی هر همه یک و نیم درم و تخم کرواله بیست و چهار درم بستانند و جمله را با آب آس کرده در یک سیر روغن ماده گاو بیندازند و شیر ماده گاو و شیر زقوم
که هر یک نود و شش درم باشد نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را یا یکماه یا نیم ماه روزینه بخورانند صحت یابد و این هر سه
روغن و تلوک کہرت که بالا مذکور شد در انواع استسقا نوع ادر و گ و گوله و بده رو ده و تهیلا و اناه و سیت و استمای باد … اند اسهال آرند نوع دیگر
با موتر اسود و یا باشه … شوره … یا بار شت شوره زقوم آمیخته روزینه بنوشانند بسیار فایده دهد نوع دیگر با جوش … اسهال سحیق
ادرک و دیودار که متساوی باشند آمیخته روزینه مریض را صحت یابد نوع دیگر مغز سینبهل و کراومال کنگنی و تخم کدوی تلخ و تخم شفاقل تلخ و نسوت
و سنبهی و فلفلین و شبت و نمک سنگ هر همه متساوی گرفته با شیر زقوم یا با بول بقر آس کرده مقدار نیم انگشت فتیله سازند و با روغن کنجد و نمک سنگ
هر همه متساوی بود مقعد را چرب کنند و در آن فتیله مذکور اندازند مریض صحت یابد و بسبب دفع بستگی باد و غایط و بول همین فتیله دهند نافع آید و بجهت
… بهتر باید که روغن بر وجه مبالغه … کنند و حضرات و برنج پخته مریض را … بخورانند بعده در ساعد دست چپ طرف باطن … برنج
رگ بگشایند و محل علت را بسته بمالند تا خون آنجایی طرف مفصد مایل گشته از راه رگ مذکور بیرون آید بعده شوره و صدف دریائی با روغن کنجد
آمیخته مریض را بنوشانند نیکو شود نوع دیگر با جوش سهنجن سحیق پلپل دراز و نمک سنگ و چیره که هر همه متساوی باشند آمیخته مریض را بنوشانند صحت
یابد نوع دیگر سلول و چیته … و جواکهار و نمک سنگ هر یک دو دانه درم بستده و با آب آس کرده در یک سیر روغن ماده گاو اندازند و
شیر ماده گاو و جوشانده کنار و جوش کریح و جوش … که هر یک دو سیر باشد در روغن کنند بعده روغن مذکور باشد نیز اندازند و روغن را بپزند چون مرتب شود

نگاه دارند و مقداری روزینه معلول را بخورانند از این زحمت مذکور تهبود و نقصان گرسنگی و رنگ کلاوورت و آماس و پنڈروگ و سرفه و زکام و دم مار رده بات
و تپ نائبه دفع شوند و این روغن را گهینل کهرت گویند و اگر درین نوع گرسنگی کم باشد باید که هنکوا و چورن بخورانند و علاجهائی که برای دفع این
نوع گفته شده اند برای دفع علت جگر و الی بکار ببندند و بجهت دفع این در باطن ساعد دست راست قریب بند آرنج رگ بکشایند بعده زیر ناف
جانب چپ چهار انگشت گذاشته شکاف کنند و مقدار چهار انگشت روده بیرون کشیده به بینند اگر بدانند که در روده سنگریزه یا موی یا غایط
یا خزان راه را بسته روده را شکاف کرده آنرا بیرون بکشند و شکاف روده از مورچگان گیرانیده و روده را با شهد و روغن چرب کرده در جایگاه آن
بنهند بعده شکاف شکم را بدوزند برای دفع بر سراوی او و نیز همین عمل بکنند اگر در روده خار ماهی یا ریزه استخوان خلیده مجرای غایط را بسته باشد
بیرون بکشند و شکاف روده را از مورچهای بزرگ بگیرانند با تمام شکاف بسته گردد بعده تن مورچگان شکسته بیرون اندازند و سرها بهمانجا بگذارند و روده
را بجای آن بنهند پس شکاف شکم بدوزند بعده مهلتی آس کرده با گل سیاه آمیخته بر شکاف بر سراوی و بر بده کده و در نهاده بجامه ببندند و معلول را در
خانه که در آن خلل باد نباشد بدارند تا آنکه فراهم شود و سه روز در آوند یکه پر از روغن کنجد باشد یا بر روغن سیتو مقدار یک دو ساعت ماندن فرمایند
یکحصه شیر یکحصه آب خلط کرده بجوشانند چون آب سوخته شود و شیر بماند مریض را بنوشانند بجهت جلودر باید که اولا آرد جو معلول را با روغن که دافع باد
باشد چرب کنند و آب گرم بالای شکم بریزند بعده میان بغل و ناف و سینه و بعضی شکم مریض بگلیم یا بجامه ابریشمی یا بدوال چرب پیچیده و ببندند
مریض را محکم بگیرند بغل بجانب چپ بمقدار چهار انگشت باشد سوراخ بکنند آنگاه آلت مذکور را کشیده در سوراخ مذکور با شوره رویین یا سیمین یا مسی
یا بر جانوریکه آن ظرفین بریده مثل ناشوره ساخته باشند در آرند و بوقت دم آب را کشیده دور کنند و لیکن یکبارگی نباید کشید و اگر مریض را تشنگی
و درد و اندک و تب و درد سر و سرفه و سوزش یا بهای پیدا آید و گاه باشد که شکم مریض باز بآب پر گردد بلکه مقداری یا شانزده روز در میان گذاشته هشت بار
بکشند چون آب استسقا بکشند باید که برمحل سوراخ بجهت نمک تنگ که آنرا بروغن کنجد آمیخته باشند طلا کنند و بهمین بندند و هر بار که آب بیرون آید نیه
و بعضی شکم مریض را که به گلیم و غیر ذالک بسته باشند از کثرت سخت تر ببندند تا باد در شکمش در آید تنفخ نسازند اگر در مرض خفت دانند تا شش ماه شیر مذکور
غذایش سازند و سه ماه دیگر برنج پخته با شوربا گوشت حیوانات دشتی که در آن آمله و انار دران انداخته باشند و شیر مذکور بخورانند و بیشتر تا شش ماه
دیگر غذایش همین دهند و لیکن حسب فراهمی و قوت مریض مقداری زیادت کنند اکنون چند علاج بجهت زحمت مذکور از طب چکردت
گفته می آید هر گاه زحمت مذکور از غلبه باد شود باید که آنرا ابیل گرداس کرده با دوغ آمیخته روزینه بنوشانند هر گاه از بلغم شود باید که آنرا اجوائین
و نمک سنگ و زیره و سنهی و فلفلین با دوغ آمیخته روزینه بدهند هر گاه از غلبه هر سه خلط باشد باید که آنرا مقداری دوغ ترش با شهد آمیخته
روزینه بنوشانند هر گاه زحمت مذکور از پیه باشد باید که آنرا با دوغ و روغن کنجد و شهد و تج و سنهی و سولف و کوتهه و نمک سنگ آمیخته
روزینه بنوشانند هر گاه از هشت نوع جلودر شده باشد باید که آنرا با دوغ و سنهی و روغن کنجد و فلفلین انداخته روزینه بنوشانند هر گاه از
جمله هشت نوع زحمت مذکور بده کده و در شود باید که آنرا در دوغ هو پیر و جوائین و زیره و نمک سنگ انداخته روزینه بنوشانند و هر گاه از نوع سرپادی
شود باید که آنرا در دوغ پیپل دراز و شهد انداخته روزینه بنوشانند و هر گاه از نوع تهلهودر شود باید که آنرا در دوغ سنهی و فلفلین و جواکهار و نمک سنگ
انداخته روزینه بنوشانند بالجمله باد دوغ برای دفع گرانی وجود و ناآرزوی طعام و استسقا و نقصان گرسنگی هر زحمتی که از غلبه باد و کف باشد سخت
نیکست نوع دیگر نمک سوچر و نمک دریا و جواکهار و جوائین و اجمود و پیپل دراز و سنهی و انگز بریان و نمک بریا هر همه اینها مساوی ... باریک
آس کرده بدارند و مقداری از آن با روغن آمیخته روزینه با لقمه اول بخورانند از این زحمت مذکور که از باد باشد و گوله و بدهضمی و سنگریزی و بواسیر
و پنڈروگ و بهگندر فی الحال دفع شود و این را هنکوی سیام درادی چورن گویند برای دفع زحمت مذکور که از سه حادث شود علاجهائی
برای دفع گوله گفته شده است در کار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب بنکبین گفته می آید بیدپل تا بک

چهار چند آن باشد بخورشانند و جوش کچهه بماند بجامه بیخته بستانند بعده و رنگ یک یک روغن کنجد باندازند و سندهی و فلفلین و ترپهله و دانتی و انگزد و نمک سنگ و زیره و چیتره و منه لوید از و چج و کوتهه و سهجنه و کهیره و نمک سونچل و چیل و جوائن هریک دوازده درم و نسوت هفتاد و دو درم بستانند جمله لباب باریک آس کنند و زحمت مذکور باندازند بآتش نرم بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند و وزن و کیفیت و سنگی مریض دیده بمقداری روز بینه بنوشانند از این جمله انواع مرض مذکور و سوزاک بول و نفخ شکم و زیادتی روده و کرم در بروز درد پهلو و درد شکم و ناآرزوی طعام و جگر و دالی و پینه و قوای ملا و درد و حبه و جمیع امراض برود کسیکه بخوردن این روغن تا یکماه مداومت نماید بهر نوعی که از هشتاد نوع مرض باد که او را باشد زائل شود و این روغن را سوناست تیل گویند **نوع دیگر** بهرنگ پلول و زند و چوب برنگ و ترپهله هریک ازین دارو و چیته و کمیله دو حصه و تیل سه حصه و نسوت چهار حصه بستانند و آس کرده بدارند و در بول بقر آمیخته مریض را بخورانند تا اسهال شود بیچ که آنرا پخته باشند با شوربای گوشت حیوانات دشتی بخورانند بعد از آن تا شش روز بیچ سنتهه و فلفلین در شیر ماده گاو انداخته روز بینه بخورانند بعد هفتم روز باز بچوب چیل مذکور مادوا اسهال بکنانند بعد اسهال بیچ که آنرا نرم پخته باشند با شوربای گوشت حیوانات دشتی بخورانند بعد تا شش روز بیچ سنتهه و فلفلین در شیر ماده گاو انداخته روز بینه بخورانند و هم بدین طریق این عمل بکنند تا آنکه صحت شود از این جمله انواع زحمت مذکور و پرقان و پندروگ و آماس دفع گردند و این را پتولادچورن گویند **نوع دیگر** جوائن و سوبه و کشنیز و ترپهله و زیره و سیاه دانه و پپلامول و بج و بچ و بربیا و سونف و زیره سپید و سنتهه و فلفلین و چوک و چیتره و برنگ و جواکهار و سجی و اجمود و پنج نمک هریک یکحصه و دانتی سه حصه و نسوت و حنظل هریک دو حصه و سوبه چهار حصه بستانند و جمله را باریک آس کرده نگاه دارند روز بینه بمقدار طاقت مریض را با دوغ بخورانند و از این جمله انواع زحمت مذکور دفع گردند و اگر گوله باشد این سفوف را با جوش کمانه بخورانند و اگر زحمت انابا باشد با شیر بخورانند و اگر زحمت باد باشد با شراب که آنرا پرسنا گویند بخورانند و اگر استسقا نفخ شود با آب حجرات بخورانند و صاحب کوابیرا با دانه انار بدهند و برای دفع درد شکم با شیره برنگ بدهند و برای دفع بیضهمی با آب گرم بدهند و برای دفع درد شکم و پهلو و پندروگ و سرفه و بستگی کاه و سنگ مینی و بیست و نقصان گرسنگی و تپ زهر دندان حیوان چنانچه مار و موش و سگ دیوانه و زهر نباتی و زهر که از اجتماع دو چیز حاصل شود چنانکه انبون و روغن کنجد مریض را دادن و دیگر بخورانند و اسهال کنانند این است اثار این چورن گویند **نوع دیگر** ساق گنجه و ساق سرشف و ساق نخود و زقوم و دهول و چیتره و چوب گلچکان و ترپهله و حنظل و نسوت و کهیره و سپید هاسنگی و داکر و کمیله هریک دو پل بسوزند و خاکستر آنرا بهفت کرت با بول بقر بچکانند و تیزاب بستانند و در آن آهن و پارهی و زر و چوب دار هلد و سنتهه و جواکهار و نسوت و کمیله و پنج نمک و چیتره و تخم سهجنه و کوتهه و بهلاوه و پیل دراز و برنگ و ترپهله و کنکی و دیودار و موتهه و دانتی و انگزد و املبت هریک سه درم ستده و باریک آس کرده باشند اندازند و حجرات ترش و سرکه شش شیره و روغن موم و روغن کنجد و چربی که هریک یک پاو بود نیز اندازند بآتش نرم بپزند تا آنکه شوربه شود بعده فرود آورده نگاه دارند روز بینه بمقدار دو نیم درم با شراب یا با بول بقر یا با فرستی مریض را بخورانند از این جمله انواع زحمت مذکور و باسه و بواسیر و کوله و سول و گرفتگی سینه و راجروگ و پندروگ و پیپو و بهکندر و کرم و سنگ مثانه و مادورت و سوزاک بول و رباد و ضیق شکم که آنرا به گوبند دفع گردند این را ریکها کهار گویند **نوع دیگر** شیر آک بست و چهار درم و شیر زقوم هفتاد و دو درم و کلک هلیله و کمیله و بهار درم بستانند و کوالها و تخم نیل و نسوت و دانتی و تلی و چیتره هریک دوازده درم باشد و سه سیر تیهه روغن ماده گاو باندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و ملوقی را بخورانید و اسهال کنانند اگر یک قطره ازین بخورانند یک سیک استراح خواهد شد چون دو قطره بخورانند دو بار استراح خواهد شد همچنین پس یک قطره یکبار استراح شود بیک یک قطره تا بالای ناف تنفس که شکش نرم باشد اطلاکند البته صاحب استراح شود این روغن را سیدکهت گویند. علاج تهود ربایدکه شیره پنج سهجنه با شیر آمله یار کرده مریض را بنوشانند صحت یابد اگر باسه بزرگ باشد دفع شود **نوع دیگر** کوتهه و تخم سنتهه و چیتره و اندرجو و پارهی و اجمود و پیل دراز هر همه مساوی ستده آس کنند بمقدار سه درم با آب لعنه مریض را بنوشانند صحت یابد

نوع دیگر برگ اکر و نمک را یکجا کرده کوفته در دیگ باندازند و دیگ را مهر کرده بر دیگدان نهند و زیرش آتش کنند تا آنکه سوخته شود بعده آس کرده بدارند
با آب حرارت مریض را بنوشانند پیهه اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر انگزه که آن را بریان کرده باشند سنبهی و فلفلین و اکره تهه و جوا کهار
و نمک سنگ هر یکی مساوی ستده آس کرده با شیره تریخ مریض را روزینه بخورانند ازین پیهه دفع شود و گرسنگی افزون گردد نوع دیگر ناف خرمهره
را بسوزند باریک آس کرده بدارند با شیره جهنبیری روزینه مقدار درمی بخورانند ازین پیهه اگرچه مثل باخه باشد دفع شود نوع دیگر پوست بیخ
سهجنه که با دو بیخ آس کرده مریض را بنوشانند ازین پیهه اگرچه دیرینه بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر گل سپید خردل را به آب آس کرده در شب تا صبح
در شبنم بدارند و وقت صبح مریض را بنوشانند ازین پیهه دفع شود نوع دیگر برنگ و جوانی و چیتره هر یکی یک حصه دیودار و سنبهی و کدهیره هر یکی دو
حصه سونت چهار حصه ستده باریک آس کرده بدارند با آب گرم یا با بول بقر روزینه مریض را بنوشانند اگرچه پیهه تمام کرم را گرفته باشد ازین
دفع شود این معجون را برنکادچورن گویند نوع دیگر سحیق بهلاده و بلیله و زیره را با حلاوت قند آمیخته مقدار سه درم غلوله ها بندند یکی روزینه
بخورانند ازین بیان هفت روز به گردد اگرچه بزرگ باشد نوع دیگر چیتره و سونت و دانتی و تربد و بهلاده هر یکی مساوی بستانند و مقدار
همه داروها نمک سنگ نیز بستانند همه را باریک آس کرده با شیره زقوم که آن را اکاکی کرده باشند غلوله مذکور را بنهند و شاخ مذکور را بگل حکمت بگیرند
و در آتش انداخته بپزند چون پخته شود بیرون کشیده پر کنند و داروها را بیرون آورده آس کرده بدارند بمقداری مریض را با آب گرم روزینه
بخورانند ازین علت گوله و پیهه افزونی جگر و پلیهه [illegible] و اناه دفع گردند این را اگن مکهه لون گویند نوع دیگر حنظل یکشنبه تمام معلول
استدعا کنند از جهت زحمت فلان کس ترا خواهم برکند چون روز شود وقت سحر برود از بیخ برکنند بدیده اندازند معلول را صحت شود نوع
دیگر پیهه کمایه ساق کنجد و تا لمکهانه بسوزند و خاکسترش را با آب یا بکرده تیزاب بجکانند و یا تیزاب روغن کنجد بپزند چون پخته شود نگاه دارند روزینه
بر وجود مریض بمالند و بمقداری بنوشانند صحت یابد این را گدنی جهار تیل گویند نوع دیگر ریوس هندبل و کنار دره [illegible] ستده جو کوب
کرده با آن بجوشانند چون حصه آب بماند آن بیخ سیر روغن ماده گاو اندازند و چهار چند از روغن شیر گوسپند نیز اندازند و سنبهی و فلفلین و تربهله و انگزه
و جوانی و کشنیز و نمک بریا و زیره و دوا نه انار و زیره سیاه و حنظل و جوا کهار و بهارمول و برنگ و چیتره و [illegible] و سیاه دانه که هر یکی یک درم ستده آس
کرده باشند در روغن مذکور نیز اندازند چون روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند بقدری مریض را در شیر ماده گاو یا در شوربای گوشت حیوان دشتی
انداخته بنوشانند ازین زحمت مذکور و پیهه و جگر و درد سینه و پهلو و تنبی و ضعف تشنگی شکم و باد و یرقان و قی و [illegible] و اتیسار و تپ دفع شوند
این روغن را جهابتک کهرت گویند الغول چند علاج نوع مذکور از طب جابدست گفته می آید شیره پیلمول و بلیله هر سه باریک آس
کرده با بول بقر بنوشانند ازین پیهه دفع شود نوع دیگر پیپل در آب آس کرده در روغن ماده گاو باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود
نگاه دارند [illegible] گرسنگی معلول را روزینه بنوشانند ازین پیهه دفع شود و گرسنگی زیادت گردد این روغن را پیپلی کهرت گویند نوع دیگر گل
درخت [illegible] سوخته تیزاب بجکانند و نمک بپزند و با جوا کهار آمیخته بخورانند ازین پیهه دفع شود نوع دیگر درخت بلیله را سوخته از خاکسترش
تیزاب بجکانیده شوره سازند آن را با جوا کهار آمیخته مریض را بخورانند از زحمت مذکور ازین خلاص شود نوع دیگر شهد سحیق [illegible] هلیله با آب
یا با بول بقر روزینه مریض را بخورانند ازین جمله انواع ادرروگ و پیهه و کوآمیز و گوله و کرم دفع شوند و بمانند نوع دیگر دیودار یک حصه و چیتره
هر سه مساوی گرفته آس کرده بدارند و روزینه با بول بقر بخورانند ازین جمله انواع ادرروگ و آماس شکم دفع شوند نوع دیگر پیپلمول و
دیودار و سنبهی و گلوی و کدهیره و بلیله ستده و جو کوب کرده بجوشانند و جوش این را روزینه بنوشانند ازین آماس حلق و آماس گلو و مرض
[illegible] باشد برود نوع دیگر بلیله و سنبهی و دیودار و کدهیره و گلوی هر یکی مساوی ستده جو کوب کرده بجوشانند و با جوش بول بقر آمیخته
مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر با جوش تربهله و پیپلمول بول بقر آمیخته مریض را بنوشانند این مرض کهنه دفع شود

نوع دیگر جوش کده بپزند و فم ... ببندند کوفتگی و گلوی و دیودار و بلیله هر یک مساوی گرفته باشند مریض را بنوشانند ازین آماس تمام وجود و مسول معلتهای شکم و پیشاب دفع گردند نوع دیگر جوش کده بپزند و دیودار و بلیله و گلوی با بول بقر آمیخته و بهکهاج گوگل آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور و جمیع امراض که در جشم حادث میگردند دفع شوند نوع دیگر شیر گاومیش با بول بقر آمیخته مریض را بنوشانند مرض مذکور و آماس دفع گردند نوع دیگر معلول نوع مذکور را بول بقر بنوشانند و غذایش شیر و برنج سخته بدهند صحت یابد نوع دیگر کده بپزند و دیودار و گلوی و پارهی و برنج بیل ... هر یک کاتای ... برابر ... چوب ... هر یک مساوی گرفته باریک آس کرده بدارند و مقدار یک با بول بقر بنوشانند ازین جمیع انواع ادرروگ و آماس و هر شت نوع آمد دفع گردند اکنون چند رس از جهت دفع ادرروگ از طب رس رتناکر گفته می آید سیماب صاف کرده ... گندهک پاک کرده دو حصه بستانند و در کهرل انداخته سحیق کنند تا کجلی شود نمک سنگ و زیره و زیره سیاه و بنگ ... گلوی و چیتره هر یک مساوی آمیخته با شیره برنگ و سنهالو ... با شیره برنج سه روز سحیق کنند و تسقیها دهند و بعد خشک شدن آس کرده نگاه دارند و حب مریض را با روغن ماده گاو بخورانند ادرروگ که از باد باشد دفع شود این رس را ترلوکیه سندر رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک صاف کرده ... کشته و سلاجیت هر یکی یک حصه ... و ... پیپل و پیپل ... و چیتره و ... و برگ سنهالو و ... هر یکی دو حصه بستانند و باریک آس کرده بجوش برگ ... و ... بیخ و گل ... سه تسقیه ... بدهند چون تسقیها مرتب شوند نگاه مانند کنار غلوله ها بندند و بدارند و یکی روزینه معلول را با شهد بخورانند تا کمیاء ازین زحمت مذکور که از بلغم باشد دفع شود این را ... گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و گندهک ... برنج که همه صاف کرده باشند و بیخ هر یکی مساوی گرفته باریک آس کرده با شیره برگ ... با تورة بکر ... با شیره ... سحیق کرده و غلوله بسته در میان دو شرابه گلی بنهند شرابها با بعد ... گل ... کنند و در دیگ مقداری ریگ انداخته شرابها را در آن بنهند و دیگر بالای شرابها ریگ بنا ده و دیگر مهر کنند و بر دیگدان نشانند و یکروز در پیش آتش کنند و بعد سرد شدن غلوله را بیرون آرند و زیره هم حصه آن باشد با آن یا کنند آنگاه بست و یک تسقیه بدهند زنجبیل را ... بست و یک تسقیه ... و ... بست و یک تسقیه ... جوش ... و فلفل ... بست و یک تسقیه ... شیره ... چون تسقیها مرتب شوند خشک کرده آس کنند و بدارند و حب معلول را با یک برگ تنبول بخورانند بالای آن جوش ... بنوشانند ازین ادرروگ که از غلبه ... خلط باشد و گوله دفع گردد این رس را اگنی کمار گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده چهار حصه گندهک صاف کرده هشت حصه ... و ... و بلیله و بلیله و ... هر یک ... بستانند ... را باریک آس کنند و هفت تسقیه ... و هفت تسقیه ... و هفت تسقیه ... بهنگره و هفت تسقیه ... روغن ... بدهند چون تسقیها مرتب شوند خشک کرده نگاه دارند یک ... معلول را با آب گرم روزینه بخورانند ازین مریض را اسهال شود و آب ... براه زیرین فرود افتد و بعد اسهال برنج سخته با دوغ ماده گاو که در آن نمک انداخته باشند بخورانند صحت یابد نوع دیگر برگ ... با شیر ماده گاو آس کنند ... کرده نگاه دارند ... بسوزند که دود ... چون ... شود خاکستر ... آرند ... آب انداخته ... و بدارند و مقداری معلول را روزینه بنوشانند ازین جمله انواع ادرروگ دفع شوند نوع دیگر سیماب کشته و قلعی کشته هر یکی یک حصه ... کشته و گندهک صاف کرده هر یک چهار حصه بستانند ... شیره ... سحیق کرده غلوله ها بندند و در دو شرابه بندازند و شرابها را مهر کنند و یک ... بکاوند ... بجت ... بست ... چون سرد شود بیرون کشیده آس کنند و بدارند و روزینه معلول را با روغن ماده گاو و بالای آن ... برنج کده بپزند با بول بقر بنوشانند ازین ... و گولا ... دور شود و این را ... گویند والله اعلم بالصواب

فصل سی و نهم در زحمت آماس که آنرا هندی سوته گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه زحمت مذکور بر دو نوع است یکی داخلی و یکی خارجی اما داخلی چون از خوردن اشیای ترش یا تیز یا گرم یا دیر هضم و حالت ... که سبب ...

فصل سی و نهم در ... آماس + قسم اول ... علامات ...

یا بکردن فاقه یا به سبب بیماری سهال شده باشد و از عادت کردن بر خوردن جغرات یا گل یا کبزیا اشیای مضر که ذکر آن در فصل استسقا گذشته
و از خوردن یکجای اشیای را چون آنرا بهم بخورند مضر باشد چنانچه خوردن شهد با روغن تور و امچور یا روغن گنجد و از کوا و از ترک حرکت و از
سردن بنا سردن لبقی و اسهال غلیظی را که در شکم جمع شده باشد و از رسیدن زخم در محل خطرناک و از اسقاط حمل و از کردن قی و اسهال بعضی
که بنا بید خون و تلخه و بلغم فاسد شده اند و باد نیز فاسد شده آنها را در رگهای گوشت و چرم در آورده پیدا شود و آن بر هفت نوع است یکی آنکه از غلبه باد
دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه باد و تلخه پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم ششم آنکه از غلبه تلخه و بلغم هفتم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد
یا خارجی بر دو نوع است یکی آنکه از رسیدن شئی خارجی چیز زهرناک چنانکه تیر و تیغ و باد شرقی و سرد و مثل آن بهلاوه پیدا آید دوم آنکه از مساس کردن
زهرناک بیند چنانچه عنکبوت و اکیاه حرپا باید کرد یا از بول و غایط آن پیدا آید پس زحمت آماس بر نه نوع باشد و نشانی که قبل حدوثش پیدا
آید این است که محلی که در آن آماس شدنی باشد گران گردد و تاپاک و سوزش در آن پیدا آید این است که در آن محلی و رگهای آنجا کشیده گردند و نشانی
مرض مذکور که بعد حدوثش پیدا آید این است که محلیکه آماس پیدا شده باشد گران و بلند گردد و رگهای آن محل تنک بود و موهای آن محل ایستاده
شوند و گونه اش متغیر گردد و علامت آماس بادی این است که پوست محلش لعل و خام یا سیاه و خام و تنک و سخت گردد و آماس گاهی بی علاج فرو نشیند
و باز عود کند و چون به یکطرف آماس انگشت بخلانند بطرفی دیگر مرتفع گردد و در محل آماس بی سببی گاه از گاهی درد پیدا آید و موهای محل مذکور
ایستاده شوند و آماس مذکور منتقل باشد و در روز غلبه کند و در شب غلبه اش کم افتد و علامت آماس که از تلخه باشد این است که محل آماس نرم
با بوی بد و زرد و خام و یا سیاه و خام یا سرخ و سوزش چون محل مذکور را مس کنند سخت درد کند و مریض را دوران سر و تپ و سرخی از اندام و تشنگی و
سوزش چشمها پیدا آید و علامت آماس بلغمی این است که آماس منتقل نباشد و رنگ محلش سپید یا زرد و مریض را ناآرزوی طعام و روانی آب از دهن و نقصان
گرسنگی پیدا آید اگر در آماس طرفی دست بخلانند بطرف دیگر بر نیاید و آماس به تدریج بر آید و به تدریج بعلاج به گردد و در شب غلبه کند و در روز غلبه اش
کم گردد و علامت آماس که از باد و تلخه حادث شود این است که در و نشانهای آماس بادی و آماس بلغمی پیدا آیند و علامت آماس که از غلبه هر سه خلط
باشد این است که در و نشانهای آماس بادی و آماس تلخه و آماس بلغمی پیدا آیند و علامت آشیای آماس که از رسیدن اشیای خارجی چنانچه
تیر و تیغ و چوب و سنگ و باد سرد و باد سیاه و بهلاوه و کوکچه پیدا آید این است که آماس روز بروز تنها گردد و یا زیاده سوزنکی بود و رنگ محلش لعل
باشد و اگر نشانهای آماس تلخه در و نیز بود و علامت آماس که از گذشتن کرم زهرناک بر تن و یا لیسیدن آن با اندام یا رسیدن بول و
غایط و منی آن پیدا آید این است که آماس نرم و منتقل باشد و تاپاک بود و شتاب تنها بود و نمود فرو نشیند و بدانکه اگر در سر یا در دست آماس پیدا
بود بدانند که خلط فاسد در مقامی که آنرا آماسی گویند قرار گرفته آماس مذکور پیدا آورده است اگر در تن میانگی آماس حادث گردد بدانند
که خلط فاسد در مقامیکه آنرا پکواسی گویند قرار گرفته آماس پیدا آورده است و اگر در کمر و ران یا در ساق ران و غیر آن آماس پیدا آید بدانند
که خلط فاسد در محلیکه آنرا آماسی گویند استقرار یافته آماس را پیدا آورده است اگر در تمام اندام آماس پیدا آید بدانند که خلط فاسد در هر سه
محل مذکور قرار گرفته آماس را پیدا آورده است و بدانکه آماس تن میانگی در تمام تنی بدن زبرین یا زیرین و آماسی که در آن مریض را دمه و تشنگی
و تپ و لاغری و ناآرزوی طعام پیدا آید لا دوا است و آماسی که اثر مرضی دیگر نباشد و اگر از پای شروع و بطرف سر زیادت شدن گیرد و چون
در زن بود لا دوا باشد و اگر چنین آماس در محل میانه حادث شود خواه مرد را خواه زن را بدار و زائل نگردد و آثار آن که به پیدا آمدن زحمت
مذکور مهلک اند هفت اند دمه و قی و تشنگی و تپ و اسهال و ناآرزوی طعام و لاغری والله اعلم بالصواب قسم دوم در علاج زحمت مذکور
باید که بیخ [illegible] و مانند آن آماس هر [illegible] بستانند و آماس کرده بالای آماس گرم کرده سخت کنند از این آماس بادی دفع
شود نوع دیگر کاه دب و بیخ [illegible] و صندل و مانند آن [illegible] آماس کرده بر آماس سخت کنند از این آماس تلخه دفع شود نوع دیگر

[illegible]

ببری و اسپند و سنبهلیس و بیخ نسوت لعل و سپید و میدا سینگی هر یک راست او گرفته آس کرده بالای آماس سخت کنند ازین آماس بلغمی دفع شود **نوع**
دیگر ترسیخ و ارنی و دیودار و سنبهی و سنبهلیس و آن و دوب و بیخ نل و ملتی و صندل و ببری و اسگند و تج و نسوت لعل و سپید و میدا سینگی و دیودار
و بلهیاله و بندالو و جواسا هر همه راست او گرفته باریک آس کرده بر آماس سخت کنند ازین آماس که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود و برای
دفع آماس که از سبب خارجی پیدا شود خواه زهر حیوانی باشد یا غیر آن و برای آماس که از غلبه خون پیدا آید علاجهائیکه برای دفع آماس تلخه اند
بکار بندند و نیز علاج برای دفع آماس که از رسیدن زهر حیوانی پیدا آید در فصل زهر گفته خواهد شد اکنون چند علاج علت مذکور از طب
حکروت گفته می آید سنبهی و کبیره و بیخ بلیه بنجیر و بیل و ارنی و مکهار و سونا و یادل هر همه راست او گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش
این را بخورانند و بدان آماس بشویند ازین آماس بادی دفع شود **نوع** دیگر نسوت و گاوی و تربهله هر همه استاوی ستده جوکوب کرده
بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع گردد **نوع** دیگر تربهله ستده
باریک آس کرده مقدار سه ماشه روزینه با بول بقر بخورانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع شود **نوع** دیگر بهایه و دیودار و کتکی و ملتی و دارچینی
و پیپل دراز و پیلمول و صندل و دار بلد و ترایمان و حنظل هر همه استاوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش با روغن ماده گاو انداخته مریض را
بنوشانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع گردد و تب و سوزش و تشنگی و سیب و سول و خشکی و سنبهات و اثر زهر نیز دور شود و برای دفع آماس تلخه اشیای
سرد آس کرده طلا کنند و بجوش آن آماس بشویند و جوش مذکور مریض را بنوشانند و آب مذکور نیز بنوشانند **نوع** دیگر جوش کبیره و سنبهی
و نسوت و کرواله و گلوی و بلهیله و دیودار هر همه استاوی ستده باشند و گوگل مهکهاج با بول بقر بنوشانند ازین آماس بلغمی دفع گردد **نوع**
دیگر پیپل دراز و ریگ کنجاره کنجد که دیرینه باشد و پوست سهجنه و کتان هر همه استاوی ستده آس کنند و گرم کرده بالای آن سخت کنند
ازین آماس بلغمی دفع گردد **نوع** دیگر زیره و بارهی و موتهه و پیپل و پیلمول و جاب و چیتره و سنبهی و کتائی و رند و چوب هر همه استاوی
ستده آس کنند و بجامه بیخته بدارند و مقدار سه ماشه روزینه مریض را با آب بنوشانند ازین آماس که از غلبه هر سه خلط باشد اگرچه دیرینه بود دفع
گردد **نوع** دیگر سنبهی و چراتیه هر دو متساوی ستده و آس کرده با آب گرم مریض را روزینه بخورانند ازین آماس که از هر سه خلط باشد دفع گردد
نوع دیگر جوش کبیره و نیم و پلول و سنبهی و کتکی و گاوی و دیودار و بلهیله هر همه استاوی ستده و جوکوب کرده بجوشانند جوش مریض را
بنوشانند ازین آماس تمام اندام و دمه و سرفه و درد پهلو و شکم و بندروگ دفع شود **نوع** دیگر شیره ادرک با قند کهنه مریض را بخورانند و غذایش
شیر و برنج پخته سازند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد **نوع** دیگر گوگل را بجوش کبیره و دیودار و سنبهی هر همه متساوی باشند با بول
بقر و یا با جوش دسمول مریض را بنوشانند ازین آماسها دفع شوند **نوع** دیگر در شیره برگ بیل سحیق پیپل دراز و نمک بریا مریض را بنوشانند
ازین آماس که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود **نوع** دیگر سحیق سنبهی و پیپل دراز و نمک بریا مریض را با آب گرم بخورانند بیشتر در هر
روزی که تا پانزده روز تا یکماه و دو نیم درم زیادت کنند ازین آماس هر نوع که باشد و مرض گلو و دهن و سرفه و زکام و دمه و نا آرزوی طعام
و پینس و تب کهنه و کوا میر و سنگ مثانه و هر علتی که از بلغم و باد باشد جمله دفع شوند **نوع** دیگر سحیق آتهل کنول با روغن ماده گاو آمیخته مریض را
روزینه بنوشانند ازین آماس یک عضوی و تمام اندام و سینه دفع شود **نوع** دیگر تالمکهاره را با برگ و بیخ و شاخ بسوزند و خاکستر آنرا با بول
بقر مریض را بنوشانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد **نوع** دیگر دیودار و کبیره و سنبهی هر همه راست او ستده با شیر ماده گاو بجوشانند
و شیر مریض را بنوشانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد **نوع** دیگر چیته و سنبهی و فلفلین و نسوت و دیودار هر همه استاوی ستده
با آب آس کنند و با شیر ماده گاو بجوشانند مریض را بنوشانند ازین هر نوع آماسیکه باشد دفع گردد **نوع** دیگر کبیره و چیتره و دیودار و
هر پنج نمک و بلهیله هر همه راست او ستده با آب آس کنند و در روغن ماده گاو اندازند و جوش دسمول نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بدارند

و مقداری معلول را روزینه بخورانند ازین آماس بکلی دفع گردد این روغن را نیز نوار کهرت گویند **نوع دیگر** در جوش پلیل دراز و پلپل موه و سنبهی و کلتهی و روغن ماده گاو بانداز ند و سحیق تر از ان بیخ کد بیرنه نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه معلول را بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** ترکته و چیتره و کشنیز و جوائی و پاتهی و اجمود و سندهی و فلفلین و ابابیت و بیل و بابهول و جاب هر یکی سه درم گرفته و جوکوب کرده در یک آدهک آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجا پخته نستانند در یک سیر پخته روغن ماده گاو باندازند و سحیق تر ازان داروهای مذکوره نیز باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و مقداری معلول را روزینه بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد و لا غیر و گوله و سوزاک و بول دفع گردند و گرسنگی افزاید و این روغن را چتر کادکهرت گویند **نوع دیگر** پوست بیخ چیتره با آب آس کرده در سبو طلا کنند و در ان سبو پر انداخته جغرات سازند و از ان چاک ده روغن بکشند و سحیق تر ازان چیتره و بیدونج کی جغرات کشیده باشند روغن مذکور را بپزند و نگهدارند و مقداری روزینه بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد و کوآیر و اتیسار و گوله بادی و سیلان منی دفع گردند و گرسنگی افزاید و این روغن را چتر کهرت گویند **نوع دیگر** بجوش و سحیق تر ازان روغن ماده گاو بپزند چون پخته شود بدارند مقداری روزینه معلول را بخورانند ازین آماس که از غلبه بلغم یا تلخه یا باد یا هر سه خلط یا دو اخلاط باشد دفع شود این روغن را مانک کهرت گویند **نوع دیگر** بجوش و سحیق تر ازان ترب خشک و کد بیرنه و دیودار و لرزان و سنبهی و روغن کنجد بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بر اندام مریض بمالند ازین آماس هر نوع که باشد نماند **نوع دیگر** چهبر و پایه و کوتهه و دیودار و نیکاو اگر و تج و تیزج و الایچی و بالا و موتهه و سهانک و نگر و کهتون و ناک کیسر و تالیسپر و ناره و کشنیز و برن و پلپل دراز و اپرکا و نکهه هر چه ازین جمله دست دهد بگیرند و بجوش و سحیق تر ازان روغن کنجد بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بر اندام مریض بمالند ازین آماس بادی دفع شود اگر همین داروها با آب آس کرده بالای آماس سخت کنند نیز همین فائده دهد **نوع دیگر** جوش کد بیرنه و گلوی و دیودار و سمول یک ادهک شوربه ادرک یک ادهک صدیل تند بستانند و آنرا جلاب کنند و سحیق ترکته و تج و تیزج و الایچی و جاب که هر یک چهار درم باشند با جلاب بیامیزند چون سرد شود بالای یک سیر شهد آمیخته نگاه دارند روزینه مقداری مریض را بخورانند ازین جمله آماسها و دمه و سول و آرزوی طعام دفع گردد و زور و گرسنگی بیفزاید و رنگ اندام نیک گردد و این را نیز نوا اولیه گویند **نوع دیگر** سحیق کنجد و هلیتی با شیر ماده گاو و مسکه آمیخته بر آماسی که از بلادر شده باشد سخت کنند دفع شود **نوع دیگر** گل از بیر درخت بلادر باشد بگلابه کرده سخت کنند ازین آماس که از بلادر شده باشد دفع گردد **اکنون** چند دارو بجهت دفع زحمت مذکور از طب بنگسین گفته می آیند زیم آهن را گرم کرده در بول بقر سرد کنند تا آنکه صاف شود و بعده شیره مانکند و ادرک چند لتقیه دست دهد و سحیق ترپهله و سنبهی و فلفلین و جاب از ان اندازند با شهد آمیخته نگاه دارند و مقداری مریض را روزینه خوردن دهند ازین جمله آماسها دفع شوند **نوع دیگر** در جوش سمول که یک ادهک باشد با صد عدد بلیله انداخته بپزند چون پخته شود بلغیده بدارند و در جوش صدیل انداخته جلاب کنند و بعده بلیله مذکوره در ان اندازند و زیر آتش نرم کنند تا آنکه غلیظ شود پس سنبهی و فلفلین و جواکهار هر یک یک پل و تج و تیزج و دانه الایچی هر یک سه درم آس کرده در ان اندازند و بعد سرد شدن نیم پل شهد با آن یار کنند و بدارند و مقداری مریض را خوردن دهند ازین جمله آماس دفع گردند این را هیمول هریکی گویند **فائده** بجهت دفع آماس خبر آماسی که از پاندروگ شده باشد مریض را قی و اسهال و فصد و فاقه و حقنه که آنرا انباس گویند مفید است و مریض را جو کهنه و شالی سال یا جوش مول پخته بخورانند از خوردن طعام که آنرا از غله مسحوق سازند و از ترشی و نمک و شیرهای نمکی و گل و گوشت جانوران دشتی و خانگی و شیر و روغن کنجد و اشیای دیر هضم و از خواب کردن در روز احتراز کردن فرمایند والله اعلم بالصواب **فصل چهلم در افزونی خصیه** که آنرا مهندی انده برده گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات** زحمت مذکور بدانکه درآمدن خلط فاسد در خصیتین براه رگهای دهنی که به خصیتین

پیوسته اند زحمت مذکور پیدا آید و آن بر هفت نوع است یکی آنکه از فساد باد حادث شود دوم آنکه از فساد تلخه سوم آنکه از فساد بلغم چهارم آنکه از فساد
خون پنجم آنکه از حیض ششم آنکه از حبس بول هفتم آنکه از روده حادث گردد و علامت زحمت مذکور که پیش از صداع و تپش پیدا آید آنست که مثانه و خصیه
و نیمه سوزد و کمر درد کند و اضطراب الطرفین از بیرون بنماید و بر خصیتین آماس پیدا شود و علامت زحمت مذکور که از غلبه باد باشد آنست که خصیتین
مثل مثانه منتفخ باشند و جرم خصیتین سخت خشک گردد و گاه گاهی بی سببی دران درد پیدا آید و علامت زحمت مذکور که از غلبه تلخه
باشد آنست که خصیتین همچو کار پخته باشند و بسرعت بزرگ شوند و پخته گردند و سوزش دران بود و مریض را تپ پیدا آید و علامت
زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد آنست که خصیتین سرد و گران و چرب و سخت بوند و اندکی درد و خارش کنند و علامت زحمت مذکور
که از غلبه خون باشد آنست که در خصیتین آبلهای سیاه و ام حادث گردند درین نوع علامتهای تلخه نیز باشند و علامت زحمت مذکور که از
پیه باشد آنست که خصیتین همچو پارتا پخته و نرم باشند و علامتهای نوع بلغمی درین نوع نیز باشند و علامت زحمت مذکور که از حبس بول
باشد آنست که خصیتین درد کنند و نرم باشند و در وقت جنبش آواز کنند چنانکه مشک که در وی مقداری آب باشد و بجنبانیدن آواز کند
و علامت زحمت مذکور که از انتقال روده پیدا آید آنست که خصیتین درد کنند و مثل مثانه منفوخ باشند لیکن طویل باشند و چون خصیه را
بلند انچه درو باشد آواز کند بالا رود و چون بگذارند باز خصیه چنانچه بود همچنان بود طریق حدوث این نوع آنست که از خوردن اشیای
بادانگیز و غسل کردن در آب سرد و بار برداشتن بارگران و از کشتی گرفتن با زور آور و از افتادن از درخت یا از بلندی باد فاسد شده در روده آمده
و آنرا کشیده در بندگاه ران که قریب عانه است می آرد و روده در بندگاه همچو گره نمودار شود و اگر درین محل بعلاج باصلاح در نیارند روده فرود آمده
در خصیتین در آید و نوع مذکور حادث شود و این نوع مسمی به انترده است و لا دوا است قسم دوم در علاج زحمت مذکور باید که درین
مرض سواری بر اسپ و پیل و شتر و مانند آن و حرکت و فاقه و غذای دیر هضم مضر است مریض را ازینها احتراز کردن فرمایند و اگر زحمت مذکور
که از غلبه باد باشد باید که روغنیکه آنرا بجوش سحیق تر از ان نسوت پخته باشند مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند و آنگاه مریض را سپید
کننده داروی مسهل داده اسهال کنانند بعده تا یکماه روغن بلا بجیر با شیر آمیخته بنوشانند پس از ان حقنه که آنرا نرهن گویند بجوش سحیق تر
داروهائیکه دافع باد اند بکار بندند و غذای مریض شوربا گوشت و برنج پخته سازند و با حقنه انباس بر روغنیکه آنرا سحیق تر و جوش بلغمی پخته باشند
بکنند و این علاجها که گفته شدند وقتی بکار بندند که نوع مذکور خام باشد و اگر پختگی درآید داروهائیکه بدان پختگی حاصل شود بر خصیتین سخت
گردانند و چون پخته شود در زیر میان دو خصیه است شکاف کنند تا ریم و زرد آب انچه دران مجتمع شده باشد برون آید آنگاه داروهائیکه
از ان شکاف فراهم شود در کار بندند اگر زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد چون پخته نشده باشد باید که علاجها و داروهائیکه برای دفع تپ گفته
در فصلش خواهد آمد بکار بندند و چون پخته شده باشد باید که شکاف کرده انچه از ریم و جز آن باشد بیرون آرند و روغن و شهد در شکاف طلا
کنند تا آنکه صاف شود بعده روغنی که از ان محل جراحت یا لالیش یافته فراهم شود در شکاف مذکور طلا کرده فراهم گردانند و اگر زحمت مذکور
از غلبه خون باشد باید که بر خصیتین دیوچه بجهت کرده خون بکشایند و داروی اسهال را با شهد و شکر آمیخته بخورانند تا اسهال شود و علاجی
که برای دفع تپ گرنته خواهد آمد بجهت دفع این نوع نیز بکار بندند لیکن علاجهائیکه بجهت دفع گرنته خام گفته خواهد شد بجهت دفع این
نوع چون خام باشد بکار بندند و علاجهائیکه بجهت دفع تپ گرنته گفته خواهد شد بجهت دفع این نوع چون پخته شود بکار بندند اگر زحمت
مذکور از غلبه بلغم باشد باید که علاجهای مزیل بلغم با بول ماده گاو داس کرده بر خصیتین سخت کنند و یا جوش دار هلد با بول ماده گاو آمیخته مریض را
بنوشانند و علاجهائیکه بجهت دفع گرنته بلغمی خواهد آمد برای دفع این نوع بکار بندند جز آنکه بجهت گرنته بلغمی گرنته مذکور را بدست مالیده نرم
گردانیدن هم گفته اند درین نوع این علاج نکنند چون این نوع پخته گردد باید که شکاف کرده ریم و جز آن بیرون آرند و روغن کنجد که آن را

به سحیق تر جای بلادر و انگزه و جهتوان پخته باشد محل شگاف طلا کنند تا آنکه صاف شود بعده روغنی طلا کنند که بدان بالائش یافته به گردد اگر
زحمت مذکور از چربی باشد باید که خصیتین را سپید کنند و داروهای سرسادگن و داروهای آماس ابول بقر کرده بران سخت کنند و چون این نوع
سخته گردد باید که خصیتین را بجایه ابریشمی به بندند و مریض را آنطور ... به بندند و با آلت شگاف کنند که آنرا برده نیز نامند شگاف کنند و چربی و
اسپخه دران باشد بیرون آرند لیکن چنان شگاف کنند و نه یکه میان خصیتین است و خصیتین شگاف نگردند بعده سحیق کسیس و نمک سنگ بر شگاف
سخت کرده پٹی بندند و چون محل شگاف صاف شود آنگاه روغن کنجد که آنرا بزرنیج و نمک سنگ و بلادر پخته باشند بران طلا کنند تا فراهم
شود و اگر زحمت مذکور از حبس بول حادث شده باشد باید که خصیتین را سپید کنند و بجامه پیچیده و فرود خصیه راست و چپ از خصیتین با آلتی که آنرا
برابهیکه گویند و در شگاف کنند یا شوره در آورند و دوم در خصیتین با آلتیکه سرباریک بگیرند بقوت نفس بول کشیده دور کنند بعده داروئی که
اندمال شگاف صاف گردد سخت کرده بر خصیتین پٹی به بندند چنانکه خصیتین سخت فرو بلند و شلیده گردند و اگر بدانند که نوع مذکور شروع شده
است بول بالای خصیه بر ابتدا است ولیکن در رون در نیامده است و برای دفع آن علاجهائیکه بجهت دفع نوع بادی گفته شده اند بکار برند و داغ
بر شکل ماه نو بدهند و اگر زحمت مذکور از روده حادث شود ببینند که خصیه راست بزرگ شده است یا خصیه چپ اگر خصیه راست بزرگ شده باشد باید که
در بنا گوش چپ محل خطرناک گذاشته رگ بکشایند و نیز درین نوع اگر خصیه راست بزرگ شود باید که میانه انگشت نر از دست چپ چرم را
بریده داغ کنند اگر خصیه چپ بزرگ شود باید که در میان نر انگشت از ان دست راست چرم را بریده داغ کنند و بجهت دفع نوع بلغمی و بادی
همین طریق داغ کنند لیکن اینجا بعد بریدن چرم داغ باید کرد اکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب جاکردت گفته می آید
باید که مریض را گوگل با روغن بید انجیر با بول بقر آمیخته روزینه بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر
مریض را روغن زرین بنوشانند و بدان ناس دهند و حقنه هم بکنند ازین نیز نوع بادی دفع شود نوع دیگر صندل و مهلتی و نیلوفر و شمسی و
اسیرها بهول را با شیر ماده گاو آس کنند و بر خصیتین سخت کنند ازین زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع گردد و سوزش و آماس و درد که
در نوع مذکور باشد نماند نوع دیگر پوست درخت بر و لرزان و باکر و کار و پنس باریک آس کرده با روغن ماده گاو آمیخته بالای خصیه سخت کنند
ازین نوع که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر راسنا و مهلتی و گلوی و بیخ بید انجیر و کهرتی و خار خسک جوکوب کرده بجوشانند و جوش بگیرند و روغن
بید انجیر دران انداخته مریض را بنوشانند ازین نوع که آنرا انتر برده گویند دفع گردد نوع دیگر روغن بید انجیر که آنرا بجوش و سحیق بر بیار پخته
باشند با شیر ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند آنرا انتر برده گویند و انتفاخ شکم و درد آن دفع گردد اکنون چند علاج زحمت مذکور از طب
منتامن گفته می آید جوش بر بیار در شیر ماده گاو انداخته بپزند و بلیله که آنرا در وان روغن بید انجیر بریان کرده باشند و سحیق آن با شیر آمیخته مریض
را بنوشانند ازین نوع بادی که باد در باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر پوست بیخ بید انجیر و راسن و دیودار همه را با شیر ماده گاو آس
کنند و گرم کرده بالای خصیه تا هفت روز سخت کنند ازین نوع بادی که باد در بود دفع گردد نوع دیگر تج و رشقت آس کرده بالای خصیه سخت
کنند ازین نوع بلغمی دفع گردد نوع دیگر مازو کرم و کوتهه و دیودار و سنبهی با سرکه سندهی یا در بول ماده گاو و باریک آس کنند و گرم کرده
بالای خصیه سخت کنند ازین نوع بلغمی دفع گردد نوع دیگر بلیله با بول ماده گاو انداخته بجوشانند و آس کرده با سحیق نمک سنگ آمیخته
بخورانند و بوقت فجر روزینه بخورانند ازین نوع بادی و بلغمی هر دو دفع شوند نوع دیگر روغن گاو و نمک سنگ در آوندی اندازند و با کلیم
آنرا مالش دهند و در آفتاب بدارند تا آنکه سیاه شود بعده آنرا بر خصیتین سخت کنند ازین مرض مذکور دفع گردد نوع دیگر سونٹ و گلوی
و دیودار و صندل و ندوجوت و ارلد و سرد و زیره و تج و بهیله و گل زعفران و گوگل و تج و جهو و کوتهه و ترج ملاکهی و اسان و سندهی و حیره و
برنگ و اسگنده و چبریله و کٹکی و نمک سنگ و نگر و کدااقسم که هر یک سه درم ستده باریک با آب آس کرده در یک سیر پخته روغن ماده گاو با بندانند

وجوش بانسه و سنبهی و بادنجیر و برگ نیم و کتائی و سیر که هر یک بوزن روغن مذکور برابر باشد نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقدار برقدر
زور و قوت گرسنگی مریض روزینه بخورانند ازین زیادتی خصیه که از باد و بلغم یا تلخه یا هر سه خلط باشد یا از سیهه یا از حبس البول بود دفع گردد و رحمت
جگر و سیهه و سیلپای نیز دفع گردد این روغن را اشت بهیاک کهرت گویند **نوع دیگر** پوست بیخ بیدانجیر و صندل و سنبهی و بیخ بیل و جو
یک دیک نستان همه را جوکوب کرده در آب که چهار چندان آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند صاف کرده و یک حصه روغن بیدانجیر اندازند
و بمقدار جوش شیر ماده گاو نیز اندازند و چهار پل ادرک نا سهنبهی سه پل با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بقدر قوت و
زور گرسنگی مریض را دریافته بمقداری روزینه بخورانند و بعد هضم شدن روغن مذکور برنج پخته را با شیر ماده گاو بخورانند ازین اثر برده دفع گردد
این روغن را گندهرب اشت تیل گویند **فصل چهل و یکم در شکنج** که آنرا بدرهه گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات رحمت**
مذکور بدانکه رحمت مذکور مدام خوردن از غله دیرهضم و اهکنهی و ترشی که خلط فاسد در بندگاه ران و رانستان یا جبا گری پیدا آرد که آنرا بهندی
بردهم نیز گویند و علامتش آنست که مریض را تپ و سستی پیدا آید و در محل حدوث رحمت مذکور درد و سوزش پیدا آید **قسم دوم در علاج**
رحمت مذکور بدانکه سحیق بلیله که آنرا در روغن بیدانجیر بریان کرده باشند با سحیق پیل دراز و نمک سانگ یار کرده بالای شکنج سخت کنند مریض را
فی الحال صحت یابد **نوع دیگر** آرد گندم و کندرکی یعنی صمغ درخت شالی را با شیر مشخ آس کنند و گرم کرده بالای شکنج سخت کنند ازین
مریض صحت یابد **نوع دیگر** زاغ سیاه را ذبح کنند و شکمش پاره کرده و آلایش کشیده فی الحال بر شکنج به بندند میان دو طاس درد دفع گردد
نوع دیگر پاڑہی و سنبهی و فلفلین و تربیله و چیتره و بیخ بیل و اجمود و بیلمول و قند و چوب دار هلد و بجبیل و جاب و بیخ و بترج و الاچی و کٹکی و انگور
که آنرا بریان کرده باشند و اندرجو و بیخ نمک سانسا هموزن ستده باریک آس کنند و بدارند و بمقداری روزینه با آب گرم مریض را بخورانند
ازین آماس خایه که از فساد باد باشد و شکنج و گوله و جمله علتهای شکم فی الحال دفع گردند **نوع دیگر** بیخ بیل و بیخ کیتهه و پوست ارلو و چیتره و
سیر و کتائی و سنوت و سیرو کسیخ خرد و بنگ و سهجنه و سنبهی و بلادر و بلیل دراز و پیلامل و بیخ نمک جواکهار و اجمود هر یک هموزن ستده آس
کرده بدارند بمقداری با آب گرم یا با سرکه بتنهی روزینه معلول را بخورانند ازین شکنج دفع گردد این را بلیواد چورن گویند **نوع دیگر** نمک
سنگ و سنبهل و کوتهه و سولف و انجیر و بیخ و امیر و بهلتی و بهارنگی و دیودار و سندهی و کابیل و بهار مول و میده و جاب و چیتره و جهو بر و
برنگ و سنیس و سنوت و رنیکا و تیل و سربوان و بیل و اجمود و پلیل دراز و دانتی و رسن جمله هموزن گرفته با آب آس کرده در روغن بیدانجیر
اندازند و جوش این داروها باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند بمقداری روزینه مریض را بنوشانند و بالای شکنج طلا
کنند ازین رحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم و دادورت و گوله و امیر و سیهه و اوربهقه و اناه و سیلان منی و سنگ مثانه دفع شوند این
روغن را بر بست سبندادی تیل گویند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین و تربیله و موتهه و چیتره و بیخ و بیخ و بترج و الاچی و فلفلمول و هوبیر
و دیودار و کبابه و بهار مول و کوتهه و جاب و زند چوب هلد و زیره و تیس و جواکهار و نمک و نمک بریا و نمک سونچل و جواکهار و کچبیل و زیره
بزرگ جمله هموزن گرفته سحوق سازند و بمقدار وزن جمله داروها گوگل مذکور بیامیزند و غلوله کرده بدارند و بمقدار سه درم روزینه مریض را
بنوشند بخورانند ازین جمله انواع اندبرده و انوبات و دادورت و کرم و تپ ناغه و آسیب و دیو و پری و اناه و اتماد و جمله انواع میسبت و
بواسیر و آماس و سیهه و سیلان منی و باد یرقان و بنابدوک و آمله و ارچی و دیگر امراض دفع گردند این معجون را دداسکی گویند
والله اعلم بالصواب **فصل چهل و دوم در رحمت کلکند و گندمالا و اچی و کرنته وارید** مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در**
علامات رحمت مذکور بدانکه چون باد و بلغم فاسد و چربی از رشته ورگهای گلو آمده آنرا اهمینان گویند و در آید گاهی بشکل بیضه مرغ
پیدا آید آنرا بهندی کلکند گویند و آن بر سه گونه است یکی از غلبه باد باشد دوم از بلغم سوم از فساد چربی بود و علامت رحمت مذکور

که از غلبهٔ باد باشد نشانست که در محل مرض مذکور چنان درد پیدا آید چنانچه سوزنها می خلانند و رگهای آن محل سیاه و وام نمودار گردند کوتهٔ محل مذکور سیاه و وام و ثقل
و وام باشد این نوع بتدریج بزرگ پیدا شود و خشن بود و اغلب نشانست که پخته نگردد و گاه باشد که پخته گردد و کام و گلو خشک شوند در وقت دانهٔ
مریض ضعف فساد پیدا آید و علامت رحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم باشد نشانست که رحمت مذکور مستقر باشد و رنگ محلش متغیر شود و درد اندک و خارش
بسیار کند و بزرگ باشد و بتدریج بزرگ باشد و این نوع اکثر اوقات بعد از دیری پخته گردد و گاه باشد که اصلا پخته نگردد و مزهٔ دهن مریض شیرین بود و
در کام و گلو لزوجت و خفتگی باشد و علامت رحمت مذکور که از فساد چربی باشد نشانست که چرب و گران و برنگ زرد با بوی بد بود و خارش کند
باد و باشد شکل کدو و دو رشته بود جنبش تناک و مثانه اش پر باشد چون معلول فربه بود و این نوع بزرگ گردد اگر معلول لاغر شود کم افتد و درین نوع روی
مریض چرب بود و از گلویش آواز بر آید اگر رحمت کلکند که در آن دم بدشواری آید و بندها سست شوند و رحمت مذکور زیادت از یکسال استقرار یافته باشد
و مریض را رغبت بطعام نباشد و لاغر بود و آوازش تغیر ید آید مرضی لا دوا باشد یا آنکه چون در بغل یا کتف یا در رگهای گردن که آنرا میان
گوینه یا در نگاه یا در بند ران محاذی یا که شکنج دران عادت شیء دیا در بند ساعد یا در بازو بلغم فاسد شده چربی را زشت گرداند دانهای بختکی همچو کنار دشتانی
یا همچو آمله پیدا آید آنرا بهندی گنتهمالا گویند این بعد از مدتی اندک پخته گردند و درد نیز اندک بکنند اگر ازین بعضی دانها پخته گردند و بعضی پخته شده
شکسته گردند چنانکه ریم سائل گردد و بعضی بکلی فراهم شوند و دانها دیگر پیدا آید آنگاه رحمت مذکور را اپچی گویند و این بعد از دیری فراهم شود
چون درین مرض مریض را پینس و دمه و درد پهلو و سرفه و تپ و قی پیدا آید مرض مذکور لا دوا باشد چون باد و تلخه و بلغم فاسد شده خون و گوشت و چربی را
زشت گرداند در اندام دانها کرده بلغم همچو گرهها پیدا آید این را بهندی گرنته گویند و آن پنج نوعست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه
سوم آنکه از غلبهٔ بلغم چهارم از غلبهٔ فساد چربی پنجم آنکه از فساد رگها پیدا آید علامت رحمت مذکور که از غلبهٔ باد باشد نشانست که دانهای مذکوره چنان بوند
گویا که کشیده یا شگافته یا بریده شود و یا در آن چیزی میخلانند و مریض چنان داند که دانها شکسته خواهند افتاد و دانهای مذکوره نرم و منفوخ گردد
مثل بولدان سیاه و وام بوند و اگر پخته شده باشد بشکنند از درون خون رقیق بیرون آید و علامت رحمت مذکور که از غلبهٔ تلخه باشد نشانست که
دانهای مذکوره لعل فام یا زرد و وام بوند چون شکسته شوند از درون خون گرم بیرون آید یا سوختگی بسیار باشد و علامت رحمت مذکور که از غلبهٔ
بلغم باشد نشانست که دانهای مذکوره سپید و وام و سخت بوند همچو سنگ با خارش بسیار باشند و درد اندک بود و بتدریج بر آید چون بشکنند ریم سپید و غلیظ
از درون بیرون آید و علامت رحمت مذکور که از غلبهٔ چربی بود نشانست که دانها چرب و بزرگ و با خارش بسیار باشند و درد اندک کنند چون معلول فربه
شود بزرگ گردند چون لاغر شود کم افتند چون بشکنند اندرون ریم همچو روغن ستور و کنجاره که آنرا با آب آس کرده باشند بجامه پخته باشد بیرون آید و طریق
حدوث رحمت مذکور که از غلبهٔ فساد رگها بود نشانست که چون مردم زور و حرکت و سواری و مانند آن بسیار کند باد فاسد شده در رگها در آمده آنرا کشیده
منقبض ساخته خشک گرداند و از آن در رگهای مذکوره جا بجا دانها مرتفع بود پیدا گرداند و این نوع را بهندی سرا گرنته گویند و چون این نوع متصل
با درد بود و بدشواری زائل گردد اگر مستقر بود و در جنبند یا دانهاش بزرگ باشند و یا در محل خطرناک بود لا دوا باشد یا آنکه چون در عضوی از اعضا
خلط فاسد غلبه کرده گوشت و خون فاسد گرداند آماس بزرگ که در مدت طویل بتدریج بزرگ شود و پخته نگردد و اطراف آن محل عریض باشد و گرد و نرم
و با درد اندک بود پیدا آید این را بهندی اربد گویند و آن شش نوع ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه سوم آنکه از غلبهٔ بلغم چهارم آنکه
از غلبهٔ فساد خون پنجم آنکه از فساد گوشت ششم آنکه از فساد چربی باشد میان این انواع نوعی که از غلبهٔ باد باشد علامت گرنتهٔ بادی باشند
و آنکه از غلبهٔ تلخه باشد علامت گرنته که از غلبهٔ تلخه باشد بوند و آنکه از غلبهٔ بلغم بوند علامات گرنتهٔ بلغمی باشند و آنکه از فساد چربی باشد
در و علامات گرنته که از فساد چربی باشد بوند و آنکه از فساد خون باشد علامت آن است که نوع مذکور بزرگ بود فی الحال بزرگ گردد و پخته شود
و چکان بود و خون از اندام مدام سائل باشد و انگورهای گوشت بران پیدا آید و مریض ازین نوع زرد بود و دیگر علامتها نقصان خون نیز

باشند و طریق حدوث این نوع آنست که خلط غالب که رده خون با آن فاسد مجتمع گرداند و رگها را منقبض ساخته نوع مذکور را پیدا آرد و این نوع لا دوست و آنکه از فساد
گوشت بود علامتش آنست که چرب بلود و رو بلکه رنگ او همچو رنگ سایر اندام باشد و سخت همچو سنگ و غیر منتقل بود و سخته نگردد و طریق حدوث این نوع
آنست که از زدن مشت یا خشت یا سنگ و ما نند آن گوشت فاسد شود و از آن این نوع پیدا آید و اکثر اوقات این نوع کسانی را حادث
شود که گوشت ایشان بسبب و بنا د خلطی بیش از حد فساد یافته باشد و کسانی را حادث شود که مدام گوشت را بخورند و این نوع نیز لا دوست
و چهار نوع دیگر دوا پذیر اند لیکن چون در محل خطرناک باشند و یا چکان بوند و یا مستقر و غیر منتقل باشند و یا آنکه در بینی و یا در دهن و یا در گوش بوند
لا دوا بوند و اگر بالای مرض ارید و یگر ارید خرد پیدا آید و آنگاه آنرا ادرید گویند و اگر در ارید خرد پیدا آید در شخصی حادث گردند خواه متعاقب آنگاه آنرا
ارید گویند و این هر دو لا دوا اند **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** — **علاج کلکلند** اگر این مرض از غلبه باد باشد باید که بلاروهائی که
دافع باد اند بار بار سید کنند که بیان آن در فصل سید خواهد آمد بکار برند و دارو هائی که دافع باد اند آس کرده و گرم ساخته بجنشی از آن بر نوع مذکور سخت
کنند و بعد زود آوردن دیگر بجنش که گرم باشد سخت کنند و یا آنکه همچنین سید بگوشت بز که آنرا آس کرده و با روغن کنجد آمیخته باشند کنند بعده
شگاف کرده آنچه در نوع مذکور از آلایش باشد شلیده بیرون آرند آنگاه بلاروهائیکه از آن بختگی فراهم شود سخت کرده فراهم گردانند **نوع دیگر**
سنی کنتان و تخم پوست سهجنه و کهم چاروبی و کنجد هر همه را مساوی گرفته و بار باریک آس کرده و گرم کرده بالا سخت کنند و نوع مذکور به شود و اگر
این مرض از غلبه بلغم باشد باید که داروهائیکه دافع بلغم باشند سید کنند و اپناه نیز کنند بعد از آن شگاف کرده آنچه آلایش در آن باشد شلیده
بیرون آرند آنگاه روزینه بیری و پاتهس و گلوی و کاکرا سینگی و کوتهه و سونف و بیخ نی نیزه که هر همه مساوی باشند با تیزاب بیله آس کنند و گرم کرده سخت
کنند و بلاروهای بیلیا و گن و روغن کنجد بپزند و سحیق بیخ نمک سانبهر انداخته بمقدار معلول را روزینه بنوشانند به شود و معلول را قی بکنانند و ادانه
های توتی ناس بدهند و داروها ئیکه مزیل بلغم اند بنوشانند و از اله این نوع تاثیر دهد و مریض این نوع بادی و بلغمی را جوش منگ و جو
کهنه و شهد و سنهی و فلفلین و ادرک و بلول و نیم و ببول بقر مفید است و چون این دو نوع گاهی پخته کردن باید که علاجهائی که در دفع پختگی
مفید اند بکار بندند و اگر این مرض از فساد چربی باشد باید که مریض را چرب گردانیده رگش بکشایند و بنوسوت و زقوم و ریم آهن و دانتی و
رسوت که هر همه مساوی باشند بسته آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند و سار و ختی از درختان سار داب چنانچه بجد بسیار و شفتی بستانند
و آس کرده با بول بقر مریض را بنوشانند و اگر نتوانند که از این علاجها نوع مذکور فراهم نشود باید که طبیب حاذق آنرا شگاف کرده آنچه چربی در آن
در آن باشد کشیده دور کنند و محل شگاف بدوزند و بر آن دارو سخت کرده به گردانند و یا آنکه روغن سهتور و چربی و مغز استخوان و شهد را یکجا کرده گرم
کنند و بر آن نوع مذکور را بسوزند و بعد از آن شهد و روغن بر آن طلا کنند و یا سیس و طوطیا سبز و کوچینه را آس کرده بر آن کنند و برای مریض این
نوع جوش ترهیله و غلّهٔ جو نافع است **اکنون** چند علاج مجرب در دفع رحمت مذکور از طب چنتامن گفته می آید انجیر و تخم سهجنه که هر دو مساوی
باشند با داروهای معمول با آب آس کرده و گرم گردانیده بر مرض مذکور سخت کنند از این نوع بادی زائل گردد **نوع دیگر** دیودار و حنظل
هر دو مساوی گرفته با آب آس کنند و گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند از این نوع بلغمی زائل گردد **نوع دیگر** آمله و تخم سهجنه و دیودار هر همه
مساوی گرفته و سوخته خاکستر کنند و آنرا با بول بقر آمیزند و گرم کرده بر مرض مذکور طلا کنند از این نوع بلغمی زائل گردد **نوع دیگر** شفت و تخم تسی
و تخم سهجنه و کتان و تخم ترب هر همه مساوی گرفته با درغ ترش آس کنند و گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند از این مرض کلکلند هر نوع که
باشد و گلکنند الا ماکی منتهی دفع شوند **نوع دیگر** سر و دم خوک را بسوزند و خاکستر کنند و آنرا با روغن تلخ آمیخته بر مرض مذکور طلا کنند از این کلکلند
هر نوع که باشد اگر چه کهنه بود دفع گردد **نوع دیگر** یا خمیره بند به کهنه سیحون نمک سنگ و نمک بر یا بیامیزند و آنرا ادمینی مریض بخایانند از این رحمت
کلکلند هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** برگ و بیخ تهکن با غسالهٔ برنج آس کنند و بر مرض سخت کنند از این کلکلند هر نوع که باشد دفع

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

شود نوع دیگر بیخ اسپند پیداس کنند و وقت صبح با روغن گاو مریض را بنوشانند دیگر بیخ نخته یکو قست بخورانند از این مرض مذکور هر نوع که باشد
دفع شود نوع دیگر ببول گاومیش در آوند کنند و سحیق ریم آهن که کهنه باشد در آن تا یک ماه انداخته بدارند بعده دهن آوند مهر کرده بر دیگدان نشانند
تا آن زمان زیرش آتش کنند که بول سوخته شود آنگاه بعد سرد شدن ریم آهن مذکور را آس کرده بدارند بعده دهن آوند مهر کرده بر دیگدان نشانند
بدارند و مقداری مریض را هر روزینه با شهد خوردن دهند صحت یابد نوع دیگر بهرنگ و جواکهار و بیخ و نمک سنگ و ماسن و چیتره و سندهی و فلفلین
و دیوداره هر همه متساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن تلخ باندازند و چهار چند آن روغن مذکور شیره کدوی تلخ نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته
شود بدارند و مقداری از آن در میان بینی مریض بچکانند از زحمت کلکنه اگرچه بسیار باز ور باشد دفع شود و این روغن را بهرنکادی گویند
نوع دیگر کدوی تلخ که سخت باشد سوراخ کرده در آن شراب یا آب اندازند تا هفت روز بدارند بعد هفتم روز مقداری از آن معلول را هر روزینه بنوشانند
و غذائیکه مفید باشد بخورانند از این زحمت کلکنه دفع شود زیر زبان دوازده رگ اند منجمله آن دو رگ سیاه هستند باید که آنرا با لتیکه مسمی
به تبلیس بردارند بعد با لتی که مسمی به دیه تیرست باهستگی ببرند تا خون بیرون آید آنگاه قند را با ادرک آمیخته بر شگاف سخت کنند و مریض را
غذای اپهلنی ندهند و جوش کلستی و دیگر غذا که نافع باشد خوردن بفرمایند نوع دیگر میان رگهای گردن که آنرا سینا گویند و میان گوش
سه رگ اند اطبا آنرا بسبب اندمال این مرض می ببرند باید که رگهای مذکوره را ببرانند تا خون بیرون آرند و بعلاج جراحت را فراهم گردانند نوع
دیگر سهونکه را روزینه با عسل آب برنج آس کرده تا یک ماه مریض را بنوشانند از زحمت کلکنه دفع گردد نوع دیگر مینس و بیخ و گلوی و تربهله
و چیتره و دیوداره و پیپل و مدانه هر همه متساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن اندازند و شیره بهنگره نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود مقداری
معلول را روزینه با شهد آمیخته بنوشانند و این روغن بر مرض مذکور نیز طلا کنند مرض مذکور دفع گردد علاج گنده مالا و اپچی سرشف و برگ
نیم و خاکستر ... ببول بز آس کرده بالای مرض طلا کنند مریض را صحت شود نوع دیگر حب و خسته بیل و انجیر و دندان ماده گاو
ستده بسوزند و خاکستر آنرا با چربی خوک آمیخته بر مرض طلا کنند صحت شود نوع دیگر پوست بیخ بینه جنگلی بر غساله برنج آس کنند و از آن
نان ساخته در روغن ماده گاو و یا در روغن کنجد بپزند و معلول را روزینه بخورانند صحت شود نوع دیگر شیره مندهی روزینه مقدار بیست و چهار
درم مریض را بنوشانند از این اپچی و گنده مالا و دیقان دفع شود هر نوع که باشد نوع دیگر بیخ برن جوکوب کرده بجوشانند و جوش را با شهد آمیخته
مریض را بخورانند از این گنده مالا اگرچه دیرینه باشد فی الحال برود نوع دیگر پوست کچنال و تربهله را گرفته جوکوب کرده بجوشانند و سحیق
پیپل در آن انداخته با آن یا کرده مریض را بنوشانند و غذا جو و منگ بخورانند از این گنده مالا و کلکنه و اپچی هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر سحیق
از آن دارو ها پیپلادکن ... روغن سرشف باندازند و چهار چند آن روغن شیره کدوی تلخ نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و مقداری
از آن در بینی مریض بچکانند و بر علت طلا کنند از این کلکنه اگرچه دیرینه و سخت باشد دفع گردد نوع دیگر سحیق تر از آن صندل و هلیله
اگر و جو و کشته در روغن کنجد باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و وقت ... مریض دیده مقداری روزینه بنوشانند زحمت مذکور
دفع گردد و این روغن را چندناتیل گویند نوع دیگر کرهاری و کدو و دانتی هر دو متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن اندازند شیره سنبهالو
نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود مقداری روزینه معلول را بنوشانند و در بینی بچکانند و بر محل مرض طلا کنند صحت حاصل آید نوع دیگر
اجمود و ... و جوب ... ایلد و جواکهار و ساجی و چیتره و بیخ ... و اگر و سندهی و برگ ... هر یک شش درم گرفته و با
آب آس کرده در یک سیر تهه روغن تلخ اندازند و هشت چند آن روغن بول بز نیز اندازند و شیر زقوم و آک هر یک بمقدار وزن روغن باشد
هم باندازند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و در بینی معلول بچکانند از این گنده مالا و اپچی خام باشد خواه پخته و خواه کهنه و خواه نو بود
هفت روز دفع شود و این روغن را مها اجمودادی تیل گویند نوع دیگر بیل و حبه بانبیخ و برگ و تخم گرفته با آب آس کرده در روغن

تخم بنانند و روغن انار در روغن آب نیز اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و بمقدار در بینی مریض بچکانند و بر مرض طلا کنند صحت شود **نوع دیگر** برگ ریشه
ارک ... پوست لوده کنند و روغن کنجد بانداز ندو روغن را بپزند چون پخته شود روغن مذکور را بدارند و بر محل مرض طلا کنند صحت شود **نوع دیگر**
پوست سهوڑه و کند ... سنبهالو گشنیز ... بستاند و باب آس کنند و روغن کنجد باندازند و چهارچند از روغن پوست سهوڑه نیز اندازند و روغن را
بپزند چون پخته شود دو سه قطره ... در بینی معلول بچکانند و بر مرض طلا کنند صحت یابد **نوع دیگر** تر پهله ... پیپل و کرماله هر یک
بست ... پل ابستانند و جوکوب کرده ... آب بجوشانند چون یک ... آب بماند بجاپخته ... اندازند و بجای ... گوگل نیز اندازند و ...
نشانند ... آتش کنند چون غلیظ شود ... رنج ... وسنبل ... فلفلین تر پهله ... اجوائن وزیره ... بیچ ... وزیره سیاه ...
... کہ ... درهم باشند اندازند ... زنند ... آورده ... چیپ ... دارند بمقدار ... معلول را خوردن دهند
ازین گنثمالا و اربد ... دفع گردد و اگر بجای گوگل سلاجیت اندازند نیز همین فایده دهد و این را تر پهلادی گوگل گویند
نوع دیگر ... آس کرده بر مرض سخت کنند ازین گنثمالا و ایچی اگر ... فی الحال دفع شود **نوع دیگر** تر پهله حصه ... فلفلین
هر سه دو حصه پوست کچنال ... باشد چهار حصه ... آس کنند و بجا ... بستانند و با گوگل که هم چند ... مذکوره باشد
آمیخته با روغن ماده گاو ... چون بگذارت شود نگاه دارند و ... بمقدار ... معلول را خوردن دهند ازین گنثمالا و ایچی دفع شود بدانکه
چون گنثمالا و ایچی ... باشد گوش ... سوراخ کرده دران ریسمان ... که سیاه باشد بیندازند ... مذکور دفع
شود **نوع دیگر** ... ترازان ... تخم ... وسیر ... روغن ماده گاو بپزند و بدارند و معلول را بمقدار ... روز بنوشانند
و بر محل مرض طلا کنند ازین ایچی اگر ... باشد دفع گردد **نوع دیگر** سنبهالو و گوگل ... و بالا و بندال ... را آس کنند و گرم کرده
... آن ... مرض را بنوشانیده ... دفع ایچی نافع آید **نوع دیگر** ... و ... وبیخ کنیر روغن کنجد بپزند و آن
در بینی معلول بچکانند در دفع گنثمالا و ایچی نافع آید **نوع دیگر** ... با آب جل کرده در بینی بچکانند در دفع گنثمالا و ایچی نافع آید
نوع دیگر تخم ... با آب آس کرده در بینی معلول بچکانند در دفع گنثمالا و ایچی نافع آید **نوع دیگر** استخوان ... و زاغ ...
و خاکستر آن با روغن ... آمیخته بر محل مرض طلا کنند در دفع ایچی و گنثمالا نافع آید بدانکه برای مرض گنثمالا و ایچی ... که از ان ... آید
و ... برای دفع آن ... استعمال باید کرد ... غذا مریض ... علاج دفع ... بدانکه درین مرض
... که مریض ... ضعیف ... مریض باقوت ... مرض غلبه کردن ... اگر مرض از غلبه باد باشد باید که مریض را
روغن ماده گاو و روغن کنجد ... یا مخلوط بنوشانند نافع است اگر روغن کنجد و روغن ماده گاو ... با ... جوش ...
مریض را نیز بنوشانند نافع تر آید **نوع دیگر** پوست بیخ ... و ... وسونا و بهارنگی ... وزیره سیاه ... ماده گاو ...
کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند ازین مرض مذکور که از باد باشد دفع شود **نوع دیگر** ... نوع بادی ... دفع باد ... آس
کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند ... نیز ... مفید آید و اگر این نوع پخته باشد باید که شگاف کرده ریم بیرون آرند بعده بجوش
... و ... جراحت ... صاف شود ... روغن کنجد که ... ترازان ... وسیر ... ترازان ... و ... وگلوی ... ماده گاو
... باشد بر جراحت طلا کنند ازین زخمت مذکور که از باد باشد دفع شود اگر مرض مذکور از تلخه باشد باید که ... بر محل مرض سخت کرده خون بکشایند
و شیر ماده گاو و آب ... کرده بر محل مرض ... کاکولیا ... بستانند و جوکوب کرده بجوشانند جوش ... سرد شدن با شکر
آمیخته مریض را بنوشانند نافع آید **نوع دیگر** پوست درخت ... را با آب آس کرده بر محل مرض سخت کنند صحت یابد **نوع**
دیگر ... شیره انگور انداخته مریض را بنوشانند نافع آید **نوع دیگر** بیخ ... را با آب آس کرده در محل مرض سخت کنند

صحت شود نوع دیگر گل بکشند با آب آس کرده و با شکر آمیخته بر محل مرض سخت کنند صحت شود و اگر این نوع پخته گردد باید که شگاف کرده ریم بیرون بکشند
بعده بجوش پوست درخت انار که بی گل بار گیرد جراحت را بشویند آنگاه گنجد و مهلتی آس کرده بر محل مرض سخت کنند تا آنکه جراحت صاف شود بعد از آن
روغن گاو که آن را گاو گهیا گویند برنیده باشند بالای جراحت طلا کنند مریض صحت یابد و اگر مرض مذکور از بلغم باشد باید که زور معلول دریافته قی و اسهال
کنانیده و ورم را صاف گردانیده آنگاه محل مرض را سید کنند به زر انگشت یا به سنگ یا به نی نیزه مالیده نرم گردانند بعده پوست درخت کتائی بزرگ
و کروالد و حبه و پوست درخت کجابه و سنکوت همه را آس کرده بر محل مرض سخت کنند مریض را صحت شود نوع دیگر باربندال و اگر بهارنگی و کنج و
بدهارا و پیپل همه را باریک آس کرده و گرم ساخته بر محل مرض سخت کنند مریض را صحت شود و اگر علت مذکور بمحل خطرناک نباشد و از این داروها نگردد
و خام باشد شگاف کنند تا پخته و آلایش باشد بیرون آید بعده داروهایی که بسبب فراهم شدن سدیوران که نوعی از زخم است استعمال کرده میشوند
و بکار بندند و اگر مرض مذکور پخته گردد آن را نیز شگاف کنند هر چه از ریم و خون در آن باشد بیرون آرند بعده بجوش درخت انار که بی گل بار گیرند بشویند
بعد داروهایی که بدان شگاف کرده میشویند در آن شهد و روغن تر انداخته شگاف را صاف کنند چون شگاف صاف شود سحیق تربنگ و پاری
نر و چوب و روغن برنیده بر شگاف طلا کنند از این شگاف به گردد و اگر مرض مذکور از چربی باشد باید که گنجد مسحوق را بالای جامه فراز کنند همه
و تو سازند چنانکه گنجد مسحوق میان هر دو جامه باشد آنگاه آن را بر محل مرض نهند و به آنکه آن را اطراف چوب جفشانیده و ورم ساخته یا
یا بآلات آهن سید کنند نیکو شود و اگر طبیب حاذق محل مرض را شگاف کرده ریم بیرون کشیده داغ دهد نیز نیک شود و اگر از این نوع پخته شود
آنگاه شگاف کرده ریم بیرون بکشند و به بول ماده گاو بشویند و روغن گنجد و داروهایی که سرچکا و درنیج و نمک سنگ آس کنند و با شهد و روغن گاو
مخلوط ساخته بر شگاف سخت کنند تا آنکه صاف شود بعد از آن روغن گنجد که آن را سحیق ترهرد و کرنج و حبه و پوست نی نیزه و سنکوت به بول ماده
گاو پخته باشند بمحل شگاف طلا کنند از این نوع مذکور زایل گردد نوع دیگر خاکستر خرمهره و ترب خشک بر محل مرض سخت کنند از این که نه
هر نوع که باشد … دفع گردد و اگر زحمت مذکور از فساد رگها باشد باید که رگ … آن را به هندی … گویند و ذکر این که در فصل … گذشته
است مریض را بنوشانند و بداروهایی که دافع باد اند … کنند و حقنه نیز بکنند و گوش نیز بگشایند نوع دیگر دانتی و چیتره و … و قوم … و مغز بلادر
و سیس هر همه … شده باریک آس کرده بر محل مرض سخت کنند اگر مرض مذکور … سنگ شده باشد و سحیق تر از آن … و فلفلین برنگ
و مهلتی و دیودار و نمک سنگ روغن گنجد بیزند و بر محل مرض طلا کنند و هندی مریض … کرنه … دفع شود علاج
اربد اگر این مرض از غلبه باد باشد باید که تخم … و تخم … و مغز … و جارونی و تخم … مسحوق ساخته … شیر و روغن گاو و سرکه
… و روغن گنجد آمیخته و گرم گردانیده بدان … کنند و بداروهایی که مزیل باد باشند … سید کنند … آهو خون از محل مرض بگشایند
و مغز تخم هلیله آس کنند و با شهد آمیخته و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند مرض مذکور برود و اگر مرض مذکور از غلبه تلخه باشد باید که محل مرض را
با برگ … و جز آن که خشن … خراشنده باشد بخراشند و آلایش را مالیده بیرون کنند و کروالد و … و گلوی و بدها را آس کرده بر محل مرض سخت
کنند و روغن ماده گاو که آن را سحیق تر از آن مهلتی پخته باشند با جوش سنوت و آمله و سپند یا شیره انگور یا جوش … آمیخته مریض را بنوشانند
نافع آید و اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که … مریض را قی و اسهال صاف گردانند بعد از آن بمحل مرض سخت کنند و خون بگشایند
و داروهایی که قی و اسهال آرند آس کرده و گرم گردانیده بر محل مرض سخت کنند صحت یابد نوع دیگر پنچال کبوتر و پنچال فاخته و … شوره
و کبیاره و سرس و … کاکرو تینه و … به بول ماده گاو آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند مریض صحت یابد نوع دیگر …
کاکنکها و … با بول … آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند صحت شود نوع دیگر تخم سینب و کنجاره و گنجد و کلتهی …
همه با آب … آس کنند و بر محل مرض سخت کنند تا آنکه از محل مرض کرمها افتند پس کرمها را … بدهند تا آنکه … محل مرض … گوشت

فاسد و یا از آلایش باشد بخورند و چون بدان کراندکی آلایش مانده است بعده آنرا بآلت آهن خراشیده دور کنند و داغ دهند و اگر این مرض از طرف اسفل ها سبک تا بطرف اعلی بر باشد به تیر مس یا شیشه یا ازرینیا آهن گرد برگرد نخش به جملکی بگیرند که در وقت سوختن و بریدن اندام صحیح بریده نگردد بعده آنرا بآلت آهن یا شیشه یا بآتش آنرا پاره پاره اندک اندک ببرند تا مریض هلاک نگردد و اگر گاهی این مرض سخته گردد باید که علاجیکه دافع سختگی باشد بکار بندند و بعد شکاف و سخته شدن مریض مذکور بجوش برگ اسپند و برگ چای و برگ کنیر بشویند و تخم جیرین برگها را آس کرده بمحل مرض سخت کنند و بعد صاف شدن روغن کنجد یکه آنرا سحیق تر از آن بهانگی و برنگ و پارچی و تر پهله سخته باشند طلا کنند آنچه از آلایش در آن باشد بیرون آرند و بران زند چوب دود خانه و لود و تخم نیل و زنجبیل باشند آمیخته سخت کنند تا صاف شود آنگاه تخم کرنج بران طلا کنند تا شود و طبیب را شاید که بعد از شکاف آنچه آلایش باشد تفحص کرده تمام بیرون آرند از آنکه اگر آلایش چیزی بماند بالایش یا نکته بزنگ گردد **نوع دیگر** شاخ زقوم را شکاف کرده پر کاله کنند و یا نمک سنگ را آس کرده در جامه کرده گره ببندند و یا از شیشه غلوله سازند و آنرا گرم گردانیده و بدان محل مرض سپید کنند نافع آید **نوع دیگر** کشنیز سبزی بوی را بمحل مرض طلا کنند و برگ سنبل مذکور گرم کرده بر محل مذکور ببندند از این ارید و سختگی دیگر که مثل آن باشد دفع گردد **نوع دیگر** سبزی بوی و نمک شور را با روغن و سرکه آس کنند و گرم کرده بدان ابنا کنند مریض را صحت شود **نوع دیگر** باشیره درخت کوتهه و نمک شور را آس کرده بمحل مرض طلا کنند و بالای آن سنگهای درخت بر را آس کرده و گرم گردانیده سخت کنند ارید و ارتفاع و آماس استخوان دفع شود **نوع دیگر** نیل و زنجبیل و سندهی و جواکهار و برنگ هر همه را مساوی سوده آس کنند و با خون تو قلمون آمیخته بمحل مرض طلا کنند از این زحمت ارید هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** تخم سهجنه و تخم ترب و سرشف و تخم تلسی و نخود و پوست بیخ کنیر با روغن ترش آس کرده بمحل مرض سخته سخت کنند مریض صحت یابد والله اعلم بالصواب **فصل چهل و سوم در مرض بیلپا** که آنرا بهندی شلیپد گویند مشتمل دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکور** باید دانست سبب آنکه خلط فاسد غلبه کرده و گوشت و چربی و رگها را فاسد گردانیده آماس با ورم بدان پیدا آرد و آماس مذکور از آن انتقال یافته بران میرسد از ران بزانو و از زانو بساق و از ساق بپا رسیده استقرار می یابد و زحمت مذکور حادث میگردد و آن بر چهار نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامت نوع بادی آنست که آماس سخت و سیاه بود و جا بجا بطرق قدری رسیدن ترکیده مانند آن گاه از گاهی درد کند مریض را تپ حادث گردد و علامت نوع که از تلخی باشد آنست که آماس نرم و زرد و با سوختگی بود و مریض را تپ باشد و علامت نوع بلغمی آنست که آماس چرب و بزرگ سپید بود و درد اندک کند و علامت نوعیکه از هر سه خلط باشد آنست که آماس گره دار و خار دار و بزرگ بود و این نوع لا دوا است و اگر مرض مذکور استقرار یکسال یابد هر نوع که باشد لا دوا گردد و مرض مذکور هر نوع که باشد از فساد بلغم خالی نبود و این مرض اکثر در ولایتی که آب جویهای آن تمام سال بماند و در آن ولایت غلبه سردی بسیار باشد بود **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** باید که برای دفع این مرض فاقه بکنانند و داروها آس کرده بمحل مرض سخت کنند و سپید نیز کنند و داروهای اسهال خورانند و اسهال بکنانند و خون بکشایند و علاجها گرم که دافع بلغم اند بکار بندند و اگر مرض مذکور از غلبه باد باشد باید که بمحل آماس بروغنیکه دافع باد باشد چرب کنند و سپید بانا نیز کنند بعد از آن در ساق یا از شتالنگ مقدار چهار انگشت گذاشته رگ بکشایند و مریض را حقنه کنند و داغ دهند و دین مرض روغن بلید بجیر با بول بقر آمیخته تا یکماه مریض را بنوشانند و هر برنج پخته بخورانند نافع بود **نوع دیگر** جوش سنبهی با روغنی که آنرا سحیق تر از آن استوت سخته باشند روز بروز مریض را بنوشانند **نوع دیگر** بیخ کسونده آس کرده با روغن ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند زحمت بادی فی الحال دفع شود **نوع دیگر** هاتوره و بیدانجیر و سنبهالو و کد هیرنه و سهجنه و سرشف هر همه را مساوی گرفته و آس کرده بمحل مرض سخت کنند از این نوع مذکور اگرچه دیرینه و زشت تر باشد فی الحال دفع شود بیخ سند و سیندال آس کرده با روغن

فصل چهل و سوم در مرض بیلپا

قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند نافع آید نوع دیگر بیخ بند نکه بیارند و در ساق پای معلول ببندند نیکو شود نوع دیگر جیره و دیودار و سعجنه بیخ
تمتسا کرسته و بابول بقر آس کرده و گرم ساخته بر آماس سخت کنند نیکو شود و اگر مرض مذکور از تلخی باشد باید که زیر شتالنگ رگ بکشایند و خون بت
این نوع علاج جاهای واقع از پدر و واقع بسبب کرازتلخی باشد بکار بندند نوع دیگر مجیتهه و سعجنه و ترن و ملتی و سنیس و کدهیرینه جمله را با سرکه هیشنا
آس کرده بمحل مرض سخت کنند نافع آید و اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که رگ نرانگشت ازان پای بکشایند و درین نوع سحیق بلیپا
با گلوی روزینه با بول بقر بنوشانند نافع آید نوع دیگر کتکی و بلیله و سنهی و برنگ و دیودار و جیره و بیخ را متسا و گرفته آس کنند و گرم کرده
بمحل مرض سخت کنند مریض راحت شود نوع دیگر سرشف و سعجنه و دیودار و سنهی با بول بقر آس کرده بمحل مرض سخت کنند ازین مرض
صحت شود نوع دیگر کدهیرینه و سندهی و سرشف با سرکه هیشنا آس کنند و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند مریض به شود نوع دیگر جوش
پوست سعجنه با بول بقر مریض را بنوشانند نوع مذکور دفع شود نوع دیگر تخم دهاتوره روز سه یا پنج یا هفت یا ده دانه با آب سرد آس کنند و
مریض را بنوشانند و روزینه بقدر روز اول تا ده روز زیاده کنند و یازدهم بدین ترتیب نقصان کنند و در اثنای خوردن این دارو شیر
با برنج پخته بخورانند ازین نوع مذکور اگرچه سخت دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر بیخ بند درخت بنال را آس کرده با روغن بنوشانند و بیخ
مذکور را در ساق پای مریض نیز ببندند به شود نوع دیگر سحیق ند چوب قند را با بول بقر آمیخته مریض را بخورانند مرض مذکور که یکسال را باشد
دفع شود و سیبت و خارش نیز دفع گردد نوع دیگر کدهیرینه و تربیله و پیپل دراز استا و گرفته آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بخورانند ازین
مرض مذکور اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر سحیق پوست بدها را با بول بقر یا با سرکه هیشنا یا با شراب یا با آب گرم مریض را بخورانند
صحت یابد نوع دیگر سحیق برایاو کنگهی روزینه بنهار بشیر ماده گاو مریض را بنوشانند اگرچه زحمت مذکور لاعلاج باشد دفع شود نوع دیگر
برگ هنکان را با سرکه هیشنا آس کنند و گرم کرده بدان بسیکنند ازین مرض راحت شود نوع دیگر بلیله را در روغن بید انجیر بریان کنند و
با بول بقر آس کرده مریض را بنوشانند و درمیان هفت شب مرض مذکور دفع شود نوع دیگر پیپل دراز سه درم و جیره شش درم و دانتی [illegible] ده
درم و بلیله بیست عدد جمله را با یکدیگر آس کنند با جلاب قند که بیست و چهار درم باشد بیامیزند و بعده [illegible] با شهد آمیخته مریض را بخورانند مرض
مذکور دفع شود و این علاج را سلیپا [illegible] گویند نوع دیگر بلیله و بلیله و آمله و [illegible] دراز و دیودار و سنهی و کدهیرینه هر یک بیست و چهار درم
و بقدر وزن جمله ادویه [illegible] آس کنند با سرکه هیشنا [illegible] درم روزینه بخورانند بعد هضم شدن دارو طعام بخورانند
ازین زحمت مذکور [illegible] که از غلبه باد و یا بلغم باشد [illegible] دفع گردد و گرسنگی زیاده شود نوع دیگر سندهی [illegible] بلیله [illegible] ابلد
و برن و خار خسک و کشنیز و گلوی [illegible] آس کنند و بقدر سحیق جمله ادویه سحیق بدهارا بیامیزند و بدارند و هر روز سه درم با سرکه هندی
مریض را بخورانند بعد هضم شدن دارو طعام دهند ازین زحمت مذکور و [illegible] و بادها [illegible] و بلغمی دفع شوند
و این را بدهارسم چورن گویند نوع دیگر سندهی و فلفل و پیپل و [illegible] و بلیله و دیودار و بیخ نمک و جیره و جابت و پپلامول و گوکل و [illegible] و بیخ
[illegible] و کچور [illegible] با آب آس کرده [illegible] روغن ماده گاو اندازند و بقدر وزن روغن هر یکی از [illegible]
و جوش کشنیز [illegible] اندازند [illegible] چون پخته شود نگاه دارند [illegible] معلول را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از باد
و بلغم [illegible] باشد اگرچه [illegible] دفع شود [illegible] و آماس خایه و سنگ [illegible] و آماس [illegible] و کرم
شکم و سیبت نیز دفع شوند و گرسنگی زیاده گردد این روغن را [illegible] گویند نوع دیگر برگ سنبهالو [illegible] برگ ارنی [illegible]
کدهیرینه [illegible] پوست درخت [illegible] پیپل [illegible] بستانند و از مقدار جمله [illegible] دو حصه بگیرند و این همه را با یک آس کرده
[illegible] پخته با روغن سرشف [illegible] پنج سال [illegible] مقدار [illegible] ساخته [illegible] روز بدارند

کاهی خواهد شد گرسنگی و زور معلول دیده و سینه موازنه درم بنکم و بیش سته در میان آن قسم روغن شرف انداخته بنوشانند چون بهضم شود پنج سال
پخته باجوش منگ و شوربا کنجشک خورده دانی هند بین انطاکیست یک روغنی سخوانند زحمت بیلیا اگرچه دیرینه چهل سال را باشد دفع شود نوع دیگر
بیخ دانتی و بیخ نسوت هر یک یک پل هلیله و بلیله و آمله و برنگ و چیتره و اتیس هر یک نیم پل با آب آس کرده در چهار پل روغن گاو بیندازند و بمقدار
روغن شیر زقوم اندازند و روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و یک دو قطره مریض را بنوشانند تا اسهال شود و ازین زحمت مذکور فی الحال دفع
گردد نوع دیگر برنگ و بلیل گرد و اک رسنه و چیتره و دیودار و الاچی و بیخ نمک هر همه مساوی گرفته و آس کرده در روغن کنجد بیندازند و روغن را
بپزند چون پخته شود بپالایند و بمقدار روز بینه مریض را بنوشانند و بمحل مرض طلا کنند فی الحال مرض بیکبار دفع گردد و این روغن را برنگادیل گویند
و معلول را نان جو و گوشت باخه در روغن تلخ بخورانند نوع دیگر شیره بیخ بلیه با روغن تلخ آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر
بیخ نکوره و تخم تا شیر عورت و یا شیر گوسپند در بینی مریض بچکانند به شود نوع دیگر سرون آهو را با روغن تلخ بر سنگ بسایند و بمحل مرض
تا نیم ماه یا یک ماه طلا کنند از این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر منڈی بست و چهار درم و آهن کشته بست و چهار درم و سوناکهی صاف
کرده بست و شش درم و کهجی شصت درم همه را آس کرده با سلاجیت که شش درم بود و گوگل که صد و بست درم باشد آمیخته و کوفته و غلوله بسته
بدارند و هر روز بینه یک درم یا یک نیم درم یا دو درم یا سه درم بقدر زور و گرسنگی معلول را دیده وقت صبح خوردن دهند از این مرض مذکور و آماس
اندام و شکم و اجرو رگ و جمله ناسورها و آبله و بدهرده و گرفتگی سینه و حرکت بات و سستی بهکندر و کوایر و سنگرهنی و مرض مثانه و فساد منی
و پندرو رگ و سائر امراض شکم دفع شوند و موی سیاه و دراز گردند و عقل و گرسنگی و قوت باه و زور را افزاید و رنگ وجود تابان شود و آواز حلق صاف
گردد و استخوان شکسته نیکو شود و زنان حامله را بسیار فائده رسد و در اثنای خوردن این دارو باید که معلول را از شیر و قند و گوشت و کنجاره و کنجد و
اشیای بدهضم و بلغم انگیز پرهیز کنانند و این را سنبوه گوگل گویند والله اعلم بالصواب

فصل چهل و چهارم در مرض بدهرده

مشتمل دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور

بدانکه آماسی که خلط فاسد گشته و خون و گوشت و چربی را فاسد گردانیده و در استخوان
پیدا آرد و آن مدور یا طویل بود و پیش مریض عریض باشد و درد بسیار کند و آن را بهنه بدهرده گویند و آن برشش نوع است یکی آنکه
از فساد باد باشد و دوم آنکه از فساد تلخه و سوم آنکه از فساد بلغم و چهارم آنکه از فساد هر سه خلط و پنجم آنکه از زخم و ششم آنکه از فساد خون حادث گردد
اما آنکه از غلبه باد باشد علامتش آنست که سیاه یا سرخ بود و سخت باشد و درد بسیار کند و گاهی کم شود و گاهی بزرگ گردد و گاهی پخته شود و گاهی
سخت شود و گاهی بخشکی پخته گردد و آنکه از فساد تلخه باشد علامتش آنست که بعل همچو گلر پخته یا سیاه فام و با سوختگی بود و فی الحال برآید و
پخته گردد و مریض را تپ حادث گردد و آنکه از فساد بلغم باشد علامتش آنست که بشکل [illegible] و سپید فام و سرد و چرب بود و درد اندک کند و با خارش
باشد و بعد از مدت مدید برآید و بدیری پخته گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامتش آنست که بزرگ و بشکل جرس باشد و رنگ برنگ بود و بخشکی آن
فی الحال پخته گردد و بخشکی بعد از دیر پخته شود و اگر نوع بادی پخته گردد ریش تنگ باشد و اگر نوعی از فساد تلخه باشد و پخته گردد ریمش زرد بود و
اگر نوع بلغمی پخته گردد ریش سپید بود و اگر نوعی از غلبه هر سه خلط شود و پخته گردد ریمش رنگ برنگ و بخشکی از آن تنگ و بخشکی از آن غلیظ بود و
آنکه از رسیدن زخم حادث شود علامتش آنست که تپ تاپاک و تشنگی و سائر علامت نوع تلخه پیدا آید و طریق حدوث این نوع آنست که
چون بمحلی زخم رسد و مجروح اشیای مضر را ترک نشود حرارت که در محل زخم بسبب باد منتشر گشته است خون و تلخه را فاسد گردانیده نوع مذکور
را پیدا آرد و آنکه از سبب فساد خون حادث شود علامتش آنست که سیاه فام بود و گرد او بگرد دفوقش دیگر آبلهای خرد باشد و درد بسیار با سوزش
بود و دیگر علامات نوع تلخه درین نوع نیز باشد بدانکه زحمت بدهرده که در طرف ظاهر تن باشد آن را باهیج بدهرده گویند و آنکه بیشش طرف
باطن تن باشد آن را انتر بدهرده گویند طریق حدوث این آنست که چون مردم اشیای مضر را که بیان آن در فصل بهکندر [illegible] است

فصل چهل و چهارم در مرض بدهرده مشتمل دو قسم قسم اول در علامات زحمت مذکور

مرکب شود و یا غذاء یبسه خشک یا گنده و یا اشیائی که در قوت هضم ثقیل یا انگیزنده بخور و یا جماع بسیار کند و یا زور زیاده از قدر طاقت کند و یا بول و غایط و ضراط و یا دیگر چیزی را که حبس آن ممنوعست نگاه دارد و یک خلط یا دو خلط و یا هر سه فاسد گشته گرهی از شکل گوله در بر و یا در دهن مثانه و یا در ناف و یا در طرف راست شکم و یا در چپ آن یا در بندگاه ران یا در گرده یا در سپیه یا در جگر یا در دل یا در سپرز پیدا آرد و اگر مرض مذکور در مقعد باشد ضراط بفراغ نشود و اگر بر دهن مثانه باشد بول اندک اندک بدشواری بیرون آید و اگر در ناف باشد بکهک آید و شکم آواز کند و منتفخ گردد و اگر در طرف راست یا چپ شکم باشد نیز شکم منتفخ گردد و آواز کند و اگر در بندران پیدا شود پشت و کمر بسیار درد کند و رگهای آن کشیده شوند اگر در گرده باشد پهلو منقبض گردد و اگر در سپیه باشد نفس بفراغ برون نیاید و اگر در دل باشد تمام اندام منقبض گردد و درد بسیار کند و سرفه پیدا آید و اگر در جگر باشد بکهک و دمه و تشنگی شود و اگر در سپرز بود تشنگی زیاده باشد و اگر مرض مذکور بمحلی از محلها که بالای ناف اند باشد و پخته شده بشکنند ریم آن از طرف دهن بیرون آید و اگر در محلی از محلهای زیر ناف بود و پخته شده بشکند ریمش از طرف مقعد بیرون افتد چون ریم از طرف مقعد بیرون آید گاه باشد که معلول نیکو هم شود و اگر ریم از دهن بیرون آید مریض البته بمیرد و اگر مرض برده رده در دل و ناف و ماس و مثانه شود اگرچه پیشش طرف ظاهرتر باشد لا دوا بود و اگر در غیر این محلها بود و پیشش طرف ظاهرتر باشد گاه باشد که معلول بعلاج نیکو شود بدانکه مرض برده که در محلی از محلهای خطرناک بود و خواه خام باشد خواه پخته و خواه بزرگ بود و خواه خرد لا دوا بود و گاه باشد که بعلاج بدشواری به گردد و آنکه در آن شکم منتفخ بود و بول بسته گردد و مرض راقی و دمه و تشنگی پیدا آید و درد بسیار باشد لا دوا بود و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد نیز لا دوا است و دیگر پنج نوع دوا پذیر اند و باید دانست از علامتهای انکه پخته شدن پختگی آن معلوم شود و بیان آن در فصل پختگی خواهد آمد و پختگی و نیم پختگی و خامی برده رده از آن علامات نیز معلوم شود والله اعلم

قسم دوم در علاج رحمت مذکور باید که پوست بیخ سهجنه سرخ را آس کنند و با روغن کنجد و روغن ماده گاو چیزی بیامیزند و گرم کرده بار بار بمحل مرض ضماد کنند تا سخت کنند از این رحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گوشت حیوانات آبی و آنکه در کنار آب باشند و دارو های کاکولیادی و نمک سنگ و پیست جو را با روغن کنجد آمیخته آس کنند و گرم کرده بار بار بمحل مرض سخت کنند از این نوع بادی دفع شود نوع دیگر کوکیهری پخته شیر برنج سپید کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر بمحل مرض خون بکشایند در دفع نوع بادی نافع آید و اگر نوع بادی پخته گردد باید که شگاف کرده کل ریم بکشند و شگاف را با جوش پنجمول بزرگ که در آن سحیق نمک سنگ انداخته باشند بشویند و سحیق نمک سنگ و دارو های بهدرادی و مهلتی را با روغن کنجد آمیخته شگاف را پر کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر تاترشالی و مهلتی و کلیسه را با شیر ماده گاو آس کنند و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند از این نوع که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر دودهای واسه و صندل سرخ را با شیر آمیخته بمحل مرض سخت کنند نوعی که از غلبه تلخه باشد نماند نوع دیگر جوش کهنا سیر در شیر ماده گاو و شیره نیشکر را بمحل مرض بریزند از این نوع که از غلبه تلخه باشد فراهم شود نوع دیگر سحیق ترازان دارو های جیونی گن با روغن ماده بریزند و با شکر آمیخته بمحل مرض بریزند در دفع نوع تلخه نافع آید نوع دیگر سحیق تنوت و بلیله را با شهد آمیخته معلول را بخورانند نوع تلخه دفع شود و از محل مرض بدبو چه خون بکشایند در دفع نوع تلخه نافع بود و اگر این نوع پخته شود شگاف کرده ریم بیرون کشند بعده بجوش پوست درختان شیر دار جراحت را بشویند بعد از آن کنجد و مهلتی و زرد چوبه با باریک آس کنند با شهد آمیخته شگاف را پر کنند تا آنکه صاف شود آنگاه روغن ماده گاو که آن را با شیر ماده گاو و سحیق ترازان کنجد و مهلتی و زرد چوب پخته باشند بمحل شگاف طلا کنند تا آنکه فراهم شود نوع دیگر سحیق تر از ان برگ نورسته کرنج و باره و برگ جاتی و برگ نیم و برگ ببول و دار هلد و زرد چوب و موم و مهلتی و کتلی و بیخ دبه و برنگ و پوست انجیر و مجیٹه و رکتچندن کتیر و سا ببول و کلیسه با تخم و کلیسه با فتح و نشت که هر یک سه درم باشد یک سیر تنهه و روغن ماده گاو بریزند و بمحل شگاف طلا کنند فراهم گردد و از این ناسور و کنبه یا جراحت تیغ و جز آن نیز به گردد و عضوی که باتش و یا بشوره سوخته باشد فراهم شود و این روغن امهندی

[illegible]

کرنسجا دکهرت گویند وباید دانست که برگ ویا بخشت ویا بآهن ویا بآتش یا حاک وشتی یا ببول ماده گاو بر محل مرض سید کنند و دفع نوع بلغمی
نافعست و بجهت دفع این نوع نیز جوش تربهله وسهجنه وبرن ودسمول که دران گوگل انداخته باشند بنوشانند وقتی که اسهال نیز کنانند و خون
کدوی تلخ بکشانند واین نوع چون پخته شود باید که شگاف کرده بیم و جز آن بدون کشند و شگاف را بجوش کروالله بشویند بعده سحیق نیم و چوب
ودنسوت و کنبد ولیست جو بشهد یکجا کرده شگاف را بدان پر کنند تا صاف شود آنگاه روغن کنجد که آنرا بسحیق ازان بهنگری و دانتی و ملک سنگ
ودنسوت و بدها رنباک وتلوک پخته باشند بران طلا کنند مریض را صحت شود و اگر مرض مذکور از فساد خون یا از سیلان زخم بود بجهت دفع علاجهایی
که بجهت دفع بلغم گفته اند استعمال کنند به شود و بدانکه انتربرده چون ناپخته باشد در دفع آن نوشانیدن جوش برنادکن که دران سحیق اوکهادکن
انداخته باشند و نوشانیدن روغن گاو که آنرا بجوش برنادکن و سحیق ترازان کهادکن پخته باشند بنوشانند روغن گاو که آنرا بسحیق ترازان
جوش دارو های مسهل پخته باشند و حقنه استعمال حقنه کردن بروغن که آنرا بجوش و سحیق ترازان برنادکن واوکهادکن و مدار وهای مسهل پخته باشند
و کشادن رگ دهیلوی جیت یعنی بغل محاذی پستان نافعست و چون بدانند که انتربرده پخته شده است و طرف ظاهر بلغم شده ظهور یافته است
باید که شگاف کرده علاجهای دفع پختگی که تفصیل آن خواهد آمد بکار بندند اگر کرم باری تعالی باشد دور شود اکنون چند علاج دفع مرض مذکور
از طب چنتامن گفته می آید دسمول و گلوی و بلیله و دیودار و کده پرنه و بیخ سهجنه جمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش معلول را
بنوشانند مرض مذکور که از غلبه باد بود و یا تپ یا سوختگی بود و یا آماس بدن باشد دفع شود نوع دیگر دیودار و راسن و بنس لوچن و ترنج هر یک را
متساوی سوده آس کنند و با روغن گاو آمیخته بخورانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه بود دفع شود نوع دیگر روغن ماده گاو را صدکرت با آب بشویند
و بمحل مرض طلا کنند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود و اگر پوست هر بیخ درخت مذکور با آب آس کنند و با مسکه ماده گاو آمیخته
بمحل مرض طلا کنند نیز همین فائده دهد نوع دیگر سحیق ترازان پوندریک و مجیٹه و دهلتی و پدمانکهه و صندل و چوب روغن ماده گاو بپزند و بمحل مرض
طلا کنند ازین نوع که از غلبه تلخه حادث شود خلاص یابند نوع دیگر در جوش پوست بیخ سهجنه و تنج و شف انداخته بپزند و آنها را با جوش بچو و کنار و کلیتی
بخورانند برای دفع مرض انتربرده مفید بود نوع دیگر سحیق ترازان پرینک و گل دهاوی و لودو کائپهل و دهو و روغن گاو بپزند و بر شگاف مرض
انتربرده طلا کنند فراهم گردد نوع دیگر جوش بلیل درادوزیره و حنظل و باربندال معلول را بنوشانند ازین مرض انتربرده دفع شود نوع دیگر
جوش بیخ کدبهرنه سپید و بیخ برن معلول را بنوشانند ازین انتربرده که خام باشد به شود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه جوکوب کرده بجوشانند و انگوزه
و نمک سنگ در جوش انداخته وقت صبح مریض را بنوشانند صحت یابد و ازین انتربرده دفع شود نوع دیگر بیخ پارتهی را با عصاره بیخ آس کنند و
با شهد بخورانند ازین انتربرده که خام باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر سحیق کسیس و نمک سنگ و سلاجیت با جوش پوست برن آمیخته
مریض را بنوشانند ازین انتربرده پخته یا ناپخته و بزرگ و خرد دفع شود نوع دیگر سحیق آمله و بهیله و بلیله هر یک دوازده درم و سحیق بلیل دراز
بست و چهار درم و گوگل بست و سه درم ستده جمله را خلط کنند و مقدار روزینه مریض را بخورانند ازین انتربرده که پخته و پزیده باشد به شود و ناسور
و بهگندر و گندمالا و جراحت ریمناک که از هیچ دارو نشود ازین به شود و این را تربهله ترک گوگل گویند نوع دیگر چرایته شش درم و بدرو چوب از ده
درم و دار بلد بست و چهار درم و جاسا دوازده درم و کنگی شش درم و گلوی پانزده درم و گرا بست یک درم جمله را باریک آس کنند و هفت قسمت
با نسبه ببندند و بار زند و روزینه مریض را بخورانند ازین جمله انواع انتربرده و بدرده دفع شود و این را بهوتیا دچیرن گویند
نوع دیگر بجوش سحیق ترازان عاروها برنادکن و روغن گاو بپزند چون پخته شود بدارند و مقدار مریض با روزینه بنوشانند ازین انتربرده نجات دهد و
آتش گرسنگی افزاید و در سر بیخ نوع گوله دفع شوند و این روغن را برنادکهرت گویند نوع دیگر سحیق ترو جوش دسمول و تربهله و کنگی
و دنسوت و بچو و ترب و سهجنه و روغن بلید بجیر بپزند و بدارند و مقدار معلول روزینه بخورانند ازین اسهال شده مرض مذکور و گوله دفع شود و این

روغن بلادر دهمولا و کهرت گویند نوع دیگر ترامیان و تربهله و برگ غم و کنگلی و هلیتی از هر یک یک حصه سنبیت و پنج پلول هر یک چهار حصه عدس مقشر هشت حصه یکجا کرده بجوشانند بجوش را در روغن گاو انداخته مریض را بنوشانند ازین جمله مرض مذکور و گوله و سیب سوختگی امتداد و تپ و تشنگی و بیهوشی و قی و علت سینه و کبیت و سبب و بادیرقان جمله دفع گردند و این را تراین نیاده کو استهه گویند نوع دیگر نیم و گلوی و پلول و بانسه هر یک پل یکجا کرده در یکدون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند در یک سیر تهه روغن ماده گاو انداز ند و بلیله و بهیله و آمله و سنبیت و پلفلین دو سیر تهه و زرد چوب و داربلد و پیلپول و چیتره و بلادر و جوا کهار و کنگلی و اتیس و برنگ و ساجی و سونف و اجمود جمله ده ده ماشه هشت درم با آب کرده شیرانداز ند و گوگل هشت درم هم انداز ند و روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و بمقدار روزینه معلول را بنوشانند ازین بدره و فی الحال دفع شود و جمله علتها از بیخ کنده شود و سبب گرمی اندام و انقباض آن علتها که از باد و بلغم یا از باد و خون باشد و گنده مالا و اربد و کرنهه و ناسور و سرفه و دمه و بهگندر و تپ و رگ و تباهی آواز و حلق و تپ نا عذوسردی و امراضیکه از خوردن زهر شوند و کرم و سیلان منی و خون استحاضه دفع گردد و این روغن را گوگل تکتاک کهرت گویند و بدانکه بدره که در مغز استخوان سرایت کرده باشد باید که بجهت دفع آن محل مرض را بروغن چرب کرده سید و اناه کنند و خون بگشایند و دیگر علاجهای بدره که گفته شده اند بکار بندند و اگر سخته گردد باید که استخوان را شگافته آنچه آلایش باشد بیرون کشند بعد آن علاجیکه ازان بجز زه صاف گردد بکار بندند و بجوش اشیای تلخ چنانچه نیم و غیر ذلک آنرا بشویند و روغنیکه آنرا بجیق اشیای تلخ پخته باشند و آنرا تکتاک کهرت گویند بمالش خوابانند طلا کنند و چون نوعی از انواع بدره حادث شده باشد باید که بجوش داروهائیکه بجهت آن نوع گفته شده اند سلاجیت و گوگل انداخته مریض را بنوشانند و اگر زخمیت بدره در پستان زنان باشد باید که جز سید و دیگر علاجها بکار بندند اگر پستان [illegible] باشد دوشیده دور کنند والله اعلم و احکم **فصل اول قسم دوم در سختگی جراحت** که سرکی را بهندی سبران گویند مشتمل بر دو قسمست **قسم اول در علامت زخمیت** مذکور بدانکه علامت سختگی که قبل [illegible] پیدا آید آنست که [illegible] از اعضا آماس شود و این مرض [illegible] گونه ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از غلبه خون ششم آنکه از رسیدن شئی خارج شود و آنکه از غلبه باد باشد علامتش آنست که سیاه آماس یا لعل بود آماس خشن و نرم و منتقل بود و درد و بسیار کند گویا که آنجا سوزنها میخلانند و یا آنکه او را خشگانند و میشیرند و آنکه از غلبه تلخه باشد علامتش آنست که لعل بود آماس زرد و نرم بود و فی الحال عریض گردد و چنان درد کند گویا که آنرا باتش بسوزند و تشنگی و بیهوشی و سوختگی پیدا آرد و از ریش سخت زشت بوی آید و آنکه از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که سید آماس سخت و چرب و سرد بود و بتدریج عریض گردد و درد کند چنانچه در محل خارش درد میباشد و اگر بسخته شده بشکنند از و آلایش اندک مترشح گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد در ان نشانهای هریکی از سه نوع سختگیهای مذکور باشند و آنکه از غلبه خون باشد علامتش آنست که رنگش سیاه و سخت بود و دیگر علامات نوع تلخه درین نوع باشند و اگر سخته گردد خون ازان بچکد و آنکه از شئی خارجی چنانچه سنگ و کلوخ حادث شود در ان علامت نوع تلخه باشد لیکن رنگ این نوع سخت لعل بود و بدانکه نوع بادی تمام یکبارگی نپخته شود بلکه بعضی ازان پخته گردد و بعضی بعد از مدتی پخته شود مگر نوع خونی و نوعیکه از شئی خارج حادث شود نیز زودی و یکبارگی پخته گردند و چون محل سختگی سخت یا اندک آماس بود و درد بود و لونش متغیر نشده باشد بدانند که مرض سختگی خام ست و چون محل سختگی مثل مشانه منفوخ بود و لونش متغیر گردد و یا آماس بود و چنان درد کند گویا که آنجا سوزنها میخلانند و یا مورچگان بران روان میشوند و آنرا میگزند و یا آنرا میشکنند و یا آنکه [illegible] چوبها میزنند و یا آنکه آنرا بانگشتان کشیده و پاره میکنند و یا آنکه باتش بسوزند و یا آنکه بران شوره سخت کرده می تراشند و محل مذکور تا پاک شود مریض را قرار نبود و نشستن و نه بایستادن و نه غلطیدن خواب چنانچه شخصی که آنرا کژدم گزیده باشد آرام نیابد و تپ و تشنگی و عنا آرند و طعام میلا نه باید بدانند که مرض پخته شدن شروع کرده است و چون محل سختگی خارش کند و درد کمتر شود و آماس [illegible] آنرا نیش کم کنند

بیرون می‌آید بقدر انگشت بخلاف آنکه طرفی دیگر مرتفع شود و دو کند چنانچه آنها سوده‌ها بخلاف آنکه محل شکنجها و گوگرد گرفتن بعض بالا شود و بعضی علاج
شود بدانکه مرض سخت شده است و باید دانست که سختگی یا بفساد یا بدون فساد و سختگی گردد بغیر فساد بلغم بعد علاج پیدا آید بدین جهت در هر
سختگی بوقت سخت گشتن آن غلبه سوفساد باشد و چون سختگی سخت گردد و اگر ورم اندک شود بیرون نکند چنانچه آن گرده‌ها یافته باشد که و خشک
باشد عفونت شود همچنان ورم مذکور گوشت سبک دلی را گند و گرداند و ورم کند بنا برین طبیب را باید که پیش تدبیری بیرون کشد و بعضی که
میان سختگی خام سخت و آنکه بشکافتن شروع کرده باشد تشخیص کند آن بحقیقت طبیب باشد و آنکه تشخیص کردن نتواند طبیب نباشد تکلف نمود
تا آنکه شکاف تمام را کنند فی الحال ورم بیرون بلکه بحقیقت طبیب نباشد باید دانست اگر مرض در اعضای پوست و یا در گوشت یا در سر
حادث شود و محل خطرناک باشد و بعضی را چنانکه مدد مرض اندر سر کند و بدی بگردد و اگر حدوث مرض سختگی و یا بعضی این شرط باشد و بشواری گردد
و اگر حدوث مرض سختگی و یا بعضی این شرط بود و بدشواری گردد و اگر هیچ یکی ازین شرط‌ها نبود سختگی را دوا بود و اگر سختگی بعد سخته شدن شکافته
شود و از آن خون زشت و ریم بسیار با بوی بد بیرون آید و گرد بر گرد آن مستقیم و میانه‌اش غار باشد همچنان بود که استخوان آن محل هم دیده شود
و بعد بسیار کند و نشانها که از آن معلوم شود که سختگی از آلایش صاف گشته است پیدا نشده باشد بلکه نشانهای عدم صفا باشد و بدشواری به شود
و به هیچ آئینه سختگی با وجود درین نامند علامتهائی که از آن بدانند که سختگی از آلایش صاف شده است که محل نرم و ریم زرد و ریم از آن
بیرون نیاید و یاد اندک باشد و میانه‌اش غار نبود و نشانهائی که از آن بدانند که سختگی فراهم شود است که سختگی سخت بود و رنگش همچو رنگ
باشد و بعد ریشش از آلایش بکلی صاف بود و بالای پشتها گوشت که آنرا به هندی انگور نامند پیدا شده باشد و علامتها بلکه از آن معلوم شود
که سختگی بطریق بهتر فراهم شده است آنست که محل سختگی مو بیاید و اگر بهانه و عدد نباشد و رنگش چنانچه پیش از حدوث سختگی بود همچنان گردد
و نیز در آن ده اعضای و انحناء کم بود و اگر کسی را صاحب سیلان منی که آنرا مدهی گویند یا کسی را که بخوردن زهر عادت گرفته باشد
شود به دشواری به گردد و چون از سختگی ریم همچو چربی و یا همچو مغز استخوان و یا همچو مغز سر بیرون آید اگر سختگی مذکور از فساد خلط بود دوا باشد اگر از
شیی خارج باشد و اندر بوته و اگر از سختگی بوی همچو بوی شراب یا بوی اگر یا روغن ستور یا گل مالتی و یا گل نیلوفر یا صندل و یا خوشبوی دیگر آید دوا
باشد و اگر در محل خطرناک بود دو سه باکند نیز دوا بود و اگر در دوران مرض سختگی بسیار بالای آن تخم باشد و بعد سختگی بود و دوش ستر نیز دوا بود و سختگی که
در آن علت مرض کم کند و باشد و مریض لاغر شود و تازه یکی علامتهای و سوزش پیدا آمده باشد نیز دوا بود و اگر از سختگی خون و ریم بسیار بیرون آید و آن در محل خطرناک
خطرناک بود نیز دوا بود و اگر سختگی با آن بهم که طبیب بی راه چنانچه علاج باید ساید میکند فراهم نشود دوا بود قسم دوم در علاج جهت مذکور
بدانکه مرض مذکور که از سبب اصلی چنانچه اخلاط و خون باشد آنرا اسار بران گویند و آنکه از شیی خارجی چنانچه زدن چوبی یا گزیدن و یا خراشیدن
آن و سوختن آتش و شود و رسیدن زهر یا ادویه تیز پر اندام و خلیدن خار و سرون و ریزه استخوان و رسیدن تیغ و تیر و سنان و جز آن باشد
آنرا کتناک بران گویند و بهر حال بجهت دفع این مرض که شوند هشت اصناف آنرا پرس گویند سخت کردن دارو و آن بر لب نامند
و بر بستن شیی مالح چنانچه جوش داده و روغن ستور بر محل مرض که آنرا برکهنک گویند و طلا کردن شیی چرب بر آن و آنرا بهنک گویند و رسانیدن
گرمی و آنرا اسید گویند و مالیدن آنرا ملاین نامند و اندک گرم کرده بخشی از آن محل مرض سخت کردن و بعد سر شدن فرود آورده بخشی و یکر که
گرم بود بر آن سخت کردن و آنرا آنیاه گویند و بخته گردانیدن مرض و آنرا پاچن نامند و کشیدن خون و آنرا اسهراون گویند و نشانیدن ورم و
آنرا شعینسانامند و تی و آنرا ابوان گویند و استعمال دوا آنرا بیجن گویند و بریدن که آنرا چهیدن گویند و شکافتن کردن و آنرا بهیدن نامند و سختگی که
آنرا ششقی گویند ساختن دارو و آنرا اوارن گویند و خراشیدن و آنرا نیکسن نامند و نکمیص کردن با آلت آهنی و مانند آن و آنرا اکنه گویند و بیرون
آمدن خلیده و آنرا آهرن نامند و شکافتن و آنرا ابهید گویند و دوختن و آنرا ابوان نامند و بستن شکسته و بریده و مانند آن و آنرا سندهان

گویند و سختگی را شپلیده ازان هم کشیدن و آنرا ابیرن نامند و بازداشتن خون از سیلان و آنرا استهابن گویند و فرو نشاندن سختگی سوزش
و آنرا نیابن نامند و سبی و هموار سخت کردن بجهت صاف شدن سختگی و آنرا نکارنکا گویند و جوش بکار بستن و آنرا اکها نامند و فتیله بکار بستن
و آنرا ابرت گویند و آنکه آب و جز آن مسحوق باشد استعمال کردن و آنرا کلک نامند و طلا کردن روغن پخته بجهت صاف کردن سختگی و آن را
رس کریا گویند و بر آکردن ادویه مسحوق بجهت کامل کردن و آنرا چورن گویند و رسانیدن دود بر جراحت و آنرا دهوپن نامند و سخت کردن رویهای
کدازان گوشت بالا آید و آنرا اتسادن گویند و تحقیق و رعایتکه ازان گوشت برآمده بریده گردد و آنرا اسوکرم نامند و سخت کردن محل مرض بعد از آنکه
سخت شده باشد و آنرا دارن کرم نامند و شوره سخت کردن و آنرا چهار کرم نامند و محل آتش و آنرا اکن کرم گویند و سیاه کردن محل مرض بعد
از آنکه سپید شده باشد و آنرا کشن کرم نامند و سپید گردانیدن آنرا بعد از آنکه سیاه شده باشد و آنرا پاند کرم گویند و رسانیدن محل سختگی را بقلویه داروها
و آنرا پرسیارن نامند و رویانیدن موی و آنرا [illegible] گویند و تدبیر کرد ازان موی ریخته شود و آنرا [illegible] نامند و سخت کردن و آن را
پست کردن نامند و حقنه که از راه سوراخ کرده کنند و آنرا بست نامند و بستن اعضا و آنرا بند گویند و نهادن برگ بر محل مرض و آنرا پتردان بده
گویند و تدبیری کردن که ازان کرم دفع شوند و آنرا کرمکهن گویند و تدبیر که ازان مرد [illegible] گردد و آنرا [illegible] گویند و تدبیری که ازان اثر زهر دفع شود و
و آنرا [illegible] نامند و صاف گردانیدن سر و آنرا [illegible] گویند و تدبیر نوعی از ناس که آنرا [illegible] ناس نامند و روغن
صاف کردن جلد و آنرا [illegible] گویند و نوشانیدن دود و آنرا دهوم پان نامند و طلا کردن روغن و شهد بر جراحت و آنرا [illegible] گویند و کشیدن
غلیمه [illegible] و آنرا [illegible] گویند و خورانیدن غذای مناسب و آنرا آهار گویند و تدبیر محافظت مریض و آنرا [illegible] نامند و دانستن انواع بند ها و استعمال
کردن در سختگی با جراحت نوعی که لازم آن باشد **تدبیر فاقه** بدانکه ازین جمله تدبیر فاقه در سختگی هر نوع که باشد مفید است مگر آنکه مریض را
و سوء مزاج [illegible] بسیار باشد یا تشنگی [illegible] غالب بود و یا آنکه مریض پیر یا بچه و یا لاغر و یا زن حامله بود و یا آنکه از فاقه سخت خوف باشد و یا
بعد از اندک ماندگی حاصل آید و یا آنکه آنرا خشکی در دهن حادث شده باشد ایشانرا فاقه مضرست نکنانند **تدبیر لیپ** باید که بجهت دفع
آماس سختگی چون حدیث العهد بود [illegible] پوست [illegible] را [illegible] آس کنند و آنرا با مقداری روغن [illegible] پخته و گرم کرده بر آماس
سختگی سخت کنند ازین آماس مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** پوست [illegible] و دهاتوره و بیخ [illegible] و بیخ [illegible]
هر همه متساوی ستده با آب آس کنند و بر آماس سخت کنند ازین آماس که از غلبه باد باشد دفع گردد **نوع دیگر** بیخ و برگ دهاتوره و [illegible]
آس کرده بر آماس سخت کنند مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود و [illegible] نشیند **نوع دیگر** بیخ سهجنه با آب آس کرده و گرم ساخته بر
آماس بادی سخت کنند دفع شود **نوع دیگر** [illegible] با آب آس کرده و گرم ساخته بر آماس بادی سخت کنند دفع شود **نوع دیگر** [illegible] و
[illegible] و بیخ نیلوفر [illegible] و [illegible] صندل هر همه متساوی ستده با آب آس کنند و بر آماس سختگی که از غلبه تلخه باشد و حدیث العهد [illegible]
[illegible] سخت کنند زائل گردد **نوع دیگر** پوست [illegible] مسحوق [illegible] با روغن ستور و شکر آمیخته بر آماسی که از غلبه تلخه باشد سخت کنند زائل گردد [illegible]
که [illegible] یا از غلبه خون شده باشد آن نیز دفع شود **نوع دیگر** پوست [illegible] از درخت [illegible] و [illegible] و صندل و
[illegible] گل سرخ را آس کنند و با روغن ستور که آنرا صد بار شسته باشند آمیخته بر آماس سخت کنند ازین آماسی که از غلبه تلخه
باشد زائل گردد و [illegible] خون و سوزش [illegible] سختگی [illegible] نیز دفع شود [illegible] گروه ها و گویند و بجهت دفع نوع تلخه [illegible] میکنند
بکار بندند و آماس [illegible] کرده سخت کنند و بجهت دفع آماس [illegible] فصل [illegible] نیز بکار بندند **فائده** [illegible] سخت کردن [illegible]
باشد بر آماس [illegible] سخت کنند [illegible] سخت کرده باشند [illegible]
چون [illegible] شدن [illegible] شهد و شکر [illegible]

باشعهای معهر کن و جوش و نخستان تعبیه دار گرم کرده بر آماس بربندند و این جنس آماس سختگی که از غلبهٔ تلخه و یا خون و یا زهر و یا از شی خارج باشد دفع شود نوع دیگر
روغن کنجد و روغن مادهٔ گاو و سرکهٔ تند و شوربای گوشت و جوش دارو هایی که دافع باد اند یکجا کرده و گرم ساخته بر محل آماس بربندند و این جنس آماس سختگی
که از غلبهٔ بلغم و باد باشد دفع شود نوع دیگر روغن کنجد و بول مادهٔ گاو و تیزاب و سرکهٔ تند و شراب و جوش دارو هایی که دافع بلغم اند یکجا کرده و گرم ساخته
بر آماس بربندند و این جنس آماس سختگی که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود و باید دانست چنانچه با آب آتش فرو نشیند همچنین از ریختن دارو هایی
نکمده بر محل جنس فرو نشیند تدبیر ابهنک باید که بر محل آماس بادی و بلغمی کنجد طلا کنند از این محل آماس مذکور نرم گردد و غلبهٔ اخلاط فاسد فرو
نشیند تدبیر ابهنک بر محل آماس که از غلبهٔ تلخه یا خون و یا زهر و یا از شی خارجی بود روغن تو که آنرا صد بار شسته باشند طلا کنند از این فایده
مذکور حاصل آید لیکن این تدبیر پیش از رسیدن و سیلان جانیاه و یا تن و بسر افون موقی و اسهال بکنند تدبیر رسیدن جانه سختگیها که این تدبیر دران
نافع است آماس سختگی است که از غلبهٔ باد و بلغم بود چرب بنا شده و سخت بوده و تدبیر سیلان این طریق است که اولاً روغن را بر محل آماس طلا کنند
و سیک کنند بعده به نی نیزه یا سنگ پشمین یا بکتف یا بکف دست یا بباطن انگشت ابهام آنرا بمالند و این تدبیر برای آماس سختگی را بکنند که سخت
باشد و اندک کند تدبیر بیناه سختگیهایی که در آن این تدبیر نافع است سختگی است که خام یا نیم پخته باشد باید که آنرا بیناه بکنند یا اگر سختگی خام باشد
فرو نشیند و اگر نیم پخته باشد بطریق بهتر خام پخته گردد باید که این تدبیر بجهت دفع آماس بادی بدارو هایی که دافع باد باشد بکنند و بجهت
دفع آماس بلغمی بدارو هایی که دافع بلغم بوند بکنند تدبیر با جین اگر بفاقه و تدبیر های دیگر که بعد از آن مذکور اند تا تدبیر اسهال آماس سختگی دفع نشود
باید که بدارو هایی که از آن آماس پخته شود پخته گردانند و طریقش آنست که بدارو هایی که از جهت پخته گردانیدن سختگی خام در فصل که آنرا ابهنکی برک
گویند گفته شده اند بستانند و آماس کرده با جغرات و دوغ و شراب و سرا و بکت و سرکهٔ تند بیامیزند و قدری نمک [illegible] روغن یار کنند و پخته نیم
گرم ساخته [illegible] گرم بر آماس سخت کنند و بران برگهای بید نجیر نهاده پتی بندند و این آماس خام پخته گردد تدبیر بسر افون سختگی که خام باشد و
حدیث العهد بود باید که بران در وجه سخت کرده و با کلکها زده خون بکشانند از این جنس فرو نشیند و سختگی پخته نشود بلکه فراهم شود و سختگی که از زهر باشد
خون کشانیدن جهت دفع آن سخت نافع است و سختگی که پخته شده شکسته باشد و سیاه و خام و سخت بود و سختی عریض باشد و باصره آماس بود و سختی از این
مرتفع باشد و سختی منقبض خون کشانیدن جهت دفع آن نیز نافع بود تدبیر استنبهه باید که چون مریض لاغر و خشک بود و نیز باندام وی و یا عضوی
از اعضای او بیکار شده باشد و یا سبب سختگی او را اجر رگ شده باشد و روغن با دارو هایی که دافع اخلاط بوند که از غلبهٔ آن سختگیش حادث شده باشد
پخته مریض را بنوشانند تدبیر لوپن سختگی که این تدبیر نافع است سختگی است که در آن گوشت مرتفع شده مانده باشد و خون فاسد سیاه از آن
بیرون آید باید که بعض آنرا قی بکنانند و اگر چنین سختگی از غلبهٔ کف باشد قی کنانیدن جهت دفع آن مفید تر باشد تدبیر سختگی که در دفع آن این
تدبیر نافع است سختگی است که از غلبهٔ باد و تلخه باشد و دیرینه گشته باشد باید که مریض آنرا اسهال کنانند تدبیر تحین سختگی که در دفع آن این
تدبیر نافع است سختگی است که اصلاً پخته نگردد و آنکه اگر گاهی پخته شود سختی آن پخته گردد و اکثر آن پخته نشود و در پی و یا در رگ و یا در شکم بود باید که آنرا بریده
دور کنند تدبیر تحبیدن سختگی که در دفع آن این تدبیر نافع است سختگی است که در وی خلش بهم بود و لیکن آنرا دهن نشود و سختگی که در هم از آن جاری
بود و اسم باشد و عنه آسیب باید که شگاف کنند تدبیر و اران اگر سختگی صبی یا پیر یا لاغر و یا شخصی باشد که از محل شگاف سخت خائف باشد و یا [illegible]
شده باشد باید که [illegible] شگاف نکنند بلکه بداروهای شگاف دارو هایی که سخت کردن آن سختگی منشق شود و ریش بیرون آید بیان آن در فصلی که آنرا بهتیک
مستر گویند گذشته است و سختگی سخت کنند تا منشق شود و ریش بیرون آید و نیز اگر سختگی در محل خطرناک باشد بدارو شگاف مذکور منشق
گرداند و منشق گردانند تا ریش بیرون آید تدبیر کمین طریقش آنست که با آلت آهن یا بسجامه یا نشی که در دست باشد بسجامه سنگستان یا بسلوج
و یا بکف دست یا بسجاد گاو یا نمک سنگ یا برگ [illegible] و مانند آن محل سختگی را چنان بخراشند که از جمیع جوانب هموار خراشیده شود و سختگی که

سخت و دیر گردد در قطع سخت جوانب باشد و یا سخت بود و دو زیش گوشت بر آمده باشد یا هنگام فراهم آمدن بطریق قطع آنرا بیکی از آلت مذکوره بر مناسب حال
خراشیده شاید تدبیر امهکمن طریقش نیست که بشاخ کریل که نورسته باشد و مانند آن و یا بموی اسپ یا بچوک و یا بانگشت و یا با آلت آهن که آنرا
امهکمن گویند سختگی را که از آن زخم بطریق استفراغ روان شود و یا آنکه دهنش تنگ و درونش وسیع بود و یا آنکه هموار باشد لیکن طرفی غائر بود و
سختگی را که بمحلی دیده شود و درونش بمحلی دیگر شود بیکی از آلت مذکوره بر مناسب حال تفحص کنند تدبیر آهرن سختگی که معلوم شود که درون آن
چیزی خلیده است دران تدبیر مذکور را بکار برند و با آلتی که مناسب باشد خلیده را از آن کشیده دور بکنند تدبیر جهیدسن سختگی را باشد که سوراخ
کردن فراهم خواهد آمد باید که دران تدبیر مذکور را بکار برند و آلت آهن را که خلانیدن دران محل شاید بخلانند و سوراخ کرده آلایش خلیده بیرون
آرند تدبیر سیئون جراحتی که بسیار شگاف یافته باشد و دهنش عریض گشته بود تدبیر مذکور را دران بکار برند و بموی یا بتار ابریشم بدوزند تدبیر
سندهان عضوی که شکسته بود یا بریده گردد دران تدبیر مذکور را بکار برند و عضوی که مکسور و یا مقطوع بود بطریقی که دانند بپیوندانند تدبیر برن سختگی
که در محل خطرناک باشد و دهنش تنگ بود و درونش ریم بسیار باشد دران تدبیر مذکور بکار برند و با آلتی از آلات شلیدن که ذکر آن در فصل مسرک گذشته است
شلیده بیرون آرند و با آنکه اگرچه تدبیر لیپ گفته شده است که دارو را چون سخت کنند خشک شدن ندهند لیکن چون دارو از جهت شلیدن و
کشیدن ریم سختگی سخت کنند باید که خشک شدن ندهند تا سختگی را منقبض ساخته ریم بیرون آرند و نیز درین تدبیر دارو ها را بر دهن سختگی سخت کنند
تدبیر سمونتا استهابن چون جراحت از سبب بریده شدن رگ و جز آن خون جاری شود و نه ایستد باید که تدبیر مذکور را بکار بندند و دارو هائیکه از آن
خون از جریان بایستد استعمال کرده باز دارند و مقدار و مذکوره و طریق استعمال آن در فصلیکه آنرا بهینک سونت برگی گویند ذکر افتاده است تدبیر
برپاپن طریقش نیست که دارو ی سرد را بشیر آس کرده و با روغن سرد که آنرا صد کرت بآب شسته باشند یا ساخته بر سختگی که از فساد خون یا تلخه بود یا سوزش
باشد و سختی شروع کرده بود سخت کنند و یا دارو ی مذکور را بشیر آس کرده و با روغن مذکور یا ساخته بر سختگی متورم بریزند و این سوزش سختگی
فرو نشیند تدبیر انکار کا طریقش نیست از کناپی که در آن بادانند و از کناپی که ترش اند بجهت دفع سختگی که از غلبه تلخه باشد از اشیائیکه از آن
روغن بیرون آید چنانچه سرشف و کنجد و تخم کتان و مغز تخم کلیکان و مانند آن بجهت دفع سختگی که از بلغم باشد لیپی سازند و بر سختگی که غائر باشد و
گوشتش کم افتاده باشد از آن نرد آب بجکد و چنان درد کند گویا که دران سوزنهای خلانند و سخت و گوشتش خشک بود و بجهد درد کند سخت کنند تدبیر
کاکها سختگی که منتقل بود و درو گند از آن بوی زشت آید و بجکد و زنج بود تدبیر مذکور دران بکار برند و بجوش دارو هائی که از آن جراحت صاف شود و
و ذکر آن در فصل مسرک گذشته است صاف گردانند تدبیر برت سختگی که آنرا الکهر گویند اگر در گوشت بود و درونش ریم مانده باشد و دهنش تنگ بود
تدبیر مذکور دران بکار برند و از دارو هائی که از آن فتیله بجهت صاف کردن ساخته میشود و ذکر آن در فصل مسرک گذشته فتیله سازند و در سختگی مذکور
درآرند تدبیر کلاک سختگی که گوشت گنده بسیار باشد و در غلطی که مورث است با خام بود تدبیر مذکور را بکار برند و از دارو هائیکه از آن غلیله بجهت
صاف کردن جمع کنند کلاک سازند و آنرا بر سختگی مذکور سخت کرده صاف گردانند تدبیر کهرت سختگی که از غلبه تلخه باشد و کهنه بود و ناپاک باشد و
سخته بود تدبیر مذکور دران بکار برند و بدارو هائی که از آن سختگی صاف گردد و در روغن ستور بپزند و ملوچ با بلان گرده بر سختگی سخت کنند تدبیر
تیل سختگی که بر آن گوشت بر آمده باشد و خشک بود اندک اندک بجکد تدبیر مذکور دران بکار برند و بدارو هائیکه سختگی از آن صاف گردد و روغن سرشف
الکنه بپزند و ملوچ با بلان تر کرده بر سختگی مذکور طلا کنند تدبیر رس کریا سختگی که به طلا کردن روغن صاف نشود دران تدبیر مذکور را بکار برند و
در جوش دارو ها این تدبیر مذکور را بکار برند و در جوش دارو ها این تدبیر بهنکاری در فصل نهتال شیرها ترنج انداخته بپزند و مرهم سازند و آنرا با شهد
آمیخته بر سختگی مذکور سخت کنند و هاسته بر دهن بدارند بعد از آن شسته و ستر گردانند اگر سختگی صاف شده باشد و هنوز اگرچه بار سخت کنند تا صاف
شود تدبیر چوپن سختگی که غائر باشد و شقاقها و فاسد چربی زشت گردانیده از آن پیدا آمده بود و از آن بوی زشت آید دران تدبیر مذکور بکار برند

وسمق وارو های چون بران بیر اگنند سد انکه اگر کما ربت و کلک کهرت و تیل و رس کریا و چون ازین نفع تر هر چه ما تحت سختگی صاف گردیده بالایش
نیز یابد و سختگی که آنرا بجوش صاف گردانیده باشند بجوش دارو های بالایش بار ها بشویند یا بالایش یافته فراهم شود و سختگی که غائر باشد و دود نکند
صاف گردانیده شده باشد فتیله ادویه بالایش در آن در آرند یا بالایش یافته فراهم گردد و سختگی که در گوشت باشد و از گوشت گنده آن را
صاف گردانیده باشند باید که سمق تا دان کنجد با شهد آمیخته بران سخت کنند یا بالایش یابد نوع دیگر سمق از ان برگ نیم با روغن و شهد آمیخته
بران سخت کنند نیز بالایش یابد و سمق ترا دان نخود بسیار فائده رساند اگر این را بر سختگی خام سخت کنند فرو نشسته شده زائل گردد و اگر بر نیم پخته سخت
کنند شکسته گردد و اگر بر شکسته سخت کنند صاف شود و اگر بر صاف گشته سخت کنند بالایده فراهم گردد و سختگی که از غلبه بلغم یا خون یا از زهر یا از
رسیدن شئ خارجی باشد و سختگی که غائر باشد روغن گاو با سمق ترا دان دارو های بالایش شده بر سخته بران طلا کنند بالایش یافته فراهم شود و سختگی
که بجای بستن بران ممنوع است و سختگی که در بند گاه بود و سختگی که بعد صاف شدن باز درشت گشتن گرد در هم بالایش یابد شهد و سمق زرد چوب و از بلد آمیخته
بران سخت کنند فراهم شود و سختگی که همواره باشد و غائر باشد و گوشت در رویش نیک سخت بود دارو های بالایش بران بیر اگنند این هفت تدبیر
برای صاف شدن سختگی که بالایش یافتن آن اگر دو شده است بجهت دفع سختگی هر نوع که باشد بکار باید بست و سمول کتابی که واقع اند و بعضی از هفت تدبیر که بجهت دفع سختگی
بادی بکار بندند ادویه بادی کن گرم و کاکولیا و کن ادویه بلغمی از هفت تدبیر که بجهت دفع نوع تلخه بکار بندند اگر بیماد کن یگدار و هانیکه گرم باشند بسیار بلغمی از هفت تدبیر مذکور
بجهت دفع سختگی بلغمی بکار باید بست تدبیر بیرون سختگی که از غلبه باد باشد و بسیار کند بجلد سمق دار و های سود باشد و آرد جو و روغن ستو بیامیزند و دود آن
به سختگی رسانند و تدبیر اقسار آن سختگی که خشک و الم گوشت و غائر بود و ان تدبیر مذکور را بکار بندند و سمق از ان دار و هائیکه از ان گوشت بالایش
با روغن ماده گاو آمیخته بر آن سخت کنند و گوشت طیور و حیوانات مریض را بخورانند سختگی گوشت به گردد و فراهم شود تدبیر ارساد کن سختگی
که گوشت آن بر آمده باشد و نرم بود و ان تدبیر مذکور را بکار بندند و سمق دار و های از ان گوشت بر آمده بریده گردد با شهد آمیخته بران سخت کنند
بر آمده بریده گردد و سختگی که هموار گردد تدبیر سرد گرم سختگی که سخت و الم گوشت باشد و از غلبه باد بود و ان تدبیر مذکور بکار بندند و بدار و هائی که دافع
باد اند روغن سخته بران طلا کنند تا نرم شود نوع دیگر از سختگی مذکور خون بکشانند نیز نرم شود نوع دیگر دار و های شیرین و دار و های چرب آمیخته گرده
گرم ساخته بر سختگی مذکور سخت کنند از ین نیز نرم شود تدبیر دار آن گرم سختگی که گوشش نرم باشد و ان تدبیر مذکور بکار بندند و پوست و هیزم نیک
موسوک و رس و هلیله و بلیله و گل و ها وی و ان را بستانند و بار یک آس کنند و بالای سختگی بیر اگنند گوشت سختگی سخت خواهد بود تدبیر چهار م گرم
سختگی که گوشت در آن آمده باشد و سخت بود و فارش کنند و ریخته و صاف شود در آن شوره سخت کنند تا گوشت زائد بریده گردد و فراهم شود تدبیر
آتش گرم سختگی که بسبب شکاف کردن مثانه حادث شده باشد از راه بول بیرون آید و سختگی که از ان خون سائل باشد و ان تدبیر مذکور
بکار بندند و بران داغ بدهند تدبیر کشتن گرم سختگی که بسبب نا فراهم شدن بطریق بهتر رنگش سپید گشته باشد و ان تدبیر مذکور بکار بندند و بلادر ما
و بلول بقدر تا هفت روز بعد از هفت روز شیر بقدر بار بعد از ان بلادر ها را و دو دو برگ ساخته در آورند آهن انداخته بیتال جنتر با آتش با جک
دشتی از ان روغن بچکانند و بستانند بر سختگی مذکور طلا کنند تا سپیدیش زائل گردد و اگر روغن سار چوب بیشمف و بجبیار رد و بود از چکانیده همین گونه
بستانند و بر سختگی مذکور طلا کنند نیز سپیدیش زائل شود و اگر سم حیوانات اهلی را و سم حیوانات را که در کرانه آب باشند در آورند انداخته چنان سوزند
که دود بیرون نیاید با روغن کنجد آمیخته بر سختگی مذکور طلا کنند نیز همان فائده دهد تدبیر یاندر گرم سختگی که بسبب نا فراهم شدن بطریق بهتر رنگش
سیاه شده باشد و ان تدبیر مذکور بکار بندند و بیخی را که نوعی از هلیله است تا هفت روز در شیر گوسپند بار بعد کشیده با شیر مذکور آس کرده بر سختگی
مذکور سخت کنند سیاهی زائل گردد نوع دیگر فلان نوع سال و بیخ مغیس و پیس و هلدی هر یک برابر گرفته آس کنند و با شهد آمیخته بران سخت
کنند سیاهی زائل گردد نوع دیگر سمل بر سختگی با نجم رسد و کنجد با بول گوسپند آس کرده بران سخت کنند سیاهیش زائل گردد نوع دیگر

کسیس مکو جنه و توتیا ماهی زهره و پوست نی تیره و تخم سنوار و سوت را با آب آس کنند و در آوند انداخته تا یکماه زیر درخت انجن دفن کرده بدارند بعد از آن
بمحل سختگی مذکور سخت کنند نگش سنیک کرده و قتد تدبیر برتساران سختگی که زنگش سیاه شده باشد تدبیر مذکور را بکار بندند و پوست هلیله کابلی مازو و کنک
و صدف هندیا و مردار سنگ با بول گوسپند آس کرده غلوله سازند و خشک کرده بدارند و بمحل سختگی مذکور بسایند تدبیر روم سختن سختگی که بران موی
بر نیامده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و دندان فیل را ریزها کرده در آوند انداخته و مهر کرده بسوزند چنانکه بیرون نرود آنگاه آنرا ارسوت یا کرده با شیر
گوسفند سحق ساخته سخت کنند موی با محل سختگی مذکور بروید **نوع دیگر** کسیس و برگ نورسته ازان کسنج را با شیره بار کیتهه آس کرده بر محل
مذکور سخت کنند نیز ازین موی ها بر آید تدبیر روم ساختن سختگی که بران موی ها باشد بواسطه آن فراهم نشود تدبیر مذکور دران بکار بندند
و موی ها بآتش و یا بالمقراض یا بموچنک دم بر گردانند آنگاه و دار و سخت کرده فراهم گردانند و اگر روغن بلادر را با شیر زقوم آمیخته بر محل مذکور طلا کنند موی ش
زائل گردد **نوع دیگر** جوینه سنکهه یا زشی آس کرده بر سختگی مذکور سخت کنند موی هاش زائل شوند **نوع دیگر** دم با هنی و کیله و سرتال و تخم سناوت
را سوخته خاکستر کنند و آنرا در روغن کنجد که چهار چند آن باشد باندازند و آب که چهار چند روغن مذکور باشد نیز اندازند و روغن را بتاب آفتاب بپزند
چون پخته شود آنگاه بر محل سختگی مذکور طلا کنند موی هاش زائل گردند تدبیر بسبب سختگی که از غلبه باد باشد و درد بسیار کند و بضعف محل از جود
تدبیر مذکور دران بکار بندند تدبیر او تر بسبب سختگی که سبب آن موترا کهت یا موترکر چهه یا فساد منی یا استحاضه حادث شود و سختگی که در شگاف
مثانه بود دران تدبیر مذکور را بکار برند تدبیر سختگی که دران بستن شاید تدبیر مذکور دران البته بکار بندند و بهی که ملایم آن سختگی باشد
بران ببندند تا فی الحال صاف شود و خوف دهکنه باشد محل سختگی سخت نگردد و گوناش متغیر نشود تدبیر تیز دان بده سختگی که سخت باشد
و کم گوشت بود دران تدبیر مذکور بکار بندند و سختگی مذکور چون از غلبه باد باشد برگ بید انجیر و بهوج پتر و برگ کسنج و برگ زرد چوب و برگ کناهی و برگ
کهار بران ببندند و چون از غلبه خون و یا تلخه بود برگ درختان شیردار و برگ نباتاتی که در آب بروید چنانچه نیلوفر شمسی و قمری بران ببندند
و چون از بلغم باشد برگ پاتهی و مرهری و گلوی و کهار و زرد چوب و بید انجیر و ار بوبران ببندند و برگ که خشک و خشن و رخنه دار و کرم خورده و کهنه نباشد
نرم و چرب بود باید که بجهت بستن اینچنین برگ را بکار بندند تدبیر کرم کهرم سختگی که در و کرم افتند دران تدبیر مذکور بکار بندند و بجوش سرساد کن آنرا
بشویند و سحق ترا ناتن کن مذکور بران سخت کنند که موها زائل گردد **نوع دیگر** جهتون و کرنج و اک و نم و پیاز و پوست این هر پنج را با بول بقر آس
کرده بر سختگی مذکور سخت کنند که موها زائل گردند تدبیر بر نجهن بده سختگی که دیرینه باشد و بسبب آن مرض راجر گ پیدا آمده باشد دران تدبیر مذکور
بکار بندند و اشیا که ازان فربهی حاصل شود خورانیده فربه گردانند تدبیر بکهه اگن سختگی که از زهر شده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند تا سختگی
بکار بسته سر اصاف گردانند تدبیر سر دبرنجن سختگی که در گلو و یا در قدمها یا در سر باشد و یا آماس فالج بود دران تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر سرو بر
سختگی که باشد و از غلبه باد و خشک و یا در گردن و یا در سر باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر کنول سختگی که در دهن باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند
چون آن سختگی مذکور از غلبه باد یا کف بود کنول شیر گرم بکار بندند چون از غلبه تلخه یا خون بود کنول سرد بفرمایند اگر کنول بجهت صاف شدن سختگی مذکور
بفرمایند باید که کنول دار و هایکه ازان سختگی صاف گردد بکار بندند و اگر کنول بجهت گوشت گرفتن محل سختگی مذکور بفرمایند باید که دار و هایکه ازان
بمحل سختگی گوشت بیالاید بکار بندند و از تدبیر کنول غلبه خلط و درد سختگی و ناپاک آن فرو نشیند و ریم دندان و دهان برود و دهن صاف شود و دار و هاے
کنول در فصل سرک گفته شده اند و طریق کنول نیز هم گفته خواهد آمد تدبیر دهوم پان سختگی که در گلو یا در گردن و یا در سر بود و یا از غلبه کف یا باد
باشد و یا آماس هم بود و بجکید دران تدبیر مذکور بکار بندند و بعض دار و هایکه مزیل خلط مذکور باشد بنوشانند تدبیر کهرت و مدت جراحتی که
حدیث العهد بود دران تدبیر مذکور بکار بندند و روغن تیز تو شده را بران طلا کنند ازین درد و ناپاک برود و فراهم شود تدبیر بخشتن سختگی که عمیق باشد
و دهنش تنگ بود و درو چیزی خلیده مانده باشد کشیدن آن بدست ممکن نبود دران تدبیر مذکور بکار بندند یا بجنتی یا دا آلات خلیده را بکشند

تدبیر یا ربستگی هر نوع که باشد همان مش را غذای سبک و حریره و گرم بقدر مناسب مرض بدهند تدبیر کهیا بستگی یا جراحت هرگز که باشد باید
آنها را چون نگاه دارند و طریق نگاهداشتن آن در فصلیکه آنرا برق یاسی گویند گذشته است تدبیر بدیان طبیب باید که جمیع انواع تدبیر نگاه
چنانچه کو بنا بنده و تسهکا بنده و مانند آن بطریق بهتر بدانند تا در بستگی نوعیکه ملائم آن باشد بکار برند و تا بستگی بطریق بهتر در بی مرفراهم شود
و داروهای اکثر این تدبیر در فصلیکه آنرا سرک گویند گذشته است و بدانکه چون زخم در سر یا در پهلو برسد شکاف طویل بود و حریم و گوشت از آن
گردد باید که آنرا باز دوزند و اگر زخم اندک باشد آنرا چسبانیده ببندند و ملائم آن محکم گردد چون گوشت و یا بینی زخم بیند منفصل شود و یا بریده شود
گردد باید که آنرا بر جا داشته بدوزند و روغن کنجد بر آن طلا کنند و پنبه بروغن تر کرده بر آن نهند و چون گوش بریده شود بروغن مذکور را در آن گوش نیز انداز اند
و اگر حلقوم بریده شود نیز آنرا بجا نهاده و بطریق بهتر بدوزند چنانچه فرجه نماند بعده روغن گوسپند را بر آن طلا کنند و مجروح را ستان نخوابانند و از حرکت باز
دارند و اگر زخم در دست یا در پا برسد شکاف طویل بود و حریم و گوشتش بریده مائل بطرف راست و چپ گردد بر جا بدوزند و خنثی و جز آن بر حسب حال
ببندند و روغن کنجد بر آن بریزند و شخصیکه جراحت و شکستش باشد آنرا بر ستان بخسبانند و آنرا که طرف شکم بود بر رو غلطیده نخوابانند و اگر دست یا پا بریده
منفصل گردد باید که آنرا در روغن کنجد که گرم باشد انداخته بسوزند و بر آن پتی ببندند و روغن یکه آنرا بسحیق تر از آن صندل و ملتی و گل نیلوفر شمسی و قمری
و بر نیک و چوب پخته باشند بر جراحت بریزند و این روغن را چندنادیتل گویند. **نوع دیگر** صندل و کاکراسینگی و منکونی و ماشونی و پدم نیک و
گلوی و رنیکا و یونال و تربیله و گل نیلوفر شمسی و گل نیلوفر قمری هر چند دستیاب شود بسحیق تر از آن روغن گاو و روغن کنجد و بساوچربی هر چهار چیز را
یکجا کرده بر بند در دست و یا بریده که آنرا سوخته باشند بریزند و این نیز زود ملتئم شود و چون جراحت در چشم رسد و چشم شکسته شود هیچ تدبیری قابل صلاح نبود
و اگر از محل خویش تجاوز کرده فرو شسته شود باید که آنرا بر مقابل محلش آرند و بر آن برگ نیلوفر شمسی فراز کرده و ببست نرم زور نموده و بعد از آن بروغن ستور و
شهد بر آن طلا کنند و بروغن که آنرا بشیر و بسحیق تر از آن ملتی و با بهول و چیوک و کهیا کی پخته باشند بینی تر کنند و بچشم نهند و از این روغن ناس دهند
و چون زخم در شکم برسد و چربی همچو فتیله از شکم بیرون آید باید که کلک سیاه و خاکستر درخت زر غنت چنانچه تنید و آن بر آن بریزند و بخش را بر ریسمان بسته
با آلت آهن که آنرا گرم ساخته باشند ببرند و شهد بر آن طلا کرده پتی ببندند و چون بدانند که طعامیکه مجروح پیش از آن خورده بود هضم شده است روغن و گاو
بنوشانند و شیریکه در آن شکر و ملتی و مالک و خارخسک و روغنی انداخته جوشانیده باشند نیز بنوشانند و روغن که بجهت دفع گرمیها از فساد چربی پیدا شوند
آنرا امید و کرنته گویند گفته شده است بر آن بریزند تا فراهم شود و چون چربی مذکور را بریده و در نگردانند شکم مجروح منتفخ گردد و آواز کند و بول و غایط
شراب کم خورده و نوشیده باشند براه زخم بیرون آید اگر رنگ چنین مجروح سبز گردد و درد و سستی دست و پا بهم رسد که سرد گردد و نفس نیز سرد بیرون آید و چشم ها
لعل شوند و در شکمش خون مجتمع شود و انتفاخ پیدا آید به نگردد و اگر بسبب زخم خون و آماس مجتمع شود باید که مجروح را قی بکنانند و اگر در پهلو اسپی مجتمع
گردد اسهال فرمایند و در هر دو صورت غذای مجروح برنج پخته یا جوش جو در کنار و کلتهی سازند و یا آنکه از برنج آشام سازند و در آن سحیق نمک
انداخته بنوشانند و چون بسبب زخم خون از شکم بسیار رود باید که مجروح را خون گوسپند و مانند آن بنوشانند و اگر شکم به زخم پاره شود چون بول و غایط
و غیره باسهال جاری خویش روان باشند مجروح هلاک نشود و چون روده بیرون آید باید که شیر شوینده تا آنچه از خون و گرد و جز آن بر آن باشند و پر شود و بعد از آن
روغن بر آن طلا کنند طبیب ناخنها را برانیده و نرم بدست طلا کرده آنرا در شکم بآهستگی در آرد و اگر روده پاره شده باشد باید که مورچگان بزرگ محل شگافت
روده را بگیرانند تا آنرا بریده و دور کنند بعد از آن روده را در شکم در آرند و درین صورت اگر فضل خدا باشد مجروح نمیرد و اگر روده که بیرون آمده است خشک شده
باشد آنرا بشیر شیرین کرده و مانند آن روغن بر آن طلا کرده در شکم در آرند و چون روده بسیار بیرون آید و زخم بسیار تنگ بود چنانکه روده در آن نرود باید طبیب
باید به مناسب حال مقدمه شگاف دیگر کند تا روده را در شکم در آرد بعد از آن انگشت بگلوی مجروح بمالند و سر شکم بر آن زنند و بر وفق مقدار آب
کنند و نیز آب سرد بر او اندازند پا و دستها یا بهای مجروح گرفته بجنبانند تا روده بجای خویش قرار یابد و مقدار یک گز از زمین بلند کنند تا آنکه تمام باید کرده و آنکه

نموده باشد منضمامسدوده و محل خود قرار بیاید مجروح هلاک گردد و چون بدانند که روده در محل خویش قرار گرفته است شگاف شکم را ببندند و روغن بادام و گاو و شحم دیگر
را گرم کرده بران بپاشند و روغن گاو که شیر گرم باشد بران بریزند و چون مجروح را گرسنگی باشد بر قفا نهند و روغن بادام بنجیر انداخته بنوشانند و این فایده
نرم گردد و جای شود و صرا انفراغ شود و باز و نخست هوا اسکرین و صندل و سیاه پسته و خطمی و صد برگ دار چینی شیر و بر وکلاه سرت بستانند
طلا کنند و بیخ بریانیر بستانند و به سحیق کرده بجوش آن روغن کنجد بپزند و بر جراحت طلا کنند و بریزند تا آنکه به شود و مجروح را می باید که تا یکسال از سواری
و جماع و صعیدن بصور کردن مانند آن خود را نگاه دارد تا جراحت پاره نشود و اگر بزخم خایه بیرون آید باید که سرشک آب سرد چشم و پایهای مجروح زنند
بعد از ان خایه را در درون در آرند و شگاف کتابه وزند و ریسمان ابریشم و جراح دیگر بعض ببندند و بپیچی سر خایه نهاده طرفین را بر ریسمان مذکور ببندند و روغن
بادام گاو و روغن کنجد که خام باشد بران طلا کنند بلکه روغن کنجد را به سحیق ترازان اگر و تگر و الایچی و برگ جای و رگ هندن و بید مالکمه و سنبل و دیودار و گلو
و توتیای سبز پخته خایه را بدان تر کنند و بران بریزند تا فراهم شود و چون زخم تیر و جز آن در سر رسد باید که پیکان و جز آن را که غلیده مانده باشد اولاً
بکشند بعده از موی فتیله ساخته در شگاف در آرند اگر فتیله در سازند نفر سر راه مذکور چکیده بیرون آید و با فعله کرده مجروح را هلاک سازد در فتیله از ان جراحت
فراهم شود در شگاف بریزند همچنانکه شگاف فراهم شدن گیرد باید که یکان یکان موی از فتیله بار بار بکشند تا آنکه بتمام فراهم شود و زخمی که عمیق بود و دهنش
تنگ بود باید که بعد صاف گردانیدن آن از خون روغن کنجد را در آن بجا خوره که از سرب یا از مس باشد بریزند و ترکیب روغنی که بدان جراحت فراهم
شود و نیست به سحیق ترازان مجیٹهه و زرد چوب ... و فلفلین و توتیای سبز و بهنگ و کتکی و بلیله و گلوی و کرنج و بید مالکمه بپزند و بکار برند نوع دیگر به سحیق
ترازان برگ تالیس و بید مالکمه و ... و صندل و زرد چوب و ابهلد و تخم نیلوفر ... و ملتی بپزند و بکار برند نوع دیگر سجالو و زرد چوب و مجاری
و بلیله و توتیای سبز و براهمی و برگ ملتی و لود و رنیکا و تالیسپتر و ... و گل نیلوفر و صندل و مجیٹهه ... برگ نم از ان درختان شیر دار و جاروبی
و تینه ... سه دست و ... به سحیق ترازان روغن کنجد بپزند و بکار برند و چون اندام خراشیده گردد باید که اولاً داروها که از ان مرد
رفع شود بکار برند بعد از ان به سحیق دارو هائی که از ان فراهم شود بران بر اگنند و بدانکه روغنهائی که بجهت صاف شدن جراحت گفته شده اند رفع
کرمناست و فصل در حال بعض واقع غلطی باشد که مخالیه آن در جراحت بود بکار برند و بعد سو اسرما بجهت فراهم شدن جراحت که دران غلبه تلخه باشد
روغن گاو بکار برند و روغنهائی که بجهت رفع بد بوده که از غلبه تلخه باشد و فصل آن گذشته اند بجهت صاف شدن و فراهم گشتن جراحت آنرا
بکار برند و چون بجلی زخم رسد و دبیا کند باید که روغن ... که شیر گرم باشد یا باتیل رابران بریزند و به سحیق ترازان سجالو و زرد چوب و مجاری و بلیله
و توتیای سبز و براهمی و بید مالکمه و ملتی و لود و بهنگ و رنیکا و تالیسپتر و ... صندل و گل نیلوفر و مجیٹهه و ... برگ نم از ان درختان شیر دار و جاروبی
و تینه ... روغن کنجد بپزند و بران بریزند نیکو شود و برای فراهم شدن زخم دارو که از نخست شیرین و سرد و چرب تا هفت روز استعمال کنند و اگر بدین رو بها
تا آمدن ... فراهم شود دار و های سختگی که بالا ذکر شده است ملاحظه حال و مراد استعمال کنند و این دار و ها که تحریر افتاده اند بجهت رفع سختگی و زخم
اندک بزرگ نباشند و آنرا او دشت برن گویند اکنون دار و های سختگی و زخم کزرشت باشد و آنرا او دشت برن گویند گفته می شوند
جایی که شخصی را که دشت برن شده باشد اولاً آن را قی ... و اسهال کنانند بعد ما را که خون اندام از ان خشک شود چنانچه بخود شالی کهنه و نخود ...
ساانند و ... بکشانند و بجوش ارکید ... و جراحت را بشویند و بروغن کنجد که آنرا به سحیق و جوش ارکید ... سر ساد کن ...
باشند سختگی و جراحت را صاف گردانند نوع دیگر ... و کرنج و جتره و ... زرد به بهنگ و برگ نم و ... و کسیس و توتیای سبز و سنوت و ...
و سل ... چوب ... و بیا ... و کیسها ... و بهنگرای ... و بهنگ کرنج ... از ین جمله هم
و ادویها دست و ... بستانند به سحیق کرده بجوش آن روغن گاو و روغن کنجد را بپزند و سختگی و جراحت طلا کنند صاف گردند اگر این ادویها را آب
آتش بکنند بر جراحت و سختگی سخت کنند نیز صاف شوند نوع دیگر ... و ... برگ ... سختگی و جراحت که از غلبه باد

باشد سخت کنند صاف گردد نوع دیگر سخت مسحوق صندل و ملتی آس کرده بر خستگی و جراحت که از غلبهٔ بلغم باشد سخت کنند صاف گردد نوع دیگر
کنجد [illegible] و ساجی و صبر آس کرده بر خستگی و جراحت که از غلبهٔ بلغم باشد سخت کنند صاف گردد و چون میتی را و یا صاحب سیلان منی
را خستگی شود باید که سبب و منع آن علاج دفع خستگی کرد آنرا دست بران گویند بکار بندند آثار خستگی که به پیدا آمدن آن معلوم شود که خستگی سخت تر
شده است آنست که تپ بسیار [illegible] و سرفه و تشنگی و نا آرزوی طعام پیدا آید و طعام هضم نگردد و خستگی [illegible] و بوی و شکل و
بیم معلوم گردد و بیان آن که شکستگی آنرا [illegible] یکبانی گویند گفته است شخصی که عضوی از اعضای ایش شکسته گردد و یا از جای خود منتقل
شود باید که از انواع جماع و [illegible] گرمی آفتاب از خوردن نمک و شوره و ترشی و شیئی که مزه او تیز باشد چنانچه [illegible] و غلهٔ خشک باز دارند و سیال زمستانی
و شوربا گوشت و روغن گاو [illegible] بعد آوردن شکسته را و یا منفصل گشته را مالش [illegible] ملتی [illegible]
و برنج را آس کرده و با روغن که آنرا [illegible] باشند [illegible] سخت کنند و پوست درختان [illegible] و یا کار و یا ارزان و یا بلیله و یا [illegible] و یا نیزه و یا
سال [illegible] بندند و در زمستان [illegible] و بعد از هفتم و یا پنجم روز در فصل معتدل بعد از پنجم روز در فصل تابستان بعد از سوم روز بگشایند و شکسته
را سخت کم محکم نبندند و نه سست بلکه متوسط باید بست از آنکه اگر سخت محکم بندند [illegible] گردد و اگر سست بندند [illegible] بهتر
بهم بسته نگردد [illegible] محل شکسته [illegible] باید که شیر [illegible] بجوشانند و بران بریزند و روغن [illegible] بر محل شکسته بریزند
تیز [illegible] شود صاحب عضو شکسته [illegible] گاو [illegible] باشد [illegible] های کاکولیادی گن جوشانیده و روغن گاو با آن یار کرده
بنوشانند و اگر استخوان عضو شکسته گردد و گوشت آن محل [illegible] شود بعد آوردن استخوان [illegible] مالش روغن گاو و شهد بران طلا کنند و سحیق پوست
درختان [illegible] و اگر استخوان [illegible] شکسته گردد [illegible] باید که طبیب حاذق آنرا بر جا نشانده
[illegible] و بران [illegible] روغن [illegible] بر [illegible] بندد و چون قوت [illegible] بندند و چون قوت
زیاده باشد [illegible] و جراحت تا مغز رسیده باشد باید که شهد
روغن جراحت را [illegible] مجروح را تا هفت روز شیر [illegible] بخورانید و چون سبب [illegible] زخم و یا افتادن از بلندی آماس گیرد و لیکن گوشت و استخوان
بعید شکسته نگردد باید که [illegible] آس کرده بران سخت کنند و جوش آن [illegible] بران بریزند و اگر استخوان پشت و یا کمر و ساق بشکند و یا منتقل گردد باید که
بعد آوردن استخوان را و مالش مجروح را بر تخته چوب [illegible] بندند که عضو مکسور را [illegible] نجنبانند و اگر استخوان بندگاه بسیار روزها
را منتقل شده باشد باید که اول آبران روغن طلا کنند و گرمی آتش رسانیده مالش را نرم گردانند آنگاه آنرا در محل آرند اکنون چند روغن که طلا
کردن آن بر محل شکسته بسیار فایده دارد [illegible] آن مجروح مکسور العضو را بسیار فایده رساند گفته می آید کنجد سیاه را بجامه بسته تمام شب
در آب [illegible] بدارند و وقت فجر کشیده و خشک کنند [illegible] باشد [illegible] ساخته خشک گردانند باز بجامه بسته تمام شب در آب [illegible] بدارند
و وقت فجر کشیده و خشک گردانیده [illegible] خشک گردانند باز بجامه بسته تمام شب در آب [illegible] بدارند و وقت فجر کشیده و خشک گردانیده [illegible]
خشک گردانند بعد [illegible] ملتی [illegible] مذکور بمقدار روغن [illegible] یک [illegible] آنگاه [illegible]
و بمقدار [illegible] ملتی و [illegible] و [illegible] و صندل و سونف و [illegible] های کاکولیادی گن [illegible] آن [illegible] که آنرا
[illegible] جوشانیده [illegible] روغن [illegible] تا بسحیق [illegible] های کاکولیادی گن [illegible]
[illegible] آتش نرم [illegible] سحیق [illegible] شیر [illegible] بسانند چون
[illegible] کنند [illegible] و سعال و [illegible] گوش [illegible] رفع شود و قوت
[illegible] نوع دیگر روغن تخم [illegible] تخم [illegible] بلیله [illegible] بسحیق [illegible]

کاکولیا و کن شیر که ده چند از چهار روغن مذکور باشد بپزند و نگاه دارند و بکار بندند ازین جراحت و عضو شکسته فراهم شود و این را سیهوتیل گویند این هر دو
روغن را بهر گونه استعمال کنند چنانکه بر عضو مکسور و جراحت طلا کنند و بریزند و یا بدان ناس و هند یا حقنه بکنند و یا در اوگاه آن بنشانند و یا آنرا بنوشانند
نافع آید تدبیر ساختن گوگل آنست که اکاس بیل و آمله و بلیله و بلیله در سنبه و فلفلین هر همه را یکسان و ستده آس کنند و با گوگل که همچند آن
باشد آمیخته بکوبند و ببارند و بخورانند و آنرا بهیاد گوگل گویند نوع دیگر لک و سنکهاره و پوست ارجن و پوست بیخ اسگند و پوست بیخ گنگهی
را که همچند آن باشد یکجا کرده بکوبند و غلوله سازند و نگاه دارند و بخورانند ازین استخوان شکسته بسته گردد و اندام مستحکم شود و این را لاکهیاد گوگل
گویند بدانکه این هر دو تدبیر از طب هندیان منقول اند و طبیب را چنان احتیاط می باید کرد که عضو مکسور و مجروح پخته نگردد از آنکه در محل شکسته و جراحت
و اگر گوشت یا پی یا رگ پخته گردد بدشواری فراهم شود والله اعلم بالصواب فصل چهل وششم در ناسور که آنرا بهندی باری بران گویند مشتمل بر
دو قسم است قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه چون آماس پخته گردد و طبیب نادان بسبب خام پنداشتن و یا بسببی دیگر شگاف کرده
ریم بیرون نیارد ریم در گوشت و رگ و پی و استخوان سرایت کرده زحمت مذکور را آرد و آن پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد بود دوم آنکه از
غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن حادث شود اما آنکه از غلبه باد باشد
علامتش آنست که خشن و زنگ دهن وی باد بود و ریم از آن با کف آمیخته آید و درد شب بسیار بچکد و آنکه از غلبه تلخه باشد علامتش آنست
که لعل و با درد بود و در روز بسیار بچکد و تب و بیهوشی و تشنگی پیدا آرد و درد وی گرم و تند باشد و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که سخت بود و
خارش کند و ریم چرب و سپید و غلیظ بسیار از آن بچکد و درد شب از روز زیاده تر شیخ گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامتش آنست
که سوزنگی و تب و دمه و بیهوشی و خشکی دهن پیدا آرد و علامات هر سه نوع مذکور درین فرع نیز باشند و آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن
حادث شود علامتش آنست که دائم درد کند و ریش با کف بیرون آید و گرم بود و طریق حدوث این نوع آنست که چون پیکان و یا ریزه
استخوان و جز آن در جرم گوشت و یا در رگ و یا در پی و یا در استخوان و یا در محل خطرناک و یا در شکم خلیده مانده و دانسته نشود و یا کشیدن آن
ممکن نباشد در محل خطرناک مذکور پخته گردد و زحمت مسطور حادث شود باید دانست که میان انواع مذکور نوعیکه از غلبه هر سه خلط حادث شود لا دوا است
و باقی انواع بعلاج بدشواری به شوند والله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بجهت دفع ناسور بادی اولاً بداروهائی که دافع
باد باشند اپناه کنند بعده تا آنجا که ریم سرایت کرده باشد شگاف کنند آنگاه تخم جتیره و تمک سنگ و کنجد را آس کرده بران سخت کنند و بجوش
بجمول ببندند و شگاف این نوع را بشویند و بسحیق تر از آن بیخ ریسمن سند و پوست گلتی و سباباوی و کنگهی و بیخ بیل روغن کنجد را بپزند و از جهت
صاف شدن و فراهم گشتن شگاف مذکور بران طلا کنند و بجهت دفع ناسور که از غلبه تلخه باشد سحیق داروها که دافع تلخه باشند چنانچه
کاکولیا و کن شیر و روغن گاو آمیخته و پخته لیپی سازند و بدان اپناه کنند و بعده تا آنجا که ریم سرایت کرده باشد شگاف کنند آنگاه کنجد و ملهٹی
را آس کرده بران سخت کنند و بجهت شستن این نوع جوش هر درخت که از آن شیر برآید بکار بندند و بجهت صاف شدن
و فراهم گشتن این نوع روغن گاو که آنرا بسحیق تر از آن نسوت و بدهاره و آمله و بلیله و هلیله و جوب و داربهلد و کراولو پخته باشند طلا کنند و
بجهت دفع ناسور بلغمی بجهت بخور و کرم سحیق کلتهی و شیرف اپناه کنند بعده با آلتی که آنرا لیکهنی گویند تفحص کنند تا آنجا که ریم سرایت کرده است
شگاف کنند آنگاه برگ نیم و شهد و نمک سنگ کنجد را آس کرده بران سخت کنند و بجهت شستن شگاف این نوع روغن کنجد را به سحیق تر از آن
نمک سنگ اکی و پیپل کرده و جتیره و بهنگره و زرد چوبه را پخته بپزند و طلا کنند و بجهت دفع ناسور که از پیکان و جز آن شده باشد تدبیر شگاف بکار
بسته خلیده را بیرون بکشند بعد از آن کنجد را آس کرده با روغن گاو و شهد میار کرده سخت کنند و باید دانست تدبیر شگاف و تنقیه کنند که
ناسور در محل خطرناک نباشد و چنان عمیق نبود که بشگاف مریض هلاک گردد و نیز مریض لاغر و کم قوت و خائف از عمل شگاف نباشد و چون مرض کهنه

شعله ناک بود یا از خویش سخت بصفتی از اوصاف مذکوره باشد باید که بآلت آهن که آنرا الکیمی گویند مقعد را کشاده بر ریسمان که بحسب حال مناسب
آن باشد بموم سخت کنند و سر ریسمان مذکور را قدری در سوراخ سوزن که مناسب ناسور باشد کرده بعد آن سوزن را از طرف سوراخ ریسمان مذکور در ناسور
درآرند بعد از آن بحکمتی سوزن را کشند چنانکه ریسمان حلقه ناسور باشد تا آنکه قوت شود ریسمان را محکم ببندند بعد از آن کشیده ریسمان دیگر
آلوده بحکمت سطور درآرند و همچنین بارها کنند تا آنکه ناسور انشقاق یابد آنگاه آنرا العلاج قرحه کنند و بعد از انفراج دهن بهم کنند و نیز همین تدبیر بکار برند
و جهت دفع ناسور سحیق ترپهلا و ترکتا باگوگل که همچنان باشد آمیخته بکوبند بعد از روغن گاو یا کرده غلوله سازند و بدارند و مقدار یک و نیم درم یا نیم درم بر حسب
حال بوزینه بخورانند از این ناسور برن و دست برن و امثال آن دفع شوند نوع دیگر چای [illegible] برگ نیلوفر [illegible] گنگی و [illegible]
مندر چوب و مجیٹهه و هلیله [illegible] و تخم کریخ هر یک [illegible] سحیق ترازان در روغن [illegible] چون پخته شود بچاه [illegible] بستانند بعد از موم [illegible]
یک [illegible] داروهای مذکوره باشد آن بیامیزند [illegible] ترکرده فتیله سازند و در ناسور که دهنش تنگ بود درآرند به شود و این را
جاتیادکهرت گویند نوع دیگر بارکنار [illegible] برگ [illegible] هر یکی را بایک آس کرده با شیر [illegible] و آک بیامیزند و بر فتیله که مقدار عمق
ناسور باشد سخت کنند و فتیله را در ناسور درآرند میان روزهای معدود به شود نوع دیگر تخم هلیله مغز تخم [illegible] شاخ [illegible] از آن درخت بر
ونیکا و مغز تخم کتکلے [illegible] هر یکی را بایک آس کنند بعد روغن کنجد آمیخته در ناسور سخت کنند به شود نوع دیگر [illegible] آس کنند
بر فتیله سخت کنند و فتیله را در ناسور درآرند و بارها این تدبیر کنند از این هر نوع ناسور که باشد زائل گردد نوع دیگر ناسور [illegible] شود پس از آن
سحیق تخم [illegible] و تخم [illegible] و تخم [illegible] و تخم حنظل [illegible] سحیق ترازان این هفت دارو در بول [illegible] روغن کنجد
پخته بر محل ناسور طلا کنند میان هفت روز به شود و این روغن [illegible] تیل گویند نوع دیگر شیر [illegible] سحیق ترازان [illegible] آک [illegible] گرد
و نمک سنگ [illegible] زرد چوب [illegible] روغن کنجد [illegible] چون پخته شود بدارند و بر ناسور طلا کنند از این ناسور [illegible] مانند این دفع شود و این
روغن را [illegible] تیل گویند نوع دیگر روغن تلخ [illegible] سحیق ترازان خاکستر [illegible] ترکرده بر محل ناسور نهند از این اگر چه ناسور
دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر [illegible] سحیق ترازان گوگل [illegible] روغن تلخ بپزند و بدارند [illegible] ترکرده بر ناسور نهند از این ناسور و
دشت برن و [illegible] دفع شود نوع دیگر ترپهلا [illegible] و فلفلین [illegible] نمک [illegible]
[illegible] و [illegible] مالابیت [illegible] در دم [illegible] آس کنند و باگوگل که [illegible] باشد
آمیخته بکوبند [illegible] روغن [illegible] غلوله ساخته بدارند و [illegible] مقدار [illegible] درم یا نیم درم بحسب قوت [illegible] مریض بروغن ترکرده بخورانند
از این جمله علتها که از باد و بلغم باشد مثل ناسور و دشت برن [illegible] علت شکم [illegible] کرم شکم و گوله و سیلان منی [illegible]
هر هشتاد علت بادی و بیست علت بلغم دفع شود اگر کسی این [illegible] مداوم بخورد [illegible] شود و به هیچ علت مبتلا نگردد و این را ترپهلا د گوگل گویند [illegible]
و فلفلین [illegible] و برنگ [illegible] گلوی [illegible] و جاب [illegible] حنظل [illegible] نمک [illegible] نمک سوچل
و نمک سنگ [illegible] جوا کهار [illegible] سجی [illegible] هر یکی را [illegible] آس کنند و باگوگل که [illegible] چندان باشد بیامیزند و بکوبند بعد از روغن [illegible] کرده غلوله
ساخته بدارند و مقدار دو درم یا دو نیم درم از آن [illegible] باشد غلوله بخورانند از این بلی و دشت برن و ناسور [illegible]
[illegible] سینه [illegible] درد پهلو [illegible] شکم [illegible] مثانه [illegible] خصیه و علت کرم شکم و نفخ [illegible] دیوانگی [illegible]
بیست [illegible] دفع [illegible] کنند [illegible] دفع گردند و این [illegible] گوگل گویند نوع دیگر [illegible]
[illegible] بلیله که پخته و بزرگ باشند [illegible]
[illegible] چهار حصه آب [illegible] بعد از آن [illegible]

بجوشانند و بعدازان یک سیر تهه گوگل انداخته بجوشانند تا آنکه آب گردد آنگاه همه را بیخته بستانند و دوده یک کرده باز بجوشانند تا آنکه مانند طلا شود و بعده سیمق تر پهلو و بسبت در سینه و فلفلین و گلوی و دانتی را سکنده و بنگ و ترنج و الایچی خرد و ناگیسر که هر یک یک پل باشد در ان انداز ند و کفچه زنند چون غلیظ شود و بعده او شوند چوب نگاه دارند و مقدار یک درم یا دو نیم درم یا فلولها ساخته و بار غن تر کرده بخورانند از این ز شست برآن و داخت برآن صاف شوند نر بر گردند و بسبب دوده و سرفه و بکهات اثر زهریده و جنون و رگ رباندوگ و آماس و خون استحاضه و کوامیر و گوله و ناسور و بهگندر و نشتا و مرض بادی و تشنج و خارش و بات رکت و انواع بات دفع شوند و شاخوان شکسته بسته گردد نوع دیگر سیمق تر ازان هر یک کرمانی و صبر ترانک دو سیر و سینده و روند هر و کوتهه روغن تلخ بپزند و بر محل ناسور طلا کنند از این ناسور و دشت اگر چه لاد دالو بند فراهم شوند این روغن را بسبب مل تیل گویند و باید دانست روغنها و فتیلها که بجهت فراهم شدن و صاف گشتن شوت برآن و داشت برآن گفته شده اند بجهت فراهم شدن ناسور نیز بکار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع بهگندر و ناسور از طب فیروز شاهی نوشته شود سیم آستر را بسوزند و خاکستر آن را با روغن آمیخته بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر استخوان گوسپند را بسوزند و خاکستر آنرا با شیر عورت آمیخته بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر مغز سیاه دیان ابستانند و آنرا با شهد که همچند آن باشد با مقداری مغز برگ کشوار و سیمق سرده سنگ بیامیزند و بر محل ناسور و جراحت سخت کنند فراهم شوند نوع دیگر مرده سنگ سپیده درم و نیم درم ریوند و گل انار و مازو و نسد چوب مجیطه و سینده و بهلگری و نیم نقره و سرکه درم سنده یکجا آس کنند و با بست و چهار درم سرکه مخلوط ساخته بسایند تا نرم شود مقداری بر محل بهگندر سخت کنند و برآن پتی بندند ازین شست برآن و داشت برآن و ناسور دفع شوند و اگر خاکستر موی آدمی را با شراب آمیخته بر دست برین سخت کنند دفع شود نوع دیگر خاکستر سیم خر را با روغن زیتون یکجا کرده بر بهگندر سخت کنند بهگندر دفع شود و الله اعلم بالصواب فصل هفتم در جمعیت بهگندر باید دانست که مشتمل بر سه قسمست قسم اول در علامت جمعیت مذکور بدانکه این مرض بر پنج نوعست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه بسببی دیگر غیر فساد اخلاط چنانچه خلیدن استخوان و مانند آن حادث شود و علامت مرض مذکور قبل حدوثش پیدا آید آنست که سرین درد کند و با آماس تا پایک و خارش در آن پیدا آرد طریق حدوث این نوع بادی آنست که چون مردم مرتکب اشیای باد انگیز شود و باد فاسد شده قریب برد محلی که میان آن و میان دبر زیاده از دو انگشت فرجه نباشد استقرار یابد و گوشت و خون آن محل را فاسد گرداند و نوع مذکور پیدا آرد و علامت ابتدای حدوث این در محل مذکور آبله لعل که چنان درد کند گویا که آنجا سوزنها می خلانند و یا آنرا می برند و یا میشکافند پیدا آید و اگر بجهت دفع این فی الحال علاج بکنند پخته گشته بشکسته شود و با نواع درد مذکور باشد و ازان رخنها همچو رخنهای غربال بشکفند و ازان ریم بالکث دائم بچکد و اگر این نوع پخته شده بهست شود بول و غایط و منی از راه رخنهای مذکور بیرون آید و این نوع را سبتونک گویند از آنچه ستونک بزبان هند غربال را گویند و سرگاه که درین نوع رخنها همچو غربال باشند این را نیز سبتونک نام کردند و طریق حدوث نوعی که از غلبه تلخه باشد آنست که چون مردم مرتکب اشیای تلخه انگیز شود و باد فاسد شده قریب برد محل مذکور مجتمع و مستقر شود و خون و گوشت آن محل را زشت گرداند نوع مذکور پیدا آید و در ابتدای حدوث این نوع در محل مذکور آبله لعل فام و تنک و مرتفع بشکل گردن شتر چنان درد کند گویا که آنرا آتش میسوزند پیدا آید اگر بجهت دفع این فی الحال علاج نکنند پخته گشته بشکند و با نواع درد مذکور باشد و ریم گرم با بوی بد ازان بچکد و اگر این نوع سخت پخته گشته زشت شود و ضراط و بول و غایط از راهش نیز بیرون آید این نوع را اشتر گریوه نامند زیرا که اشتر بزبان هند گردن شتر را گویند و این نوع نیز بشکل گردن شتر می باشد و طریق حدوث نوع بلغمی آنست که چون مردم مرتکب اشیای بلغم انگیز شود بلغم قریب برد محل مذکور مجتمع و مستقر شود و خون و گوشت آن محل را فاسد گرداند و نوع مذکور پیدا آید و علامت ابتدای حدوث این نوع در محل مذکور آبله سپید که با خارش و درد اندک بود پیدا آید اگر بجهت دفع این علاج فی الحال بکنند پخته شده بشکند گردد و با درد اندک و خارش باشد و ریم غلیظ و لزج ازان بچکد و چون این نوع سخت پخته گشته زشت شود ضراط و بول و غایط از راهش نیز بیرون آید و این نوع را پر سرداری گویند و طریق حدوث نوعی که از غلبه هر سه خلط حادث شود آنست که چون باد فاسد تلخه را قریب برد و

بجتنبع گرداند و ظفرن و گوشت آن محل زشت گرداند نوع مذکور پیدا آید و علامت حدوث این نوع در محل مذکور آبله باشد و مقارش و نا پاک بقدار شکل
سنگلخت پای پیدا آید درین نوع و دیگر نشانهای هر سه نوع سابق نیز باشند اگر بسبب دفع این ... اعمال علاج نکنند پخته شده شکسته گردد و با انواع
... سنگها ... گون ... بیش ... پخته ... نوع ... باشد ... باشد هان ... سنگها ... ورت
... علامت حدوث نوعی که از سبب ... خلط پیدا آید آنست که چون مردم ... آخوان ... آن ... بخورد ... با قایط
... آن محل ... جراحت ... گوشت آن محل ... پیدا آرند و نوع مذکور
حادث شود و چون این نوع پخته گشته سخت زشت شود ... بیرون آید و این ... انواع مذکور
... نوع ... بعلاج ... گردند ... آنست ... مقام ... پیدا شود ... علاج
فی الحال دفع گردد آن ... پخته شده ... بسیار ... پیدا آید قسم دوم
در علاج ... مذکور ... دفع این مرض ... باشد ... بسیار ... محل
مرض ... نوع دیگر برگ ... پخته ... ستده اس ...
... مذکور ... سخت ... محل ... نوع دیگر ... بکار
سخت کرده ... گرداند نوع دیگر ... سخت کنند این ...
... باشد ... نوع دیگر ... مذکور ... سخت کنند این ...
گر باشد ... نوع دیگر ... سخت کنند این ...
... شوند نوع دیگر ... سخت کنند این ...
... نوع دیگر ... سنگ ...
ستده با آب ... سخت کنند این ... نوع دیگر ...
... سخت کنند این ... شود ...
... نوع دیگر ...
... نوع دیگر ...
...
... نوع دیگر ...
... نوع دیگر سنگ ...
...
نوع دیگر ... سنگ ...
... نوع دیگر ...
... نوع دیگر ...
... نوع دیگر ...
... نوع دیگر ... سنگ ... پخته ... مذکور

طلا کنند از این مرض مذکور کنند الا دفع شود و این روغن را ماکهیا دتیل گویند نوع دیگر کیبدان ماکستر جیچو و بیلیه و کیله و شیش را علاج آب انداخته بجوشانند
تا و دام که نیم و عمل حاد اطیبه پیدا نیست و یک کرت بطریق مصفی حکما شده اند تیز اسباب شده بعد که اهل آهن باندازند و نوع شده بسم سماجی ... شده بدم
سیق ... ناصیه آن یار کرده بجوشانند تا آنکه جلاب شود چنانکه در تخت غلیظ و در تخت تنگ بود پس ... آمده ... آمدند این کرده ... بنجناه
شده و اما بهنجگی گفته شده است بهنبان به هندی این عله انواع بهکنند و ناسور خنگیهای زشت به گویند این را بهاری چهار گویند علاج
بهکنند سیتو تنگ بدانکه بجهت دفع این نوع بعد آنکه سخته گشته شکسته گردد و شکاف کنند آنگاه داغ دهند بعد از آن سپید یا بهاری سپید یا نبهی سپید
جستنا بسته حال بکار بندند اما سپید بجوری گندم و ماش و برنج درشیه برنج بگوشت حیوانانی که در آب باشد گرانه آب یا در آب ادانی باشند و مانند آن از
دیگر اشیائی که دافع باد و بربند بکنند ... تاری سپید است که جوش بنده خست برنج بلید بجهت برنج بل و برنج باول برنج نکهار برنج ارلی برنج سونا دسیوکه بدان
تا بزرگ طول جهت کرده باشد بالا بنده و برنج بعد تاره داماه کرده بجوشانند بعد از آن ... و آمده و بیا بند چنانکه درین ماده تحلیل و مقابل شکاف بهکنند باشد
سبب مهر ... از این تاره و کهنند ... ادان ... بهکنند بر سه ... گنبهی سپید است که گندم برنج بلید بجهت کتان و ماش و نخود و گندم و ... برنج نمک
ما شیائی ترش ... کوب کرده ... انداخته ... باآن ... ساخته ... کرده بجوشانند بعد از آن که جوشیده شود ... سوراخ کنند
... مقابل تحلیل بهکنند ... تا بدان ... بهکند ... این هر دو نوع سپید ... اکل شود بهکنند و شکاف از جکیدن ... ایستد
علیه سپید روغن کنجد ... تا بعد تراز آن برنج نمک ... برنج ... و ... بیان نجته باشند ... بجوشانند و روغن کنجد ... تراز آن ... ملتی
سخته بهکنند و شکاف آن طلا کنند ... شود و روغنهائی که دافع باد ... باشند چنانچه از این تیل ... ماکهیا ... آن روغنی ... بهکنند بر بعض بکار ... باشند
و طلا کنند ... این نوع چون این ... بهکنند ... مقابل ... بجاری ... علاج گردد و نوع مذکور فراهم شود علاج آستر کرنون بدانکه
بجهت دفع این نوع بعد آنکه سخته شده شکسته گردد و مقش را دریافته محل شکاف بکار بندند بعد داغ دهند این نوع شود بکار باید بست تا که سخت
مردار ... گردد آنگاه کنجد را آس کرده و روغن ... آن یار کرده و محل شکاف سخت کرده ... بهبان ... چنانکه ... محل ... بسته نشود و ... روغن
مادهگاو ... بر ... بعد سوم روز ... بگشایند و بینند اگر صاف ساخته بعد فراهم شدن بکنند اگر صاف نشده باشد باید که اولا صاف ساخته بعده
فراهم گردانند علاج بر بسروالی بجهت دفع این نوع ... اولا ... باشد بعد از آن محل شود یا محل داغ بکار بندند آنگاه روغنی که آن را تیل
گویند بران طلا کنند ... های ... را آس کنند و بران ... گرم ... شود ... کیبدان ... بعده ... دریافته شکاف
کنند بعد از آن محل شود یا داغ بکار بندند و بعلاج صاف و فراهم گردانند علاج الکنتک بجهت دفع این نوع مقش را دریافته شکاف کنند آنگاه
باشد ... بربندند ... گرم ... فراهم گردد فائده چون شکاف بهکنند ... بسیار شود روغن کنجد ... گرم بر بزند
و ... اکل گردد نوع دیگر ... هائی را که ... باشد ... کوب کرده ... بجوشانند و چون ... جوشیده شود ... آرند
و بر ... سوراخ کنند و بر شکاف روغن طلا کنند و ... بجوشانند چنانکه شکاف ... مقابل سوراخ باشد ... دفع شود فائده ...
... برنج ... برنج نمک ... یا ... بهکنند ... نفع آید فائده پوست ...
... مذکوره گوگل گرفته و یکجا کرده ... و ...
ساخته ... گوگل مذکور ... نوع ... باشد دفع شود و این ... گوگل ...
... شب ... و ... بستن ...
... فصل چهل و هشتم در نوع ... کا ... گرفتند ... قسم اول
در علامت مرض مذکور بدانکه ... ماده ... زنان ... رسیده

فصل ... در علاج ... + ... در ... ست ... مرض ...

یا زنی که در اندام نهانی او موهای سخت باشد و یا بسیار باشد یا زنی که در جنبش سخت تنگ بود یا دلش بر وطی راغب نبود یا زنی که فرج را با آبی سرد
شسته باشد و یا مقعد در جنبش مرض بود و یا آنرا چنان خاصیت بود که چون مرد با او قربان کند عضو بیش سختگی حادث گردد و از قربان کردن با چهارپایه
و از خراشیده شدن بموی ناخن یا بدندان و از سخت سلیدن بموی سست و از نگاه داشتن منی بوقت انزال و از جستن بموی سبب مضر و از داشتن گند آشتن
بموی بعد جماع و از مانند این علل اخلاط بموی فاسد گشته اساس سختگی مذکور را بموی حادث گردند و آن پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم
آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه سه خلط و پنجم آنکه از غلبه خون بود و علامت نوع بادی آنست که خشن و سیاه و درم بود
و چه آن سطر قد و چنان درد کند گویا که آنرا نیشگافند و یا پاره می کنند و بموی سخت باشد و علامت نوعی که از تلخه حادث شود آنست که نوع مذکور
همچو بار گال پخته شود و شتاب شکننده گردد و با سوزش و انواع دردهای فساد تلخه باشد و تپ پیدا آرد و علامت نوع بلغمی آنست که چرب و سخت و
با خارش و با انواع درد فساد بلغم بود و علامت نوعی که از فساد سه خلط حادث شود آنست که از آن رنگ گوناگون و کیفیات مختلف بچکد و در آن
کرمها افتند و این نوع لا دواست و علامت نوع خونی آنست که سیاه و درم و با تاپاک و دیگر انواع درد فساد تلخه بود و از آن خون بچکد و تپ پیدا
آید و هر سختگی که در آن قضیب بخارید یا پخته شود و در سختگی کرمها افتند و گوشتش ریزیده گردد بعلاج نیکو نشود و بجهت دفع سختگی قضیب مالیدنی اعمال علاج
بایکرد و آنکه علت با علاج دفع نسازد و با وجود سختگی قربان کند بعد از آن تمام قضیب پخته گردد و در آن کرمها افتند و گوشت ریزیده گردد لاچار
هلاک شود قسم دوم در علاج زحمت مذکور بباید که اگر مرض مذکور مانند بر بود سخت بموی را چرب کرده سید کنند بعد بفصد یا بزلو خون بکشایند
مریض باقی عامسهال نیز بکنانند و اگر سختگی بموی پخته گردد و مناسب نیشگافتن باشد باید که نشگاف کنند و بجوش برگ کنیر و جامی و کرواله بشویند و کنجد با آب
آس کرده بروغن و شهد آمیخته بر شگاف سخت کنند از این علاج و فراهم گردد و اگر سخته شده و ریزیده گردد مناسب آن باشد باید که سنگ بقشن را
گرم سازند و بدان داغ دهند و بروغن بادام گاو و شهد آنرا علاج گردانند تا آنگاه مبادا که از آن سختگی فراهم شود به گردد نوع دیگر بانکه ملتی و کدبیر
[illegible] سعنا و اگر با شن جمله را مساوی سته و با یک آس کرده بر سختگی بموی سخت کنند نوع بادی دفع گردد نوع دیگر سیمبق انجیر و تخم بیدانجیر
و پوست جو و پوست گندم جمله را با روغن ستور غلوله ساخته و گرم کرده بر سختگی بموی سخت کنند نوع بادی دفع شود نوع دیگر گل سرخ و صندل و ملتی و الیسر
[illegible] و بیانکه و مندل سرخ جمله را مساوی سته و با آب با یک آس کرده و مقدار شکر با آن یار کرده بر سختگی مذکور سخت کنند از این نوعی که از تلخه باشد
دفع شود نوع دیگر بیخ نیلوفر کسیسه و تری و پدینی و سالی و این و ملتی جمله را مساوی سته و آس کرده با روغن ستور چرب کرده بر سختگی مذکور سخت کنند نوع
مذکور از این نیز دفع شود نوع دیگر روغن ستور شیر بادام گاو و شیره نیشکر و شکر و شهد یکجا کرده بر سختگی مذکور بریزند و جوش علدهای ابتا و کن آن را
بشویند نوع مذکور دفع شود نوع دیگر پوست شالی و سانکهه و کند بموره و موبا با شهر اسب آس کنند و مقدار گرم کرده و با روغن و شهد آمیخته بر سختگی
مذکور سخت کنند از این نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر جوش علدهای سرساد کن مارکبد ها و کن بر سختگی مذکور بریزند و نیز بدان جوش آنرا بشویند
از این نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر زره و چوب بانیس و نانخواه بود از ترب و پاتهی و تخم ترب جمله را مساوی سته و آس کرده بر سختگی مذکور سخت کنند نوع
بلغمی دفع شود نوع دیگر پوست و هلیله و نکمناف و پوست ملک جمله را مساوی سته با شیره برکین گاو میش آس کنند بعده با روغن ستور و شیر
بادام گاو و شهد آمیخته بر سختگی مذکور سخت کنند از این سختگی که از غلبه سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر بهنگری و گل سرخ و توتیا بجمله و سپید
و تنکار و پوست و هلیله و بیخ و فسل رنگ کامالا سیمی جمله را مساوی سته آس کنند و با شهد آمیخته بر سختگی مذکور سخت کنند از این سختگی
بموی که خونی باشد دفع شود نوع دیگر سیاهی و توتیا سبز و سپیده و پوست و فسل جمله را مساوی سته آس کنند و بر سختگی مذکور سخت
کنند از این سختگی بموی که هر نوع باشد دفع شود نوع دیگر خاکستر بیخ و فسل جمله را یکجا کرده آس کنند و بر سختگی مذکور سخت کنند از این
سختگی که هر نوع باشد دفع شود نوع دیگر پوست ... و موبان و هلیله بوده و چوب جمله را مساوی سته و آس کرده بر سختگی مذکور

صفت کنند این بخشنگی هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بجوش ترپهله و شیره بهنگره بخشنگی نمود را بشویند بسیار فائده دهد نوع دیگر سحیق برگ
دو پهریا و پیاز سحیق پوست انار و یا سحیق ... بر بخشنگی مذکور بریزند از این هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بهنگره و ترپهله و ... و برادهٔ آهن و برادهٔ
... ساییده و یکجا کرده آس کنند و بر بخشنگی مذکور ضماد کنند این بخشنگی نمود هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر ترپهله را با آهن ...
... باشد ... بر بخشنگی مذکور ضماد کنند این بخشنگی هر نوع که باشد دفع شود ... بخشنگی ... سحیق ... بریزند این
بخشنگی هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر ... کرده بر بخشنگی مذکور ضماد کنند این ... بخشنگی دفع شود نوع دیگر ...
... آس کرده بر بخشنگی مذکور ضماد کنند این بخشنگی اگرچه باد و خشکی و درد ... باشد دفع شود نوع دیگر سحیق ... بر بخشنگی ...
بربندند فراهم شود نوع دیگر استخوان سر آدمی را با آب ... کرده بر بخشنگی مذکور ضماد کنند فراهم شود نوع دیگر بجوش و سحیق ترازان ... سال
... روغن ... بر بخشنگی مذکور طلا کنند این بخشنگی اگرچه باد و آماس و خشکی و درد ... باشد دفع شود ...
... کهرت گویند نوع دیگر سحیق ... ترپهله ... چوب ... بسیار ... روغن ... بندند بر
بخشنگی نمود طلا کنند این بخشنگی مذکور هر نوع که باشد دفع شود و این روغن را بهینادکهرت گویند نوع دیگر ... چوب ...
... سحیق ... روغن ... بر بخشنگی نمود طلا کنند این بخشنگی مذکور هر نوع که باشد با خارش ...
دفع شود و این را ... گویند نوع دیگر سحیق ... که آنرا ... گویند ... روغن ... بر بخشنگی
نمود طلا کنند این بخشنگی که هر نوع باشد ... و این روغن را کرجی تیل گویند نوع دیگر پوست ... آمله ...
... تخم ... برنج ... از ... بسایند ... کرده
... روغن ... باشد بر بخشنگی مذکور طلا کنند این نوع که باشد دفع گردد و این روغن را ... تیل گویند
نوع دیگر ... تخم ... روغن ... سحیق ترازان ... بر بخشنگی نمود طلا کنند اگر ... شده باشد ...
فراهم گردد نوع دیگر برای دفع بخشنگی ... نیست و تفصیل آن گفته خواهند شد ... که برای دفع ...
و تفصیل آن گفته ... استعمال کنند والله اعلم بالصواب فصل چهل و نهم در نوعی از بخشنگی تضییق که آنرا ... گویند
و دو قسم است قسم اول در علامات ... مذکور ... که آنرا ... گویند
بر ... کنند ... از آن ... بیدا آید و آن ... که آنرا ... گویند ... که ...
بر ... از غلبه باد ... باشد ... آن ... بیدا آید ... که ... آن
... از غلبه ... باشد ... گویند ... که ... بیدا آید ... از
... گویند ... که ... بیدا ... شود ... از غلبه ...
... که ... گویند ... که ...
... بیدا ... از غلبه ...
... که ... گویند ... از غلبه ...
... بیدا آید ...
... گویند ... که ... باشد ...
... که ... از غلبه ... باشد

فصل چهل و نهم در ذکر ... بخشنگی
قسم اول در علامات ... مذکور

یازدهم را انوا گویند و آن پهنگی ست که در ان دانهای مثل دانهٔ عدس مقدار منگ یا ماش بر بند و این نیز از غلبهٔ خون و تلخه بود و دوازدهم را ستبونک نامند و آن پهنگی ست که در ان رخنهای باریک مثل رخنهای غربال بر بند و حدوث این از غلبهٔ خون و باد بود و سیزدهم را انجناک گویند و آن پهنگی ست که چرم همو سوخته گردد و در ان سوختگی بوی مانند سوختن گوشت آید و صاحب این مرض را تپ پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ خون و تلخه بود و چهاردهم را سونت اریه نامند و پانزدهم را مانس اریه گویند و این دو نوع از جملهٔ شش انواع اریه‌اند و تفصیل آن گذشته است و شانزدهم را مانس باک گویند و آن پهنگی ست که گوشت همو سوخته گردد و در ان جادهائی که از غلبهٔ هر سه اخلاط پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ هر سه اخلاط باشد و هفدهم را بدرده گویند و این نوع بدرده که در فصول سابق گذشته است نوعی ست از غلبهٔ هر سه اخلاط باشد و در نوع سبب کرم مسطور حادث گردد و هیجدهم را اتلکالک گویند و آن پهنگی ست که گوشت و ران گنده و سیاه شده و ریزیده گردد و این نیز از غلبهٔ هر سه اخلاط حادث گردد و میان این هیجده نوع مانس اریه و مانس باک و اتلکالک و بدرده این چهار نوع لا دوا اند و باقی چهارده نوع اعلاج پذیرند والله اعلم بالصواب قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه در دفع زحمت مذکور اسهال و خون کشانیدن به بلوچه یا بفصد و طلا کردن بروغن تلنک کهنه و روغن کهنه که بروی مدت دو سال و یا زیاده گذشته باشد و بخور شیر سرد و سخت کردن جلدهای واقع پهنگی که با شیر آس کرده و نوشانیدن جوش تعجیله که با گول مخلوط بود بکار بستن تدبیر که دافع زهر بود و سخت کردن رسوت و بلیله را باب آس کرده و بجز پانند تا سست و برای دفع سرکها یا انها با برگ سمبره و مانند آن بخراشند و سحیق داروهائی که از داروهای نگرده یاد کرده بران بریزند و سحیق ترازان داروهای مذکوره روغن کنجد بپزند و بران طلا کنند فراهم شود و برای دفع اشتیلکا دیو جیا بران سخت کرده خون بکشایند اگر فراهم شود و منها و اگر نه داروهائی که بجهت دفع کرمنتیه بلغمی گفته شد مانند بکار برند و برای دفع کرمنتیه داروهائیکه دافع پهنگی بر مناسب جال ناری ست ابنا کنند و برای دفع کبنیکا بعد آنکه پهنگی را بر شگاف کرده ریم بیرون آرند آنگاه آنرا صاف گردانند بعد از ان سحیق ترازان تریپهلا بپزند و انبار روغن کنجد بپزند و بران طلا کنند و برای دفع اگی خون بلوچه بکشایند و بجوش داروهائی که نگرده یاد کرده روغن پخته بران طلا کنند و برای دفع سروت بلاتیل را شیر گرم کرده بران بریزند داروهائی که دافع باد اند آس کنند و روغن با آن آمیخته و گرم کرده بران اسنا کنند و برای دفع سمورتیکا چون حدیث العهد بود خون بدبوچه بکشایند و چون پهنگی پاید شگاف کنند و روغن و شهد بران طلا کنند تا فراهم شود و برای دفع اومنته چون پهنگی پاید شگاف کنند و سحیق ترازان دهو و اسگنده و تتم و سالی و تنید و روغن پخته بران طلا کنند و برای دفع بیکارکا چون حدیث العهد بود خون بدبوچه بکشایند و روغن شیر گرم بران بریزند و برای دفع اسرس بران خون بدبوچه بکشایند و داروهای کاکولیا و کن و مانند آنرا آس کرده بران سخت کنند و شیر و شیرهٔ نیشکر و روغن یکجا کرده بران بریزند و برای دفع الو که دانها در ان باشد بالت آهن که آنرا ابلس گویند کشیده دور کنند بعد سحیق داروهای نگرده یاد کرده با شهد آمیخته بران سخت کنند و برای دفع ستبونک آنرا به برگ سمبره و مانند آن بخراشند و مرهم داروهائی که در فصل سرک بیان آن گذشته است بران سخت کنند و سحیق ترازان داروهای بر تهکت به نیاد کن روغن کنجد بپزند و بران طلا کنند و برای دفع بسرپ که تفصیل آن گفته خواهند شد بکار بندند و برای دفع سونت اریه داروهائی که دافع رکت بدرده اند که تفصیل آن بیان آن گذشته است بکار برند و برای دفع مانس اریه و مانس باک و بدرده و اتلکالک روغن کنجد با سحیق ترازان ارلهد بود ارو ملتی و دو دخانه و نرسد و چوب بپزند و بر انواع مذکور طلا کنند اگرچه انواع مذکور لا دوا اند اگر بفضل حق بود نیکو شوند و این را سالاتیل نامند والله اعلم بالصواب

فصل پنجاهم در زحمت بیست که بهندی آنرا کشت روگ گویند و زحمت برص که آنرا **اشیت کشت** گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامت زحمتهای مذکور** بدانکه از بسیار خوردن اشیای دیر هضم یا مائعات یا اشیای چرب یا اشیای مضر که بیان آن در فصل هتاهتی گذشته است و از خوردن غلهٔ ماش و ترب و ماهی که از غلهٔ سموق سازند و کنجد و قی را از خوردن در حالت بدهضمی و از نگاه داشتن بول و غایط و مانند آن که حبس آن ممنوع است و مانند و ر کردن و یا جماع کردن بعد از انکه طعام خورده باشد و تحمل سرما و یا گرمی و رنج و باد کشیدن فاقه آن مقدار که نشاید و از خوردن زیاده از ان قدر که باید و از بعد آمدن از آب بعد آنکه گرمی آفتاب و یا آتش بسیار خورده باشد و از بسیار خواب کردن در روز و آزار خاطر بندگان و از نشاسته گناهان

[illegible]

فصل پنجاهم در زحمت بیست و برص

قسم اول در علامات زحمتهای مذکور

باد و بلغم فاسد شده خلاصه طعام و خون و گوشت و پوست را زشت گردانیده زحمت کشت تا پیدا آرند. علامت این مرض که قبل حدوثش پیدا آیند
آنست که پوست اندام زشت گردد و خارش پیدا آید و موی اندام یکایک ایستاده شوند و خوی از اندام بسیار روان شود یا اصلا نیاید و اندام جا بجا گرم گردد
و تاپاک حادث شود و چون بر اندام جراحت رسد یا خستگی بود روز بروز زیاده گردد و خون اندام سیاه شود و گونه متغیر گردد و داغهای آماس چنانچه بگزیدن
زنبور پیدا شوند پیدا آیند و زائل گردند و آن هژده نوع است بدین اسامی ارن ماد نبر و کمیت و کپال کشت و کاکنک و پندریک و دو کشت
و استهولاریک و مها کشت و ایک کشت و چرم دل و بسپت و برسرب و سدهم و جبب و بچرچکا و کیته و پامان و رکستان از این جمله هفت نوع سابق از
ارن تا دو کشت سخت باشند و آنرا مها کشت گویند از آنکه بعلاج بزرگ و بسیار بعد از مدتی زائل گردند و چون سخت غلبه کنند در هفت دهات
بتدریج ساری گردند و باقی یازده نوع کمتر از آن اند و آنرا چهدر کشت گویند از آنکه بعلاج سهل بمدت قریب زوال پذیرند و در هفت دهات سرایت
نکنند و علامت ارن آنست که داغهای سختی در اندام پیدا آیند و تنک و لعل بوند و بسرعت وسیع گردند و خارش کنند و درد چنان شود گویا که آنجا
سوزنها میخلانند محل داغهای مذکور که گرد و بسرعت خستگی یافته شکسته گردد و در آن کرمها افتند و بخارها از آن بیرون آید و سوختگی و درد بود و این نوع
از غلبه بلغم باشد و علامت کمیت آنست که داغها در اندام بشکل خشونت زبان خرس پیدا آیند و بسرعت وسیع گردند و فی الحال خستگی یافته شکسته
شوند و در آن کرمها افتند و خستگی و درد بود و از آن بخار بیرون آید و علامت کپال کشت آنست که داغهای خشک و خشن همچو سفال سیاه در اندام
پیدا آیند و بسرعت وسیع گردند و فی الحال خستگی یافته شکسته شوند و در آن کرمها افتند و سوختگی و درد بود و از آن بخار بیرون آید و علامت کاکنک
آنست که داغها در اندام با درد بسیار پیدا آیند بخشکی همواری از داغهای مذکوره لعل و بخشکی سیاه مانند حبه باشد و علامت پندریک آنست که داغها
برنگ لعل بشکل نیلوفر سپید در اندام پیدا آیند و بتدریج وسیع گردند و علامت دو کشت آنست که داغهای مدور برنگ گل کتان یا لعل وام
برنگ مس پیدا آیند و خارش کنند و اگر در برگرد آن داغهای خرد بوند و بتدریج داغهای مذکوره وسیع گردند و این پنج اخیر از غلبه بلغم باشند و علامت
استهولاریک آنست که داغهای سخت و بلند لعل وام سیاه وام با درد و سوختگی پیدا آیند و داغهائی که در بندگاه بوند سخت و درشت باشند و علامت
مها کشت آنست که اندام ویران منقبض و کره گردد و لوی بلغان آید و علامت ایک کشت آنست که اندام لعل و سیاه وام گردد و علامت چرم دل
آنست که چرم اندام مانند چرم فیل گردد و درد و خارش که در آن سوزش پیدا آید و علامت بسپت آنست که داغهای آن پوست و گوشت و
خون را تباه گردانند و بسرعت وسیع و عریض میشود و درد چنان کند گویا که در آن سوزنهای می خلانند و بیهوشی و بیقراری و تاپاک مریض را حادث گردد
و علامت برسرب آنست که داغها در اندام پیدا آیند و بچکند و بتدریج وسیع گردند و علامت سدهم جبب آنست که داغهای سپید و با خارش
پیدا آیند و پخته گردند و غالبا داغهای مذکوره بنصف بالای باشند و این را جبب نیز گویند و علامت بچرچکا آنست که داغهای خرد و سیاه وام
با خارش و درد پیدا آیند و بچکند و اگر این نوع در پای باشد آنگاه آنرا بپاکا گویند و علامت کیته آنست که داغهای خرد با خارش و سوختگی
در اندام پیدا آیند و بچکند و اگر این نوع در دست و یا در پا و یا در نشستگاه و یا بالای عانه بود آنگاه کچهو گویند و علامت الکسا آنست که در اندام مجرد
خارش خشک پیدا شود بدانکه از جمله یازده نوع مذکوره استهولاریک و سدهم و الکسا و مها کشت و ایک کشت از غلبه بلغم اند و برسرب از غلبه باد
و باقی هفت نوع از غلبه بلغم پیدا می آیند سوال بالا گفته شده است که زحمت کشت بغیر غلبه هر سه خلط نبود و در تفسیر انواع بعضی را بسوی غلبه
بلغم اضافت میکنند چنان آید جواب اگرچه در جمیع انواع زحمت مذکوره غلبه هر سه خلط میباشد لیکن میان هر سه خلط خلطی که آنرا غلبه زیاده
میباشد نوع را بدان اضافت می کنند و باید دانست چنانچه بیخ درخت که قریب آب بود بیخش قریب میباشد و چون دور از آب می یابد
و در زمینه میشود و بتدریج فرود تر میرود همچنین مرض کشت ابتدا در چرم حادث می گردد و چون در دفعش سستی کرده میشود و بتدریج تا هفت دهات سرایت
میکند چون مرض مذکور در پوست باشد در جایش حس نقصان آید و پوست خشک گردد و خوی روان شود و اندکی خارش پیدا آید و از تباه شود و

گونه متغیر گردد و چون در خون سرایت کند و بر سر اندام گرگر در هر موها ی اندام ایستاده شوند و خوی بسیار در آن شود و خارش نیز بسیار شود و چون در گوشت می آید و اعضای بیست سطبر گردد و پوست خشک گردد و اندام درشت شود و سطبر و در آن ترقیدگیها حادث گردد و جنان بود گویا که در آن سوزنها می خلانند و چون در چربی برسد اندام سطبر و دهان بوی بد آید و کرم حادث افتند و هم از آن در آن شود و بعضی مذکوره گرده بسیار شکی کردن نتواند و چون آن را زخم رسد و ریم و سیلان ریش بسیار سخت پیدا شود فی الحال ریم گردد و چون در استخوان و مغز استخوان برسد بینی شکسته شود و رخنه گردد و گوشها با آماس متغیر گردند و چشمها احول شود و دو دست بسیار سخت اندام کرم افتد و موی سفید تباهی پذیرد و چون در منی مرد و زن رسد فرزندی که از ایشان متولد شود بیستی بود و چون بیست در چرم و یا در خون و یا در گوشت بود بیشتر سرایت نکرده باشد و بعضی چنان بود که گفته طبیب بماند و علت خارش و تعفن آن بود و بعضی مذکوره قابل دوا باشد و چون در چربی باشد و در پیسکالا آن را دوا کنند فراهم شود و به ترک حار و عود کند و چون در استخوان و یا در مغز استخوان و یا در منی برسد لا دوا باشد و در مریض بیست تقبض و کثرت خشک گشتن اندام و ترقیدن و سیاه گردیدن آن چنانکه سوزنها در آن می خلانند و یا پاره می کنند و کم گشتن انگشتان دست و پای و بر گشتن آواز آثار فساد و باد دست و پخته گشتن اعضای بیست در دست و پای بینی و گوش ریخته شدن آن و افتادن کرمها در آن و حادث شدن امراض چشم از آثار تلخه است و پیدا آمدن خارش و آماس و متغیر گشتن گونه و چکیدن ریم و مانند آن از آثار فساد بلغم است و هرگاه تعبیر کرد بیست حادث گردد در جهت پرهیز از آن حادث شود لیکن این زحمت در چرم بود و درد با تهای دیگر سرایت نکند اگر مرض مذکور از غلبه باد بود اعضای آن مقداری تعلل و خشن بوند و اگر از غلبه تلخه باشد اعضای آن برنگ گل نیلوفر سرخ و با سوختگی باشند و اگر از غلبه بلغم بود اعضای آن سطبر و چرب و سپید با خارش باشند و چون این مرض بر لب یا بر انگشت و یا در محل خطرناک باشد و یا موهای آن محل لعل بود لا دوا باشد فائده از کتب واز مبروص و مجذوم و از ناجر وکی و از کسی که امراض خشم که به هندی سمی میترا بهکنده است شده باشد و از سیتهلا و سپهوتک مانند آن و از دیگر امراض که متعدی است گناهان مشوند معتبر باید بود و آنکه از سودن ایشان و از رسیدن سجار نفس ایشان و از خوردن طعام و خواب کردن با ایشان و از استعمال کردن جامه و گل و مانند آن که مستعمل ایشان باشد مرض پیدا آید و باز روستی در مبروص در زن بیستی در مبروص مناکحه نباید کردن والله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور باید که معلول را از خوردن گوشت و چربی و شیر و دخت و روغن کنجد و کلتهی و ماش و سپید و نیشکر و شکر و شیرینی و دیگر از آن مانند و از بیست و از اشیای ترش و از طعامی که از غلبه سحوق سازند و از اشیای مفر که در فصل بها هتی گذشته و از اشیای ابهکنیدی و راهی و از خواب کردن در روز و از جماع و از خوردن در حالت بدهضمی پرهیز کردن فرمایند و شالی ستهی و شالی و جو و گندم و شامانخ و کودو و کشتی و نخود و مونگ از بهر خوردن فرمایند ولیکن کهنه از نو بهتر است و نیز سبزی براهمی و نیمچی و مبالنه و گل آک بروغن ماده گاو یا بروغن تلخ سخته خوردن دهند و چون مریض گوشت خوردن خواهد بغیر آن ماهی نخوانند گوشت هرن یا آهو و مانند آن از حیوانات دشتی چربی دور کرده پخته خورانند و بیستی را بجهت طلا کردن بر اندام روغنی که آن را سحرک گویند و از جهت استعمال کردن بجای ابلنه سحیق ترادان ارکیده و کی و از جهت نوشیدن و ریختن بر اندام و شستن هدراوگا و جوش کهیر بکار بستن فرمایند و چون از علامات معلوم کنند که مرض بیست بیشتر خواهد شد باید که فی الحال قی و اسهال بکنانند و چون مرض مذکور در پوست باشد فی و اسهال بکنانند و دوا بر آماس کرده بمنت کنند و چون تا ناخن سرایت کند تدبیر قی و اسهال و طلا کردن سحیق حار و نوشیدن جوش آن و کشانیدن خون بکار می باید بست و چون تا گوشت سرایت کند باشیای سابق همه نوشانیدن شراب کشت و خورانیدن منتهه و اولیه بکار می باید بست و چون تا چربی سرایت کرده برسد تدبیر قی و اسهال و کشیدن خون و نوشیدن جوش بلادر چنانچه در فصل بواسیر طریق آن گفته شده است و خوردن سلاجیت و سونا مکهی بطریقیکه در فصل بهوبیان هو گذشته است و خوردن گوگل و نوشیدن کهدار کهت که بیان آن بیشتر خواهد آمد بکار می باید بست و بجهت دفع بیست نمکی سحوق یا نخود یا سحیق ترادان منیه یا سینکی و مغاخس و سارنگ شتماو گاوی و دسمول پخته بر اندام طلا کنند و بنوشانند اوین زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** سحیق ترادان پوست درخت بیاچ و شالی و کرواله و نیم و جهتون و چترو و بیل گرد

مجیتهه و کوتهه و روغن ستور بخته بنوشانند و بر اندام طلا کنند از این مرض مذکور که او غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر سپوست تراداران بیلادر و بهیله و روغن
ستور بپزند و بنوشانند و طلا کنند از این نیز مرض مذکور که او غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جتهون و کرماله و اتیس و کتکی و گلوی و ترپهله و
پلول و نیم و بیرا و جواسه و ترایمان و موتهه و سنبل هند و چوب ارلهٔ و پلیل و ماز و حنظل و دربهری و استراولی و کلیده و اندرجو و بانسه و بیخ پهلتی و چرایته
و گوشت هر همه امتساوی سته و با آب آس کرده در روغن تل که چهار چند آن باشد اندازند و دو چند او روغن شیر و آمله اندازند و چهار چند او روغن
آب نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند از این جملهٔ انواع بیست و تپ نائده و کهنه [illegible] سردی و رونگ و اسهال و باد و سرگ
و گوله و جملهٔ بخنگیها و خون آمیخته و کلکنه و کن مالا و بثور [illegible] و سلبای و لب [illegible] کرده و مانند آن دفع شود و این روغن را تکتاک کهرت گویند
نوع دیگر ترپهله و پلول و نیم و بانسه و کتکی و جوانسه و ترایمان و بیرابهک [illegible] گرفته و بدیکدان آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجای
بخته بستانند و بدین جوش و سپوست تراداران ترایمان و موتهه و اندرجو و چرایته و پلیل و ماد که هر یک شش درم باشند یک سیر تیهه و روغن ستور را بپزند
و مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند از این جملهٔ انواع بیست و تپ نائده و گوله و [illegible] و سنگرهنی و بند [illegible] و لب [illegible] دفع شود و شهوت افزاید
و این روغن را تکتاک کهرت گویند لیکن بعد طلا کردن تکتاک کهرت [illegible] کنند بعده یکی از پنج رگ که بجهت دفع مرض بیست می کشایند
یا دو یا سه یا پنج بقدر حاجت نیز بکشایند نوع دیگر لک [illegible] و سرمه و تخم پنوار و پکهی و [illegible] و بیخ کنیر و بیخ آک و کرا و کرواله هر همه امتساوی بستانند
و با بول بقر آس کنند و بر آماسهای بیست بعد از آنکه آماس [illegible] بجو خراشیده یا [illegible] کلک زده خون کشانیده
ببندند سخت کنند زائل گردد نوع دیگر سیاهی و توتیای سبز و کسیس و برنگ و [illegible] و پوست بیخ جیتره و سندهی و فلفلین و چونه و [illegible] و نمک سنگ
هر همه امتساوی سته و با بول ماده گاو آس کنند و بر آماس بیست بعد خراشیدن یا کلک زده خون کشیدن سخت کنند زائل گردد نوع دیگر سباجی
و کوتهه و توتیای سبز و برنگ [illegible] گرد و کرواله و جیتره و برنگ [illegible] هر همه امتساوی سته و با بول ماده گاو آس کرده بر آماسها و داغهای بیست
بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر زنجبیل و [illegible] و پوست بیخ [illegible] گرد و کنجد هر همه امتساوی سته و با بول ماده گاو
آس کرده بر آماسها و داغهای بیست بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر بلیله و تخم کرنج و برنگ و سرشف و نمک سنگ و پکهی [illegible] بول گاو
[illegible] و چوب هر همه امتساوی سته و با بول ماده گاو آس کرده بر آماسها و داغهای بیست بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر بیخ [illegible]
ازادان جتهون و بیخ کرنج و [illegible] و بیخ کنیر و سرشف و [illegible] قوم و جیتره و اسپند و [illegible] کباری و کسیس و زنجبیل و [illegible] و تخم کرنج و سندهی و فلفلین و
ترپهله [illegible] چوب [illegible] و برنگ و تخم پنوار روغن کنجد بپزند و بر اندام مریض طلا کنند از این جملهٔ انواع بیست و ناسور و جراحت و زشت
دفع شوند و این روغن را سجرک تیل گویند نوع دیگر سرشف و کرنج خرد و بزرگ [illegible] چوب [illegible] و سوت و کرا و تخم پنوار و جتهون و حنظل و لک و
[illegible] بیخ آک و اسپند [illegible] و کرواله [illegible] قوم و سرس و اسوک [illegible] و بلادر [illegible] و کوتهه و برنگ [illegible] و کباری و جیتره و جای [illegible] تلخ [illegible] و
نمک سنگ و بیخ کنیر و دو وعفانه [illegible] هر همه امتساوی بستانند و [illegible] ساخته [illegible] روغن کنجد یا روغن کرنج و یا روغن سرشف
که چهار چند آن باشد بیندازند و [illegible] روغن مذکور بول بقر بیندازند و [illegible] را بپزند و مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند [illegible]
بنشانند و بجوش چوب [illegible] شویند [illegible] از همه بجوش مذکور بپزند از این جملهٔ انواع بیست و [illegible] و ناسور [illegible] دفع
شوند و این روغن را مها بجرک تیل گویند نوع دیگر [illegible] چوب [illegible] بستانند و با آب که هشت چند آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند
بجای بخته بستانند و بدین جوش و سپوست تراداران ترایمان و اندرجو و کرنج و [illegible] و چرایته و موتهه و بیرا و بانسه و پلول و کتکی و گلوی و ترپهله و کمیر و
[illegible] و چوب و دارهلد و سنبل [illegible] و کتکی [illegible] جتهون و شیف [illegible] و پلیل [illegible] حنظل و [illegible] مجیتهه و
اتیس و کمیر که هر یک شش درم باشند یک سیر روغن ستور بپزند چون پخته شود [illegible] بنوشانند و بر اندامش طلا کنند از این مرض [illegible] بیست

وسیلان منی دفع گردند و عقل و عمر افزاید و برای دفع بلغم و بلغم مهتر ازین دارو نیست این را لک کها و کهرت گویند نوع دیگر ساحیب کیصد پل در آب
که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بست و شانزده پل روغن تل باندازند و چهار پل تربله با آب آس کرده نیز اندازند و روغن را
بپزند چون پخته شود مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند از جمله انواع سیست دفع گردند و این روغن را لکهه کها در کهرت گویند و این دو روغن از
طب کالکا منقول اند نوع دیگر غله جو که پوستش دور کرده بود بعد بول تر تمام شب بدارد چون مغز شود خشک کنند باز در شب دوم در بول مذکور بدارند و
همچنین تا هفت شب روز تر و خشک کنند بعده بریان کرده سیست زنند و با جوش سال ساراو کن و یا جوش درخت کهادر او مریض را بخورانند از جمله انواع
سیست و سیلان منی و غلبه بلغم و آماس که در تمام بدن شده باشد دفع گردند لیکن غذا مریض تا آنکه فراهم شود سیست مذکور بجوش مسطور سازند نوع دیگر
غله جو در جوش داروهای سال ساراوکن و ارکب یا کن انداخته در شب بدارند و روز خشک کنند تا هفت شبانه روز تر و خشک کنند و بریان کرده از ان سیست سازند
و یا آنکه غله جو در بسپ یا ماده گاو را بخورانند آنچه از گنیش غله برون آید شسته بستانند بعده آنرا بریان کرده سیست سازند و با آن سحیق بلادر و چلوند یکهی و بیخ اکر و
چیته و بربنگ و توتهه که چهار حصه سیست مذکور باشد بیامیزند و آنرا در جوش کهیر یا کجیسیا یا نم یا کروالا یا روس یا کلوی انداخته مخلوط سازند و قند سفید و شهد
و شیره انگور و یا انار و صیغه البیت نمک سنگ نیز یار کنند و بخورانند و این را منتهه گویند از جمله انواع سیست دفع گردند و اگر بجای غله جو غله کهنه
استعمال کنند فائده خوبتر حاصل آید و اگر بجای جوش داروهای دیگر که دافع سیست اند حسب مناسب استعمال کنند و بطریق مذکوره منتهی سازند نیز نافع آید
نوع دیگر بیخ چاب و چیته و دیودار و کلیته درخت و سوت و سنبه و فلفلین هر یک شش پل و تخم کنار و تربله هر یک چهار پل سته و باریک آس کرده
بلادر بعده بیامیزند و آنرا حویث دون آن سحیق پلپل و اداره شهد و روغن ماده گاو و بمالند سحیق داروهای مذکوره و پنجاه پل قند کامنه و بقدر مناسب حال آب گرم
دران باندازند و مهر کرده زیر کاه کت خوبا هفت شب بدارند پس برون کشند و در گرسنگی و دیده مقداری مریض را بغذینه بنوشانند از جمله انواع سیست
و سیلان منی و پیتارهک و آماس دفع شوند و این را ارشت گویند اگر هم بدین طریق از داروهای سال ساراوکن یا از داروهای نکرودهاد کن ارشت کرده
بنوشانند نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر در جوش ساحیب بشیف و کمهیر و موی کم انداخته بدارند چون در جوش آید کشیده بغذینه بنوشانند مریض را
صحت شود و این را آسو گویند و اگر بدین گونه بجوش سال ساراوکن یا نکروهادکن آسو را ارشت کرده مریض را بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر از
آهن ساره تیرهای باریک سازند و بیخ نمک را با آب آس کرده بران تلحیف کنند و با آتش یا جاک شتی گرم ساخته در جوش مذکور سرد کنند همچنین تا شانزده
کرت عمل مذکور بکار برند آنگاه شانزده کرت همچنین با آتش انگشت چوب کهیر تلحیف نیک گرم ساخته در جوشهای مذکوره سرد کنند بعده با آن آهن سحق کرده
و بجامه سفت بیخته بدارند و مقدار چهار جبه آهن مسحوق و مقدار نیم درم از جوش مسطور با شهد و روغن گاو بخورانند و بیشتر مقداری از سحیق و از جوش بغذینه بدهند
کنند تا یک درم سحیق مذکور و یازده درم جوش مسطور شود آنگاه زیاده نکنند و در اثنای خوردن این دارو مریض را از ترشی و نمک باز دارند چون دارو هضم شود
بعده آن طعام بخورانند از جمله انواع سیست و سیلان منی و دیا دتی پهیکه یا من پیتهگ و اتماد و باد صرع دفع گردند و اگر کسی این را صد پل بخورد
صد سال عمر یابد و اگر دو صد پل بخورد دو صد سال عمر یابد و همچنین پس هر صد پل صد سال عمر یابد و این را ایسکرت گویند نوع دیگر سونت و
بهابارنی و مالی و کهوا و تلی و سساو و لود و بله و تربله و شیف سیر همه پانصد پل ستده و جو کوب کرده بجوشانند در جوش باو طعام جوب بله باندازند بعده
تیرهای آهنی مدر کال را انداخته بر سند تا آنکه لعل شوند بعد از ان در جوش مذکور سرد کنند و همچنین تا بست و یک کرت گرم ساخته سرد کنند آنگاه
آنچه از ریکالهای آهن بزرگ مانده باشند ریکال مذکور گرم ساخته در جوش مسطور چند کرت سرد کنند تا آنکه قابل سحق شوند بعده آس کرده در جوش
مذکور باندازند و جوش را با ریزهای آهن سحیق آن در دیگ انداخته با آتش یا جاک دشتی بجوشانند تا آنکه جلاب طرز شود آنگاه سحیق داروهای پیلیا دکن
که در صفت آهن مذکور باشد با جلاب خلط کنند بعد چند از داروهای روغن سوتو انداخته و کفچه زده فرود آرند چون سرد شود مقدار روغن شهد نیز اندازند
و در جامه چگنه گونه کنند و در آوند آهن مهر کرده چند روز نگاه دارند تا بجوش آید بعده زور و در گرسنگی و دیده مقداری بخورانند و بیشتر بغذینه مقدار نیز زیاده کنند

و بعد خوردن دارو غیم باس برنج پخته با روغن و شیر تور بخورانند تا اگر آن دارو سستی تا یکماه بخورد و بار بسیار بمانند بهرش زائل گردد و این را کهند اسیکارت گویند
نوع دیگر روغن کنجد سیاه و روغن گاو و روغن بلادر و شیره آمله هر چهار متساوی یکدن و جوش دارو های سال سال ساوکن یکدن که بعد جوشانیدن باشانزده
دون آب نیز اگرفته باشند بسحیق ازان سه نوع و فلفلین و تریپهله و تخم پهالسه برنگ و سال و چیره و ماک و تکهی و زرد چوب دار بلد و نسوت و دانتی و انبا جو و
مهلتی و اتیس و نسوت و برنگ که هر یک مع ازده درم باشد یکجا کرده با آتش نرم بپزند تا آنکه روغنهای مذکور بقوام آید آنگاه بجامه پخته ببارند و بعد تدبیر
جاسهال مقدار سه درم باشهد بخورانند و بیشتر مقدار روزینه زیاده کنند تا آنکه تا شش درم برسد آنگاه زیاده نکنند و بعد هضم شدن داروی مذکور برنج را
و منگ را و چوب کهیر بغیر نمک پخته و با جوش آمله یار کرده بخورانند و نیز مریض را جوش مذکور بجای آب بنوشانند و بجهت هر حاجتی که باشد چنانچه غسل و
وضو بجای آب جوش مذکور استعمال کنند اگر بطریق مذکور تمام روغن مذکور را سستی بخورد هر نوع بیست که باشد زائل گردد و صد سال عمر یابد و عقلش
افزاید **نوع دیگر** جوش چوب کهیر سیار و تریپهله و نیم و پلول و گلوی و بانسه شست دارو را متساوی گرفته با شهد مریض را روزینه بنوشانند در دفع جمیع انواع
بیست نافع آید و از این خارش و پختگی که از سبب سرشده باشد و بسبب و گرو آبله دفع شوند این را **کمد را اشتاک گویند** **نوع دیگر** جوش
تریپهله و نیم و پلول و مجیٹه و کٹکی و بچ و زرد چوب که همه را متساوی ستده باشند پلول را روزینه بنوشانند در دفع بیست که از غلبه تلخه و بلغم باشد نافع آید
نوع دیگر بیخ پلول و حنظل و سندی و آمله و هلیله و بلیله هر یک مع ازده درم و ترایمان و کٹکی هر یک بیست و چهار درم بستانند و جمله را یکجا کرده بدارند و روزینه
معانده درم دارو مذکور بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند و برنج شالی کهنه پخته و شوربای گوشت طیور و حیوانات دشتی بخورانند ازین جمله انواع بیست
و آماس و سنگ سینه و دو آمیه و سوزاک بول و بند روگ و درد سینه و شانه و تپ نایبه دفع شوند و این را **پتولادی کراته گویند** **نوع دیگر** نیم و گلوی و
بهارنگی و کٹکی و بچ و اتیس و چیره و بدبار و برنگ و جتهون و بیست سیاه و زرد چوب و دار بلد و برنگ و سندی و کچور و چرایته و بیرا و پلول و پیپل و مجیٹه
و کهیل و چوب کهیر و کتهیدن و ترایمان و مجیٹه و بانسه و مرهری و بلادر و کراو حنظل و بکاین و پاٹهی و مهلتی و بیدانکهه و کلیسه و کلیسه و تکهی و اتیس و
کرنج و جوانسه جمله را متساوی ستده و جوکوب کرده بجوشانند و جوش بستانند و روزینه بنوشانند ازین کپال کشت و اوبر کشت و کهب کشت
و یکلاس کشت و چرم دل و دو و خارش و دیگر انواع بیست دفع گردند و این را **اهها پتال کراته گویند الکنون** چند علاج زحمت مذکور از
طب بیسین گفته می آید پوست نیم و بیخ بلیه نجیر و برنگ و سندی و پیخ مرهری و زرد چوب و دار بلد و ترایمان و تریپهله و پلول و چیره و بکاین و گلوی و
بهارنگی و انجیر و کرنج و چوب کهیر و سهوره و جتهون و کٹائی و موتهه و سرس و پنس و پیپل و ساو چرایته و کنا و تکهی و بالا و تخم نیوار و بیخ دبهه و منگن و پاڑهی و
اسیر و حنظل و اتیس و دانتی و نسوت و مجیٹه و کتهیدن و کوتهه و جوانسه و بانسه و کرفاله و پلول جمله را متساوی ستده و جوکوب کرده و جوشانیده جوش
بستانند و روزینه با بول بقر آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله انواع بیست دفع شوند و این را **اهها بناد کلکهای گویند** **نوع دیگر** مجیٹه و
نیم و بانسه و تریپهله و چیره و زرد چوب و دار بلد و گلوی و چرایته و کتهیدن و سار چوب کهیر و بکهی و کرواله و مرهری و دانتی و حنظل و برنگ و چیر و ترایمان
و پاڑهی و نسوت و جوانسه و پلول و فلفلین جمله را جوکوب کرده و جوشانیده جوش بستانند و روزینه مریض را بنوشانند در جمیع انواع بیست نافع آید
و ازین مرضهائی که از غلبه خون حادث گردند نیز دفع شوند این را **مها منجیتهاد کلکها گویند** **نوع دیگر** نسوت و گلوی و سار چوب کهیر و
سرس و سهجنه و بابانه و سال و تلسی و دیودار و سنبالو و هیند و کرنج و منهکن و بچ و حنظل و بلادر و پس و تریپهله و بانسه و جتهون و تخم خشخاش
و کیوڑا و کونچه و کٹائی و زعفران و کلیسه و کلیسه و گندهک و چیره و جهول و کلکه و خردل و نیلوفر و کچور و تخم نیوار جمله را متساوی ستده و جوکوب
کرده و آب که هشت چند آن باشد بجوشانند و چون یکحصه بماند جوش را بجامه پخته بستانند و روزینه مقداری با بول بقر آمیخته نهار مریض را
بنوشانند ازین درد اندام و ترتیب گی و سختگی اعضا و حمله پختگیها و کری اندام و بدرنگی آن و آبلهای بادی و زحمت ارید و بدرنگی و کرم و
تعفن اندام و بدبوی آن و چرمی که بدر پدید گردد چوگ و سلاک بعد باد دفع شوند و سستی که نیش افتاده باشد و صوتش تباه گشته و گوشه ...

آماسیده باشند و انگشتان و دست و پای ریزیده بوند نیک شوند و اندام سیاه سیتاب گردد و این را ادیمان زنند دهاکلکها که گویند اکنون چند علاج زحمت مذکور از طب هندیان گفته می آید مجیتهه و گوالی و سجبیاره و موتهه و انجیر و کنکلی و بهارنگی و حنظل و بکاین و چرایته و دانتی و سار چوب کهیر سیاه و نیچی و گلوی و اندر جو و دار هلد و کوتهه و ملیهاری و تر پهله و پاتهی و چیتره و سرسوا و ترایمان و سنبهی و فلفلین و کتائی و بچ و بربنگ و نیسوت و کاکرا و نیلوفل و مرمهری و اندر جو و سرس و بربنگ و پلیه و بچ و پوست نیم و صندل و کچنال و ترنج و مهوهیر و کو سپخه و کاکرا سینگی و برس پل و سار چوب کهیر سپید سوده جمله را مثقال و ستده و جو کوب کرده بجوشانند و جوش را بگیرند و بان چهار حصه بول بقر بیامیزند و هر روز بر مریض را بنوشانند از این جمله انواع سست نیز دفع شود این را مهامجیتهادی گویند نوع دیگر موتهه و سنبهی و فلفلین و تر پهله و مجیتهه و دیودار و دیمول و جتهون و پوست نیم و حنظل و چیتره و مرمهری جمله را مثقال ستده و آس کرده بجامه بیخته بستانند و با پست جو که نه چند آن باشد بیامیزند و هر روز بمقدار باشند بخورانند از این جمله انواع سست و آماس و پند روگ و سنگرهنی و کوامیر و سلبنج و بهکندر دفع گردند و این را دستاد سکتاک گویند نوع دیگر مرا انده ورم سحیق زرد چوب با بول بقر بنوشانند مرض سست صحت یابد تا که بجای زرد چوب حبته و پاپل در این استعمال کنند نیز همین فایده دهد نوع دیگر برکی از آمله و بلیله بلیله و حرم عصاره انداخته و ترشا شیره بگیرند و شیره سه مثقال گرفته و آمیخته بدارند و هر روز بمقدار باشند بیابر کرده مریض را تا یک نیم ماه بخورانند نوع دیگر تر پهله پخته بستانند و با قند آمیخته بدارند و سه مرا با غلولها بندند و هر روز نهار مریض را تا یکسال بخورانند صحت یابد نوع دیگر بکچی و کنجد سیاه هر دو را مثقال ستده با هم آمیخته تا یکسال مریض را بخورانند و از چیزهای که مضر مرض مذکور باشند احتراز نمایند از این سست اگرچه سخت زشت و بد باشد دفع شود و رنگ اندامش روشن گردد و عقل افزاید نوع دیگر سحیق سوت را با بول بقر آمیخته مریض را بنوشانند و بر اندامش بمالند از این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر تر پهله و بیلادر و آهن کشته و بکچی و ترنج و کهاری و سنبهی و فلفلین و با آمیکنند هر یک را مثقال ستده و با دو چند قند آمیخته بکوبند و سه درم را غلولها بسته بدارند و یکی هر روز بینه بخورانند از این جمله انواع سست و برص و درد دفع گردند و عمر افزاید و گرسنگی زیاده شود و موهای سر فی الحال سپید نگردند و این را تر پهلادی گویند نوع دیگر پوست نیم و کلیه و مجیتهه و بکاین و ترایمان و تر پهله و موتهه و بیرا و بکچی و کهیر و صندل و جوانسه و پاتهی و سنبهی و کهور و بانسه و چرایته و کراو نسیت و حنظل و مرمهری و بربنگ و حاتیس و چیتره و ستکن و گاوی و ستکلی و نیلوفل و زرد چوب و دار هلد و پیپل و اره و گروالة و جتهون و بیت سیاه و کهاری و در اسن و کلیج و کنیر و کورو موره و جیته و دانتی و سجبیاره و بهنگره و بیابنسه هر یک را دو پل ستده و ریکدوان آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند جامه بیز کرده بستانند آنگاه هر دو جوش بیامیزند و نیز روغن و پوست درم تن کهنه و ران انداخته جلا کنند و دران مغز تخم سرار عدد بیلادر اندازند و سحیق سنبهی و فلفلین و تر پهله و موتهه و بربنگ و چیتره و صندل و نمک سنگ جوانی و کوتهه و بچ و ترنج و الاچی و ناگیسر که هر یک یک پل باشد سحیق کنند بکه چهار پل بود نیز اندازند و کفچه زده و پزند و بدارند و جرب نگاه دارند و بمقدار سه درم روزینه معلول را بخورانند و بالای آن شیره گاوی بنوشانند از این سست و برص و از کشت و نیز پست و کشت و کپال کشت و پنڈروگ و چرم دل و آبله و زهر و نقطهای لعل و گره شرش نوع و اسیر دفع گردند و باید که معلول در اثنای خوردن این دارو از اشیای گرم و ترش نخورد و برنج پخته با شیر ماده گاو مدام غذا سازد و این معجون را مهابلاتک گویند نوع دیگر گوگل و جسست و هرکی و مپل سحیق تر پهله پانزده پل سحیق بیلادر دو نیم پل و بربنگ هفت پل و آهن کشته دو پل و صد عدد بیلادر و سحیق بکچی ده پل و سحیق چیتره و پیپل گرده تر پهله و سنبهی و پیپل و انار و بچ و ترنج و زعفران و موتهه که هر یک یک درم باشد بستانند و در جلاب شکر تری که مجیت جمله دارو باشد باندازند و کفچه زده و پزند و بدارند و درم را غلولها بسته بدارند و یکی وقت صبح معلول را بخورانند از این هجده نوع سست و پینه گوله و بهکندر و سرشتاد و امراض باد و حیل مرض بلغم و پیسست مرض تپ و دیگر امراض که از یک خلط یا دو خلط و یا هر سه خلط حادث شوند دفع گردند و امراض سر و چشم و گوش و گلو و کام و دندان و غیر دفع شوند و اگر بهر بجهت دفع مرض گلو یا قفا یا سر بدهند باید که بعد طعام بخورانند و اگر بجهت دفع مرض میانه بدن بدهند باید که میان طعام بخورانند و اگر بجهت دفع مرض تن اسفل بدهند پیش از طعام بخورانند و اگر این دارو مدام بخورانند قوت بیفزاید و این را تر پهلادی مودک گویند

نوع دیگر بابونه برگ مگل و پوست نیم و بیخ آن هر یک جزو اجزا مساوی سسته و آس کرده بلند و هر روز ناهار یک کف بخورانند از این جمله انواع بیست و برص و
گر و عساد خون دفع شوند نوع دیگر بیخ ازان نیم بستانند و آس بکنند آنرا بجوش سازند خست کیمیا بسیار بسیار هفت تسقیه داده خشک کنند بعده سحیق چیره
نهبنگ و شکر و الله شکر تری و بلادر و بلیله سندی و آمله و خار خسک و چکونده و بهیجی و فلفلین و زیره چوب آهن کشته که همه به تساوی باشند و بمقدار همه ازین سحیق
سابق بستانند و آنرا هفت تسقیه شیره بهنگره داده خشک کرده آس کنند بعده سحیق را با قلوه ساخته بدارند و هر روز یک درهم ناهار با روغن تو آمیخته بخورانند
و بالای این دارو جوش بسا چوب خست کیمیا بنشانند از خوردن این دارو همه نوع بیست و هفت نوع را جوگ و کلهنه و داغهای
سیاه که بر روی و یا اندام باشند دفع شوند و صد سال عمر شود و این را چورن بیخ نیم گویند نوع دیگر بلیله پوست و سوت و بیدهاره از این جمله
یک یک جزو شسته و جوکوب کرده در دو دو من آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بجا ببیخته بستانند و در آوند چوبی که از درخت
کهیر باشد باندازند بعده پل آهن تیر های تنک بکنند بعده آتش زکال چوب کهیر انداخته چون لعل شوند در جوش مذکور اندازند همچنین بیست و
یک بار در زکال مذکور اندازند چون لعل شوند در جوش مذکور سرد کنند تا ریزیده و شکسته در جوش ببیفتند بعده آن جوش را با ریزه های آهن در دیگ
آهنی کرده بالای دیگدان بنشانند و زیر آن آتش با چاک دشتی بکنند چون حلاوت شود سحیق داروهای بیلیا دکن بودن این و ده بیست پل روغن تو
انداخته کفچه بزنند و مخلوط ساخته فرود آرند بعد سرد شدن ده بیست پل شهد با آن یار کنند و نگاه دارند و بر قدر برو درگ ستگی مریض با روزینه مقدار
خوردن دهند ازین هیچ علت و موجود نماند و هر هیزده نوع بیست و راج روگ و پنڈروگ و بیلیا دفع گردند و عقل و عمر افزاید و اگر فربه و عظیم البطن این را
بخورد سبک گردد و اگر لاغر بخورد فربه شود و این را ابسکرات گویند نوع دیگر ابجیره به رنگ و نیم و سنده و فلفلین و چو اسا هر همه را به تساوی سسته
و یک آس کنند بعده جوش کهر آمیخته مریض را بخورانند از این جمله انواع بیست دفع گردند نوع دیگر پنواڑ با شهد و شکر و روغن آمیخته مریض را
بخورانند از این جمله انواع بیست دفع گردند و برای مرض مذکور بهتر ازین دارو نیست نوع دیگر نیم و شرین و کو تمه و اسگنده و چیره و بلول و نیم و
بید دارو و تخم بپیته و سنگ اهن و جو اجهاندی و کلیه و تیج و زنجبیل و زرد چوب دار بلد و کتائی هر همه به تساوی سسته و با دوچند ماده گاو
آس کرده بر اندام بمالند در دفع جمله انواع بیست نافع آید و این را آتنبر ادهرق گویند نوع دیگر بد رنگ و بیل گره و کوتمه و توتیای سبز و لود و ساکهی
و فسل و منج هر همه به تساوی سسته و با بول بقر آس کرده بر اندام مریض بمالند در دفع جمله انواع بیست نافع آید نوع دیگر بیخ کهیر و کهیر باری
و دهتن و نیس و سوناچیره و بیخ آک و سندهی و فلفلین و تربیله و کشلی و بیخ اشقاقل و قیمه و موتهه و کتائی و شیرین و تیج و تخم کرنج و توتیای سبز و مکتائی و برگ
مرچوک و برگ نیم و جهای و بیلو و بهنگ و لود و تخم پنوار و کرمالو و بیچ و بلادر و حبه کوتمه و سوت و مرهری و کلونجی و تخم سمن از هر یک یک پل بستانند
و با بول بقر آس کنند و بول پل پل آب خرکه هر یک یک اد هک شده و روغن تلخ و شیر آک و زقوم که هر یک یک پل باشد با زند و در دیگ کرده
زیر آن آتش کنند تا همه بسوزد و آب شود آنگاه و آن روغن نگاه دارند و بر داغهای برص سخت کنند و اگر داغها سخت و درشت باشند بایدکه اولا به برگ
سوره و مانند آن بخراشند بعده سخت کنند از این هیزده نوع بیست و کرتهه و کهیو آمیزد ا و خال و مالش برده و کلهنه دفع شوند و اگر داغهای برص را
بخراشند و این دارو بر آن سخت کنند در میان سه روز برص دفع شود و این را کومونتکارس گویند نوع دیگر اگر روغن تلخ را با سحیق تیزدار و های
مذکوره و جهاله و شیر تازه سطوره بپزند و آنرا بر داغهای بیست و برص طلا کنند بسی فائده دهد نوع دیگر سمک با تنه و تنبالو و شیرین هر یک
با بول بقر آس کرده بر اندام معلول سخت کنند از این جمله انواع بیست دفع گردند نوع دیگر بیخ ... با شیره ادرک باریک آس کرده بر داغهای
بیست سخت کنند در دفع جمله انواع بیست و برص نافع آید نوع دیگر بیخ اسپند سپید و بیخ آک و بیخ ... سپید هر سه را با غسالة برنج آس کرده
بر داغهای بیست سخت کنند نیز در دفع آن نافع آید نوع دیگر پوست بیخ انگوره و فلفلین و سندهی هر چهار را به تساوی سسته و با آب آس کرده
بر داغهای بیست سخت کنند نافع آید نوع دیگر سحیق تربیله را با روغن و شهد مریض را مدام بخورانند در دفع بیست نافع آید نوع دیگر بیخ بیل و

بیخ زقوم و دوانتی و کیلا و تریب خشک و بلیله و چیتره و فلفل و نیم و سهرو و کتائی و کرماله و بنادال و سوت و کرنج و چیتره و کنبیل جمله را مساوی ستده بسوزند و خاکستر کنند
و آن را با بول پیل و اسب و اشتر و خر و ماده گاو بیامیخته و هفت کرت چکانیده از ان تیزاب بانند و آن را با جواکهار و ساجی و سر بیخ نمک شور و زقوم آمیخته در
دیگ اندازند و دیگ را در دیگدان نشانند و زیرش آتش کنند تا آنکه خشک شود آنگاه دیگ را در [illegible] کاو نگاه دارند بعده آنچه بالای کاو برآید ستده [illegible] که
گوشت گنده شده باشد بهمند از ین گوشت گنده بریده گردد و جمله انواع بیست خواه دواند پر کوبند و خواه دواند بر نبوند دفع گردند و کواپر و شته و قال
وار بد و ناسور نیز دفع شوند و این را سهاکهار گویند نوع دیگر بچوش [illegible] و ترهیله و کرنج و کرواله و اندرجو و داربلد و چتوان که سر همه مساوی
باشند معلول را تحلیل کنانند و جوش مذکور نوشانیده مریض را [illegible] و اسهال بکنانند و دفع زحمت بیست نافع آید نوع دیگر گلوی و طول و کتائی و
بانسه هر یک [illegible] پل ستده و یک من آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجا بخته بستانند و بدین جوش و سبق ترازان سندهی و فلفلین و
ترهیله و اندرجو و [illegible] و پلاپل و چیتره و بلادر و جواکهار و [illegible] و اتیس و اندرجو [illegible] برنگ و ساجی و سونف و اجمود که هر یک [illegible] درم باشند گوگل
کهتل و هلیلج که پنج پل باشد یک سیر تهه روغن بپزند چون پخته شود بجا بخته بدارند و مقدار [illegible] معلول را روزینه بنوشانند از ین جمله انواع بیست [illegible]
و ناسور و [illegible] و یرقان دفع گردند و این را بیخ تکتاک گیند نوع دیگر پیل و بانسه و نیم و کرنج و گلوی و منکلونی هر یک بیست پل جوکوب کرده
در آب که هشت چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند جوش را بجا بخته بستانند و بدین جوش [illegible] ترازان دیودار و ترهیله و [illegible] و فلفلین و مالایچی
اتیس و پاتهی [illegible] جو و [illegible] و جواکهار و ساجی و [illegible] برنگ [illegible] هر یک [illegible] باشد گوگل که هشت پل باشد سیر [illegible] روغن بپزند
چون پخته شود بجا بخته بستانند مریض را مقدار [illegible] روزینه بخورانند از ین بیست و [illegible] جمله دفع گردند و اگر جوش مذکور روغن کنجد بپزند
مریض را بنوشانند و بر [illegible] بچکانند و براندامش طلا کنند همین نفع دهد و این را گوگل تکتاک گویند نوع دیگر چیک و کرماله و سرس و نیم و قیر و کرا
و اجکان هر همه را مساوی ستده و آس کرده بر اندام سخت کنند از ین درد و بهق و کرم دفع شوند نوع دیگر تخم پنوار و کنجد و [illegible] و کوته و پیپل [illegible]
و [illegible] چوب [illegible] هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده و بعد خراشیدن با چاک دشتی بود و طلا کنند از ین درد اگرچه دیرینه بود دفع شوند و بچکانند
دفع شود نوع دیگر کاه [illegible] و بلیله و نمک [illegible] و تخم پنوار و تخم [illegible] هر همه را مساوی گرفته با سرکه [illegible] با دوغ ترش باریک بسایند و بر درد بعد
خراشیدن با چاک دشتی سخت کنند از ین [illegible] دفع گردد نوع دیگر تخم پنوار چهار حصه و آمله دو حصه و برنج شالی سال [illegible] ستده و یکجا کرده
با آب آس کنند و بر درد و [illegible] بهق سخت کنند از ین علتهای مذکوره دفع شوند نوع دیگر ادرک و برنگ و کوته و [illegible] هر چهار را مساوی ستده با بول
[illegible] آس کرده بر درد سخت کنند از ین درد و بیخ کنده شود نوع دیگر بیخ سدرسنا [illegible] را مساوی ستده به سرکه [illegible] آس کرده بر درد سخت کنند دفع
شود [illegible] علاج [illegible] سایده بر برص سخت کنند برص نیز دفع شود نوع دیگر برگ سنگهاره [illegible] بخراشند شیره آن بر آن بمالند از ین
درد که او سبب بدهضمی شده باشد دفع شود نوع دیگر [illegible] با چاک دشتی بخراشند و بر آن شیره [illegible] بمالند از ین نیز درد که به سبب بدهضمی طعام
شده باشد دفع شود نوع دیگر کرم [illegible] و [illegible] ماده گاو [illegible] و پیپل [illegible] و چیتره هر همه را یکجا کرده بر درد بمالند از ین درد و جمله انواع بیست دفع
شوند نوع دیگر [illegible] و [illegible] با بول [illegible] آس کرده بمالند از ین درد و جمله انواع بیست و [illegible] دفع شوند نوع دیگر شاخ
[illegible] هر سه را مساوی ستده و آس کرده با آتش [illegible] کنند و بر اندام [illegible] بمالند از ین [illegible] دفع گردد نوع دیگر [illegible] روغن [illegible]
[illegible] گوگل و [illegible] و گل سرخ جمله را یکجا کرده گرم [illegible] باشند [illegible] آن که به سبب بیست [illegible] باشد بمالند [illegible] شود
نوع دیگر تخم [illegible] باریک [illegible] کرده [illegible] سخت کنند از ین [illegible] دفع شود نوع دیگر برنج را در جوز هندی که با شیر [illegible] شد
بالا [illegible] چون [illegible] شود [illegible] آس کنند و با شهد و روغن کنجد آمیخته بر اندام بمالند از ین [illegible] اگرچه دیرینه باشد
دفع شود نوع دیگر [illegible] تلخ بپزند چون پخته شود بر [illegible] سخت کنند و بر [illegible] بمالند به شود

نوع دیگر سحیق خردل و نمک سنگ و قند که هر سه متساوی باشند یکجا کرده بر اندام سخت کنند و بران پوست کریه بندند ازین بیاد کاو چرم دل از بیخ دفع
شود نوع دیگر لسان العصافیر را با بول مادهٔ گاو آس کرده بر اندام سخت کنند ازین چرم دل دفع شود نوع دیگر مار مهره را با مهره و دوست بمالند ازین
نیز چرم دل دفع شود نوع دیگر زرد چوب سوهانکی را متساوی ستده با شیرهٔ سرگین مادهٔ گاو آس کرده بر محل مرض بمالند ازین کر و خارش دفع شوند
نوع دیگر بکچی و گنید را متساوی بگیرند آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بخورانند کر دفع شود نوع دیگر روغن تلخ را به سحیق ترازان تج و گند یک و
تخم ها قسیه بهر بند چون پخته شود بر اندام بمالند ازین کر و خارش رفع شوند نوع دیگر سحیق پوست ارلو را با شیر آک هفت تسقیه بدهند بعده با روغن تلخ
آمیخته مدتی در تاب بدارند بعد ازان در محل مرض سخت کنند و مریض را در تاب بدارند ازین خارش و کر دفع شود نوع دیگر روغن و لیود را بر محل
مرض بمالند کر دفع شود و اگر این روغن را بر سر بمالند و روسر نیز دفع شود نوع دیگر مغز تخم بابنیر را هفت تسقیه از شیر زقوم بدهند بعد ازان با بول بقر
آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین کر و خارش دفع شود و در دفع دیگر انواع سبیت نیز نافع آید نوع دیگر زیره دوازده درم و سیندور شش درم بستانند
و با آب آس کرده سحیق تر سازند و بران روغن تلخ بپزند و روغن مذکور را بر محل مرض طلا کنند ازین کر و خارش دفع شوند نوع دیگر نمک سنگ و تخم پنواز
و رشت و پیل [illegible] متساوی ستده و با سرکهٔ نیشکر آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین خارش و کر دفع شوند نوع دیگر خاکستر چیچره را هفت کرت
بچکانند تیز آب بستانند و بدان روغن [illegible] بپزند و بر اندام بمالند ازین بهق دفع شود نوع دیگر بیخ کیاهستی و برگ درخت یاسمن و تخم ترب را
[illegible] شده با دوغ آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین بهق دفع شود نوع دیگر تخم ترب و کوته و برنگ و بیرشنت و زرد چوب ناکیسر جمله را متساوی
ستده با دوغ ترش آس کرده بر محل مرض بمالند ازین بهق اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر گندهک و جوا کهار و زنجبیل هر سه را با بول بقر آس کرده
بر محل مرض بمالند ازین بهق دفع شود نوع دیگر آمله و قیر و نمک سنگ هر سه متساوی ستده با سرکهٔ نیشکر آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین بهق دفع
شود نوع دیگر کوته و برنگ و تمال و پیل گرد و سنبل [illegible] متساوی گرفته آس کرده در آوند مسی با روغن کنجد تا هفت روز آمیخته بدارند بعده بر اندام
مریض بمالند و در تاب بنشانند و تا هفت روز متواتر طلا کنند و در تاب بنشانند ازین بهق دفع شود و اگر تا یکماه بر محل مرض طلا کنند برص نیز برود
نوع دیگر تخم بکچی و کسوندی و تخم پنواز و زرد چوب و نمک سنگ جمله را متساوی بستانند و با آب جغرات یا با سرکهٔ نیشکر آس کرده بر محل مرض بمالند ازین کر و
خارش و بهق دفع گردند نوع دیگر برگ نرم اوان بالنسه و زرد چوب را آس کرده بر محل مرض تا سه روز سخت کنند ازین خارش و کر و بهق دفع شود نوع دیگر
برگ کرنج و زرد چوب را متساوی بستانند و با آن مقدار سهاگه یار کرده و باریک آس نموده بر اندام مریض بمالند ازین بهق دفع شود و باز عود نکند نوع دیگر
تخم تره و برگ آک را متساوی ستده با سرکهٔ نیشکر آس کرده بر محل مرض طلا کنند ازین بهق از بیخ بر کنده شود و باز عود نکند نوع دیگر نمک سنگ و سیماب
هر سه و قیر جمله را با شیرهٔ آمله باریک بسایند و بر بهق سخت کنند دفع شود نوع دیگر خاکستر چیچره را با شیرهٔ برگ کنوبیا آمیخته بر اندام بمالند ازین بهق و دد و
چرم دل و کر دفع شود نوع دیگر تخم شقاقل تلخ و گنید و تخم کیوره هر سه متساوی بکوبند و ازان به پتال خبثر روغن بکشند و آنرا بر اندام بمالند ازین
سحر [illegible] و کر و خارش و کرنه و دد و [illegible] دفع شوند نوع دیگر سحیق ترازان زرد چوب و شیرهٔ ازان برگ آک روغن تلخ بپزند و بر محل مرض
بمالند ازین کر و خارش و [illegible] دفع شوند و این روغن را افک تیل گویند نوع دیگر صد و هشتاد و هشت درم روغن تلخ را به سحیق ترازان فلفلین و
دیودار و کوته و زرد چوب [illegible] و دار هلد و [illegible] و پوست بیخ [illegible] و سنبل و [illegible] هر یک شش درم باشند و بول بقر که چهار چند از روغن مذکور
و شیر آک و شیرهٔ سرگین [illegible] برابر روغن باشند و با آوند آهن و یا با آوند گلی بپزند و بر اندام بمالند ازین دد و [illegible] و کر و خارش و آبله فراهم شود و
اندام نرم شود و اگر بر محل مرض [illegible] روغن مذکور را طلا کنند اگرچه سال [illegible] دیرینه باشد و میان اندک روز دفع شوند و ازین روغن کر و خارش ازان
پیل [illegible] و اسپ و گاو نیز [illegible] آوان تا یکماه بدین روغن ناس بگیرد و اگرچه پیر شود دیستا نمایش [illegible] و اگر شخصی را بدین روغن
حقنه بکنند [illegible] را جواب گوید و [illegible] ازین روغن [illegible] دفع [illegible] و فایده [illegible] و این روغن دفع هژده نوع سبیت نافع است این روغن را مرچادی تیل گویند

نوع دیگر هفتصد پنجاه و دو درم روغن تلخ با سحیق ترازان ایل گرد و لسوت و دانه شیر آک شور به سرگین ماده گاو دو لیو دار و بندند و بیست و ادیله و هر دو کوته و درکتهیمن حنظل و نسل ورزنج و حیزه و کرهاری و بنگ و تخم بنوار و سرس و کرا و نیم و جهتبون در قوم و کلهری و کروالده و کرنج و کمیره و تج و لیل و جلاذر و مالکنگی که هر یک دوازده درم باشند و سرکه بست و چهار درم باشد و نبول و اقر که چهار چند از روغن مذکور بود و شیر آک و شوربه سرگین که هر یکی برابر روغن مطبوخ باشد باو بندا آهن یا با آونگلی بپزند و بکار بندند از این جمیع فواید مرجا تیل حاصل آید و بطلا کردن این روغن باد فاسد از ان چهار پایه دفع شود و این روغن را مرجاتیل گویند نوع دیگر به سحیق ترازان کرنج وزرد چوب وارهلد شیر آک و تنگر و کنیر و تج و کوته داسپند و رکتهیندن و دهای جهتبون و بحیثه و سنبهالو که هر یک شش درم باشد و سرکه دوازده درم بود و نبول البقر که صد و هشتاد درم باشد روغن تلخ بپزند و بکار بندند و طلا کنند از این بهتیک و لوت و سجرجکا و کهو و کرو فارش و دیگر خنجگیها که بسبب هر شده باشد دفع شود و این را کجهتیل گویند نوع دیگر صد و بیست درم روغن تلخ با شیره اد کسک و شیر آک و شیر زقوم و سپند و رکه هر یک بیست و چهار درم باشد بپزند و بر محل مرض طلا کنند از این کهو دفع شود و این روغن را ادرکاد تیل گویند نوع دیگر سپید دره و چونه و خرجهره و زرنیخ و نسل و حواکهار و سلیس و کوتهه ورکن یک حصه با استاد و گسته آمیس کنند و با روغن تلخ آمیخته بر آفتاب نهند کرده در آفتاب تا مدتی بدارند و بر محل مرض بمالند از این کرو فارش و دو کپال کشت و کیتهه و سجرجکا جمله دفع شود و این روغن را اسناد تیل گویند نوع دیگر گندهک صاف کرده سه درم بوزنیه با روغن تلخ آمیخته مریض را ناهار بخورانند و دو نیم پاس شیر و برنج پخته خوردن دهند چون تا یکماه بکار بندند بیست هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر برنگ و شیر زقوم و شیر آک و چونه و حبه شاخ زقوم که بی برگ بود و بیدها ریه و تخون جمله با استاد و گسته و با بول البقر باریک آس کرده سحیق تر سازند و بدان روغن تلخ بپزند و بر اندام بمالند از این کرهای اندام دفع شوند و فرو افتند نوع دیگر صد برگ نیم بوزنیه تا یک آس کرده تا یکسال مریض را ناهار بخورانند از این مرض بیست اگر چه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر توتیای سنبهار حصه و گندهک یک حصه باریک آس کرده بدارند و دو حبه با برگ تنبول بوزنیه معلول را تا دو ماه بخورانند و بالای آن جوش کهیر پوشانند و با پرهیز بدارند از این سجرجکا و بر گشت و شند و یک کشت و کرو فارش و دو دفع شوند و اندام همچو ماه تابان روشن شود نوع دیگر گندهک را صاف کرده بدارند و روزینه مقدار سه درم با قند کهنه تا شش ماه بخورانند لیکن مریض را اول الاتی و اسهال صاف گردانند و بعد از قی و اسهال چهار روز قرار گرفتن بدهند آنگاه خورانیدن دارو مذکور شروع کنند و معلول را از روغن کنجد و ترشی و نمک باز دارند از این کرو دو دفع شوند و در دفع دیگر انواع بیست نیز نافع آید **علاج برص** بدانکه مریض مبروص را الفرباینده با کوی بلیله و پوست بیخ کتهو نبر که هر یک شش درم بود بستانند و جوشانیده جوش بگیرند و دران سه درم سحیق بلکچه و سه درم قند انداخته بنوشند و روغن تلخ بمالند و در آفتاب بنشینند و این تدبیر را تا مادام بکار بندند که آبلها در محل برص پیدا آیند و شکسته گردند آنگاه خاکستر حرم پیل یا شیر یا پلنگ با روغن کنجد آمیخته بران سخت کنند بگردد و اندام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر کرم هندلی را با تیزاب کروالہ آس کنند و بر داغهای برص سخت کنند به شود نوع دیگر مار سیاه در آوند انداخته بر طلی بسوزند که دود بیرون نیاید بعده خاکستر آنرا با روغن تخم بلبلیه آمیخته بر داغهای برص سخت کنند دفع شود نوع دیگر تخم بنوار و کوتهه و ملتی هر یک با آب آس کنند و با روغن تو آمیخته غلولها بندند و مرغ سپید که آنرا یکروز بسته فاقه کنانیده باشند در دوم روز بچهارم پاس بخورانند و بیخال آن بر داغهای برص سخت کنند برص دفع شود نوع دیگر خاکستر تخم بنوار را هفت کرت با بول پیل چکانیده تیزآب بمقدار هزار و بیست درم بستانند و سحیق بلکچه که دهم حصه آن باشد بیامیزند و بجوشانند تا آنکه غلیظ شود و بعد از ان غلولها بسته نگاه دارند و بر داغهای برص بعد خراشیدن آنرا با چاک دشتی بشبانید زائل گردند و اندام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر چیتلی و رکنوتیا و سیتی و حبه سپید هر یک هزار و دو بیست درم و براده آهن سی صد و هفتاد و شش درم و آمله و بلیله و بلیله هر یک هفتصد پنجاه و دو درم جمله با گیرند و در آب کرشانزده چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بگیرند بدین جوش سحیق ترازان سنبهی و قلقلین و بلکچه و کتائی روغن گاو که صد و هشتاد و هشت درم باشد بپزند چون پخته شود نگاه دارند و معلول را روزینه بخورانند و براماش بمالند از این برص دفع گردد و این روغن را نیل کهرت گویند نوع دیگر کنوتیا و کرواله و حیتبیلے و تلسی هر یک هزار و دو بیست درم بستانند

معاً کف کشانزده چند آن باشد انداخته بجوشانند چون لحمیده شود بگیرند و بدین جوش شیره سرگین ماده گاو و حزات شیر ماده گاو که هر یک بیست چند روغن باشد و سیق تر اوان چرایته و ... فلفلین ... کرنج ... و نیم و بکچی و تخم ... که هر یک دوازده درم باشد و هفت صد پنجاه و دو درم روغن گاو را بپزند نگاه دارند و مقداری بضرورت معلول را بنوشانند و بر اندامش بمالند این مرض برص و جمله انواع سپیت و ... و بهاو ... و بادسرخ و ... و آید ... و ... سر و گوله و گلو و ... و ادرار ... آماس ... رکت و بیهوشی و سیلان منی و جمله ... دفع گردند و این روغن را مهاتیل گویند اکنون چند علاج سپیت دفع برص ... گفته می آید تخم ... و ... و ترپهله جمله با مساوی ... سوده در آوند آهن انداخته بطریقی بسوزند که دود وی بیرون نیاید بعده خاکستر آنرا با روغن ... آمیخته بر داغهای برص بمالند ... دفع شوند **نوع دیگر** ... و ... و گل نیلوفر قمری و ... و بکچی و ... برابر بگیرند و با ... آس کرده بر داغهای برص سخت کنند دفع شوند **نوع دیگر** باجوش ... تلخه ماده گاو که همه مساوی باشند ... آهن و بکچی و پلپل ... مساوی باشند آس کرده بر داغهای برص سخت کنند دفع شوند **نوع دیگر** ... و توتیای سبز ... هر یک با بول ماده گاو آس کرده بر داغهای برص سخت کنند دفع شوند **نوع دیگر** استخوان خر و خاکستر برگ کیله را با ... آمیخته بر داغهای برص سخت کنند زائل شوند **نوع دیگر** ... آهن و ... سیاه و بکچی ... مساوی ... سوده در آوند کرده بطریقی بسوزند که دود بیرون نرود بعده خاکستر آنرا با شیره ... آمیخته نگاه دارند و بر داغهای برص سخت کنند ... بعد خراشیدن به ... سخت کنند زائل شوند **نوع دیگر** ... با ... طاوس آس کرده بر داغهای برص سخت کنند زائل شوند **نوع دیگر** ... و ... در ... و ... و فلفلین ترپهله و ... و ... خرد و ... و تخم کرنج و توتیای سبز و ... و ... و نیم و برگ جامی و برگ ... و برگ ... و تخم ترب و ... و بکچی و ... و ... و گلوی هر یک ... درم ... و با بول ... آس کنند و با بول ... که هر یک پنجاه درم بود و روغن تلخ و شیر ... هر یک ... و ... درم باشند بیامیزند و بآتش نرم بپزند ... بعد خراشیدن ... بر داغهای برص سخت کنند از این جمله انواع مرض مذکور دفع شوند و این ... را ... گویند و اگر این ادویه را با روغن ... بپزند ... همین فائده رساند **نوع دیگر** ... و ترپهله ... و فلفلین و ... و ... الایچی و ... و ... که همه مساوی باشند با گوگل که ... جمله ادویه باشد بیامیزند و با روغن ... کرده ... نگاه دارند ... این ... **نوع** سپیت و کرم و ... و ... و ... گلو ... و ... شکم و برص دفع شوند ... را ... **کوکل** گویند **نوع دیگر** ... چهار درم ... بست و چهار درم ... و ... و ... هر یک ... درم و ... چهار درم جمله را جوکوب کرده در آب که ... آن باشد انداخته بجوشانند چون ... بماند جوش ... بستانند ... درم ... و ... دوازده درم ... و ترپهله ... و ... هر یک ... و گوگل بست و چهار درم ... تر ... و جوش مذکور ... و ... درم روغن گاو بپزند ... مقداری روغن مذکور معلول را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند از این ... **نوع** سپیت و ... و ... و ... و ... و سیلان منی ... دفع شوند و ... افزاید این روغن را ... **کهت** گویند **اکنون** چند علاج ... گفته می آید ... و ... سیماب ... صاف کرده باشند و ... که ... مساوی باشند ... سیماب ... که ... آن باشد ... کنند و باقی ... مذکوره را ... کشته ... باشد ... کرده آمیخته با ... پنج روز ... کنند ... انداخته ... بعد ... با ... پنج روز ... کنند و ... دهند ... تا ... مرتب شوند بعده با آن ... ثلث عشر آن باشد بیامیزند آس کرده نگاه دارند و بقدر ... معلول ... با روغن گاو ... آمیخته ... سپیت و ... دفع گردند این ... را **مهاتال کیتهه** گویند **نوع دیگر** ...

و تره پله بکاین و چتره و سرکه شانزده و درم بست و چهار عدد و مغز تخم کرنج بست و چهار عدد طلق کشته هر همه را یکجا کرده با یکدیگر آس کنند و باشند و بعض متو آمیخته نگاه دارند و مقدار دو درم مریض با عدد بینه بخورانند از این سیتی به شود اگرچه انگشتان دست و پای بعضی ریزیده باشند و این رس را به سبب کیتار گویند
نوع دیگر سیماب پاک کرده یک حصه و گندهک صاف ساخته دو حصه بستانند و شیر کنوار سحق کرده گلوله بندند بعده سه چند وزن سیماب بگیرند و
ادان کتوری ساخته بعد از آن گلوله مذکور را در وی نهاده و کتوری را بالا داده و مهر کنند و گرد بر گرد کتوری مقداری ریگ بانداز بعده دیگ مذکور را
بر دیگدان نشانند و زیرش آتش کنند شیره سرگین ماده گاو مقداری بر کتوری بریزند تا آتش دو پاس بپزند و بعد سرد شدن بکشند و در کهرل انداخته
بجوش هر یکی از کتهو بنر و چتره و تره پله و کره واله و برنگ و تخم بکچه یک یک روز سحق کنند و نگاه دارند و مریض را هر روز دو حبه بخورانند و بالای آن سه
درم سحق بکچه و سیوم جوش کهیر را آمیخته و گرم ساخته خوردن دهند و بالای آن شیر ماده گاو با جوش تره پله بنوشانند بخوردن این دارو ها تا هفت روز
همه علتهای واقع برص و بند بند یک گشت آبلها خواهند افتاد چون آبلها شکسته گردند و ارمیت فراهم شدن تیل دهبه و سیس و هاتوره و بنسپه دیگر
هیل هر همه بمقداری ستده و آس کرده سحق کنند تا آنکه فراهم شوند از این برص و بند بند یک اگرچه لاعلاج باشند دفع شوند و این را اودیاون گویند نوع دیگر
سیماب پاک کرده یک حصه و گندهک مصفی حصه بستانند و یک روز با جوش بکچه و یک روز شیره سبنها لو سحق کنند بعده گلوله بسته در تاب بدارند تا خشک شوند بعد از آن
گلوله در کتوری مس ریخته کرده غلوله در ته دیگ بنهند و بالای آن کتوری بنهاده به گل حکمت مهر کنند و دیگ را بر انگشت بر دیگدان نشانند و شش پاس آتش بتدریج
زیرش کنند و بعد سرد شدن دارو را بیرون آرند و سحق تره پله و سحق بهنگره که هر یکی همچندان بود و سحق بکچه که سه چندان باشد با آن بیامیزند بعد از آن زنجبیل
چتره و نیم و کره واله و کنیر و کرنج هر همه بمقداری بستانند و جوشیده کرده و عمل پر کرده هشت چندان باشد انداخته بجوشانند تا آنکه یک حصه بماند پس بجا بیخته بستانند
و بعد از آن این جوش بول و جوش چوب کهیر و چوب پله هر یکی هشت چندان سحق مذکور بود با سحق های مسطوره مخلوط کرده و دو سه روز بستانند و انداخته بپزند تا
آنکه غلیظ شود بعده خشک کرده سحق ساخته نگاه دارند و یک درم به عضینه معلول را خوردن دهند و بالای آن جوش شناقل تلخ و هلتی و بیخ پلول و بیخ و
زرد چوب و پله که هر همه بمقداری باشند بنوشانند از این جمله انواع بیست دفع شود و این را انگشت انکس گویند نوع دیگر سحق تخم پله بکچه
و روغن تور یک حصه و سیماب کشته دو حصه آمیخته سحق ساخته نگاه دارند نخست یک درم معلول را بخورانند بیشتر مقداری زیاده کنند و معلول را غذا ی
شیر ماده گاو و برنج پخته بخورانند در دفع هر سی چهار نوع بیست نافع آید و این را برنجه رس گویند نوع دیگر سیماب کشته و طلق کشته و مس کشته و
آهن کشته هر یک یک پل و گندهک چهار پل و چهار چند از جمله ادویه روغن تور و چهار چند ادویه روغن تور جوش گلوی و مسلی و منثی و تهنگن و تراول
ستده و در دیگ کرده با آتش نرم بپزند تا آنکه جوش مذکور خشک شود بعد از آن همچند جوش مذکور جوش بهنگره و هلتی و جیونتی و بلائی کنند اندازند چون این
جوش خشک شود بعده همین مقدار جوش میده و صامیده و سرو و کتائی و جیوک و رکاکولی و کهیر کاکولی اندازند چون نیز خشک شود آنگاه همین مقدار
جوش برنج بکهار و کتائی خرد و خار خشک و سرن و کتائی بزرگ و بایل و تیمون و بیل و تینه و مدهکی اندازند چون این هر همه خشک شوند بعد از آن سحیق
سنده بهی و فلفلین و برهتی و چتره و که هر یک یک پل باشد و قند که سه سیر و دو پل بستانند و بعض مسطور اندازند و بپزند تا همچو جلاب شود آنگاه فرود
آرند بعد آن سیماب کشته یک پل و بنسلوچن یک پل و ستر فلفلین هر سه و یک پل و بیخ چتره و تمل هر یک یک پل و تره پله هفت پل و شهد و شکر
و روغن تور هر سه هشت پل هر یکی دوازده پل تا نخست سه پل تا میزند و مخلوط گردانیده در آوند چرب انداخته بدارند و روزینه معلول را دو ماهه بخورانند
از این هر هجده نوع بیست و دو عمل خطرناک دفع شوند و این را انگشت کالا تنک گویند نوع دیگر بیستی را بعد پانزده روز عمل استفراغ و
بعد یک ماه اسهال و بعد شش ماه عمل فصد و روزینه عمل ناس و حقنه بکار می باید بست والله اعلم بالصواب **فصل نجاح و کرم در زحمت اول و درد**
بیست و کوشته مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره بدانکه بر سبیل ستر دی باد و بلغم فاسد شده فی
تا آنکه کسی فاسد گشته هست در مغز آن بگذشت و چو مشاهده بانگهای آماس هیجا کنار گزیدن زنبوران میشوند پیدا آیند تا آرائب کوته

گویند و علامتهائی که قبل حدوثش پیدا آیند نیست که تشنگی و نا آرزوی طعام و بیهوشی و گرانی اندام بود و آن حادث گردد و دل سوزش کند و آب از دهن سائل شود و چشمها اللعل وام گردند و علامتهائی که بعد حدوثش پیدا آیند نیست که در بر آمد گیها آماس مذکوره و خارش بود و بعد جبان شود گویا که آنجا سوزنها می خلانند و قی و تب تا پاک پیدا آید و بعضی این زحمت را سیت پت نامند و در باد بوندان مذکور ست چون درین زحمت بلغم با زیاده غلبه آنگاه او را و دیگر گویند چون باد را زیاده غلبه بود بعد سیت پت نامند و بدانکه بلغم تلخه که از نگهداشتن قی و یا از قی شدن بدان طریق کرده نشاید فاسد گشته بر آمدگیهای آماس چنانچه از گزیدن زنبوران بشود پیدا آرند آنرا کوتهه گویند و ازین بر آمدگیها بسیار لعل وام بوند و خارش کنند و بزودی بر رویند و بجای آن دیگران شوند والله اعلم **قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره** بدانکه مریض را جوش بلول و نیم و بالسه نوشانیده قی بکنانند و روغن تلخ بر اندامش طلا کرده بآب گرم بشویند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین هر سه متساوی ستده و آس کرده و با قند کهنه آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد **نوع دیگر** آمله و جوانی و سندهی و چهار کهار و فلفلین هر همه متساوی ستده و آس کرده و با قند کهنه آمیخته بخورانند ازین زحمتهای مذکوره دفع شوند باید که مریض هر وقت خوردن چاول و مونگ پرهیز کند **نوع دیگر** سیمق ترپهله با شکر آمیخته بخورانند مریض را صحت شود **نوع دیگر** نوکا کشهل گوگل مریض را بخورانند صحت شود **نوع دیگر** ترپهله گوگل که در فصل ... گفته خواهد شد بخورانند صحت شود **نوع دیگر** اسپند و بیودار و ترپهله و اسگنده و ... اول و جوانی و انگور هر همه را متساوی ستده و آس کرده بخورانند مریض را صحت شود **نوع دیگر** جوش پوست چار ... و ابنوس و کنار ... **نوع** و کیسر و ... بسیار ... معجون و سال و اجین که هر همه متساوی باشند معاول را بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** سرشف و سند چوب و کوتهه و تخم پنوار و کنجد سیاه را با یک آس کرده و با روغن تلخ آمیخته بر اندام مریض بمالند صحت یابد **نوع دیگر** شیره ادرک با قند کهنه آمیخته بخورانند ازین مریض را صحت شود و گرسنگی افزاید **نوع دیگر** ... شیر ماده گاو انداخته و جوشانیده مریض را بخورانند ازین سیت پت و کیت دفع شوند **نوع دیگر** کاه و دیمه زرد چوب را با یک آس کرده و با روغن آمیخته بر اندام مریض بمالند صحت یابد و ازین خارش و کرو کرم و در دهن دفع گردند و باید که مریض را طعام با جوش تب یا با جوش کلتهی یا با شوربای ونج یا قلاج خوردن دهند و در هوای سرد غذای گرم و در هوای گرم غذای سرد خوردن فرمایند و برای دفع مارهای دافع البیت که عنقریب خواهد آمد و دارو های ادرک که در فصل آن گفته شده اند بکار برند و نیز روغنی که آنرا ... تکتک نامند بنوشانند و خون بکشانند و روغن را بر اندام طلا کرده سپ کنند و قی و اسهال بکنانند و دیگر علاجهای دافع سیت بکار برند **نوع دیگر** برگ نیم و آمله هر دو را متساوی ستده و آس کرده بخورانند ازین آبله سر و کرم اندام و سیت پت و کرو کیت و بلغم و کوتهه دفع شوند **نوع دیگر** روغن تلخ بر اندام مریض طلا کنند و کوتهه و زرد چوب و ... ملسی و بلول و نیم و اسگنده و دیودار و سرشف و تخم تنبه و کشنیز و ... هر همه را متساوی ستده یا دو نوع آس کرده بجای ابتنه استعمال کنند ازین کوتهه و کرو آماس دفع شوند و در دفع سیت پت این ابتنه نیز نافع آید **نوع دیگر** ... ایلادکن و روغن را بزنند و بر اندام مریض طلا کنند ازین کوتهه دفع شود و اگر دارو های مذکوره را آس کرده بر اندام مریض بمالند همین نفع دهد **نوع دیگر** پیر اسه و روغن ماده گاو بریان کنند بعده آس کرده و با شکر آمیخته مریض را بخورانند ازین سیت پت و تب تلخه و سرف دفع شوند **نوع دیگر** شیره و ترنج ... پل ... نیم پل ... تج و ترج و الایچی ... پل آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** تخم پنوار و زرد چوب و گنجد سیاه هر سه متساوی ستده و آس کنند و با روغن تلخ آمیخته بر اندام مریض بمالند ازین او دود و سیت پت و کوتهه دفع شوند والله اعلم بالصواب **فصل پنجاه و دوم در زحمت تلخی و ترشی** که بهندی آنرا البیت نامند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات** زحمت مذکوره بدانکه بسبب یا فاقه شد ماشه بچهن و از خوردن اشیای معتکره ذکر آن در فصل ... گذشته است و یا از خوردن اشیائی که مدت هضم سوزش پیدا آرند و یا دیگر اشیائی که تلخی افزایند سخت گشته ترش شوند و تشنگی پیدا آید زحمت مذکوره حادث گردد و علامتش نیست که طعام منهضم نشود و بغیر حرکت ... ارتکاب کاری ماندگی حاصل شود و ... تلخ و ترش آید و گرانی ... و سوزش در سینه و در گلو و در دست و پا ... شکم و

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

فصل پنجاه و دوم در زحمت تلخی و ترشی ... قسم اول در علامات

آنها یا همه تشنگی و بیهوشی و دوران سر و سوزش دل و سیلان آب از دهن و نا آرزوی طعام و نقصان گرسنگی و روانی خون از اندام و درد اندام و گدازش تپ
خارش پیدا آیند و موی‌های اندام ایستاده شوند و برآمدگیهای آماس چنانچه بگزیدن زنبوران پیدا شوند حادث گردند و این علامات قبل زحمت مذکور با غلبه
شوند و بعد حدوث آن با غلبه شنیده و تلخه ترش چون از راه دبر خروج یابد سبز و سیاه و زرد و لعل و خام و با بوی بد بود و چون از راه دهن خارج شود نیز رنگهای
مذکوره و برنگ غسالهٔ گوشت و سخت ترش و نمکین و تلخ و تیز و لزج باشد و اگر درین مرض با فساد تلخه فساد باد نیز باشد درد اندام و لرزه آن یا ره گوی
و بیهوشی و ضعف و بی قوتی و دوران سر پیدا آیند و پیش چشم تاریک نماید و موی اندام ایستاده شوند و اگر فساد تلخه با فساد بلغم باشد گرانی و سختی
و سردی و خارش دلان پیدا آیند و از راه دهن کف بیفتد و آرزوی طعام نبود و قی شود و گرسنگی و قوت کم گردد و غلبه خواب رو نماید و اگر با فساد
باد و بلغم باشد نشانهای فساد باد و بلغم پیدا آید بدانکه تشخیص این دشوار است از آنکه اگر تلخه ترش از راه دبر بیرون آید طبیب را گمان افتد که اتیسار است
و اگر از راه دهن بیرون آید چنان گمان افتد که زحمت قی است و نیز این مرض مشابه امراض کثیرست مثل هیضه و بر آن باشد بدان سبب تشخیص این دشوار بود
و چون مرض مذکور حدیث العهد بود بعلاج کردن بدشواری زائل گردد و اگر دیرینه باشد تا که علاج کنند زائل شود و به ترک علاج عود کند و گاه باشد که دیرینه
نیز بعلاج دشوار زائل گردد **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** تا چون مرض مذکور حدیث العهد بود عمل قی بجوش بلول و نم و بانسه که سرشته ساخته
بود شهد و نمک سنگ یا کرده باشند عمل اسهال بنوشانیدن سحیق سنوت که مخلوط با شیره آمله و شهد بود بکار بندند لیکن اگر تلخه ترش از راه دهن
بیرون شود عمل اسهال و اگر از راه دبر بیرون افتد عمل قی باید کرد و اگر مرض مذکور دیرینه باشد باید که حقنه اناس بعد عمل قی و اسهال نیز بکار بندند
و مریض را خوراندن اشیای تلخ چنانچه بلول و برگ نم و دون بیره و کریله و مانند آن و کرنج که آن را با روغن گاو بریان کرده باشند نیز مفید است
و اگر مریض را تشنگی شود باید که آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اگر نا آرزوی طعام باشد که آرزو مریض بران شود تدبیر گول بکنانند جوش منگ
و عدس که آن را بریان کرده باشند بنوشانند **نوع دیگر** جوش جیتره و بیخ بیدانجیر و جو و بانسه و بلول که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند از زحمت
مذکوره که با سوختگی باشد دفع شود **نوع دیگر** سحیق پیپلی و انگور و جواسه که هر همه متساوی باشند و با شهد و شکر آمیخته بخورانند از این مرض مذکور
که با سوختگی و فساد بلغم و تلخه بود دفع شود **نوع دیگر** جوش گلوی و جیتره و نم و بلول که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند از زحمت مذکور
که با قی باشد دفع شود **نوع دیگر** جوش گلوی و برگ نم و بلول که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند از جمیع انواع بیست دفع شوند **نوع دیگر**
جوش کسیر و ترپهله و نم و بلول و بانسه و گلوی که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند از این و کیفیت امراضی که در حریم کام دفع شوند
نوع دیگر جوش گلوی و موتهه و چرایته بنوشانند از زحمت مذکور اگرچه با غلبه بود دفع شوند **نوع دیگر** جوش بلول و سندهی و رنجو و پیپل
با شهد آمیخته بنوشانند از این و شول دفع شوند و گرسنگی و زور باز و افزاید **نوع دیگر** با جوش بانسه و بلول و ترپهله و بجبیار و جواسه
گوگل آمیخته بنوشانند از این مرض مذکور که از فساد بلغم بود دفع شود **نوع دیگر** جوش بانسه گلوی و بیراونم و چرایته و بهنگره و ترپهله و بلول که هر همه
متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند از زحمت مذکور دفع شود و این را **ارساتاک کواتهه** گویند **نوع دیگر** جوش نجو و بلول و پیپل
که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند از زحمت مذکوره و نا آرزوی طعام و قی و اسهال دفع شوند **نوع دیگر** جوش ترپهله و بلول و کنگلی و مهلتی که
هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند از قی و البیت دفع گردند **نوع دیگر** سحیق سنهی و فلفلین و کتائی و بیراونم و مانند جو و پیپلی
و بلول و ترائمان و دیودار و مرهری و کنگلی و پونال و صندل و چرایته و بیخ و ناگیسر و تخم سجنه لعل و مهلتی که هر همه متساوی باشند و با شهد
آمیخته بخورانند و بالای آن آب بنوشانند از این البیت که از راه مقعد فرود افتد دفع گردد و علاجهای سنگرهنی که از غلبه تلخه باشد
دفع تلخه ترش که از راه مقعد بیرون افتد بکار بندند نافع آید و علاجی که از آن گرسنگی افزاید و طعام هضم گردد و غلطی که منشاء مرض مذکور است
بکار بندند **نوع دیگر** جوش برگ بلول و موتهه و بهارنگی و کتائی و گلوی و کنگلی که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند از زحمت

مذکور که با فساد بلغم و تپ و بیهوشی و قی و بدهضمی باشد دفع گردند نوع دیگر جوش برگ ببول و جوزبانسه هر سه مساوی کشیده بجوشانند و جوش بگیرند چون سرد
شود و دران مقداری شهد انداخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور اگرچه با تاپاک بسیار باشد دفع شود نوع دیگر جوش بانسه با گلوی مقداری سحیق پیپل دراز
آمیخته بنوشانند مرض مذکور که باقی باشد دفع شود نوع دیگر جوش رکتچندن و زعفران و کشنیز و کچور و بالا و موتهه و تخم تیاوز که سر همه مساوی باشند بستانند
و سرد کرده و مقداری شکر و جواسه با آن یار کرده مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور که از فساد تلخه و بلغم باشد و یا سوختگی بود دفع شوند نوع دیگر سحیق
پوست و بیخ و برگ و گل بازان نم بکوفته سحیق بدبار و حصه لیسپت جو ده حصه یکجا کرده با شکر آمیخته بدارند و با آب سرد مخلوط ساخته مریض را بخورانند از این زحمت
مذکور که از فساد بلغم و تلخه و یا باد نگیهای آماس باشد دفع شود نوع دیگر سحیق تر از ان زیره و کشنیز روغن متور بسزند و سلول را بخورانند از این زحمت مذکور
که از فساد بلغم و تلخه بود دفع شود نوع دیگر سحیق از ان انگور و گلوی و پوست درخت اجن و برگ ببول و بیخ بهنی و آمله و موتهه و صندل و بدبانگهه و چرایته
و کشنیز روغن بسزند با طعام بخورانند از این غلبه بلغم و تلخه و زکام و سنگ مثانه و البیت فی الحال دفع شود و گرسنگی افزاید و این روغن را دراکهیادگهرت
گویند نوع دیگر سحیق آمله هشت حصه آهن کشته چهار حصه سحیق پهلتی و سحیق کرنج هر یکی یک حصه بستانند و شیره گلوی و شربت روز هفت تستقید داده
خشک کرده آس کنند و بجا بیخته با شهد و روغن آمیخته و دوا آورند کرده نگاه دارند و پیش از طعام و در میان طعام و بعد طعام مقداری بر حسب حال
مریض را بخورانند بخوردن دارو پیش از طعام غلبه باد و بلغم و تلخه فرونشیند و در میان طعام هضم شود و بعد از طعام بدهضمی و سول رفع گردند و از این البیست و
بیست دفع شود و این دارو را تری اولیه گویند نوع دیگر ترپهله و گلوی و بهنگره و مناکه و بانسه و ستراول و منڈی و بریاره و تنید و بیر او و بهارنگی و
چرایته و [illegible] و کسیرنی هر یک مساوی کشته و جلاوب کرده بجوشانند و جوش بگیرند و آهن کهنه را گرم کرده بارها در میان جوش مذکور سرد کنند تا [illegible] که
[illegible] سوده شود و بعده کشیده و آس کرده با جوش ترپهله که هشت چند آن باشد آمیخته بجوشانند تا آنکه غلیظ شود آنگاه با آن سحیق [illegible] و فلفلین و ترپهله
و برنگ و زیره و چیتره و چابی و پهلتی و تج و تیزج و مالاچی و ناکیسر چهار حصه آن باشد و شهد و روغن و شکر که هر یکی همچند آن باشد بیامیزند و دوا آورند کرده
نگاه دارند و گرسنگی سلول [illegible] مقداری روزینه بخورانند از این البیست و جمیع آثار آن دفع شوند و این را ترپهلادی [illegible] نامند نوع دیگر
ترپهله و سحیق فلفلین و برنگ [illegible] و چیتره و ببول و گلوی و [illegible] ناگرموتهه و [illegible] و بلادر [illegible] و سونف و [illegible] و بهارنگی و کچل و
[illegible] سنگی و [illegible] زیره و کشنیز و [illegible] درخت بالا و ترح [illegible] هر یک [illegible] نمک [illegible] و تخم [illegible]
و کنند یک حصه از مساوی گرفته سحیق سازند و [illegible] آهن کهنه گرم کرده و بارها در جوش ترپهله و بول ماده گاو سرد کنند تا آنکه سوده شود و بعد از آن آس کنند و با
سحیق سابق [illegible] شیره بهنگره و شیره [illegible] جوش گلوی و شیره [illegible] بار یک یک تنقیه [illegible] پس در
جوش ترپهله که چهار چند آن باشد و جوش بول ماده گاو که هشت چند [illegible] بجوشانند تا آنکه غلیظ شود آنگاه دوا آورند بدارند [illegible] قوت
مریض و [illegible] مقداری روزینه بخورانند از این جمله علتهای شکم و سنگ [illegible] و آماس شکم و زیادتی چربی و [illegible] و جمله علتهای باد و
بلغم و البیست دفع شوند و این را [illegible] گویند نوع دیگر جوش سحیق [illegible] روغن [illegible] بسزند و با شهد [illegible] مریض را بنوشانند
از این البیست دفع گردد و این روغن را [illegible] گهرت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو و شیره ستراول که همچند آن روغن [illegible] بسزند و بقدر
قوت و گرسنگی مریض بار روزینه مقداری بنوشانند از این البیست و [illegible] تشنگی و بیهوشی و [illegible] دفع شوند و این روغن را [illegible]
ستراولی گهرت گویند نوع دیگر سحیق [illegible] آمله و شکر [illegible] مساوی [illegible] آمیخته بدارند و [illegible] بخورانند و بالای آن آب [illegible]
ماده گاو بنوشانند از این البیست که باقی باشد دفع گردد و [illegible] نوع دیگر سحیق [illegible]
و فلفلین و ترپهله و موتهه و برنگ و چیتره و [illegible] هر یک [illegible]
[illegible] با آن بیامیزند [illegible] مقدار [illegible] باشد [illegible] بالای آن آب [illegible] ماده گاو بنوشانند از این البیست [illegible] سول

و دیگر فواید بسیار دارد و نقصان گرسنگی دفع شوند و این را رس اینرت چورن گویند **نوع دیگر** مغز جوز هندی چهار پل بود و شیره جوز هندی که شانزده پل باشد بیامیزند و جلاب کنند و دران سحیق کشنیز دو پل دار چینی و تج و تیزج و الایچی و ناگیسر که هر یک یک درم باشد باندازند و کفچه زده فرود آورند انداخته بدارند و روزینه مقدار یک خوردن فرمایند ازین اهبیت و اجرنگ و دمه و برنام سول و کهیت دفع شوند و منی بفزاید و خواب آید

و این را نالیر کهند گویند **نوع دیگر** سحیق بلیل دراز چهار پل و روغن تور چهار پل و ترابال هشت پل و شکر شانزده پل و شیره و سپتعه بستانند و بسازند و دران سحیق تج و تیزج و الایچی و کشنیز و سندی و فنبادین و زیره و بلیله و آمله هر یک درم و سحیق بلیل گرد و ریکا و ناگیسر هر یک یک

نیم درم اندازند و کفچه زده فرود آرند و بعد سرد شدن سیر با آن شهد بیامیزند و علوله با بر قدر زور گرسنگی روزینه بخورانند ازین برنام سول و سول و نا آمدن طعام و تشنگی و سوختگی و قی و بیهوشی و تلخه ترش جمله دفع گردند و گرسنگی بفزاید و این را کهند ملی گویند **نوع دیگر** سحیق سنده چهار پل

و شکر یک پل و ستعه و روغن تور هشت پل و شیر سه پل و سپتعه جمله را یکجا کرده در آوند انداخته و پخته جلاب سازند و دران سحیق آمله و کشنیز و موتهه و زیره و بلیل دراز

و بسلیچن و تج و تیزج و الایچی و سیاه دانه که هر یک نیم درم و یک نیم درم سحیق بلیل گرد و یک نیم درم سحیق ناگیسر اندازند و کفچه زده فرود آرند و بعد سرد شدن

سیر شهد با آن خلط کنند و بمقدار زور گرسنگی علوله دیده خوردن دهند ازین اهبیت و هردی رنگ و انواع بات جمله دفع شوند و این را بهندی

سوبهی کهند گویند **نوع دیگر** گل بانسه و برگ کرنج و تریهاله و بنج تسا وی ستده آس کنند و چند تسقیه شیره آمله و چند تسقیه بجوش کرانند و آس کرده

بدارند و با شهد و با غسالهٔ برنج آمیخته بخورانند ازین اهبیت که از فساد تلخه و بلغم باشد دفع شود و این را پیهیاد چورن گویند **نوع دیگر** بلیل و بلیلا

و برگ بانسه مریض را بنوشانند صحت شود **فایده** مریض را از کلهتی و از اشیای تیز و ترش و گرمی انگیز و اشیای دیر هضم احتراز کردن فرمایند و اشیای تلخ

مدام بخورانند و غذا الیش برنج پخته و نان و شوربا بسازند و آنرا با جوش آمله و شکر بمناسب حال بیار کرده بخورانند مرضش زایل شود و اگر درین مرض از جهت

بیدا آوردن رغبت بر طعام شیره برنج و شکر سحیق بلیل درازکول بکنانند و بسر که بیفشارد و دو ربع شیره ادرک و سحیق زیره و انگور و بلیل گرد غرغره بکنانند

رغبت بر طعام حاصل شود و بعد زوال مرض مریض را تا یکسال با پرهیز باندن فرمایند. **اکنون** چند نسخه جهت دفع زحمت مذکور از طب رس رتناکر

گرفته می آید سیماب پاک کرده و گندهک صاف کرده هر دو متساوی بگیرند و کجلی کنند و با آن مس کشته و طلق کشته و آهن کشته هر یکی همچند سیماب باشد بیامیزند و

سحیق کنند و در دو غنرابه کرده مهر کنند بعده در کوک اندازند و بمقدار بست پاچک دشتی فرود و بالا یش آتش افروخته تسویه بدهند چون سرد شود بیرون

آرند بعده بلیله یکحصه و آمله دو حصه و بلیلایه حصه بستانند و در آب که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجا بخته بستانند و دار وی

مذکور را بیست و پنج تسقیه بدین جوش بدهند و بیست و پنج شیره بهنگره و نیز بدهند و خشک گردانند و آس کرده بدارند و مقدار پنج حبه روزینه با شهد بخورانند

ازین اهبیت دفع شود و این را الیلابلاس رس گویند **نوع دیگر** شیره نرده شیر ماده گاو و هر یکی صد پل و سحیق آمله هشت پل ستده و در دیگ

انداخته با تش نرم بجوشانند تا آنکه جلاب شود بعد از ان هشت پل شکر با آن بیامیزند و کفچه زده فرود آرند و در آوند انداخته بدارند و مقدار یک درم

روزینه بخورانند ازین مرض مذکور دفع شود و این را کهند کوکیماند گویند **نوع دیگر** یک حبه سیماب کشته مریض را روزینه بخورانند و بالای آن بلیله و

آمله و سداب آس کرده بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** سیماب کشته و آهن کشته و مس کشته هر سه را متساوی بستانند و قدر آن از سحیق

بلیله بگیرند و مخلوط کرده بدارند و روزینه سه حبه با شهد خوردن دهند و بالای آن سحیق برگ بلول و کنگی و سنهی با شهد آمیخته بلیسانند ازین زحمت

مذکور برنج برکنده شود **نوع دیگر** طلق کشته و مس کشته هر دو متساوی بستانند و آمیخته بدارند و روزینه دو حبه با شهد بخورانند و بالای آن جوش تریهاله

و بلول و کنگی با شکر آمیخته بنوشانند زحمت مذکور دفع شود والله اعلم بالصواب

فصل پنجاه وسوم در نوعی از سختگی که آنرا اسرب گویند

مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات** زحمت مذکور بدانکه از خوردن مدام نمک و اشیای نمکی و از اشیای ترش و اشیای گرم و انگیز

و از اشیای تیز خلطی از اخلاط غالب کرده خون و گوشت و پوست را فاسد گرداند و این مرض را پیدا آرد و مرض مذکور بر هفت نوع است یکی

فصل پنجاه وسوم در نوعی از سختگی، قسم اول در علامات زحمت مذکور

از غلبهٔ باد باشد علامتش آنست که سختگی سیاه فام و نرم و خشن بود و درد چنان کند گویا که دران سوزنها میخلانند و آنرا می شگافند و مویهای اندام ایستاده شوند
و نشانیهای تپ بادی درین نوع نیز بوند دوم آنکه از غلبهٔ تلخه باشد علامتش آنست که دانهای سختگی بسیار باشند بشکل … فام بوند و بسرعت پخته و منفجر گردند
و شکسته شوند و نشانیهای تپ تلخه درین نوع نیز باشند سوم آنکه از غلبهٔ بلغم باشد علامتش آنست که سختگی چرب و سپید فام بود و بتدریج وسیع گردد و
بدیری پخته شود و درد اندک و خارش بسیار باشد و نشانیهای تپ بلغمی درین نوع نیز باشند چهارم آنکه از غلبهٔ سه خلط باشد و درین علامات هر سه
از سه سابق بوند پنجم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه باشد و این را اگن ببر گویند علامتش آنست که دانهای سختگی چنانچه آبلهای آماس که بسوخته گشتن وجود
بآتش پیدا آید و سیاه و تلخوا گشت و یا لعل فام و یا کبود بوند و تپ بسیار و بیهوشی و تشنگی و دوران سر و نوعی از دمه که آنرا املاک سواس گویند حادث
گردند و قی شود و گرسنگی کم افتد و آرزو بر طعام نباشد و اندام چنان سوزد گویا که بران انگار انداخته اند و چون سختگی مذکور در محل خطرناک برسد باد سخت …
و تمام اندام سار شود و ازان عقل کم گردد و خواب نیاید و دم تنگی حادث گردند و چون مریض بدین مرتبه رسد مریض را آهسته بیقراری آرد و نماید چنانکه در
نشستن و برخاستن و غلطیدن قرار نشود و امید حیاتش منقطع گردد ششم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم بود و این را اگر سته ببر گویند و علامتش آنست که تپ
دمه و سرفه و دوران سر و استیبار حادث گردند و دهن خشک گردد و قی آید و گونهٔ اندام متغیر شود و گرسنگی کم افتد و اعضا چنان درد کنند گویا که آنرا می شگافند
و طریق حدوث این نوع آنست که چون بلغم فاسد مجاری باد را ببندد و باد محتبس و مجتمع شده بلغم مذکور را شکسته در خون و گوشت و رگ و پی سرایت کرده
و آنرا زشت گردانیده نوع مذکور حادث گردد و گرهای سخت و بسیار بعضی گرد و بعضی طول و بعضی سطبر و بعضی غیر سطبر باشند پیدا آیند هفتم آنکه از غلبهٔ
تلخه و بلغم باشد و آنرا کردم ببر گویند علامتش آنست که تپ و درد سر و درد اندام و بیقراری چنانکه مریض دست و پا هر سو بیندازد و یاوه گوئی و تشنگی و تندرا
حادث نمایند و حواس خمس سست و کند گردند و آرزو بر طعام نشود و گرسنگی زوال پذیرد و استخوانها شکسته گردند و بغیر کار کردن ماندگی حاصل آید و غذا
هضم نایافته … شود و سختگی چرب و سیاه فام و رنگین با آماس و سوزش بسیار بود و دانهای آن بعضی زرد و بعضی لعل و بعضی سپید بوند و سختگی مذکور زود
بالمرض پخته شود و چون شکسته شود گوشت آن برنگ بد و ازان بوی بد چون بوی مردار آید و از رسیدن سببی خارج چنانکه تیر و تیغ و کلوخ و مانند آن تیز بسبب
حادث میگردند و حدوثش آنست که تلخه فاسد شده خون را فاسد گردانیده سختگی لعل و سیاه فام پیدا آرد و گرد بر گرد آن دانهای سیاه بشکل دانهای کلتهی باشند
و این نوع فی الحال پخته گردد و تپ تا یک … بود و این داخل تلخه است ازان جهت نوع علاحده اعتبار کرده نشده و آثار سبب که بحدوث آن سختگی شده
گرده است که تپ و استیبار و تشنگی بود و قی آید و آرزو بر طعام نباشد و بغیر کار کردن ماندگی حاصل آید و طعام هضم نگردد و گوشت سختگی منشق شود و
بدانکه از جملهٔ انواع مذکوره آنکه از غلبهٔ یک خلط باشد بعد علاج بسهولت زائل گردد دیگر آنکه در محل خطرناک بود آن هنگام بدشواری زائل گردد و یا آنکه از
غلبهٔ تلخه بود و سختگی سیاه برنگ … شده یا آنکه از رسیدن شیء خارجی چنانکه تیر و کلوخ و مانند آن حادث شده باشد لا دوا بود و دیگر آنکه از غلبهٔ سه خلط یا دو
خلط باشد نیز لا دوا بود والله اعلم بالصواب قسم دوم در علاج زخمهای مذکوره بدانکه چون سختگی بسبب خام بود باید که عمل قی و اسهال بکار بندند
و خون بگشایند و چون پخته گردد بجهت دفع نوع بادی … و سونف و دیودار و کوته و باراهی کند و کشنیز و … هر یک … بسته و آس کرده گرم کنند
و بر سختگی ضماد کنند و جوشاندهٔ داروهای مذکوره بجهت شستن سختگی و ریختن آن بکار بندند و روغن … و کنجد … ازان و جوشاندهٔ داروهای مذکوره بر سختگی مذکور
طلا کنند و بجهت … روغن … که آب … بر سختگی مذکور بطلا کردن روغن … آنرا … جوشاندهٔ داروهای
مسطوره پخته باشند و بجهت شستن سختگی جوش داروهای مذکوره و ریختن این جوش بران فائدهٔ مذکور حاصل آید و سختگی دفع گردد و بجهت دفع نوعی که از غلبهٔ تلخه
باشد کسیرو و سنگهاڑه و نیلوفر … و بیخ … و گل نیلوفر … و آس کرده با روغن بیامیزند و جامهٔ تنگ بر سختگی قرار کنند
… مذکوره را بران … کنند نوع دیگر کسیرو … و صندل … هر یک … و آس کرده و با روغن …
بر سختگی … کنند … نوعی که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر … و صندل …

قسم دوم در علاج زخمهای مذکوره

متساوی بسته و آماس کرده بر بستگی سخت کنند از این نوع مذکور نیز دفع شود و بجهت دفع این نوع بخیش شیر سیر باشد که آن را آب مخلوط ساخته بوند و شیار بره
نیشکر که آن را با شکر آمیخته باشند و با جوش نکرده و با دکن طلا کردن روغن ماده گاو که آن را بسیق تر و جوش این کن پخته باشند بکار باید بست بستگی مذکور را بجوش
نکرده و با دکن طلا باید بست نوع دیگر بجهت دفع نوع ثانی آس کنند و نسوت سپید و بهار نسوت که بخیش لعل باشد و میدها بستگی هر همه اعضا متساوی بسته با
بول ماده گاو و بسایند و بر بستگی مذکور سخت کنند نوع دیگر نسوت و اگر و تیج و چیره و ماس و بیج و سنبل الطیب و بهار و چیراتیه را نیز و همه را اعضا متساوی بسته و با بول گاو آس
کرده بر بستگی سخت کنند نوع دیگر داره های برنا دکن را با آب آس کرده بر بستگی سخت کنند و جوش این کن بجهت ثقل بستگی این نوع و روغنی که آن را
بسیق تر و بجوش این کن پخته باشد بجهت طلا کردن بکار باید بست الکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب جنتیا من گفته می آید بدانکه اگر
مرض مذکور بتن میانگی و شکم یا پشت یا جز آن بود باید که انگوره و منات سنگ با آب آس کرده مریض را بنوشانند و قی بکنانند نافع آید نوع دیگر پلول و
پیپل دراز و برگ نیم هر سه را با آب آس کرده و نوشانیده قی بکنانند نافع آید نوع دیگر جوش پیپل و ملتی و نیم و اندرجو معلول را نوشانیده قی بکنانند
دفع مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد نافع آید نوع دیگر جوش اندرجو و ترایمان و انگوره و بلیله و بلیله نوشانیده قی بکنانند در دفع نوعی که از بلغم باشد نافع
آید نوع دیگر جوش پلول و نیم و پیپل دراز و پیپل تابق اندرجو با کرده مریض را نوشانیده قی بکنانند در دفع سبب نافع آید نوع دیگر بسیق نسوت با
روغن ستور و شیر ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند تا اسهال شود از این بسیار منفعت حاصل آید نوع دیگر جوش موتهه و نیم و پلول و صندل و گل نیلوفر
ثمری و کامیسر آمله و تمبر و موتهه مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش جوانسه و سر و گلوی و شاهترج بسته و او ندا ننته سبب
و او نشانک ببلارند و قست فجر بجا بخته مریض را بنوشانند در دفع سبب که با تشنگی باشد نافع آید نوع دیگر جوش منات و برگ پلول و آمله را با روغن
ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش موتهه و برگ پلول و بانسه و نیم و تربهله و گلوی مریض را بنوشانند
جمیع انواع سبب و بیست نافع آید نوع دیگر جوش سار چوب کهیر و برگ پلول و بانسه و نیم و تربهله و گلوی مریض را بنوشانند در جمیع انواع سبب و بیست
نافع آید و اگر بسیق تر و جوش این داروها روغن ستور بپزند و معلول را بخورانند و بر اندام طلا کنند فایده مذکور حاصل شود و این را آکهند را اشتک گویند
نوع دیگر جوش برگ پلول و نیم و صندل و گل نیلوفر شمسی و ثمری مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع سبب نافع آید نوع دیگر شیره آمله با روغن ستور آمیخته
مریض را بنوشانند در دفع تپ و زحمت سبب نافع آید و اگر شکم مریض گران باشد مستراح بفراغ نشود و اگر مرض مذکور در دست و یا پا بود چون از غلبه باد
باشد سیر و ان خون بکشایند و اگر سبب ملایم فصد شایع عمل فصد بکار بندند نیز نافع آید نوع دیگر راسن و ملتی را با آب جغرات آس کنند و با روغن ستور
آمیخته بر بستگی سبب سخت کنند در این نوعی که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر پدماکهه و ملتی و مجیتهه و کهیر کاکولی و صندل و گل نیلوفر شمسی هر همه را
متساوی بسته و با آب آس کرده بر بستگی سبب سخت کنند از این نوعی که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر از سبار بجکر و کبک و کلنگ و بط انچه دست دهد
بر سبب طلا کنند در دفع سبب تلخه نفع رساند نوع دیگر پوست درخت لرزان و گار و پکهر هر همه اعضا متساوی بسته و با آب آس کرده بر بستگی سخت کنند
از این سبب آماس دفع شوند و خون و تلخه فاصله گردد نوع دیگر برنج شالی سال و دار هلد سر دو را متساوی بسته و با آب آس کرده و با روغن ستور آمیخته
بر بستگی سخت کنند در دفع نوعی که از غلبه تلخه باشد نافع آید نوع دیگر سرس و اندرجو و دار هلد و کوتهه و ملتی و چهر و صندل و تگر و الایچی و بالا هر همه را
متساوی بسته و با آب آس کرده و با روغن ستور آمیخته بر بستگی سبب سخت کنند از این سبب و بیست و آماس دفع شوند و این را رسانک گویند
نوع دیگر بیخ بیل و بیس و بیخ دخ و سوال از این جمله هر چه دست دهد بستانند و باریک آس کرده و با روغن ستور آمیخته بر بستگی سخت کنند در دفع
نوع تلخه نافع آید نوع دیگر مشک و عدس و منگ و نخود و موتهه و جو بستانند و از آن پوست دور کنند و متساوی گرفته و با آب آس کرده بر سبب
سخت کنند در دفع بستگی مرض مذکور نافع شود نوع دیگر بریارا و گلشکر و بلیله و نوز و بلیله و برگ نیلوفر شمسی و ارنی هر همه را متساوی گرفته و با آب
آس کرده بر بستگی سخت کنند از این گرفته سبب دفع شوند نوع دیگر بسیق تر از آن کیله و برگ پوست دار هلد و روغن کنجد بپزند و طلا کنند

ادین کار نهند و بسبب رفع شوند نوع دیگر بسحیق ترو جوش شیره دهند و روغن تو بریزند سخت کنند ازین بسبب فراهم شود نوع دیگر بیند بیک گل نیلوفر قمری و
گل سرخ و مجیٹه و مهلتی و بلائی کنند و صندل و رکتچندن و پدماکه و برگ نیلوفر شمسی در سنده سیاکل ازین داروها هر چه دست دهد بستانند و با شیر ماده گاو
آس کرده بر پختگی بسبب سخت کنند در دفع بسبب نافع آید این علاج نرم ست برای زنان و کودکان و مردان نازک را بکار بندند نوع دیگر روغن ستو
که آنرا صد بار شسته باشند بر پختگی بسبب سخت کنند در دفع نوعی که از غلبه تلخه و باد باشد و فساد خون بود نافع آید و هر علاجی که بجهت دفع ایشنین
بسبب بکنند چون آنرا با روغن مذکور مخلوط ساخته کنند بسیار نافع آید نوع دیگر جوش پوست درخت پیپل و کار و پیپس بکر بر پختگی بریزند نافع آید و
پختگی بسبب که از غلبه تلخه و فساد خون و باد باشد نیز دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو و روغن گاو و جوش مهلتی همه را آمیخته بر پختگی بریزند نیز فائده
حاصل آید نوع دیگر پوست دار هلد و مهلتی و لودو ناگیسر برین پختگی بریزند نافع آید نوع دیگر پیول و نم و تریهله و مهلتی و نیلوفر قمری حلبه را با آب آس
کرده بر پختگی سخت کنند به پیرآن که مقدار سه نیم عرض انگشت باشد دفع شود و نافع آید و نیز بجهت دفع بسبب چون از غلبه تلخه باشد علاجهای سرد
بکار بندند و چون از غلبه بلغم باشد علاجهای گرم و غیر حریف چون از غلبه باد باشد علاجهای چرب استعمال کنند و بجهت دفع اگن بسبب علاج دافع باد و تلخه
بکار بندند و بجهت دفع کرم بسبب علاج دافع بلغم و تلخه استعمال کنند و بجهت دفع گرنهه بسبب علاج دافع باد و بلغم کنند و عمل ناس در دو دو سلامیم بر حسب
مناسب حال بکار برند و چون دکرنهه بسبب غلبه خون و تلخه زیاده بود مریض را فاقه نکنانند و عمل قی و اسهال کردن فرمایند و خون بدو وجه یا الفصد یا کشیدن
و پوست درخت بر و گلر و پیپس و پکر و بیل با آب آس کرده بر پختگی سخت کنند و چون گرنهه بسبب باد در دبسیار بود و از سبی اروها که دافع باد و بلغم باشد پیسوار انیا
کنند و بسحیق ترانان و سمول روغن کنجد بپخته شیر گرم ساخته بر بریزند و سحیق کوتهه و جو اکهار و روغن کنجد با هم آمیخته و شیر گرم ساخته نیز بران بریزند نافع آید
نوع دیگر سحیق ماشون و سحیق پوست بیخ چیتره و شیر زقوم و شیر آک و قند سیاه و سحیق بلادر و پیس همه را متساوی گرفته و با هم آمیخته بر پختگی گرنهه بسبب
سخت کنند اگر چه همچو سنگ سخت بود ازین شکسته گردد و اگر بدین تدبیر گرنهه بسبب اکل نگردد شوره بسوزند به آلت آهن داغ دهند و یا علاجی که
ازان پخته گردد بکار بسته پخته گردانند و بعد شگافتن شگافت ریم بیرون آرند و روغن کنجد با سحیق ازان کمیله و برنگ و دارهلد و کرنج و کاپهل بپزند و بر شگاف
طلا کنند فراهم شود نوع دیگر جوش گلوی و بانسه و ببول و تریهله و مغز چوب کهیر و کرد و الهرا با گوگل که چهارم حصه آن باشد آمیخته بپزند و بدارند و مقدار
سه درم روزینه بخورانند در دفع جمیع انواع بسبب بیست و اثر ز سرنافع آید و این را انبرتا دکه گل گویند نوع دیگر جوش چراتیه و بانسه و کتکی و
پیپل و تریهله و صندل و نیم مریض را بنوشانند ازین حجابه انواع بسبب و تپ و سوختگی و خارش و آبلهای زهر و تشنگی و قی دفع شوند و این را مهندی
بهونبادکواتهه گویند نوع دیگر جوش ترایمان و نیم و تیند و بنده درخت گلوی و آمله و پیلول و کتکی همه را جوشانیده و سرد ساخته و با شهد
آمیخته مریض را بنوشانند ازین بسبب اگر چه قوی باشد دفع شود نوع دیگر جوش داروهای کهمندا استک که شیر گرم باشد با گل آمیخته مریض را
بنوشانند ازین بسبب بعد نوع دیگر سحیق ترازان کهنج و تهوهر و کرهای شیر زقوم و آک و چیتره و بهنگره و زهر و چوب ببول ماده گاو و روغن کنجد
بپزند و بر اندام مریض سخت کنند آبلهای زهر دفع شوند و این روغن را کرنجادیل گویند فائده درین مرض بعد فاقه نتهه با شهد و شکر آمیخته
بغیر ترشی و روغن مریض را بخورانند و اگر رغبت مریض بترشی بیش باشد ترشی انار دان و یا آمله با نتهه آمیخته بدهند اما روغن اصلا ندهند که مضر ست
و نیز جوش پهالسه و انگور و خرما و پست ثافبا با هم آمیخته و ادلیه ساخته بدهند و بعد هضم آن برنج شالی سال پخته با جوش منگ یا عدس یا نخود و شوربای
گوشت جانوران دشتی بخورانند و از خوردن غلها گران و از غصه و زور کردن و بتاب گرمی آتش خوردن مریض را باز دارند نوع دیگر از خواب
روز مانع شوند و درین مرض خون کشانیدن نفع تمام دارد زیرا چه این مرض بغیر فساد خون نمیشود پس از کشانیدن خون نفع تمام حاصل آید و الله
اعلم بالصواب **فصل پنجاه و چهارم در آبلهائی که در بدن حادث گردند** و این مثل آبلهائی که بسوختن پیدا آمده باشند و آن را
بهندی بسبهوتک گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از خوردن اشیای ترش و تیز و گرم که در قوت

فصل پنجاه و چهارم در آبلهائی که در بدن حادث گردند + قسم اول در علامات زحمت مذکور

هضم تا پاک انگیزند و از خوردن اشیای خشک و از اشیای شور چنانکه چوا کهار و مانند آن و از بدهضمی و از خوردن در حالت بدهضمی و از بسیار خوردن تیا بس و

از فساد فصل خلط غالب کرده و خون و گوشت و استخوان را فاسد گردانیده و در چرم در آمده و تپ پیدا آورده آبلهای مذکوره را حادث میگرداند و آن هشت

نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و علامتش آنست که آبلهای مذکوره سیاه و خام باشند و چنان درد کنند گویا که در ان سوزنها میخلانند و بر مریض درد کند

و تپ و تشنگی پیدا آید و بند بند گاه بشکنند دوم آنکه از غلبه تلخه باشد و علامتش آنست که آبلهای مذکوره سیاه و خام و زرد و خام باشند و بسرعت پخته گردند

شکسته شوند و درد کنند و تپ و تاپاک و تشنگی حادث گردد سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و علامتش آنست که آبلهای سپید و خام و سخت باشند و بدیر

پخته شوند و خارش کنند و آرزو بر طعام نباشد و اعضا گران گردند و قی آید چهارم آنکه از غلبه باد و تلخه باشد و علامتش آنست که آبلها سخت و درد کنند

پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم باشد و علامتش آنست که آبلها بسیار خارش کنند و اندام گران شوند و مریض چنان داند که اندامش را بجامه تر پیچیده اند ششم آنکه

از غلبه تلخه و بلغم باشد و علامتش آنست که آبلها خارش کنند و تپ تاپاک پیدا شود و قی آید هفتم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامتش آنست که آبلها

سخت و لعل و خام باشند و درد کنند و میانه آن غائر بود و گرد بر گرد مرتفع و چون پخته گردند خورده شوند و تپ و تشنگی و بیهوشی و یاوه گوئی و تندرا حادث گردد

و قی آید هشتم آنکه از فساد غلبه خون بود و علامتش آنست که آبلهای لعل و خام حسب شیح میشوند و نشانهای نوع تلخه درین نوع نیز باشد و باید دانست

که مرض مذکور هر نوع که باشد خارج از غلبه تلخه نیست و از جمله این انواع آنکه از غلبه یک خلط باشد و اند بود و بعلاج بسهولت زائل گردد لیکن بدشواری مال

پذیرد و آنکه از غلبه هر سه خلط و یا از غلبه خون باشد لا دوا بود و آثار این مرض آنست تپ و تشنگی و دمه و تاپاک و یکبارگی پیدا آید و چرم منتفض شود و مستی چنانکه

بخوردن بسیار دسمنت شدن آن بشود پیدا آید و هر نوعی که در ان این جمیع آثار باشند لا دوا بود و الله اعلم **قسم دوم در علاج زحمت مذکور**

بدانکه این مرض بغیر بدهضمی نشود بدان جهت درین مرض فاقه کنانند و عمل قی و اسهال بکار برند **نوع دیگر** جوش ببول و گلوی و نیم و چراتیه و اندرجو

و بیر او سار چوب کهیر و موتهه معلول را بنوشانند از زحمت مذکور و تپ هر نوع دفع شوند **نوع دیگر** پوست نیم و چوب کهیر و گلوی و اندرجو و غله جو

هر سه استساوی جوشانیده و جوش را در شهد آمیخته مریض را بنوشانند از زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** جوش بیخ بانسه و پاشن و دار بلد و مامیر

و چرانیا و گلوی و کشنیز و موتهه جوشانیده مریض را بنوشانند از زحمت مذکور دفع شود که از غلبه باد باشد تا هم بشود **نوع دیگر** جوش انگور و بارکهما

و خرما و پوست نیم و پلول و بانسه و زرانتر شالی و گلتهی و چرانیا با شکر آمیخته مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع گردد **نوع دیگر**

جوش چراتیه و نیم و بانسه و اندرجو با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** جوش برگ پلول و بانسه

و دیودار و سندهی و نیم سرد کرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** جوش دار بلد و

اندرجو و چوب و رکتچندن و موتهه و نیم و پلول و گلوی و بیر اسر د کرده و با شهد یا شکر کرده مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه بلغم و تلخه باشد

دفع شود **نوع دیگر** جوش بهانگی و پوست سرس و مجیتهه و پلول و پوست نیم و موتهه و گلوی مریض را بنوشانند از زحمت مذکور که از غلبه باد

و تلخه باشد فی الحال دفع شود **نوع دیگر** بسیج ترازان کمیله و بنگ کرا و تر بهیله و بریا را و پلول و برگ نیم و لود و گل دهاوی و سار چوب کهیر و صمغ

سال و الایچی و اگر و صندل که هر همه بتساوی باشند روغن کنجد بپزند و بر آبلهای مرض مذکور سخت کنند زود آرام شود و این روغن را **کمیلادی تیل**

گویند و باید دانست که درین مرض اطبا بجهت کار بستن عمل قی و اسهال تاکید بلیغ نموده اند از انکه چون هر دو عمل اخلاط فاسده بیرون کشیده شوند

آبلهای مرض مذکور بی توقف زائل گردند و برای دفع این مرض علاجهای بسیار است و لیکن بسیاری که در فصول آن گذشته است بکار برند

ازین علاجهای آبلهای مرض مذکور دفع گردند **فائده** برای باز آوردن گونه محل آبلها برنگ اصلی روغنی که آن را **کتکمادی تیل** گویند و مالش

در فصول سابق گذشته است طلا کنند ازین گونه محلهای آبله برنگ اصلی باز آید و رنگ اندام چنانچه بود همچنان شود والله اعلم بالصواب

فصل پنجاه و پنجم در مرض که آن را بهندی مسوریس **کاوسیل** نیز گویند و مبارکهی که آن را رومنتی نامند مشتمل بر دو قسم است

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

فصل پنجاه و پنجم در مرض کسوس کاوسیل نیز و رومنتی

قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره بدانکه از خوردن اشیای تیز و یا اشیای ترش و یا اشیای شوره یا نمکی و اشیای مضر که ذکر آن در فصل
هشاهتی گذشته است و یا زیری سبب بند آن و از نوشیدن آب مخالف و از سبب باد مضر و اندام و از نحوست ستارگان خلط فاسد شده و با خون پیوسته
دانهای سختگی مانند دانهای عدس بر اندام پیدا آرد و نشانیهائی که قبل حدوث پیدا آیند آنست که تپ و خارش اندام پیدا آید و استخوان بشکنند و هیچ
چیز خوش نیاید و اندام بقدری آماسیده گونه آن متغیر شود و چشمها لعل گردد و اگر مرض مذکور از غلبه باد باشد دانهای سیاه و لعل و ام خوش و خشک و باد درد
بسیار باشند و بعد دیری پخته گردند و اگر از غلبه تلخه بود دانها سیاه و ام و زرد و ام و لعل و ام و نرم و باد در دل بسیار و تاپاک باشند و پخته گردند و بند گاه و گرهها
انگشتان دست و پای بشکنند و سرفه و بیقراری پیدا آید و اندام بلرزد و تشنگی و شکستگی مانندگی حاصل شود و زبان لب و کام خشک گردند و تشنگی بسیار
شود و رغبت بر طعام نباشد و اگر از غلبه خون باشد تب و غه و تاپاک و تشنگی و نا آرزوی طعام پیدا آید و اسهال شود و درون دهن پخته شود و دیگر علامات
تلخه نیز درین باشد و اگر از غلبه بلغم باشد اعضا سپید و ام و چرب و سطبر باد و اندک و خارش بسیار بود و بدیری پخته گردند و از دهن آب و کف سائل گردد و گرانی
و جوع و سر روی نماید و آرزو بر طعام نباشد خواب غلبه کند و مریض اندام را چنان اند گویا که بجامه تر پیچیده اند و اگر از غلبه هر سه خلط بود دانها نیلگون
و باندک برآمدگی بود و میانه دانها غائر بود و درد بسیار کنند و بدیری پخته گردند و از ریم آن بوی بد سخت زشت آید و گلو بسته شود و یا وه گوئی و
بیقراری روی نماید و آرزوی و زحمت تند پیدا آید و علاج کردن این نوع سخت دشوار است و باید دانست چون زحمت مذکور هم بر جرم پوست بود و بیشتر
سرایت نکرده باشد دانهای آن بلون و شکل چنان بوند و چون شکسته شوند آب بیرون آید و چون تا خون سرایت کند دانهای لعل و ام بوند و زود
پخته گردند و چرک سخت تنک بود و چون شکسته گردند خون بیرون آید و چون تا گوشت سرایت کند دانها سخت و چرب بوند و بعد از دیری پخته گردند
و جرم دانهای سطبر بود و اندام زرد شود و چنانچه سوزنها در اندام خلانند و مریض را هیچ چیز خوش نیاید و خارش و تب و تشنگی پیدا آید و چون تا چربی سرایت کند
دانهای عریض و مدور و نرم و چرب و مقداری بلند بوند و درد بسیار کنند و بیهوشی و تشنگی و تب و تپاک حادث گردد و بیقراری روی نماید چنانچه ملول را
هیچ چیز خوش نیاید و این نوع سخت بد است درین نوع میان صد یکی را صحت شود و چون تا مغز استخوان سرایت کند دانهای خورد و مقداری مرتفع و خشک
باشند و درد بسیار کنند و سخت بیهوشی روی نماید و هیچ چیز مریض را خوش نیاید و محلهای خطرناک چنان درد کنند گویا که آنرا میبرند و این لا دوا است مریض را هلاک
سازد و چون تا منی سرایت کند دانها سیاه و چرب بوند و درد بسیار کنند و در حالت خامی چنان نمایند که پخته گشته اند و مریض را هیچ چیز خوش نیاید چنان
پندارد گویا که اندامش بجامه تر پیچیده اند و بیهوشی و تپاک روی نماید و در استخوانها چنان درد شود چنانکه بآن زنبور درد شود و این لا دوا است و اگر مرض
مذکور هم بر پوست و یا در خون بود و بیشتر سرایت نکرده باشد و از غلبه تلخه و یا بلغم و یا از غلبه هر دو خلط و یا از فساد خون باشد بعلاج اندک بآسانی زائل گردد
و اگر از غلبه باد و یا از غلبه تلخه و باد و یا از غلبه باد و بلغم بود علاج پذیر باشد لیکن بدشواری زائل گردد و اگر از غلبه هر سه خلط بوند و اخلاط مذکوره سخت غالب و
فاسد بوند و از ان دانهای مرض برنگ سبز و یا برنگ مارچوب و یا برنگ تخم کتان باشند لا دوا بود و چون زحمت مذکوره هر نوع که باشد از دهن و بینی و
چشم مریض خون سائل گردد و سرفه و رکهک و بیهوشی و غلبه تب و یاوه گوئی و بیقراری و تشنگی و تپاک باشد و بدشواری نفس بیرون آید و وقت تنفس از
گلو آواز خرخره آید مریض هلاک گردد و بعلاج نیک نشود و اگر درین مرض نفس بآواز بلند براه بینی آید و تشنگی حادث شود نیز لا دوا بود و اگر بعد زوال مرض مذکور
مفاصل مریض چنانچه بند دست و آرنج و شتالنگ آماس آماس مذکوره بدوا زائل نگردد بدانکه بیماری مرض نیست که دانهای آن سخت باریک بوند
چنانکه ذی معان نظر دیده نشود و آن از غلبه بلغم و تلخه باشد و درین مرض تب و سرفه و نا آرزوی طعام بود والله اعلم **قسم دوم در علاج زحمت مذکوره**
خرمای سبز و زرد چوب با یا آب سرد آس کرده بنوشانند از زحمت مذکوره میل از حدوث باز ماند **نوع دیگر** شمه آب اب جانه بنوشانند مزاحمت علت
مذکوره نشود **نوع دیگر** صندل شاهتره و ملوچی آس کرده بنوشانند از نیز از حدوث باز ماند و اگر تنها شیره مذکور بنوشانند همین فائده دهد چون
مرض مذکور حادث گردد باید که جوشش برگ نیلوفل و مرباسنجم بستانند و در ان سحیق ترنج و مانند بحو و مهلتی انداز ند مریض را بنوشانند و قی بکنانند یا آنکه شیره

براهی کشنیز سبزی بموجب باشد آمیخته نوشانیده قی بکنانند و بعد عمل قی و اسعی مسهل خورانیده اسهال کنانند ازین عمل غلبه فرو نشیند آبلهای مرض
مذکور یا خشک شده فراهم شوند یا پخته گردند ولیکن مدد کنند به اریم اندکی باشند و علاج مسهل هرچند که زائل شوند نوع دیگر پوست نی نیزه و برگ نیم
ملکت بیندوانه و چیره و آرد جو و کوتهه و براهی ازین ادویهها هرچه پوست دهد بستانند و آس کرده با روغن تور آمیخته بر آتش نهاده دور کرده مریض و آبلهای
آن برسانند فی الحال خشک شوند نوع دیگر جوش ببول و کلیسر موتهه و براهی و کتکله و سار چوب کهیر و پوست نیم و بربارا و آمله و پوست درخت
کتانی که هر همه متساوی باشند بنوشانند ازین زحمت بالاکه از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر مجیثهه و پوست درخت بر و پکر و سرشت و کلرحمله را
متساوی سته و آس کرده با روغن تور آمیخته بر آبلها سخت کنند ازین زحمت مذکور که از غلبه تلخ باشد دفع شود نوع دیگر جوش کلوی و مهالتی و
انگور سرخ و دانه انار که هر همه متساوی باشند و قند سیاه آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور چون بیرون آمده باشند فی الحال پخته گردند و
زائل بروید شوند و باز غلبه نکنند نوع دیگر سیق با کنار با قند آمیخته مریض را بنوشانند و بخورانند ازین دانهای مذکور که از غلبه باد و بلغم باشند
فی الحال پخته گشته بروند نوع دیگر جوش بیخ ببول و هر هری مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر جوش
نیم و بیرا و باهی و آمله و صندل و ببول و کتهیدن و دامیر و بانسه و جوانسا و کتکله هر همه را متساوی سته و سر کرده با روغن تور و شکر آمیخته مریض را بنوشانند
ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر جوش انگور و کهمار و خرما و ببول و بانسه و ترشالی و صندل و جوانسا که متساوی باشند
با شکر یا کرده بنوشانند ازین مرض مذکور که با غلبه باشد و با سوختگی و تپ به سبب بود بشود و این علاج با جهت دفع دیگر پختگیها که از غلبه تلخه باشند
نیز بکار بندند نوع دیگر پوست درخت سرس کالا و درخت ارزان و بروسکیستان که همه برابر باشند با روغن تور آمیخته بر دانها سخت کنند ازین
زحمت مذکور که با سوختگی بود دفع شود نوع دیگر نسوت و بیرا و برگ نیم و صندل و کتهیدن و بهابرمول و آمله و کتکله و بانسه و دامیر و جوانسا
مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه و با سوختگی بود دفع شود نوع دیگر جوش هر هری و بار نکهار که هر دو متساوی باشند با شکر و پست
آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه تلخه باشند فی الحال دفع شود نوع دیگر جوش جوانسا و بیرا و ببول و کتکله که هر چهار را متساوی
سته و باشند بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم و یا تلخه باشند دفع شوند نوع دیگر جوش چرائته و موتهه و بانسه و تربهله و نیم و ببول که هر همه
متساوی باشند سر کرده با شهد آمیخته بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر سار چوب کهیر و برگ نیم و پوست سرس کلر
هر همه متساوی سته و آس کرده بر دانهای مرض مذکور سخت کنند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم و یا تلخه باشد دفع شود نوع دیگر جوش بانسه با شهد آمیخته
بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع گردد نوع دیگر پوست بجو با جغرات آمیخته بر دانهائی که سخت و از غلبه بلغم باشند سخت
کنند ازین دانهای مذکوره پخته شده فراهم شوند نوع دیگر جوش ببول و گلوی و موتهه و بانسه و کشنیز و جوانسا و چرائته و نیم و کتکله و بیرا که هر همه متساوی
باشند مریض را بنوشانند ازین دانهائی که خام باشند پخته شوند و آنانکه پخته شده باشند بسرعت فراهم شوند و این از همه علاجها مفیدتر است نوع دیگر
جوش نیم و بیرا و باهی و ببول و کتکله و بانسه و جوانسا و آمله و دامیر و کتهیدن و صندل که هر همه متساوی باشند با شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت
مذکور که از سه خلط باشد اگرچه با تپ و سوختگی و مرض به سبب بود دفع شود و اگر دانهای آن بعد بیرون آمدن غائب شده باشند آنرا این علاج بیرون
آورده فراهم گردانند نوع دیگر بیخ ببول و بیخ چولائی لعل و نند چوب و آمله هر چهار را متساوی سته و با آب آس کرده و بجا پخته مریض را بنوشانند
ازین مرض مذکور هر نوع که باشد اگرچه با تپ و سوختگی بود دفع شود و سیمبوتک و مبارکی نیز دفع گردند نوع دیگر جوش مغز کهیر و آمله و ملیله و بلیله و
برگ نیم و ببول و بانسه و پوست نیم با روغن تور آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد زائل گردد و مبارکی فی الحال دفع شود
نوع دیگر جوش جوانسه و بیرا و بادل و کتکله مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر شیره برگ کریج بزرگ و
شیره آمله با شهد و شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش اشترا و کن مریض را

بنوشانند از این داروهای مرض مذکور که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شوند نوع دیگر جوش سا چوب کیر و تربد پیله و تخم مر بلول و بانسه با ... ماده گاو آمیخته مریض را
بنوشانند از این بیل و بهارنگی و ... و بیست و ... دفع شوند نوع دیگر شیرهٔ برگ کریله با سحیق ... چوب آمیخته مریض را بنوشانند از این بهاری
و تپ و ... دفع شوند نوع دیگر سیماب را صاف کرده با شیرهٔ برگ بیل سحیق کنند چون آمیخته گردد آنگاه با شیرهٔ ... و شهد مریض را بنوشانند
از این مرض مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط بوده و تا استخوان سرایت کرده باشد دفع شود نوع دیگر زیرهٔ ... را با سرگین ... آس کرده بر داروهای مرض مذکور
سخت کنند از این داروهای مرض مذکور پخته گردند و تا پاک دفع شود نوع دیگر جوش سا چوب کیر و جوش سکپستان معلول را بنوشانند و دست و پای
و سایر اندامش بدین جوش بشویند دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش برگ های ... و ... و ... و همین را آمله ... که هر همه مساوی باشند
با شهد آمیخته مریض را بنوشانند و نیز اندامش بدین جوش بشویند از این داروهایی که در ... باشند ... نوع دیگر جوش هلتی و گل ... در چشم اندازند
از این داروهای مرض مذکور که در چشم باشند دفع شوند نوع دیگر هلتی و تربد پیله و ... گل نیله و قرنفل ... را با آب آس کرده و شیرهٔ آن ...
در چشم مریض بیندازند از این داروها که در چشم باشند دفع شوند نوع دیگر پوست سکپستان را با آب آس کرده بر داروها که در چشم مریض باشند از این داروهای
مذکور فراهم گردند نوع دیگر سحیق پوست ... بر داروهای مرض مذکور بریزند فراهم گردند و اگر سحیق ... خاکستر ... بریزند نیز همین فایده
رساند نوع دیگر داروهای سانک لیپ را آس کرده بر داروهای مرض مذکور که پخته باشند و تر ... بوند بریزند فراهم گردانند نوع دیگر ... را
بر داروهای مرض مذکور که پخته شده شکسته باشند برسانند از این ... مذکوره کرم نیفتند نوع دیگر شیر درخت ... با شیر درخت ... بر داروهای مرض مذکور سخت
کنند فراهم گردند نوع دیگر سحیق ... و ... و ... و ... که هر همه مساوی باشند روغن ستور
بجوشانند معلول را بخورانند و بر اندامش طلا کنند از این داروهای مذکوره اگر خام باشند پخته گردند و اگر پخته باشند فراهم گردند و اگر سخت خرد باشند مضمحل شده
بیرون آیند و این را داروی کهرت گویند نوع دیگر در ابتدای حدوث مرض داروها آنرا شمارند و بمقابله هر دانه برگ سکپستان را از درخت آن
به ناخن بشکنند و بگویند که مرض فلان کس را بردم از این عمل داروهایی که حادث شده اند زائل گردند و دیگر حادث نگردند نوع دیگر استخوان ... بستانند
و چون مریض مرد باشد بر دست راست و چون مریض زن بود دست چپ ببندند از این عمل مرض مذکور زائل گردد و اگر ... حدوث این مرض
استخوان مذکور ... ببندند مرض مذکور حادث نگردد فائده ... پوست ... بیل را ... جوشانیده بدارند
و وقت ... پخته ... بنوشانند ... تا یک سال ... مذکور حادث نگردد فائده بجهت صاف شدن داروهای مرض مذکور چون
پخته گشته شکسته شوند علاج هایی که بجهت صاف شدن ... گفته شده اند بکار بندند و جهت فراهم شدن ... کهرت بر داروهای
مذکور طلا کنند و مریض را بنوشانند فائده چون درین مرض غلبهٔ خون بود باید که ... بر مناسب حال خون بکشانند نافع آید و بعضی
داروها که بعلاج فراهم نشوند ... خون بکشانند نافع آید فائده داروهای مرض مذکور که در پای باشند ... باید که عصاره ... را
بران بریزند از این ... مذکوره دفع شود فائده چون داروهای مرض مذکور پخته نشوند ... آنها خشک ... گردانند باید که درین وقت ...
غذایی که ... حاصل آید بخورانند و چیزی که بدان خون کم گردد از آن احتراز کردن فرمایند فائده چون شکم مریض ... اعضا ...
باید که شوربای حیوانات ... که ... نمک سنگ ... کرده پخته باشند بنوشانند فائده چون درین مرض مریض را آرزو بر طعام نباشد
باید که شوربای جوش ... مانند آن ... انداخته بنوشانند از این آرزو بطعام حاصل آید فائده درین مرض ...
زهر ... آن ... چون مردم ... بر دست و پای مریض ببندند نافع آید ...
دافع ... این مرض تاثیر دارد فائده درین مرض صدقه دفع نحوست ستارگان از مریض بر مناسب حال بدهانند فائده آماسی که درین ...
دست و پا ... بعد زوال مرض مذکور پیدا آید بجهت دفع آن علاج هایی که دافع آماس ... اند ... آن گذشته است بکنند و داروهایی که دافع ... باد ... بکار بندند

مبعد بوجه غوث هم بگشانند فائده درین مرض آیل منیض باز غمعان روغن کنند واشیای ترش وشور با بازدارند والله اعلم بالصواب **فصل پنجاه و ششم** در امراضیکه ضرر زیاده نرسانند و آنرا بهندی کهه رروگ گویند مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات زخمهای مذکوره**
بدانکه زخمهای مذکوره چهل قسم اند یکی اجگلکا و آن زخمی ست که کودکان را شود و دهانهای آن بقدر دانهای منگ باشد بیخ برنگ اندام بود و درد نکند و این مرض از غلبهٔ باد و بلغم بود دوم جو برگیا و آن زخمی ست که دهانهای آن سخت و بقدر جو بود و بیخ دانها در گوشت باشد و حدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم بود سوم اَنّالجی و آن زخمی ست که دهانهای آن سخت و مرتفع و گرد و بی دهن و با هم اندکی بوند و حدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم باشد چهارم بیرتا و آن زخمیست که دهانهای آن همچو بالگل و گرد بود و دهنش کشاده باشد و سوزنگی بسیار آید و بیخ این مدبی باشد و حدوث این از غلبهٔ تلخه بود پنجم کچهپیکا و آن زخمی ست که از ان پنج یا شش محل مانند باخه آماس پیدا آید و این از غلبهٔ باد و بلغم باشد ششم بلمیک و آن زخمی ست که از ان دانها بکف دست یا در کف پا یا در بند گاه و یا در گردن یا در بغل یا در کتف یا در گلو بوند و بیک جا نه در میان بر شکل سیب بود و دیگر دانهای خرد گرد بر گردش باشند و بجکند و خارش کنند و جنبان در کنند گویا که در آن سوزنهای خلانند و یا آنرا نیش گانند و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط بود و این را لادوا گفته اند هفتم اندربدها و آن زخمی ست که دانهای آن بعضی خرد و بعضی بزرگ بوند آنکه در میانه باشد بزرگ و مانند خوشهٔ نیلوفر که دران بار پیدا باشد و این دانها از طرف بیخ تنگ اند از طرف میانه و بالا سطبر و عریض باشند و آنکه گرد بر گرد بوند خرد باشند و حدوث این از غلبهٔ باد و تلخه بود هشتم گردهیکا و آن زخمی ست که دران دانها بسیار باشند نکیدانکه در میان بود بلند و لعل و ام باشد و دیگر دانهای گرد بر گرد آن خرد بسیار باشد و حدوث این از غلبهٔ باد و تلخه نیز باشد نهم پنکا و آن سختگی ست که بظاهر گوش و یا باطن آن همچو سالک بود و طرف باطن سخته گردد و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم بود دهم پاکهان کرد بهه و آن آماسی ست که متصل زیر گوش پیدا آید و سخت بود و درد اندک کند و حدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم بود و یازدهم جال کرد بهه و آن آماسی ست که بلند باشد و بادرد و سوزنگی و تب بود و پخته نگردد و اگر پخته شود اندکی از ان پخته گردد و جمیع اطراف همچو سبب و سیخ شود و حدوث این از غلبهٔ تلخه باشد دوازدهم ارسیکا و آن سختگی ست که در پشت باشد و گرد بود و درد بسیار کند و تب و سوزنگی پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد سیزدهم کچها و آن سختگی ست که دانهای آن سیاه بوند و در بازو و پهلو و دوش و بغل حادث شوند و حدوث این از غلبهٔ تلخه بود چهاردهم گندرنامان و آن سختگی ست که همچو سختگی کچها بود لیکن این را یک دانه بود و هم در چرم باشد بیشتر ساری نگردد و پانزدهم اگن روهنی و آن سختگی ست که گوشت محل آن نشق شود و در بغل بود و دهانهای آن با سخت سوزش بوند و تب باشد و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط بود و لا دوا اند و مریض در میان هفت روز یا ده روز یا پانزده روز بمیرد شانزدهم چیته و آن سختگی ست که در زیر ناخن بود و درد و سوزنگی پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ تلخه و باد باشد و این را جهترمک و انبکه نیز نامند هفدهم کنکها و آن آنست که از سیلان زخم ناخن سیاه و خشک و خشن گردد و این کلپر نیز نامند و هیجدهم انسی و آن سختگی ست که در پشت پا شود و ظاهر اندک نماید و باطن عمیق و از طرف باطن پخته گردد و رنگ او همچو رنگ اندام باشد و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و نوزدهم بدارکا و آن سختگی ست که بعل اشتل بداریک در بغل یا در بندگاه ران بود و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و بستم سرکرا و آن آنست که چون بلغم و باد و چربی فاسد شده در گوشت و رگ و پی سرایت کرده مجتمع شود گرهی پیدا آید و چون این گره پخته شود و شکسته گردد ریم از ان برنگ شهد یا روغن گاو یا پیه بچکد و چون درین حالت باد سخت غلبه کند گوشت محل مذکور را خشک گردانیده گرهی درشت و خشن و مانند سنگریزه حزوساند و از ان خون گوناگون با بوی بد بچکد و بست و یکم پادداریکا و آن آنست که باطن پا بسبب باد خشک گشته بطرقد و این مرض غالبا بکثرت مستی حادث میشود و بست و دوم کدر و آن آنست که خلیدن خار یا سنگریزه در پا یا از سببی دیگر خلط فاسد شده با چربی پیوسته گرهی پیدا آرد و آن بلند مانند کنار بود و گاه در میان فاسد شده گاه بلند و گاهی پست بود و گاهی ریم و خون از ین هر جا ری گردد و بست و سوم السکه و آن آنست که زخمهای انگشتان پای بسبب بسیار گشتن گلیش بسبب [illegible] گردند و بترشانند و بجکند و با سوزنگی و خارش بوند و درد کنند و بست و چهارم اندبست و آن آنست که باد و تلخه فاسد شده

فصل پنجاه و ششم در امراضیکه ضرر زیاده نرسانند + قسم اول در علامات زخمهای مذکوره

و روغن تخم توتیا بمالند موی را بریانند و بعد بر سخته شدن موی را بلغم و خون فاسد مخالج موی را مستعد میسازد از ان موی سفید و سیاه بیند بجهالت و بجا نیز گویند
و بیست و پنجم دانگ و آن آنست که سختگی در جرم سر پیدا آید و لیکن مرتفع نبود و آنرا دیها بسیار باشند و بحکند و حدوث این از غلبهٔ بلغم و خون و از افتادن
گرم باشد و بیست و ششم او بلکهسا و آن آنست که از ین مویهای پوست پوسیده و رخنه دار بر آید و بحکد و حدوث این از غلبهٔ بلغم و گرمی و خون بود و
بیست و هفتم لیت و آن آنست که از غصه و اندوه و حرکت و حرارت بدنی در سر فامده با تلخه پیوندد و مویها با سخته گردانیده سپید زند و بیست و هشتم بکوکها
و آن آنست که از غلبهٔ باد و بلغم و خون در سر کودکان دانه‌ها همچو خارهای سنبل که خرد باشند پیدا آید و این را بعرف تماسه گویند بیست و نهم بدنی کنک
و آن آنست که در اعضای گرد با خارش صد حبه پیدا آید و اندکی سپید باشد و میان آن مانند خارهای نیلوفر کسی بود و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم
باشد و سی ام حیتین و آنرا بعرف لهسن گویند و این داغی بعل دام و هموار لش بود و بسیار مرتفع نباشد و در نکند و در ابتدای خلقت حادث شود و حدوث
این از غلبهٔ بلغم و خون باشد سی و یکم بالکه و این را بعرف مسه گویند و این سیاه همچو دانه ماش بود و حدوث این از غلبهٔ باد باشد سی و دوم تکالک
و آنرا بعرف تل و بپارسی خال گویند و این همچو دانه کنجد بود و مرتفع نباشد و درد نکند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد سی و سوم نخیه و آن آنست که داغ
همچو لهسن در ابتدای خلقت حادث شود و لیکن این سیاه یا سپید بود و اصلا مرتفع نباشد و لهسن بعل دام و مقداری مرتفع بود سی و چهارم ینک و آنرا در عرف
چهائی گویند و بپارسی کلف نامند و این را باد و تلخه بسبب غصب و بسیار حرکت فاسد شده در جرم لکه در آمده سی و پنجم نیلکا و آن آنست که نوعی از رنگ همچو داغ
کلف در عضوی و بسیاری روی نمایان آید سی و ششم پروز تکا و آن آنست که از مالیدن یا شیدن آن و یا رسیدن زخم بدان باد فاسد شده و در قلفه نمود
در آمده و قلفه را باز گونه ساخته طرف پیدا شکرده ماس پیدا آرد و آنرا فروهشته گردانید و اگر زحمت باد فاسد و یا بد فارش پیدا آید سی و هفتم ادیالکا
و آن آنست که چون اقلف بود تمام آستاج بدست کنند یا تفتیش سبب غالب شدن منی سخت طاری شود و یا زنی که فرجش تنگ بود جماع کند قلفه پاره
گردد سی و هشتم نیرده بر کس و آن آنست که قلفه بسبب غالب شدن باد خشک گردد چنان که باز گونه کردن آن دشوار و غیر ممکن بود و ازان احلیل منقبض شود
و مبارک تنگ گردد سی و نهم سن نرعد و آن آنست که از نگاه داشتن غایط باد فاسد شده و در مجرای غایط در آمده آنرا تنگ گردانیده و از تنگی مخرج
غایط بدشواری بیرون آید و این مرض سخت بد است چهلم اهیوتن و آن آنست که از آلوده ماندن مقعد بغایط و بول بسبب آنکه بعد استنجا آب دست
کرده نشود چون در محل مقعد خونی شود و خارش پیدا آید از خاریدن محل مذکور انهای سختگی حادث گردند و سپید گشته و شکسته یکدانه شوند و بچکد و
این زحمت نیز سخت بد است و حدوث این از خون و بلغم باشد چهل و یکم برکنکهو و آن آنست که چون بسبب شستن نمور ریم بران مجتمع شود و
خوی آید و خارش دران محل پیدا شود و از خاریدن تنگی حادث گردد و سخته شده بحکد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد چهل و دوم کدهبرین و آن
آنست که چون مردم لاغر و خشک بود و در وقت براز و اخراج غایط زور کند دیا آنرا انتیسار بود و اقل دیر بیرون آید چهل و سوم سوکر و تنک و آن
آماسی ست که با سوختگی و درد بسیار و خارش بود و تپ پیدا آرد و گرد بر گرد آن بعل دام باشد و چون پخته شود از جریان سارش بنا شد و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه برای دفع اجکلکا چون خام باشد خون باد پچه بجینانند نوع دیگر جهاکهار و صدف و پیتکاری
هر سه را با آب آس کرده سخت کنند ازین مرض مذکور به شود و چون پخته شود علاجی که برای دفع سختگی پخته گفته شده است استعمال کنند به شود نوع دیگر
ببهار و کرهاری و پاته هر سه را استا و سنده و آس کرده بر اجکلکا که پخته باشد ضمت کنند دائم به شود و برای دفع پرکهیا و ابابهی و کر و بهکا و پاکهان و جبه
و کچهپکا و منبکا و ابتدای حدوث چون خام باشند بر مناسب حال سیکونند بعده دیو دار و کو شهه و زنجبیل و مسل جبل با آب آس کرده ضمت کنند این
مرض را صحت شود و اگر پخته باشند علاجهایی که برای دفع سختگی گفته شده اند استعمال کنند و برای دفع بیرتا و اندسبد با مال کرو و پملو و پیلکا و کچها
مکنه منا مان چون خام باشند علاجهایی که برای دفع بسر گفته شده اند استعمال کنند و چون پخته شوند باید که به سیق تراش کا کولیا و کن و پابدیو
دارو هایی که مانند کاکولیا و کن شیرین باشند بروغن تو سخته طلا کنند مریض را صحت شود برای دفع چیته آب گرم در محل مرض مذکور بر ترنید و بعد زرم

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

شمان گوشت فاسد را تراشیده دور کنند بعد از ان روغن کنجد را بران طلا کنند و سمیق شیر پخته بتی ببندند تا دیر نشود و اگر بدین علاج فراهم نشود بایدکه محل
داغ کنند و بعد کردن داغ رسوت و گوروچن و صندل و پنچوتی را با ترشی آس کرده سخت کنند تا صاف شود آنگاه سمیق ترازان را بر او آگر و ند چوب سوت
روغن کنجد پخته طلا کنند نیکو شود و برای دفع انسی علاجهای بسیار است بکار برند و برای دفع بدارکا اگر خام بود و باد و یا چه خون بکشایند و پوست بیخ و محل
صبنکن و بلیه و بکه و بهیر و سال بر همه باستانی پاییده با آب آس کرده و محل مرض را سخت کنند مریض را احت شود و اگر ازین علاج نشود باید که روغن کنجد
بر محل سخت کرده سید کنند آنگاه محل بدین بکار برند و چون پخته شود شگاف کنند بعده آنرا برگ بلول و نم و کنجد را با آب آس کرده و بالا روغن ستور پخته
بر شگاف طلا کنند و عصابه ببندند و از جهت شستن شگاف جوش پوست درختان شیردار و عصاره چوب کهیر بکار برند و چون صاف شود سمیق ترازان
مهلتی روغن کنجد پخته بران طلا کنند مریض را احت شود و برای دفع سرکلا ارید علاجی که برای دفع میدارید گفته شده است بکار برند و برای دفع باعطارے
که آنرا در عرف بوائی گویند رگ پای بکشایند بعده روغن کنجد طلا کرده سید کنند **نوع دیگر** موم و روغن ستور و چربی و بساو مغز استخوان باهم اکهاره انیم
و گرم کرده سخت کنند ازین بوائی فی الحال دفع شود و برای دفع السلک با ترشی یا با سرکه نیشکر هرهای انگشتان را بشویند بعده برگ بلول و نم و کنجد
و کسیس و گوروچن و صندل و بلول و دار چیل گرد حمله را با آب آس کرده سخت کنند ازین مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** سمیق تر شیره بهت کتائی روغن
سرشف پخته بر السلک طلا کنند و بالای آن سمیق کسیس و گوروچن و صندل بریزند و دین فی الحال مریض را احت شود و برای دفع ملت کدر نخست کوکا بانان
تراشیده دور کنند بعده بروغن کنجد که آنرا گرم کرده باشند آنرا بسوزند فی الحال دفع شود و برای دفع اندریست یعنی بادخوره هر جا که باشد رگ سر بکشایند
بعده توتیا و برگ سیس و صندل آس کرده بر محل بادخوره سخت کنند و ازین زحمت مذکور دفع شود و مویهای سر برآیند **نوع دیگر** سوختهٔ بوم را با آب آس کرده
بر محل بادخوره سخت کنند دفع شود **نوع دیگر** سمیق ترازان جابی و کنیر و کرنج و چتر و روغن کنجد بپزند و بر محل بادخوره طلا کنند دفع شود **نوع دیگر**
محل بادخوره کلک کرده و یا با چاکت وشتی خراشیده حبه را با آب آس کرده بران سخت کنند بادخوره دفع شود و این علاج مجرب است و برای دفع ارونکها بر چهره
خون بکشایند بعده با جوش نم آنرا بشویند بعد از ان شیره سرگین اسپ روغن کنجد سمیق نمک سنگ آمیخته بران سخت کنند ازین مرض مذکور دفع
شود **نوع دیگر** بلول و نم و زند و چوب و ترنج حمله را مساوی سته و آس کرده سخت کنند ارونکها دفع شود **نوع دیگر** مهلتی و گل نیلوفر قرص و کنجد بلکه چیر
و بهنگره حمله را مساوی سته با آب آس کرده سخت کنند ازین ارونکها دفع شود و برای دفع والنک روغن کنجد بدام و ستر را زند و سید کنند و رگ جبین
بکشایند و محل نابش سر و پست بکار برند و به تیزاب خار کا وکت نیز بشویند و برای دفع بلت یعنی سپید گشتن موی در غیر هنگام علاجهائی که در فصلیکه بهتی
آنرا رساین شمارند گفته خواهد شد و برای دفع لمس مسته و خال سخت بالمت آن امراض مذکوره را بتراشند آنگاه بشوید و یا با آتش بر مناسب حال
داغ دهند به شود و برای دفع نحجه و ریاک و نیلکا در محلی که این امراض باشند رگ آن محل بکشایند آنگاه محل امراض مذکوره را به پاچک و شتی بخراشند و کف
درختان شیردار را با آب آس کرده بران سخت کنند **نوع دیگر** سپاری و کنگهی و مهلتی و زند و چوب با آب آس کرده بهمان محل مرض بعد خراشیدن سخت کنند
ازین نیز امراض مذکوره دفع شوند **نوع دیگر** شنگرف و اگر و کهیر و بدار بکند و دار بلد با آب باریک آس کرده بر محل امراض سخت کنند ازین نیز امراض مذکوره
دفع شوند **نوع دیگر** بران و کیتهه و پوست جارولی و تینده و زند و چوب حمله را با آب آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین نیز دفع شوند و برای دفع
مهاسه بکشایند و سرشف زند و تخم ولود و نمک سنگ حمله را با آب آس کرده بر محل مرض سخت کنند و بهبت دفع این علاجی که برای دفع نیلکا گفته شده است
استعمال کنند و برای دفع بدم کنتاک نخست جوش نم بنوشانند و قی بکنانند و هم سمیق تر و جوش نم بروغن ستور پخته و با شهد آمیخته معلول را بنوشانند
ازین مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** نم و کروالا سرو را با آب آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین دفع شود و برای دفع بر ور نکا نخست روغن ستور
بر علت طلا کرده سید کنند بعده بسالون و یا به بسیار که در فصل بابت باده گفته شده است تا شش یا پنج شب بر مناسب حال انباه کنند بعد از ان
بروغن ستور بابقلفه در محل طلا کرده سید بکار بستقلفه را به آهستگی بمحل خود آرند آنگاه باز انبا کنند و حقنه که بدان باد دفع شود بکار برند و معلول را غذای

چرب سحق کرده اند و برای دفع اوجاع آنجا علاج پیدرپی بکار برند و برای دفع نزده برگس ماشوره که در سوراخ نمود آید از زر یا نقره و جز آن بسازند و با روغن ستور یا شوره
را چرب کرده در سوراخ ذکر آهسته در آرند و مانند این چربی خوک آبی و یا خوک دشتی و یا روغنی که آنرا بسحیق تر و جوش مدارو های دافع باد پخته باشند و یا
روغن گنجد بر قلفه طلا کنند و بعد از سوم ماشوره مذکوره بکشند و دیگر یا شوره که مقداری از آن بیرون باشد و آونده چربی و یا روغن طلا کنند و همچنین بار ها
این عمل بکنند تا آنکه مرض مذکور بکلی برطرف شود و بعض از اطبای علاج نمذ چرب بجوارانند و برای اگن رهینی علاجهائی که برای دفع لب تلخه گفته شده اند بکار
بندند و برای دفع سرزده تدبیری که از جهت دفع نزده برگس گفته شده است بکار بندند و برای دفع هلیک سختگی را بآله آهن برند و عمل آتش یا شوره بسوزند
بعد از آن علاجهائی که بجهت صاف کردن و فراهم شدن اید گفته شده اند استعمال کرده صاف و فراهم گردانند و باید دانست که اگن رهینی و سرزده و
کمد و هلیک لا علاج اند طبیب را باید که اول اخبر کند بعده بعلاج مشغول شود و برای دفع اهیوتن روغن را بسحیق ترو جوش تریهله و سوت و برگ پلول پخته مقداری
بچه را بلیسانند و بجوش تریهله ساحیب کنند و کنار محل مرض را بشویند و کسیس و گوروچنه و هرتال و توتیای مقدار سوت را با ترشی آس کرده بمحل مرض سخت
کنند و یا بسحیق پوست کنار قدری سحیق نمک سنگ یار کرده بر محل مرض سرانند و نیز می باید که چون بچه شیرخواره باشد دایه را داروها برمناسب حال
خورانیده شیرش صاف گردانند و برای دفع برکنهکیه علاجهائی که برای دفع اهیوتن گفته شده اند نیز بکار برند و بجهت دفع این مرض علاجهائی که
دافع سیست اند نیز بکار بندند و برای دفع گدهیش یعنی خروج مقعد نشستن بر مقعد روغن طلا کرده سید کنند تا آنگاه بگوبهنا که آنرا از چرم نرم ساخته
باشند مقعد را بند و قتا غایط به وقت اخراج برون افتد و مقعد بجا باشد و گوشت موش مجهول را در شیر بادهٔ گاو انداخته بجوشانند و بجامه پخته بستانند
بعد از آن شیر را بسحیق تراز ادویه های مذکوره که مزیل باد بود روغن گنجد را بپزند و بدارند و بر مقعد طلا کنند و مریض را بنوشانند این روغن مفید است اگر چه
مرض مذکور لا دوا باشد از این فراهم شود و این روغن را مکاتیل نامند اکنون چند علاج برای زخمهای مذکوره از طب جنتامن گفته می آیند
گل انار و دهو و موتهه و بلیله سرمه همه اجزا مساوی ستده و باب آس کرده و بر ناخن که فاسد گشته باشد سخت کنند از این چیته دفع شود نوع دیگر پنج
سنبری چولائی را چنان بسوزند که دود بیرون نیاید و خاکستر آنرا با سحیق زرنیخ آمیخته بر ناخن که فاسد گشته است بریزند از این نیز سبپته دفع شود نوع دیگر
جوش زنجبیل سحیق را در کانسه آهنی کرده بمالند سحیق کنند و آنرا بر ناخن که فاسد گشته است سخت کنند از این چیته دفع شود و داروهای بد برده
بلغمی که گفته شده اند استعمال کنند و دفع این مرض ناخن آید نوع دیگر سحیق سهاگه را در ناخنیکه سوده گشته است در آرند از این نیز کلفه دفع شود
و برای دفع مهاسه لود و کشنیز و بچ هر سه را باب آس کرده بر داغها و مهاسه سخت کنند مهاسه دفع شود نوع دیگر گوروچنه و فلفل گرد را باب آس کرده
بر داغها و مهاسه سخت کنند از این نیز دفع شوند و برای دفع کلفه رکتچندن و مجیتهه و کوتهه و لود و بر نگ و نیلوفر مدلود و نوعی دیگر حجله را مساوی ستده
و باب آس کرده بر داغهای کلفه سخت کنند از این رو روشن شود و کلفه برود مجرب است نوع دیگر خون خرگوش بر داغهای کلفه سخت کنند دفع
شوند نوع دیگر سحیق مجیتهه را با شهد آمیخته سخت کنند از این داغهای کلفه دفع شوند نوع دیگر سحیق بیخ ترنج و زرنیخ را با روغن ستور و شیره
سرگین مادهٔ گاو آمیخته بر داغهای کلفه بمالند نمانند نوع دیگر خار سنبل را باب آس کنند و با روغن ستور آمیخته بر داغهای کلفه سخت کنند از این هم
دفع شوند و سیاهی سته روز نمانند و سعی چون گل نیلوفر شمسی بود نوع دیگر برگهای درخت بر که پخته باشند و سرهونکه و گل نیلوفر قمری و
کوتهه و صندل و دارچینی مجله را مساوی گرفته و باب آس کرده بر داغهای کلفه سخت کنند از این کلفه و خال و نیلکا دفع شوند و رنگ روی صاف و روشن
گردد نوع دیگر زنجبیل چرب را با شیر اگ سحیق کرده بر داغهای کلفه سخت کنند از این کلفه اگر چه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر برگ درخت بر
که دمدنو باشند و برگ جای و رکتچندن و کوتهه و دار هلد و لود هر یک مساوی ستده با شیر بز آس کرده بر داغهای کلفه و خال و مهاسه و مانند
آن سخت کنند دفع شوند نوع دیگر روغن کاومیش را بر کستا هفت روز طلا کنند از این کلفه و خال دفع شود نوع دیگر بانگل یا در
بول مادهٔ گاو انداخته با آتش نرم بپزند بعده کشیده بستانند و با عدس که بسحیق آن باشد یار کرده و باب آس کرده با روغن گنجد آمیخته بر داغهای

و مانند آن سخت کنند ازین مهاسه کلفه دفع شوند و روی روشن گردد **نوع دیگر** کشنیز و بیخ و لود هر یک متساوی ستده و بآب آس کرده بر کلفه سخت کنند مهاسه
از بیخ برکنده شود **نوع دیگر** بسحیق تر ازان زرد چوب دارهلد و هلتی و اگر و کتیندن و پدمانکه و مجیته و گل نیلوفر شمسه و کوته و زعفران و برگ تیند و تگر برابر
متساوی گرفته باشند و بشیر و روغن کنجد پخته طلا کنند ازین مهاسه کلفه و نیلکا و خال دفع شوند و روی روشن شود و این روغن را هر دراد **تیل** گویند
نوع دیگر بجوش ساجو بکلچکان و به سحیق تر ازان برنگ و مجیته و صندل و گل نیلوفر قمری و زیره سفید و ناگیسر روغن کنجد پخته بر روی و اندام طلا
کنند ازین کلفه و خال از بیخ برکنده شود و اندام روشن گردد و این روغن را کنکات **تیل** گویند **نوع دیگر** بسحیق تر ازان زعفران و صندل و تیرج
و امیر و پدمانکه و گل نیلوفر قمری و گورچن و زرد چوب دارهلد و مجیته و هلتی و کلیسه و لود و لتم و کوته و گل سرخ و رکتیندن و چوک و برنگ و اگر که هر یک
سه درم باشد و یک سیر ته روغن کنجد بیزند چون پخته شود بدارند و بر روی و جز آن طلا کنند ازین نمه و خال و کلفه و مهاسه مانند این دفع شوند و این
روغن لائق حرمخانه بادشاهان است و این را کنکوا **تیل** گویند **نوع دیگر** دوازده درم سحیق تیرود و ازده درم روغن تور بیست و چهار درم قند و
شش درم شیر یک مخلوط ساخته بدارند و بر ترقیدگی پای سخت کنند ازین پای صاف همچو زبان گردد **نوع دیگر** شاخ دو توم و چاکمار و نمک برابر و نمک
سونچل را جوکوب کرده در کدوی تلخ انداخته تا سه روز بدارند بعده مقداری ازان روز بینه کشیده آس کنند و بر ترقیدگی پای سخت کنند ازین نیز پای
همچو زبان شود مجرب است **نوع دیگر** شیره برگ صبر پیایا طلا کنند ازین ترقیدگی پای همچو گل نیلوفر بود و خون پای گاهی ها سد نگردد **نوع دیگر** بنفشه
بلید بنجیر و نمک سنگ و سونف میتهی هر یک راست متساوی ستده بآب آس کنند و با مسکه گاومیش آمیخته بر پای سخت کنند ازین پای همچو گل نیلوفر گردد
نوع دیگر قیر و موم و نمک سنگ و گوگل و کلونج و گل سرخ و قند و روغن تور و شهد هر یک متساوی گرفته و بآب آس کرده بر ترقیدگی پای سخت
کنند و سید کنند ازین میان هفت روز دفع گردد **نوع دیگر** در مل ترقیدگی پای موم شیر گرم ساخته سخت کرده سید کنند ازین مرض مذکور
آن دفع شود **نوع دیگر** بسحیق تر ازان بوی و رساس و نمم و کیله و گلیتی و پرند به روغن کنجد را بیزند و بآن سحیق تر ازان نمک سنگ یار کرده بر ترقیدگی
پای طلا کنند ازین پایها نیکو شوند و این روغن را ایوکال **تیل** گویند **نوع دیگر** بتیزاب طلا کنند مانند سحیق تر ازان تخم دهاتوره روغن تلخ پخته
بر ترقیدگی پای سخت کنند دفع گردد و این روغن را رنمتاک **تیل** گویند بعده بکشایند لفصد باید بوجه سرایت و نوع که بآن نمک سنگ یار کرده
باشند یا بجوش نمم بشویند بعد ازان برگ ببول و نمم و بانسه با بول البقر آس کرده سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** پوست کهیر و نمم
و جون حلبه راست متساوی ستده با بول البقر آس کرده بر سر سخت کنند ازین نیز اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** کتباره کنجد که کهنه بود و بخال ماکیان را با بول
البقر آس کرده بر سر سخت کنند ازین نیز اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** برگ دهاتوره را با بول البقر آس کنند و با شیر زر قوم و شیر آک و روغن کنجد آمیخته بر سر
سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود و خارشی که ازان میشود دفع گردد **نوع دیگر** بسحیق تر ازان زرد چوب دارهلد و کهور و چراپته و ترپهله و نمم و صندل
که هر یک متساوی باشد روغن کنجد را بیزند و بر سر طلا کنند ازین اورنکهکا دفع شود و این روغن را هر دراد **تیل** گویند **نوع دیگر** کوزه نو سفال آگلی
انداخته بریان کنند و مسحوق ساخته و آس کرده و با روغن کنجد آمیخته بر سر طلا کنند ازین اورنکهکا دفع شود و خارشی که ازان در سر پیدا می آید نماند
نوع دیگر زیره گل نیلوفر قمری و آمله و هلتی هر یک راست متساوی ستده با یک آس کنند و بر سر سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** بشیره بهنگره
و به سحیق تر ازان حبه روغن کنجد بیزند چون پخته شود بدارند و بر سر طلا کنند ازین دارنک و خارش سر و بسبت و برص دفع شوند و این روغن را کنجا **تیل**
گویند **نوع دیگر** بسحیق تر ازان تخم کهیات و ببول البقر روغن تلخ بیزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود **نوع دیگر** بسحیق ازان خیره و بیخ مانتن
و بیخ کلید بعده اگر هر یک متساوی باشند با روغن کنجد بیزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود و این روغن را چتراد **تیل** گویند **نوع دیگر** بسحیق تر ازان
ترپهله و کلیسه و لاد آهن و هلتی و بهنگره و نمک سنگ که هر یک متساوی باشند روغن کنجد بیزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود و این روغن را
ترپهلاد کهرت گویند مجرب است **نوع دیگر** بسحیق تر ازان ترپهله و بهنگره و گل نیلوفر قمری و کلیسه و ریم آهن کهنه که هر یک متساوی بود روغن کنجد

پخته بر سر طلا کنند ازین داء الثعلب دفع شود و موی را انبوه و سیاه گرداند نوع دیگر شیرهٔ کثائی را با شهد آمیخته بر محل بادخوره سخت کنند دفع بادخوره
نافع آید نوع دیگر با شیرهٔ ببول تلخ حب الآس کرده بمحل بادخوره کلک زده طلا کنند ازین بادخوره فی الحال دفع شود نوع دیگر برگ حنظه زیره و روغن کنجد
و مهلتی و سرکه نهجی که هر همه مساوی باشند بستانند و آس کرده بر محل بادخوره سخت کنند ازین بادخوره دفع شود و موی فی الحال سبز گردد نوع دیگر
دندان پیل را بر نطعی بسوزند که دودش بیرون نیاید و خاکستر آن با سوت یکجا کرده و با آب آس گردانیده بمحل بادخوره سخت کنند ازین بادخوره دفع شود و موها
زود بر آید نوع دیگر سحیق حب الاجیند سقیه شیرهٔ بهنگره و [illegible] بعد ازان سحیق مذکور با الایچی و جهره و کهیره و کوتهه که هر همه مساوی باشند با آب آس کنند و
روغن کنجد بدان پخته بر محل بادخوره طلا کنند ازین بادخوره دفع شود و موها انبوه بروید نوع دیگر با ببول تقر که سیاه باشد گل اول را آس کرده
بر محل بادخوره سخت کنند ازین زحمت مذکور دفع شود و موها انبوه بروید نوع دیگر پاش را بر نطعی بسوزند که دودش بیرون نیاید بعد ازان آس
کرده با نیاک بیامیزند با روغن تلخ یار کرده بر بادخوره سخت کنند ازین امراض مذکوره دفع شوند و موهای سیاه بروید و جمیع امراض سر نیز دفع شوند
نوع دیگر سحیق ترازان مهلتی و جواکهار و آمله بروغن کنجد بپزند بعد این روغن صاحب بادخوره را ناس دهند ازین بادخوره دفع شود نوع دیگر صاحب
سنجگی هلیله را اسهال بکنانند و بعد ازان سنجگی مذکوره را فصد بیاید و خون بکشایند نوع دیگر بیخ کلیتی و بیخ گلوی و بیخ کرواله و بیخ دانتن و بیخ
سنوت و پیست که هر همه مساوی ستده و آس کرده بر سنجگی مذکور سخت کنند یا آنکه برش داروی مذکوره را با آب آس کرده و با روغن ستور آمیخته
گرم گردانند و بدین سنجگی مذکور را پناه کنند چون سنجگی مذکور پخته شود پس آنرا بدیده گوشت درشت را تراشیده دور کنند بعد ازان داغ دهند و بعد
ساعتی گردانیدن آن روغن نم را به سحیق ترازان برگ جای و هلاوه و فلفل و کلیسا و الایچی خرد و صندل را اگر پخته بدان طلا کنند فراهم گردد نوع دیگر
با شیرهٔ چنگیری و شیرهٔ کنار و جفرات ترش و سحیق ترازان جواکهار و رسنه روغن بپزند و مریض را بنوشانند ازین مقعد درون در آید و باز بیرون نشود
و این روغن را چنگیری کهرت گویند نوع دیگر برگ نیلوفر شمسی را که نرم باشد مباشل بخورانند ازین خروج مقعد دفع شود باز بیرون نیاید مجرب
نوع دیگر با شیره جفرات مقعد را بشویند و درون در آرند مقعدی که در آمدن آن سخت دشوار بود بدین عمل در آید نوع دیگر پی موش را بر مقعد
سخت کنند ازین عمل مقعد بسهولت در آید و بدفع این فائده حاصل آید نوع دیگر گوشت موش را بجوشانند و بدان مقعد را سیک کنند نافع آید
نوع دیگر تیزبک و چیتره و چنگیری و رسنه و پابهی و جواکهار که هر همه مساوی باشند ستده و با آب آس کرده با دوغ مریض را بنوشانند ازین در دفع خروج مقعد
نفع آید و گرسنگی افزاید نوع دیگر گوشت موش چهار پل و داروها و مسمول یک پل و چیتره دو پل بستانند و جمله را با آب که هشت چند آن باشد
بجوشانند تا آنکه یک حصه بماند بعد ازان جوش را بگیرند و بدین جوش شیر که هر یکی برابر این جوش باشد به سحیق ترازان داروها چیونی کن یک ستهه روغن
کنجد بپزند و بر مقعد طلا کنند ازین خروج مقعد بهکند و ناسور و نشست بدان دفع گردند و این روغن را مکها دیل گویند نوع دیگر گوشت
موش صد پل ستده یک آب نداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بگیرند و بدین جوش و شیرهای موش که آنرا با آب آس کرده باشند
یک پستهه روغن کنجد بپزند و بر مقعد طلا کنند ازین خروج مقعد دفع شود و خون از چکیدن باز ایستد نوع دیگر سرشف زرد و مدیر و چوب بیخ
درخت نار سرسله مساوی گرفته و آس کرده بر سوکرد تنک سخت کنند ازین مرض مذکور که با درد و سوختگی بود بهشود نوع دیگر بیخ بهنگره و مدیر و چوب
وجوا مساوی ستده و با آب آس کرده بر سوکرد تنک سخت کنند دفع شود نوع دیگر مغز تخم نیلوفر شمسی با آب آس کرده و با روغن آمیخته نهار مریض را
بنوشانند ازین سوکرد تنک دفع شود نوع دیگر بیخ بهنگره و منسه چوب را با آب آس کرده بر سوکرد تنک سخت کنند و باز برای سوکرد تناک عما هایی
بسبب تیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر سوت را با آب آس کرده بچه را بنوشانند و بر محل مرض سخت کنند ازین اهبوتن دفع شود نوع دیگر
سحیق ترازان برگ ببول و ترپهله و سوت که هر همه مساوی باشند روغن ستور بپزند و مریض را بنوشانند ازین اهبوتن دفع شود و این روغن را
پتولا دکهرت گویند نوع دیگر توتیای نیمه و سفال شکسته را مساوی ستده و آس کرده با سوتن برا کنند دفع شود و اگر پیدا شد که

...ن با فاسد ست باید که عمل این مدبر چون بکشانند نافع آید نوع دیگر تسبیح ترادان کرنج و ترپیله و کتلی که هر یک سه ساری باشند و بعمل سوت ... اند و برای این ...
علاج کنند در دفع آن نافع آید نوع دیگر قیر و کوستمه و نمک سنگ و شرف قند که هر یک سه ساری باشند شسته و با آب حل کرده عمل رمز سخت کنند ...
دفع شود نوع دیگر ... دست بلیله بزرگ و درخت کیله ایکه ... بپتانند و با بسته ... آمیخته بجوشانند تا آنکه آب ... وام شود بعد ... آن
بجا ... چکانیده تیزاب ... و بآن ... در بیخ نمک جوا کهار و ساجی ... درخت و کفک ... انگوزه و ... و مقدار ... که هر یکی
یک ... باشد و چون ... که ... پل ... یا یک ... ویک انداخته بجوشانند ... ساخته ... این شود ... و ... کیل ... ذیل
ومانند آن که ... شود ... خواهند بکار برند ... ... گویند

فصل پنجاه و هفتم در مرضهائیکه داخل دهن حادث شوند

و آن را بهندی ... گویند مشتمل بر دو قسمست قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره بدانکه زحمتهای مذکوره
شصت و هفت انواع است هشت از آن در لب پیدا آیند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و آن آنست که لبها سیاه و خشک و خشن و سخت گردند و درد کنند
چنانکه بریده شوند و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و آن آنست که لبها نیلگون و ... وام گردند و جوشهای ... پیدا آیند و باعث خشکی بود و بزردی پخته گردند
و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و آن آنست که لبها ... گران گردند و خارش کنند و ... سپید بر آن حادث شوند و چهارم از غلبهٔ هر سه خلط و آن آنست که گاهی او
لبها سپید ... گردند و ... گوناگون حادث گردند ... فساد هر سه خلط باشد و پنجم از غلبهٔ خون و آن آنست که بر لبها آبلهای لعل ... چرا
... حادث گردند و از آن خون ... و ششم از فساد گوشت و آن آنست که لبها گران ... باشند ... گوشت شوند و فروهشته گردند ... شوند ...
... افتند و هفتم از فساد ... و آن آنست که لبها گران گردند و خارش کنند و نرم ... بود و برنگ ... روغن ... گردند و چون ... شده بچکند
آب سپید برنگ بلور از آن بچکد و هشتم از رسیدن ... شی خارجی و آن آنست که لب خارش کنند و در آن گره افتند و درد و ... کند ... کرده ... شود
و سیزده از آن در بیخ دندان حادث شوند یکی را ... گویند و آن آنست که از بیخ دندان خون بغیر خلال کردن و جز آن از دیگر عوارض سائل گردد
و گوشت بیخ دندان ... و گنده و سیاه و نرم شود و ... بماند و بوی بد از آن آید و حدوث این از غلبهٔ بلغم و خون باشد و دوم را ... گویند
و آن آنست که گوشت بیخ ... دندان آماسیده و درد کند و حدوث این نیز از غلبهٔ خون و بلغم باشد و سوم را ... گویند و آن آنست که از
بیخ دندان خون با بوی زشت سائل گردد و دندانها جنبنده ... و حدوث این از فساد خون باشد و چهارم را ... نامند و آن آنست که گوشت بیخ
دندان آماسیده و خارش و درد کند ... سائل ... و حدوث این نیز از غلبهٔ خون باشد و پنجم را ... نامند و آن آنست که دندانها ... بگدازند
و جنبنده و کام و ... داخل دهن ... گوشت بیخ دندان پخته گردد و این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و ششم را ... نامند و آن آنست که گوشت بیخ دندان
گنده شود و ... خون بیرون آید و حدوث این از غلبهٔ تلخه و خون و بلغم باشد و هفتم را ... گویند و آن آنست که گوشت بیخ دندانها با ... ماند که
درد کند و پخته گردد و بغیر خلال و جز آن خون از آن بیرون آید ... خون ... گردد و دندانها ... بگذارند و جنبنده ... بوی ... مردار
آید و حدوث این از غلبهٔ تلخه و خون باشد و هشتم ... گویند و آن آنست که ... دندانها ... و جز آن ... دندانها آماسند و
دندانها جنبنده و نهم ... گویند و آن آنست که ... بالای دندان ... شود و ... شود و ... این از غلبهٔ بلغم باشد و ... دهم را ... گویند ...
و آن آنست که ... دندان ... گوشت بیخ آن ... آماسیده ... سائل گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و یازدهم آنست که از غلبهٔ باد در بیخ دندان
... حادث شود و دوازدهم آنست که از غلبهٔ تلخه در بیخ دندان ناسوری پیدا آید و سیزدهم آنست که از غلبهٔ بلغم در بیخ دندان ناسوری پیدا آید و چهاردهم
آنست که از غلبهٔ هر سه خلط در بیخ دندان ناسوری حادث گردد و پانزدهم آنست که از ... شی خارجی در بیخ دندان ناسور حادث گردد و علامات که هر یکی
... ناسور ... گفته شده است و هشت از آن در دندانها پیدا آیند یکی را ... گویند و آن آنست که دندانها ترقیده گردند و سخت درد کنند و
حدوث این از غلبهٔ باد بود و دوم ... گویند و آن آنست که دندانها جنبنده و درد کنند و سیاه و پوسیده گردند و در درونش سوراخ شوند ... تا ...

فصل پنجاه و هفتم در مرضهائیکه داخل دهن حادث شوند + قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره

و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و سوم را دنت سرکه گویند و آن آنست که پاس شی گرم و یا سرد بدندانها سخت بعیر کی حاصل آید و حدوث این از غلبهٔ باد و
تلخه باشد و چهارم را سمنک نامند و آن آنست که دندانها سست شده کنند و شکسته بیفتند و دهن بیزگر گردد و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم باشد و پنجم را
دنت سرکرا گویند و آن آنست که در دندان ریم بسیار جمع شده و سخت گشته بماند و دندان گوینده دندان متغیر شود و بیخهاش ضعیف شوند و حدوث این از غلبهٔ باد
و بلغم باشد و ششم را کپالکا گویند و آن آنست که بر دندانها ریم سخت گشته بماند و ریزهای دندان باریم شکسته بیفتند و از این دندانها زائل گردند و حدوث
این از غلبهٔ بلغم و باد باشد و هفتم آنست که آنرا سیاودنتک گویند و آن آنست که دندانی از دندانها سیاه و یا کبود رنگ گردد و حدوث این از غلبهٔ تلخه
و خون باشد و هشتم را کواک گویند و آن آنست که باد فاسد در دندان در آمده بتدریج آنرا کرم خورده گرداند و این لا دوا است و پنج از آن در زبان پیدا آیند
و حدوث یکی آنست که زبان بطرقند و خشن بود و خار دار همچو برگ ساکون شود و کفک گردد و حدوث دوم آنست که از غلبهٔ تلخه بود و آن آنست که زبان زرد و ام شود
و باسوختگی باشد و در آن خارهای تنک و لعل و ام پیدا آیند و حدوث سوم از غلبهٔ بلغم بود و آن آنست که زبان سطبر گران گردد و بالایش خارها همچو خارهای
سنبل پیدا آید و این هر سه نوع را کننک گویند و حدوث چهارم از غلبهٔ بلغم و خون باشد و آن آنست که بیخ زبان از طرف اسفل آماسد و تخته
گردد و زبان خشک شده بماند و این را الاشک نامند و حدوث پنجم نیز از غلبهٔ خون و بلغم باشد و آن آنست که در بیخ زبان همچو سر زبان زیادتی دیگر رقیق
بر آید و فساد ش بسیار کند و تا پاک بود و لعاب از زبان سائل گردد و آنرا پهیکا گویند و نه از آن در کام پیدا آیند یکی را کلند کا گویند و آن آنست
که در کام آماسی که طویل همچو بولدان منفرخ باشد حادث گردد و با تشنگی و سرفه و دمه بود و حدوث این از غلبهٔ خون و بلغم باشد و دوم را تند کیری نامند
و آن آنست که در کام آماس سطبر مانند بار کندوری حادث گردد و باسوختگی بود و پخته گردد و دم دخبان شود گویا که در آن سوزنها میخلانند و حدوث
این از غلبهٔ خون و بلغم باشد و سوم را دسرکه نامند و آن آنست که در کام آماس سخت لعل و ام با درد و تب پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ خون باشد
و چهارم را مانس کچهپ گویند و آن آنست که در کام آماس کلان باخه بتدریج حادث گردد و درد نکند و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و پنجم را اربد نامند
و آن آنست که در کام آماس همچو گل نیلوفر سرخ پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و درین نوع نشانهای اربد خونی بوند و ششم را مانساسنگهات
گویند و آن آنست که در کام گوشت بسبب غلبهٔ بلغم فاسد گشته بر آمده و فرو هشته گردد و هفتم را تالپپت نامند و آن آنست که در کام گرهی مانند
کنار بر آمده فرو هشته گردد و متقر بود و حدوث این از غلبهٔ و فساد چربی باشد و هشتم را تالسوکه نامند و آن آنست که کام سخت خشک گردد و بطر قند
از آن حادث شود و حدوث این از غلبهٔ باد که مدد از تلخه یافته باشد بود و نهم را تالپاک نامند و آن آنست که کام پخته شود و حدوث این از غلبهٔ
تلخه بود و هجده از آن در گلو پیدا آیند و پنج را از جملهٔ هجده مذکور روهنی نامند و آن آنست که باد و یا تلخه و یا بلغم و یا هر سه خلط و یا خون غلبه کرده و
گوشت گلو را فاسد گردانید و در گلو دانهای از آن گوشت پیدا آید و از آن گلو مسدود شود و این لا دوا است مریض از ین فی الحال هلاک گردد
و یکی ازین پنج از غلبهٔ باد حادث شود و آن آنست که در سر حلق نزدیک بیخ زبان گوشت فاسد بر آید و گلو را مسدود سازند و درد بسیار کنند و آثار
فساد باد درین نوع باشند و دوم از غلبهٔ تلخه پیدا آید و آن آنست که در گلو دانهای گوشت فاسد بزودی بر آیند و بسرعت پخته گردند و با تاپاک بوند و
تب پیدا آرند و سوم از غلبهٔ باد و بلغم حادث شود و آن آنست که در گلو دانها گوشت فاسد بتدریج بر آیند و سخت بوند و گلو را سخت مسدود سازند
و بعد از دیری اندکی پخته گردند و چهارم از غلبهٔ هر سه خلط حادث شوند و آن آنست که در گلو دانها گوشت فاسد بر آیند و از طرف باطن پخته گردند و
علامات هر سه نوع سابق درین باشند و این نوع سخت بد است و پنجم از فساد خون حادث شود و آن آنست که در گلو دانهای لعل و ام از گوشت
فاسد بر آیند و گلو را مسدود سازند و علامات نوع تلخه درین نوع نیز باشند و ششم را از امراض مذکوره که در گلو پیدا آیند کنتهسالوک نامند و آن آنست
که در گلو گرهی مستقر و خشن همچو تخم کنار بر آید و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و آن بغیر بریدن بآلت آهن به نگردد و هفتم را ادهجیب گویند و آن آنست که
آماسی همچو سر زبان در گلو قریب بیخ زبان پیدا آید و حدوث این نوع از غلبهٔ فساد خون باشد چون این نوع پخته گردد بهتر نشود و هشتم را [illegible]

نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل و مرتفع پیدا آید و گلو را بسته و سازد چنانکه بسبب آن غذا در حلق فرو نشود و این نوع لا دوا است مریض ازین البته هلاک گردد و حدوث این از غلبه بلغم بود و ششم سنداس گویند و آن آنست که در گلو آماسی باشد و درد پیدا آید و از آن محلهای خطرناک چنان درد کنند گویا که آن را می برند و حدوث این از غلبه باد و بلغم باشد و علاج این سخت دشوار است و دهم را ایک برم گویند و آن آنست که در گلو آماس گرده مرتفع و سخت و گران با تاب و سوزش و خستگی و خارش حادث گردد و پخته نگردد و حدوث این از غلبه بلغم و فساد خون باشد و یازدهم را برانند گویند و آن آنست که آماس بلند و گرد در گلو با سوزش و خستگی بسیار و تپ قوی حادث گردد و حدوث این از غلبه تلخه و خون بود و اگر با فساد تلخه و خون فساد باد پیوندد در چنان کند گویا که آن را خستگی‌ها و سوزنها میخلانند و دوازدهم را سکهنی گویند و آن آنست که در گلو همچو فتیله گوشت فاسد بر آید و سخت بود و گرد بر گرد آنها گوشت فاسد بود و گلو را بسته و سازد و درد ها گوناگون در این باشند و حدوث این از غلبه هر سه خلط بود و این لا دوا است فی الحال مریض ازین هلاک گردد و سیزدهم را کلا منامند و آن آنست که در گلو گوی همچو خسته آمله بر آید و مستقر بود و درد اندک کند و حدوث این از غلبه بلغم و خون باشد و این بغیر بریدن بآلت آهن زائل نشود و چهاردهم را کلبده گویند و آن آنست که از غلبه هر سه خلط تمام گلو آماسیده گردد و جمیع آثار ها و نشانیهای بد بر وی که از غلبه هر سه خلط بود در این باشند و پانزدهم را کلو کهنا منامند و آن آنست که در تمام گلو آماس بسیار پیدا آید چنانکه طعام و آب فرو نرود و نفس بدشواری بیرون آید و با تپ باشد و حدوث این از غلبه بلغم و فساد خون باشد و شانزدهم را سرکهنه گویند و آن آنست که گلو خشک گردد و آواز حلق تباه شود و تنفس بیقراری پیدا شود و حدوث این از فساد باد و بلغم باشد و هفدهم را انستان نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل شود و بتدریج تمام گلو را فرو گیرد و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و این لا دوا است مریض را هلاک گرداند و هژدهم را باری گویند و آن آنست که در گلو آماس پیدا شود و با سوزش و خستگی پیدا بود و گوشت آن محل گنده شود و از آن بوی بد آید و مریض این نوع را علاج غلیلیدن (؟) مقداری قرار شود و پستان غلیلیدن بیقراری ازو نماید و حدوث این از غلبه تلخه و فساد خون باشد و چهار از آن در رون دهن و حلق پیدا آیند یکی از غلبه باد بود و آن آنست که دانهای سختگی در تمام دهن و حلق حادث شوند و چنان درد کنند گویا که در آن سوزنها میخلانند و دوم از غلبه تلخه حادث شود و آن آنست که در تمام دهن و حلق دانهای سختگی بعضی لعل و بعضی زرد پیدا آیند و پوستهای آن تنک بوند و سوم از غلبه بلغم حادث شود و آن آنست که دانها در تمام دهن و حلق پیدا آیند و خارش کنند و با سوزش بود و مکونه آن هم مکونه دهن باشد و چهارم از فساد خون حادث شود و آن آنست که در تمام دهن و حلق دانهای لعل رام و با سوزش و خستگی پیدا آیند و پوستهای آن تنک شنید باشند و بعضی مر این نوع را قسم دوم گویند والله اعلم

قسم دوم در علاج زخمهای مذکوره — علاج امراض لب

بدانکه برای دفع مرض لب که از غلبه باد حادث شود روغن ستور و روغن کنجد و چربی و بسا و موم هر هیچ را گرم کرده بر لب طلا کنند مریض را صحت شود **نوع دیگر** بدارهای سالون عمل اپناه کنند ازین نیز مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** عمل ناری سید بکار بند در مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** سحیق صمغ درخت بر ل و قیر و دیودار و گوگل و نهلتی بر لبها بر بندد ازین نیز مرض بادی دفع شود و برای دفع نوع مذکور داروها و علاجهائی که دافع باد اند نیز بکار بندند و بجهت دفع مرض لب که از غلبه تلخه یا غلبه خون یا از رسیدن آسیبی خارج حادث شود بد نوعی خون بکشانند و دیگر علاجهائی که دافع تلخه اند بکار بندند و بجهت دفع مرض لب که از غلبه بلغم حادث شود خون بکشانند و عمل ناس بر سیجنک بکار بندند و داروها مریض را بنوشانند و عمل سید و کول بکار بندند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین و ساجی و جواکهار و نمک بر یا هر همه مساوی ستده و آس کرده با شهد آمیخته بر لبها سخت کنند ازین نوع بلغمی دفع شود و بجهت دفع مرض لب که از فساد چربی باشد سید کنند و تدبیر مشق گردانند و کلک زنند مقداری خون بگیرند و بعد از آن دارو های که از آن صفا گردد بکار بندند و بعد صاف شدن سحیق برنگ ترپهله و لود با شهد یا کرده سخت کنند فراهم شود

علاج امراض بیخ دندان

بجهت دفع سیتاد نخست خون بکشانند بعده جوش سندهی و سرشف و ترپهله و رسوت و موتهه را بگیرند و مریض را بفرمایند تا مقداری از آن در دهن نگاه داشته باشد و دو بر نگ و موتهه و ترپهله جامه را با آب آس کرده بجهت مرض سخت کنند دفع شود و برای دفع دنت بیت نخست خون بکشانند و هر پنج نمک و

قسم دوم در علاج زخمهای مذکوره

وجو اکهار را آس کرده و با شهد آمیخته بمحل مرض سحق کنند و محل ناس تیز سحینک بکار بندند و غذای چرب مریض را بخورانند صحت یابد و بجهت دفع دنت منتشا
نخست بمحل مرض نشتر زده خون شلیده بیرون آرند بعده لود و قیمه و هلیلی و کیه را مساوی ستده و با شهد آمیخته بمحل مرض سحق کنند و جوش پوست درختان
شیر دار بستانند و با روغن سیخ تور و شکر و شهد آمیخته مریض را بدهند تا در دهن نگه داشته بیرون اندازد و بجهت دفع سوکهن نخست خون بکشانند بعده لود
و موستمه و رسوت را باریک آس کرده و با شهد آمیخته بمحل مرض سحق کنند به شود نوع دیگر برای جنبیدن دندان مصطکی و مجیته و سپاری و آمله و
سجر و نتی هر چهار برابر گرفته و سوخته بدارند مصطکی مذکور را بسوزند برابر همه ادویه های مذکور سحق آمیخته سیده کرده بر دندان بمالند و بالا پارچه نهاده شب بید
چند شب همچنین بکنند دندان از جنبیدن بمانند مجربست نوع دیگر جوش پوست درختان شیر دار ستده مریض را بدهند تا زمانی در دهن داشته
بیرون اندازد و روغن سیخ تور را به شیر کرده چندان باشد بسحیق تر از آن کلیسر نیلوفر قمری و هلیلی و اگر و صندل و پوست جا بخته در بینی معلول بچکانند و بر
محل مرض طلا بکنند و بخورانند مریض از این مرض صحت یابد و بجهت دفع سیرد و علاجهائی که بجهت دفع ستیاد گفته شده آن در کار بندند و بجهت دفع
انکس نخست محل قی و اسهال و ناس بکنانند بعده به برگ سهوره یا کتهو بر محل مرض را بخراشند و خون شلیده بیرون آرند آنگاه هر سیخ نمک و سنده
و فلفلین مساوی ستده و آس کرده و با شهد آمیخته بران سحق کنند از این نیز صحت یابد نوع دیگر پیپل دراز و شفت بیده بکر بار اسپغول حله را مساوی
ستده با بی کر شیر گرم باشد آس کنند و از آن عمل کنول بکنانند و بجهت دفع بیدربه نخست بآلت آهن چنانچه ناخن بزر یا مانند آن شگاف کرده
خون شلیده بیرون کنند بعده شوره بران سحق کنند آنگاه طلاجها سر بکار بندند و بجهت دفع ادهک دنت دندان زائد را کندیده دور کنند بعد از ان داغ
آتش بدهند بعد از ان مریض را بفرمایند تا بر و فنیکه برای دفع کرم دنت خواهد آمد بارها ناس بگیرد و برای دفع ادهمالس نخست گوشت فاسد را تیز بدر بعده
سیخ و تیجوتی و پاهی و ساجی و جواکهار مساوی گرفته و آس کرده با شهد آمیخته بران سحق کنند و سحیق پیپل دراز را با شهد آمیخته از ان کنول کنانند و
برای دفع ناسور بیخ دندان جوش ببول و تریپهله دهن بستانند و بدان محل مرض را بشویند و محل ناس تیز سحینک و دو تیز سحینک بکار بندند نوع دیگر جوش
و سحیق تر از آن برگ جاتی و سنبل و کنگی و مغافر خشک و هلیلی و لود و مجیته کهیر بسد روغن سیخ تور بپزند و بر ناسور بیخ دندان بارها طلا کنند صحت شود نوع دیگر
دندانی که در بیخ آن ناسور باشد گوشت بیخ آنرا تراشیده و دندان را کندیده دور کنند بعد از ان تفحص کرده داغ بآتش یا بشوره بر مناسب حال بدهند
لیکن چون ناسور در بیخ دندان از دندانهای زیرین باشد آنگاه دندانها را نکنند چون ناسور در بیخ دندان از دندانهای اخیر باشد آنرا نیز نکنند زیرا
از آنکه از کندیدن آن خون بسیار بیرون آید و امراضی که بسبب بیرون آمدن بسیار خون پیدا آیند حادث شوند و ارد دنت نیز حادث شود علاج
امراض دندان بجهت دفع سرکه مریض را بفرمایند تا اشیای چرب را چنانچه روغن سیخ تور و روغن کنجد و جز آنرا که شیر گرم باشند مدتی در دهن داشته
بیرون اندازد نافع آید نوع دیگر از درختان شیر دار پوست بگیرند و نمک سنگ یا کرده مریض را غرغره بکنانند نافع آید نوع دیگر روغنی که آنرا
به سحیق تر از آن جوش و نسوت پخته باشند مریض را بفرمایند تا این روغن را شیر گرم مدتی در دهن داشته بیرون افگند نوع دیگر به سحیق ولدوماری
که نافع باد و باشند مریض را غرغره بکنانند بعده دفع نوع مذکور نافع آید نوع دیگر عمل و غذا نیک و عمل ناس نیک بکار بندند نیز در دفع نوع مذکور نافع
آید و مریض این نوع را غذای چرب و آب گوشت و برنج که در آب گوشت پخته باشند و شیر و غیره آن بخورانند و عمل سر بسیت بکار بندند و بجهت
دفع دنت سکرا نخست ریم از دندان باستگی بر نطلی که بیخ آنرا مضرت نرسد بآلت آهن تراشیده دور کنند بعد از ان سحیق لک خام را با شهد آمیخته
بر دندان بمالند و بجهت دفع این علاجهائی که بجهت دفع دنت هر که ذکر افتاده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع کپالکا علاجهائی که برای دفع دنت هر کرا
گفته شده اند بکار بندند لیکن بانالته این مرض دشوار است و بجهت کرم دنت که چون دندانی که آنرا کرم خورده باشد سخت لود و جنبند بدر کرده آنرا
سیکنند و انچه دندان از جنس ریم و جز آن باشد بتدبیری بیرون آرند بعده [illegible] باد و با آب آس کنند و به بینه و یا سحامه آنرا در بینی بچکانند و هر دو [illegible]
و جز آن غرغره بکنانند نوع دیگر و بیدار بیخ مو کره ته و سونف حتک سنگ دانگز دو کد بهنو حله را با آب آس کنند و دندان کرم خورده سحق کنند و

مریض را باید که غذای چرب بخورد و چون دندانی که آنرا کرم خورده باشد و بجنبد باید که آنرا بکنند و دور کنند و در محل آن داغ بدهند و مریض را امر فرمایند تا
بروغن کنجد که آنرا شیرکه و چند از روغن باشد و بسحیق تر ازان بدار یکند و فلفل و سنگ مارو و ... هر چهار راست مساوی باشد سحیق بود بارها ناس بگیرد شخصی را
که دندانهای او بجنبد آنرا امر فرمایند تا بار بولسری را بدندان بخاید و دندان از جنبیدن بازماند نوع دیگر کوتمه و هلیله و سندهی و فلفلین و برگ
سنجد را با بول ماده گاو بسایند و غلوله ها کرده در سایه خشک کنند در زیر دندان که می جنبد یک غلوله را داشته خواب کنند دندانها از جنبیدن بازماند
و بهتر ازین دارویی دیگر نیست نوع دیگر بجوش و بسحیق تر ادان و معمول روغن ... تور یا روغن کنجد بپزند و شخصی را که دندانهای او بجنبد بدین روغن غرغره
بکنانند دندانهایش از جنبیدن بازماند. نوع دیگر کنجد را با آب آس کنند و بدان عمل کنول بکار برند و دفع جنبش دندان و درشت سر که و دیگر امراض
دهن که از غلبه باد باشند نافع آید شخصی که آزار مرض دندان باشد از ترشی و از آب سرد و از غلهٔ خشک و از مسواک کردن و از خائیدن شیئی که خشک باشد
باز دارند **علاج امراض زبان** جهت دفع مرض زبان که از غلبه بلغم باشد دندانهای تخته را به برگ سهوره وجز آن بخراشند و خون بیرون آرند
و بعد ازان پیلپادکن را آس کرده و با شهد آمیخته سعت کنند **نوع دیگر** شف زرد و نمک سنگ را مساوی سوده و آس کرده مریض را گویند تا بقیه
آن در دهن نگاه دارد و بیرون اندازد و بعد دفع نوع بلغمی مریض را پیپل و بادنجان و ... نافع ست و برای دفع ... عمل مرض را به برگ سهوره وجز آن بخراشد
و شوره بران سعت کنند و عمل ناس تیز ... و غرغره دارو ها بکار برند **علاج امراض کام** جهت دفع گلسنده که طبیبی که در کار قطع و شگاف ماهر
بود آماس مذکور را به انگشت ... شهادت گرفته طرف زبان بکشد و بر زبان آورده بآلت آهن که آنرا مندلاگر گویند ببرد چنانکه نه بخش سخت
بریده گردد و نه از آماس فاسد باقی ماند از انکه اگر سخت غار بریده گردد خون بسیار بیرون زند و معلول هلاک گردد و اگر چیزی از آماس فاسد باقی ماند باز
آماس مذکور بزرگ شود و لعاب سائل گردد و غلبه نوم و دوران سر پیدا آید و پیش نظر او تاریک نماید و بعد آنکه آماس مذکور را بطریق بهترین بریده دور
کرده باشند پیپل و ... و پارسی ... و کوتمه و ... نمک سنگ را مساوی سوده و آس کرده و با شهد آمیخته سعت کنند مریض را صحت شود **نوع دیگر**
جوش بیخ ... و پارسی ... و نیم را ... بنشانند و مریض را امر فرمایند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد **نوع دیگر** ... و چیتره و ... و داتن و
دیودار ... سازند ... و آن مریض را صبح و شام بنوشانند و از این غلبه بلغم فرو نشیند و شیر را با شگوفه درختان ... بنوشانند و سده مریض را
بنوشانند و جهت دفع تندکیری و ... علاجهائی که برای دفع گلسنده گفته شده است بکار برند و جز آنکه
در عمل قطع میان ایشان فرق ست بر مناسب حال می باید کرد و جهت دفع تالپاک علاجهائی که دافع تلخه باشند بکار برند **نوع دیگر** سیاه دانه و فلفل کرد
و نمک سنگ آمیخته مریض را بخورانند نافع آید **علاج امراض گلو** جهت دفع روهنی که ... باشد خون بکشانند و قی کنانند و دود دارو ها
بنوشانند و ... دارو ها و غرغره آن و عمل ناس بکار برند لیکن این مرض اگر از غلبه باد باشد خون بکشانند و نمک سنگ را آس کرده بران انگشت بمالند
و روغن ... مریض بدهند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد و عمل غرغره بارها بکنند و اگر این مرض از غلبه تلخه باشد بعد کشانیدن خون ... سحیق ...
با شکر و شهد آمیخته سعت کنند و جوش انگور ... مریض را بگویند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد و عمل غرغره بارها بکنانند و اگر این مرض
از غلبه بلغم باشد بعد کشانیدن خون ... و ... فلفلین را آس کرده سعت کنند و بسحیق تر ازان بیخ سپید برنگ و داتن و نمک سنگ و
روغن کنجد بپزند و مریض را بگویند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد و بدین بارها غرغره بکنند و عمل ناس کنند و اگر این مرض از غلبه خون باشد علاجهائی
که جهت دفع نوع تلخه گفته شده اند بکار برند و برای دفع ... علاجهائی که در دفع تندکیری گذشته اند بکار برند و طعام نان جو با روغن ...
مریض را یک وقت بدهند و ... بخورانند و جهت دفع ... علاجهائی که برای دفع ... گفته شده اند بکار برند و برای دفع ...
خون بکشانند بعد ازان علاجهای تخنگی و جراحت صاف گردانند و برای دفع کلالی عمل قطع بکار بندند و گره آماس را بآلت
آهن بریده گردانند و جهت دفع ... که بدرد و چون در محل خطرناک نباشد پخته گشته بود عمل شگاف بکار برند بعد ازان بعلاج صاف و فراهم

گردانند و بجهت دفع امراضی که در تمام دهن و حلق حادث گردند علاج دفع این مرض چون از غلبه باد باشد نمک را آس کرده بر دندانهای سخت محکم کنند و بدارو های
که دافع باد بود به سحیق تر و جوش آن روغن کنجد با هم پزند و مریض را بفرمایند تا این روغن را مدتی در دهن داشته بیرون اندازد و بدین روغن بارها غرغره بکنانند
و از این ناس نیز بدهند **نوع دیگر** چوب بجنت سال و جابه بلد بجیر و سنبلت و مغز تخم کالچکان و گوگل و برن و چیره و کلیسر و تیر و ناز و جهول هر همه را
تنساوی ستده و آس کرده با روغن کنجد بپزند و جامه کتان را بدان تر گردانند و بر شگوفه درخت اسونا آنرا بپیچند و سوخته و دود آن مریض را بنوشانند
از این دود غلبه باد و بلغم فرو نشیند و امراض دهن زائل گردند و این دود را **اسفیهاک هوم** گویند و چون از غلبه تلخه باشد باید که اولاً بقی و اسهال
وجود مریض را صاف گردانند و علاجهای سرد و شیرین که دافع تلخه اند بکار برند و چون از غلبه بلغم باشد علاجهای دافع بلغم بکار برند **نوع دیگر** اتیس و
پارسهی و موتهه و دیودار و کتکی هر همه را تنساوی و در بول بقر بجوشانند و جوش را به صفیه ماکیان مریض را بنوشانند نافع آید و از این دیگر امراض که از غلبه
بلغم باشند نیز زائل گردند و **باید دانست** از جمله امراض سبب آنکه از فساد خون و یا گوشت و یا از غلبه هر سه خلط باشد و از جمله امراض بیخ دندان
که آنرا اسو کهر نامند و ناسور که آن از غلبه هر سه خلط باشد و از جمله امراض کام مرض اربد و از جمله امراض گلو مرض سرکهین و مرض بلیه و مرض برند
و مرض بلاس و مرض بدارکا و مرض گلوکهار و مرض ماکستان و مرض ستکنی و مرض روهنی لا دوا اند طبیب را شاید که بجهت دفع امراض توکل بر خدا کرده
و مریض را خبر کرده بدوا کردن مشغول گردد **اکنون** بجهت دفع امراض مذکوره چند علاج از طب چنتامن گفته می آید سحیق کوتهه و دار بلد و موتهه و
پاٹهی و کٹکی و تجوتی و ندر جو به هم را در بیخ دندان بمالند از این چکیدن خون از دندان و خارش و درد آن دفع شود **نوع دیگر** سحیق پلپل دراز را
با شهد و روغن تو را سرشته غلوله ها بسازند و بفرمایند تا وقت حاجت یکی مریض بدندان خود بمالد بمارد و از این درد دندان دفع شود **نوع دیگر** سحیق
انگر و کائپهل کهدیس ساجی و کوتهه و پیل را در دندان بمالند از این درد دفع شود **نوع دیگر** جوش پوست بیخ کدنب بلید بجیر و پوست بیخ هر دو
کتائی و چراپته بستانند و با روغن کنجد آمیخته مریض را بدهند تا زمانی داشته غرغره کرده بیرون اندازد از این کرم دندان بمیرند و درد دفع شود
نوع دیگر انگره او دندانی که آنرا کرم خورده باشد بمالند درد دفع شود **نوع دیگر** پوست بیخ ترنج و بکچی هر دو را تنساوی ستده و با آب آس کرده
غلوله بندند و در زیر دندان یک بدارند کرم دندان و درد دفع شود و همه کرمها بمیرند **نوع دیگر** سحیق تر و جوش بولسری او دوز قوم و پیایافته و
بیخ کرواله و پوست درخت سال که هر همه تنساوی گرفته باشند روغن کنجد بپزند و از این عمل ناس بکنند و غرغره بکار برند دندانها از جنبیدن باز مانند
و مستحکم گردند و این روغن را **ابلادیتیل** گویند **نوع دیگر** یک سیر روغن کنجد با شیر که دو چند آن باشد و سحیق تر از ان نندر جوب دار بلد و پلپل دراز
و نمک سنک و دیودار و برنگ و چیتره و پیل و برگ روس و نمک سونچل و انگوره و مجیٹهه و مہلتی و بریارا و بیخ بنس و موتهه و دار و صندل که هر یکی یک
پل باشد بپزند و بدین مریض را ناس بدهند و غرغره بکنانند و بر اندام مریض طلا کنند از این اپهکا و کندما لا و کنتهسالوس و اربد و بدارکا و ماس پاک
و مکهه سوکهه و کلکره و دنتچال و کہتب و جملا امراض سر دفع شوند و این روغن را **دداتیل** گویند **نوع دیگر** یک سیر روغن کنجد با شیر و جوش
لک خام که هر یکی نیز یک سیر باشد و سحیق لود و مجیٹهه و پدماکهه و زیره و گل نیلوفر کشمیری و صندل و گل نیلوفر قرمزی و کائپهل و مہلتی که چهار سیر باشد
و سحیق تر این جمله ادویه یک پل باشد بپزند و مریض را بفرمایند تا این روغن را زمانی در دهن داشته بیرون اندازد از این دندانها از جنبیدن باز مانند
و مرض کیپاد ستیاد و ماس دفع شود و بوی بد که از دهن بعضی کسان می آید برود و این را **لاچیپادیتیل** نامند **نوع دیگر** سار چوب کهیر صد پل
ستده در یک من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه آب بماند آنگاه جوش را بجامه بچنته بگیرند و در دیگ انداخته بجوشانند تا آنکه مهچولا
شود بعد از ان سحیق جاوتری و کافور و سپاری و گگول هر یک ماشه دو درم بگیرند و در ان بیندازند و غلیظ ساخته غلوله ها بسته بدارند و مریض را
بفرمایند تا یکی در دهن اندازد و زیر دندان بدارد از این امراض دندان و گلو و کام دفع شوند و این را کهیرادکتکا گویند **نوع دیگر** سار چوب کهیر
و پوست بیخ هر یک یک صد پل ستده و جوکوب کرده در چهار من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند آنگاه بجامه صاف نموده در دیگ کرده

تا جوش شاخه بستانند جلاب شود و بعد و الایچی و آمیره صندل و کتیرا و بالا و برنگ و تمال و تپو و مصطگی و اگر و موتهه و مهلتی و بچالو و تربله و سوت و گل دهاوی و بیل
و گل لعل و کاسبیل و کشک و پدیانا و مهنه و پاره و حبا انسا و حیوه و چوب و اشن و لکول و جندبیدستر و قرنفل که هریکی یک پل باشد بستانند و آس کرده در
جلاب مذکور اندازند و غلیظ سازند و سرد کرده چهار پل کافور با آن یکرده و مقدار شنک بر بهابند و وقت حاجت مریض یکی را در دهن کنند و به دندان
بدارند از این امراض دندان و زبان و گلو و لب و کام جمله دفع شوند و دهن خوشبو گردد و آواز حلق صاف شود و آرزو بر طعام پیدا آید و این را مها کهدرالد کتکا
گویند **نوع دیگر** برگ جای را با یک آس کرده و با شهد کاسعت کنند از این مرض مذکور دفع شود **علاج علت گلو و دهن** سیحق منسل و جوا کهار و
نبیخ و نمک سنگ و داربلد و پنج جمله را با شهد معجون سازند آمیخته مریض را بدهند تا در دهن زمانی بدارد و بیرون افگند از این امراض دهن و گلو دفع شوند
این را تیسا یک چورن گویند **نوع دیگر** سیحق جوا کهار و تجوتی و پاذهر و سوت جمله را با شهد آمیخته غلوله سازند و مریض را بگویند تا غلوله را در دهن
بدارد از این جمیع امراض گلو دفع شوند و این را جوا کهراد کتکا گویند **نوع دیگر** سندی و پیل و راز پیپلول و جاب چیتر و تالیستر و الایچی و پنج و شوره
و رخست پله و کهانتا یادل و جوا کهار جمله را با مشایک ستده و آس کرده بدارند و دو چند جمله قند بستانند و جلاب سازند و سیحق مذکور را در آن اندازند و مقدار کنار
غلوله سازند و غلوله را دستوره کهانتا یادل گفت روز بدارند و مریض را بگویند تا یک غلوله را در دهن بدارد از این جمله امراض گلو از بیخ بر کنده شود
و این را مهکلپی ارکتکا گویند **نوع دیگر** برگ جای را آس کرده بر دانهای سختگی که در دهن باشد سعت کنند و بمالند از این سختگی دهن دفع شود **نوع دیگر**
جوش برگ جای و گلوی و انگور و پاذهر و دار هلد و تربله بستانند و با شهد آمیخته مریض را بدهند زمانی در دهن داشته و غرغره کرده بیرون اندازد از این سختگی
دهن دفع شود **نوع دیگر** زیره سیاه و کوتهه و پنج و اندرجو سته مریض را بدهند تا در دهن انداخته بخاید از این سختگی دهن و سیلان آب از دهن دفع
شود **نوع دیگر** بجوش برگ پلول و نم و جمون و نوک و جای مریض را بارها غرغره بکنانند از این جمله علتهای دهن دفع گردند **نوع دیگر** آب پوست
درختان شیره دار در دهن را بشوید صحت شود **نوع دیگر** بجوش تربله شهد بیامیزند و مریض را از این بارها غرغره بکنانند سختگی دهن و ناسور و بیخ دندان مرض
دهن که از فساد خون باشد دفع شود **نوع دیگر** رست را با آب آس کرده با شهد بیامیزند و مریض را بارها از این غرغره بکنانند از این نیز فایده سابق حاصل آید
نوع دیگر برگ پلول و سنبه و تربله و حنظل و ترایمان و کتکی و زرد چوب و دار هلد و گلوی جمله را جو کوب کرده بجوشانند چون سرد شود در جوش شهد انداخته
مریض را غرغره بکنانند از این جمله علتهای دهن دفع شوند **نوع دیگر** جوش هلد و گلوی و برگ جای و انگور و حب السنا و تربله را بستانند بعد سرد شدن شهد
بیامیزند و بدان غرغره بکنانند از این سختگی زشت و مرض دهن دفع شوند و این را داربیاد گویند **نوع دیگر** جوش تربله و انگور و جای بعد سرد شدن
با شهد آمیخته مریض را بدهند تا زمانی در دهن داشته و بخاید و بعد از آن بیرون اندازد از این بوی بد از دهن و بوی شراب دفع شوند **نوع دیگر** لبان و
مشک و قرنفل همه را با مشایک گرفته در شهد غلوله بندند از این بوی بد دفع گردد **نوع دیگر** جوش پلول و موتهه و آمله و نیلوفر و تمری و حب السا و صندل و
کاسیلا سرد کنند و با شهد و شکر آمیخته مریض را بخورانند از این امراض دهن دفع شوند **نوع دیگر** سیحق جوزبویه و جاوتری و مرده و زعفران و کوتهه و
اسپند مریض را بخورانند تا بخاید و بخورد از این بوی شراب و سیر و بوی بد از دهن دفع شوند **نوع دیگر** جوش حیاته و کتکی و برگ جای و پلول و نم را
کنند و با شهد آمیخته بر محل مرض سعت کنند از این ترقیدگی دهن و لب دفع شود **نوع دیگر** انگور و مهلتی و نم و دلسوت و زرد چوب و برگ جای و نمک
سنگ جمله را با آب آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بگویند تا در دهن دارد از این سختگی دهن صاف گردد **نوع دیگر** قلنفر و فلفلین و مانگر و نمک سنگ
و بیل مانند جو و کشنیز جمله را با آب گرم آس بکنند و آن را دبینی مریض بچکانند از این امراض گلو و کام و زبان و دهن و چشم و سر و بینی دفع گردند **نوع دیگر**
ساجیب کمیر صد پل گرفته در آب کشانزده چندان با شد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه باند بستانند و بدان جوش و سیحق ترازان لود و
صیلمه و کتیبل و سونا و آمیره و لک و الایچی و پنج و تیز پات و مرده و دار و زعفران و نکهه و بالا و کتکی و بچالو که هر همه متساوی باشند یک پهتهه و غن کنند
بنجند و آنرا بمحل مرض طلا کنند و مریض را بگویند تا آن در دهن بدارد و غرغره بکند و بیرون اندازد از این کرم دندان و سوکهره و ناسور دندان

بدبوه دهن و دیگر امراض دهن و داغهای روی چنانکه کلفه و جز آن و مرضهائی که در پوست اندام پیدا آیند و کرمیات رکت و گری اندام دفع شوند و دندان از جنبیدن باز مانند و مستحکم شوند و بیست که از غلبهٔ باد و بلغم حادث شده باشد نیز دفع شود و چون بدین روغن ناس بگیرند موها سپید نگردند و شکنج بروی نیفتد و این روغن را کهدرادتیل گویند **نوع دیگر** بسیح ترازان زردچوب و برگ جامن و ملتی و نیلوفر قمری روغن کنند و با بزند و آن را بمحل مرض طلا کنند و غرغره بکنانند و این بحنگی دهن دفع شود و این روغن را اسردادتیل گویند **نوع دیگر** یک پچهه روغن کنند را بشیر که دو چندان آن باشد و بسیح ترازان ملتی که یکسیل باشد و نیلوفر قمری که بسی پل بود بپزند و بدان مریض را ناس دهند از این سیلان لعاب دهن دفع شود و اگر این روغن به بحنگی دهن بارها طلا کنند فراهم شود و این را حشتی تیل گویند **نوع دیگر** بجوش و بسیح ترازان بولسری و بیا بانسه لود و کهداله و سال و مغیلان و کهیر ریونج و درخت کتائی روغن کنند بپزند و استعمال کنند چون این را مریض در دهن دارد دندانها از جنبیدن باز مانند و مستحکم شوند و چون بدین مریض را ناس دهند امراض دهن و کام و گلو دفع شوند و این روغن را بکلادیل گویند **نوع دیگر** زردچوب بالا و کوتهه و هلیله همه را برابر در بعول لقر انداخته بجوشانند و جوش مذکور را بجای پخته بستانند و مریض را بگویند تا مقداری در دهن دارد و بیرون اندازد از این بوی بد از دهن دفع شود **فائده** چون از خوردن چونه دهن سوخته شود با روغن کنجد یا سکه به بحنگی غرغره بکنانند به شود **نوع دیگر** پوست نیشکر سوخته و با مسکه گاومیش آمیخته و میلیکه بخوردن چونه سوخته شده باشد بحنت کنند فراهم شود والله اعلم بالصواب **فصل پنجاه و هشتم در زحمتهای گوش** مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت** مذکور بدانکه امراضیکه درون گوش حادث میشوند بیست و هشت اند یکی را کرنسول گویند و آن آنست که باد فاسد درون گوش آمده درد پیدا آرد و گاه باشد که باد فاسد از تلخه فاسد یا از بلغم فاسد نیز مدد بگیرد و دوم را کرنناد گویند و آن آنست که درون گوش باد فاسد شده و قرار یابد و از آن مردم آوازهای گوناگون بمحو آواز برق و دهل و خرمهره و جز آن بشنود و سوم را بادهرج گویند و آن آنست که باد فاسد مدد از بلغم فاسد گرفته منفذ صوت را مسدود سازد و قوت سامعه را زائل گرداند و مردم کر کند و چهارم را کرنجهه گویند و آن آنست که بسبب باد فاسد شدن درون گوش از بسیار زدن و حرکت یا از نقصانی مغز سر یا از خوردن غذای خشک یا از نوشیدن آبهای مضر یا از ناس گرفتن زبران بطریق که شاید در گوش مردم بمحو آواز نی آید گاه باشد که باد فاسد مدد از تلخهٔ فاسد یا بلغم فاسد یا خون فاسد یا از هرسه یافته این نوع را پیدا آرد و پنجم را کرن سراو گویند و آن آنست که از رسیدن زخم و ضرب یا از غوطه خوردن یا از حادث شدن بدبوه درون گوش ریم رقیق یا خون یا زرداب از گوش بچکد و حدوث این از فاسد گشتن باد درون گوش بود و ششم را کرن کهند گویند و آن آنست که باد فاسد مدد از تلخهٔ فاسد گرفته درون گوش خارش پیدا آرد و هفتم را کرن پرپا گویند و آن آنست که درون گوش بلغم بسبب غلبهٔ تلخه خشک و مجتمع گشته بماند و هشتم را کرن پرتیناه نامند و آن آنست که بلغم بسبب فساد تلخه در گوش خشک گشته مانده باشد و از بسیار خوردن گرمی آفتاب یا آتش ز راست گشته از طرف بینی بچکد و از این درد نیم سر پیدا آید و نهم را کرم کرن گویند و آن آنست که از فساد خون و گوشت یا نشستن مگس بر بحنگی که در گوش باشد درون گوش کرمها افتند و آن گوناگون بوند و صوتهای گوناگون پیدا آرند و گوشت درون گوش را بخورند و اگر درون گوش کرمی چنانکه گوش خرک و هزار پا از خارج در آید مردم را سخت بیقرار کرده انسان را سعی نماید و چون کرم مذکور بجنبند درون گوش سخت درد پیدا شود و چون ساکن باشند درد اندک شود و از جمله بیست و هشت امراض گوش و دو نوع بدبوه است که درون گوش حادث شود و حدوث یکی از این دو نوع از رسیدن شئی خارج بود و حدوث دوم از فساد خلط باشد و علامات انواع بدبوه و تفصیلش گذشته اند و دوازدهم را کرن پاک گویند و آن آنست که چرکی درون گوش تر و حیکان نماید و سیزدهم را پوتکرن نامند و آن آنست که از درآمدن آب در گوش و یا از پخته گشتن بدبوه که درون گوش باشد از گوش بوی بد آید و یا ریم غلیظ با بوی بد از آن بچکد و فرق پوتکرن و کرن سراو آنست که ریم پوتکرن غلیظ و ریم کرن سراو رقیق باشد و گاه ریم مع آب کرن سراو نیز بچکد تا بجمله بیست و هشت امراض گوش چهار نوع ورم و تفصیلش گذشته اند و جمله امراض گوش هفت نوع از بیست و علامات جمیع انواع ارید نیز و تفصیلش گذشته اند و بدانکه ورم در گوش زنان

فصل پنجاه و هشتم در زحمتهای گوش قسم اول در علامات ...

امراض بسیار حادث شود پنج اند یکی را ... گویند و آن چنان است که زنی نازک چون بسیار روزها در سوراخ زریهٔ گوش خویش چیزی نیندانسته باشد و بجای که سوراخ های نکرده را بیکبارگی کشاده گردانند و بدان سبب سوراخهای گوش چیزی سخت درو باندازند از آن زریهٔ گوش آماس سخت و سیاه و یا لعل و ام گردد و حرم آن بعضی و حدوث این از فساد باد بود و دوم را پتانک نامند و آن چنان است که از سبب انداختن شی گران در سوراخ گوش یا از رسیدن و یا که زریهٔ گوش آماس سخت و سیاه و ام شود و سوزش درد کند و پخته گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم و فساد خون بود و سوم را انشته گویند و آن آنست که چون زنی خواهد که بیکبارگی بزور و تکلف سوراخ گوش را کشاده گرداند بدان سبب در سوراخ گوش چیزی سطبر آرد از آن زریهٔ گوش آماس سخت گردد و خارش و اندکی درد کند و حدوث این از غلبهٔ باد فاسد که مدد از بلغم یافته باشد و چهارم باد و کهه بر دهن نامند و آن چنان است که در زریهٔ گوش سوراخ برمحل نشده باشد چون آن را کشاده گردانیدن خواهد و بجهت آن چیزی در آن باندازد از آن زریهٔ گوش آماس و خارش و درد و سوزش کند و پخته گردد و حدوث این از هر سه خلط باشد و پنجم را پریهی گویند و آن چنان است که در زریهٔ گوش زنی از فساد خون و بلغم گرهها بجود آنها شگفته شوند و از آن در زریهٔ گوش دانهای بخنگی حادث گردد و درد و خارش و سوزش کنند والله اعلم **قسم دوم در علاج امراض مذکوره** باید که در مرض گوش مریض را از زدن و جماع و حرکت غسل و تکلم بسیار و از سرکه هندی و از حجرات و از دیگر ترشیها و از خواب روز و از غصه و اندوه و اندیشه و از نوشیدن شراب باز دارند زیرا که این افعال مذکوره امراض گوش افزایند و بجهت دفع جمیع امراض گوش روغن تعد بر مناسب علل بعد آنکه مریض طعام خورده باشد بنوشانند و بالای روغن آب گرم نوشیدن فرمایند تا سه روز این عمل بکنند در دفع جمیع امراض گوش نافع آید و باید دانست که علاج بجهت دفع کرنسول و کرنناد و کرن جهید و باهر یک طرح بست و آن آنست که مریض را چرب ساخته بپوست بیخ بل و بیخ بید انجیر و پوست بیخ اگرو کدو پرینه و پوست کیتهه و ساکوره و پوست سهجنه و بیری و اسگند و عارنی که این همه در سرکه هندی انداخته و جوشانیده باشند عمل ناری سید بکار بندند و دفع کرنسول که از غلبهٔ باد و بلغم باشد نافع آید **نوع دیگر** از گوشت ماکیان و گوشت خوک و گوشت موش و گوشت ماهی هر چه دست دهد بستانند و در شیر انداخته بجوشانند و بدان عمل بند سید بکار برند در دفع کرنسول نافع آید و اگر عمل ناری سید و بند سید بدیگر ادویهای که ذیل باد اند بکار بندند نیز نافع آید **نوع دیگر** سیتاک تیل که ذکر آن در فصل بات روگ گذشته است بکار برند در دفع کرنسول نافع آید **نوع دیگر** گیاهی را با بیخ وی بستانند و جوکوب کرده با شیر بزبایا گرم ابلند و بجوشانند و جوش را با جامه سبز کرده بگیرند و با آن چربی خروس آمیخته و شیر گرم ساخته در گوش مریض بچکانند تا درد کرنسول دفع شود **نوع دیگر** برگهای درخت لرزان را با روغن تلخ چرب گردانند از آن ... سازند و بر آن اخگر نهاده بالای گوش بدارند تا روغن تلخ گداخته قطرات آن در گوش بچکند از این نیز کرنسول دفع شود **نوع دیگر** روغن ستور و روغن کنجد و چربی و بسیار را به حق ... از آن بیخ جوالائی و باراکوره و بیخ کنونیان و ... و دیودار و رسوندهی و پوست نی نیزه و سرکه هندی و دیگر اشیای ترش باشند بپزند و آن را در گوش مریض باندازند از این کرنسول دفع شود **نوع دیگر** شیرهٔ ادرک و سهجنه سپید و لعل و ترشکیله را گرم کرده در گوش مریض بچکانند از این کرنسول دفع شود **نوع دیگر** شیرهٔ ادرک و نمک سنگ و روغن کنجد و شهد را با هم آمیخته و شیر گرم ساخته در گوش مریض بچکانند از این کرنسول دفع شود مجربست **نوع دیگر** پوست نی نیزه را با بول بز بپیش آس کرده سحیق تر سازند و بدین سحیق و به بول مذکور روغن کنجد را بپزند و شیر گرم کرده در گوش اندازند کرنسول دفع شود و مریض صحت یابد **نوع دیگر** از هر یکی از ... های بجمول بزرگ پیچیده و پیچیده انگشت چوب بستانند و بر آن جامهٔ پیچیده با روغن کنجد ترکنند و بسوزند و بر آن آوند بدارند آنچه از روغن از آن بچکد بگیرند مقداری از آن که شیر گرم باشد بارها در گوش باندازند از این کرنسول دفع شود و صحت یابد و هم برین **نوع** اگر از چوب دیودار و یا کوتهه و یا ناز روغن بچکانند و در گوش اندازند نیز فائدهٔ مسطور حاصل آید و این روغن را اراد هکا تیل گویند **نوع دیگر** برگ نوسته از آن آک با ترشی چنانکه سرکه هندی در آن آس کنند و مقداری نمک سنگ و روغن کنجد بدان آمیخته در شاخ زقوم که آن را مجوف کرده باشند باندازند و دیگر به کاک شاخ زقوم را بر آن نهاده و به برگهای زقوم آن را پیچیده با گل حکمت بگیرند بعده در آتش انداخته بپزند چون پخته شود شاخ مذکور را کشیده بشکنند هر چه از آن بیرون آید بستانند مقداری

ازان در گوش مریض بچکانند از این کرنسول فی الحال دفع شود **نوع دیگر** شیرهٔ کیتهه و ترنج و نغزک و ادرک در گوش مریض بچکانند از این کرنسول برود
نوع دیگر پلیت سیاه را آس کرده در گوش باندازند صحت یابد و اگر سرکهٔ هندی را بشیر گرم کرده در گوش اندازند همین نفع رساند و اگر کرنسول را باد فاسد
که مدد از بلغم فاسد گرفته بود پیدا آورده باشد باید که علاجهائی که مزیل بلغم اند بکار برند **نوع دیگر** روغن ... بشیر که ده چند آن باشد بسحیق ترازان
داروهای کاکولیا در کن بپزند بعد در گوش مریض باندازند به شود و در دفع کرنسول که از غلبهٔ بلغم باشد نافع آید و اگر کرنسول را باد فاسد که مدد از بلغم فاسد
گرفته پیدا آورده باشد باید که بروغن شرشف یا روغن هنکلیت مریض اندازند از این کرنسول بلغمی نماند **نوع دیگر** جوش داروهای تلخ در گوش
مریض باندازند از این کرنسول نماند **نوع دیگر** به سحیق ترازان داروهای سساد کن روغن کنجد را بپزند و در گوش بچکانند از این کرنسول از بیخ کنده
شود **نوع دیگر** از شیرهٔ ترنج و شیرهٔ شیر و شیرهٔ ادرک و سرکهٔ هندی هر چه دست دهد بستانند و در گوش مریض بچکانند از این نیز صحت شود و اگر
بسینا اشیا روغن کنجد را بپزند و در گوش بچکانند نیز صحت یابد **نوع دیگر** در دفع کرنسول بلغمی گل ناس و گل کول نیز بکار برند و اگر کرنسول را باد فاسد
که مدد از خون فاسد گرفته پیدا آورده باشد باید که علاجهای کرنسول تلخه که آن قبل گفته شده اند نیز بکار برند. بدانکه این علاجها مزیل هر چهار نوع مذکوره
اند **اکنون** علاجهائی که مخصوص بکری گوش اند بیان کرده می آید بارهای بل خام که خورد باشند بگیرند و بآب آس کرده سحیق تر سازند و بدین سحیق و به شیر
مادهٔ گاو و آب روغن کنجد را بپزند در گوش مریض باندازند از این کری گوش دفع شود **نوع دیگر** روغن کنجد را بسحیق ترازان شکر و هلیلی و کندوری و بشیر بز
بپزند و آنرا با جوش کندوری که گرم باشد بیامیزند و بگذارند تا از زند و بعد پس شدن روغن را علاحده کنند بعد ازان روغن مذکور را به شیر بز که ده چند آن
باشد بجوش بل و سحیق مذکور دوم بار بپزند در گوش مریض اندازند از این کری گوش دفع شود **نوع دیگر** در دفع کری گوش علاجهای پرتیسیا که در صفت
انسا مراض بینی ست و آن خواهد آمد و علاجهای که نافع باد نیز بکار برند **علاج دفع کرن سراو و پوتکرن و کرم کرنک** یک سطر نیست و آن آنست
که بجوش ارکسیدها و کن و یا سساد کن مدون گوش را بشویند و به سحیق یکی از دو کنهای مذکوره در گوش اندازند نافع آید **نوع دیگر** جدوار یعنی نرلسبی را
در شیر عورت که فرزند داشته باشد سائیده در گوش بچکانند نافع آید **نوع دیگر** سحیق پوست درختان شیردار را با شهد و شیرهٔ کیتهه آمیخته در گوش
باندازند نیز نافع آید **نوع دیگر** پوست سال را باریک آس کنند و با شیرهٔ بارنیبه و شهد آمیخته در گوش اندازند نافع آید **نوع دیگر** لاک و سوت و
سال را باریک آس کرده در گوش اندازند نافع آید **نوع دیگر** به سحیق ترازان سوال و زقوم و جهنون و نغزک و بیخ بایه و عود کهرد روغن کنجد بپزند و در
گوش اندازند نافع آید **نوع دیگر** سحیق تیند و هلیله و لود و مجیته و آمله را با شیرهٔ کیتهه و شهد آمیخته در گوش مریض باندازند نافع آید **نوع دیگر**
شیرهٔ نغزک کیتهه و گلیچکان در گوش مریض باندازند نافع آید و اگر به سحیق ترازان اشیای مذکوره روغن کنجد بپزند و در گوش مریض بچکانند
نیز نافع آید **نوع دیگر** به سحیق ترازان برنگ و هلیلی و جای و هاون و مان و مجیته و لود و لاک و شیرهٔ کیتهه روغن کنجد بپزند و در گوش مریض باندازند
نافع آید بدانکه این علاجها مزیل هر سه نوع اند **اکنون** علاجهائی که مخصوص ببعضی اند بیان کرده می آید سوت ... شیر عورت آس کنند و با شهد
آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع کرن سراو و پوتکرن نافع آید **نوع دیگر** شیرهٔ سبنهالو و روغن کنجد و نمک سانگ شهد و قند و دردفانه را
آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع پوتکرن نافع آید **نوع دیگر** دود گوگل در گوش مریض برسانند از این بوی بد از آن گوش دفع شود **نوع دیگر**
دود زخت بادنجان در گوش مریض برسانند در دفع کرم کرن نافع آید **نوع دیگر** روغن تلخ را در گوش مریض باندازند در دفع کرم کرن نافع
آید **نوع دیگر** سحیق برنگ و بیخ ... بول مادهٔ گاو آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع کرم کرن نافع آید و بجهت دفع کرم گوش علاج دفع
کرم بکار برند باید دانست که بجهت دفع کرن جهیبک بکنانند و داروها نوشانند و گل کول داروها بکار برند و روغن شرشف را
در گوش باندازند و بجهت دفع بدرهٔ گوش علاجهای دافع بدره که در فصلش گذشته اند بکار برند و بجهت دفع کرن نل بروغن کنجد را در گوش مریض
بچکانند تا بلغم کهنه خشک شده مانده است نرم گردد بعد ازان سیه بکنند تا ازان بشود آنگاه با آلت آهن ریزه آن کشیده دور کنند و بجهت دفع

بلغم

خارش گوش که آنرا بهندوی کرن کند و گویند روغن را در گوش انداز ند و سعید کنند و مریض را قی کنانند و دوداران داروها بنوشانند و عمل ناس بکار برند و علاجهائی که واقع بلغم باشند استعمال کنند به جهت دفع کرن پرتمباه روغن را در گوش باندازند و سعید کنند و عمل ناس بکار برند و بجهت دفع کرن پاک علاجهائی که بجهت دفع سبب بلغم گفته شده اند بکار برند اکنون چند علاج بجهت دفع امراض گوش از طب چنتامن گفته می آیند برگهای آک که زرد شده باشند با روغن کنجد چرب کرده گرم کنند و بعده بلیند شیره آن بستانند و در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود **نوع دیگر** نمک سنگ و پیل بر آمیخته و گرم کرده در گوش بچکانند ازین درد گوش دفع شود **نوع دیگر** به سحیق ترازان بیخ سونا روغن کنجد پخته در گوش بچکانند ازین درد گوش اگرچه از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود و این روغن را سونا تیل گویند **نوع دیگر** به سحیق ترازان تخم تر وانگر و سنبهی روغن شرشف بپزند و در گوش بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود و این روغن را تمرا تیل گویند **نوع دیگر** روغن شرشف را به سحیق ترازان دیودار و بچ و سندهی و سونف و کوتهه و نمک سنگ و پیل بر بپزند و در گوش مریض بچکانند درد گوش دفع شود و این روغن را دیودار تیل گویند **نوع دیگر** روغن کنجد را به سحیق ترازان پیل دراز و بیخ پیل و کوتهه و پهلتی و الاچی خرد و دیودار و چهر و کچهه اگر و شیره کنوار و شیره ترب که هر یک ازین دو برابر روغن مذکور باشند بپزند و در گوش بیخ مریض بچکانند و بر گرد گوش طلا کنند ازین درد گوش اگرچه قوی و دیرینه باشد فی الحال دفع شود و این روغن را پیلا تیل نامند **نوع دیگر** روغن تلخ را در گوش مریض بچکانند درد و دفع کرن جهید و کرن ناد نافع آید و بجهت دفع هرج علاجهائی که بجهت دفع کرنسول گفته شده اند بکار برند **نوع دیگر** بیخ ترب خرد را سوخته خاکستر کنند و از ان شوره سازند و آن شوره را و انگوزه و سنبهی و سونف و بچ و کوتهه و دیودار و سهجنه و رسوت و نمک سوچل و جواکهار و ساجی و نمک تلخ و نمک سنگ و گور و ننک به یاد و موتهه را با آب آس کرده سحیق تر سازند و روغن کنجد را بدین سحیق و سنبهی سکت که بیان آن در منافع اشربه گذشته است و شیره ترنج و شیره موز و سهجنه که هر یک چهار چند از روغن مذکور باشند بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش و کری و کرم گوش و سیلان منی و ریم از ان و آوازها که در گوش افتند دفع شود و این روغن را لاچهیا تیل نامند **نوع دیگر** روغن کنجد را به سحیق ترازان شوره و جهجر و به تیزاب خاکستر آن بپزند و در گوش مریض انداز ند ازین کری و آوازهائی که در گوش افتند دفع شوند و این روغن را امارک چهار تیل گویند **نوع دیگر** سندهی و قند سیاه را با آب آس کنند و در بینی مریض بچکانند ازین کری و آوازهائی که در گوش افتند دفع شوند **نوع دیگر** به سحیق ترازان گوشت کهونگهه روغن تلخ را بپزند و آنرا سیلان ریم و جز آن از گوش دفع شوند و ناسور گوش نماند **نوع دیگر** گندهک و منسل و زرد چوب هر یک وزن ازده درم بستانند و با آب آس کرده سحیق تر سازند و سیفد تیل روغن تلخ بدین سحیق و شیره برگ دهاتوره بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین ناسور گوش اگرچه دیرینه بود دفع شود **نوع دیگر** شیره برگ جامی روغن تلخ را بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین پوتکرن دفع شود **نوع دیگر** با شیره برگ بلهل و با شیره برگ سنبهالو و با شیره برگ کرباری و سحیق سندهی و فلفلین آمیخته در گوش مریض انداز ند ازین کرمهای گوش دفع شوند **نوع دیگر** کرباری و کوتهه و سنبهی و فلفلین و موتهه و رسوت و سیس و توتیای سبز و نمک سنگ و گوگل و منسل و منجیح و سنبهالو هر یک سه درم بگیرند با آب آس کرده سحیق تر سازند و روغن دیودار که بست و چهار درم باشد و روغن کنجد که چهل و هشت درم باشد هر دو روغن را به سحیق مذکور و به بول ماده گاو بپزند و در گوش بچکانند ازین کرم و ناسور گوش دفع گردند و این روغن را لانگلی تیل گویند **نوع دیگر** با جوش ترپهلا و داروهای دسمول و کاپهل و بهارنگی و سحیق سندهی و فلفلین و انگوزه بریان آمیخته مریض را بنوشانند ازین کری گوش و آوازهائیکه در گوش آیند و ناسور گوش و درد و سایر امراض آن که از غلبه هر سه خلط باشند دفع گردند و این روغن را ترپهلا دکوانتهه نامند **نوع دیگر** به سحیق ترازان ساجی و ترب خشک و انگوزه و پیل دراز و سونف و سکت روغن کنجد بپزند و در گوش بالند ازین کری گوش و آوازها که در گوش افتند دفع گردند و اگر بدین روغن مریض را ناس و هند نیز فائده حاصل آید و این را برن تیل گویند **نوع دیگر** روغن کنجد را به شیره برگ بلد و شیره برگ ترب و شیره برگ سهجنه و شیر که هر یک چند از روغن باشد و سحیق ترازان ناگکیسر و کوٹ بپزند و در گوش مریض انداز ند ازین کری و آوازها که در گوش افتند و درد گوش دفع شوند و این روغن را ایرنداد تیل گویند **نوع دیگر** قند و

اورک مریض را بارها بخورانند و در دفع امراض مذکوره که از غلبهٔ بلغم و باد باشد نافع آید **نوع دیگر** شیرهٔ ادرک باشهد آمیخته در گوش بچکانند درد گوش دفع شود
نوع دیگر سندهی و مکیر و مول و بیل و سدا رو سیر را آس کرده و با قند و روغن کنجد آمیخته مریض را ناهار بخورانند نافع آید و اگر مریض این را تا یکماه بخورد مرض بلغمی
هر نوعی که باشد دفع شود و کری گوش اگرچه دیرینه بود زائل گردد و باید دانست که کری گوش چون پیر یا کودک را حادث شود یا سخت دیرینه بود بدوا زائل
نگردد **علاج بجهت امراض نرمهٔ گوش** بجهت دفع پربوتاک بسحیق ترازان هیجره و هلیلی و نمک سنگ و دی بود ارو اسکنده و تخم ترب و تخم بکیجی و
به شیر و روغن ستور و روغن کنجد و بسباسه و مغز استخوان و موم هر پنج را یکجا کرده بپزند و بر محل مرض طلا کنند ازین مرض مذکور دفع شود و برای دفع اتپاتاک بسحیق تر
ازان مجیٹھ و کنجد و هلیلی و کلیسر و باهبول و نیلوفر و شمسی لودو و کیت و برباره و برگ نم و برگ جمون و لغزک و بسرکهٔ هندی روغن کنجد با بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا
کنند و بجهت دفع المشهاک بسحیق ترازان تالیس و اسگنده و اک و تخم بکیجی و نمک سانک و کرباری و نار و روغن کنجد و بسباسه و گوشت سوسمار هر پنج با به هر سته را
یکجا کرده بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند فائده دهد **نوع دیگر** شیرهٔ برگ انگوره و برگ جمون و لغزک را بارها بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز استهاک دفع
شود و بجهت دفع پروهن بسحیق پدمالک و هلیلی و مجیٹھ و چوب دار بلد با بر نرمهٔ گوش طلا کنند بعد ازانکه آنرا با روغن حیر ساخته باشند براکنند
نوع دیگر بسحیق ترازان اک و برنک و روغن کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز پروهن دفع شود و بجهت دفع پرلیهنی بسرگین ماده گاو و سپید کنند
و برنگ و بدهار و لسنوت و اک را بآب آس کرده بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین به شود **نوع دیگر** بسحیق ترازان هیجره و اسگنده و به شیر اک روغن کنجد بپزند
و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین پرلیهنی دفع شود و نرمهٔ گوش کشاده گردد و اگر بر نرمهٔ گوش بسبب سوراخ در غیر محل آماس و درد شود باید که خون بکشایند
نوع دیگر مجیٹھ و هلیلی و رتجیه و پنج بلد و بجیر و کنجد را بآب آس کرده بر نرمهٔ گوش بعد آنکه فتیله را از سوراخ نرمهٔ گوش برون کرده باشند سخت کنند ازین
آماس و درد که بسبب سوراخ کردن در غیر محل پیدا آمده باشد زائل گردد چون نرمهٔ گوش فراهم شود بعده بمحلی که سوراخ کنند فتیلهٔ ابریشم پیش دران اندا خته
روغن کنجد را بران طلا کنند بعد از سوم روز فتیله را بکشند و فتیلهٔ دیگر که بعد از فتیلهٔ اول باشد باندازند و همچنین بارها بکنند چون نرمهٔ گوش فراهم
شود و درد نکند بعد تدابیر دیگر آنرا دراز گردانند و بسحیق ترازان کسیس و اسگنده و کجبیل و رستا و رلوده و روغن کنجد را بپزند و آن بر سوراخ آن طلا کنند ازین
نرمهٔ گوش بزودی دراز گردد و ازین بستان و شیر و دراز شوند **نوع دیگر** بسحیق ترازان تخم بابنجیر و جهوک و سنیتر اول و اسگنده و دودهی و به شیر و روغن
کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین همانرو تلیلع گردند **نوع دیگر** حبه با باریک آس کرده و در شیر گاومیش انداخته بجوشانند ازان شیر
جغرات سازند و ازان مسکه بیرون آرند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز دراز گردد **نوع دیگر** بسحیق ترازان دارو های جونی کن و شیر ماده گاو
و آب گوشت جانوران آبی و روغن کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند دراز گردد و اگر نرمهٔ گوش شکسته شود باید که از طبیب حاذق آن را
بپیوندانند و بسحیق سفالها بران بیل کنند اگر بعد بستن چون نرمهٔ گوش بسبب غلبهٔ باد فاسد گردد باید که آنرا بسرکهٔ هندی که از برنج ساخته باشند
بارها بشویند و اگر از غلبهٔ تلخه فاسد شود باید که بآب سرد و یا بشیر ماده گاو بشویند و اگر از غلبهٔ بلغم فاسد شود باید که بشراب خالص و یا بآب گرم بشویند
والله اعلم بالصواب

فصل پنجاه و نهم در امراض بینی که بهندی آنرا ناسا روگ گویند مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات امراض مذکوره

بدانکه امراض بینی سی و یک اند یکی آنکه آنرا پینس گویند و آن آنست که سوراخهای بینی به بلغم فاسد که باد فاسد پیوسته باشد
مسدود گردد و گاهی خشک شوند و گاهی تر گردند و باسوزش بوند و مریض بوی و مزهٔ هیچ چیز در نیابد و علامت پرتشیا که نوعی از امراض بینی است
و ذکر آن عنقریب خواهد آمد درین نیز باشد و این مرض چون خام باشد گرانی سر و ناآرزوی طعام حادث شود و بلغم از بینی سائل گردد و سخن
بطریق بهتر مفهوم نشود و چون پخته شود سبکی سر و آرزوی طعام حاصل آید و سخن مریض بر حال اصلی باز آید و دوم آنکه آنرا پوتی نس گویند و آن آنست
که باد در کام و گلو است از بلغم و بلغم و خون که بسبب فساد در بدبوی گشته باشند بوی بد گیرد و بدان سبب از سوراخهای بینی و از دهن بوی بد آید و سوم
آنکه آنرا ناساپاک نامند و آن آنست که در حلق بسبب فساد پت تلخه سخت پخته گردد و تر بماند و ازان بوی بد آید و چهارم آنکه آنرا کهت ناساپاک گویند

فصل پنجاه و نهم در امراض بینی + قسم اول در علامات امراض مذکوره

وآن آنست که خون یا تلخه بهم فاسد شده باشد از راه بینی بیرون آید و علامات این در فصل گرفتت ذکر شده اند و پنجم آنکه آنرا بوی رکت نامند و آن آنست که از
فاسد گشتن هر سه خلط و خون و یا از رسیدن زخم و پیشانی ریم با خون آمیخته از بینی جاری گردد و ششم آنکه آنرا حیوث گویند و آن عبارت از عطسه است
و مجرد عطسه مرض نیست ولیکن چون بسبب فاسد شدن باد در محل خطرناک که داخل بینی ست و آنرا بهندی ستگانک گویند پیوستن آن با بلغم فاسد
عطسه کرات و مرات آید مرض بود و عطسه از خوردن اشیای تیز و از بوی کردن و از دیدن بسوی آفتاب و اندر آوردن ریسمان در سوراخ بینی نیز کرات
مرات آید و این عطسه را کشتاک حیوث گویند و هفتم آنکه آنرا بهرنست نامند و آن آنست که بلغم فاسد در سر متمکن و مجتمع گشته بسبب حرارت
آفتاب یا تلخه مذاب گشته به راه بینی بیرون آید و هشتم آنکه آنرا ناساپاک گویند و آن آنست که از سوراخ بینی نفس گرم همچو دود بیرون آید و از آن سوراخهای
بینی چنان شوند گویا که آنرا با آتش میسوزنند و نهم آنکه آنرا ساپرتیناه نامند و آن آنست که بلغم فاسد و یا باد پیوسته مجاری نفس را مسدود سازد و دهم آنکه
آنرا ساپرسرا گویند و آن آنست که بلغم غلیظ یا رقیق یا زرد و ام یا سپید ام از بینی سائل گردد و سیلانش زیاده بود و یازدهم آنکه آنرا ناساپرسوکهه نامند
و آن آنست که بسبب خشک گشتن بلغم در مجرای نفس از فساد باد و تلخه خروج و دخول نفس بدشواری شود و از جمله امراض بینی چهار نوع ناسور است سه
نوع از یکان خلط و یکی از هر سه خلط و علامات آن در فصل ناسور گذشته است و از جمله امراض مذکور چهار نوع آماس ست سه نوع از یکان خلط و یکی از
هر سه خلط و علامات آن در فصل آماس گذشته است و از جمله امراض مذکور هفت نوع اربد است و علامات آن در فصلش گذشته است و از جمله امراض
مذکور پنج نوع پرتسیا است و پرتسیا بسبب آنکه باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط یا خون در سر غلبه کنند حادث گردد بدانکه از بسیاری جماع و از رسیدن غبار بسیاری
گرمی یا سرما و نگهداشتن بول و غایط و ضراط و دیگر اشیا که حبس آن ممنوع ست و از دیر آمدن ورود یا گرد در بینی و از بسیاری تکلم و از بدهضمی و از بسیار بیداری
و از بسیاری خواب و از بسیاری سرد [illegible] آنکه بسری برف و جز آن و از اندوه باد در سر غلبه کرده بزودی مرض مذکور را حادث گرداند و علاماتی که قبل حدوثش حادث
گردند آنست که وجود و سر گران گردد و درد کند و عطسه بسیار آید و مویهای اندام ایستاده شوند و از بینی همچو دود بیرون آید و گلو بسفید و کام چنان درد کنند گویا
که پاره کرده شود و آب از دهن سائل گردد و دیگر از پنج نوع پرتسیا آنست که از غلبه باد حادث شود و علامات این نوع آنست که سوراخهای بینی به بلغم
مسدود گردند و مریض چنان داند که آنرا به شبهه سائل زمانند آن پر کرده اند و از بینی بلغم رقیق سائل گردد و گلو و کام و لب خشک گردند و از حلق تباه شود
و بناگوشها چنان درد کنند گویا که در آن سوزنها میخلانند و دوم نوع آنست که بلغم سرد و گرم از بینی سائل گردد و نفس از آن همچو دود و با سوزش بیرون آید و
تشنگی بسیار رو نماید و [illegible] اندام حادث شود و مریض لاغر گردد و گونه اندامش زرد شود و سوم نوع آنست که از غلبه بلغم حادث شود و علامات این نوع آنست
که بلغم سرد و سفید بسیار از بینی سائل گردد و سر گران شود و گلو و کام و لب و سر خارش کنند و پلکهای زیرین بیاماسند و گونه اندام زرد شود و چهارم نوع آنست
که از غلبه هر سه خلط پیدا آید و درین نوع علامات یکی از هر سه نوع سابق باشند و دیگر این نوع خواه خام باشد خواه پخته بغیر علاج مدتی زائل گردد و باز عود
کند همچنین بارها زائل گردد و عود نماید و بینی مریض گاهی خشک شود و گاهی تر گردد و گاهی بسته شود و گاهی کشاده گردد و نفس که از راه بینی بیرون آید با بوی بد
باشد و مریض بوی هیچ چیز در نیابد و پنجم نوع آنست که از غلبه خون حادث شود و علامت این نوع آنست که آنچه از بینی از جنس بلغم و جز آن بیرون
آید سرخ گون باشد و چشمهای مریض مذکور بوی هیچ چیز در نیابد و کرمهای باریک و چرب سپیدگون در داخل بینی در سرش بیفتند و نشانهای مرض سر
که آنرا سروگ گویند ذکر آن پیشتر خواهد آمد و باید دانست که مرض پرتسیا مرض بدتر است و در علاج این سستی نباید کرد باید که اینها همه در آغاز حدوث بعلاج
زائل گردانند اگر دیرینه گردد بسختی علاج پذیرد و سبب آنکه گرمی و پینس و امراض چشم و ناساز روی طعام و آماس پیدا کنند و گرسنگی زائل گردد و گاه باشد که بینی
مریض دیرینه شده و علامتی که گرسنگی و پینس معلوم شود هم بدان علامات خامی و پختگی پرتسیا معلوم گردد و از میان پنج نوع این مرض نوعی که از غلبه هر سه
خلط باشد لاعلاج است و دیگر چهار نوع بعلاج بسیار بدشواری زائل گردند ولیکن این انواع چون دیرینه گردند لا دوا شوند والله اعلم بالصواب قسم دوم
در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه برای دفع مرض پینس و بوی بد روغن را به بینی طلا کنند و عمل سیک کنند و اسهال بکنند و غذای برنج و ستهی مکانند

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

آن که سرخ باشد با شیاهای تیز چنانچه سندهی و جز آن یا کرده بسازند و مریض را آب گرم بنوشانند و دوداروها در وقتی که نوشانیدن شاید بنوشانند
نوع دیگر انگزه و سندهی و فلفلین و اندرجو و بکده و پربه سفید و لاک و تخم تلسی و کایپهل و بیخ کوتهه و تخم سهجنه و برنگ جمله را ببسانند و با آب آس کرده پنبه را
بدان تر گردانند و از آن مریض را ناس بدهند صحت یابد و اگر به سحیق تر از آن داروهای مذکوره به بول ماده گاو و روغن سرشف بپزند و بدان مریض را
ناس بدهند نیز صحت یابد و بجهت دفع مرض ناسا پاک علاجهائی که دافع بلغم باشند بکار بندند و خون نیز بکشانند نوع دیگر جوش پوست درختان
شیر دار ببسانند و با روغن سیتو مخلوط ساخته در بینی بچکانند و پوست درختان مذکور را آس کرده و با روغن سیتو آمیخته بمحل مرض سخت کنند نافع آید و
بجهت دفع کرمیت بینی علاجهائی که در فصل کرمیت گذشته اند بکار بندند و بجهت مرض پوتی رکت آنچه علاجها برای دفع ناسور گفته شده اند بکار
بندند و مریض را قی [illegible] بکنانند و داروهای تیز ناس که آنرا اوپیرن گویند بدهند و دوداروهائی که از آن صاف شود مریض را بخورانند و بجهت دفع مرض
چهوت و مرض [illegible] داروهائی که تیز باشند و آلایش سر را بیرون آرند آس کرده در ماشوره انداخته مریض را بدان ناس دهند بعد از آن با شیاهای
چرب که دافع باد باشند بکار بندند و داروهای چرب مریض را بنوشانند و عمل سر دست بکار بندند و بجهت دفع مرض ناسا پرتیناه مریض را روغن بنوشانند
و دود و چرب نیز بنوشانند و عمل سر دست و عمل ناس بکار بندند و روغنیکه آنرا بال تیل گویند و بجهت عمل شرب ناس و سر دست و حقنه که آنرا
انباس وشست گویند بکار باید بست و دیگر روغنها که دافع باد اند چنانچه روغنی که آنرا تیل گویند نیز نافع آید و بجهت دفع مرض ناساسرا و سحیق [illegible]
تیز را در ماشوره اندازند و بدین ناس دهند نوع دیگر انگزه و سندهی و فلفلین آک و اندرجو و بکده و پربه سپید و تخم تلسی و کایپهل و بیخ کوتهه و تخم سهجنه
و برنگ جمله را ببسانند و با آب آس کرده پنبه را بدان تر کرده از آن مریض را ناس بدهند نافع آید نوع دیگر [illegible] دوداروها و جز آن مریض را بنوشانند
نافع آید و گوشت بز مریض را نافع و مفید است و بجهت دفع ناسا سوکهه بروغنیکه آنرا کشیده باشند و یا بروغنی که آنرا تیل گویند ناس بدهند
و روغن سیتو بنوشانند و گوشت جانوران دشتی را با روغن پاک کنند و بدان عمل سید بکار بندند و دود چرب بنوشانند و بجهت دفع مرض پرتسیا
روغن بنوشانند و عمل سید بکار بندند و بداروهای مقی روغن سیتو و انگزه و ترشی و اشیای تیز چنانچه سندهی و جز آن آمیخته خورانیده قی بکنانند و
داروها با آب آس کرده و ملوح را بدان تر ساخته ناس دهند و این مرض از فساد باد باشد و اگرچه درین مرض بلغم یا بلغم غالب باشد یا از آن جهت
دفع فساد باد علاج بکار برند و این مرض بعلاج پخته باید گردانید و بجهت پخته گردانیدن آن سندهی و فلفلین و چیره و تریک و تالیسپتر و چاب
و ایلچی و زیره سرهمه را متساوی ببسانند و باریک آس گردانند و آن سحیق تیج و تیرج و الایچی جهت [illegible] بیامیزند آنگاه با قند کهنه که دو چند آن
بود مخلوط سازند و بخورانند از این پرتسیا و پینس [illegible] پخته گردند نوع دیگر سحیق سندهی و فلفلین را با جلاب قند کهنه و با روغن ماده گاو بیامیزند
و شیر گرم مریض را بخورانند از این نیز مرض مذکور پخته گردد نوع دیگر قند سیاه کهنه را جلاب سازند و با آن سحیق فلفلین و روغن سیتو و دست جو بیامیزند
و مریض را بخورانند از این نیز مرض مذکور پخته گردد نوع دیگر ادرک را در شیره ترشی انداخته بدارند و آنرا با قند کهنه معلول را بخورانند از این نیز
مرض مذکور پخته گردد نوع دیگر ادرک را با شیره و قند سیاه مریض را بخورانند از این نیز مرض مذکور پخته گردد و چون مرض مذکور پخته گردد بلغم از
بینی سائل نشود باید که ناسی که از آن بلغم بیرون آید بکار بندند و اسهال بکنانند و حقنه که آنرا استهاپن وست گویند بکنند و دوداروها بنوشانند
و عمل کول بکار بندند و لیکن این عملها آنچه مناسب حال بود و از آن خلطیکه سبب مرض بود زائل گردد و اگر این مرض از غلبه باد و بلغم بود و مریض
قوی و جوان باشد باید که شیئی بالیع که مقی بود بسیار نوشانیده قی بکنانند بعد از آن تدبیرهائی که مرض بدان پخته گردد چنانچه فاقه و جز آن بکار بندند
و آنچه از آثار مرض مذکور پیدا آمده باشد آنرا بعلاج دفع گردانند و اگر علامات خامی این مرض که افتاده باشد باید که چون از غلبه باد باشد روغن
سیتو را با سحیق تر از آن پنج [illegible] بدار [illegible] پخته مریض را بنوشانند و علاجهای ادویت بکار بندند و چون از غلبه بلغم و یا خون باشد
سحیق تر از آن داروها [illegible] روغن گاو پخته مریض را بنوشانند و داروهای سرد را آس کرده و بمحل مرض طلا کنند و بچکانیدن شاید طلا کنند

بچکانند نوع دیگر بتبات برنگ مسه شهد و شکر و انگور و ملهتی و کهار و کوچی و قیر و صمغ و دهوب بر را بستانند و با آب آس کنند بدان عمل کول بکنانند نافع آید
نوع دیگر سیحیق ترازان پوست دهوتره پلوه و بدبا سونلوک که نوعی از لودست و مهلتی و کهار و نند و چوب بوشیر که وه چندان آن از روغن باشد روغن
کنجد را بپزند بعد بدان ناس بدهند نافع آید و چون مرض مذکور از غلبه بلغم باشد باید که روغن تو در سیحق را بخورانند اندام چرب گردد و بعد ازان در جوش داروهای مقی
کنجد و ماش انداخته بپزند و خورانیده قی بکنانند و علاجهائی که در زیل بلغم یافته نیز بکار برند نوع دیگر سیحیق ترازان هر دو بریارا و هر دو کتائی و برنگ و
خاجسات و بیخ اسگنده و مکه و هیره روغن کنجد بپخته مریض را ناس دهند نیز نافع آید و این روغن را براد یا تیل گویند نوع دیگر نسوت و چیتره و دیودار
و دنتی و هنگوت را تسای و سته و آس کرده ازان فتیلها سازند و یک فتیله بارها سوخته دود و در بینی مریض برسانند صحت شود و چون مرض مذکور
از غلبه هر سه خلط باشد باید که سیحیق ترازان داروهای تلخ چنانچه نیم و پلول و داروهای تیز چنانچه سنده هی و فلفلین روغن تو در پخته مریض را بخورانند
نافع آید نوع دیگر سیحیق ترازان نسوت و تیس و موتهه و دیودار روغن کنجد را بپزند و مریض را بدان ناس دهند نافع آید نوع دیگر بجوش موتهه
و تجوتی و پارسی و کاتیهل و کنکی و برنج و سرشف و پلول و پیل دراز و نمک سنگ و چیتره و تخم کرنج و نمک شیرین و دیودار مریض را غرغره بکنانند و سیحیق تر
این داروها روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند نافع آید نوع دیگر گوشت حیوانات و طیور دشتی و گلهای آبی و داروهای زیل باد جمله یک حصه
و شیر شست حصه آب ازین هشت حصه بستانند و در دیگ آس کرده بجوشانند تا آنکه سوخته شود و شیر بماند و بعد ازان شیر را بجامه بپخته بستانند و سرد
کرده و یک ذره ازان روغن بکشند و این روغن شیر که دو چندان آن باشد بسیحیق ترازان شکر و حبا انسا و صندل و مهلتی و داروهای بلاد کن بپزند و در
بینی مریض بچکانند ازین پر تسیا هر نوعی که باشد اگرچه دیرینه بود دفع شود نوع دیگر انعار داروهائی که دافع باد باشند و داروهائی که دافع بلغم باشند
و داروهائی که دافع بلغم اند انچه دست دهد بستانند و بجوشانند و سیحیق ترازان روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند و دفع جمیع امراض مذکور نافع آید
و اگر در بینی مریض کرم افتد علاجهائی که کرم را زائل گرداند بکار برند اکنون چند علاج بجهت دفع زخمهای مذکوره از طب هندیان گفته می آید
بجوش و سیحیق ترازان سنده هی و کوتهه و پیل دراز و بیل و انگور و روغن تو در یا روغن کنجد بپزند و در بینی مریض بچکانند مرض عطسه را دفع کند نوع دیگر سیحیق
ازان گل کنیر که لعل باشد و گل جای و گل [illegible] روغن کنجد بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین کوایه بینی فی الحال برود و این روغن را کنتکه [illegible] گویند نوع دیگر
سیحیق ترازان جاب چیتره و بهنگره و [illegible] و کاتیهل و حبا اکهار و ساجی و نمک سنگ به بول ماده گاو و روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین نیز
کوایه بینی دفع شود نوع دیگر سیحیق ترازان حبا اکهار و ساجی و دود خانه و نمک سنگ و پیل دراز و تخم چیتره و دیودار و تخم کرنج روغن کنجد را بپزند و در بینی
مریض بچکانند ازین کوایه بینی بریده شده دفع گردد و اگر سیحیق این داروها با روغن کنجد آمیخته بر کوایه سخت کنند ازین نیز دفع گردد نوع دیگر داروهای
هر دو پنجمول صد پل و چیتره و گلوی و آمله هر یک صد پل بستانند و جو کوب کرده در چهار من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند آنگاه بجامه
بپخته بستانند بعد ازان صد پل قند سیاه کهنه را در آن انداخته و صاف کرده اندازند و یک [illegible] سیحیق هلیله نیز اندازند و بجوشانند تا آنکه غلیظ شود بعد
سیحیق سنده هی و فلفلین و تج و تیزپات و الایچی هر یک ده درم و جواکهار شش درم و شهد بدان آمیخته مخلوط گردانند و بدارند و مقدار گرسنگی معلول را
دیده مریض را بخورانند ازین پینس و دمه و سرفه و [illegible] طعام و [illegible] آواز و [illegible] دفع گردد و این را [illegible] گویند و از خوردن
این و دیگر [illegible] ازین [illegible] بینی [illegible] سر و مرض عطسه [illegible] بینی [illegible] و مرض پرتسیا که از افراط [illegible]
[illegible] بیرون آید و قوت باه افزاید این [illegible] گویند نوع دیگر برنگ و نمک سنگ و انگوزه و گوگل و [illegible]
[illegible] آب آس کرده مریض را بنوشانند ازین مرض پرتسیا که از کرم باشد دفع شود نوع دیگر بندال و چیتره با شیره بهنگره سیحیق ساخته
اندکی روغن انداخته و بینی سخت کنند ازین مرض [illegible] دفع شود نوع دیگر [illegible] روغن تو در را آمیخته در شراب اندازند [illegible] بنهند
و [illegible] مریض را بنوشانند ازین پرتسیا که [illegible] بود دفع شود نوع دیگر تج و تیزپات و الایچی و ناگیسر ازجهت دفع مرض مذکور بنوشانند

نافع آید نوع دیگر زیرهٔ سیاه را آس کرده مریض را بنوشانند نیز نافع آید نوع دیگر بهنگ ارنی آس کرده و گرم کرده آیرهٔ آن شیلیده ببستانند با روغن کنجد و
نمک سنگ آمیخته مریض را بنوشانند ازین تیز برتیسیا دفع شود و از نماش که آنرا جوشانیده باشند با نمک یا ساخته مریض را بخورانند نافع آید نوع دیگر
جوش ترب که خرد باشد و گلنتی مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر جوش دار هاء دسمول شیر گرم مریض را بنوشانند صحت یابد و اگر شراب کهنه بنوشانند
نیز نافع آید نوع دیگر سمیق پلپل گردو تینه و جغرات باهم آمیخته مریض را بخورانند ازین پرتیسیا پخته گردد نوع دیگر پاپهل و سنبهی و فلفلین و چوپهکر و لی
مهارنگی و منج و مریری و بلیله و نمک سنچل جمله را مساوی ستده آس کرده با بول بقر مریض را بنوشانند ازین مرض پینس و تباهی آواز و حلق و سرفه و دمه و
مرض هلیمک دفع گردند و آنرا کمتهلادچورن گویند و اگر جوش این دارو مریض را بنوشانند ازین نیز امراض مذکوره زائل گردند نوع دیگر سمیق ترازان
پارسی و مریری و پلپل و دارو و جاوتری و فرند و چوب دارهلد و دانتی و روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین پینس و پرتیسیا فی الحال دفع گردند و این را
پاتهاد تیل گویند نوع دیگر سمیق ترازان کتائی و دانتی و بچ و سهجنه و تلسی و سنبهی و فلفلین و نمک سنگ و روغن را بپزیده و در بینی مریض بچکانند ازین
بوی بد از بینی دفع شود و مرض پرتیسیا و پینس پخته گردد و این روغن را بیاکهری تیل گویند نوع دیگر معلول را بگویند که در شب آب سرد شکم پر
کرده بنوشد و متصل آن خواب کند میان سینه ازین مرض پرتیسیا پخته گردد و دفع شود ولیکن باید که مریض را غذای چرب بخورانند نوع دیگر سمیق
ترازان بانسه و نیم و بلول و بیر و دارهلد و آمیر و بالا و کنگلی و جوانسا و سنبهی و فلفلین و صندل و ترایمان روغن ستور را بپزند و در بینی مریض بچکانند و مریض را
بخورانند ازین جمله امراض بینی و دهن و چشم و سر و پشت و تپ و مرض بر برده دفع شود نوع دیگر دانهٔ انار بیست و چهار درم و شکر نود و شش درم بستانند
و جمله را آس کرده ببارند و بخورانند ازین مرض پینس و سرفه و دمه و ناآرزوی طعام و پرتیسیا و تباهی آواز و تپ دفع گردند والله اعلم بالصواب فصل شصتم در
امراض چشم که آنرا بهندی نیتر روگ گویند مشتمل بر دو قسم ست قسم اول در علامات صحت مذکوره بدانکه نزد حکمای هند خلقت چشم از عناصر
اربعه و خلاست گوشت چشم دلیل بر عنصر خاک ست و کحلی دلیل بر عنصر آتش ست و سیاهیش دلیل بر عنصر باد ست و سپیدیش دلیل بر عنصر آب ست
و مجرای اشک که بدان اشک بسهولت برون می آید دلیل بر خلاست هر یکی از طول و عرض دیدهٔ هر شخصی بمقدار عرض دو و نیم انگشت آن شخص باشد
و عمقش بمقدار عرض دو انگشت بود و سوم حصهٔ طول دیده سیاهی دیده است و هفتم حصهٔ سیاهی محل بینائی ست و آن سیاهی ست بمقدار دانهٔ
عدس و داخل سیاهی اول باشد و در چشم پنج حلقه است یکی حلقهٔ پلکها و دوم حلقهٔ مژگان و سوم حلقهٔ سپیدی و چهارم حلقهٔ سیاهی بزرگ و پنجم حلقهٔ
سیاهی خرد که محل بینائیست و شش بندگاه است یکی بندگاه که آن جای پیوستن مژگان و پلک ست و دوم بندگاه که آن جای پیوستن پلک و
سپیدی دیده است و سوم بندگاه که آن جای پیوستن سپیدی دیده و سیاهی ست چهارم بندگاه که آن جای پیوستن سیاهی بزرگ و سیاهی خرد و پنجم بندگاه
کنج چشم که طرف بینی ست و ششم بندگاه که در بناگوش چشم ست و شش پرده است منجمله آن دو پرده طرف باطن هر دو پلک اند و چهار پرده بر دیدهٔ چشم اند
پس هر یکی ازین چهار پرده بمقدار خمس محل بینائی ست و مرض تمر درین چهار پرده باشد و قوام چشم بر چهار چیز ست یکی رگ دوم پی و سوم چربی
و چهارم بلغم و اخلاط فاسده براه رگها که بچشم پیوسته اند در چشم در آمده امراض چشم را پیدا آرند و علاماتی که قبل حدوث امراض مذکوره پیدا آرند آنست
که چشم تیرگی و گرانی و سرخ گردد و در وی چنان کند گویا که چیزی در آن خلانیده اند و یا چیزی در آن کاه و خاشاک افتاده است و در چشم خارش و گرانی و
سوزش حادث شود و بینائی کم گردد و اشک سائل شود و طبیب را باید که درین حالت علاجی و تدبیر کند که از آن غلبهٔ خلطی که سبب مرض چشم باشد زائل
گردد و مرض مذکور حادث شود و مریض را از اشیائی که موجب مرض مذکور باشند باز دارد و بدانکه از دود بر آمدن و در آب بعد آنکه گرمی آفتاب یا آتش
بسیار خورده باشد و از دیدن بتکلف شیئی را که سخت دور باشد و از بیدار بودن در شب و در هنگامیکه خواب کردن فرماید و از بسیاری گریه و از بسیاری
اندیشه و از بسیاری اندوه و از بسیاری غصه و از کثرت جماع و از خوردن اشیای تیز چنانچه خردل و رشیعه و از نگهداشتن بول و غایط و ضراط و مانند آن
که حبس آن ممنوع ست و از بسیار رسیدن گرمی آتش بچشم و از در آمدن دود یا گرد در چشم و از نگهداشتن قی را بتکلف و از نظر کردن با معان سوی

فصل شصتم در امراض چشم

قسم اول در علامات صحت مذکوره

باریک مانند سیاهی زخم خطا غلبه که در مرض چشم حادث گردانند و امراض چشم هفتاد و شش اند ازان در بندگاه چشم حادث گردند یکی را ابو یاس گویند و آن آنست
که در بندگاه و کنج آماس چشم پیدا شود و سخته گردد و ریم غلیظ با بوی بد ازان بچکد و حدوث این از غلبهٔ سه خلط بود و دوا پذیرست و دوم را اپناه گویند
و آن آنست که در بندگاه که میان سپید و سیاهی ست دانهٔ آماس حادث شود و خارش کند و درد نکند و سخته نگردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و دوا
پذیرست و از امراض مذکوره چهار را سراو گویند و آن آنست که خلط فاسد در مجاری اشک نفوذ یافته و در بندگاه چشم مستقر گشته و در کنج چشم رسیده ریم را
از کنج چشم سائل گرداند و بعضی این را تیب ناری گویند یعنی ناسور چشم نیز گویند یکی ازین چهار نوع که از غلبهٔ سه خلط باشد و آن آنست که از کنج چشم ریم
گوناگون بچکد و دوم از غلبهٔ باد بود و آن آنست که از کنج چشم ریم چرب و غلیظ و لزج و زرد بچکد و درد نباشد و سوم از غلبهٔ خون بود و آن آنست که از کنج
چشم ریم گرم با خون آمیخته که نه سخت رقیق و نه سخت غلیظ باشد سائل گردد و چهارم از غلبهٔ بلغم بود و آن آنست که از کنج چشم ریم رقیق همچو زرد آب سائل دائم
بچکد و این هر چهار نوع لا دوا اند و ششم را از جملهٔ امراض مذکوره پربکا گویند و آن آنست که در بندگاه که میان سپید و سیاهی چشم ست دانهٔ آماس که خرد
و مدور بود و یا بسیار ارتفاع نباشد حادث گردد و درد و سوزش کند و حدوث این از فساد خون بود و هفتم را الجی گویند و آن آنست که در بندگاهی که میان
سپید و سیاهی چشم است دانه همچو دانها بر همین گاه بر آید لیکن این دانه از دانهٔ سابق مقداری بزرگ و مرتفع باشد و حدوث این از غلبهٔ سه خلط است لا دوا ست
و هشتم را کرمی گرنتهی گویند و آن آنست که در بندگاهی که میان پلک و سپیدی چشم ست کرمهای باریک گوناگون بهفتند و خارش پیدا آرند و اگر بسیار شوند تا
پلکهای چشم رسند در آن نیز خارش حادث گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و دوا پذیرست بست و یک از امراض چشم حادث گردند یکی را انجنی گویند و آن
آنست که در پلک برین دانهٔ سختک حادث گردد و درد و سوزش طرف باطن پلک چشم بود و درد اندک کند و چون سخته شود شکسته گردد ازان ریم همچو سپیدی بیضه
بیرون آید و گرد بر گرد آن دیگر دانها بر کیفیت دانهٔ مذکور نیز پیدا آیند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و دوم را کنبهکا گویند و آن آنست
که دانهای سختک همچو دانهٔ کنبهی شتی در پلک چشم حادث گردند و سخته شده شکسته شوند و باز بر هم برگشته مرتفع شوند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست
و تخم کنبهی شتی همچو دانهای انار بود باشد و سوم را پوتکهی گویند و آن آنست که در پلک چشم دانهای سختک همچو دانهای سرشف لعل حادث گردند و خارش و درد
کنند و بسیار بچکند و حدوث این از غلبهٔ بلغم با بغ بود و دوا پذیرست و چهارم را برتهسا کانا مند و آن آنست که در پلک چشم دانهای سختک سطبر و سخت حادث
شوند و دیگر دانهای خرد بر گرد آن باشند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و پنجم را ارسو برتم گویند و آن آنست که در پلک چشم دانهٔ سختکی
خرد بشکل تخم حنا یا بادرنگ حادث گردد و سخت بوند و درد اندک کنند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و ششم را سهکا ارسنا نامند و آن
آنست که در پلک چشم طرف باطن طویل و سخت حادث گردد و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و هفتم را انجنی گویند و آن آنست که در پلک چشم
دانهٔ لعل فام نرم حادث گردد و درد اندک کند و با خارش و سوزش بود و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و دوا پذیرست و هشتم را بهل برت نامند و آن آنست
که در پلک چشم دانهای سختکی که در مقدار متساوی باشند حادث گردند و گونهٔ آن همچو گونهٔ پلک بود و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و
نهم را برتمان او بند نامند و آن آنست که پلک چشم با آماس و خارش کند و باد و درد اندک بود که بسبب آن پلکها بر هم نه پیوندند و دهم را کلست برتم گویند
و آن آنست که هر دو پلک چشم سوده و نرم و لعل فام گردند و گاه گاه سخت لعل همچو گل در کهریه شوند و حدوث این از غلبهٔ خون بود و دوا پذیرست و یازدهم را
برتم کردم گویند و آن آنست که هر دو پلک چشم سوده و نرم و سیاه فام گردند و همچو خلاب تر باشند و حدوث این از غلبهٔ تلخه و خون و بلغم باشد و دوا
پذیرست و دوازدهم را سیاو برتم نامند و آن آنست که پلک چشم طرف ظاهر و باطن سیاه فام گردد و تلکی آماس و درد و خارش کند و سوزش بود و
تر باشد و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و سیزدهم را کلن برتم گویند و آن آنست که طرف ظاهر پلک چشم آماس و خارش کند و طرف
باطن تر باشد و بچکد و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و دوا پذیرست و چهاردهم را کلنا برتم گویند و آن آنست که پلکهای چشم بسبب سختگی بواسطهٔ چرک که با هم
پیوندند و چون شسته شوند از یکدیگر منفصل گردند و باز چسپنده گردند و این را بلبه نیز گویند و حدوث این از غلبهٔ سه خلط باشد و دوا پذیرست و پانزدهم را

پانزدهم نامند و آن آنست که بندگاه پلک سست شوند و از آن مریض پلک گشادن و بر هم زدن نتوانند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و لا دوا است و
شانزدهم را آتیراپد گویند و آن آنست که طرف باطن پلک گرد دار لعل مانند دانه‌ها حادث گردد و درد نکنند ولیکن از آن مریض را سخت بیقراری روی نماید و این از
غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و دوا پذیر است و هفدهم را انبلکی نامند و آن آنست که در پلک دانه‌های نرم همچو انگور برآیند و با خارش و درد و تا پاک نشوند
و این لا دوا است و هیجدهم را سونتارس گویند و آن آنست که در پلک دانه‌ها باشند و تا پاک باشد هر بار که بریده شوند باز برآیند و این از غلبهٔ خون
حادث شوند و لا دوا است و نوزدهم را پکیهن نامند و آن آنست که در پلک چشم دانه سختگی همچو کنار دشتی حادث شوند و سخته نگردند و سخت سطبر و چرب و
با خارش بود و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و دوا پذیر است و بستم را بهس پرتم نامند و آن آنست که پلک چشم بمقداری باماسد بعلت آماس همچو رشتهای بیخ نیلوفر
شمسی بیفتند و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و دوا پذیر است و بست و یکم را پچمکوپ نامند و آن آنست که هر سه خلط در چشم فاسد شده موی‌های باریک را
در طرف باطن پلک برویانند و این را به عرف پروال نامند و این مردم را بیقراری حاصل میشود و چون آنها را بکنند قرار شود و باز بروید و در باد سوختن
مرض چشم زیاده آورده است و بست و دوم را اکنجن گویند و آن آنست که خلط فاسد در پلک آمده آنرا گرد اند چنانکه مژگانها طرف دیده مائل گردند و از آن بکشند و
از آن دیده خراشیده گردد و بست و سوم را پچهمسات نامند و آن آنست که بلغم فاسد در پلک چشم در آمده موی‌هایش را بریزاند و در پلک خارش و تا پاک پیدا آرد
و یازده مرض از جملهٔ امراض چشم در سپیدی دیده حادث گردد یکی را پرستارام نامند و آن آنست که در سپیدی چشم نقطهٔ لعل و یا نیلگون و رقیق حادث گردد
و این از غلبهٔ هر سه خلط فاسد شود و دوم را سکلارم نامند و آن آنست که در سپیدی چشم دانه سپید لازم و نرم و هموار حادث شود و بتدریج بزرگ و عریض حادث
گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و سوم را ارکتارم گویند و آن آنست که دانه در سپیدی چشم لعل و مر برنگ نیلوفر شمسی حادث گردد و روز بروز
بزرگ گردد و حدوث این از غلبهٔ خون است و چهارم را ادهی سلارم گویند و آن آنست که دانه سپیدی چشم برنگ جگر یا سیاه و دام و نرم و پنهان سطبر
حادث شود و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و پنجم را اشناهی کرم ادم گویند و آن آنست که در سپیدی چشم دانه سپید و خشن حادث شود و افزون گردد
و این از غلبهٔ هر سه خلط پیدا گردد و ششم را سکت نامند و آن آنست که در سپیدی چشم نقطهای بسیار که مقداری طویل باشند و سپید لازم و سیاه و دام بوند
حادث گردند و این از غلبهٔ بلغم حادث شود و هفتم را اجن گویند و آن آنست که در سپیدی چشم نقطهای بسیار لعل و دام برنگ خون خرگوش پیدا شود
و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و هشتم را بینک نامند و آن آنست که در سپیدی چشم نقطهٔ که مدور و صاف و برنگ برنج مسحوق باشد و قدری
مرتفع بود حادث گردد و این از غلبهٔ بلغم حادث شود و نهم را سراجال گویند و آن آنست که رگهائی که در سپیدی چشم اند درشت گردند و مثل دام
ماهی گیر با یکدیگر مشبک دیده شوند و این از غلبهٔ خون حادث شود و دهم را سراج پنکا نامند و آن آنست که در سپیدی چشم قریب سیاهی دانه‌های
سپید که آنها را رگها در گرفته باشند حادث گردند و دیده شوند و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و یازدهم را اپلاس گویند و آن آنست که در
سپیدی چشم دانه که سخت و مقداری مرتفع باشد حادث شود و در نظر چنان نماید گویا که قطرهٔ آبست و این یازده نوع دوا پذیر اند و چهار مرض از
جملهٔ امراض چشم در سیاهی دیده حادث شوند یکی را برنشکر گویند و آن آنست که در سیاهی چشم نقطهٔ که مدور و لعل برنگ پسته باشد و چنان غائر بود گویا که جنینه است
که آنرا سوزن خلانیده کرده اند و از آن آب گرم سائل شود و درد کند حادث گردد و این از غلبهٔ خون حادث شود و اگر نقطهٔ مذکور بسیار درد نکند و سخت
غائر ننماید و قریب محل بینائی نبود و آب از آن بسیار سائل نباشد گاه باشد که بدوا زائل گردد و اگر سخت غائر نماید و یا آنکه گوشت فاسد بر آمده آنرا
پوشیده باشد و یا آنکه نزدیک سیاهی چشم بود و متصل باشد و یا آنکه قریب بینائی چشم بود چنانچه که در بینائی نقصانی پیدا آید و یا آنکه تا دو پردهٔ چشم سرایت
کرده باشد و یا اطراف انش لعل بود و میان انش لعل نباشد و یا آنکه دیرینه باشد لا دوا است طبیب را شاید که نزدیک این گروه علامات که از آن معلوم
شود که نقطهٔ مذکور تا دوم پرده سرایت کرده است آنست که نقطهٔ مذکور نیز و شکل مقدار دانهٔ منگ شد و بعضی میگویند اگر نقطهٔ مذکور برنگ بر[illegible]ج بود
تیز لا دوا باشد و دوم را ابران سکرنا منند و آن آنست که در سیاهی چشم نقطهٔ که سپید بود و درد اندک کند و آب از آن نیز اندک سائل گردد حادث شود

و این از غلبهٔ خون پیدا آید و دوا پذیرست و اگر این نقطه تا دو پردهٔ چشم سرایت کند و یا سطبر یا دیرینه باشد بعلاج بدشواری زائل گردد و سوم را اچهیاکسات
گویند و آن آنست که پردهٔ سفید رقیق و سیاهی چشم پیدا شود و تمام سیاهی را فرا گیرد و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث گردد لا دوا است و چهارم را اچکاجات نامند
و آن آنست که در سیاهی چشم همچو شکل پشک گوسفند بر آمده بود و رنگ لعل مایل بود و آب گرم و لعل گون از آن بچکد و پیچیده مرض از امراض چشم در تمام
چشم حادث گردند و منجمله آن چهار نوع مرض ابهکند مانند یکی از این چهار نوع آنست که چشم چنان درد کند گویا که در آن سوزنها میخلانند و گویا که در آن
سنگریزه و خرد آن افتاده است و خشن گردد با سرش اندک بود و اشک سرد از آن سائل گردد و سر درد کند و از درد چشم موهای اندام ایستاده شوند و این را
باتا ابهکند گویند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و دوم نوع آنست که چشم پخته گردد و ورم و دوام شود و سوزش کند و آب گرم بسیار از آن سائل گردد و مریض
راغب بسرد و اشیای سرد باشد و این را پتا ابهکند گویند و حدوث این از غلبهٔ تلخه باشد و سوم نوع آنست که چشم گران گردد و آماسد و خارش
کنند و سرش بسیار بود و آب سرد و غلیظ بچکد و مریض راغب بگرمی و اشیای گرم باشد و این را کپا ابهکند گویند و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد
و چهارم نوع آنست که چشمان لعل گردند و خطهای لعل مایل بدیده پیدا آیند و آب لعل و ام از چشم سائل گردد و دیگر علامات نوع تلخه پیدا آیند و این را رکتا ابهکند
نامند و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و این چهار دوا پذیرانند و منجمله هفده امراض مذکوره چهار نوع ادهمنته اند یکی آنست که چشم آماسد و چنان درد
کند گویا که دیده را کشیده بیرون می آرند و چوب را بران داشته بطریق چکس گردانند و در آن سوزنها میخلانند و در آن سنگریزه و مانند آن افتاده است و آنرا پیشتکا مانند
و چشم رنگین گردد و نیم سر درد کند چنانچه آنرا می شکنند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و دوم نوع آنست که چشم چنان درد کند گویا که آنرا با آتش میسوزند و
در آن شوره انداخته اند و پخته گردد و آب از آن سائل شود و دیده از آن همچو پرکاله جگر نماید و خطهای لعل و ام در آن افتند و پلکها آماسند و هر چیزی در نظر مریض
زرد و ام آید و درد سر و بیهوشی شود و حدوث این از غلبهٔ تلخه باشد و سوم نوع آنست که دیده و پلک آماسند و گران و سرد گردند و چشم چنان درد کند گویا که سنگریزه
و خرد آن افتاده است و خارش کنند و با سرش بوند و آب لزج از آن سائل بود و هر چیزی پیش چشم مریض رنگین نماید و سر درد کند بعد بینش هما بلغم باشد
و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و چهارم نوع آنست که دیده با لعل و ام همچو گل دو پهر شوند و لعلی تمام دیده را در پوشد و سیاهی چشم چنان نماید گویا که غلوله
سیاه را در خون غلطانیده غرق کرده اند و چشم آماسد و درد بسیار کند گویا که در آن سوزنها میخلانند و آب لعل و ام سائل گردد و مبادا که چشم مریض را بتقدیر
حاصل آید و این هر چهار نوع نیز دوا پذیرانند باید دانست که چون ابهکند را بزودی بعلاج دفع نگردانند غالب آید و مرض ادهمنته حادث گردد و
باید که ادهمنته را بزودی دفع سازند و مریض را از مخطورات باز دارند و اگر نه غلبه کرده چشم را تباه گرداند و اگر در علاج سستی کنند و مریض از مخطورات باز نماند
چشمها ایش در نوع بادی بعد هفت شب چشم سوزد و تباه گردد و در نوع بلغمی بعد هفتم روز و در نوع تلخه حادث شود بعد از یک روز و در نوع خونی بعد پنجم روز تباه و فنا
گردند و نهم را از هفده امراض مذکوره سوتهپاک گویند و آن آنست که چشم آماسد و پخته گردد و لعل و ام همچو گلر پخته شود و خارش کند و با سرش باشد
و آب از آن سائل گردد و این از غلبهٔ هر سه خلط شود و دوا پذیرست و دهم را سوتهپاک نامند و آن عضو مرضیست که در آن چیز آماس دیگر همه علامات سوتهپاک
باشند و یازدهم را هتاهمنته گویند و آن بر دو نوع است یکی آنست که چون مریض ادهمنته بادی را علاج بزودی نکنند غلبه کرده چشم را خشک و منقبض و تباه
گرداند و سخت درد پیدا آرد و دوم آنست که باد فاسد در رگهائی که طرف بیخ دیده اند در آمده دیده را از محل خود منتقل گرداند و بیرون آرد و این هر دو نوع
لا دوا اند و دوازدهم را بات پرجی گویند و آن آنست که باد در پلک و دیده و بلغوله چشم در آمده درد پیدا آرد و مستقر نماند گاهی در پلک و گاهی در دیده و بلغوله
چشم غلبه کرده سخت درد پیدا آرد و سیزدهم را سهکاچهپاک نامند و آن آنست که باد در چشم فاسد گشته پلکها را خشک و خشن گرداند و ازین مریض پلکها بر هم
زدن و باز کردن بدشواری تواند و دیده رنگین نماید و مرئیات پیش نظر مریض نیز رنگین آیند و چهاردهم را انتوبات گویند و آن آنست که باد در تمامی گلو
یا گوش یا در سر یا در پلکها یا در پشت یا در رگهای قفا که آنرا منیال گویند فاسد گشته در چشم و پلک و ابرو درد پیدا آرد و این مرض لا دوا است و پانزدهم را
امل ادهمنته گویند و آن آنست که از خوردن اشیای ترش و تیز تلخه فاسد شده دیده را متلون بسبزی مائل کند سیاهی مخلوط بود و تمام دیده را در گیرد و در چشم

آماس بود و سوزش پیدا آرد و این مرض لا دوا ست و شانزدهم را سورت نیات گویند و آن آنست که در دیده خطهای لعل و ام بارها بشکفند و ناپدید شوند و این
از غلبهٔ خون حادث شود و دوا پذیر نیست و هفدهم را ستراهر کوی نامند و آن آنست که از غالب گشتن مرض سورت پات از چشم آب لعل و ام بسیار سائل گردد
و مریض چشم را باز کردن و نظر کردن بسوی شیٔ نتواند و این نیز از غلبهٔ خون حادث شود و دوا پذیر نیست و دوازده مرض از جملهٔ امراض چشم در بینائی چشم حادث
گردند منجملهٔ آن شش نوع تمر است یکی آنکه مریض را مرئیات رنگین گردند و لعل و ام کربینه و حدوث این از غلبهٔ باد است و دوم نوع آنست که در نظر
مریض بسبب فساد بینائی مرئیات مثل آفتاب و کرم شب تاب و قوس قزح و برق و پر طاوس بجوه و سیاه و نیلگون آیند و این از غلبهٔ تلخه حادث
شود و سوم نوع آنست که در نظر مریض بفساد بینائی پرچهائی سفید و قطعات ابر سپید و جاهای سپید آیند و مرئیات بزرگ و تر چنانکه از آب تر
کرده اند نمایند و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و چهارم نوع آنست که در نظر مریض بسبب فساد بینائی تاریکی و لعلی آید و مرئیات گوناگون و پراگنده و
منتشر آیند و در نظرش یک چیز دو چیز یا بیش از آن نماید و گاهی از اشیای متعدده بعضی در نظرش آید بعضی نیاید چنانچه مرد سلیم الاعضا را یک یک
دست و یا یک چشم و یا یک گوش بیند و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و ششم نوع آنست که در نظر مریض هر طرفی که نظر کند از روی آید و نیز در
نظرش درختان و جز آن نکبرهای شب تابان و شرارهای آتش و مانند مجوف و شگفته نمایند و گاه در نظرش چنان آید که آفتاب طلوع میشود و این را
پر ملا دتمر گویند و حدوث این از تلخهٔ فاسد که با خون فاسد آمیخته بود و گاه باشد که در مرض پر ملا دتمر نقطه گرد در وسط و گرد و ام و یا زرد و ام بر بینائی پیدا
آیند از آن نظر مریض کم افتد و سخت متعلل گردد و باید دانست که مرض تمر را چون دران گونه دیده متغیر شود و شرط آنکه بینائی چشم بکلی نرفته باشد کاج
گویند و اگر این مرض از غلبهٔ باد باشد گونه دیده لعل و ام بود و اگر از غلبهٔ تلخه بود گونه دیده زرد و ام یا آبنوس و ام باشد و اگر از غلبهٔ بلغم بود گونه دیده سپید باشد
و اگر از غلبهٔ خون بود گونه دیده سخت سرخ باشد و اگر از غلبهٔ هر سه خلط بود دیده بالوان مختلف ملوّن باشد و اگر از غلبهٔ تلخه که آمیخته با خون بوده باشد
دیده ملوّن بالوانی که آثار فساد خون و تلخه اند بود و مرض تمر را چون دران گونه دیده متغیر شود و بینائی بکلی برود این را لنکناس گویند و اگر این مرض
از غلبهٔ باد باشد پردهٔ چشم لعل و ام متقلقل و خشن بود و اگر از غلبهٔ تلخه باشد پردهٔ مذکور سبز و یا زرد و یا برنگ و ئین بود و اگر از غلبهٔ بلغم باشد پردهٔ مذکور
همچو خرمهره و یا ماهتاب چرب و سطبر باشد همچو قطرهٔ آب که بر برگ نیلوفر شمسی بود نماید و چون چشم را بمالند پردهٔ مذکور وسیع گردد و اگر از غلبهٔ خون باشد
پردهٔ مذکور لعل و ام برنگ قبسه باشد و اگر از غلبهٔ هر سه خلط بود پردهٔ مذکور متلون بالوان مختلفه باشد و اگر از غلبهٔ تلخه که ممزوج با خون بوده باشد
پردهٔ مذکور متلون بالوانی که آثار فساد که از تلخه و خون بود و باید دانست که چون خلط فاسد در پردهٔ لعل که داخل هم پردهاست در آمده مرض تمر را
پیدا آرد و نظر فتوری پیدا شود و مرئیات گاهی در نظر مریض نیاید و اگر تا پردهٔ دوم سرایت کند در نظر مریض مثل مگسان و پشهها و بیتهای عنکبوت
و دایرهها و سراب آید و مانند ستارگان نیز در نظرش آیند و چنان نماید که بعضی بالا روند و بعضی زیر و بعضی راست و بعضی چپ و چنان در نظرش آید
گویا که پرده چیزها پیدا شده است و باران می بارد و بادی وزد و مریض شیٔ را که نزدیک باشد دور و دور را نزدیک بیند و هر چند که گوشه سوراخ سوزن
در نظرش نهفته و مرئیات را بلونی که اثر خلطی باشد که از فساد آن مرض مذکور پیدا شده است بیند و اگر تا بپردهٔ سوم سرایت کند بعض اشیای
فوقانیه را بیند و اشیای تحتانیه را نبیند و مرئیات اگرچه بزرگ و عظیم جثه باشد در نظرش گاهی نیاید بلکه چنانچه شیٔ از وسای پرده در نظر می آید
همچنین در نظرش آید و مرد سلیم الاعضا را بی گوش و یا بی بینی و یا بی چشم بیند و دیده اش متلون بلونی که اثر خلطی باشد که سبب مرض است
نگردد و پیش از سرایت کردن خلط فاسد تا این پرده دیده هم برنگ اصلی خویش باشد و گونه اش متغیر گردد و چون خلط فاسد در پردهٔ سوم
زیر سیاهی متحرد بود مریض شیٔ که نزدیک باشد بیند و شیٔ که دور باشد نبیند و چون بالای سیاهی مذکور بود شیٔ که دور باشد نبیند و شیٔ را که
نزدیک باشد نبیند و اگر طرف راست یا چپ سیاهی مذکور بود شیٔ که بدان طرف باشد آنرا نبیند و آنکه طرفی دیگر باشد آنرا بیند و اگر خلط
فاسد درین پرده در وسط سیاهی مذکور بود مریض یک شیٔ را دو بیند و اگر خلط فاسد درین پرده در وسط سیاهی مذکور بود و جا باشد چنانکه منقسم شود

مریض یک چیز را سه چیز بیند و اگر خلط فاسد درین پرده منتقل و مضطرب بر بینائی چشم باشد مریض یک چیز را دو و یا سه یا زیاده ازان بحسب تفاوت و انتقال به بیند
و اگر خلط فاسد درین پرده بر تمام سیاهی باشد مریض اشیا اکثر با یکدیگر پیوسته به بیند اگر خلط فاسد با پرده چهارم که بالای همه پردهاست سرایت کند بینائی
زائل گردد و درین مرض تمر النکناس گویند و چون این مرض حدیث العهد بود و سخت غلبه نکرده باشد مریض ماهتاب و آفتاب و ستارگان و برق
و مانند آن را بتکلف به بیند و درین مرض النکناس را نیلکا کاج نیز گویند هفتم را به کده دشت گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن تلخه فاسد چشم دیده
زرد گردد و مرئیات در نظر مریض زرد آیند و اگر تلخه مذکوره تا پرده سوم سرایت کند مریض روز کور گردد و در شب از فرو افتادن غلبه تلخه مرئیات در نظرش آیند
و این مرض و مانند این بیست هشتم را کبهه بده کده دشت گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن بلغم فاسد چشم دیده سپید گردد و مرئیات در نظر مریض سپید آیند و اگر
بلغم مذکور تا پرده سوم سرایت کند و یا سخت غلبه نمود مریض شب کور شود و در روز بسبب فرو افتادن بلغم بواسطه گرمی آفتاب مرئیات در نظرش آیند و این
مرض و مانند این بیست و نهم را دهوم دشت گویند و آن آنست که از سبب غم و درد و تپ و درد سر و حرکت کردن از دو سر در بینائی فتور شود و مرئیات در نظر مریض دود آلود آیند
و حادث این از غلبه تلخه باشد و سیم را سرسجات گویند و آن آنست که از مجتمع شدن هر سه خلط فاسد چشم دیده مرئیات در نظر مریض تیره نمایند و چون شب و
بواسطه فرو افتادن غلبه تلخه کما هی بر مقدار آیند و این مرض لا دواست و یازدهم را بکلا اندهه گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن هر سه خلط فاسد در چشم دیده مریض
هیچ دیده را سو بدر رفتند و روز مرئیات در نظر مریض گوناگون آیند و دوازدهم را کنهیرکا گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن باد فاسد در چشم دیده منقبض شده
طرف باطن در آید چشم درد کند و این مرض لا دواست بدانکه این هفتاد و چهار مرض که ذکر افتاده اند از غلبه اخلاط حادث می گردند و دو مرض دیگر اند که به سبب
حادث میشوند یکی را ابهمنت گویند و آن آنست که از رسیدن باد زهرناک پیدا آمدن بواسطه درد سر و یا از رسیدن زخم دیده بینائی بکلی زائل گردد و این مرض
لا دواست و دوم را النت گویند و آن آنست که از سبب دیوپری و از دیدن ماران بزرگ و از دیدن درحالیکه سخت درخشد و مانند آن دیده بیجوید و جست
کدو عی از جواهر است گردد و بینائی زائل شود

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

بدانکه امراض چشم هفتاد و شش اند منجمله آن یازده مرض اند که دران
عمل قطع بکار باید بست پنج از نوع ارم و ششم از سوبرتم و هفتم سهکارس و هشتم اربد و نهم سراج بکا و دهم سرجال و یازدهم برنیکا و نه مرض اند که دران عمل خراشیدن
بکار باید بست یکی النسکنے و دوم سهل کودم و سوم سبا و برتم و چهارم کتهن برتم و پنجم بده برتم و ششم کالن برتم و هفتم توتکی و هشتم کنیهکا و نهم سرکرا و پنج مرض اند
که دران عمل شگافتن بکار باید بست یکی سلیکهم ابنا و دوم لکن و سوم بس کرنتهه و چهارم کرم گرنتهه و پنجم انجن نامکا و پانزده مرض اند که دران عمل فصد
بکار باید بست پنج ازان انواع ادهمنت و پنج ازان انواع ابهکند اند و دو ازان انواع نیتر پاک و سیزدهم انتوپات و چهاردهم وبایکس و پانزدهم بات برجے
و دوازده مرض اند که دران عمل آلت آهن ممنوع است یکی سکهکا چهاک و دوم کبهه بده کده دشت و سوم بت بده کده دشت و چهارم املاکهی و پنجم سکر و ششم ارجن
و هفتم ابهسنبک و هشتم اکلن و نهم دهوم و دهم ورشتی و یازدهم سکت و یازدهم بلاس و دوازدهم برکلیت برتم و از جمله امراض چشم هفت مرض اند که آنها را از نجم دوا باید کرد
اما اکثر این امراض چنان اند که تا مادام صحبت دفع آن دارو کنند فراهم گردند و ترک دوا عود کنند شش ازان انواع مرض کاج و هفتم مرض سجهنکوت است و
هفت مرض لا دوا اند چهار ازان بادی اند یکی بتا ادهمنته و دوم نکمه و سوم کنهرکا و چهارم یا تهت و دو ازان از غلبه تلخه حادث شوند یکی ارسجات و
دوم جلسرا و یکی ازان بلغمی و آن را کبهه سراو گویند و چهار ازان از غلبه خون حادث شوند یکی راکتا و دوم حکاجات و سوم سونتارس و چهارم برن سکر
و چهار ازان از غلبه هر سه خلط حادث شوند یکی پوتا سراو و دوم نطل اند و سوم اجهیاکات و چهارم اجهی و دو ازان مرض خارجی اند که از رسیدن شئی حادث
شوند یکی ابهمنت و دوم النت بدانکه بسبب دفع مرض باتا ادهمنته بر چشم روغن ستور را که کهنه باشد طلا کنند و روغن ستور نزدیک
بعضے بعد از یکسال و نزدیک بعضی بعد از ده سال کهنه میگردد و بعد از طلا کردن روغن ستور عمل سید بکار بندند لیکن چشم عضوی نازک است سید اندک و سهل
بکار باید بست و بعد از عمل مریض را طعام بخورانیده رگ پیشانی بکشایند و در دفع این دو مرض تدبیر اسهال روغن مسهل و تدبیر حقنه و عمل ترپن و عمل
بتیناک شنیهک و عمل ستخوان و عمل ناس اشنیهک و عمل سونست و عمل برکهیک نیز نافع است و شیئی که بدان چشم را سید باید کرد و نیست جلمهی اروهای

که زیل باد باشد و گوشت حیواناتی که میانه آب و کرانه آب باشند و اشیای ترش بستانند و شیر گرم در چشم بچکانند و یا آنکه روغن تور و روغن کنجد و لسباد و مغز استخوان
بگیرند و شیر گرم در چشم بچکانند و یا آنکه جامه ابدان هر چهار چیز که شیر گرم باشند تر کنند و بدان سید کنند و یا آنکه شیر ماده گاو را قدری گرم کرده در چشم بچکانند و یا آنکه
به بسوار و یا شیر برنج سید کنند و غذائی که درین امراض نافع ست نهیت که گوشت حیوانانی که در آبادانی باشند چنانچه گوسپند و جز آن و حیواناتی که در میان
آب و یا کرانه آب میباشند ستده و با روغن تور و ترشی انار دان و یا آمله پخته شوربای آن بگیرند و با آن برنج پخته از ان ستهی و مانند آن بخورانند نوع دیگر
شیر ماده گاو را با ستاول و رسنه و مانند آن که در دفع مرض چشم نافع آیند یار کرده بجوشانند و با آن برنج ستهی پخته و مانند آنرا بخورانند و بالای طعام مریض را
روغن تور که بسحیق تر و جوش داروهای بدار کنها دکن و یا بسحیق تر و جوش داروهای که مزیل باد بود پخته باشند مقداری بنوشانند نافع آید و چون خواهند که
رگ پیشانی از ان مریض بگشایند باید که همین طعام خورانیده عمل فصد بکار برند و داروهائی که بدان عمل تربت بکار باید بست نهیت روغن تور و لسباد و مغز استخوان
بدار و نیکه مزیل باد باشد بپزند بدین روغن عمل مذکور بکار برند و داروهائی که بدان عمل تنباک و عمل درد و عمل ناس و عمل برکهیاک و عمل سر و بست بکار باید بست
انیست روغن تور با بسحیق تر از ان سروان بپزند و بدین عملهای مذکوره بکار برند و داروئی که بدان عمل برکهیاک و آشچوتن باید بست نهیت شیر گوسفند را
برگهای بلید بجیر که نرم و نورسته باشند و پوست درخت مذکور که بیخ کنائی بپزند و بدین شیر عمل مذکور بکار برند لیکن بجهت عمل برکهیاک شیر مذکور که مقدار
گرم باشد بکار باید بست و بجهت عمل آشچوتن شیر مذکور سرد کرده بکار برند نوع دیگر شیر گوسفند را به نمک سنگ و بالا و ملهتی و پلپل دراز که حمله ادویه
هشتم حصه شیر مذکور باشند و آب که نیمی از شیر مذکور بود بپزند تا آنکه شیر مذکور بماند و آب سوخته گردد بعد از ان بجامه پخته بستانند و بدین شیر عمل مذکور بکار
برند نوع دیگر شیر گوسفند را با آب چهار چند آن از شیر مذکور باشد و بالا و تگر و مجیت و پوست درخت گلر که حمله داروها هشتم حصه شیر مذکور باشد بپزند و
بجامه پخته بستانند و بدین شیر عملهای مذکوره بکار برند و نیز بجهت دفع مرض باتا ابهکند و مرض باتا ادهمنته ملهتی وزرد چوب هلیله و دیودار آب با سیر ناس کرده
و غلوله بسته بلا بند و باب سابیده در چشم مریض کشند در دفع هر دو زحمت مذکور نافع آید نوع دیگر خون برک کلان را در چشم کشند نافع آید نوع دیگر گل لعل
یک حصه نمک سنگ دو حصه پلپل دراز چهار حصه و سنده هشت حصه بستانند و با آب س کرده و غلولها بسته نگاه دارند و باب سابیده در چشم کشند نیز در دفع
هر دو زحمت مذکور نافع آید و بجهت دفع هر دو زحمت مذکور بین عمل شنهه الجن که بیشتر خواهد آمد بکار برند و بجهت دفع مرض انو بات و مرض بات کوپه
تدبیرها و داروهائی که بجهت دفع مرض باتا ادهمنته و باتا ابهکند گفته شده است بکار برند و نیز بجهت دفع این هر دو مرض شیر و جوش بنده درخت
کیتسه و بمبول برنگ و گوشت پنج پایه روغن تور ابپزند و مریض را بنوشانند نافع آید و بجهت دفع مرض سهکا چهیاک روغن تور شیر گوسپند و شیره ترنج
و آب و بسحیق تر از ان نمک سنگ و دیودار و سنده بپزند و در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر روغن تور با بسحیق تر از ان داروهای جیونی گن
و آب بپزند و مریض را بنوشانند و بدین عمل ترپن بکار برند در دفع مرض مذکور نافع آید بروغنیکه آنرا آن تیل گویند و آنهم درین فصل خواهد آمد عمل ناس
بکار برند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر در شیر سرد مقداری بسحیق نمک سنگ بیاندازند و بدین شیر عمل برکهیاک بکار برند در دفع مرض مذکور نافع آید
و اگر شیر با زرد چوب و دیودار یار کرده بپزند و در ان بسحیق نمک سنگ بیاندازند و بدان عمل برکهیاک بکار برند نافع آید نوع دیگر سنده را با شیر گوسپند
و شیر زنیکه پسر زائیده باشد و بروغن تور سائیده در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر نمک سنگ و سنده را با بسیار حیواناتی که
کرانه آب میباشند سائیده در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید و بجهت دفع دیگر امراض چشم که از غلبه باد حادث گردند تدابیر و داروهائی که
در دفع مرض باتا ابهکند و باتا ادهمنته گفته شده اند بکار باید بست و بجهت دفع مرض باتا ادهمنته خون بگشایند و اسهال بکنانند و روغن تور را با بیخ
و بیخ شالی بسار و سوال و الاچی و پاکهان بهید دار هلد و گل نیلوفر قمری و لود و برگ نیلوفر شمست و مهتهه و شار و بیخ دبهه لود و کلیسه و بید مانکه
و شمه و صندل و زرد چوب و ملهتی بپزند و بدان عمل ناس و عمل ترپن و عمل برکهیاک بکار برند نوع دیگر روغنی که از شیر کشیده باشند مریض را بنوشانند
و بدان عمل ناس و عمل آشچوتن و عمل برکهیاک بکار برند در دفع مرض مذکور نافع آید لیکن بعد از سوم روز از حدوث مرض مذکور تدابیر این فن بکار باید بست

نوع دیگر صمغ بالاس را بصمغ درخت ببول ... باشد بشکر سائیده در چشم کشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر باجوش ملتی و بدبار بشکر و شهد آمیخته
مرهم سازند و آنرا در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش موتهه و کف دریا و گل نیلوفر قمری و بنگ و آمله و الاچی و کبیسار را ابتانند
و ازان مرهم سازند و در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر سپیس و الاچی و گل سرخ و آمیره و خرمهره را با شیر عورت آس کرده در چشم مریض
بکشند صحت یابد نوع دیگر لودهه و انگه و شکر و ... ملتی را با شیر عورت سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد اگر این دارو را با شیر عورت آس کرده
در چشم ... باشته ... بندند نیز صحت یابد نوع دیگر صندل و گل ... را با شیر عورت سائیده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر ملتی و با
... بروغن ... بریان کرده و باریک سحق ساخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر تخم بکهاین و تخم آمله و تخم بلیله را با آب آس کرده در چشم
مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر کاتهل را با آب آس کرده در چشم مریض بکشند نیز صحت یابد نوع دیگر روغن ... را با سحق ... ازان ... مریض را
بنوشانند نافع آید نوع دیگر تلوک گهرت مریض را بنوشانند صحت یابد و بجهت دفع امراض املادهت و مرض سلکتکا تدابیر و علاجهائی که برای
تبااهکهن و تبااد ... گفته شده اند بکار بندند لیکن درین مرض خون نکشانند و نیز بجهت مرض املادهت روغنی که آنرا تربهلاد گهرت و یا روغنیکه آنرا
تلوک گهرت گویند و یا روغن ماده گاو که کهنه باشد مریض را بنوشانند و نیز بجهت دفع مرض سلکتکا مریض را داروی مسهل خورانیده اسهال بکنانند تا غلبه
اخلاط فرونشیند بعد ازان ... و مرواید ... و خرمهره را سائیده و با شهد و شکر آمیخته در چشم مریض بکشند صحت یابد و بجهت دفع
مرض ... مریض را روغن ماده گاو بنوشانند و علاجهائی که بجهت دفع مرض ... گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع
... مریض را ... که آنرا تلکتاک گهرت گویند بنوشانند ... که آنرا ... گویند ... و عمل
استجهن و عمل ... و عمل ... فصد بکار بندند ... و مرواید ...
... بکوب گردانند و ... چشم ... کنند نافع آید نوع دیگر نمک ... و ...
... سائیده و ... کرده بدارند و با آب سائیده در چشم مریض کشند نافع آید نوع دیگر
... با آب آس کرده ... بدارند و با آب سائیده در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر ...
... را ... با آب آس کرده ... بدارند و وقت حاجت یک غلوله سائیده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر بالا
... و خرمهره و ... را ... با آب آس کرده غلوله یا فتیله ساخته بدارند و با آب سائیده در چشم مریض بکشند
صحت یابد نوع دیگر ... و گل جاجی و گل کرنج و گل سهجنه هر یک مساوی ستده و با آب آس کرده و غلوله ساخته بدارند و در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر تخم کرنج یا تخم سهجنه را با آب سائیده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر گل ... و ... و نمک سنگ و نسل و ...
... مساوی ستده و با آب آس کرده غلولها بسته بدارند و با آب سائیده در چشم مریض بکشند نافع آید و بجهت دفع مرض ... اول ...
مریض را بعمل ... اسهال ... بجهت مرض ... در چشم بکشند بجهت دفع این مرض نیز در چشم
مریض بکشند نافع آید نوع دیگر ... که ... باشد بستانند و شب در شیر ماده گاو سیاه تر کرده بدارند و روز خشک کنند و همچنین تا هفت روز کنند
بعد ازان ... سوخته خاکستر ... و گل جاجی را نیز سوخته خاکستر ... بستانند و این ...
آب گرم ... آن باشد بیامیزند و ... آب ... تا آنکه تیزاب مذکور ... و تیز ... تمام شود بعد ازان سحق نماید سنگ و توتیای ...
که ... تیزآب مذکور باشد بیامیزند و ... آن انداخته بجوشانند تا آنکه شوره گردد بعده ... آهن بدارند و در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور
نافع آید نوع دیگر بار کنائی که ... باشد بستانند و تخم آن کشیده دور کنند و سحق ... در آن اندازند و ... کنند تا هفت روز بدارند و بعد ازان
سحیق مذکور ازان کشیده در چشم مریض بکشند نافع آید و بجهت دفع ... و گل جاجی ... را با آب آس کرده غلوله ساخته بدارند

و با شهد سایید در چشم مریض بکشند از این مرض مذکور دفع گردد و چون و امراضی از امراض چشم خارش کند باید که بجهت دفع آن مرض هلیله کابلی از ترکه سوده با شیر

با شیره ترنج آس کرده غلولها ساخته بار بندند و با آب سایید در چشم بکشند از این خارش چشم فی الحال دفع شود نوع دیگر ... نمک

و غنچه چای حمامه با شراب آس کرده در چشم مریض بکشند از این خارش و آماس چشم دفع شوند و بجهت دفع بلاس که تهمت و مرض ... تهیه علاجها

که بجهت کیمها اهکلمند کیمها و همنته شروع گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع رکتا و اهکلمند مرض ملتا دهمنته مرض ... که شوئی و مرض سرتبات خونی فرمودن

روغن سیر تور که ده ساله یا یازده و کهنه باشد با شوربا گوشت که دران روغن انداخته پخته باشند خورانیده و نوشانیده چرب گردانند و عمل فصد بکار بندند و ...

که آنرا بسحیق تر از ان ذاروهای مسهل پخته باشند با آن شکر آمیخته مریض را نوشانیده اسهال بکنانند و عمل ناس بکار بندند و اگر چشم درد کند عمل ...

باشد بکار بندند و گرد برگرد چشم و دیوچه را چفسانیده خون بکشانند و مریض را روغن سیر توریه نوشانند از این درد چشم دفع شود و علاجها و تدبیرهائی که برای دست

تباده همنته و تباه اهکلمند گفته شده اند درین امراض نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر کسیر و ملتی را آس کرده و بجامه بسته و آب باران که آنرا از هوا

گرفته باشند ببارند و بدان عمل آسچوتن بکار بندند نوع دیگر گل بادل و گل درخت ارجن و گل لکهوت درخت و گل ... و گل ... و آمله و ... گل

کتائی و مجیتهه ... سوده با شهد و شیره نیشکر آس کرده غلولها ساخته ببارند و با آب سایید در چشم مریض بکشند از این فی الحال صحت یابد نوع دیگر

صندل و گل نیلوفر قمری و سلاجیت و زعفران و برادهٔ آهن و برادهٔ مس و صمغ نم و سرب ... ارزیز را با شیره گل ... آس کرده غلولها ساخته ببارند و با آب

سایید در چشم مریض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض ... نبات روغن ستور و شهد را آمیخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر نبات را با شیره عورت

حل کرده در چشم کشند نافع آید نوع دیگر شیره گل سرس سحیق هلیله زرد با شهد مخلوط ساخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر گل سرخ را با شهد سحق کرده

در چشم مریض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض ... که ... یا سیس و نمک سنگ را با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر ...

و نمک سنگ را با ... سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر ... شهد را آمیخته در چشم مریض بکشند از مرض مذکور خلاص یابد و بجهت دفع

مرض ... شیره نیشکر و شکر و شهد و شیر عورت و داربلد و ملتی و نمک سنگ همه را سایید در چشم بکشند و بدین داروها عمل ... بکار بندند نافع آید نوع دیگر

... شکر و ملتی ... و آب ... و شهد و نمک سنگ و شیره ترنج و ترشی کنار و انار و دان و دیگر ترشی چنانچه ... و یا دو دارو و یا ... بستانند

و بدان آسچوتن بکار بندند نافع آید نوع دیگر ... خرمهره و ملتی حمامه را با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر خرمهره و کف دریا و

شکر را با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ و شهد و تخم کتک را ... سوده و سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد

نوع دیگر ... یا سیس را با شهد بسایند و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر برادهٔ همه دهاتها چنانچه آهن و زر و نقره و برنج و نمکها همه ... چنانچه

گل ... و سپید ... همه جواهرها چنانچه لعل و مروارید و دندانها چنانچه دندان فیل و موش و جز آن و همه سرونها چنانچه سرون گاو و آهو و جز آن

و پوست بیضه مرغ ... و فلفلین ... و تخم کرنج و الایچی که هر همه خراشنده اند هر چه ازین دست بهم بستانند و سایید در چشم مریض بکشند مرض مذکور را

خراشیده دور کنند و ... و دفع آن حاجت ... خراشیدن باشد همین داروها دران استعمال کنند تا خراشیده آنرا دفع گردانند و بجهت دفع مرض

... علاجها و تدبیرهائی که بجهت دفع مرض تباه اهکلمند گفته شده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع ابرن سکر هم ازین داروهای خراشنده هر چه دست ...

سایید در چشم کشند نافع آید و نیز بجهت دفع این مرض تدبیرهائی که بجهت دفع اهکلمند گفته شده اند بکنند و بجهت دفع مرض ابرن سکر نیز ازین داروهای

خراشنده مذکور علاج کنند نافع آید نوع دیگر تخم سرس و فلفلین و نمک سنگ را با آب سایید در چشم مریض بکشند نیز نافع آید نوع دیگر برادهٔ مس و

خرمهره و ... هلیله گرد ... و حصه نمک سنگ ... بستانند و سایید در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر شهد و دندان حیوانی و کف دریا و گل

سرس حمامه آس کرده در چشم بکشند صحت یابد نوع دیگر شوره که بجهت دفع بلاس کر تهمت گفته شده است آنرا سایید در چشم مریض بکشند صحت یابد

نوع دیگر خرمهره و مغز تخم کنار و تخم کتک و ... ملتی حمامه را سایید در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر منک ... که آنرا بریان کرده باشند و خرمهره

مشابه شهد را بستانند و بهم بسایند و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر خرمهره را بنابیده و انگور و ملتی و تخم کتک شهد با یکجا بسایند و در چشم مریض بکشند صحت
یابد نوع دیگر نی تیره خامه و بلادر خسته و [illegible] تا [illegible] جوز [illegible] همه را بالتساوی بستانند و سوخته خاکستر کنند و از آن تیزاب بچکانند و بدین تیزاب سحق زنگار
اشتر [illegible] هفت [illegible] بعد از آن [illegible] را بسایند و در چشم مریض بکشند صحت یابد و بجهت دفع مرض اچکاد [illegible] محل مرض سوزن خلانیده آب از آن
بیرون کشند بعد از آن [illegible] کرده آس کنند به روغن گاو مخلوط گردانیده بدان غامحل مرض را که به سبب سوراخ کردن و بیرون آمدن
آب از آن شده باشد پر گردانند [illegible] است شود و بجهت دفع مرض سوتهپاک [illegible] سوتهپاک مریض را روغن کهنه بنوشانند و عمل [illegible] و عمل فصد و عمل
برکهیاک و عمل آنجوتن و عمل ناس و عمل متپاک و عمل اسهال بکار بندند اندرون و بیرون مریض را صاف گردانند بعد از آن نمک سنگ و روغن تور و یا شراب و
خفرات و یا جیرک [illegible] و یا [illegible] و یا نمک سنگ و شیر عورت که آنرا [illegible] آونده مسی انداخته سحق کرده باشند و تا یکپاس هم در آن [illegible] مذکور داشته بوند و در چشم
مریض بکشند نافع آید و این [illegible] مذکور زائل گردد نوع دیگر گل سرخ و سار چوب گلچکان را با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر [illegible] روغن تور و نمک سنگ [illegible] شیر عورت سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر از دانه انار و کرواله و آمله و کنار شیره بستانند
و با آنجوتن نمک سنگ [illegible] ساخته در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر سندهی و نمک سنگ را تا یکپاه در روغن تور بدارند بعد از آن شیر عورت
سحق کرده بدان عمل انجوتن [illegible] بکنند نافع آید نوع دیگر گل چای و نمک سنگ و دانه پلپل دراز و مغز بای برنگ آس کرده و غلولها ساخته بدارند و با
شهد بسایند و در چشم بکشند مریض صحت یابد و بجهت دفع مرض پوپانس عمل فصد و عمل [illegible] بکار بندند و علاجها و تدابیر که برای دفع سوتهپاک گفته شده است
نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر کسیس سندهی و براده آهن و براده مس جمله را با شهد بسایند و در چشم مریض بکشند نافع تر آید و بجهت دفع مرض اکلن اهم
مریض را روغن کهنه بنوشانند و عمل فصد و عمل اسهال و عمل ناس [illegible] و عمل حقنه که آنرا استهاپن بست گویند بکار بندند تا غلبهٔ خلط فرو نشیند
بعد از آن عمل [illegible] و عمل [illegible] بر مناسب خلط نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر موتهه و زرد چوب و مهلتی و برنک و [illegible] و لوده و کوتهه و کلیسر جمله را
سحق کرده [illegible] جامه ببندند و در آب تر کرده بدارند و بدان عمل آنجوتن بکار بندند نافع آید نوع دیگر برگ و بار آمله را جوشانیده جوش بستانند و
از آن مرهم سازند و در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر جوش ترپهله و چتره و گل [illegible] بستانند و از آن مرهم سازند و در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر [illegible] توتیای [illegible] روغن تور [illegible] سحق کنند و در چشم مریض بکشند صحت یابد و علاجها و تدابیرها که بجهت دفع برکلن پرتم گفته شده اند
نیز بکار بندند و مرض از امراض چشم که آنرا خراشیدن شاید و تدبیر خراشیدنش آنست که اولاً مریض را روغن کهنه بنوشانند و چرب گردانند و قی و سید
بکار بندند بعد از آن در جائی که [illegible] باد و [illegible] بنوده مریض را ستان بغلطانند بعد از آن طبیب سر انگشت و سر انگشت شهادت از آن دست
[illegible] جامه [illegible] پلک مریض را بازگونه یک پلک را به سر انگشت و دوم را با انگشت شهادت محکم کرده دب کند چنانکه پلک نجنبد بعده بجامه که
آنرا با آب [illegible] گرم تر کرده باشند [illegible] سید کنند پس قطرات آب را که بر چشم باشند بجامه دیگر بجنبد بعده محل مرض را چون سخت بود بعد آنکه بر آن
کلاک [illegible] و یا آنرا ببرند و یا [illegible] کرده باشند به برگ سهوره و یا بآلت آهن بخراشند چون نرم باشد بغیر عمل کلاک و [illegible] بخراشند چون از چکیدن
باز ایستد بمقدار [illegible] عمل سید بکار بندند و [illegible] کسیس و سونامکهی و سندهی و فلفلین و نمک سنگ و سوت [illegible] را با شیر عورت بسایند و بر محل مرض سخت کرده بسایند
پس بآب گرم بشویند و روغن تور را بران طلا کنند و علاجی که برای به شدن جراحت گفته شده اند تا هفت روز بکار برند و بعد از خراشیدن محل مرض
اگر خارش نکند و [illegible] خون از آن [illegible] گردد و [illegible] ناخن بود بدانند که عمل خراش چنانچه باید شده است و اگر خون [illegible] آن از محل مذکور [illegible]
[illegible] از آن آماس [illegible] حادث گردد و چشم مریض تر [illegible] آید و پلک [illegible] و سخت و گران گردد و خارش کند چشم بسیار ریش کند بدانند که عمل خراش چنانچه
باید نشده است بلکه بمقدار کم شده است طبیب را شاید که باز مریض را روغن نوشانیده چرب گرداند و عمل سید بکار بسته آن مقدار که از خراشیدن شاید
بخراشد و چون درین کار [illegible] کند مرض که آنرا [illegible] گویند حادث شود و چون پلک چشم بازگونه شود و موهای پلک بریزند و پلک بسیار [illegible] شود و درد کند

بلکه کحل نحراش زیاده از مقدار مناسب شده است طبیب را شاید که درین حال نیز بار اضمن خوراندن چیزی بگرداند و عمل شیاف های جلاء که ذیل یاد باشند بکار بندد طبیب را شاید که بر محل مرض مانند ملحم پتیم چون سبل و پتیم و مرض که سبک مرض بر قصد اضافه عوالت ده بعد بجراحت و مرض سیاه و پتیم و کرنیم بر پتیم را بغیر عمل کحل کمک بجراحت مرض که بیشتر که مرض بسیار که مرض است تا برابرانید و بجراحت و اینهای پختگی که درت باطن بالات بود چون سخت و خرد و مل مدام باشند لهذا علاج بکنند که بران سخت گردد بعد آن را انشگاف کرده بجراشند و اینهای پختگی که بر ظاهر ملتصق شده باشد و ملتحم آماس اندک باشد و باید و اندک بود و حاجت العهد بر طبیب را شاید که مرض پختگی اند برمناسب حال سخت کرده عمل سیده بکار بست آن را زایل گرداند پنجم مرض از امراض چشم که آن را انشگاف کردن شاید از جمله تدابیر انشگاف آن تدبیر انشگاف مرض چشم پس از آن است که طبیب را باید که اول عمل سید بکار بندد بعده انشگاف تابع مرض بکنند بعد از آن سحق نمک سنگ کسیس بلیل دراز و نسل و الایچی و ... بران بریزند و روغن ... بر ان طلا کنند و عصابه بربندد و تدبیر انشگاف مرض انجن آنست که چون دانه مرض محرو باشد باید که طبیب آن را انشگاف کند بعده سحق کو چینه یا شوره یا توتیای نیز با بلیل دراز یا شهد را بران سخت کرده بانگشت بساید و چون دانه پختگی این مرض بزرگ باشد بعد از عمل انشگاف دانه یا عمل شوره بکار بندد و تدبیر انشگاف مرض انجی آنست که چون پخته شد شکسته باشد و ان محتاج انشگاف نبود لیکن دران اول عمل سید بکار بندند بعد از آن آنچه آلایش باشد بشلید و برون آرند بعده سحق نسل و الایچی دیگر و نمک سنگ را باشهد آمیخته بران سخت کنند و چون شکسته نگشته باشد باید که انشگاف کنند و آنچه دران ریم و جز آن باشد بشلیده برون آرند و سحق رسوت را با شهد آمیخته سخت کنند و بانگشت بسایند و هم ده که گرم باشد بکار بندند آنگاه دانه انشگاف کنند بعده سحق رسوت را با شهد آمیخته بران سخت کرده بانگشت بسایند بعد از آن بجوش تریله کسیس و نمک سنگ را آمیخته مرهم سازند و بران سخت کنند و تدبیر انشگاف مرض بنا بلغی آنست که دانه این مرض اگر پختگی اندک یافته باشد باید که آن را انشگاف کنند آنگاه سحق بلیل دراز و نمک سنگ را با شهد آمیخته بران سخت کرده بانگشت بسایند و اگر دانه مذکور بزرگ باشد و بعد ... باید که آن را بالت آهن که آن را ... گویند بجراشند و بران دارو که مذکور سخت کنند و اگر دانه مذکور بدانند که از غلبه خون است باید که بران کلک زنند و دارو که مذکور شد سخت کنند و این پنج مرض چشم که آن را انشگاف کردن شاید چون پختگی یافته باشند بعده انشگاف کنند و چون خام باشند باید که مریض را روغن نوشانیده چرب بگردانند و تدابیر و علاجهای پختگی خام چنانچه فاقه کنانیدن و خون کشانیدن و اسهال کنانیدن و مداومت که آن را تا به آس کرده باشند سخت کردن بکار بندند و یا نزده مرض از امراض چشم که علاج بریدن شاید از جمله تدابیر های بریدن تدبیر بریدن پنج نوع آرم است نخست مریض را روغن بنوشانند و غذا چرب بخورانند پس بمقدار سحق نمک سنگ و ... بانداز ند بعده اندکی عمل سید کنند پس طبیب پلکهای چشم مریض را از کسی بگیراند چنانکه پلک زبرین طرف زبرین و پلک زیرین طرف ابرو باز گونه گشته مائل گردد بعده بالت آهن پرده را که بریده باشد بجنبانند تا نظر فی از ان شکنج بیفتد چون شکنج پیدا آید مریض را بگوید تا بگوشه چشم نظر کند بعد از آن آلت آهن که آن را بلیس گویند در پرده محل شکنج خلانیده پرده را بپختگی مقداری برآرد و نخست آلت مذکوره را سوزن خلانیده رسیمان زیر پرده مذکور نیز در آرد بعده بر سر انگشت و سر انگشت شهادت از ان دست چپ آلت آهن و رسیمان را بگیرد و بالت آهن که آن را منداگر گویند به پشت بگیرد و پنج پرده مذکور را بخراشیده از دیده متفصل گرداند و پرده مذکور را کشیده قریب گوشه چشم که طرف بینی است آرد چنانکه تا شد که پرده مذکور بگوشه متصل گردد پس آلت بلیس مذکور را کشیده دور کنند و هم رسیمان مذکور پرده مسطور را چنان ببرد که سه بوش بریده گردد چهارم حصه بماند و اگر زیاده از سه ربع بریده گردد بینائی چشم زائل گردد و اگر کم از سه ربع بریده گردد بانی اسهال بزرگ گردد و اگر پرده مذکور را بعد متصل گوشه چشم مسطور امده ببرد آنگاه در چشم ناسور پیدا آید و بعد آنکه پرده مذکور را بریده باشد باید که سحق جوا کهار و سندهی و فلفلین و نمک سنگ را بر محل مذکور سخت کرده بانگشت بساید و بجوش تریله معتدل گرم کرده چشم را بشوید و روغن بران طلا کنند و بمقدار یک عمل سید کار بکنند و عصابه بران بندد و دیگر علاج که بجهت فراهم شدن جراحت گفته شد آنها بکار بندد تا فراهم شود و چون بعد بریدن پرده مذکور چشم درد کند باید که بتخم کرنج و آمله و ملتی شیر را از بیده و سرکرده با آن شهد یا شیر ... غشیه و حرکت عمل ... بکار بندد ... دیگر ... و زیره و گل نیلوفر ... و کاه ... را با ... آس کرده بر جبین و سر طلا کنند

ازین در دو پرده چشم فراهم شده و چون بعد فراهم شدن طبیب بداند که از پردهٔ مذکور بقیه مانده است باید که داروهائی که پرده بخراشند در چشم کشند تا ازین پرده دفع
شود و پردهٔ آرم را باید برید که سطبر باشد و چون تنوق باشد و سبب هیجو جعفرات و یا عل و ام و یا کبود بود باید که داروهائیکه از آن خراشیده گردد در چشم مریض بکشند
زائل گردد و دیگر تدبیرهائیکه معتبر گفته خواهد شد بکار برند و تدبیر بریدن مرض سراجال آنست تدبیرهائی که پیش از بریدن پرده مرض آرم می باید کرد پیش
از بریدن این مرض نیز بکنند بعد از آن آلت آهن که آنرا ابلیس گویند در رگها خلانیده آنرا برداشته و بآلت آهن که آنرا منداگر گویند بجهانیش ببرند
و چون رگها درین مرض نرم باشند و سخت نبوند باید که داروهای خراشنده را در چشم مریض کشند دفع سازند و تدبیر بریدن سراج تبکا آنست که چون این
مرض بکشیدن داروهای خراشنده زائل نگردد باید که هیجو آرم آنرا بریده دور گردانند و تدبیرهائی که بعد بریدن مرض آرم می باید کرد بعد بریدن مرض سراجال و
مرض سراج تبکا نیز بکنند و تدبیر بریدن مرض پرتبکا آنست که عمل سید را بکار بندند بعد از آنکه یک نیمه محل مرض را بگذارند و نیمه دوم را در وسط آن آلت آهن که
آنرا ابلیس گویند بخلانیده و برداشته ببرند و اگر زیاده از نیمه بریده گردد ناسور در چشم پیدا شود و آب از دیده از آن راه دائم سائل گردد بعد از آن بحیق نمک سنگ را
با شهد آمیخته بران سخت کنند و با انگشت بسایند و داروها بر مناسب حال بران سخت کنند و عصابه ببندند و بعد از آن آنچه از مرض مذکور نابریده مانده است
بجهت دفع آن کف دریا و خرمهره و مروارید و صدف و بلور و پیه [illegible] و برادهٔ آهن و مس که هر یک متساوی است و در آس کرده و بجامه بیخته در
سرون میش بنگاه دارند و مقداری روزینه در صبح و شام در چشم مریض بکشند ازین مرض مذکور خراشیده دفع گردد و ازین مرض آرم و مرض سراج تبکا و مرض الرجال
و مرض کوابر چشم و مرض سهکارس و مرض سکر و مرض طبل نیز دفع گردند و تدبیر بریدن مرض ارسوبرتم و مرض سهکارس و مرض اربدیه آنست که پلک را بازگونه کرده عمل
سید بکار بندند بعد از آن بمحل مرض سوزن خلانیده آنرا برداشته و بآلت آهن که منداگر گویند بریده دور کنند و بحیق نمک سنگ و پیس و پیپل هر سه را بران سخت
کرده با انگشت بسایند اگر چیزی بقیه مرض مذکور مانده باشد باید که چون خون از سیلان باز ماند و محل مذکور بآلت آهن و باشوبه [illegible] که دیده را مضرت نرسد
داغ ببرند و دفع یازده مرض مذکور مریض با عمل قی و اسهال نافع است آنرا بکار بندند و [illegible] غلطی که [illegible] مرضیکه ازین یازده مرض باشد بجهت دفع علاجهائی که دافع
مرض بود برای مرض ابهلکند [illegible] که از غلبه آن خلط باشد نیز بکار بندند و تدبیر دفع مرض پچهکرب که از جمله [illegible] است که بدو زائل گردد و ترک دوا عود کند آنست که
نخست مریض با روغن و غذای چرب خورانیده چرب گردانند بعده آنرا بنشانند و پلکش را بازگونه کرده شگافت ستیلی بطول پلک که عمیق بقدر عرض بخو باشد
بکنند و لیکن شگاف چنان کنند که از شگاف دو ثلث طرف بیخ پلک بماند و یک ثلث طرف مژگان بعد از آن شگاف را بموی اسپ یا مانند آن ببندند و سر موی
طرف [illegible] مذکور را به پتی که آنرا بپیشانی بسته باشند ببندند تا پلک بازگونه بماند و بر شگاف روغن و شهد طلا کرده پتی به بندند و بعلاجهائی که بجهت فراهم
شدن جراحت گفته شده اند فراهم گردانند و چون شگاف فراهم شود موئی که بدان شگاف را دوخته بودند باز کنند و اگر ازین تدبیر این مرض زائل نگردد مژگانی را
که آنجا موهای پروال رسته باشند بشعله بسوزند و اگر بدین هم فراهم نشود بآتش داغ کنند و لیکن عمل شوره و آتش تدبیری باید کرد که دیده را مضرت نرسد
و اگر بدین تدابیر مرض مذکور زائل نگردد باید که پلک مریض را بازگونه کرده بسته آلت آهن که آنرا ابلیس گویند منبت موهای پروال را ستره برداشته ببرند و بلیله را
تا بآب آس کرده بران سخت کنند و در دفع مریض را این اسهال کنانیدن و دوده و داروها نوشانیدن و روغن و غذای چرب خورانیدن و داروها در بینی چکانیدن
و داروها در چشم کشیدن و مرهم داروها بر چشم سخت کردن و عمل [illegible] نیز نافع است بکار باید بست [illegible] امراض بینائی چشم که عمل آلت آهن چنانچه بریدن و
شگاف کردن و رگ گشادن دران ممنوع است [illegible] و اندرانی که یکی را [illegible] دوم را
پت [illegible] گویند و بجهت دفع علاجها و تدبیرهائی که بجهت دفع تبا ابهکهند گفته شده اند بغیر عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن را بحیق ترد و
جوش [illegible] سخته مریض را بنوشانند نافع آید سوم را کمیر [illegible] گویند و بجهت دفع این علاجها و تدبیرهائی که بجهت دفع کهتا ابهکهند گفته شده
اند بغیر عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن بحیق [illegible] جوش [illegible] سخته مریض را بنوشانند و بجهت دفع هر دو مرض [illegible] بحیق ترد جوش [illegible]
کرنوعی [illegible] است سخته باشند با روغن کهنه مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر بحیق گیرو و نمک سنگ و پیپل و دار و دندان ماده گاو که آنرا سوخته

و سائیده سوده کرده باشند یکجا کرده در چشم کشند ازین هر دو مرض مذکورین دفع گردند نوع دیگر گل کیتکی را با شهد سوده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر
تخم لوسجه را آس کرده و با شهد آمیخته در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر گل کونه و گل آسوک و گل سال و گل نغزک و گل پرنیک گل نیلوفر هر یکی و
مرچ و رنیکا و پلپل دراز و هلیله و بلیله و آمله همه را باعتدال باریک آس کنند و با شهد آمیخته در نی نیزه نگاه دارند و در چشم مریض بکشند هر دو مرض مذکورین دفع
شوند نوع دیگر باریه گل چمپا و گل نونک مرچ کالا را باریک آس کرده و با شهد و روغن سیح تور آمیخته غلوله کرده نگاه دارند و سائیده در چشم مریض بکشند ازین
شب کوری و روز کوری دفع شود نوع دیگر زیره گل نیلوفر هر یکی و مرچ و گیرو را با آب آس کرده و جگر بز باریک آس کرده غلوله ساخته بدارند و سائیده
در چشم مریض بکشند ازین شب کوری و روز کوری دفع شود نوع دیگر سونت و تالیسپتر و صوان گیرو را بشیره سرگین ماده گاو و شهد و شیره برگ آمله تر کنند و
خشک گردانیده و سحوق ساخته بدارند و در چشم مریض بکشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر سرسیه سیاه با تلخه باخه یا تلخه ماهی روها تر کنند و بعده
خشک نموده و آس کرده در چشم مریض بکشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر گل ملهار و هلتی دار هلد و سونت همه را آس کرده و با شهد آمیخته
در چشم کشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر سرمه و نمک سنگ و پلپل دراز و رنیکا همه را با بول بز آس کنند و فتیله کرده بدارند و سائیده در چشم مریض
بکشند ازین شب کوری دفع شود نوع دیگر صابون را در چشم مریض بکشند شب کوری دفع شود نوع دیگر چربی و روغن و جگر از آن بز و سحیق نمک
سنگ و پلپل دراز و شهد و شیره آمله را یکجا کرده بجوشانند و مرهم ساخته در آوند چوب کهیر نگاه دارند و در چشم مریض بکشند ازین شب کوری دفع شود
نوع دیگر رنیکا و پلپل دراز و استخوان و مغز استخوان و جگر بز و الایچی همه را با آب جگر بز آس کرده در چشم مریض بکشند ازین شب کوری دفع شود نوع دیگر
جگر سوسمار را شگاف کنند و سحیق پلپل دراز در آن انبارند و جگر مذکور را بگل در گرفته بپزند و مریض را بخورانند و سحیق پلپل دراز از آن کشیده در چشمش کشند
ازین شب کوری دفع شود و اگر بجای جگر سوسمار جگر بز بستانند و در آن سحیق مذکور در آرند و بپزند و مریض را جگر بخورانند و سحیق در چشم بکشند نیز
شب کوری دفع شود نوع دیگر سپیده و جگر بز استانند و بسیخ بریان کرده با روغن سیح تور و روغن تلخ یا کرده مریض را بخورانند ازین شب کوری دفع شود
نوع دیگر سرمه و نمک سنگ سندهی و فلفلین را آس کرده در چشم مریض بکشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر سونت و فلفل و زرد چوب و دارهلد
و سندل همه را با آب جگر بز باریک آس کرده بری ببندند و سائیده در چشم مریض بکشند ازین روز کوری دفع شود و چشمش مرض از دوازده مرض مذکور انواع
مرانا که نرا تا مادام دوا کنند ملازم شوند و ترک دوا نکنند و چون خلط فاسد که موجب آن است که در پرده اول یا دوم باشد باید که اولاً بفصد خون بکشانند
و درین حال عمل فصد ممنوع نیست و چون خلط فاسد تا پرده سوم سرایت کرده باشد عمل فصد درین ممنوع بود مریض را درین امراض چون مرضش از
غلبه باد باشد روغن هلیله بجز با شیر ماده گاو آمیخته بنوشانند تا اسهال شود و چون مرضش از غلبه تلخه باشد یا از غلبه خون بود روغن سیح تور که آنرا بسحیق تر
و جوش تر هلیله پخته باشند بنوشانند تا اسهال شود و چون مرضش از غلبه بلغم باشد روغن سیح تور که آنرا بسحیق تر و جوش سونت پخته باشند مریض را بنوشانند
و اسهال بکنانند و چون مرضش از غلبه هر سه خلط بود روغن کنجد را بسحیق تر و جوش سونت پخته باشند مریض را بنوشانند تا اسهال شود مریض را در مرض
هر نوع که باشد روغن سیح تور کهنه که از داد آوند آهن انداخته باشند بنوشانند و در چشمش بکشند نافع آید و روغن سیح تور که آنرا بسحیق تر و جوش تر هلیله پخته باشند نیز
بنوشانند و روغن سیح تور که آنرا بسحیق تر از آن میده ها سینگی پخته باشند نیز بنوشانند آن درین مرض نافع است و چون مرض تمر از غلبه باد باشد
مریض را سحیق تر هلیله با روغن کنجد مدام بخورانند و چون از غلبه بلغم باشد مریض را سحیق تر هلیله مذکور با شهد مدام بخورانند و چون از غلبه بلغم باشد
نافع آید و روغن کنجد را بشیره سرگین ماده گاو بپزند و در بینی مریض بچکانند و در دفع جمیع انواع تمر نافع آید و روغن گیسنیا به سحیق تر و جوش کاکولیادکن
بپزند و در بینی مریض بچکانند و در دفع مرض تمر که از غلبه تلخه باشد نافع آید و روغن کنجد را بسحیق تر و جوش سال برنیادکن و کاکولیادکن بپزند و در بینی مریض
بچکانند و در دفع مرض تمر که از غلبه باد یا خون باشد نافع آید و یا گوشت حیوانات آبی که در آب یا کنار آب باشند فربه بجوشانند و ماحصل شیر را در روغن کشیده
استانند و آنرا به سحیق تر از آن ... و اسگنده و لیکهنی و ستاول بپزند و در بینی مریض بچکانند و دفع مرض تمر که از غلبه باد یا خون باشد نیز نافع آید

نوع دیگر چربی گرس یعنی مار سیاه بغیره بستانند و با ... سایند و در چشم مریض بکشند دفع مرض تمر که از غلبه باد باشد نافع آید نوع دیگر سرمه را
هفت روز در آب گوشت و هفت روز در شیر و هفت روز در روغن تور بدارند بعد از آن سرمه مذکور را در دهن مار سیاه اندازند و دهنش را ببندند و مار مذکور را در
کاه و هی پیچیده تا یکماه بدارند بعده سرمه را بکشند و آنرا از غنچه گل جاهی و نمک سنگ را یکجا کرده و سایند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر اگر چه با خلط فاسد که موروث
نشسته و تا پرده سوم سرایت کرده باشد دفع گردد نوع دیگر سرمه را در شیر ماده گاو بدارند بعده آس کرده در چشم مریض بکشند در دفع مرض کاچ نافع آید
نوع دیگر روغن که آنرا از شیر کشیده باشند به سحیق تر از آن داروهای کاکولیا دکن بپزند و مریض را بخورانند و در بینی اش بچکانند و در چشمش بکشند و دیگر استعمالات
بکار برند از این مرض کاچ که از غلبه تلخه باشد دفع گردد و سرمه و شهد و شکر و نمک سنگ و سویت را سایند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر که از غلبه تلخه باشد
دفع شود نوع دیگر شاخ میش نر و سرمه را سایند و با شهد آمیخته در چشم مریض بکشند در دفع جمیع انواع کاچ نافع آید نوع دیگر [illegible] برنگت یا [illegible]
و پوست [illegible] و آب را بچشم مریض برسانند در دفع کاچ نافع آید نوع دیگر روغن تور را بجوش و به سحیق تر از آن پوست درختانی که بغیر گل بار آرند
بپزند و در کار برند در دفع کاچ نافع آید نوع دیگر پلپل دراز و شهد و گوشت جانور دشتی و نمک سنگ عمل نتاک بکار برند نافع آید نوع دیگر نمک
سندهی و فلفلین و [illegible] و نمک سنگ و [illegible] و سوت را آس کرده در چشم مریض بکشند در دفع تمر و کاچ نافع آید و در این مرض روغن تور که کهنه
باشد و تر پهلیه [illegible] و آمله و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] خرد [illegible]
گوشت حیوانات دشتی و گوشت طیور چنانچه مسیح و مانند آن نافع است باید که این گوشتها و سبزیهای مذکوره را با روغن تور پخته مریض را بخورانند نافع آید
و جوار کوفته و [illegible] از آن ساخته و جوش تر پهلیه بپزند و با روغن تور یار کرده مریض را بخورانند نافع آید و چون مرض لنگناس و نیلکا بینائی مریض بکلی
رفته باشد باید که مریض را غذای چرب و روغن تور خورانیده و چرب گردانیده پرده چشمش را در فصلیکه معتدل باشد نه سخت سرد بود و نه سخت گرم از طبیبی که
حاذق باشد بکشانید و [illegible] طبیب را باید که وقت کشیدن پرده مریض را محکم بگیراند و عمل سید مقداری بکار برند و با آلت آهن که آنرا جو بکر گویند
در پرده چشم مریض خلانیده آب برون آرد و چون از پرده آب برون آید و آواز خیز دهد بدانند که دست کاری خوب شده است و چون آواز نخیزد یا خون برون
آید بدانند که دستکاری نیک نشسته اول بعد کشیدن آب از پرده چشم مریض را بشیر عورت بشویند و برگهای درختان که نرم باشند و دافع باد بود عمل سید مقداری
بکار برند بعده با آلت آهن پرده چشم را خراشیده بگوشه چشم بیارد و مریض را بگویند تا یک سوراخ بینی را که دوم طرف چشمیکه از آن پرده خراشیده بود بانگشت خود
بسته از سوراخ دیگر که مفتوح است بقوت نفس بلغم برون آرد و چون دیده چشم چنانکه بعد انکشاف آب آفتاب ظاهر شود ظاهر گردد و درد نکند بدانند که پرده چشم
بطریق خوب خراشیده گشت و اگر در چشم درد کند بدانند که عمل بطریق بهتر نشده است و بعد آنکه پرده چشم را طبیب بگوشه چشم آورده باشد بینائی مریض را
امتحان کند چون بدانند که بینائی نیک شده است پرده را با آلت آهن مذکور بیرون آرد تا مادام که آلت آهن مذکور در چشم مریض بود مریض را از آروغ کردن
و سرفیدن و از عطسه کردن و از خوی انداختن و از سر جنبانیدن باز دارد و بعد بیرون آوردن پرده چشم بر چشم روغن طلا کنند و پنبه بران ببندند و مریض را
در خانه که خالی باد و [illegible] باشد ستان بغلطانند و بجوش داروهائی که دافع باد باشد و دو روز فرجه گذاشته سوم روز چشم مریض را بشویند و بعد شستن مقداری
عمل سید بکار برند و روغن طلا کنند و مریض را غذائیکه [illegible] بخورانند تا ده روز این عمل بکنند و مریض را ستان غلطانیده بدارند و بعد ده روز دیگر تدبیرها
چنانچه عمل ناس و [illegible] و نتاک سر و پست بکار برند و چون بسبب دیدن و [illegible] در سر یا از حرکت و یا از جماع و یا از قی و یا از غصه کردن و یا از تعجب [illegible] شئی دیگر
که مضر خلط باد باشد غلبه کرده چشم را سرخ و [illegible] گرداند و در آن درد پیدا آرد و بینائی را کم کند باید که روغن تور که آنرا به سحیق تر و جوش داروهای کاکولیا دکن پخته باشند
در چشم مریض بکشند و بدین روغن عمل سر و پست و دیگر عملها بکار برند و شوربای گوشت حیوانات دشتی مریض را بخورانند از این درد و لعلی چشم دور شود و
و بینائی نیک گردد نوع دیگر گیرو و [illegible] و [illegible] را با روغن تور و شیر آس کرده در چشم مریض بکشند و پتی به بندند از این لعلی و درد چشم دفع شود نوع دیگر
کنجد بریان و [illegible] را با شیر [illegible] آس کرده بر چشم مریض ضخت کنند از این نیز لعلی چشم و درد آن رفع شود نوع دیگر [illegible] و برگ [illegible]

هلیله را با شیر بز آس کرده و شیر گرم ساخته بر چشم مریض سخت کنند ازین تعلی و درد چشم دفع شود **نوع** دیگر ولیدی و وید با کهه و سندی هلیله با شیر بز آس کننا

و موقعی گرم ساخته بر چشم مریض سخت کنند ازین نیز تعلی و درد چشم دفع شود **نوع** دیگر انگور و هلیلی و لکوتهه و نمک سنگ جمله را با شیر بز آس کرده و گرم

گردانیده بر چشم سخت کنند ازین نیز فائده مذکور حاصل آید **نوع** دیگر انگور و هلیلی و لوده و نمک سنگ جمله را بسایند و بدین دارو ها شیر را ببزند و بدان گل

برکمیک بکار برند ازین تعلی و درد چشم دفع شود **نوع** دیگر هلیلی و گل نیلوفر و قمری و لکوتهه و انگور و الک و شکر و نمک سنگ شیر گوسپند را ببزند و بدین گل

برکمیک بکار برند ازین نیز فائده مذکور حاصل آید **نوع** دیگر بسیق ترازان تر اول و تهون و موتهه و هلیلی و وید با کهه و شیره بر روغن تهوند ابزند و مریض را

بنوشانند و بر چشم طلا کنند و بدین روغن دیگر عملها بکار برند ازین تعلی چشم و درد و سوختگی دفع شود **نوع** دیگر بسیق ترازان و ادویهای کاکولیادکن و

بجوش و ادویهای که ذیل یاد اند و شیره بر روغن تو را ببزند و مریض را بنوشانند و در بینی اش بچکانند و بر چشمش طلا کنند و در ان بکشند و دیگر عملها بدین روغن

بکار برند ازین درد چشم و تعلی آن برود و اگر بدین علاجها و تدابیر درد و تعلی چشم دفع نشود باید که رگ جبین بکشایند و اگر بدین هم دفع نشود آنگاه داغ بدهند

نوع دیگر مغز سر ون بز بیش و گل سرس و گل دهر و گل جای و مروارید و سید و مرجن جمله را با شیر بز سحق گردانند و در آوند مسی انداخته هفت روز ماندن دهند

بعده غلوله بسته دارند و با آب سائیده در چشم مریض بکشند ازین چشم روشن گردد و این صد دفع جمیع انواع امراض چشم و درد ش نافع آید **نوع** دیگر سرمه و تبسده

کمت صدیا و مسل و بلیل گرد جمله را سائیده در چشم بکشند ازین درد چشم و تعلی آن برود و چشم نیکو شود و این صد دفع جمیع انواع امراض چشم و درد ش نافع آید **نوع** دیگر

عمل ترین و بتاک و سید و ما تجوتن و انجن که مقصد ذکر آن جا بجا افتاده است بیان کرده می آید اما عمل ترپن آنست که مریض را بعد آنکه بدنش را بمسهل و قی

اسهال پاک گردانیده باشند و طعامی که آنرا خورده باشد هضم گشته بود در خانه بی باد و بی آفتاب و گرد و غبار باشد صدقه داده بوقت سعد در اول روز و یا در آخر

روز ستان بغلطانند و از خمیر آرد ماش گرد بر گرد چشمش سدی در آرند و روغن تو را نیم گرم انداخته بدست بیرون آرند و بدان چشم را تا سر مژگان بر کنند و

چون مرض از غلبه بلغم باشد تا مادام که یکحرف متحرک هزار بار تلفظ کرده شود ماندن بدهند و اگر از غلبه خلطی که منشاء مرض مذکور است کم بود باید که ازین مدت بر

مقدار مناسب حال روغن مذکور را در چشم کم ماندن دهند بعد از ان در گوشه چشم طرف دنباله چشم رخنه کرده روغن را بیرون آرند آنگاه آرد جو که بجامه بیخته و

بآب مخلوط ساخته و جوشانیده غلیظ ساخته باشند بدان چشم را بجنبانند و چشم را خشک گردانند و دو که از ان غلبه بلغم فرو نشیند مریض را بنوشانند و عمل

ترپن را بر حسب نقصان فساد خلط و بسیاری آن تو سطش یا ینج روز یا سه روز بکار برند و بعضی گویند اگر مرض بادی باشد عمل مذکور یکروز بکار برند و اگر از غلبه

تلخه باشد سه روز و اگر از غلبه بلغم یا خلط باشد پنج روز بکار برند و اگر عمل مذکور بقدر مناسب شود در چشم فی الحال سبکی بود و مریض را خواب بطریق بهتر آید و چشمها

بنعوی کشاده گردند و چشمش سیرش نباشد و رنگ چشم نیکو شود و مرض چشم کم افتد و چون عمل مذکور زیاده از قدر مناسب شود چشم مریض گران و رنگین و

سخت چرب و با خارش و دیش بود و اشکها از ان سائل گردد و چون عمل مذکور کم از قدر مناسب شود در نظر مریض شبهای کاهی نماید و چشم خشک و رنگین بود

و اشکها از ان سائل گردند و چون عمل مذکور زیاده یا کم از قدر مناسب شود مریض را دود ادویه ها بنوشانند و دارو ها سائیده در چشم بکشند و در بینی اش بچکانند

و عمل برکمیک بکار برند لیکن چون مرضش از غلبه باد باشد باید که علاجهای مذکور چرب بکار برند و اگر از غلبه تلخه باشد و یا بلغم بود علاجهای مذکور که

خشک بود بکار برند و عمل ترپن مریض را نکنند که نظر کردن نتواند و پیش نظرش تاریکی آید و اشکها از چشمش سائل گردند و شرکانش ریزیده باشند و چون مریض

اندیشمند بود و یا در بدنش سستی باشد یا سخت گرما یا سرما بود و یا ابر و باران باشد و مرض چشم با غلبه بود و آثارش کم نیفتاده باشند آنگاه عمل ترپن ممنوع است

و اما عمل بتاک آنست که گوشت و مسکه و ملاح استخوان و پی و رگ نباشد و مثل دارو هایی که ذکر آن می آید یک پل و مایعات که ذکر آن شرعی آید چهار پل بستانند

مثلا بیک پیش منه ملان برگ های کماد و ابیه بنجرو با برگ نیلوفر و قمری و با برگ کیله و سنبل سیاه جعبده و گل حکمت بگیرند و بر کال لبه بنجیر یا کمیر یا دل یا آب

باکتها سیاه غنا لی که خمیر بدار باشند و یا با مک فشی بیزند بعده گل پاده گرده و شیره دار و های مطبوخ نشا نیده و بستانند و بدان چشم را تا مژگان پر گردانند بعده کردیگر

چشم مند و عمل کار و تا فیر معاش بعد باشند که غسل عمل مر پن بقیه است لیکن عمل ترپن ممنوع است این عمل نیز ممنوع است

و عمل مذکور را بکار بندند که غلبه بلغم که منشای مرض است دفع نماید و اگر افتاده باشد و مرض عمل مذکور تحمل کردن تواند و عمل مذکور بر سه نوع است یکی آنکه چشم را چرب گردانند و
مرض چشم را دفع کنند و آنرا اشتهین گویند دوم آنکه مرض را خراشیده زائل گردانند و آنرا سیمنی گویند سوم آنکه مرض را فراهم کنند و آنرا لیکهن نامند و مرض
که خشک باشد آنرا نوع اول بکار بندند و مریض که چرب آن را نوع دوم بکار برند و آنکه مرض بیش از غلبه تلخه یا خون یا باد باشد آنرا نوع سوم بکار بندند و از این
روشنائی چشم افزاید و داروی عمل اشتهین مثال آنست روغن تیل و بسا دو مغز استخوان و چیزهای مایعات اند چهار یل و گوشت حیواناتی که در آب و در کرانه آب
باشند و حیل و داروهای کاکولیا و کون یک یل بستانند و بطریق مذکور بپزند و شیره از آن شیلیده بکار بندند و شیره مذکور را تا آنکه یک حرف متحرک صد بیست بار
تلفظ کرده شود در چشم مریض مانند و هنوز این عمل هر روز هر روزی یکبار بکنند و ترکیب داروی عمل لیکهن مثال آنست گوشت و جگر حیوانات دشتی و
یل و برادۀ آهن و برادۀ مس و سحیق خرمهره و سحیق نمک سنگ و کف دریا و کسیس هر یک یک یل و آب جزات چهار یل بستانند و بطریق مذکور بپزند و شیره آن
شیلیده بکار بندند و شیره مذکور را تا آنکه یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود در چشم مانند و هنوز این یکبار بکنند بیش از آن نکنند و بعد از این عمل
می باید که مریض را دود داروها که بلغم را بنشانند بنوشانند و روغن نوشانیده مریض را چرب گردانند و مقتضای عمل سیه بکار بندند و ترکیب داروهای
عمل سیمنی مثال آنست شیر و شهد و روغن گاو چهار یل و گوشت حیوانات دشتی و یل و داروهای تلخ چنانچه برگ بلول و نیم و ختر آن یک یل بستانند
و بطریق مذکور بپزند و شیره آن شیلیده بگیرند و بدان چشم را پر کنند تا مادام که یک حرف سی صد بار تلفظ کرده شود و شیره مذکور را در چشم مانند و هنوز این عمل سه روز
هر روزی یکبار بکنند و پیش از این عمل مریض را دود داروهائی که بلغم را بیرون کشند بنوشانند و روغن نوشانیده چرب گردانند و مقتضای عمل سیه بکار
بندند و بعضی گویند چون مرض چشم از غلبه بلغم باشد عمل مثال یکروز بکنند و اگر از غلبه تلخه باشد دو روز و اگر از غلبه باد باشد سه روز بکار بندند و بعد از
عمل [illegible] مثال تا مادام که چشم بکلی فراهم نشود مریض را از نظر کردن سوی آفتاب و چراغ و آئینه و آتش و سایر چیزهای درخشنده باز دارند و چون نـ
ترک نشین اشیای مضر چنانچه حرکت جماع و نظر کردن سوی اشیای مذکور مرض در چشم پیدا آید باید که حسب مناسب مقام داروها آس کرده در چشم کشند
و عمل آنجوبن و عمل سیه بکار بندند و چون عمل مثال بر قدر مناسب کرده شود چشم نیک شود و باد و مهتاب را تحمل کردن تواند و در آن سرش نبود و مریض را
خواب به وجه نیک رفته و چون بیدار شود چشمها بیش از عادت کشاده گردند و چون عمل مذکور از قدر مناسب زیاده شود چشم را ماسه [illegible] و در مرض
تمردان پیدا آید و اگر کم از قدر مناسب شود چشم سخت گردد و در دکند چنانکه موهای اندامش از آن ایستاده شوند و اشکها از چشم سائل گردند و خلط که منشای
مرض مذکور باشد با غلبه گیرد و چون مرض چشم از غلبه بلغم یا خون باشد باید که روغن و شیره داروها در عمل مذکور شیر گرم انداز ند سخت گرم نباید
و چون چشم را به روغن یا شیره مذکور که سخت گرم باشد پر کنند چشم سخته گردد و سوزش کند و چون سخت سرد اندازند چشم گران و منقبض گردد پس طبیب را
شاید که هر دو عمل مذکور را بهشیاری کند تا غیر ملائم و زیاده و نقصان از قدر مناسب نشود و اگر بنوعی زیاده یا نقصان شود از آن چشم درد کند و سیل کو
شود و یا مرض دیگر در آن پیدا آید باید که مریض را دود داروها نوشانیده و داروها در بینی چکانیده و سائیده در چشم کشند حسب مناسب مقام مرض را زائل
گردانند و اما عمل آنجوبن که قطرات شیره داروها در چشم مریض بچکانند و این عمل نیز بر سه نوع است یکی آنست که چشم را چرب گردانیده مرض زائل
گردانند دوم آنست که مرض را خراشیده دور کنند سوم آنست که مرض را برو فراهم گردانند و اسمای هر سه نوع بزبان هند قبل از این گذشته اند
و ترکیب داروهای اشتهین چنین است که داروها مثال را بستانند و آس کرده و شلیده دو قطره شیره آن در چشم مریض بچکانند تا مادام که
یک حرف متحرک صد بیست بار تلفظ کرده شود مانند و هنوز ترکیب داروی لیکهن آنست که داروهای لیکهن مثال را بستانند و آس کرده و شلیده دو قطره
شیره آن در چشم مریض بچکانند تا مادام که یک حرف صد بار تلفظ کرده شود مانند و هنوز ترکیب داروهای سیمنی آنست که داروهای سیمنی مثال را بستانند
و آس کرده و شلیده دو یا سه قطره شیره آن در چشم مریض بچکانند تا مادام که یک حرف متحرک سی صد بار تلفظ کرده شود مانند و هنوز ترکیب عمل
جملگی یک نوع است که داروهای مایع سا و شیر و گرم [illegible] آن تنک نوع باشد و مریض را نشاید تا چشم بسته بعد از آن با برداشته چنانچه میان سر لولـ

در چشم مریض چهار انگشت فرجه باشد اندازه لوله داروها بر چشم مریض بریزند و این نیز سه نوع ست و در هر نوعی دو چند آن مقدار که برای آن نوع از عمل
مبتاک گفته شده ست داروها بر چشم بریزند و چون مرض از غلبه بلغم باشد باید که عمل استحوتن که خراشنده بوند و یا عمل برکهیک که نیز خراشنده باشد بکار
بندند و اگر از غلبه باد باشد باید که در آخر روز یکی از دو عمل مذکور که چشم را چرب گردانیده مرض دفع سازد بکار بندند و اگر از غلبه خون یا تلخه باشد وقت
استوا یکی از دو عمل مذکور که چشم را بر روی فراهم گرداند و آنرا به هندی روپن گویند بکار بندند و چون چشم سخت درد کند باید که هم دران وقت یکی از دو عمل
مذکور بکار بندند هر نوع که مرض باشد تاخیر نکنند و آنچه از زیادتی و نقصان عمل مبتاک پیدا آید از زیادتی و نقصان هر یکی ازین دو عمل نیز حادث گردد
و چون بدانند که خلطی که منشای مرض ست سخت غالب ست بجهت دفع آن عمل برکهیک بکار بندند و چون غلبه خلط مذکور بسیار نباشد عمل استحوتن بکار
بندند و اما عمل سر پیست آنست که پیچ چشم را که بمقدار شانزده انگشت عریض باشد چیزی کلاه دوخته بسازند و سر مریض را بپوشانند و بعد ازان
آن خمیر آرد ماش سخت کنند و مستحکم گردانند چنانکه فرجه که ازان روغن بیرون آید نماند و بران هیچ جامه به بندند و روغن در درون هیچ چشم بر سر اندازند
و بمدتی که در چند از مدت عمل ترپن باشد و روغن را در سر ماندن دهند و این عمل هم آخر روز بعد آنکه در چند مریض را به عمل قی و اسهال صاف گردانیده
باشند و مریض را غذا اینکه [illegible] بود مر خلطی را که منشای مرض ست خورانیده بوند بکار بندند ازین عمل امراض سر و چشم دفع گردند و اما عمل [illegible] آنست
که داروها را از جهت ازالت مرض و تحصیل روشنائی در چشم کشند و این بعد صاف گردانیدن بدن مریض بکار بندند و عمل مذکور بر سه نوع ست یکی
لیکهن و آن عملیست که خلط فاسد را از دیده و پلک و گوشهای چشم و از محل خطرناک که آنرا سکانک گویند و از [illegible] خراشیده بیرون
کشد و این عمل را در اول روز بکار بندند دوم روپن و آن عملی ست که بواسطه سردی و خشکی داروهای جراحت و خستگی چشم را فراهم گرداند و بینائی را
افزاید و این عمل را در آخر روز بکار بندند سوم پرساون و آن عملیست که فساد خلطی را که منشای مرض بود زائل گرداند چشم را چرب سازد و بینائی را
بیفزاید و این عمل را شب بکار بندند و بعضی گویند اگر مرض چشم از غلبه بلغم باشد باید که داروها را در اول روز بچشم مریض بکشند و از سه عمل مذکور
هر عمل که باشد بکار بندند و چون مرض از غلبه باد باشد از سه عمل مذکور هر عمل که باشد در آخر روز بکار بندند و چون مرض از غلبه تلخه باشد عمل را در
شب بکار بندند و عمل لیکهن بغیر داروهای شیرین دیگر داروها بکار بندند و لیکن حسب مناسبت مرض و خلط داروها بکار بندند و عمل روپن بداروهای
که زمخت یا تلخ بوند و آنرا با روغن یار کرده باشند بکار بندند و عمل پرساون با داروهای شیرین و روغن حسب مناسبت مرض بکار بندند و هر یکی از سه عمل
مذکور بر سه نوع ست یکی آنست که داروهای را که سائیده و غلوله ساخته باشند سائیده در چشم مریض بکشند دوم آنست که داروهای مائع سائل
در چشم مریض بکشند و سیوم آنست که سحیق داروها در چشم مریض بکشند و عمل غلوله از عمل داروهای مائع قوی‌تر و تیزتر ست چون فساد خلط که منشای مرض ست
بسیار بود این عمل را بکار می باید بست و عمل سحیق داروهای مائع متوسط ست چون فساد خلط متوسط بود این عمل بکار می باید بست و عمل سحیق داروها
از دو عمل سابق کمتر ست چون فساد خلط اندک بود این عمل بکار می باید بست و بجهت دفع امراض چشم و افزونی بینائی هشت حلقه سرمه که اول جنس بود
و برادهٔ مس یکم جست و برادهٔ زر یکم جست و برادهٔ نقره یکم جست [illegible] ترتیب ساخته سرمه [illegible] عمیا کنند [illegible] یا دکال که [illegible] آب گردانند و در شیر [illegible]
بقر تر کنند و همچنین دوم بار ساخته تر کنند و همچنین در [illegible] ماده گاو و روغن ماده گاو و شهد و روغن کنجد و [illegible] بسیار و شراب و در
جوش داروهای خوشبو که آنرا سرب [illegible] گویند و در جوش انگور و در شیره [illegible] و در جوش [illegible] و در جوش داروهای [illegible] و در جوش داروها
ابتدا [illegible] یک کرت بعد ازان ساختن [illegible] گرداند بعد ازان آتش کرده [illegible] آنرا در آب باران که از هوا گرفته باشند [illegible]
[illegible] کشیده و خشک گردانیده آس کنند و [illegible] که هر چهار [illegible] داروهای مذکور باشند گرفته و آس کرده با آن
[illegible] گردانند بعد سرمه دانی عاج یا بلور [illegible] اندازند [illegible] در چشم مریض بکشند ازین مرض در چشم حادث نگردد و
بینائی افزاید کسی که این دارو در چشم کشد آن کس را از رحمت [illegible] دیری نرسد [illegible] این [illegible] ست

نوع دیگر گوشه و صندل و الایچی و قبیح و هلیله و سرمه و تنگار و مرمکی و بیش زرد و هست گوهر یعنی بید و اکلیه و مرجان و مانند آن و جدوار و مروارید و [illegible] و
برادهٔ زر و زیرهٔ گل نیلوفر و شیشه و مقل و زعفران و گل [illegible] و آنزروت و سفیدی بیضهٔ مرغ ماکیان و دار هلد و هلیله و [illegible] و
میل گردد [illegible] مغز تخم [illegible] و کره [illegible] که آنرا [illegible] عرف بعضی [illegible] و بعضی انجنی گویند [illegible] پستان [illegible] کرده در چشم بکشند و آن را [illegible] گویند
ازین نیز فایدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر نیل [illegible] و دار هلد و [illegible] گرد [illegible] والایچی و نمک سنگ و سونا مکهی و [illegible]
لوده و برادهٔ آهن و برادهٔ مس و [illegible] پوست بیضهٔ ماکیان همه را [illegible] با شیر [illegible] آس کنند و غلوله کرده بدارند و با آب سایده در چشم بکشند ازین
مرض [illegible] و خارش و ورم و خطهای لعل [illegible] که در چشم افتند دفع گردند نوع دیگر [illegible] و هلیله و نمک سنگ و بیخ [illegible] و پوست [illegible]
[illegible] و پوست بیخ [illegible] خرد [illegible] پستان [illegible] با شیر گوسپند آس کنند و بر [illegible] کوزهٔ مس سخت کرده در سایه خشک گردانیده و همچنین
هفت کرت عمل مذکور بکنند بعده فتیله ساخته خشک کرده بدارند و با آب سایده در چشم مریض بکشند ازین فایدهٔ مذکور حاصل آید و درد چشم دفع شود
نوع دیگر بلیله و توتیا [illegible] و هلیله [illegible] پستان [illegible] سه حصه [illegible] گرد بگیرند و با آب [illegible] آس کرده و غلوله ساخته بدارند و سایده در چشم مریض
بکشند درد دفع جمیع امراض چشم نافع آید اکنون بدانکه چون از کشیدن دارو سخت [illegible] در چشم یا از رسیدن باد یا مهتاب یا دود یا بسیار آب یا از گرد [illegible]
مگس یا [illegible] یا گرمی [illegible] یا از بسیاری خواب یا فاقه یا اندیشه یا خوف یا از سخت ماندهٔ گشتن [illegible] کاری یا از نظر کردن بسوی آفتاب یا آتش یا
برق یا دیگر اشیائی که [illegible] و درخشندگی دارند بینائی کم افتد و چشم [illegible] و سوزش کند [illegible] چنان کند گویا که دران سوزنهای خلانند باید که بجهت
دفع آن [illegible] مناسب [illegible] و [illegible] بچکانند و آنرا آس کرده بر چشم [illegible] کنند و عمل [illegible] بکار برند و [illegible] دفع [illegible] چشم که از غلبهٔ بلغم و یا
خون باشد بکنند [illegible] از کشیدن آن در چشم [illegible] نقشهای [illegible] زایل گردد و آنرا [illegible] انجن گویند [illegible] چشم [illegible] کنند [illegible] علامتها را
پیش از گذشتن هفت روز از رسیدن [illegible] بچشم بکار باید بست و چون از رسیدن [illegible] هفت روز زیاده بگذرد باید که بجهت دفع آن علاجهائی که
بجهت مرض [illegible] گذشته اند بکار برند و چون چشم را اندک [illegible] رسد باید که نفس [illegible] را گرم کنند و بر چشم نهند فراهم شود و چون دو پرده بریده
گردد [illegible] بسیار [illegible] کردن [illegible] چشم فراهم شود و چون سه پرده بریده شوند بدو چشم فراهم نشود و مرض [illegible] بود و اگر از رسیدن زخم دیده درون [illegible]
رسیدن زخم دیده برون آمده فرو هشته شود [illegible] و [illegible] کردن آن در فصل [illegible] عمل جراحت گذشته است و نیز مریض را بفرمایند تا نفس براه
بینی بقوت فرو برد تا آنگاه که [illegible] باشد بگیرد و [illegible] و عطسه بیارند [illegible] بکنانند و گلویش بزور بگیرند ازین علاجها دیده بر جای آید
و چون دیده بر جای آید آب سرد بر سر مریض بریزند و بجوشش برگهای [illegible] و [illegible] چشم را بشویند و روغن که آنرا [illegible] گلوی یا [illegible] پخته
باشند بر چشم مریض طلا کنند اکنون چند علاج [illegible] چشم از طب [illegible] گفته میشوند بدانکه در دفع مرض چشم و مرض [illegible] و مرض [illegible] و تپ [illegible] فراهم
گشتن جراحت فاقه نافع است مرض چشم چون از بسیاری خواب یا از بسیاری غصه یا اندوه یا از غلبهٔ باد پیدا آید باید که دران مریض را فاقه بکنانند
و نیز هر مرضیکه از غلبهٔ باد بود دران فاقه مضر است و چون چشم بر آمده باشد از گل سپید [illegible] و [illegible] از خوردن غذای تلخ [illegible] از فاقه و از
[illegible] گشتن [illegible] هنگام حدوث آن سخته گردد و بجهت دفع بر آمدگی چشم گل سرخ و گل سپید و صندل [illegible] را آس کرده بر چشم مریض بکشند ازین چشم
که بر آمده بود فراهم شود و درد [illegible] دفع گردد نوع دیگر [illegible] را با شیرهٔ برگ بیل [illegible] آب [illegible] و [illegible] انداخته سحق کنند تا آنکه سیاه گردد بعده
با آتش یا [illegible] گرم کرده بر چشم سخت کنند ازین فایدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر شیرهٔ برگ سهجنه را با شهد آمیخته در چشم بکشند ازین [illegible]
چشم [illegible] که از غلبهٔ باد یا بلغم یا [illegible] باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر شیرهٔ برگ کنیر سپید را در چشم مریض بکشند ازین فایدهٔ مذکور
حاصل آید نوع دیگر بیخ [illegible] و نمک سنگ را با [illegible] در [illegible] سحق کنند تا آنکه سیاه گردد بعده در چشم بکشند ازین فایدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر
برگ [illegible] را با آب آس کرده [illegible] قطرات در چشم بچکانند ازین فایدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ تنبول و برگ سهجنه و برگ کنیر

و برگ سرس و دامن و نسوت و کهتینه و هلدی تلسی و بیری شیره یکی ازین دارها با شهد مخلوط ساخته در چشم مریض بکشند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر
بیخ شمدلی در گوش راست اذان مرد و در گوش چپ اذان عورت به بندند فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر و اگر پاره جامه مردی را گیرد و زن هم
بدین طریق به بندد فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر ترشی و روغن تل و نمک و قند و لاک و قطره روغن کنجد جمله یاد دار آورند و این سحق کرده در بینی مریض
بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر سرکه هندی و بیخ که هیر و سیحیون نمک سنگ را در آورند و این سحق کرده در بینی مریض بچکانند ازین فائده
مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ کرواله دو حصه کنجد یک حصه برگ بیری دو حصه هر سه را آس کرده گرم کنند و بر چشم مریض به بندند ازین فائده مذکور
حاصل آید نوع دیگر نیم و پوست گلر و پوست بید و بیخ مهلتی و رکتچندن جمله را با آب آس کرده بر چشم به بندند ازین درد چشم که از باد و بلغم و تلخه باشد دفع
شود نوع دیگر نمک سنگ و لوده را بسوزند یا موم و روغن تل یکجا کرده و آس کرده در چشم کشند و سخت کنند ازین درد چشم دفع شود نوع دیگر سیندهی و
ترپهله و نیم و لوده و بانسه و برگ بیل را استاوی سته ده آورند سی انداخته با روغن تل و شیر سحق کنند و باد و بند مذکور بجوشانند و آن آوند را باز گونه کرده
بالای آتش معلق کنند چنانکه دود بر بن برسد بعده آنرا سائیده در چشم مریض بکشند ازین ابهکند که از غلبه باد یا بلغم یا تلخه یا خون باشد دفع شود و آماس
چشم و درد نیز زائل گردد نوع دیگر با جوش گلوی و ترپهله شهد و سحیق پلیل و دار آمیخته مریض را بنوشانند درد و دفع جمیع امراض چشم مفید بود نوع دیگر
با جوش هلیله و سرپان و آمله و پلول و نیم و بانسه گوگل آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله امراض چشم دفع گردند و این را کهر تاب گوگل گویند نوع دیگر
سه عدد بلیله و شش عدد بلیله و دوازده عدد آمله را در نیم پرستهه آب بجوشانند مریض را بنوشانند ازین جمیع انواع مرض ابهکند و امراض تمر و آماس و خشکی و
سده پیدا شوند نوع دیگر جوش گلوی و تلوک و آمله و هلیله و بلیله و بانسه و شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله انواع ابهکند دفع شوند و این را
بافسه اشتاک گویند نوع دیگر بانسه و ناگیسر و پلول و سنبهی و کتکی و گلوی و کراوه و اربلد و نیم و اندرجو و چتره و موتهه و ترپهله و صندل و جو جمله را جو کوب
کرده با آب بجوشانند چون سوم حصه بماند شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض چشم که از باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط باشد دفع گردد و این را بانساد
گویند نوع دیگر پلول و بانسه و نیم و گلوی و ترپهله و موتهه و سمول و مهلتی و رکتچندن و سندهی جمله را استاوی سته ده و در آب انداخته بجوشانند چون هشتم
حصه بماند گرفته و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض چشم خواه از غلبه یک خلط باشد خواه از دو و خواه از هر سه دفع گردد چون دارو های مذکور را آس
کرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند یا آنکه سحیق ترو جوش دارو های مذکوره روغن پخته مریض را بنوشانند نیز فائده مذکور حاصل آید این را تبولادکن
نامند نوع دیگر پاشن و پلول و بانسه و نیم و کسونده و انگور و مهلتی و گل نیلوفر قمری و برپاره و جواسا و چرایته و بیر او پلیل و دارو ترپهله جمله را استاوی
سته و جو کوب کرده و در آب انداخته بجوشانند چون هشتم حصه بماند با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین هفتاد و شش امراض چشم دفع گردد و این را
هر اسماد کو اتهمه سرستهاد گویند نوع دیگر ترپهله و نیم و پلول و دارو جوب و موتهه و تر امایان و ناگیسر و گلوی جمله را استاوی سته مریض را بنوشانند
ازین امراض چشم و بینی و گوش و دهن و دو سر و چشم و ابرو و بنا گوش دفع شوند و این را استرهاد گویند نوع دیگر بانسه و موتهه و نیم و برگ پلول و کتکی و
گلوی و رکتچندن و کرا و اندرجو و داربلد و چتره و سندهی و چرایته و ترپهله و بالا و نخود جمله را استاوی سته و جو کوب کرده و در آب که هشت حصه آن باشد
انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بستانند و ناهار مریض را بنوشانند ازین خارش چشم و مرض تل و مرض اربد و هر دو نوع مرض سکر و مرض کاچ و
دهند کوری و شب کوری و پیلی و آماس و ناخنه و درد چشم دفع گردند و این را ابریدیابنساد گویند نوع دیگر با جوش و سمول یا با جوش ترپهله سحیق
پلیل و دارو آمیخته مریض را بنوشانند ازین امراض چشم و کلو و ابرو و نای گلو و کام و بنا گوش و کله و دندان و دهن اینها دفع گردند نوع دیگر
لوده و مهلتی و سنبل و سرمه و داربلد جمله را استاوی سته و با شیر بز آس کرده در چشم مریض بکشند ازین مرض ابهکند دفع شود نوع دیگر برگ بیل و لوده را
آس کنند و به برگ بید انجیر پیچیده و گل حکمت بکنند و بپزند و شیره آن بر چلیده بستانند و با آن سحیق نمک سنگ و داربلد آمیخته مل آتهوتن بکار برند
ازین مرض ابهکند باد و بهنته دفع گردند نوع دیگر بید بانگره و مهلتی و داربلد هر یک هشت پل بستانند و بیکدون آب انداخته بجوشانند چون

جزء ششم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و بماند همگی کرده بجوشانند تا آنکه بجو ملایم شود بعده بآن دو پل سیق سیب اسپغول و سه سیق بلیل کرده با میزند زیر
قدری آتش کرده غلیظ سازند و فتیله کنند و بلعاب خشک کردن سیح بسازند و بدارند و در چشم بکشند ازین جمیع انواع مرض بهکند و در چشم و خطهای
لعل و وام که در چشم می افتند دفع شوند و این را باصیت جوگ گویند نوع دیگر پول کنگهی و هلیله و آمله ترپهله و چرا ... و پرلوه تراپیمان
هریک یک پل و آمله یک پرتهه بستانند و جوکوب کرده در یک ... من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند بعده بجامه بیخته بستانند و بدین
جوش ده سیق ترازان جرابته و کراوموتهه و مهلتی و صندل یک پل و از یک پرتهه روغن تور بپزند و مریض را بنوشانند و در چشم بکشند و در بینی اندازند
و دیگر عملها ازین روغن بکار برند ازین امراض چشم و گوش و بینی ... و سر دفع گردد و این روغن را تیولا دکهرت گویند نوع دیگر
روغن تور کنند ... شیر ماده گاو که همچند روغن باشد و سه سیق ترازان انگور و صندل ... و ... سینگی و ... لول
و مهلتی و گل نیلوفر قمری بپزند و مریض را بنوشانند و در بینی اندازند بحکانند و دیگر عملها بکار برند ازین مرض سکر ... دفع گردند و این روغن را
... دکهرت گویند نوع دیگر روغن ... ترازان ... و ... مهلتی و ... شیر گوسپند بپزند و در بینی مریض چکانند
ازین مرض سکر ... دفع گردد و این روغن را کشتا دتیل گویند نوع دیگر سیق ترازان جوش ... که ... باشد روغن تور با او بپزند
و مریض را بنوشانند و در بینی اندازند بحکانند و دیگر عملها بکار برند ازین ... دفع گردد نوع دیگر سر خرگوش را آس کرده سیق ترسازند و
گوشت آنرا بجوشانند و جوش بستانند و بدین سیق و جوش ... روغن تور بپزند و بدین گل ... بکار برند ازین مرض ... دفع شود و این روغن را
... دکهرت نامند نوع دیگر بجوش گوشت یک خرگوش و سیق ترازان ... و صندل ... مهلتی و گل نیلوفر قمری و ...
[illegible]
یک پرتهه روغن ... بپزند و مریض را بنوشانند و در بینی اندازند بحکانند و دیگر عملها بکار برند ازین ... و کاج و تیل ... و دیگر امراض چشم دفع گردند و
این روغن را ... دکهرت نامند نوع دیگر پوست بلیله چهار پل پوست بلیله هشت پل و پوست آمله ... بستانند و ...
آب بجوشانند و چهارم حصه بگیرند و بدین جوش و سیق ترازان ترپهله ... پل باشد یک پرتهه روغن ... بپزند و مریض را بنوشانند و دیگر عملها ...
بکار برند جمله امراض چشم ازین روغن دفع گردند و روشنائی بیفزاید و این روغن را ترپهلا دکهرت گویند نوع دیگر سیق ... ترپهله و مهلتی و
آهن کشته ... آمیخته بدارند و با روغن تور و شهد ... مریض ... بخورانند ازین مرض تمر و خطهای لعل و وام که در چشم افتند و ...
چشم و ناخنه و شبکوری و مرض ... و مرض تیل و مرض سکر و مرض کاج و سوزش ... و خارش چشم و دیگر امراض چشم و امراض دندان و گوش و گلو
... و سیلان منی ... نوع ... و برص دفع گردند و موهای سیاه ... سپید نگردند و گرسنگی
که اندر ... باشد ... آید و قوت باه بیفزاید ... و این را ترپهلا دکلپ گویند نوع دیگر مغز تخم بلیله ... گوش را با شیر عورت آس
کرده فتیله ... با شهد ... در چشم مریض بکشند ازین چشم روشن شود و ... شبکوری دفع گردد نوع دیگر تخم کرنج و زیره و گل نیلوفر
... و صندل و گل نیلوفر قمری ... با شیر ... سرگین ماده گاو آس کرده در چشم مریض بکشند ازین شبکوری دفع شود نوع دیگر ... و صندل
... بستانند و ... آب بجوشانند چون هشتم حصه بماند سته مریض را بنوشانند
ازین مرض ... و کاج و شبکوری و دیگر امراض چشم دفع گردند و این ... گویند نوع دیگر با جوش بیخ ... ترپهلا ...
... روغن ... مریض را در شب بنوشانند ازین مرض ... دفع شود و نظر روشن گردد نوع دیگر ترپهله و آهن کشته و مهلتی و ... اول
جمله را باریک آس کرده با شهد و روغن ... مریض را بخورانند ازین امراض چشم اگرچه دیرینه باشند دفع شوند و این ... دکهرت نامند
نوع دیگر ... و مهلتی ... ترپهله جمله را باریک آس کرده بدارند و با شهد ... و روغن ... مریض را در شب بخورانند ازین ...

دفع شود و این را نیز سیتیا و کهرت گویند نوع دیگر بهلیله سیاه چهار درم بلیله دوازده درم و آمله چهل و هشت درم [illegible] چهار درم
آهن کشته دوازده درم و ملتی بست و چهار درم پلپل دوازده درم [illegible] شش درم و نمک شش درم جمله را با یک آس کنند و آن مقدار
جمله را با شکر برابر آمیزند و با شهد و روغن گاو به مقدار [illegible] هر روز [illegible] بخورانند و غذای موافق خوردن فرمایند از این مرض تمر و کاچ و مرض
تبل و ناخنه و شبکوری [illegible] و خطهای [illegible] که در چشم پیدا آیند و آوازها که در گوش بشنوند و آماس چشم و سستی [illegible] آن
و مرض [illegible] از آن یک چیز دو چیز دیده شود و مرض [illegible] و خارش چشم و مرض کام و دهن و درد دندان سر و امراض گلو و ناسور و مرض
[illegible] و امراض [illegible] و مرض [illegible] جمله دفع شوند و از خوردن این [illegible] این را [illegible] گویند
گویند نوع دیگر داروی که آن را بهندی [illegible] گویند و آن در فصل گذشته است مریض را بخورانند از خوردن این دوا همه امراض چشم دفع
گردند نوع دیگر [illegible] حصه مغز تخم کرنج و یک حصه [illegible] شیره ماهی [illegible] بعد از ان با شیره مذکور سحق کرده فتیله ساخته در
سایه خشک کنند [illegible] با آب بساید و در چشم بکشند از این مرض تمر دفع گردد و خواب بطریق بهتر آید و بعد بیدار گشتن چشمها فی الحال کشاده گردند
و این را بهندی [illegible] نامند نوع دیگر بلیله و توتیا [illegible] هشت حصه و پلپل [illegible] با آب سحق کرده فتیله ساخته بدارند و
با آب بساید و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر [illegible] کف دریا و سلاجیت و صندل [illegible] و خرمهره و پلپل [illegible]
چهار حصه جمله را سحیق کرده فتیله ساخته و با شهد بساید و در چشم بکشند از این شبکوری و ناخنه و کاچ و خارش و مرض [illegible] و مرض چشم که از
رسیدن شیء خارجی حادث شود دفع گردند و این را توتیا [illegible] گویند نوع دیگر برگ نیلوفر [illegible]
پوست [illegible] و گل مالتی [illegible] پلپل دراز [illegible] جمله را با آب آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب بساید و در چشم مریض بکشند از این
مرض تمر و دیگر امراض چشم دفع گردند. نوع دیگر یک حصه پلپل دراز [illegible] پوست بلیله [illegible] زرد چوب [illegible] جمله را با آب آس کرده
فتیله ساخته بدارند و با آب بساید و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر [illegible] ملتی سحق کرده فتیله ساخته بدارند
و با آب بساید و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر و کاچ و تبل [illegible] دفع گردد و بینائی چشم [illegible] که آن را کور گویند شود و این را بهندی
[illegible] گویند نوع دیگر زرد چوب و برگ نیم و فلفلین [illegible] و بلیله [illegible] آس کرده فتیله ساخته بدارند و اگر
این را با آب بساید و در چشم بکشند [illegible] چشم برود و اگر با شهد بکشند مرض [illegible] برود و اگر با شیر [illegible] بساید و در چشم بکشند [illegible] چشم دور شود [illegible]
[illegible] گویند نوع دیگر [illegible] هفت روز [illegible] آب [illegible] هفت روز [illegible] گل مالتی [illegible] هفت روز [illegible] بدارند و هفت روز [illegible]
بعد آن با آب بساید و در چشم بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر شیشه که آن را صاف کرده باشند گرم سازند و آن سیماب [illegible]
گردانیده باشند [illegible] بستانند [illegible] حصه جمله را [illegible] سحق کرده [illegible] بدارند و در چشم بکشند از این مر
تمر دفع شود و این را [illegible] امرت گویند نوع دیگر [illegible] را با شهد بساید و در چشم بکشند از این مرض تمر [illegible] دفع شود
نوع دیگر [illegible] پلپل [illegible] فتیله ساخته بدارند و در سایه خشک گردانند
و با آب بساید و در چشم بکشند از این تمر دفع گردد نوع دیگر [illegible] پنج حصه [illegible] دو حصه [illegible] بستانند جمله را در
[illegible] آس کرده بدارند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود و بینائی
[illegible] و این را بهندی [illegible] گویند نوع دیگر توتیا [illegible] گرم کرده در [illegible] بول [illegible] شیر ماده گاو
و شهد و آب [illegible] هفت هفت [illegible] از آن آس کرده در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر سیسه را گرم کرده هفت هفت
[illegible] هفت [illegible] ملتی [illegible]

[illegible] چشم کشند از تیرگی چشم روشن شود و می باید که سرمه دیگر در چشم کشند هم بدین میل بکشند این را میل تاک سلاکا گویند سرمه مار سیاه را بیاید و بستانند و سرمه را
آس کرده با روغن تنبول آمیخته غلوله سازند و در دهن مار سیاه مذکور اندازند و دهن مار مذکور را بدوزند و آنگاه آن را میان بسوزند که دود بیرون نرود
بعده سرمه را با [illegible] آس کرده با [illegible] در چشم بکشند این مرض تیر دفع شود و بینائی که آن را کر گویند بچوکر شود نوع دیگر تریپله و سنگ [illegible]
و فلفلین و نمک سنگ و ملتی و توتیای سبز و سوت و [illegible] و بیخ [illegible] و براده مس هر یک را با آب جغرات آس کرده و فتیله ساخته بدارند و سایند
در چشم مریض بکشند این مرض تیر و تبل دفع شود و این را ناکارجن جوگی گفته شده است نوع دیگر هلیله و بیخ [illegible] و کوتهه و پلپل دراز و پلپل گرد
و مغز تخم بلیله [illegible] و منسل هر یک را مساوی ستده با شیر بز باریک آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب سایند و در چشم بکشند این مرض تیر و خارش
[illegible] تبل و مرض ناخنه دفع شوند و تبل اگرچه یکساله باشد از کشیدن این دارو تا یک ماه دفع شود و این را چندرو دی برت گویند نوع دیگر
یک مار سیاه و چهار گز [illegible] خیار اندازند تا بست و یک روز بدارند بعده [illegible] برون آرند و آن [illegible] خروس را بخورانند و خلال خروس
مذکور سائیده در چشم مریض بکشند این بینائی مریض اگرچه بسبب غلبه تیر و کاج بکلی رفته باشد باز آید این را کرکت انجن نامند نوع دیگر فلفلین
و کف دریا و نمک سنگ هر یک نیم درم و سرمه چهار درم جمله را باریک آس کرده بدارند و در چشم بکشند این مرض کاج و خارش دفع شود نوع دیگر
مرسنگ و بیخ [illegible] و کافور و گل نیلوفر [illegible] را با آب [illegible] آس کرده در چشم مریض کشند این مرض تیر دفع شود نوع دیگر روغن شیر ماده گاو که گوساله
او [illegible] رنگ [illegible] باشد بعده دفع امراض چشم باید که عمل ناس و ترپن و [illegible] و دیگر عملها بدین بکار بندند نوع دیگر خرمهره را با آب [illegible] سائیده
در چشم کشند این تیر دفع شود نوع دیگر گل [illegible] هشتاد عدد باریک آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب سایند و در چشم کشند این مرض تیر دفع
شود و این را [illegible] چندر پربها برن و کشمکا برت گویند نوع دیگر ناگیسر و اگر و کافور و کوتهه و الاچی و زعفران و ریتهیدن جمله را
مساوی بگیرند بمقدار جمله سرمه بستانند و همه را باریک آس کنند و بدارند و در چشم بکشند این جمیع امراض تیر چشم و دیگر علتهای چشم دفع گردند نوع دیگر
منسل و نمک سنگ و [illegible] و خرمهره و [illegible] و فلفلین و سوت را مساوی ستده آس کنند و با شهد آمیخته در چشم بکشند این مرض [illegible] و کاج و تیر
دفع گردد و این دارو را [illegible] گویند نوع دیگر [illegible] را با [illegible] مار سیاه سائیده در چشم کشند این بینائی چشم اگرچه
بسبب غلبه تیر رفته باشد باز آید [illegible] اگر با روغن تور سائیده در چشم کشند مرض تیر و نیلکا دفع شود و اگر با آب جغرات در چشم کشند
مرض [illegible] برود و اگر با شهد در چشم کشند مرض [illegible] دفع شود نوع دیگر سرمه را با شهد و روغن تور سحیق کرده و غلوله ساخته در بلیله [illegible] گذارند
باشد [illegible] آمله را با آب آس کنند و بر بلیله مذکور سخت کنند و خشک گردانیده [illegible] بسوزند که بیرون نرود بعده سرمه را از بلیله کشیده و سائیده
در چشم کشند این مرض تیر دفع شود نوع دیگر سحیق [illegible] گل [illegible] با آب لوده سائیده در چشم کشند این مرض تیر
دفع شود و [illegible] با [illegible] خرگوش آمیخته فتیله کنند و آن را با روغن تور در چراغ انداخته بسوزند و دود آن ستده در چشم کشند این جمله امراض
چشم دفع شوند نوع دیگر منسل دوازده حصه و [illegible] هشت حصه و مغز تخم آمله پنج حصه و پلپل گرد چهار حصه و پلپل دراز سه حصه و سرمه یک نیم حصه
بستانند و جمله را باریک آس کرده بدارند و با شهد آمیخته در چشم کشند این خارش چشم و مرض تیر [illegible] و کاج و تبل [illegible] و دیگر امراض چشم
که از غلبه خون باشد دفع گردند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک صاف کرده هر دو مساوی بستانند و با شیره جنگلیری سحق کرده در چشم کشند این
جمله امراض چشم دفع شوند و روشنائی چشم بیفزاید نوع دیگر روغن تور [illegible] تراز ان تریپله و [illegible] و فلفلین و انگور [illegible]
[illegible] و زعفران و [illegible] و صندل و ریتهیدن [illegible] هر یک [illegible] درم باشد و شیر بز که [illegible] روغن مستطر باشد و بجوش تریپله که
[illegible] روغن [illegible] باشد [illegible] و مریض را بخورانند و [illegible] بچکانند و دیگر عملها بکار بندند این مرض تیر و کاج و ارجن و تبل و خارش و آماس
و [illegible] چشم و دیگر امراض آن دفع شوند چنانکه بطلوع آفتاب تاریکی شب زائل گردد از این تیر چشم و دیگر امراض آن همچنان زائل گردند

و این روغن را تر پهلا د کهرت گویند **نوع دیگر** یک سیر تهه روغن را بجوش تر پهله و خیره و بهنگره و شیره بانسه و شیر بز که هر یک یک سیر تهه باشد
بسمیق ترازان پلپل و دانه و شکر و انگور و تر پهله و گل نیلوفر قمری و مهلتی و کهیر کاکولی و بابنهار و کتائی و مجیتهه و پدمانکه و دار و کلیه و صندل و داربلد
که هر یکی یک درم باشد بپزند و مریض را پیش از طعام و اثنای طعام و بعد از طعام بخورانند و دیگر عملها بدین بکار بندند از این مرض تمر و شبکوری و مرض
کاج و مرض ناکاو مرض اپهلند و مرض ادهمنته و امراض پلک و سیلان آب از چشم و خارش همه دفع گردند و نیز خون که با شده و غلبه کرده از طرف
بینی و گوش و دیگر منافذ سائل گرده بایستد و بینائی همچو بینائی کرکس گردد و این را مها تر پهلا د کهرت نامند **نوع دیگر** صد هلیله و دو صد
بلیله و چهار صد آمله و بانسه یک سیر تهه و بهنگره یک سیر تهه در آب که چهار چند مجموع این داروها باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند
جوش را بجامه بیخته بستانند و بدین جوش و شیر که همچند روغن باشد و به سمیق ترازان شکر و شهد و مهلتی و انگور و کتائی و کاکولی و کهیر کاکولی
و تر پهله و ناگیسر و پلپل دراز و صندل و موتهه و ترایمان و گل نیلوفر قمری که هر یکی یک درم باشد یک سیر تهه روغن تو بپزند و مریض را بخورانند و دیگر عملها
بکار بندند از این مرض تمر و کاج و شبکوری و سیلان آب از چشم و آماس و خارش دفع گردند و بینائی بیفزاید و موی های سپید الحال سیاه گردند و خون استحاضه نیز
دفع شود و این روغن را مهاس کهرت گویند **نوع دیگر** بجوش ... و تر پهله و به سمیق ترازان فادرهای جیونی کن روغن تو بپزند و مریض را
بخورانند از این جمیع امراض چشم دفع گردند و این روغن را اشنا د کهرت گویند **نوع دیگر** به سمیق تر و جوش هلیله و بلیله و آمله و پلپل و بانسه
و نیم روغن تو بپزند و بکار بندند از این نیز جمله امراض چشم دفع گردند و این را کهرتاک کهرت گویند **نوع دیگر** یک سیر تهه روغن کنجد را به سمیق گل
نیلوفر قمری که کبود باشد و مهلتی و رسنه و بیندیک انگور و چاره و مغز چوب کلحکان و سرون و پلپل دراز و کتائی و آمله و ستاور و لوده و ... و
و کهرهتی و برباره و کهمیک و ... و مجیتهه که هر یک سه درم باشد و شیر که چهار چند از روغن باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند از این مرض تمر و سکر
و یاکانی و ارم و تبل و اجن و نیلکا و ناخنه و شبکوری و مرض اپهلند و ادهمنته و خارش چشم دفع گردند از این امراض گلو و دهن و سر و گوش و دندان
و مرض ... نیز دفع شود و خون از سیلان باز ایستد و موی های الحال سپید گردند و این را تیل پلا د تیل گویند **نوع دیگر** صد و هشتاد درم روغن تو
با روغن کنجد و شیر که چهار چند آن باشد و به سمیق ترازان جیوک و رکهبک و میده و انگور و ... و کتائی و مهلتی و بالا و برنگ و مجیتهه و سکر و ... و
و گل نیلوفر قمری و خار خسک و پدمانکه و کدهیرنه و نمک و پلپل دراز که هر یکی دو درم باشد بپزند و بکار بندند از این مرض تمر و مرض کاج و مرض غلت
و مرض تبل و مرض ... و کناس و شبکوری و کلف و بوی بد از دهن و بینی و سرفه و ... و برسیم سر و امراض بینی و دهن و دندان و گوش زائل
گردند و این را تر پهلیه تیل گویند **نوع دیگر** به سمیق ترازان پلپل دراز و مهلتی و بیخ ... و انگور و رکهبک و جیوک و گل نیلوفر قمری و پدمانکه و کاکولی و مهلیه
و سرون و کهیر کاکولی و جیونتی و موتهه و صندل و لوده و ... و ... و مجیتهه و ... و کتائی و کدهیرنه و سونف و بهنگره و خار خسک که هر یک
شش درم باشد و شیره بهنگره و شیره بانسه و شیره ... و بجوش تر پهله و شیر ماده گاو که اول بار بچه آورده باشد و شیر گوسپند که هر یک یک سیر تهه
باشد یک ... روغن کنجد را بپزند و بعد از آن که مریض را روغن تر پهلا د خورانیده چرب گردانیده باشند و روغن را ... این روغن را بخورانند
اسهال کنانیده باشند روغن مذکور را بکار بندند از این مرض تمر هر گونه که باشد و مرض کلانده و مرض سکر و مرض سلت و شبکوری و دیگر امراض
چشم و سر و گلو و دهن و بینی و زبان و دندان و گردن و بازو زائل گردند و خون فاسد که از راه بینی و دهن روان شود بایستد و قوت حافظه بیفزاید
... اگر ... گردد و قوت باه حاصل آید و امراض بادی و اردت و جراحت نیز بپوندد و این را مها پلیا د تیل گویند **نوع دیگر** بعد طعام خوردن
دستها شسته با یکدیگر ... چند قطرات آب که بدستها آلوده باشند بچشم بچکانند از این دفع مرض تمر نافع آید **نوع دیگر** ... و چوب و برگ نیم
و ... و موتهه و برنگ و ... و نمک سنگ و ... و بیخ ... و ... جمله را اشنا کسته و ... کرده مقدار ... شود ... بینی
... خشک کنند و اگر این را با آب سائیده در چشم کشند تمر دفع شود و اگر با شهد و روغن ... سائیده در چشم کشند ... دفع گردد ...

... مرض چشم دفع شود و اگر با شیر و بهنگره سایند و در چشم کشند گل چشم بود و در حالت بدی چون یک پهر از این گذرد بدی
دفع شود ... از بیرون نیز بر بی ... بعد از آن ... شود و ... گزیده باشد زهر از ... کنند و ... از این هشت پهر
شود و دفع شود ... گزیده باشد زهر هیچ اثر نکند ... خوردن ... وبری زهر که خورده باشد هیچ اثر نکند و این را بهاوی لنکا گویند
نوع دیگر ... بهار کنج ... چوب ... و هلیله ... نمک ... نمک ... پوست بیخ بیل ... بیخ بل ... گل نیلوفر شش سی جلد با آب آس کرده
بری بندند و سایند و در چشم ... بکشند از این مرض ... دیگر امراض چشم دفع شوند کسی که این را در چشم کشیده میان خلق بنشیند موقر و معزز گردد و
آسیب ... لال بزنید نوع دیگر روغن ... ترا زان ... کهیکت و ملتی و نیلوفر قرمزی با شیر که چهار چند از روغن مذکور باشد
بپزند و بکار بندند از این امراض چشم که از رسیدن شیء خارج حادث شوند دفع گردد اکنون چند علاج از طب با زنگه ... گفته می آید بیاره و تخم کرنج آس
کرده چند بار بشیر و گل ... بعد فتیله سازند و سایند و در چشم کشند از این امراض چشم خراشیده گشته دفع شوند این فتیله را ... برت گویند
نوع دیگر ... نیلوفر قرمزی ... و تخم سهجنه و ناگیسر ... باریک آس کرده فتیله سازند و در چشم کشند در دفع امراض چشم نافع آید و از این ... خواب دفع شود
و این را ... برت گویند نوع دیگر ... ود چوب ... ارهلد و گل جای و برگ ... با شیر ... ماده گاو آس کرده فتیله سازند و
سایند و در چشم کشند و از این ... دفع شود و این فتیله را ... برت گویند نوع دیگر مغز تخم آمله یک حصه ... حصه مغز تخم ... یک
حصه ... با آب آس کرده فتیله سازند و در چشم کشند از این آب که از چشم سائل شود و خارش چشم دفع شود و این را ... برت گویند
نوع دیگر ... و ... نمک ... و گل سرخ و کف دریا و پیل ... را متساوی ... و آس کنند و با شهد آمیخته در چشم
کشند از این مرض ... دفع شوند و این را ... رس کریا گویند نوع دیگر کافور و جودانه با شیر ... و در چشم کشند گل چشم که از مدت دراز
گذشته باشند دفع شود و این را نیز ... رس کریا گویند نوع دیگر دار هلد و ... ملتی و ... و نیلوفر قرمزی ... گل نیلوفر ... جلد را
... که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش را بجا ... بپالند و باز ... کرده بجوشانند تا آنکه ... شود بعد
سرد کرده در آن شهد ... که چهارم حصه آن باشد با آن بیامیزند و در چشم کشند از این سوزش و ... و درد چشم دفع شود و آب چشم از سیلان باز ایستد
این را ... رس کریا گویند نوع دیگر ... بارها با آب ... و در چشم کشند از این آب چشم از چکیدن باز ایستد این را نیز ... رس کریا
گویند ... و ... را در چشم کشند از این نیز آب از چکیدن باز ایستد این را ... رس کریا گویند نوع دیگر سنگ بصری را با آب آس کنند
و در آب انداخته مخلوط کرده بدست بمالند بعد از آن آب را در آوند دیگر بریزند آنچه کثیف از سنگ بصری در ته آوند بماند آن را علاحده کنند
و آب مذکور را بدارند تا آنکه اجزای لطیف از آن ... مذکور که با آب مخلوط بودند فرو نشسته منجمد گردند و آب خشک شود بعد از آن آن را آس کنند
... بجوش ... بعد آن کافور و جودانه که دهم حصه آن باشد با آن بیامیزند و سایند و در چشم کشند از این جمیع امراض چشم دفع شوند
این را ... گویند نوع دیگر ... گرم ساخته ... شیر ... سرد کنند بعد از آن آس کرده بدارند و در چشم کشند از این
جمیع امراض چشم دفع گردند و این را ... چورن گویند فائده مغز تخم ... را ... و یک ... از شیره لیمون ... آس
کرده فتیله سازند ... گزیده باشد فتیله مذکور را با ... سایند و در چشم ... بکشند زهر ... دفع شود ... مذکور را ... نرسد فائده
... چشم ... در اول ... آخر روز ... بکشند ... و ... و ... وقت ... بکشند و ...
... چون ... بعد از آن ... نگاه ... بکشند ... و ... تمام روز ... وقت که خواهند ... در چشم
بکشند فائده ... که ... در چشم ... ساخته دارند چون آن تیز بود ... که قریب ... باشد در چشم
... بکشند ... بعد از ... مذکور ... که در چشم کشند چون تیز باشد ... بکشند

و ... باشد ... باب [illegible] فصل شصت و پنجم در امراض سر که آن را ... [illegible]
و دو قسم است قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه عوارض سر ... است که سر درد کند و درد مذکور شب سخت ... شود و از
بستن سر و رسیدن گرمی مریض را ... شود و حدوث این از غلبه باد باشد و دوم آنست که سر و بینی و چشم چنان درد کنند گویا که دران ...
انداخته اند و درد مذکور شب و علاج سرد ... و حدوث این از غلبه بلغم باشد و سوم آنست که سر گران و سرد گردد ... چشم ...
و حدوث این از غلبه بلغم باشد و چهارم آنست که دران علامات هر یکی از سه نوع سابق باشد و حدوث این از غلبه هر سه خلط بود و پنجم آنست
که مریض را از سودن سرش بیقراری سخت ... نماید و در سر و بینی و چشم چنان درد شود گویا که دران آتش انداخته اند و درد شب و بعلاج سرد ...
و حدوث این از غلبه خون بود و ششم آنست که سر بسیار درد کند ... گردن ... و از خون گشانیدن و
از رسیدن گرمی درد افزون گردد و حدوث این از نقصان ... و چربی و مغز بینی و خون و بلغم و باد که در سر آمده باشد و این نوع را بهندی ... سر
... گویند و هفتم آنست که سر و بینی سخت بسیار درد کند چنانکه ... شکنند و یا ... شکافند و آب از بینی با خون آمیخته بچکد و حدوث این ...
کرم و ... باشد و هشتم آنست که درد سر بوقت طلوع آفتاب صبح پیدا آید چنانکه آفتاب مرتفع شود درد مذکور نیز زیاده گردد تا استوا و ... و بعد زوال
... چنانکه آفتاب فروتر رود درد مذکور نیز کم شود و درد مذکور از علاج گرم کم افتد و گاهی از علاج سرد ناقص شود و حدوث این نیز از
غلبه هر سه خلط بود و این را بهندی سوریه ... گویند و این مرض سخت ... و نهم آنست که رگهای گردن که آنرا ... گویند چشم و ابرو
... حادث گردد و حدوث این از فاسد شدن هر سه خلط در محلهای مذکور بود و این نوع را بهندی
انتنت بات گویند و دهم آنست که نیمی سر درد کند چنانکه آنرا پاره می شکافند و این را بزبان عرب شقیقه و بزبان هندی اردهابهید ک
... گویند و چون این مرض سخت غالب است یک چشم یا یک گوش تباه گردد و حدوث این از باد که از خوردن اشیای خشک و از
خوردن در حالت ... و از رسیدن سرما و از رسیدن باد شرقی و از بسیاری جماع و از نگاه داشتن بول و غایط و مانند آن که حبس آن ممنوع است
و از بسیار ... حرکت کردن فاسد گشته بود و باشد یا آنکه از باد و بلغم که از اشیای ممنوع فاسد گشته باشد بود و یازدهم آنست که هر دو بناگوش بسیار درد کنند
... و سوزش کنند ... حادث گردند و حدوث این از فاسد شدن بلغم و خون و باد در استخوان و بناگوش بود و این را بهندی سنکهک گویند و در
این مرض لا دوا است و در میان سه روز مریض را هلاک می سازد و اگر مریض تا سه روز بزید طبیب را شاید که نخست خویشاوندان مریض را خبر کند که مرض
لا دوا است آنگاه توکل بخدای تعالی کرده علاج کند و اگر مرحمت حق سبحانه باشد صحت یابد قسم دوم در علاج امراض مذکوره بدانکه ...
مرض سر که از غلبه باد باشد علاج ... تدبیری که از آن غلبه باد زایل شود بکار بندد و روغن ... یا روغن کنجد بنوشانند و بالای آن شیر که مقداری
گرم بود بنوشانند ... ماش پخته و یا اشیائی که تیز و گرم بود چنانچه سندهی نون پیپل ... و مانند آن با روغن ... مریض را
بنوشانند شیر ... که مزیل باد باشد بپزند ... انداخته براه لوله بر سر مریض بریزند و ... بپزند و آنرا بر سر مریض بعد آنکه چنان
گرم بود که تحمل کردن تواند سخت کنند نافع آید نوع دیگر گوشت های ... بپزند و آنرا بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر ...
ماش ... که آنرا با نمک ... کرده پخته باشند ... گرم بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر صندل ... پیپل ...
... کرده بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر ... روغن کنجد ... بینی مریض بچکانند
نافع آید نوع دیگر شیر ... گاو ... کنند ... انداخته بجوشانند تا آنکه آب سوخته
گردد بعده آن شیر ... بینی مریض ... مرض که از غلبه باد باشد
دفع گردد ... نوشانیدن ... [illegible]

فصل شصت و پنجم در ... امراض سر

قسم دوم در علاج امراض سر

گوشت نافع آید یعنی که آهو را با تیل گویند نیز نافع است باید که آهو را بنوشانند و در بینی مریض بریزند و سین گل سرخ نیست و گل جعفر بکار برند و
بجهت دفع صداع که از غلبه تلخه باشد و یا از غلبه خون بود دواهایی که مزیل باد و بلغم باشند چنانچه کاکولیا و کن و جز آن آس کنند و با روغن ستور
کنار اسید با آن سرشته باشند مخلوط ساخته بر سر ضماد کنند نافع آید نوع دیگر بیخ بیل و بیخ سفید و گل و سنبل و سنبل و گل نیلوفر همه را
آس کرده و با روغن آمیخته بر سر ضماد کنند نافع آید نوع دیگر شیر باده گاو و شیر و نیشکر و سرکه و عناب و جزرات و شهد و شربت نیشکر با هم
امتزاج نموده بر آهو ریزند آهو را بر سر مریض بریزند نافع آید نوع دیگر روغنی که آهو را از شیر کشیده باشند در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر جربی
جانوران دشتی را در بینی مریض بچکانند صحت یابد و درین مرض دیگر علاجهایی که دافع تلخه باشند بکار برند و بجهت دفع مرض مذکور که از غلبه بلغم
باشد تدبیر آنکه اول آن غلبه بلغم دفع شود چنانچه چکانیدن داروهای تیز در بینی و قی کنانیدن به داروهایی که تیز باشند چنانچه سیلیمل و غیر آن و
کنانیدن به داروهای تیز و گل سید بکار برند و لیکن چون خواهند که داروی در بینی بچکانند اول گل سید بکار بسته دارو چکانیدن و نیز ساچر
کلیکان با آب آس کرده در بینی بچکانند نافع آید نوع دیگر پوست درخت هنگریت و چند ها سینکلی را با آب آس کرده فتیله سازند و آن را بسوزند
و دود آن مریض را بنوشانند نیز نافع آید کاسیل را آس کرده و در جامه باریک بندند و مریض را بدهند تا ببوید نافع آید نوع دیگر تا نه گو بیخ بود
و پنیس و سار نکشت و مار و نمک سنگ همه با آب برابر آس کنند و مقداری گرم ساخته بر سر مریض ضماد کنند نافع آید و معمول این نوع با طلا
جو و شالی و ... و گلستی و سنبل و فلفلین و نمک سنگ بجوشانند نافع آید و بجهت دفع مرض مذکور که از غلبه خلط باشد علاجهایی که
از این نوع مذکور بکار برند و نیز مریض را روغن کهنه نافع است و بجهت دفع مرض مذکور که از نقصان خون و مغز سر و جز آن حادث گردد علاجی که
افزاینده اشیای مذکور و مزیل نقصانی آن کند شافی است و بکار برند و روغن شیر که آهو را بدان داروهایی که کاکولیا و کن و دواهایی که مزیل تلخه باشند
پخته نافع است و روغنی که بجهت دفع سر که آهو را گاس گویند گفته شده است نیز نافع است و بجهت دفع مرض مذکور که از افتادن کرم در
سر بود باید که خون ... و مانند آن در بینی مریض بچکانند تا از بوی آن مست گشته و ترسیده بینی آیند و بعد از آن داروهای تیز را در بینی بچکانند تا کرمهای مذکور
فرود افتند و بیرون آیند و نیز تخم سهجنه و پیل را با مانند آن با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند از این کرمها فرود افتند نوع دیگر گوشت
ماهی قدید را با داروهایی که دافع کرم بود یکجا کرده آس کنند و آهو را بسوزند و دود آن مریض را بنوشانند و بجهت دفع این مرض داروهایی که دافع
کرم بود چنانکه با برنگ و جز آن را با بول بقر آس کنند و در جامه انداخته و شلیده و قطرات آن در بینی مریض بچکانند نافع آید و مریض این نوع را
غذا بجهت ازالت کرمها نیاید شوند بلکه کم شوند و مفید بجوشانند و بجهت دفع مرض سورجاورت و مرض اردها بهیدک گل ناس و گل سرخ نیست حسب
مناسبت تمام بکار برند و درین امراض مریض را گوشت جانوران دشتی و شیر و روغن بجوشانند و نیز بجهت دفع این هر دو مرض تخم سرس و تخم ترب را
با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند نوع دیگر بنسر و چنده و تخم ترب و کافور جوانه را با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر
بنسر و چنده و سنبهاری را با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر ملتی را با شهد یا شکر یا شهد یا صندل را آس کرده در بینی مریض
بچکانند صحت یابد ... باید که بعد کار بستن یکی از این هفت عملهای ناس روغنی که آن را به داروهای کاکولیا و کن پخته باشند در بینی مریض بچکانند
صحت یابد نوع دیگر کلیس و نیلوفر قرمزی و کوته و ملتی را با شیر آس کنند و با روغن تعرو یا روغن کنجد آمیخته بر سر مریض ضماد کنند نافع آید
و بجهت دافع التهاب علاجی که برای دفع سورجاورت گفته شده است استعمال کنند و رگ پیشانی نیز بگشایند و مریض را اغذایی که مزیل غلبه
باد و تلخه باشد خورانند و تندرست یابد و بجهت دفع مرض سنکریک روغنی که آن را از شیر کشیده باشند مریض را بنوشانند و در بینی او بچکانند و نیز
گوشت حیوانات وحشی که آن را با روغن تور پخته باشند بنوشانند نوع دیگر ستر لعل و کنجد سیاه و ملتی و نیلوفر قرمزی که کبود رنگ باشند و مجموع
را برابر گرفته باشند با آب آس کرده بر سر مریض ضماد کنند نافع آید و دیگر علاجها و تدابیر که سودمند باشند بکار برند و داروهایی را که بجهت دفع

مرض سعفه عادت در بینی بچکانند نیز درین مرض در بینی مریض بچکانند و نیز بجهت دفع جمیع امراض سر جز مرضیکه از افتادن کرم حادث شود و جز مرضی که
از نقصان خون و منی و مانند آن پیدا آید دارو هایی تیز را که از چکانیدن آن در بینی بلغم و آلایش سر بیرون آید باشهد و روغن کنجد و بسا آمیخته در بینی
مریض بچکانند تا بلغم و آلایش سر بیرون آید بعد ازان شیر زنان در بینی مریض بچکانند چون ازین علاجهای و تدابیر که بجهت مرض مذکور گفته شده آن
امراض مذکور زائل نگردد باید که مریض را روغن نوشانیده چرب گردانند و روغن را بر اندامش طلا کنند و گل سپید بکار برند بعده رگ جبین بکشایند اگر کرم
خدای تعالی باشد مریض را صحت شود اکنون چند علاج بجهت دفع امراض سر از طب … نوشته آید نوع دیگر دیودار و تگر و کوتهه و جهر و سندهی هر یک را
مساوی ستده با سرکه هندی آس کنند با روغن کنجد آمیخته بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر بر بیارا و سندهی
شیر ماده گاو بجوشانند و بدین روغن … بپزند و آنرا در بینی مریض بچکانند ازین نیز مرض سر که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گل مچکند را آس کرده
بر سر مریض سخت کنند ازین درد سر که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گل نیلوفر شمسی و قمری را آس کنند و بر سر مریض سخت گردانند و در محلیکه سرد
باشد مریض را ماندن فرمایند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد دفع شود نوع دیگر صندل و … و ملتی و بر بیارا و نگهه و نیلوفر قمری جمله را آس
کنند و بر سر مریض سخت گردانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه و خون باشد دفع شود نوع دیگر روغن … که آنرا صد بار شسته باشند بر سر مریض
طلا کنند ازین نیز مرض سر که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بیخ نیلوفر شمسی و قمری و سالک و سندل و زیره گل نیلوفر قمری جمله را آس کرده
با روغن کنجد یا روغن … آمیخته بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد دفع گردد و اگر آمله و نیلوفر قمری را آس کرده بر سر مریض
سخت کنند نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر شکر و زعفران را با روغن … سائیده در بینی مریض بچکانند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد
دفع شود نوع دیگر … و دیودار و بالا و سروان و نمک سنگ جمله را با تیزاب که ازان شوره می سازند آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین درد سر
که بلغمی باشد دفع شود نوع دیگر دیودار و تگر و کوتهه و جهر و سندهی جمله را آس کرده با سرکه هندی بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از بلغم باشد
دفع شود نوع دیگر یک پیمانه روغن کنجد را … پلپل دراز و ناز و دیودار و برنگ و چیره و بیل و شاخ سهجن و نمک سنگ
و انگور … و ملتی و بر بیارا و بیخ هینس و پدمانگهه و نیلوفر و … و صندل که هر یکی ده درم باشد و شیر ماده گاو که ده چند از روغن باشد بپزند و آنرا
بر سر مریض طلا کنند و در بینی اش بچکانند و بدان گل سر و دست بکار برند ازین مرض سر که از غلبه بلغم یا از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود و مرض
گنه بالا و مرض … و مرض … و مرض … و امراض دهن و مرض … و مرض دنت جال و مرض بدار کا
… نیز دفع شود و این روغن را … دیل گویند نوع دیگر … و زرد چوب و فلفلین … و دیودار و … مریض را
براه بینی بنوشانند ازین مرض سر که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر … و صندل و … هر سه را با آب آس کرده بر سر مریض سخت
کنند ازین مرض سر که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر سندهی یا پلپل دراز و قند را سائیده در بینی مریض بچکانند ازین درد سر که از
غلبه یک خلط باشد دفع شود و ازین نیز بازو و رگهای گردن که سخت شده مانده باشند نرم شوند نوع دیگر بیخ بلد نجیر و نیلوفر قمری کبود
و کوتهه و پلپل دراز و ملتی و سونف و … هر سه را مساوی ستده و با آب آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین درد سر که از غلبه هر سه خلط باشد
دفع شود نوع دیگر … سونف و بیخ بلد نجیر و تگر و … روغن کنجد سیاه بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین مرض سر که از غلبه باد و بلغم
باشد … و دیگر امراض چشم و دهن و بینی دفع شوند و این روغن را استاد باد تیل گویند نوع دیگر شیره … انار را با شکر آمیخته در بینی مریض بچکانند
ازین مرض سر که از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد نوع دیگر تخم کرنج و تخم سهجنه و برگ و پوست … هر سه را مساوی ستده و آس
کرده در بینی مریض بچکانند ازین … بلغم فاسد که در سر باشد بیرون آید و مریض را راحت شود نوع دیگر … و ملتی و … و
… و سنده هر … روغن کنجد را بپزند و شش شش قطره ازان در هر دو سوراخ بینی بچکانند ازین جمیع امراض سر دفع شوند و بیخ موی …

و دندانها محکم گردند و بینائی چشم بیفزاید و موی سپید سیاه شود و این روغن را کمرن تیل گویند **نوع دیگر** روغن کنجد سیاه را با شیره برگ و شیره بهنگره که
هر یکی از این چهار چند از روغن باشد و بسجیق ترازان بیخ بیلد بیجر و تگر و سونف و جیونتی و راسن و ناگ سناگ و بهنگره و برنگ و ملتی و [illegible] بپزند و
شش شش قطره از آن در هر دو سوراخ بینی بچکانند از این جمله امراض سر دفع شوند و بیخ موی و دندانها محکم گردند و بینائی چشم بیفزاید و این را تیل کهیربند
تیل گویند **نوع دیگر** روغن کنجد سیاه را با شیره برگ و شیره بهنگره که هر یکی از این چهار چند از روغن باشد بسجیق ترازان بیخ بیلد بیجر و تگر و راسن و ملتی و
ناگ سناگ و جیونتی و سونف و برنگ و سنبهی و ساریوب و کلهکان بپزند و شش شش قطره از آن در هر دو سوراخ بینی بچکانند از این نیز فایده مذکور حاصل آید
و این را انیتر کهرن تیل گویند **نوع دیگر** یک ادهک روغن تخم بلیله با شیره آمله که چهار چند آن باشد و با سجیق ترازان بیخ اهل و بیخ بیا بانسه که
گلاش کبود باشد و برگ تلسی و تخم سنبهی سیاه و بهنگره و کنوپا و ملتی و [illegible] که هر یک دو پل بود و نیل دمانه و تر بهله و سوت و بید بانکهه و مجیٹهه و اگر سیاه و مغز
تخم لغزک و [illegible] کدنه و بیخ پیاز باشد و پیل دراز و کتهیدن و نیل و بنا و زرین و مغز بلادر و کسیس و گل [illegible] و مروه و گل اهل و جتره سیاه و گل ارجن و گل
بکهاره و لسنیت و باجمون که هر یک نیم پل باشد مخلوط ساخته در آهن اندازند و بر آفتاب بدارند تا آنکه جوش تمام خشک شود و روغن بماند آنگاه بجای
بیخته بستانند و در آهن انداخته تا یک ماه بدارند بعد از آن بر سر مریض طلا کنند و از آن ناس دهند از این جمیع امراض سر و چشم دفع شوند و موی سیاه
گردند و این روغن را مهاتیل گویند **نوع دیگر** بسجیق ترازان بید بانکهه و ملتی و پیل دراز و صندل و بنا و قرمری که هر یک سه درم باشد و شیره آمله
که هشت پل بود چهار پل روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند از این جمیع امراض سر دفع شوند و این روغن را انیتر بیدیکادی تیل گویند **نوع دیگر**
روغن سرشف را بجوش نخود و بسجیق ترازان کلیسه و بیخ و نکلوی و ملتی و تر بهله و بنا و قرمری که کبود باشد و کنجی سیاه و بهنگره و کاتهیل و تخم بکاین بپزند
و در بینی بچکانند و بر سر طلا کنند از این جمیع امراض سر و خارش آن و [illegible] دفع شوند و این روغن را استاروا تیل گویند **نوع دیگر** بسجیق ترازان
جیوک و رکهیک و انگور و شکر و ملتی و گل بنا و قرمری روغن کنجد بپزند و در بینی مریض بچکانند و بر سر طلا کنند از این مرض سر که از غلبه باد و تلخه باشد
دفع شود و این روغن را جیوکادی تیل گویند **نوع دیگر** یک پرتهه روغن کنجد را بسجیق ترازان جیوک و رکهیک و انگور و ملتی و کلهکان و نیلوفر
قمری که کبود رنگ باشد و برابر با صندل و بدار یکند و شکر و شیره یاده گاو که شش چند از روغن مذکور باشد و با آب گوشت که پنجاه پل بود بپزند و در
بینی مریض بچکانند از این درد چشم و سر دفع شود و کری گوش و درد آن و [illegible] و مرض [illegible] و جنبیدگی سر و دندان و مرض اردت نیز بروند و این روغن را
براه جیوکادی تیل گویند **نوع دیگر** یک پرتهه روغن تور را بسجیق ترازان داروهای کاکولیادگن که هر دارو یک درم باشد و بجوش دسمول و بریارا
و راسن و ملتی و تر بهله که هر یک یک پل باشد و بجوش گوشت [illegible] که چهار چند روغن باشد بپزند و بر سر طلا کنند و در بینی بچکانند از این جمیع
امراض گوش و بینی و دهن و دندان دفع شوند و این روغن را مایور گهرت گویند **نوع دیگر** یک پرتهه روغن تور را در جوش دسمول و بریارا و
راسن و ملتی و تر بهله که هر یک ده پل باشد و بجوش گوشت یک طاوس و شیره یاده گاو که یک پرتهه باشد و شیره آمله از آن جیونتی و تر بهله و میده لکو
میده و [illegible] و جاب و بهارنگی و [illegible] و کاسنی و [illegible] و مغز خرما و [illegible] کابهلی پنها و بیخ نیلوفر و سالک و ککراسنگی و جیوک و
بید بانکهه و تراول و بدار یکند و نیشکر و کتائی و [illegible] رکهیک و سارنک [illegible] و کسیر و سنگهاڑه و راسن و [illegible] و آمله و الایچی خرد و بهکرمول و
کهجور و [illegible] و کاکولی و رکهیک [illegible] و ملتی و [illegible] و بادام و [illegible] که هر یک یک درم باشد بپزند و مریض را بنوشانند و بر سرش طلا
کنند و در بینی اش بچکانند [illegible] از این جمیع امراض سر [illegible] و تباهی آواز حلق و مرض اردت و مرض
اندام نهانی زنان و امراض آسیب [illegible] و مرض [illegible] دفع گردند و نوشیدن آن روغن [illegible] گردند چون زنی را که بعد یک سال گذشتن از
حیض این روغن را بنوشانند [illegible] شوند و فرزند نرینه زاید و این روغن را مها مایور گهرت گویند اگر درین هر دو روغن بجای جوش گوشت
طاوس گوشت خرگوش یا خروس [illegible] استعمال کنند همین فائده رساند و این هر دو روغن را [illegible] استعمال کنند

ودشش ماه دیگر استعمال نکنند لازانکه گوشت طاوس گرم است بدان سبب که مار و کژدم و حشرات دیگر را بخورد و پس ضرورت روغنی را که بجهت آن تجویز
باشند گرم بوده در هوای گرم استعمال آن نباید کرد و این هر دو روغن از طب چرک منقول اند نوع دیگر طاوسی که جوان و صحیح البدن باشد گوشت آن
بستانند و سندهی و سرون و جوارس کلیسر و کاکولی و میده و شهد و کلشکری و جتهون یا بیخ برستامل و برپا و زیره و کاسهل که هر یکی سه درم باشد
یک او بهک آب توراتر بپزند و مریض را بخورانند و در بینی اش بچکانند و بر سرش طلا کنند و به دیگر عملها بکار برند از این جمله امراض سر را منبکه از زهر حادث
گردند دفع شوند و منی و خون حیض نیز برود و منی و قوت عقل افزاید و حواس خمس با قوت شوند و از این زهر نباتی و حیوانی زائل گردد و این روغن
بجانان و پیران سخت مفید است و این را نیز جهاتا بورب گویند نوع دیگر بسحیق ترازان تخم چتجره و سندهی و فلفلین و زرد چوب بهکنی و اگر
بر بنگ روغن شعت بپزند و در بینی مریض بچکانند از این مرض سر که از افتادن کرم حادث شود دفع گردد و این روغن را یا یا رک بند گویند نوع دیگر
سحیق تریله با روغن ستور که سوم حصه آن باشد آمیخته مریض را روزینه بخورانند از این مرض سوریاورت دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو یا بکو
طاوس و روباه یا کرده بجوشانند و از آن جاک زده روغن بکشند و این روغن را بسحیق ترازان داروهای جیونی کن و به شیر که شش چند از روغن مذکور
باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند از این درد نیم سر و مرض سوریاورت و مرض سر که از نقصان خون و مغز و منی و مانند آن حادث گردد دفع گردد نوع دیگر
گوشت حیوانات دشتی را آس کرده و بدان عمل اثناه بکار برند از این مرض سوریاورت دفع شود نوع دیگر بشیره بهنگره شیر بز را مخلوط ساخته در
مهتاب بدارند چون بمقدار گرم شود در بینی مریض بچکانند از این مرض سوریاورت و درد نیم سر دفع گردد نوع دیگر با شیره بابرنگ کرواله و تخم چتجره را
آس کنند و با شیر مخلوط ساخته آنرا در بینی مریض بچکانند از این مرض سوریاورت و درد نیم سر دفع گردد نوع دیگر جوش راشن و بیل و برگ و بیخ بیده
و تریله و دسمول و نسیت مریض را نهار بنوشانند از این درد نیم سر و ازتنت باد و ارذت و امراض چشم و درد سر و تپ و باد صرع جمله دفع گردند و این را
راشاده کاره گویند نوع دیگر پوست درخت راشن را با آب آس کرده بدارند تا آنکه ترش شود بعده بجامه بخته شیر و بستانند و به او بینی مریض را
بنوشانند از این درد سر دفع شود نوع دیگر زعفران را در روغن تعد بریان کنند با شیر عورت یا با شیر بز ساییده و بمقدار شکر با آن آمیخته در
بینی مریض بچکانند از این درد سر و بنا گوش و درد نیم سر و مرض سوریاورت و درد دیگر که از غلبه باد یا خون باشد جمله دفع گردند نوع دیگر مغز خوز هندی
با شکر مریض را بنوشانند از خوابانیدن مار و تا سه روز مرض سوریاورت دفع شود نوع دیگر شیر که آنرا با خرما یا کرده جوشانیده باشند مریض را
بنوشانند از این تا سه روز مرض سوریاورت دفع شود نوع دیگر حلوای پزد به مریض را بخورانند از این تا سه روز مرض سوریاورت دفع شود و علاجهایی
که برای مرض سوریاورت گفته شده اند برای دفع مرض سر که از غلبه باد یا بلغم باشد و مرض اننت بات بکار برند نافع آید نوع دیگر جوش دسمول را
با نمک سنگ و روغن ستور آمیخته در بینی مریض بچکانند از این درد نیم سر و مرض سوریاورت دفع گردد نوع دیگر بارسی و بیند ریک بد یا نکهه و مهلتی
و نیلوفر قیری که کبود باشد و تیس و کاه و به و زرد چوب و [illegible] هلد و منجیشه و [illegible] برابر همه را [illegible] و آس کرده در بنا گوش مریض سخت
کنند از این زحمت سنکهک دفع شود و اگر جوش داروهای مذکوره را در شیر بانداخته و سرد کرده براه نوله بر بنا گوش بریزند نیز فایده مذکور حاصل آید
و اگر آب سرد یا شیر یا بطریق مذکور بریزند فائده مذکور نیز حاصل آید نوع دیگر پوست درختان شیر دار را با آب آس کرده بر بنا گوش سخت کنند مرض
سنکهک دفع شود نوع دیگر شوربای ماهی خرد و جوش ماش و شیره بیخ کنو یا هر سه را یکجا کرده بنوشانند از این کرنه سر دفع شود و کهبت
دفع کننده سر نیز علاجهایی که مزیل باد باشند بکار برند نوع دیگر بسحیق ترازان سیندیک مهلتی و بلیل [illegible] ازو با بهول روغن کنجد با پزند
و در بینی بچکانند از این روز به روز مرض سنکهک دفع شود نوع دیگر بسحیق ترازان تریله و زرد چوب و گلوی و جرائته با قند آمیخته بدارند و بمقدار [illegible]
از این روز نیم مریض را بخورانند از این درد ابرو و بنا گوش و گوش و چشم و درد نیم سر و سوریاورت و مرض [illegible] و سنکهک و مرض سر که جمله دفع
شوند و این را کهرنگ سودک گویند نوع دیگر تخم چتجره و سندهی را با شهد و شکر ساییده در بینی مریض بچکانند از این درد سر و درد نیم سر

و مرض سوء مزاج درست رفع شود نوع دیگر دو شعیر با سر خرگوش بقدر سه عدد سیمق میل گرد انداخته مریض را بنمایند تا هفت روز بنوشانند ازین مرض سوء مزاج درست و
صداع نیم سر رفع شود نوع دیگر بیخ اکوا را آس کرده شیره آن بستانند با جوش ماش آمیخته مریض را بنوشانند ازین لرزه سر رفع شود نوع دیگر
جوش سنبهی و فلفلین و پیپل مول و سونته و چوب و ماش هر یک جدا جدا سکنده را سرد کرده براه بینی مریض را بنوشانند ازین درد سر رفع شود و بجهت دفع
مرض سرکه از غلبه باد باشد روغنی که آنرا ابدارهای دافع باد پخته باشند عمل سر و دست بکار بندند و بجهت دفع مرض سرکه از غلبه بلغم باشد روغنی که آنرا
ابدارهای دافع بلغم پخته باشند عمل مذکور بکار بندند و روغن را در نیم سر یا زیاده از آن یکپاس بر حسب مناسبت بر سر ماندن بدهند و بعضی گویند اگر مرض سر
از غلبه باد باشد روغن را تا آنکه یکصد حرف متحرک یا یکصد بار تلفظ کرده شود بر سر ماندن بدهند و اگر از غلبه بلغم باشد تا آنکه یکصد حرف متحرک هفتصد بار تلفظ کرده شود
بر سر ماندن بدهند بعد از آن روغن سر را علیحده کنند و شیر از سر زده آرند و پیشانی و گردن و دوش و پشت و سینه را بعد آنکه روغن مذکور را
بران طلا کرده باشند بدست بمالند بعده با آب گرم بشویند و مریض را برنج پخته با شوربای گوشت حیوانات دشتی که دران انار دانه انداخته باشند
بخورانند ازین عمل امراض سر و صداع بخاران و رگهای گردن و چشم و گوش و لرزش سر و باد لقوه از بیخ برکنده شود اکنون چند علاج بجهت دفع مرض سر که
از طلب برانگیخته می آید معلول را حب کرده شیره انگور و شیره نیشکر و شیره تربهله و شیره و روغن گاو آمیخته و نوشانیده اسهال کنانند و رفع درد سرکه از
غلبه باد یا بلغم باشد نافع آید نوع دیگر سنبهی را با شیر بز سائیده در بینی مریض بچکانند ازین درد رفع شود نوع دیگر بیخ سرون را با ...
آورده بر سر مریض ببندند صحت یابد نوع دیگر سیمق ترازان سوف و بیخ بیلد نخیر و تگر و بار کتائی خرد و روغن کنجد را سائیده در بینی مریض بچکانند
از درد سر صحت یابد نوع دیگر کنجد سیاه را با شیر ماده گاو آس کرده غلوله سازند و مقداری گرم کرده بر سر مریض بگردانند ازین مرض سوء مزاج درست و درد نیم سر
رفع شود نوع دیگر شوربای کلنگ و یا کنیبه یا بط چند روز بنوشانند و معلول را قوی گردانند بعده رگ بکشایند و دفع امراض سر نافع آید نوع دیگر
صندل و چهر و لوده و دار بزرگ و گل نیلوفر و ناگیسر و پیل و موتهه و شکر و سرون و مایاهی و اندر جو و کراو سنه و آس و دهاوی و مدسوت و مغز تخم نغزک و ساریه
و حمون و موچرس و نیلوفر قمری کبود رنگ و مجیتهه و الایچی خرد و پوست انار همه را آس کنند و با عساله برنج شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین درد سرکه از
غلبه بلغم و خون باشد رفع شود و قی و بیهوشی و تشنگی و رنجیت و خون استحاضه و مرض اتیسار و دیگر امراض از بیخ برکنده شوند و زنی که حملش قرار نگیرد و سقط
شود چون این دارو را بخورد حملش قرار گیرد و این را چندنادچورن گویند نوع دیگر یک سیر تهه روغن کنجد را بشیر ماده گاو و شیره ماش و شیره بهنگره
و هر یکی چهار چند از روغن باشد و سیمق ترازان مجیتهه و بیدبانکه و تگر و تهه و صندل و گل سرخ و بیلا و ... و چوب و دار هلد و برنگ و تلخی و دیودار و ...
که هر یک سه درم باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند و بر سرش طلا کنند و بدیگر عملها بکار بندند ازین امراض سر و چشم و دندان دفع شوند و موهای سر نرم
و چرب و انبوه شوند و بیخهای آنها مستحکم گردند و مرض امیناه و انبهه و مرض بادخوره و مرض بوسه تیز زائل گردد و این را منجستادیل گویند اکنون
چند علاج از طب با گهبت بجهت دفع مرض گفته می آید روغن سرشف و یا روغن نم و یا روغن هنکوت و یا روغن ملو را به سیمق ترازان برنگ و ساج
و مرانتن و انگزد به بول بقر بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین مرض سرکه از کرم باشد دفع شود نوع دیگر برنگ را با بول بز سائیده در بینی مریض
بچکانند ازین مرض سرکه از کرم باشد دفع شود فائده بدانکه سر رئیس اعضاست و محل حواس خمس است پس طبیب را شاید که در دفع مرض سر تقصیر نکند
و بعلاج مناسب بزودی آن را دور سازد والله اعلم بالصواب فصل شصت و دوم در خون استحاضه مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت
مذکور بدانکه چون عورت در هر ماهی خون ببیند و رنگ خون همچو رنگ خون خرگوش یا همچو رنگ لک بود و چون جامه که بخون مذکور
آلوده باشد بشویند اثرش نماند بدانند که خون حیض است و چون بر خلاف مسطور باشد بدانند که خون استحاضه است و آنرا بهندی پردر روگ گویند آن
از خوردن اشیای مضر که ذکر آن در فصل یازدهم بهتاد و هفتم گذشته است و از بدهضمی و از نوشیدن شراب بسیار و از اسقاط حمل و از کثرت جماع و از
بسیار حرکت و از فاقه و غصه و مانند آن که از آن لاغری حادث شود و آنرا بر داشتن بار گران و از رسیدن و پای و زخم و مانند آن و از خواب کردن در روز

حادث گردد وچون مرض مذکور حادث شود فرج درد کند و دیگر اعضا چنان درد کنند گویا که آزامی شکنند وچون خون مذکور سایل گردد عورت سخت لاغر شود و با شد که کار کردن مانده گردد واندامش سرد و دائم شود و گاه گاهی سستی و بیهوشی که بسبب سخت شدن سپاهی بشود و بیهوشی نوعی نماید و تشنگی و تا پاک و یا وه گوئی ظاهر پیدا آید و دیگر امراض که از فساد باد بشوند روی نماید و مرض مسطور بر چهار نوع است یکی آنکه از غلبه بلغم بود و علامتش آنست که خون سپید و دائم و برنگ آب غساله شالی که بی بریخ باشد و نیز بود و دوم آنکه از غلبه تلخه باشد و علامتش آنست که خون زرد و دائم و نیل فام و لعل و دائم و گرم باشد و دیگر آثار فساد تلخه چنانچه سوزش فرج و مانند آن و سوم آنکه از غلبه باد بود و دانان بوی سخت بد آید و علامتش آنست که خون خشک و لعل و دائم همچو غساله گوشت و مانند باشد و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامتش آنست که خون همچو شهد و همچو روغن ماده گاو و همچو مغز استخوان و برنگ زرنیخ و از آن بوی سخت بد آید چنانچه از آدمی مرده که گندیده شده باشد بوی آید و این نوع لا دوا ست چون خون مذکور مستمر شود و عورت لاغر و کم خون گردد و تشنگی و تا پاک و تپ پیدا آید بعلاج دفع نشود **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه برای دفع جمیع امراض این نوع مرض قی کردن و خوردن شیر و منگ و برنج پخته و شکر نافع است **نوع دیگر** تخم نیلوفر شیسی و قمری برنج نیلوفر که نرم باشد و برنج تال مکهاره هر سه را متساوی ستده آس کنند و با روغنیکه از اصد بار شسته باشند بیامیزند بعده بر تمام اندام نهانی و بر سار و جود بسخت کنند از این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** بسیج ترازان منگ و روغن کنجد بیز بند و مریض را بگویند که علوج را بدان تر کرده در اندام نهانی خویش بنهد از این مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** نمک سونچل و زیره و مهلتی و نیلوفر قمری که کبود رنگ باشد همه را متساوی ستده آس کنند و با شهد و جغرات آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** کنجد سیاه با کوفته باریک کنند و با روغن ماده گاو و جغرات آن و بسیار خوک و شهد آمیخته مریض را بخورانند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع گردد **نوع دیگر** بسیج ترازان سنبهی و مهلتی و روغن کنجد و جغرات و شکر یکجا کرده مخلوط ساخته ریض را بخورانند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** بیاباد سورن و انگور و آمیر و لکلکی و صندل و نمک سونچل و کلیسه ملوده همه را متساوی ستده و آس کرده و با جغرات آمیخته مریض را بخورانند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** صندل و آمیر و نیم و مهلتی و نیلوفر قمری که کبود رنگ باشد و تال مکهاره و برابر وه و نیلوفر و زیره گل نیلوفر و تیم همه را متساوی و با غساله برنج سستی آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بخورانند از این مرض مذکور که از غلبه باد و تلخه باشد بمیان سه روز دفع شود **نوع دیگر** شیره بانسه و شیره گلوی و یا شیره کهترا و شیره بدار یکنند با غساله برنج و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع گردد **نوع دیگر** رسوت و لاک زبانانیر آس کرده مریض را بخورانند از این نیز فایده مذکور حاصل آید **نوع دیگر** برگ کیتهه یا برگ کهرنی یا برگ جامنی را آس کنند و در روغن ماده گاو بریان کرده مریض را بخورانند از این مرض مذکور که از تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** پوست درخت گار و درخت لرزان و آنبوس و بهنگره و مهلتی و ترپهله ملوده و مونهه را با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** بهتاری و گورچنه و نیم و لکلکی و ترپهله و دودار و برنج و بانسه و نجالو و کاه و ابهه سرون و محیلیهه با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط بود دفع شود **نوع دیگر** پیا بانسه و مهلتی و صندل همه را متساوی ستده با غساله برنج آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** برگ کیتهه و برگ نی نیز و را متساوی ستده آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور اگرچه از هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** جوش بیخ درخت اسوک را با شیر ماده گاو آمیخته بجوشانند تا آنکه جوش سوخته گردد و شیر بماند بعده شیر را بجای خود پخته بستانند و سرد کرده مریض را بنوشانند از این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** پوست درخت ترنج را با آب آس کرده و با جغرات آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که در آن خون سپید دائم روان شود دفع گردد **نوع دیگر** جوش و اسپلد با شهد آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که در آن خون سپید دائم روان شود نیز دفع گردد **نوع دیگر** سه درم گل دهاوی و یا سه درم آمله و یا پنج درم کاکنگها یا پوست پلاس یا پوست بیخ رو ہلیس

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

یا بنج تخم آس با عصاره بنج آس کرده با شکر و شهد آمیخته مریض را بخورانند ازین مرض مذکور که دران همان سپید ام روان شود دفع گردد نوع دیگر ناگیسر را
یا مغز آس کوفته مریض را بنوشانند و برنج پخته با مغز بخورانند ازین مرض مذکور که دران خون سپید ام روان شود میان سینه دفع گردد نوع دیگر
بیخ بیار آس کوفته با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که دران خون لعل ام روان شود دفع گردد نوع دیگر بیخ گلشکری با عصاره
بیخ آس کرده مریض را بخورانند ازین نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر روغن تور سا که به سپیق تر از ان برگ نورسته از ان بکهار و درخت بر و سر ون
پخته باشد مریض را بنوشانند ازین نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر سه بیخ جوالی را با عصاره بیخ ستی آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند
ازین جمله انواع مذکوره دفع گردد نوع دیگر جوش دارابله و سنرتته چراتیه و بانسه و موتهه و بیل و بلیه دنا با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور
اگرچه قوی و بامده و از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد و این را دار بیا دکو اتهه گویند نوع دیگر پوست کراصیل ستده و در آب انداخته بجوشانند
چون نیمی آب بماند بجامه بیخته بستانند و پنجاه پل قند دران انداخته جلاب کنند و بیل و مجیتهه و پیپل و گل دهاکی و ناگیسر و موتهه و موچرس و آتیس که
هر یک ده ماشه و درم باشد با هم یک کرده و با جلاب مخلوط ساخته فرود آورده بدارند و مریض را بنوشانند و بالای آن با عصاره بیخ ستی با شهد آمیخته بنوشانند
ازین جمله انواع مرض مذکوره بیشتر دفع شوند و این را کنجی اشتکا اولیه گویند نوع دیگر پاپهی و مغز تخم جمون و نغزک جهول و رسوت و مائین
و موچرس و پوست پکپستان و مجیتهه و پوست کرا و زعفران و آتیس و بیل و موتهه و لوده و کلیسر و کایپهل و دهلتی و سندهی و رکتچندن و انگور و سونا و
جواسه و گل و پانکی ماهی جمله اجزا ماه و منزل تکمه بود دیگر بند و آس کرده و با عصاره بیخ ستی و شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که دران خون
سپید ام و لعل ام و کبود ام و سیاه ام سائل گردد و دیگر امراض فرج دفع شود و در دفع کو آمیر و امراض کودکان نیز نافع آید و این را بهکیاک چورن
گویند نوع دیگر یک پرستهه روغن تور یک آثار باشد یا ده گاو و یک پرستهه شیره ستراوال و به سپیق تر از ان دهلتی و جیونتی کن و صندل و بریارا و
کلیسر و بیمانکمه و منکنی و ماشونی و مدار یکبند و با ریکهار و نمع کو بیجه که هر یک [illegible] درم باشد بپزند با شکر آمیخته مریض را بخورانند ازین مرض مذکور که دران
خون سپید ام باشد و لعل ام و کبود ام و سیاه ام بود دفع گردد و مرض رکتپت و تپ و تاپاک و دمه و سرفه و امراض فرج زنان و مرض [illegible] نیز
زائل گردد و چون زنی این روغن را بخورد نطفه در رحمش قرار گیرد و حامله گردد و این را ستراولی کهرت گویند نوع دیگر یک پرستهه پوست بیخ آسوک را
در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک چند بماند جوش را بجامه بیخته بستانند آنگاه یک پرستهه روغن تور بدان جوش و با عصاره بیخ و شیر تر
و شیره بهنگره که نیز هر یکی بوزن روغن مذکور باشد و به سپیق تر از ان دارعهای جیونتی کن معاد ملی و بیمالسه و سوت و دهلتی و بیخ آسوک و انگور و ستراول و
بیخ چیلالی که هر یک [illegible] باشد و شکر که ده ماشه درم بود هنگامی که ماه در منزل تکمه باشد با آتش نرم بپزند و مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که دران
خون سپید ام و لعل ام و سیاه ام و زرد ام باشد [illegible] و درد شکم و درد کمر و درد فرج و نا آرزوی طعام و مرض [illegible] و بندروگ و دمه و سرفه نیز زائل گردد
و قوت و عمر افزاید [illegible] و این روغن را آسوک کهرت نامند نوع دیگر یک پرستهه روغن تور سا از ان سپیق گل نیلوفر و شمسه و قری [illegible]
گند و شالی سال و منکوفی و دودی و بکهاره و دهلتی و بریارا و کنکی و نیلوفر قری و مغز درخت تار و بدار یکبند و ستراول و موصلی و سرون و چوک و تر پهله و تخم
هنبار عبار کیله که هر یک [illegible] درم بود و شیر که چهار چند آن از روغن بود و با آب سرد که دو چند از روغن بود بپزند و مریض را بخورانند ازین مرض مذکور
هرگونه باشد و هر نوع که بود و مرض کوله [illegible] و رکتپت و بات رکت و [illegible] امراض [illegible] و بادی یرقان و نا آرزوی طعام و بدهضمی و تپ فی الحال
دفع شوند و زنی جوان را اگر خون حیض اندک سیلان یابد و بسبب آن حامله نگردد باید که آنرا از روغن مذکور بخورانند بار گیرد و این را سپیت کلیان کهرت
گویند نوع دیگر روغن تور به سپیق تر جوش گل سنبل و بکهاره و تبهون و صندل بپزند و مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود
و این را نیلوسنالکی کهرت گویند نوع دیگر روغن تور سا به سپیق تر جوش از ان باربکهاره و شکوفه درخت بر و انگور و دهلتی و کشمیر تر بپزند و مریض را
بنوشانند جمیع امراض مذکوره دفع شوند و این روغن را کاشمیری کهرت گویند نوع دیگر بیخ کیاه سند و ستانا با شیر ماده گاو و شیر تر آس کرده

مریض را بنوشانند ازین جمیع انواع مرض مذکور دفع شوند نوع دیگر سبوس که با آب … باشد بر تارک مریض … ازین خون فاسد از آن رحم از سیلان
باز ماند نوع دیگر سماق کنار دشتی با قند و روغن … آمیخته مریض را بخورانند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر کیله پخته با روغن
ستور مریض را بخورانند در دفع مرض مذکور نافع آید. نوع دیگر با جوش الک … روغن ستور و شیر ماده گاو آمیخته مریض را بخورانند در دفع مرض مذکور نافع آید
نوع دیگر پوست بیخ برهمی را با شیر ماده گاو آس کرده مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر بیخ شهمدی را با شیر گوسپند آس کرده مریض را بنوشانند
در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر بیخ ماده سوبلیا را با عناله بیخ آس کرده و مقداری روغن کنجد آمیخته مریض را بنوشانند در دفع مرض مذکور نافع آید
نوع دیگر سحیق پشک موش را با شیر ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند ازین خون حیض که فاسد گشته همچو … آب سائل بود باز ماند و … دفع شود
الکنون چند علاج بجهت دفع مرض مذکور از طب سکسین گفته می آید. بیخ بیت سیاه را با آب آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین خون فاسد
از آن رحم از سیلان باز ایستد نوع دیگر معدل را با شیر ماده گاو آس کنند و با شکر و شهد آمیخته مریض را بنوشانند در دفع مرض مذکور سخت نافع آید
نوع دیگر نیلوفر قمری که کبود رنگ باشد و سالک … بیخ … که با کامون بود و جوانی و گل سرخ و جواسا هر همه متساوی شده آس کرده با شهد آمیخته
مریض را بخورانند خون فاسد از آن رحم از سیلان باز ایستد نوع دیگر بجوش منگ ماش و سحیق ترا زان ماش … و چیتره … مبیل … که
هر همه را متساوی شسته باشند روغن … پزند و مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود و این روغن را مدکا و کهرت گویند والله اعلم بالصواب

فصل شصت و سوم در ناگشتن آب رطوبت بدن عورت و سائل گشتن آن براه مخرج بول و آنرا بهندی سوم روگ گویند

مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامت زحمت مذکور** بدانکه سوم بزبان هند عبارت از ماهتاب ست و آب … اشیای ست که نسبت
بماه دارند و روگ عبارت از مرض ست و این مرض چون تعلق با آب رطوبت بدن دارد که آن منسوب بماه آنرا نسبت بماه کردند و این مرض از کثرت جماع
و از بسیار اندیشه و از بسیار حرکت و زور پیدا می آید و آب رطوبت که در بدن عورت ست از آن فاسد گشته بمخرج بول شده سائل میگردد و آب مذکور صاف و
سپید بغیر بوی بود و زنی که بدان مبتلا باشد هر چند که آنرا داشتن خواهد داشتن نتواند و ازین مرض زن لاغر و بیقرار گردد و بسبب زوال رطوبت ضعیف گردد
و دهن و کام خشک شوند و اندام تن خشک گردد و بیهوشی و زیاده گوئی و فاژه روی نماید و مریض هر چند که مائعات را بنوشد و ماکولات را بخورد و آرزو بیش از
آشامیدن و خوردن کم نگردد **قسم دوم در علاج مرض مذکور** کیله پخته را با زیره آماده و با شهد و شکر آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر
دلیده ماش را بشویند چنانکه پوست دور شود و خشک کرده آس کنند و ملتی و بدار یکند را نیز آس کنند و هر سه سحیق را با شیر و شکر و شهد مریض را بخورانند صحت
یابد نوع دیگر دانه الایچی و … را آس کنند چون عورت مریض جوان باشد بعده سحیق مذکور را با شراب آمیخته بنوشانند ازین آب فاسد که با بول آمیخته سائل
گردد و … دفع گردد نوع دیگر مغز تخم تار و خرما و کلیده را با شیر آس کرده مریض را بخورانند ازین مرض مذکور اگر چه کهنه بود و با سیلان بول که آن را
موتراتیسار گویند با آثار دیگر که بود دفع گردد نوع دیگر مغز تخم تار و خرما و ملتی و بدار یکند آس کنند با شیر و شهد آمیخته مریض را بخورانند ازین نیز
فائده مذکور حاصل آید والله اعلم بالصواب

فصل شصت و چهارم در تدبیر که بدان زن حامله گردد و تدبیر که بدان زن بار گردد و بلند

زن بار نگیرد یا بسبب احتباس حیض باشد و یا از فساد منی مرد بود و یا از فساد خون حیض بود و چون به سبب احتباس حیض باشد باید که از جهت گشادن
حیض گل و برگ و پوست و بیخ و بار از درخت جامی که گل آن زرد باشد بستانند و دوازده درم از آن بجوشانند و جوش بگیرند با روغن کنجد که … آن با
آمیخته عورت را بنوشانند حائض گردد نوع دیگر تخم کدوی تلخ و حبه و پلپل و مدانه و … و پهل و قند هر همه را متساوی بستانند و … آس
کرده از آن فتیله سازند و عورت را بگویند که در فرج در آرد ازین نیز حائض گردد نوع دیگر برگ نرم و پوست … که آنرا کنجالی گویند و برگ … سپستان …
متساوی شده و کوفته بر آتش نهند و عورت را بگویند تا دود آن را بنام نهانی خود برساند ازین حیض آید نوع دیگر …
با جوش آمیخته عورت را بنوشانند ازین نیز حائض گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا پوست … سپید را در یکشنبه با … آس کرده … نام …

طلا کنند ازین نیز حیض شود و خوردن کلتهی و کنجد و سرکه ... ماش و شراب و جزرات و ترشی و نوشیدن بول مادهٔ گاو و دوغ ... حالات حیض نیز نافع است و چون
گرفتن بار بسبب فساد منی بود و یا فساد خون حیض باشد باید که علاج او تدبیر آنی که در باب تشریح اعضا در فصل کیفیت منی مرد و خون حیض که آن را بهندی
سکر سونت ... گویند بجهت دفع فساد منی و خون حیض گفته شده اند بکار بستن فساد منی را زائل گردانند تا عورت بار بر گیرد و نیز چون گرفتن بار بسبب
انتقاص منی مرد بود باید که بدان مرد القی و اسهال صاف گردانند و لباس و جای خواب آن نیک کنند و خوشبو و روغن کنجد را بر اندامش طلا کنند و
شیر و شوربای گوشت و دیگر غذائی که ازان منی افزون گردد بخورانند و یک سیر پخته شیر را با یک سیر پخته آب و با انگور و سویق سنگهاره که هریکی ازین هر ده پل
باشد یکجا بجوشانند تا آنکه کل آب سوخته گردد و شیر بماند بعده شیر را بجامه بیخته ببانند آنگاه شش پل شکر و شش پل ... و شش پل روغن ستور را
آن مخلوط سازند و بدارند و بعده مقدار شهد بر قدر گرسنگی روزینه بخورانند ازین منی افزاید و قوت باه حاصل گردد و منی چنان شود که ازان زن حامله گردد
نوع دیگر خاخسک و تخم تال کهاره و ... اول و کونچه و کلشاری و کنگی هر همه را تساوی سته آس کنند و با شیر مادهٔ گاو و شکر آمیخته بنوشانند ازین آب منی
افزاید نوع دیگر آمله که بیخته باشد خشک کرده آس کنند و آنرا بجوشش آمله بیست و یک تسقیه بعد ازان با شهد و شکر و روغن مادهٔ گاو آمیخته بدارند
و بقدر ... ازین روزینه بخورانند و بالای آن شیر مادهٔ گاو بنوشانند ازین منی افزاید و قوت باه حاصل گردد و ازان زن حامله شود و دیگر داروهائی که ازان آب منی
افزاید بیان آن در فصلیکه آنرا بهندی باجیکرن گویند خواهد آمد نیز بکار برند و چون بار گرفتن زن بسبب انتقاص خون حیض باشد باید که سحیق ...
بیخ کنگهی و ملتی و شکر و شهد با ... آمیخته بنوشانند ازین خون حیض افزون گردد و زن حامله شود نوع دیگر چون ماه در منزل پکهه باشد بیخ لکهمنا را بیارند
و زنان را چون از حیض پاک شود بعد بنوشانند بعده بفرمایند تا نزد یک مرد شود حامله گردد نوع دیگر شگوفهٔ درخت بر و پوست بیخ اسوک که جانب
شمال باشد بستانند و با شیر مادهٔ گاو سیاه که گوساله او به رنگ مادر باشد آس کنند و عورت را بگویند که میان حوض و یا در آب جاری در آید تا آنکه ناپش
رسد بعده دارو مذکور را بنوشد ازین حامله گردد نوع دیگر گل دهاوی و نیلوفر ... که کبود رنگ باشد هر دو را آس کرده بعد آنکه عورت از حیض پاک شده
باشد و سه روز بخورانند آنگاه او را بفرمایند تا نزد یک شوهر شود حامله گردد نوع دیگر بیخ پیاپانسه را آس کنند و بعد آنکه عورت از حیض پاک شود بیخ
مذکور را با روغن ... آمیخته و سه روز بنوشانند آنگاه او را بفرمایند تا نزد یک شوهر شود و حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا بیخ بهتوان ... درون فرج
زمانی بدارد بعده نزد یک شوهر شود حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا بیخ بهوستن و بیخ و انبلوه را تساوی سته و آس کرده و با شهد آمیخته درون
فرج طلا کنند ازین نیز حامله گردد نوع دیگر بیو سنگهاره را باریک آس کنند و با روغن ستور آمیخته عورت را بنوشانند نیز حامله گردد نوع دیگر برگ پلیه که تنها
بود و جنوب و شمال او دیگر بیو برگ نباشند بستانند و عورت را بفرمایند که روز یکشنبه با شیر مادهٔ گاو که سیاه باشد و گوساله او نیز سیاه بود آس کرده بنوشد و
نزد یک شوهر بعده حامله گردد و بکرم الله تعالی فرزند نرینه زاید نوع دیگر روغن کنجد را به بول مادهٔ گاو که چهار چند آن باشد بپزانند و دوازده ... عورت را
روزینه بخورانند حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا ... و صندل و بیخ سکیستان را تساوی سته و با شیر مادهٔ گاو سیاه آس کرده بنوشد ازین نیز حامله
گردد نوع دیگر روغن ... سحیق تر ازان بیخ اسگند و با سحیق تر ازان شهد نیز بپزند و عورت را بفرمایند تا آنرا با شیر بیخ بخورد ازین فرزند نرینه و جمیل تولد
نوع دیگر بیخ گیاه سوکنی را آس کرده شیره آن بستانند و آنرا با شیر بیامیزند و شیر بیخ بپزند و زن و شوهر هر دو را تا سه روز بخورانند بعد آن مجامعت کردن بفرمایند
ازین نیز زن مذکوره حامله گردد نوع دیگر کتهیدن و زیره سپید و گل ... را با شیر مادهٔ گاو که گوساله اش همرنگش باشد آس کرده عورت را بنوشانند
ازین زن حامله گردد نوع دیگر ... مروارید ناسفته و ... و جوزبویه و ... را به یک بستانند و با شیر مادهٔ گاو که گوساله او همرنگش بود آس کرده عورت را تا سه
روز بنوشانند ازین نیز بکرم الله تعالی فرزند نرینه زاید نوع دیگر بیخ گیاه سوکنی را با ... و یا ... را با شیر مادهٔ گاو آس کرده تا سه روز عورت را
بنوشانند ازین نیز فرزند نرینه زاید فائده چون عورت را حمل نماند باید که بیخ اسگنده را با آب آس کرده مدام بنوشانند فرزند نرینه زاید و نیز چون ماه در
منزل ... یا ... یا سرون یا ... باشد اگر درین وقت جماع کند و حمل بماند فرزند نرینه متولد شود و بعد انکه چون زنی را خواهند که ... د

باید که سحق بلیل [illegible] برنگ شمامه گرداند با شیر آمیخته تا سه روز بعد از انقطاع حیض بنوشانند بارگیرد نوع دیگر قند کهنه و دارچینی و دم عذبه تا مدتی بخورانند بارگیرد نوع دیگر بیخ کرنج و سرکه و شیر را با آب آس کرده بعد از انقطاع حیض بنوشانند بارگیرد نوع دیگر گل اول را با سرکه هندی آس کنند و با قند آمیخته عورت را در روز یکشنبه بخورانند بارگیرد نوع دیگر تخم بلیه را آس کنند و با شهد مخلوط سازند و عورت را بگویند تا در درون فرج طلا کند و نزدیک شوهر رود بدان که بارور شود نوع دیگر گل سنبل را با آب آس کنند و با قند آمیخته عورت را بخورانند بارور گردد نوع دیگر عورت را [illegible] تا دو روز چوب [illegible] بار فرج خود برساند این نیز نافع باروری بود نوع دیگر تخم بلیه را آس کرده و با شراب آمیخته عورت را بنوشانند در طهری که عورت سه روز بنوشد دران طهر بارگیرد نوع دیگر زنی که زیره و نبات سنگ را در روغن تلخ چرب کرده و درون فرج خود داشته باشد و نزدیکی کند آنرا حمل نماند چون زنی برگهای [illegible] یکشنبه با آب شبانه آس کرده بنوشد بشمار بر کانه نوشیده باشد آن مقدار سالهای حامل نگردد و بارگیرد نوع دیگر زنی که بیخ [illegible] سیاه در [illegible] گرفته باشد و با ریسمان پیچیده در کمر بندد مادام که بیخ مذکور در کمر باشد بارنگیرد نوع دیگر آمله و هلیله و [illegible] ست ده [illegible] آس کرده عورت را بخورانند بارنگیرد نوع دیگر زنی که بیخ خیره و بیخ [illegible] را با سرکه هندی آس کند و بنوشد در طهری که نوشیده باشد بارنگیرد نوع دیگر زنی که تخم ناگیسر [illegible] آس کرده بنوشد بارنگیرد نوع دیگر زنی که روغن تلخ را با شراب آمیخته بنوشد در طهری که نوشیده باشد بارنگیرد والله اعلم بالصواب

فصل شصت و پنجم در امراض فرج زنان مشتمل بر دو قسم است **قسم اول** در علامت مرض مذکور بدانکه از فاسد گشتن خلط داخل فرج زنان بسبب جماع کردن مردی که قضیبش سطبر بود و دراز باشد و از لاغر گشتن زن و از خشکی اندامش مرض مذکور پیدا آید و نیز از فاسد گشتن خون حیض و از در آمدن منی [illegible] مرد و خوجش نیز مرض مذکور حادث گردد و این مرض بر بست نوع است یکی آنست که خون حیض با کف بود و این را داورت جون گویند دوم آنست که حیض بسته گردد و زن را حیض نیاید و این را نیه سیا جون گویند سوم آنست که داخل فرج مدام درد کند و آنرا برتا جون گویند چهارم آنست که وقت جماع فرج بسیار درد کند و آنرا هم برتا جون گویند پنجم آنست که فرج سخت گردد و درد بسیار کند و این را باتا جون گویند حدوث این پنج نوع از غلبه باد باشد و دردهائی که آثار فساد باد اند درین انواع بود ششم آنست که خون حیض گرم بود و در وقت سیلانش در درون فرج سوزش بود و این را لوهت اجرانا مید هفتم آنست که چون منی مرد در فرج افتد و با خون حیض آمیخته گردد فرج عورت مذکوره منی را با خون هم برون ندارد و این را منی جون گویند هشتم آنست که فرج داخل محل گذاشته فرو هشته شود و این را پرسرنسی جون گویند نهم آنست که عورت را هر بار که حمل بماند اسقاط شود و این را پتر اگهی جون گویند دهم آنست که فرج پخته گردد و سوزش کند این عورت را تپ آید و این را پتلا جون گویند و حدوث این هر پنج نوع از غلبه تلخه بود و دردهائی که آثار فساد تلخه اند درین انواع باشند یازدهم آنست که مرد هر چند که با عورت مجامعت کند عورت از جماع سیر نشود و این را تبانند جون گویند دوازدهم آنست که از بلغم فاسد که با خون فاسد آمیخته بود دانه‌ها گره دار در درون فرج شود و این را کرنتی جون گویند سیزدهم آن عورت است که بدان سبب عورت را بهنگام انزال مرد انزال نشود و بعد از انزال مرد عورت مذکوره را اشتهار جماع باقی بود و این را اجرنا گویند چهاردهم آنست که عورت بسبب پدید گشتن خارش که بواسطه فساد بلغم در درون فرجش حادث شده باشد بسیار بار جماع کنانیدن خواهد و این را اتیجرنا نامند و عورتی که یکی ازین دو نوع [illegible] مبتلا بود آنرا حمل نماند پانزدهم آنست که داخل فرج [illegible] و خارش کند و این را شلیکل جون گویند و حدوث این هر پنج نوع از فساد بلغم بود و دردهائی که آثار فساد بلغم اند درین انواع باشند شانزدهم آنست که داخل فرجش خشک گردد و خون حیض بسته شود و پستان ترفع نشوند و این را کنسا نکیا جون نامند هفدهم آنست که بسبب جماع کردن مردی که قضیبش دراز و سطبر بود [illegible] فرج با باطن فرجش بیرون آمده فرو هشته شود و این را اندلی جون گویند هجدهم آنست که فرج زن سخت گشاده گردد و این را مهاجون نامند نوزدهم آنست که درون فرج سخت تنگ بود چنانکه جماع با آن دشوار بود و این را [illegible] جون گویند بیستم آنست که دران آثار فساد باد است و سرخی که آثار فساد تلخه است و خارش که آثار فساد بلغم است حادث گردد و این را [illegible] جون گویند و تمام

گویند و صد و شت این هر پنج نوع از فساد هر سه خلط باشد و درین آثار فساد هر سه خلط بوند و این هر پنج نوع را دوا سخته و پیدا بادهر زنان
یک مرض فرج برای بست امراض مذکور از طب سرت زیاده آورده است و آنرا بدین طریق گویند که از بسیاری خواب روز و از بسیاری خوردن و از بسیاری
و حرکت و از بسیاری جماع و از خراشیده گشتن فرج بناخن و مانند آن خلطی از اخلاط فاسد شده و گاهی هیچ اینها بیاید در فرج پیدا می آید و این را چو بکنند گویند
و این چون از غلبه باد باشد خشک بود و حرب نباشد و جا بجا ترقیدگی بود و سیاه فام باشد چون از غلبه صفرا باشد لعل فام و با سوزش بود و تپ ازان
گردد و چون از غلبه بلغم باشد برنگ گل کتان بود و خارش کند و چون از غلبه هر سه خلط بود آثار فساد هر یکی از سه خلط دران باشد والله اعلم بالصواب

قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه مرض فرج که از غلبه باد باشد دفع آن علاج که مزیل باد باشد بکار برند و آنکه از غلبه صفرا بود بجهت دفع علاج
که مزیل صفرا باشد بکنند و آنکه از غلبه بلغم باشد بجهت دفع آن علاجی که مزیل بلغم باشد بکار برند و بگوشت حیواناتی که در میان آب باشند
دواهای که مزیل باد بود عمل کنند درین زنی که فرجش سخت و گرم و سر دگشته باشد از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت
بفرمایند تا کاکولیا را یکجا کرده آس کنند و فتیله ساخته در فرج نهند این مرض فرج که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر
عورت را بفرمایند تا بالای دواهای که مزیل باد باشند ترکنند و در فرج نهند این مرض فرج که
باشد دفع شود نوع دیگر عورت را بفرمایند تا پوست درخت ازان و ... پیس و ... را بستانند و با آب آس کرده و فتیله ساخته در فرج نهند
هر پنج درخت مذکور فرج خود را بشوید این زنی که فرج با بوی بد بود از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت مریض را
بفرمایند تا ... که ازان ... صاف کرده و آن ... که آنرا ... گویند گذشته ... و نمک ... یکجا کرده با بول ماده گاو آس کنند
و فتیله سازند و در فرج خود دارد این زنیکه از فرجش ریم برون آید از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت را بفرمایند تا ... چوب
... را آس کرده و فتیله ساخته در فرج خود دارد این زنی که فرجش با خارش باشد از خارش خلاص یابد و اگر عورت ... در فرج خود بمالند
نیز ... نوع دیگر مریض را بفرمایند تا ... که ازان ... صاف کرده با آب آس کنند و فتیله ساخته در فرج خود دارد این مرض ... چون داخل
گردد و بجهت دفع مرض که آنرا ... گویند ... عورت طلا کنند و بشیر که بمقدار گرم باشد مملح را با جامه تر کنند و بدان محل ... بکار برند
... فرج ... را که محل ... گذاشته ... شود ... آورده و محل آن ... را بر فرج سخت کنند و بدان عصابه بندند لیکن
بمقدار ... در میان عصابه از جهت بول کردن ... که مانع ... بود ... مریض ... بنوشانند و شیر نوشیدن فرمایند
اکنون چند علاج از طب ... بجهت دفع مرض فرج گفته می آید ... آب ... آن باشد ... بجوشانند چون چهار
حصه ... بجوشانند و شیر ماده گاو که چهار چند از روغن باشد ... ترازان ...
... باشد یکی ... روغن ...
... مریض را بنوشانند این مرض فرج که از غلبه باد یا صفرا و یا بلغم باشد دفع شود و مانع حمل زائل گردد و عورت زاینده شود و این روغن را ...
گویند نوع دیگر یک ... روغن ... ترازان ... و ...
... که هر یک ... باشد بپزند ... بمقدار روزینه معلول را بنوشانند این علتهای بادی از فرج دفع شوند و این روغن را
... گویند نوع دیگر یک ... روغن ... شیر ماده گاو ... ترازان ...
... و ... بپزند و بااین روغن که مسمی به ... است
... شهد ... بپزند و مریض را روزینه بمقدار ... مناسب ...
... مرض ... و ... مرض ...

و غلبهٔ باد و تلخه جلد دفع گردد و قوت منی افزاید **نوع دیگر** شیر را با ماهی جیونتی کن بجوشانند و مریض را بنوشانند ازین مرض فرج زنان که از غلبهٔ بلغم باشد
دفع شود و عورت زاینده گردد **نوع دیگر** شیر را با نجار خشک و بیخ دهیبه یکجا کرده بجوشانند و با آن شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین درد فرج دفع شود
نوع دیگر شیر را با بیدار و موتهه و آمیزیار کرده بجوشانند تا غلیظ شود با روغن بلید نجیر و شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین نیز درد فرج دفع شود **نوع دیگر**
محلج با تلوخهٔ خوک تر کرده خشک کنند و بار دیگر تر کرده خشک کنند و ازان فتیله سازند و عورت را بگویند تا درون فرج بدارد و بارها این عمل بکنند ازین مرض
فرج زنان که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** انار و ماش که آنها را با شیر اک تر کرده و با مقداری نمک سنگ مخلوط ساخته باشند فتیله سازند و عورت را
بگویند تا در فرج فتیلهٔ مذکور را ساعتی داشته بیرون کند بعده فرج را با آب سرد بشوید و این عمل چند بار بکند ازین مرض فرج که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود
نوع دیگر از فلفلین و سونف و کوتهه و نمک سنگ و آرد ماش که همه را یکجا کرده مالیده باشد فتیله سازند و عورت را بگویند که فتیلهٔ مذکور را بارها در
فرج نهد ازین مرض فرج که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** گنجد شیره گارش کرت تر کنند و ازان روغن بکشند و روغن مذکور را با جوش زنجبیل
درخت گلر مخلوط سازند و عورت را بفرمایند تا پنبه بدان تر کرده در فرج خود نهد از کردن این عمل چند بار مرض سرتاجرن دفع شود **نوع دیگر** یک
پتهه روغن کنجد را با شیر مادهٔ گاو و به بول تر که هر یک دو چند از روغن مذکور باشد و بسحیق تر ازان برگ وهاوی و برگ آمله و سر مهلتی و نیلوفر و قمری
و برگ جمبون و لغزک و گلپکان و کسیس و ملوده و کاسپل و تینده و پهتاری و پوست انار و بار گلر خام که هر یک سه درم باشد بپزند و عورت را بفرمایند تا
محلج را بدین روغن تر کرده بارها در فرج خود نهد ازین مرض سرتاجرن دفع شود و کسی را درد کمر و پشت باشد بدین روغن حقنه کنند یا بر اندام مشش آنرا
طلا کنند صحت یابد **نوع دیگر** تخم بلید نجیر را کوفته غلوله سازند و عورت را بفرمایند تا درون فرج نهد ازین درد فرج برود **نوع دیگر** شیره تلسی
و شراب و قند کهنه را با هم آمیخته تا سه روز مریض را بنوشانند ازین درد فرج زائل گردد **نوع دیگر** جوش کریل و دهو و ضحاک و کوهم و جمبون و تینکن
و شراب که از شهد ساخته باشند و سکت مرسه با هم آمیخته عورت را بگویند تا بدان فرج را بشوید ازین لزوجت و حکه گی فرج زائل گردد **نوع دیگر**
عورت را بفرمایند تا جامه را به تلخه ماهی تر کند و خشک گرداند و همچنین چند کرت عمل مذکور بکند و جامهٔ مذکور را در فرج نه دارد ازین مرض دفع شود و بجهت
دفع این مرض جاروهائی که ازان سختگی صاف گردد و خارش و آماس دفع شود نیز بکار بندند و بجهت دفع مرض اتجرنا علاجهائیکه دافع اجرنا اند بکنند و نیز
عمل سیدکه دافع باشد و حقنه و ستابن را نیاس بکار بندند **نوع دیگر** روغن کنجد را بسحیق تر و جوش درخت سال و جینگن و جمبون و دهو بپزند و عورت را
بفرمایند که بعد عمل سید محلج را بدین روغن تر کرده در فرج خود دارد ازین مرض بر بلتا و مرض بامنی جرن دفع شود **نوع دیگر** پیه خوک و خروس و روغن
ستور را بسحیق تر ازان داروهای مدهرکن بپزند و عورت را بفرمایند تا پنبه را بدین تر کرده در فرج خود دارد و جامه را با شهد آلوده بر فرج خود بدارد و بران
پتی ببندد ازین مرض مها جرن دفع شود **نوع دیگر** یک پتهه روغن مادهٔ گاو را به سحیق تر ازان لکهمنا و صندل و ملوده و آمله و بیدانگه و کهپورند و چوب
دارهلد و تیج و کوتهه و زیره و گل نیلوفر و همسی و موتهه و کلیسه و برنگ و گل جایی و جهر و دیودار و خار خسک و رنیکا و باهبول و مهلتی و سونف که هر یک سه درم باشد
و بجوش این داروهائی که ده چند از روغن باشد و شیر که چهار چند از روغن مسطور بود بپزند ازین جملهٔ امراض فرج و مرض سرل دفع گردد و اگر این روغن را
زن حامله بخورد او را جنین او را بسیار منفعت بود و اگر این روغن بچه را بلیسانند و بخورانند مضرت هیچ آسیبی بدو نرسد و نحوست ستارگان زائل
گردد و اگر عقیم یا عورت عقیمه این روغن را بخورد عقمش زائل گردد و عورتیکه غالباً دختران می زاید بخوردن این روغن فرزند نرینه زاید و این روغن را
لکهمنا دکهرت گویند **نوع دیگر** یک پتهه روغن مادهٔ گاو که گوساله او هم رنگ آن باشد و گوساله ایش نمرده باشد بسحیق تر ازان بهیه
و مهلتی و کوتهه و تریپله و شکر و بیخ و اجمود و نند چوب و دارهلد و انگزد و کتکی و کاکولی و کهیرکاکولی و رنیکا و بیخ اسگند و جیوک و رکهبک و میده
و مهامیده و برسو کهایی و لکهمنا و اهبول و صندل و انگور و بیدپانا که هر یک سه درم باشد و شیر که چهار چند از روغن مسطور بود و دارآوند
مسی و در هنگامی که ماه در منزل پکهیه بود بپزند و در آوندگاه دارند و بخورانند ازین جملهٔ امراض فرج و مرض پیدل دفع گردند و مردم را قوت باه بیفزاید

ماه از نطفه اش فرزند نرینه و چالاک و عقیل و صورت خوب پیدا آید و این تخم عقیمه را اثر کرده و عورتیکه غالباً دختران میزاید چون این را بخورد پسران زاید و عورتی که یک فرزند زاده مانده باشد و بعد از ان او را حمل نماند چون ام البخور د فرزند بسیار بزاید و عورتیکه فرزندان در حالت کودکی میمیرند چون این را بخورد فرزندانش عمر دراز گردند و کودکان را چون این را بخورانند از دیو و پری ایمن بوند و این را روغن خوانند روغن کلیانک نیز حاصل آید و این روغن را سفوف مهل کهرت گویند **نوع** دیگر عورت را بفرمایند تا گل لعل و سرمه و برنگ و کاییل و مغز تخم فنرک و مندو چوب را آس کرده و با شهد آمیخته در فرج خود سخت کند از این مرض خونکند دفع گردد **نوع** دیگر روغنیکه آنرا مهامایه کهرت گویند عورت را بنوشانند و بدان عمل حقنه بکار بندند از این مرض خونکند دفع گردد **نوع** دیگر عورت را بفرمایند تا گوشت غوک را آس کرده در فرج خود سخت کند از این نیز دفع گردد **نوع** دیگر روغن کنجد با سمیق تر از ان گوشت موش به بتیاب بپزند و عورت را بفرمایند تا آنرا در فرج خود طلا کند و پنبه را بدان تر کرده در فرج خود نهد از این نیز مرض مذکور دفع گردد **نوع** دیگر عورت را بفرمایند که گوشت که درون خرمهره می باشد و خرمای هندی که سخته بود بستانند و آس کرده در فرج خود سخت کنند از این نیز فائده مذکور حاصل آید **نوع** دیگر عورت را بفرمایند تا بنذال را با آب آس کرده در فرج خود سخت کنند از این نیز فائده مذکور حاصل آید **نوع** دیگر عورت را بفرمایند تا جوش آمله و بلیله و بلیله را با شهد آمیخته برگرد خونکند طلا کند در دفع مرض مذکور نافع آید **نوع** دیگر عورت را بفرمایند تا پنبه را بشرابی که آنرا مهیا ارشت گویند تر کنند و در فرج خود در آرد و در دفع مرض خونکند نافع آید و نیز چون مرض مذکور از غلبه باد باشد روغن بنوشانند و چون از غلبه بلغم باشد اسهال کنانند و چون از غلبه بلغم باشد قی بکنانند و چون از غلبه هر سه خلط بود هر سه عملهای مذکوره بکار بندند مفید بود **فائده** عورت که در فرج خود درد بود دارو چیر و بلیله و کوتهه و اگر سیاه و سلارس نوآمیسانند فرجش تنگ شود و شوهر را از جماعش خوشی حاصل آید و عورتیکه فرج خود را بجوش پوست درختان شیردار یا بجوش ترپهله و یا با آب گرم مدام بشوید فرجش نیز تنگ بود و بوی آن زائل گردد و عورتی که گل جای را آس کرده با روغن کنجد آمیخته در فرج خود سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه گل بلیله و برگ مکهار و پوست درخت اجن را آس کرده در فرج خود سخت کنند فرجش نیز تنگ گردد و عورتی که مشک و کافور و زعفران و نکهه و سلارس و صندل و اگر و کوتهه را با شهد آمیخته بر آتش نهند و دود آن بفرج خود رسانند فرجش نیز تنگ گردد و عورتیکه نرنج و حصه و شوره و بلیله و چوا کهار یکجا بستانند و آس کرده در فرج خود سخت کند موهای فرجش ریزیده گردند و عورتی که موهای فرج را بکند و بعد روغن بالکنگنی را بر آن طلا کند و چند بار این عمل بکار بندند موی بر فرج نروید و عورتی که سمیق پوست ترنج را با شهد بخورد فرجش با بوی ناک گردد و عورت مذکوره زاینده گردد و عورتیکه بار درخت بلیله و گلر را آس کرده و با شهد آمیخته درون فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتی که سمیق پوست ترنج و کافور را با شهد آمیخته درون فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه بسبب پیس و ماین و مادون کرمانی و بهشاری را آس کرده درون فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورتیکه کرم کنجانی را آس کرده باطن فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورتیکه بجوش ریش فرج را بشوید فرجش تنگ گردد و عورتیکه چربی غوک و موش را مذاب ساخته باطن فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتی که برگ و شاخ گل نیلوفر شمسی را آس کرده باطن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه بیخ و بناوزقی که کبود رنگ بود و کوتهه و پیپل گرد و ساوه بود و اسگنده و زرد چوب را آس کرده باطن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتی که فانه زبوزیان و طین دخان و میر هوتی را آس کرده باطن فرج سخت کند و بعد روغن آنرا بشوید فرجش تنگ گردد والله اعلم بالصواب **فصل شصت وششم در دفع بعضی عوارضی که زن حامله را حادث گردد** بدانکه زنی را که حمل بارها اسقاط شود بسبب دفع آن عورت مذکوره را در ماه اول ملتی و تخم ساگون هر دو بوده را در کهیر کاکولی را مساوی گرفته و سمیق کرده در شیر ماده گاو که گوساله او نمرده باشد انداخته روز بنوشانند و در دوم ماه ابنلو و نخود سیاه و فالیری مساوی گرفته و با شیر سمیق کرده و شیر مذکور انداخته روز بنوشانند و در سوم ماه بنده رخت کهیر کاکولی و بپرنیک و کلیسر جمله را مساوی گرفته سمیق کرده در شیر مذکور انداخته روز به بنوشانند و چهارم ماه جواسه و کلیه و راشن و بد مهارنی و ملتی را با شیر مذکور انداخته روز به

فصل شصت وششم در دفع بعضی عوارضی که زنان حامله را حادث گردد

بنوشانند در پنجم ماه کتائی خرد و کتائی بزرگ و مکو اره و شگوفه برگ درختان مذکور با شیر آس کنند و در شیر مذکور بر روغن ماده گاو انداخته
بنوشانند و در ششم ماه تهون و برپیارن و سعجنه و مهلتی مغار خیسک حامله با شیر گوسفند و در شیر انداخته روز بینه بنوشانند در هفتم ماه و سنگهاره و بیخ نیلوفر و انگور و کسیرو
و مهلتی با شیر آس کنند و در شیر مذکور انداخته و شکر تیز با یکدو روز بینه بنوشانند در هشتم ماه از کیتهه و کتائی خرد و بیل و پلول و نیشکر بیخ بگیر و با شیر مذکور جوشانیده
روز بینه بنوشانند و در نهم ماه مهلتی و حبانسه و کلمیر و کمیر و کاکولی با شیر مذکور جوشانیده روز بینه بنوشانند و در دهم ماه کهیر کاکولی و سندهی را با شیر مذکور روز بینه جوشانیده
بنوشانند و یازدهم ماه مهلتی و دیودار و سندهی را آس کنند و در شیر ماده گاو انداخته بجوشانند و بنوشانند و دوازدهم ماه در جوش کاکولی و بدا بکینند بیخ نیلوفر
شمسه شکر انداخته روز بینه بنوشانند چون این تدابیر بکار برند استقاط حمل نشود و فرزند قوی و نیک زاده شود و زنی حامله را اگر تپ آید روغن کنجد که آنرا
بسیعق ترازان چرا بیته و لودهه و برپیار و بیخ کنگهی و بیخ سرون و تهون و نم پخته باشند بنوشانند و در بینی ایش بچکانند و بر اندامش طلا کنند تپ زائل گردد
و اگر بکهک تپ حادث شود بروغن تم سیعق ترازان شیره ترنج و شالی و نمک سنگ بپزند و بنوشانند تپ و بکهک زائل گردد و اگر تپ تپ و مدهوشی
حادث گردد و جملش مضطرب شود باید که روغن کنجد با سیعق ترازان برپیار و کنگهی و سیر و کتائی و کنگهی بپزند و بر اندام حامله مذکور طلا کنند و در گوش بچکانند
از عوارض مذکوره خلاص یابد و اگر مرض سنگرهنی حادث شود بسبب دفع آن پوست انار با جوش پوست لغزک و جمون آمیخته بنوشانند از مرض مذکور خلاص
یابد و اگر ابتدای تپ و مدد شکم و بیماری روگ حادث گردد جوش سردن و پوست ارلو و کتیندن و بیخ و کشنیز و کاوی و موتهه و آبیر و جواسه برادر اتیس را
بنوشانند از عوارض مذکوره خلاص یابد و اگر مرض حادث شود جوش دسمول را ادویه هائی که مزیل فساد خلطیکه منشای مرض باشد آمیخته بنوشانند از مرض مذکوره
صحت یابد و نیز حامله را گوشت سوسمار بخورانند مرضش از غلبه هر خلطی که باشد دفع شود و چون حامله را درد زه گیرد و وضع حمل بزودی نشود باید که دو دود کشف
مار سیاه و بادود مینبیل را به قرش برسانند ازین وضع حمل بزودی شود نوع دیگر گیاه لون را همین بدست و پای حامله ببندند ازین نیز وضع حمل بزودی
شود نوع دیگر بیخ درخت لرزان را که جانب شمال رفته باشد بستانند و پوست آنرا با عنساله بریج آس کرده حامله را بنوشانند ازین نیز وضع حمل
بزودی شود اگرچه بچه در شکم کج شده مانده باشد و یا مرده بود نوع دیگر پوست بیخ بانسه یا بیخ کرهاری یا بیخ کنونیا را با سرکه و هندسی آس کرده و بر زهار
تا انتهای شکم حامله سخت کنند ازین نیز وضع حمل بزودی شود اکنون چند تدبیرها آنکه وضع حمل بزودی شود از طب بر گفته می آید با بری تلسی
را بانسه و چیچره هر سه یا هر چهار ازین دست و بر بستانند با آب آس کرده بر ناف حامله سخت کنند ازین وضع حمل بزودی شود نوع دیگر پیتاک خشک را
با آب سائیده در چشم حامله بکشند ازین نیز وضع حمل بزودی شود نوع دیگر بیخ ترنج و مهلتی را آس کرده و با شهد و روغن آمیخته حامله را بنوشانند

١٦	٢	١٢
٩	١٠	٤
٨	١٨	٦

ازین نیز وضع حمل بزودی شود نوع دیگر این شکل مثلث نبشته حامله را بنمایند وضع حمل بزودی شود و آن اینست
و با آنکه چون حامله را وضع حمل شود باید که آنرا سیعق سیاه دانه و پلپل و مازو و نمک سنگ با شراب بنوشانند و اگر سیعق مذکور را با شراب
بنوشانند ازین نیز فائده دهد و نیز زچه را جوش ادویه هائیکه مزیل باد باشند بنوشانند و روغنیکه آنرا بلا تیل گویند بر اندامش طلا کنند
و حیوانی بیابد که خون در شکم احتباس یافته است آنرا درد میشود باید که سیعق پیپلی و دراز و جمیل و چیتره و سندهی را با شربت قند که کهنه باشد بیامیزند و مقداری
گرم کرده با ربا بنوشانند تا آنکه شکم از خون فاسد صاف گردد و بازالان و در جوش ادویه های بدا بکینند و ادکن بیخ بپزند و با روغن تعسیا کرده تا سه روز
بخورانند و تا شیر بیخ تا که زچه باشد بنوشانند بعده گوشت حیوانات دشتی با جوش کنار و کلتهی بپزند و شوربای آنرا با بیخ پخته تا مادام که زن مذکوره
زچه باشد مدام بخورانند و زچه را بهنکی سوتکا گویند و زچگی زن نزدیک اکثر حکمای هند تا چهل و پنج روز است و نزدیک بعضی تا که حیض آید و این
ایام مدت حد و رعشیر نیست که آنرا سوتکا روگ گویند و علامت وی آنست که زن یا وه گوید و اندامش بلرزد و درد کند چنانکه آنرا بانگی شکنند
و گران گردد و آماسد و عوی را تب و تشنگی و استسقا در شکم حادث گردد و چون این مرض حادث شود باید که جوش دسمول را با روغن آمیخته
بنوشانند ازین مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر جوشانده بیخ بلید بخیر و مهره و کتائی و سنتهی و پلیل و مازو و سندهی تاکه شیر گرم باشد با روغن کنجد

وسحیق نمک سنگ یا کرده بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود و بسبب دفع آن علاجهائی که مزیل باد باشد بکار بندند **نوع** دیگر شراب یا شوربای گوشت
بز که آهن را گرم کرده دران سرد کرده باشند عورت زچه را بنوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع شود **نوع** دیگر جوش گلوی و سندهی و پیاپانسه و ادرک
و بیخ مول را بعد سرد شدن باشند آمیخته زچه را بنوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع شود **نوع** دیگر جوش پیاپانسه و کلتهی و بهکر مول ونیس مقدار سحیق انگوزه
و نمک سنگ انداخته زچه را بنوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع گردد **نوع** دیگر دیودار و تج و کوتهه و کابهل و پلیل دراز و سندهی و چرایته و کتکی و کشنیز
و هلیله و چبیل و کتائی خرد و شاخهای چراسا و کنگهی برگ و تیس و گلوی و کاکراسینگی جمله را متساوی ستده بدارند و روغن نیه مقدار یک پل حلاب
که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند و چون یکحصه بماند بجا به پخته بستانند و بالای آن مقدار سحیق انگوزه و نمک سنگ یا کرده زن زچه را
بنوشانند ازین درد اندام و شکم و سرفه و تپ و دمه و بیهوشی و لرزش اندام و یاره گوئی و تشنگی و تاپاک و اتیسار و مرض تند را دفع گردند اگرچه از علبه
هر سه خلط باشند و این را دیودار و کواتهه گویند **نوع** دیگر جوش بیخ انجیر و دیودار و درخت کتائی و بهکر مول و پیاپانسه و کلتهی مقدار
سحیق نمک سنگ و انگوزه یا کرده زن زچه را بنوشانند ازین مرض سوتکا دفع شود **نوع** دیگر جو و کنار و کلتهی و مونگ ماش و جمله ادویه
و بیخ مول هر همه را در آب که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا به پخته بستانند بعده سه درم روغن تور میان دیگ انداخته
گرم سازند بعد از آن جوش مذکور را با دوغ ماده گاو یا کرده در دیگ مذکور اندازند و مقدار زیره و نمک سنگ نیز با انداز کنند و بعد آن را با برنج پخته زن
زچه را بخورانند ازین درد شکم که بادی باشد و بکل سول و مرض سوتکا دفع شود **نوع** دیگر جوش سنگ که آهن را گرم کرده دران سرد کرده باشند زن
زچه را بنوشانند ازین تشنگی زائل گردد **نوع** دیگر جوش جو و کنار و کلتهی و بیخ شالی زن زچه را بنوشانند ازین مرض سوتکا دفع شود **نوع** دیگر پیپل
دراز و ادرک و دیودار و چبیل و چیتره و نمک سنگ و بیلول و کتائی خرد و بزرگ و مغز بیل و اجمود و کشنیز و هر پنج نمک جمله را با دوغ یا با سرکه هندی
یا کرده و سخت گرم سازند و زن زچه را بنوشانند ازین مرض سوتکا که از غلبه باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط بود دفع گردد **نوع** دیگر پیپل دراز و بیلول
و حاب و سندهی و زیره سپید و زیره سیاه و زرد چوب و دار هلد و نمک برا و نمک سیاه جمله را بستانند و آس کرده از ان سرکه هندی سازند و معلول را
بنوشانند ازین مرض سوتکا و امتلای بات و غلبه بلغم و مرض که آن را مکل سول گویند زائل شوند و گرسنگی و قوت شیر پستان و فربهی افزاید و این را
تیجر کا سیجک گویند **نوع** دیگر پیپلامول حسب دسمول زن زچه را بنوشانند ازین مرض مذکور دفع گردد **نوع** دیگر پیپل دراز و دیودار و ناگرموتهه
و اگر و بیلول جمله را با دوغ یا کرده و پخته گرم سازند و با مقدار روغن تور آمیخته زن زچه را بنوشانند ازین مرض سوتکا که از غلبه باد یا تلخه یا بلغم
یا هر سه خلط باشد دفع شود **نوع** دیگر روغن تور با جوش جو و کنار و کلتهی که هر یکی ازین سه جوش چهار چند از روغن باشد و بشیر ماده گاو و جغرات
که هر یکی همچند روغن بود و به سحیق تا از ان پیپل دراز و چیتره و بیلول و چبیل و حاب و سندهی و چوب و دار هلد و موتهه و بیخ و هلیله و کشنیز و اجمود و هر پنج نمک
و هر دو کتائی و مغز بیل و برنگ و پیپل گرد بپزند و معلول را بنوشانند و بر اندام و فرجش طلا کنند ازین مرض سوتکا که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا
هر سه خلط باشد و هر بست مرض فرج زنان دفع گردند و این روغن را بسلیا دکهرت گویند **نوع** دیگر از صندل قند و پسته و شیر ماده گاو و یک سیر
روغن ماده گاو و از زیره و هوبیر و کشنیز و سونف و کنار و اجوان و شملیت و بهنگری و اجمود و بند و درخت و پلیل دراز و بیلول و زیره سیاه و چیتره و یک
یک پل باشد و از کیله و کوتهه و سندهی و سیاه دانه که هر یک چهار پل باشد بیخ ریچ سازند و آن سحیق تج و تیزج و الایچی و ناگیسر که یک پل باشد
بیامیزند و معلول را بخورانند ازین مرض سوتکا هر نوع که باشد و هر بست مرض فرج زنان و دمه و سرفه و تپ و لهیک و پند و سوگ و بدبوی اندام و سوزاک
بول دفع گردد و سیاهی چشم و رنگ اندام نیکو شود و این را بیخ جیوک اولیه گویند **نوع** دیگر روغن تور هشت پل شیر ماده گاو دو پسته شکر پنجاه
پل سندهی هفت پل کشنیز سه پل سونف پنج پل و برنگ و زیره سیاه و موتهه هر یک یک پل و سندهی و فلفلین و تج و تیزج هر یک چهار درم بگیرند و
بهوان جستها ساخته بدارند و معلول را بخورانند ازین مرض سوتکا و تپ و دمه و سرفه و صداع و رگ و بیبه و مرض کرم دفع شوند و غم و گرسنگی زیاده گردد و این را

قوت افزاید و این را سعفی که آن گویند والله اعلم بالصواب **فصل شصت و هفتم در مرض پستان** که آنرا استنهی روگ گویند مشتمل بر دو قسم است
قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه خلط در پستان فاسد شده و خون و گوشت را فاسد گردانیده مرض مذکور را پیدا آرد و آن مرض بردره
ظاهر است که در پستان حادث شود و مرض مذکور بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه
خلط و پنجم آنکه از اصابت و یکهٔ شیئی خارجی و علامت جملهٔ انواع بدرده و مفصلش گذشته اند **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه درین مرض عمل ابناء
ممنوع است و بجهت دفع مرض مذکور چون خام باشد علاجهائی که بجهت دفع بدردهٔ خام گفته شده اند بکار برند و چون نیم سخته بود علاجهای بدرده
نیم سخته و چون سختگی یافته باشد علاجهای بدرده سخته بکنند و علاجهای سرد و شیرین که دافع تلخه اند نیز بکار برند و دو لوچه را بر پستان سخت کرده خون
بگشایند و چون شیر در پستان باشد روزینه دوشیده دور کنند و مریض را آبی که آهن گرم را در آن سرد کرده باشند با سحیق بلیل دراز آمیخته بنوشانند
نوع دیگر بیخ حنظل را با آب آس کرده بر سختگی پستان سخت کنند ازین درد پستان دفع گردد **نوع دیگر** زرد چوب و هیر و بیخ حنظل هر سه را با آب
آس کرده بر سختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** بیخ گوره قیمه را با آب آس کرده بر سختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** برگ بن را
با آب آس کرده و با مقداری روغن یار کرده بر سختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** بیخ غانه موتهه جنگلی را با آب آس کرده بر سختگی پستان
سخت کنند نافع آید والله اعلم بالصواب **فصل شصت و هشتم در افزون کردن شیر عورت و در صالح ساختن آن بعد آنکه**
فاسد گشته باشد بدانکه عورتی که در پستانهاش شیر اندک باشد بیخ پنبهٔ جنگلی و بیخ نیشکر را با سرکهٔ هندی آس کرده آنرا بنوشانند ازین شیر در پستان
زیاده گردد **نوع دیگر** بیدای کند را با آب آس کرده عورت را بنوشانند ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** برگ سنبهالو و برگ زقوم و برگ
حیتره و برگ سهور و ادرک را با سرکهٔ هندی آمیخته بجوشانند و سه ماشه بیخته بستانند و عورت را بنوشانند ازین شیر در پستان زیاده گردد و این را کالبجر گویند
نوع دیگر آرد گندم و شکر بستانند و برگ ساکون را با آب آس کرده و با آن مخلوط ساخته خمیر رقیق کنند و آنرا در روغن گاو بطریق پوره بپزند و عورت
بخورانند از خوردن این دارو میان هفت روز شیر زیاده گردد **نوع دیگر** عورت را بفرمایند تا بیخ لکرونده را مدام در دهن دارد و بخاید و شیرهٔ آن
فرو برد ازین میان ده روز شیر در پستان زیاده شود **نوع دیگر** برگ درخت لرزان را با آب آس کنند و با آرد گندم مخلوط ساخته خمیر بسازند از آن
نانها پزیده با روغن کنجد سیاه عورت را بخورانند ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** سه درم سحیق بلیل دراز را با شیر آمیخته روزینه عورت را
بنوشانند ازین میان هفت روز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** سه درم زیره را با آب آس کرده عورت را بنوشانند و غذای عورت مذکور
برنج سخته و شیر سازند ازین میان هفت روز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** کهیرولی را با آب آس کرده عورت را بنوشانند ازین شیر در پستان
زیاده شود **نوع دیگر** آرد برنج کلون و شیر برای عورت بخورانند ازین شیر در پستان زیاده شود **نوع دیگر** سحیق ترد جوش داربلد روغن کنجد را نیز
عورت را بگویند تا مقداری در دهن داشته بیرون اندازد و بارها این عمل بکنند ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد و نیز بیخ سال و بیخ ستهی و بیخ
دیهی خرد و دیهی بزرگ و نیشکر و بیخ کانس و بیخ نی نیز و بیخ نل و بیخ اکهالکا و قند افزاینده شیر عورت را بخورانند و بدانکه از خوردن غذای
دیرهضم و جز آن خلطی از اخلاط یا از هر سه خلط غلبه کرده شیر را فاسد گرداند و شیر فاسد بچه را مضرت نماید نوشانید و چون شیر از غلبهٔ باد فاسد
باشد علامتش آنست که مزهٔ آن نامرغوب بگردد و چون در آب اندازند با آب مخلوط نشود و همچو روغن بالای آب بماند و چون از غلبهٔ تلخه باشد علامتش
آنست که مزهٔ آن تلخ و شور و تیز باشد و چون در آب اندازند خطهای زرد و امهی بر آب نمودار شوند و چون از غلبهٔ بلغم باشد غلیظ و لزج و چون در
آب اندازند فرو نشیند و چون از غلبهٔ هر سه خلط فاسد شود علامات هر یکی از سه سابق بیان باشند و شیر که صالح باشد علامتش آنست که سپید
شیرین بود و چون در آب اندازند با آب آمیخته گردد و چون شیر از غلبهٔ باد فاسد شده باشد باید که جوش دسمول تا سه روز عورت را بنوشانند که شیر
صالح گردد و اگر از غلبهٔ تلخه فاسد شده باشد باید که جوش گلوی و تراول و برگ پلول و نیم و صندل با شکر آمیخته عورت را بنوشانند شیر صالح گردد

و اگر از بلغم فاسد شده باشد بلعی و نمک سنگ را آس کرده و با روغن آمیخته عورت را بنوشانند شیر صالح گردد و اگر از غلبهٔ هر خلط فاسد شده باشد باید که سندی پانصد و هفتاد و شش درم و روغن ستور نیز پانصد و هفتاد و شش درم و دو هزار و سی صد و چهار درم شاک و شیر مادهٔ گاو نیز دو هزار و سی صد و چهار درم و جو و لوبیه و ترپهله و هر دو زیره و گشنیز و سونف و الایچی و ترنج و پیپل و اندر جو و ایلوا و الکا و انگور و بلارکینده و کافور و خرما هر یک شش درم و مغز جوز هندی نود و شش درم و آهن کشته بست و چهار درم و جابه دلی چهیل بست درم و انسوت نود و شش درم جمله را بپزند همچو خستها و باز با هم شراب ... بنوشانند از این شیر صالح گردد و هشتاد مرض باد و چهل مرض تلخه و بست مرض بلغم و هشتاد تب دفع شوند و عقل و حفظ و قوت افزاید و لون اندام و آواز حلق نیک شوند و پستان سخت گردند و این را برهت سوتبها که سنتهی گویند و این علاجهای افزودن شیر و علامات فساد آن و علاجهای صاف ساختن بعد آنکه فاسد شده از طب برند منقول اند و در طب سرت آورده است که چون شیر عورتی فاسد شده باشد و فسادش از غلبهٔ هر خلطی که باشد بجهت صالح گردانیدن آن عورت مذکوره را روغن مادهٔ گاو در اول روز بنوشانند بعد از آن جوش بیخ و برگ کندوری که با آن سحیق پیپل دراز و شهد آمیخته باشند در آخر روز نوشانیده قی بکنانند و تا سه روز یا چهار روز یا شش روز این عمل روز به روز بکار بندند و عورت مذکوره را جوش منک بنوشانند از این شیر صالح گردد **نوع** دیگر روغن ستور را سحیق ترو بجوش ترپهله پخته عورت را بنوشانند نافع آید و اگر روغن ستور و جوش مذکور آمیخته عورت مذکوره را بنوشانند نیز نافع آید **نوع** دیگر جوش بهارنگی و بیخ و اتیس و دیودار و پاتهی و مرکهی و کتکی و دوا رهای مستاد کن عورت را بنوشانند از این نیز شیر صالح گردد **نوع** دیگر با جیت واسعهای ارکبد با دکن و شهد آمیخته عورت را بنوشانند از این شیر صالح و صاف گردد و الله اعلم بالصواب **فصل شصت و نهم در دفع مرضهای کودکان** آنرا بهندی بالک روگ گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات امراض مذکوره** بدانکه کودک شیرخوار چون شیر صاف و صالح بخورد بر مرض مبتلا نگردد و چون شیر فاسد بنوشد بمرض گردد و اگر شیر بادی که بسبب غلبهٔ باد فاسد گشته باشند بنوشد بامراض بادی مبتلا گردد و لاغر شود و آوازش سست و ضعیف بود و بول و غایط و ضراط محتبس گردند و اگر شیری که بسبب غلبهٔ تلخه فاسد گشته بود بنوشد بامراضی که از غلبهٔ تلخه پیدا آیند مبتلا گردند و غایطش نرم شود و اندامش نرم گردد و اناان غوی بسیار ... شود و بادیرقان و تشنگی و تا پاک پیدا آیند و اگر شیری که بسبب غلبهٔ بلغم فاسد شده باشد بنوشد بامراض بلغمی مبتلا گردد و خواب بسیار کند و از دهنش بسیار لعاب سیلان یابد و اندامش سخت سرد و پلکهای چشم پیش سطبر گردند و تا ماسک و قی کرات مرات شود و از جملهٔ امراض که مخصوص به بچگان اند یکی را بهندی کلونک نامند و آن آنست که از نوشیدن شیر فاسد چشم بچه آماسد و خارش کند و از آن آب متر شح گردد و بچه بسوی آفتاب بدان چشم گشادن نتواند و بسبب حدوث این مرض کودک جبین و بینی و چشم را بدست مالد و یکی را از امراض مخصوص بهندی پارکرپهک گویند نوشیدن شیر دایهٔ حامله بچه لاغر گردد و شکمش بزرگ شود و گرسنگیش کم افتد و سرفه و قی و مرض تند را حادث گردد و این مرض را کارنگ نیز نامند و یکی را از امراض مذکوره نال کندتاک نامند و آن آنست که در کام بچه دانه انان گوشت فاسد که سرش باریک باشد حدوث یافته فروهشته شود و از آن تا رک سر آن بچه غایر گردد و کام سخته شود و گلو و دهن درد کند و بچه بدشواری شیر مکیدن تواند و یکی را از آن الجلکا و یکی را اهوس گویند و علامات و علاج این هر دو مرض در فصل امراض خرد که آنرا کهدروگ نامند گذشته اند و دیگر امراض چنانچه تپ و جز آن بچه و غیر آن بکشانند و علامات این امراض نیز در بچه و غیر آن یکسان بوند و چون بچه را آسیب دیو شود علامتش آنست بچه گاهی بگرید و گاهی بجنند و گاهی بترسد و گاهی بناخن و دندان خود یا دایه را بگزد و گاهی بالا نگرد و گاهی دندان را برهم بساید و پلکها را بسیار برهم زند و لاغر شود و در شب بیدار بود و کف از دهن سایل گردد و غایطش نرم باشد و آماس حلقش بد شود و از اندامش بوی بد همچو بوی ماهی و خون آید و شیر را بطریقی که سابقا می نوشید ننوشد و آسیب کودکان را بهندی بالگره گویند و چون بچه را و ناهاهی رسیند بچه مذکور بامراض چنانچه سرفه و درد سر و سایر اعضا مبتلا گردد و محل درد را بارها میگیرد و چون دیگری آن را مساس کند بیقرار گردد و بگرید و زیادتی درد و نقصانی آن از گریه بچه معلوم شود و از آنکه بچه قدرت بر نطق ندارد چون اندک بگرید باید دانست که درد اندک است و چون بسیار بگرید باید دانست که درد بسیار است و می باید که چشم و گوش و بینی و

فصل شصت و نهم در دفع مرضهای کودکان

قسم اول در علامات امراض مذکوره

و برده ممنور بچه را بنگرند تا اگر مرض حادث شده باشد بعلاج آن بپویند **قسم دوم در علاج زحمتهای بچه** بدانکه چون بچه را مرض حادث شود طبیب را
شاید که خلطی که موجب مرض باشد شناخته و غلبه آن دیده و قوت و ضعف بچه دریافته بحسب مناسب فصل و ولایت علاج بکار بسته آنرا زائل گرداند
و بچه و غیر آن در امراض برابر اند و چنانچه از فساد اخلاط در غیر بچه مرض حادث شود در بچه نیز حادث گردد پس اگر بچه را مرض حادث گردد که آن در
غیر نیز حدوث می یابد علاجی که دافع آن باشد بحسب مناسب حال بکار بندند و علاجهای امراض در فصول سابق گذشته اند جز آنکه عملیکه آنرا بچه
تحمل کردن نتواند چنانچه عمل مراغ و عمل شوره و عمل شگاف نکنند و نیز بجهت دفع مرض بچه اگر حاجت بخورانیدن دارو برای بچه افتد باید که چون
بچه در دوم ماه پا نهاده باشد دارو بمقدار یک دانه برنگ بخورانند و همچنین در هر ماهی یک دانه برنگ زیاده کنند و همچنین تا آنکه یکساله شود چون
در دوم سال درآید باید که بمقدار خسته کنار جنگلی بخورانند چون در سوم سال درآید باید که بمقدار کوکنار خورد بخورانند چون در چهارم سال درآید بیشتر
بر مناسب حال بمقداری زیاده باید کرد و بچه که شیرخواره بود دارو بجهت دفع مرض آن دارو هم برای بچه مذکور یا دایه و یا مادرش را بخورانند و چون بچه
دارو نخورد باید که دارو بر پستان مادر یا دایه سخت کنند تا بوقت مکیدن در حلقش درآید و چون بچه را مرضی حادث شود که بدان فاقه نافع بود دایه یا
مادرش را فاقه بکنانند و شیر را از بچه باز ندارند و چون شیر عورت نباشد باید که بچه را شیر بز بنوشانند و چون شیر بز نباشد شیر ماده گاو بنوشانند و چون ناف بچه آماس بود باید که علوله
گلین را گرم کنند تا آنکه لعل فام شود بعد از آن شکمهای شیر را ان زنند پس آنرا بسیار به برگ بپیچند و بدان محل بستند بکار بندند ازین آماس ناف زائل گردد و چون
ناف او ان سخته گردد باید که روغن کنجی که آنرا سیحق داران زرد چوب کرده در ناف مصلحی سخته باشند بران طلا کنند و یا آنکه دارو های مذکور را آس کرده بر ناف بچه
که سخته باشد بر آن گنند فراهم گردد **نوع دیگر** ماکستر سنگ سرد بر ناف بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم گردد **نوع دیگر** سیحق پوست درختان شیردار بر ناف بچه که سخته باشد
بپراگنند فراهم گردد **نوع دیگر** سیحق صندل بر ناف بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم شود و چون در بچه سخته شود باید که علاجهائیکه دافع
تلخه اند بکار بندند **نوع دیگر** سوت ساباتیر سائیده بچه را بنوشانند و نیز دارو های مذکور را آس کرده بر دهن بچه سخت کنند ازین سختگی دهن بچه زائل
گردد و چون دهن بچه سخته باشد باید که برگهای نرم ازان جامن و گل آنرا آس کرده و با شهد آمیخته بلیسانند ازین قی و دمه و تپ زائل گردد **نوع دیگر**
نمک سنگ و برنگ و ملتی را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین کرمها که در شکم بچه آمده باشند زائل گردند **نوع دیگر** زرد شالی و سوت
و نیز و جنه و سیح و ملتی آس کنند و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین سختگی دهن و تپ زائل گردد و بچه را که مرض بود آنرا امبر و جنه و پیپل دراز و
ناز شالی و گکر اسینگی و پیپل گرد را آس کرده با شهد آمیخته بلیسانند ازین قی و دمه و سرفه و تپ زائل گردد **نوع دیگر** پیپل دراز و بیلول و جاب و
جتر و سندهی را آس کنند و شیره مرو کتائی و با شهد و روغن ستور آمیخته بچه را بلیسانند ازین قی که بچه را بعد نوشیدن شیر شود دفع گردد
نوع دیگر کنگلی را آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بچه را بلیسانند ازین تپ بچه را زائل گردد و اگر کنگلی را با آب آس کرده بر اندام بچه سخت کنند
نیز تپ زائل شود **نوع دیگر** چوش موتهه و بلیله و نم و بیلول و ملتی بچه را بنوشانند ازین جمیع انواع تپ زائل گردد **نوع دیگر** جوش زرد چوب
و دارهلد و ملتی و کتائی و اندرجو بچه را بنوشانند نیز فائده مذکور حاصل آید **نوع دیگر** سیحق موتهه و پیپل و دانه اتیس و کگر اسینگی را با شهد آمیخته
بچه را بلیسانند ازین تپ و اتیسار و سرفه و قی و دمه دفع گردند و این را بال جتر میگویند **نوع دیگر** گل دهاوی و مغز بیل و کشنیز و لوده و اندرجو
و بالا جمله را آس کنند و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین تپ و اتیسار و قی دفع شوند **نوع دیگر** زرد چوب و دیودار و ناز و کپیل و هر دو کتائی و
تهوان و سونف جمله را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین کرسنگی افزاید و سنگرهنی و باد و تپ و اتیسار و بندروگ و یرقان و دمه و
سرفه و قی جمله دفع گردند **نوع دیگر** کگر اسینگی و پیپل دراز و اتیس را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین سرفه و قی جمله دفع گردند و اگر
تنها اتیس را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند همین فائده حاصل آید **نوع دیگر** مغز تخم لغزک و زر شالی و نمک سنگ را آس کرده
آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین قی که از غلبه بلغم باشد دفع شود و اگر مغز تخم لغزک و زر شالی را با آب آس کرده و با شهد آمیخته بچه را

بلیسانند قی از غایت تلخه باشد دفع شود و اگر مغز تخم لغزک را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند قی که از غایت باد باشد دفع شود **نوع دیگر** جوش مجیٹه
و گل دهاوی و لوده و گلیسر را با شهد آمیخته بچه را بنوشانند از ین اقیسار اگرچه با زرد و لاده باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش سندهی و تیس و موتهه
و بالا و اندر جو بچه را نهار بنوشانند از ین اسهال دفع شود **نوع دیگر** جوش موچرس و مجیٹه و زیره گل نیلوفر شمسی برنج انداخته بپزند و آشام آن
بچه را بنوشانند از ین اسهال خونی دفع شود **نوع دیگر** بر نگ مغز تخم کناره و تهه و رسوت را آس کرده بچه را بلیسانند از ین قی و تشنگی و اسهال
دفع شوند **نوع دیگر** مغز تخم کناره و مغز بیل و موتهه و پوست بیخ بریاره و مهلتی را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند از ین اسهال خونی دفع
شود **نوع دیگر** نیاتی و مهلتی را با عصاره برنج آس کنند و با شهد و شکر آمیخته بلیسانند از ین اسهال خونی دفع شود **نوع دیگر** فلفلین و تخم
الایچی خرد و نمک سنگ را آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بچه را بلیسانند از ین بول الطفل که بسته باشد دفع گردد **نوع دیگر** زردچوب و دارهلد
و برادره و لوده و بلیله و پوست درخت ارجن و گل سرخ همه را با جوش ترپهلا آس کرده بچه را بلیسانند از ین درد بادی و آماس شکم دفع شود
نوع دیگر بلیله و بیخ و کوتهه را آس کرده با شیر مادهٔ گاو و شهد بیامیزند و بچه را بنوشانند از ین مرض تال کنتک و تشنگی کام دفع شود **نوع دیگر**
دودخانه و زردچوب و کوتهه و خردل و اندرجو را با روغن آس کرده بر اندام بچه سخت کنند از ین بهق و درد و کرم و مرض سحرچکار دفع شوند **نوع دیگر**
جوش بیخ مول بزرگ با شیر مادهٔ گاو و روغن ستور آمیخته بچه را بنوشانند از ین کهک دفع شود **نوع دیگر** انگور و جواسا و بلیله و پیپل دراز را باریک
آس کنند و با روغن ستور آمیخته بچه را بلیسانند از ین دمه و سرفه دفع شوند **نوع دیگر** بهکرمول و آس و کاکراسینگی و پیپل دراز و جواسا جمله را
آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند از ین پنج نوع سرفه دفع شود **نوع دیگر** سندهی و کاکراسینگی و زردچوب و نمک سنگ را با آب آس
کنند و بران عمل میتاک چنانکه بطریق بالا گذشته است بکار بندند از ین مرض کلکونک دفع شود و بماند **نوع دیگر** کهرهتی و زردچوب و دارهلد و
لوده و مهلتی و کتکی و برگ نیم جمله را در آوند مسین انداخته سحق کنند و فتیله ساخته بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند از ین مرض کلکونک دفع شود
نوع دیگر کهرهتی و زردچوب و بیخ هر یک متساوی ستده با آب باریک آس کنند و گرم کرده در برگ بلند بپیچیده عمل سیه بران بکار بندند از ین مرض
کلکونک دفع شود **نوع دیگر** زردچوب و دارهلد و مهلتی و کتکی و ترپهله و لوده و کدهبر و سپید و لعل و ادرک و کتائی خرد و بزرگ جمله را بستانند و با
آب آس کرده و شیر گرم گردانیده بر چشم سخت کنند در دفع مرض کلکونک نافع آید **نوع دیگر** سندهی و فلفلین و منسل و خرمهره و زرنیخ و تخم کرنج جمله را
با آب آس کرده در چشم بکشند از ین خارش چشم اطفال دفع شود **نوع دیگر** شیرهٔ برگ بدهاره و شهد را باهم بیامیزند و بران عمل آنجوتن بکار بندند و در دفع
کلکونک نافع آید **نوع دیگر** سیبق و برنگ و زرنیخ و منسل و دارهلد و گل سرخ را بسر که هند سپید بدهند بعده آس کرده بدارند و بطریق سرمه در چشم
بکشند از ین مرض کلکونک دفع شود **نوع دیگر** منسل و نافه خرمهره و پیپل دراز و رسوت جمله را با آب آس کرده فتیله سازند بعده با شهد سائیده
در چشم بچه بکشند از ین جمیع امراض چشم دفع گردند **نوع دیگر** دارهلد و مهلتی و بلیله و زیره و ترنج جمله را متساوی ستده آس کنند و با شهد آمیخته در دهن
بچه سخت کنند از ین سختگی دهن دفع شود **نوع دیگر** خرمهره و مهلتی و رسوت هر یک را با آب آس کرده بر دهن بچه سخت کنند از ین دهن بچه که پخته باشد
فراهم شود **نوع دیگر** در بچه دهن بچه را سخت کنند و خون بکشانند و بجوش دختنان شیر دار در برش مالش بدهند و پای کاکولیا دکن را آس کرده
بران سخت کنند از ین مرض شخارک دفع شود **نوع دیگر** صندل و کاسنی و کلیسر و خرمهره را آس کنند و بر دهن بچه سخت کنند و این داروها را آس
کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند از ین نیز شخارک دفع شود **نوع دیگر** روغن ستور را بسیق ترازان اسگند و شیر که ده چند از روغن باشد
بپزند و بچه را بلیسانند و بر اندامش طلا کنند از ین لاغری و ضعف بچه دفع شود و قوت حاصل گردد و این روغن را اسگند یاد گهرت
گویند **نوع دیگر** روغن ستور را بسیق ترازان مهلتی و لوده و پیپل دراز و بالهول و صندل و تا اسپغر و کلیسر بپزند و بچه را بلیسانند و بر اندامش
طلا کنند از ین لاغری و ضعف بچه دفع شود **نوع دیگر** روغن ستور را بسیق ترازان کاکراسینگی و مرهری و بهارنگی و پیپل دراز و دیودار و اسگند

و کاکولی و کهیر کاکولی و اشن و جیوک و رکهیک و برنگ و تنکن بجوش سر خرگوش بزینده بچه را بلیسانند و بر اندامش طلا کنند ازین ضعف و لاغری بچه دفع شود و بچه قوی و فربه گردد و این روغن را ستنک کهرت نامند **نوع دیگر** شیر را بستانند و دران سرطان انداخته بجوشانند بعده شیر را بر پای بچه طلا کنند ازین بچه که دندانها را در خواب بساید بسبب آنکه باد در رگهایش بواسطهٔ خوردن غلهٔ خشک فاسد گشته باشد و چون بچه را آسیب دیو و پری شود باید که شیره و برگ نم و پوست نی نیزه را بستانند و جوکوب کرده و با روغن تور آمیخته بر آتش نهند و دودش بچه را برسانند از آسیب دیو و پری خلاص یابد **نوع دیگر** دود سرشف و برگ نم و پوست نی نیزه و آک بچه را برسانند ازین آسیب دیو و پری زائل گردد **نوع دیگر** کشمف ماده موی سر آدمی و سرشف نیز و برگ نم را جوکوب کرده و با روغن تور آمیخته بر آتش نهند و بچه را دود آن برسانند ازین آسیب دیو و پری زائل گردد **نوع دیگر** کوتهه و بیح و بلیله و براهی و سوناو نیز و چوب آس گرد نگاه دارند و باشند و روغن تور آمیخته بچه را بلیسانند ازین بچه بزرگ و قوی گردد **فائده** چون طفل را بر آیند باید که شیر تیز و ماده گاو و غله که بسبب آن عادت بگیرند و بخوارند فربه شود و چون شیر ماده گاو را بگذارد باید که جاروی و دهلتی و نارنشالی را آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بر قدر مناسب حال مدام بلیسانند ازین بچه فربه شود **فائده** بیح را آس کنند و با روغن تور و یا شیر آمیخته طفل را بلیسانند ازین بچه سخن درست گوید و گویائیش نیک شود و زیرکی و عقل نیز بیفزاید **فائده** طبق زر و کوتهه را باشهد و روغن تور سائیده بچه را بلیسانند ازین اندام بچه روشن شود و قوتش را افزاید **فائده** چون بچه زاده شود باید که کوتهه را سائیده و با روغن تور آمیخته بانگشت سخت کرده در دهن بچه بمالند ازین بچه را آسیب دیو و پری نشود و زهر اثر نکند **فائده** پرهای بازو دم ازان خروس بستانند و با روغن تر کرده بر آتش نهند و دود آن بمولود برسانند و همچنین هفت روز این عمل بکنند بچه نیکو را آسیب دیو و پری نرسد **فائده** بچه که با دندان زاده شود نامبارک بود و مادرش در میان اندک روزها بمیرد و بچه که دندانهایش در اول ماه یا دوم یا سوم بر آیند نامبارک بود و پدرش میان اندک روزها بمیرد و بچه که دندانش در چهارم ماه بر آید بر برادر نامبارک بود و بچه که دندانهایش در پنجم ماه بر آید بر برادر و مادر نامبارک بود و برادر و مادرش میان اندک روز بمیرند و بچه که دندانهایش در ششم ماه بر آیند بر مادر و پدر نامبارک بود و مادر و پدرش متغیر گردند و بچه که دندانهایش در هفتم ماه بر آید مبارک بود و پدرش را غنا و مال حاصل آید و بچه که دندانهایش بعد هفتم ماه بر آیند تا مدت چهار ماه نیز نامبارک باشد والله اعلم بالصواب

فصل هفتادم در بیان زهر و علاج آن بدانکه حق تعالی در زهر خاصیت هلاک نهاده است و حکم تبارک و تعالی سلامتی عالم را بصحبت بادشاه مربوط گردانیده پس بادشاه را باید که هوشیار باشد ازانکه دشمنان مقهور و زنان ملعون در تدبیر زهر دادن بوند و مردمان در همه حال یکسان نباشند گاهی باشد که نیکخواه کسی بدی اندیشد و در حق مقربان خود بدی نکنند و ایشان را آن مقدار بدی که هیچکس توقع نکند و هیچ چیز محتاج نباشد و در حق کسی که بدی کرده باشد او را مقرب خود نسازد و در مطبخ چاشنی گیر نیکخواه و عاقل و مسکین تعین کنند و همچنانکه مطبخیان ماهر در هر قسم طباخی باشند و بر ایشان اعتماد بود حواله او بکنند و خانه که مطبخ بود خوب و بزرگ و فراخ که در دیوار آن روزنها باشند بکنانند و آوندهای مطبخ و آلات مطبخ پاک و صاف داشتن فرماید و بر سر چاشنیگیر طبیبی که دانا بود و کتبهای طب را از استاد خوانده باشد و علاجهای بسیار کرده باشد و بارها آزموده بود و چنان باشد که شخصیکه از و عمل زهر صادر شده بود آنرا از گفتار و کردار و هیبت بدارند تعین فرمایند و ایشان را آن مقدار بدهد که محتاج بچیزی نباشد و علامتی که ازان بدانند که زهر فلان داده است آنست که به پرسیدن آنرا جواب نیاید و در وقت جواب رنگ رویش گردد و جوابی نامطابق گوید و بخندد بغیر آنکه سببی که موجب خنده باشد خنده عادت گردد و انگشتان دست را بشکنند و سر فرو کرده بر زمین خطها بکشد و بلرزد و خائف بود و بهر سوئی نگرد و ناخن کاو و مانند آن بتجرد و پراگنده بچه بیرون آمدن خواهد و رویش خشک و سیاه گردد و محلهائی که دران دشمن زهر را آمیخته باشند چنانکه مسواک و طعام و شراب و روغن و آنچه که آنرا بر اندام بمالند و شانه که آنرا بسر کشند و آب که بدان غسل و وضو بکنند و صندل و دیگر خوشبوئیکه آنرا بر اندام طلا کنند و هارهای گل که آنرا بپوشند و جامه پوشیدنی و جامه اسلحه پوشیدنی و انگشتری که آنرا بپوشند و یا افراز و کرسی و زین اسپ و مرکب و توتیائی که آنرا در چشم کشند و مانند آن طبیب را شاید طعامی که برای بادشاه پخته باشند بمقداری ازان طعام را بجانوران و مقداری

فصل هفتادم در بیان زهر و علاج آن

ودرین بر زمین اندازند تا یکسان نرسد شنوند اگر زهر آلوده خواهد بود از ان آواز طراق خواهد برآمد چنانکه چون نمک را بر آتش اندازند آواز طراق از ان برخیزد و نیز
شعاع زبانه آتش آن برنگ پرهای گردن طاوس خواهد بود و برای امتحان طعام زهر آلوده طریقهای دیگر نیز اندکی نخست که چون آنرا پیش مرغان آتش خوار
که گرسنه بوند باندازند بسوی آن ننگرد و چشم را از ان بگردانند و دوم آنست که پرنده ایست که آنرا جیو جیوک گویند چون آنرا ببینند فی الحال بمیرد و سوم آنست
که چون طعام زهر آلوده پیش نظر پرندی که آنرا کویل گویند باشد اگر درین هنگام آواز کند و آوازش متغیر گردد و چهارم آنست که بدیدن طعام زهر آلوده بزه
مست گردد و پنجم آنست که بدیدن طعام زهر آلوده طاوس خوش شود و ششم آنست که بدیدن آن شارک و طوطی آواز بر آرند و هفتم آنست که بدیدن طعام زهر آلوده
بط بازو بها را در اضطراب آرد و هشتم آنست که بدیدن آن بهنگراج آواز چنان کند گویا که او را شکستگی و حزن پیش آمده است و نهم آنست که بدیدن آن
از چشمهای چنبل اشکها سایل گردند و دهم آنست که بدیدن آن بوزنه بگریزد و بادشاه را که این حیوانات و طیور را داشتن فرماید و نیز برسیدن بخار طعام زهر آلوده
سینه درد کند و بیهیئت و گونه چشمهایش بگردد و اگر شخصی را از رسیدن بخار طعام زهر آلوده این عوارض حادث گشته باشند باید که کوت و [illegible] و جبر را
آس کرده و با شهد آمیخته در چشمش کشند و در بینی اش بچکانند و صندل و سرس و زرد چوب را آس کرده برش سخت کنند و صندل را با آب ساییده
بر سینه اش طلا کنند و نیز به بر آوردن دست در طعام زهر آلوده سوزش پیدا شود و ناخنهای او پوسیده شده ریزیده گردد و اگر شخصی بدین عارضه مبتلا
گردد باید که کلیسه و بیر بهوتی و سوبلتا و بابهول را آس کرده بر دست و پایها سخت کنند و بچشیدن طعام زهر آلوده زبان سخت همچو سنگ گردد چنانکه مزه
طعومها از ان دریافته نشود و سوزش در او کند و کف از دهن سایل آید و چون شخصی بدین عارضه مبتلا گردد باید که داروهائی که بجهت دفع آثار بخار طعام
زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و علاجی که بجهت دفع آثار زهر که بمسواک آلوده کرده وارد شود و آن عنقریب گفته خواهد شد نیز بکار بندند و برسیدن زهر
در مقامی که آنرا آماسی گویند قی و ماتیسار و بیهوشی و انتفاخ شکم و فتور حواس خمس حاصل آید و موهای اندام ایستاده شوند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که
کدوی تلخ و بیخ کیند و رو شقاقل را آس کرده و با اشنانه برنج یا با دوغ و یا با جغرات آمیخته نوشانیده قی کنانند و برسیدن زهر در مقامی که آنرا پکسواسه
گویند سوزش و تشنگی و بیهوشی و رفتن حواس خمس و انتفاخ شکم و آواز پیدا آید و رنگ اندام سیاه گردد و چون شخصی بدین مبتلا شود باید که تخم بیل را آس کرده
و با روغن و شکر آمیخته بنوشانیده قی و اسهال بکنانند و ده کهی بلکهار را آس کرده با شهد و جغرات آمیخته بنوشانند و بمخلوط گشتن زهر بشربتی مانند چنانکه بسبب
و شراب و آب خطهای گوناگون و کف حبابها از ان پیدا آیند و عکس دیده نشود و اگر دیده شود خوب کماهی دیده نشود و یا دو عکس در نظر آید و به مخلوط
گشتن زهر بگوشت پخته و نقل و [illegible] بمزه اش متغیر گردد و همچو شیشه نماید و بمخلوط گشتن زهر بدیگر طعام بوی و رنگ و مزه اش متغیر گردد و به بر آوردن
زهر در میوه پخته میوه مذکور پوسیده شود و به بر آوردن زهر در خام میوه مذکور پخته گردد و بکار بردن مسواک که آنرا بزهر آلوده باشند گوشت بیخ دندان و زبان و
لب با آماسند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل دهاوی و هلیله و تخم جمون را آس کرده و با شهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زائل گردد
نوع دیگر پوست درخت جمون یا پوست سرس یا پوست سنبهالو را آس کنند و با شهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زائل گردد
نوع دیگر پوست بیخ انگور را آس کنند و با شهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زائل گردد و بکار بردن زبان تراش که آنرا کسی به زهر آلوده کرده باشد
نیز زبان و لب با آماسند و چون شخصی بدین مبتلا شود علاجهائی که بجهت دفع اثر زهر که بمسواک آلوده باشد گفته شده اند بکار بندند و به طلا کردن روغن
که آنرا بزهر آلوده باشند چرم بطرق [illegible] درد کند و پخته شود و آلایش از ان بچکد و خوی از ان روان شود و گوشت بطرق درد و روغن که بزهر آلوده شود غلیظ و
لزج و بد رنگ گردد و چون طلا کردن چنین روغن مبتلا گردد باید که آب سرد بر سائر اندامش بریزند بعده صندل و تگر و کوت و نسبری [illegible] را آس کرده
بر اندامش سخت کنند و سوبلتا و گلوی و ماسپند سپید و گل نیلوفر شمسی و جهول و تجر را آس کرده و با پیه و بول ماده گاو آمیخته بنوشانند صحت یابد
بغسل کردن با آب که زهر آمیخته باشند و مالیدن صندل و پوشیدن جامه و خواب کردن بر جامه خواب و پوشیدن اسلحه که آنرا بزهر آلوده باشند
آثاری که طلا کردن زهر بوند پیدا آیند و چون شخصی بدین مبتلا گردد علاجهای دفع اثر زهر که آنرا بر روغن آلوده باشند بکار بندند و بکار بردن شانه

که آنرا کسی زهر آلوده باشد سر درد کند و موهای سر بریزد و از مسام موهای سر چشم و گوش و بینی خون سائل گردد و در سر و انتهای سخنگی که گره دار باشند حادث گردد
و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل سیاه را با تلخه ماهی و شیره روغن کدو یا با شیره بدار و سنبوت و چاولای چند بیت به سینه ملعده بر روغن تور یار کرده بر سر سخت کنند صحت
یابد **نوع دیگر** جوش تریله یا جوش و ساکنی یا شیره سرگین را بر سر طلا کنند از این صحت شود با نداختن روغن در سر یا گل با کنجاره یا آمله در سر نهادن خود
و بستن دستار بران که اینها زهر آلوده باشند آثاری که بکردن شانه زهر آلوده پدید آیند و برای دفع آن علاجهائی که بجهت دفع زهر شانه گفته شده اند کار
بندند و بمالیدن اشنه زهر آلوده بر روی گونه سیاه گردد و مانند خارها که بر ساق نیلوفر قمری بوند بر روی حادث گردند و آنرا روغن زهر آلوده که آنرا بر اندام
طلا کنند نیز پیدا آید و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که آنرا روغن تو و شهد یکجا کرده بنوشانند و صندل با روغن ستور آمیخته بر روی سخت کنند صحت
یابد **نوع دیگر** دودهی و مهلتی و ربارنگی و پیچ که بهر و سپید را آس کرده بنوشانند از این نیز صحت شود و بسوار شدن بر مرکب که بر پشت آن زهر آلوده
باشند در سرین و در بر و در خصیتین آبلها حادث گردد و از آن آلایش چنانچه ریم و زرد آب بچکد و مرکب را نیز تمش بزهر آلوده باشند بیقرار گردد و نشیتش
معطل و مام شود و کف از دهن سائل گردد و چون کسی بر اینچنین مرکب نوعی سوار شود که بعوارض مذکوره مبتلا گردد باید که علاجهای دافع زهر که آنرا روغن
آلوده باشند بکار بندند و برای مرکب نیز همین علاجها بکنند و بچکانیدن دارو در بینی که آنرا کسی باز هر آمیخته باشد از بینی و گوش و چشم و خون بیرون
آید و سر درد کند و کف از دهن سائل گردد و فتور در حواس خمس پیدا آید و بدر آمدن دود داروهای زهر آلوده در بینی همین آثار پیدا آیند و چون کسی بیکی
ازین و معارضه مبتلا گردد باید که روغن ستور را با شیر و بیخ ترازان اتیس و اسپند سپید و گل مالتی بپزند و شخص مذکور را بخورانند و در بینی اش بچکانند
صحت یابد و ببوئیدن گل زهر آلوده سر درد کند و اشکها از چشم سائل گردند و گل بی بوی و رنگین و پژمرده گردد و چون کسی چنین گلها را ببوید و به آثار
آن مبتلا گردد باید که علاجهائی که بجهت دفع آثار بخار طعام زهر آلوده و بجهت دفع آثار اشنه زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و با نداختن روغن زهر آلوده
در گوش درد کند و آماسد و بچکد و بجای سمع فتوری پیدا آید و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که شیره [illegible] اول با شهد و روغن آمیخته در گوش بچکانند صحت
یابد **نوع دیگر** شیره کاتهل با جوش آنرا که سرد کرده باشند در گوش بچکانند از این نیز صحت یابد و بکشیدن توتیای زهر آلوده در چشم چشم درد کند و
آب از چشم سائل گردد و سوزش بسیار آرد و در قوت باصره فتوری پیدا گردد و گاه باشد که بصارت بکلی زائل گردد و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که
روغنیکه آنرا از خمیر کشیده باشند شخص مذکور را بنوشانند و بدین روغن عمل ترین نیز بکار بندند **نوع دیگر** سپید ها سینگی و پلپل و ماز یا صمغ درخت
کهانتا یا ادل یا صمغ شاکی با کف دریا و گوچنه را با آب سائیده در چشم بکشند صحت یابد و بپوشیدن نعلین چوبین و یا چرمین و یا موزه و بایستادن چوبه
زهر آلوده پایها آماسند و گرد گردند و آبلها در آن افتند و بچکند و بپوشیدن زیور زهر آلوده محلیکه زیور بران محل برسد آماسد و تر قد و پخته گردد
و بچکد و درخشانی زیور با آلودن زهر زائل میگردد و چون کسی بپوشیدن نعلین زهر آلوده و یا بایستادن بر چوکی زهر آلوده و یا بپوشیدن زیور زهر آلوده
مبتلا گردد باید که علاجی که بجهت دفع آثار روغن زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع زهر علاجیکه آنرا مهاسانده نامند و این هم درین
فصل عنقریب خواهد آمد بخورانند و بر اندام طلا کنند و در بینی بچکانند و در چشم بکشند نافع آید و بجهت دفع زهر نیز بعلاج تیز قی و اسهال بکنانند و
اگر محل رگ کشادن باشد رگ بکشایند نافع آید و بجهت دفع زهر بیخ گیاهی که آنرا اجرها گویند و یا بیخ گیاهی که آنرا ملکهکا گویند و شخصی که مبتلا
بزهر گشته باشد آنرا ببویانند و با آب سرد کرده بنوشانند و بر اندامش طلا کنند نافع آید و اگر کسی این بیخ را بر دست بندد و طعام زهر آلوده بخورد
طعام مذکور ضرر نرساند و بی زهر گردد و بیخ ملکهکا سیاه و پشم ناک بود و بیخ اجرها سپید و شکل کند باشد چون آنرا بشکنند باطنش سیاه مثل دود [illegible] و روغنیکه
آنرا اجی نامند و آن هم درین فصل خواهد آمد نوشانیدن در دفع زهر بسیار النفع وارد و در دفع زهر خورانیدن گوشت سوسمار و طاوس و جگر مرک دامهو و
نوشانیدن شورباهای آن نیز در دفع زهر بسیار فائده دارد لیکن می باید که مهلتی و فسوت را آس کنند و با شربت شکر بیامیزند و بدان گوشت سوسمار
و جگر مرک بزبیده بخورانند نافع آید و گوشت طاوس شکر و اتیس و سنبه انداخته بپزند و بخورانند نافع آید و نوشانیدن جوش پوست تخم بعد آنکه آنرا

سود کرده باشند و باشد و شکر آمیخته بود فائده دارد و قی کنانیدن بعد آنکه بابیل و راز و بهلی را آس کرده و با شکر و شهد و شیره نیشکر و آب آمیخته نوشانیده باشند
نیز در دفع زهر نافع است و نیز طبیب را شاید زمینی که بادشاه در آن آید آب و غله و منزلگاه و باره آنرا تفحص کند بنا بر آنکه دشمن زهر آلوده گردانیده باشد اگر آب زهر
آلوده شود آب غلیظ و لزج و بدبوی گردد و کف و خطهای گوناگون در آن پیدا آید و حیوانات آن آب چنانکه غوک و ماهی بمیرند و پرندگانی که در آن آب
باشند و حیواناتی که در کناره آب بوند بیهوش و بیقرار گردند و آدمیان و دواب که آنرا بنوشند بیهوش شوند و قی کنند و آماس و تشنگی ایشان را پیدا آید و چون چنین آب
نوشیده شود طبیب را شاید که نوشندگان را علاج کند بعده آب را بعلاج بی زهر گرداند و علاج آن اینست چوب بهو و سال و بهیره و بجیبار و پادل و سهجنه و
موکهیا و کروالا و کائیهل را بستانند و سوخته خاکستر گردانند و این خاکستر را که گرم باشد در حوض زهردار بیندازند آبش بی زهر گردد و باید که آب بر قدر حاجت
ازان بستانند و خاکستر مذکور آنرا بی زهر گرداند استعمال کنند و اگر راه یا منزل زهر آلوده باشد عضوی که بدان برسد بسوزد و سخته گردد و بچکد و موی تن
آن ریزیده گردد و چون زمینی را دشمنان زهر آلوده ساخته باشند و راه دیگر نبود طبیب را شاید که اولا آنرا بی زهر گرداند بعده آن بگذارند و علاج بی زهر گردانیدن
آن اینست کلیه و ... ادویهای ایلادکن را با شیر آس کنند و زمین مذکور را بر شکهای آن تر کنند بعده گل پنبه را با آب مخلوط ساخته بر شکهای آن براه
بریزند و اگر دشمنان به گاه و غله زهر آلوده کرده باشند هر چارپا و آدمی که آنرا بخورد بیهوش گردد و قی کناند و شکمش جاری شود و گاه باشد که بمیرد و چون چنین
غله و گاه بخورد طبیب را شاید که بعلاج باز هر خورندگان را به گرداند و طبق زر و نقره و زیبق هر یک یک حصه و موتهه سه حصه گرفته آس کنند و با تلخه و روغن گاو
که لعل ... و ... باشد و آنرا کیلا گویند بیامیزند و بر طبل و دهل سخت کنند و آنرا بنوازند آواز این دو گوش هر که افتد زهرش فرود آید و این را
تال ریت نامند و اگر دود یا باد را دشمنان زهر آلوده کرده باشند پرندگانی که آنها را دود و باد مذکور برسد بر زمین افتند و در دمان و در آب که شنانند یا
باد و دود مسطور برسد بسرفه و زکام و درد سر و امراض چشم مبتلا گردند و چون دشمنان چنین کرده باشند طبیب را شاید که کسانی که ایشان را باد و دود رسیده
باشد بعلاجهای دافع زهر نیک گرداند و هوا و دود مذکور را بی زهر گرداند و علاجش اینست که لاک و ... چوب ... و موتهه و بلیله و رینکا و الایچی
و تیج و ... و کوتهه و ... را بستانند و چند محل بسوزند چنانکه دود این بدود و هوای زهرناک برسد و مخلوط گردد ازین زهرش زایل شود
باید دانست که زهر بر دو نوع است یکی حیوانی و یکی غیر حیوانی و غیر حیوانی بر ده نوع است یکی بیخ بعضی نباتات و آن هشت اند یکی بیخ کلیتک
و دوم بیخ کنیر و سوم بیخ حبه و چهارم بیخ اسکیده و پنجم بیخ سینهل و ششم بیخ کرهاری و هفتم بیخ اننا و هشتم بیخ بچی و دوم نوع غیر حیوانی برگ بعضی
نباتات است و آن برگ ... است یکی برگ کمتیرکا و دوم برگ کنبا و سوم برگ ... و چهارم برگ کرنبهه و سوم نوع از زهر غیر حیوانی بار بعضی نباتات است و
آن دوازده اند یکی بار ... و دوم بار ... و سوم بار ... و چهارم بار ... و پنجم بار ... و ششم بار ... و هفتم بار ... و هشتم بار ...
و نهم بار ... و دهم بار ... و یازدهم بار ... و دوازدهم بار ... و چهارم نوع از غیر حیوانی گل بعضی نباتات است و آن پنج گل است یکی گل
... و دوم گل ... و سوم گل ... و چهارم گل ... و پنجم گل ... و پنجم نوع از زهر غیر حیوانی پوست بعضی نباتات است و ششم نوع مغز چوب
بعضی نباتات است و هفتم نوع صمغ است هر یکی ازین سه چیز هفت است یکی پوست و مغز و صمغ ... و دوم پوست و مغز و صمغ ... و سوم پوست
و مغز و صمغ ... و چهارم پوست و مغز و صمغ ... و پنجم پوست و مغز و صمغ ... و ششم پوست و مغز و صمغ ... و هفتم پوست و مغز و صمغ
و هشتم نوع از زهر غیر حیوانی شیر بعضی نباتات است و آن سه است یکی شیر ... و دوم ... و سوم شیر ... و نهم نوع از زهر غیر حیوانی
بعضی دهاتها اند و آن دو است یکی ... و دوم ... و دهم نوع از زهر غیر حیوانی بعضی نباتات است و آن سیزده اند یکی کند کالکوت و دوم
کند ... و سوم کند ... و چهارم کند ... و پنجم کند ... و ششم کند ... و هفتم کند ... و هشتم کند ... و نهم کند ... و دهم کند
... و یازدهم کند ... و دوازدهم کند ... و سیزدهم کند ... و بعضی ازین کندها را ... سازند چنانچه کند ... بر چهار ...
و کنند سر ... است اما زهر کند بیخ بعضی نباتات است و اگر شخصی آنرا بخورد اندامش درد کند گویا که اندامی شکنند و سخن پریشان گوید و

بیهوش گردد واما زهری که برگ بعضی نباتاتست اگر شخصی آنرا بخورد اندامش درد کند گویا که آنرا می شکنند و فازه و دمه آنرا پیدا آید واما زهری که بار بعضی نباتات است
اگر شخصی آنرا بخورد ضعیف تنش او بماند و اندامش سوزش کند و شخص مذکور را آرزو بر طعام نباشد واما زهری که گل بعضی نباتاتست اگر شخصی آنرا بخورد انتفاخ
شکم و قی و بیهوشی شخص مذکور را پیدا آید واما زهری که پوست و مغز و صمغ بعضی نباتاتست اگر شخصی آنرا بخورد از دهنش بوی بد آید و کف از دهنش سائل
گردد و سرش درد کند و اندامش خشک و خشن گردد واما زهری که شیر بعضی نباتاتست اگر شخصی آنرا بخورد و کف از دهنش سائل گردد و زبانش گران شود و
اسهال پیدا آید واما زهری که بعضی دماها است اگر شخصی آنرا بخورد و سینه اش درد کند و کامش بسوزد و شخص مذکور بیهوش گردد واما زهری که گند بعضی نباتاتست
از جمله آن اگر زهر کالکوت را بخورد اندامش کر و سخت گردد و بلرزد و اگر بیتابهی که آنرا در عرف بچهناک گویند بخورد رگهای گردنش سخت گردد و بول و
غایطش زرد گردد و اگر زهر کهیرا بخورد شکمش منتفخ گردد و اندامش در مجاری خود روان نشود و انهای آماس که گرم و ناشده باشند به اندامش حادث گردد
و اگر یالک راسی بخورد گویا نیش بر رود و گردنش ضعیف و ناقوت شود و اگر زهر کردم را بخورد لعاب از دهنش سائل گردد و شکمش جاری شود و چشمهایش
زرد شوند و اگر زهر اتک را بخورد اندامش درد کند و امراض سر حادث گردند و اگر متک زهر را بخورد اندامش درد کند و شکمش منتفخ گردد و بزرگ شود و اگر سندرک
زهر را بخورد چشمهایش لعل و ام شوند و شکمش منتفخ و بزرگ گردد و اگر مولک زهر را بخورد اندامش متغیر گردد و بیاماسد و اگر زهر هلاهل بخورد اندامش سیاه گردد و بعد
دیری دمش بیرون آید و اگر دهالگیه زهر را بخورد دستها و دندان را برهم بساید و چشمها بر بندد و سخن یاوه گوید و غشی پیدا آرد باید دانست زهری که مردم را
هلاک میسازد به سبب آنست که در آن ده صفت اند یکی خشکی و دوم گرمی و سوم تیزی و چهارم نافذ گشتن در منافذ تنگ و پنجم نافذ گشتن در اندام بسرعت
و ششم ساری گشتن در اندام پیش از انهضام و هفتم سست گردانیدن بندهای اندام بعد خشک گردانیدن رباطها و هشتم مبین جفسندگی و نهم لطافت و دهم سبکی
و دهم عدم انهضام زهر بسبب خشکی خود باد را فاسد و غالب گرداند و به سبب گرمی خود تلخه را بیفزاید و فاسد گرداند و به سبب تیزی خود عقل را دور سازد و
محلهای خطرناک در آید هر دو به سبب آنکه قوت نفوذ در منافذ تنگ دارد در محلهای تنگ آمده مرض پیدا آرد و بسبب آنکه قوت نفوذ دارد فی الحال ساری
گشته و اخلاط را فاسد گردانیده بمیراند و به سبب آنکه قوت سرایت کردن در اندامش از انهضام دارد در اندام ساری گشته بماند و مرض خود پیدا آرد و بسبب آنکه
قوت سست گردانیدن بندهای اندام و خشک گردانیدن رباطها دارد و رباطها را خشک کرده بندها را سست گرداند و به سبب آنکه از وجبت جفسندگی دارد
در منفذهای متلبس شده بماند و به سبب آنکه سبک و لطیف است علاج و دفع ساختن آن طبیب را دشوار آید و به سبب آنکه فی الحال هضم نگردد تا دیری ضرر رسان
ماند و میان زهرهای غیر حیوانی زهری که گند بعضی نباتاتست همین ده صفت مذکوره دارد بواسطه آن خورنده را فی الحال هلاک سازد و دیگر زهرها این هر ده
صفت ندارند بلکه بعضی دارند بواسطه آن خورنده را فی الحال هلاک نسازد و تا مدتی ضرر و رنج رسانیده هلاک سازد و همچنین زهرهای دیگر که در آن هر ده صفت
باشند فی الحال هلاک سازد و آنکه در آن بعضی از آنها باشند بعد مدتی هلاک گرداند و زهری که بنابر آنکه کم قوت بود و آنکه بسبب کهنگی و یا به سبب سوخته شدن
و یا بسبب خشک گشتن بحرارت آفتاب و یا بسبب مصاحبت دواهائی که مزیل قوت زهر اند کم قوت گردد و آنرا دوکهی بس نامند و این زهر فی الحال هلاک
نسازد و بلغم را بیفزاید و تا مدتی طویل ضرر رساند و شخصیکه بدین مبتلا گردد گونه اندامش تغیر پذیرد و شکمش گاه جاری شود و گاه بسته گردد و دهنش بی مزه
گردد و سرش بگردد و زبانش لکنت و تغیر پیدا آید و شخص مذکور را تشنگی و بیهوشی روی نماید و علامات دوکهی ادروگ نیز حادث گردند و آن در فصل
ادروگ گفته شده اند و زهر دوکهی چون در مقامی که آنرا آماسی گویند نهاده آید امراضیکه از غلبه باد و بلغم پیدا بوند حادث گردند و چون در مقام بکواسی
نهاده آید امراضی که از فساد باد و تلخه حادث گردند پیدا آیند و مویهای سر و ریش و سائر اندام فرو ریزیده شوند و در هنگام وزیدن باد و هنگام پیدا آمدن ابر
و جو سماوه و هنگام باریدن باران زهر دوکهی غلبه کند و در اثنای آمدن ابر و جو سماوه غلبه آن بسیاری خواب و گرانی اندام و غثیان پیدا آیند و بندگاه
سست گردند و مویهای اندام ایستاده شوند و جو درد کند و چون سخت غلبه کند بدهضمی و ناآرزوی طعام و سستی پیدا آیند و در نهای آماس چنانچه بخوردن
زنبوران شوند در اندام پیدا گردند و دهانها کم افتند و دستهای و پایهای خشک گردند و بیهوشی و قی و اسهال و دمه و تشنگی و انتفاخ شکم حدوث یابد

وانند بعضی زهر و کسی بود دیوانگی حادث گردد و از بعضی لکنت در کلام و نادرستی صلان روی نماید و از بعضی آثار و امراض دیگر حادث گردند و باید دانست که زهر
غیر حیوانی را هفت حمله اند حمله اول خورنده بیهوش گردد و زبان سخت و سیاه شود و حمله دوم اندام بلرزد و سست گردد و بسوزد و گلو درد کند و حمله سوم درد
و ورم محل آماس در وی زیاده پیدا شود و کام خشک گردد و چشمها آماسند و تیره گردند و بینائی کم افتد و حمله چهارم شکم رمان گردد و تهک و درد پیدا آید و سر
گران شود و حمله پنجم کف از دهن سائل گردد و گونه اندام متغیر شود و بندگاهها بشکنند و مرض خلط غالب آیند و در محل بکواهی درد بسیار شود و حمله ششم
عقل بکلی زائل گردد و شکم بسیار رمان شود و حمله هفتم کمر و گردن و پشت شکسته گردد و قوت ایشان بکلی زائل گردد و چون حمله اول شود باید که آب سرد
نوشانیده و قی بکنانند و علاج دوکهی یکهاره با روغن ستور و شهد آمیخته بخورانند و چون حمله دوم شود باید که قی و اسهال هر دو بکنانند و علاج دوکهی یکهاره
با روغن ستور و شهد آمیخته بخورانند و چون حمله سوم شود باید که بر مناسب ماهو در بینی بچکانند و در چشم بکشند و علاج دوکهی یکهاره را با شهد و روغن ستور
آمیخته بخورانند و چون حمله چهارم شود باید که علاج دوکهی یکهاره را با روغن ستور آمیخته بخورانند و چون حمله پنجم شود باید که جوش ملتی و شهد را یکجا کرده
بنوشانند و چون حمله ششم شود باید که علاجی که برای دفع اتیسار که تفصیلش گذشته است بکار برند و چون حمله هفتم شود باید که داروی دافع زهر که مناسب
آن مقام باشد در بینی بچکانند و بر سر کلکها زده گوشت گوسپند را که با خون آمیخته باشد بران نهاده ببندند و خون گوسپند یا حیوان بنوشانند و
زهرهائی که بعد مدتی هلاک گردانند بجهت دفع آن علاجهای اسردبکار برند و برنج را در جوش بندال را محمود و بارهی و سورچلی و آک و گلوی و هلیله و نک
بستان و شرحت و چتره و زردچوب و دارهلد و هر دو کتائی و کدهیره و رینکا و سندهی و فلفلین و کلیسر که هر یک متساوی باشند بجهت و آشام ساخته
و با شهد و روغن ستور آمیخته بنوشانند در دفع زهر غیر حیوانی و زهر حیوانی که بعد از مدتی هلاک سازد نافع آید **نوع دیگر** روغن ستور را بجوش و بسحیق تر
اندازند ملتی و تگره و کوته و دیودار و هرنیکا و ناگیسر و الایچی و ایلبا و الکا و مجیتهه و با بهول و دهب سفید و برنگ و صندل و ترج و پرینک و سیرس و زرد چوب
و دارهلد و هر دو کتائی و کلیسر و رون و کهرتی بپزند و بنوشانند و این نیز زهر غیر حیوانی که بعد از مدتی هلاک سازد دفع گردد و این روغن را اجی کهرت
نامند و هر یکی آنرا دوکهی لبس گویند بجهت دفع آن قی و محل اسهال بکار بندند و پیل مازو سیرس و چیره لوده و لون و براهمی و بالا و بیل و اسنگیر و را
کشنا کوسته و قاس کرده و با شهد آمیخته بار فعه روزینه بخورانند و این علاج را دوکهی یکبهار نامند و این علاج در دفع دیگر زهرها نیز نافع است
و امراضیکه از خوردن دوکهی لبس بود و دیگر زهرها حادث گردند چنانچه تپ و سوزش و تهک و آماس شکم و نقصان منی و اتیسار و بیهوشی و سست و دیگر امراض
شکم که برای دفع اینها داروهائی که در فصلهای آن گفته شده اند حسب مناسب مقام بکار برند و دوکهی لبس چون از خوردنش یک سال نگذشته باشد
و خورنده با پرهیز باشد معالجه پذیر بود و بخوردن دارو اثرش برود و تبرک دارو باز آید و چون از خوردن زهر مذکور بسیار روزها گذشته اند خورنده با پرهیز نماند
و لاغر و ضعیف بود بدوا زائل نشود و بدانکه زهر حیوانی در شانزده محل باشد یکی نظر دوم نفس و سوم دندان و چهارم ناخن و پنجم بول و ششم غائط
و هفتم منی و هشتم لعاب و نهم خایه و دهم دهن و یازدهم کاز و دوازدهم ضراط و سیزدهم دبر و چهاردهم استخوان و پانزدهم تلخه و شانزدهم نیش
بعضی ماران که در کناره زمین بوند در دندان زهر دارند و گربه و خرد لیو و لوبنه و آدمی و شیر آبی و غوک و ماهی که آنرا پاک گویند و سوسمار و خارپشت و
شغال و کرش و چهارپایان و کرمهائی که آنرا چهارپای باشند در دندان و ناخن زهر دارند و نمت و جب و کلکسائی یا سنگ و سرکهیات و تر و تک
و سرپاکیت و کوندان و کرمهای در بول و پشک زهر دارند و موش را در منی زهر است و عنکبوت را در لعاب و غائط و دندان و کاز و ناخن و بول و منی
و حشه و دهن زهر است و مگس را و دس و حک که آنرا کنبهیاک گویند و دیوچه در دهن و کاز و زهر دارند و چیر سیرکهی و چراو و کرمیش تدار و ارمیدک
و سمار را در دهن و کاز و دندان و زهر خشه و ضراط و غائط زهر است و مار نیز و غوک برتی و ماهی در استخوان زهر دارند و ماهی سکلی و ارجی را در تلخه
زهر است و کرمهائی که آنرا سوجسم و تنکو و اجشک و برتی و بستک و زنبور سیاه و کژدم و بنهر و کژدمی که بر برگ درختان پیدا شوند در نیش زهر دارند
و بعضی کرمها که ذکر کرده نشده است زیاده کاز یا در دهن یا در هر دو محل که آن زهر باشد و ماره و کژدم چون بمیرد جثه او تمام زنده گردد و زهر بار در تمام

بدنش ساریست همچنانکه آب منی در تمام بدن سرایت دارد چون مار غضب کرده می گزد زهر او تمام اندامش بگداخته و چکیده بر سر دندانهاش که بشکل منقارهای
ماهی گیران اند جمع میشود چه بلکه مار بعد گزیدن منقلب میشود زهر در محل نیش سخت میشود و ساری میگردد و زهر سخت گرم و تیز است بدین سبب برای دفع آن علاجهای
سرد بکار بندند و محل برکهیک که سرد بود بکنند و زهر کرمهای سخت گرمی و تیزی ندارد بلغم و باد را بیفزاید بدین سبب محل سیه در آن ممنوع نیست و حیوانی
که آنرا مار گزیده باشد یا به تیر زهر آلوده آنرا زده باشند باید که گوشت آنرا از هنگام سرد شدن کشتن تا دو ساعت نخورند و اگر بخورند آثار زهر پیدا آید و گاه
باشد که خورنده چنین گوشت هلاک گردد و اگر گوشت چنین حیوان را چون از هنگام سرد شدنش دو ساعت گذشته باشند بخورند بعد آنکه محل را که در آنجا
مار گزیده بود یا تیر زهر آلوده رسیده شده باشد بریده دور کرده بوند ضرر نرسد و شخصی که زهر خورده باشد یا مار آنرا گزیده بود چون شکلش بدان شود و عطاش
برنگ دود خانه گرم باشد یا کف از دهنش سائل گردد و یا شکمش منتفخ شود و یا گونه اندامش متغیر گشته سیاه و زرد و ام گردد و یا بشگافت کردن خون از
اندامش بیرون نیاید یا اثر زخم چوب و چابک بر اندامش زهر نگردد و یا زبانش سیاه گردد و موهای سر و اندامش ریزیده گردند و یا بینی اش لست گردد و
حاسه شامه زائل گردد چنانکه بوی در نیابد یا گلویش بغیقند بعلاجه نگردد و شخصی که آنرا مار گزیده باشد و اندامش بمحل گزیدن آماسیده و بعل و دام سیاه و دام
گردد و یا از دهنش فتیله بلغم و کف بیرون آید و یا از دهن و مقعدش خون سائل گردد و یا اثر جراحت هر سه دندان مار بر اندامش نمایان گشته باشند و بدید شود
و یا بسبب سرایت کردن زهر مار بر اندامش دیوانه شده باشد نیز بدوا به نگردد و شخصیکه آنرا ماری که مسکنش بزیر درخت لرزان یا در بتخانه یا در جاهای سوختن خلق
گبران یا دستیج بود یا در میان خندق باشد که بر سر دو راه بود بگزد نیز بدوا بشود و شخصی که آنرا مار در محل خطرناک بگزد نیز بعلاج به نشود و باید دانست
اثر زهر غیر حیوانی در گرمی و حیوانی در سردی بود و شخصیکه زود حرکت بسیار کرده باشد یا بادیا یا تیاب یا بسیار خورده باشد و گرسنه باشد و پس آنرا هم
بخوره یا آنرا مار بگزد زهر در وی زود اثر کند و در بچه و پیر و ضعیف و ناقوت و شخصی که خشک باشد یا مبتلا بمرض سیلان منی بود و زنی که حامله باشد
اثر زهر نیز زود پیدا بود و باید دانست مارانی که بر روی زمین می باشند چنانکه باسک و تنهاک و کرکوتک ذکر اینها نیست و ازانکه از اینها مفقت
میرسد علاج با اینها تعلق ندارد و مارانی که در سوی زمین باشند پنج نوع اند یکی را هنبه در سکر گویند و آن ماریست که کمرها ربود و شتاب
روان گردد و بر سر پشتش نقشهای بشکل جسد ناد یا بشکل چتر یا بشکل جفت بند است یا بشکل نقشی که مسمی به سنگ است و بشکل کز کپیل بود و این مار بر
بیست و شش صنف است یکی را کشن سرب گویند و دوم را مها کشن و سوم را کشنود و چهارم را سپیت کبود و پنجم را مها کپیت و ششم را بلاهک و
هفتم را مهاسرب و هشتم را سنکهپال و نهم را لوده تا مچه و دهم را کبیدهک و یازدهم را مهاسرب و دوازدهم را اهنده و سیزدهم را کلید و چهاردهم را
بدم و پانزدهم را مها پدم و شانزدهم را دبهیب و هفدهم را دهنکه و هیجدهم را سنگ و نوزدهم را ابهر کنی و بستم را اجگر و بست و یکم را پهیا بهیکرن و
بست و دوم را کرسپ و بست و سوم را جسرت و بست و چهارم را سپیت او درد و بست و پنجم را مهاسر و بست و ششم را اسی تکهه نامند
و دوم را از پنج نوع مار منڈلی گویند و آن ماریست کنج جسم بود و آهسته روان گردد و بر تنش نقشهای مدور گوناگون بود و زهر این مار سخت تیز مثل
آتش سوزان بود و این مار بیست و دو صنف است یکی را درس منڈل گویند و دوم را سبت منڈل و سوم را رکت منڈل و چهارم را چتر منڈل و
پنجم را کبست و ششم را دیودت و هفتم را مادلک و هشتم را بروماغس و نهم را بس و دهم را ابن پترک و یازدهم را سکهک و دوازدهم را مدن و سیزدهم را
بالهوه و چهاردهم را بلکل شک و پانزدهم را پهپابهد و شانزدهم را کهرنک و هفدهم را اکن جکبه و هیجدهم را گکلا مکلکه و نوزدهم را یارادت و بستم را
هستادهن و بست و یکم را چیک و بست و دوم را بهیند نامند و سوم را از پنج نوع مار را جمینت گویند و آن ماریست که اندامش چرب بود
و بران خطهای گوناگون طویل و عریض باشند و این مار بده صنف است یکی را بندریک گویند و دوم را اجراج و سوم را اتلکراج و چهارم را بندراج
و پنجم را کردمک و ششم را سرکهیک و هفتم را سپیت سن و هشتم را ماکرک و نهم را کردومک و دهم را کلساد نامند و چهارم را از پنج نوع مار ترمیاک
گویند و آن ماریست که زهر ندارد و این بر دوازده صنف است یکی را لالابک گویند و دوم را هتناک و سوم را مکتر و چهارم را اجاجه و پنجم را دیاک و ششم را

نیکهن و سیزدهم را سرکهاتک و ششم رانا ایک و هفتم اکر تهیک و هشتم سنگتی و یازدهم را اتریه و دوازدهم را بهر کهیاسی نامند و هژدهم را از پنج نوع مار بیکلنج گویند آن
بر سه صنف است یکی را پاکل گویند و آن ماریست که او کشن سرپ و آن صنفی دیگر است و از گزش که آن صنفی است منتلک بسبب متولد میشود و دوم را
پونکل نامند و آن ماریست که از گزش ماده باشد و از راجمینت نر بود متولد گردد و سوم را اسکلد بیراج گویند و آن ماریست که از گزش ماده باشد و از
راجمینت نر بود متولد گردد و هفت صنف از بیکلنج متفرع میگردند و این مار نیز بیکلنج نامند پس جمله اصناف بیکلنج از اصل و فرع ده اند بدانکه مار نمی گزد
مگر آنکه گرسنه باشد یا بروی کسی پای نهد یا آنرا برنجانند و حمله رسانند آنگاه بغضب شده بگزد و گزیدگی مار بر سه نوع است یکی آنست که بگزیدن جرم خراشیده
گردد و اثر غلیدگی دندان ظاهر گردد و اندکی خون از آن بیرون آید و گونه محل گزیدگی متغیر گردد و محل مذکور آماس و خارش کند و دیگر و آن دانها پیدا آید
و این را سرپ گویند و نوع دوم آنست که بگزیدن مار اندکی جرم خراشیده گردد و خطهای لعل فام و کبود فام و سپید فام پدید آیند و ورم بران ظاهر گردند و اثر این
نوع از اثر سابق اندکی باشد و این را انذوت گویند و نوع سوم آنست که بگزیدن مار جرم سخت اندک خراشیده گردد و محل لدغ آماسیده نشود و خون از آن
بیرون نیاید و ملدوغ بیهوش نگردد و این مار بر نمط نامند گاه باشد که مردم از هراس گمان کند که بتنش چنان و هم شود که ماری را گزیده است و از آن شخصی نزدیکی
حال هلاکت طاری شود و بواسطه آن باد در اندامش فاسد شود و آماس بدن پیدا آرد و این را سرپانکا تهت و ماری که برنگ مروارید یا نقره و یا
برنگ نی یا برنگ ماده گاوی که آنرا کپلا گویند باشد و ماریکه خوشبو بود که آنرا برهمن گویند و ماری که غصه ور او بود و بر سرش نقش بشکل چتر یا بشکل
خرمهره یا نقش مدرشان مثل آفتاب و یا نقش مدرشان بشکل قرص ماهتاب باشد آنرا اکتهری گویند و مار سیاه فام و یا لعل فام و یا برنگ ماش
و یا برنگ دود خانه و یا برنگ کبوتر جنگلی باشد آنرا ایس نامند و ماریکه از آن اندامش سخت بود یا برنگ شیر یا برنگ جاموسی یا برنگهای گوناگون
باشد آنرا اسود گویند و مار راجمینت و بیکلنج و رابع اخیر شب بیرون آیند و مار منبلی و نبیع اول شب بیرون آیند و مار دربیکه بروز بیرون آید
و زهرهای کفچه دار افزاینده باد است و زهر مار منبلی افزاینده تلخه است و زهر مار راجمینت بلغم را بیفزاید و زهر مار بیکلنج دو خلط را زیاده کند و میان
انواع بیکلنج صنفیکه آنرا پاکل گویند همچو زهر بد پیا باشد و زهر پونکل و زهر اسکلد بیراج همچو زهر باد باشد و از گزیدن مار در مسکنه که در آغاز جوانی باشد
و از گزیدن مار راجمینت که در هنگام کهولت بود و از گزیدن مار منبلی که در هنگام پیری بود مردم نزید و ماری که با راسو جنگ کرده باشد و ماریکه در سیلاب
آشنا کنان آمده باشد و ماری که لاغر بود و ماری که پیر باشد و ماریکه پوست خود را انداخته باشد و ماریکه از چیزی ترس گرفته باشد از گزیدن آن چندانی
مضرت نرسد و زهر اینها را تاثیر اندک بود و در محلیکه گیاهها و جوها و تریاک باشند و در محلی که آنرا اگند گویند همانند زهر حیوانی و غیر حیوانی آن محل را تاثیر
اندک بود و ماریکه سرش بزرگ باشد چشمهایش فراخ بوند و زبانش دراز بود آن نر باشد و ماریکه سرش خرد و چشمهایش تنگ و زبانش کوتاه بود و ماده
باشد و ماریکه سر و چشمها و زبانش میانگی باشد آن خنثی بود و زهرش کم قوت باشد و شخصی را اگر مار در بنگه بگزد جرم و ناخن و چشم و دندان و بول و غایط
و محل لدغ جمله سیاه گردند و تمام وجود خشک شود و بندگاه درد کند و سر گران شود و کمر و پشت و گردن ضعیف و ناقوت گردند و خمیازه آید و اندام بلرزد
و سخت گردد و آواز حلق بد شود و از گلو آواز خرخره آید و دم خشک از دهن بیرون آید و سرفه و دمه و هکا حادث شود و آروغ آید و کف سیاه از دهن بیرون
افتد و مجاری باد جمله بسته گردند و دیگر آثار فساد باد حادث شوند و اگر مار منبلی بگزد پوست اندام و چشم و دندان و بول و غایط و محل لدغ جمله زرد گردند و
دل سوی سردی مایل شود و دم بوناک از دهن بیرون آید و سوزش و خشکی و تشنگی و مستی و بیهوشی و قی و تپ حادث گردند و خون از دهن و مقعد بیرون آید و محل
لدغ آماسیده و بوسیده گردد و مرئیات در نظر زرد آیند و دیگر آثار فساد تلخه حادث گردند و زهر این مار بسرعت سرایت کند و اگر مار راجمینت بگزد پوست
اندام و ناخن و چشم و بول و غایط جمله سپید گردند و تپ لرزه پیدا آید و موهای اندام ایستاده شوند و تمام وجود درشت گردد و آماس کند و کف غلیظ از دهن
بیرون آید و قی شود و چشمها خارش کنند و مانند خرخره از گلو آید و دم بسته گردد و پیش نظر تاریکی آید و دیگر آثار فساد بلغم حادث گردند و اگر ملدوغ نظر بالا
کند بدانند که او را مار زمینی گزیده است اگر نظر سوی فرو کند بدانند که مار دینه گزیده است و اگر راست و چپ کند بدانند که خلقی گزیده است و اگر روی

ملدوغ تند گردد و شکمش منتفخ شود بدانند که ماده حامل گزیده است و اگر شکم ورم کند و یا بول و خون بیرون آید و مرض امتلا شود بدانند که ماده بچه دار گزیده است
و اگر ملدوغ را آرزوی طعام شود بدانند که مار گرسنه گزیده است و اگر جماع از هر سبب شود لیکن اندک بود بدانند که بچه مار گزیده است و اگر در ملدوغ آثار زهر پیدا نشود
بدانند که مار بی زهر که آنرا نرنکیه گویند گزیده است و بعضی گویند منجمله ماران زهریک ماریست که آنرا اندهسرپ گویند اگر مار کوشیشی را بگزد
آن شخص نابینا گردد و ماریکه آنرا اجگر گویند زهر ندارد و نیز از جمله زهریکه است جز آنکه مردم را خورد و در شکم فرو برد و هلاک سازد و هر مار را هفت حمله است
اما زهر که در حمله یکی در حمله اولش خون فاسد گشته سیاه گردد و اندام نیز سیاه و ورم شود و ملدوغ چنان داند که بر اندامش مورچگان روان شوند و در حمله دوم گوشت
فاسد گشته سیاه گردد و اندام سخت سیاه شود و بدان گرههای پیدا آیند و در حمله سوم چربی فاسد گشته و محل لدغ مترشح گردد و از اندام خوی روان گردد و سر
گران شود و چشمها درد کند و حمله چهارم زهر در شکم در آمده بلغم را فاسد گرداند و آثار فساد بلغم پیدا آید و ملدوغ را مرض تندرا حادث شود و کف از دهن سایل گردد
و بندگاه سست کشاده گردند و در حمله پنجم در استخوان در آید و بندگاها بشکند و بکهک تاپاک حادث گردد و در حمله ششم در مغز استخوان در آید و کرمی که نوعی از هفت
گل است فاسد گردد و اندام گران شود و امتلا حادث گردد و دل درد کند و بیهوشی پیدا آید و در حمله هفتم منی را فاسد گرداند و بادی که مسمی به بیان باد است
که آنرا غالب گرداند و ماران بلغم را باه بینی و دهن روان گردد و لعاب و خوی روان شود و درین حالت کمرش سست و دوش از آن ملدوغ ناقوت گردد و شکسته
پیشوند و دوش بسته گردد و آواز سر مندلی در حمله اولش خون فاسد شده زرد شود و اندام نیز زرد گردد و تاپاک زیادت پیدا آید و در حمله دوم گوشت فاسد
شود و اندام سخت زرد گردد و چشمها درد کند و اندام آماسد و در حمله سوم چربی فاسد گردد و چشمها درد کند و اندام آماسد و محل لدغ مترشح گردد و در حمله چهارم زهر
در شکم در آید و تپ حادث شود و در حمله پنجم در اندام بسیار تاپاک پیدا شود و در حمله ششم و در حمله هفتم آثار زهر مار در ملکه حمله ششم و هفتم حادث نگردند پیدا آیند
باید دانست اما زهر راجمنیت در حمله اولش خون فاسد گشته سپید گردد و اندام نیز سپید شود و موها ایستاده شوند و در حمله دوم گوشت فاسد شده
سپید گردد و اندام سخت و درشت گردد و سر آماسد و در حمله سوم چربی فاسد گردد و محل لدغ مترشح گردد و از بینی آب بچکد و در حمله چهارم زهر در شکم در آید و رگهای
گردن که آنرا امینان گویند سخت شوند و سر گران گردد و در حمله پنجم ملدوغ از سخن گفتن بماند و دستهایش سرد گردند و در حمله ششم و در حمله هفتم آثار زهر
در سار که در حمله ششم و هفتم حادث بگردند پیدا آیند. باید دانست که زهرها اینکه در میان کلای اول است حمله نمیکند و در وی زیادت نمی باشد و خون
از کلا تجاوز کرده و در دهات وشتی که کلا ممسک تست میرسد حمله نمیکند و در وی زیادت شود و همچنین چون کلای دوم میرسد زهر کم می افتد و چون در
کلای دهات وشتی که کلاهای ممسک تست میرسد باز حمله میکند یا آنکه از هفتم کلای تجاوز میکند و چهار پایه را چون مار بگزد در حمله اولش مدهوش و
بیکار گردد و اندام آماسد و در حمله دوم موهای اندام ایستاده شوند و لعاب از دهن سایل گردد و دل درد کند و در حمله سوم سر درد کند و گردن و گوشها ناقوت
گردند و شکسته شوند و در حمله چهارم بیهوش شود و بلرزد و دندانها بر هم زند و بمیرد و بعضی میگویند که چهار پایه هم در حمله سوم بمیرد و پرنده را چون مار بگزد در
حمله اول مدهوش شود و در حمله دوم آواز کنان جان دهد و بعضی میگویند که در حمله اول بمیرد و گربه و راسو و مانند آن از وحوش و طیور که زهر مار را
میخورند در آن هیچ زهری اثر نکند. تدبیر اثر زهر مار به آنکه چون مار بر دست و پای بگزد باید که از محل لدغ چهار انگشت گذاشته بجامه باید و
یا بپوست درخت که نرم باشد محکم ببندند و درین اثر زهر نیز سرایت نکند و اگر افسونی که مانع سرایت زهر بود خوانند و ببندد زهر البته بیشتر سرایت
نکند از آنکه افسونها را تاثیری تمام است و چون مار بمقامی بگزد که محل بندش نباشد باید که محل لدغ را شکاف کنند و داغ دهند و درین عمل اثر زهر فرو
نشیند و زهر بیشتر سرایت نکند اما چون مار معتدلی بگزد محل لدغ را داغ ندهند زیرا چه زهر این مار تلخ افزاست و داغ نیز تلخ افزاید و مکرلوت مکیدن
فرمودست که طبیب خاک در دهن خویش انداخته محل لدغ را مکیده خاک را که بزهر آلوده گشته است بیرون اندازد و چون ملدوغ بعد گزیدن مار را بدندان
دست گرفته بطرف سر او دهن ببندد آنها خود بگزد و اثر زهر مار کم باشد و جهت دفع اثر مار که در بدن سرایت کرده باشد رگ عضو گزیده را مکشایند
تا زهر پاره بیرون آید و گرد بر گرد محل لدغ گلگشت و صندلی سیاه که آنرا با آب آهن ترکرده باشند بران ضمد کنند و بر بندند و داروهایی که منقول است اند. بعضی

دنان گذشته اند و بعضی پس این گفته خواهند شد باروغن و ... ریخته ملدوغ را بنوشانند اثر زهر مار دفع شود و چون گل ... سیاه باشد ملدوغ را بخورانند
نیز دفع اثر زهر مار نافع آید و چون شی ... ملدوغ را بنوشانند ... ... بکنانند نیز در دفع اثر زهر مار نافع آید لیکن روغن کنجد و روغن ... و مانند آن روغنهای
چرب و چوک ... و شراب و سرکه ... را نوشانیده قی بکنانند و چون شخصی را مار بسیار گزیده باشد باید که در حمله اول خون بکشانند و در حمله دوم داروهای
مزیل زهر مار باشد و روغن ... آمیخته بنوشانند و در حمله سوم داروها در بینی بچکانند و در چشم بکشند و در حمله چهارم قی کنانند و برنج را با جوش بندال و دیگر داروهای
که بالا گذشته هست پخته و آشام ساخته بنوشانند و در حمله پنجم ... و در حمله ششم تدبیر و علاجهای سرد بکار بسته و داروهای تیز خورانیده قی و اسهال بکنانند و
برنج را با جوش بندال و دیگر داروهای مسطور پخته و آشام ساخته بخورانند در دفع زهر مار نافع آید و در حمله هفتم داروهای تیز ناسی که آنرا ... گویند
بکار بندند و داروهائی که مزیل تیزی باشند سائیده در چشم کشند و بر تارک سر کلک زده گوشت پاره بخون آلوده باشد بران داشته بندند و چون شخصی را مار بندسلی
گزیده باشد باید که در حمله اول و در حمله دوم علاج دافع اثر زهر مار در سیکه برای دفع حمله اول و دوم گفته شده است بکار بندند و در حمله سوم داروهای مسهل خورانیده
اسهال بکنانند و برنج را با جوش بندال و دیگر داروهای مسطور پخته و آشام ساخته بنوشانند و در حمله چهارم و در حمله پنجم علاج دافع اثر زهر مار در سیکه برای دفع
حمله چهارم و پنجم گفته شده است بکار بندند و در حمله ششم جوش داروهای کاکولیا دکن و دیگر علاجهای شیرین بنوشانند و در حمله هفتم علاجهائیکه مزیل باد باشند
آنرا در بینی بچکانند و چون شخصی را مار هفت گزیده باشد باید که در هفت حمله تدبیرهائی که در هفت حمله زهر مار در سیکه گفته شده اند بکار بندند و ملدوغ چون
بچه یا پیر یا زن حامله باشد آنرا نیز تدابیر مذکوره بکار بندند جز آنکه فصد نباید کرد و علاجهائی که سخت تیز باشند نکنند بلکه علاجهای نرم بکار بندند و چون بز
یا گوسفند و یا میش را مار بگزد باید که بجهت دفع اثر زهر بهر مقداری که خون آدمی را باید کشید آن مقدار بکشند و داروها آن مقدار که در چشم آدمی می باید کشید
در چشم اینها بکشند و چون مار اسپ و گاو را بگزد بجهت دفع اثر زهر هر دو عمل مذکور بکار بندند لیکن در اینها از آنچه در آدمی بکار می باید بست دو چندان آن بکار بندند
و چون مار شتر یا گاومیش را بگزد بجهت دفع اثر زهر هر دو عمل مذکور بکار بندند لیکن در اینها از آنچه در آدمی بکار می باید بست سه چندان آن بکار بندند و چون
فیل را بگزد بجهت دفع اثر زهر هر دو عمل مذکور بکار بندند از آنچه در آدمی بکار می باید بست چهار چندان آن بکار بندند و چون پرنده را بگزد باید که داروهای سرد آش
کرده سخت کنند و آب و دیگر اشیای سرد بران بریزند و از ان خون بکشانند و بجهت دفع اثر زهر مار چون خواهند که داروها در چشم مردم ملدوغ بکشند و یا در
بینی او بچکانند و یا بخورانند و یا بنوشانند و یا خورانیده قی بکنانند باید که یکماه در چشم کشند و دو ماه در بینی بچکانند و چهار ماه بخورانند و هشت ماه بنوشانند
و شانزده ماه خورانیده قی بکنانند و طبیب را شاید که رعایت فصل و ولایت و قوت زهر و حال ملدوغ کرده بحسب مناسبت اسم استعمال داروها کند و چون گونه
مردم بسبب گزیدن مار و یا بسبب خوردن زهر متغیر شود و اندامش سخت گردد و آماس کند باید که خون بکشند نافع آید و چون کسی را مار گرسنه گزیده
باشد باید که بلیله و روغن ... و شهد و دوغ و شوربای گوشت بخورانند و بنوشانند نافع آید و چون بسبب خوردن زهر و یا گزیدن مار تشنگی و تاپ پیدا
شود و خوی آید و فضلی بود که در آن تلخه زیاده میگردد و زهر نیز تلخه افزا باشد باید که علاجهای سرد بکار بندند و آب سرد بر اندام بریزند و چون بسبب خوردن زهر
و یا گزیدن مار ... پیدا آید و فصلی باشد که افزاینده بلغم بود و زهر نیز افزاینده بلغم باشد باید که داروهای تیز خورانیده قی بکنانند و چون شخصی را بسبب زهر
سوزش شکم و ... آن پیدا آید و بول بسته گردد و شکم منتفخ شود و باد و تلخه افزون گردد باید که داروهای مسهل خورانیده اسهال بکنانند و چون گرد بر گرد چشم
آماس کند و چشم بگردد و چشم رنگین شود و خواب بسیار آید و مرئیات در نظر رنگین آید باید که علاج مذکور را در چشم بکشند و چون سر درد کند و گران گردد
و کاهلی و سستی پیدا آید و دندان بسته گردد و گشاده نشوند و بهم نشینند و رگهای گردن سخت گردند باید که داروهای تیز را در بینی بچکانند و اگر بسبب
زهر هوش زائل گردد و چشمها باز شده بمانند و گردن سست شده فرو افتد باید که بداروهائی که تیز باشند ناس بدهند و برنج رگ از ان هر دو دست
و هر دو پای خون بکشانند و بر تارک سر کلکها زده گوشت را که بخون آلوده باشد به بندند و داروهای را که بجهت دفع اثر زهر ... و بادل طلا
کرده در بل ها میگویند بعضی آن گذشته اند و بعضی بیشتر گفته خواهند شد با آب آس کرده بر دل یا بر گوش طلا کنند و آنرا بزنند تا آواز آن در گوش ...

مار گزیده بود گوش آن که زهر را خورده باشد برسد و چون هوشیار شود باید که بار دیگر قی و اسهال بکنانند تا آنکه بدن او از زهر بکلی صاف و خالی گردد از آنکه
اگر بقیهٔ زهر بماند باز حمله کند و ضرر برساند و اگر آن مقدار باقی نمانده باشد که حمله کند بلکه اندکی بود و بار سستی و تپ و سرفه و دمه و آماس و مرض پر تسیا و مرض تمرو
نا آشنهی طعام پیدا آید و گونهٔ اندام متغیر گردد و کام را خشک گرداند و چون شخصی بدین امراض بسبب باقی ماندن بخشی از زهر مبتلا گردد طبیب را شاید که این
امراض را بعلاج دفع گرداند و چون بدانند که زهر ملدوغ فرود آمده است باید که بند را بکشایند و به محل بند کلکها زده دارو را سخت کنند تا زهر محل مذکور فرود آید و گرنه
زهری که در محل مذکور مجتمع شده مانده است باز حمله کند و بعد فرود آوردن چون باد غلبه کند داروهای دافع زهر داروهائیکه مزیل باد اند چنانچه بودن
کنجد و گوشت ماهی و غله کلتهی و ترشیها بیامیزند و تدبیرهائی که مناسب مقام باشند بکار بندند و باد را دفع گردانند و چون تلخه غلبه کند باید که تدبیرها و
علاجهائی که بجهت دفع تپ تلخه گفته شده اند بکار بسته غلبهٔ تلخه را زائل کنند و چون بلغم غلبه کند باید که داروهای ارکبدها و کن را آس کرده و با شهد
آمیخته بخورانند و داروهای دیگر که دافع بلغم باشد نیز بکنند و غذای تلخ و تیز و خشک بخورانند تا غلبهٔ بلغم دفع گردد و اگر شخصی به سبب افتادن از درخت
یا بسبب جنونی نحو طهای بسیار و در آمدن آب بسیار در شکم و مانند آن بیهوش گردد باید که آنرا علاجها و تدبیرهای دافع بیهوشی که به سبب زهر حادث
گردد بکار بندند و چون زخم سلاح چون تیغ و تیر و مانند آن شخصی را برسد و سلاح مذکور زهرآلوده بود محل زخم فی الحال پخته گردد و پوسیده شود و خون
بسیار از آن سائل گردد و بوئی بد از آن آید و سیاه گردد و مجروح را تشنگی و بیهوشی و دوران سر و تپاک و تپ حادث شود و چون در جراحت فرو رفتگی کسی را
زهر باد نیز همین علامتها حادث گردد و چون شخصی بدین مبتلا گردد طبیب را شاید که گوشت گندیده را با آلت آهن آبدار و بر مناسب مقام بریده دور کنند
و دو بوچه ها اگرد بر گرد جراحت سخت کنانیده خون بکشانند و بداروهای مقی و مسهل قی و اسهال بکنانند و بجوش درخت شیر و ارجراحت را شستن فرمایند و داروهای
سرد که بجهت دفع زهر تلخه افزا و بجهت دفع زهر مرض بسبب گفته شده است بارو غن ستور که آنرا صد بار به آب شسته باشند بیامیزند و بر جراحت بعد آنکه
بالای آن جامهٔ تنک فراز کرده باشند سخت کنند و چون زخم پیکان که از استخوان زهردار ساخته باشند برسد یا استخوان زهردار بتن مردم بخلد و زهر ش
مضرت برساند باید که بجهت دفع آن علاجهائی که برای دفع زهر تلخه افزا و بجهت دفع مضرت پیکان و تیغ و دیگر سلاح زهرآلوده گفته شده است بکار بندند
اکنون چند داروهائیکه بجهت دفع زهر خورانیدن و نوشانیدن و بدیگر عملها بکار بستن شاید گفته می آیند نسوت و حنظل و ملتی و برند حوب و دار هلد
و مجیٹه و کرواله و بیخ نمک و سندهی و فلفلین جمله را متساوی ستده و آس کرده و با شهد آمیخته در سرون ماده گاو تا یکماه بدارند و ملدوغ را و شخصی را
که زهر خورده باشد با آب آمیخته بنوشانند و در چشم کشند و در بینی بچکانند و بر محل لدغ داروی مذکور را سخت کنند از این زهر دفع گردد و این را عمهاگد گویند
نوع دیگر برنگ و پارهی و ترپهله و اموده و تگر و سندهی و فلفلین و الایچی خرد و چیره و بیخ نمک جمله را متساوی ستده و آس کرده و با شهد آمیخته در
سرون گاو اندازند و سر پوش نیز از سرون گاو کرده بر سرش نهند و تا نیم ماه بدارند بعد از آن بکار بندند از این زهر حیوانی و غیر حیوانی دفع گردد و این را
اجت گویند **نوع دیگر** بید پانکه و دیودار و موتهه و کلیسر و کنگله و تگر و بیرن و ببول و گوگل و ناگیسر و پناک و تالیسپتر و لودر و برهمی و سونا و الایچی
و سنبهالو و گل سپید و جهبل و کوٹهه و کتهون و برپناک و لوده و سون گیرو و نمک سناک و پلپل دراز و سندهی جمله را متساوی ستده و بار یک آس
کرده و با شهد آمیخته تا یکماه در سرون گاو بدارند بعد از آن بکار بندند از این زهرها هر گونه که باشد دفع شود و این را تارجهیت نامند **نوع دیگر** چهره
برنیکا و ترپهله و سجنه لعل و مجیٹه و ملتی و بید پانکه و برنگ و تالیسپتر و بیرن و الایچی و تج و کوٹهه و تگر و صندل و بهارنگی و بیخ شفا و حل جنگلی و چیره و
پارهی و حنظل و گوگل و نسوت و اسوک و ساری و گل تلسی و گل بلادر جمله را متساوی ستده آس کنند و با تلخهای خوک و سوسمار و طاوس و خارپشت
و گربه و چیتل و راسو با شهد آمیخته در سرون گاو تا یکماه بدارند از این نیز زهر هر گونه که باشد دفع شود و این را رکهیک گویند خانه که در آن این
داروها باشد مار و کژدم و دیگر حشرات زهرناک در آن خانه نیایند و چون این داروها بر طبل و کوس سخت کنند و آنها بزنند با فتادن آواز بگوش
ملدوغ و بگوش شخصیکه زهر را خورده باشد برسد زهر فرود آید و چون این داروها بر علم سخت کنند و علم را ایستاده گردانند با فتادن نظر ملدوغ و شخصی که

زهر را خورده باشد بیان علم زهرش فرود آید نوع دیگر جاروکاک و رنیکا و جهر و پرینگ و جیبتهه و معلتی و کراونده چوب هر یک را متساوی ستده آس کنند با روغن
ستور و شهد آمیخته در سوراخ کاو تا نیم پاره ببارند بعده بنوشانند و در چشم کشند و در بینی بچکانند و بر اندام بمالند از این ملدوغ و شخصیکه زهر خورده باشد اگرچه
در مرض هلاکت رسیده بود نیک شود و بی زهر گردد و این را سجیون نامند نوع دیگر سکیستان و کانهل و ترنج و اسپند سپید و سیاه و شکر و
جولائی جمله را متساوی ستده آس کنند و با گوبره یا بخورانند از این زهر را رحمت ... فرود آید نوع دیگر انگور و گل کونش که خوشبوی بود
اسپند سپید جمله را متساوی ستده و آس کنند و در شیره تلسی و شیره کنچه و شیره انار و شیره ونبگ که هر یک یکیهمه ابسیحق داروهای مذکوره باشد شیره
تلسی شیره سنبهالو و شیره بیخ اکوره که هر یک ... مذکوره بیندازند سحق کنند و نیم انداره های سنگ ... باشد آمیخته ببارند
و بخورانند از این زهر ماران ... دفع گردد نوع دیگر پوست نی نیزه و آمله و کنبهه و سندهی و فلفلین و پلیله و کوتمه و تخم کرنج و گل سرس جمله را
متساوی ستده و با بول ماده گاو آمیخته ببارند و در چشم کشند و در بینی بچکانند و بنوشانند از این زهر جمیع انواع عنکبوت و زهر موش و مار و کژدم دفع گردد
و از طبل و چال و لشک که زهردار باشند نیز دفع شود نوع دیگر کوتمه و سندهی و فلفلین و دار بلد و جهاتی و نمک سنگ و نمک سیاه و گل مالتی و ...
و دانه های کاکولیا و ... جمله را متساوی ستده با شیره ... سحق کنند و با شهد و شکر آمیخته ببارند و بخورانند از این جمله زهر علی الخصوص زهر موش دفع گردد نوع دیگر
بیخ وج و تبلا و سنبهالو و تبهور و سیرن و کوتمه و سرکنبها و زعفران و ... و سرس و گل آن و ... و ... و کروالا و پرینگ و برنگ و صندل و ... و گل
سیاه و ... و گل لعل جمله را ... هر چه از این ... دست دهد اگرچه یکی باشد ... آس کرده بخورانند از این جمله زهر دفع گردند و این را انکسیر گن گویند
نوع دیگر ... و سال و سرس ... و کرنج ... و زعفران و ... و ... و ساکون و ... و ... و ...
گل ... و سکیستان و آمله و انگور و کروالا و ... و کنبهه و ... و ... و ... جمله را ... جمع کرده بسوزند و خاکستر
بگیرند و آنرا با بول ... چندانکه ... باشد بیامیزند و ... از آن تیزاب بچکانند ... تیزاب دیگ انداخته بجوشانند
تا آنکه جلاب ... شود آنگاه سحق فلفلین و پیپلامول و جولائی و پوست ... و تبهور و ... و کرنج و ... و ... و سونچل و ... و زعفران
و کور ... و ... و نمک سنگ و برن و ... و ... و انیس و ... و ... و ... و ... و کوتمه و
... و چوب ... که هر یک متساوی باشند ... گشته ... زیر آتش کنند و ... از آن آواز ... گوش ملدوغ و یا
شخصیکه زهر خورده باشد نیک شود و زهرش فرود آید و چون این دارو را بر علم سخت ... آنرا ایستاده گردانند ... ملدوغ و نظر شخصی که
زهر را خورده باشد بر علم مذکور زهر فرود آید و از خوردن این دارو سنگ ... و ... بادی و ... و جمله امراض شکم و ... و سنگ ...
ناآرزوی طعام ... اگرچه قوی باشد دفع گردند و برای دفع زهر حیوانی و غیر حیوانی بهتر از این دارو نیست و این را جهار ... گویند نوع دیگر
تخم ... را گونه ... و تخم سرس و ... را با بول ... آس کنند ... ملدوغ را ... ملدوغ یا شخصی را که زهر خورده
باشد بنوشانند نیک شود و زهرش فرود آید و این را انبوت کهرت گویند نوع دیگر صندل ... و کوتمه و ... و ... و ...
و ... و ... و چوب ... و ... و ... و ... و ... و ... و ...
... و ... و ... و ... و ... و ... و ...
... و ... و ... و ... و ...
و گل کیوره و گل تلسی و گل سنبهالو و گل دهو و گل سال و گل ... و گل ... و زعفران و بیخ ... و ... و ... و ...
آنکه گل او سپید باشد جمله را متساوی ستده و باریک آس کرده و با بول ماده گاو و شهد و روغن ... آمیخته و مالیده ... ماده گاو ... و ...
از این زهر حیوانی و غیر حیوانی دفع گردد اگرچه ملدوغ و یا شخصی که زهر را خورده باشد ... خشک گفته بود و چشمهایش بیرون آمده باشند ...

شود و این را مهاسگنده گویند و برای دفع زهر بهتر ازین علاج نیست و بادشاهان را نایب دولت را شاید که این علاج بر خود دارند **فایده** برای دفع
زهر مار و دیگر زهر علاج سرد کنند جز آنکه برای دفع زهر گرم علاج سرد ممنوع ست و طبرزد را شخصی را که زهر خورده باشد از خواب روز و جماع و از حرکت زیاد
و غصه و از نوشیدن شراب و روغن و سرکه هندی و از خوردن کنجد و کلتهی و از خوردن در حالت تشنگی و از بودن در مهتاب و از خوردن اشیائی که برای
صاحب جراحت و بخنگی را ممنوع اند و آن در فصلیکه آنرا برسق بانشی گویند گفته شده اند باز دارند و غذائی که از ان غلبه زهر فرو نشیند و تخمه زهر نبود
خوردن فرمایند و چون اخلاط طبرزد باعتدال آیند و حواس خمس و هوش و گرسنگی بحالت اصلی باز گردند بدانند که اثر زهر بکلی زائل گشته است **تدبیر**
دفع زهر موش بدانکه ومنی و ناخن و دندان موش زهر ست عضوی که موش آنرا بدندان یا بناخن بخراشد و بمانی اش بدان برسد خون آن فاسد
گردد و عضو مذکور آماسد و دران گرهها و آبلهها و داغهای تند و سرخ پیدا آید و لرزه و رنگها حادث گردند و صاحبش لاغر و بیهوش گردد و اندامش درد کنند و
بندگاهها بشکنند و موهای اندامش ایستاده شوند و تپ و ناآرزوی طعام و دمه و قی شخص مذکور را حادث گردند و موش هیجده نوع ست یکی را
لالن گویند و چون شخصی را این موش بگزد لعاب و دهنش سائل گردد شخص مذکور را قی و هچکی آید و بجهت دفع زهر این موش بیخ چولائی را با آب
آس کنند و با شهد آمیخته بنوشانند صحت شود **دوم** را **تیرک** گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش زرد گردد و آماسها بشکل موش بچگان پیدا
آیند و بجهت دفع زهر این پوست سرس و پوست منکیت را آس کرده و با شهد بخورانند صحت شود **سوم** را **کشن** گویند چون شخصی را این موش بگزد
و شخص مذکور خون قی کند علی الخصوص بوقت ابر و باران بسیار خون قی کند و بجهت دفع زهر وی تخم سرس و کوتهه را با تیزاب خاکستر بلیه آمیخته بنوشانند
صحت شود **چهارم** را **اسیر** گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش سخت گردد و موهایش ایستاده شوند و شخص مذکور را ناآرزوی طعام پیدا آید
و بجهت دفع زهر ان بعد از قی کنانیدن وا بعدها ارکبه بادکن بنوشانند صحت شود **پنجم** را **جگر** گویند چون شخصی را این موش بگزد سرش درد کند بلغم و هچکی
و دردها پیدا آید و بجهت دفع زهر این موش شقاقل جنگلی را نوشانیده قی بکنانند بعد از ان جوش سار چوب اکوره بنوشانند صحت شود **ششم** را
چچهند گویند چون شخصی را این موش بگزد تشنگی منقبض شود و گردنش سخت گردد و او را فاقه بسیار آید و بجهت دفع زهر این ساق غله جو و گوکچه
و کتائی را سوخته خاکستر سازند و از ان تیزاب بچکانند و بنوشانند صحت شود **هفتم** را **اجل** گویند چون شخصی را این موش بگزد رگهای گردنش
درشت شوند و محلیکه آنرا موش گزیده باشد بسیار درد کند و بجهت دفع زهرش دارو های مهاکد را آس کرده و با شهد و روغن ستورا آمیخته بنوشانند
صحت شود **هشتم** را **کامادشن** گویند چون شخصی را این موش بگزد لاغر گردد و خواب او را بسیار آید و بجهت دفع زهر این پوست و سار تخم
و ادان درخت سرس کبستان را آس کنند و با شهد آمیخته بخورانند صحت شود **نهم** را **کرمک** گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش بجبل
گزیدگی آماسد و درد کند و خطها دران پیدا آیند و بجهت دفع زهر این منکولی و ماشوفی و سنبهالو را آس کنند و با شهد آمیخته بنوشانند صحت شود
دهم را **اجت** گویند چون شخصی را این موش بگزد شخص مذکور بیهوش گردد و او را قی آید و سینه اش درد کند و رنگ اندامش سیاه گردد و بجهت
دفع زهر این موش زقوم و نسوت و شهد باهم آمیخته بخورانند صحت شود **یازدهم** را **چپل** گویند چون شخصی را این موش بگزد او را تشنگی و بیهوشی و سستی
پیدا آید و بجهت دفع زهرش ترپهله و جتری و ود و دیودار آس کنند و با شهد آمیخته بخورانند این صحت شود **دوازدهم** را **کپل** گویند چون شخصی را
این موش بگزد آماس و تپ حادث گردد و محل گزیدگی پوسیده و گنده شود و گرد آن گرهها پیدا آیند و بجهت دفع زهر این ترپهله و بابچی که بهر دو را آس
کرده و با شهد آمیخته بخورانند صحت شود **سیزدهم** را **کوکل** گویند چون شخصی را این موش بگزد او را تپ و تاپاک پیدا آید و گرد بر گرد محل گزیده گی
گرهها حادث شوند و بجهت دفع این روغن ستور را با جوش که بهر دو بیل بهر دو بنوشانند صحت شود **چهاردهم** را **ارن** نامند چون شخصی را این
موش بگزد بادها اندامش فاسد گشته امراض بادی پیدا آرد **پانزدهم** را **مهاکشن** گویند و چون شخصی را این موش بگزد و باد و صفرا اندامش غالب گشته
امراضیکه از غلبه تلخ حادث گردند پیدا آرد **شانزدهم** را **مهاسیت** گویند چون شخصی را این موش بگزد بلغم اندامش غالب گشته امراض بلغمی را

پیدا آرد و بهندیش آنرا اکهیل گویند چون شخصی را این موش بگزد خون در اندامش غالب گشته پیدا آرد و بهندیش آنرا کیوت گویند چون این موش
شخصی را بگزد و هر سه خلط و خون در اندامش گشته امراض که بسبب فساد هر سه خلط و خون پیدا آیند حادث شوند و نیز بگزیدن این پنج نوع اخیر و محل
گزیدگی آماسی بود که بها و اعضای بتدور و مکر کام و اعضای بجتگلے پیدا آیند و بجهت دفع زهر این پنج نوع روغن ستور را بجغرات مادهٔ گاو و شیر آن
و بجوش بیخ کروالا و سندبی و فلفلین و کمائی و سرهن و تهون و بجیق ترازان نسوت و سوره و گلوی و تنگر و حب مار و گل تیتی و کیتهه و پوست انار
و شالی تا آتش نرم بپزند و بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** روغن ستور را بجوش و بجیق ترازان درخت حبکه و کنو بنا بپزند و بنوشانند صحت شود
و از این زهر پنج نوع اخیره دفع شده و نیز در دفع زهر موش هر نوع که باشد قی و اسهال و فصد و سوختن محل گزیدگی را بروغن ستور که گرم بود تا
باید که این عمل بکار بندند و اگر در برگرد محل گزیدگی کلکها زده خون و زرد آب بیرون بکشند بعد از آن سرس و نند درچوب و تگر و زعفران و گلوی را
آس کرده بران سخت کنند و چون خواهند که قی بکنانند باید که جوش شفاتل جنگلی یا جوش پوست سرس یا جوش بیخ اکوره یا بجیق سرس نیدال
و پنیل و شفاتل جنگلی که آنرا با جغرات آمیخته باشند بنوشانید و قی بکنانند نافع آید و چون خواهند که اسهال بکنانند باید که نسوت و تخم نیل و
آمله و بلیله و بلیله را ابستانند و آس کرده بخورانند تا اسهال شود نافع آید و چون ساروچوب سرس و تخم آنرا آس کرده در بینی بچکانند در دفع زهر موش
هر نوع که باشد نافع آید و اگر در شیر و سرگین مادهٔ گاو و سنده و فلفلین انداخته سحق کنند و در چشم کشند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید
و اگر در شیر و سرگین مادهٔ گاو و شهد و کیتهه انداز زند و بخورانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر نسوت و زرد چوب دار بلد و اندرجو و گلے
و اتیس را آس کنند و با شهد آمیخته بخورانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نیز نافع آید و اگر روغن ستور را بجیق ترازان بیخ جیولائی یا بیخ آنرا بپزند
پخته بنوشانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر روغن ستور را بجیق ترازان و پوست و بار و گل و برگ کیتهه بپزند و بنوشانند در دفع زهر
موش هر نوع که باشد نافع آید و علاجهائی که بجهت دفع دو کهی بس گفته شده اند برای دفع زهر موش هر نوع که باشد بکار بندند نیز نافع آید و گرهها
گرد برگرد محل گزیدگی حادث میشوند اگر به سبب غلبه بلغم سخت و درشت بوند و به سبب صفرا و باد درد کنند باید که آنرا شگاف کرده علاجهائی که بجهت
فراهم شدن جراحت گفته شده اند بکار بندند و فراهم گردانند **تدبیر دفع زهر سگ و شغال و لیزه و گرگ و لوزنه و مانند آن که دیوانه**
شده باشد بدانکه چون باد در بدن سگ و مانند آن که دیوانه شده باشد فاسد میگردد و با بلغم فاسد پیوسته هوشش را زائل گرداند و
جنونت را پیدا آرد و در دندانهایش زهر پیدا آید و علامت جنونت آنست که دم را بالای پشت آورده میگردد و موهای پشتش ایستاده
باشند و لعاب از دهنش سائل گردد و همواره به هر سو میشتوری پیدا آید و چون سگ دیوانه و مانند آن بگزد خون سیاه و سپید و ام از محل گزیدگی
سائل گردد و آثاری که برسیدن پیکان و سنان زهر آلوده حادث میگردند پیدا آیند و چون شخصیکه آنرا سگ دیوانه و یا شغال دیوانه و مانند
آن گزیده باشند طبیعت گزیده تغییر بگیرد و همان طریق آواز بدعا به نگردد و نالها بر آورده بمیرد و چون در نظر شخص مذکور در آب یا در آئینه صورت
گزیده آید از آن ترسد نیز بدو ابتشود و بجهت دفع زهر دندان سگ دیوانه و مانند آن نخست بدان گزنده را قی و اسهال صاف گردانند بعد
از آن گوشت گنده را که در محل گزیدگی باشد به تدبیر ملائم به بریدن یا به سخت کردن دارو که جراحت را صاف گرداند زائل گردانند و بروغن ستور
که گرم بود آنرا بسوزند و دواهائی که بجهت دفع زهر مار گفته شده اند آس کرده بران سخت کنند و داروهائیکه بجهت دفع زهر مار در بینی چکانند گفته
شده اند با شیر آک آس کرده در بینی بچکانند و گزیده را روغن ستور که کهنه باشد بنوشانند و بیخ کدهر سپید را نیز با روغن ستور آمیخته بنوشانند
و باید که بدین گزیده را بارها بدارو قی و اسهال صاف گردانند از آنکه گزیده بطریق بهتر بارها بدنش را صاف نگردانند چیزی از زهر باقی مانده و باز غلبه کرده
ضرر رساند و چون سگ یا لوزنه و مانند آن که دیوانه نشده باشد کسی را بگزد و یا بناخن بخراشد باید که محل گزیدگی را و خراش را بدست بمالند
و روغن کنجد را که شیر گرم باشد بران بریزند از آنکه بگزیدن و خراشیدن سگ و مانند آن باد افزون میگردد و از مالیدن و روغن گرم بران ریختن

با بول زائل گردد و صحت شود تدبیر دفع زهر کرم که از زمین پیدا شوند بدانکه زمینی که در آن بول و غایط و منی ماران افتد و زمینی که این ماران بمیرند و
بپوسیده گشته و سوده شده خاک گردند کرمها که درین زمین پیدا آیند زهردار بوند و کرم مذکور بر چهار نوع ست یکی آنکه از زهرش باد افزون شود و آن بر
هجده صنف ست و دوم آنکه از زهرش تلخه افزون گردد و آن بر بست و چهار صنف ست و سوم آنکه از زهرش بلغم افزاید و این بر سیزده صنف ست و چهارم آنکه
از زهرش هر سه خلط افزاید و این بر دوازده صنف ست نوع اول امراض بادی پیدا آیند و از زهر نوع دوم امراضیکه از غلبهٔ تلخه حادث گردند پیدا آیند
و از زهر نوع سوم امراضیکه بلغم حدوث نماید پیدا آیند و از زهر نوع چهارم امراضیکه از غلبهٔ هر سه خلط حادث گردند پیدا آیند و محل گزیدگی تا ماسد
و سوزش کند و محل ورم و پیدوام [illegible] شود و مکر جماعه اعضای تند و گرد بر گرد آن پیدا آیند و کرنکا نیز گرد بر گرد آن حادث گردد و گزیده را تپ و تاپاک
و قی و اتیسار و بیهوشی و مفاره پیدا آیند و بجهت دفع زهر کرم مذکور علاجی که دافع خلطی باشد که از زهر مذکور غالب گردد بکار بندند و علاجهائی که بجهت
دفع عقربی بس گفته شده اند نیز بکار بندند بدانکه چون مار سیاه با مادهٔ شوسمار جفتی خورد منیسی که ازین تولد گردد آنرا چارپای باشد و هندی آنرا
کرو کمیرک گویند و از گزیدن آن آماس و درد و تپ و تاپاک حادث گردد و گرد بر گرد محل گزیدگی کرها پیدا آیند و زهر این مهلک ست گزیده اینها
نزید و چهار نوع از جرندگان دیگر اند که چارپای و زهردار اند یکی را پسورچاک گویند و دوم را ینکا بهانس و سوم بهمرن و چهارم را بروب گویند از
گزیدن اینها آماس و درد و تاپاک شود تدبیر دفع زهر کرفش بدانکه کرفش بر شش نوع ست یکی را استیا گویند و دوم را اسکندها و سوم را
گلمایا و چهارم را رکندلا و پنجم را پرکها و ششم را سرکمیکا نامند و از گزیدن پنج نوع سابق سوختگی و تاپاک شود و محل گزیدگی تشنج شود و از گزیدن
سرکمیکا دل درد کند و مرض اتیسار حادث گردد و بجهت دفع زهر کرفش کشته و تخم آک و سندهی و فلفلین و بهرد و کرنج وزن درجوب و دار هلد را ابستانند و با
آب آس کرده بر محل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند و علاجهای دوگهی یکباره نیز بکار بندند تدبیر دفع زهر مورچه و مگس بدانکه مورچه بر
شش نوع ست و مگس نیز بر شش نوع ست از گزیدن مورچه آماس و سوزش حاصل آید و از گزیدن مگس تاپاک و درد شود میان شش نوع مگس نوعی
که آنرا استهوکا گویند زهرش لادوا ست و از گزیدن این نوع دانهای سختگی حادث شوند و بجهت دفع زهر مورچه و مگس و پشه گل [illegible] را که سیاه
باشد ابستانند و با شیرهٔ بهنگره و یا بول اقراش کرده بر محل گزیدگی و آماس سخت کنند صحت شود تدبیر دفع زهر گوش خزک بدانکه گوش خزک
بر هشت نوع ست و از گزیدن این درد و تاپاک و آماس شود و میان هشت نوع خزک نوعیکه آنرا ستیا و نوعی که آنرا اگن پربها گویند
زهرش لادوا ست و از گزیدن این دو نوع بیهوشی حاصل آید و بجهت دفع زهر گوش خزک [illegible] و تگر و کوشتهه و زعفران و سهجنه و پدمالکه و زرد چوب و
دار هلد را ابستانند و با آب آس کرده بر محل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند صحت یابد تدبیر دفع زهر غوک بدانکه غوک بر هشت نوع ست
از گزیدنش کف زند و از دهنش سائل گردد و در محل گزیدگی اثر یک دندان ظاهر شود و میان هشت نوع غوک غوکی که هندی آنرا بهرکتک و نوعی
که آنرا کوتک گویند لادوا ست و از گزیدن این هر دو نوع تاپاک و بیهوشی روی نماید و بجهت دفع زهر غوک بیند ها سینگی و بیج و پارمهی و انجیر و ککلی
و بالا را ابستانند و با آب آس کرده بمحل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند صحت شود تدبیر دفع زهر کژدم کژدم بر بست و هفت نوع ست و
نه نوع از آن زهر اندک دارند و از نیش زدن اینها درد و لرزش اندام و سوزش پیدا آید و اندام سخت گردد و از محل نیش خون سیاه بیرون آید و [illegible]
گردد و خوی روان شود و شش نوع از آن زهر متوسط دارند و از نیش زدن اینها زبان آماسد و کرکر گردد چنانکه ذائقه زائل شود و بیهوشی روی نماید
و دوازده نوع از آن زهر بسیار دارند و از نیش زدن اینها دانهای سختگی و تاپاک و تپ و در آن سر و بیهوشی پیدا آیند و از دهن و بینی و گوش خون سیاه
سائل گردد و زهر این انواع را چنانچه حمامهای زهر مار [illegible] میباشند و زهر این دوازده نوع مهلک ست و بجهت دفع زهر کژدم که زهر اندک دارند
[illegible] گرم ساخته بر محل نیش بریزند درد دفع شود نوع دیگر از داروهایی که
دافع زهر اند [illegible] بمحل [illegible] بکار بندند نیز درد دفع شود نوع دیگر گرد بر گرد محل نیش کژدم کلکها از ده خون [illegible] بکشند [illegible]

دلفلفین و نمک سنگ زرد چوبه را آس کرده بران سخت کنند صحت شود **نوع** دیگر سرگین ماده گاو را تیز گرم کنند و بر محل نیش سخت کنند و بعد سرد شدن فرود
آرند دیگر سرگین مذکور که شیر گرم باشد سخت کنند همچنین بارها بکنند نافع آید **نوع** دیگر پر دم طاوس و پر دم خروس و نمک سنگ و روغن کنجد را یکجا بسوزند
و دود آن بر کژدم گزیده برسانند و ازین دود زهر کژدم و دیگر زهرها نیز دفع گردند و بجهت دفع خارش و تاپاک و ورم و انهای سختگی که از رسیدن بول و غایط کرمان
زهردار و دیگر حشرات و سواکن بیوت که زهردارند از مساس اینها پیدا آید و علاجهائی که بجهت دفع زهرها گفته شده اند بکار بندند و علاجهای مرض
بسبب که از غلبه بلغم حادث شود نیز بکنند و بباید که شخصی را که کژدم نیش زده باشد روغن ماده گاو با شهد آمیخته یا شیر ماده گاو با شهد آمیخته بنوشانند
نافع آید و بجهت دفع زهر کژدم که زهر متوسط یا بسیار دارد علاجها و تدبیرهای که بجهت دفع زهرها گفته شده اند بکار بندند و چون شخصی را دیوچه زهردار سخت
شود باید که علاجی که بجهت دفع زهر آن در فصل کیفیت دیوچه گفته شده اند بکار بندند و بیان دیوچه زهردار و غیر زهردار در فصل مذکور شرح گفته شده است
تدبیر دفع زهر عنکبوت بدانکه عنکبوت بر شانزده نوع است زهر هشت نوع ازان دوا پذیر است و لیکن بعلاج کردن بدشواری زائل گردد و مانند
گزیدن اینها در سر خارش و امراض بلغمی و مبادی پیدا آید و میان این هشت نوع یکی را **ترمندالا** گویند و از گزیدن آن خون سیاه و غلیظ سائل گردد
و قوت شنوائی زائل شود و چشمها رنگین گردند و سوزش کنند و بجهت دفع زهر این نوع بیخ آک و زردچوب و جهمون و سرباهی را با آب آس کرده بمحل گزیدگی
سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و بینی اش بچکانند و در چشمها لیش بکشند و دوم را **سیتیا** گویند از گزیدنش تپ و بیهوشی و سختگی سپید و ورم
حادث گردند و سختگی روز بروز سرایت کرده وسیع گردد و سوزش کند و ترشح شود و بجهت دفع زهر این نوع صندل و الاچی و رنیکا و بیخ نل و بیس و کوتهه
و چیرتا و شکر و افسن را آس کرده بمحل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند صحت شود و سوم را **کیلا** گویند و از گزیدنش سختگی لعل و ورم و سخت
حادث گردد و سر درد کند و در چشمها سوزش همچو سوزش آتش پیدا آید و بجهت دفع زهر این نوع بدمانکهه و کوتهه و الاچی و پوست کرنج و پوست
ارجن و سرون و هاک و چیچره و برباهی و دوب را آب آس کنند و بمحل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند نیکو شود و چهارم را **پیکا** گویند از گزیدنش
سختگی نند و مستقر و سخت حادث گردد و قی و درد شکم و تپ نیز پیدا آید و چشمها لعل و ورم گردند و بجهت دفع زهر این نوع کراواتیس و بیخ اسگند و بیس و
سکیستان و سرس و چیچره و کدنب و اجن حمله را با آب آس کنند و بمحل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و پنجم را **الا** گویند و از گزیدنش
دانهای سختگی که همچو سرشف بوند پیدا آیند و درد کنند و محل گزیدگی لعل و ورم گردد و کام خشک شود و تاپاک و سرفه و دمه و قی و بیهوشی و تپ پیدا آیند
و بجهت دفع زهر این نوع پدمنیکه بالا و کوتهه و اسیر و بیس و سونف و برگ نورسته ازان درخت بیل و بر را آس کرده بمحل گزیدگی سخت کنند و گزیده را
بنوشانند و ششم را **متوتریکها** نامند از گزیدنش سختگی پیدا شود و سرایت کرده وسیع گردد و خون سیاه از محل گزیدگی بچکد و دمه و سرفه و قی و بیهوشی
و تپ و تاپاک پیدا آید و بجهت دفع زهر این نوع منسل و زنجبیل و هلتی و کوتهه و صندل و پدمانکهه و اسیر را با آب آس کنند و بمحل گزیدگی سخت
گردانند و هفتم را **سارکتا** نامند از گزیدنش دانهای سپید گرد بر گرد محل گزیدگی پیدا آیند و سوزش کنند و بچکند و گرد بر گرد آن لعل و ورم بود
و دمه نیز حادث شود و بجهت دفع زهر این نوع بالا و صندل و اسیر و پدمانکهه و سجبیار و پوست نی نیزه و پوست انباله را با آب آس کنند و
بمحل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و هشتم را **اوستا** گویند از گزیدنش خون غلیظ و سرد بیرون آید و دمه و سرفه حادث گردد و بجهت دفع
زهر این نوع علاجی که بجهت دفع زهر رکتا گفته شده اند بکار بندند و چون پوست سکیستان و کدهیرنه و پلیل و ران را با آب آس کنند و بمحل
گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و بدان ناس و هند ازین زهر هشت نوع مذکور که باشد دفع گردد و هشت نوع زهر که لا دوا اند
یکی را ازان **سوبرتکا** گویند بگزیدنش بلغم که بویش همچو بوی ماهی بود و ریم گنده از محل گزیدگی بچکد و دمه و سرفه و تپ و تشنگی و درد شکم پیدا آید و
دوم را **لاجبرتا** گویند از گزیدنش بیهوشی را بسیار و درد سر پیدا آید و سوزش در کف پای حادث گردد و سوم را **پالنی** گویند از گزیدنش اندام
گران و سخت گردد و کام خشک گردد و بینی نظر تاریک نماید و دمه پیدا شود و در محل گزیدگی خطهای طویل پیدا آیند و گوشت آن محل تر قد چهارم

افعی پدمی نام نهاد اگر گزند پیش بیهوشی و قی و تشنگی و تب حادث گردد و محل گزیدگی همچو سنگ سیاه نماید و با سوزش بود و نهم را گرشنا گویند از گزیدنش بیهوشی و درد سر و قی پیدا آید و محل گزیدگی چنان باشد که میانه اش نمایان بود و کرانهای آن مرتفع باشد دهم را الکن نکتر نامند از گزیدنش تاول و خارش و آبله نیا نجه بسوختن آتش میشود و در محل گزیدگی پیدا آید و موهای اندام ایستاده شوند و تب حادث گردد و یازدهم را کاکندا گویند از گزیدنش هلاک و درد سر و تشنگی و بیهوشی و درد دل پیدا آید و محل گزیدگی لعل فام و سپید فام نماید و باد در باشد دوازدهم را بالاکی گویند از گزیدنش تاول و بیهوشی پیدا آید و محل گزیدگی لعل فام و با تب و تپیدگی بود و درد بسیار کند و بدانکه زهر این نوع در روز اول ظاهر نبود بلکه بتدریج ظهور میکند چنانچه تخم در زمین می اندازند اول روئیدگی برنمی آید بلکه بتدریج برمی آید و روز سیم بینکو روز دوم اندکی ظهور نماید و روز سوم ظاهر میگردد و چهارم روز اثرش بزور میشود و روز پنجم زخمها از تاثیر آن متولد شوند ظاهر گردد و روز ششم در وجود سرایت میکند تا آنکه در جاهای خطرناک میرسد و در روز هفتم تمام وجود را گرفته و سرایت در آن کرده هلاک میسازد و بدانکه این هرشت نوع لادوا اند طبیب را باید که در ازالت آن از طرف خود تقصیر نکند و سعی نماید چون خواهد که بجهت دفع این زهر علاج کند باید که گوشت فاسد را که در محل گزیدگی باشد بنشتر یا آلتی دیگر که تیز باشد تراشیده دور کند بعد از آن داروهائی که مزیل زهر باشند با شهد و نمک سنگ آمیخته بر محل گزیدگی سمنت کنند و چون خواهد که زخمها را که از آثار این هشت نوع حادث شوند زائل گرداند باید که داروهائی که مزیل زهر و دافع غلطیکه از غلبه آن زخمهای مذکور حدوث یافته اند و بند بکار بندند و بجهت دفع زهر این هرشت نوع داروهای مزیل زهر که در چشم باید کشید یا در بینی می باید چکانید یا لقمه کرده در دهن می باید داشت نیز بکار میباید بست که نفع تمام دارد و بقیه علاج اسهال دهند و بعض معالجات منتن در دفع این هرشت نوع نیز تاثیری تمام دارد و اگر در محل گزیدگی خستگی پیدا آید از آن ریم و مانند آن بچکد علاجی که برای به شدن درشت ان گفته شده است بکار بندند والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و دوم در علاجی که ازان قوت باه افزون گردد

و آنرا بهندی باجیکرن گویند بدانکه نقصانی قوت باه شش نوع است یکی آنکه خلقی بود دوم آنکه از بسیاری نگهداشت از جماع حاصل آید و سوم آنکه از صحبت کردن با زنی که دل از صحبتش کاره باشد بدی نماید و این نوع را بهندی مانس نامند و چهارم آنکه از خوردن اشیای تیز یا ترش و یا نمک دار و یا گرم حاصل آید و این را سوم دهاتجی گویند و پنجم آنکه از کثرت جماع بغیر کار بستن چیزهائی را که افزاینده باه اند حاصل آید و ششم آنکه بسبب حدوث مرض تغضیب یا رسیدن زخم در تغضیب یا خطرناک حاصل آید ازین شش نوع دو نوع یکی خلقی و دوم نوع اخیر لادوا اند باید دانست که خوردن طعامها و شرابهای لطیف و برگ تنبول و شنیدن سرود و دیدن زنان خوبصورت و هم کردن با ایشان و نشستن در ماهتاب شبهای تموز و دیدن خانهای لطیف و شنیدن آوازهای مزامیر و بوئیدن عطریات در افزایش قوت باه تاثیری تمام دارد و مردم را باید که اینها را مدام ورد کار دارد تا او را از صحبت نساء ضرری و ضعفی طاری نشود و علاجهای افزاینده باه بر انواع اند نوع اول کنجد سیاه را کوفته بشیر ماده گاو که آنرا با خصیه بز جوشانیده باشند بیست و یک بت بدهند آنگاه خشک کرده آس کنند و بدارند و روزینه مقداری آنرا با پیه خوک آبی پزیده بخورانند ازین قوت باه افزون گردد چندانکه بر صد عورت تواند رسید نوع دیگر چینهای بز را شکافته کنند و سیق نمک سنگ و پیپل دراز پر گردانند و آنرا که از شیر کشیده باشند پزیده بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین قوت باه بطریق مسطور افزون گردد نوع دیگر کنجد و دلیده ماش که آنرا آهسته مقشر ساخته بود و با پائی کند و برنج خوشبوی هر چهار را متساوی ستده و با یک آس کرده و با شیر نیشکر پرورده بمالند تا آنکه یکذات شوند بعده با چربی دنبه و روغن ستور آمیخته بپزند بعد از آن سرد کرده بخورانند ازین منی افزون گردد بحدیکه مردم بصد زن تواند رسید نوع دیگر پیپل دراز و آرد دلیده ماش و آرد برنج شالی که خوشبوی باشد و آرد بجو و گندم هر یک را متساوی گرفته باشند و با شکر آمیخته بدارند و روزینه مقداری از آن با روغن ستور پزیده بخورانند و بالای آن شیر با شکر آمیخته بنوشانند ازین قوت باه افزون گردد چنانکه بصد زن تواند رسید نوع دیگر سیق بها بکند با شیره بلائی کند که ات بت بدهند و خشک کرده بدارند و روزینه با شهد و شکر و روغن ستور آمیخته بنوشانند و بالای آن شیر که در آن انداخته باشند بنوشانند ازین نیز قوت باه افزون گردد نوع دیگر سیق آمله بجته با شیره آن چند بت داده بدارند و روزینه مقداری

فصل هفتاد و دوم در علاجی که ازان قوت باه افزون گردد

اندان باشهد و شکر آمیخته بخورانند ازین قوت باه افزون گردد و پیر هفتاد ساله را قوت جوان حاصل آید **نوع دیگر** بخورند بهمنیه باخه و سرطان شیر آبی و مغز کلنگ آبی و بیضه شیلن منی جامعش و گاو و بز نیز قوت باه افزون شود و از درخت لرزان غنچه و برگ و پوست تخش و پوست تنه درخت مذکور بستانند و چوب کوفته پیش سر بجوشانند بعده با شهد و شکر آمیخته بنوشانند ازین قوت باه افزون گردد **نوع دیگر** سه درم سیمق بدار بکنند بعد نیم بار روغن ستور و شیر که در آن شکر انداخته باشند بنوشانند ازین قوت باه افزون شود **نوع دیگر** دوازده درم والیده ماش را با روغن ستور بریان کنند و با شهد و روغن ماده گاو آمیخته بخورانند و بالای آن شیر که در آن شکر آمیخته باشند بنوشانند ازین قوت باه افزون شود **نوع دیگر** جوش ماش را به سیمق تخم کونچه بنوشانند قوت باه افزون شود **نوع دیگر** آرد گندم و تخم کونچه را متساوی سوده با شیر ماده گاو بجوشانند چون غلیظ شود و سرد کنند با شهد و روغن ستور آمیخته بخورانند و بالای آن شیر با شکر بنوشانند ازین قوت باه افزون شود **نوع دیگر** تخم کونچه خار خسک و بیخ بنج را متساوی بستانند و در شیر ماده گاو انداخته بپزند و کفچه میزنند تا آنکه غلیظ شود بعد از آن با شکر آمیخته بخورانند ازین نیز قوت باه افزون شود **نوع دیگر** تخم کونچه و تالمکهانه را سته بار یک آس کنند و بعد از همی آن شکر بیامیزند و در شیر گرم انداخته بنوشانند ازین قوت باه افزون گردد و مبالغه در جماع مانند گاو نر می نماید **نوع دیگر** بخورند گوشت حیوانی که گوشت شان شغرسیت و بنوشانند شیر ماده گاو و سالیکه اول زاییده باشد و علامت آن از ماکهیری باشد و گوساله آن بزرگ بود و بخورند دارو های کاکولیادکن قوت باه افزون شود **نوع دیگر** سودن شیر آبی و خایه میش و خایه خوک و خایه خشک خانگی انداخته و روغن را بپزند و بجای پخته بستانند و در کف پای طلا کنند مادام که باسے بر زمین نهند انزال نشود والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و دوم در تدبیرهائی که از آن موی سپید سیاه گردد برگ نیل و پوست درخت ... نیل و گل سجبیا و گل بیا بانسه که کبود رنگ باشد و تربهله را متساوی سوده و در سایه خشک کرده باریک آس کنند و بوزن یک دارو براده آهن و بقدر ... هلیله دار و همه ... بیخ نیلوفر شمسے بگیرند و با آمیق مذکور خلط کنند و در آوند آهن اندازند و بر آن سرکه ... آهن ... و در ... نگاه دارند در حجره را به بندند بعد یازدهم روز آوند که را بکشند و روغن کنجد را بدین علاج ... هلیله که هر یک از این ... بقدر ... روغن کنجد باشد بیامیزند چون پخته شود و امتحان کنند و آن چنان است که روغن را بر ریماهی خوار طلا کنند اگر سیاه شوند بدانند که پخته است بعده آن را در آوند آهن مدت یک ماه بدارند بعد از آن بر سپید طلا کنند و این روغن را نیل تیل گویند **نوع دیگر** گل بیا بانسه کبود رنگ و گل درخت آهن و مکهار و سرمه و کنجد سیاه و تخم بهنگره و تخمه بلیله و کهیرنه و فلفل بیخ نیلوفر شمسے و کتائی و سیس و پوست درخت سینبل و پوست بیخ سجبیا و تربهله و هلیله و براده آهن و بیخ نیلوفر شمسے و بیخ حنا را جمله را متساوی سوده با جوش چوب سجبیا آس کنند بعده بجوشانند سجبیا که هفت پرسته باشد آمیخته در آوند نگاه دارند آنگاه بدان روغن تخم بلیله را که یک پرسته باشد در آوند آهن انداخته بپزند چون پخته شود در آوند نگاه دارند بعد از آن ... را اسهال بدان ... ساخته روغن مذکور را ... کانند و بر سر و ریش طلا کنند ازین موی سپید ... سیاه شوند و موی بسیار روید و حواس خمس قوی گردند و شکنجهای روی دفع شوند **اکنون** چند علاج خضاب از طب ... گفته میشوند برادۂ آهن و سیق بهنگره و تربهله و گل سیاه را متساوی سوده در آوند انداخته با شیره نیشکر ... در آوند ... کرده تا یک ماه نگاه دارند بعده بر سر و ریش طلا کنند موی سپید سیاه گردند **نوع دیگر** ... عدد آمله و دو عدد هلیله و یک عدد بلیله و پنج عدد ... و سه درم براده آهن بگیرند و جمله را آس کرده و در آوند آهن انداخته با شیره بهنگره سحق کنند بعد از دو یا سه روز بر موی سپید طلا کنند سیاه گردد **نوع دیگر** تربهله و برگ نیل و براده آهن و بهنگره متساوی ... باریک آس کنند و در آوند آهن با بول میش سحق کرده بر سر و ریش طلا کنند موهای سپید سیاه گردند **نوع دیگر** تربهله و براده آهن و پوست انار و بیخ نیلوفر شمسے که هر یک ... هم وزن باشد با یکدیگر و شیره بهنگره آمیخته در آوند آهن انداخته بجنبانند و او را ... تا یک ماه بدارند بعده ... از آن کشیده و با شیره ... آس کرده بر سر و ریش طلا کنند و بالای آن برگ بیا بخیر بسته تمام شب بدارند چون روز شود بر گل ما ...

آورده موهای را بشویند برین گونه اگر سه کرت تدبیر مذکور بکار بندند موها سپید نگردد **نوع دیگر** سیماب پاک کرده یک حصه و گندهک صاف کرده دو حصه بستانند و در کهرل انداخته کجلی کنند و بمقدار وزن هر دو برادهٔ آهن که صاف بود بیامیزند و با شیرهٔ گنوار سه روز سحق کنند تا سخت کنند بعد دو دانان بر آید بعده در آوند مسین اندازند و بالای آن سرپوش مسین داده مهر کنند و سه روز در گندهٔ شالی بدارند و باز کشیده در کهرل انداخته با شیرهٔ کهتار کا سحق کنند و سه پت درمیان سه روز بدهند بعد ازان سه پت درمیان سه روز بدهند و بعد ازان سه سه پت بهر یکی از جوش سندهی فلفلین و جوش ترپهله و جوش سنبهالو و جوش انار و جوش نیلوفر شمسی و جوش بهنگره و جوش پیا بانسه و جوش بله و جوش بجبیسار و جوش پیاز دشتی و جوش سنبری نالی و جوش سندی و جوش مغیلان و جوش برنیک و جوش کاشکری و جوش خار خسک و جوش تالمکهاره و جوش تبال کرو بدهند ولیکن باید که این تپها بدهند و چون عصارهٔ مذکور را و جوش را در آوند انداخته سحق کنند و هر سه سه پت از تپهای مذکوره سه روز بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و هر روز دو درم را با شهد و روغن ستور بخورانند و بالای این دوازده درم جوش ترپهله بنوشانند از خوردن این دارو تا سه ماه موهای سپید سیاه گردند و شکنجهای رگهای دفع شوند و چون داروها را با شهد و عمیق بلیل دراز بخورند نقصان گرسنگی و سرفه و دمه و بند رگ و غلبهٔ کف و غلبهٔ باد دفع گردند و چون با جسد گلوی و شهد بخورند سرخبادهٔ و سوزاک بول و احتباس آن و سنگ منی و کوابیره و افزونی خصیه دفع شوند و نیز که داروی مذکور را با آن یار کرده بخورند باید که دو درم سعد و یا کنند و از خوردن این دارو بهر طریقیکه باشد قوت و آب منی افزاید و رنگ خوب گردد و عمر دراز شود و از مدام خوردن این دارو جمیع امراض دفع گردند و در اثنای خوردن داروی مذکور نخود به و کنجد و روغن کنجد و ماش و خردل و شراب و جغرات را بخورانند و این را لوه رساین گویند **نوع دیگر** سلاجیت را آس کنند و آب گرم مخلوط ساخته در آوند آهن انداخته در آفتاب بدارند آنچه خلاصهٔ آن همچو شیره بالای آب منجمد شود دست خشک کرده شانزده پل بگیرند و آنرا سه پت با جوش ترپهله و سه پت بجوش دهمول و سه پت بجوش گلوی و سه پت بجوش برپاپا و سه پت بجوش پهلتی و سه پت بشیر مادهٔ گاو بدهند و کاکولی و کهیر کاکولی و موتهه و پهکرمول و چیته و دنتی و میده و مهامیده و بیده و رجاب و کبیل و باربهی و زیرهٔ سیاه و دوانتن و بلائی کنده و شالپرن و تهون و کلیسه هر یک سه پل بستانند و در یکمن آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بجامهٔ بیخته بستانند و بدین جوش نیز سلاجیت مذکور را تپها بدهند بعده عمیق گکراسنگی و آمله و سندهی فلفلین که هر یک دو پل باشد و یا عمیق تالیسپتر که چهار پل بود و یا عمیق بلائی کند که یک پل باشد و یا عمیق تلیری و تج و پترج و دانه الایچی و ناکیسر که هر یک نیم پل باشد و یا دو پل روغن کنجد و چهار پل روغن ستور و هشت پل شهد و شانزده پل شکر بیامیزند و کوفته غلوله ساخته در سبوی نو که باطن آنرا بگل مالتی خوشبوی کرده باشند بدارند و دو نیم درم ازین روزینه بخورانند و بالای آن شیر مادهٔ گاو و یا شوربای گوشت یا شیرهٔ انار یا آب سرد یا شهد یا شراب بنوشانند و چون داروی مذکور هضم شود بعده طعام سبک و لطیف بخورانند ازین موهای سپید سیاه گردند و نیز ازین سرخباده و مرض اورستنبی و تپ و امراض فرج و امراض قضیب و فساد منی و پرمیو و تپهه و دیگر امراض و شکنج رگ و قی و بلبس و گلهٔ و هکهات و سرفه و دمه و ناآرزوی طعام و بدبرده و سوزاک بول و برص و دق و بیهوشی و دیوانگی و باد صرع و امراض دهن و امراض سر و ضعف و سستی و نفخ شکم و اتیسار و هیکهه و یرقان و بند رگ و سنگ منی و اربد و بهکندر و تشنگی هر گونه که باشد و کند مالا و سخت لاغری و سخت فربهی و بسیاری خوی و پیلپای و کوابیره و زهر حیوانی و زهر غیر حیوانی و اثر افیون و آسیب دیو و پری و نحوست اختران و دیدن خوابهای پریشان دفع شوند و عمر دراز گردد و این را سلاجیت رساین گویند **نوع دیگر** ترپهله و بجبیسار و سار چوب کهیر و گلوی و بسکهپرو و گوکهرو و بهنگره هر سه دارو راشش برسته بستانند و آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش بجامهٔ بیخته بستانند و باز در دیگ کرده بجوشانند تا آنگاه که غلیظ گردد آنگاه فرود آرند و بعد سرد شدن با شهد و روغن ستور آمیخته نگاه دارند و بمقدار برمناسب قوت و گرسنگی روزینه بخورانند ازین موهای سپید سیاه گردند و رنگ اندام نیک شود و قوت و عقل افزاید و بدبوی اندام زائل گردد و عمر دراز شود و این را **گوگل کلپ** گویند **نوع دیگر** گندهک که صاف کرده باشند شصت درم

ابستانند آس کنند و بشیرهٔ بهنگره آمیخته و در کهرل انداخته سحق کنند و در سایه خشک گردانند و همچنین شش پت دیگر بدهند و شصت درم سحیق هلیله و دوازده
درم شهد و دوازده درم روغن ستور با آن بیامیزند و در آوند انداخته نگاه دارند و تا شصت روز بخورند موی سپید سیاه گردد و پیری بجوانی
مبدل شود و این را گندهک کلپ گویند **نوع دیگر** گندهک را با بلیل در ازیا یا بلیله آمیخته آس کنند و بدارند و مقدار دو نیم درم روزینه
بخورانند و از این موی سپید سیاه گردد و رنگ اندام نیک شود و چشم روشن گردد و قوت و فربهی حاصل آید و این را نیز گندهک کلپ گویند
نوع دیگر گندهک که آنرا صاف گشته باشند با شیرهٔ بهنگره در آوند آهن انداخته بر آتش نهند چون تمام شیره در خورد فرود آرند و هفت
پت از شیرهٔ ارنی و هفت پت از شیرهٔ ادرک و هفت پت از شیرهٔ کنونیا بدهند بعده بمقدار وزن گندهک مذکور سیماب که آنرا پاک کرده باشند
بگیرند و با آن یار کرده در کهرل انداخته سحق بلیغ کنند تا آنکه کجلی شود و بعد از آن سرگین ماده گاو را بر زمین فراز کنند و بر آن برگ کیله بنهند آنگاه
کجلی مذکور را در آوند آهن انداخته گرم کنند تا آنکه مذاب گردد بعده بر برگ کیلهٔ مذکور بریزند و بالای آن برگ کیله دیگر بنهند و فوق آن سرگین
ماده گاو را فراز کنند و بر آن کف دست نهاده تا آنکه همچونان شود بعد از آن آس کرده نگاه دارند و بخورانند. از این موی سپید سیاه گردد و
بواسیر و سنگرهنی و درد شکم و یرقان و گوله و بانوبات و پیهه و جلودر و سپبت دفع گردند و عمر افزون شود و این را گندهک نرپتی گویند **نوع دیگر**
گندهک و سیماب که هر دو صاف بوند و مس که آنرا کشته باشند هر سه را یکجا کرده سحق کنند و در آوند آهن انداخته و با شیرهٔ بیخ جولائی و آب نمک
سنگ یار کرده بر آتش نهند تا آنکه آب و شیرهٔ مذکوره خشک گردد و دارو چنان شود که از آن غلوله توان ساخت آنگاه فرود آورده و غلوله
ساخته بگیره جامه به بندند و آمله را با آب آس کرده گره مذکور را تلحیف کنند و در روغن ستور آمیخته با آتش نرم بپزند چون آملهٔ مسحوق که بر گره تلحیف
کرده اند پخته شود فرود آرند و دارو مذکور را از جامه کشیده و آس کرده نگاه دارند و مقداری با شهد و روغن ستور روزینه خوردن دهند و
بالای آن آب جوز هندی یا دوغ بنوشانند و پرهیز کنانند از این موی سپید سیاه گردد و بواسیر و پیهه و زردی وجود و تپ و سرفه و نقصان گرسنگی
دفع گردد و این را تامرسایین گویند **نوع دیگر** سیماب و گندهک که هر دو صاف بوند و مس کشته و سوناکهی بستانند و جمله را در کهرل انداخته
و با شهد یار کرده سحق کنند بعده در ده و شرابه آب انداخته مهر کنند و کمیست با ماپک شش تی دهند چون سرد شود آس کرده نگاه دارند و مقداری با شهد
روزینه خوردن دهند از این موی سپید سیاه گردد و پیری تبدل بجوانی پذیرد و دیگر امراض سائل گردد و این را تامرپتی گویند **نوع دیگر** تلقاسیا
که سخت و چرب باشد و در آتش انداختن نه آواز کند و نه تیر قدر و نه منتفخ گردد بیارند و رقهای آنرا از هم جدا کرده آفتاب دهند و در دیگ فرو اندازند
و شیرهٔ بیخ جولائی آن مقدار که بدان جمله تر شود یار کنند بعده سرپوش بران نهاده پنج روز در سایه بدارند بعد پنج روز کشیده در کهرل انداخته سحق
کنند و غلوله بندند و با برگ بید انجیر پیچیده و در دیگ کرده و سرپوش بران نهاده مهر کنند و مدت پنج روز در گندهٔ شالی و یا در کاه کهت بدارند باز کشیده
در کهرل انداخته سحق کنند و خشک کرده بجامه بیزند و همدرین طریق هفت و یا هشت کرت بشیرهٔ مذکور پت دهند و همین مقدار پتها از شیرهٔ
آمله و از شیرهٔ سندهی و از فلفلین و از بهنگ پت بدهند تا درخشیدنش برود و اگر بدین پتها درخشیدنش برود باید که دیگر پتها بشیرهٔ مذکور بدهند تا درخشیدنش
نماند آنگاه بشیره از شیرهای مذکوره مالیده مقدار کنار بستانی غلوله ها بندند و نهاری یکی بخورانند و بالای آن روغن ستور بنوشانند و می باید که یک سال
یکیک غلوله روزینه بخورانند و در سال دوم دو دو و در سال سوم سه سه خوردن و در هر سال یکی غلوله زیاده کنند اگر کسی ابهرک بدین طریق
بخورد اندامش قوی و سخت همچو الماس گردد و از خوردن این ابهرک تا سه ماه مرض رکت بات و ماجروگ و دمه و هر پنج نوع پیهه و درد دل و کرهنی
و بواسیر و بانوبات و آماس و پاندروگ و بدهضمی که از غلبهٔ هر سه خلط حادث شده باشد و هر هژده نوع سپبت دفع گردد و این را ابهرک کلپ گویند
سحیق خار خسک سحیق بداریکند و کنجد سیاه که پوست آن دور کرده باشند سحیق ستاول و سحیق بلاده که پخته باشد هر یک یک برستهه و جسنده و
گلوی نیل و شهد کی پنج پل و سعتر سندهی و فلفلین هر سه هشت پل و سحیق چیته ده پل و سحیق بداریکند بست پل و شکر هفتاد پل و روغن ستور

هشت پل بسایند و بخلوط ساخته در آوندی که چرب بود نگاه دارند و برقدر مناسب قوت و گرسنگی روزینه مقداری بخورانند ازین موهای سپید سیاه گردند و راجرو گ و سنگ مثانه و گرده و بهگندر و صرع و درد سر و سیبت و نیس زفع شوند و آب منی و قوت باه بیفزاید و این را بهندی نرسنگهی چورن گویند نوع دیگر سی پل پوست بیخ اسگند و سی پل پوست بیخ بهار بسایند و آس کرده در آوندی که چرب بود نگاه دارند و روزینه دو نیم درم با شیر ماده گاو بخورانند ازین موهای سپید سیاه گردند شیر با آنکه بخوردن دارو چهار ماه مداومت نماید و پرهیز کند و از خوردن این دارو قوت و آب منی بیفزاید و رنگ اندام نیک شود و این را اسگندها چورن گویند نوع دیگر ببول و ترمیله و چیتره و سونت و دانتی و آهن کشته هر یک یک نیم درم و سنبل و فلفلین و نمک سنگ و نمک بات و برنگ هر یک شش درم و طلق سیاه دوازده درم بسایند و در آهن انداخته بسوزند چنانکه دود بیرون نیاید چون بدانند که سوخته شده است با آب سرد کنند و هم با آب مذکور آس کنند و با این جمله داروهای مذکوره هم برقدر رسطو جز آهن کشته و طلق بیامیزند و شیره سنبهالو و شیره ادرک و شیره بهنگره و شیره سنگماره که هر یک بیست و چهار درم باشد بهاداده مقدار دو نیم درم غلولها بندند و یکی را روزینه خوردن دهند و بالای آن سرکه بهینس بنوشانند ازین موهای سپید سیاه گردند و امراض بادی و بلغمی و امراض نامه یلقه و نقصان گرسنگی و تپ دوقی و مرض انوبات دفع گردند و این را بانبره بهگت گویند والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و سوم در صاف کردن و کشتن دهاتها و ادویها و جواهر و مانند آن

طریق صاف کردن دهاتها بدانکه از زر و نقره و مس و برنج و قلعی هر کدامی را صاف کردن خواهند ورقها ساخته گرم کنند و در سرکه هندی سرد کنند و تا سه کرت این عمل بکار بندند و باز هم بدین طریق سه کرت در روغن کنجد و سه کرت در بول ماده گاو و سه کرت در جوش کلتهی سرد کنند صاف گردد و از قلعی و شیشه هر کدامی را که خواهند صاف گردانند نیز سه کرت در شیره اک سرد کنند صاف گردد طریق کشتن زر چون خواهند که زر را کشته باشند باید که یک حصه طبق و دو حصه سیماب بسایند و در کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند تا آنکه هر دو یکذات گردند آنگاه بمقدار این هر دو گندهک که آنرا صاف کرده باشند یار کنند و با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و غلوله بسته در شراب نو اندازند و بالای آن شراب دیگر نهاده به گل حکمت گیرند و به سی عدد پاچک دشتی که نه سخت بزرگ و نه سخت خرد باشند پت دهند چون سرد شود بکشند و همچند آن دیگر گندهک یار کرده در کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و به سی عدد پاچک دشتی باز پت دهند و همچنین تهاده دهند تا آنکه چهارده پت دهند بدین عمل زر کشته گردد نوع دیگر مقداری زر را بسایند و در آب اندازند و در آن شیشه که شاید دو دم حصه برابر او بیندازند تا چون هر دو یکذات شوند بعد سرد گشتن در کهرل اندازند و همچند آن گندهک یار کنند و با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و غلوله ساخته در شراب اندازند و یک شراب بالا داده به گل حکمت گیرند و به سی عدد پاچک دشتی پت دهند و بعد سرد شدن کشیده و با گندهک که همچند آن باشد بار دیگر یار کرده و در کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و غلوله ساخته در شراب اندازند و دوم شراب بالای آن نهاده به گل حکمت گیرند و به سی عدد پاچک دشتی پت دیگر بدهند و هم بدین طریق تهاده میدهند تا آنکه هفت پت تمام شود بدین عمل زر کشته گردد نوع دیگر طبق زر یک حصه و سیماب دو حصه ستده در کهرل انداخته سحق کنند تا آنکه یکذات شوند آنگاه که همچند این هر دو بوره یار کنند و با جوش پوست کچنال سحق کنند و غلوله ساخته در بوته که آنرا از پوست کچنال ساخته باشند بیندازند و سر پوش آن بوته هم از پوست کچنال ساخته و بران نهاده و به گل حکمت گرفته خشک گردانند و با آتش تیز از آن زکال پت دهند و بعد سرد شدن کشیده و با گندهک دیگر که همچند آن باشد یار کرده و بجوش مذکور سحق ساخته غلوله گردانند و در بوته پوست مذکور اندازند و سر پوش هم از پوست مذکور بران نهاده و به گل حکمت گرفته خشک کنند و با آتش زکال دوم پت بدهند و همچنین یک پت دیگر بدهند تا سه پت شوند زر کشته خواهد شد و اگر بجای جوش و بوته پوست کچنال جوش و پوست کرباری بالا مذکور بگیرند و بکار بندند نیز زر کشته گردد نوع دیگر طبقهای زر بسایند و به بهجال کبوتر و یا به بهجال ماکیان آنرا تلطیف کنند و سحق کنند و در شرابه قدری فرازکنند و بران یک طبق مذکور نهند و بران مقداری دیگر گندهک فراز کنند و همچنین طبقها را بعد فراز کردن گندهک ته برته نهند و دوم شرابه بران نهاده به گل حکمت بگیرند و به پنج عدد پاچک دشتی پت دهند و همچنین

فصل هفتاد و سوم در صاف کردن و کشتن دهاتها و ادویها و جواهر و مانند آن

پنج پنج یا یک دو شتی هشت هشت بیت دیگر بدهند و همان بیت بستی عدد یا یک و شتی بدهند و می باید که درین هر ده بیت گندهک را همچنین طبقهای زر بستانند بدین
طریق نیز زر کشته خواهد شد **طریق کشتن نقره** سه طبقهای نقره و یک حصه زرنیخ بستانند اولاً زرنیخ مذکور را در کهرل انداخته با ترشی تا یکپاس
سحق کنند بعده طبقهای مذکور را بدان تلحیف کنند و در شرابه نو نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کنند و به گل حکمت بگیرند و با تش سی عدد یا یک دو شتی
بیت دهند و همین طریق چهار ده بیت دهند بدین عمل بی شک نقره کشته گردد **نوع دیگر** سونامکهی که چهارم حصه از ورقهای نقره باشد بستانند
و در کهرل انداخته با شیر زقوم تا یکپاس سحق کنند بدان ورقهای مذکوره تلحیف کرده در شرابه نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کنند و به گل حکمت بگیرند
و با تش سی عدد یا یک دو شتی بیت دهند همین طریق تنها بدهند تا جمله چهار ده بیت شوند بدین عمل نقره کشته گردد **طریق کشتن مس** بیارند مس را
و از ان ورقهای تنک سازند چنانکه خار و راج بخار و سه روز در ترشی انداخته بجوشانند بعده شیشه بستانند و سیماب که چهارم حصه آن باشد با آن
یار کنند و در کهرل انداخته تا یکپاس با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند آنگاه گندهک که دو چند از مس مذکور باشد نیز با آن یار کنند و با ترشی سحق کرده
یکذات گردانیده غلوله سازند بعد از ان سبزی کنند فی یا سبزی جنگیری که بهر نه را با آن آس کرده بر غلوله مذکور به پری انگشت تلحیف کنند
و خشک گردانیده در ته دیگ نهند و در شرابه نو باز گونه بر ان نهاده مهر کنند و دیگ را بر یک بر گردانند و بر دیگ سر پوش نهاده به نمک خاکستر مهر
کنند و بر دیگدان نهاده زیرش آتش نرم کنند و بتدریج بمقدار مقدار آتش زیاده گردانند و تا چهار پاس آتش بدهند بعد سرد شدن کشیده در
کهرل انداخته و گندهک که نیم از مس مذکور باشد یار کرده و بار دیگر سحق و مخلوط ساخته با شیره سون چهار پاس سحق کنند و غلوله بندند و در شرابه نهند
و شرابه دیگر بران نهاده و مهر کرده به گل حکمت بگیرند و به یاچک دو شتی کجیت دهند بعد سرد شدن آس کرده بدارند و بکار بندند و بخوردن این مس قی
و دوران سر و سستی و اسهال نشود **نوع دیگر** بیارند یک فلوس پخته و یک فلوس عالمگیری آنرا بست تسقیه در عرق لیمو و بست تسقیه در شیر زقوم
و بست تسقیه در آب نوساد و همین قسم در شیر آک و در آب بهنگری و در عرق برگ دهاتوره و در عرق تهوهر و چهل مرتبه در روغن تلخ سرد کنند بعده
حوره که مقطر تا دوازده پاس از آتش مثل کلچهری کنند و آتش از چوب باشد **طریق کشتن برنج** برنج را بستانند بعد از ان ورقهای تنک ساخته
در ترشی انداخته تا سه روز بجوشانند بعد از ان با آب بشویند و گندهک را که همچند ورقهای مذکور باشد با شیر آک آس کرده بران تلحیف کنند و در
شرابه نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کنند و به گل حکمت گرفته کجیت دهند بدین عمل برنج کشته گردد و روی همین طریق کشته شود **طریق کشتن**
سیسه از سیسه ورقها کنند و نسل را با شیره برگ تنبول سحق کرده بران تلحیف کنند و در شرابه نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کرده به گل حکمت بگیرند و
کجیت دهند و همین طریق سی و دو کجیت بدهند بدین عمل سیسه بی شک کشته گردد **نوع دیگر** پوست درخت لزان و پوست خرمای هندی را
سوده باریک آس کنند و سیسه را در دیگ نو انداخته بگدازند و اندکی اندکی از سحیق مذکور بر سیسه مسطور بریزند و با بلی آهن بجنبانند تا که خاکستر
شود آنگاه بکشند و سیم بمقدار وزن خاکستر مذکور نسل مسحوق با آن بیامیزند و با سرکه هندی سحق کرده غلوله بندند و در شرابه دوم نهاده و مهر کرده
به گل حکمت بگیرند و کجیت دهند بدین طریق هر بار نسل آمیخته و با سرکه هندی سحق کرده و غلوله بسته شصت کجیت دهند بدین عمل سیسه کشته گردد
طریق کشتن قلعی نخست پوست لزان و پوست خرمای هندی را آس کرده بدارند بعده قلعی را در دیگ انداخته بگدازند و اندک اندک
از سحیق مذکور بران بریزند و با بلی آهن بجنبانند تا که خاکستر شود بعده بمقدار وزن خاکستر قلعی زرنیخ را آس کرده با آن بیامیزند و با ترشی تا یک
پاس سحق کرده غلوله بندند و در شرابه نو نهند و شرابه دوم بالا نهاده و مهر کرده به گل حکمت بگیرند و کجیت بدهند و بعد سرد گشتن کشیده با زرنیخ
که دهم حصه آن باشد یار کرده و در کهرل انداخته با ترشی سحق کنند و غلوله بندند و در شرابه نهند و شرابه دیگر بران نهاده و مهر کرده به گل حکمت
بگیرند و کجیت بدهند و همچنین تنها بدهند و هر باری زرنیخ دهم حصه بستانند تا آنکه جمله ده بیت شوند بدین عمل قلعی کشته گردد **طریق کشتن پولاد**
نخست پولاد را صاف گردانند و براده سازند و در کهرل انداخته با شیره تال کریا و سحق کنند و در شرابه نهند و دیگر شرابه بران داشته مهر کنند

و به گل حکمت بگیرند و گجپت دهند و همچنین دو کرت دیگر با شیرهٔ تبال کرد سحق کرده و نه کرت با شیرهٔ کنوار سحق گردانیده و شش کرت با شیر و کتهار چهنا سحق کرده تپها دهند تا حاجت دوازده پت شوند و اگر شیرهٔ کتهار چهنا نباشد شش کرت با شیرهٔ کنوار سحق کرده تپها دهند بدین عمل آهن کشته گردد طریق کشتن آهن کمبیل را با براده کنند و با آن دو از دهم حصه شنگرف آمیخته با شیرهٔ کنوار تا دو پاس سحق کنند و قلوله ساخته در سده شرابه کرده و به گل حکمت گرفته گجپت دهند همچنین هفت کرت با شنگرف یار کرده و با شیرهٔ کنوار سحق ساخته گجپت بدهند بدین عمل آهن کشته گردد و همبرین طریق اگر با شیرهٔ تبال کرد یا با شیرهٔ اگ سحق کنند و هفت گجپت بدهند نیز آهن کشته گردد **نوع دیگر** نخست سیماب پاک کرده و یکحصه گندهک صاف کرده دو حصه بستانند و در کهرل انداخته کجلی کنند و بمقدار براده آهن کمبیل با آن بیامیزند و با شیرهٔ کنوار یک روز سحق کنند و در بوته مس که در میان آن برگ بید انجیر دراز کرده باشند نهند و در مهتاب بدارند تا آنکه گرم گردد آنگاه بر بوتهٔ مذکور سرپوش از آن مس نهند و محکم کرده مهر کنند و هفت روز در کندوی شالی بدارند بعد هفتم روز کشیده آتش کنند بر نطی کشته گردد که در آب فرو نرود امتحان کشته گردیدن آهن این است که در آب بیندازند و اگر فرو نشینند و بالا بمانند بدانند که کشته شده است چنانچه گندهک بطریق مذکور آهن کشته گردد و دیگر دهاتها نیز کشته شوند **تدبیر** اگر منسل و گندهک را با شیر آب آتش کنند و بر ورقهای برده هاتی که آنرا کشتن خواهند لیمبف کنند و در شرابه نهند و شرابه دوم بالا کرده و مهر نموده و به گل حکمت بگیرند و گجپت دهند و دوازده بار این عمل بکار بندند و تپها دهند کشته گردد و طریق صاف کردن و کشتن دهاتها مبین گشت **اکنون طریق صاف کردن** و کشتن اپدهاتها که آن نیز هفت اند و ماچهک دهی نوع است یکی تار ماکهی و دوم سونا ماکهی و توتیای سبز و طلق و سرمه و منسل و زرنیخ و سنگ بصری گفته می آیند **طریق صاف کردن توتیای سبز** توتیای سبز را با بچال کبوتر و ریده گربه و با سهاگه که دهم حصهٔ آن باشد آمیخته سحق کنند بعده در دو شرابه انداخته و مهر کرده و به گل حکمت گرفته پت نرم بدهند و بعد سرد شدن کشیده و با جغرات سحق کرده دوم پت نرم بدهند و بعد سرد شدن کشیده و با شهد سحق کرده سوم پت نرم بدهند بدین عمل صاف گردد **طریق صاف کردن سونا ماکهی** سونا ماکهی سه حصه نمک سنگ یکحصه بستانند و باریک آس کرده در آوند آهن اندازند و شیرهٔ ترنج یا شیرهٔ جنبهیری با آن یار کنند و آوند مذکور را بر دیگدان بنشانند و زیرش آتش کنند و آنرا بکفگیر بگردانند و چندان آتش کنند که رنگ سوناماکهی مذکور لعل فام گردد بدین عمل سوناماکهی صاف گردد و چون خواهند که بکشند باید که جوش کلتهی را آس کنند و در شرابه اندازند و شرابه دوم بالا داده به گل حکمت بگیرند و گجپت بدهند بدین عمل کشته شود و اگر با روغن کنجد یا با دوغ و یا با بول بز آس کنند و گجپت دهند نیز کشته گردد **طریق صاف کردن تار ماکهی** تار ماکهی را آس کرده در کهرل اندازند و با شیرهٔ انگور عقیم یکروز و با شیرهٔ میندهاسینگی یکروز و با شیر و جنبهیری یکروز سحق کنند و می باید که بعد سحق با هر یکی از شیرهٔ مذکور در مهتاب بدارند بدین عمل تار ماکهی صاف گردد **طریق صاف کردن و کشتن طلق** طلق سیاه و رنگ لو دبستانند و کورهٔ آهنگران انداخته بدهند تا مادام که لعل فام شود آنگاه کشیده در شیر ماده گاو سرد کنند و ورقهایش را جدا گردانند و در شیرهٔ بزی چولائی و ترشی تر کرده یک شبانروز بدارند بدین عمل صاف گردد بعده شالی و ورقهای طلق در خریطه که شالی دو چند طلق باشد جامه سفت اندازند و دهنش دوخته در طغار که با آب پر باشد نهاده با دست چندان بمالند که گل مایه از آن برون آید بعده چون مایهٔ مذکور در ته آب قرار گیرد بآهستگی آب از آن بریزند و مایه را ستده در کهرل انداخته با شیرهٔ برگ اک یک روز سحق کنند آنگاه نانهای خرد از آن ساخته بر برگهای اک نهند و دیگر برگها بالای آن بدارند و بپاچک گجپت دهند و بعد سرد شدن بار با شیرهٔ آک آس کرده تپها دهند تا هفت پت تمام شود آنگاه هفت پت تا جوش برآورده سحق کرده بدهند بدین عمل طلق کشته شود و چون طلق کشته گردد روغن سود که هچند آن باشد با آن بیامیزند و در آوند آهن کرده بر آتش نهند تا آنکه طلق تمام روغن را بخورد بعد از آن بدارند و بکار بندند از خوردن طلق پیر جوان گردد و دیگر فوائد این بسیار است **نوع دیگر** طلق سیاه را دو تاب کنند بعده سعیق موتهه و سندهی که ششم حصهٔ طلق مذکور باشد بیامیزند و در کهرل انداخته یکروزه با سرکه نیشکر و یکروزه با شیرهٔ چیتره سحق کنند بعده در شرابه نهند

و شرائط و وصل بالا داده مهر کنند و بگل حکمت گرفته بکپیت بدهند آنگاه همین طریق سه کرت با جوش تر پهله سحق کنند و کپیت دهند و سه کرت با شیرهٔ برنیا را
و سه کرت با بول بقر و سه کرت با شیرهٔ معلی و سه کرت با شیرهٔ تلسی و سه کرت با شیرهٔ سورن سحق کرده کپیتها بدهند تا نوزده پت شوند بدین عمل نیز
طلق کشته گردد **طریق صاف کردن سرمه** سرمه را باریک آس کنند و با پنبهٔ تر کرده یکروز در بنات داشته خشک گردانند صاف گردد
و شل انجن و گل سرخ و کسیس و سهاگه و خرمهره و پهتکری همین طریق نیز صاف شود **طریق صاف کردن منسل** منسل را باریک آس کرده
بگرهٔ جامه بندند بعده یک دیگ را به بول تر پر کرده بر دیگدان بنشانند و گره مذکور را دران آویزند و سه روز بدولکاجنتر بپزند بعده ازانجا کشیده
در میان هفت روز هفت پت هر روزی یک پت با بلیلهٔ تر سحق کرده در پیتاب بدهند **طریق صاف گردانیدن زرنیخ** زرنیخ را
باریک آس کرده و بگرهٔ جامه به بندند و یکپاس در آب تر پهله نیز بدولکاجنتر و یکپاس در سرکهٔ ... بدولکاجنتر بپزند و یکپاس در آب برنج و یکپاس
در روغن کنجد بپزند بدین عمل زرنیخ صاف گردد **طریق صاف کردن سنگ بصری** سنگ بصری را آس کرده بگرهٔ جامه به بندند هفت
روز در بول آدمی و هفت روز در بول بقر بدولکاجنتر بپزند صاف گردد **طریق کشیدن ست جمله بدیها** بهتا و ارتک و ماهی خرد که آنرا
سهری گویند شیر تیز و سهاگه و سرون آهو و کنجارهٔ کنجد و ششت و سجینه لعل و کشیم و قند و نمک سنگ و چوتلی و روغن ستور و شهد ازین جمله
هرچه ست و هند بستانند و با سایر ادویاتی که ست آن کشیدن خواهند آمیخته آس کنند و در بوتهٔ عمیا کرده مهر کنند و در کوزهٔ زکال بسیار اندازند
و بوته را بران نهند و آتش تیز بدهند ازین عمل ست بیرون خواهد آمد **طریق صاف کردن و کشتن گوهرها** الماس را بستانند و در
مالهی کنند که مجوف ساخته باشند باندازند و مهر کرده بگرهٔ جامه به بندند و در جوش کلتهی و کودرون سه روز بدولکاجنتر بپزند بدین عمل الماس
مذکور را آتش گرم ساخته در بول خر سرد کنند و باز گرم سازند و در بول اسطور همچنین بیست و یک کرت در بول خر سرد کنند و باز گرم سازند
و در بول خر سرد کنند بعد ازان زرنیخ با کرم ادرس بهم کرده آس کنند چنانکه زرنیخ بجوزن کرم مذکور سحوق گردد بعد ازین بوتهٔ خرد با سرپوش
راست بکنند و الماس مذکور را در بوته بنهند و سرپوش بران داشته مهر کنند و این بوته را درون بوتهٔ گلین نهند و الماس مذکور را ... اگر
بدهند تا عمل و تمام گردد بعده و بوتهٔ زرنیخ را در بوتهٔ گلین کشیده در بول اسپ سرد گردانند همین طریق در بوتهای زرنیخ که بجوزن کرم مذکور سحوق
باشد انداخته در بوتهای گلین داشته و دمیده هفت کرت در بول اسپ سرد گردانند ازین عمل الماس کشته گردد **نوع دیگر** در جوش
کلتهی انگزه و نمک سنگ آس کرده حل کنند و الماس را گرم کرده بیست و یک کرت دران سرد گردانند بدین عمل نیز کشته گردد **نوع دیگر** غوکهای
بزرگ را جمع کرده در آوندی روئین اندازند و بران سرپوش بنهند غوکان دران پیشاب خواهند کرد آنگاه غوکان را کشیده دور کنند الماس را
گرم کرده در بول مذکور سرد کنند و همچنین بسیار کرات الماس را گرم کرده در بول تیز سرد گردانند الماس بدین عمل نیز کشته گردد **طریق صاف
کردن و کشتن سیلارنت منی** که آن نوعی از جنس پیاشد یکی لعل مام و یکی کبود مام و طریق صاف کردن این همچو صاف کردن الماس است
و چون صاف گردانیدن و کشتن خواهند باید که گرم ساخته چهارده کرت در بول بقر سرد کنند بعده با شیرهٔ ... آس کنند و غلوله بسته خشک
گردانند و در بوتهٔ گلین نهاده بدهند چنانکه بوته لعل گردد بعده در بول اسپ سرد کنند همچنین در بوتها کرده و گرم ساخته در بول اسپ هفت
کرت سرد گردانند بدین سیلارنت منی کشته گردد بعد کشتن آس کرده بدارند و بجای الماس کشته بکار برند فائدهٔ الماس حاصل آید
طریق صاف کردن و کشتن باقی گوهرها چنانچه بند بدجن و مانک و ... و مانند آن چون گوهری را ازین گوهر صاف
کردن و کشتن خواهند باید که آنرا بستانند و بگرهٔ جامه به بندند و در شیرهٔ جیت تا یکپاس بدولکاجنتر بپزند بدین عمل صاف گردد و بعده
گرم سازند و در شیرهٔ کلتهی تا هفت کرت سرد کنند و باز گرم کنند و در شیرهٔ مذکور سرد گردانند همچنین گرم کرده در شیرهٔ کنوار تا هفت کرت
سرد کنند و در شیرهٔ چولائی هفت کرت و در شیرهٔ ... هفت کرت نیز سرد کنند بدین عمل کشته گردد و سرماری و ... نیز بطریقیکه سونا مکهی کشته گردد

کشته شوند و نیز بطریقی که الماس صاف گردد بدان طریق باقی گوهرها صاف شوند و بطریقی که الماس کشته شود بدان طریق باقی گوهرها نیز کشته شوند
طریق صاف کردن و طائر گردانیدن سیماب سیماب را خردل را آس کرده ازان بوته با سرپوش راست کنند و سیماب دران نهاده و مهر کرده
بجامه بسته در سرکه … بدولکا جنتر بآتش سه روز بپزند بعده در کهرل انداخته با شیره گهنوار یکروز و یک روز با شیره چترک و یکروز با شیره گهونیا و یکروز
با شیره ترپهله سحق کنند آنگاه با سرکه … سیسه بستانند بدین عمل صاف شود بعده در کهرل انداخته و با نمک سنگ که نمی آن باشد یار کرده با شیره
لیمو سحق کنند باز یک روز با خردل و یکروز با … و یکروز با نوسادر و در هنگامی که هر یکی همچند سیماب باشد یار کرده با سرکه … سحق کنند بعد ازان سیماب
و جمله داروها که با آن بهم سحق کرده شده اند همچو کره سازند و در ته دیگ نهند و دیگ را به سحق نمک سنگ پر گردانند و یک دیگ دیگر باز گونه بران
نهند چنانکه دهنهای هر دو دیگ بهم شوند و منضم گردند بعد ازان مهر کنند و هر دو دیگ را به گل حکمت بگیرند آنگاه یک دیگ را که زیرش سوراخ
کرده باشند باز گونه کرده بر دیگ فوقانیه نهند چنانکه دهن این دیگ ثالث بر دیگ دومین منضم و بهم شده بنشیند بعد ازان دهن این دیگ را
نیز مهر کنند چنانکه ازان مهر بیرون نیاید آنگاه درین دیگ ثالث براه سوراخ بمقدار آب بیندازند پس این دیگها بر دیگدان نشانند و زیرش آتش
تا سه پاس کنند بدین عمل سیماب طائر گردد و بطریق بهتر صاف شود **طریق صاف کردن گندهک** گندهک را بستانند و با روغن
که همچند آن باشد آمیخته در آوند آهن اندازند و بر آتش نهاده بگدازند آنگاه در شیر یا ده گاو انداخته سرد گردانند بدین عمل گندهک صاف
گردد **طریق صاف گردانیدن شنگرف** باید که شنگرف را هفت بهت از شیر میش و ترشی لیمو و مانند آن بدهند بدین عمل شنگرف صاف
گردد و چون خواهند که سیماب را از شنگرف بکشند باید که آن را آس کنند و با شیره لیمو و با شیره برگ نیم یک پاس سحق کنند و بطریق طائر گردانیدن
لیکن این را چهل پاس آتش بدهند **طریق کرسنه گردانیدن سیماب** باید که سیماب را با هر یکی از زهر کالکوت و بچهناک و سینگیه و برون
و هلاهل و برمه … و سونا و سوار … شترک و با شیر آک و شیر تهوهر و جبه و تخم دهاتوره و کاری و بیخ کشهل و افیون یار کرده و در کهرل انداخته
سحق بسیار کنند بدین عمل سیماب کرسنه شود و قائم النار گردد و **امتحان کرسنگیش** نست که طبق زر یا نقره و مانند آن از سائر دهاتها
با سیماب مذکور آس کرده و در کهرل انداخته سحق کنند مدتی داشته سیماب را وزن کنند چون هم بر وزن قدیم خویش باشد و بواسطه اختلاط ازین
زیاده نگشته باشد بدانند که کرسنه گشته است **نوع دیگر** سیماب را با … و جواکهار و ساجی و هر پنج نمک و خردل و سیر و نوسادر و
بیخ سهجنه که هر یکی ازین داروها همچند سیماب باشد یار کرده و در کهرل انداخته و با شیره … و با سرکه … سه شبانه روز سحق کنند ازین عمل نیز
کرسنه شود **نوع دیگر** سیماب را با کرمی که آنرا ایندلی گویند و با ترشی و نمک یار کرده سه شبانه روز سحق کنند ازین عمل نیز کرسنه گردد **طریق
خورانیدن گندهک** باید که دیگ را با آب پر کنند و بالای آن سرپوش ستان بدارند و بخمیر آرد مهر کنند بعد ازان سیماب همچند آن گندهک
بستانند و گندهک را آس کنند و نیمی آن بر سرپوش فراز کنند و بالای آن سیماب مذکور نهند و فوق آن نیمی گندهک که دیگر مانده است فراز کنند و
یک شرابه باز گونه بران نهند و خاکستر را با آب مخلوط سازند و بدان مهر کنند و دیگ مذکور را در کودکی که دیگ مذکور تا لبهایش درآید در آرند و با آتش چهار
یا پنج دشتی … بدهند و هم بدین طریق شش … بدهند **طریق کشتن سیماب** باید که سیماب را با … و گندهک و نوسادر
که هر یکی همچند سیماب باشد یار کرده در کهرل اندازند و با ترشی لیمو و مانند آن تا یک پاس سحق کنند و در شیشی که آنرا به گل حکمت گرفته باشند
اندازند و جامه و یا چوب و یا پنبه را در دهنش در آورند و دهن را نیز به گل حکمت بگیرند آنگاه شیشه مذکور را در دیگی که به ته آن رخنه کرده باشند و دیگ را
به ریگ پر کنند چنانکه ریگ تا گلوی شیشه پر شود و بر دیگدان نشانند و زیرش دوازده پاس آتش بکنند لیکن ابتدا آتش نرم کنند و بتدریج زیاده
گردانند بدین عمل سیماب کشته گردد **نوع دیگر** از بیخ چترک بوته با سرپوش آس کنند و گل گومه و برگ را آس کرده بقدر … بوته فراز کنند
و سیماب را با شیر … سحق کرده بدان نهند و دیگر سحیق گل گومه و برگ … بران اندازند و سرپوش بر بوته نهاده مهر کنند چون خشک شود در بوته

گلین انداخته سرپوش بران نهاده مهر کنند و بپاچک دشتی گجیت دهند بدین عمل سیماب کشته گردد نوع دیگر آنکه زرد آب شیره کتهو نبر سحق کنند و از آن لوته
با سرپوش سازند و سیماب را نیز با شیره کتهو نبر سحق کرده در بوته مذکور اندازند و سرپوش بران نهاده مهر کنند و بپاچک دشتی پتی که از مقدار نیمی از گجیت
باشد به دهند بدین عمل نیز سیماب کشته گردد نوع دیگر سیماب را با بیخ لگوره مقیم یار کرده و در کهرل انداخته با شیره برگ تنبول سحق کنند و در بیخ لگوره
مذکور که آنرا مجوف ساخته باشند در آرند و آنرا در بوته گلین نهند و بران سرپوش نهاده مهر کنند و گجیت دهند بدین عمل نیز سیماب کشته گردد والله اعلم
بالصواب **فصل هفتاد و چهارم در ساختن اشربه** بدانکه شرابی که از مائعات و دیگر اشیا چنانچه قند و شهد می سازند بشرط آنکه مسکر بود
بزبان هند آنرا سُرا گویند آن بر دو نوع است یکی آنکه آنرا از اشیای خام سازند و این را بهند آسو نامند و دوم آنکه آنرا از اشیای جوش سازند
و آنرا ارشت گویند و همدین طریق سرکه نیز بر دو نوع است یکی آنکه آنرا از مائعه خام سازند و دوم آنکه از جوش اشیای راست کنند و آنچه
بر سر خم شراب از خلاصه اش بر می آید آنرا پرسنا گویند و آنچه در میان خم شراب مقداری غلیظ از آن بود آنرا کادمبری نامند و آنچه فرود این غلیظ
سطبر باشد آنرا جگل گویند و آنچه در ته خم شراب کند بود آنرا میدک نامند و آنچه زیر خم از کثافت فرونشیند دارو های آنرا ابکس گویند
طریق ساختن شراب آسو اسیر بالا و پدپا نکهه و باکهاره و لوده و با بهول که کبود رنگ بود و برنگ و گل نیلوفر و مسمسه و مجیٹهه و چهاراسا و پاٹهه
و چراییته و برگ گل و کچور و پیرا و پندرایک و پلپول و کچنار و چبون و منع سنبل هر یک یک پل و انگور بست پل و گل دهاوی شانزده پل بستانند و جوکوب
کنند و با شهد و شکر که هر یک صد پل باشد یار کرده در آوندی که آنرا بعود و چیره و پلیل گرد و خوشبو گردانیده باشند اندازند و در آن نیز باندازند و سرپوش
آوند مذکور نهاده و مهر کرده تا یکماه در کاهت بدارند بعد از آن بنوشانند از این رکتپت و پنڈروگ و بیست و سیلان منی و کوباسیر و کرم و آماس دفع شوند
و این را اسیر آسو گویند نوع دیگر فلفلین و زرد چوب و چیره و موتهه و برنگ و سپاری و لوده و پاڑهی و آمله و ایلیا و الکا و اسیر و صندل و کوتهه
و قرنفل و تگر و جهرد و کج و ترج و برنیک و ناگکیسر هر یک شش درم بستانند و باسی صد پل قند و ده پل گل دهاتگی و شصت پل انگور و در دو دون آب یار کرده
و مخلوط ساخته در خمیکه آنرا بدارو های مذکور خوشبو گردانیده باشند باندازند و سرپوش بر خم نهاده و مهر کرده تا یکماه در کاهت بدارند بعد از آن
بنوشانند از این گوله و سنگرهنی و پنڈروگ و بواسیر و لاغری و دیگر امراض دفع گردند و این را پپلیاد آسو نامند نوع دیگر براده آهن و سحیق سنده
و فلفلین و تر پهله و برنگ و جوانی و موتهه و چیتره هر یک چهار ده پل و در دو دون آب شصت و چهار پل شهد و یک پل قند بگیرند جمله را در آوند
چرب انداخته تا یک ماه در کاهت بدارند بعد مضی مدت مذکور کشیده بنوشانند از این گرسنگی افزاید و پنڈروگ و آماس و گوله و دیگر امراض شکم
و بواسیر و سیبت و بیچه و کرم و دمه و سرفه و بهکندر و نا آرزوی طعام و مرض دل و سنگرهنی دفع گردند و این را لوها آسو گویند **طریق ساختن
شراب ارشت** پوست کرا صد پل و انگور پنجاه پل و گلچکان و بارنگ هر یک ده پل بستانند از این جمله هر چه شایان جوکوب کردن باشد
جوکوب کنند و باقی را غیر جوکوب کرده بدارند و در چهار دون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و در آوند چرب کنند
و صد پل قند و بست پل دهاتگی در آن باندازند و مهر کرده تا یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند از این جمله بهار و سنگرهنی فی الحال دفع شود و گرسنگی
افزاید و این را کنجا ارشت گویند نوع دیگر برنگ و پیلمول و راشن و پوست کرا و اندرجو و پاڑهی و ایلیا و الکا و آمله و ناگکیسر هر یک پنج پل
بستانند و سفوف کنند بعده با آن سی صد پل شهد و بست پل گل دهاوی و سحیق ترج و دانه الایچی که هر یک دو پل باشد و سحیق پرنیک و کچنال و
لوده که هر یک یک پل بود و سندهی و فلفلین که هر یک هشت پل باشد بیامیزند و در آوند چرب تا یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند و از این
مرض بر ده اگرچه بزرگ باشد و مرض اودستنهی و سنگ مثانه و مرض ٹهیلا و پرتٹهیلا و بهکندر و کند مالا و زهربات دفع گردند و این را بهندی
برنگادارشت نامند نوع دیگر پنجاه پل و پیودار و بست پل با تنه و مجیٹهه و مانند جو و دانتی و تگر و زرد چوب و کرا و معار و راشن و برنگ و
موتهه و سرس و سار چوب کهیر و پوست درخت ارجن هر یک ده پل و صندل و گلوی و رومس و چیتره و جوانی و کرا هر یک هشت پل بستانند و جمله را

فصل هفتاد و چهارم در ساختن اشربه

جوکوب کرده در هشت وزن آب انداخته بجوشانند چون یکوزن آب بماند بجامه بیخته در آوند چرب کنند بعده گل دهاتکی شانزده پل و شهد سی صد پل و سحیق
سنده‌ی و فلفلین هریک دو پل و سحیق تج و تیرج و دانه الایچی هریک چهار پل و سحیق پرینک چهار پل و سحیق ناگیسر دو پل بگیرند و جمله با آن یکرده
با آن بیامیزند و مدت یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند ازین سیلان منی اگرچه لا دوا باشد و جمله امراض بادی و سنگ بهنے و بواسیر و سوزاک بول و درد
و بیست دفع گردند و این را دیودار ارشت گویند **نوع دیگر** سار چوب کهیر و دیودار هریک پنجاه پل و بکچے دوازده پل و دار هلد و ترپهله هریک
بست پل بستانند و جمله را جوکوب کرده در هشت وزن آب انداخته بجوشانند چون یکوزن بماند بجامه بیخته در آوند چرب کنند و بعد سرد شدن با
آن دو بیست با شهد صد پل شکر و بیست پل گل دهاتکی و سحیق لکول و ناکیسر و کهیره و قرنفل و بالا و تج و تیرج و دانه الایچی که هریک یک پل باشد
و سحیق پلپل بسازند که چهار پل بود بیامیزند تا یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند ازین بیست و مرض دل و زردی اندام و مرض اریده و گوله و نفخه
و کرم و بیه جمله دفع گردند و این را کهدار ارشت گویند **نوع دیگر** پوست درخت مغیلان دو بیست پل ستده و جوکوب کرده در چهار وزن
آب انداخته بجوشانند چون یکوزن بماند بجامه بیخته بستانند و بعد سرد شدن با آن سی صد پل قند و شانزده پل گل دهاوی و سحیق پلپل دراز
دو پل و سحیق زنجبیل و کنکول و الایچی و تج و تیرج و ناگیسر و قرنفل و پلپل گرد که هریک یک پل باشد انداخته تا یکماه بدارند بعده بنوشانند
ازین دق و اتیسار و بیست و دمه و سرفه دفع شوند و این را ببولیا دارشت گویند **نوع دیگر** پنجاه پل انگور در دو وزن آب و الایچی و
ناگیسر و پرینک و فلفلین که هریک سه پل باشد یکنند و در آوند چرب بدارند بعده بنوشانند ازین مرض او بیست و دق و دمه و سرفه امراض
گلو دفع گردد و قوت افزاید و قضای حاجت انسانی بآسانی شود و این را درا کها ارشت گویند **نوع دیگر** دهن یک تلا بستانند و
جوکوب کرده در چهار وزن آب انداخته بجوشانند چون یکوزن آب بماند بجامه بیخته بگیرند چون سرد شود با آن دو بیست پل قند و شانزده
پل گل دهاتکی و سحیق پلپل و دارو و بیلمول و چاب چیتر و سنده‌ی و تج و تیرج و ترپهله که هریک یک پل باشد بیامیزند و در آوند چرب تا یکماه بدارند
بعده بنوشانند ازین بواسیر و سنگ بهنے و پنڈروگ و مرض دل و سینه و بیه و گوله و دیگر امراض شکم و بیست و آماس و بیزاری طعام دفع گردند
این را روهیتلا ارشت گویند **نوع دیگر** دسمول و چیتره و پهکرمول هریک بست و پنج پل و لوده و گلوی هریک بست پل و آمله شانزده
پل و جواسا دوازده پل و کهیر و بجبیار و ایتسار و هلیله هریک هشت پل و کوتهه و مجیٹهه و دیودار و برنگ و بهلتی و بهارنگی و کیتهه و بلیله و کدهیر
و ماب و قنبل و پرینک و کلیسه و زیره سیاه و انسوت و نیکاونشن و پلپل دراز و سپاری و کچور و زرد چوب و سونف و پدمانکهه و ناگیسر و موتهه و اندرجو
و کاکراسینگی و جیوک و رکهبک میده و مهامیده و کاکولی و کهیرکاکولی و رتھه و بڑده هریک دو پل بستانند و جمله را جوکوب کرده در آب که هشت
حصه جمله دارو ها باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و نیز هشت پل انگور را در آب که چهار چند آن باشد انداخته
بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند بعده بجامه بیخته بستانند آنگاه هردو جوش را یکجا کنند و با آن سی و دو پل شهد و چهار صد پل قند و سی و دو پل
سحیق گل دهاوی و کنکول و بالا و صندل و جوزبویه و قرنفل و تج و تیرج و دانه الایچی و ناگیسر و پلپل دراز که هریک دو پل باشد بیامیزند و باید که
مشک نیز با آن یار کرده در آوند انداخته تا یکماه مدفون ساخته بدارند آنگاه بکشند و سحیق بارکتک در آن اندازند تا صاف گردد بعده بنوشانند
ازین مرض سنگ بهنے و نا آرزوی طعام و ورم شکم و دمه و سرفه و بهگند و جمله امراض بادی و دق و پنڈروگ و یرقان و بیست و کوابیر و هر بیست
نوع سیلان منی و نقصان گرسنگی و امراض شکم و شگاف شانه و سرگرا اسری و سوزاک بول و تختم جمله دفع گردند و مردم لاغر فربه شود و منی افزاید و
آواز خوب شود و این را دسمولا دارشت گویند و باید دانست در شرابی که میان قند و جوش یک جز و معین شود و دیگر بیان کرده
نشده باشد باید که چون مثلا قند صد پل بیان کرده شده باشد آنجا جوش یکوزن بیان کرده شده بود آنجا قند صد پل بگیرند و محلے که
مقدار سحیق دارو های معین نشده باشد باید که آن را دهم حصه قند بستانند و حکمای هند دوازده قسم از شراب ارشت و آسو نوشیدن

فصل هفتاد و پنجم در بیان نوشیدن روغنی و مانند آن

گفته اند زیاده ازین مضر داشته اند والله اعلم بالصواب **فصل هفتاد و پنجم در بیان نوشیدن روغنی و مانند آن** که بهندی آنرا اسنه پان گرم
گویند بدانکه شخصیکه اندامش خشک بوده و یا بسبب سیدن جراحت لاغر بود و خونش کم افتاده باشد و یا از خوردن زهر مریض گشته باشد و یا آنرا
مرض باد غالب بود یا قوت حافظه و عاقلش کم بود باید که شخص مذکور را اول روغن بنوشانند مفید بود و چون روغن و مانند آن از دیگر مشروبات که ذکر آن
کرده می آید بنوشانند باید که بالای آن آب گرم نوشیدن و حرکت کردن نفرمایند شخصی که آنرا غلبه بلغم یا باد یا افزونی چربی بود و مانند آن یا در شکمش کرمها
بوند و یا بخواهد که اندامش سست و قوی و محکم گردد و شخص مذکور را روغن کنجد نوشانیدن مفید بود بشرط آنکه روغن کنجد موافق طبع باشد و شخصیکه
بسبب بار بردن لاغر شده باشد و یا خون و آب منی اش کم افتاده خشک گشته بود و یا آنکه آنرا غلبه باد بود و یا آنکه اندامش بسیار درد کند یا شخص
مذکور را چربیش و گوشت بعلی که بهندی آنرا [illegible] گویند نوشانیدن مفید است بشرط آنکه او را گرسنگی و قوت بود و شخصی که شکمش بسهولت روان نگردد بلکه
بدشواری روان گردد و نازک نبود بلکه بشدت تحمل کردن تواند و او را گرسنگی سخت بسیار باشد این چنین شخص را مغز استخوان نوشانیدن مفید بود و میان
اشخاص مذکوره شخصیکه باشد چون روغن ستور یا باد و اعضای که زایل عرضش بود بنوشانند نیز نافع آید و نیز نوشانیدن تنها روغن ستور بجهت دفع مرض بلغم
و نوشانیدن روغن ستور با سحیق نمک سنگ بجهت دفع مرض بادی و نوشانیدن روغن ستور با سحیق سنبل و فلفلین و [illegible] بجهت دفع مرض بلغم مفید
است طبیب را شاید که تشخیص مرض کرده که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط است آنگاه از میان روغن ستور و روغن کنجد و پیه و مغز استخوان هر کدام را
که مناسب باشد بنوشانند و چون مرض از غلبه دو خلط یا سه خلط بود و یکی را زیاده غلبه باشد از میان اشیای مذکوره هر کدام که دافع آن باشد بنوشانند
و نوشانیدن روغن و مانند آن در هوای که معتدل بود نه سخت سرد و نه سخت گرم مفید است و چون حاجت بسوی نوشانیدن آن در هوای گرما
و سرما افتد باید که در هوای سرما و در هوای گرما یا بشب بنوشانند شخصیکه آنرا باد و بلغم باشد در روز بنوشانند و شخصیکه آنرا شب نوشانیدن شاید چون
در روز بنوشانند تشنگی و بیهوشی و اندام گران گردد و نا آرزوی طعام و درد شکم حادث شود و **باید دانست** که بوقت هضم روغن و دیگر مشروبات مذکوره
تشنگی و تاپاک و بیقراری و ماندگی پیدا شود و چون تشنگی زایل نگردد باید که آب گرم بنوشانند و اگر بنوشانیدن آب گرم تشنگی زایل نگردد آنگاه بسیار
آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اشیای سرد چنانچه صندل و مانند آن با آب آس کرده بر سر ضخامت کنند و آب بر سر ریزند و امر باد در میان آب بنشانند که
آب تا گلویش رسد بنشانند صحت شود و مقدار نوشیدن مشروبات مذکوره آنقدر که در میان یک پاس هضم شود و گرسنگی آرد آید و خلطیکه اندک فساد بود
باعتدال آید و از نوشیدن آنقدر که در میان دو پاس هضم شود آب منی بیفزاید و خلطیکه فسادش متوسط بود باعتدال آید و از نوشیدن آن مقدار
که در میان سه پاس هضم شود و نوشیده چرب گردد و خلطی که با بسیار فساد بود باعتدال آید و از نوشیدن آنقدر که در میان چهار پاس هضم شود و هیچ ضرری
چنانچه ماندگی و بیهوشی و مستی پیدا آید و وجود چرب گردد و خلطیکه بغایت فاسد گشته بود باعتدال آید و از نوشیدن آنقدر که در میان شب و روز
هضم شود و هیچ ضرری از ضررهای مذکوره پیدا نیاید و مرض سبب عارض شود و باد صرع و مرض اثماد و آسیب دیو و پری دفع گردد طبیب را شاید که
قوت و گرسنگی معلوم کرده بر قدر مناسب حال بنوشانند و اگر از مقدار گرسنگی و قوت زیاده گردد نوشنده و مرض هلاکت افتد و چون مشروبات مذکوره
زیاده نوشیده شود و هضم نگردد باید که بسیار آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اگر اندکی بدهضمی شود باید که آب گرم بنوشانند تا بدهضمی برود و آروغ نیک آید
و آرزو به طعام شود و بعد هضم شدن با آب گرم غسل دهند و آش شام برنج با جوش منگ یا آب گوشت که آن را بغیر روغن یا بروغن اندک پخته باشند
بنوشانند و مشروبات مذکوره تا سه روز یا چهار روز یا پنج روز یا شش روز باید نوشانید و زیاده از آن نه نوشانند و پرهیز [illegible] نازک و لاغر شخصی را که آنرا
از نوشیدن مشروبات مذکوره نفرت حاصل آید برنج پخته خوردن [illegible] بجهت چرب گردانیدن وجود و روغن کنجد و روغن ستور و چربی و مغز استخوان
مساوی [illegible] سحیق پلپل و [illegible] نمک سنگ و آب [illegible] را با آن یکجا کرده بنوشانند این اندام فی الحال چرب گردد **نوع** دیگر از برنج و کنجد و روغن
ستور آش شام سازند این نیز اندام فی الحال چرب گرداند **نوع** دیگر روغن ستور و شکر را [illegible] و مقدار [illegible] شیر [illegible] گاو [illegible] بنوشانند

و بجهت بیرون کشیدن خلط فاسد تدبیر قی و اسهال از جمله بهتر نیست و چون شخصی را خواهند که قی بکنانند باید که اولاً روغن بادام و روغن کنجد را با انغام طلا کنند و عمل سپید بکار بندند و اشیای اسهال‌کننده بخورانند بعد آنکه فوت فهم و ادویه مقی مراد قی بکنانند و باید که از جهت قی دارو‌های دهند که ملایم طبع مریض بود و اما از آن نفرت حاصل آید و به بوی باشد و چون صبی یا پیر یا شخص نازک یا لاغر یا شخصیکه از قی خائف بود و مرضی حادث شود که در آن حاجت بسوی قی کنانیدن باشد باید که از شیر یا جغرات یا دوغ یا آش شام برنج بنوشانند آنگاه داروی مقی بخورانند و دستها را گرم سازند و بدان شخص مذکور را سپید کنند و چون بدانند که خوی از اندامش روان میشود و دلش میسوزد و آب از دهنش سائل گردد بعد از آن شخص مذکور را بفرمایند که بر چیزی بنشینند سر و گلو و پشت و پهلو را بگیرند و بفرمایند تا انال برگ بید انجیر یا نار یا بها بهول در دهن انداخته قی بکنانند و چون قی کرا از قدر مناسب شود و آب از دهن سائل گردد و دل بقرار بود و صاف نگردد و معا اندام خارش پیدا شود و چون زیاده از قدر مناسب شود تلخه بسیار بیرون آید و بیهوشی روی نماید و سیلان آب و کف از دهن انقطاع نپذیرد و درد سینه و گلو پیدا شود و چون قی بحسب مناسب شود در آن اولاً بلغم بیرون می آید بعد از آن مقداری تلخه بیرون شود بعد قی کنانیدن می باید که غرغره کنانند و بر روی بشویانند آنگاه آنچه میان دو دست انتبه و بر میز و شمس هر کدام که موافق دانند بنوشانند و بطریقیکه ماندن شاید ماندن فرمایند و چون از هنگام قی مقدار دو نیم پاس گذشته باشد با آب گرم غسل دهند و بجوش کلتهی یا منگ یا از ارهر با آب گوشت برنج پخته را بخورانند از قی و سرفه و از خبث دهن و تباهی آواز و بسیاری خواب و مرض تند را و بدبوی دهن و اثر زهر و سیلان آب از دهن و مرض سنگرهنی دفع گردد چنانچه بریدن درخت شاخ و برگ و بار و گل خشک گردد همچنان به بیرون آوردن بلغم به عمل قی امراض بلغمی از بیخ برکنده شوند و شخصیکه آزار مرض تمر یا مرض اردهبیات یا گوله یا مرض از امراض شکم یا مرض قی یا سلسل بول یا مرضی از امراض باد یا مرض استسقا یا مرض رکتپت که در آن خون طرف دهن و بینی سائل گردد قی بکنانند مضر است و نیز شخصی که لاغر باشد بسبب رسیدن زخم یا به سببی دیگر و شخصی که لاغر خلقی بود یا پیر یا صبی یا سخت خشک باشد قی کنانیدن آن را ممنوع است و زن حامله را نیز ممنوع است و در حالت نفاخ شکم و در حالت افتادن گلو و در حالت که حقنه نزدهن کرده باشند و در حالت گرسنگی نیز قی نا ن اند که مضر است و مرضی که در آن قی ممنوع است چون در آن قی بکنانند بعلاج کردن بعد از دیری مرشوارهی زائل گردد دمگا و باشد که لا دوا باشد و اشخاصیکه آنرا عمل قی ممنوع است چون ایشان را بدهضمی یا غلبه بلغم بود یا زهر داده شود قی بکنانند و بدین سه حالت عمل قی ممنوع نیست و قی کنانیدن دفع اثر زهر و دفع مرضیکه از خوردن زهر حادث شده باشد و مرض بکهم اگن و مرض منداگن و مرض انماد و باصرع و سپلپای و ارسید بدارکاو نا آرزوی طعام و قی و اتیسار که خام بود و دوران سر که بسبب غلبه تلخه حادث شده باشد و مرض سپ و مرض بدرده و بدهضمی و سیلان آب از دهن و غثیان و سرفه و دمه و تنفس و لیوی بادی که از بینی آید و سختگی دهن و لب و گلو و سیلان ریم و مانند آن انگوش و مرض راجروگ و مرضیکه به سبب فساد چربی و غلبه آن حادث شود و مرض ول و مرض اسهکار و مرض کلنندکا و مرض رکتپت که در آن خون بطرف مقعد بیرون آید و مرضی که به سبب فساد بلغم یا در محلی از محلهای بلغم حادث شود نافع است کسانی که با امراض مذکوره مبتلا گردند ایشان را قی بکنانند و عورتیکه شیر پستانش فاسد شده باشد کنانیدن قی نافع است از عمل قی فساد شیرش دفع شود و چون شخصی را خواهند که اسهال بکنانند باید که روز اول طعام سبک بخورانند و بالای آن ترشی شیره لیمون یا سرکه بدهند یا آب گرم بنوشانند و دوم روز روغن کنجد بر اندامش طلا کرده و عمل سپید بکار بسته داروی اسهال داده اسهال بکنانند و لیکن خواهند که اسهال بکنانند پیش از آن قی بکنانند بعد از آن اسهال بکنانند از آنکه اگر بغیر از قی کنانیدن اسهال بکنانند بلغم بمحلهای خود متجاوز که وه بمقامی که آن محل آتش گرسنگی ست آید و آن را فرو دمیگیرد و جهد را گران گرداند و شکم را ماندن کند و طبیب را شاید که حال شکم مریض معلوم کرده مسهل را بخورانند شخصیکه آنرا غلبه تلخه باشد و شکمش نرم بود چنانکه بنوشیدن شیر نیز البته آنرا مقداری اسهال شود چنین شخصی را داروی مسهل که نرم باشد می باید داد و شخصیکه آنرا غلبه باد و بلغم بود و شکمش سخت باشد این چنین شخص را داروی مسهل که تیز باشد می باید داد و شخصی که در آن هیچ از اخلاط ثلثه به دیگری غلبه نکرده باشد شکمش میانگی بود نه نرم

درست این چنین شخص را داروی مسهل که میانگی باشد نه سخت نرم و نه سخت تیز می باید داد و چون مردم دارو مسهل خورد باید که خود را بر انتظار تقضاء حاجت دارد
و جائی بماند که هوا بادنباشد و به بجا از ان نزدیک بود و آب سرد بنوشد و بان روی و دست و پای بشوید و شکم را بمالد و در تقضای حاجت زور نکند و در
اسهال که بخوردن داروی مسهل شود اولا بول بعد آن غایط بعد آن تلخه بعد آن بلغم بیرون آید و عقدتی که بخوردن داروی مقی شود اولا آب بعد آن
بلغم بعد از ان تلخه بعد از ان باد بیرون آید و اسهال چون اندک از قدر مناسب شود بلغم و تلخه غالب گردند و تا پاک و نا آرزوی طعام و گرانی اندام حادث نشوند
و گرسنگی کم افتد و چون بر قدر مناسب شود شکم و سینه صاف گردند و تاپاک و خارش اندام حادث نشود و غایط بآسانی بیرون آید و باد در مجاری خود جریان
یابد و چون زیاده از قدر مناسب شود بیهوش گردد و کف بسیار از راه مقعد بیرون آید و مقعد خارج گردد و شکم درد کند و اگر اسهال از قدر مناسب اندک
شود و گرسنگی کم بود و مریض با قوت باشد باید که در روز اسهال فاقه بکنانند و دوم روز غذا بخورانند و اگر اسهال بر قدر مناسب شود یا مریض ضعیف
یا تشنگی آنرا غالب باشد باید که آشام برنج که غلیظ نبود بلکه رقیق باشد هم در روز اسهال بنوشانند و فائده اسهال آنست که قوت عقل افزاید و حواس
خمس قوی گردند و اعضا و رگهای وجود مستحکم گردند و گرسنگی بیفزاید و موهای بعد از وی سفید گردند و امراضیکه از غلبه تلخه حادث شده باشند دفع گردند
باید دانست شخصی که آنرا گرسنگی اندک اندک باشد و شخصیکه پیر یا خرد و یا لاغر و یا بیم و یا ناقوت و یا ضعیف بود و شخصی که آنرا مرض رکیبت که در ان
خون بطرف مقعد بیرون آمده و شخصیکه آنرا زکام خام یا تپ نو باشد و زنی که حامله یا زچه بود و شخصی که مجروح و یا مبتلا بمرض استسقا بود و یا خشک
باشد ایشان را اسهال ممنوع ست بکنانند و در حالت روغن و مانند آن از مشروبات اسینه نوشانیده باشد و در حالت خوف و در حالت
ماندگی نیز اسهال ممنوع ست مگر آنکه اشخاص مذکوره را تلخه سخت غلبه کند بعده داروی نرم داده اسهال کنانند و عمل اسهال در دفع تپ و اثر زهر و نا آرزوی
طعام و مرض ایسچه و بدرده و ادر روگ و گرنبه و پاندروگ و باد صرع و سرخباده و بهگندر و پسرپ و گوله و مرض دل و امراض فرج نساء و مرضیکه در مقام
بکواسی پیدا آید و بستگی شکم و سوچیکا و اسک و مو تراگهات و پیبت و سبهوتک و سیلان منی و سهبه و آماس و اندر برده و مرض تمر و مرض کاچ و
سختگی زشت بود و مرض ابهگند و مرض رکیبت که در ان خون طرف بینی و دهن و گوش سائل بود و کرم شکم و تاپاک و امراضیکه بسبب غلبه تلخه حادث
شوند و امراضی که در محلهای تلخه پیدا آیند نافع ست کسانی که بامراض مذکوره مبتلا شوند اسهال بکنانند و نیز شخصیکه آنرا جراحت رسیده باشد
و یا آتش یا شوره سوخته گشته و یا چشمیش سخته بود آنرا عمل اسهال نیز نافع ست و شخصی که آنرا مرض زهر یا مرض پاندروگ یا سختگی یا سرپ یا دیگر سختگی یا
آماس یا سیلان منی بود و شخص مذکور چرب باشد باید که آنرا داروی مسهل ندهند و اگر بسوی خورانیدن داروی مسهل حاجت افتد باید که اولا آن را
خشک گردانند بعد از ان روغن و یا دیگر مشروبات اشینه خورانیده مقداری چرب باشد بشرطیکه آنکه روغن و مانند آن موافق طبع آن باشند آنگاه
داروی مسهل خورانیده اسهال بکنانند و شخصیکه شکمش نرم باشد و گرسنگی بسیار بود باید که اگر حاجت بسوی اسهال باشد بدهند از انکه داروی
تیز بسرعت از شکم خارج گردد و اخلاط فاسد را بطریق بهتر بیرون نیارد و شخصیکه شکمش سخت بود و گرسنگی آن را اندک باشد باید که اگر حاجت بسوی
خورانیدن داروی اسهال باشد اولش شوره و نمک و روغن ستو و مانند آن خورانیده گرسنگیش افزون گردانند بعده روغن کنید برانداش طلا کنند
و عمل سید بکار نبدند بعده داروی مسهل خورانیده اسهال کنانند شخصی که ضعیف باشد و بسیار غلبه اخلاط فاسد در وجود چون خواهند که اخلاط
فاسد را باسهال بیرون کنند باید که بیکبارگی بیرون نکنند بلکه بتدریج بیرون کنند و آنچه بقیه از اخلاط فاسده را باعتدال آرد و معتدل گردانند
و داروی مسهل نمی انضمام یافته با اخلاط بهم بوده براه مقعد خارج میشود و داروی مقی بغیر انضمام یافته هم براه دهن بیرون می آید **فائده**
چون پادشاه را بخورانیدن داروی مسهل حاجت افتد باید که داروی سنجوانند که بارها آن را آزموده باشند و چنان بود که از قلیل آن نفع کثیر
حاصل آید و دل او را خوش آینده بود و نیز چنان بود که نعوذ بالله منها اگر از ان مضرت بنوعی برسد و از ان مضرت اندک شود والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و هشتم در بیان فساد قی و اسهال و آن بر چهار نوع ست یکی را بهندی پرتپ لوم گویند و این بر دو قسم ست یکی آنست

فصل هفتاد و هشتم در بیان فساد قی و اسهال

شخصی که گرسنه بود و یا او را زیادت آتش گرسنگی باشد و شکمش نرم بود و یا طبیعتش چنان سخت باشد که بخوردن مسهل او را قی نشود و دلش نشوراند و چون داروی
مقی بخورد او را قی نشود بلکه اسهال شود و چون چنین شود اخلاط فاسده افزون گردد و مرضی که بجهت دفع آن داروی مقی خورانیده باشند زائل نشود بلکه
افزون گردد و درین حالت می باید که شخص مذکور را بروغن و مانند آن چرب گردانیده و داروی مقی که تیز باشد داده قی بکنانند و قسم دوم آنست شخصی که
مجمع غذا ایش که آن را آماسی گویند صاف نباشد و طعامی که خورده باشد انهضام نیافته بود و بلغم در وی غالب باشد چون داروی مسهل خورد او را اسهال نشود
بلکه قی شود و چون چنین شود مرضی که بجهت دفع آن مسهل داده باشند دفع نشود بلکه افزون شود و درین حالت می باید که اولاً داروی مقی داده قی
بکنانند تا غلبهٔ بلغم فرو نشیند و محل غذا ایش صاف گردد بعد ازان داروی مسهل که تیز باشد خورانیده اسهال کنانند و چون بخورانیدن مسهل دوم بار اسهال
نشود بلکه قی شود سوم بار تنها مسهل نخورانند بلکه داروی مسهل را با روغن و شهد و شکر سرخ مخلوط ساخته بلیسانند تا اسهال شود و دوم را اساو سیکهه
او کهد گویند و آن آنست شخصی که در وی اخلاط فاسده غالب بود داروی مقی یا مسهل اندک خورد و آن هضم نگردد و قی یا اسهال نیارد و چون چنین
شود تشنگی زیاده نگردد و پهلو و مفاصل درد کنند و بیهوشی و بیقراری پیدا آید و آب از دهن سائل گردد و درین حالت می باید که آب گرم نوشانیده
قی بکنانند و سوم را چیران او کهد گویند و این آنست که شخصی که گرسنه بود و یا آتش گرسنگی وی را زیاده باشد و شکمش سخت بود و چون داروی
مقی بخورد و یا مسهل که اندک بود یا کم قوت باشد بخورد و بسرعت هضم شود و قی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط از محل خود منتقل گردند و غلبه کنند
و مرضی که بجهت دفع آن عمل بکار بسته باشند زائل نگردد بلکه افزون شود و زور و قوت کم افتد و درین حالت می باید که اگر داروی مقی داده باشند دیگر داروی
مسهل که تیز بود زیاده کرده بدهند که اسهال شود و چهارم را ماین دو کهه گویند و آن آنست که شخصی که داروی مقی داده یا مسهل که اندک یا کم قوت
باشد بخورد یا بیش از آنکه روغن گنجد را بر اندام طلا کنند و روغن مذکور و مانند آن آنرا بنوشانند و عمل سید را بکار بندند و یکی را از داروی مذکوره بخورانند
و ازان خلط فاسد یعنی یا اسهال اندک بیرون آید و چون در قی خلط اندک برون آید اندام گران گردد و دل بسوزد و مرضی که بجهت دفع آن داروی
مقی خورده باشند زائل نگردد بلکه افزون شود و درین حال می باید که روغن و مانند آن را نوشانیده چرب گردانند و روغن را بر اندام طلا کنند
و عمل سید بکار بندند و دیگر دارو بر قدر مناسب خورانیده قی بکنانند و چون در اسهال خلط فاسد اندک بیرون آید مقعد درد کند چنانکه او را می برند
و شکم منتفخ شود و ضراط نیاید و سر گران گردد و مرضی که بجهت دفع آن مسهل خورانیده باشند زائل نگردد بلکه افزون گردد و درین حالت می باید که روغن
بر اندام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و داروی دیگر بقدر مناسب خورانیده اسهال کنانند و پنجم را پان سول گویند و آن آنست که مردم
بعد آنکه داروی مقی یا مسهل که تیز و بسیار باشد خورده بود و بواسطهٔ آن قی یا اسهال بسیار شده باشد جماع کند یا غذای خشک خورد و روغن و
مانند آن ننوشد و عمل سید بکار نبندد ازان باد غلبه کرده درد پهلو و کمر و پشت و رگهای گردن که آنرا مینان گویند و بیهوشی و دوران سر پیدا آید
و عقل کم گرداند و درین حالت می باید که روغن گنجد را بر اندام طلا کرده عمل سید بکار بندند و بروغنی که آن را بهیق تر از ان ملطی سخته باشند حقنه
اپناس بکنند و ششم را اجوک گویند و آن آنست که مردم پیش از نوشیدن روغن و مانند آن که پیش از طلا کردن روغن گنجد بر اندام و بکار بستن
عمل سید داروی مقی یا مسهل که اندک یا کم قوت باشد بخورد و ازان خلط را از جایش منتقل سازد و بغیر احداث قی یا اسهال یا خلط مذکور پیوسته بماند
و چون چنین شود قوت کم گردد و انتفاخ شکم و کوفتگی سینه و تشنگی و بیهوشی و رتا پاک پیدا آیند و درین حالت اگر داروی مقی داده باشند می باید که سیحق
مینپهل و نمک سنگ را با آب گرم آمیخته فی الحال بنوشانند تا قی شود و ازانکه چون بعد خوردن مقی قی نشود و اگر فی الحال مقی دیگر که تیز باشد داده
اخلاط فاسد را بیرون نکشند خلطی که از محل خود منتقل شده باشد به تمام اندام سرایت کرده و خارش و آماس و هیبت و سختگی و تپ و درد اندام چنانکه
و مان سوزنها خلانیده شود پیدا آید و اگر داروی مسهل داده باشند می باید که داروی دیگر که تیز باشد داده اسهال چنانچه شاید بکنانند و درین باب
اسهال اگر کم شود زیر ناف درد پیدا آید و شکم سخت گردد و تراح بفراغت نشود و ضراط بیرون نیاید و در تمام اندام خارش و در نهای شل و انهای که بگزیدن

از بخاران ظاهر شود پیدا آید و چون چنین شود باید که حقنه که آنرا استعمال گویند بکار برند و روغن و مانند آن مریض را نوشانیده چرب گردانند و روغن
کنجد را بر اندامش طلا کرده عمل سید بکار بندند و دیگر داروهای مسهل که تیز باشد خورانیده اسهال بکنانند و باید دانست که مریض را بعد خورانیدن
داروی مسهل و مقی چون قی و اسهال فی الحال چنانچه شاید نشود باید که آن را آب گرم بنوشانند و دستها را با آتش گرم سازند و بدان پهلو و شکمش را
سیک کنند و اگر بدین تدبیر با هم قی و اسهال چنانچه شاید نشود و چون روز باقی باشد دیگر داروی مقی یا مسهل بخورانند و چون روز باقی نباشد بعد از دو سوم روز
مریض را چرب گردانیده و روغن کنجد را بر اندامش طلا کرده داروی مقی یا مسهل خورانیده قی یا اسهال بکنانند و چون شکم شخصی سخت باشد بخوردن
مقی یا مسهل او را قی یا اسهال نشود و چون او را قی یا اسهال کنانیدن خواهند باید که اول حقنه انپاس بکار بندند آنگاه بعد چرب گردانیدن و روغن کنجد
بر اندام طلا کردن عمل سید بکار بسته مقی یا مسهل را خورانیده قی یا اسهال بکنانند و کسانی که بول و غایط و ضراط را بسبب شرم یا خوف یا حرص حبس
کنند چنانچه قریبان بادشاه و زنان و بقالان اشیای مذکوره را باز میدارند شکم ایشان سخت بود چون ایشان را مقی یا مسهل دادن خواهند باید که نخست
بسیار روغن و مانند آن نوشانیده سخت چرب گردانند و روغن کنجد را بر اندام طلا کرده بسیار عمل سید بکار بندند آنگاه داروی مقی یا مسهل که تیز باشد داده
قی یا اسهال بکنانند و هرشخص را سجوک گویند و آن آنست که شخصی که شکمش نرم باشد یا شخصی که آن را سخت چرب گردانیده بود و بعد طلا کردن روغن
بر اندامش بسیار گرمی آتش رسانیده باشد و یا بواسطه خوردن مقی و یا مسهل که سخت تیز بود یا زیاده از قدر مناسب باشد قی و اسهال زیاده شود
چون قی زیاده شود و تلخه بسیار بیرون آید و قوت کم افتد و باد افزون گردد و درین حالت روغن ستو را بر اندامش طلا کرده و کندوی مسین و
مانند آن که آنرا با آب سرد پر کرده باشند بنشانند و داروی دافع قی را با شهد و شکر آمیخته او لیسانند و بلیسانند ازین آرام حاصل آید و چون
اسهال زیاده شود و بلغم بسیار بیرون آرد و آخر الامر با خون آمیخته خروج یابد و قوت کم گردد و باد افزون شود و درین حالت آب سرد را بر رو بریزند
و در آب سرد آن را بنشانند و غساله برنج و شهد را یکجا کرده بنوشانند و قی بکنانند و حقنه که آنرا استهاپا گویند بکار بندند و بعد آن به روغنی که
آن را از شیر کشیده باشند حقنه انپاس بکار بندند و داروهای پرنگیو اوکن را با غساله برنج آس کرده بنوشانند و غذایش برنج پخته را با شیر یا
با شوربای گوشت بیازند و چون قی سخت زیاده شود و خوی با خون آمیخته بیرون افتد و نیز خون قی شود و زبان بیرون آید و چشمها بگردند و دندانها
برهم نشینند و کشاده نگردند و بیهوشی و تشنگی و تپ پیدا آید و چون چنین حالت شود باید که صندل و آمیر و رسوت و شالی را آس کنند و با شهد
شکر خوب بریان کرده و مخلوط ساخته باشند بنوشانند نافع آید **نوع** دیگر شیره نوزک یا شیره انار یا شیره انگور یا شیره میوه دیگر را با روغن
ستو و نیشکر و شهد یار کرده و مخلوط ساخته بنوشانند نیز نافع آید **نوع** دیگر شگوفه برگ درخت بر و لزان و باکره و گلر و جمون را با آب آس کنند
و شیره آن بجا مسخته بتانند و در آن برنج را بپزند و آشام سازند و بعد سرد شدن شهد را با آن مخلوط ساخته بنوشانند نافع آید **نوع** دیگر
بار روهائی که قابض شکم است شیر را بپزند و بنوشانند نافع آید **نوع** دیگر آب گوشت حیوانات وحشی را بنوشانند نافع آید و علاجهائی که بجهت
دفع زیادتی روان شدن خون گفته شده اند درین نیز نافع آیند و چون زبان بیرون آمده باشد باید که سندهی و فلفلین و نمک سنگ را آس کرده
بر زبان بمالند و یا انگور کنجد آس کرده بدان طلا کنند و آنرا باهستگی در دهن در آرند و پیش نظر مریض ترشی بخورانند تا آب از زبانش سائل
گردد و زبان بجای خود قرار گیرد و چون چشمها گردنده باشند باید که آن را روغن ستو چرب گردانیده بر مالشانند و چون دندان برهم نشینند
باید که داروهائی که دافع باد و بلغم باشند ناس و هند و عمل سید بکار بندند و چون تشنگی زیاده شده باشد باید که تدبیرهائی که بجهت دفع تشنگی
گفته شده اند بکار بندند و چون بیهوشی آمده باشد باید که آلات سرود را چنانچه رباب و نی و بربط نزدیک او بنوازند و سرود گفتن فرمایند
و بیماری که اسهال چون سخت زیاده شود آبی که بمثابه پر طاوس باشد از شکم جاری شود و چون سخت زیاده تر شود از شکم آبی که بمثابه غساله
گوشت باشد سائل گردد و چون بنهایت کمال رسد خونی که بدان حیات مربوط است و آنرا بهندی جیو سونت گویند از شکم جاری شود

ومقعد بیرون آید و لرزه اندام حادث گردد و اثری که از زیادتی قی پیدا آید نیز حادث شود و چون از شکم این خون که میان وی بدان مزلوج است سائل گردد
و اثری آنگاه اسجوک و اجیو دان گویند و این ششم نوع از چهارده نوع مذکور است چون حالتی ازین حالات حادث شود علاجی که بجهت دفع روانی خون
گفته شده اند بکار بندند و چون مقعد بیرون آمده باشد باید که بروغن ستور آنرا چرب گردانند و عمل سید بکار بسته درون در آرند و تدابیر و علاجهای که
بجهت درآوردن مقعد که بیرون آمده باشد در فصل امراض مقعد گفته شده اند بکار بندند و چون لرزه اندام حادث شود باید که علاجهائی که در فصل امراض
بادی بجهت دفع لرزه اندام گفته شده اند بکار بندند و چون خونی که آنرا اجیو سونت گویند باید که بارکهاره و کنارو کاه ووب و اسیر و روغن ستور و شیر
ماده گاو و رسونت حقنه که آن را استهابن بست گویند نافع آید نوع دیگر حقنه مذکور با جوش داروهای نکرودها وکن و شیر و شیره نیشکر و
روغن ستور سجون گوسپند بکار بندند نافع آید و چون خون مذکور یقینی یا اسهال جاری شود باید که برای ازالت آن علاجهائی که بجهت دفع رکتیت و
اتیسار گفته شده اند بکار بندند و جوش داروهای نکرودها دکن بنوشانند و طعام را هم بدین جوش سخته بخورانند و علامت شناختن جیو سونت آنست
که ملوج را بجوبی که از شکم سائل شده باشد ترکنند و آنرا باب گرم بشویند اگر لعاب ملوج زائل نگردد بدانند که خونی ست که آنرا جیو سونت گویند و اگر
زائل گردد بدانند که خون رکتیت ست و دیگر علامات آنست که خون جیو سونت اگر بخورد بدانند که خون رکتیت مذکور را برنج سخته با ماست مخلوط سازند
و پیش سگ اندازند اگر بخورد بدانند که خون جیو سونت ست و اگر نخورد بدانند که خون رکتیت ست و نهم آنا ارکهان گویند و آن آنست که شخصی که
در شکمش غذا انهضام تمام نیافته باشد و اخلاط در وی غالب بوند و باد در شکمش غالب تر بود چون او را علاج مسهل یا مقی بدهند از آن شکمش منتفخ گردد
و بول و ضراط و غایط روان نشود و پهلو درد کند چنانکه آنرا می شکنند و مقعد و مثانه چنان درد کنند گویا که در آن سوزنها می خلانند و بجهت طعام
نشود و چون چنین شود باید که عمل سید فتیله داروهائی که بجهت دفع ادرار و ریح در مقعد می آرند و بداروهائی که افزاینده گرسنگی باشند حقنه را بکار بندند
و این حقنه را بهنگ دهن بست گویند و دهم را پیرکرتهکا گویند و آن آنست شخصیکه لاغر و خشک و کم گرسنگی بود و شکمش سخت نرم باشد
چون او را داروهای مسهل که سخت تیز و گرم و خشک بود و با آن نمک بسیار آمیخته باشند بخورانند از آن باد و تلخه فاسد گردد و درد مقعد و مثانه و تهیگاه
و سر ناف پیدا آید و ضراط نشود و چون چنین شود باید که ملهٹی و کنجد سیاه را آس کنند و با شهد و روغن ستور مخلوط سازند و با دیگر داروهای حقنه
که آن را سجهیا بست گویند یاره کرده حقنه مذکور را بکار بندند و سرشکهای آب سرد بر شخص مذکور بزنند و او را برنج سخته با شیر بخورانند و بر بحره
روغن ستور یا بروغن کنجد که آنرا سجیق تر از آن ملهٹی سخته باشند حقنه که آنرا انیاس گویند بکار بندند و یازدهم را پر سراو گویند و آن آنست شخصی که
شکمش سخت بود و اخلاط در وی غالب باشند چون او را داروی مسهل که نرم باشد بدهند اخلاط از جای خود انتقال یابند و اندک اندک بیرون آیند
و بچکند و تمام خارج نگردند و از آن لاغری و قبض شکم و ناآرزوی طعام و درد اندام پیدا آید و تلخه و بلغم از طرف مقعد سیلان یابند و چون چنین شود باید که از
جوش درخت سال و دهو و سادن و بیخ پلاس که آنرا با شهد یار کرده باشند حقنه استهابن بکار بندند تا غلبه اخلاط فرو نشیند و چون بدانند که
غلبه اخلاط فرو نشسته است شخص مذکور را چرب گردانیده باز داروی مسهل داده اسهال بر قدر مناسب بکنانند و دوازدهم را پروا هکا گویند
و آن آنست که شخصیکه سخت خشک یا سخت چرب بود چون آنرا داروی مسهل بخورانند و او بغیر غلبه اسهال بتکلف اسهال کند یا بعد غلبه
کردن به تکلف آنرا نگاه دارد و از آن تا یک دو روز باد و کف لزج و سپید یا سیاه یا لعل از راه مقعد سائل گردد و چون چنین شود باید که علاجهائی که
بجهت دفع او بر سراو گفته شده اند بکار بندند و باید دانست که نوع دهم و یازدهم و دوازدهم اگرچه در بیان آن ذکر مسهل بتخصیص پیوسته
در مقی نیز جاری اند چنانکه در مقی نوع دهم را کنهه جهین گویند و اینجا بجای درد مقعد درد و خراشندگی گلو حاصل آید و نوع یازدهم را کیهه پرگهه
گویند و اینجا بلغم براه دهن اندکی بیرون آید و بچکد و نوع دوازدهم را سنکهور کا گویند و اینجا براه دهن آروغ خشک آید و سیزدهم را پرورو ب سرکن
گویند و آن آنست که شخصیکه بعد خوردن مقی و مسهل چون غلبه قی یا اسهال شود به تکلف آنرا نگاه دارد و از آن اخلاط فاسد که انتقال یافته اند

گرده بندیده بر محل علاج دیده و آنرا گرفته و درآن پیدا آرند چنانکه مریض دندانها را بهم ساید و زبان را بگزد و چشمهایش بیرون آید و بیهوش گردد و چون چنین شود
باید که روغن را بر اندامش طلا کنند و مقصد آنکه گرمی آتش برسانند و بروغن که آنرا بطبیق ترازان علتی سخته باشند حقنه اپناس بکار بندند و داروی تیز را
در بینی بچکانند و مثل آنها باعنسالر سنج آس کرده و فلوشانیده قی بکنانند و غلبه خلط معلوم کرده حقنه که دافع آن بود بکار بندند و چهارم را به بنده گویند
و آن بستن شخصیکه آنرا مقی یا مسهل خورانیده باشند چون خلط از محل خود منتقل شود شخص مذکور آب سرد و یا باد سرد و یا در خانه که سخت سرد بود قرار
گیرد و ازان خلط بیرون نیاید و در اثنای راه منجمد گشته محتبس شود و باد و غائط و بول را جاری شدن ندهد و تپ و آماس شکم و تاپاک و درد شکم پیدا آرد و چون
بعد خوردن مقی نشود باید که فی الحال دیگر داروی مقی داده قی بکنانند و چون بعد خوردن مسهل چنین شود باید که با داروی مسهل سحیق نمک سنگ و
ترشی و بول بقر یار کرده بخورانند تا اسهال شود و غلبه خلط معلوم کرده حقنه استهاپن و اپناس بکار بندند و غذای مناسب مسهل بخورانند والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و نهم در تدبیر حقنه که آنرا بهندی بست گویند بدانکه تدبیر حقنه از همه تدبیرها که در دفع امراض نافع اند تدبیریست بزرگ است منافع
بسیار دارد اخلاط فاسد را بیرون بکشد و اخلاط غیر معتدل را باعتدال آرد و اسهال شکم و لاغری و فربهی و تشنج اندام و دردی و تپ و مرض تمر و اد بهندی تپسیا
و امراض سر و باد لقوه و مرض اچهیپک و مرض بهیا کهات و مرض تمام بدن و مرض عضوی و انتفاخ شکم و جمله انواع مرض ادرروگ و مرض درد فرج
نساء و مرض اندبرده و امراض نمیو و سوزاک بول و گوله و بات رکت و مرض ادادرت که از حبس باد و غائط و یا اضطرار شود و نقصان منی و نقصان
خون حیض و مرض بینان تنبهه و مرض هنوکره و مرض سرگراسمری و مرض که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا از غلبه خون پیدا آید ازین دفع
گردند و نیز ازین چشم روشن شود و موی سفید سیاه گردد و جوانی برپای ماند و پیری زود نیاید و قوت حاصل آید و رنگ اندام خوب شود و جنین که در
شکم مانده باشد بیرون آید و حقنه بر دو نوع است یکی را اپناس گویند، آن حقنه ایست که آنرا بروغن و مانند آن از مشروبات اسینه بکار بندند
و چون این نوع را بیک پل یا دو پل روغن و مانند آن از مشروبات مذکوره بکنند و آنرا ماترا البست گویند و دوم را استهاپن گویند و این حقنه ایست
که آنرا بجوشش و سحیق ترازان روغن کمتر بکار بندند و این حقنه را نرده نیز نامند و بدانکه حقنه اپناس شخصی را که خشک بود و او را گرسنگی بسیار
باشد و تشنه باد و غالب بود بکار باید بست و کسی را که زحمت سبب یا پرمیه یا ادرروگ باشد حقنه مذکور نکنند و نیز حکیم دانا باید کرد و کسی را
که حبینت یا مرض استسقا یا نا آرزوی طعام یا سرفه یا دمه یا راجروگ باشد هیچ کدام از دو حقنه مذکور نباید کرد و در حالت بدهضمی و اندوه و خوف و بیهوشی
هیچ کدام از دو حقنه مذکور نیز نباید کرد و ماشوره و براه آن در تدبیر حقنه دارو را فرو برد آرند از زر یا نقره یا دیگر دهات یا چوب کهیر یا سیشم یا نی
یا سرین یا دندان فیل یا بسد یا سنگ لشن و مذکر یا گاو دم چنانکه بری نش هموار بری دراز انگشت مریض و سر بن کنند و به بری خنصرش باشد بسازند و
می باید که چهار حس از طرف ماشوره مذکور گذاشته و کرک بجانب پیش و دوم طرف مقابله سخت کنند و چون مریض صبی یکساله یا زیاده ازان تا شش ساله
باشد درازی ماشوره مذکور شش انگشت و سوراخش چنانکه دانه منگ درآن بگنجد باید و چون صبی هفت ساله یا زیاده ازان تا دوازده ساله بود درازی
ماشوره مذکور هشت انگشت و سوراخش چنانکه دانه مشنک درآن درآید شاید و چون مریض سیزده ساله یا زیاده ازان باشد درازی ماشوره دوازده
انگشت و سوراخش چنانکه میان خشک کنار جنگلی بگنجد باید و انگشت که در بیان درازی و پری ماشوره مذکور که تحریر افتاده است مراد ازان انگشت
مریض است و چون خواهند که حقنه بکنند داروی حقنه را در بولدان آهو یا بز یا میش یا گاو یا در خریطه چرم که نرم و بشکل بولدان بود درآرند و این شوره یا
در بولدان درآمده محکم به بندند که از محل بستن دارو بیک سوی تدبیر حقنه را بطریقی که بیان آن می آید و حقنه بکنند سستی و بیهوشی پیدا آید و داروی
حقنه هر کدام که باشد چون از قدر مناسب کم باشد مرض که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند زائل نگردد و چون از قدر مناسب زیاده
بود شکم منتفخ شود و اشتهار پیدا آید و اندام سست گردد و چون مریض تندرست و قوی باشد تدبیر حقنه اپناس را به شش پل روغن و چون معتدل الحال
بود به سه پل روغن و چون ضعیف و ناتوان باشد به یک و نیم پل بکار بندند و چون حقنه مذکور بشش پل روغن کنند بکنند باید که سحیق نمک سنگ

فصل هفتاد و دوم در تدبیر حقنه

وسونف که شش ماهی بود با آن یار کنند و چون ابتدا سه پل کنند سحیق مذکور که چهار ماهه بود یار کنند و چهار بسبک نیم پل بکفند سحیق مذکور که دو ماهه بود یار کنند و چون
حقنهٔ اینامس بکار بستن خواهند باید که اول مریض را اسهال کنند تا هفت روز تدبیر مذکور بکار بندند بعد از آن چون بدانند که مریض قوی شده است
حقنه بکنند طریق حقنهٔ مذکور نخست که مریض را قبل آن طعام سبک بخورانند و بعد طعام مشی کردن فرمایند و براندامش روغن طلا کنند و آب گرم بر آن
بریزند و بغرمایند و چهار جوبی رفته از بول و غایط و ضراط خود را سبک گردانیده بیاید بعد از آن دست و پای مریض شو بانند و مریض را بر جامهٔ خواب
که نرم بود پهلوی چپ به غلطانند و بفرمایند تا پای چپ را بگستراند و پای راست را گرد آورد و مقعد را چرب گردانند و ماشوره را چرب کرده در مقعد بتدریج
تا کزک در آرند و این ماشوره را که بالای گزک ست بدست چپ بگیرند و بدست راست بولدان که در آن داروی حقنه باشد بافشرند نه نرم و نه یا سخت
رونه بلکه بمتوسط الحال بافشرند چنانکه در مدتی که یکحرف متحرک سی بار تلفظ کرده شود داروی مذکور تمام درون مقعد در آید و مریض را در اثنای حقنه کردن
از سرفیدن و عطسه زدن و خمیازه آوردن باز دارند و بعد در آمدن دارو در درون مقعد ماشوره را بیرون بکشند و سه بار بر کف پای چپ مریض بکف دست
بزنند و سه بار بر سرین راست و سه بار بر سرین چپ بکف دست نیز بزنند و چهار پایهای آنرا بسه چهار کس بگیرانند و بفرمایند تا بجنبانند بعد از آن نیز مریض را
راست بغلطانند تا آنکه یکحرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود آنگاه هر چونکه مریض را خوش آید غلطیدن بدهند و چون غذائی که آنرا مریض خورده باشد
منهضم شود و گرسنگی پیدا آید و داروی حقنه براه مقعد بیرون شود آنگاه در آخر روز غذای سبک بخورانند و در روز دوم آب گرم یا جوش سندهی و نیز
بنوشانند از نوشیدن این دارو حقنه مضرت نکند و می باید که حقنهٔ مذکور را حسب مناسب غلبهٔ خلط شش بار یا هفت بار یا هشت بار یا نه بار بکنند و در
اثنای این حقنهای چند بار حقنهٔ استهابن نیز بکار بندند و چون روغن حقنهٔ اینامس با غایط و ضراط بهم بیرون آید بدانند که تدبیر مذکور بطریق بهتر
شده است و چون روغن مذکور بغیر غایط تنها بیرون آید بدانند که تدبیر مذکور بطریق بهتر نشده است چون چنین شود باید که تدبیر حقنهٔ مذکور بمقدار
روغن نیز بکار بندند و روغن حقنهٔ مذکور چون با غایط بیرون نیاید اگر منهضم گردد هیچ بدی پیدا نیاید بمقدار المراد و اگر از آن سستی و انتفاخ شکم و درد و آن
و ورم پیدا آید و معده گران گردد باید که تدبیر حقنهٔ استهابن بداروی تیز بکار بندند یا فتیله در مقعد در آرند یا داروی اسهال داده اسهال بکنانند تا روغن
مذکور بیرون آید و بول و غایط و ضراط بآسانی شوند و عمل ناس بداروهای تیز نیز بکار بندند تا مادام که روغن حقنه بیرون نیارند عمل حقنهٔ اینامس بار دیگر
نکنند طریق پختن روغن که بدان تدبیر حقنهٔ مذکور بجهت دفع امراض بادی بکار باید بست نخست گلوی و بیل گیری و بچیر و کنج و بهارنگی و بانسه و پس
و ستاول و بیا بانسه هر یکی یک پل و غله جو و غلهٔ ماش و تخم کتان و بار کنار و کلتهی هر یک چهار پل بستانند و در چهار درون آب انداخته بجوشانند
تا آنکه یک درون آب بماند آنگاه جوش را بجامه بیخته بستانند و بدین جوش و بسحیق تر از آن داروهای جیونی کن که هر داروی یک پل بود یک ادهک
روغن کنجد بپزند و نگاه دارند و تدبیر حقنهٔ مذکور بدین بکار بندند و آنچه در حال نوشانیدن روغن و مانند آن از مشروبات و اشیه ممنوع ست درین حقنه
نیز ممنوع دانند و هر چه در آن ممنوع نیست درین نیز ممنوع ندانند سیما آنکه حقنهٔ استهابن بجهت دفع مرض بادی و مرض ادا ورت و سرخباده و تپ ناغه و
استسقا و مرض ادر رگ و مرض اناه و سوزاک بول و سنگ مثانه و مرض اندر بده و خون استحاضه و سیلان منی و درد شکم و مرض الپیت و مرض دل و نقصان
گرسنگی بکار باید بست شخصی که وجودش سخت چرب باشد یا لاغر یا سست بود یا اعدا امراض اد رحبت یا انتفاخ شکم یا مرض قی یا پکهک یا کوپه یا
سرفه یا ومسیا آماس مقعد یا مرض اتیسار یا مرض بسوچکا یا پرمیو شیرین یا مرض جلندهر باشد حقنهٔ مذکور او را نباید کرد و نیز عورت حامله را حقنهٔ مذکور
نکنند و شخصیکه در آن اخلاط از محل خود منتقل گشته باشد آنرا نیز حقنهٔ مذکور نباید کردن و شخصی که قوی باشد چون خواهند که او را حقنهٔ مذکور بکنند
باید که بسبت پل دارو که ذکر آن خواهد آمد بکنند شخصی که متوسط الحال بود آنرا شانزده پل و آنکه ضعیف بود آن را بدوازده پل تدبیر حقنهٔ مذکور بکنند
و طریق حقنهٔ مذکور نخست که مریض را بفرمایند تا در قدم چهار رفته خود را از بول و غایط و ضراط پاک گردانیده بیاید بعد از آن روغن را بر اندامش طلا کنند
و عمل سید بکار بندند و در میان خانه بر جامهٔ خواب به غلطانند و پای چپ فراز کردن و پای راست گرد آوردن بفرمایند و دارو را بطریقیکه در حقنه

ایناس گفته شده است و مقعد بچکانند چون دارو در مقعد بیرون آید آشوره را بکشند و مریض را بفرمایند تا بر دو پای بنشینند تا داروی حقنه بیرون
آید اگر دارو در میان مدت مذکور بیرون نیاید باید دارو های حقنه که از آن اسهال شود چو اکهار و نمک سنگ و ترشی و بول بقر آمیخته در دبر مریض
بچکانند تا داروی حقنه اول بیرون آید و بول و فضل و جز آن الغرض شوند و حقنه که از آن اسهال شود و آنرا بهندی سودهن لیپ گویند و
چون در حقنه استهابن اولاً غایط بعد از آن تلخه بعد آن کف بعد آن باد جریان یابد بدانند که تدبیر حقنه مذکور چنانچه شاید شده است و نیز چون بعد
تدبیر حقنه اندام مریض سبک و چرب شود و در دلش غذا رغبت و فرحت پیدا آید و مرض از آن تدبیر حقنه استهابن دفع باشد و خواه تدبیر حقنه ایناس و تدبیر
حقنه استهابن باشد یک کرت یا دو کرت یا سه کرت یا چهار کرت حسب تفاوت غلبه اخلاط باید بست و بجهت دفع مرض بادی حقنه مذکور را با دارو های
بدهن آمیخته یکبار بکار بندند و بجهت دفع مرض که از غلبه تلخه باشد حقنه مذکور را با دارو ها و شیر ماده گاو آمیخته دو بار بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا
بجهت دفع مرض بادی بکار بسته باشند برنج پخته با شوربای گوشت خورانیده حقنه ایناس بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا بجهت دفع مرض
که از غلبه تلخه پیدا آمده باشد بکار بسته باشند برنج پخته با شیر ماده گاو خورانیده حقنه ایناس بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا بجهت دفع مرض
بلغمی بکار بسته باشند برنج پخته با جوش شنگ خورانیده حقنه ایناس بکار بندند شخصیکه نازک یا پیر یا بچه بود آن را حقنه بداروی نرم باید کرد و اگر بداروهای
تیز بکنند هلاک گردد و حقنه استهابن که اول بار بکار باید بست بدارو های کنند که اخلاط فاسد را انجالیش نقل سازد و این را بهندی الکابلیس
گویند و آنکه دوم بار بکار باید بست بدارو های بکنند که اخلاط فاسد را باعتدال آرد و این را سمسن بست گویند و داروی الکابلیس نست تخم انجیر
و ملهٹی و پیپل و دانه و نمک سنگ و بچ و هوبیر و داروی دوکهه هرن است سونف و ملهٹی و مغز بیل و اندرجو و بول بقر و سرکه بهندی و داروی سمسن
انیست پرنیک و ملهٹی و رسوت و موتهه و شیر ماده گاو و از جمله انواع استهابن حقنه نست که آن را سودهن گویند چون حاجت بسوی
این حقنه افتد باید که جوش و سحیق تر از آن دارو های مسهل و روغن و سحیق نمک سنگ را بستانند و آمیخته مخلوط سازند و بجهت اسهال حقنه مذکور
بدین کنند و از جمله انواع حقنه مذکور بدین کنند که آنرا لیکهن بست گویند چون خواهند که بکار بندند باید که جوش ترپهله و بول ماده گاو و شهد و
سحیق جواکهار و سحیق اوکهادکن را بستانند و بهم آمیزند و حقنه بدین بکار بندند از این زیادتی فربهی دفع شود و از جمله انواع حقنه مذکور حقنه است
که آنرا برنهن گویند چون خواهند که آنرا بکار بندند باید که دارو های افزاینده منی بود و سحیق کاکولی ادکن و روغن ستور و آب گوشت را بستانند
و بهم آمیزند و حقنه را بدان بکار بندند و از این منی و زور بیفزاید و از جمله انواع حقنه نست که آن را [illegible] گویند چون خواهند که آنرا بکار بندند
باید که شیری که آن را با پوست بیخ درخت کنار و پوست بیخ درخت کهوڑه و پوست درخت سنبل و پوست درخت دهامن و سندهی پخته
باشند یا دیگر شیر که خالص باشد یا خون تازه یا خون میش تر بیامیزند و حقنه بدار کنند بکنند فایده این در فصل اتیسار نوشته است و در حقنه
استهابن هر نوع که باشد و در آن مقدار دارو ها معین نگشته بود باید که جوش دارو هشت حصه و سحیق تر از آن یک حصه و روغن کنجد چهارم حصه جوش
مذکور اگر باد سخت غالب بود نیم حصه اگر باد را سخت غلبه نبود ششم حصه چون تلخه غالب باشد هشتم حصه چون بلغم غالب باشد بستانند و از شیر و
نمک و ترشی و شهد و آب گوشت و مانند آن که در دارو های حقنه مذکور باشند حسب مناسبت مقام می باید بست و از حقنه استهابن حقنه نست
که آنرا مده تیلاک گویند چون حاجت این حقنه افتد جوش پوست و بیخ بلاد نجیر چهار پل و شهد چهار پل و روغن کنجد هشت پل و سحیق سونف نیم
پل و سحیق نمک سنگ نیم پل بستانند و بکفگیر مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند از این زیادتی چربی و لاغری و مرض گوله و کرم و [illegible]
که او حبس غایط پیدا شده باشد دفع شوند و قوت و گرسنگی و آب منی بیفزاید و رنگ اندام خوب شود و از حقنه مذکور حقنه نست که آن را
[illegible] نست گویند چون حاجت بدین افتد شهد و روغن ستور و شیر و روغن کنجد هر یک دو پل و سحیق هوبیر و سحیق نمک سنگ هر یک [illegible] درم
بستانند و مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند این مرض غالب نبود تا مادام که تدبیر این حقنه بکار بندند مرض دفع گردد و از حقنه مذکور حقنه نست

که آنرا **حکمت دهیه بست** نامند چون حاجت باین حقنه افتد جوش پوست بیخ بلیله و نجیر و روغن کنجد و شهد و سحیق نمک سنگ و بیخ و پلپل هم از ابستانند
و مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند و ازین جمله امراض دفع شوند و از حقنه مذکور حقنه سهیت که آن را **سمده بست** گویند چون حاجت باین حقنه
افتد جوش نیم بول بزرگ و روغن کنجد و شهد و سحیق نمک سنگ و پلپل هم از ابستانند و مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند و ازین قوت و فربهی افزاید
و گونه اندام نیک شود و جمله امراض دفع گردند و بعد آن حقنه استهابن مریض را بفرمایند تا با آب گرم غسل کند و در روز خواب نکند و آن مقدار غذا
بخورد که بدان بد هضمی نشود و آنچه در حقنه ایناس ممنوع است ازان محترز باشد و آنچه دران کردن شاید درین نیز بکنند و بدانکه در بعضی امراض حاجت
بسوی چکانیدن دارو در فرج می افتد و این عمل را بهندی **اتر بست** گویند ماشوره که بدان این تدبیر برای مردان کنند چنان بکنند که طولش
بمقدار دوازده انگشت و عرض و پریش همچو گل مالتی و سوراخش چنان بکنند که دران دانه سرشف گنجیده باشد و در وسط ماشوره مذکور دو کرک
سخت کنند و مریض چون عمرش بست و پنج ساله و یا کم ازان بود دارو در قضیبش بمقدار نیم پل یا کم ازان بر حسب مناسب مقام بچکانند و زیاده از نیم پل
نچکانند و چون عمرش زیاده از بست و پنج ساله باشد دارو بمقدار یک پل بچکانند و چون خواهند که این تدبیر بکار بندند باید که اول حقنه استهابن بکنند
بعد ازان مریض را با آب گرم غسل داده غذای سبک بخورانند و بر چوکی که ارتفاعش برقدر ساق بود بنشانند و پلپل سیین و مانند آن که آنرا بروغن
چرب کرده باشند بسوراخ قضیب تفحص کرده پاک سازند بعده ماشوره را بروغن چرب کرده در سوراخ مذکور تا کرنش در آرند و خریطه دارو را فشرده
داروها درآرند و چون دارو تمام درون سوراخ قضیب درآید ماشوره را باهستگی بکشند و چون دارو براه مخرج بول بیرون آید بعد آن مریض را
چنانچه بعد حقنه ایناس میدارند بدارند و آنچه غذا آن را بعد حقنه مذکور باید خورد درین نیز بخورانند و ماشوره که بدان این تدبیر برای زنان بسوراخ
وطی کنند چنان باید که طولش بمقدار ده انگشت و پریش بمقدار انگشت خنصر و سوراخش چنانچه دران دانه منگ گنجیده باشد و درین صورت ماشوره
مقدار چهار انگشت تا کرنک آورده دارو بچکانند و ماشوره که بدان این تدبیر براه مخرج بول زن کنند باریک بر قدر مناسب آن محل شاید درین
صورت ماشوره بمقدار دو انگشت در سوراخ مذکور در آورده دارو بچکانند و چون این تدبیر زن بالغه را برای دفع سیلان زاک بکنند باید که ماشوره مقدار
یک انگشت درون در آورده دارو بچکانند و در حقنه فرج زنان چون دارو در سوراخ وطی بچکانند باید که مقدار دو پل باشد و چون بمخرج بول زن
بالغه بچکانند باید که بمقدار یک پل باشد و چون به مخرج زن بغیر بالغه بچکانند باید که بمقدار دو نیم پل باشد و چون خواهند که تدبیر حقنه به فرج زن
بکنند باید که آن را ستان بخوابانند و یا بهالیش بالا کرده تدبیر مذکور بکار بندند و چون دارو که درون فرج چکانیده باشند بیرون نیاید باید که چکانیدن
دارو در فرج که ازان داروی مذکور بیرون آید و آنرا **اسودهن بست** گویند بکار بندند و چون تدبیر اتر بست برای عورت براه وطی بکار بسته
باشند و دارو بیرون نیاید اگر فتیله دارو یا بهند نیز دارو بیرون آید و چون بعد تدبیر اتر بست سوزش پیدا شود باید که جوش پوست درختان شیردار
و یا شیر سرد در فرج بچکانند ازین سوزش دفع شود و فایده اتر بست آنست که فساد منی دفع شود و منی را صلاحیت آن شود که ماده حمل گردد و
فساد خون حیض نیز دفع پذیرد و خون مذکور را نیز صلاحیت آن شود که ماده حمل شود و تدبیر مذکور را حاجت سیلان منی را ممنوع است نباید کرد و علامات
که در حقنه ایناس معلوم شود که حقنه مذکور بر قدر مناسب یا کم یا زیاده شده است نیز ازان در تدبیر اتر بست معلوم شود که تدبیر مذکور بر قدر
مناسب یا کم یا زیاده است والله اعلم بالصواب **فصل هشتادم در بدیهای حقنه** بدانکه بدیهای حقنه بسیار است یکی آنست که مقعد
خراشیده گردد بسبب آنکه ماشوره پر یا خشن و یا کژ بود و یا بسبب آنکه از دست طبیب لغزیده و بسرعت در مقعد درآمده بخلد چون چنین شود باید
که علاجی ازان زخم فراهم شود بکار بسته فراهم گردانند دیگر آنست که مقعد درد کند بسبب آنکه سر ماشوره در درون مقعد بشدت بر نفخ یا منغمس گردد
چون چنین شود باید که علاجی که دافع تلخی است بکار بندند و روغن کنجد را بمد بر برزند دیگر آنست که دارو در مقعد نرود بسبب آنکه چون ماشوره کش
درآورده شود و پیش سوراخش چیزی حائل گردد و چون چنین شود باید که ماشوره را کشیده و راست کرده دوباره درون مقعد بچکانند دیگر آنست

فصل هشتادم در بدیهای حقنه

حقنه را در وقت تدبیر حقنه سائل گردد به سبب آنکه بواسطه سخت کردن گره کیسه بالا اثر آن از محل که شاید باشد و اگر قدر مناسب زیاده در آید چون چنین شود باید
که ملاجهای نافع تلخه بکنند و حقنه که آنرا سهل است گویند بکار بندند و دیگر آنست که طبیب بولدان را که بر سر باشد و می بندند و دهان داروی
حقنه را می آرند سخت زور کرده بافشرد و از آن دارو بسعت در مقامی که آنرا آماسی گویند در آید و گاه باشد که بواسطه زور داروی مذکور بطرف بیخ ها دوره
بیرون آید و چون چنین شود باید که بجامه در گلویش کرده مقعد حقنه کنند و چهار کس را بفرمایند تا دستها و پاهای او را گرفته بجنبانند بعد از آن
داروی مسهل داده و اسهال کنانند و ناسور او و سرش را صاف گردانند و دیگر آنست که خریطه دارو سخت آهسته افشرده شود و از آن دارو در میان
یک پاسی نرسد و مطلوب حاصل نیاید و دیگر آنست که در آن دارو حقنه بود یک آب شلپیده شود و از آن شکم منتفخ شود و درد کند و دیگر آنست که داروی
حقنه را مدت طویل در مقعد بر نگاه داشته از آن مرض که به سبب دفع آن تدبیر کرده بکار بسته باشد افزون گردد چون چنین شود باید که قوت مریض معلوم
کرده دیگر تدبیر حقنه چنانچه شاید بکار بندند و دیگر آنست که دبر آماس و چرک در مقعد بغرا [illegible] حقنه شده و ماند به سبب آنکه تدبیر حقنه بر روغن خام کرده شود
چون چنین شود داروی مسهل داده اسهال بکنانند و یا بادهای مسهل حقنه که آن را سنسودین گویند بکار بندند و دیگر آنست که دارو اندک از قدر
مناسب زیاده چکانیده شود و از آن نفخ شکم ماتیسار حادث گردد و سستی روی نماید و دیگر آنست که داروی سخت تیز یا سخت گرم چکانیده شود و از آن
شکم منتفخ شود و باد در شکم بسته گردد و درین هر سه صورت تدبیری که رافع آثار آن باشد بکار بندند و دیگر آنست که داروی غلیظ چکانیده شود و از آن چرک در
مقعد بغرا [illegible] حقنه شده بماند چون چنین شود دیگر بار بداروئی که قدری رقیق بود تدبیر حقنه بکار بندند و دیگر آنست که داروی رقیق چکانیده شود
و از آن نفع اندک حاصل آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر حقنه بداروئیکه قدری غلیظ بود بکار بندند و دیگر آنست که داروی سخت چرب چکانیده
شود و از آن اندام گران و سخت گردد و در مقعد خارش پیدا آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر حقنه بداروی خشک بکار بندند و دیگر آنست
که داروی خشک سخت در دبر چکانیده شود و از آن شکم منتفخ گردد چون چنین شود باید که تدبیر حقنه دیگر بار بداروی چرب نگاه دارد و دیگر آنست
که تدبیر حقنه را در حالت که مریض سرنگون کرده باشد بکار بندند و از آن آثاری که به سبب شلپیدن خریطه دارو پیدا می آید حادث گردد چون
چنین شود باید که آنچه تدبیر به سبب دفع آثار سخت شلپیدن خریطه دارو گفته شده است بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر حقنه را در حالت که مریض
سر را بالا کند بکار بندند و از آن تضعیف منتفخ گشته بماند چون چنین شود باید که بر تضعیف روغن طلا کرده تدبیر انتر نسبت بکار بندند و دیگر آنست
که تدبیر حقنه در حالت که مریض کوز شده بر رو غلطیده باشد بکار بندند و از آن داروی حقنه بحل یک پاسی نرسد و باد غالب شده در دبر و شکم و دل
درد پیدا آمده و دیگر آنست که تدبیر مذکور در حالت که مریض بستان غلطیده باشد بکار بندند و ازین نیز دارو در محلیکه رسانیدن شاید نرسد و باد
فاسد گردد و آثار فساد وی پیدا آید و دیگر آنست که تدبیر در حالت که مریض هر دو پا گرد آورده باشد و یا اندام را منقبض گردانیده بود بکار بندند
و از آن نیز در محلی که رسانیدن شاید نرسد و دیگر آنست که تدبیر حقنه در حالت که مریض ایستاده باشد بکار بندند و از آن نیز دارو در محلی که
رسانیدن شاید نرسد و فرو افتد و دیگر آنست که تدبیر حقنه در حالت که مریض بپهلوی راست غلطیده باشد بکار بندند و از آن نیز دارو
در محلی که رسانیدن شاید نرسد و سفیدی همانا باید که مریض را بر پهلوی چپ غلطانیده و بطریقیکه حقنه کردن شاید باز بمقداری از دارو تدبیر حقنه
بکار بندند و آنچه از ناکردن تدبیر حقنه بطریقی که حقنه کردن شاید اثری پیدا آمده باشد بعلاج آنرا دفع گردانند و دیگر آنست که تدبیر مذکور بداروی
اندک و یا بداروئی که تاثیرش کم افتاده باشد و یا بداروی سرد بکار بندند و از آن غایط و خلط فاسد بیرون نیاید و در شکم آن انتفاخ پیدا آید چون
چنین شود باید که تدبیر حقنه بداروی تیز بکار بندند و بداروی مسهل داده اسهال بکنانند و دیگر آنست که تدبیر حقنه در حالت که مریض طعام
بسیار خورده باشد و یا غایط بسیار در شکمش بود بکار بندند و یا تدبیر مذکور بداروی اندک که با آن نمک و روغن مخلوط نبود بکنند و از آن شکم منتفخ شود
و درد دل و کمر و پشت و پهلو پیدا آید چون چنین شود باید که تدبیر حقنه باز بداروی تیز بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر مذکور بداروئی که سخت گرم

یا سخت تیز یا سخت خشک و یا بادروی که در آن نمک بسیار بود بکار بندند و از آن باد و تلخه افزون گردند و در ناف و در مثانه و در مقعد بغیان درد پیدا آید گویا که آنها را
می‌برند چون چنین شود باید که حقنه که آنرا سجهیا بست گویند بکار بندند و روغنی که آنرا به کاکولیا دکن پخته باشند نیز استعمال کردن فرمایند و دیگر آنست
که تدبیر مذکور را بادروی تیز که در آن ترشی و نمک بسیار باشد بکار بندند و از آن اتیسار و لاغری و سستی و ضعف پیدا آید و تلخه در مقعد غلبه کرده تا پاک
پیدا آرد چون چنین شود باید که تدبیر آن را سجهیل بست گویند و یا تدبیر حقنه اپناس بروغنی که آنرا از شیر کشیده باشند بکار بندند و دیگر آنست
که تدبیر حقنه استهابن را بادروی تیز بکار بندند و بعد از آن تدبیر حقنه اپناس بکنند و از آن پروامکا که نوعی از اتیسار است و درد و تاپاک پیدا آید چون چنین
شود باید که حقنه سجهیا بست بکار بندند و برنج پخته با شیر بخورانند و حقنه اپناس بروغن ... یا بروغن کنجد که آنرا به سحیق تر از آن کاکولیا دکن پخته
باشند بکنند و دیگر آنست که تدبیر حقنه استهابن را بادروی که سخت تیز باشد بکار بندند و یا در حالت کردن حقنه اپناس خریطه دارو را بزور افشرند
و از آن دارو بسبب نفوذ یافته با دل برسد و اندام درد کند و گران گردد و سستی و بیهوشی پیدا آید چون چنین شود حقنه که اخلاط فاسد را بیرون
کشد و آنرا سودهن گویند و دافع هر سه خلط بود بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر حقنه بادروی اندک که خشک و نرم باشد برای مریض را که خشک
بود و در شب خواب نکرده باشد و باد در وی غالب بود بکار بندند و از آن اندام گرفته شود و سخت گردد و جنبان و درد کند گویا که آنرا می‌شکنند
و بلرزد و بندهای وی بشکنند و فازها آیند چون چنین شود باید که روغن کنجد را بر اندام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و حقنه را که ملائم دانند
بکنند و دیگر آنست که تدبیر حقنه بادروی تیز و گرم و بسیار مریض را که غایت خلط در وی اندک باشد و گرمی آتش آنرا بسیار رسانیده بود بکار بندند و مهندیی
این را سجوک گویند و از آن آثاری که از زیادتی اسهال شوند پیدا آیند و چون چنین شود باید که حقنه که آنرا سجهیا بست گویند بعلاج بکار بندند
و چون درین صورت خونی که بدان حیات مربوط است براه مقعد سائل گردد باید که بداروهای حقنه سجهیا بست خون تر آمیخته حقنه مذکور بکار
بندند و دیگر آنست که مریض را که در وی غلبه خلط بسیار بود تدبیر حقنه اپناس بادروی کم قوت و کم تاثیر بکار بندند و از آن در مریض چون غلبه باد باشد
تا پاک و تشنگی و تب پیدا آید و خوی از اندام روان گردد و چشم و اندام و بول زرد گردند و مزه دهن تلخ شود و چون غلبه بلغم باشد گرانی اندام
و قی و دمه و تب و لرزه پیدا آیند و رغبت بر طعام نشود و آب از دهن سایل گردد و مزه دهن شیرین دارد و چون چنین شود باید که حقنه که از آن خلطی که
غالب بود کم افتد بکار بندند و دیگر آنست که در حالتی که مریض طعام بسیری خورده باشد و شکمش پر طعام بود تدبیر مذکور بکار بندند و از آن دارو
بیرون نیاید و آماسی گران گردد و درد کند و باد در شکم محتبس شده یکجا بماند و بگردد و دل درد کند و مزه دهن متغیر شود و بیهوشی و دوران سر
و ناآرزوی طعام و دمه حادث گردند چون چنین شود باید که مریض را فاقه بنمایند و چون وجودش سبک شود و علاجهای گرسنگی افزا و طعام
سبک بخورانند و دیگر آنست که تدبیر حقنه اپناس در حالت که شکم مریض صاف نبود بکار بندند و از آن دارو حقنه با غایط بیرون آید و اندام سست
گردد و شکم منتفخ شود و مقام بکواسه گران گردد و دمه و درد شکم پیدا آید و چون چنین شود باید که حقنه اپناس بارو دیگر بادروی تیز بکنند و دیگر آنست
در حالت که شکم مریض سخت صاف باشد حقنه اپناس بکار بندند و دارو نیز بسبب صافی شکم بجلی که رسانیدن شاید از آن منتشر شود و سرایت
کرده در تمام اندام منتشر شود و از آن اندام سخت چرب و سست گردد و حواس خمس رنگین شوند و از دهن بوی روغن در مانند آن که بدان حقنه مذکور را
بکار بسته باشند آید و دمه و سرفه و ناآرزوی طعام حادث گردند چون چنین شود باید که علاجهائی که دافع بودند و آن تاری را که از سخت افشردن
خریطه دارو و منتشر گشتن آن در سائر اندام پیدا آیند بکار بندند و حقنه استهابن نیز بکنند و دیگر آنست مریض را که شکمش صاف نبود و پیش از تدبیر
عمل سید تدبیر حقنه اپناس بادروی اندک حکم تاثیر و سرد بکار بندند و از آن شکمش بسته ماند و منتفخ شود و در آماس درد پیدا آید چون چنین شود
باید که حقنه استهابن فی الحال بکار بندند بعد از آن حقنه اپناس بکنند و دیگر آنست که حقنه اپناس در حالت که مریض طعام اندک خورده باشد
بادروی اندک و کم تاثیر بکار بندند و از آن دارو حقنه بیرون نیاید و ماندگی و سوزاک دل و بیقراری پیدا آیند و چون چنین شود باید که حقنه استهابن

بیاید

بارهای که اخلاط فاسد بیرون بکشند بکار برند و بعد از آن حقنه اینها اس بدارهای مذکور نیز بکنند و بدانکه ادوی حقنه که در شکم بماند اگر بیش از یک شبانروز در شکم قرار بگیرد و هضم نشود و آثار بش پیدا آید باید که بجهت دفع آثار بش علاجهای که گفته شده اند بکار برند و اگر زیاده از یک شبانروز بماند و هضم شود و آثار بش پیدا آید درین صورت باید که علاجی نکنند و اگر داروی حقنه در میان یک شبانروز بیرون آید نیک مفید بود و باید دانست که بعد تدبیر حقنه و بعد نوشانیدن روغن و مانند آن از مشروبات اشتهی و بعد عمل و اسهال و بعد خون کشانیدن گرسنگی کم شود باید که درین حالات طعام گرم بخورانند تا گرسنگی نکلی زائل نشود و فرو نمیرد چنانچه آتش اندک بنهادن هیزم بسیار آن فرو می میرد بلکه غذای سبک اندک اندک بخورانند و بتدریج زیاده گردانند تا گرسنگی افزون شود چنانچه بر آتش اندک چون اندک اندک هیزم نهاده افروزند افزون شود و طبیب را شاید که در تدبیر حقنه و اسهال نخست معلوم کند که از شکم مریض چه مقدار آلایش برون آمده است بعد حسب مناسب طعام غذا بدهند اگر یک پرستهٔ آلایش برون آمده باشد و این قدر که بیرون آید ادنی ست باید که آن مقدار که مریض را گرسنگی باشد بقدر ربع آن آشام برنج پخته بخورانند و اگر دو پرستهٔ آلایش از شکم بیرون آمده باشد و این قدر متوسط ست باید که مریض را بقدر نصف گرسنگی برنج پخته بخورانند و اگر چهار پرستهٔ آلایش از شکم بیرون آمده باشد و اینقدر اعلی ست باید که بقدر سه ربع گرسنگی غذای برنج پخته را با شوربای گوشت دراج و ولج و آهو و یا بخورانند و مریض را بعد تدبیر حقنه و بعد تدبیر اسهال و بعد فصد تا یک ماه پرهیز باندن فرمایند و طعام سبک خوردن بفرمایند و اگر تا یکماه قی نگردد باید که چند روز دیگر بقدر مناسب مقام پرهیز کنانند تا قوی شود و بعد قی کنانیدن و بعد نوشانیدن روغن و مانند آن از مشروبات اشتهی تا هفت روز پرهیز فرمایند و طعام سبک بخورانند و بعد تدبیر حقنه مریض را از غصه کردن و از زحمت و از فکر کردن و از جماع و از خواب روز و از سخن کردن با آواز بلند و از سوار شدن بر دابه و از نشسته ماندن و از ایستاده ماندن تا دیری و از کثرت مستی و استعمال کردن و نوشیدن آب سرد و مانند آن از دیگر اشیائی که سرد بوند و از خوردن باد و بیتاب و از خوردن اشیائی که چون آنرا بهم کرده بخورند ضرر پیدا آرد و از خوردن غذائیکه موافق نباشد باز دارند و اگر مریض غصه کند بلغم افزون گردد و امراضی که از افزونی بلغم پیدا می آید حادث گردند و اگر زحمت یا فکر کنند در عقل خلل و فتور آید و اگر جماع کند مرضهای زشت چنانچه اهیک و سجیا کهات و ورم و آماس خصیه و غیره حادث گردند و بول با خون و منی آمیخته شود و اگر در روز خواب کند بلغم افزون گردد و امراض بلغمی و پاندروگ و سیه و آماس و تپ بیهوشی و ناآرزوی طعام و گرانی اندام و غلبهٔ خواب پیدا آیند و طعام هضم نگردد و اگر سخن با آواز بلند کند درد سر پیدا شود و در حاسهٔ سمع و بصر و شم فتور پیدا آید و آواز تباه شود و گاه باشد که گنگ گردد و مرض هیوجیه و باد لقوه و مرض ادهمنته که مرضی از امراض چشم ست نیز پیدا آیند و دندانها بجنبند و خواب نیاید و اگر بر دابه سوار شود قی و بیهوشی و دوران سر و سستی پیدا آید و اندام گران گردد و در حواس خمس فتور پیدا آید و اگر تا دیری نشسته یا ایستاده بماند درد کمر حادث گردد و اگر کثرت مستی شود باد فاسد گشته در ساق پای درد پیدا آرد و یا نها خشک گردانند و یا دران آماس پیدا گرداند و در کف پای زخم پیدا کند و اگر آب سرد نوشند و اشیای سرد استعمال کنند باد افزون گردد و درد اندام و لرزه پیدا آید و شکم منقبض و منتفخ گردد و اگر باد یا بیتاب بسیار خورد گوشهٔ اندام متغیر گردد و تپ حادث شود و اگر اشیائی که بهم کرده خوردن ممنوع ست بهم کرده بخورند بامراضی که لا دوا بوند مبتلا گردد و هلاک شود و اگر غذائی که موافق طبیعتش نبود بخورد قوت کم افتد و گوشهٔ اندام متغیر گردد و بعد تدبیر حقنه و اسهال و قی مریض را گوشت ولج و آهوی سیاه و سپید و تیهو و دراج و خرگوش و طاؤس و غلهٔ شالی رستانی و ستهی و غلهٔ مناسب که کهنه و سبک باشد بخورانند تا آنکه قوت حاصل آید اینچنین غذا بدهند والله اعلم بالصواب ✣

فصل ششم در تکلم در چکانیدن دارو در بینی که بهندی آنرا ناس بده گویند بدانکه داروئی که آنرا در بینی چکانند بر دو نوع ست یکی آنست که بلغم و دیگر آلایش سر را بیرون بکشد و لاغری پیدا آرد و این را شرنجن گویند و دوم نست که چرب گرداند و فربهی پیدا آرد و مانند آن از سر بسیار بیرون نیارد و این را اشیمهن بنس گویند و بجهت دفع بلغم دارو در بینی با اول یاس لعغه و بجهت دفع تلخه بوقت اعتدال

وبجهت دفع باد باخر روز بچکانند و در شب دارو را در بینی بچکانند مگر آنکه مرضی قوی حادث گردد که تاخیر در آن ممنوع است اگر حاجت چنین مرض حاجت بسعوط چکانیدن
دارو در شب افتد باید که در شب بچکانند و در حالت که مردم طعام خورده یا فاقه کرده باشد یا روغن و مانند آن از مشروبات آشامیده و یا شراب و یا آب
خورشیده بود و در حالت بدهضمی و در حالت غصه و اندیشه و در حالت تشنگی و در حالت که مردم بول و غایط را حبس کرده باشد و در حالت که مردم غسل
کرده بود و در حالت که ابر پیدا آمده باشد دارو را در بینی بچکانند و نیز چون زکام خام بود یا تدبیر حقنه بکار بسته بود دارو در بینی بچکانند و نیز عورتی که حامله
بود و شخصی که سیر یا ماهی یا زهر خورده باشد در بینیهای ایشان دارو بچکانند و شخصی که هشت ساله یا زیاده از آن تا هشتاد ساله بود چون حاجت بسعوط چکانیدن
دارو در بینی اش افتد دارو در بینی بچکانند و آنکه از هشت سال فروتر بود یا از هشتاد سال زیاده باشد دارو در بینی اش بچکانند و چون ناس برغن بروغن
کنند بدهند باید که هشت هشت قطره یا شش شش قطره یا چهار چهار قطره در هر دو سوراخ بینی بچکانند و هشت هشت قطره اعلی مقدار تدبیر ناس و شش
شش قطره متوسط و چهار چهار قطره ادنی تدبیر مذکور است و چون ناس مذکور بسحیق داروهای تیز بدهند باید که یک درم دارو در تدبیر مذکور بکار بندند
و چون تدبیر مذکور را یا بکنند و بکنند باید که یک حبه بکار بندند و چون به سحیق نمک سنگ بکنند باید که به هشت حبه بکار بندند و چون به شیر بکنند باید که به هشت
درم بکار بندند و چون به آب بکنند به شش درم تدبیر مذکور را بکار بندند و چون به داروهای شیرین چنانچه کاکولیادی و مانند آن بکنند باید که بمقدار سه درم
بکار بندند و ناس ترسچینک بر دو نوع است یکی آنست که قطرات داروی نافع را چنانچه روغن و شیره داروها در بینی بچکانند و این را اوپیر ناس
گویند و دوم آنست که سحیق داروها در ماشوره کرده و یک طرف ماشوره را در بینی مریض درآورده و بدوم طرف آن تف زده دارو را در بینی درآرند و
این را پردهمن گویند و ماشوره را در بینی بدان این ناس دهند در شش انگشت طولش شاید و بجهت دفع مرضیکه بالاتر از گلو حادث شود و هر مرضی
که بود و بجهت تباهی آواز حلق که از غلبه بلغم پیدا آمده باشد و بجهت دفع ناآرزوی طعام و مرض تر بسیار و مرض نیس و آماس و کرده و باد صرع
ترسچینک ناس بدهند و برای عورت و بچه و لاغر و شخصی را که از عمل ناس خائف بود ناس مذکور بروغن بکار بندند و شخصی که بمرض گلو یا به سنبات یا
به تپ یا بزحمت کرم یا بخوردن زهر مبتلا گشته باشد و شخصیکه آنرا غلبه خواب بود ایشان را تدبیر ناس مذکور به شیره داروهای بکار بندند و شخصی که
درد و اخلاط سخت غلبه کرده بود و شخصی که بیهوش گشته باشد ایشان را تدبیر سحیق داروهای بکار بندند و منجمله داروهای اوپیر ناس یکی آنست
که سندهی را با آب آس کرده و با قند آمیخته و در جامه کرده قطرات شیره آن در بینی بچکانند از این امراض چشم و گوش و بینی و سر و گلو و رگهای گردن
و مرض کله و مرض بازو و پشت دفع شوند نوع دیگر پیپل و سازو نمک سنگ را با آب آس کرده در جامه انداخته قطرات شیره آن در بینی بچکانند
و این امراض مذکوره دفع شوند نوع دیگر پیاز و درخت گلچکان و پیپل و سازو پیپل گرد و نمک سنگ و بچ را بستانند با آب آس کرده در جامه انداخته
قطرات شیره در بینی بچکانند در دفع بادمرع و جیونت و سنبات و مرض ابنتک نافع آید نمک سنگ و تخم سهجنه و سرشف و کوتهه را بستانند و با بول آن
آس کنند و در جامه انداخته شیره آن در بینی بچکانند از این مرض تندرا دفع شود و منجمله داروهای پردهمن یکی آنست پیپل گرد و بچ و کاپهل را بستانند
و آن را چهار ده بت تلخه ماهی روهو بدهند و آس کرده نگاه دارند و با ماشوره در بینی مریض درآورند از این بیهوشی دفع گردد و غلبه اخلاط فرو نشینند
و استبهن ناس را بجهت دفع مرض سر و چشم و بینی و بجهت دفع درد سر که بطلوع آفتاب شروع شود و با ارتفاع زیاده گردد و بجهت دفع درد نیم سر
و بجهت دفع مرض دندان و بجهت دفع نقصانی قوت و بجهت دفع مرض رگهای گردن که آن را مینان گویند و بجهت دفع مرض بازو و
مرض کتف و بجهت دفع مرض استسقاء و بجهت دفع مرض کرنبال و بجهت دفع مرضی که از باد و تلخه بود و بجهت مستحکم گشتن بیخهای موی و موی ریش
و بجهت دفع مرض کرانان موی پیش از آمدن سپیدگی و نه بکار بندند و این را بروغنی که آنرا به سحیق تدبیر کنند چنانچه کاکولیادی بکار بندند و جهت
باشند شیره داروهای شیرین بکار بندند و ناس مذکور نیز بر دو نوع است یکی را مرس گویند و آن آنست که بمقدار هشت درم داروی نافع که آن
مقدار اعلی است یا بچهار درم که آن مقدار متوسط است و یا یک درم که آن مقدار ادنی است بحسب مناسب مرض آنرا بکار بندند چون حاجت افتد

که تدبیر مذکور بارها بکار بندند باید که یک روز یا دو یا سه یا چهار یا پنج یا شش یا هفت روز ناغه کرده بکار بندند و معالجه دردهای مرض یکی آنست که زعفران را
در روغن ستور بریان کنند و با شکر یار کرده با شیر بز آس کنند و در جامه کرده و بفشرده شیره آن در بینی بچکانند از این رکتیات و درد بناگوش
و سر و چشم و گوش و ابرو و درد سر که بهنگام طلوع آفتاب شروع شود و بارتفاع آن زیاده گردد و درد نیم سر دفع گردند و چون بروغنی که آنرا اتی تیل
گویند و یا بنرائن تیل و یا مهاکسا تیل عمل ناس بکار بندند نیز فائده سابق حاصل آید **نوع دیگر** پاشش و بیخ کوسچنه و رونس واسگنده و راسن
و کهتنی و بیخ ترنج بستانند و بآب جوشانیده جوش بگیرند و بآن مقدار سحیق نمک سنگ و انگژد یار کرده در بینی بچکانند از این مرض سبحیا لکهات
و باد رعشه و باد لقوه و مرض میان استنهه و مرض او باهک دفع شوند **نوع دیگر** بیخ کوسچنه و صمغ منکن و انگژد را با شیره مکر آس کنند و در بینی
بچکانند از این مرض او باهک دفع شود و بجهت مرض بلغمی و یا بادی و بلغمی روغن کنجد را با داروی که دافع خلطی باشد که منشای مرض مذکور بود
پخته در بینی بچکانند و بجهت دفع مرض که از غلبه تلخه بود روغن ستور یا مغز استخوان را با داروی که دافع تلخه باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند
دوم نوع ناس از ماس سنیهسن برت مرس گویند و آن آنست که دو قطره دارو در هر منخری بچکانند و چون انگشت سبابه تا مفصل دوم
در مائع در آورده بکشند اول قطره که از آن بچکد نزدیک اطبا آن معتبر است قطره او در اصطلاح ایشان یک درم عبارت از مقدار این هشت قطره
است و وقتهائی که در آن این نوع ناس بکار بستن نافع تر آید چهارده است وقت فجر و بعد مسواک کردن و قبل برون آمدن از خانه و بعد نور
کردن و بعد مشی و بعد جماع و بعد قضای حاجت و بعد بول کردن و بعد سرمه کردن در چشم و بعد غرغره دارو و بعد خوردن طعام و بعد قیلوله
و بعد قی و وقت غروب آفتاب و این نوع برای بچه و پیر و لاغر بهتر است و از این ناس امراض که بالای گلو حادث شوند دفع گردند و شکنج
بر روی نیفتد و موی ها شتاب سپید نگردند و حواس خمس قوی شوند و چون این ناس را بروغن مغز تخم نیم یا بهلیله یا بلیله یا السوده یا کهار مدام بکار
بندند شکنج بر روی نیفتد و چون ناس دادن خواهند باید که مریض را در خانه که مدخل باد و گرد و دود نبود و بعد آنکه از مریض مسواک کنانیده باشند
و دود دنوشانیده و بر پیشانی و گلو گرمی آتش رسانیده بوند بر چهار پائی ستان بغلطانند و بفرمایند تا سر را فرو هلد و بینی را بر بالا بر آورد و دستها
و پایها را فراز کنند و بر هر دو چشم جامه را بفکنند بعده دارو را مقدار شیر گرم کرده به صدف معروف یا به صدف زر و نقره یا به برگ یا علاج که آنرا
به برگ پیچیده باشند در بینی بچکانند و مریض را بفرمایند تا از جنبانیدن سر و از غصه کردن و از سخن گفتن و از خندیدن و از افشردن در بینی باز مانند
و اگر از این چیزها باز نمانند دارو در بینی نرود و زکام و سرفه و امراض سر و چشم پیدا آیند و نیز بفرمایند تا دارو در بینی تا آنکه یک حرف متحرک پنج بار یا
هفت بار یا زیاده بار تلفظ کرده شود بدارند و فرو نبرد لعاب آن بنشیند و بینی را افشرده دود دارو را بیرون بکشد و بعد ناس مریض را شاید که غصه
و یا اندیشه نکنند و بطریقی بمانند که گرد و دود درون بینی نرود و در خواب نرود و چون از خواب بیدار شود تا آنکه یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود ستان
غلطیده بمانند و چون تدبیر ترنجمن ناس بکار بسته باشند باید که عقب آن دود دارو ها بنوشانند یا الغرغره دارو ها بکنند و بعد تدبیر ناس چون
اندام سبک گردد و در دل قراریت و فرحت آید و سر سبک شود و سوراخهای گوش و بینی و چشم صاف گردند و مرض که بجهت دفع آن تدبیر
مذکور بکار بسته باشند کم افتد بدانند که تدبیر مذکور بر قدر مناسب شده است و این را بهندی سدّه جوگ گویند و چون اندام رنگین شود
خارش کند و سوراخهای بینی و گوش گران گردند و بلغمها از راه دهن و بینی سائل گردند و سر صاف نشود بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب
کم شده است و این را هین جوگ گویند و چون مغز سر از راه بینی بیرون آید و باد غالب گردد و حواس خمس ضعیف افتند و سر خالی و
ضعیف گردد بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب زیاده شده است و این را ا‌تجوگ گویند و تدبیر مذکور چون از قدر مناسب کم شود باید
که علاجهائی که دافع بلغم باشند بکار بندند و چون تدبیر مذکور بر قدر مناسب شود باید که عقب آن روغن ستور را در بینی مریض بچکانند و چون
روغن ستور از قدر مناسب زیاده چکانیده شود و سر گران و بلغم از دهن و بینی سائل گردد و در حواس خمس فتوری پیدا آید چون چنین شود باید که

ناس دلها های خشک بر بند و شخصی که وی را در بینی آماس حیکانیده باشد از خوردن غذای ابهکندی آنرا باز دارند و تدبیر قی و اسهال و حقنه آنها بعضی حقنه را بهندی

بیچ کرم گویند والله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و دوم در تدبیر نوشیدن دروغ و غرغره و نهادن لقمه دارو در دهن و ساییدن سحیق دارو بر دندان و جز آن و تدبیر نوشیدن دود که بهندی آنرا دهوم گویند بدانکه دود دارو بر شش نوع است یکی**

آنست که اخلاط را معتدل سازد و این را ستمن گویند و سر دیه دهوم را لوکل سر نامند و دوم آنست که مردم را قوی و فربه گرداند و این را بهندی

بر ونکمن دهوم گویند و استنیهن و مرد دهوم نیز نامند و سوم آنست که اخلاط فاسد را بیرون بکشد و این را ریچن گویند و چهارم آنست که سرفه را

دفع گرداند و این را کاسها دهوم گویند و پنجم آنست که قی آرد و این را نامرد هوم گویند و ششم آنست که بعمل پختگی و دمل و جراحت رسانیده شود

و این را برن دهوپ گویند و دود در حالت ماندگی و در حالت غم و بعد تدبیر حقنه و بعد تدبیر اسهال و بعد آنکه مردم روغن یا شهد

یا شراب آسو نوشیده باشد یا برنج پخته و جغرات یا ماهی خورده باشد یا شب بیدار بوده باشد و در حالت تشنگی و در حالت که مرض استسقا

حادث شده باشد بنوشانند و نیز شخصی که آنرا تاپاک یا مرض تالسوکه یا مرض ادرروگ یا درد سر یا مرض تمر یا انتفاخ شکم یا مرض ارهحبت یا سیلان

منی یا پیلدروگ باشد و عورت حامله و شخصیکه خشک یا ضعیف یا لاغر یا بچه یا پیر بود ایشان را نوشیدن دود ممنوع است و از نوشیدن دود

سرفه و دمه و مرض نهب و درد رگهای گردن که آنرا منیان استنبهی گویند و درد کلها و درد سر و گوش و امراض بادی و امراض بلغمی دفع گردند

و دندانها و موهای سر و ریش مستحکم گردند و دهن خوشبوی شود و حواس خمس قوی گردند و آواز خوب شود و نا آرزوی طعام و لزوجت دهن

و سیلان آب از آن و مرض عطسه و مرض قی و مرض تندرا و غلبه خواب نیز دفع گردند و ماشوره که بدان دود بنوشانند از زر یا نقره یا مس یا

برنج به پیری انگشت خنصر سازند و سوراخش چنان بکنند که دانه لوبیه در آن بگنجد و ماشوره مذکور را چنانچه پرکالهای بوق میباشند سه پرکاله

باید ساخت و درازی ماشوره که دود ی که اخلاط را باعتدال آرد و آنرا ستمن گویند چهل انگشت و درازی ماشوره دود ی که فربهی افزاید و

آنرا برنکمن و دهوم گویند سی و دو انگشت و درازی ماشوره دودی که اخلاط را بیرون بکشد و آنرا ریچن و دهوم گویند بیست و چهار

انگشت و درازی ماشوره که بدان دود در پختگی برسانند ده انگشت بکنند و پری آن همچو پری دانه منگ سازند و سوراخش چنان سازند که

در آن دانه کلتهی در آید **طریق نوشانیدن دود** آنست که مقدار دوازده انگشت ساق کاه را ببتانند و بر تمام آن جامه بپیچند و سه دم

دارو با آب آس کرده بیکطرف آن تا هشت انگشت بیالایند و خشک گردانند و بعد خشک شدن ساق کاه مذکور را کشیده دور کنند و جامه

آلوده را که همچو فتیله مجوف فتیله گشته است بعد چرب کردن بروغن بطرفی که در آن طرف دارو آلوده باشند بسوزند ظرف مذکوره را بیک طرف

ماشوره را کشیده در آرند و مریض را بفرمایند تا دوم طرف ماشوره در دهن گرفته دود را بنوشد و ماشوره را بکشد نفس را براه دهن در آورده و دود را

بنوشد و باز ماشوره را در دهن در آورده و دود را بنوشد و ماشوره را کشیده نفس براه دهن بکشد و همچنین تا آنکه حاجت باشد بار بکنند و بعد نوشانیدن

دود مذکور را براه بینی باشد براه بینی بنوشانند و مریض را بفرمایند تا نفس را درین حالت براه بینی بکشد بلکه براه دهن بکشد چشم را مضرت کند و دود

ستمن و ریچن را براه بینی بنوشانند و دود استنیهن را براه دهن و بینی بنوشانند و دود ی که بلغم را دفع کند و دودی که قی آرد آنرا براه دهن

بنوشانند **طریق رسانیدن دود در پختگی و جراحت** آنست که داروها را بر انگشتها بنهند و شراب که درمیان آن سوراخ بود دارو ی

مذکوره بازگونه بنهند و بیکطرف ماشوره را در سوراخ آن در آرند و دوم طرف ماشوره را برابر دهن پختگی یا جراحت بدارند و دود برسانند و بدین

طریق دود براه دهن و بینی نیز نوشانیده میشود و دود ستمن سه دم یا چهار دم بنوشانند و دود استنیهن تا آنزمان بنوشانند که اشک از چشم

سائل گردد و دود تیز تجنک تا آنزمان بنوشانند که خلط فاسد بیرون آید و دودی که از آن قی شود تا آنزمان بنوشانند که قی چنانچه شاید شود

و پیش از آن مریض را آشام برنج و کنجد که آنرا با ترشاییه و نمک یار کرده پخته باشند شکم سیر کرده بنوشانند بعد آن این دود نوشانیده قی بکنانند

فصل هشتاد و دوم در تدبیر نوشیدن دروغ و غرغره و نهادن دارو در دهن و ساییدن سحیق دارو بر دندان و جز آن و تدبیر نوشیدن دود

و معده [illegible] که از آن سرفه دفع شود تا آن زمان بنوشانند بعده یک لقمه غذائی که دافع بلغم بود بخورانند بعد از آن مقداری دیگر از دوده بنوشانند پس آن یک دو
لقمه از غذای مذکور بخورانند همچنین بارها بکنند تا آنکه دود مذکور بر قدر مناسب نوشانیده شود مرضیکه بجهت دفع آن نوشانیده باشند زائل گردد
و چون کم از قدر مناسب نوشانیده شود مرض مذکور دفع نگردد و چون زیاده از قدر مناسب نوشانیده شود و کام و گلو خشک گردند و تا پاک و
تشنگی و بیهوشی و دوران سر و سستی پیدا آید و حاسهٔ سمع و بصر ضعیف افتند و امراض چشم و گوش و بینی حادث گردند و چون زیاده از قدر مناسب
نوشانیده ... پس بجهت [illegible] ثار [illegible] با شکر و روغن ستور مخلوط گردانیده بلیسانند و داروهائی که دافع آثار آن باشند در چشم مریض
بکشند و در بینی بچکانند و در گوشها بمانند و چون دود بجهت معتدل گردانیدن اخلاط نوشانیدن خواهند باید که دود داروهای بلادن
جز تگر و کوستهه بنوشانند و چون دود [illegible] نوشانیدن خواهند باید که بارهای درختان که از آن روغن بیرون آید و سار چوب درختانی که از آن
نیز روغن برون آید و رال و گوگل بستانند و بکوبند و آس کنند و با روغن یار کرده بطریق مسطور دود آن بنوشانند و چون دود بجهت دفع سرفه
نوشانیدن خواهند باید که از کتائی بزرگ و سندهی و فلفلین و کسوندی و انگزد و پوست درخت هنکوت و نسل و گلوی و ککراسنگی و مانند آن
از دیگر داروها که دافع سرفه باشند هر چه دست دهد بستانند و بکوبند و آس کنند و بطریق مسطور دود آن بنوشانند و چون دود بجهت قی نوشانیدن
خواهند باید که از چرم و پی و سم و سرون و ماهی گنده و گوشت گنده و مانند آن از دیگر اشیائی که از بوی آن دل بسوزد هر چه دست دهد بستانند
و دود آن بطریق مسطور نوشانیده قی بکنانند و چون دود در بستگی رسانیدن خواهند باید که نم و بج و مانند آن از داروهائی که دافع بستگی و جراحت
بود بستانند و دود آن به بستگی و جراحت بطریق مسطور برسانند والله اعلم تدبیر غرغره داروها بکار بستن که بهندی آنرا کند و کهی گویند
بدانکه غرغره مذکور بر چهار نوع ست یکی آنست که مردم را فربه و چرب گرداند و آنرا اشنیهن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض بادی بکار باید بست
و دوم آنست که خلط را معتدل گرداند و این را سنسمن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض که از تلخه حادث شود بکار باید بست و سوم آنست که
خلط فاسد را بیرون بکشد و این را سنسودهن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض بلغمی بکار باید بست و چهارم آنست که بستگی دهن را فراهم کند و
این را روپن گویند و داروی غرغره را در دهن تا آن مدت باید داشت که از بینی و چشم آب سائل گردد و این تدبیر را بر حسب قوت و ضعف
پنج بار یا شش بار و یا هفت بار یا کم یا بیش از آن بکار باید بست و اگر کنجد را با آب آس کنند و بجامه بیخته بستانند و شیر و مشروبی را از مشروبات
اشنیه با آن یار کنند و شیر گرم کرده غرغره بدان بکنند مرض بادی که در دهن پیدا آمده باشد دفع گردد و چون روغن کنجد را با سحیق نمک سنگ
یار کنند و گرم ساخته بدان غرغره کنند دندانها از جنبیدن باز مانند و مستحکم گردند و این داروها از جملهٔ داروهای غرغره اشنیهن اند و اگر کنجد را با هو
با آب آس کنند و بجامه بیخته بستانند و با شکر و روغن گاو و شیر و شهد یار کنند و بدان غرغره کنند تا پاک دهن و بستگی آن دفع شود و از این هن
نیز صاف گردد و چون به تنها شهد غرغره بکنند نیز فوائد مذکور حاصل آید و چون به شیر یا بروغن ستور غرغره بکنند سوختگی دهن که به سبب
آتش یا شوره یا زهر پیدا آمده باشد دفع شود و چون غرغره بسرکه که بهندی [illegible] بکنند خشکی دهن زائل گردد و مزهٔ دهن که متغیر گشته باشد نیک گردد
و این داروها از جملهٔ داروهای غرغره سنسمن اند و چون فلفلین و سندهی و ادرک و خردل و نمک سنگ را با آب آس کنند و بجامه بیخته بستانند و
بدان غرغره بکنند مرض بلغمی دفع شوند و این غرغره در دفع مرض رکتپت نیز نافع ست و این داروها از جملهٔ داروهای غرغره سنسودهن اند
چون جوش دار بلد و ترپهله و انگور و جامی و برگ جامی و چاسه بستانند و بعد سرد شدن با شهد که ششم حصهٔ جوش مذکور بود یار کنند و بدان غرغره
بکنند جراحت و بستگی دهن اگر چه از غلبهٔ هر سه خلط باشند دفع گردند و این داروها از جملهٔ داروهای غرغره روپن ست و دیگر داروهای نوع
غرغره در بعضی فصول سابق بجهت دفع بعضی امراض گذشته اند هنگام احتیاج مناسبت آن دیده بکار باید بست تدبیر لقمه داروها که
بهندی آنرا کول گویند بدانکه لقمه داروها نیز بر چهار نوع ست یکی را اشنیهن کول و دوم را [illegible] کول و سوم را سنسودهن کول و چهارم را

رو چون کول نامند آنچه داروها فواید آن از آن انواع تدابیر غرغره است همان داروهای فوائد آنان انواع این تدبیر ننهند لیکن تدبیر غرغره داروهای بالقوه بکار بسته
میشود و تدبیر لقمه بداروئی که آنرا با آب سحوق ساخته همچو غلوله کرده باشند بکار بسته شود نیز داروی غرغره آن مقدار باید که بدان دهن پر شود و لقمه داروها
چنان باید که مریض که آن را در دهن بگرداند و نیز داروی لقمه بمقدار نیم درم باید گرفت و چون نمک سنگ و پلپل گرد و مغز ترنج را آس کنند و مریض را گویند
تا لقمه آن در دهن بدارد تا آرزوی طعام که از غلبهٔ بلغم حادث شده باشد دفع گردد و از این دهن صاف نیز شود و دیگر داروهای لقمه بسبب بعضی فصول سابقه بجهت
رفع بعضی امراض گفته شده است هنگام احتیاج بر حسب مناسب دیده بکار باید بست و چون تدبیر غرغره و لقمه بر قدر مناسب شود دهن صاف و سبک
گردد و حواس خمس قوی گردند و در دل فرحت پیدا آید و مرض که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند کم افتد و زائل گردد و چون تدبیر مذکور
کم از قدر مناسب شود بلغم در دهن افزون گردد و قوت ذائقه فاسد شود و ناآرزوی طعام پیدا آید و چون تدبیر مذکور زیاده از قدر مناسب شود
دهن سخت گردد و خشک گردد و تشنگی و بیهوشی روی نماید تدبیر سائیدن دارو در درون دهن به بیخ دندان و جز آن که آنرا بهندی
پرتسارن گویند بدانکه تدبیر مذکور بر سه نوع است یکی آنست که دارو را با آب آس کرده در بیخ دندان و جز آن بسایند و دوم آنست که از داروها لیسه
سازند و آنرا به بیخ دندان و مانند آن بسایند و سوم آنست که سحیق دارو را به بیخ دندان و جز آن بسایند و داروهائی که بدان تدبیر لقمه بکار باید بست
چون احتیاج بسوی تدبیر پرتسارن افتد باید که بدان داروهای بر حسب مناسب مقام این تدبیر نیز بکار باید بست و چون سحیق کوتهه و دار هلد و
زرد چوب و جیتهه و پاتهی و کتکی و سیجونی و موتهه و لوده را بر دندان بسایند درد دندان و آماس آن دفع شود و روانی خون از بیخ دندان نیز
زائل گردد و ناپاکی دهن نیز زائل گردد والله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و سوم در بیان کشانیدن خون که آنرا بهندی سونت موچهن**
گویند بدانکه خون شیرین بمیل و گران و چرب است و بساوش سخت سرد و نه سخت گرم بلکه معتدل است و چنانچه تلخه ناپاک باشد و خون نیز ناپاک
باشد و چون خون در عضوی فاسد گردد عضوی مذکور سخت گردد و خارش و درد کند و ناپاک و داغهای لعل و ام و گران شود و چشمها نیز لعل و ام
گردند و گرمی با ... غالب گردد و مایل ترشی پیدا آید و چون خون در اندام شخصی کم افتد طبیعتش بر شیرینی و ترشی مایل باشد
و پیش چشمش تاریکی آید و اندامش خشک گردد و رگهایش خالی و سست شوند و گاه گاه بیهوشی روی نماید و باد در اندامش در مجرای درون نگردد بلکه
در مجرای دیگر روان باشد و چون از غلبهٔ باد فاسد شود خون و کف دار و تنک و خشک بود و لعابش کم باشد و محلیکه در آن خون فاسد شده آن
چنان درد کند گویا کردان سوزنهای خلانند و چون از غلبهٔ تلخه فاسد شود رنگش سبز باشد یا کبود یا سیاه گردد و بویش همچو بوی گوشت گنده باشد
و خون مذکور تنک بود و در بساوش گرم باشد و مگس بران ننشیند و مورچه نزدیک آن نیاید و چون از غلبهٔ بلغم فاسد شود غلیظ و چرب باشد و در
بساوش سرد بود و بسرعت منجمد گردد و رنگش همچو آب گل سرخ شود و چون از غلبهٔ هر سه خلط فاسد گردد آثار فساد هر سه خلط پیدا آید و نیز خون مذکور
همچو سرکه ... و سخت بدبو باشد و چون از خوردن زهر یا از گزیدن مار و مانند آن از خزندگان و کرمان زهردار فاسد شود خون از دهن و گوش
و بینی مائل گردد و رنگش سیاه باشد و آثار فساد غلبهٔ هر سه خلط نیز پیدا آید و خون کشانیدن در دفع آماس عضوی و ناپاک و سرخباده و سست
باد ناسد که از آن درد پیدا آید و مرض پلیپا و مرضیکه در دست پیدا گردد و گرنتهه و اربد و اجی و بعضی مرضهای نخد و مرض ادهمنته خونی و اهکنده
خونی و مرض ... و مرض پستان زن و مرض تند را و افزونی شیر و ... و جگر و مرض ... و مرض ... و سختگی دل و سختگی گوشت و لب و
و بینی و دهن ... و مرض ... و دیگر امراضیکه از غلبهٔ خون پیدا آیند فائدهٔ تمام دارد و در دفع گرانی وجود و گند بوی دهن و بینی
و امراض که در پوست اندام پیدا آیند مفیدتر است و خونی که بسبب زهر فاسد گردد و آن نیز باید کشانید و شخصی که وجود او پخته گردد و مایل لعل و ام
شود آنرا خون کشانیدن نیز نافع است و خون بسوزن باید و یا بکدو و تلخ یا بالفصد یک پرستهه یا نیم پرستهه یا ربع پرستهه بر حسب مناسب مرض
مقام بکشانید و کشانیدن خون در هنگامی که آفتاب در برج حمل یا میزان بود به بغیر مرض نیز نافع است و برای لاغر و منتشی و ... زنان حامله و زچه را

فصل هشتاد و سوم در بیان کشانیدن خون

شخصی که او را تواسیر یا آماس اندام یا جهت جلندهر یا دمه یا سرفه یا کهنک یا اتیسار یا مرض شکم باشد یا درد رگ و شخصیکه عمرش شانزده ساله باشد یا عمرش بالای هفتاد ساله رسیده باشد بفصد خون نکشایند و شخصیکه کثیر الجماع بود و شخصی که او را تدبیر حقنه و قی و اسهال و ناس بکار بسته باشند ایشان را خون کشانیدن بفصد نیز ممنوع ست و لیکن نوشیدن شوربا اینها نیز بفصد خون نکشانند و چون شخصی را ازین اشخاص مرضی حادث شوند اگر خون نکشانند فی الحال هلاک گردد باید که آن را بدبوچه و سروان و کدوی تلخ خون بکشانند و چون شخص مذکور را غلبهٔ زهر باد بود در آن حالت رگش کشانیدن ممنوع نیست و خون چون از غلبهٔ باد فاسد شود باید که آنرا بسروان بکشانید و چون از غلبهٔ تلخه فاسد گردد باید که بدبوچه بکشانند و چون از غلبهٔ بلغم فاسد گردد باید که بکدوی تلخ بکشانند و چون از غلبهٔ دو خلط یا سه خلط فاسد گردد بیکی از سه آلات مذکور یا بفصد یا به برجستن مناسب مقام بکشانید و سروان خون را تا ده انگشت و دبوچه تا بست و چهار انگشت و کدو تا دوازده انگشت جذب کرده بکشد و از کلک خون تا یک انگشت بیرون آید و از فصد کردن خون تمام اندام بیرون آید و چون در روز ابر و باران و در هنگام سردی بطریق خوب بیرون نیاید و شخصیکه بیهوش یا گرسنه یا خائف بود یا بول و غائط را بتکلف حبس کرده باشد و آنکه به سبب زور کردن مانده گشته بود و آنکه او را غلبهٔ خواب بود از اندام ایشان نیز خون بطریق خوب بیرون نیاید چون البته حاجت بخون کشانیدن افتد بکشند و چون بعد فصد و کلک زدن و دبوچه سخت کردن خون بیرون نیاید باید که سحیق کوت و نمک سنگ و فلفلین و سندهی را بر محل فصد و بر کلکها و مانند آن سخت کرده لبنا خون بر آید و چون خون کشانیدن خواهند باید که آشام برنج خورانید و بکشانید و چون به سبب گرمی هوا و یا به سبب بار گریستن تدبیر سیدو یا بسبب نشتر و کلکهای عمیق زدن خون زیاده از قدر مناسب بیرون آید باید که سحیق لوده و سویت و رال و یا آرد جو یا آرد گندم یا سحیق ماش یا سحیق پوست درخت دهو یا سحیق کنکول یا سحیق کشت مار که آنرا انجلی گویند یا خاکستر جامهٔ کتان یا جامهٔ محلوج بر نشتر و کلکها و مانند آن سخت کنند و بران پتی ببندند و دیگر تدابیر سرد بکار بندند و چون بدان تدبیر هم خون نماند باید که محل فصد را بشوره یا بداغ بسوزند و یا بالای محل فصد باز رگ مذکور بکشانید تا خون بدین راه جاری گردد و از جاری گشتن براه اول باز ایستد آنگاه جریان خون را از فصد دوم به تدابیر سابق باز دارند از داروهای زمخت و تدبیر سرد و بشوره و بداغ خون از جریان باز ایستد از آنکه داروهای زمخت مخرج خون را منضم می سازد و تدابیر سرد خون را منجمد ساخته از جریان باز دارند و شوره مخرج خون را سخته گردانیده مسدود سازد و از داغ رگ سوخته شده منقبض گردد و چون از جهت ماندن خون تدابیر سرد بکار بندند و از آن باد فاسد گشته درد پیدا آرد باید که روغن ستور که شیر گرم بود بر محل فصد و کلکها و مانند آن بریزند ازین درد زائل گردد و اطبا از کشانیدن خون زیاده از قدر مناسب منع کرده اند و گفته اند که خون چنان باید کشانید که مقداری از خون فاسد باقی ماند و آن را بدوا زائل سازند و اگر خون زیاده بیرون آید بینائی کم گردد و مرض اچهیک و استسقا و مرض تمر و درد سر و مرض سجهیا کهات و دمه و سرفه و هکهک و تاپ و نبذ و رگ حادث گردند و اگر خون زیاده تر بیرون آید مردم هلاک شود و چون خون بر قدر مناسب بیرون آید مرضی که بجهت دفع آن خون کشانیده باشند زائل گردد و درد بر رود و اندام سبک شود و در دل قراریت پیدا آید و بعد کشانیدن خون تا آنکه قوت حاصل آید از جماع و اندیشه و غصه و از غسل کردن به آب سرد و از خوردن باد و از نشستن تا دیری و از خواب روز و از خوردن ترشی و از اشیای تیز و از بسیار تکلم و از خوردن آن قدر که بد هضمی آید باز باید ماند و چون شخصیکه خون کشانیده باشد لاغر و ضعیف بود باید که گوشت آهوی سیاه و سپید و خرگوش و گوسپند و دراج و ولیچ و شیر و برنج ستهی بخورد و قوی گردد والله اعلم بالصواب

فصل هشتاد و چهارم در تدابیر شوره و تیزاب بدانکه شوره و تیزاب تیز و گرم اند و مزه تیز دارند و سختگی و جراحت و جز آن را صاف و فراهم و خشک گردانند و بلغم و چربی را معدوم ساخته دور کنند و از مدام خوردن آن آب منی کم افتد و شوره در جمیع انواع بیست و دو و گرنته و بهاکندر و بواسیر و دمل و سختگی ناسور و جرم دل و کلف و کرمهای جراحت و زهر مار و گزدم و هفت مرض دهن یعنی بجمه و بحبهه و انکسی و دست و نبدر بهه و سه روهنی نافع ست بکار باید شد

فصل هشتاد و چهارم در تدابیر شوره و تیزاب

وتیزاب در دفع گوله و هرشت زحمتهای شکم و زهیر و نقصان گرسنگی و ضعف و بواسیر و بدهضمی و انتفاخ شکم و سرگرانی و سری و کرمهای شکم و در دفع آن بکار
بکار باید بست و شخصیکه لاغر یا صبی یا پیر بود یا شخصی که آزار مرض رکبت و یا تپ و یا دوران سر باشد و شخصی که او را غلبه تابه بود و شخصی که آن را
بیهوشی غالب بود شان را تدبیر شوره و تیزاب ممنوع است نباید کرد و نیز برای شخصیکه تمام آماسیده بود و شخصی که او را مرض پرمیه یا ازجهت یا
استسقا باشد و عورت حامله و حائضه و خنثی و هیز و شخصی که خصیه او دراز شده باشد یا عروقی که حرکت جاگذاشته فرو هشته شده هر دو تدبیر
مذکور بکار نبندند و نیز در محل خطرناک و در رگ و پی و در روزه و در گلو و در ناخن و در سوراخ تضعیف و محلیکه آنجا گوشت اندک بود چنانچه پیشانی و
جز آن و در چشم هیچ یکی از دو تدبیر مذکور بکار نبندند لیکن از میان امراض چشم مرض فرگان مستثنی است و درین تدبیر شوره و تیزاب ممنوع نیست
و نیز برای شخصیکه در استخوانها یا در بندگاهها و یا در دلش درد باشد یا او را نا آرزوی طعام بود هیچ یکی از دو تدبیر مذکور بکار باید بست
ترتیب ساختن شوره آنست که یکی را از درخت [illegible] که گلهای او سیاه باشند و درخت کراو درخت پله و درخت اسکرن و درخت
کرنج و بانسه و کیله و چیته و ارجن و کنبل و تیتون و ارنی نوعی از چهار نوع شقاقل یا برگ و شاخ و بیخ هنگامی که آفتاب در برج سنبله و یا جزا
بود و آنکه وضو ساخته پاکیزه شده آن را نوید داده آمده باشد بستانند ولیکن درختی از ین درختها بگیرند چنان باید که در مقام پاکیزه رسته باشد
و کهنه گشته باشد برگهای آن را کرم نخورده باشند و اندک [illegible] و بلکه جوان و تر و تازه را بگیرند و آن را با سنگی که از آن چونه میسازند بساق کنجد
در مقامی که در آن مدخل باد نباشد بسوزند و بعد سرد شدن سنگ مذکور را علاحده کرده بدارند یک من خاکستر درخت مذکور را با شش من
آب مخلوط ساخته بیست و یک کرت تیزاب بچکانند و بگیرند بعده در پاتیله بزرگ انداخته بر دیگدان نشانند و در زیر آن آتش کنند و بکفگیر برهم زنند
تا آنکه لعل و صاف و لزج و تیز شود بعده فرود آورده در جامه سفت انداخته باز بچکانند و تیزاب بگیرند و آنچه غلیظ در جامه بماند آن را دور کنند
و سنگ مذکور را با صدف و خرمهره یکجا کرده گرم سازند تا آنکه لعل و رام شوند بعده مقداری از ین تیزاب مذکور برین اشیای پخته سرد گردانند
و آس کرده مقدار هشت پل [illegible] بستانند و با تیزاب مذکور یکجا کرده باز در پاتیله بزرگ انداخته آتش نرم بدهند تا آنکه تیزاب مذکور همچو جلاب
گردد و بعد از آن فرود آرند و در [illegible] آهن نگاه دارند و بکار برند و میان شورهای این همه درختان شوره خاکستر درخت موکها بهتر است
و چون خاکستر درخت موکها سی پل و خاکستر هر یکی از ین بیست و چهار درختان مذکوره ده پل بستانند و با شش من آب مخلوط ساخته و
تیزاب بچکانند بطریق مسطور شوره سازند نیز نیک بود و چون خواهند که شوره مذکور را تیز تر گردانند باید که هر یکی از دانتی و درونتی
و چیته و کرهاری و پوست ازان کرنج خرد و موصلی و نمک بریا و ساجی و انگزد و بچ [illegible] نیم پل بستانند و با شوره مذکور مخلوط سازند تیز تر
گردد و چون شوره مذکور به سبب دیرینه گشتن کم قوت شود باید که تیزاب خاکستر درختی از درختان مذکور بستانند و شوره مذکور را با آن یار
کرده پخته تیز گردانند و سخت نرم و سخت لزج و سخت سرد و سخت گرم و سخت سریع السرایت و سخت بطی السرایت نباید بلکه معتدل الحال
و مناسب دفع مرض شاید تدبیر سخت کردن شوره آنست که مریض را در مقامی که در آن مدخل باد و مهتاب نباشد و اشیای
محتاج الیها که ذکر آن در فصلی که [illegible] آن را [illegible] گویند گذشته است موجود کرده بدارند بعد آن محل مرض را خراشیده یا [illegible] بر آن زده
شوره را بآلت آهن بر آن سخت کنند چندان تا آن مدت که در آن یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود شوره سخت را بتجربه بدانند که تدبیر
شوره نیک و مناسب شده است و چون تدبیر مذکور مناسب شود زخمی که بجهت دفع آن آن را بکار بسته باشند دفع گردد و محلی که در آن
شوره سخت کرده باشند آلایش از آن بچکد و تدبیر شوره که مناسب باشد [illegible] آن را [illegible] گویند و چون تدبیر شوره گوشت آن
مقام که در آن شوره سخت کرده باشند سیاه گردد بدانند که شوره سخت تیز است و تدبیر مذکور زیاده از قدر مناسب شده است و این را
بده که ده گویند و از ین حیله آنجا شوره داده باشد لعل و رام و پخته شود و تیز تر گردد و بچکد و اندام درد کند و سست شود و گاه باشد که

مریض تا به هلاک گردد و چون از سختی شوره گوشت محل مرض سیاه گردد باید که اشیای ترش و مهلتی را آس کرده و با روغن سمبو آمیخته بران بخسپانند ازین
معرفت شوره کم افتد بعد ازان بدیگر دارو ها محل مرض را التیام گردانند سوال ترشی تیز و گرم و آتش است و شوره نیز در تاثیر همچو آتش است پس می باید
که از ترشی تاثیر همچو آتش است تاثیر شوره زیاده گردد و نه کم افتد جواب شوره جز ترشی دیگر هیچ مزه دارد جز آنکه تیزی دران سخت غالب است
بعد آن شکمی و چون تیز و نمک دار جمع شود با ترشی مزه اش شیرین گردد به سبب بهم شدن ترشی با شوره مزه اش شیرین میشود و ازان صورت
تاثیرش کم می افتد و بعد تدبیر شوره محلی که آنجا شوره را سخت کرده باشند چون سخت گردد و خارش کند و در میان پیدا شود گویا که دران سوزنها
می خلانند و مرضی که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند کم نیفتند بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب کم شده است و این را هم
دکده گویند و چون تدبیر شوره به سبب قلت تیزی شوره محل مرض بریده نگردد باید که اشیای ترش و سرکه و هنبهه و کنجد و مهلتی را آس کرده سخت
کنند ازین آثار ساکن و کدره دفع شوند والله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و نهم در تدبیر داغ** که بهندی آن را داک گویند بدانکه تدبیر
داغ از تدبیر شوره و دیگر تدابیر یا تدبیر بهتر است از آنکه مرضیکه بداغ زائل شود هیچگاه عود نکند و آنانکه تدبیر شوره و یا به دیگر علاج دفع گردد گاه باشد
که عود کند و نیز مرضیکه بدارو و عمل شکاف و قطع و جز آن و شوره دفع نشود به تدبیر داغ زائل گردد و تدبیر داغ آخرین تدبیرهاست چنانچه
منقول است آخر الدواء الکی پس باید که اول مرض بدارو زائل گردد و چون دوا زائل نگردد تدبیر شکاف و قطع و جز آن بکار بندند و اگر بدین تدبیر دفع نشود تدبیر شوره
بکنند و چون بدین دفع نشود تدبیر داغ زائل گردانند و مرضیکه بدین تدبیر هم دفع نشود لا دوا بود و داغی که بر چرم باید داد که با پیل دراز
و یا به پشک بز یا بدندان گاو و یا به نی نیزه حسب مقام بدهند و داغی که تا گوشت باید رسانید باید که به سنگی که بدان دراز روشن می کنند
و یا به یکی از هفت دهات جز آهن حسب مقام بدهند و داغی که بر رگ یا پی یا استخوان و بندگاه باید داد باید که به شهد یا به تنند و یا یکی از شیره دهات
اشینه حسب مقام بدهند و تدبیر داغ به فصل گرما و هنگامی که آفتاب در برج سنبله یا میزان باشد ممنوع است و در دیگر اوقات ممنوع نیست
و چون مرض حادث شود که دران تدبیر داغ البته بکار باید بست و هنگام آن باشد که دران ممنوع است ولیکن چون تدبیر داغ تاخیر نماید مریض
هلاک گردد باید که مریض را در محلی که آنرا سرد کرده باشند نشانده تدبیر داغ بکار بندند و از داغ چرم چون بوقت دادن آن آواز بر آید و بوی بر
آید و چرم منقبض شود بدانند که چرم سوخته شده است و داغ بیشتر تجاوز نکرده است و از داغ گوشت چون محل داغ برنگ فاخته گردد
و اندکی بیاماسد و بار درد اندک بود بدانند که گوشت سوخته شده است و از داغ رگ و پی چون محل داغ سیاه و آماس و مرتفع گردد و از ترشح باز ماند
بدانند که رگ سوخته شده است و از داغ استخوان و بندگاه چون محل داغ لعل فام و خشک و درشت گردد بدانند که استخوان و بندگاه
سوخته شده است و بجهت دفع امراض سر و بجهت امراض چشم که آنرا ادهمنته گویند عمل داغ نافع است باید که بجهت دفع این امراض
داغ بر پیشانی و ابرو و بناگوش بدهند و بجهت دفع مرض پلک چشم نیز عمل مذکور نافع است باید که چون در مژگان داغ دادن خواهند جامه
باریک را با آب تر ساخته بر دیده بنهند مژگان را با آلات داغ بسوزند و بجهت دفع بادی که در چرم و در رگ و گوشت و پی و استخوان و بندگاه
غلبه کرده درد پیدا آرد تدبیر داغ نیز نافع است بکار باید بست و نیز بجهت دفع دمل که سخت و مرتفع و کرد بود و کرنتهه و نواسیر و ابهکندر
و اپچی و پیلپا و چرم کیل و مال ماهنز و برده که نوعی از امراض خصیه است تدبیر داغ نیز نافع است و بندگاه و یا رگ که بریده گردد و بدان داغ
نیز باید داد و نیز بعد فصد و یا رسیدن زخم چون خون نه ایستد باید که تدبیر انواع بکار بندند و داغ بر چهار نوع است یکی گرد مجوف و دوم گرد
مصمت و سوم طویل و چهارم آنکه از رسانیدن بر محل مرض آلت آهن و مانند آنرا که معین بود حاصل آید و طبیب را شاید که تشخیص مرض
کرده و مقدار محل آنرا دانسته و قوت مریض شناخته و فصل معلوم کرده یکی ازین چهار داغ که لائق مقام باشد بکار بندد و چون تدبیر داغ
نیک شود باید که روغن ستور بر محل داغ سخت کنند نافع آید و شخصیکه طبیعتش محرور بود و خائف و شخصی که رسانیدن گرمی آتش او را عشقت

داغ نه‌نهند و نیز به سوختگی که در میان آن خون غالب بود و بر شکم که منشق گشته باشد و بر محل زخم که از آن تیر و سنان و یا مانند آن که آنرا نکشیده باشند
و بر دماسیل که بسیار بوند داغ ننهند و سوخته شدن بر چهار نوع است یکی آنست که از آن رنگ اندام بگردد و تاپاک شود و به هندی آنرا البشت
گویند و دوم آنکه از آن محل سوختگی بعل ...ام شود و پخته گردد و سوزش و درد کند و آبلها در آن حادث شوند و بعد از دیری فراهم شوند و به هندی این را
دربرک گویند و سوم آنکه از آن محل ریش چنانچه شاید سوخته گردد و کبود رنگ شود و غایر نگردد و مقدار آن ... سوزش کند و این را سمکدکده
گویند چهارم آنست که از آن گوشت محل سوختگی بر آمده و منشق گشته و فروهشته شود و رگ و پی و بندگاه و استخوان محل مذکور سوخته گردند و تپ
و تاپاک و بیهوشی و سستی اندام و مانند آن حادث شوند و این را تدکده گویند **نوع اول** که آنرا البشت گویند باید که بجهت فراهم شدن
آن گرمی آتش برسانند و علاجهای گرم بکار بندند **نوع دوم** که آنرا دودکده گویند بجهت فراهم شدن آن بنسر و چنه و پوست درخت پکر
و رکتچندن و گل سرخ و گلوی را بستانند و آس کرده و با روغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند **نوع سوم** که آنرا سمکدکده گویند
گوشت حیوانات آبی و یا گوشت حیوانات که در آبادانی باشند آس کرده بر محل سوختگی سخت کنند از این سوختگی سمکدکده فراهم شود و چون
تاپاک علی الاستمرار شود باید که علاجهائی که بجهت دفع مبرد تلخه گفته شده اند بکار بندند و **نوع چهارم** که آنرا تدکده گویند بجهت فراهم شدن
آن اولا گوشتی که فروهشته شده باشد و گندیده گشته بود ببریده دور کنند بعده بجوش پکر و گلر و پیپل و بروبل که سرد بود بشویند آنگاه کامون سالی
سال و بسحیق درخت تیند و یا سحیق سفال گلین را با روغن ستور آمیخته بران سخت کنند **نوع دیگر** برگ گلر و برگ نیلوفر شمسی و برگ نیلوفر قمری
بر محل سوختگی بنهند و بر ابریشمان آرساست و اربه بندند و بجهت دفع این نوع علاجهائی که در دفع اسهرب تلخه بوند بکار بندند و بجهت فراهم شدن
سوختگی هر نوع که باشد روغن ستور که آن را بسحیق تر از آن جهلتی و لوده و رال و مجیتهه و رکتچندن و مرهری سخته باشند بر محل سوختگی طلا
کنند **نوع دیگر** بلیله و گل سیاه و زیره و موم و رال آس کرده و با روغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند نیز فراهم شود **نوع دیگر**
روغن ستور را بر محل سوختگی طلا کنند و بعد آن سحیق پوست درخت لرزان بر بیزانند از این نیز فراهم شود **نوع دیگر** روغن کنجد را به سحیق تر
از آن خراطین بپزند و آنرا بر محل سوختگی طلا کنند فراهم شود **نوع دیگر** سحیق پوست درخت سنبل بر محل سوختگی بیرا کنند فراهم گردد **نوع دیگر**
خاکستر جو را با روغن کنجد آمیخته بر محل سوختگی سخت کنند فراهم شود و چون به روغن ستور و یا روغن کنجد که گرم بود و اندام کس سوخته شود
و آبله پیدا آید باید که کنجد کهنه را بسوزند و با آب آس کرده بران سخت کنند فراهم شود **نوع دیگر** صدف سوخته را در آب بیندازند آب
صاف که بالا باشد بستانند و آنرا بر محل سوختگی بریزند از این چنانچه روغن فراهم شود دیگر سوختگی نیز به گردد **نوع دیگر** صندل را با آب
سحق کرده بر محل سوختگی سخت کنند از این سوختگی روغن و جز آن فراهم شود و چون چشم را یا پلک ها گرمی آتش برسد و سوخته گردد باید که
جوش پوست لسوڑه و آمله و بلیله و بلیله و دارهلد بستانند و سحیق گورچنه را بگره جامه ببندند و آن را بجوش مذکور که سرد بود تر کنند
و بر چشم قطرات آن بچکانند فراهم گردد بدانکه از خوردن دود بسیار بسبب گشتن آتش که خانه را سخت شده باشد و جز آن و دمه و
سرفه و سوزش چشم و بعلی آن پیدا آید و ... قوت حافظه مختل شود و استسقا و تاپاک و تپ و بیهوشی روی نماید و چون چنین شود باید که
شیره نیشکر و شیره انگور و روغن گاو و شیر را مخلوط ساخته بنوشانند و یا شربت حامض و یا دیگر چیزها که شیرین و ترش بوند بنوشانند
و قی بکنانند از این شکم صاف و سبک شود و بوی دود زائل گردد و درد اندام و تپ و تاپاک و بسیاری عطش و دمه و سرفه و استسقا دفع شوند
و بعد قی کنانیدن از اشیای شیرین و نمکی و ترش و تیز لقمه بکنانند از این حواس که بسبب خوردن دود بسیار کم افتاده باشند نیک گردند
و در محل قراءت پیدا آید و بعد از لقمه کنانیدن داروهای نیز در بینی بچکانند از این بینائی نیک گردد و سر و گردن سبک شوند و شخصی که بسیار
دود خورده باشد آن را غذائی که بوقت هضم تاپاک نانگیزد و چرب و سبک شود بخورانند و شخصی که از باد سموم و یا باد سخت گرم رسیده و تا...

و شخصیکه او را باد سرد رسیده باشد و شخصیکه برف و باران بسیار خورده باشد باید که شان را تبرید و علاجهای گرم بکنند و شخصی که آنرا صاعقه زده باشد
باید که روغن و آن بر اندامش بریزند و علاجهای سرد آس کرده بران سخت کنند اگر فضل خدای تعالی باشد بزید و غالب نیست که زده صاعقه نیز بید
هلاک میگردد والله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و ششم در شمار امراض و بیان احوال اخلاط** بدانکه جمله امراض یکهزار و صد و شصت و
هفت اند منجمله آن هشت نوع تپ ست یکی آنکه از باد بود و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از باد و تلخه و پنجم آنکه از باد و بلغم و ششم
آنکه از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه خلط و هشتم آنکه از شی خارجی بود و شش نوع اتیسار ست یکی آنکه از باد بود و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم
و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم آنکه از اندوه و ششم آنکه از خلط رود و چهار نوع پرواهکا ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم
آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه خون بود و چهار نوع سنگرهنی ست یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه
از غلبه هر سه خلط باشد و شش نوع بواسیر ست یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و
پنجم آنکه از خون و ششم آنکه خلقی باشد و سه نوع جرم کیل ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم بود و سه
نوع منساد آتش گرسنگی ست یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از بلغم باشد و سه نوع بدهضمی ست یکی آنکه از غلبه باد بود
و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و از جمله امراض مذکوره یک مرض بسوچیکا و یک مرض السک و یک مرض بلنبکا ست و بست
نوع مرض کرم ست هژده نوع درون بدن بوند از ین هفت نوع از غلبه بلغم حادث شوند و شش نوع از غلبه خون و پنج نوع از فضلهٔ غایط
و دو نوع بر ظاهر بدن بوند سپش و جلو و پنج نوع پنڈروگ ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه
از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از خوردن گل بود و از جمله آن مرض یرقان ست که آن را کاملا گویند و مرض کنبهی و مرض هلیمک ست و سه نوع
رکتپت ست یکی آنکه در آن خون براه مقعد بیرون آید و دوم آنکه براه دهن و سوم آنکه بهر دو راه بیرون آید و پنج نوع راجروگ ست یکی آنکه از
غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از ترقیدن سینه شده باشد و پنج نوع
سرفه ست یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از ترقیدن سینه و پنجم آنکه از راجروگ باشد و پنج
نوع هکهک ست یکی را انجاگ گویند و دوم را جملا و سوم را جهدا و چهارم را گنبهیرا و پنجم را مهاهکا نامند و پنج نوع دمه ست یکی را مهاسواس گویند و
دوم را اوردهه سواس و سوم را چهنه سواس و چهارم را تمک سواس و پنجم را چهار سواس نامند و شش نوع تباهی آواز حلق که آنرا سربهید نامند
یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از راجروگ و ششم آنکه از زیادتی پیه
بود و پنج نوع ناآرزوی طعام ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از
اندوه و ترس و مانند آن شود و پنج نوع مرض قی ست یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم آنکه
از دیدن و خوردن اشیای کریه حادث شود و هفت نوع تشنگی ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و
چهارم از رسیدن زخم و پنجم از نقصانی خلاصه طعام و ششم از بدهضمی و هفتم آنکه از خوردن طعام سخت چرب و ترش و نمکی حادث شود و هفت نوع
بیهوشی ست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از دیدن خون و رسیدن
بوی آن و ششم آنکه از شراب و هفتم آنکه از زهر حادث گردد و از جمله امراض مذکوره یکی مرض دوران سر و یکی مرض تندرا و یکی زیادتی خواب و
یکی مرض کلم و یکی مرض سنیاس ست و هفت امراض اند که از خوردن امراض حادث گردند چهار نوع مرض مداتی یکی آنکه از غلبه باد باشد
و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط حادث شود و پنجم آنکه آن را پرمد و ششم آنکه آنرا اجیرن و هفتم آنکه
آنرا ابان بهیم گویند و هفت نوع مرض تاپاک ست یکی آنکه از حرارت شراب پیدا آید و دوم آنکه از خون و سوم آنکه از غلبه تلخه و چهارم آنکه

از استسقا و پنجم آنکه از در آمدن خون جراحت در شکم و ششم آنکه از نقصان دهات و هفتم آنکه از رسیدن زخم در محل خطرناک حادث گردد و شش نوع انماد ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد حادث شود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از اندوه و مانند آن و ششم آنکه
از خوردن زهر پیدا آید و هشت نوع دیوانگی ست یکی آنکه از آسیب دیو و پری شود دوم آنکه از آسیب دنبت و سوم از آسیب گندهرب و
چهارم از آسیب جچهه و پنجم از آسیب تپرگره و ششم از آسیب ناک گره و هفتم از آسیب راکس و هشتم از آسیب پساج گره حادث شود و چهار نوع باد صرع
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط بود و هشتاد نوع مرض بادی ست یکی آنکه آنرا
اجهیک گویند دوم آنکه آنرا هنته و سوم آنکه آنرا رستنبهه و چهارم آنکه آنرا ابرتاس و پنجم آنکه آنرا ابهرتاس و ششم آنکه آنرا سمرتاس و هفتم آنکه آنرا دهربات و هشتم آنکه
آنرا پرنایام و نهم آنکه آنرا اپتنترک و دهم آنکه آنرا اپتانک و یازدهم آنکه آنرا دندا اپتانک و دوازدهم آنکه آنرا کهلی و سیزدهم آنکه آنرا جیهها استنبهه و
چهاردهم آنکه آنرا اروت و پانزدهم آنکه آنرا سمپاکهات و شانزدهم آنکه آنرا گردشت بهرک و هفدهم آنکه آنرا بلیا و هژدهم آنکه آنرا کهنج و نوزدهم آنکه
آنرا کلا کهنج و بیستم آنکه آنرا بادکهلبه و بیست و یکم آنکه آنرا کرستی و بیست و دوم آنکه آنرا اتولی و بیست و سوم آنکه آنرا پرتولی و بیست و چهارم آنکه آنرا
سپاچی و بیست و پنجم آنکه آنرا اپابک و بیست و ششم آنکه آنرا بات کنتک و بیست و هفتم آنکه آنرا کهید و بیست و هشتم آنکه آنرا سوکهه و بیست و نهم
آنکه آنرا کمتن و سی ام آنکه آنرا موک شتی و سی و یکم آنکه آنرا کدسی و سی و دوم آنکه آنرا استیهلا و سی و سوم آنکه آنرا استیهلا برت و سی و چهارم آنکه
آنرا باهن و سی و پنجم آنکه آنرا کنج و سی و ششم آنکه آنرا نرکه و سی و هفتم آنکه آنرا ادهمان و سی و هشتم آنکه آنرا پرتادهمان و سی و نهم آنکه آنرا بحرتهها
و چهلم آنکه آنرا ات ادکار و چهل و یکم آنکه آنرا انتر کوکن و چهل و دوم آنکه آنرا بات بربرت و چهل و سوم آنکه آنرا اسپهرن و چهل و چهارم آنکه آنرا کتب و چهل و پنجم
آنکه اکاس و چهل و ششم آنکه آنرا برلاپ و چهل و هفتم آنکه آنرا جهبه موریا و چهل و هشتم آنکه آنرا انداناس و چهل و نهم آنکه آنرا سبدبس و پنجاهم آنکه آنرا
دندبلهه و پنجاه و یکم آنکه آنرا اسکرانکه و پنجاه و دوم آنکه آنرا پربرت و پنجاه و سوم آنکه آنرا اسکرنرود و پنجاه و چهارم آنکه آنرا آسکرناس و پنجاه و پنجم
آنکه آنرا بادواد و پنجاه و ششم آنکه آنرا کنجن و پنجاه و هفتم آنکه آنرا سرابورن و پنجاه و هشتم آنکه آنرا ابهاده و پنجاه و نهم آنکه آنرا اکسول و شصتم
آنکه آنرا سنکرج و شصت و یکم آنکه آنرا استنبهه و شصت و دوم آنکه آنرا بروهتا و شصت و سوم آنکه آنرا بهنک و شصت و چهارم آنکه آنرا مهوس
و شصت و پنجم آنکه آنرا بدکره و شصت و ششم آنکه آنرا برکنا و شصت و هفتم آنکه آنرا بادهرج و شصت و هشتم آنکه آنرا سرپانکنات و شصت و نهم
آنکه آنرا کرنسول و هفتادم آنکه آنرا کهاره مهکنا و هفتاد و یکم آنکه آنرا پرسکت و هفتاد و دوم آنکه آنرا ابهیت و هفتاد و سوم آنکه آنرا اتوده و هفتاد و چهارم
آنکه آنرا کنبود و هفتاد و پنجم آنکه آنرا ساکتا و هفتاد و ششم آنکه آنرا کنده کتا و هفتاد و هفتم آنکه آنرا شت جهی و هفتاد و هشتم آنکه آنرا ساکتا و هفتاد و نهم آنکه آنرا
کنگره و هشتادم آنکه آنرا سرپه گره و هشتاد و یکم آنکه آنرا بات سول نامند و هشت نوع سرخباد هست که آنرا بات رکت گویند یکی آنکه در آن باد را غلبت
غلبه بود دوم آنکه در آن خون را غلبه بود و سوم آنکه در آن تلخه را غلبه بود و چهارم آنکه در آن بلغم را غلبه بود و پنجم آنکه در آن باد و تلخه را غلبه بود و ششم آنکه
در آن باد و بلغم را غلبه بود و هفتم آنکه در آن تلخه و بلغم را غلبه بود و هشتم آنکه در آن هر سه خلط را غلبه بود و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض اور ستنبهه هست چهار نوع
التو بات ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشت نوع زحمت سول ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه و پنجم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم و ششم آنکه از غلبهٔ بلغم و هفتم
آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشتم آنکه از خلط بعد و باشد و هشت نوع بر نام سول ست تفصیل الواع این تفصیل سول ست و از جملهٔ امراض مذکوره
یک مرض اننه سول ست و یک جون بت سول و چهارده نوع ادابرت ست یکی آنکه از حبس ضراط پیدا آید دوم آنکه از حبس غایط و سوم
آنکه از حبس بول و چهارم آنکه از حبس خمیازه و پنجم آنکه از حبس گریه و ششم آنکه از حبس عطسه و هفتم آنکه از حبس آروغ و هشتم آنکه از حبس قی و نهم آنکه از
حبس منی و دهم آنکه از حبس گرسنگی و یازدهم آنکه از تشنگی ماندن و دوازدهم آنکه از حبس دم و سیزدهم آنکه از حبس ماندن خواب بود و چهاردهم

از خوردن اشیای تیز و زمینت حادث گردد و دو نوع نفخ شکم ست یکی آنکه از اتباع خلط بود و دوم آنکه از اجتماع غایط باشد و پنج نوع ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبهٔ خون بود و پنج نوع مرض گلم ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از کرم باشد و از جملهٔ امراض مذکوره
یک مرض گرفتگی سینه ست آنرا آروه کره گویند و هشت نوع سوزاک بول ست که آنرا موتر کرچهه گویند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و دوم آنکه
از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول و ششم آنکه نگاه داشتن غایط و هفتم
آنکه از نگاه داشتن منی و هشتم آنکه از سنگ مثانه باشد و سیزده نوع بستگی بول که آنرا موتر اکهات گویند یکی آنکه آنرا بات کند اکا گویند
و دوم آنکه آنرا بات استهلا و سوم آنکه آنرا بات بست و چهارم آنکه آنرا موتر ابست و پنجم آنکه آنرا موتر جتهر و ششم آنکه آنرا موتر اسنکه و هفتم
آنکه آنرا موتر چهی و هشتم آنکه آنرا موتر کرشه و نهم آنکه آنرا موتر سکر و دهم آنکه آنرا سنبات و یازدهم آنکه آنرا موتر باکساد و دوازدهم آنکه آنرا
بر بکهات و سیزدهم آنکه آنرا بست کند اکا گویند و چهار نوع سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند یکی آنکه آنرا باد فاسد با بلغم پیوسته پیدا آرد
و دوم آنکه آنرا تلخه فاسد با بلغم پیدا کند و سوم آنکه آنرا تنها بلغم حادث گرداند و چهارم آنکه از فساد منی پیدا آید و بیست نوع سیلان منی یعنی
پرمیو ست از ین ده نوع بلغمی اند و چهار بادی و شش نوع از تلخه پیدا آید اسامی این هر بیست در فصل سیلان منی گذشته اند و ده نوع بستگی که از
سیلان منی حادث گردند و آنرا پرمته پتکا گویند یکی آنکه آنرا ابکا گویند و دوم آنکه آنرا سرکمیکا و سوم آنکه آنرا کچهپیکا و چهارم آنکه آنرا
جهالی و پنجم آنکه آنرا المتا و ششم آنکه آنرا برنی و هفتم آنکه آنرا سرسکا و هشتم آنکه آنرا الجی و نهم آنکه آنرا ببارکا و دهم آنکه آنرا بدرده گویند
و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض افزونی چربی ست و آنرا میدروگ گویند و هشت نوع اودرروگ ست یکی آنکه از باد باشد و دوم
آنکه از غلبهٔ تلخه باشد و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از زیادتی بیهه و ششم آنکه از مرض بده کده و هفتم آنکه از
شگاف شدن روده این را چهتودر گویند و هشتم آنکه از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال حادث شود و این را جتودر گویند و نه نوع آماس
ست که آنرا سوتهه گویند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه و پنجم آنکه از غلبهٔ
باد و بلغم و ششم آنکه از غلبهٔ تلخه و بلغم و هفتم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشتم آنکه از رسیدن شیء خارجی بجز زهر و نهم آنکه از زهر حادث گردد و هفت نوع
افزونی خصیه ست و آنرا انده برده گویند یکی آنکه از باد و دوم از غلبهٔ تلخه و سوم از غلبهٔ بلغم و چهارم از غلبهٔ هر سه خلط و خون و پنجم آنکه از غلبهٔ
چربی و ششم آنکه از حبس بول و هفتم آنکه از روده حادث گردد و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض شکنج ست و آنرا بدره گویند و سه نوع مرض گلگند ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ فساد چربی و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض گلگند کا و یک مرض بالا ست
و پنج نوع مرض گرنته یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از فساد چربی و پنجم آنکه از فساد رگها پیدا آید
و شش نوع اربد ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از فساد خون و پنجم آنکه از فساد گوشت
و ششم آنکه از چربی پیدا آید و چهار نوع سلیپا ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ
هر سه خلط پیدا آید و شش نوع بدرده ست یکی آنکه از فساد باد باشد و دوم آنکه از فساد تلخه و سوم آنکه از فساد بلغم و چهارم آنکه از فساد هر سه خلط
و پنجم آنکه از زخم و ششم آنکه از فساد خون پیدا آید و شش نوع بستگی جراحت و آنرا برن گویند یکی آنکه از فساد باد باشد و دوم آنکه از تلخه و
سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم خون و ششم آنکه از رسیدن زخم و پنج نوع مرض بهگندر ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه
از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از خلیدن استخوان و مانند آن پیدا آید و پنج نوع مرض آتشک ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبهٔ خون پیدا آید و سیزده نوع

مرض سوکهه دو گونه است یکی آنکه آنرا سیامکا گویند و دوم آنکه او با اسبهلکا و سوم آنکه آنرا کرمهت و چهارم آنکه آنرا کنبهکا و پنجم آنکه آنرا الجی و ششم آنکه
آنرا امروت و هفتم آنکه آنرا اسموریکا و هشتم آنکه آنرا دومنتهه و نهم آنکه آنرا ابهلرکا و دهم آنکه آنرا سیرسهاین و یازدهم آنکه آنرا انوه و دوازدهم آنکه
آنرا استبونک و سیزدهم آنکه آنرا اکیپال و چهاردهم آنکه آنرا سونیا اربد و پانزدهم آنکه آنرا مانس اربد و شانزدهم آنکه آنرا مانس پاک و هفدهم آنکه
آنرا بدره و هجدهم آنکه آنرا تلکالک گویند هجده نوع پیست ست یکی آنکه آنرا ارن و دوم آنکه آنرا دنیر و سوم آنکه آنرا ابیجت و چهارم
آنکه آنرا کپال و پنجم آنکه آنرا کالکتک و ششم آنکه آنرا بندرورگ و هفتم آنکه آنرا اردد گوشت و هشتم آنکه آنرا استهولارک و نهم آنکه آنرا فوهات
و دهم آنکه آنرا کشت و یازدهم آنکه آنرا جرم دل و دوازدهم آنکه آنرا امبرپ و سیزدهم آنکه آن را ابرب و چهاردهم آنکه آنرا اسد و پانزدهم
آنکه آنرا سجرحکا و شانزدهم آنکه آنرا کنیهه و هفدهم آنکه آنرا پامان و هجدهم آنکه آنرا رکسا گویند و سه نوع برهمنست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد
و دوم از غلبهٔ تلخه و سوم از غلبهٔ بلغم و دو نوع سبت پت ست یکی آنکه از غلبهٔ بلغم و تلخه باشد و دوم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه بود و سه نوع
تلخه ترش دارد آنرا المیت گویند یکی آنکه از غلبهٔ تلخه و باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ تلخه و باد و بلغم باشد و هفت نوع
سبرب ست یکی آنکه از باد باشد و دوم از تلخه و سوم از بلغم و چهارم از باد و تلخه و پنجم از باد و بلغم و ششم از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه خلط
و هشت نوع مرض بسموتک ست یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از باد و تلخه و پنجم آنکه از باد و بلغم
و ششم آنکه از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه خلط و هشتم آنکه از غلبهٔ خون بود و یازده نوع مرض سور کا که آنرا برت سیل گویند یکی آنکه از غلبهٔ
باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ خون و پنجم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه و ششم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم و هفتم آنکه
از غلبهٔ باد و خون و هشتم آنکه از غلبهٔ بلغم و باد و تلخه و نهم آنکه از غلبهٔ تلخه و خون و دهم آنکه از غلبهٔ بلغم و خون و یازدهم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط
بود و از جمله امراض مذکوره کهیل و سه مرضهای خورده اند و مرض خورد را کهدراد ک گویند یکی آنکه آنرا اجلکا گویند و دوم آنکه جوبرکیان
و سوم آنکه آنرا اندهالجی و چهارم آنکه آنرا پناو و پنجم آنکه کچبکا و ششم آنکه آنرا البمبک و هفتم آنکه آنرا ادبرزدها و هشتم آنکه آنرا کردمکا و نهم آنکه
آنرا تنکا و دهم آنکه آنرا باکهان کردبهه و یازدهم آنکه آنرا حالکردبهه و دوازدهم آنکه آنرا انکارتلکا و سیزدهم آنکه آنرا اکچه و چهاردهم آنکه آنرا
کنده و پانزدهم آنکه آنرا الن روسی و شانزدهم آنکه آنرا انکلمه و هفدهم آنکه آنرا جپ و هجدهم آنکه آنرا انسی و نوزدهم آنکه آنرا ابدارکا
و بستم آنکه آنرا سرکرا اربد و بست و یکم آنکه آنرا واری بست و دوم آنکه آنرا کدو و بست و سوم آنکه آنرا البسک و بست و چهارم آنکه
آنرا اندر بست و بست و پنجم آنکه آنرا داریک بست و ششم آنکه آنرا اروکهکا و بست و هفتم آنکه آنرا البست و بست و هشتم آنکه
آنرا انکمعوکهکا و بست و نهم آنکه آنرا ابدمی کنتک و سی ام آنکه آنرا جمن و سی و یکم آنکه آنرا ماماک و سی و دوم آنکه آنرا ابلکا الکس
و سی و سوم آنکه آنرا سجهله و سی و چهارم آنکه آنرا تناک و سی و پنجم آنکه آنرا نیلکا و سی و ششم آنکه آنرا بروبکا و سی و هفتم آنکه آنرا ادباکا
و سی و هشتم آنکه آنرا انده برس و سی و نهم آنکه آنرا سپرده کد و چهلم آنکه آنرا ابوتن و چهل و یکم آنکه آنرا برنکهو و چهل و دوم آنکه آنرا برکی کدهرس
و چهل و سوم آنکه آنرا سوکر دنتک گویند و بست و هفت امراض دهن اند از جمله هشت امراض لب اند یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد
و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط باشد و پنجم آنکه از فساد خون و ششم از فساد گوشت و
هفتم آنکه از فساد چربی و هشتم آنکه از رسیدن شئی خارجی پیدا آید و از جمله امراض بن دندان ست یکی آنکه آنرا سیتاد و دوم
آنکه آنرا دنت بیت و سوم آنکه آنرا دنت بشت و چهارم آنکه آنرا سوکهر و پنجم آنکه آنرا مهاسوکهر و ششم آنکه آنرا پررده و هفتم آنکه آنرا نهدیپ
و هشتم آنکه آنرا دنت بیت ربهه و نهم آنکه آنرا ابدمن و دهم آنکه آنرا ادبهانس گویند و پنج دیگر آنکه آنرا ناری برن گویند و از جمله
هشت مرض دندان یکی آنکه آنرا دالن و دوم آنکه آنرا کرم دنتک و سوم آنکه آنرا دنت هرکه و چهارم آنکه آنرا ابجک و پنجم آنکه آنرا

و ششم آنکه آنرا کپالیکا و هفتم آنکه آنرا اسیاد و بتکس هشتم آنکه آنرا کلال گویند و از این جمله پنج مرض زبان اند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه سوم
آنکه از غلبهٔ بلغم باشد این هرسه را کنتهک گویند چهارم یا اندکی آنرا اسالک و دوم پابهجیکا و از این جمله نه مرض کام اند یکی آنکه آنرا کلکند گا
گویند دوم آنکه آنرا تندکیری و سوم آنکه آنرا ادوکهه و چهارم آنکه آنرا مانس کچهپ و پنجم آنکه آنرا اربد و ششم آنکه آنرا مانس کهات و هفتم آنکه آن را
تالیت و هشتم آنکه آنرا تالسوکه و نهم آنکه آنرا تالپاک و از این جمله هفده مرض گلو اند پنج روهنی یکی از غلبهٔ باد باشد دوم از غلبهٔ بلغم و سوم از غلبهٔ
تلخه و چهارم از هر سه خلط و پنجم از فساد خون و ششم آنکه آنرا کنتهه سالوک و هفتم آنکه آنرا ادهیجهکا و هشتم آنکه آنرا ابلی و نهم آنکه آنرا ابلاس خود دهم آنکه
آنرا برند و یازدهم آنکه آنرا سنگهنی دوازدهم آنکه آنرا کلا و سیزدهم آنکه آنرا کل بدرو و چهاردهم آنکه آنرا کلوکهه و پانزدهم آنکه آنرا مانستان و شانزدهم
آنکه آنرا بسرکمین و هفدهم آنکه آنرا ابداری و هیجدهم آنکه آنرا برند گویند و از این جمله چهار مرض اند که در تمام دهن باشد یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم
آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ خون بود و از جملهٔ امراض مذکوره بیست و هشت نوع مرض گوش اند یکی آنکه آنرا کرنسول
دوم آنکه آنرا کرناد و سوم آنکه آنرا کرنجیبد و چهارم آنکه آنرا کرنهید نامند و پنجم آنکه آنرا کرنسواد و ششم آنکه آنرا کرنکند و هفتم آنکه آنرا کرم کرن
و هشتم آنکه آنرا کرن نامند و نهم آنکه آنرا پرتناه گویند و ده نوع را بدرده نامند و دوازدهم آنکه آنرا کرنپال و سیزدهم آنکه آن را تو تکرن گویند
و چهار نوع را رس و هفت نوع را اربد گوش و چهار نوع را اماس گوش و پنج مرض نرمهٔ گوش اند یکی آنکه آنرا پرفومک و دوم آنکه آن را اپتایات
و سوم آنکه آنرا ینمسک و چهارم آنکه آنرا دوکهه بردهن و پنجم آنکه آنرا پرلسی گویند و پنج نوع اماس تن گوش اند که آنرا کنول گویند یکی آنکه از
غلبهٔ باد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هرسه خلط و پنجم آنکه از فساد خون پیدا آید و سی و یک مرض از آن
بینی اند یکی آنکه آنرا اپنس گویند دوم آنکه آنرا اپوتیس و سوم آنکه آنرا اپوپرکت و چهارم آنکه آنرا اچهوت و پنجم آنکه آنرا کهنبت ناسیانال
و ششم آنکه آنرا ابهپسنت و هفتم آنکه آنرا ناساپاک و هشتم آنکه آنرا ناسا دیپت و نهم آنکه آن را پرتیاه و دهم آنکه آنرا ناسا پرسراو یازدهم آنکه آنرا
ناپرسوکه گویند و چهار نوع پواسیر و چهار نوع اماس و هفت نوع اربد و پنج پرتسیا اند و هفتاد و شش امراض چشم اند از این جمله نه مرض اند که در
سندکاه چشم پیدا آید یکی آنکه آنرا اپوپانس دوم آنکه آنرا اپناه گویند و دیگر چهار نوع نیز سراو و هفتم آنکه آنرا پرسنکا و هشتم آنکه آن را لاسیکه
و نهم آنکه آنرا کرم کرنتهه گویند و از این جمله بیست و یک در پلک پیدا آید یکی آنکه آنرا اتسنگنی و دوم آنکه آنرا کنبکا و سوم آنکه آن را پوتکی
و چهارم آنکه آنرا برتم و پنجم آنکه آنرا ارسوم برتم و ششم آنکه آنرا سهکاربس و هفتم آنکه آنرا انجنی و هشتم آنکه آنرا بهل برتم و نهم آنکه آنرا برتمان
اوبند بک و دهم آنکه آنرا کلست برتم و یازدهم آنکه آنرا کردم برتم و دوازدهم آنکه آنرا سیاو برتم و سیزدهم آنکه آنرا برکن برتم و چهاردهم
آنکه آنرا پرکلن برتم و پانزدهم آنکه آنرا اپهتت و شانزدهم آنکه آنرا اربد و هفدهم آنکه آنرا لنکهنی و هیجدهم آنکه آنرا سونتا ارسر و نوزدهم
آنکه آنرا الکن و بستم آنکه آنرا بسن برتم و بیست و یکم آنکه آنرا پچهلوت گویند و از این جمله در سپیدی چشم یازده مرض پیدا آید پنج ارم و ششم
آنکه آنرا ستکا و هفتم آنکه آنرا ارجن و هشتم آنکه آنرا اپستک و نهم آنکه آنرا سراجال و دهم آنکه آنرا سراپتکا و یازدهم آنکه آنرا بلاس کرتهته
گویند و از این جمله چهار نوع در سیاهی چشم پیدا آید یکی آنکه آنرا برن سکر و دوم آنکه آنرا ابرن سکر و سوم آنکه آنرا چهپاک و چهارم آنکه آنرا اچکا گویند
و از این جمله در تمام چشم هفده مرض پیدا آید چهار را ابهاسند و چهار ادهمنته و نهم آنکه آنرا سوتهپاک و دهم آنکه آنرا متاد بهنته و دوازدهم
آنکه آنرا بات پرجی و سیزدهم آنکه آنرا سهکاچهپاک و چهاردهم آنکه آنرا بنومات و پانزدهم آنکه آنرا الاد کهت و شانزدهم آنکه آنرا اسیروتبات
و هفدهم آنکه آنرا اسراپهرک گویند و از این جمله در بینائی چشم دوازده مرض پیدا آید شش نوع ترکی یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه
و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هرسه خلط و پنجم آنکه از فساد خون و ششم آنکه از غلبهٔ تلخه و خون حادث شوند و هفتم آنکه آن را
بیت پکره دوشست گویند و هشتم آنکه آنرا کپهه پکره دشست و نهم آنکه آنرا دهوم درشی و دهم آنکه آنرا پرسهات و یازدهم آنکه آنرا نکل اندهه

و دوازدهم آنکه آنرا کنهیر کا و سیزدهم آنکه آنرا استمنست و چهاردهم آنکه آنرا تمنست گویند و یازده امراض سر است یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه
از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از فساد خون و ششم آنکه از نقصانی مغز و هفتم آنکه از کرم و هشتم آنکه آن را
سورجاورت گویند و نهم آنکه آنرا انت بات و دهم درد نیم سر و یازدهم آنکه آنرا سنکهک گویند و چهار نوع مرض بر دل است یکی آنکه از غلبهٔ باد
و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط پیدا آیند و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض سوم روگ است و بیست نوع
امراض فرج زنان است یکی آنکه آنرا اداورتا جون و دوم آنکه آنرا بندهیا جون و سوم آنکه آنرا بیلتا جون و چهارم آنکه آنرا پرسکتا جون و پنجم
آنکه آنرا باتلا جون و این نوع از غلبهٔ باد حادث شود و ششم آنکه آنرا لوهت چهرا و هفتم آنکه آنرا بامنی و هشتم آنکه آنرا اسنسنی و نهم آنکه آن را ابتلا
و دهم آنکه آنرا پرگنی گویند و این پنج نوع از غلبهٔ تلخه حادث شوند و یازدهم آنکه آنرا اکرانی و دوازدهم آنکه آنرا اکهتی و سیزدهم آنکه آنرا پراک چهرنا
و چهاردهم آنکه آنرا اتی چرنا و پانزدهم آنکه آنرا شلیپلا گویند و این پنج نوع از غلبهٔ بلغم پیدا آیند و شانزدهم آنکه آنرا اندتی و هفدهم آنکه آنرا کندسا کهیا
و هژدهم آنکه آنرا سیترا و نوزدهم آنکه آنرا سرب لنک سمرتها و بستم آنکه آنرا پرتا گویند و این پنج نوع از غلبهٔ هر سه خلط پیدا آیند و چهار نوع مرض
کندهست و هشت نوع مرض عدت حالهست [?] یکی آنکه آنرا الپن کریه و دوم آنکه آنرا نا کودره و سوم آنکه آنرا مشکل و چهارم آنکه آنرا مورهه کریهه
و پنجم آنکه آنرا بهلنبهه و ششم آنکه آنرا کومورکره و هفتم آنکه آنرا جرایه و هشتم آنکه آنرا کربه بات نامند و پنج نوع مرض پستان زنان اند یکی آنکه از
غلبهٔ باد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از ضربهٔ شئ خارجی و دوازده مرض اند که بچگان را پیدا آیند
یکی آنکه آنرا اکلوتک گویند و چهار نوع دنتو بهید یکی آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط پیدا شود و ششم آنکه آن را
دنتکمات و هفتم آنکه آنرا دنت سید و هشتم آنکه آنرا گهه پاک و نهم آنکه آنرا گهسرا و دهم آنکه آنرا تال کنتک و یازدهم آنکه آنرا پارکر بهک و دوازدهم
آنکه آنرا [illegible] گویند و هشتاد و شش مرض اند که از زهر پیدا آیند زیرا که زهر حیوانی و غیر حیوانی و کلی هشتاد و شش نوع ست پس امراضیکه از آن متولد
شوند نیز هشتاد و شش بوند و زهر حیوانی شانزده نوع ست و غیر حیوانی شصت و نه نوع ست و یکی علی تفصیل زهر غیر حیوانی هشت نوع زهر پوست
و پنج نوع زهر برگ و [?] نوع زهر بار و پنج نوع زهر گل و هفت نوع زهر خلاصهٔ چوب که آنرا سار گویند و هفت نوع زهر صمغ درخت و سه نوع
زهر شیر درخت و دو نوع زهر دهات و سیزده زهر کند و تفصیل زهر حیوانی یکی زهر نظر و دوم زهر نفس و سوم زهر دندان و پنجم زهر ناخن و ششم زهر
بول و هفتم زهر فضله و هشتم زهر منی و نهم زهر لعاب و دهم زهر مساس و یازدهم زهر دهن و دوازدهم زهر کاز و سیزدهم زهر منرا و چهاردهم زهر
استخوان و پانزدهم زهر تلخه و شانزدهم زهر نیش و از جملهٔ امراض مذکوره دو مرض اند که از نوشیدن روغن و ما سوای آن از مشروبات اشیائیکه بقدر
مناسب نبود پیدا آیند یکی از اثر نوشیدن مشروب مذکور زیاده از قدر مناسب یکی اثر نوشیدن مشروب مذکور کم از قدر مناسب و چهارده
مرض اند که از کردن قی بر طریق نامناسب پیدا آیند و چهار مرض اند که از تدبیر اسهال نامناسب حادث گردند و هفتاد و شش مرض اند
که از تدبیر حقنهٔ غیر ملایم پیدا آیند و دو مرض اند که از چکانیدن دارو در بینی که مناسب نبود حادث شود و دو مرض اند که از لقمه داروها که بقدر
مناسب نبود پیدا آید و دو مرض اند که از نوشیدن دود داروها که مناسب نبود پیدا آیند و دو مرض اند که از تدبیر شوره که مناسب نبود پیدا
آیند و دو مرض فساد خون اند که زیاده از قدر مناسب یا کم از آن کشیده شود و شش مرض اند که از تدبیر داغ که نامناسب بود پیدا آیند
و یک مرض ست که از خوردن دود آتش پیدا آید و سی مرض اند که از زیادتی و نقصانی پانزده چیز یعنی سه خلط و هفت دهات و خوی و بول
و غایط و خون حیض و شیر عورت حادث گردند و سه مرض فساد اوج اند یکی آنکه آنرا بیاپد گویند و دوم آنکه آنرا السبرس و سوم آنکه آنرا جهی تا منند
و پنج مرض تلخه اند یکی آنکه آنرا دهو مادکار یعنی آروغ دود ناک و دوم آنکه آنرا بداه یعنی تاپاک و سوم آنکه آنرا سنانکتا یعنی گرمی اندام و چهارم
آنکه آنرا مست بهرم یعنی تفاوت عقل و پنجم آنکه آنرا کانت دهان یعنی زوال تری و تازگی اندام و ششم آنکه آنرا کنتی سوکهه یعنی خشکی گلوی و کام

و هفتم آنکه آنرا انکمه سوکرست یعنی خشکی دهن و هشتم آنکه آنرا الپ سکرتا یعنی نقصان منی و نهم آنکه آنرا انکتاستا یعنی تلخی دهن و دهم آنکه آنرا الل بکرب
یعنی ترشی دهن و یازدهم آنکه آنرا اسید سرا یعنی معانی خوی از اندام و دوازدهم آنکه آنرا انک ... آنرا ایک باکت یعنی سختگی اندام و سیزدهم آنکه آنرا
کلم یعنی ماندگی و چهاردهم آنکه آنرا اهر تبرت یعنی سبزی اندام و پانزدهم آنکه آنرا تربت یعنی ناسیری و شانزدهم آنکه آنرا ابلت کاتیا یعنی زردی
اندام و هفدهم آنکه آنرا الوه کندهاستا یعنی بدبوی دهن و هژدهم آنکه آنرا درکنده یعنی بدبوی اندام و نوزدهم آنکه آنرا بست موترتا یعنی زردی
بول و بستم آنکه آنرا ارت یعنی بیقراری دل و بست و یکم آنکه آنرا ابیت بدکتا یعنی زردی غایط و بست و دوم آنکه آنرا بیا نراوکن یعنی زردی در نظر
آمدن و بست و سوم آنکه آنرا ابیت منترتا یعنی زردی چشم و بست و چهارم آنکه آنرا ابیت دنتا یعنی زردی دندان و بست و پنجم آنکه
آنرا سیت اچها یعنی آرزوی اشیای سرد و بست و ششم آنکه آنرا ابیت نکهتا یعنی زردی ناخن و بست و هفتم آنکه آنرا تجوادیکه یعنی ناخوش
آمدن روشنی اشیای روشن چنانکه آفتاب و آتش و مانند آن و بست و هشتم آنکه آنرا الب نندرا یعنی کم خوابی و بست و نهم آنکه آنرا اندر برده
یعنی افزونی غصه و سی ام آنکه آنرا کاترسات یعنی سستی اندام و سی و یکم آنکه آنرا ابهن بدکتا یعنی نرمی غایط و سی و دوم آنکه آنرا اندهتا یعنی
نابینائی و سی و سوم آنکه آنرا اسنواجهو یعنی گرمی نفس و سی و چهارم آنکه آنرا اسی موترتا یعنی گرمی بول و سی و پنجم آنکه آنرا اشن ملتا یعنی گرمی
غایط و سی و ششم آنکه آنرا تمردرسن یعنی سیاهی پیش نظر آمدن و سی و هفتم آنکه آنرا ابیت منڈلتا یعنی افتادن دوایر زرد بر اندام و سی و هشتم
آنکه آنرا درون یعنی ترقیدگی اندام و سی و نهم آنکه آنرا رکت درا یعنی روانی خون براه مسام و چهلم آنکه آنرا انسهت یعنی ناقوتی اندام گویند
و بست مرض بلغمی اندیکی آنکه آنرا ات تندرا یعنی غلبه خواب و دوم آنکه آنرا کورو یعنی گرانی وجود و سوم آنکه آنرا مکهادهر یعنی شیرینی
دهن و چهارم آنکه آنرا مکه لیپ یعنی چسبیدگی دهن و پنجم آنکه آنرا مکه پرسکتا یعنی روانی آب از دهن و ششم آنکه آنرا ابستالوکن یعنی پیش
آمدن سپیدی در نظر و هفتم آنکه آنرا اسیت موترتا یعنی سپیدی بول و هشتم آنکه آنرا ملتا یعنی سپیدی غایط و نهم آنکه آنرا اسیت برنتا یعنی
سپیدی گونه اندام و دهم آنکه آنرا اسیت یعنی سپیدی اندام و یازدهم آنکه آنرا رفن اچها یعنی آرزوی اشیای گرم و دوازدهم آنکه آنرا
تکتاهتا یعنی آرزوی اشیای تلخ و سیزدهم آنکه آنرا املاهدیک یعنی بسیاری غایط و چهاردهم آنکه آنرا سکربابل یعنی افزونی منی و پانزدهم
آنکه آنرا بهوترتا یعنی افزونی بول و شانزدهم آنکه آنرا السن یعنی کاهلی و هفدهم آنکه آنرا امندبدهتا یعنی نقصانی عقل و هژدهم آنکه آنرا
ترپت یعنی سیری ناآمدن از طعام و نوزدهم آنکه آنرا کهرتاکتا یعنی ناصفائی آواز گلو و بستم آنکه آنرا اچینن یعنی نقصانی حفظ و بیهوشی و
فراموشی گویند و ده مرض خونی اندیکی گو یعنی گرانی اندام و دوم آنکه آنرا رکت منڈلتا یعنی پیدا آمدن دایره های گرد لعل وام بر اندام
و سوم آنکه آنرا رکت نیترتا یعنی سرخی چشم و چهارم آنکه آنرا رکت موترتا یعنی لعلی بول و پنجم آنکه آنرا رکت استهیوتا یعنی سرون خوی یا خون
و ششم آنکه آنرا رکت تپکا یعنی چکنکیهای لعل بر اندام و هفتم آنکه آنرا سنتات یعنی گرمی اندام و هشتم آنکه آنرا بونکندهتا یعنی بدبوی
دهن و اندام و نهم آنکه آنرا دیهه پیرا یعنی دردها اندام و دهم آنکه آنرا دیه پاک یعنی سختگی اندام گویند و بست نوع فساد فصد اند که از رگ
کشادن غیر ملایم پیدا آیند و هشت نوع فساد منی اند که فصد به سبب آن توالد و تناسل نشود یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه
تلخه و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه آنرا کنده و پنجم آنکه آنرا کرنهه و ششم آنکه آنرا الپت بوی و هفتم آنکه آنرا اچهین و هشتم آنکه آنرا موتر ... تکلمند
گویند و هشت نوع فساد خون حیض زنان ست که به سبب آن عقیم گردند تفصیل این انواع هم تفصیل فساد منی دانند و پنج نوع عنت اند
یکی آنکه آنرا آسیک و دوم آنکه آنرا سوگند و سوم آنکه آنرا کنبهیک و چهارم آنکه آنرا پرکهیک و پنجم آنکه آنرا اکهند گویند و از جمله امراض
منکلمه یک مرض سخت لاغری و یک مرض سخت فربهی ست و بدانکه حالات اخلاط را باعتبار اعتدال و افزونی و نقصانی شصت و سه اند
یکی افزونی باد و دوم افزونی تلخه و سوم افزونی بلغم و چهارم افزونی باد و تلخه و پنجم افزونی باد و بلغم و ششم افزونی تلخه و بلغم و هفتم افزونی باد و

لیکن باد افزون تر بود و ہشتم افزونی باد و تلخہ لیکن تلخہ افزون تر بود و نہم افزونی باد و بلغم لیکن باد افزون تر بود و دہم افزونی باد و بلغم لیکن بلغم افزون تر بود و یازدہم افزونی تلخہ و بلغم لیکن تلخہ افزون تر بود و دوازدہم افزونی تلخہ و بلغم لیکن بلغم افزون تر بود و سیزدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن باد افزون تر بود و چہاردہم افزونی ہر سہ خلط لیکن تلخہ افزون تر بود و پانزدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن بلغم افزون تر بود و شانزدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن باد و تلخہ افزون تر بوند و ہفدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن باد و بلغم افزون تر بوند و ہجدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن تلخہ و بلغم افزون تر بوند و نوزدہم افزونی ہر سہ خلط لیکن باد از بلغم زیادہ تر باشد و بستم افزونی ہر سہ خلط لیکن از تلخہ باد زیادہ تر بود و از ان بلغم افزون تر باشد و بست و یکم افزونی ہر سہ خلط لیکن غلبہ تلخہ زیادہ تر باشد و از ان باد افزون تر و بست و دوم افزونی ہر سہ خلط لیکن از تلخہ بلغم زیادہ تر شود و از ان باد افزون تر بود و بست و سوم افزونی ہر سہ خلط لیکن از باد بلغم زیادہ تر باشد و از ان تلخہ افزون تر بود و بست و چہارم افزونی ہر سہ خلط لیکن از باد تلخہ زیادہ تر باشد و از ان بلغم افزون تر و بست و پنجم افزونی ہر سہ خلط لیکن ہیچ یکی از دیگری افزون تر نبود و این بست و پنج حالات باعتبار افزونی خلط اند و دیگر بست و پنج حالات باعتبار نقصانی خلط اند و آن را بر حالات افزونی خلط قیاس کردہ استخراج کنند و دوازدہ حالات دیگر اند کہ باعتبار افزونی بعضے اخلاط و نقصانی بعضے دیگر حادث میگردند یکی آنست کہ تلخہ معتدل بود و باد کم باشد و بلغم افزون و دوم آنکہ بلغم معتدل باشد و باد کم بود و تلخہ افزون و سوم آنست کہ بلغم معتدل باشد و تلخہ کم و باد زیادہ و چہارم آنست کہ باد معتدل بود و بلغم کم و تلخہ زیادہ و پنجم آنست کہ تلخہ معتدل باشد و بلغم کم بود و باد افزون و ششم آنست کہ باد معتدل بود و تلخہ کم باشد و بلغم افزون و ہفتم آنست کہ بلغم افزون باشد و باد و تلخہ کم بود و ہشتم آنست کہ تلخہ افزون باشد و باد و بلغم کم بوند و نہم آنست کہ باد زیادہ باشد و تلخہ و بلغم کم بوند و دہم آنست کہ باد و تلخہ افزون باشند و بلغم کم بوند و یازدہم آنست کہ باد و بلغم افزون باشند و تلخہ کم بود و دوازدہم آنست کہ تلخہ و بلغم افزون باشند و باد کم بود و این جملہ شصت و دو حالت کہ ذکر افتادہ اند منشای امراض اند و شصت و سوم آنست کہ ہر سہ خلط معتدل بوند و این منشای صحت است و این مطلوب حصول و نہایت المامول است واللہ اعلم بالصواب

فصل ہشتاد و ہفتم فی المتفرقات

ترکیب پختن سپاری ناکیسر و موتھہ و سندہی و فلفلین و مغز تخم آملہ و مغز تخم بارولی و مغز تخم کنار و تج و برتج و الایچی و زیرہ سپید و زیرہ سیاہ و سنگھاڑہ و تنبلو جنبہ و برنگ ہر یک سہ گان درم سندقاس کہ ہشت درم باشد بعدہ صد درم سپاری دکھنی گرفتہ و سحق ساختہ و جامہ بیز کردہ و در شیر انداختہ بجوشانند تا آنکہ دہ سیر شیر با در سپاری مذکور بجوشد بعدہ یک سیر روغن ستور بریان کردہ بدارند بعد از ان دو نیم سیر شیر شتر اول و دو نیم سیر شیرۂ آملہ و شش صد درم شکر جلاب سازند و سپاری مذکور را و سحیق دارو ہای مسطورہ را در جلاب بیندازند و حلوا کنند و مانند خشت برکالہا کردہ بدارند و وقت حاجت نہند و گرسنگی دیدہ بوقت صبح مقداری بخورانند از ین تپ خواہ حدیث العہد بود و خواہ دیرینہ باشد و تپ وتاپاک و سول و طامت دفع گردند و خونی کہ از چشم یا گوش یا دندان یا مسام یا مقعد سائل بود بماند و قوت افزاید **نوع دیگر** پنجاہ درم سپاری بستانند و سحق کردہ و بجامہ بیختہ و پنج سیر روغن گاو اندازند و در دیگ کردہ و بر دیگدان نشانند و اندک اندک زیر ش آتش کنند و بکفگیر گردانند تا آنکہ غلیظ شود بعدہ آن را در نیم سیر روغن ستور بریان کنند تا کہ بوی خوش از ان آید بعدہ آن را از یک صد درم شکر جلاب کنند و سپاری مذکور را و سحیق سندہی و فلفلین و گشنیز و برتج و ترنفل کہ ہر یک دو درم بود در ان جلاب بیندازند و غلیظ ساختہ مانند حلوا خشت کردہ بدارند و وقت حاجت مقداری بخورانند و بالای آن مقداری شیر گاو نیز بنوشانند این قوت باہ افزاید و ....

بسیار شود **ترکیب راست کردن کامیسر** مودک بزرگ و کوتھہ و کاپہل و نمک سانک و شالت و پہل گردو جاگن خراسانی و بانہ و موچرس و بارکینہ و ملی و حوزبویہ و جیرہ و سندہی و پپل و دار و زیرہ سپید و زیرہ سیاہ و کچیل و انگوز و بلیلہ و تخم کونچہ

فصل ہشتاد و ہفتم فی المتفرقات

دتا لیسته و تیج ومیترج و کنیدوها ملیدانه و بیخ کرهتی و مغز خسته بلیله و کاکراسینگی و ستر لوول و کراو تر کپیه و بیخ کیله و اسگنده و کهوره و کهیتی و دهاری لی و جاتیری و حسبد و کلوی و قرنفل و تاکیسر و کشنیز و گوکهرو و آمله و پوست درخت سنبل و ماردماش و جهرکه بهیند و اجهیل و سنگهاره و مصطکی و عاقرقرحا و کلشکری و دهبرو چنه و بهانگی و تخم تالمکهانا و تخم ترب و مغز تخم کناره دسته و مغز تخم سنبی و چهلکن و کلول و پرتال و تخم دهاتوره و تخم سهوره هر همه را مساوی بستانند و نیمی همه داروها بیخ ببستانند و همچند بیخ ابهرک و نیمی از ابهرک قلعی کشته و نیمی از قلعی پولاد کشته و نیمی از پولاد سیماب کشته نیز بستانند جمله را یکجا کرده در کهرل انداخته و سحق کنند و با آن شکر که همچندان باشد و بمقدار روغن ستور و شهد مخلوط ساخته غلوله ها بمقدار دو و نیم درم بسته بدارند و یکی بوقت شام بخورانند و بالای آن مقداری شیر بنوشانند این علاج دافع همه زحمتهاست و چون این را کسی دایم بخورد بروی پیری شتاب زور نکند بلکه پیر نگردد و از این گرسنگی و باه بیفزاید و امساک می شود و باد سول و کرم شکم و گوله و راجروگ و بواسیر و سنگ مثی و پرمیو و دمت باد و تلخه و کهف دفع شوند و در اندام قوت و روشنائی پیدا آید هر که خواهد چندین منافع حاصل کند و جمله امراض را از خود دفع سازد این علاج علی الدوام بخورد **ترکیب کامیشر** خرد ابهرک کشته سی درم و سیماب کشته پانزده درم و قلعی کشته هفت درم و سحیق موصلی و لحوان خراسانی و عاقرقرحا و جوزبویه و قرنفل و جاتری و پلپل دراز و والیدانه و پوست بیخ اسگنده و ماچیل و سمندرسوکه و زعفران هر یک پنج درم و سحیق بیخ پنجاه و سه درم و مقدار همه داروها شکر بستانند و باهم آمیخته و سحیق کرده با مقداری روغن ستور و شهد یار کرده بمقدار دو نیم درم را غلوله ها بندند و بدارند و وقت شام یک غلوله بخورانند و بالای آن مقداری شیر یا دوغ بنوشانند از این فواید مذکوره نیز حاصل آید **فائده** جوزبویه و پوست بیخ درخت اک و قرنفل و عاقرقرحا و سندهی و کلول و زعفران و پلپل و دانه صندل هر همه را مساوی بستانند و همچند داروهای مذکوره افیون خالص بگیرند و جمله را سحق کنند و با مقداری شهد یار کرده و دو ماهه را غلوله ها بندند و بدارند و یکی را بخورانند و بالای آن شیرینی بخورانند از این امساک شود و این را جاقی **بهلادتک** گویند **فائده** بیخ سوسن و بیخ تلسی سیاه را با برگ تنبول بخورانند از این امساک منی شود **فائده** بیضه کنجشک را با مسکه آمیخته کنند و بکف پای سخت کنند و بسیاری مالش دهند و پای را بر زمین ننهند و نزدیکی زنان بکنند از این نیز امساک منی حاصل شود مجربست و گل حکمای هندست **فائده** خانه زنبوران که تر باغ و مکن و بیخ و برگ و بار سودرسن را بستانند و آس کرده و شیره آن بر قضیب طلا کنند و نزدیک عورت شوند از این امساک منی شود **نوع دیگر** درخت اک که گل او سپید می باشد بهنگامی که ماه در منزل پکهه بود بروز یکشنبه بیخ و مخلوطش را بستانند و مخلوط را بالای چوب بیخ اک سپید و فتیله سازند و یا بسیار خوک آنرا یار کرده در چراغ نهاده بسوزند هر مردی که در روشنائی آن نزدیک عورت شود او را انزال منی نشود تا که چراغ بسوزد **نوع دیگر** دهاتوره که گلش سیاه باشد بیخ و برگ و بار بستانند و آس کرده و شیره آن بر قضیب طلا کنند و مشغول شوند **نوع دیگر** بیخ درخت سرپهونکهه که گل او سپید باشد بهنگامی که ماه در منزل پکهه بود و روز یکشنبه باشد بگیرند بعد آنکه آنرا در شب نو بعاده آمده باشند با شیر درخت بر بسایند و در تخم کریج که در غوشه تنها بوده باشد بعد آنکه آنرا مجوف ساخته باشند و مغز آنرا کشیده بوند بیندازند و دهن او را محکم کنند و بوقت مجامعت در دهن دارند تا که این در دهن بود انزال نشود **نوع دیگر** بیخ سرپهونکهه را بطریق مسطور بهنگام مذکور بستانند و بیست روز خشک تا رسیده و مخلوط کنانند و بدست چپ آنرا بر بسایانند و قدری آنرا بر بیخ مذکور همچنین و از مقداری دیگر ریسمان سازند و بیخ را میان ببندند و بوقت مجامعت آنرا در کمر بندند تا آنکه این در کمر باشد انزال نشود **نوع دیگر** بیخ دهاتوره سیاه را بطریقی و بهنگامی که بیخ سرپهونکهه می بایدست بستانند و بخلطی که آنرا در کمر بایدبست این را در کمر نیز ببندند تا آنکه این در کمر باشد انزال نشود **فائده** اگر این را عادت و دیگر بندد تا آنکه این در کمر باشد حامله نگردد **نوع دیگر** تخم اسرنگی و سیماب و نیش گندم را در سپاری که آن را مجوف ساخته باشند اندازند و سپاری مذکور را نخست به تبرس لعبه به تبر زر گیرند و بدارند و در دهن کرده نزدیک عورت شوند تا آنکه این در دهن باشد انزال منی نشود **نوع دیگر**

سنگ ماهی را بسایند و به شیر در گرفته بدارند و در دهن کرده دخول کنند تا که این در دهن باشد انزال منی نشود نوع دیگر رگ بیخ خایه را با انگشتان بفشرند و دل را در محلی دیگر
بجماع مشغول شوند تا آنکه رگ خایه را بفشرند انزال نشود نوع دیگر خایه‌های خاموش را با برگ بستانند و بدان روغن کنجد را بیزند و بدارند و وقت مجامعت به مقداری
از آن به کف پای طلا کنند از این نیز انزال نشود فائده چربی خوک را با شهد سوده بر قضیب طلا کنند سخت قوی گردد اگر چه انزال منی شود تا هم سست نگردد فائده
زیبق گل خطمی و شمسی را با شهد سوده بر قضیب طلا کنند قضیب تیار باشد اگر چه انزال شود فائده شیر و گل آلتی و شهد سیماب و کافور را یکجا کرده سحق سازند و بر قضیب طلا کنند
و شب یک عورت رو بند از این عورت اشتاب انزال شود و مرد را دوست دارد نوع دیگر شیشک را در که کاو را از راه دهن می اندازد پیش از آنکه بزمین برسد از هوا بگیرند
و سحق کرده بر قضیب طلا کنند و عورت بروند از این عورت نیز شتاب انزال شود نوع دیگر شهد و قند و کافور و شیره خرمای هندی که پخته باشد یکجا کرده بسایند و قبل جماع
بر قضیب خود طلا کنند یا عورت درون فرج خود طلا کند از این عورت را نیز شتاب انزال شود نوع دیگر برگ و تخم هرهتی خشک کرده بستانند و معجون سازند و با شهد
آمیخته بر قضیب سخت کرده جماع کنند عورت را سبب انزال کند تکمیله کافور و دو حصه سهاگه سوده با شهد سحق کرده بر قضیب طلا کنند از این عورت را انزال شود
نوع دیگر لیمون را مجوف کنند و در وی گوگل و سیماب بهند و سیماب و یک تیش کرده در آن اندازند و مهر کنند و در اثنای جماع عورت را بدهند
تا بوی کنند یا بر دو بوی کردن انزال شود نوع دیگر کرمهائی که به برگهای گیاه مسمی چنبیده و سر باز گونه کرده می باشند بستانند و یکی را در میان
برگ تنبول کرده عورت را بخورانند از این نیز عورت را فی الحال انزال شود فائده قضیب بوزنه که رنگش لعل باشد بیارند و با کافور و سیماب
و زعفران و شهد یار کرده سحق کنند و بر قضیب طلا کنند و بر عورت بروند از این عورت عاشق مرد شود و او را ذوق بسیار حاصل آید نوع دیگر
کرمهائی که بگیرند بهای گیاه مسمی چنبیده و سر باز گونه کرده می باشد بستانند یکی را در میان برگ تنبول کرده عورت را بخورانند از این نیز عورت را
فی الحال انزال شود نوع دیگر قضیب بوزنه لعل بیارند و با روغن سنتو سحق ساخته بر قضیب طلا کرده جماع کنند از این عورت نیز مطیع شود
نوع دیگر قضیب خرس و کافور و شهد یکجا کرده سحق کنند و بر آلت طلا کرده جماع کنند همین فائده حاصل آید نوع دیگر شهد و نمک سنگ
و پنجال کبوتر هر سه را متساوی گرفته و سحق ساخته بر آلت طلا کنند و نزدیک عورت شوند همین فائده حاصل آید نوع دیگر مرد هنگام انزال
منی شوریش خود را بدست چپ خود گرفته در پای چپ و یا بر سینه عورت طلا کند از این عورت مرد را دوست دارد فائده تلخه ماهی روهو
و بیلی و مار را یکجا کرده با روغن سنتو آس کنند و عورت را بفرمایند که درون فرج خود طلا کند که هر مردی که قریب آن زن شود دوست دارد
نوع دیگر از درخت انار پوست بیخ و پوست شاخ و برگ و گل و میوه هر پنج چیز را بستانند و بدین روغن تلخ از آن سرشته نرد و یا سپید
بپزند و عورت را بفرمایند تا این را درون فرج طلا کرده نزدیک شوهر برود از این نیز شوهر عاشق او گردد و اگر روغن تلخ را به گل مالتی بپزند
و عورت را درون فرج طلا کردن فرمایند نیز همین فائده حاصل آید نوع دیگر گوشت مموله با خشک گردانیده سحق کنند و عورت را بفرمایند
تا با شهد یار کرده درون فرج طلا کند و نزدیک مرد شود از این نیز عورت را مرد دوست دارد نوع دیگر کلهائی که بر مرده انداخته در مقبره
و استخوان پرنده او را چیو چیوک گویند بعد از آن در فصل زهر گذشته هست و استخوان طاوس بگیرند و پرگی که بگرد باد پریده باشد پیش از
رسیدن بزمین از هوا بدست چپ بستانند و همه را یکجا کرده آس کنند و بدارند اگر این را عورت بر سر مرد اندازد عاشق زن شود و اگر
این را مرد بکف پای عورت سحت کند عورت عاشق گردد فائده گیاه ورتهارا وقتی که ماه در منزل تکمیه بود در روز یکشنبه بعد آنکه شب
نوید داده آمده باشند خشک کرده آس کنند و بدارند چون آن را در گوش عورت بیاندازند انزال شود فائده کلهائی که بالای مرده اندازند
و پرهای زنبور سیاه و دندان بشین مرد که یعنی عروض مرض مرده باشد و پرگی که بگرد باد پریده باشند پیش از زمین رسیدن از هوا بدست چپ
بستانند و حلیه دار و پای بند کرده و محرق سر وان به سنگ صلا بسبب جرس سحق کنند و بدارند چون مرد این را بر زن اندازد زن عاشق
گردد و چون زن اگر به گرد مرد اندازد زن عاشق گردد و چون زن گردد به گرد مرد اندازد مرد عاشق گردد فائده استخوان ... است

اندران سنگ عقیق بستانند و بران نام عورت نبشته برانگارک سپید انداخته بسوزند آن عورت بیقرار شود و برشخصیکه وی را سوخته است بیاید و عاشق او شود
نوع دیگر چون شخصیکه بیخ دهاتوره و دروتی و سپند سوختنی و سنگ بهی و گیاه اندها پهولی و درد قبا و هاتها جوری و لجالو جمله را در روز نیک ستده
یکجا کرده آس کنند و بدارند با حمیک اندام خود یا شهد و روغن مقداری از ان یکجا کرده مسحوق ساخته به پیشانی خود طلا کنند نظر هر که بر وافتد مطیع او
گردد و او را دوست دارد و چون این را برای کسی در شربتی و یا مطعومی انداخته بخورانند آنکس مطیع او شود فائده آب منی خر بوقت جماع بگیرند و قضیب
بوزنه لعل نیز بستانند و عورت را بفرمایند تا قضیب بوزنه را با آب منی مذکور سحق کرده درون فرج خود طلا کند ازین مردی که بر عورت مذکور برود
بسته شود و بهیزنی دیگر قادر شدن نتواند فائده بیر بهوتی و خراطین را خشک کرده آس کنند و بدارند و قبل مجامعت مقداری در فرج اندازند
آنگاه بشوهر شود ازین عورت مذکوره بسته شود و بر مردی دیگر رفتن نتواند فائده چون شخصی پشک گاو را پیش از رسیدن بر زمین از هوا
بگیرد و بر قضیب خود آس کرده طلا کند و نزد یک عورت برود عورت عاشق او گردد و بغیر آن دیگری را نخواهد فائده چون پشک کاو در
بطریق مذکور بستانند و در شرابه کرده به گل حکمت گرفته بسوزند و خاکستر آنرا مقداری در فرج عورتی که آن را کسی دیگر بسته باشد باندازند عورت
مذکوره کشاده گردد و دیگر مرد جماع کردن تواند طریق ستدن پشک کادر نیست درختی که بر ان درخت که کا در ان آمده این باشند
زیر آن درخت چادر مانند سایبان ببندند پشکی که از کادر جدا شود در چادر خواهد افتاد بستانند فائده چون عورتی بزمان مهادر آب منی مرد را
بستاند و زیر بستر خود نان مذکور داشته با آن مرد یکجا شود آن مرد مذکور بسته گردد و بر غیر آن قادر شدن نتواند فائده چون کرم سنبلی را با بول
بز آس کرده شخصی را بنوشانند شخص مذکور غنی گردد فائده چون شخصیکه آنرا کسی بسته باشد روزینه سه درم سحق گوگرد و نکهه سه درم کنجد
مسحوق و سه درم شهد با هم بسیر شیر بنوشانند میان چهارده روز کشاده شود فائده چون استخوانی را از استخوان پهلوی آدمی و استخوان
استخوان خر بستانند و هر دو را سوراخ کنند و ریسمان را دران انداخته هر دو استخوان را با هم بند ندو دو زیر چارپائی طرف سر بدارند شخصیکه بر ان
چارپائی با عورت نزدیکی کند رها شدن نتواند و قضیبش از فرجش بیرون نیاید فائده چون چوب دیودار و تگر و بیخ وعود و منک و کو تمه سلار
هر همه را مساوی گرفته و آمیخته در خانه که دران زن و شوهر میمانند بسوزند و دود آن در اطراف خانه برسانند میان زن و شوهر محبت شود
فائده چون گورچنه و مینده اسینگی و کنفاره و توتیا را یکجا کرده آس کنند و زن را بفرمایند تا درون فرج خود سخت کند بعد آن مرد بزن مذکوره
برود زن را بمرد مذکور محبت تمام شود نوع دیگر چون سجالو و شهد و کنفاره و گورچنه جمله را یکجا کرده و بالای آن برگ تنبول واشته مردی
بر سر عورت بنهد و برگ تنبول عورت را بخوراند آن عورت مطیع و منقاد او شود و همیشه دوست دارد فائده چون زن بشن کرانتا و قبا
و شهدی و بهنگره و سندهی را هنگامی که ماه در منزل پکهه بود بروز یکشنبه بعد نوید دادن آرد و درون فرج خود بعد مسحوق ساختن سخت
کنند و نزد یک مرد برود مرد مطیع و منقاد او شود فائده چون عورت پوست درخت نغزک و انار آس کنند و بجامه بخته شیره آنرا بستانند
و با آن خرمهره و یا تخم کسیج و تخم خرمای هندی را سحق کنند و درون فرج سخت کند بوی بد از فرجش دفع شود فائده چون شخصیکه در تنش
بوی تند آید گل ارجن و برگ جمون و لودره را یکجا کرده آس گردانیده و ابتنه ساخته بر اندام سخت کنند بوی بد از تنش دفع شود فائده
چون صندل و زعفران و اگر و تگر و لوده و بالا را شخصی آس کرده و ابتنه ساخته بر اندام خود سخت کند بوی بد از خوی او دفع شود فائده
چون شخصیکه او را خواب نیاید بیخ کتهو نبر را هنگامی که ماه در منزل پکهه بود بروز یکشنبه بیاورد و از دختر نارسیده ریسمان بریسانند و بدان بیخ مذکور
را بپیچد و رشته ریسمان مذکور را بر سر بندد بی خوابیش دفع شود فائده چون سحق هلیله و سندهی را با روغن سیستو پیش از طعام بخورند آب
دهن بیگانه مضرت نرساند نوع دیگر چون پوست ترهله و فلفلین و سندهی و اجواین و شلیت و زهر چوب و دهک سنگ هر همه را مساوی
ستده و مسحوق کرده و بدارند و مقداری روزینه بخورانند آب دهن بیگانه مضرت رسانیدن نتواند فائده چون میوه نارنگ و ترنج را یکجا

سبوی سنگی یا کرده بربند **بیان شناختن امراض از بول مریض** بدانکه چون خواهند که بجهت شناختن مرض بول مریض بجستانند
باید که از مریض در آخر شب چون چهار طاس شب مانده باشد بول کنانند و بول اولین و آخرین نگیرند و بول میانگی بگیرند و در آوند بلور یا
شیشه و یا روئین و یا آهن که آنرا صاف کرده باشند و باشد آن که صاف و سپید بود و باید انداز ند و در روز یک قطره روغن تلخ سباق گاو
بر داشته در آن بچکانند اگر قطره مذکور عریض گردد و از بول حباب خیزد بدانند که مرض تلخه است و اگر بول سیاه و خام و غلیظ گردد بدانند که
مرض خون است و اگر بول سرد شود و بعضی آنکه در میان آو نمود سپید گردد و اگر در بر گرد آن قطره کبود رنگ شود بدانند که مرض از غلبه
باد است و اگر بول سرد و غلیظ و چرب و سپید باشد بدانند که مرض از غلبه بلغم است و اگر بول سیاه و لعل خام و برنگ ترنج شود و گرم و تیز گردد
بدانند که از تلخه و خون است و اگر بول لعل خام گردد و در آن حباب پیدا آید بدانند که مرض از غلبه باد و خون است و اگر بول سپید و خام گردد
و در آن حباب پیدا آید بدانند که از غلبه باد و بلغم است و نیز بجهت تشخیص مرض در بول آنرا عریض کرده باشد نظر کنند و اگر سپید و خام بسیار
بود بدانند که آنرا مرض را جروگ است و اگر بالا سپید و خام و زیرش زرد و خام بود بدانند که مرض پتدروگ است و اگر بالا برنگ شراب و زیرش کبود
رنگ بود بدانند که نیز مرض پتدروگ است ولیکن دوا پذیر است و اگر سیاه و صاف بود تپ سنپات بود و اگر بالا زرد و زیرش سیاه و حباب دار
بود و مریض عورت باشد بدانند که حمل پرسوت است و اگر بول مریض مثل بول خر باشد بدانند که شکم مریض خلط ریزه شده است و غذا
بسیار فاسد گشته است و اگر مریض بول بسیار کند با وجود آنکه آب اندک نوشیده باشد بدانند که مریض را جمیع ناقوتی است و اگر مریض بول
اندک کند با وجود آنکه آب بسیار نوشیده بدانند که مریض را غلبه تلخه و باد است و اگر بول مریض کبود رنگ و لعل خام یا سیاه و یا متلون بالوان بسیار
باشد بدانند که مرضش لا دوا است و اگر بول مریض برنگ روغن کنجد بود ولیکن خشک باشد نیز مرضش لا دوا است و نیز بعد انداختن قطره
روغن کنجد در بول مریض چون قطره مذکور عریض گردد و در آن رخنها همچو رخنهای غربال پیدا شود و یا قطره مذکور مثلث وار شود بدانند که مریض را
آسیب دیو و پری است و اگر قطره مذکور همچو قالب آدمی شود بدانند که مریض را مرض بسبب نحوست ستارگان حادث شده است و آسیب
دیو و پری نیز باشد و اگر قطره مذکور همچو قالب آدمی دیده شود ولیکن او را دو سر باشد بدانند که مریض را مرض بسبب نحوست ستارگان پیدا آمده
است و او را آسیب دیو و پری نیز است و اگر قطره مذکور همچو قالب آدمی دیده شود ولیکن او را سر نباشد مرض بدعا زائل نگردد و اگر
بعد انداختن قطره در بول همچو اسلحه چنانچه تیغ و سنان و کمان و گرز و مانند آن دیده شود نیز مریض لا دوا بود و اگر بعد انداختن قطره در بول
همچو گل نیلوفر شمسی و یا همچو میوه و چنانچه ترنج و انار و مانند آن و یا خانه منقش همچو پرچم یا همچو خر و یا همچو پل دیده شود بدانند که مریض قابل
علاج است بعلاج زائل خواهد شد و عمر مریض دراز است و چون مریض شب گوشت خورده باشد بول که در سفره کند لعل خام بود و اگر شیر
نوشیده باشد بول که در سفره کند بوی تاک بود و اگر سیب خورده باشد بول او زرد بود و اگر شیر و حلوا خورده باشد بول او سپید بود و اگر
ماش و نخود و مونگ خورده باشد بول او برنگ سرکه نیشکر بود و اگر جو و لوبیه خورده باشد بول او برنگ روغن کنجد بود و اگر نان گندم خورده
بول او برنگ ترنج بود و در طب نکسین گفته است که بول مریض را در آخر شب در آوندی از آوندهای مذکوره بگیرند و در سفره یک قطره روغن
تلخ سباق گاو در آن اندازند و اگر قطره مذکور بعد انداختن عریض گردد بدانند که مریض نیک خواهد شد و اگر بحال خود بماند بعد علاج
بدشواری مرض زائل خواهد شد و اگر قطره روغن زیر بول رفته بنشیند بدانند که مریض هرگز بر نخواهد شد و اگر قطره مذکوره در بول طرف شرق
روان گردد بدانند که مریض در قریب الایام بهتر خواهد شد و اگر طرف جنوب عریض گردد بدانند که بعد بسیار روزها صحت خواهد شد و اگر طرف
غرب دراز شود بدانند که مرض دور نخواهد شد بلکه بیشتر بسبب عمر دراز خواهد یافت و اگر طرف شمال دراز شود بدانند که بی شک و شبهه مریض را
بدین زحمت صحت است و اگر طرف گوشه که میان شرق و شمال است و آنرا ایشان نامند دراز شود بدانند که عمر مریض دراز نیز بیاید

باقی مانده است و اگر طرف گوشه که میان شرق و جنوب است و آنرا اگنی گویند مار از شود مرض زائل نگردد و اگر طرف گوشه که میان جنوب و غروب است
و آنرا نیرت گویند دراز شود بدانند که مریض هلاک خواهد شد و اگر طرف گوشه که میان غروب و شمال است و آنرا بائب گویند دراز شود بدانند
که مریض هلاک خواهد شد **فائده** زرد چوب و دارهلد و گل نعل را آس کرده بر محلی که آدمی یا خر یا اسپ یا گاو که آنرا بدندان گزیده باشد یا بناخن
خراشیده باشد سخت کنند فراهم آید **نوع دیگر** بجوش پوست درخت سین و نم و ببول را که گزیده باشد یا به ناخن خراشیده شود جوش مذکور صاف
آنرا بشویانند فراهم گردد **نوع دیگر** ملیٹھی مبید مانکهه (?) سیر و کشنیز را یکجا کرده بسایند بعده با روغن گاو یار کرده بر محل گزیدگی یا خراشیدگی سخت
کنند فراهم گردد **نوع دیگر** گوبهی را آس کرده بر محل گزیدگی و خراشیدگی سخت کنند فراهم شود **نوع دیگر** بجوش پوست درخت نم و سین بر
محل گزیدگی و خراشیدگی و محلیکه بناخن حیوانی خراشیده باشد بشویند فراهم گردد **نوع دیگر** پوست درخت سرس و صندل و داش (?) و ملیٹھی و
اگر و زیره و گوگل و کهاج و زند چوب و دارهلد و کچندن و برگ تلسی و نمک سنگ را با برهٔ نیشکر آس کرده بر محل گزیدگی و محلیکه بناخن خراشیده
شده باشد سخت کنند و هر دو این مبادل (?) محل نیز برسانند و صاحب آنرا این داروها بخورانند فراهم گردد **فائده** تلخ و تخم سرس را با آب سر
بسایند و شخصی را که موی شیر داده باشد بخورانند از این موی مذکور یقین یا با سهال بیرون آید و شخص مذکور را مضرت نرسد **نوع دیگر** بیرون
جاموش را با آب سحق کنند و شخصی را که موی شیر داده باشد بخورانند از این موی شیر یقین یا با سهال بیرون افتد و شخص مذکور را مضرت نرسد
نوع دیگر خصیه خرگوش را بسایند و شخص مذکور را بفرمایند تا آنرا خام فرو برد موی شیر بهمین خلیده بیرون آید و می باید که تا آنکه صحت کلی شود
بلید و خصیه شخص مذکور را فرو بردن فرمایند از این موی شیر اگرچه در جگر خلیده مانده باشد بخصیه خلیده بیرون آید **فائده** تخم سرس را با
زقوم آس کرده بر محل گزیدگی عوک سخت کنند فراهم گردد **فائده** آرد نخود را با روغن گاو آمیخته و گرم کرده بر محل گزیدگی ماهی سینگی و مانند
آن انعگیر ماهیان که در نیش ایشان زهر می باشد سخت کنند زهر فرود آید و محل مذکور فراهم گردد **نوع دیگر** دود برگ اکول بمحل نیش ماهیء
زهردار برسانند زهر فرود آید **نوع دیگر** هنگام نیش زدن ماهی سینگی و مانند آن روغن تلی را سخت کنند زهر نیش فرود آید **نوع دیگر**
دود موی آدمی و بیست بجو که آنرا با روغن شرشف یار کرده باشند بمحل نیش ماهی زهردار برسانند زهر فرود آید **نوع دیگر** دود پر طاؤس بمحل
نیش ماهیء زهردار برسانند زهر فرود آید **نوع دیگر** جوش بیخ نبت سیاه را با روغن یار کرده شخصی را که ماهی زهردار نیش زده باشد
بنوشانند زهر فرود آید و اگر بیخ مذکور را با آب آس کرده و با روغن ستور آمیخته شخص مذکور را بخورانند نیز زهر نیش فرود آید **فائده** روغن
گاو میش که آنرا به سپیق تراد کیا و نکوتی و فسوت و دانتن و دروبتی به بول ماده گاو پخته باشند در دفع زهر کرم مفید بود و بکار برند **نوع دیگر**
او نوشانیدن سرکه بخته که با آن بیخ تلسی آس کرده باشند نیز زهر همه کرم دفع شود **نوع دیگر** از خورانیدن بیخ چولائی که مسحوق باشد
با روغن گاو میش یار کرده باشند زهر همه کرم فرود آید **نوع دیگر** از سخت کردن پوست درخت سرس و بیل و بره و بکره و گلر که آنرا با آب آس
کرده باشند و با روغن گاو یار کرده بوند بر گزیدگی کرم زهردار بندند زهر فرود آید **فائده** اگر روغنی که مدهوچ لغم بعد سوختن باقی مانده باشد
بمحل گزیدگی هزار پایه که چنگل زده باشد سخت کنند فی الحال به گردد و اگر شخصی را هزار پایه گزیده بود یا سخت شده باشد غربال بر سر آن
ماغتبه آب بریزند چنانکه تمام اندامش شسته شود زهر هزارپایه دفع شود **نوع دیگر** شیره سبزی چولائی را با نمک یار کرده بر محل گزیدگی
هزارپایه طلا کنند زهر نیش دفع شود **فائده** دود گوگل را در محلی که آنرا از هر کرمی که آنرا کیا گویند رسیده باشد برسانند از این محل گزیدگی
او مکیدن باز ایستد بعده برگ آک و منیپل با روغن ستور آمیخته بر محل سخت کنند فراهم گردد **فائده** پلپل دراز و سندهی و نمک سیاه و
نمک سنگ را با شیره مروه آس کنند و بر محل گزیدگی زنبور زرد سخت کنند زهر نیش دفع شود و محل گزیدگی فراهم گردد **فائده** از سخت
کردن پلپل گرد و سندهی و تنگر و نگز بعده آنکه آنرا با آب آس کرده باشند بر محل گزیدگی مگس زهر مگس دور شود و محل گزیدگی فراهم گردد

نوع دیگر برگ و نمک سنگ را با آب آس کنند و با روغن ستور یار کرده بر محل گزیدگی مگس سخت کنند ازین زهر مگس دفع گردد و محل گزیدگی فراهم شود **فائده** گل نبی سیاه را با بول مادهٔ گاو آس کرده بر محلیکه آن مگس یا موچه یا پشه یا مانند آن انداز که گزیده یا از ماهی زهرناک گزیده باشد سخت کنند و این زهر فرود آید و محل مذکور فراهم آید **فائده** علاجهائیکه بجهت دفع زهر گرم گفته شده اند بجهت دفع زهر دیلیه پکار بندند نافع آید **فائده** پوست بیخ و پوست تنه درخت و برگ و بار و گل از درخت مغیلان درخت سمین بستانند و با آب آس کرده بر محلی که شیر آگ رسیده باشد سخت کنند و صابون آن را بنوشانند ازین زهر آگ دفع شود **نوع دیگر** پسبت بخورند و شیر گوسپند را آس کرده بر محلیکه شیر آگ رسیده باشد سخت کنند ازین زهر آگ فرود آید **نوع دیگر** صندل و علاجهائی که سر دست بر محلی که شیر آگ رسیده باشد سخت کنند ازین تا پاک محل مذکور دفع شود و علاجهائی که از آن زهر آگ فرود آید بجهت دفع زهر زقوم نیز بکار بندند زهر زقوم فرود آید **فائده** پوست هلیله که بزرگ و خوب باشد و پوست بیخ بیته هر یک سی و شش درم و دانهٔ الایچی و تج و تیج و موتهه و رنکا هر یک شش درم و تاکیسر سه درم و بسندی و فلفلین و پلپول و زیره هر یک ... کشته و نبسر و چنه و گندهک و سیماب که هر دو صاف باشند هر یک دوازده درم بستانند و اول سیماب گندهک را کجلی کنند بعده دیگر دارو ها باهم کرده سحق کنند بعد جلاب که شش صد درم قند ساخته باشند باندازند و غلیظ سازند و مقداری روغن ستور یار کرده فرود آرند بعد سرد شدن غلوله کرده بیارند و بوقت سحر بعد صد قه دادن مقدار تخم کنار بخورانند و بالای آن آب بنوشانند بعد ازین این مقدار به هند و چون بدانند که دارو مذکور بطلبد بهتر بهضم شود در حسب مناسب قوت و گرسنگی مقدار آن زیاده کنند و این را چون کسی تا ده ماه مدام بخورد هر مرضی که او را غالب بلغم باشد دفع گردد و چون تا سه ماه بخورد هر مرضی که از غلبه باد باشد دفع شود و چون تا یک سال بخورد هیچ مرض در قالبش نماند و چون تا پنج سال بخورد پیر نگردد و قوتش حاصل آید و صد و چند سال عمر شود و در خوردن این هیچ چیز را پرهیز شرط نیست هر چه خواهد بخورد و چنانچه تواند جماع کند و این علاج در دفع جمیع انواع پسبت نافع است و این را **بجی کتکه** گویند **فائده** برگ شفتالو و برگ چنبیلی و چهار عدد بوته جبه و یک من سیم و شش عدد و خایهٔ زاغ که در کاه چسبیده می باشد بستانند و با آب آس کرده مثل نان تخرد سازند و در روغن ستور انداخته بریان کنند تا آنکه خشک گردد و بعده روغن را بجا مصفی بستانند و در بینی بچکانند ازین روغن درد گوش و درد دندان و درد سر دفع شود و شبش با رچکانیدن در بینی هیچ درد بمی از درد های گوش و سر و بینی نماند و می باید که در انثای ستدن تا آن این روغن از ترشی و شیرینی و حفرات احتراز نماید اکنون هند علاج باد فرنگ نوشته می شود بیارند بیاسیخ درم و افیون فاس دو درم ... شش درم هر سه عزیز ... خاس انداز ند شیرهٔ لیمون را داده سحق کنند چون خشک شود باز به شیرهٔ دو لیمون سحق کرده ... سوم بار شیرهٔ لیمون داده ... و بعد ... باشند یک درم ... آس کرده ... اندازند ... شده بعد ... یک ... فلوس ... باد فرنگ را بخورانند ... پرهیز فرمایند باذن الله تعالی دفع شود **نوع دیگر** بیارند رال لعل و ابیخ درم سائیده مثل سرمه یا جامه بیز کرده و نیم درم شنگرف مثل سرمه سائیده هر دو را ... ساعت باندازند ... درم سیماب ... صاف کرده ... روغن گاو نیز انداز ند ... سحق کنند ... بعده ... داروی مذکور ... اگر شیر و روغن گاو و انداختن غلط کنند ... مریض را ... بخوراند بعده ... مذکور ... الغرض آنکه ... آید اگر هوای تابستان باشد بوقت نماز عصر یا مغرب بمالند و اگر هوای زمستان باشد علی الصباح بمالند تا هفت روز همین مقدار که گفته شد برین طریق دارو مذکور بمالند و مریض را نیز باشند تا آب را برو جو د ... نکنند ... آید ... لیکن بهتر آنست که استنجا بکلوخ کنند و بعد هفتم روز دیگر آب بر وجود رسانند چون دهم روز شود غسل کنند زحمت مذکور بعون الله تعالی بکلی دفع شود و در ایام مالش طعام انتهاجی ماش و گوشت گاو و مانگر ... باد ی و بنده پرهیز کنند و غذای برنج شالی و شیر ماده گاو و گوشت قراج

عود بیچ و ماکیان سائیده و ازین وزن ترکیب سه داروی نیمی نیمی نقصان **نوع دیگر** چون به بینند که عیاذاً باللّه کسی را باد فرنگ حادث شده است
و او سیماب بخورده است باید که سه سیر روغن بید انجیر بیارند و نُه درم هر روزی مریض را بنوشانند و نُه درم با کچری بخورانند تا زحمت از درون جسد
تمام بیرون آید بکرم الله تعالی میان هفت یا هشت روز تمام پهنگیهای او ازین یکبارگی فرو افتند و زحمت بکلی دفع گردد فاما مریض را اگر بعد
ازین سبب کثرت اسهال خواهد شد [illegible] ضعیف بود ازین مقدار که گفته شده چند درم نقصان کرده مناسب مریض بنوشانند و بخورانند
نوع دیگر چون بدانند که مریض را اگر بهادر و سیماب شده است باید که زرد چوب دو نیم درم و برگ نیم چهار درم هر دو را با آب باریک آس کرده
بنوشانند تا [illegible] و یک روز بعد یک ماش روغن گاو موازنه هفت درم بنوشانند بعد ساعتی طعام بخورانند و زحمت باد بکلی دفع شود **نوع دیگر**
بلوکه سخت خشک شده باشد با پوست درخت [illegible] هر روزی سه درم با آب باریک آس کرده و جامه بیز ساخته بها بنوشانند تا هفت روز زحمت
بکلی دفع شود **نوع دیگر** گاو [illegible] سپید بستانند و اگر سپید نباشد سبز بگیرند مقدار سه درم و چاولی صاف کرده چهار درم هر دو را باریک
آس کرده بنوشانند تا دو سه هفته درد بکلی دفع شود **نوع دیگر** سندهی دو درم با یک سیر شیر خلط کرده بنوشانند تا دو سه هفته درد دفع گردد
علاج بجهت دانهای فرنگ که به نشوند و اگر شوند باز عود میکنند بیارند نیم یک درم و [illegible] اجواین خراسانی نیم درم و سیماب صاف
کرده یک درم و روغن ستوده درم جمله را در میان ماش انداخته باز درخت نیم سه روز بمالند و مالش بسیار دهند بعده بر پهنگیهای مذکور
هر روز طلا کنند تا مادام که به گردند دفع شود **نوع دیگر** سیماب صاف کرده یک درم موزنگا یک درم و توتیای سبز نیم درم [illegible] سپید که باید که
خرد میشود یک درم جمله با یکجا آس کرده بدارند بعده دوای مذکور چون خواهند که بر پهنگیها طلا کنند اول با روغن [illegible] چرب کنند بعد دوای
مذکور مقداری باران بریزند هر روزی بدین طریق سخت کنند همه پهنگیها میان چند روز به گردند بفضل الله تعالی **نوع دیگر** بیارند [illegible] اجزات
ماده گاو [illegible] بر پهنگیهای بادی مذکور طلا کنند میان چند روز به شوند **نوع دیگر** بیارند بیخ سرپهونکه یعنی چنچیره که گل او لعل میباشد با آب آس کرده
اول روز مقدار دو درم و دوم روز [illegible] سوم روز سه درم بخورانند تا دو هفته یا سه هفته سه سه درم هر روزی خوردن دهند متصل آن کچری با روغن
ستوده بخورانند تا [illegible] ازین پهنگیهای کهنه و [illegible] در تمام وجود دفع گردد **نوع دیگر** بیل [illegible] به باریک بیارند بعده سایه خشک کرده
بسوزند و خاکستر آنرا بگیرند بعد با مسکه ماده گاو خلط کرده بر پهنگیها طلا کنند و میان چند روز دفع گردند بفرمان الله تعالی اگر چه کهنه باشند
نوع دیگر گرد درخت بیخ منکونی خرد که آنرا منکونی میگویند با کلند بکاوند چنانکه آهن بجز استخوان نشود چون کافته باشند بعد
گرفته بیخ را از زمین برکنند و شاخهای آنهم پیوست دور کنند چنانکه مجرد همان بیخ بماند پس آنرا با سنگ تیز پرکالها کنند و در میان سبوچه
بیندازند و آن سبوچه را آب تازه علی الصباح پرکنند چون وقت نماز شام در آید آب را بریزند باز آب تازه پر کنند همین طریق هر روز
صبح و شام سبوچه آب تازه علی الصباح پر کنند و آب شبانه بریزند که پرکالهای بیخ نفخ کنند بعده پوست او مقداری ستده و باریک آس کرده
بر پهنگیهای فرنگ که سالها کهنه باشد و عمیق و مهین بود طلا کنند میان چند روز بقدرت خدای تعالی معاینه گردد که همه دفع شوند و
اگر کسی را زخم تیغ یا تیر رسیده باشد یا بپشت اسپ سخت و ریش در آن افتاده بود همین بیخ منکونی بدین طریق آس کرده طلا کنند میان
اندک روز به گردد مجرب است **نوع دیگر** بلادری سی درم و دانه اجواین سی درم و زرد چوب سی درم هر سه را یکجا سخت باریک آس کرده بدارند
بعده اسگنده سی درم و بیخ سهجنه که آنرا خشک کرده باشند سی درم هر دو یکجا آس کرده و جامه بیز کرده باشند و جمله بدارند بعده سیماب پاک کرده
سه درم بگیرند بعده میان آن قند که سی درم بود و [illegible] انداخته چندان بمالند که سیماب در قند در آید و ناپدید گردد آنگاه جمله داروها را
در میان قند که در آن سیماب مالیده اند بیندازند بعده همچنان بمالند که جمله یکجا شود پس در میان آوند نو که آنرا آب نرسیده باشد انداخته
بدارند چون خواهند که مریض را بخورانند اول آغاز [illegible] روغن گاو غرغره کرده فرو برد بعده بمقدار سه درم دارو علی الصباح نهار

با آب بخورد و وقت شام نیز بروغن گاو غرغره کرده افزوده بر دو سه درم بعد با آب بخورد همین طریق هر روزی و در کرت صبح و شام غرغره با روغن گاو
کرده دارو بخورد تا آنکه تمام دارو خورده شود و درین ایام برنج ستهی پخته با شیر مادهٔ گاو که در آن قدری شکر انداخته بود بخورند و ورای برنج و شیر
چیزی دیگر نخورد که مضرت باشد اما چنان بود تا انتهای دارو اسهال خواهد شد و خون هم خواهد افتاد و باید که ترس نکنند بعد چهارم یا پنجم روز
اسهال خواهد ماند و از اسهال مریض را زیاده نفع خواهد شد و اگر عیاذاً بالله کسی از این مرض لنگ و لنج گردد و شود و چهار پای گذاشتن نتواند و
بخنگیهای کهنه و عمیق و همین بود و گوشت بعضی اعضا ریزیده بود و بندگاهها گرفته و استخوانها برآمده بوند بدین دارو بکرم الله تعالی
نیکو شود و صحت یابد و اگر غرغره بروغن ستوز نکنند دهن و بیخ دندانها پخته گردند و اگر از خوردن این دارو دهن و بیخ دندان پخته شوند
آمله را با آب سائیده غرغره کنند و بروغن نیز غرغره بکار بندند به شود **فائده** بیارند بیخ سهنبول که آن را در عرف تیرسکا گویند مقدار چهار
درم با آب آس کرده تا دو هفته مریض را بخورانند و برنج ستهی پخته و شیر مادهٔ گاو غذا سازند و از اشیای بادی و ترشی و جز آن پرهیز کنانند
زحمت مذکور دفع شود و باز عود نکند و هر بخنگی بادی و ورای فرنگ باشد نیز دفع شود و برای دفع پرمیه با جاهای اسبغول و مصری با بیخ مذکور را
بخورانند پرمیه دفع گردد مجرب است **نوع دیگر** زنماله که بیخ او مثل ... میشود بیارند و در سایه خشک کنند و از سایه عورت پلید نگاه دارند و در
محل مصفا سحیق باریک ساخته و جامه بیز کرده بدارند بعده یک درم رنگ سپید که با برگ خرد میشود و ده درم آمله خشک هر دو را باریک
آس کرده جدا بدارند چون خواهند که دارو را بر بخنگیهای فرنگ طلا کنند از سیماب که آن را پاک کرده باشند ثلث درم بستانند و آن را
در میان کف دست اندازند و زنماله یک حصه از رنگ و آمله که آس کرده داشته شده اند نیز باید انداخت و بانگشت نرم مالند سیماب خاک
خواهد شد بعد آن از کف دست دارو گرفته و مریض را غلطانیده بر بخنگیها الیش بمالند و تا یک ساعت قیار یا نهالی برو اندازند تا که خوی
آید بعده او را بگویند تا برخیزد و غذای خود برنج و شیر سازد و همچنین ثلث درم سیماب در هر روزی بدین طریق که گفته شده بر بخنگیها طلا کنند
چنانکه تا پانزده روز پنج درم سیماب در کار بسته شود و از این میان چند روز بخنگیها اگرچه کهنه بوند لا دوا شده باشند بکرم الله تعالی به شوند
و مریض صحت یابد و مرض باز عود نکند بکرم رب العزت والله اعلم بالصواب **خاتم** این طب میمون بخالق شفا و آلات امراض را ادویه مشحون
بتوفیق عنایت بیچون و امر کن فیکون آنکه خطاب کبریایی او و خلعت یحیی الارض بر منابر آفاق بجمیع عالم و منشا میسازند و طبیب خوش ثنای
الوانه فیه شفاء للناس و نوید و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا گوش بیماران دنیای غدار با بتلای نادانی در سفینهٔ هوای نفس ابدی آنها کانند
مرتب کرده که بترتیب و لطف شاه دین پرور سلطان عدل گستر بانی مبانی دین شارع مشارع حکمت متین المتوکل الرحمان سکندر شاه
سلطان خلد الله ملکه و سلطانه و ابد علی العالمین عدله و احسانه شاهی کسری شان پیش عدل او انوشیروان می انگارند و لقمان صفات
و حکمت از تلمیذان کمینه می شمارند از مرادات چنانچه رسید و بخلعت علم و حکمت متجلی و مزین گشته لیل و نهار بزبان صدق مقال میگوید
بیت کمال تربیت شاه این ست بر من ✦ وگرنه من همان خاک زرینم ✦ و شکرانهٔ این مواهب عظمی و عطیات بهینه روز و شب به حضرت
مالک الملک تعالی و تقدس سعی میکند که الله تعالی شاه را و تمامی برج معدلت و سپهر خلافه سیادت است بران سلطنت باقی و پاینده
باد و خواهش دل و منشای این نوکر کمینهٔ شاه عالم‌کشای نیست که نفع این طب بخاص و عام برسد و ثواب شمول ارث خداوندی
مدخر گردد **قطعه** شما الطایع بنده ز کردن این طب ✦ نه مال بود و منال و نه جاه بود و کمال ✦ یکی دو چیز تمنای نوکرت بوده ✦ که او
حاصل آن دو بفضل رب جلال ✦ یکی که نفع رسد زان بهمه وضیع و شریف ✦ دوم ثواب بود شاه را از ان اعمال ✦ که تا بروز قیامت
جاودان باشند ✦ دعای ماه و جوانی شه بصدق مقال ✦ مؤید الملکا خالقا خداوندا ✦ بده تو دولت کونین شاه را بهمه حال ✦
از خداوندان حکمت و ماهران حقایق علم طب مسئول و مامول آنست که درین طب بنده از انصاف نظر کنند و بنظر منصفانه تاملی شافی فرمایند

که شروع مبادی علم طب و اظهار حکمت و نکات میان یکهزار و صد و شصت و هفت مرض و صلاحیت ادویه گوناگون یکدم غلط در سلک تحریر سلک شده تا بحکم رحم الله من اصلح مستحق رحمت یزدانی گردند و اگر سهوی و خطائی افتاده باشد به قلم عقل اصلاح آرند و عذر الانسان مرکب من الخطاء و النسیان بخاطر عاطر گذارند از خدای تعالی خواست می آید این طب چون بنام سر و کامل و ملک بخش ملک نشان است مقبول جهان و مورث شمائل فتح و ظفر مصون و محروس ماند و از کرم حتی کثیر النوال * گشت تمام این طب صحت مقال * نوشته بماند بخطی غریب * که نصر من الله و فتح قریب

خاتمة الطبع

بعد حمد حکیمی که از حکمت بالغه خویش تباین و تضاد عناصر اربعه را بحسن ترکیب امتزاجی موافقت بخشید و تحیت و صلوة طبیب حاذق را که بیماران امراض ضلالت و غوایت را بنوشداروی اهدنا به صحت روحانی رسانید بر اطبای بقراط منش حذاقت کیش و حکمای ارسطاطالیس روش متانت اندیش پوشیده مباد که علم طب نسبت علوم متعارفه اشرف و محتاج الیه و اهم و اتم است در تمدد بقای نوع انسان عدد جمیع اوان و مکان و تا با معان نظر دیده شود از قبیل علوم لابدیه است و علم تقدم میدارند یکی علم طب دیگری علم دین چنانکه گفته اند العلم علمان علم الابدان و علم الادیان یعنی در علم ابدان نگاه داشت و محافظت صحتی که حاصل است و باز آوردن صحتی که زائل شده می گردد و علم ابدان را بر علم ادیان تقدم بالطبع است زیرا که بحصول صحت عبادات هم بوجه اتم استکمال می پذیرد و در نفس الامر خلاصه از ایجاد بشر دو چیز است معاش و معاد یعنی زندگانی بر قانون شریعت کردن و بعد طلب جای بازگشت خویش نمودن که معاد باشد و این چیز منوط و مربوط به صحت جسمانی است پس ظاهر و باهر گشت که اهم مهمات و احوج حاجات همین علم طب بود بهمانا اندرین حالت لازم آمده که استعمال این دولت عظمی بقدر خود استطاعت فی اشاعت و ترویج این گرامی فن که نفع بخشی خاص و عام در تحت آن مندرج است بر هر کس از مستحبات و واجبات است از اینجاست که همواره همت و الا همت مالک مطبع معروف و معطوف باشاعت و ترویج هیچ کتب جدید کمیاب مفید خاص و عام میباشد چنانچه بالفعل از امداد غیبی و از تاییدات لاریبی کتابی نادر العصر که نظیرش بدین اسلوب جدید که طب یونانی و بیدک هم پله و هم قالب تطبیق بود کمتر بنظر آمده جامع احکامات طبیه که مخزن حکمت و گنجینه از مفردات لغت توان خواند و در تشریح افعال و خواص ادویه هر انچه گفته شود مستغنی متانت فوائد بسیط لائق انتباه و آگاهی نامش معدن الشفاء سکندر شاهی تصنیف جالینوس دانش سقراط بینش بقراط زمان عیسی دوران جناب حکیم میوه خان بن خواص خان مقرب بارگاه سلطان سکندر شاه بن بهلول شاه است مصنف همعنان این گوهر بیبها را در سنه نهصد و هفده هجری حسب فرمان شاهی از معدن خاطر بصد عرق ریزی و جانکاهی بر آورده پیشکش بارگاه سلطانی نمود تا آبروی قبولیت گرد آورده قدوة التاج ابنای روزگار گردید و منشاء تالیف این نادر کتاب برین منوال است که در دیباچه در محفل مینو شاکل سلطان سکندر شاه چنان حرف و حکایت بمیان آمده که هر چند طب یونانی بجای خویش مرتبه عالی دارد لیکن به چند وجه شاید موافق امزجه مردم هندوستان نباشد حاضرین دربار شاهی دست بسته عرض کردند که هیچ از سه حال خالی نبود اول اختلافات سرزمین دوم تفاوت و تغایر موسم و آب و هوای هر دیار سوم غایة البیان اینکه چون این فن طب را از زبان یونانی به عربی و فارسی نقل کردند در تاویل و تعبیر زبانی بزبانی دیگر درین محل دشوار میشود از جهت در صلاحیت و ماهیت بعضی چیزها تخالف و تباین رومی در هندیس چگونه و تاثیرش هم متعدی باو نیابد درین صورت لامحاله استعمال بیهوده اینکه حقیقتش کما حقه متیقن نباشد کی مخالف مزاج نیفتد همرین تمهید مصنف در سه دانی تفریدان کتاب شگرف و اعجوبه روزگار را از کتب مستند هندی بیدک مثل سشرت و چرک و رس رتناگر و سارنگ دهر و ناد هر بیدان مغتنماسن و تنک سیهی و ملکدت و غیره هر انچه از کتب بیدک عمده عمده دریافتند بفارسی شسته زبان ترجمه فرمود و چون بعضی

الفاظ که مصطلح فارسی زبان نبودند آنها را بهمان زبان بهاشا بر حالت اصلی گذاشته تا تعبیر مخالفت واقع نشود و چونکه از زمانه ممتد حسب اصرار و استدعاء شائقین که طبعش قصی غایت مقصود بود این کتاب موصوف الصدر را بتفحص بی پایان از جائی دستیاب نشده بنابر برین تجسس و تلاش در گذرانیده آخر کار بعد تفحص بسیار و جویائی بیشمار و سعی موفور و کوشش نامحصور بامداد جناب جامع اقبت مآب واقف علوم عقلی و نقلی جناب حکیم نیاز علی صاحب رئیس جالیسر محله سادات نسخهٔ کتاب مطلوب خوشخط محررهٔ زمانه باستانی بر کاغذ بالغخانی که عمدگی حیثیت و کهنگی آن دلالت برآن دارد که شاید همین کتاب از کتبخانهٔ شاهی بوده بهم رسیده لیکن آن هم از غلطهای بیشتر قریب انگاشته خواست که چند نسخ دیگر فراهم نموده به تنقیح و توضیح هر انچه سزاوار بود کتاب مذکور را بمزید اهتمام بمطابقت نسخ متعدده طبع رسانند ازین رهگذر تا چند سال طبعش در تعویق التوا ماند هنوز که نسخهٔ دیگر کتاب موصوف با این همه تلاش و تکاپو از جائی دستیاب نشد ناچار بهمین یک نسخهٔ اصل موجوده اکتفا نمودیم بمطابقت اتم همین یک نسخه بفیض توجه موفور سرچشمهٔ فتوت و جلالت جناب منشی نول کشور صاحب دام اقباله بر کاغذ باکیزه تقطیع کلان خط صاف خوشخط باهتمام بلیغ بمقام لکهنؤ در مطبع گرامی بماه نومبر سنه ۱۸۷۷ع مطابق ماه شوال سنه ۱۲۹۴ هجری از طبع الطباع آراسته گردید خدایا از برخویش قبولش چندان که طالبان از تداول بستانند +

آمین ثم آمین

قطعات تاریخ طبع آسمان پیما نتایج شیرین مقال سخنور بیمثال کامل منشی بهگوان دیال صاحب عاقل سر رشته دار دفتر مطبع

ورطب چه عجب کتاب اصلی شد طبع	خاصیت ادویات گویا شد طبع	عاقل تاریخ سال طبعش بنوشت	مجموعهٔ مفردات زیبا شد طبع
			۱۲۹۴ھ

ایضاً

گشت چون معدن الشفا مطبوع	شد هویدا ادویهٔ نشان لب
سال تاریخ زد رقم عاقل	طبع گشته کتاب جان لب
	۱۲۹۴ھ

[illegible] صاحب —
مجرب الہ[illegible] — اردو میں یہ کتاب [illegible] نہایت عمدہ ہے —
[illegible] نبوی — کہ جسکا ہر نسخہ ہر مرض کے [illegible] نوشت اردو ہے —
[illegible] الحکمت — تصنیف حکیم [illegible] علی صاحب نہایت عمدہ ہے —
سنا لجات احسانی — یہ کتاب عجیب و غریب فن طب کی اردو کتاب ہے
ترجمہ اردو علاج الامراض — مشہور و معروف جامع فن طب ہے —
مرکبات احسانی — یہ کتاب [illegible] قرابادین احسانی کے نافع و جامع از تصنیفات جناب حکیم احسان علی مرحوم —
[illegible] ج احسانی — اسمین علاج بہائم و طیور کے عمدہ نسخے مجرب لکھے ہین اور شناخت امراض بہائم کا صاف [illegible] ان ہے
مجموعہ میزان الادویہ والفاظ ادویہ و فرہنگ تفسیر یہ و مخزن الا[illegible] — یہ ایک مجموعہ نادر طب کا ہے —
میزان الطب — اردو میں [illegible] ل نبض و قارورہ و دلائل البول —
اکسیر القلوب — ترجمہ مفرح القلوب مولوی محمد نور کریم مغفور نے [illegible] ایما ی

مالک مطبع ترجمہ فرمایا —
علاج [illegible] — معالجہ امراض وبائی و موسمی بخشی مین —
ضروری الطب — اردو اسمین تاثیر و خواص ادویہ بتصریح جدول مین لکھا ہے مولفہ حکیم مہتاب رائے صاحب رئیس سترک
رسالہ قارورہ — اردو اسمین شناخت رنگ و رسوب بول کا بیان ہے بطور سوال و جواب تصنیف حکیم سید غلام یحیی صاحب مطبع آرہ
فرسنامہ رنگین — گھوڑون کے علاج مین —
کیمیای عناصری — ترجمہ قرابادین قادری مترجم مولوی حکیم نور کریم مغفور (قرابادین قادری کا اردو مین ترجمہ کیا —
رسالہ ہیضہ وبائی — اردو معالجہ ہیضہ کا بہ تدابیر مجربہ لکھا ہے حکیم غلام یحیی صاحب نے
تشریح الاجسام — یہ ایک مجموعہ اقسام علاج امراض جلد یہ پھوڑا پھنسی مین مرتبہ حکیم میر فضل علی صاحب مطبع علوی —
مجمع البحرین — یہ کتاب لاجواب تصنیف حکیم محمد حمید رضا خانصاحب ساکن جالندھر ملازم سرکار ریاست کپورتھلہ سے یادگار ہے اس کتاب لاجواب مین فن طب ڈاکٹری و یونانی کو باہم متفق لیا ہے اسقدر تک ایسی نادر کتاب دیکھنے مین نہین آئی

مقالات احسانی — فن طب مین شامل مخزن کے ادویات کی تاثیرات مین تشریح عمدہ کی گئی ہے تصنیف حکیم محمد احسان علی وکیل عدالت باندہ
علاج المواشی — عمدہ عمدہ تدابیر و علاج امراض جانورون کی جسکو جناب مولوی ابوالحسن صاحب نے انگریزی ڈاکٹری ایچ بیلن صاحب بہادر سے ترجمہ فرمایا —
تشریح الاسباب — معروف بہ نظم العلوم اردو یہ کتاب فن طب مین بہت عمدہ ہے اور نہایت شرح بسط کے ساتھ ستہ ضروری کا صاف صاف بیان ہے یعنی طریقہ استعمال و انصباط خورد و نوش و بیداری و خواب و بول و براز کا مفصل حال ہے در حقیقت تعدیل و محافظت ان اسباب کی موجب زندگی اور سبب حیات کا و بقای ہستی انسان ہے پس جاننا اسکا ہر فرد بشر کو بجای خویش واجب و لابد ہے آجتک کوئی رسالہ ہر آئینہ مستقل اس امر خاص مین کسی طبیب نے جداگانہ تدوین نہین کیا اور جو کسی نے لکھا بھی ہے تو ضمناً اور دیگر مطالب کے ساتھ سرسری طور پر لکھا ہے تصنیف و تالیف شیخ رئیس وقت بقراط زمان عیسی دوران جالینوس زمان طبیب نامی حکیم قاضی الہی بخش صاحب امروہوی کی جنکی استعداد ذہنی [illegible]

مجموعات علم وغیرہ کتب نایاب مانند

عجائب المخلوقات — تمامی مخلوقات عجیب کے اشکال اور احوال اسمین ہین با تصویرات نہایت عمدہ چھپی ہے
عجائب المخلوقات — اردو
مطلع العلوم و مجمع الفنون — علم و ادب [illegible] تخلص و ادب —
ترجمہ اردو مطلع العلوم و مجمع الفنون — [illegible] منشی زین العابدین خان مرحوم —
معلومات الآفاق — یہ کتاب ایسا ہے کہ اسمین تمام دنیا کے حالات [illegible] آبادی و ویرانی و صورت [illegible] کل مخلوقات کا بیان ہے مع رنگ مع تصویرات —
[illegible] العجائب — ترجمہ معلومات الآفاق [illegible]
ریاض الفردوس — مصنفہ مولوی محمد حسن خان صاحب [illegible] مطلع العلوم
[illegible] عیسوی [illegible] و تراکیب عملیات [illegible]
[illegible] — تصنیف حضرت [illegible]

ہر قسم کے طلسم مین شامل ہے اور پانچ رسائل کے یہ کتاب کاغذ پر کار و عمدہ پر چھپی ہے —
عجائبات فرنگ یعنی حالات ملک انگلستان و کیفیت سفر یوسف خان کمل پوش نامی سیاح ممالک یورپ قابل دید ہے —
اندرجال — اردو اسمین ہر قسم کے نقش و شعبدہ و منتر ہین —
تاثیر الافکار — سید محمد نقی صاحب لکھنوی نے کتاب طلسم فرنگ سے منتخب کیا ہے —
اعجاز محمدی — المسمی بہ اندرجال مترجمہ پنڈت بیجناتھ صاحب —
مجرب طلسم — ہر قسم کے اعمال نقوش اور ہر مرض کے نسخے —
دریای طلسم — شعبدہ ہر قسم اور ترکیب و رسائین مطبع کشن بند —
خزینۃ الامثال — اردو و فارسی و عربی کی مثلین زبان زد و مستند ہین —
تسہیل التبادر — فن حساب مین جو لغت [illegible]

مجموعہ طلسم اسکندر ذوالقرنین مشتمل بر فنون پنجگانہ یعنی کیمیا — و سیمیا — و ہیمیا — و ریمیا — و لیمیا — ترجمہ کیا ہوا منشی محمد عثمان خانصاحب کا ہے —
رسالہ علم موسیقی — تصنیف مولوی محمد عثمان خان صاحب شہید —
مخزن العلوم — مشتمل بر علوم صرف و نحو و منطق و بیان و معانی و عروض و ریاضی و حساب و ہیئات و طب و اخلاق و نجوم و رمل و موسیقی و حکمت منزلی و حدیث و فقہ و قیافہ و جغرافیہ یعنی علم ارض و دنیا کا بھید اور بھی بعض فروع کا بیان ہے —
افشای اسرار فریمیشن فارسی فاریمیشن کا اسرار اسمین لکھا ہے
طلسم فرنگ — علم مقناطیسی مین یہ ایک کتاب نادر ہے —
شبستان نکات و گلستان لغات — ایک نادر کتاب ہے صنائع و بدائع لفظی کی کہ جسکی [illegible]

ظاہر ہوتا ہے کتاب بڑی کوشش سے بوسیلہ
جناب نواب مردان علیخان بہادر بہم پہونچی
تصنیف مولوی عبد الفتاح فتاحی سن
قانون ستارہ — مصنفہ سید صفدر حسین خان
اکسٹرا اسسٹنٹ کمشنر دہلی —
رسالہ علم قیافہ — تصنیف منشی دیبی پرشاد
صاحب سب ڈپٹی انسپکٹر بدایون —
نقش سلیمانی — عملیات و نقشہ جات
مصنفہ خواجہ اشرف علی صاحب —
ہفت تماشای مرزا قتیل — بہ لغت و […]

کی تحقیق میں ہے —
سراج الرمل — فن رمل میں یہ ایک کتاب نادر ہے
طلسمات عجائب — نقوش و اعمال حب و بغض
ہر قسم کے از مرزا نادر حسین —
چمنستان بہار — مجموعہ اشعار و معما از منشی
رگھبر نراین صاحب —
مصداق الرمل — فن رمل میں از محمد عطار
رمال لاہوری —
نیر اعظم آفتاب نجوم — علم نجوم میں نادر کتاب
از حضرت علی صاحب

محبوب الرمل — عمل رمل […]
محبوب علی شاہ صاحب رمال
حرز سلیمانی — یہ کتاب مجموعہ نادر
ہے دین و دنیا کے کار آمد مفید خاص
عام جس میں کل اعمال سالانہ و ماہ
ہفتہ وار اور حاضرات جن اور پریون
کے و نقوش و اعمال تسخیر و حب و بغض
ترکیب آتش بجھانے کی مولوی اشرف علی
صاحب نے خوب لکھی ہے لائق دید ہے
تازہ تصنیف —

فہرست کتب نو طبع

کتب احادیث

سنن ابی داود — یہ حدیث کی کتاب مستند
صحاح ستہ سے ہے —
حصن حصین — مع دو شرح جس میں حرز ثمین […]
حاشیہ پر یہ کتاب وظائف میں مشہور ہے —

کتب فقہ

فتاوی قاضی خان مع فتاوی سراجیہ —
یہ دونوں فتاوی بہت مستند ہیں فقہ میں —
اشباہ النظائر — مع شرح حموی یہ کتاب
علم فقہ میں بہت معتبر ہے —
کنز الدقائق — محشی خرد بیان مسائل فقہ کا

کتب اصول و فقہ

شرح مسلم الثبوت بحر العلوم — یہ کتاب علم
اصول فقہ میں بے نظیر ہے —
ایضاً — شرح مسلم الثبوت ملا نظام الدین
علامہ یہ کتاب مشہور درسی شرح ہے —
نور الانوار — محشی جس پر تین حاشیے پورے پورے
قمر الاقمار — تنویر المنار — اور اصول چرچی ہیں
میں قابل دید ہے —

کتب عقائد و کلام

شرح مواقف — مسلم کلام عقائد اہل اسلام میں
شرح حکمت العین — علم کلام میں مشہور کتاب ہے

کتب لغت

لطائف اللغات فرہنگ لغات — مثنوی
مولوی روم یہ ایک عمدہ فرہنگ جامع مثنوی کی
مولوی روم کی جس میں جملہ لغات کے معنی کا حل
بہت مستند کتابوں سے کیا ہے اور جو کہ
مولوی شریف میں لغات نظم اور زبان کی
مثل عربی فارسی ترکی و عبرانی سریانی مشترک
اللسانین صحیح اسلئے صاحب فرہنگ نے برموز
حروف اسکا اشعار ہر لغت کے ساتھ کر دیا
ہے تا جلد فہم میں آجاوے اور سوا اسکے
جو جو مصطلحات اور رموزات حضرات
صوفیہ متعلق مثنوی شریف کے بھی اور اسکو
عمدہ عمدہ کتابوں سے مثل شرح مصطلحات
شیخ ابن عطار اور شیخ عبد الرزاق کاشی وغیرہ
کی بعبارت سلیس لکھا ہے مصنف و مولف
اسکے مولوی عبد اللطیف بن مولوی […] ہیں
کہ جو […] نامی گرامی علمای شہر گجرات سے ہوئے اور
انہیں کی ایک شرح مثنوی روم جسکا نام لطائف
معنوی ہے وہ بھی اس مطبع میں چھپی یہ شرح نہایت
پاکیزہ ہے اب اس مطبع میں کل شرح […]
وسامان مثنوی شریف کا جیسا کہ چاہیے موجود ہے
کہ جسکا یکایک بہم پہونچنا دشوار تھا — اول مثنوی
شریف جو مصرعہ محشی چھاپہ و خط بہت پاکیزہ
شرح مثنوی شریف کی ایک شرح بہت مبسوط
مصنفہ حضرت بحر العلوم — اور دوسری
شرح لطائف معنوی تصنیف مولوی
عبد اللطیف خان موصوف یہ شرح بہت
قدیم ہے کہ جسکو قول اکثر اسناد حضرت بحر العلوم نے
نقل فرمایا ہے — اور تیسری شرح کاشف
رضوی تصنیف مولوی محمد رضا — اگرچہ
فرہنگ موصوف الصدر میں ایک لغات
کی معنی متعدد لکھے ہیں پر عمدہ تر یہ بات کی ہے کہ
سمجھ معانی متعدد کے جو معنی مقصود حضرت
مولوی روم کے تھے اوسکے اکثر […]
ہے یہ فرہنگ بڑی کوشش و تفحص سے بتوسل
حضرات علمای فرنگی محل بہت پرانا نسخہ
قدیم بہم پہونچا جس سے نقل ہو کر فی الحال اس
مطبع میں چھپی —
فرہنگ لغات مثنوی روم — جامع لغات
مثنوی مع مصطلحات حضرات صوفیہ از مولوی
عبد اللطیف صاحب —
لغات سروری — کیا خوب کتاب لغت کی
چھپی ہے کہ لغات کتب درسیہ مطول اور مختصر
کی جامع ہے اور کار آمد شعرا و قافیہ سنج بھی
ہے —

کتب تاریخ

گنجینہ سروری معروف بگنج تاریخ — در حقیقت
اسم بامسمی ہے تصنیف جناب مفتی غلام سرور
صاحب لاہوری —
عجائب المخلوقات — اردو ترجمہ جدید چھپی
تاریخ پٹیالہ عمدہ تاریخ پٹیالہ کی جناب خلیفہ
محمد حسن صاحب نے تالیف فرمائی —
امر سنگھا […] معروف بہ رامائن تلسی —
جس میں کل احوال کے ساتھ بہت تحقیق سے
امر سنگھ صاحب نے تالیف فرمایا ہے آجتک
اس رتبہ کی رامائن چھپی نہیں —

کتب علوم درسی

مطول کامل — علم معانی و بیان میں
درسی مشہور —

کلیات دواوین فارسی و اردو

کلیات قصائد خاقانی محشی جدید با حل مطالب دقیق
دیوان نشاط — نادر دیوان کلام پاکیزہ
دیوان ضامن — یہ کلام شاعر نازک خیال خوش
بیان حضرت ضامن کا ہے اس دیوان میں
غزلیں بول چال روزمرہ کے موافق بطرز شہرت
ہیں کہ تصنیف حضرت سید ضامن علی صاحب
ضامن […] چشتی
دیوان ہوشیار — یہ ایک دیوان جدید اردو […]
[…] شاعر […] کلام جناب […]